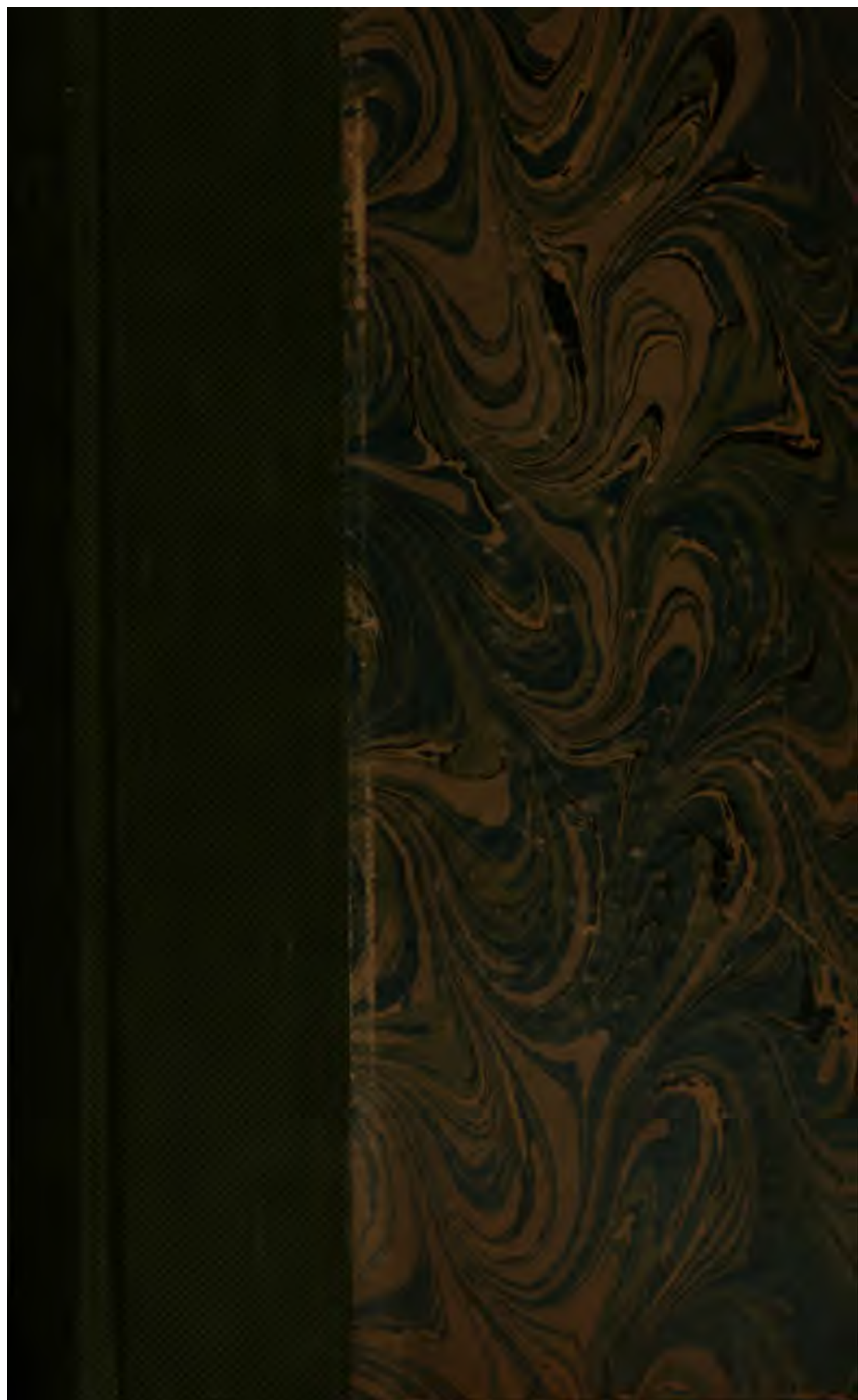
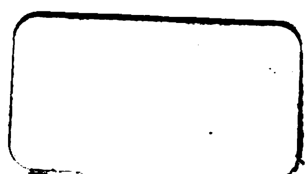

Utrechtsch Tijdschrift.

TIJDSCHRIFT

VOOR

GESCHIEDENIS, OUDHEDEN, MERKWAARDIGE BIJZONDERHEDEN EN STATISTIEK

VAN

Utrecht.

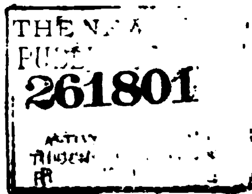
MET AFBEELDINGEN.

Iᵉ. DEEL Iᵉ. STUK.

UTRECHT BIJ N. VAN DER MONDE.

1835.

Deez' Stad de Hoofdstad van het Sticht in top gestegen,
Ligt in een' vruchtb'ren schoot, van kleigrond rijk van zegen,
Hier zwelt de korenaar, daar de uijer vet van room,
Hier rust de herder, in de schaduw van den boom.
Hier vloeijen *Vecht* en *Rijn*, door boomgaard en prieelen,
En heeren-sloten heen. Hier lokken boschtoneelen,
De Tortels en het wild. Daar zuigt de Honig-bij,
Ginds zingt de Nachtegaal en Leeuwrik even blij,
Een lieflijk veldmuzijk, dat nooit het oor verveelde,
Hoe noemt men UTRECHT dan? Een Paradijs van weelde.

VONDEL.

N. van der Monde, Boekdrukker en Uitgever te Utrecht.

INTEEKENING

OP EEN

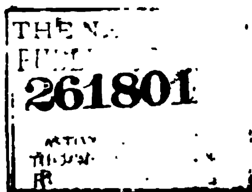
STATISTISCH UTRECHTSCH TIJDSCHRIFT,

VOOR 1835.

Uit te geven in groot octavo.

Prospectus.

De ondergeteekende, in navolging van eenige andere steden in ons Koningrijk, dit jaar begonnen zijnde met de uitgave van eene *maandelijksche Naamlijst der Geborenen, Ondertrouwden en Overledenen binnen Utrecht en deszelfs voorsteden, volgens de daarvan bij den burgerlijken stand gedane aangiften, benevens eene lijst der verkochte Huizen, Landerijen, Hofsteden enz.*, en deze onderneming van vele zijden hebbende zien ondersteunen, is door eenige notabele ingezetenen dezer stad uitgenoodigd, dit werk zoodanig interigten, dat hetzelve bij vervolg van tijd zoude kunnen strekken tot eene belangrijke bijdrage voor de statistische kennis, geschiedenis en oudheden van deze zoo merkwaardige stad, tot bereiking van welk doel een zeer gunstig bekend statisticus

Deez' Stad de Hoofdstad van het Sticht in top gestegen,
Ligt in een' vruchtb'ren schoot, van kleigrond rijk van zegen,
Hier zwelt de korenaar, daar de uijer vet van room,
Hier rust de herder, in de schaduw van den boom.
Hier vloeijen *Vecht* en *Rijn*, door boomgaard en prieelen,
En heeren-sloten heen. Hier lokken boschtoneelen,
De Tortels en het wild. Daar zuigt de Honig-bij,
Ginds zingt de Nachtegaal en Leeuwrik even blij,
Een lieflijk veldmuzijk, dat nooit het oor verveelde,
Hoe noemt men UTRECHT dan? Een Paradijs van weelde.

VONDEL.

N. van der Monde, Boekdrukker en Uitgever te Utrecht.

INTEEKENING

OP EEN

STATISTISCH UTRECHTSCH

TIJDSCHRIFT.

VOOR 1835.

Uit te geven in groot octavo.

Prospectus.

De ondergeteekende, in navolging van eenige andere steden in ons Koningrijk, dit jaar begonnen zijnde met de uitgave van eene *maandelijksche Naamlijst der Geborenen, Ondertrouwden en Overledenen binnen Utrecht en deszelfs voorsteden, volgens de daarvan bij den burgerlijken stand gedane aangiften, benevens eene lijst der verkochte Huizen, Landerijen, Hofsteden enz.*, en deze onderneming van vele zijden hebbende zien ondersteunen, is door eenige notabele ingezetenen dezer stad uitgenoodigd, dit werk zoodanig interigten, dat hetzelve bij vervolg van tijd zoude kunnen strekken tot eene belangrijke bijdrage voor de statistische kennis, geschiedenis en oudheden van deze zoo merkwaardige stad, tot bereiking van welk doel een zeer gunstig bekend statisticus

de redactie daarvan heeft op zich genomen, terwijl de waardige handhaver van Neêrlands letterkundigen roem, Mr. J. Scheltema, den uitgever hoop op mededeeling van het een of ander heeft gegeven en er ook uitzigt is dat andere geleerden, door hunne bijdragen, dit Tijdschrift in belangrijkheid zullen doen toenemen, noodigende de uitgever bij deze den bezitters van oude merkwaardige handschriften of afbeeldingen uit, dezelven door middel van dit Tijdschrift bekend te maken, zullende die met de meeste erkentenis worden aangenomen en daarvan het gepaste gebruik worden gemaakt.

Ter volvoering van dit plan heeft hij van de Achtb. Regering dezer stad goedgunstige toestemming bekomen tot de inzage der bescheiden ter secretarie voorhanden, ten einde daaruit die stukken op te nemen, welke aan den aard van de onderneming beantwoorden. — Zijnde overigens de uitgave van het werk door HEd. Achtb. volkomen goedgekeurd.

De rubrieken, waarmede hetzelve, behalven de reeds opgenoemde, van tijd tot tijd zal worden verrijkt, zullen hoofdzakelijk bestaan in:

« Oudheden. — Geschiedkundige bijzonderheden zoo de Stad als de Provincie betreffende. — Staat van het hooger en lager onderwijs. — Korte biographiën van merkwaardige Utrechtenaren, zoo van vroegeren als lateren tijd. — Staat den levensbehoeften in de Stad, en van den landbouw in de Provincie. — Schutterijen. — Onderschei-

deze mededeelingen tot de welvaart, en ook tot de gezondheid der ingezetenen betrekking hebbende. — Sterre- en weer-kundige waarnemingen. — Stand des waters. — Verslag van de beoefening der schoone kunsten en wetenschappen. — Staat van de fabrieken, trafieken, enz. — Getal ledematen van elke godsdienstige gezindheid. — Beroepen van derzelver leeraars. — Beoordeeling van uitgegeven boek-, muzijk- en prent-werk hier ter stede. — Vergelijkende tafels van vroegere jaren, der geborenen, getrouwden en overledenen. — Veranderingen van het vertrekken en aankomen van diligences en veerschepen, enz". Zullende bij de uitgave van het eerste nummer, eene volledige opgave hier van geschieden.

Tusschen den *vijfden* en *tienden* van iedere maand zal het stukje van de voorgaande, worden uitgegeven, terwijl de prijs, naar gelang der hoegrootheid, zeer matig zal gesteld worden, en voor de Inteekenaren de som van *f* 5,00 in het jaar, niet te boven gaan; en zal bij het einde van ieder deel, een Register en een Titel *gratis* worden afgeleverd.

Men teekent in voor eenen geheelen Jaargang terwijl de betaling zal geschieden bij het half jaar of ieder deel.

Van tijd tot tijd zal dit Tijdschrift met belangrijke minder bekende, of in het geheel niet bestaande, afbeeldingen verrijkt worden, welke tegen eene geringe verhooging zullen worden berekend.

Van den jaargang 1834, zijn nog eenige exemplaren voorhanden, voor den prijs van *f* 3,00.

De inteekening staat open tot *ultimo September* 1835.

Men teekent in bij den uitgever, en verder bij alle Boekhandelaren.

UTRECHT, 1°. December 1834.

N. van der Monde,
Hoek van de Keistraat, wijk F. n°. 342.

NAMEN DER INTEEKENAREN.	STRAAT OF GRACHT.	GETAL EXEMPL.

Tegen bl. 30: (1823. 28 Jan.)
ingekomen Prof. Moll. zie
Letterb. van 13 Maart.
1e D. 1e Stuk, bevende tabel. 316. 317
pag. in Letteroef. 1835 No. XIII. bl.
575-77.

...chrift

...DEN, MERKWAAR-
...N EN STATISTIEK

...HT,

...DINGEN.

...g N°. 1.

... DER MONDE.

...n.

Deez' Stad de Hoofdstad van het Sticht in top gestegen,
Ligt in een' vruchtb'ren schoot, van kleigrond rijk van zegen,
Hier zwelt de korenaar, daar de uijer vet van room,
Hier rust de herder, in de schaduw van den boom.
Hier vloeijen *Vecht* en *Rijn*, door boomgaard en prieelen,
En heeren-sloten heen. Hier lokken boschtoneelen,
De Tortels en het wild. Daar zuigt de Honig-bij,
Ginds zingt de Nachtegaal en Leeuwrik even blij,
Een lieflijk veldmuzijk, dat nooit het oor verveelde,
Hoe noemt men UTRECHT dan? Een Paradijs van weelde.

VONDEL.

AAN

de Edele Achtbare Heeren

Jonkhr. Mr. H. M. A. J. van Asch van Wijck,

Staatsraad Burgemeester enz.

Mr. S. C. van Musschenbroek,

Jonkhr. Mr. P. A. Beelaerts van Oosterwijk,

Mr. L. F. Nepveu.

Wethouderen der Stad Utrecht,

Wordt dit Tijdschrift

uit hoogachting en erkentenis voor de vele en ondubbelzinnige bewijzen van begunstiging, aanvankelijk reeds aan deze onderneming betoond,

dankbaar opgedragen

DOOR

DEN UITGEVER.

BERIGT

VAN DEN

UITGEVER.

Dat er aan eene volledige beschrijving dezer Stad en Provincie gebrek is, zal wel niemand ontkennen, en dat derzelver zamenstelling uiterst moeijelijk zoude zijn, hiervan is ieder deskundig Utrechtenaar overtuigd, daar de bronnen der geschiedenis en oudheden eensdeels uit de Archieven, in zoo verre dezelve niet in het licht zijn, en anderdeels uit merkwaardige handschriften onder bijzondere familien berustende, moeten worden opgespoord. De kosten van eene dergelijke onderneming, door de menigte platen en kaarten waarvan het werk behoort voorzien te zijn,

een' Uitgever onmogelijk schadeloosstelling kunnende beloven, was de ondergeteekende bedacht eenen middenweg te kiezen, om beide zwarigheden te overwinnen: hij riep ten dien einde de bescherming van H. H. Burgemeester en Wethouderen in, om hem in staat te stellen door den toegang tot de belangrijke stukken op de Archieven voorhanden, daaruit die op te nemen, welke aan den aard dezer onderneming beantwoorden; welk verzoek door HEd. Achtb. volkomen is toegestaan, en het overgelegde plan goedgekeurd, terwijl hij zich vleit bij het welslagen dezer onderneming eenige stukken betrekkelijk de Provincie van wege Z. E. den Heer Staatsraad Gouverneur te zullen ontvangen.

In dit tijdschrift zullen geschiedenis, oudheden, merkwaardige bijzonderheden, statistiek en andere op de Provincie en de stad Utrecht betrekking hebbende zaken, zich onderling aangenaam afwisselen; terwijl de redactie zich voorbehoudt niet dan daadzaken te plaatsen, ten einde dit tijdschrift allengs een geheel zal kunnen vormen, hetwelk niet dan met groote zwarigheden op de vorengemelde wijze zou kunnen worden ten uitvoer gebragt, hetwelk den beminnaren der vader-

landsche geschiedenis in het algemeen, en die van het Sticht in het bijzonder, voorzeker welgevallig zal zijn.

De algemeene belangstelling in deze onderneming blijkt reeds uit de menigvuldige ontvangen bijdragen en de toezegging van eenige voorname Geleerden ter medewerking, waarvoor de Uitgever den H. H. inzenders bij deze openlijk zijne erkentenis betuigt; terwijl hij zijn tijdschrift in de welwillende medewerking der laatsten aanbeveelt, en de Bezitters van belangrijke handschriften of andere minder bekende bijzonderheden, teekeningen, kaarten of schilderijen, uitnoodigt, dezelve door middel van dit tijdschrift aan de vergetelheid te ontrukken. Alle bijdragen zullen met dankbaarheid worden aangenomen en daarvan het gepaste gebruik worden gemaakt.

De Uitgever vleit zich dat eene ruime inteekening hem zal in staat stellen het werk met de belangrijkste stukken en afbeeldingen te voorzien om de uitvoering, waarvan dit eerste stukje eene proeve is, op den duur te kunnen volhouden; de prijs voor den Jaargang is op f 5,00 bepaald, terwijl de afbeeldingen zoo matig mogelijk zullen worden berekend.

De Ondertrouwden in den Naamlijst van 1834 opgenomen, zullen dit jaar vervangen worden door de opgave der gehuwden

UTRECHT
den 25 Januarij 1835.

N. van der Monde.

Inleiding.

IETS OVER DE PROVINCIE EN STAD UTRECHT.

DE PROVINCIE.

De provincie Utrecht, genoegzaam in het midden van het oude gemeenebest gelegen, grenst ten noorden aan de Zuiderzee en het Gooiland, ten zuidoosten en westen aan Holland, en ten oosten aan Gelderland. Dezelve word doorsneden of bevloeid, door de rivieren de Lek, de kromme- en oude Rijn, de Vecht, den IJssel en de Eem, als ook door eenige mindere stroomen en beekjes, die hier en daar, uit de hooge heilanden omstreeks Amersfoort en de Rheenensche Veenen, haren oorsprong hebben.

Zeer onderscheiden is de geaardheid en gesteldheid van haren grond. Men vindt in dezelve poelen, meeren, hei- en veengronden; aan andere oorden bevat zij zeer vruchtbare bouw- en

weilanden, als ook tabaksplanterijen, die voorheen, meer dan thans, groote voordeelen hebben opgeleverd.

Ofschoon de bloei en welvaart dezer Provincie in het algemeen genomen zich allerwege kennelijk openbaart, is het nogtans niet te ontkennen dat de landbouw en onderscheidene takken van haar volksbestaan eene meerdere uitbreiding en volmaking konden deelachtig worden; doch streelend is het vooruitzigt, dat onder de wijze en vaderlijke regering van onzen geëerbiedigden Koning, en de bekende zorg en belangstelling van Z. E. den heer Staatsraad Gouverneur en de edele groot achtbare heeren Gedeputeerde Staten dezer Provincie, derzelver weldadige ontwikkeling meer en meer zal worden verwezenlijkt, en dit schoon gewest eenmaal tot dien trap van voorspoed zal worden opgevoerd, waarvoor hetzelve, in zulk eene hooge mate, vatbaar is.

Zeer opmerkelijk zijn intusschen de vele schoone oorden welke door vlijt, nijverheid en vermogen, aan haren grond zijn ontwoekerd geworden. — Wie denkt hier niet met innig welgevallen aan die veelvuldige dorpen, als Nichtevecht, Vreeland, Loenen, Breukelen, Maarssen enz. welke den Vechtstroom bezoomen en ter wederzijde, met de prachtigste lusthoven versierd, aan dit gedeelte van het Sticht met regt den naam van het pronkjuweel van Nederland gegeven hebben? en keeren

wij ons naar de zijde van Baarn, Soestdijk, Zeist, Driebergen en Doorn, en aanschouwen wij die aaneenschakeling van heerlijke landgoederen en natuurtooneelen, waarvan hare omstreken als van eenen keten zijn omgeven, en waardoor oog en zinnen als in verrukking worden opgetogen, dan werde ook ons hart tot innige dankbaarheid gestemd voor de voorregten en zegeningen, eene Provincie te bewonen, waarin de genoegens des tijdelijken levens in zulk eene ruime mate kunnen worden genoten, en het spoore ons tevens aan om elk in zijnen kring al dat gene toe te brengen, hetwelk maar eenigzins tot de instandhouding en vermeerdering harer welvaart kan bevorderlijk zijn.

DE STAD.

De Stad Utrecht, in het hart van Oud-Nederland, en deszelfs vruchtbare, naar haren naam genoemde Provincie gelegen, is voorzeker in zeer vele opzigten onze hooge belangstelling waardig.

Reeds bij het eerste gezigt van den trotschen Doms-toren, dat meesterstuk van bouwkunde, hetwelk bijna vijfhonderd jaren aan de he-

vigste stormen en orkanen wederstand geboden heeft, worden wij met bewondering vervuld voor eene stad, die gedurende een aantal eeuwen, de afwisselendste lotgevallen van tijden en gebeurtenissen, van vrede en oorlog — van rampen en geluk, heeft ondervonden, en die, na alle deze veelvuldige beproevingen, als door zoo vele wederwaardigheden gelouterd, thans tot eenen trap van rijkdom, luister en welvaart is opgeklommen, die dezelve ten huidigen dage, met regt als een wezenlijk sieraad van het koningrijk der Nederlanden mag doen beschouwen.

Onderscheiden oorzaken hebben van tijd tot tijd, tot deze belangrijke toeneming aanleiding gegeven, als:

1°. Hare gunstige ligging.

Vrij van alle overstrooming op eenen hoogen grond gelegen, begunstigd door eene frissche en gezonde luchtsgesteldheid, rijkelijk van heldere zoete waterstroomen en voortreffelijke putten voorzien, omringd van schoone boomgewassen, vruchtbare boomgaarden en moestuinen, grasrijke weilanden, welige landsdouwen, bevallige en met kieschen smaak aangelegde wandelwegen, eene door tuinen en lusthoven omringde lommerrijke Maliebaan, aangename boomrijke buitencingels met wel onderhouden voetpaden en rijwegen, pronkende langs derzelver watervliet met talrijke blanke zwanendriften, en aan bijna alle

zijden als bezoomd met de bekoorlijkste landgoederen en lustplaatsen; voorzeker, bij eene aaneenschakeling van zulke gezonde en vrolijke genietingen kan het dan ook niet wel anders zijn, of vele vermogende lieden moeten zich hier vestigen, om alle die voorregten te smaken, als hun bij eene inwoning hier ter stede, met milde hand worden aangeboden.

Niet minder zijn ook de voordeelen, welke door hare gunstige ligging, aan den handel en de nijverheid worden toegebragt.

Aan den oudsten arm des Rijns, en de rivier de Vecht gelegen, welke langs en voorbij deze stad in eene uitgestrektheid van meer dan een uur lengte henen vloeit, en haar met de alomberoemde handelstad Amsterdam onmiddelijk in aanraking brengt, is zij door hare gemeenschap met de rivier de Lek en verder met het Zederiks-Kanaal en de Zuid-Willemsvaart, in het bezit eener uitgebreide scheepvaart, zoo wel naar Gelderland Duitschland en alle de Rijn-distrikten, als langs Maas, Waal en Merwede naar Dordrecht, Rotterdam, tot aan de Schelde, benevens 's Hertogenbosch tot aan Maastricht.

De levendigheid van deze scheepvaart wordt daarenboven op eene aanmerkelijke wijze begunstigd, doordien het kanaal langs deze stad, zelfs voor de grootste rijnschepen en rijnsche houtvlotten bevaarbaar gemaakt, door de

oplettende zorg der stedelijke Regering in betrekking tot deszelfs waterstand, op een vast peil en dus op eene vereischte hoogte gehouden wordt. Voegen wij hier bij de kade, langs den oever van dit kanaal sedert kort aangelegd, waardoor tot den aanbouw van magazijnen, pakhuizen en stapelplaatsen is aanleiding gegeven, dan zal men moeten erkennen, dat bij de voordeelige ligging dezer stad, en door de bij voortduring aangewende middelen om de belangen van handel en nijverheid bevorderlijk te zijn, eene aanmerkelijke toeneming van welvaart voor Utrechts ingezetenen heeft moeten ontstaan.

Een derde belangrijk voordeel aan de gunstige ligging dezer stad verknocht, is hare gereedelijke gemeenschap te lande.

Reeds omstreeks den jare 1648 gaf Dr. Cornelis Booth, Raadsheer in den Hove van Utrecht, deze bijzonderheid te kennen (*):

» Dat men van hier in een ordinaris dag-reyse
» bequamelyk kan komen in de verste van over de
» *Sestig* bemuurde steden, ende een gantsche
» maend lang yder dagh sig in een byzondere stadt
» vermaken ende middagmaal houden konde, son-
» der nochtans een eenige nacht-rust elders te
» nemen, dan binnen Utrecht" en vergelijken wij nu hiermede den toestand der openbare wegen,

(*) Zie BOOTH, stichtsche cleyne Chronicke, door J. F. FORTUYN VAN DER GONDE; Amst. 1745.

en de meerdere gemakkelijkheid der communicatien van de tegenwoordige bij die vroegere tijden, dan zoude voorzeker deze opgave met de namen van veel meer steden kunnen worden vergroot.

In het hart van ons land, op het middelpunt van vier groote chaussées en meer andere wegen gelegen, is de stad Utrecht in het bezit van alle de rijwegen, die uit noord- en midden-Duischland, Braband en onderscheidene oorden meer, naar de Nederlanden te zamen komen; van daar dan die onophoudelijke doortogt, af- en aankomst van reizigers, gemakkelijkheid tot het vervoer van goederen, als ook dat ongemeen vertier en die levendige bedrijvigheid in alle takken van nijverheid, die niet kunnen nalaten den voorspoed dezer stad op veelvuldige wijzen te begunstigen.

2°. Ook de bijzondere voorregten door Zijne Majesteit den Koning aan de stad Utrecht geschonken, hebben grootelijks tot bevordering van haren bloei medegewerkt.

Noemen wij slechts de verheffing der Akademie, welke voorheen door de stad werd bekostigd, tot eene Rijks-Hoogeschool, en de aanzienlijke vermeerdering en hoogere bezoldiging harer Hoogleeraren, — de uitbreiding der belangrijke Kabinetten, — de Bibliotheek, als ook den Kruidtuin tot dezelve betrekkelijk, en het toenemend getal studerende jongelingen, dat daarvan het gevolg geweest is; — voorts de

vestiging van 's Rijks Hospitaal, — 's Rijks Vee-Artsenijschool, — het Hoog Militaire Geregtshof, het Collegie van H. H. Muntmeesters-Generaal en de uitbreiding der Munt zelve, een bestendig talrijk garnizoen enz., enz., dan zullen Utrechts Ingezetenen, doordrongen van een dankbaar gevoel, gaarne den weldadigen invloed erkennen, welke zoo vele blijken van 's Konings goedgunstige beschikkingen, ten hunnen opzigte heeft te weeg gebragt.

Eindelijk vermeerderen ook zeer den bloei der stad de geregelde jaarlijksche, tijdelijke en wekelijksche markten, onder welke de paarden- en andere beesten-markten, en vooral die welke des Zaturdags gehouden wordt, uitmunten, waarop door den grooten toevoer uit alle oorden der omliggende plaatsen in de Provincie, eene buitengewone levendigheid en drukte heerscht. De stadsgrachten zijn als dan met grootere en kleinere vaartuigen tot belemmering toe opgevuld, de marktpleinen zijn met wagens bezet zoodat zij naauwelijks eenige ruimte voor de voetgangers open laten, en de geheele stad is op dien tijd het middelpunt van vereeniging eener door elkander wemelende schare geworden.

Hierbij komen nog de velerlei niet onbelangrijke fabrieken, trafieken, handwerken en neringen, welke een aantal menschen werk en brood verschaffen; als ook niet minder de sedert eenige jaren door de verlichte denkwijze van

den edel achtbaren Heer Staatsraad Burgemeester en verdere leden der stedelijke regering toegebragte en nog voortgezet wordende uitbreiding, verbetering en verfraaijing aan de stad zelve, zoo wel in den aanleg van nieuwe wandelwegen, als in de aanmoediging en begunstiging tot het aanbouwen van nieuwe huizen, magazijnen enz., waardoor de stad eene meerdere bevalligheid verkregen heeft en als geheel van gedaante veranderd is.

Een en ander dezer opgesomde voordeelen en oorzaken hebben dan ook op den staat van de bevolking dezer stad eenen zoo gunstigen invloed gehad, dat het getal harer inwoners, hetwelk op den 1 Januarij 1815 dat van 30,660 zielen bedroeg, thans op 1 Januarij 1835 tot eene hoogte van 44,185 zielen geklommen, en dus in slechts *twintig* jaren tijds, met een getal van 13,525 zielen, of veel meer dan één derde gedeelte van het jaar 1815, is vermeerderd geworden.

Het is ons alzoo voorgekomen dat het aan de inwoners onzer Stad en Provincie, als ook aan velen onzer landgenooten, die in eene meer grondige kennis van hun dierbaar vaderland en de bijzondere deelen van hetzelve belangstellen, voorzeker welgevallig zoude zijn, in dit Utrechtsch Tijdschrift niet alleen het statistische gedeelte van hetzelve, maar ook voornamelijk de geschiedenis, de oudheden en de meest belangrijke en merkwaardige bijzonderheden deze Stad en Provincie

betreffende, als ook hare onderscheidene takken van nijverheid en middelen van bestaan, voor zoo verre ons bestek zulks zal toelaten, te zien opgenomen en behandeld, hartelijk wenschende dat het goede en nuttige hetwelk wij ons daarmede hebben voorgesteld bereikt, en de liefde en innige belangstelling voor het land en de plaats onzer geboorte of inwoning, als ook de toeneming der bloei en welvaart van deszelfs ingezetenen daardoor, op de meest vatbare wijze, mogen worden verhoogd en bevestigd.

Het Kasteel *Vredenburg.*

De Utrechtsche Bisschoppen, niet te vreden hun geestelijk gezag tot eenen hoogen trap van aanzien rijkdom en magt verheven te hebben, maar zich ook een wijduitgestrekt wereldlijk regtsgebied willende toeeigenen, wikkelden zich daardoor gedurende eenige eeuwen, met naburige Provincien, Hertogen en Graven in onophoudelijke twisten en oorlogen: de burgers en ingezetenen echter, deze willekeurige handelwijze eindelijk moede, begonnen zich tegen die heerschzuchtige plannen te verzetten, hetgeen aanleiding heeft gegeven dat de Bisschoppen eerst hun wereldlijk gezag verloren, en eindelijk oorzaak is geweest van den geheelen val en ondergang des Bisschoppelijken zetels. HENDRIK VAN BEIJEREN, 58e of laatste Bisschop van

Utrecht (*), warsch geworden van alle kwellingen, hem door zijne eigene onderdanen en burgers aangedaan, en daarenboven door den Hertog VAN GELDER uit zijnen zetel verdreven, nam in het jaar 1528 het besluit het wereldlijk gezag van zijn Bisdom ten behoeve van Keizer KAREL DEN VIJFDE aftestaan, ter vergoeding der oorlogskosten en van den bijstand, welken deze hem had verleend tegen den Hertog VAN GELDER, en om daarvoor zijn verloren geestelijk gezag als Bisschop weder te herkrijgen; daarbij voor zich bedingende alleen de Domkerk en het daarbij staande Bisschoppelijk Paleis (van ouds het Bisschopshof) benevens eene jaarlijksche som gelds. De Keizer zocht thans middelen, om de onwillige burgers, die slechts gedwongen deze overdragt hadden toegestemd, in bedwang te houden, en deed in het jaar 1529 binnen de stad een sterk kasteel stichten, waaraan hij sedert, ter gedachtenis van zijnen, met den Hertog VAN GELDER te Kamerijk gesloten vrede, den naam van Vredenburg gegeven heeft.

Dit kasteel werd gesticht ter plaatse, waar de St. Catharijnepoort en het klooster stond, welke men ten dien einde, in het jaar 1528 na Paschen begonnen was gedeeltelijk aftebreken, terwijl de Heeren van dat klooster verplaatst werden in Onzer Vrouwen-broeders klooster in de Nijstraet (Lange Nieuwstraat), aan welke laatsten de St. Nicolaaskerk en Kerspel werd afgestaan.

(*) Gewoonlijk worden 61 Bisschoppen genoemd; de 3 laatsten echter waren door PHILIPS II. met de aartsbisschoppelijke waardigheid bekleed.

Deze Catharijnepoort was niet minder beroemd dan sterk van wegen de onderaardsche holen en kluizen, welke zoo wel als de torens derzelve tot gevangenissen dienden, gelijk daar, onder meerdere, door den Bisschop zijn gevangen gehouden, CORNELIS VAN MERTEN, GERRIT FOEYT, JOOST VAN ECK, PETER DE BORDUIJRWERCKER, GERRIT DE ROY, WILLEM KNIJFF, PETER KOPPE, benevens eenige van de voornaamste kanonniken.

In den zomer van het volgende jaar werd dit kasteel met grachten, wallen, torens en bruggen versterkt, terwijl men met den opbouw zulk eenen spoed maakte dat er volgens opgave meer dan duizend werklieden aan arbeidden. De bouwstoffen tot deze versterking gebruikt, waren gedeeltelijk afkomstig van de afgebroken sloten Vreeland en Ter Horst (*), alsmede van het klooster Vredendaal, terwijl dat gedeelte van het Catharijne klooster, hetwelk niet werd gesloopt, binnen het kasteel werd begrepen.

Uit nevensstaande afbeelding, naar eene oorspronkelijke schilderij waarschijnlijk van Droogsloot, welke op het Raadhuis dezer stad voorhanden is, blijkt dat het een vierkant gebouw was, aan de hoeken van sterke torens voorzien, grenzende aan de stads buiten singel, met welke het gemeenschap had door middel eener brug en poortje, dat in het jaar 1822 nog tot doorgang heeft gediend bij het vernieuwen der brug aan de Catharijnepoort. Aan den dwarsgang, waarin dit poortje gelegen was, zijn nog gedeeltelijk de overblijfselen der gebouwen aanwezig, namentlijk het Spanjaardsgat en de

(*) Op deze sloten zullen wij nader terugkomen.

kluizen onder den oliemolen. Het kasteel was aan alle zijden met grachten omgeven, en had aan de zuidzijde gemeenschap met de stad, door middel eener groote poort en ophaalbrug, welke op het voorplein (a) uitkwam ten naastenbij achter den tegenwoordigen schouwburg. Dit voorplein was mede door huizen ingesloten, tusschen welke men eenen doorgang in de stad had. Binnen het kasteel ziet men de overblijfselen van het Catharijne klooster en kerk, uitmakende het geheele getimmer van het convent, hetwelk onafgebroken gebleven was, terwijl de woning van den slotvoogd onder letter (b) wordt aangewezen. Over het voorplein gaat men langs de huizen naar de Viesteeg voorbij de geregtsplaats (c), welke ongeveer over de Zakkendragersteeg geweest is. De Jacobietoren vertoont zich onder (d) nog ongeschonden, terwijl hij zijne spits heeft verloren, na eenen uitval der Spanjaarden uit het kasteel en de daaropgevolgde belegering van hetzelve door de burgers, op den 21 December en volgende dagen van het jaar 1576; bij welke vijandelijkheden ook de toren van de Mariekerk door het geschut van het kasteel is vernield en verscheidene burgerhuizen, gelijk dat van *Compostel*, *Cauwenhoven* en anderen zijn in brand geschoten en omvergeworpen. Meer oostelijk ziet men onder (e), het bovenste gedeelte der Waardpoort. De Catharijnepoort, waarvan alleen de brug (f) zigtbaar is, diende tot doorgang voor de ingezetenen. Buiten dezelve ziet men de Ellendige kerk en gasthuis (g), hetwelk moest onderhouden worden door het St. Catharina klooster, waarvan de Heeren behoorden tot de Orde van St. Jan van Rho-

dus. Het torentje (*h*) is van de kapel, en (*i*) dat van het klooster Bethlehem, gelegen aan den tegenwoordigen straatweg op Amsterdam.

Dit zij genoeg over de stichting en het plaatselijke van het kasteel. De geschiedenis van hetzelve, alsmede iets over Katharina van de Leemput, waartoe wij meer bijdragen gevonden hebben dan wij konden verwachten, hopen wij nader mede te deelen.

Aan den Uitgever van het *Utrechtsch Statistisch* TIJDSCHRIFT.

Mijnheer!

Gaarne aan uw herhaald verzoek voldoende, om reeds voor uw eerste Stuk iets uit mijne Aanteekeningen voor of over Utrecht mede te deelen, heb ik met de keus eenigzins verlegen gestaan. —

Beseffende dat het aan verstandigen doorgaans aangenaam is, om in twijfel staande zaken op de eenvoudigste wijze te zien verklaren, zoo zijn mijne gedachten gevallen, om aan u iets te geven, over den naam en het wapen van Utrecht.

Wanneer dit bijgebragte behaagt, zal ik gaarne naderhand het een en ander aan u mededeelen over den oorsprong der namen van straten en huizen alhier, over bewaarde steenen in de gevels tot bekende gevallen betrekkelijk of aangaande vergeten bedrijven, met name aangaande de fabriek van gebakken steenen met figuren, welke hier tusschen de jaren 1520 tot 1550 heeft bestaan waar thans de Manège is, te weten, op *Schapenburg*, van welke mij eenige be-

rigten en overblijfselen zijn voorgekomen, en aan welke de twee gebakken steenen met figuren, waarvan in het tweede stukje melding is, waarschijnlijk ook hun bestaan te danken hebben.

Ik noem mij met achting

Uw Dw. Dienaar

JACOBUS SCHELTEMA.

UTRECHT,
6 Januarij 1835.

I.

Iets over den naam Utrecht.

Hoeveel is over dit woord geschreven bij onze oudheidkenners?

Dat deze naam betrekkelijk was tot het woord *Trajectum* en *Trajecto*, — *het veer* of *aan het veer* (de overtogt) van den Rijn — wordt door allen wel erkend, maar dit woord moest dan worden of *Ultrecht*, van *Ultrajectum*, of *Wiltrecht*, van de *Wilten*, of *Outtrecht*, *het oude veer*, enz.; zoude het niet het eenvoudigste zijn, indien men het woord verklaarde uit het gebruik van het woord: *uit*, *uut*, als *aan*, *tot*, enz. volgens het plaatselijk taalgebruik. —

Het is overbekend, dat er voorheen vele familiën in *Utrecht* bestaan hebben, wier naam begon met dit woord: *uit* of *uut*, hetwelk dan met eene W of VV geschreven werd, te weten: *Wteneng*, *Wtenbogaard*, *Wtewaall*, *Wtenham*, enz., bij welke namen dit voorzetsel voorzeker *aan*, *tot*, *van*, of *bij* den *Eng*, den *Bogaard*, den *Ham*, de *Waal* of het *Wiel*, beteekent.

De laatste der gemelde familien is nog bloeijende, en het is bekend, dat de leden van dezelve zich nog gewoonlijk *Wttewaal* schrijven, waarvan men wel eens *Wittewaal* enz. maakt.

Vermits nu het woord: *Utrecht* in de oude stukken ook doorgaans *VVtrecht* gespeld wordt, zal men dit voorzetsel, naar mijn inzien, gereedelijk ook als: *aan* kunnen aannemen, en als dan beteekent het geheele woord niets anders dan *aan de Drecht*, of *aan het veer* over den Rijn, (*Trajecto* of als eigen naam *Trajecti*). Dit veer is waarschijnlijk geweest, waar nu de St. Jans Dam ligt, en waarover de *Drift*, (de groote weg), liep.

II.

Over het Wapen van de Stad Utrecht.

Het is bekend, dat het stads wapen een schild is zonder eenige figuur, maar dat het veld van hetzelve in eene schuinsche rigting is doorgesneden van de regterzijde van boven naar beneden, en dat de bovenste zijde *wit*, de onderste *rood* is.

Naar mijn oordeel verbeelt het roode stuk de slip van *St. Maartens* mantel, welke Bisschop, volgens de legenden, zoo weldadig was, dat hij soms een gedeelte van zijne kleeding aan armen uitreikte.

Vele voorbeelden zijn er dat de steden hun wapen ontleend hebben van den patroon der hoofdkerk. — Zoo voert de Stad *Leyden* twee sleutels kruislings in haar wapen, omdat de voornaamste kerk aan den heiligen *Petrus* gewijd was. — Te *Leuven* heeft hetzelfde plaats, en hier heeten de burgers *Pieter-* of *Petermannen*, hun bier heet *pieterman* (het bier voor de burgers van Leuven), en het is aldaar nog in gebruik, dat wanneer een Leuvens burger zijns gelijken ontmoet, hij gewoonlijk zegt: » goeden morgen St. Pieter."

De burgers van Utrecht werden voorheen ook de St. Maartens-mannen genoemd, en dat het wapen en de doorsnede (*tranchée*, volgens den kunstterm der heraldica) in betrekking staat tot St. *Maarten*, blijkt bijzonder uit een der oudste zegels van de stad, voorkomende onder eene akte van den jare 1392, in het

werk van A. MATTHAEUS *de Nobilitate* pag. 266. — Aldaar is de Bisschop afgebeeld op een paard zittende, en de slip van zijnen mantel afsnijdende ten behoeve van eenen armen man (*).

Dit beeld komt insgelijks voor op de vaan der Utrechtsche Schutters, mede bij MATTHAEUS afgebeeld, pag. 1109. — Voor de tegenwoordige bewoners van Utrecht dient, dat de windwijzer van den Domstoren hetzelfde vertoont; ook zijn er alhier nog twee steenen overgebleven met gelijke figuren, de een boven den voornaamsten ingang van de Roomsche kerk op de nieuwe gracht over de runnebaan, de andere in den gevel van een huis in de straat over de Steenenbrug, van ouds genaamd de Kaatsteeg, alwaar voorheen eene kapel aan St. *Maarten* gewijd, stond. — Zulke afbeeldingen van den Patroon der Stad, zullen waarschijnlijk voorheen in meer huizen gestaan hebben; zij komen mij voor van gebakken steen en niet gebeeldhouwd te zijn. Te *Groningen* staat ter zijner eer op de *Maartens toren* als windwijzer wel het paard, zonder echter dat de Bisschop er op zit.

(*) Wij vermeenen wèl te doen, hier bij eene afbeelding te geven van het zegel door den schrijver aangewezen, Pl. II. fig. I. en voegen er nog tot aanvulling eene afbeelding bij van het wapen van Paus ADRIAAN den VI; Pl II. fig. II., hetwelk waarschijnlijk het eenigste is, hetwelk in Utrecht is overgebleven; het staat in eenen gevel in de Pottestraat.

P. II

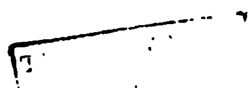
Fig. I

Fig. II

Lith. L. Sawyer

HERINNERINGEN DER MAAND.

1572. 4 Januarij. De Hertog van Alva verzoekt aan de Regering der stad Utrecht dat zij hare voornaamste Charters en voorregten zoude overleveren; zulks echter werd door gemelde Regering bij missieve van 28 Januarij daar aanvolgende zoo beleeft mogelijk geweigerd.

1521. 9 Januarij. Adriaan Florisz, zoon van een Schepenmaker te Utrecht, werd onder den naam van Adriaan VI. tot 220ste Paus van Rome verkoren. Deze verheffing had hij alleen aan zijne geleerdheid te danken, daar die hem tot leermeester van keizer Karel V. had verheven, door wiens invloed hij eerst tot Proost van St. Salvator, vervolgens tot Bisschop van Tortosa, in Spanje, en daarna tot Paus, verkozen werd. — Hij was de stichter van Paushuizen, waarin hij tot gedachtenis van zijn Proostschap van St. Salvatorskerk den H. Verlosser aan den voorgevel in steen uitgebeeld liet plaatsen.

1374. 13 Januarij. Het water, in eene groote hoeveelheid van boven uit het gebergte gekomen, overstroomde door de doorbraken in de Rijkerwaard, de Lek en meer andere dijken, veel land, waardoor geheel Holland onder water stond, zoo dat men dezen dag van Utrecht tot in 's Gravenhage regt over het land voer, daar alles was onder geloopen

1382. 20 Januarij. De Dom of St. Maartenstoren, waarvan op 22 Maart 1321 de eerste steen gelegd was, werd dezen dag volbouwd, na een tijdsverloop van bijna 61 jaren.

1823. 23 Januarij. De felste koude welke sedert eene eeuw in Nederland was waargenomen deed zich voornamelijk dezen dag gevoelen, zoo dat de Thermometer van Farenheit vier graden onder nul teekende, de Regering dezer stad had het Kranen Gasthuis doelmatig doen verwarmen, ten einde de behoeftigen niet van koude in hunne woningen zouden omkomen, terwijl er door buitengewone belangrijke bijdragen in hunne verdere behoeften voorzien werd; volgens aanteekeningen zoude de koude die van 1740, 1776, 1795 enz. hebben overtroffen.

1712. 29 Januarij. Op dezen dag werd de eerste bijeenkomst tot de vredesonderhandeling, tusschen Frankrijk, Spanje, Grootbrittanje, Oostenrijk en de vereenigde Nederlanden, 's morgens ten 10 ure op het Stadhuis te Utrecht gehouden.

BIJZONDERHEDEN.

VAN EEN GOED JAAR DAT GEWEEST IS BIJ TIJDE VAN PHILIPS VAN BOURGONDIEN, BIJGENAAMD DE GOEDE,

1463.

In 't Jaer ons Heeren doen men schreef,
Veertien hondert drie en sestig daar bleef,
Beter tyd en zag noyt man,
Dan de Stad van *Utrecht* doen gewan,
Want God doen hadt gegeven zyn hult
En 't land van *Utrecht* alsoo vervult
Met koorn en met goede wyn,
Daer Godt seer afgelooft moet zyn
Doen kost men 't *Utrecht* tot dier uren
Een Mudde Weydt al binnen de Mueren,
Een Mudde Rogge tot dier stonde
Een Mudde Garst gewasse op goe gronde
Een Mudde Haver in dien tyden
Een Quart Wyn die ons doet verblyden,
En dan noch een vette Capoen,
Een Ton Appelen diese had van doen;
Dese Zeven perceelen mocht men halen,
Op een Zaturdag koopen en betalen,
Voor dertig stuivers en een
Soo wiese van doen had groot en kleen.

Statistiek.

Het wordt thans algemeen erkend, dat eene naauwkeurige statistische kennis, de ware grondslag is van de zoo belangrijke wetenschap der staathuishoudkunde. De reden hier van is, dat uit de algemeen bekend geworden waarheden, welke de statistiek van een volk aan de hand geeft, met veel vrucht een zamenstel van bijzondere huishoudkunde voor hetzelve kan worden opgemaakt, en naar mate dat op deze wijze een zoo volledig mogelijk algemeen overzigt over den geheelen staat van zaken zal zijn bijeengebragt, naar die mate ook zij, die tot de luisterrijke bestemming van te regeren, of om als staatsmannen het geluk en den voorspoed van een volk te behartigen, geroepen zijn, zich hierdoor zien in staat gesteld, met eenige zekerheid te kunnen beslissen, welke voorschriften of bepalingen op hetzelve toepasselijk gemaakt, en welke gevolg-

trekkingen daaruit ten algemeenen nutte afgeleid kunnen worden.

De voortreffelijke statistische werken, welke door zoo vele geleerden sedert eenige jaren over bijna alle staten en rijken in Europa en Amerika zijn in het licht gekomen, strekken ten bewijze van het groote belang hetwelk men in dezen tak der staathuishoudkunde gesteld heeft.

In ons Vaderland is deze wetenschap minder dan in andere landen, voor als nog, opzettelijk beoefend geworden: op het voetspoor echter, en in navolging van het beroemde werk *de l'Industrie Française* van den Graaf CHAPTAL, heeft de Heer J. J. DE CLOET in het licht gegeven, een *Tableau Statistique de l'Industrie des Pays-Bas*, waar van in Mei 1826, eene, met vele belangrijke bijvoegselen vermeerderde vertaling, door onzen kundigen en werkzamen stadgenoot den Heer P. VAN GRIETHUIZEN is geleverd geworden (*), en welk werk met de uitmuntende statistische beschrijving van Gelderland door de Commissie van Landbouw aldaar, in de daad bevorderlijk is geweest, om de algemeene aandacht, ten aanzien van het nut, hetwelk in

(*) Uitgegeven bij S. ALTES, onder den titel: Handboek voor Staatsmannen, Kooplieden, Fabrijkanten, Trafijkanten en Manufakturiers, of Statistiek Tafereel der Nederlandsche Nijverheid.

Men leze de gunstige beoordeelingen over deze vertaling, onder anderen in den Recensent der Recensenten 20ste Deel N°. 6. Junij 1827. — Revue Encyclopédique, Paris Tome 31. Juillet 1826. bl. 154. — Journal d'Anvers 28 Juin 1826. N°. 79. — Journal de Gand 4 Juillet 1826. N°. 185 enz.

eene meer innerlijke kennis van ons vaderland gelegen is, gaande te maken en op te wekken.

Kort na de uitgave van het eerstgenoemde werk, behaagde het Zijne Majesteit den Koning, en wel op den 3 Julij 1826 N°. 52, het belangrijk Besluit te nemen dat er uit aanmerking van het nut voor de dienst van het Rijk in het algemeen, en voor de wetenschappen in het bijzonder in de bearbeiding eener uitvoerige Statistiek dezer landen, bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, zoude worden opgerigt een afzonderlijk bureau voor de bearbeiding eener Statistiek des Rijks, aan welke inrigting wij dan ook onder meerdere stukken, reeds te danken hebben de opgave van de Bevolking van het Koningrijk der Nederlanden, gedurende de jaren 1815 tot en met 1824, uitgegeven ter Algemeene Landsdrukkerij, in den jare 1827.

Bovendien droeg Zijne Majesteit de Koning in dat zelfde jaar, op den 5 Julij 1826 N°. 105, aan den verdienstelijken Heer R. LOBATTO den vereerenden last op, om een jaarboekje uit te geven, in den geest van het sedert langen tijd in Frankrijk uitgegeven wordende en algemeen bekende *Annuaire*, welks vervaardiging aldaar aan het *Bureau des Longitudes* is opgedragen, tevens met bepaling, dat aan de Commissie tot het examineren der Zee-Officieren het opzigt over dien arbeid zoude verblijven. Dit jaarboekje, waar van nu

reeds negen jaargangen zijn in het licht verschenen, bevat behalve onderscheidene onderwerpen welke tot de verspreiding van algemeene kundigheden betrekking hebben, ook zeer vele gewigtige statistische opgaven, en daar uit afgeleide zeer opmerkelijke gevolgtrekkingen, welke wij hopen dat van tijd tot tijd zullen worden vervolgd, op dat daar door het waarlijk belangrijk nut van dit jaarboekje, meer en meer moge worden uitgebreid en bevestigd.

Gezien hebbende, dat de inhoud van het door ons in den voorleden jare uitgegeven Maandboekje te beperkt was, om eene duurzame belangstelling bij onze begunstigers te kunnen verwekken, achten wij het noodig aan hetzelve eene meerdere uitbreiding te geven, en wel voornamelijk in de strekking om bevorderlijk te zijn tot eene meerdere statistische kennis van het in onze dagen dubbel roemrijk geworden Oud-Nederland, als ook bijzonder van onze Stad en Provincie, met bijvoeging van andere onderwerpen op dezelve betrekkelijk, waar van wij in onze inleiding op bl. 17 reeds hebben melding gemaakt.

Ten einde deze onze bedoeling op eene gewenschte wijze te kunnen bereiken, hebben wij de toegenegen medewerking ingeroepen van den hier voren genoemden Heer P. VAN GRIETHUIZEN, geëmploijeerde bij de Secretarie te dezer stede, welke ons met de meeste heuschheid

toegezegd zijnde, hebben wij daarenboven van Heeren Burgemeester en Wethouderen de welwillende goedkeuring verworven, dat aan gemelden Heer de vrijheid zoude worden verleend, tot de inzage dier bescheiden, welke hij noodig mogt oordeelen, tot het zamenstellen van alle zoodanige statistische stukken, als naar den aard van ons tegenwoordig Tijdschrift, het meest geacht zouden worden belangrijk en doelmatig te zijn.

De Heer VAN GRIETHUIZEN, door deze gunstige beschikkingen aangemoedigd, heeft getracht van de geborenen, huwelijken en overledenen, een overzigt bijeen te brengen gedurende een tijdvak van twintig achtereen volgende jaren, en wel van den jare 1815 tot en met 1834, gesplitst in twee tienjarige Tijdvakken, namelijk van 1815 tot en met 1824, en van 1825 tot en met 1834.

Deze moeijelijke arbeid, als nu door hem volbragt zijnde, strekt het ons tot een bijzonder genoegen, als een gunstig gevolg daarvan, reeds in dit eerste stukje onzen geachten lezers te kunnen aanbieden:

I°. Tienjarigen maandelijkschen staat, van het aantal der Geborenen in de stad Utrecht, over de jaren 1815 tot en met 1824.

II°. Tienjarigen maandelijkschen staat der Huwelijken en Echtscheidingen over de jaren 1815 tot en met 1824.

III°. Tienjarigen staat, van de Overledenen over de jaren 1815 tot en met 1824.

en ten

IV°. Eenen staat der Bevolking van de stad en deszelfs Buitenwijken, en het getal leden van iedere Godsdienstige gezindheid, op den Eersten Januarij 1835.

Zullende na de plaatsing van het tweede Tijdvak van bovengenoemde staten, eenige bijzonderheden en gevolgtrekkingen uit dezelve worden opgegeven.

Eerste tienjarige maandelijksche staat

DER

Huwelijken en Echtscheidingen, in de stad Utrecht, over de jaren 1815 tot en met 1824.

Tab. II.

JAREN.	Januarij.	Februarij	Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Augustus.	September	October.	November.	December	TOTAAL.	Van Jongmans met Jonge Dochters.	Van Weduwenaars met Jonge Dochters.	Van Jongmans met Weduwen.	Van Weduwenaars met Weduwen.	Echtscheidingen
1815.	12	8	25	38	50	16	25	26	14	13	28	17	272	198	51	14	9	2
1816.	20	13	9	8	46	20	34	12	15	19	27	11	234	177	36	9	12	4
1817.	9	16	7	18	29	12	18	18	16	26	30	27	226	169	34	9	14	6
1818.	12	14	11	28	35	13	22	[illegible]	18	10	33	16	224	163	31	14	16	4
1819.	15	18	12	28	29	20	18	25	18	25	36	22	266	204	38	14	10	2
1820.	11	22	17	23	45	31	21	35	24	22	59	23	333	275	29	14	15	2
1821.	19	19	10	14	44	32	12	20	28	24	50	20	292	248	28	4	12	1
1822.	18	32	16	20	52	24	19	21	14	23	51	19	309	253	34	11	11	2
1823.	16	14	10	58	59	21	23	25	18	25	50	29	348	301	24	11	12	—
1824.	16	27	15	30	63	17	26	18	27	35	45	29	348	292	30	15	11	—
Totaal. .	148	183	132	265	452	206	218	212	192	222	409	213	2852	2280	335	115	122	23

ijksche Sta

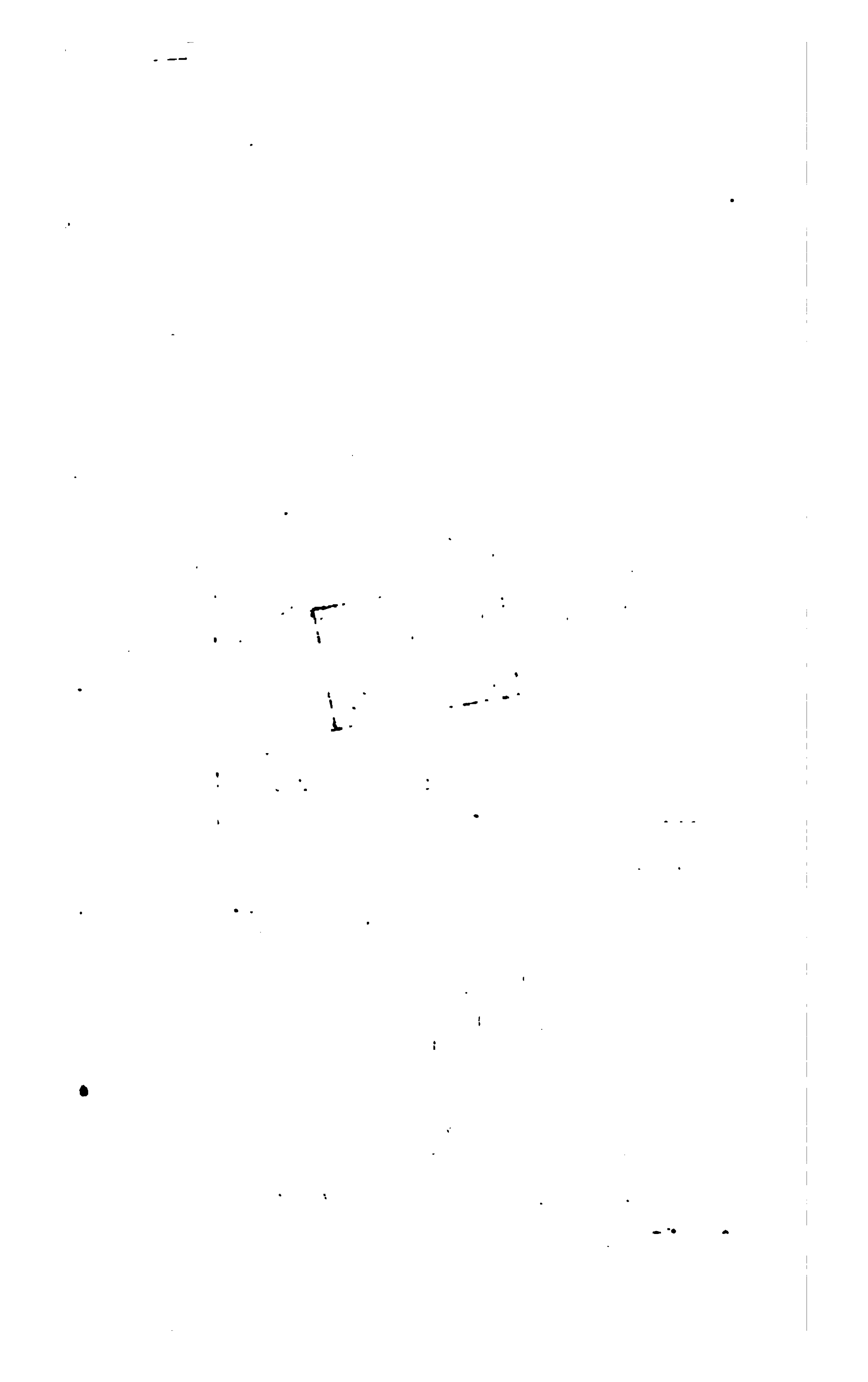
eden, over de ja

cember.	TOTAAL		GEHEE TOTAAL
V.	M.	V.	M. & V
50	537	554	1091
43	542	524	1066
42	505	473	978
44	545	501	1046
45	598	572	1170
48	650	559	1209
66	690	679	1369
53	760	703	1463
74	742	714	1456
62	779	723	1502
525	6348	6002	12350

ijksche Sta

eden, over de j

ember	TOTAAL.		GEHE TOTA
V.	M.	V.	M. &
63	566	551	111
50	513	515	102
76	604	668	127
56	548	598	114
53	505	538	104
44	443	441	88
32	540	491	103
59	498	512	101
41	617	553	117
56	553	529	108
535	5387	5396	1078

STAAT DER BEVOLKING

VAN DE

STAD UTRECHT EN DERZELVER BUITENWIJKEN, EN GETAL LEDEN VAN IEDERE GODSDIENSTIGE GEZINDHEID, OP DEN EERSTEN JANUARIJ 1835.

Tab. IV.

BENAMING der Stad en Buitenwijken, gezamentlijk eene Gemeente uitmakende.	Getal der Leden tot iedere Godsdienstige Gezindheid behoorende.								Bevolking van elke Gemeente afzonderlijk.	Totale Bevolking der Stad Utrecht.	AANMERKINGEN.
	Gereformeerden.	Roomsch Catholijken.	Oud-Roomschen.	Lutherschen.	Doopsgezinden.	Remonstranten.	Israëliten.	Niet genoemde Gezindheden.			
Stad Utrecht.	22660	9923	622	1000	125	40	605	9	34984	44185	De alsnog met de Schutterij afwezigen, zijn even zoo als ook die welken als Vrijwilligers in dienst zijn, niet van de bevolking afgetrokken. Het tijdelijk zich alhier bevindende Garnizoen, is niet op de staat gebragt.
Abstede, of wijk I.	562	1328	26	29	1	1	—	—	1947		
Tolsteeg, of wijk K.	456	1497	3	17	3	6	—	—	1982		
Catharijne, of wijk L.	531	878	20	12	3	—	—	—	1444		
Lauwenregt, of wijk M.	1606	1863	298	54	5	2	—	—	3828		
Totaal. . . .	25815	15489	969	1112	137	49	605	9	44185	44185	

OPMETING VAN UTRECHT

1829.

		B.	R.	E.
Binnen de Stad.	Plattegrond der Gebouwen. .	73.	11.	39.
	Ledige Erven.	1.	10.	36.
	Hospitaal, Academie, Museum, Gasthuis, enz. . .	1.	61.	80.
	Tuinen.	11.	40.	50.
	Straten, pleinen, grachten, enz.	56.	40.	08.
Plattegrond der Gebouwen buiten de stad, zooverre straat en lantaarnen bestaan.	Buiten Catharijne.	5.	68.	46.
	Wittevrouwe (Abstede.) . .	3.	61.	80.
	Tolsteeg.	5.	89.	40.
	Lauwenrecht.	10.	11.	73.
	Totaal. . . .	168.	95.	47.

AANMERKINGEN.

Door tuinen worden bedoeld de zoodanige, welke geheel als moestuinen gebruikt worden, of eene grootte van 20 metrische roeden (141 roeden oude maat) te boven gaan, naar aanleiding van art. 143 der methodieke verzameling.

Deze opgave is gegrond op de meting in 1820 en 1821 tot stand gebragt, zoodat er welligt thans eenig verschil zal bestaan (*).

(*) In een volgend No. zal de Redactie de laatste Kadastrale opmeting trachten te plaatsen — ten einde die met deze te kunnen vergelijken.

De Hoogleeraar P. VAN MUSSCHENBROEK heeft bij eene ondervinding van vele jaren waargenomen, dat te *Utrecht* door elkander waaijen in het jaar:

de Noordenwind	. . . .	42 dagen
— Noordwestenwind	. . . . . .	33 —
— Westenwind	. . . .	77 —
— Zuidwestenwind	. . . . . .	78 —
— Zuidenwind	. . . .	33 —
— Noordoostenwind	. . . . . .	48 —
— Zuidoostenwind	. . . . . .	26 —
— Oostenwind.	. . . .	33 —

STAND DES WATERS.

te Vreeswijk, in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1°. Januarij 1835.	. . . . ,	4 el 86 dm.
15 ————	. . . .	4 — 34 —
31 ————	. . . .	4 — 52 —

AANMERKINGEN.

De nulpeil wordt gerekend kruinshoogte van den dijk. — De waarnemingen geschieden des morgens ten 8 ure.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

IN DE MAAND

Januarij 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 3 *Januarij.*

Cornelis Johannes, *zoon van* Andries van Batum *en* Anna Vernooij.

Gijsberta Johanna Gertrudis, *dochter van* Laurentius Göbbels *en* Gijsberta van Zijl.

Henrietta Louisa, *dochter van* Johannes Hofman *en* Catharina Rockus.

Alida Cornelia, *dochter van* Gijsbert Hendriks van de Kuit *en* Maria Fredrica Strooberg.

Rijk, *zoon van* Willem Nieuwendijk *en* Geertruij de Graaf.

Hendrica Everarda, *dochter van* Anthonius Arts *en* Agnes Driessen.

den 5 *Januarij.*

Willem *zoon van* Aart van Zoest *en* Cornelia Geurts.

Hendrik, *zoon van* Hendrik van Buuren *en* Hendrica van den Heuvel.

Marinus Johannes, *zoon van* Johannes van Sandwijk *en* Jacoba Johanna van de Water.

Anthonie Johannes, *zoon van* Dirk Johannes van Vreeswijk *en* Helena de Pauw.

Jonas, *zoon van* Meijer Jonas Bodding *en* Sara van IJzer.

Hendrica Gerardina, *dochter van* Johannes Jacobus Ouwejan *en* Margaretha Verheij.

Gerardus Petrus, *zoon van* Cornelis van Scherpenzeel *en* Petronella Johanna Dieben.

Hendricus, *soon van* Jan Hendrik Böhmer *en* Hendrica Stuivenberg.

Cornelis, *soon van* Joannes de Rijk *en* Antonia de Rooij.

Jacobus Marinus Hendricus, *soon van* George In der Mauer *en* Pierrette Marie Gibant

den 6 *Januarij.*

Johannes, *soon van* Hendricus Smit *en* Johanna Elisabet Dekker.

Jan Hermanus, *soon van* Anthonij Jacob Betten *en* Jacoba Harmiena van der Hagt.

Willem, *soon van* Hermanus van der Stroom *en* Geertruij van Straalen.

Cornelis Johannes, *soon van* Cornelis Zwijnenburg *en* Jansje van Stralen.

Willem Jacobus, *soon van* Hermanus van Schaik *en* Wilhelmina Koning.

Jan Engelbert, *soon van* Jacobus van Nues *en* Agnes van Ammers.

Johannes, *soon van* Wilhelmina Stam.

den 7 *Januarij.*

Hendrik, *soon van* Gerrit Leusden *en* Gerrigje Engel.

Anthonij, *soon van* Herman van Dam *en* Amelia Adriana van Sorgen.

den 8 *Januarij.*

Hermanus, *soon van* Hermanus Koot *en* Catharina van Gennip.

Theodorus, *soon van* Hillebrand Hasekamp *en* Alida van Spuljen.

Wilhelmus Cornelis, *soon van* Gijsbertus Nicolaas Hazenbosch *en* Cornelia Clemens.

Fredricus Johannes, *soon van* Fredrik Braadigom *en* Geertruida Jansen.

den 9 *Januarij.*

Maria Catharina Petronella Angelica, *dochter van* Josephus Grijseels *en* Maria Angelica Joanna Francisca Lambotte.

Jacobus Johannes, *soon van* Jacobus Hogendoorn *en* Emerentia Hendrica Dix.

Wouter, *soon van* Albertus Minken *en* Maria Elisabeth Dijkmans.

Petronella, *dochter van* Johannes van Wijk *en* Elisabeth de Marie.

den 10 *Januarij.*

Rosalia Wijnandina, *dochter van* Wijnand Drabé *en* Maria Catharina Janssens.

Pieter Willem, *soon van* Andries Leonard van Nieuwcasteel *en* Dina van der Veer.

Gerrit, *soon van* Gerrit van Rossum *en* Susanna Frankenhuijsen.

den 12 *Januarij.*

Gerritje, *dochter van* Hendrik Sellenraad *en* Johanna Dorothea Zwaneveld.

Elisabeth, *dochter van* Martinus van Ingen *en* Cornelia Schoonhoven.

Cornelis Johannes, *zoon van* Joannes van Dijk *en* Adriana Clarenbeek.

Petronella Anthonia, *dochter van* Marinus Cruis *en* Geertruij de Winter.

Maria, *dochter van* Joseph Gilein *en* Maria Justus.

Petronella Margaretha, *dochter van* Otto Johannes Terwogt *en* Petronella Margaretha Rijnbergen.

Elisabeth Anthonia, *dochter van* Cornelis Dominicus van Werkhoven *en* Maria van Rossum.

Johanna Maria Judith, *dochter van* Eliza Cornelis Unico van Doorn *en* Judith Vrolik.

Jan, *zoon van* Cornelia Bakker.

den 13 *Januarij.*

Annigje, *dochter van* Johannes de Kruijf *en* Annigje de Wit.

Johanna Christina, *dochter van* Abraham Balfoort *en* Cornelia Stoof.

den 14 *Januarij.*

Pieter, *zoon van* Johannes Franciscus Baljet *en* Johanna Geertruida Zingel.

Carolina Hendrica Francisca, *dochter van* Frans Joseph Pohl *en* Arnoldina Warmiskerken.

Johanna Jacoba, *dochter van* Jacoba van Kesteren.

den 15 *Januarij.*

Sebastianus Johannes, *zoon van* Gijsbertus Glazer *en* Dirkje van der Donk.

Matthijs, *zoon van* Christoffel van Strahlen *en* Hendrica de Kruijf.

François, *zoon van* Frans Uree *en* Maria Charlotta de Vries.

Johanna, *dochter van* Johannes Vos *en* Margaretha Maria van Weenen.

Johanna, *dochter van* Arend Maal *en* Engelina Jannigje Evertsen.

Adrianus, *zoon van* Adrianus van Dijk *en* Maria Maarschalkerweerd.

Cornelis, *zoon van* Nicolaas Pisa *en* Maria van Zutphen.

den 16 *Januarij.*

Cornelia Alida, *dochter van* Pieter de Jong *en* Jacoba Wulvellee.

den 17 *Januarij.*

Hendricus Anthonius, *zoon van* Martinus Dievenbach *en* Elsje Dauvellier.

den 19 *Januarij.*

Pieter, *zoon van* Dirk van den Berg *en* Aaltje van der Linden.

Nicolaas, *zoon van* Richardus van der Wurf *en* Maria Gresnigt.

Wilhelmina Gijsberta, *dochter van* Johannes Coenraad van Eijk *en* Gijsberta van Lit.

Fredrica Wilhelmina, *dochter van* Coenraad van Dijk *en* Dirkje Kibbeling.

Joan Henrik, *zoon van* Steven Jan Matthijs van Geuns *en* Jacoba Roosendael.

den 20 *Januarij.*

Sophia Maria, *dochter van* Johannes Maria Verbunt.

Gerardus Cornelis, *zoon van* J

hannes van Kuijk *en* Geertruida Verweij.

Bernardus, *zoon van* Charlotta Schoonhoven.

Theodora Maria, *dochter van* Jacobus Gadella *en* Adriana Ockhuijsen.

Philippus Bartholomeus, *zoon van* Simon Fredricus Mulder *en* Margaretha Theresia Merkenich.

Hendrik Jacobus, *zoon van* Eelko Dijkstra *en* Maria van Dijk.

Alida Anthonia, *dochter van* Hendrik van Soest *en* Wouterina Veelo.

Willemijntje, *dochter van* Theodorus Enderlé *en* Alida Suzanna Overeem.

Hendrik, *zoon van* Arnoldus Johannes Biörn *en* Maria Roos.

den 21 *Januarij.*

Jacobus Johannes, *zoon van* Jacobus Vierbergen *en* Eva Wilhelmina van Arkel.

Johannes, *zoon van* Johannes de Marie *en* Wilhelmina Duivenhuijsen.

den 23 *Januarij.*

Gijsberta, *dochter van* Andries Gijsbert van Batenburg *en* Jacoba Elisabeth van Velthuijsen.

Pieter, *zoon van* Johannes Gravendaal *en* Cornelia van der Maas.

Dirk, *zoon van* Sybrand Pauw *en* Elisabeth van den Brink.

Frans Gottlieb Johannes, *zoon van* Frans Gottlieb Brinkman *en* Fijgje van der Valk.

Antonetta Huberta Theodora, *dochter van* Jacobus Johannes La Maitre *en* Judith Steenwijk.

den 24 *Januarij.*

Johanna, *dochter van* Govert van Beusekom *en* Maria Verbon.

Alida Johanna, *dochter van* Hendrik Coenraad van Setten *en* Anthonia de Groot.

Maria, *dochter van* Johannes van de Bilt *en* Johanna Dirksen.

Cornelis Albertus, *zoon van* Cornelis Miltenburg *en* Bartje van Eck.

Petronella, *dochter van* Maarten Kist *en* Helena Dijkers.

den 26 *Januarij.*

Gerrit, *zoon van* Johannes van Dijk *en* Anna van Beek.

Catharina, *dochter van* Arnoldus Laurentius van der Steen *en* Catharina Maria Verheul.

Maria Barbara, *dochter van* Alexander van Doorn *en* Hendrica van Groeningen.

Janna, *dochter van* Rijnier Lammerts van Bueren *en* Arnolda Petronella Loffeld.

Hendrik, *zoon van* Jeronimus van der Vlis *en* Cornelia Combec.

Hendrica, *dochter van* Willem Horst *en* Japikje van der Wilt.

den 27 *Januarij.*

Anna Hendrica, *dochter van* Jan Richter Lotz *en* Willemijna Gotz.

Johanna Boudewina, *dochter van* Anna Wilhelmina Terlingen.

Jacoba Johanna, *dochter van* Gerrit Merré *en* Jacoba Cornelia Jannetje Maurer.

den 28 *Januarij.*

Anna Maria Abelonia, *dochter van* Willem van Lettow van Voorbach *en* Maria Abelonia Fijfver

Johanna Maria Geertruida, *dochter van* Wilhelm Menger *en* Maria Johanna Dieben.

Petronella Wilhelmina, *dochter van* Wilhelmina Godee.

den 29 *Januarij.*

Johannes, *soon van* Thomas van Cleef *en* Catharina Terlet.

den 30 *Januarij.*

Jacoba, *dochter van* Johannes Jansen *en* Elisabeth van den Heuvel.

Johanna Maria, *dochter van* Jacobus Brakkee *en* Catharina Maria Mulder.

Catharina Jacoba, *dochter van* Fredricus Leo van Blaricom *en* Gerardina Lensinck.

Gijsbert, *soon van* Faas Voorbergen *en* Willemijntje Koning.

Jan Baptist, *soon van* Cornelia Ruijs.

den 31 *Januarij.*

Theodora Maria, *dochter van* Peter van der Steeg *en* Maria van Oort.

Franciscus Jacobus, *soon van* Jacobus Brouwer *en* Johanna Diks.

Hendrica, *dochter van* Dirk van Baaten *en* Maria Rijnsburg.

Catriena Antonia, *dochter van* Eduard van Batenburg *en* Catriena Antonia van Velthuijsen.

Er zijn in de maand JANUARIJ 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	57.	
» » Vrouwelijke »	50.	
		107.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	3.	
» » » Vrouwelijke » . . .	6.	
		9.
Totaal.		116.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zoons.	4.
» dochters.	4.
Totaal.	8.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 7 Januarij.

Willem Valster, brigadier bij het regiment lanciers no. 10, geboren te Naaldwijk, met Henrica Dikhoff, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Josephus de Koning, geboren te Everdingen, wonende te Culenburg, met Henrica Rietvelt, Naaister, geboren en wonende alhier.

den 10 Januarij.

Ernst Frederik Antoni Johannes Herminghuizen, weduwenaar, koopman in droogerijen, geboren te Amsterdam, wonende alhier, met Geertruijda Maria Ravesteijn, geboren alhier, wonende te Jutphaas.

den 14 Januarij.

Joan Pas, schoenmaker, geboren alhier, met Annigje van Asch, weduwe, logementhoudster, geboren te Maurik, beide wonende alhier.

Arie Deijs, weduwenaar, koopman, geboren te Beusichem, met Hendriena Jansen, dienstmeid, geboren te Hengelo, beide wonende alhier.

Bernardus van der Steen, Tuinman, met Maria Catharina de Feu, naaister, beide geboren en wonende alhier.

den 21 Januarij.

Johannes Adrianus Bouwmeester, weduwenaar, schilder, geboren te Rotterdam, met Evan Louisa Kieffer, geboren te Maagdenburg, beide wonende alhier.

Johan Coenraad Herber, horologiemaker, met Helena Elizabeth van Eijk, beide geboren en wonende alhier.

den 28 Januarij.

Jacobus de Rijk, hovenier, met Theodora van der Steen, hovenierster, beide geboren en wonende alhier.

Gijsbertus Hol, werkman, gebo-

ren alhier, met Hendrica Vroom, dienstbaar, geboren te Jutphaas, beide wonende alhier.

Wilhelmus Petrus Martinus van Odijk, geboren alhier, met Alberdina Carolina Gerritsen, winkelierster, geboren te Dieden, Provincie Noord-Braband, beide wonende alhier.

Reinder Garrit van Milligen, wachtmeester bij het regiment lanciers no. 10., geboren te Hall, Prov. Gelderland, met Elizabeth van der Wal, geboren te Herwijnen, Provincie Gelderland, beide wonende alhier.

Frans Hensbergen, weduwenaar, fuselier bij de 5 afdeeling infanterie, met Elisabeth van Sutphen, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Cato de Graaf, kleermaker, met Gerarda Kalkhoven, naaister, beide geboren en wonende alhier.

den 29 Januarij.

Arius Wilhelmus Martinus Jongeneel, beroepen predikant bij de herv. gemeente te Bergharen, Provincie Gelderland, geboren en wonende te Nijmegen, met Sara Johanna van der Leeuw, geboren en wonende alhier.

TE ZAMEN 15 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

---

den 2 Januarij.

Elisabeth Leeman, huisvr. van Hendrik van Rossum, 60 j., Zandstraat.

den 3 Januarij.

Carel Jan de Kruijff, 1½ j., Korte Nieuwstraat.

Cornelis de Goede, geh. aan Geertruida van Gorcom, schilder, 38 j., Gaalkopsteegje.

Cornelia Lommers, huisvr. van Jan Koopman, 50 j., buiten de Tolsteegpoort.

Johannes Jacobus Daamen, ongeh. 18 j., R. C. Weeshuis.

den 5 Januarij.

Cornelis de Groot, geh. aan Geertruij van Hilden, 93 j., achter de Wal bij de Walsteeg.

Gerhardus Johannes Hubertus Trip, ongeh., 21 j., buiten de Tolsteegpoort.

Pieter Berkhout, fuselier. 22 j., Hospitaal.

Johannes van Luijn, 8 dagen, Koestraat.

Doodgeb. dochter van Johannes Wilhelmus de Koning, Vissersteegje.

Aartje Ruijs, huisvr. van Arend Stijntjes, kraankind, 39 j., Vreeburg.

Maria Hijkamp, wed. Dirk van Kent, 74 j., Stroosteeg.

Anthonie van der Voort, wed. van Margaretha Elisabeth Trotsenburg, 92 j., Heerestraat.

den 6 Januarij.

Roelof Vos, 8 weken, buiten de Waardpoort.

Neeltje Vreeswijk, huisvr. Pieter Kors, 61 j., Bakkerbrug.

Elsje Goedhart, 9 m., Catharijnestraat.

Neeltje Kuijer, 1 j., buiten de Tolsteegpoort.

Willemina Mulders, huisvr. van Justus Heinreich Koch, lector, 64 j., Kromme Nieuwe Gracht.

Pieter Adrianus van Overeem, 3 j., Oudkerkhof.

den 7 Januarij.

Jan Hendrik Huijting, 2 j., Vrouwjuttestraat.

Fredrik Ravenswaaij, 3 j., Lange Smeesteeg.

Gaugie Klein, huisvr. van Evert Westerhuizen, werkman, 57 j., Krankzinnighuis.

den 8 Januarij.

Cornelis Geertruida van As, 2 j., buiten de Waardpoort.

Justina Mulder, 1½ j., Buurkerkhof.

Geertruij Lissenberg, 9 j., Groot Eligesteeg.

Arie Bonda, trompetter, 20 j., hospitaal.

den 9 Januarij.

Arend Jan van Schalkwijk, zadelmaker, 17 j., Nieuwe Kamp.

den 10 Januarij.

Helena Adriana Petronella Tasking, 3 w., Hamburgerbrug.

Cornelis Johannes Zwijnenburg, 4 d., Lange Nieuwstraat.

Helena de Meijer, ongeh., 85 j., Diaconiehuis.

Elisabeth Hillegonda de Hes, ongeh., 17 j., Hamburgerbrug.

den 12 Januarij.

Maria Jacoba Ambuhl, wed. Bernardus de Waal, naaister, 50 j., Varkenmarkt.

Hermanus van Bokkel, fuselier, 31 j., Hospitaal.

Gerrit de Haas, geh. aan Annetje Abramse, knoopmaker, 57 j. Bergstraat.

Kokkie Jans Rengers, ongeh., 80 j., achter Clarenburg.

Maria Jacoba Antonetta Burgers, 10 w., Voorstraat.

Johanna Wilhelmina Noppen, 2 j. 3 m., buiten de Waardpoort.

Cornelis van Beek, wed. van Dirkje Ogé, 74 j., buiten de Waardp.

Hendrica de Graaf, huisvr. van Stephanus Hendricus Larive, winkelier, 27 j., Lange Viesteeg.

Johannes Smit, 8 d., buiten de Waardpoort.

Dirk van der Vooren, 2½ j., Lange Rosendaal.

Hendrica Anthonia van Geest, 6 m., Bergstraat.

Paulus Quiat, wedr. van Jacoba Hofsomer, 70 j., Geertebrug.

Doodgeb. dochter van Otto Grim, buiten de Wittevrouwepoort.

den 13 Januarij.

Isaak van den Hoorn, wedr. van Johanna Robbers, koperslager, 75 j., Boterstraat.

Baarent Pillings, gep. militair, 38 j., Korte Viesteeg.

Catharina Scheffer, huisvr. van Johannes de Klerk, werkman, 37 j., Koestraat.

Cornelis de Bruijn, 14 d., Streesteeg.

Nicolaas Gerard Takken, 3 m., buiten de Waardpoort.

den 14 Januarij.

Hendrica Everanda Arts, 14 d., Predikheerenstraat.

Johannes Jansen, 80 j., Weistraat.

Hendrica Evertse, wed. Adolph Sajier, 38 j., Molensteeg.

den 15 Januarij.

Helena van Zandwijk, ongeh., breidster, 54 j., Tuchthuissteegje.
Anthonia van der Wurf, ongeh., 80 j., buiten de Catharijnepoort.
Willem Post, koopman in wijnen, 34 j., Ganzenmarkt.
Maria Johanna van Toorenenbergen, 11½ j., Kr. Nieuwe Gracht.

den 16 Januarij.

Geertruida van Meurs, wed. van Arnoldus Bernardus Schrieba, 85 j., Minnebroederstraat.
Arnoldus Hendricus Groeneveld, 1 j., buiten de Waardpoort.

den 17 Januarij.

Catharina Zieleman, huisv. van Abraham Cousijnse 62 j., Springweg.
Johanna Wildschut, ongeh. 48 j., Zonstraat.
Geertruida Blad, ongeh., 41 j., Meijpoortje.
Doodgeb. zoon van Johannes de Bouter, Zandstraat.
Jan de Leeuw, sentenier, 84 j., Smeebrug.

den 19 Januarij.

Maria Ligtvoet, 3 m., Jufferstraat.
Doodgeb. dochter van Johannes van Dooren, Lange Smeesteeg.
Johannes Nahuijsen, 4 w., Lange Rozendaal.

den 20 Januarij.

Doodgeb. dochter van Nicolaas Ursius Victor Hobegger, Willems-Kazerne.
Stijntje Hol, 7 w., buiten de Catharijnepoort.
Geertruida de Wit, wed. van Matthijs van Nieuwcasteel, 78 j., Zuilesteegje.

den 21 Januarij.

Cornelis Franciscus van Mechelen 4 j., Vreeburg.
Doodgeb. dochter van Johannes van den Heuvel, Smeebrug.
Doodgeb. zoon van Nicolaas Ras, Jerusalemsteeg.
Martina Sandwijk, 2 j., Molensteeg.
Isaak Thijssen, 9 m., Jufferstraat
Gijsbortus Schoonderwoerd, werkman, 80 j., buiten Tolsteegp.

den 22 Januarij.

Doodgeb. zoon van Jan Groot, Catharijnestraat.
Doodgeb. dochter van Hendrik Hagendoorn, buiten de Waardp.
Pieter George Scheffer, 9 w., Mariaplaats.
Leendert Neerings, kleermaker, 41 j., Zandstraat.
Agatha Johanna Wichers, huisv. van Jacob Warmolt Keiser, 36 j., Jansbrug.

den 23 Januarij.

Willem Schoonhein, onderwijzer 22 j., Zakkendragerssteegje.
Joseph van Schaik, werkman, 75 j., buiten de Tolsteegpoort.
Johannes van Ingen, 5 m., Koestraat.
Anthonie Langeveld, werkman, 27 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 26 Januarij.

Gijsberta van Westrienen, huisv. van Willem van Meurs, 67 j., Minnebroederstraat.
Pieter Declercq, Militair, 37 j., Hospitaal.
Albertus Schoelte, Militair, 34 j., Hospitaal.
Johannes Baptiste Krooman, 4 j., Zandstraat.
Johan Lambertus Kien, oud Secretaris, 85 j., Nieuwegracht.
Maria Blotkamp, 60 j., Nicolaisteeg.

den 27 Januarij.

Gerrigje Lamars, 7 j., Groenesteeg Wijk C.
Hendrik Schwegler, 1½ j., Bakkersteeg.
Anna Maria Pils, wed. Jacobus Boogaars, winkelierster, 83 j., Pottenstraat.
Gerrit van Peppel, schuitenjager, 40 j., buiten de Waardpoort.
Jan Tavenier, 41 j., Kreupelstraat.

den 28 Januarij.

Maria Theresia Overgoor, 2 j., Weesbrug.
Cornelis Roos, schuitenjager, 35 j., buiten de Waardpoort.
Hendricus Bedel, timmerman, 44 j., Walsteeg.

den 29 Januarij.

Jacobus Natus, militair 39 j., Hospitaal.

den 30 Januarij.

Geertruij den Bok, wed. van Emanuel Jacobs, 74 j., buiten de Waardpoort.
Gerarda Johanna Zalm, 5 j., achter het Vleeschhuis.
Christina Dortmond, 8 j., in de Watersteeg.
Gerrit Hermanus Cino, 4 m. in het Stroosteegje.
Hendrica van der Horst, werkster 49 j., in de Zandstraat.
Arie Stolker, werkman, 74 j., buiten de Catharijnepoort.

den 31 Januarij.

Anna Hendrica Verheijen, 50 j., Korte Smeesteeg.
Ida Petronella Anneveld, wed. Jacobus Otto, baker, 62 j., achter 't Stadhuis.
Willem de Ruijter, zakkendrager, 62 j., Nicolaikerkhof.

Er zijn in de maand JANUARIJ 1835 Overleden;

Van het Mannelijke geslacht	55.
—— Vrouwelijk geslacht	53
Totaal	108
Geboren	116.
Overleden	108.
Dus meer Geboren dan Overleden.	8 personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Verval van krachten.	18.
Borstkwaal.	13.
Water.	8.
Borstziekte.	1.
Tering	12.
Longontsteking.	1.
Subiet overleden.	2.
Koortsen.	3.
Beroerte.	4.
Bezetting op de borst.	3.
Stuipen.	11.
Zuur.	2.
Keelziekte.	1.
Kinkhoest.	2.
Longtering.	1.
	82.
Transport.	82.
Slijmziekte.	2.
Slijmtering.	1.
Slijmberoerte.	1.
Water in de Borst.	1.
Zenuwberoerte.	1.
Zenuwkoortsen.	1.
Gevolgen van de kraam.	1.
Roodvonk.	3.
Buikvliesontsteking.	1.
Stikzinking	1.
Zinkingkoortsen.	1.
Beenbederf.	1.
Ontijdige verlossing.	1.
Rhumatisme.	1.
Doodgeboren.	9.
	108.

HET GETAL DER JAREN, WAARIN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	3	6	9.
Beneden het jaar.	11	7	18.
Van 1 tot 5 jaar.	9	8	17.
» 5 » 10 »	»	3	3.
» 10 » 15 »	»	»	».
» 15 » 20 »	3	1	4.
» 20 » 25 »	3	»	3.
» 25 » 30 »	1	1	2.
» 30 » 35 »	4	»	4.
» 35 » 40 »	4	4	8.
» 40 » 45 »	3	1	4.
	41—	31—	72
Transport.	41	31	72
» 45 » 50 »	»	5	5.
» 50 » 55 »	»	1	1.
» 55 » 60 »	1	3	4.
» 60 » 65 »	1	4	5.
» 65 » 70 »	1	1	2.
» 70 » 75 »	4	2	6.
» 75 » 80 »	2	3	5.
» 80 » 90 »	3	3	6.
» 90 » 100 »	2	»	2.
	55—	53—	108.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 31 *Januarij* 1835, door den Notaris
J. H. VAN SCHERMBEEK.

No. 1. Een Huis, Erf en Grond, van ouds genaamd de Weg naar Rome, gelegen binnen Utrecht, aan den Steenweg, hoek der Bakkersteeg, wijk D. no. 520. Grondlasten *f* 59,96. Ingezet *f* 5000. Toegewezen *f* 5525. Gekocht door den Heer *J. R. Ohl.*

No. 2. Een Huis, Erf en Grond, gelegen binnen Utrecht, aan de zuidzijde van de Bakkersteeg, wijk D. no. 519 Grondlasten *f* 18,19. Ingezet en Toegewezen *f* 1200. Gekocht door den Heer *J. Drie.*

No. 3. Eene Huizinge, Erf, Grond, Tuin en annexe overdekte Kolfbaan, gelegen binnen Utrecht, aan de zuidzijde van de Nicolaas- of Tuchthuissteeg, wijk B. no. 276. Grondlasten *f* 24,37. Toegewezen *f* 2650. Gekocht door den Heer *F. Straater.*

No. 4. Twee Woningen, gelegen binnen Utrecht, aan de noordzijde van de Catharijnesteeg, wijk A. no. 568 en 569. Grondlasten *f* 9,42.

No. 5. Eene Woning, staande en gelegen als boven, wijk A. no. 567. Grondlasten *f* 4,71.

No. 6. Eene Woning, staande en gelegen als boven, wijk A. no. 566. Grondlasten *f* 4,71.

No. 7. Eene Woning, staande en gelegen als boven, wijk A. no. 565. Grondlasten *f* 4,71.

No. 8. Eene Woning, staande en gelegen als boven, wijk A. no. 564. Grondlasten *f* 4,71.

No. 9. Een Huis, Erf en Grond, gelegen binnen Utrecht, aan de oostzijde van den Springweg, wijk B. no. 895. Grondlasten *f* 11,59.

No. 4, 5, 6, 7, 8 en 9 in éénen koop toegewezen voor *f* 5665. aan den Heer *J. Imhof.*

No. 10. Een Huis, Erf en Grond, gelegen binnen Utrecht, aan de westzijde van den Springweg, wijk B. no. 799. Grondlasten *f* 13,01. Toegewezen *f* 850. Gekocht door den Heer *J. H. Maurits.*

Orde

OP HET AFVAREN VAN

JAAG- EN VEERSCHUITEN EN VRACHTSCHEPEN,

EN HET RIJDEN VAN

DILIGENCES EN ANDERE WAGENS.

Van UTRECHT *naar* AMSTERDAM.

Alle dagen drie Schuiten, als: des ochtends ten 7 ure, des namiddags ten 1 ure, en des avonds ten 8 ure; doch van 15 September tot 15 Maart des morgens ten 8, des namiddags ten 1, en des avonds ten 9 ure, buiten de Waardpoort. Op dezelfde uren vertrekken er ook drie Schuiten van *Amsterdam* naar *Utrecht*, uitgenomen dat de avondschuit het geheele jaar door ten 8 ure vertrekt.

Alle dagen eene Schietschuit, des namiddags ten 4 ure, van *Utrecht* naar *Amsterdam* en terug; doch des Zondags geene van *Amsterdam*. Bij besloten water des Maandags, Woensdags, Donderdags en Zaturdags een vrachtwagen van *Utrecht* naar *Amsterdam*, van de Viebrug, *vice versa*.

De roeven dezer schuiten kunnen bij den Commissaris P. FABER buiten de Waardpoort gehuurd worden.

Van UTRECHT *naar* LEIDEN.

Van 1 Mei tot 1 October, drie Schuiten daags, als: des morgens ten 7, des middags ten 12, en des avonds ten 8 ure, buiten de Catharijne Poort.

Van 1 October tot 30 April, twee Schuiten daags, des morgens ten 7, en des avonds ten 8 ure.

Van LEIDEN *naar* UTRECHT.

Van 1 Mei tot 1 October, drie Schuiten daags: des morgens ten 9, des namiddags ten half één, en des avonds ten 9 ure.

Van 1 October tot 30 April, twee Schuiten daags, des morgens ten half 11 en des avonds ten 9 ure.

Van UTRECHT *naar* 'S GRAVENHAGE.

Elken Donderdag en Zaturdag, des namiddags ten 4 ure eene pakschuit, en desgelijks van *'s Gravenhage* naar *Utrecht*

De roeven dezer Schuiten kunnen bij den Commissaris J. STRAATMAN, bij de Catharijne poort, gehuurd worden.

Van UTRECHT *naar* DE VAART *en van* DE VAART *naar* UTRECHT.

Van 15 Maart tot 15 September, des morgens ten 8 en 10, des middags ten 12, des namiddags ten 2, 4 en 6 ure, eene Schuit, buiten de Tolsteegpoort.

Van 15 September tot 15 Maart, des morgens ten 8 en 10, des middags ten 12, des namiddags ten 2, 4 en 5 ure.

Er vertrekt nog van *Utrecht* naar *de Vaart* eene Barge, welke correspondeert met de Barge van *Gorinchem*, 's morgens ten half 6 ure van het Vaartsche veer buiten de Tolsteegpoort, van 1 Maart tot 1 October; doch ten half 7 ure, van 1 October tot 1 Maart.

Deze Barge neemt ook de passagiers over van de Amsterdamsche Nachtschuit, en correspondeert op de Stoomboot naar *'s Hertogenbosch* en verdere Stoombooten.

Van UTRECHT *naar* ROTTERDAM.

Tweemaal per week een Schip, op Dingsdag des namiddags ten 3 ure van de Gaardbrug, ten 5 ure van buiten de Tolsteegpoort; op Zaturdag des morgens ten 11 ure van binnen, des namiddags ten 1 ure van buiten. Ook kunnen alle goederen op *Zeeland*, *Breda* en *Nijmegen*, met bovengemeld Beurtschip verzonden worden.

Van UTRECHT *naar* 'S HERTOGENBOSCH.

Elke 14 dagen een schip, des Dingsdags ten 3 ure na den middag, van binnen, en ten 5 ure van buiten de Tolsteegpoort; hetzelve neemt ook goederen mede op *Gorinchem* en *Maastricht*.

Naar *Gorinchem* des Zaturdags een Schip, des morgens ten 11 ure van binnen aan de Gaardbrug, en ten 1 ure van buiten de Tolsteegpoort.

Naar *Arnhem*, elke 14 dagen een Schip, zullende de goederen op Dingsdag des namiddags, in den veerkelder aan de Gaardbrug, als ook van 3 tot 4 uren buiten de Tolsteegpoort, aan het kantoor van het groote Schuitenveer worden aangenomen.

Naar *Schiedam*, een Schip, des Vrijdags des namiddags ten 1 ure, binnen door, over *Woerden*, *Alphen*, *Leiden* en *Delft*. Correspondeert op *Zeeland* en *Bergen op den Zoom*.

Naar *Haarlem*, elke week, en gedurende de maanden December, Januarij en Februarij, elke 14 dagen des Zaturdags een Schip, des middags ten 12 ure van de Jansbrug.

Naar *Dordrecht*, om de 14 dagen een Schip, des Zaturdags 's morgens ten 11 ure van de Gaardbrug, en ten 1 ure van buiten de Tolsteegpoort.

Naar *Gouda*, *Kuilenburg*, *Oudewater* en *Schoonhoven*, des Zaturdags 's morgens ten 11 ure van de Gaardbrug en ten 1 ure van buiten de Tolsteegpoort.

Naar *Montfoort*, des Woensdags en Zaturdags ten 12 ure van binnen en ten 3 ure van buiten.

Naar *Rhenen*, des Zaturdags een Schip, des morgens ten 10 ure van de Weesbrug.

Naar *Woerden*, *Weesp*, *Muiden*, *Naarden*, des Zaturdags, een Schip ten 10 ure van binnen.

Naar *Wijk bij Duurstede*. des Dingsdags en Zaturdags eene Schuit, des morgens ten 10 ure van de Maartensbrug en ten 11 ure van buiten de Tolsteegpoort.

Van *Utrecht* naar *IJsselstein*, elken dag eene Schuit, des middags ten 12 ure van binnen, en des namiddags ten 4, doch des Dingsdags en Donderdags ten 5 ure, van buiten de Tolsteegpoort.

Van *IJsselstein* naar *Utrecht*, elken dag, behalve des Zondags, eene Schuit, van 1 Maart tot 1 October, des morgens ten 7 ure; van 1 October tot 1 Maart, des morgens ten 8 ure.

Naar *Loenen*, des Dingsdags en Zaturdags eene Schuit ten 2 ure, van buiten de Waardpoort.

Naar *Harmelen*, des Donderdags eene Schuit ten 4 ure, des Zaturdags ten 2 ure, van buiten de Catharijnepoort.

Alle andere Dorpschuiten, op Zaturdag des morgens ten 11 ure, van binnen.

Bij den Ondernemer LOUIS VERMEULEN, in het Hôtel Bellevue (van ouds het Zutphensche Posthuis), aan het Vreeburg te *Utrecht*, vertrekken de volgende Diligences:

Van *Utrecht* naar *Amsterdam* des morgens ten 7 ure, van *Amsterdam* terug des namiddags te 5½ ure.

Van *Utrecht* door *Vianen* naar *Gorinchem* des morgens ten 9 ure, in verband met de Stoomboot *de Julia*, naar en van *'s Hertogenbosch*.

Van *Gorinchem* des morgens na het aankomen der Stoomboot *de Julia*, ten half 12 ure.

Van *Utrecht* door *Amerongen*, *Rhenen*, *Wageningen* en *Arnhem* naar *Zutphen*, en door middel van eene nevendienst van *Amerongen* naar *Thiel*, en van *Wageningen* naar *Nijmegen*, in direct verband op *Cleef*, *Dusseldorf*, *Keulen*, *Aken* enz., des morgens ten 11 ure.

Terug van	*Zutphen*	's morgens	ten	6 ure.
» »	*Arnhem*	»	omstreeks	9 ure.
» »	*Nijmegen*	»	ten	8 ure.
» »	*Wageningen*	»	omstreeks	11 ure en
» »	*Thiel*	»	ten	10 ure.

Van *Utrecht* des morgens ten 11 ure door *Amersfoort*, *Voorthuizen* en *Apeldoorn* naar *Deventer* en door *Nijkerk*, *Harderwijk* en *Elburg* naar *Zwolle*.

Van *Zwolle* terug des morgens ten half 6 ure en van *Deventer* des morgens ten 7 ure.

Deze Diligence gaat van *Deventer* op Maandag en Donderdag over *Holten*, *Goor*, *Delden* en *Hengelo* onmiddelijk door tot *Enschedé* in direct verband met de Diligence op *Munster*, terwijl op Maandag en Donderdag van *Munster* eene Diligence vertrekt in directe correspondentie over *Enschedé* en *Deventer* naar *Utrecht*, *Amsterdam* enz. enz.

Van *Utrecht* naar *Amsterdam* 's namiddags ten 4 ure, dezelve vertrekt van *Amsterdam* 's morgens ten 7 ure.

Van *Utrecht* des Maandags en Vrijdags ten 10 ure des avonds, door *Amersfoort*, *Voorthuizen* en *Apeldoorn* naar *Deventer* en van daar door *Holten*, *Goor*, *Hengelo* en *Oldenzaal* naar *Nordhorn* in onmiddelijke en uitsluitende correspondentie door *Lingen*, *Furstenau* en *Bramsche* naar *Osnabruck*, *Bremen*, *Hamburg*, *Lubeck*, *Brunswijck* enz., terwijl van *Brunswijck*, *Hamburg* en *Bremen* de Diligences te *Osnabruck* op zoodanige uren aankomen, dat dezelve in verband staan met de Diligence, welke van daar op Dingsdag en Zaturdag 's morgens ten 9 ure afrijdt door *Bramsche*, *Furstenau*, *Lingen*, *Nordhorn*, *Oldenzaal*, *Hengelo*, *Delden*, *Goor*, *Holten*, *Deventer*, *Apeldoorn*, *Voorthuizen* en *Amersfoort* naar *Utrecht*, *Amsterdam* enz.

Bij J. C. VAN STEENIS, Logementhouder in het Wapen van Holland, op het Vreeburg te *Utrecht*, vertrekken de volgende Diligences van de Onderneming van VAN GEND EN LOOS te *Amsterdam*.

Van *Utrecht* naar *Breda*, over *Vianen* en *Gorinchem*, des morgens omstreeks 8 ure. Deze Diligence is des morgens kwartier vóór 5 uren van *Amsterdam* vertrokken en staat in verband te *Gorinchem* met de Stoomboot *de Julia* naar *'s Hertogenbosch*.

Van *Breda* terug ten half 7 ure des morgens.

Van *Gorinchem* naar *Utrecht*, des morgens ten half 11 ure.

Van *Utrecht* naar *Amsterdam*, des namiddags ten 2 ure.

Van *Utrecht* des middags ten 12 ure door *Amerongen*, *Rhëenen*, *Wageningen* en *Arnhem* naar *Zutphen* en door middel van een embranchement van *Wageningen* naar *Nijmegen* en *Cleef*, op alle welke plaatsen men des avonds kan zijn. Deze Diligence vertrekt uit *Amsterdam* op den Dam No. 54 des morgens ten 8 ure.

Bij de terugreis is het vertrek bepaald van *Zutphen* ten 7 ure des morgens, van *Arnhem* ten half 10, van *Nijmegen* ten 9 ure; aankomst te *Utrecht* ten 3 ure en ten *Amsterdam* ten half 7 ure des avonds.

Van *Utrecht* door *Woerden* en *Leiden* naar *'s Hage* des namiddags ten half 4 ure na de aankomst van de Diligence van *Zutphen*, *Arnhem* en *Nijmegen*. Deze Diligence vertrekt te *'s Hage* op het plein bij den Heer P. RENARD ten half 6 ure des morgens, en komt te *Utrecht* aan vóór het vertrek van de Diligence naar *Arnhem*, *Zutphen* en *Nijmegen*.

Van *Amsterdam* vertrekt des avonds ten 8½ ure eene Diligence naar *Haarlem* en *'s Hage* en van deze laatste plaats des morgens ten 2 ure naar *Delft*, *Rotterdam*, *Dordrecht*, *Breda*, *Tilburg* en *'s Bosch*.

Bij J. VAN BEUSECOM in het Logement de Struisvogel op het Vreeburg, vertrekken de volgende Diligences van de onderneming van BOURICIUS.

Van *Utrecht* naar *Amsterdam* des morgens ten half 12 en des avonds ten 11 ure.

Van *Amsterdam* terug des morgens ten 9 ure en 's namiddags ten half 7 ure.

Van *Utrecht* door *Woerden*, *Alphen* en *Leiden* naar *'s Hage* des morgens ten half 8 en des middags ten half 1 ure.

Van *'s Hage* terug des morgens ten half 7 ure en des middags ten 4 ure.

Van *Utrecht* door *Montfoort*, *Oudewater*, *Haastrecht* en *Gouda* naar *Rotterdam* des morgens ten 7½ en 's middags ten half 1 ure.

Van *Rotterdam* terug des zomers 's morgens ten 7 en des winters ten half 7 ure. Des middags ten 4 ure.

Van *Utrecht* door *Zeist*, *Woudenberg*, *Scherpenzeel*, *Renswoude* en *Ede* over *Arnhem* en *Elst* naar *Nijmegen* als ook over *Velp*, *Dieren* en *Brummen* naar *Zutphen* des middags ten 1 ure.

Van *Zutphen* 's morgens ten half 4 ure en van *Nijmegen* des morgens te 4 ure (over *Arnhem*), terug.

Van *Utrecht* over *Vianen*, *Meerkerk*, *Gorinchem*, *Raamsdonk* en *Oosterhout* naar *Breda*, *Tilburg* en *'s Bosch*, 's middags ten 1½ ure.

Van *Breda* terug 's morgens ten 4½ ure.

Deze twee laatstgemelde diensten staan in eene onmiddelijke correspondentie met die van half 12 uren op *Amsterdam*, om aldaar vóór beurstijd aan te komen.

Van *Utrecht* door *Amersfoort*, *Voorthuisen*, *Apeldoorn*, *Deventer*, *Wijhe*, *Zwolle*, *Hasselt*, *Meppel*, *Steenwijk*, *Wolvega* en *Heerenveen* naar *Leeuwarden*, 's middags ten 1 ure.

Van *Deventer*, met een embranchement over *Wilp*, *Gietelsche Brouwerij* en *Voorst* naar *Zutphen*, 's morgens ten 2 ure.

Van *Meppel* met een embranchement over *Dieverbrug* en *Assen* naar *Groningen*, dagelijks 's middags ten 1 ure.

Van *Groningen*, des Zomers 's morgens ten 9 ure, des Winters te 6½ ure.

Van *Leeuwarden* des zomers 's morgens ten 11 ure dagelijks terug, des winters ten 8½ ure.

Van *Utrecht* over *Zeijst*, *Driebergen*, *Doorn*, *Leersum*, *Amerongen*, *Elst*, *Rhenen*, *de Grebbe*, *Wageningen*, *Renkum*, *Heelsum*, en *de Koude Herberg* over *Arnhem* naar *Lent*, *Nijmegen*, *Feersdijk*, *Grave*, *Schaaik*, *Hees* en *Hinsum* naar *'s Hertogenbosch* en over *Arnhem*, *Dieren* en *Brummen* naar *Zutphen*, *Deventer* en *Zwolle* 's avonds ten 11 ure.

Van *'s Hertogenbosch* 's morgens ten 7 ure.
» *Grave* » » 11 »
» *Nijmegen* 's namiddags » half 2 ure.
» *Arnhem* » » 4 »
» *Zwolle* 's morgens » 7½ »
» *Deventer* » » 10½ »
» *Zutphen* » » 12 ure terug om des 's avonds vóór 10 uren te *Utrecht* aan te komen.

Deze dienst op *'s Bosch* staat in onmiddelijk verband met de Diligence, die 's namiddags ten half 7 ure van *Amsterdam* vertrekt, en te *Utrecht* vóór 10 uren des avonds aankomt. Dezelve correspondeert ook te *Arnhem* met den Snelwagen op en door geheel *Duitschland*.

Directeur bij de onderneming van BOURICIUS te *Utrecht*, S. J. BOUMEESTER.

In de Postpaarden, achter het Vleeschhuis, vertrekken:

Op *Amerongen*, des Woensdags en Zaturdags, des morgens ten 12 ure, een Vrachtwagen.

Op *Eemnes* en *Nijkerk*, op Dingsdag, Donderdag en Zaturdag, des namiddags ten 4 ure, en op de overige dagen, ten 2 ure, een Vrachtwagen.

Voorts is er des Zaturdags morgens ten 2 ure, gelegenheid tot verzending op *Ede*.

Op *Scherpenzeel*, *Renswoude* en *Woudenberg*, des Zaturdags morgens ten 2 ure, een Wagen.

Op *Wageningen* een Wagen, op Zaturdag des morgens ten 10 ure.

Bij H. O. VAN MUNSTER, in den Vergulden Ploeg buiten de Wittevrouwenpoort, vertrekt op *Doesburg* over *Arnhem* een Postwagen 's morgens ten half 9 ure; van *Doesburg* over *Arnhem* terug des morgens ten 5½ ure, van *Arnhem* 's morgens ten half 10 ure. Alsmede een postwagen van *Utrecht* naar *Amsterdam*, des zomers 's namiddags ten 5 en des winters ten 2 ure. Van *Amsterdam* terug 's morgens ten half 6 ure.

Bij G. BIERVELD, in het Roode Hert op de Voorstraat vertrekken de volgende Vrachtwagens:

Op *IJsen* eene Kar, des Zaturdags middags ten 12 ure.

Op *Veenendaal* een Wagen, op Donderdag en Zaturdag des middags ten 12 ure.

Op *Doorn*, een Wagen, des Zaturdags namiddags ten 3 ure.

Op *Maurik* eene Kar, des Zaturdags middags ten 12 ure; op *Laren* des Dingsdags en Zaturdags ten 1 ure en op *Barneveld* des Zaturdags ten 12 ure.

In de Roskam, achter het Vleeschhuis, vertrekken Vrachtwagens:

Op *Lienden*, des Zaturdags, 's morgens ten 11 ure.

Op *Rheenen*, des Zaturdags, 's morgens ten 11 ure.

Op het *Rijnscheveen* des Woensdags en Zaturdags 's morgens ten 11 ure.

Van *Utrecht* naar *Amersfoort* en terug, eene Diligence elken dag des morgens ten half 8 ure en des namiddags ten half 5 ure, buiten de Wittevrouwenpoort, van het huis van de Weduwe SOM, in den Zwarten Arend, alwaar de plaatsen kunnen besproken worden.

Op *Baarn* en *Zoestdijk*, op Woensdag en Zaturdag des Zomers, en des Winters alleen op Zaturdag, een Wagen, in het Vergulde Poortje op de Neude bij DE GROOT. Aldaar rijdt ook een Wagen af op *Hilversum*, des Woensdags en Zaturdags.

Op *Amersfoort* een Wagen op Maandag, Dingsdag, Woensdag, Donderdag en Zaturdag des namiddags ten 4 ure, en van *Amersfoort* terug des namiddags ten half 7 ure.

Op *Buren*, des Dingsdags en Donderdags, een Wagen des namiddags ten 3 ure, welke des morgens van daar vertrokken is. Desgelijks op Vrijdag, een Wagen des middags ten 12 ure van *Buren*, die op Zaturdag, des morgens ten 1 ure weder vertrekt, buiten de Tolsteegpoort in de Geldersche Bloem. Het kantoor is over de Waag, bij de Weduwe SCHEFFER.

Op *Leerdam* en *Schoonrewoerd*, zoo lang de weg goed is, een Wagen des Zaturdags morgens ten 10 ure, aan het logement den Arend, buiten de Tolsteegpoort.

Op *Thiel*, bij A. REYNDERS tegen over de Tolsteegpoort des Maandags, Woensdags en Vrijdags eene Diligence het geheele jaar door, des morgens ten 6 ure; correspondeert op de Nijmeegsche stoomboot *Willem I.*

Op *Thiel* nog een Wagen, Woensdag, Vrijdag en Zondag, 's morgens ten 7 ure, van voor het Logement den Engel buiten de Tolsteegpoort.

Bij besloten water.

Elken dag een Wagen van de Schippers op *Amsterdam*, buiten de Waardpoort aan het Veerhuis, des morgens ten 9 ure.

Elken dag eene Postchais met brieven, des namiddags ten 3 à 4 ure van *IJsselstein*, die den volgenden morgen, na het aankomen van den post te *Utrecht*, weder vertrekt.

BODEN.

De Bode van *Utrecht* op de *Bilt* en *Zeist* vertrekt dagelijks, ook des Zondags, ten half 12 ure, bij de Wed. SCHEFFER aan de Waag, woont in de Zonstraat aan den wal, waar ook brieven en pakjes kunnen bezorgd worden.

De Bode van *Utrecht* op *Bommel*, des Vrijdags, 's morgens ten 8 ure, met een' Wagen, is den vorigen dag des morgens ten 6 ure van *Bommel* vertrokken.

Van *Utrecht* op *Kuilenburg* en terug, elken dag een Bode, ten kantore over de Waag, des middags ten 1 ure. Dezelve rijdt het geheele jaar door met een' Postwagen, op Dingsdag, Woensdag, Vrijdag en Zaturdag, van buiten de Tolsteegpoort in de Zwaan, van 15 Maart tot 15 September ten half 4 ure des namiddags, en van 15 September tot 15 Maart, ten 2 ure na den middag.

Van *Utrecht* op *Vianen*, elken dag een Bode des morgens ten 9 ure.

Van *Utrecht* op *IJsselstein* een Bode, elken dag ten 9 ure des morgens.

NB. Het Kantoor van *Kuilenburg*, *Leerdam*, *Schoonrewoerd*, *Vianen*, *Thiel*, *Bommel* en *IJsselstein*, wordt gehouden over de Waag, bij de Wed. SCHEFFER.

Tijdschrift

VOOR

GESCHIEDENIS, OUDHEDEN, MERKWAARDIGE BIJZONDERHEDEN EN STATISTIEK

VAN

UTRECHT.

MET AFBEELDINGEN.

Eerste Jaargang N°. 2.

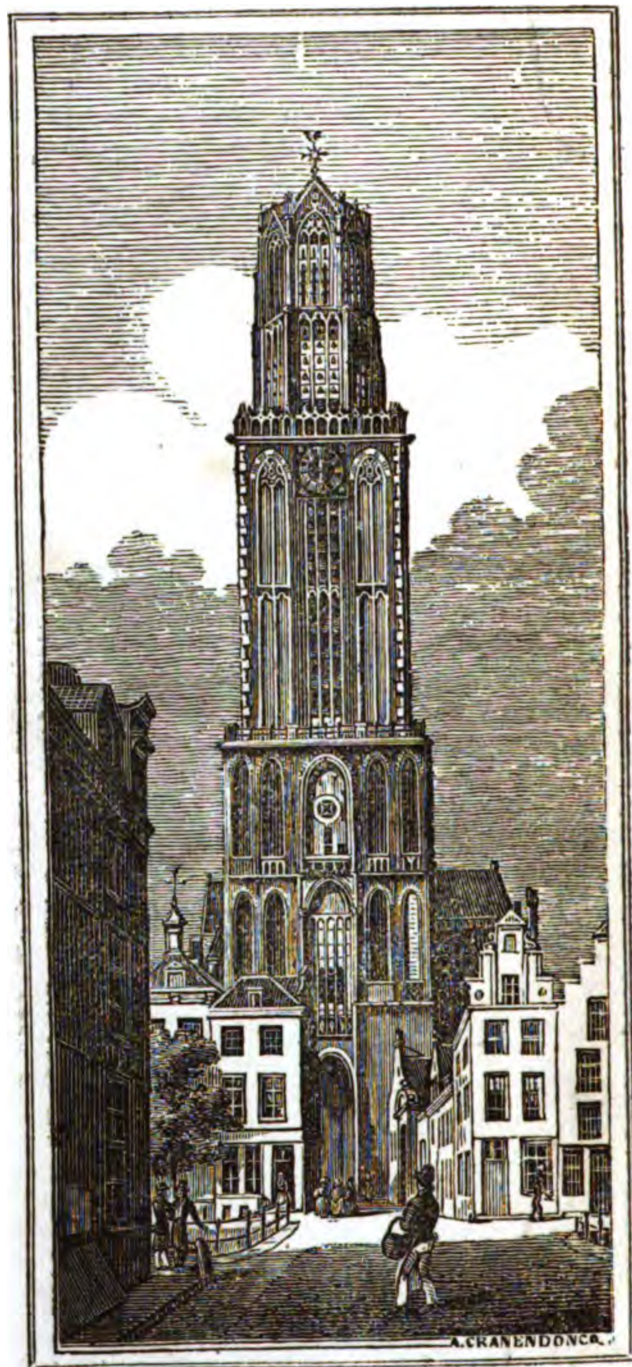
UTRECHT BIJ N. VAN DER MONDE.

1835.

Deez' Stad de Hoofdstad van het Sticht in top gestegen,
Ligt in een' vruchtb'ren schoot, van kleigrond rijk van zegen,
Hier zwelt de korenaar, daar de uijer vet van room,
Hier rust de herder, in de schaduw van den boom.
Hier vloeijen *Vecht* en *Rijn*, door boomgaard en prieelen,
En heeren-sloten heen. Hier lokken boschtooneelen,
De Tortels en het wild. Daar zuigt de Honig-bij,
Ginds zingt de Nachtegaal en Leeuwrik even blij,
Een lieflijk veldmuzijk, dat nooit het oor verveelde,
Hoe noemt men UTRECHT dan? Een Paradijs van weelde.

VONDEL.

Pl. III.

DE DOMSTOREN.

Door de heuschheid van een lid der stedelijke regering is ons het volgende handschrift medegedeeld, eenige weinig bekende bijzonderheden aangaande den Domstoren bevattende, welke wij vertrouwen dat onze lezers met genoegen zullen ontvangen.

» Den Domstoorn staat bynaa midden in de stad Utrecht hoewel die veel langer als breeder is."

» Anno 1820 bracht men de materialen bij een, in het volgende jaar begon men de fundamenten te leggen, en Anno 1882 was dit swaar gebouw voltrokken, wanneer men het cruys en weerhaan, synde St. Maerten daarop bracht, men had wel in 't eerste voorgenomen een seer hoog spits daarop te brengen, gelyk daar noch heeden een model van te sienis in een camer van de Capittel Heeren, maar dit bleef door twisten achterweg."

» Den Dom is doorluchtig op dat de wind soo geen

vat daarop mocht hebben, is te geloven dat JAN VAN DORNE daarvan dargetect geweest is."

» Den toorn heeft 60 voeten in syn breedte, men gaat daarop langs 460 trappen van steen, 9, 10 of 11 duym hoog, drie omgangen synder om, sonder het bovenste te rekenen, dat een cap van hout is, men siet een uurwerk daarop van 42 klokken en synde omtrent 27,000 pond, ieder pond tot 15 stuyvers, behalven deese syn daar seer groote klokken, gegoten door SPRAKEL van Zutphen, FRANCOIS en PIETER HEMONY."

» Siet hier het gewigt van de voornaamste klokken met haare naamen."

» De eerste klok word genaamt den Salvatoir, is ook de grootste en weegt . . . . 16,454.
De tweede Maria . . . . 11,830.
De derde St. Martin . . . . 8,545.
De vierde Michiel . . . . 6,885.
De vyfde Jan Baptist . . . . 4,795.
De sesde Maria Magdalena . . . . . . 3,309.

51,818."

» Desen toorn staat op drie kluysen op de manier als in de nevensgaande aftekeninge van de grond; aan de zuidsyde is een poortjen daar boven staat *exerce pietatem* (*), daarop volgt een seer oud gebouw van duyfsteen meest, behalven het dak, hierin placht den bloedraad te vergaderen, uit dit vertrek gaat men 19 trappen neder en dan kompt men op den grond recht onder den toorn daar het soo koud is in de

(*) De gewone zinspreuk van GREGORIUS VAN EGMOND, wiens wapen er onder staat. RED.

somer dat daar verscheyden in gestorven syn, het was ook ten tyde van het Pausdom een gevankenisse voor aansienlyke personen men konde het toesluyten met een yzere deur, daarvoor een swaren boom die wedersyds enige voeten in de muur stak, deese elendige gevangene konde men door gaaten in 't midden van den toorn noch wel wat toesmyten als het niet belet wierd, vier brokken swaare steen op een gemetseld, en tusschenbeide overwulfde gangen syn eygentlyk de fundamenten, de grond is waterpas, want men geen een spit daaruyt kan graven of het water kompt aanstons opborlen, de laatste Gravinne van Solms tot Utrecht wonende was van Fey tot Cranenburgh de borst afgeset, dit lit had sy lang in een *Spiritus* bewaart, doch wilde eyndelyk dat het begraven soud worden maar niet waar, naa lang overlegh liet sy het met een aardigh houten kistjen setten in het diepste en onder den laatsten boog van den domstoren, op dat het van niemand soude verbracht worden of opgegraven."

» Aan de noordsyde van binnen staat op den toorn hoewel men maar weinige woorden daarvan kan leesen.'

» *Daar men gaat naa sinte Salvatoar*
Onder den domstoorn daar voor
Men boodschapt van H. Jesus
Daar leggen drie die heeten aldus
Hendrik Grutter, Remburgh Mechtelt
Maria, neemt se in u gewelt
MCCCLXXX ende drie
Soo synse als ick besie."

» Op de westzijde van den toorn leest men, wanneer

dezen toorn is begonnen en wanneer het gebouw voltrokken is, op een blauwe steen."

» *Doen men schreef MCCCXX en een*
Leyd men van my den eersten steen
Daar na MCCC en twee en tachtig
Was ik volmaakt soo men niet waarachtigh."

» En wat lager

M Ter C bis X semel I
Festo Paulique Johannis
Turris adaptatur qua
Trajectum Decoratur."

» En noch lager

Johan van der Doem was syn naam,
Om toorne te bouwen aldus bequaam,
Heeft dezen doen maken in korten tyd,
Soo syn graft MCCC en 8 en tachtig ons seyt."

» In 't Capittelhuys van de Domheeren van den Dom siet men het model van het spits dat men voorgenomen had op den domstoorn te setten, mede met pilaren en doorluchtigh."

Tot aanvulling van het bovenstaande deelen wij nog het volgende mede: Tot het bouwen van den Domstoren was men genoodzaakt een gedeelte van het naastbijgelegen Bisschopshuis af te breken, hetwelk door den toenmaligen Bisschop FREDERIK VAN ZIJL werd toegestaan, onder schriftelijke belofte van den Deken en het Kapittel der Domskerk, om ingeval het voormelde hof mogt beschadigd worden, hem dit te vergoeden.

Op den 22 Maart 1821 werd door de heeren nco-

sus van outshoorne Deken, en gijsbertus van evendingce, oudsten Kanonnik, ten overstaan van verscheiden andere kanonniken, vikarissen, koorgezellen enz. de eerste steen gelegd tot het bouwen van dezen toren, over welk werk het opzigt was opgedragen aan meester jan, geboren in Henegouwen, die waarschijnlijk naar dit zijn meesterstuk jan van doem genaamd is.

De afteekening, waarvan in het handschrift wordt melding gemaakt, is verloren; ter gemoetkoming echter hiervan geven wij eene andere naar de oorspronkelijke teekening door herman saftleven zelven in 1675 vervaardigd, en thans berustende op de Archieven dezer stad (*): onder deze teekening staat het volgende geschreven:

» De kelder van Domstoren staende op vier Pilaren syn 29 voet ½ dick, de dwarsganghen syn lanck 30 voet daer of daerontrent stadts voeten en breet tot aen de trap 34 voet twulfsel is hoogh 8 voeten de middelganck is breet 8 voet ½ Anno 1675 geteekent in Septembr., van herman saftleven out 66 Jaer.

De tweede hier voorkomende afbeelding, ons door eenen bouwkundigen goedgunstig medegedeeld, stelt den plattengrond van deze kluis voor; men ziet in *a*) den trap tot toegang naar dezelve, wiens ingang is in het huis aan de Zuidzijde van den toren, thans het Hollandsche Koffijhuis genaamd; de volle dikte van den buitenkant der muren is boven den beganen

(*) Nadat deze teekening gereed was, deed een deskundige ons opmerken, dat saftleven dezelve niet bouwkundig behandeld had, waarop wij besloten liever eene andere, op de plaats zelve onder ons opzigt vervaardigd, onzen lezers aan te bieden.

grond 20 □ ellen, en op de afbeelding van de beide zijden voorgesteld, om de ware dikte te kunnen zien, voor zoo ver zulks de binnenzijde betreft; de buitenzijde die onzigtbaar is, zal in verhouding van den benedengrond waarschijnlijk zooveel zwaarder zijn: *b*) is het kosijn eener deur, zoodat de binnenkluizen nog eens konden worden afgesloten.

Onder eene teekening van de kerk en den toren, door denzelfden SAFTLEVEN, staat:

» JOHAN VAN DOEM light begraven aen de Zuitsyde van de kercke by de capittelcamer."

Het door SAFTLEVEN aangeteekende van deze kelders is volkomen juist, volgens onze opmeting. Dezelfde teekenaar geeft ook op, dat de toren 286 voeten in den omtrek heeft. Zij heeft thans 466 trappen tot den hoogsten omgang, en ruim 500 tot den bal.

Omtrent de hoogte van den toren geven wij:

Eene naauwkeurige opneming gedaan door den Generaal Majoor Baron KRAIJENHOFF, met het instrument van Cassini den 7 Junij 1802.

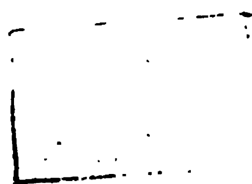
De hoogte des torens boven den grond bedraagt 332,2538 Rijnl. voeten.

De hoogte van den	eersten	omloop	is	—	80,9546	Rijnl.	voeten.
	tweeden	»	»	—	123,7748	»	»
	derden	»	»	—	217,0413	»	»
	bovensten	»	»	—	300,2098	»	»

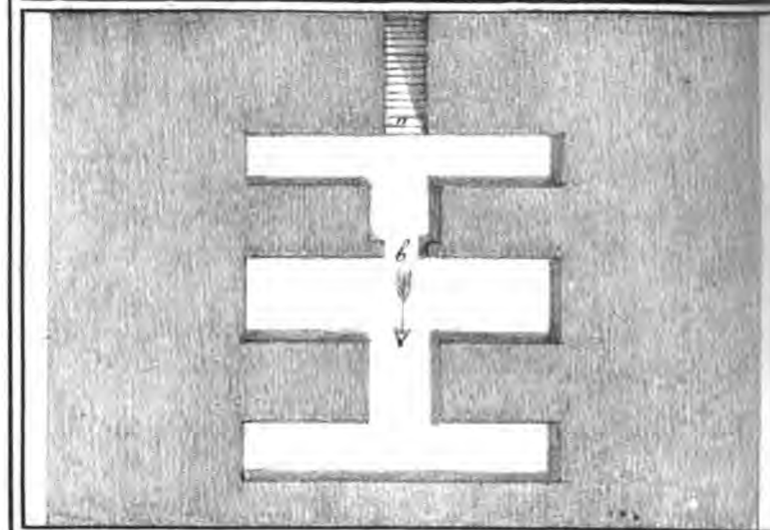
En de hoogte des torens, boven de oppervlakte van het water in de oude gracht — 348,4708 Rijnl. voeten (*).

De eerste overloop van den toren, hoog 54 trappen, heeft vroeger gediend voor eene capel, welke aan den

(*) Schouwburg van In- en Uitlandsche Letter- en Huishoudkunde, 1808, No. 3.

Pl. IV

aartsengel Michaël gewijd was; de plaats, waar het orgel gestaan heeft, is nog zigtbaar, gelijk ook de trap, welke derwaarts leidde; aan de overzijde van dit portaal bevindt zich een trap, welke uitkwam in het huis van den Bisschop, terwijl aan de derde zijde een andere was, welke gemeenschap had met de kerk.

Ofschoon het gewigt der zwaarste klokken in dit handschrift reeds is opgenomen, laten wij hetzelve hier nog eens volgen, dewijl wij in staat zijn, zulks van meerdere en in meer bijzonderheden te geven: het verschil, hetwelk onze lezers in het gewigt van de klok *St. Michael* zullen opmerken, durven wij niet *ex tripode* beslissen; bij vergelijking echter met andere opgaven, komt het ons voor, behoudens alle achting voor het handschrift, dat de volgende opgave de juiste is.

Gewigt der voornaamste Klokken etc., op den Domstoren, te Utrecht.

Namen.	Klokken.	Klepels.	IJzerwerk.	Pennen.	Totaal.
Salvator	16,454	430¼	689½	184½	17,958¼
Maria	11,830	325	586	145½	12,886½
Martinus	8,545	220	487½	117	9,369½
Michael	6,686	172	388	79	7,325
Baptista	4,795	142	290 }	120½	8,974½
Magdalena	3,309	99	219 }		
Agnes major	2,451	80	152	44	2,727
» minor	2,312	78	143	43	2,576
Fortianus	2,006	71	120	39	2,236
Campana Crucis	1,370	51	75	39	1,535
Benignus	959	38	63	38	1,098
Thomas	819	36	49 }	58	1,616
Adrianus	592	26	36 }		
Totaal ponden.	62,128	1,768¼	3,498	907½	68,302.

De eerste dezer klokken St. Salvator wordt alleen geluid wanneer het nachtmaal gevierd wordt, en dan nog slechts bij goed weder; doch St. Michael en Baptist (Joh. Baptist) worden iederen zondag geluid, terwijl Magdalena elken avond van half tien tot tien uren gehoord wordt. De klok Thomas genaamd, heeft gehangen in het torentje hetwelk vroeger de kerk versierde, en is na den storm, welke in 1674 deze voor een gedeelte verwoestte, in den toren gebragt.

Het Carillon bestaat uit 42 klokken, behalve de drie eerste en zwaarste, welke ook mede tot het speelwerk behooren, en waarvan St. Salvator den toon G, Maria A, en Martinus B aangeeft.

De speeltrommel in den toren heeft 8 voet diameter, en 2,800 gaten voor de schroeven der speelklokken; deze trommel benevens de hamers en het ijzerwerk, gegoten door den genoemden N. SPAKEL van Zutphen, hebben gekost de som van *f* 14,000.

Het geven van namen aan klokken is een oud gebruik; men noemde het doopen, dewijl alle plegtigheden, welke bij het kinderdoopen verrigt werden, ook hier plaats vonden. Dit schijnt echter aanleiding gegeven te hebben dat het soms verboden is, gelijk onder anderen door KAREL V., misschien dewijl men vreesde, dat zulk eene plegtigheid omtrent een levenloos voorwerp, aanleiding zou geven tot bespotting van den H. Doop zelven. De naam werd eigenlijk alleen gegeven om de klokken onderling te onderscheiden, en niet zoo als sommigen meenen, opdat men het godsdienstiger zoude achten, door de stem van eenen Heiligen ter kerke geroepen te worden; immers indien dit laatste

het geval ware, zou men aan eene klok, gelijk somtijds geschiedde, niet den naam van een' nog levenden persoon gegeven hebben. De plegtigheid echter was belangrijk; een gewoon priester mogt deselve niet verrigten; hiertoe werd een wijbisschop gebezigd, waarom sommigen geloofden, dat zulke gedoopte klokken de kracht hadden den duivel en stormen af te weren. Het is niet te verwonderen dat voorname lieden zich tot Peters bij den doop van zoodanig eene klok stelden: de wijbisschop zong voor, gelijk dit bij den doop van kinderen gebruikelijk is, terwijl de Peters het touw der klok aanraakten en te gelijk antwoordden, ja soms den naam der klok uitspraken: nu werd de klok met een nieuw kleed omhangen, waarna men het doopmaal vierde.

IETS OVER HET HUIS:

BRANDAA.

(Paus *Adriaan*)

Op de oude gracht alhier.

Bij gelegenheid dat dit huis ter publieke ver kooping, tegen den 4den April 1835 is aangeslagen zal het den stadgenooten niet onaangenaam kunnen zijn, deswege het een en ander uit mijne aanteekenin gen, vroeger ten papiere gebragt, te vernemen.

Dit huis en de erve ten zuiden, moet zee aanzienlijk en uitgestrekt geweest zijn: het kom tegen het midden der vijftiende eeuw voor, al eene *huisinge* en *hofstede*, (hofstad) met welken naa ook de groote huizen en erven in de beneden-sta b. v. *Landskroon*, *Oudaan*, *Fresenburg*, en mee andere benoemd werden.

Destijds woonde aldaar FLORIS BORIJENS, die een scheepmakerij hield en houtkooper was.

Het aanzien van dit huis, hetwelk van de oud gracht tot op den springweg liep, zoude reed genoeg bewijs bijbrengen, dat ADRIAAN FLORISZOON

aldaar in 1459 geboren, geenzins de zoon van eene waschvrouw of van eenen gewonen schuitemaker was, zoo als zulks door verscheiden schrijvers vermeld of nageschreven is, al ware het aanzien zijner ouders niet van elders voldoende bewezen.

Mr. CORNELIS BOOTH, Burgemeester alhier, heeft uit zekere bescheiden aangewezen, dat de vader de achterkleinzoon geweest is van JAN THIJSSEN D'EDEL, en aan vele der voornaamste geslachten alhier, als BUIJSCH, SCHAAY of SCHADE, VAN DIEMEN en meer andere verwant was; verder dat deze FLORIS BOEIJENS met drie zijner broeders eigenaar is geweest van dit huis: *Brandaa*.

Hij stierf aldaar, toen zijn jongste zoon ADRIAAN te Zwol ter school ging.

Aangaande het huis zelve, heb ik uit de bewijzen van eigendom (de grondbrieven) weinig kunnen opsporen. De heugenis, dat de meest beroemde inboorling van *Utrecht*, Paus ADRIAAN, aldaar ter wereld kwam, bleef onafgebroken bij den stadgenooten bewaard, en de twee steenen met afbeeldingen werden er van onheugelijken tijd in de beide gevels gezien.

Omtrent het midden van de zeventiende eeuw, is het huis uit eene ruime beurs vertimmerd, blijkens den overdaad van snijwerk en verguldsel, nog in de voorste binnenkamer aanwezig; de wapens aldaar voor den boog der alcove staande, zijn waarschijnlijk van de familien PATER en VAN MAASTRICHT.

Omtrent het midden der XVIII eeuw is het huis, ten minste de zoogenoemde: *Pausen-Kamer*, het hoofddoel dezer beschouwing, in den tegenwoordigen toestand gebragt, vermits de bouworde en de versierselen

geheel met den pronk en den smaak van dien tijd overeenkomen.

Voor ik van deze zaal spreek, zij nog gezegd, dat een der huisjes in de brandsteeg uitkomende, tot een salet is vertimmerd, om dat, volgens de overlevering, ADRIAAN in dit vertrek bepaaldelijk zoude geboren zijn.

In den schoorsteen staat nog eene goede schilderij, zijn gelaat voorstellende; de Paus is hier gekleed in het purper, maar zonder praal; in alles veel gelijkende naar de schilderij door hem aan het kapittel van Oudmunster vereerd, waarnaar de afbeelding, in het klassieke werk van C. BURMAN voorkomende, is vervaardigd.

De *Paussen-kamer* is aan de linkerzijde van den gang met drie ramen aan de binnenplaats; daar tegenover is een rijk versierd buffet; over de dubbelde deur is de schoorsteen.

De schilderijen zijn van meer belang. Boven de deur en boven het buffet zijn stukken in het graauw; de beteekenis van het laatste bleef mij donker; bij het andere wordt de moeder voorgesteld, staande aan eene waschtobbe, en hoe een aanzienlijk man de vermogens van den geest, bij den zoon bemerkt hebbende, haar overhaalt, om den knaap ter school te doen gaan. Beide stukken hebben misschien meer eene schilderkundige dan historische waarde.

Aan wederzijden van het buffet staan in smalle paneelen twee vrouwenbeelden, levens grootte, de *Waarheid* en de *Godsdienst*, voorstellende. — Voor den schoorsteen is de Paus afgebeeld, zittende op den troon met de driedubbelde kroon en met staf en schepter in allen mogelijken

pronk, en in het middenvak van het gestukadoorde plafond, ziet men eene groep engelen het wapen van den Paus en de teekenen van zijne hooge waardigheid vertoonende.

De vier voornaamste schilderijen staan in de vakken bezijden den schoorsteen en de deur, en zijn, in den smaak der tafereelen van G. LAIRES in de Raadkamer van het Hof van Holland geplaatst, zijn door den beroemden Rotterdamschen schilder DIONYS VAN NIJMEGEN vervaardigd. De beelden zijn bijna levensgrootte.

In het eerste wordt ADRIAAN vertoond in zijne betrekking als Deken van de Hoofdkerk, of als vicekanselier van de Universiteit te Leuven, en als voorzitter sprekende in eenen raad van aanzienlijke geestelijken.

Het tweede hoofdvak stelt voor, hoe Keizer MAXIMILIAAN, ADRIAAN tot onderwijzer van zijnen kleinzoon KAREL benoemt en het zesjarig knaapje aan deszelfs zorg overgeeft.

In het derde stuk ziet men Keizer KAREL, Koning van Spanje, die ADRIAAN, reeds tot Bisschop van Tortosa bevorderd, tot Onderkoning van dat Rijk benoemt, en, hem de kroon en schepter toevertrouwende, in die betrekking inwijdt. ADRIAAN is hierbij voorgesteld in Bisschoppelijk gewaad.

In het vierde Tafereel ziet men PAUS LEO X. op den troon zittende, met al den luister van dien tijd. ADRIAAN ontvangt van hem, op de knieën liggende, den Kardinaalshoed.

Ik zoude over de schilderkundige waarde van dit een en ander meer kunnen zeggen, maar vermeen dit

liever aan anderen te moeten overlaten, en voeg hier nog alleen bij, dat het geheel bijzonder de aandacht van alle beminnaren van kunst en wetenschap verdient. Ik mag mijne verwondering niet verbergen, gedurende den tijd mijner inwoning alhier, nimmer eenige zucht of belangstelling van inwoners en vreemden om deze merkwaardige zaal te bezigtigen, te hebben opgemerkt, zoo als het ook de verwondering verdient dat men over het algemeen te *Utrecht* zoo weinig weet van het lot en bedrijf, en van de verdiensten van Paus ADRIAAN VI, onder wiens afbeelding de beroemde Dichter G. BRANDT schreef:

De schuitemaekers zoon zat dus op Romens stoel;
Hy zagh daar 't geen er was; een grouwelyke poel:
Het ingekankerd quaad; van 't hoofd door al de leden
Was 't Geestlyk lichaam krank. De zonden waren zeden;
Daar blonk zyn' deughd doorheen. Erasmus was hem waard,
Hy riep zyn pen te hulp. Den Keizer liet hy 't zwaard;
Maar 't booze Pausdom viel den vroomen Bisschop tegen,
Toen wierd dat hoofd gewaar hoe swaar drie Kroonen wegen (*).

(*) Historie der Reformatie D. I. Bl. 80—86.

UTRECHT 7 Maart 1835.

J. S.

MERKWAARDIGE VONNISSEN.

In het jaar 1462 werd er ter dezer stede een buitengewoon vonnis geveld. Zekere DIRK VAN LEDERDAM, beschuldigd en overtuigd den Domproost ten onregte zwaar belasterd, en grovelijk belogen te hebben, werd veroordeeld tot openbare tentoonstelling op een schavot, daarna door de stad omgevoerd, en eindelijk, om op elke kinnebak met eenen gloeijenden sleutel gebrandmerkt te worden, terwijl hij verder voor eeuwig werd gebannen.

Naar de gestrengheid van dit vonnis kan men afmeten het aanzien waarin de Domproost stond, en het gezag hetwelk hij uitoefende.

Uit C. BURMAN.

Door dien de straf op het vechten gesteld, zeer ligt was, vermenigvuldigde hetzelve zoo zeer dat de raad der stad ter beteugeling van deze wanorde in 1478 eene nieuwe ordonnantie uitvaardigde, waarbij bepaald werd, dat die genen, welke de daarop gestelde geldboete niet konden betalen, op de plaats voor het schepen-huis, openbaar zouden worden gegeeseld, terwijl in dat zelfde jaar nog werd vastgesteld dat op de Neude een paal gezet, en de strafoefening aldaar geschieden zoude.

Uit C. BURMAN.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1 Febr. 1578 werd de stedelijke belasting op het koren, zout, vee en andere voorwerpen met de helft verhoogd, om de kosten te voldoen, welke besteed waren in het beleg van het kasteel Vredenburg, en tot het opbouwen van de verschillende sterkten op den wal. Tot het voldoen dezer belasting werd ook de geestelijkheid genoodzaakt, die vroeger vrijdom genoot.

6 Febr. 1715. Nadat van tijd tot tijd tractaten van vrede tusschen verscheidene Mogendheden te Utrecht gesloten waren, werd ook eindelijk het tractaat van vrede tusschen de Koningen van Spanje en Portugal op dezen dag alhier getroffen.

20 Febr. 1226 bevestigde HENDRIK, Roomsch Koning, zoon van Keizer FREDERIK II., den afstand des Graven VAN GELDER, van het Drostambt Salland aan den Bisschop van Utrecht.

27 Febr. 1811 vernietigde NAPOLEON BUONAPARTE, Keizer der Franschen, willekeurig de kapittelen of vijf Ecclesiën van Utrecht, nadat deze bijna elf eeuwen hadden bestaan.

28 Febr. 1459 werd te Utrecht geboren ADRIAAN FLORISZOON, leermeester van Keizer KAREL V., door wiens toedoen hij naderhand, op den 9 Januarij 1522 tot 220ste Paus van Rome verkoren werd. Hij behield den naam van ADRIAAN DEN ZESDEN.

Statistiek.

Het kan niet worden ontkend, dat er bij velen, eene groote onverschilligheid bestaat, omtrent het verkrijgen van eenige kennis in dat gedeelte der Statistiek, hetwelk door daartoe ingerigte Tabellen, ons een overzigt doet verkrijgen van het aantal Geborenen, Huwelijken, Overledenen enz.

Intusschen is het eene waarheid, dat uit diezelfde opgaven zeer gewigtige gebeurtenissen te ontdekken zijn, terwijl zij ons tevens leiden, om eenig inzigt te verkrijgen in de oneindige wijsheid van den Schepper en Regeerder der Wereld, in de trapsgewijze voortplanting en onderhouding van het menschelijk geslacht; ja, ons met eenen diepen eerbied vervullen, bij de verwonderlijke orde, welke er in het geboren worden, leven en sterven der menschen, als ook in de evenredigheid der geslachten, in alle landen en werelddeelen plaats heeft, zoo ver onze onderzoekingen slechts daartoe hebben kunnen strekken.

Naarmate men van tijd tot tijd door de zorg der regeringen, beoefenaren der geneeskunde en geleerden, de onderscheidene statistische opgaven tot eene meerdere volkomenheid heeft gebragt, hebben ook de nuttige en belangrijke vergelijkingen en gevolgtrekkingen, welke daaruit zijn afgeleid geworden, tot vele gewigtige resultaten aanleiding gegeven, waardoor dan ook meer en meer bevestigd is geworden, dat dit gedeelte van de staatswetenschappen, onze hooge oplettendheid en belangstelling overwaardig is.

Bewezen zijnde, dat de nuttigheid van deze onderzoekingen en vergelijkingen steeds grooter wordt, naarmate zij op eene grootere schaal, en over een meerder aantal jaren genomen worden, hebben wij het doelmatig geacht, de statistische opgaven van de geborenen, huwelijken en overledenen, in de stad *Utrecht* en derzelver voorsteden, over eene reeks van *twintig* achtereenvolgende jaren, bij een te brengen, zoo als wij dan nu ook bij dezen weder het genoegen hebben, onzen geachten lezers aan te bieden:

V°. Tweeden tienjarigen maandelijkschen staat, van het aantal *geborenen* in de stad Utrecht over de jaren 1825 tot en met 1834.

VI°. Tweeden tienjarigen maandelijkschen staat der *huwelijken* en *echtscheidingen*, over de jaren 1825 tot en met 1834.

VII°. Tweeden tienjarigen maandelijkschen staat,

van de *overledenen* over de jaren 1825 tot en met 1834.

VIII°. Staat van het *gemiddeld* aantal maandelijks *geborenen* over de tien jaren van 1815 tot en met 1824, en van 1825 tot en met 1834, alsmede over de twintig jaren van 1815 tot en met 1834, te zamen genomen.

IX°. Staat van het *gemiddeld* aantal maandedelijksche *huwelijken* en *echtscheidingen* van 1815 tot en met 1824, en van 1825 tot en met 1834, alsmede over de twintig jaren van 1815 tot en met 1834, te zamen genomen.

X°. Staat van het *gemiddeld* aantal maandedelijks *overledenen* van 1815 tot en met 1824, en van 1825 tot en met 1834, alsmede over de twintig jaren van 1815 tot en met 1834, te zamen genomen.

En is alsdan uit den staat N°. V. blijkende: Dat gedurende de twintig jaren van 1815 tot en met 1834 maandelijks in de stad *Utrecht* en derzelver voorsteden, van beide geslachten te zamen genomen, geboren zijn, als:

In de maand	Januarij	2547	Transport	16.039
	Februarij	2308	Augustus	2121
	Maart	2515	September	2362
	April	2391	October	2430
	Mei	2218	November	2297
	Junij	1982	December	2371
	Julij	2078	te zamen	27620 zielen.
	Totaal	16,039		

waarvan in huwelijk 23,989, buiten huwelijk erkende kinderen 1001, buiten huwelijk niet er-

kende kinderen 2030, voorts 269 paar tweelingen en 3 drielingen.

N°. VI. Dat even zoo, over het gemelde tijdvak, de huwelijken hebben bedragen

in Januarij	334	Transport	3,441
— Februarij	444	in Augustus	468
— Maart	300	— September	412
— April	527	— October	504
— Mei	941	— November	811
— Junij	435	— December	406
— Julij	460	uitmakende een totaal van	6,042.
Totaal	3,441.		

waarvan 4886 huwelijken van j. mans met j. dochters, 678 van weduwenaars met j. dochters, 252 van j. mans met weduwen, en 226 van weduwenaars met weduwen, terwijl er voorts over die 20 jaren 32 echtscheidingen hebben plaats gehad.

N°. VII. Dat het bedrag over gemelde 20 jaren ten aanzien der overledenen is geweest.

in Januarij	2280	Transport	13,421
— Februarij	1960	in Augustus	2029
— Maart	1957	— September	2135
— April	1647	— October	2220
— Mei	1870	— November	2214
— Junij	1809	— December	2408
— Julij	1698	Totaal	24,427.
Totaal	13,421.		

waarvan 1484 doodgeborenen en 1519 in het hospitaal.

Wij hebben gemeend bij de mededeeling dezer staten, voor zoo verre dezelve den Burgerlijken stand betreffen, geheel gelijk te moeten blijven met die, welke afzonderlijk aldaar voorhanden zijn, en dus in derzelver totalen geene verandering te maken; doch behouden ons voor, om in een volgend nummer, die aanmerkingen te maken, welke naar ons inzien tot eene meerdere juistheid leiden kunnen.

Tweede tienjarige maandelijksche staat

DER

Huwelijken en Echtscheidingen, in de stad Utrecht en derzelver voorsteden; over de jaren 1825 tot en met 1834.

Tab. VI.

JAREN.	Januarij	Februarij	Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Augustus	September	October.	November	December.	TOTAAL.	Van Jongmans met Jonge Dochters.	Van Weduwenaars met Jonge Dochters.	Van Jongmans met Weduwen.	Van Weduwenaars met Weduwen.	Echtscheidingen.
1825.	18	33	20	39	65	32	34	34	20	27	58	19	399	343	30	19	7	—
1826.	20	34	16	23	79	22	22	29	28	24	65	20	382	314	42	11	15	1
1827.	24	35	19	24	59	19	25	26	21	31	39	19	341	300	21	14	6	—
1828.	19	24	18	44	42	18	32	21	19	22	49	16	324	270	35	9	10	1
1829.	18	28	13	29	44	27	23	28	27	24	38	25	324	272	30	8	14	1
1830.	18	18	18	27	52	25	19	29	28	22	29	20	305	258	34	7	6	1
1831.	7	17	13	10	18	18	16	18	14	16	17	7	171	135	21	8	7	1
1832.	11	18	13	15	37	14	10	28	16	27	24	12	225	172	34	10	9	—
1833.	19	24	13	15	49	19	25	18	21	44	41	32	320	250	39	22	9	3
1834.	32	30	25	36	44	35	36	25	26	45	42	23	399	292	57	29	21	1
Totaal.	186	261	168	262	489	229	242	256	220	282	402	193	3190	2606	343	137	104	9
Eerste Staat	148	183	132	265	452	206	218	212	192	222	409	213	2852	2280	335	115	122	23
Totaal over 20 Jaren.	334	444	300	527	941	435	460	468	412	504	811	406	6042	4886	678	252	226	32

POOLSHOOGTE VAN UTRECHT.

Wanneer men bij de æquators hoogte of het complement der poolshoogte van eene plaats 23°28′ addeert, heeft men de grootste middagshoogte der zon, ten tijde van den zomer-zonnestand. In *Utrecht* is de æquatorshoogte 37°55′ dus de grootste hoogte der zon boven den gezigteinder in den zomer 61°23′ wanneer men van de æquatorshoogte 23°28′ aftrekt heeft men de middagshoogte der zon bij den winter-zonnestand, dus in *Utrecht* 14°27′.

(MOLL, aanteek. (10) op de beschrijving van den Sterrenhemel door L. BLEISTREU, vertaald door de WIT.)

STAND DES WATERS

te Vreeswijk, in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil
1°. Februarij 1835.	. . . . ,	4 el 60 dm.
15 ———————	. . . .	4 — 18 —
28 ———————	. . . .	3 — 13 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

IN DE MAAND

Februarij 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 Februarij.

Alida, *dochter van* Johannes Ignatius de Bie Jansen *en* Maria Wilhelmina Helmse.

Pieter Adrianus, *zoon van* Willem Jacobus van Amerongen *en* Petronella van der Voorst.

Coenraat, *zoon van* Coenraat Rood *en* Clazina Gerarda Willemina Boom.

k, *zoon van* Teunis Heetveld Maria Kalkhoven.

, *dochter van* Mozes Koch *en* e Wolff.

Adriana Elisabeth, *dochter* Adriaan Cock *en* Anna Ca- Elisabeth Koster.

a, *dochter van* Daniel kamp *en* Sibilla Mulder.

Anna, *dochter van* Johannes Stephanus Bleumer *en* Engelina Etmans.

Hermanus, *zoon van* Hendricus Hermanus Koevé *en* Joanna Wijnhoven.

Lambertus, *zoon van* Barend Brouwer *en* Maria van Bentum.

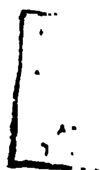
Geertruij, *dochter van* Willem Bos *en* Wilhelmina Anthonia Veelo.

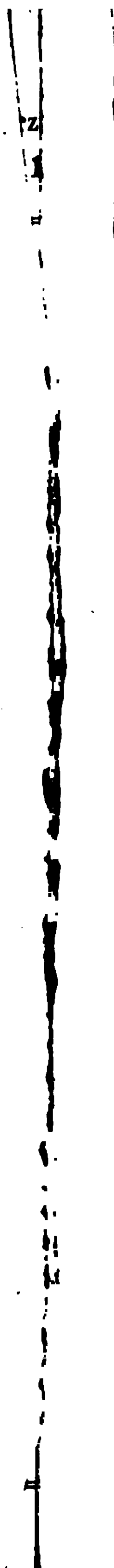
David, *zoon van* Aart Hendriks *en* Cornelia Wieland.

Johannes Hendrik Gerrit, *zoon van* Johannes Blanken *en* Margaretha van Ree.

den 3 Februarij.

Lucia Paulina, *dochter van* Christianus Haagen *en* Johanna Henrica Ernou.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

IN DE MAAND

Februarij 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 Februarij.

Alida, *dochter van* Johannes Ignatius de Bie Jansen *en* Maria Wilhelmina Helmse.

Pieter Adrianus, *zoon van* Willem Jacobus van Amerongen *en* Petronella van der Voorst.

Coenraat, *zoon van* Coenraat Rood *en* Clazina Gerarda Willemina Boon.

Dirk, *zoon van* Teunis Heetveld *en* Maria Kalkhoven.

Eva, *dochter van* Mozes Koch *en* Keetje Wolff.

Maria Adriana Elisabeth, *dochter van* Adriaan Cock *en* Anna Catharina Elisabeth Koster.

Gerardina, *dochter van* Daniel Eykelekamp *en* Sibilla Mulder.

Adriana Anna, *dochter van* Johannes Stephanus Bleumer *en* Engelina Etmans.

Hermanus, *zoon van* Hendricus Hermanus Koevé *en* Joanna Wijnhoven.

Lambertus, *zoon van* Barend Brouwer *en* Maria van Bentum.

Geertruij, *dochter van* Willem Ros *en* Wilhelmina Anthonia Veelo.

David, *zoon van* Aart Hendriks *en* Cornelia Wieland.

Johannes Hendrik Gerrit, *zoon van* Johannes Blanken *en* Margaretha van Ree.

den 3 Februarij.

Lucia Paulina, *dochter van* Christianus Haagen *en* Johanna Henrica Ernou.

Jacobus, *soon van* Jacobus Loffeld *en* Anthonia Claessens.

Adrianus Johannes, *soon van* Jan Hendrik Roep *en* Petronella van Hensbergen.

Maria Catharina Carolina, *dochter van* Pieter Eijkelenboom *en* Maria Catharina de Vink.

Maria Geertruij *en* Sophia Maria, *dochters van* Barend Fredrik Braster *en* Maria Geertruij Unverzagt.

den 4 *Februarij.*

Helena Maria, *dochter van* Coenraad Kloot, en Maria van der Veer.

Wilhelmina Hendrica, *dochter van* Willem Hendricus Sas *en* Lijntje de Hoog.

Neeltje Maagje, *dochter van* Hendrik van de Wal *en* Gerretje Brouwer.

den 5 *Februarij.*

Lambertus *en* Gerardus, *zonen van* Martinus Atteveld *en* Helena Eijkendoorn.

Hendrik, *soon van* Arie Huntenaar *en* Geertruij van Emmerik.

Johannes, *soon van* Michiel van Zijl *en* Cornelia Koot.

Johannes Jacobus, *soon van* Hendrik Jan Andries *en* Johanna Jacoba Kelfkens.

Hendrica Sophia, *dochter van* Zacharias de Nijs *en* Anthonia Francois.

Johanna Catharina, *dochter van* Casper Anthonie Laheij *en* Johanna Wilting.

Hester, *dochter van* Isaak van der Wal *en* Sophia de Ruijter.

Bernardina Johanna, *dochter van* Jan Schuurman, zich doorgaans genoemd hebbende Jan Konijnenberg *en* Maretje Roduner.

Cornelia, *dochter van* Cornelia Everaars.

Helena Johanna, *dochter van* Gerritje Vierbergen.

den 6 *Februarij.*

Marrigje, *dochter van* Johannes Willebrordus van Oort *en* Johanna Bokstijn.

Jan, *soon van* Jan Nieuwenhuijs *en* Hendrica Heijdemans.

Cornelia Christina, *dochter van* Martinus Jacobus van Garderen *en* Elisabeth Barink.

Willem, *soon van* Willem Broer *en* Adriana van der Kraats.

Gerarda Justina, *dochter van* Gerardus Justus Evert Mulder *en* Maria Anna de Blaauw.

den 7 *Februarij.*

Jacobus, *soon van* Jacobus Mackaij *en* Francina Spiering.

Coenraad Johannes, *soon van* Coenraad Johannes van Senus *en* Barendina Ladrak.

Pieter, *soon van* Pieter Noppen *en* Hendrica van den Berg.

Teunis Hermanus, *soon van* Jacobus Haagen *en* Sibilla Kerf.

Everardus Johannes, *soon van* Johannes van Beusekom *en* Neeltje Jonkman.

den 9 *Februarij.*

Johannes Pieter Nicolaas, *soon*

van Johannes Geelkerken en Pietertje Pronk.

Joanna, dochter van Joannes Regers en Joanna Cieben.

Jan, soon van Jan van Wijk en Wilhelmina Visee.

Anthonia, dochter van Lammert Makkink en Willemijntje Korbeek.

Pieter, soon van Adrianus Jacobus Verhoeff en Theodora van Bentum.

Anthonie, soon van Gerrit Tas en Anthonia van Buuren.

Abraham, soon van Willem van Westbroek en Gesina Johanna Gettenaar.

Catharina Wilhelmina, dochter van Volkers Johannes Anthonie Harmsen en Hendrica Johanna Groothuijsen.

Hendrica, dochter van Hermanus van Someren en Maria van der Horst.

den 10 *Februarij.*

Albertus, soon van Elisabeth Maaswinkel.

Hubertus, soon van Adrianus Flantua en Johanna Pluut.

Wilhelmina, dochter van Isaak Jongbloed en Wilhelmina Korvezee.

Johanna Maria, dochter van Jan Hendrik Makkink en Alida Battenberg.

Jacobus Johannes, soon van Jacobus Hentenaar en Barendina van Leersum.

Justus en Hendricus, sonen van Wilhelmus van Helsdingen en Geertruida Catharina Mulder.

den 11 *Februarij.*

Maria, dochter van Cornelia Hunk.

Johanna, dochter van Jacobus Monfoort en Anna Rietveld.

den 12 *Februarij.*

Jannis, soon van Jan van Laar en Sara van Mastenbroek.

Maria Johanna Elisabeth, dochter van Anthonius van den Brink en Hendrica Dekker.

Elisabeth Alida Catharina, dochter van Adrianus Deijman en Alida Toebes.

Catharina Elisabeth, dochter van George Adam de Wit en Elisabeth Geertruijda van Exter.

Johanna Adriana, dochter van Willem Vootsteegh en Helena de Brieder.

den 13 *Februarij.*

Alijda Susanna Jacoba, dochter van Johan Rudolf Abegg en Aletta Rutilina Borski.

Hendrica, dochter van Willem van Lingen en Johanna Vermeer.

Stephania, dochter van Lammert Wilderbeek en Cornelia van Rooijen.

den 14 *Februarij.*

Johannes Theodorus, soon van Cornelis de Rijk en Johanna de Rijk.

Fredrica Wilhelmina, dochter van Thomas Essenberg en Carolina Christina Kniffer.

Cornelia, dochter van Franciscus van den Broek en Cornelia Tollenaar.
Abraham, soon van Abraham Vreeswijk en Christina Gravendaal.
Martinus, soon van Andries van Eck, en Adriana Kraan.
Elisabeth, dochter van Benjamin Bosch en Wilhelmina Breukes.
Hendrik, soon van Joris Everings en Helena van Groen.
Alida, dochter van Wilhelmus Jongerus en Johanna Verheul.
Margaretha Angenitha, dochter van Jan Jansen en Dirkje van Eck.
Anthonie, soon van Anthonie Sakkers en Catharina Elisabeth van ter Meij.
Johanna Resina, dochter van Resina de Saver.
Catharina Cornelia, dochter van Petrus Reinier van der Rijst en Guzijna van Koten.

den 16 Februarij.

Cornelis Bernardus, soon van Gerardus Cornelis Huskens en Maria Francina van der Linden.
Gerhardina Hendrika, dochter van Anna Elisabeth van der Wedden.
Gijsje, dochter van Johannes den Daas en Marrigje Stekelenburg.
Johanna, dochter van Gerardus Kuenen en Theodora van 't Hoof.
Wilhelmina, dochter van Cornelis Dekker en Johanna van Bern.
Sophia Anna, dochter van Maarten de Bruijn en Anna van Straten.
Salomon, soon van Pieter Dirk Christiaan Luca en Petronella Bakker.

den 17 Februarij.

Aletta Catharina, dochter van Arie van Bunnik en Eva Dora Hilkes.
Petrus, soon van Heijne IJwema en Fredrica Stoeders.
Gerardus, soon van Jacobus van der Linden en Wilhelmina Groeneveld.
Anton, soon van Nicolaas van der Wal en Agatha Vermaren.
Catharina Christina, dochter van Jacob Slingenberg en Hendrina Johanna van Harderwijk.
Elisabeth Geertruij, dochter van Hendrik Motshagen en Catharina van Laar.
Gerardus Cornelis, zoon van Pieter Carel Gerolt en Geertruida van der Donk.
Lamberdina Everina, dochter van Jan Scheggetman en Gerritjen Elisabeth Albers.
Johannes, soon van Aalbert de Kruijf en Teuntje de Jong.
Johannes, soon van Anthonia Perenboom.

den 18 Februarij.

Maria Anthonia, dochter van Cornelis Hendricus van Rossum en Anna Wisman.
Balthazar, soon van Fredricus Steigerwald en Hendrica Botterweg.

Hendrica, *dochter van* Woutera van Schoonhorst.

den 19 *Februarij.*

Petrus Johannes, *zoon van* Theodorus Mijnders *en* Maria van Rooijen.

Wilhelmina Theodora, *dochter van* Wilhelmina Antonia IJkelkamp.

Wilhelmina, *dochter van* Johannes van der Steen *en* Johanna de Rijk.

Cornelia, *dochter van* Jacob van Elk *en* Wilhelmina Bierhorst.

Ernestina Petronella, *dochter van* Hendrik Johannes Hillebrand *en* Sara Theodora van Waning.

den 20 *Februarij.*

Gerardus Petrus, *zoon van* Gerardus Versteeg *en* Antonia Rosalia van Rinswouw.

Pieter, *zoon van* Pieter Wardekker *en* Dirkje Maaswinkel.

den 21 *Februarij.*

Johannes Franciscus, *zoon van* Frans de Groot *en* Truitje Joolen.

Jacobus, *zoon van* Willem Regtering *en* Hermina Looman.

Maria Geertruida, *dochter van* Cornelis van den Broek *en* Sophia Roelofs.

Maria Johanna, *dochter van* Johannes van den Berg *en* Maria van Druten.

Angenitha Petronella, *dochter van* Lambertus Cornelis Brom *en* Barbara Regtering.

den 23 *Februarij.*

Casper Bartholomeus Eduard, *zoon van* Hans Dönz *en* Johanna Christina Gerber.

Jacobus, *zoon van* Sophia Bos.

Nicolaas Hendricus Petrus, *zoon van* Nicolaas Bartholomeus van der Veer *en* Hendrica Mosterman.

Johannes Petrus, *zoon van* Petrus Theodorus van Nimwegen *en* Theodora Franciska Willemina Serwier.

Johanna, *dochter van* Jan Senft *en* Alida van Dijk.

Dirk Hendrik, *zoon van* Jacobus Moerbeek *en* Maria Schoenmaker.

Adrianus Anthonie, *zoon van* Adrianus Wildschut *en* Aardina van Mourik.

Johannes, *zoon van* Christiaan de Groot *en* Johanna Lobel.

Carolus Jacobus, *zoon van* Petrus Maria Hartman *en* Maria Neijenwegel.

Hendricus Cornelis, *zoon van* Jan Theodorus Voorneveld *en* Anthonia Elisabeth Bekker.

Johanna Maria, *dochter van* Anthonius Wilhelmus Wissevloer *en* Petronella van der Straten.

den 24 *Februarij.*

Sara Johanna, *dochter van* Pieter Ruisch van Dugteren *en* Sara Johanna Renes.

Nicolaas, *zoon van* Hendrik van Geelen *en* Maria van Rossum.

Willem, *zoon van* Willem Mulder *en* Johanna Hendrica van Dokkum.

Willem Nicolaas, *zoon van* Jan Christiaan Schouten *en* Anna Petronella Sophia Elias.

Cornelis Gerardus Petrus, *zoon van* Hendricus Stevens *en* Theodora Swart.

Gijsbert, *zoon van* Gerrit van Woudenberg *en* Alida van Dijk.

Elisabeth, *dochter van* Gerrit van Essenberg *en* Sara Maria van Stekelenburg.

Cornelis, *zoon van* Jan Ruijvekamp *en* Jacoba Jager.

Pierre Joannes, *zoon van* Catharina de Man.

David *en* Cornelis Johannes, *zonen van* Nicolaas Michael Craaijmaat *en* Hendrikje Huisman.

Johanna Lucia, *dochter van* Arend Abraham Dieperink *en* Clasina Johanna Maria Boss.

Frederik Ernest Gotlieb, *zoon van* Frederik Willem Selle *en* Marianne Petronelle Ernestine Henriette List.

den 25 *Februarij.*

Catharina Petronella, *dochter van* Wouter van der Vorst *en* Elisabetha Willemina Lacroix.

Anna Maria, *dochter van* Hermanus Greenigt *en* Maria Woudenberg.

Willem, *zoon van* Theodorus van Empelen *en* Hendrica Maria van Amerongen.

den 26 *Februarij.*

Francina Petronella, *dochter van* Johannes Coenraad Herber *en* Cornelia Ballendux.

Agatha, *dochter van* Willem van Vloten *en* Rijna van Beek.

Cornelis, *zoon van* Willem van Lonkhuizen *en* Neeltje Vermeulen.

Gerrit, *zoon van* Hendrik Visser *en* Johanna van der Wel.

Hendrik Arnoldus, *zoon van* Wilhelmina Jong.

Anthonius, *zoon van* Egilius Debets *en* Maria Josepha Mols.

den 27 *Februarij.*

Johanna Christina, *dochter van* Willem Martinus Visser *en* Josina Margaretha Blotkamp.

Hanna, *dochter van* David Samson van Moppes *en* Sophia Hamburger.

Jacobus, *zoon van* Johanna Koppen.

Cornelis, *zoon van* Abraham Huijting *en* Wilhelmina van der Velden.

Elisabeth, *dochter van* Josephus van der Vondel *en* Johanna Wijnands.

Anton, *zoon van* Johannes Cornelis Verhoeff *en* Wilhelmina Arnolda van Scherpenzeel.

Maria Elizabeth Antoinette, *dochter van* Petrus Troester *en* Anna Geertruij van Winsheijm.

Maria Francina, *dochter van* Joan Hugo van Bolhuis *en* Agnetha Johanna Broers.

den 28 *Februarij.*

Anna Maria, *dochter van* Johannes Versteegen *en* Hendrica Cornelia van Nuburg.

Adriana, *dochter van* Hendrik Leebeek *en* Adriana de Graaff.

Cornelis, *zoon van* Nicolaas van Bosemalen *en* Geertruida Scharmeij.

Hendricus, *zoon van* Bernardus van Schaik *en* Hendrica Spronk.

Johannes Cornelis, *zoon van* Bernardus Nicolaas Ockeloen *en* Grasiana Susanna Ente.

Cornelia, *dochter van* Hendrik Besters *en* Cornelia de Wit.

Er zijn in de maand FEBRUARIJ 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	81.	
» » Vrouwelijke »	79.	
		160.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	3.	
» » » Vrouwelijke » . . .	6.	
		9.
Totaal.		169.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	6.
» dochters.	7.
Totaal.	13.
» Tweelingen.	4.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 4 Februarij.

Albert Bomberg, Timmerman, geboren te Hardenberg, met Meggelina Peternella Schuil, geboren te Wageningen, beide wonende alhier.

Gerrit van Dam, Metselaar, met Willemina Verbrug, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Joannes Hermanus Konst, werkman, met Gerrigje Mulder, beide geboren en won. alhier.

Stephanus Hentenaar, weduwenaar, barbier, geboren alhier met Harmijntje van der Mispel, dienstmeid, geboren te Culenburg, beide won. alhier.

Laurentius van Ee, schipper, geboren te Waspik, met Elisabeth Geertruij van de Bilt, geboren en beide wonende alhier.

Adrianus Emmelot, Knoopmaker, geboren alhier, met Sophia Blokland, dienstmeid, geboren te Oudewater, beide wonende alhier.

den 5 Februarij.

Johannes Cornelis Moot. Koornkoper, geboren alhier met Cornelia Ida van Bemmel, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

den 11 Februarij.

Willem Cornelis van Gorkum, kleermaker, met Carolina Alberdina van Demmeltraadt, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Cornelis de Bruijn, Winkelknecht, geboren te Wijk bij Duurstede, met Catharina Joanna van den Bergh, weduwe, winkelierster, geboren te s' Gravenhage, beide wonende alhier.

Nicolaas Hemken, schoenmaker, met Dirkje Bretveldt, winkeldochter, beide geboren en wonende alhier.

Joannes Verheul, werkman, geboren alhier, met Sophia Maria van Emmertk, geboren te Culenburg, beide won alhier.

Gerardus Versteeg, grenadier bij

de afdeeling grenadiers, met Anthonia Rosalia van Renswouw, beide geboren en wonende alhier.

Jan Hendrik Oliekan, gepensioneerd militair, met Beatrix Boon, beide geboren en wonende alhier.

Gijsbertus Schoonhoven, werkman, met Joanna Hording, beide geb. en wonende alhier.

Joannes Emmelkamp, schoenmaker, geboren en wonende te Amsterdam, met Petronella Antonia Nieuwkerk, weduwe, tapster, geb. en wonende alhier.

Jan Hendrik van Soelen, koetsier, geboren te Geldermalsem, met Maria Jacoba Wernaar, dienstbaar, geboren te Buurmalsem, beide wonende alhier.

Joannes van Oirschot, geweermaker, geboren te Breda, met Cornelia Theresia Haas, geb. te Embden, beide wonende alhier.

den 18 *Februarij.*

Johannes Dijkmans, fuselier bij de 10 Afd. Inf. geb. alhier, met Geertruijda van der Voorn, dienstbaar, geb. te IJsselstein, beide wonende alhier.

Hendricus Hermannus Brouwer, geboren te Schoterland, met Pieternella van der Meijden, geb. en beide wonende alhier.

Cornelis Koot. hovenier, met Maria Johanna de Wit, hovenierster, beide geboren en wonende alhier.

Jan Lavöleger, grutter, met Alida Pau, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Bernardus Cral, werkman, met Henrica van der Croon, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Hendrikus van Mourik, dienstbaar, geboren te Beest, met Aardina Buijinck, geb. te Arnhem, beide wonende alhier.

Henricus Maarschalkerweert, scheepmaker, geboren alhier, met Geertruij van der Kaaij, dienstbaar, geboren te Vreeswijk, beide wonende alhier.

Jan Willem Borgers, poortiersknecht, met Catharina van Elk, beide geb. en wonende alhier.

Cornelis Weijers, knoopjesdraaijer, geboren alhier, met Willemijntje van Mourik, werkster, geboren aan de Bilt, beide wonende alhier.

Hendrik Lrebeek, tuinman, geboren te s' Graveland, met Adriana de Graaff, geboren en beide wonende alhier.

Wilhelmus van Es, weduwenaar, werkman, geboren te Houten, met Johanna Geertruij de Moor, weduwe, melkverkoopster, geboren te Deventer, beide wonende alhier.

den 19 *Februarij.*

Adolph Julius Robert Natan, weduwenaar, boekhandelaar, geboren te Cothen in het Hertogdom Anholt, met Geertruijda

van der Kolk, geboren en beide wonende alhier.

den 25 Februarij.

Antonie van Beijnum, kleermaker, geboren alhier, met Geertruij Marcus, dienstmeid, geboren te Veenendaal, beide wonende alhier.

Johannes van der Burg, timmerman, met Jacoba Visser, weduwe, kinderschoolhoudster, beide geb. en wonende alhier.

Georg Sebastiaan Kleeman, opperwachtmeester bij het regiment lanciers No. 10, geboren te Leyden, met Johanna Luduina van Lint, geboren en beide wonende alhier.

Bernardus Willebrordus Berentzen, schoenmaker, met Dorotha Cornelia Wiersing, beide geboren en wonende alhier.

Reinerus Verhaaf, schoenmaker, met Huiberdina Christina van Wijk, weduwe, winkelierster, beide geb. en wonende alhier.

Wilhelmus Ballangé, voermansknecht, met Anna Maria Dusseldorp, winkelierster, beide geboren en wonende alhier.

Christiaan de Grijff, schilder met Jacoba Johanna Vreeswijk, beide geboren en wonende alhier.

Jean Louis Trappart, koetzier, geboren te Nimij, Provincie Henegouwen, met Reine Huart, geboren te Parturage, Provincie Henegouwen, beide wonende alhier.

Johanna Jacob Rette, schoorsteenveger, geboren te Groningen, met Elisabeth Sophia Tijlkens, geboren en beide wonende alhier.

Nicolaas Noppen, weduwenaar, schipper, met Agatha Boomer, beide geb. en wonende alhier.

Rudolphus van Beek, weduwenaar, schipper, geboren alhier, met Hendrina Wilhelmina Peters, dienstbaar, geboren te Millingen, Provincie Gelderland. beide wonende alhier.

Adrianus Verheul, hovenier, geboren alhier, met Catharine Guillaumine Weijers, dienstbaar, geboren te Kleef, beide wonende alhier.

Franciscus van der Poel, schrijnwerker, geboren alhier, met Evertje Pothoven, dienstbaar, geboren te Amersfoort, beide wonende alhier.

Hendrik Straatman, werkman, geboren alhier, met Elisabeth Polsen, werkster, geboren te Sliedrecht, Provincie Zuid-Holland, beide wonende alhier.

Thomas Essenberg, koetsier, geboren alhier, met Carolina Christina Kniffer, geboren te Schagen, Provincie Noord-Holland, beide wonende alhier.

Jacobus Stuijvenbergen, weduwenaar, schuitentrekker, geboren te Culenborg, met Teuntje Cadel, werkster, geb. te Schalkwijk, beide wonende alhier.

TE ZAMEN 45 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 Februarij.

Cornelis Reinaers, tapper, 44 j., Korte Jansstraat.

Bernardus de Koning, 87 j., Nicolai kerkhof.

Henrietta van Munster, huisvr. van Arie Antonie Frederik Willem van Zuijlen, 31 j., Korte Nieuwstraat.

Willem van Geelen, kleermaker, 32 j., Gortsteeg.

den 3 Februarij.

Doodgeb. kind van Mozes Nathan Schep, Varkenmarkt.

Hendrik van der Rijst, 78 j., Vissersteegje.

Johanna de Meij, 28 j., Lange Nieuwstraat.

den 4 Februarij.

Anna Drie, 2 j., Bakkersteeg.

Elbert Gerritsen Knip, militair, 20 j., Hospitaal.

den 5 Februarij.

Pieter Jacobus van Beusekom, 77 j., Korte Viesteeg.

Aaltje de Geest, wed. Gijsbertus Bos, 64 j., buiten de Waardpoort.

Johanna Gerarda Stevens, 2 m., Zandstraat.

Doodgeb. kind van Willem de Mild, Vischmarkt.

den 6 Februarij.

Johanna Jansen, wed. Gijsbertus van Keulen, 77 j., buiten de Waardpoort.

Noel Spengeler, gepensioneerd militair, 78 j., Koestraat.

Doodgeb. kind van Jacobus Mackaij, Agterweg.

Helena van Groeningen, 4 m., buiten de Waardpoort.

den 9 Februarij.

Herman Angelkot, 75 j., Viebrug.

Catharina Maria Angelie, wed. Hendrik van der Heijden, 74 j., Voorstraat.

Hendrina Jaegers, huisvr. van Martinus Vermeer, 70 j., Roosestraat.

Jacoba Oort, 7 w, buiten de Waardpoort

Doodgeb. kind van Hendrik Leeman, Jufferstraat.

den 10 Februarij.

Johanna van Wierst, huisvr van Johannes van Buuren, 42 j., Catharijnestraat.

den 11 Februarij.

Adrianus Sikkel, slagter, 42 j., Springweg.

Cornelia Everaars, ongeh., werkster, 31 j., Magdalenesteeg

Jacoba de Jong, ongeh., werkster, 26 j., Groenesteeg.

Clasina Paulina Smit, huisvr., van Johannes Gerardus Theodorus Leenen, 46 j., Lijnmarkt.

Doodgeb. kind van Johannes Wernardus Bilders, Achter 't Weijstraat.

den 12 Februarij.

Jan Lambertus Pfefferman, 3 m., in het Joderijtje.

Jacoba Cats, ongeh. 22 j., Springweg.

Sara Aletta van Nievelt, rentenierster, 82 j, Korte Nieuwstraat.

den 13 Februarij.

Theodora Tenhout, 83 j., Boterstraat.

Wilhelmina Sara Maria de Wilde 1 j. 3 m., Janskerkhof.

Doodgeb. zoon van Justus Regter, Donkerstraat.

Cornelis van Woudenberg, bediende, 78 j, Varkenmarkt.

Abraham van Westbroek, 5 d., Florasteeg.

Wilhelmina Nienhuis, huisvr. van Hendrik Menger, 38 j., Agter Clarenburg.

den 14 Februarij.

Adrianus Franciscus Blanché, 71 j., Ambachtstraat.

den 16 Februarij.

Pieter van Oort, 61 j., buiten de Waardpoort.

Hendrik Johannes Nieuwenhuizen 5 m., Vreeburg.

Hendrica Heiligenberg, 9 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Jacob Jasper Feijali, 77 j., lange Smeesteeg.

Hendrikus Elink Schuurman, 7 j. 3 m., Weesbrug.

Gerrigje van Peelen, wed. Jan Louis Bernhardi, 78 j., bij de Waardpoort.

Johanna Weerdenburg, ongeh. 32 j, buiten de Tolsteegpoort.

Wouter Brouwer, militair, 23 j., Hospitaal.

den 17 Februarij.

Johannes Stephanus Goudoever, Olieslager, 49 j., buiten de Waardpoort.

Johannes Jacobus Groeneveld, 20 j., Agterweg.

Hendrik Gamelkoort, 8 j., Groenesteeg.

Bleutje van Leeuwen, huisvr. van Peter Engel, 41 j., Geertebrug.

Elisabeth Johanna Kragting, 5 j. 6 m., ABC Straat.

Johanna Pluut, huisvr. van Adrianus Flantua, 33 j., Zandstraat.

den 18 Februarij.

Christina Blom, huisvr. van Hendrik Hoornenburg, 73 j., Vreeburg.

Gerrit Jan Pijman, koopman, 55 j., Heerestraat.

Christiaan Bernardus van der Rijst, kleermaker, 30 j., Boterstraat.

den 19 Februarij.

Jacobus Johannes Pauw, 4 m., Teelingsteegje.

Dirk Hazekamp, 4 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Johanna Adriana Maria Salcman, 1 j., Lollestraat.

Maria Margaretha Keemeling, ongeh., 77 j., Marieplaats.

Gijsberta van Batenburg, 4 w., buiten de Waardpoort.

Philippus Brouwer, 75 j., Lange Nieuwstraat.

den 20 Februarij.

Mr. Jacob Diederik Coenen van 's Graveslot, Thesaurier der stad Utrecht, 56 j., Zuilestraat.

den 21 Februarij.

Elisabeth Bosch, 8 d., buiten de Waardpoort.

Iohanna Maria Pauw, 1 j., Cort steeg.

den 23 Februarij.

Johannes Theodorus de Rijk, 8 d., buiten de Waardpoort.

Willem Gijsbertus de Jong, schoenmaker, 54 j., Hekelsteegje.

Johannes van den Berg, 1 j., in het Weijstraat.

den 24 Februarij.

Wilhelmus Gerardus van Tol, 5 m., Agter Clarenburg.

Maria Wevers, ongeh., 76 j., in het Oude Mannen- en Vrouwenhuis.

Petronella Veldman, ongeh., 74 j., in het Barthalomie Gasthuis.

den 25 Februarij.

Wilhelmina van Veen, 1 j., aan de Neude.

Maria Bollemeijer, gesepareerde Vrouw, van Martinus van Amersfoort, naaister, 57 j., achter de Wal bij de Smeetoren.

Johannes Voss van Zijll, rentenier, 83 j., Geertebrug.

den 26 Februarij.

Gerrit van Soest, 4 m., buiten de Waardpoort.

Doodgeboren dochter van Adrianus van den Wijngaard, buiten de Tolsteegpoort.

den 27 Februarij.

Doodgeboren Zoon van Alida van Ingen, Zandstraat.

Anthonie Barreveld, 22 j., Achter het Vleeschhuis.

Christina Nederhouw, wed. van Coenradus Meijberg, 85 j., Bartholomie Gasthuis.

den 23 Februarij.

Doodgeboren dochter van Gerrit Mulder, Springweg.

Johannes Lambertus van Maanen, 7 j., Donkere Gaard.

Catharina Elisabeth Schuurman, 2 j. Smeebrug.

Er zijn in de maand FEBRUARIJ 1835 Overleden;

Van het Mannelijke geslacht.	40.
——— Vrouwelijk geslacht.	41.
Totaal.	81.

Geboren.	169.
Overleden.	81.
Dus meer Geboren dan Overleden.	88 personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Klierziekte.	2	Transport.	63.
Koortsen.	5.	Ontsteking in de Hersenen.	2.
Borstkwaal.	11.	Zenuw Zinkingkoorts	1.
Verval van krachten.	13.	Opstopping van 't Water.	1.
Tering.	12.	Vallendeziekte.	1.
Stuipen.	11.	Water.	1.
Waterzucht.	1.	Zenuwkoortsen.	1.
Beroerte.	5.	Slijmkoorts.	1.
Leverziekte.	1.	Krampkolijk.	1.
Water in de Borst.	2.	Doodgeboren.	9.
	63.		81.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	4	9.
Beneden het jaar.	7	6	13.
Van 1 tot 5 jaar.	1	6	7.
» 5 » 10 »	3	2	5.
» 10 » 15 »	»	»	».
» 15 » 20 »	2	»	2.
» 20 » 25 »	2	1	3.
» 25 » 30 »	»	2	2.
» 30 » 35 »	2	4	6.
» 35 » 40 »	»	1	1.
» 40 » 45 »	2	2	4.
	24—	28—	52

	Mann.	Vr	Tot.
Transport. . .	24	28	52.
» 45 » 50 »	1	1	2.
» 50 » 55 »	1	»	1.
» 55 » 60 »	2	1	3.
» 60 » 65 »	1	1	2.
» 65 » 70 »	»	»	».
» 70 » 75 »	4	3	7.
» 75 » 80 »	5	4	9.
» 80 » 90 »	2	3	5.
» 90 » 100 »	»	»	».
	40—	41—	81.

Christina Nederhouw, wed. van Coenradus Meijberg, 85 j., Bartholomie Gasthuis.

den 23 Februarij.

Doodgeboren dochter van Gerrit Mulder, Springweg.

Johannes Lambertus van Maanen, 7 j., Donkere Gaard.

Catharina Elisabeth Schuurman, 2 j. Smeebrug.

Er zijn in de maand FEBRUARIJ 1835 Overleden;

Van het Mannelijke geslacht	. . . .	40.
——— Vrouwelijk geslacht	. . . .	41.
	Totaal.	81.

Geboren.	169.
Overleden.	81.
Dus meer Geboren dan Overleden.	88 personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Klierziekte.	2	Transport. . . .	63.
Koortsen.	5.	Ontsteking in de Hersenen.	2.
Borstkwaal.	11.	Zenuw Zinkingkoorts . .	1.
Verval van krachten. . .	13.	Opstopping van 't Water. .	1.
Tering.	12.	Vallendeziekte.	1.
Stuipen.	11.	Water.	1.
Waterzucht.	1.	Zenuwkoortsen.	1.
Beroerte.	5.	Slijmkoorts.	1.
Leverziekte.	1.	Krampkolijk.	1.
Water in de Borst. . . .	2.	Doodgeboren.	9.
	63.		81.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr	Tot.
Doodgeboren.	5	4	9.	Transport. . .	24	28	52.
Beneden het jaar.	7	6	13.	» 45 » 50 »	1	1	2.
Van 1 tot 5 jaar.	1	6	7.	» 50 » 55 »	1	»	1.
» 5 » 10 »	3	2	5.	» 55 » 60 »	2	1	3.
» 10 » 15 »	»	»	».	» 60 » 65 »	1	1	2.
» 15 » 20 »	2	»	2.	» 65 » 70 »	»	»	».
» 20 » 25 »	2	1	3.	» 70 » 75 »	4	3	7.
» 25 » 30 »	»	2	2.	» 75 » 80 »	5	4	9.
» 30 » 35 »	2	4	6.	» 80 » 90 »	2	3	5.
» 35 » 40 »	»	1	1.	» 90 » 100 »	»	»	».
» 40 » 45 »	2	2	4.				
	24—	28—	52		40—	41—	81.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 7 *Februarij* 1835, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

No. 1. Een groot dubbeld Heerenhuis, met Erf, Plaats Tuin, Stalling en Koetshuis, gelegen binnen Utrecht, aan de westzijde van de Nieuwe Gracht, aan de Runnebaan, wijk F, No. 243. Grondlasten *f* 144,70.

No. 2. Een Heerenhuis, Erf en Grond, naast het voorgaande perceel, wijk F, No. 242. Grondlasten *f* 49,56. Beide Percelen zijn opgehouden voor *f* 31,375.

Den 21 *Februarij* 1835, door den Notaris WIGMAN.

Een Huis en Erve, gelegen binnen Utrecht, aan de noordzijde van de Oude Gracht, tusschen de Bezem- en Bakkerbruggen, wijk G, No. 20. Grondlasten *f* 75,56. Toegewezen voor *f* 7350. Gekocht door den Heer *C. J. Verheul.*

Den 21 *Februarij* 1835, door den Notaris STEVENS.

No. 1. Een goed betimmerd Huis, staande binnen Utrecht aan de noordzijde van de Marieplaats, wijk E, No. 430. Opgehouden voor *f* 5300.

No. 2. Een wel ter nering staande Huis, binnen Utrecht, in de Pottestraat, wijk C, No. 117. Grondlasten *f* 46,24 5. Toegewezen voor *f* 3020. Gekocht door den Heer *Z. van der Bie* (*).

Den 28 *Februarij* 1835, door den Notaris STEVENS.

No. 1. Een Heerenhuis, staande en gelegen binnen Utrecht, Oude Gracht, aan de Hooge Korenmarkt, wijk B. No. 2. 3.

No. 2, Een Huis, naast het voorgaande.

No. 3. Eene wel ingerigte Zeepziederij, bestaande in eenen grooten bekluisden Kelder met ketels, loog- en oliebakken etc., en eene Woning, achter gezegde Perceelen, uitkomende in de Zwaansteeg. No. 1, 2 en 3 zijn opgehouden voor *f* 14,000.

(*) Over dit huis zie men in ons vorig No. pag. 28 pl. II.

Tijdschrift

VOOR

GESCHIEDENIS, OUDHEDEN, MERKWAARDIGE BIJZONDERHEDEN EN STATISTIEK

VAN

UTRECHT.

MET AFBEELDINGEN.

Eerste Jaargang N°. 3.

UTRECHT BIJ N. VAN DER MONDE.

1835.

Deez' Stad de Hoofdstad van het Sticht in top gestegen,
Ligt in een' vruchtb'ren schoot, van kleigrond rijk van zegen,
Hier zwelt de korenaar, daar de uijer vet van room,
Hier rust de herder, in de schaduw van den boom.
Hier vloeijen *Vecht* en *Rijn*, door boomgaard en prieelen,
En heeren-sloten heen. Hier lokken boschtooneelen,
De Tortels en het wild. Daar zuigt de Honig-bij,
Ginds zingt de Nachtegaal en Leeuwrik even blij,
Een lieflijk veldmuzijk, dat nooit het oor verveelde,
Hoe noemt men UTRECHT dan? Een Paradijs van weelde.

VONDEL.

HET VERGULDE POORTJE.

(*Ingezonden.*)

Toen Keizer KAREL V. na den beroemden togt tegen Tunis, over Frankrijk in de Nederlanden was gekomen, en de stad Gent, met schepter en zwaard gehoorzaamheid had geleerd (*), bezocht hij, op voorstel van den Advocaat AART VAN DER GOES, ook Holland, Zeeland en Utrecht, waar de voornaamste steden hunnen Vorst met geestdrift ontvingen.

Het was op den 14en Augustus van het jaar 1540, dat de Keizer des morgens ten acht ure in eene rosbaar uit Amsterdam vertrokken, des avonds binnen Utrecht werd gewacht.

Op een half uur afstands ging de Burgerij den Keizer te gemoet. Ook de gansche Ridderschap had zich daartoe een eind wegs buiten de stad begeven;

(*) KAREL had echter te veel liefde voor deze zijne geboortestad om haar gestreng te straffen; zelfs verhaalt men dat hij met den Hertog VAN ALVA, verschrikkelijker gedachtenis, den toren van Gent beklom, en deze hem aanraadde de oproerige stad te doen verbranden; waarop KAREL hem in het fransch het volgende *bon mot* toevoegde:

Combien de Cuir d'Espagne aurait on besoin pour faire un tel gand?

RED.

ieder Ridder was in zwart fluweel gekleed, en droeg eene gouden keten om den hals.

Tegen acht uren was de Keizer voor Utrecht genaderd, van den kant der Tolsteegpoort. Buiten dezelve werd hij ontvangen door den Schout, vergezeld van de Burgemeesters en al de raden en oudermannen der stad, ieder met eene brandende toorts in de hand. Driemaal viel de Schout den Keizer te voet, hem aanbiedende de roede van justitie; de Burgemeesters deden hetzelfde en boden hem de sleutels der stad aan, welke hij hun met de roeden, terstond weder ter hand stelde.

Vóór de poort werd KAREL verwelkomd door den Bisschop GEORG VAN EGMOND, den Wijbisschop, (Suffragaan) JAN VAN BOMMEL en de Abten van ST. PAULUS en van OOSTBROEK. Allen, in hunne plegtgewaden en gouden koorkappen, knielden voor den Vorst, en werden gevolgd door de Kanunniken der vijf godshuizen, ten getale van honderd twee en veertig, mede in hun geestelijk gewaad en met kostbare koorkappen versierd. Zij werden geleid door den Domdeken JOHAN VAN VOORST, die den Keizer, toen deze de stad was binnengereden, in eene sierlijke en uitvoerige aanspraak begroette; *eene schoone Oratie die lang geduurde.*

In statelijken optogt, welke naar eene zegepraal geleek, ging de trein voort. Zij was buitengewoon luisterrijk en groot. Een aanzienlijk hoveling, gekleed in gulden laken, met een kostbaar zwaard in de hand, reed vóór den Keizer uit, in wiens gevolg men opmerkte de Landvoogdes MARIA VAN HONGARIJE, voorts een' Kardinaal, een' Pauselijken Legaat, een' Bisschop, benevens vele Hertogen, Graven en Edellieden, allen

op het prachtigst uitgedoscht in gulden laken en fluweel, schitterend van goud en edele gesteenten.

KAREL zelf, te paard gezeten, was in zwart laken gekleed, daar hij nog rouw droeg over zijne beminde ISABELLE.

Tweeduizend mannen van onderscheiden wapenen volgden den Keizerlijken staf.

De trein ging langs de Oude Gracht, door de Lijnmarkt; alle huizen waren met groen loof behangen, en door fakkellicht geilluminëerd.

Voor de Domkerk steeg de Keizer af, om er de plegtige dienst bij te wonen.

Treffend was zeker het gezigt, hetwelk dit kerkgebouw dien avond zal hebben opgeleverd. Nog stond de Kathedraal van het Utrechtsche Bisdom in haren ouden luister met al den tooi der middeleeuwen gesierd; — het gewijde waslicht brandde voor meer dan veertig autaren; 't was Maria Hemelvaart, — en KAREL knielde voor het hoog-autaar, op dezelfde plek, waar eens WILLEM, Roomsch Koning, het zwaard aangordde, als hij ter kruisvaart toog.

De Domdeken JOHAN VAN VOORST genoot de hooge eer van in zijne woning op het St. Janskerkhof Keizer KAREL V. te huisvesten, terwijl de Gouvernante MARIA, bij den Heer MARCUS VAN WEES, Proost van Kuilenburg, mede op het St. Janskerkhof wonende, haren intrek nam.

De Spaansche en Nederlandsche grooten van beider gevolg werden met de tweeduizend man krijgsvolk bij de burgers ingelegerd.

Vier dagen toefde de Keizer in Utrecht. De stad had groote kosten besteed, om den aanzienlijken gast

waardig te ontvangen. Onder anderen stond op de Neude een zeer hoog en kunstig beeld, hetwelk de armen kon uitstrekken en zamenvoegen, om Zijne Majesteit welkom te heeten (*). Ter zelfder plaatse was een vergulde triumfboog opgerigt, welken de Keizer doorreed, toen hij op den 19den Augustus Utrecht verliet.

De herinnering van dit laatste wordt bewaard door eene afbeelding van dien eereboog, in den gevel van een der huizen aan de Neude, ter hoogte waar deze boog gestaan heeft, met het bijschrift:

IN DE GULDE PORT (†).

(*) Het was een zwaar houten Mercuriusbeeld omtrent 12 rijnlandsche voeten lang, hetwelk, gelijk gewoonlijk de Hermesbeelden, aan den buik in een vierkant voetstuk uitliep, waarop een latijnsch inschrift, hetwelk vertaald aldus luidde:

Ik kom als Bataafsche Mercurius, getrouwe tolk en bode der goden hier tot den Keizer, door de inwoners der stad verzocht, om de tolk van hunne geringe zegepraal te zijn. Doch de tijd duldt niet, dat ik te dezer plaatse misschien door in bijzonderheden te treden, den geleerden en vermoeiden Keizer KAREL kwelle; dat nogtans, o grootmoedig Keizer, uwe welwillenheid goedgunstig de ruwe doch ongeveinsde taal der Bataafsche inborst ontvange. Begunstig gij ons slechts, en doe Mercurius dikwijls zijn verblijf verlatende herwaarts komen, zoo zal de stad door geleerdheid en rijkdom versierd worden. Vaarwel! RED.

(†) Ter zelfder plaatse herinneren zich onze lezers welligt ook eens eene eerepoort gezien te hebben, met het opschrift: *Napoleoni invicto* (Aan NAPOLEON den onverwinnelijken) In elk van deze woorden was echter eene fout; het eerste moest zijn *Napoleonti*; — in het tweede zullen onze lezers de fout zelve zien. RED.

Paus ADRIAAN VI.

Wij hebben op nieuw (*) een vriendelijk aanzoek gedaan bij den Heer Mr. J. SCHELTEMA, of ZEd. niet genegen zoude zijn om met zijne welversneden pen

(*) In onze korte narede, bij de exemplaren welke wij afzonderlijk hebben doen drukken tot genoegen van de stadgenooten, die het huis Brandaa vóór de verkooping hebben bezigtigd, is het volgende gezegd:

Voornemens zijnde, om van het voorgaande stuk eenige exemplaren, afgescheiden van het overige van ons Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht, ten dienste van hen, die het huis: Paus ADRIAAN vóór de verkooping wenschen te zien, te doen drukken, kwam ons de *Utrechtsche Courant* van heden ter hand, waarin het: *iets over hetzelfde huis* van den Heer L. E. B. (BOSCH) gevonden wordt.

Wij hebben dadelijk den Heer SCHELTEMA, als steller van het voorgaande stuk, gevraagd, of hij verkoos nog *iets* bij dit ter perse liggend blad, te voegen. Het antwoord was: » dat hij zijn oogmerk, om » de aandacht der stadgenooten op de schilderijen in de Paussenkamer » te vestigen, bereikt hebbende, besloten had over dit huis niets verder » te schrijven, en dat hij zich verwonderde, dat men niet had » gade geslagen, hoe hij alles, wat er over het huis *Brandaa* en de » voorouders van ADRIAAN was vermeld, uit het aangehaalde werk » van G. BRANDT had ontleend. BRANDT had vroeger in het *algemeen* » gevoelen omtrent de *lage* afkomst van den Paus gedeeld, doch » was door Mr. C. BOOSE met *dadelijke* bewijzen van het tegendeel

het aangevoerde van de Heeren L. E. B. en J. v. H. in de Utrechtsche Couranten van 16, 23 en 28 Maart jl. voorkomende, in het breede te beantwoorden.

Wij hebben een afslaand antwoord erlangd, hetwelk wij alhier laten volgen, en wij zien ons hier door verpligt om zelve het een en ander tot staving van het gevoelen van den Heer S. als bewijs daar achter te voegen.

De brief des Heeren S. luidt als volgt:

» Mijn Heer!

» Hoe aangenaam het zijn moge, door UEd. bij » herhaling uitgenoodigd te worden, om het aange- » voerde in de Utrechtsche Couranten in het breede » te beantwoorden, moet ik echter bij mijn vroeger

---

» overtuigd geworden; alsmede dat, wil men over ADRIAAN VI. » schrijven, het groote werk van Mr. C. BURMAN moet worden ge- » raadpleegd, waarin alles wat Mr. C. BOOTH geschreven heeft, door » de nasporingen en bijdragen van A. VAN BRAKENBURG, MILAN DE » VISCONTI en anderen nader bevestigd is."

Wij zullen het *Iets* in de *Courant* geenszins in het breede ontleden; de strekking van de gebouwen, welke als nog met den naam van *Paushuizen* bekend staan, heeft tot het bezit van het huis *Brandaa* geene de minste betrekking.

Het berigt van het *Stulpje* in de *Brandsteeg*, zal aan den prijs van het groote huis geen afbreuk doen; waarschijnlijk is aldaar, gelijk van het huis *Fresenburg* in de *drie Haringsteeg*, de uitgang in de *Brandsteeg* geweest, van welke de Heer B. gewaagt.

Wij hopen dat het huis *Paus Adriaan* nu bij den verkoop in eigendom zal komen van iemand, voor wien de bezigtiging der fraaije schilderijen in de Paussenkamer niet lastig zal zijn.

UTRECHT 16 Maart 1835.

N. van der Monde.

» besluit volharden, om hierover niets verder te schrij-
» ven, vooral ook omdat ik mij tot het voeren van
» eenigen pennestrijd zoo ongenegen als ongehouden
» gevoel."

» Ik heb niemand beleedigd en behoef mij derhalve
» in geen opzigt te verdedigen. Ik heb mijn oog-
» merk bereikt om de lust bij de Stadgenooten
» op te wekken ter bezigtiging van het huis Brandaa
» of Paus Adriaan, en heb niets gezegd of ik heb
» aangewezen uit welke bronnen die berigten zijn ge-
» put, te weten: uit het werk van G. BRANDT zoo als hij
» ingeligt was door Mr. C. BOOTH."

» Deze was om het midden der 17e eeuw wegens
» kunde beroemd en om braafheid geëerd en geacht.
» Vermeent de Heer BOSCA nu, dat deze getuigenissen
» van minder belang zijn, dan die, welke hij in het
» huis van den Heer J. DE LEEUW aangaande het *stulpje*
» in de Brandsteeg, over de *waschtobbe* en de *armoede*
» van de moeder gevonden heeft, het is mij onver-
» schillig, ja goed; — maar een ieder zal het mij wel
» ten goede willen houden, dat ik de getuigenis van
» Mr. C. BOOTH, die als Burgemeester boven velen
» in de gelegenheid was tot het naauwkeurigste onder-
» zoek, en die bij de twee eeuwen nader aan den
» leeftijd van Paus ADRIAAN kwam, dan wij, liever
» geloof, dan het *mondeling* berigt van ZEd. aan mij
» medegedeeld, toen ik door zijne heuschheid, nu
» eenige jaren geleden, voor de eerste maal de Paus-
» sen-kamer konde bezien."

» Ik ben thans in hetzelfde geval met Mr. C. BURMAN,
» die, na het zien van de bijdragen van Mr. C. BOOTH,

» zeide, dat » » hoezeer het hieruit niet bleek uit
» » welke familie Adriaan geboren was, daardoor
» » echter bewezen werd, dat zijne ouders Utrechtsche
» » burgers waren, en dat hij niet van zulk eene ge-
» » ringe of lage afkomst geweest is, als velen hem
» » schimpend hebben toegevoegd, maar dat zijne
» » ouders hier ter stede eigenaars en bezitters waren
» » van gronden en huizen." "

» Ik zou dit getuigenis geredelijk op het gezag van
» BOOTH alleen hebben aangenomen, maar nu BURMAN
» de stukken heeft aangevoerd, zoo als ze hem door
» de heuschheid en ijver van de Heeren MILAN DE
» VISCONTI en A. VAN DRAKENBORG, zijn bezorgd, kan
» er bij mij geen de minste twijfel over zijn. BOOTH
» zegt ook stellig, dat ADRIAAN reeds bij het leven van
» zijn vader te Zwolle ter school ging, en derhalve
» vervallen ook alle de berigten van den armoedigen
» toestand van ADRIAAN ten tijde zijner eerste kindsheid."

» Alleen zij nog gezegd dat de Heer J. v. H.
» wiens bescheidenheid ik gaarne erken, bij de
» nadere overweging, hoe ten gevolge van den
» haat, welken de Italianen jegens onzen landge-
» noot, als vreemdeling, en als minder aanzien-
» lijk van geboorte, dan de groote Heeren, die naar
» de Pauselijken kroon stonden, toen ADRIAAN geko-
» zen werd, een algemeen geloof aan de lage afkomst
» heeft bestaan, waarschijnlijk wel met mij zal willen
» beseffen, dat aangaande het punt waar de ouders
» van den Paus te Utrecht gewoond hebben, en wie
» zij waren, hetwelk alleen aldaar konde worden on-
» derzocht en tot duidelijkheid gebragt, de getuigenis

» van een braaf en kundig regent meer geldt en zwaar-
» der weegt, dan alle de berigten deswege, welke bij
» zulke schrijvers gevonden worden, die vroeger en
» elders levende, buiten de mogelijkheid waren, om
» daarnaar een *eigen* onderzoek te doen, en elkander
» bloteljjk naschreven."

» Dit zal genoeg zijn, en hiermede stap ik van het
» huis Brandaa en Paus ADRIAAN af."

» Ik geef UEd. echter de volkomen vrijheid om van
» dezen brief in uw Tijdschrift gebruik te maken, gelijk
» ik zulks ook op den 16en dezer ten opzigte van mijn
» billet gedaan heb en blijf met achting,

Mijn Heer,

UEd. Dv. Dienaar,

J. SCHELTEMA."

UTRECHT 28 Maart
1835.

Ofschoon wij door bovenstaanden brief de afkomst van Paus ADRIAAN voor genoegzaam bewezen houden, willen wij echter tot overtuiging van anderen, uit de bronnen selve door den Heer S. aangehaald een paar proeven geven, welke bij onpartijdigen wel als *bewijzen* zullen gelden.

BURMAN deelt vele oorspronkelijke stukken mede, achter zijne Analecta, die op het geslacht van BOEIJENS betrekking hebben, waaruit wij kortheidshalve één mededeelen, ten bewijze dat de *huisinge* en *hofstede Brandua* niet alleen, maar ook een *brou-huis* enz. in de molensteeg aan deze familie heeft behoord. In het voorbijgaan zij nog gezegd, dat deselfde schrijver op pag. 2 van zijn werk uit GER. MORINGI vita *Adriani* VI.

aanvoert: » Genus Hadriano fuit non amplum quidem illud » aut clarum quamvis rursus nec sordidum." (Het geslacht van ADRIAAN was wel niet voornaam noch beroemd; ofschoon ook niet zeer onaanzienlijk.)

Pag. 515 Stuk VII.

» Allen den genen, die desen brieff sellen sien, of horen lesen, doe wy verstaen scout ende scepene der stat van Utrecht, dat voir ons quam in 't gerecht *Jan Boeydens Soen*, ende gaf over voir hem ende voir *Mergriet synen wive*, daer hy op dese tyt wittelike geboirte by heeft, *Cornelis Boeydens Soen* synen brueder, syn aendeel ende alle rechts ende toeseggens dat hy heeft aen dat bouhuys mitten berch, mit allen synen toebehoren, alsoe die gelegen is in die Molenstege op tie suytsyde der straten, dair Jan Herbert Oest-wairt, ende Geryt van der Molen West-wert naestgelegen syn. Item, noch gaf Jan Cornelis synen brueder over dat Sestyendeel van der alinger *Husinge ende Hoefstede, gelegen op den Noerthoeck van die Brantstege* aen die grafte, dair die Brantstege boven, ende Heynrick Was beneden naest gelegen syn, ende verteech dair off ende van allen brieven, die dair off ruerende syn tot Cornelys behoeff voirgenoemt, alse recht ende oirdele wysde, dat hy sculdich was te doen, ende geloifdent hem mede jair ende dach te waren na Sinte Lambertsdach naestcomende op ten pacht alst gelegen is, ende alle voirplechten of te doen sonder arch. Ende dit was die andere sake, die *Jan Boeydens Soen* huden op desen dach voir ons deden. Dit gesciede onder Jan Over de Vecht Scout, Willem de Vosse, Beernt Gra-

wert, Jan Knyff, Peter Ruysch, Jan van Hamersteyn, Lubbert de Waell, Eerst van Drakenborch, Heynrick van Gent, Dirck Bor van Amerongen, Heynrick Knoep, Maecharicus van Benthem, ende Hubert Jacops Soen, Scepene Tutrecht. Ende opdat dit vast ende stade blive, so hebben wy scout ende scepen voirgenoemt, onser stat segell aen desen brieff gedaen. Tenen oirconde gegeven in 't jair ons Heren, dusent vierhondert drie ende tseventich, des dynsdages op sinte Stevens dach inventio."

G. BRANDT, die in den eersten druk van zijne *Historie der Reformatie* nog niet beter was ingelicht, zegt op pag. 16 van zijne aanteekeningen in den 2den druk: » In den voorgaenden druk deser historie noemde ik den Vader van Paus Adriaen van Uitrecht een' Wever, uit T. Swingerus Tooneel des menschelijken levens p. 3697, en Garimberts vierde boek van 't leven der Pausen. Maer de Heer Cornelis Boot, Oudtburgermeester der stadt Uitrecht, een seer neerstig ondersoeker van veele merkwaerdige oudtheden, heeft mij uit verscheide oude brieven en sekre bescheiden aengewesen, dat de vader van dien Paus een Schuitemaker en Houtkoper was. Siet ook Valerius Andreas in syne Nederlandsche Bibliotheek. p. 19. den laetsten druk. In seker schriftelijk Bericht, van den gemelden Burgermeester gekomen, wordt verhaelt, dat dien Paus, noch op den stoel zittende toe hem syne vremdlingschap en geringe afkomst verwijtelijk wierdt nagehouden, van de Magistraet der stadt Uitrecht tot tweemaelen toe (d'eerste reis den 12 Junii des Jaers

1522, en de tweede reis den 6 Junii des Jaers 1528) gerechtelijke verklaeringh wierdt verleendt, medebrengende, dat hij een geboren borger van Uitrecht was, van goede eerlijke ouders wettelijk en wel, want sijn overgrootvader Jan Tyman d'Edelssoon was al borger 't Uitregt in den Jaere 1378. Dese liet vijf sonen na: de I^ste Timannus, Clerk of Secretaris der Schepenen van Uitrecht: de II^de Daem Janssoon, Schout op de Nijevaert in den Jaere 1404. Grootvader van Daem Janssoon, schepen tot Uitrecht in den Jaere 1455, ook van Daem en Hillegont Schaeij (grootmoeder van den Burgermeester Adam van Diemen, wiens weduw in den Jaere 1568, geduurende de Spaensche tijrannij is onthalst. (Siet p. 480) De IIIe Claes d'Edel Janssoon, vader van Jan d'Edel of Dedel, Schepen tot Uitrecht in den Jaere 1451, en Overste Ouderman in den Jaere 1455: De IVe Elias Janssoon Schepen tot Wijk in den Jaere 1421, 1425. De Ve Boeijen of Booijden Janssoon, die in den Jaere 1432 is geeigent geworden in de huising Brandaa, onder de Schuitemakers, boven de Reguliersbrug, met verscheide kleener wooningen, soo achter in de springwegh, en aen de noordtsyde van de Brandtstege, als ook aen de graft, daer hy en syne soonen Jan, Cornelis, Claes en Floris sich met houtkoopen en schuitmaken geneerden. Floris Boeijenssoon overleedt noch by 't leven van syn' vader op de hoek van de Brandtstege, en bleef syn' weduw met drie klene kinderen sitten: welker jongste, Adriaen, namaels Paus, toen te Swol ter schoole lag."

Dit zij genoeg tot staving van het aangevoerde van den waardigen schrijver over het huis Brandaa; wij hebben ons getroost deze twee stukken over te schrijven, omdat wij dezelve voor eigelijke *bewijzen* houden; doch wat men ons ook verder moge tegen werpen, wij zullen het stilzwijgen over dit onderwerp bewaren, daar wij ons Tijdschrift hebben ingerigt als een archief voor de geschiedenis van Utrecht en niet als een twistschrift.

HERRINNERINGEN DER MAAND.

4 Maart 1701. De Rijschool te Utrecht werd dezen dag ingewijd; dezelve werd door de Staten 'slands van Utrecht voor de Heeren Studenten opgerigt. — de Heeren VAN HEEMSTEDE en VAN ROOIJEN werden gemagtigd om met den Heer MARCUS DE STAFFA, een zeer ervaren Rijdermeester, eene overeenkomst te treffen, waarbij deze zich verpligtte op eene jaarlijksche wedde twintig bekwame rijpaarden en de noodige onder-pikeurs op zijne kosten te onderhouden, die uitgezonderd des zondags en donderdags de jeugd in het paardrijden, wiskunst, dansen, schermen en behandelen van piek en snaphaan moesten onderwijzen, waartoe de Staten de stalling, de kosten en al wat verder tot eene volkomen rijschool vereischt werdt zouden bekostigen.

Het plan werd tot stand gebragt, en binnen zes maanden was de grond der renbaan gelegd, de stalling en verdere gebouwen der renschool vervaardigd, en de plegtige opening had onder toezigt van zes gemagtigden der Staten, in deze orde plaats:

De Heeren DIRK VAN VELDHUIJZEN, Heer van Heemstede en GERARD MAXM. PINSSEN VAN DER AA, van wege de Geestelijkheid, FREDERIK Baron VAN REEDE, Vrijheer van Renswoude, en JUSTUS TAETS VAN AMERONGEN, van wege de Ridderschap, mitsgaders BAREND PLOOS VAN AMSTEL, en CORN. QUINT, beide Burgemeesteren

Negen trompetters van den Heer KRIEBERG geleidden den optogt; waarna de Heer DE STAFFA op een wit paard, de *parel* genaamd, op het Vreeburg verscheiden ginds en weêr togten deed, en in de Renbaan den Heeren gevolmagtigden eenen DE ROY in de wiskunst, LA FOREST tot schermmeester, en HERMET tot dansmeester voorstelde. Ter gedachtenis hiervan zijn drie penningen geslagen, te vinden bij VAN LOON.

24 Maart 1455 stierf in den burg ter Horst, RUDOLPH VAN DIEPHOLT, 53ste Bisschop van Utrecht, voorheen Kanonnik van Keulen; hij aanvaardde den zetel, na dat de vorige bisschop ZUËDERUS VAN KUILENBORG, die tegen den zin der burgers door den Paus was gezonden, uit Utrecht, na eene regering van slechts 10 maanden, was verjaagd.

Ofschoon met zijnen aanhang door den Paus in den ban gedaan, nam hij met vastheid de teugels van het gebied in handen, behartigde de burgerlijke aangelegenheden, liet geld munten, waaronder guldens welke postulaat guldens genaamd werden, en bestuurde de zaken der kerk naar behooren. Daar de gemoederen echter steeds gespannen waren, zond Paus EUGENIUS IV. in 1433 een verstandig en achtingswaardig geestelijke naar Utrecht, hief den ban weder op, stilde de twisten en bevestigde DIEPHOLT in zijn Bisdom, over hetwelk hij, tot aan zijnen dood, 23 jaren is gesteld geweest. Zijn lijk werd gebalsemd naar Utrecht gebragt en aan het oostelijk gedeelte van het choor van den Dom, in de nieuwe kapel, welke hij zelf had doen bouwen, met pracht begraven. BEKA en HEDA.

Nijverheid.

Wij hebben beloofd nu en dan in ons tijdschrift ook bijdragen te zullen opnemen, welke tot de nijverheid en de middelen van bestaan betrekking hebben. Zoodanige onderwerpen zijn onuitputtelijk in beschouwingen, in daadzaken en gevolgtrekkingen, en wij kunnen dus naar de beperktheid van ons bestek, aan dezelve niet die uitbreiding en volledigheid geven, waarvoor zij anders in zulk eene hooge mate, vatbaar zijn. Zonder de *algemeene* takken van onze nationale industrie daarvan geheel uit te sluiten, zullen wij om gemelde reden, ons meer bijzonder bepalen tot die welke tot deze stad en provincie betrekking hebben, zoo wel ten aanzien van die bedrijven welke vroeger hebben bestaan, doch te niet zijn gegaan, als van die, welke thans nog aanwezig zijn.

Aldus het voornemen hebbende, in een volgend nommer met de vroegere en tegenwoordige industrie van de provincie en stad Utrecht eenen aanvang te

maken, vermeenen wij echter het niet ongepast te zijn voor *ditmaal* het belangrijke van onze overzeesche bezittingen en andere betrekkingen als bij schetse in overzigt te brengen, en wel uithoofde van den gewigtigen invloed, welken de handel, aan dezelve verbonden, op den voorspoed van ons vaderland uitoefent.

Het is waar, wanneer wij nagaan, welke heerlijke bezittingen in de Oost- en West-Indiën en op de kust van Afrika, door den moed en ondernemingsgeest onzer onsterfelijke voorvaderen, vroeger aan het oude gemeenebest zijn verbonden geweest, doch welke wij in later tijd door het gevolg van omwentelingen en laatstelijk door overeenkomst en ruiling, aan de staatkunde van Europa hebben moeten opofferen, dan voorzeker hebben wij reden om ons ten hoogste te bedroeven. Wij bedoelen hiermede onze bezittingen van Ceilon, de Kaap de Goede Hoop, Demerary, Essequebo en Berbice, de twee eerste bij den vrede van Amiens, en de drie laatste voor onze vereeniging met Belgie aan Engeland afgestaan.

P. Colquhoun, in zijn werk getiteld: *Treatise on the wealth, power, and ressources of the British Empire*, geeft derzelver innerlijke waarde op als volgt:

Ceijlon.	Pst.	10,420,000.
Demerarij en Essequebo.	»	18,410,480.
Berbice.	»	7,415,160.
Kaap de Goede Hoop.	»	4,100,000.
	Pst.	40,345,640.

zijnde nagenoeg veertig en een half millioen ponden sterlings, of *vijfhonderd millioenen* nederlandsche guldens.

Hoewel nu zulke berekeningen aan vele bedenkingen onderhevig zijn, blijkt echter daaruit welk groot gewigt die schrijver aan het bezit dezer koloniën hechtte.

Dan; — hoe treffend en smartelijk deze verliezen zijn mogen, nog verheft zich de standvastige oud-nederlandsche geest boven alle deze tegenspoeden, en treedt, op het voetspoor zijner voorvaderen, met onwankelbaren moed voorwaarts, niet alleen om deze onheilen weder te boven te komen, maar, om zoo mogelijk, de welvaart van Noord-Nederland nog die van roegere tijden te doen overtreffen.

Sedert Nederland weder eene plaats bekleedt in den rei der Volken, heeft onze nijverheid zich in de dagen van rust en vrede, onder het wijs en aanmoedigend bestuur van onzen beminden Koning, zoodanig ontwikkeld, dat de uitkomsten, ook na de afscheuring der ondankbaren, die de weelde niet konden dragen, de verwachtingen hebben overtroffen; en, ofschoon dan ook zoo vele kostbare kolonien voor ons zijn verloren gegaan, wij mogen ons billijk en dankbaar verheugen, over de belangrijke overzeesche bezittingen welke ons nog zijn over gebleven.

Immers, Noord-Nederland heeft, (zonder de mindere bezittingen in de Oost-Indien hier op te noemen) nog in haar bezit het eiland *Java*, dat pronkjuweel van den Indischen Archipel, wiens

omvang veel grooter is, dan het vereenigde koninrijk der Nederlanden, en welks bevolking, in getal, dat van Noord-Nederland te boven gaat.

Voorts *Sumatra*, drie malen grooter dan Java, en in uitgestrektheid bijna aan het geheele grondgebied van Frankrijk gelijk staande; — ook Celebes en de specerij- of Moluksche Eilanden, welke op zich zelve, eenen geheelen Archipel uitmaken, en waarvan de bevolking op meer dan drie millioenen zielen kan worden geschat. Voegen wij hier nog bij het eiland Borneo, hetwelk, aangezien Nieuw-Holland als een vast land wordt beschouwd, te regt voor het grootste eiland der wereld gehouden wordt, 270 mijlen lengte en 225 mijlen breedte heeft, en, indien deszelfs bevolking in eenige evenredigheid stond met die van Java, meer dan *vijfentwintig millioenen* menschen zoude kunnen bevatten!

Het is niet uit het beginsel van overheersching geweest, dat onze voorvaderen zich van deze heerlijke en onschatbare bezittingen hebben meester gemaakt. Zij hebben zulks gedaan, tot behoud en uitbreiding van hunnen handel en om afbreuk te doen aan eenen vijand, die hun het dierbaarste wat de mensch bezit, hunne vrijheid en onafhankelijkheid in den staat en de godsdienst wilde ontroven, voor welker onschendbaarheid zij, op leven en dood, eenen strijd van tachtig jaren hebben doorgestaan. Deze dierbare bezittingen, deze kostbare nalatenschap die ons nog is overgebleven, moeten wij daarom blijven hoogschatten, op dat de gewigtige betrekkingen tusschen

het moederland en de kolonien, wederkeerig, ons tot eenen duurzamen zegen mogen verstrekken.

De aanzienlijke schatten welke de weelderige Indische grond door zijne veelvuldige voortbrengselen ons in den schoot werpt, leggen ons echter eene hooge verpligting op ten aanzien van deszelfs bevolking. Deze verpligting is die der beschaving! Het is waar, de koophandel brengt voordeelen aan, voorziet in onze behoeften, en verbindt volkeren aan elkander, maar, diezelfde handel schept gestadig nieuwe behoeften en voert weelde in, die zonder beschaving of zonder beginselen, tot verderf aanleiding geeft. Met onzen handel, moeten wij dus ook door onzen invloed de opvoeding en beschaving dezer volkeren weten te verbinden, ten einde deszelfs voordeelen verzekerd, en deszelfs nadeelen vermeden mogen worden; waarom het een onzer eerste zorgen moet zijn, dat, terwijl wij met de eene hand onze kapitalen aan hunne kusten aanvoeren, ook de andere hand uitgestrekt zij, om hun de middelen te verschaffen, waardoor zij de vermogens van hunnen geest, met nuttige kundigheden kunnen verrijken, en door kennis en wetenschap geleid worden tot dien trap van beschaving, waardoor hun geluk en voorspoed, op eene duurzame wijze kunnen bevestigd worden. Wij mogen ons verheugen, dat de begrippen en leidingen onzer regering met deze inzigten en beginselen in overeenstemming zijn, en noch de toestand zelve van die landen, noch het karakter van derzelver zeer verschillende en talrijke bevolking,

daaraan eenige onvermijdelijke beletselen in den weg leggen. In tegendeel, zij noodigen ons daartoe uit, en alle de beweegredenen van beleid, menschlievendheid en godsdienst, schijnen zich te vereenigen, om onze eerste opmerkzaamheid en belangstelling op dit gewigtig onderwerp te vestigen.

In de bloeijendste tijden onzer voormalige Oost-Indische kompagnie, handelden wij met slechts 25 schepen op Batavia, terwijl derzelver tegenwoordig getal reeds meer dan zestig bedraagt, welke onophoudelijk in de vaart zijn, en ons eenen te voren nimmer gekenden toevoer van producten aanbrengen, die algemeen gezocht, en tot voordeelige prijzen afgezet, eenen gewigtigen invloed op onzen voorspoed uitoefenen. Bij deze voordeelen mogen wij ook nog die voegen, welke onzen fabrijken, trafijken, en zoo vele andere bedrijven te beurt vallen, door voorziening in de behoeften dier Indische volkeren, bij de toenemende beschaving, meer en meer aan Europeesche fabrijkaten zich gewennende, een vertier doen ontstaan, waarvan de grenzen niet te bepalen zijn: wanneer wij er ons slechts gestadig op toeleggen om met de meeste naauwkeurigheid aan hunnen smaak te voldoen, en bij goede waar tot matige prijzen, dit vertier op eene duurzame wijze te bevestigen, dan voorzeker zullen deze verbruikers nog onophoudelijk kunnen toenemen, en indien wij dan nog daarbij onzen handel op *Japan*, op het onmeetbaar rijk van *China*, en op alle de kusten van *Azië*, van *Perzië* en *Arabië* in aanmerking nemen, dan vermeenen wij

met regt te mogen zeggen, dat, bij eenen bestendigen vrede, de uitzigten voor onze nijverheid, ten opzigte van onze Indische betrekkingen, zeer opbeurend en bemoedigend zijn.

Vestigen wij verder het oog op de ons nog overgebleven *West-Indische* bezittingen aan gene zijde van den *Atlantischen Oceaan*, dan vinden wij ook daar de middelen aangewezen, tot eene aanmerkelijke uitbreiding van onze nijverheid.

Aangaande de voorbeeldige vlijt en opofferingen door onze voorvaderen aan deze koloniën ten koste gelegd, hoore men de getuigenis van den beroemden MALTE-BRUN: » De heerlijke volkplanting van Surinamen zegt hij, is misschien het meesterstuk van deze soort van menschelijke kunstvlijt. Geene der *Antilles* biedt eene zoo uitgebreide en winstgevende kultuur aan. Eene uitgetsrekte vlakte, volkomen waterpas; van bloeijende Plantagien overdekt, met een zacht groen gekleurd, stuit aan den eenen kant tegen een donker behangsel van ondoordringbare bosschen, en wordt aan de andere zijde bespoeld door de blaauwachtige golven van den Oceaan. Deze groote tuin, op de zee en de wildernissen veroverd, is doorsneden van een groot aantal waterleidingen die door dijken omringd zijn, en verdeeld door breede wegen en bevaarbare kanalen. Elke woning schijnt een klein dorp te zijn, en het geheel vereenigt in een kort bestek, de bekoorlijkheden der vlijtigste kultuur, met de schoonheden der woeste natuur."

Brengen wij ons nu slechts voor den geest dat deze

heerlijke volkplanting bijna zoo uitgestrekt is, als het geheele koningrijk der Nederlanden, doch geene grootere bevolking bevat dan slechts *zeventig duizend* zielen, als dan voorzeker zullen wij niet behoeven te vreezen, dat ook deze kolonie, *Curaçao* en de overige eilanden mede daaronder begrepen, voor geene verdere ontwikkeling zouden vatbaar zijn; althans wanneer de zedelijke vorming en beschaving die in onzen leeftijd binnen deze volkplanting reeds aanmerkelijk is toegenomen, haar heilrijk nut verder verspreiden zal. De aanzienlijke hoeveelheid van voortbrengselen, welke jaarlijks door 70 à 80 schepen naar het moederland worden vervoerd en op eene waarde van *tien millioenen* Nederl. guldens kunnen worden begroot, en de wederkeerige belangrijke verzendingen welke voor de behoeften dier kolonie uit ons land, derwaarts plaats hebben, geven reeds de doorslaandste blijken van derzelver gewigtigen invloed op de algemeene welvaart.

Bij deze slechts even aangestipte belangrijkheid onzer Oost- en West-Indische bezittingen, kunnen wij het is waar, die in *Afrika* gelegen, niet wel in vergelijking brengen, doch zij zijn niettemin verre van ons onverschillig te zijn. Het zaad van beschaving ook in deze landen uitgestrooid, zal meer en meer gewenschte vruchten voortbrengen; deze beschaving ontwikkelt zich reeds op eenen merkbare wijze in de binnenste deelen, in het hart van Afrika, en aan de oevers van den Niger, zoo, dat er reeds een geregelde handel met de karavanen door de groote woestijn bestaat met de Barbarijsche Staten, met *Egypte* en *Marokko*,

waarheen niet alleen de Europesche fabrijkaten, maar onder anderen zelfs de Nederlandsche linnens tot naar *Tombuctoo* worden vervoerd, waartegen goud in ruiling gegeven wordt.

En wanneer wij dan ten slotte ook nog opmerkzaam zijn op die nimmer voorziene gebeurtenissen, welke onzen tijdkring kenschetsen, en zich nog bijna dagelijks over den geheelen aardbol vermenigvuldigen; hoe eene onmetelijke oppervlakte in de nieuwe wereld ons nieuwe schatten der natuur en nieuwe verbruikers aanbiedt, ja, bevolkingen van millioenen menschen, die de kluisters verbrijzelen waaronder hun geboorteland zuchtte, ons vriendschappelijk hunne havens openen, en betrekkingen met ons zoeken aan te knoopen die nog voor onze volgende geslachten de rijkste bronnen van welvaart kunnen opleveren; indien wij alle deze nieuwe uitwegen met die van onze gewone handelsbetrekkingen te zamen voegen en in overweging nemen, dan mogen wij niet alleen voor onzen handel, maar ook voor alle de vakken onzer nijverheid, eene waarlijk gelukkige toekomst te gemoet te zien. Laten wij slechts op alle mogelijke wijzen, ons de gelegenheden tot de vrije ontwikkelingen daarvan ten nutte maken: dat wij steeds oplettend zijn op de vorderingen van die kunsten en wetenschappen, die de bronnen voor ons welzijn mildelijker kunnen doen vloeijen en mede werken tot de bestendiging van ons geluk; ja, laten wij, met land- en volken-kunde toegerust, en als het ware, met de wereldkaart in de hand, steeds uitzien

naar alle die veranderingen welke thans, meer dan immer, op alle de gedeelten van onzen aardbol plaats grijpen, en zorg dragen dat wij ook de voortbrengselen onzer nijverheid steeds wijzigen naar den geest des tijds, de behoeften en den smaak der verbruikers, zoo mogen wij ook verwachten, onze pogingen naar wensch bekroond te zullen zien.

Statistiek.

Overgaande tot eenige nadere beschouwingen ten aanzien der in het 1e en 2e nommer van dit tijdschrift door ons geplaatste tabellen van het aantal geborenen, huwelijken, echtscheidingen en overledenen in de stad Utrecht en derzelver voorsteden van het jaar 1815 tot en met het jaar 1834, maken wij in de eerste plaats de opmerking, dat de registers bij den burgerlijken stand gehouden wordende en ingerigt naar voorschriften, haar van hooger hand gegeven, men verpligt is geweest die te volgen. Wij meenen echter te mogen aanmerken, dat bij het jaarlijks getal *geborenen*, onzes inziens ook het getal der jaarlijks *doodgeborenen* moet worden gevoegd, volgens onze staten over de gemelde 20 jaren een getal beloopende van 1484 en waardoor dan het geheele getal geborenen in plaats van 27,620, zoude moeten klimmen tot dat van 29,104. Wij erkennen dat in de registers van geborenen geene aanteekening van de doodgeborenen plaats heeft, dan dit neemt niet weg dat men juist daarom die opgaven als minder naauwkeurig kan beschouwen, en door eenige schrijvers daartegen ook gegronde aanmerkingen zijn gemaakt. Meestal

worden ook voor doodgeboren gehouden zoodanige kinderen, welke kort, of binnen vierentwintig uren na de geboorte, gestorven zijn; dan reeds hieruit gevoelt men ligt, dat er eenmaal werkelijk eene geboorte hebbende plaats gehad, hetzij dan dat het leven of in het geheel niet, of slechts kort is aanwezig geweest, de ter wereldkoming van een menschlijk wezen evenwel eene geboorte is, en dus ook deze bij het getal der geborenen dient te worden opgenomen.

Volgens deze onze meening, zoude dus met bijvoeging der door ons op de tabellen n°. 3 en 7 opgegeven getallen van *doodgeborenen*, het juiste getal der geborenen over elk jaar bedragen, als volgt:

In 1815	getal geborenen	1091.	
	doodgeborenen. .	98.	
			1189.
— 1816	getal geborenen	1066.	
	doodgeborenen. .	71.	
			1137.
— 1817	getal geborenen	978.	
	doodgeborenen. .	76.	
			1054.
— 1818	getal geborenen	1046.	
	doodgeborenen. .	52.	
			1098.
— 1819	getal geborenen	1170.	
	doodgeborenen. .	72.	
			1242.
— 1820	getal geborenen	1209.	
	doodgeborenen. .	101.	
			1310.
— 1821	getal geborenen	1369.	
	doodgeborenen. .	87.	
			1456.
— 1822	getal geborenen	1463.	
	doodgeborenen. .	79.	
			1542.
	Transporteren. .		10,028.

		Transport	10,028.
In 1823	getal geborenen	1456.	
	doodgeborenen. .	96.	
			1552.
— 1824	getal geborenen	1502.	
	doodgeborenen. .	115.	
			1617.
— 1825	getal geborenen	1546.	
	doodgeborenen. -	101.	
			1647.
— 1826	getal geborenen	1561.	
	doodgeborenen. .	73.	
			1634.
— 1827	getal geborenen	1558.	
	doodgeborenen. .	82.	
			1640.
— 1828	getal geborenen	1663.	
	doodgeborenen. .	68	
			1731.
— 1829	getal geborenen	1595.	
	doodgeborenen. .	42	
			1637.
— 1830	getal geborenen	1526.	
	doodgeborenen. .	51.	
			1577.
— 1831	getal geborenen	1492.	
	doodgeborenen. .	64.	
			1556.
— 1832	getal geborenen	1381.	
	doodgeborenen. .	65	
			1446.
— 1833	getal geborenen	1452.	
	doodgeborenen. .	60.	
			1512.
— 1834	getal geborenen	1496.	
	doodgeborenen. .	31.	
			1527.
		Geheel totaal	29,104 geborenen.

Er is bij de wet bepaald dat de geboorte binnen drie dagen ingeschreven moet worden, en dat wel, *op de vertooning van het kind.*

Het is van groot aanbelang, dat wettig geconstateerd worde de toestand waarin het kind ter wereld gekomen is, dewijl een kind wanneer het slechts bij de geboorte heeft geleefd, ofschoon dan ook kort daarna overleden, evenwel erf-

genaam kan worden verklaard. Ter voorkoming van geschillen aangaande een verkregen erfregt, is het dus noodig dat de naauwkeurigste aangiften en wettelijke bekrachtigingen worden in acht genomen.

Ook ter voorkoming van andere misleidingen, wordt *de vertooning van het kind* bij de wet uitdrukkelijk bevolen. Bekend is het dat men de ouders veelal van deze verpligting ontslaat en hieromtrent vele inschikkelijkheden plaats hebben, dan dit neemt niet weg, dat de voorziening der wet te dezen opzigte, billijk en regtmatig is, want daardoor toch wordt de beambte van den burgerlijken stand in staat gesteld, naar waarheid de kunne van het kind te kunnen verklaren, zonder welke voorziening hij is blootgesteld om bedrogen te worden door eene familie die er belang bij heeft, om te doen bekrachtigen dat het een kind is van het mannelijk geslacht, terwijl het daarmede anders zoude kunnen gelegen zijn; gelijk door meer dan één voorbeeld, al is het dan ook niet hier te lande, is bewezen geworden.

Ook de bekrachtiging van den staat van een doodgeboren kind is op zichzelve van aanbelang, en het is daarom dat de wet begeert, dat alle geboorten en overlijden aangegeven zullen worden, als mogende geene begrafenissen plaats hebben, dan onder het toezigt van de openbare magt. Met regt wordt daarom te dezen opzigte aange-

merkt, dat, indien men niet verpligt was aangifte te doen van de bevalling of ontijdige verlossing, men ook zulks niet zoude behoeven te doen van het sterven van het kind, noch van de plaatselijke magt de vrijheid te vragen om het te mogen begraven. Men kan echter hetzelve niet laten begraven zonder vooraf van het sterven te hebben kennis gegeven, en zonder dat de beambte van den burgerlijken stand, het bekrachtigd heeft; want, indien men de geboorte van een dood kind niet behoefde aantegeven, en hetzelve dus ook niet behoefde te begraven, konde men het geboren voorwerp wegwerpen, waardoor men het ombrengen van een pas geboren kind zoude kunnen bedekken met voor te geven dat het kind doodgeboren was, daar er eene bevalling kan plaats hebben, zonder dat daarbij getuigen tegenwoordig zijn.

Onze verdere opmerkingen en vergelijkingen, zullen wij in een volgend nommer mededeelen.

STAND DES WATERS

te Vreeswijk, in de Rivier de Lek.

			onder Nulpeil.
1	Maart 1835.	. . . .	3 el 10 dm.
15	———————	. . . .	2 — 97 —
31	———————	. . . .	4 — 14 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

IN DE MAAND

Maart 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 *Maart.*

Jan, *soon van* Jacobus Vermeulen *en* Johanna Servaas.

Paulus, *soon van* Dirk Trouw van der Vliet *en* Johanna de Bont.

Aletta, *dochter van* Johannes van Geelen *en* Helena Nagtegaal.

Wilhelmina, *dochter van* Wilhelmina Hop.

Coenradus Christoffel, *soon van* Christoffel Heijn *en* Maria van Schalkwijk.

Hendricus, *soon van* Pieter van Arnhem *en* Hendrica van Anraad.

Jacobus, *soon van* Jan Baptist van den Berg *en* Geertruij van Kalken.

Hendrica Adriana, *dochter van* Adrianus Lagas *en* Hendrikje Veldweijk.

Petrus *en* Anthonius, *sonen van* Wijnand Jansen *en* Cornelia Cecilia van den Brink.

den 3 *Maart.*

Hendrik, *soon van* Cornelis van Rijn *en* Francina van Riet.

Elisabeth Theodora, *dochter van* Johannes Theodorus Herdi *en* Elisabeth Westerman.

Johanna Catharina, *dochter van* Nicolaas de Ruijter *en* Neeltje de Vroom.

Marinus Johannes, *soon van* Willem van Liefland *en* Martha Johanna van Eijk.

Carel Gijsbertus, *soon van* Karel Evertsen *en* Anna Gijsberta Monné.

Antonetta, *dochter van* Johannes van der Sluijs *en* Wilhelmina Rijnders.

den 4 Maart.

Willem Frederik, *zoon van* François Henri Corneille Baron van Heeckeren van Brandsenburg *en* Louise Christina Baronnesse van Foreest van Heemse.

Willem, *zoon van* Willem Tollenaar *en* Antonetta Hendrica van der Kast.

Willem, *zoon van* Barend Roelofs *en* Maria Breveld.

Anthonie Franciscus, *zoon van* Theodorus Kelder *en* Barendina Maria Scheffer.

Wilhelmina Geertruida, *dochter van* Abraham Storm *en* Geertruida de Jong.

den 5 Maart.

Leonardus, *zoon van* Johannes Schonenberg *en* Hester van Groeningen.

Rijk, *zoon van* Hendrik Sakkers *en* Catharina de Lang.

Wilhelmina, *dochter van* Anthonij Roest *en* Regina Leeman.

Hendrica Cornelia, *dochter van* Susanna Fonville.

Peter, *zoon van* Jan Hendrik Oliekan *en* Beatrix Boon.

Johannes, *zoon van* Joseph Zwarts *en* Margaretha Bontrop.

Wilhelmina Maria, *dochter van* Gerardus Bosch *en* Maria Neijhen.

den 6 Maart.

Rombout, *zoon van* Rombout Numans *en* Mechgelina Moll.

Elsina, *dochter van* Lambertus Bliekendaal *en* Cornelia Atteveld.

den 7 Maart.

Petronella Theodora, *dochter van* Matthijs Kinnegim *en* Johanna van der Steen.

Johannes Haijes, *zoon van* Andries Haijes Boerema *en* Hermina Plink.

Dalia, *dochter van* Frans Felix *en* Sara Ligteringen.

Kornelis, *zoon van* Jelle Mars *en* Metje Horrnsveld.

Jacoba Johanna, *dochter van* Hendricus Haarts *en* Jacoba van der Eem.

Albertus, *zoon van* Gerardus Wilhelmus Koch *en* Anna Albers.

Johannes, *zoon van* Willemina Klinkvis.

Agnes, *dochter van* Jean Antoine Baron Taets van Amerongen *en* Isabella Anna Mathilda van Dielen.

Grietje, *dochter van* Alexander Jacob Hamburger *en* Eva Mozes Honing.

den 9 Maart.

Maria, *dochter van* Anthonie de Bruijn *en* Anna van der Tier.

Jacoba Johanna, *dochter van* Martinus Uijtermark *en* Gerarda Olthof.

Jan, *zoon van* Jacob de Graaf *en* Cornelia van Gorkom.

Janna Maria, *dochter van* Jan Hendrik van Soelen *en* Maria Jacoba Warnar.

Cornelia, *dochter van* Hendrik

Nieuwenhoven *en* Wilhelmina Odijk.

Marinus, *soon van* Johannes van Rooij *en* Helena Molenhof.

den 10 *Maart.*

Cornelis Franciscus, *soon van* Cornelis Hendrik van Mill *en* Eva Francina Veldhuijzen.

Cornelia Hermina, *dochter van* Cornelius de Groot *en* Petronella Dorothea Carolina de Kruijff.

Geurt Jacob, *soon van* Jacoba Maria Gores.

den 11 *Maart.*

Anthonia Theodora Margaretha, *dochter van* Theodorus Haman *en* Geertruida Anthonia Frenaij.

Carolina Maria Louisa, *dochter van* Abraham Gladbeek *en* Dina Jansson.

Johanna Hendrica, *dochter van* Antje de Lang.

Matthijs Johannes, *soon van* Matthijs de Beer *en* Wilhelmina Godliep.

Christina, *dochter van* Jacobus de Groot *en* Francisca Wilhelmina Rietveld.

Ida Jacoba, *dochter van* Jan Marinus Spoor *en* Ida Lamberta Vermeulen.

den 12 *Maart.*

Rudolf Otto, *soon van* Jan Kiers *en* Johanna Catharina Tieman.

Lambertus Jacobus, *soon van* Arnoldus Murk *en* Anna Maria Dirkse.

Albertus Johannes, *soon van* Albert Schippers *en* Geertruida de Marie.

Michiel, *soon van* Michiel Koot *en* Elisabeth Koot.

Hendrica Catharina, *dochter van* Rutger Adrianus van Geelkerken *en* Catharina van Vierhouten.

Cecilia Elisabeth, *dochter van* Greorgius Anthonius van der Wielen *en* Adriana Zwinker.

Fredrik, *soon van* Daniel van Nimwegen *en* Cornelia van Deuren.

Willem Hendrik Jacobus, *soon van* Geertruida van den Hemel.

den 13 *Maart.*

Johanna Maria, *dochter van* Johan Fredrik Goettsch *en* Wilhelmina Waterland.

Jan Marinus, *soon van* Cornelia Nebbeling.

Agida Johanna, *dochter van* Johannes Klaaren *en* Johanna Pisa

Abraham, *soon van* Aagje van Leeuwen.

Elisabeth Helena, *dochter van* Anthonius Nicolaas Lammerts van Bueren *en* Maria van Dongen.

Jacoba Theodora, *dochter van* Jacobus Hendrikus Wouters *en* Cornelia Catharina Bogert.

den 14 *Maart.*

Antonet Ferdinand, *soon van* Carel Antonet Muijs *en* Anna Rasel.

Jacob Jan, *soon van* Govert van Ameijde *en* Isabella Renes.

Johanna, *dochter van* Maria Loosdregt.

Albertus Johannes, *soon van* Johannes Voogt *en* Johanna van Kuijk.

Jannigje, *dochter van* Willem Valk *en* Antonia Blonk.

Evert Gerard Cornelis, *soon van* Gerrit van de Peppel *en* Francina van der Heiden.

Elisabeth, *dochter van* Carel Lamars *en* Cornelia van Essenberg.

Wilhelmina Fredrica, *dochter van* Hendrik van Lint *en* Johanna Petronella de Bruin.

Johanna Christina, *dochter van* Johannes van Tienhoven *en* Adriana Maria Doesburg.

Johannes Carel, *soon van* Catharina Alida Buijtenhuijsen.

Clara Catharina, *dochter van* Hendrik Schoonhoven *en* Clara Catharina Welbergen.

Petrus, *soon van* Anthonie Mol *en* Maria van Gruijthuijsen.

Jan Cornelis, *soon van* Gerrit van Karsbergen *en* Elisabeth Schrijnders.

den 16 *Maart.*

Florus Carolus, *soon van* Florus Carolus Isegard *en* Johanna Hendrica Nieman.

Jacoba Elisabeth, *dochter van* Andries van Zutphen *en* Johanna Visser.

Harmen Jacob, *soon van* Johanna Koerman.

Wilhelmina, *dochter van* Gijsbertus de Kruijf *en* Wilhelmina Weerdenburg.

Pieter, *soon van* Cornelia Knijper.

den 17 *Maart.*

Fredrik Gijsbertus, *soon van* Willem Grondijs *en* Johanna Maria van Lint.

Maria, *dochter van* Adrianus Schadee *en* Hermina Elsman.

Maria, *dochter van* Adrianus Agterberg *en* Maria de Vree.

Susanna Louise, *dochter van* Alida Adriana Klijn.

Theodora Christina, *dochter van* Hendricus Jacobus Bakkenes *en* Hendrica Geertruida Klaessen.

Louis, *zoon van* Johannes Severijn *en* Johanna van Boven.

Jan Hendrik, *soon van* Jan Hendrik van Helsdingen *en* Carolina Jong.

den 18 *Maart.*

Maria Clasina, *dochter van* Johan van Vreeswijk *en* Maria Clasina Jong.

Jonas, *zoon van* Barend Nathan Heijmans *en* Debora Oppenheim.

Eva, *dochter van* Johannes Lisman *en* Anthonia Catharina Strikkers.

den 19 *Maart.*

Betje *en* Aaltje, *dochters van* Saul Izaak Rubens *en* Kaatje Mozes van Aalst.

Cornelis, *soon van* Johannes Lancee *en* Anna Kragting.

Anthonius Johannes, *soon van* Anthonie de Groot *en* Cornelia Groeneveld.

Maria, *dochter van* Cornelis de Lang *en* Petronella Koppes.

Maria, *dochter van* Joseph Roland *en* Maria Kela.

Maria, *dochter van* Anthonie Tulp *en* Belia Winkelman.

Johan Jacob, *soon van* Willem Dirk Romeiju *en* Johanna Flenter.

Petrus Wilhelmus Mattheus, *soon van* Johannes Petrus de Cruijff *en* Johanna Catharina Schuller.

Johannes Hendrik, *soon van* Johannes Brijdenbag Rigter *en* Elizabeth Hartmann.

Maria, *dochter van* Cornelis Kuijer *en* Cornelia Kok.

Anthonia, *dochter van* Coenraad Felix *en* Johanna Hendrica Walraaven.

den 20 *Maart.*

Leonardus, *soen van* Jan Petersen *en* Geertruij Bongers

den 21 *Maart.*

Anthonie, *soon van* Pieter van der Linden *en* Wilhelmina van den Borden.

Pieter, *soon van* Picter Jacob Kelfkens *en* Geesje Maria Elisabeth Kup.

den 23 *Maart.*

Alida Philippina, *dochter van* Jan de Kruijff *en* Alida Philippina van der Woerdt.

Maria, *dochter van* Hendrik van Litsenburg *en* Johanna Vlok.

Benjomin Wilhelmus, *soon van* Wilhelmus Walbeek *en* Josepha Bos.

Clasina, *dochter van* Andries Achterberg *en* Petronella Zandkuil.

Hermanus Cornelis, *soon van* Petrus Johannes Blom *en* Justina Wilhelmina van der Schroeff.

Johanna, *dochter van* Gerrit de Haas *en* Hendrica Schreutelkamp.

Alida Maria, *dochter van* Coenraad Eijkman *en* Maria Herwaarden.

Susanna Petronella, *dochter van* Johannes Serton *en* Johanna Dake.

Anthonia, *dochter van* Arnoldus van de Bild *en* Johanna de Kruijf.

Jan, *soon van* Jan van Luijn *en* Adriana de Bouter.

Anthonia Hendrica, *dochter van* Jacobus Hagen *en* Adriaantje Tammer.

Alberdina Cornelia, *dochter van* Cornelia Rood.

Hendrica Wilhelmina, *dochter van* Jacobus van Hardeveld *en* Jannetje de Haan.

den 24 *Maart.*

Catharina Johanna, *dochter van* Bernardus Ockeloen *en* Margaretha van Dorssen.

Willem, *soon van* Johannes Le Blanc *en* Geertruij Gasselaar.

Wilhelmus Bernardus, *soon van* Hendrik Croes *en* Maria Christina Elisabeth Boonebakker.

Marinus, *soon van* Hendrika Maria Heijl.

Susanna Carolina, *dochter van* Carel August Wattier van Embden *en* Louisa Wilhelmina Kramm.

den 25 *Maart.*

Maria, *dochter van* Zeger Lindhorst *en* Christina Wijlhuizen.

Cornelis, *soon van* Cornelis Verweij *en* Gerritje van Heijkoop.

Maria Margaretha, *dochter van* Charle Henrij Dumont *en* Elibeth Roll.

Anna Petronella, *dochter van* Petrus Hendricus Hannebrink *en* Maria Alida Verkerk.

den 26 *Maart.*

Ernst, *soon van* Jan van Waveren *en* Jacoba Turion.

Bardina, *dochter van* Gerrit Jacobs *en* Maria van Hees.

Helena Maria, *dochter van* Henricus Versteegen *en* Johanna de Reuver.

Gerrit Jan, *soon van* Nicolaas Janssen *en* Cornelia Rietveld.

Eduard Gustaaf Anthonius, *soon van* Wilhelmus Johannes Weusman *en* Reneira Burgers.

Theodorus, *soon van* Hendrika Harmsen.

den 27 *Maart.*

Petronella Maria, *dochter van* Louis de Groot *en* Willemina Fredrica Martinius.

den 28 *Maart.*

Johanna Jacoba, *dochter van* Herman August Hollermann *en* Johanna Jacoba van Zutphen.

Hermanus, *soon van* Hermanus van Bielen *en* Neeltje de Gist.

Christina, *dochter van* Cornelis van Amersfoort *en* Alida de Vries.

Johanna Hendrica, *dochter van* Dirk Felix *en* Alida van Hellemond.

Jan, *soon van* Jannigje Verhoef.

Jacoba Hendrica, *dochter van* Arie Pak *en* Johanna Kruis.

Johanna Maria, *dochter van* Gerrit Remkes *en* Johanna van der Linden.

Theodora Maria, *dochter van* Andreas Gerritzen *en* Christina Meussen.

Theodora, *dochter van* Willem Verkroost *en* Joanna Maria Klaterbeek.

den 30 *Maart.*

Johannes Albertus, *soon van* Hendrik Veelo *en* Anna Kronenburg.

Jacobus Cornelis, *soon van* Jacobus Pieterse *en* Aletta van der Tol.

Wilhelmina Carolina, *dochter van* Nicolaas van den Akker *en* Gerarda Johanna Vermeulen.

Adolph, *soon van* Nicolaas Schoonheijm *en* Geertruij Haaksman.

Cornelis Gerardus *en* Gerardus Cornelis, *sonen van* Cornelis Mattheus de Zeeuw *en* Elisabeth Swart.

Hendrik, *soon van* Alexander van den Wildenburg *en* Sara Booms.

Petrus, *soon van* Johannes Straatman *en* Johanna Catharina Daalmans.

Jacobus Hendricus Willem, *soon van* Jan Domenucus Geelkerken *en* Johanna Maria Kwak.

Elisabeth, *dochter van* Jan Koelee *en* Maria Margaretha Winter.

Jan François, *soon van* Willem Morat *en* Dina Keijser.

Daniel Johan, *soon van* Johannes

Daniel Rekke *en* Maria Everina van Uden.

Bernardus *en* Benjamin, *zonen van* Catharina Zandwijk.

den 31 *Maart.*

Gerarda Leonarda Bartholomina, *dochter van* Gerrit Leendert Hagen, (overleden den 28 Oct. 1834) *en* Hendrina Lammers.

Dirkje, *dochter van* Leendert van Gorkum *en* Catharina Marcus.

Gerarda, *dochter van* Steven Maarschalkerweerd *en* Gerrigje van Dam.

Adriana, *dochter van* Adrianus van Harderwijk *en* Lena Beijts.

Catharina, *dochter van* Lambertus Jacobs *en* Hendrica Maabraak.

Jan, *zoon van* Gerardus Vullings *en* Dirkje Hofstede.

Er zijn in de maand MAART 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht . . . . 84.
» » Vrouwelijke » . . . . 85.
——— 169.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . . 12.
» » » Vrouwelijke » . . . . . »
——— 12.
Totaal. . . . . . . 181.

Waaronder begrepen zijn:
Onechte zonen. . . . . 13.
» dochters. . . . . 6.
———
Totaal. . . . . 19.
» Tweelingen. . . . . 4.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 4 *Maart.*

Willem van Ingen, kleermaker, met Catharina Echert Genkel, weduwe, winkelierster, beide geboren en wonende alhier.

Willem Hendrik Versteeg, kleermaker, geboren alhier, met Cornelia Ladrak, naaister, geboren te Wijk bij Duurstede, beide wonende alhier.

Hendrik Polder, knoopmaker, geboren te s' Gravenhage, met Johanna Cornelia van Veldhoven, geboren en beide wonende alhier.

Pieter Brakkee, werkman, met Aletta Johanna den Bree, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Willem van Engelen, vischverkooper, met Hendrina Cornelia van de Rest, weduwe, vischverkoopster, beide geboren en wonende alhier.

Hendrik van Wagensveld, weduwenaar, cement-molenaar, geboren te Scherpenzeel, met Aletta Vreeswijk, geboren en beide wonende alhier.

Johannes Berk, lancier bij 't depot van het regiment Lanciers No. 10., geboren te Jutphaas, met Gerritje van den Heuvel, geboren te Montfoort, beide wonende alhier.

Christiaan Leffef, schilder, geboren alhier, met Gerritje Janssen van der Veen, dienstbaar, geboren te Apeldoorn, beide wonende alhier.

Alexander Reens, koopman, geboren te Lienden, wonende te Tiel, met Betje Hamburger, geboren en wonende alhier.

den 11 *Maart.*

Wilhelmus Kok, schuitenjager, geboren te Vinkeveen, met Hermina Vianen, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Jan Willem Rikkers, geboren te Haarlem, met Maria Hendrika Burger, naaister, geboren te Venlo, beide wonende alhier.

Christiaen Willem Johan Baron van Boetzelaer, Advocaat, geboren te 's Gravenhage, met Jonkvrouwe Elisabeth Charlotta Petronella Both-Hendriksen, geboren en beide wonende alhier.

den 18 *Maart.*

Joannes Albertus Grimmelikhuijsen, Jager bij het 2 Bataillon Jagers, met Johanna van der Wolk, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Johannis Viveen, schilder, met Sophia Petronella Tollé, beide geboren en wonende alhier.

Jacobus Jansen, timmerman, met Anthonia Hendrika Jansen, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Henricus Antonius van der Horst, kopergietersknecht, met Maria Hendrina van den Berkhof, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Willem Staaring, schrijnwerker, met Theodora Wilhelmina Schouten, beide geboren en wonende alhier.

den 19 *Maart.*

Cornelis Johannes van Veldhoven, vendumeester, met Jannaa Lammerts van Buuren, beide geboren en wonende alhier.

den 25 *Maart.*

Cornelis Henricus van Dam, schoenmaker, geboren te Wilnis, met Gijsberta Rijnders, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Leonardus Schippers, metselaar, met Cornelia Johanna van Rhee, beide geboren en wonende alhier.

Willem van Steenwijk, schrijnwerker, met Elisabeth Kessler, tapster, beide geboren en wonende alhier.

TE ZAMEN 21 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 Maart.

Doodgeb. zoon van Maria Wilhelmina Petronella Veereschild, bij de Geertebrug.

Doodgeb. zoon van Herman de Boer, buiten de Tolsteegpoort.

Johan Christiaan van Hall, Officier van gezondheid 25 j., aan de Waardpoort.

Bernardus Nitzerau, matroos, 33 j., Hospitaal.

Hermanus Boerwinkel, tamboer bij de 5 Afd. Inf., 23 j., Hospitaal.

Gijsberta Johanna Geertrudis Gobbels, 2 m., Servetsteeg.

Gerrit Rijswijk, werkman, 54 j, aan de Pelmolen.

Doodgeb. zoon van Johannes Maarschalkerweerd, buiten de Catharijnepoort.

den 3 Maart.

Doodgeb. zoon van Hendrik van Dijk, Korte Viesteeg.

Maria Mulder, 6 m., in de Brandsteeg.

Stephanus Hollink, fuselier bij de 12 Afd. Inf. 20 j, Hospitaal.

Doodgeb. zoon van Dirk van Zijdveld, aan de Jacobiebrug.

Gijsbertus de Tiger, 84 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Gijsbertus Boer, 29 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 4 Maart.

Hendricus van Heldingen, 3 w., in de Gortsteeg.

Justus van Heldingen, 3 w., in de Gortsteeg.

Doodgeb. zoon van Bernardus van Luijn, Geertekerkhof.

Hendrik Cousijnse, catechiseermeester, 83 j., buiten de Waardpoort.

Adrianus van den Brink, fuselier bij het depot der 14 Afd. Inf., 33 j., Hospitaal.

den 5 Maart.

Johannes Christiaan van Laar, 48 j., Predikheerenkerkhof.

Cornelis de Geest, metselaar, 41 j., in het krankzinnigenhuis.

Fredrica Voorbrink, huisvr. van Matthijs Hoonings, bediende, 51 j., Kreupelstraat.

den 6 Maart.

Jan Willem van Steenwijk, kleermaker, 50 j, Teelingstr.

Gijsbert van den Brink, fuselier bij de 3 komp. van 't reserve batt. der 12 Afd. Inf. 24 j., Hospitaal.

Josephina van Dreumel, naaister, 27 j., Lange Smeesteeg.

Gijsbertus Bongenaar, 2 j., 5 m., buiten de Wittevrouwepoort.

den 7 Maart.

Jacobus Johannes Vierbergen, 6 w., buiten de Catharijnepoort.

Adriana Johanna van Zon, 5 w., Lange Nieuwstraat.

Adriana van der Tol, huisvr. van Johannes Rijnhard, 30 j., Neude.

den 9 Maart.

Ambrosius van der Maal, 1 j., 5 m., Voorstraat.

Pieter Noppen, 1 m., buiten de Catharijnepoort.

Doodgeb. zoon van Petrus Marchal, Hamburgerstraat.

Hendricus Staal, fuselier bij de 12 Afd. Inf., 20 j., Hospitaal.

Anton Abrea, jager bij 't korps jagers van Cleerens, 36 j., Hospitaal.

Gerrit de Graaff, 5 j., 5 m, Jacobiekerkhof.

den 10 Maart.

Jacobus Feliks, verwer, 84 j., Watersteeg.

Alfijda Dikkers, huisvr. van Johannes van Neukerken, 50 j., aan de Viebrug.

Anna Christina van Seppenwolde 56 j., Oudkerkhof.

Izaak Schoester, werkman, 55 j., Jansbrug.

Maria van Loggem, 8 j. en 11 m., Zandstraat.

Vincent van Tiggelen, smidsknecht 58 j., Weijstraat.

den 11 Maart.

Anna Maria Versteegen, 10 d., bij de Wittevrouwepoort.

Saartje Renes, wed. Jan Woerdman 82 j., Nicolaaskerkhof.

den 12 Maart.

Nicolaas Martin Johan van Barneveld, 24 j., voor Klarenburg.

Johanna Slingerland, huisvr. van Philippus Tiesing, 52 j., in de Zilversteeg.

den 13 Maart.

Pieter van den Berg, 8 w., Ballenmakerstraat.

Cornelis Antoon van Meerte, schipper, 31 j., aan boord van het schip genaamd *Elisabeth* liggende buiten Tolsteeg wijk K.

den 14 Maart.

Frederik Michaël Coelen, 20 j. en 7 m., St Janskerkhof.

den 16 Maart.

Ida Antonia Folmer, ongeh., 80 j., Bartholomei gasthuis.

Cornelia Gijssels, ongeh., 78 j., Lijnmarkt.

Johanna Catharina Laheij, 5 w., buiten de Waardpoort.

Hermanus van Rossum, 6 m., Abstede.

Pieter van Geelen, 1 j. en 6 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Geurt Jacob Gores, 8 d., buiten de Tolsteegpoort.

Hendrica Vernee, huisvr. van Arie Hermanus Willemse, 22 j., Korte Smeesteeg.

den 17 Maart.

Pieter de Groot, 2 j., Geertesteeg.

Doodgeb. zoon van Godefridus van der Kamp, buiten de Waardpoort.

den 18 Maart.

Lambertus Jacobus Murk, 6 d., Brandsteeg.

Steventje Polleman, ongeh., 62 j., Janskerkhof.

Petronella Vermaas, wed. Johannes Jacobus Rijkland, 93 j., Geertekerkhof.

den 19 Maart.

Maria Olbeek, huisvr. van Abraham Okkeloen, 58 j., Nieuwe Gracht.

Doodgeb. zoon van Albertus Kesnig, buiten de Waardpoort.

Maria Bos, huisvr. van Albertus Kesnig, 36 j., buiten de Waardpoort.

Doodgeb. zoon van Fredrik Reeders, aan de Plompetoren.

Doodgeb. zoon van Fredrik Reeders, aan de Plompetoren.

den 20 Maart.

Jan Hendrik Terwogt, onderwijzer, 61 j., Janskerkhof.

Helena Koks, ongeh., 29 j., buiten de Waardpoort.

Agnes van der Tems, wed. Willem Klinkvis, naaister, 82 j., Strooisteegje.

den 21 Maart.

Wilhelmina Quint, gehuwd aan Gerrit van Haarlem, afwezig 70 j., buiten de Catharijnep.

Cornelis Albertus Miltenburg, 9 w, Oude Kamp.

den 23 Maart.

Johanna Leonarda Sakkers, 7 m., Jacobiekerkhof.

Mr. Joan Philip Verloren, advocaat, 33 j., Bregittestraat.

Jannetje van den Berg, wed. Dirk Willem Kerkkamp, naaister, 72 j., achter de Wal.

den 24 Maart.

Cornelis Penneweerd, werkman, 37 j., buiten de Tolsteegpoort.

Peter de Roock, secretaris der stad Utrecht, 72 j., aan de Hamburgerbrug.

Aggenis van Amerongen, wed. Christiaan Coops, winkelierster, 74 j., Lange Jansstraat.

Ernestina Reijters, wed. Gotlieb Frederik Hitzeman, 75 j., Zalestraat.

den 25 Maart.

Johanna Resina de Saver, 1 m., Strooisteegje.

Adriana Theodora Ekkes, huisvr. van Bartholomeus Johannes Ett, 37 j., Maliebaan.

Johannes Pretten, rentenier, 86 j., Hamburgerbrug.

den 26 Maart.

Pieter Sijm, schutter bij de 2de afd. Noord-Holl. schutterij, 31 j.

Abram Horum, gepensioneerd militair, 85 j., Watersteeg.

Arie Vianen, 50 j., Bergstraat.

Wander de Puis, 1 j. en 5 m., Zilverstergje.

Leendert Zaaijers, schutter bij de 3de afd. Noord-Brab. schutterij, 45 j., in de kazerne genaamd het Kinderhuis.

den 27 Maart.

Francina Charlotta Diderica Beata Baronesse van Spaen, huisvr. van Jan Hendrik Baron van Lijnden van Lunenburg, 71 j. en 5 m., kromme nieuwe Gracht.

Martinus Atteveld, werkman, 38 j., buiten de Waardpoort.

Arie Ruis, werkman, 69 j.. buiten de Waardpoort.

den 28 Maart.

Hendrica Vervoort, huisvr. van Arie Veenendaal, 78 j., kort Ademstraat.

Christian Bismark, gepensioneerd Sergeant, 80 j., buiten de Catharijnepoort.

Anna Henrietta van der Brugghen, wed. van Jonkheer Anne Willem Frebentau van Wilmsdorff, rentenierster, 80 j., Voorstraat.

Hendrica Johanna Snijders, 2 j., Massegast.

Doodgeb. zoon van Anthonie Jansen, Nicolaikerkhof.

den 31 Maart.

Geertruida Verdieverse, wed. Johannes Lucas, 65 j., Pieterskerkhof.

Agatha Jansen, wed. Okker Maarsseveen, werkster, 55 j., buiten de Waardpoort.

Klaas Marsbag, Metzelaar 54 j., Voorstraat.

Johanna van Werkhoven, wed. Nicolaas Pens, 63 j., Magdalenesteeg.

Gerarda Niekerk, wed. Dirk Pauw, 72 j., buiten de Waardpoort.

Cornelia van Wijk, wed. Abraham Coenraad Erfkens, 88 j., Rietsteegje.

Paulus Cornelis Bindels, 4 j., 7 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Cornelis Anraad, 83 j., Bartholomei gasthuis.

Er zijn in de maand MAART 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht.	63.
——— Vrouwelijk geslacht.	38.
Totaal.	101.

Geboren.	181.
Overleden.	101.
Dus meer geboren dan overleden .	80 personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	12.	Transport.	87.
Borsttering.	7.	Kanker.	1.
Ontsteeking in de Blaas.	1.	Kinderziekte.	1.
Geelzucht.	1.	Longtering.	1.
Tering.	5.	Spruw.	1.
Zenuwkoortsen.	3.	Stikzinking.	1.
Slijmziekte.	3.	Gevolgen van de Kraam.	1.
Waterzucht.	7.	Zenuw-zinkingkoorts.	1.
Verval van krachten.	20.	Bezetting op de Borst.	1.
Stuipen.	10.	Slagaderbreuk.	1.
Beroerte.	1.	Ontst. in 't heupgewricht.	1.
Water in de Borst.	5.	Verdronken.	1.
Borstkwaal.	8.	Slijmtering.	1.
Koortsen.	2.	Zuur in de ingewanden.	1.
Buik-waterzucht.	1.	Roodvonk.	1.
Klierziekte.	1.		101.
	87.		

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	12	»	12.	Transport.	45	15	60.
Beneden het jaar.	10	7	17.	» 45 » 50 »	2	1	3.
Van 1 tot 5 jaar.	5	1	6.	» 50 » 55 »	5	3	8.
» 5 » 10 »	1	1	2.	» 55 » 60 »	1	2	3.
» 10 » 15 »	»	»	».	» 60 » 65 »	1	3	4.
» 15 » 20 »	»	»	».	» 65 » 70 »	1	»	1.
» 20 » 25 »	7	1	8.	» 70 » 75 »	1	6	7.
» 25 » 30 »	1	2	3.	» 75 » 80 »	1	3	4.
» 30 » 35 »	5	1	6.	» 80 » 90 »	6	4	10.
» 35 » 40 »	3	2	5.	» 90 » 100 »	»	1	1.
» 40 » 45 »	1	»	1.		63—	38—	101.
	45—	15—	60				

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 14 *Maart* 1835, door den
Notaris STEVENS.

No. 1. Een Huis, Erve en Grond, buiten de Tolsteegpoort, oostzijde van den Vaartschen Rijn, wijk K, no. 98. Grondlasten ƒ 18,84. Toegewezen voor ƒ 900. Gekocht door den Heer *P. Maas*.

No. 2. Eene Schuur met eene Scheepstimmerwerf, als voren.

No. 3. Eene Scheepstimmerwerf, gelegen als voren. No. 2 en 3 zijn toegewezen voor ƒ 1860. Gekocht door de H. H. Gebroeders *Robert*.

Den 21 *Maart* 1835, door den
Notaris C. LENS.

No. 1. Een Huis, Erve, Grond en Tuin, aan de noordzijde van de Ganzenmarkt, wijk G, no. 8.

No. 2. Een Huis, Erve en Grond, naast het voorgaande, wijk G, no, 9. Beide Percelen zijn toegewezen voor ƒ 8970. Gekocht door den Heer *G. Post*.

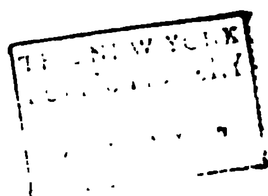
Den 28 *Maart* 1835, door den Notaris
J. H. VAN SCHERMBEEK.

No. 1. Een Heerenhuis, Erf, Grond en Tuin enz., aan de westzijde van de Oude Gracht, tusschen de Smee- en Geertebruggen, wijk B, no. 50. Grondlasten *f* 96,18.

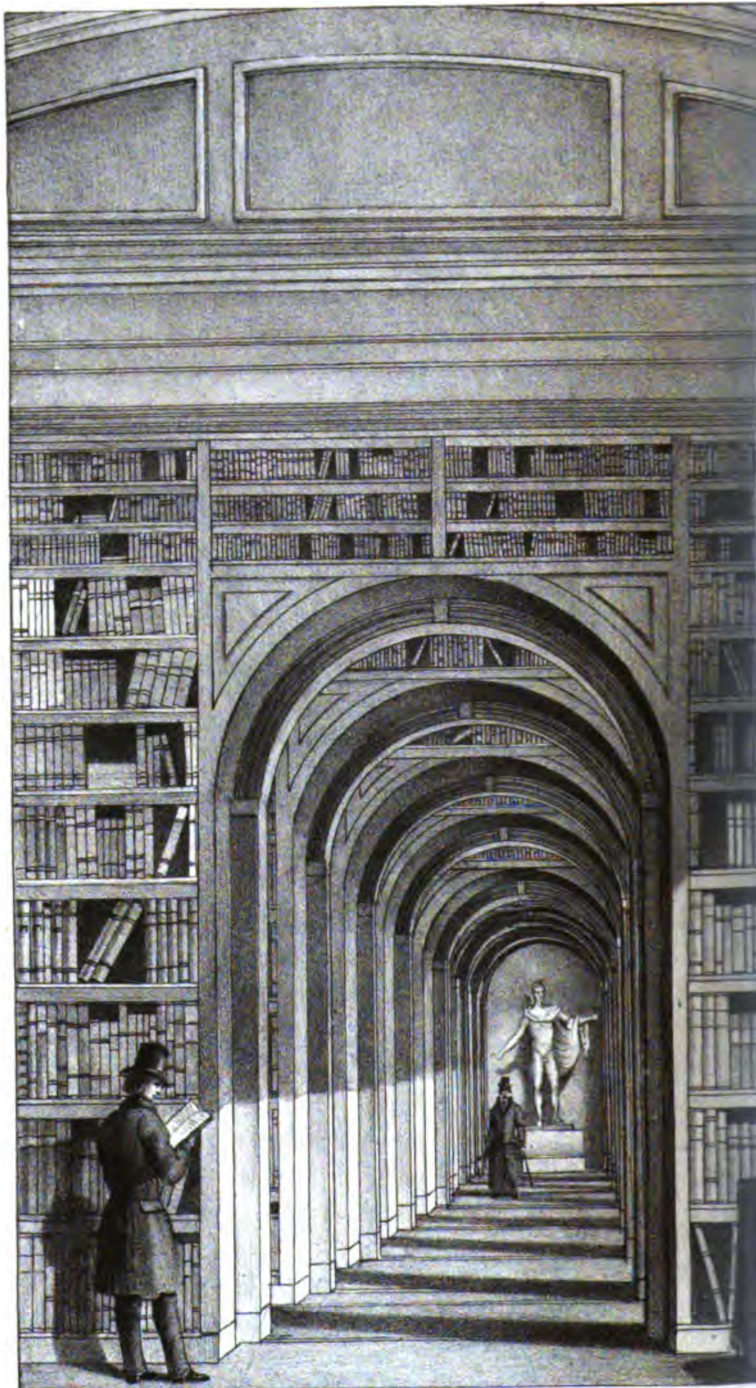
No. 2. Een Huis, Erve en Grond, naast het voorgaande Perceel, wijk B, no. 49. Grondlasten *f* 21,75. Beide Percelen zijn opgehouden voor *f* 16550.

No. 3. Een Winkelhuis, met Kelder enz., aan de oostzijde van de Choorstraat, het 2de huis van de Stadhuisbrug. wijk D, no. 2. Grondlasten *f* 29,70. Toegewezen voor *f* 3505. Gekocht door den Heer *B. Ten Hagen*.

No. 4. Een groote Plaiziertuin, met annexe Huizinge enz., aan de zuidzijde van de Maliebaan, wijk I, no. 265. Grondlasten *f* 55,25. Toegewezen voor *f* 6550. Gekocht door den Heer *J. A. P. de Vree*.

Pl.

Lit L Saswyn

OORSPRONG EN KORTE GESCHIEDENIS

VAN DE

BIBLIOTHEEK

DER

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL.

Ignorare quid possideamus, quamvis sit exiguum, non decet.

VAN HEUSDE.

De boekerij van 's lands Hoogeschool te Utrecht, ofschoon niet kunnende wedijveren met groote Bibliotheken wat het getal harer boekdeelen betreft, daar hetzelve nog geene 28,000 bereikt heeft, en ofschoon het getal der zoogenaamde zeldzame of kostbare werken in evenredigheid klein is, doet voorzeker voor geene boekerij ter wereld onder in den vrijen geest harer instellingen, en het nut dat zij daardoor algemeen verspreidt. Laat ons echter, alvorens eene beschrijving van dezelve te geven gelijk zij thans zich bevindt, een weinig terug treden, en haren oorsprong uit echte bronnen geput, opgeven.

In het jaar 1581 bestond in deze stad nog geene algemeene Bibliotheek; de boeken het eerst hiertoe bijeengebragt bevonden zich toen nog in de verschillende kloosters en conventen; doch in dit jaar en in het volgende, toen men begonnen is *ten behouff der fortificatien* eenige kerken af te breken en kerkelijke goederen te verkoopen, heeft men het plan gevormd

tot eene stads boekerij, waarvan men in het *dagelijksch boek der stedelijke regering* met de volgende woorden vindt gewag gemaakt: 8 Novemb. 1581. *Om bij inventaris af te eysschen de boucken onder de collegien en de conventen noch zynde, om dair of een biblioteque te mogen maken, syn gecommitteerd Floris van Wede en Jacob de Pottere.*

In het voorbijgaan, als op de bibliotheek eigenlijk geene betrekking hebbende, zij hier gezegd dat men dit besluit wel in verband kan brengen met het plan om binnen deze stad eene hoogeschool op te rigten; welk plan van dien tijd af, onophoudelijk de stedelijke regering heeft bezig gehouden, gelijk blijkt uit verschillende besluiten en commissien tot onderzoek, over de mogelijkheid daartoe in eene stad, welke zoo gunstig voor eene academie gelegen is, dat volgens NIPOORT (*) zich reeds vroeger alhier geleerden nederzetten, die uit lust en tot oefening het burgerlijk regt en de Rom. geschiedenis hebben onderwezen: hij voegt er bij dat Paus ADRIAAN VI., uit liefde tot zijne geboortestad in zin heeft gehad een letterkundig collegie of illustre school alhier te stichten, en daartoe het prachtig huis, bekend onder zijnen naam, heeft laten bouwen; doch in het volbrengen van zijn voornemen door eenen onverwachten dood is verhinderd. Hij geeft dit echter op als eene overlevering (*verene an falso narratur nescio.*); doch dit geeft hij als uit drie raadsbesluiten dezer stad gezien te hebben, dat tot de stichting hiervan met de geestelijkheid

(*) J. Niportii orat. in Ill. Gymn. Ultr. inaug. 1634.

en den adel vijftig of meer jaren vroeger is gehandeld; gelijk schrijver dezes de bedoelde besluiten ook heeft gevonden op de dagteekeningen van 30 Augustus 1580, 18 November 1581, en 26 Maart 1582.

Reeds spoedig alzoo nadat deze stad zich in burgerlijke vrijheid mogt verheugen, het gehate kasteel Vredenburg was geslecht, en de stad het ijzeren juk van den Spanjaard had afgeworpen, was men er op bedacht den geest der burgers met kennis en wetenschap te verrijken, en begonnen de Nederlanders te toonen, dat zij als een vrij volk het eerst naar verlichting zouden streven. Er bestond reeds in dit land ééne hoogeschool: de grondlegger onzer vrijheid, de onsterfelijke WILLEM VAN ORANJE had de noodzakelijkheid ingezien voor de bevestiging der pas verkregen, en nog niet verzekerde vrijheid, dat de jonge lieden hun verstand beschaafden, hunnen geest ontwikkelden en hun hart vormden, niet naar de lessen die zij zoo strijdig met de toen in Holland zich openbarende beginselen, in Braband konden ontvangen, maar door eigen landzaten in deugd en vrijheidszin zouden bevestigd worden. In den brief welken hij daartoe den 28 December 1574 aan de Staten van Holland schreef, zegt hij: *dat eene alsoodanige Schole ende Universiteyt niet anders wesen en zal als een vast blokhuys ende bewaarenisse der gantsche Landen, ende mede eenen onverbreekelijken bant der eenigheyt van denzelven, niet alleen onder malkanderen, maar ook met alle aanpalende Provincien.* Der stad Leijden viel het geluk te beurt deze hoogeschool binnen hare muren gevestigd te zien, en waarlijk zij had dit wel verdiend voor hare groote standvastig-

heid en trouw in het verdedigen der goede zaak, hetwelk haar in den zomer van het jaar 1574, gedurende een half jaar een zoo moeijelijk beleg had berokkend. Zij mogt zich reeds in het begin des volgenden jaars verheugen met de inwijding van deze academie; onze stad, eerst lang daarna; hetwelk door sommigen (*) aan geldgebrek wordt toegeschreven; doch hetgeen mij voorkomt voornamelijk te moeten gezocht worden in de tegenwerking der geestelijken hier ter stede, en in de vele en moeijelijke zorgen der regering, besteed in het aanleggen van bolwerken en andere verdedigingsmiddelen aan deze stad, zoo kortlings door den vijand verlaten.

Doch keeren wij tot de Bibliotheek terug. De aangehaalde redenaar SIPOORT, over de voorregten sprekende die deze stad voor het wetenschappelijk onderwijs oplevert, zegt onder anderen: » Ik wil niet spreken van de openlijke boekerijen die hier talrijk voorzien zijn met de beste boeken, waaronder die voortreffelijke welke aan onze stad door de E. Heeren V. BUCHELL en V. D. POLL zijn gelegateerd, en welke de stedelijke regering besloten heeft van tijd tot tijd te vergrooten en te verrijken." — Bij deze inwijding bestond de Bibliotheek dus reeds lang, en mag ook het voornemen ter oprigting eener algemeene boekerij en illustre school te zelfder tijd bij de voorstanders van verlichting en beschaving hier ter stede zijn opgevat, de uitkomst heeft doen zien dat eerst vijftig jaren daarna de wensch tot het laatste is vervuld geworden.

(*) Levensbeschrijving van beroemde en geleerde mannen enz. Stuk 2.

Spoedig echter kwam ook de Bibliotheek niet tot stand; de geestelijken wilden gelijk natuurlijk was, niet gaarne hunne goederen verliezen, en meer dan één krachtig raadsbesluit, verzeld van bedreigingen, was er noodig om hen tot de overgave te bewegen. Of echter deze bedreigingen zijn ten uitvoer gebragt laat zich op goede gronden betwijfelen, en het is waarschijnlijk, dat de geestelijken, bij den voortgang welke de hervorming hier te lande maakte hunnen invloed van dag tot dag verminderd ziende, zich eindelijk gewillig aan de besluiten van den stedelijken raad hebben onderworpen.

Aanvankelijk was het plan, deze Bibliotheek te plaatsen in de St. Catharijnekerk op de Lange Nieuwstraat, gelijk blijkt uit de volgende resolutie van 29 Januarij 1582. *De Raet ordonneert Mijnheer de Balier* (Opziener en Regent), *van Sint Catrinen tutrecht de gedeputeerden van de Stadt houders van desen openinge te doen van Sinte Catrinenkerk, ten eynde zy deelve mogen doen approprieren ende toestellen tot een Bibliotheque op pene dat men tselve de facto sal laten doen tsinen coste.* De scherpe toon van dit bevelschrift schijnt te zoeken in eene vroegere weigering van gezegden Regent, gelijk hij ook weder aan dit bevel niet voldeed, maar begon met een rekwest in te leveren, daarbij verzoekende het choor te mogen behouden; doch bij een besluit van 12 Maart deszelfden jaars werd hem dit afgeslagen en hij gelast, hetzelve binnen acht dagen te leveren aan de Gecommitteerden van den Raad benevens Copijen Authentiek van de fundatie van het Convent en Gasthuis; ook hieraan echter schijnt niet voldaan, en daardoor

het plan om de Bibliotheek in de Catharijnekerk te plaatsen, opgegeven te zijn.

Naar de reden waarom de regent van St. Catharijne wel gedreigd, doch verder tot zijnen dood in het rustig bezit gelaten is van kerk en gasthuis, kan alleen gegist worden: mijn gevoelen is, dat het gasthuis aan dit Convent behoorende, te schoone inrigting was en te goed door dezen Heer werd bestuurd, dan dat men billijk oordeelde hem dit te ontnemen; want zelfs GERÓBULUS (*), die van geenen Roomschgezinden iets gunstigs zegt, getuigt van hem: *dat de Balier over dit Gasthuis tamelijk zorg heeft doen dragen; maar dewijl deze de wereld overleden zijnde, hierover nu het opzigt van de E. E. Heeren Staten tegenwoordelijk wordt aangenomen*, voorziet hij, *dat het nu nog beter gaan zal.*

De aangehaalde schrijver vermeldt de plaatsing der Bibliotheek in de St. Janskerk, met bijvoeging dat zij eertijds van meer boeken zou zijn voorzien geweest, *gelyck men seyt*, (l. l. p. 76), en het is zeer wel mogelijk, dat de gestrenge ordonnantien der stedelijke regering aanleiding hebben gegeven tot achterhouding van vele boeken; want de meeste besluiten zijn in denzelfden geest als de volgende:

30 Julij 1582. *Om van de procuratoirs van alle de broederschappen, zynde gelegen in de parochiekercke deser stadt en aller anderer broederschappen ofte vergaderingen ofte eysschen staet ende inventaris van alle hoere goederen, ende de onwilligen by pene dairtoe te*

(*) Waerachtig Verhael etc. 1603. p. 60.

voorstringerensyn gecommitteert Joachim van Schadenbrouck en Henrijk van Riet.

De regering echter moet het nadeelige hiervan spoedig ingezien, en de zucht tot de wetenschappen haar genoopt hebben, dezen letterschat zoo veel mogelijk te bewaren; waartoe zij, ofschoon gelastende waar het *goederen* goldt, eenen verzoekenden en zelfs nederigen toon aannam wanneer het *boeken* betrof; want hoe sterk steekt niet de hierboven vermelde ordonnantie af bij het nedrig verzoek slechts vier dagen later gedaan:

3 Augst. 1582. *Floris van Wede Schepen ende Jacob de Pottere Raet syn gecommitteerd om van de Capittellen, Cloosteren ende anderen in 't vruntschap te versoucken dat sy hare boucken ende pulpitra daerse opleggen, dese Stadt willen laten volgen om een bibliothecq dairof te mogen vergaderen ende maken in Sinte Catrinekerk, daer een ygelick toeganck ende acces gegost sal werden.*

De overgave echter dezer boeken, ten minste de oprigting van eene Bibliotheek, is niet spoedig gevolgd, en eerst in het jaar 1601 vind ik daarvan gewag gemaakt met de volgende woorden:

21 April 1601. *De librarie wort taliter qualiter bewaert in St. Janskercke by den Coster, daervoor hy jaerlicx geniet* ƒ 28 — *tselve soude men met meerder aensien cunnen vertrouwen aen een te committeren uyt ten Raede die men de sleutelen daervan soude leveren, prouffiterende hy er aan mede* ƒ 18 —

Uit welke kloosters en conventen de boeken in de Bibliotheek zijn gekomen, heb ik niet in zijn geheel kunnen nagaan: het is bekend dat die der capittelen zijn afgezonderd gebleven, en ook nog heden zonder

eenig nut genoegzaam ongebruikt blijven liggen, terwijl het niet twijfelachtig is of zij zouden eene heerlijke bron opleveren voor den navorscher der vaderlandsche geschiedenis; doch het doelmatig gebruik van dezelve voor deskundigen, zal welligt nog lang tot de *pia Vota* behooren.

Ik heb mij dus bij dit onderzoek moeten bepalen, eenige boeken en handschriften in de Bibliotheek zelve opente slaan, en te zien wat daarin van eenen vroegeren bezitter vermeld werd, hetwelk doorgaans op het eerste blad staat aangeteekend; en hieruit is mij gebleken, dat er boeken voorhanden zijn uit de volgende gestichten:

E domo S. Hieronymi in Trajecto inferiori.
» Carthusiensium nove luce S. Salvatoris prope Trajectum inferius.
» Canonicorum Regularium ordinis S. Augustini in Trajecto.
» S. Pauli in Trajecto inferiori.
» Uit het besloten klooster te Bethleem buiten Utrecht.
» Uit het Convent der nonnen in Ihrlm (Jerusalem).

In één handschrift staat het volgende:

Dit boec hoert toe den regularisse tot Sinte Marie ter Goude op die Goude.

De ontvreemding van vele boeken welke vroeger zouden zijn voorhanden geweest, en waarvan GEROBULUS gewag maakt, wordt nog sterker uitgedrukt door ARN. BUCHELIUS in zijne *descriptio Urb. Traj.* zeggende dat: daar niemand de zorg voor deze bibliotheek op

zich nam, zij door velen is verminderd en bijna geheel vernietigd; en geen wonder, het toezigt over dezen letterschat was opgedragen aan den koster der St. Janskerk, die voor deze meerdere werkzaamheid boven zijne *hoofdbezigheid* (het kosterambt) eene jaarwedde van *f* 28 — genoot. Ook bleef dit den Raad niet onbekend; deze zocht het verlorene terug te bekomen, gelijk blijkt uit de twee volgende besluiten:

1 Febr. 1602. *De Raet ordonneert den Rector en de mrs. van St. Hieronimus Schole alle de boucken behorende aent voorz. Convent van St. heronimus ende onder hemluyden berustende, weder te leveren ter plaetsche, daer syluyden deselve hebben gelicht omme by de gecommitteerden tot opsicht der lybery ten register ende int Catalogum gebracht te worden.*

22 October 1604. *Goetgevonden Frater Andreas Monnick van de Predicaren t'ontbieden op morgen voor den noene voor myn Heeren van den Gerechte, ende hem aff te vragen, den naem ende woonplaetsche van de Jouffr. die t'anderen tyden, seeckere boucken 't voorsz. Convent toebehoorende, om te bewaren in handen syn gestelt, ende indien hy van zulex te doene in weygeringe es, dat men alsdan syn gagie, off Jaerlicx alimentatie inne houden sall.* (*)

Het ligt niet in mijn plan en ook buiten het bestek van dit tijdschrift, de veelvuldige raadbesluiten mede te deelen, waaruit blijken zoude, gelijk ik vroeger gezegd heb, dat de stedelijke regering te veel werk

(*) Deze *alimentatie* of *pensioen* werd na het vernietigen der kloosters, aan derzelver leden toegelegd, zie Gerobulus p. 79.

had om de ontluikende vrijheid te beschermen tegen den aanhang des vijands die haar in deze stad belemmerde, en nog van zoo nabij bedreigde, dan dat zij reeds het bij haar gevormde plan tot stichting eener academie, konde ten uitvoer brengen; voor zoo verre deze bibliotheek betreft, zijn alle de stedelijke besluiten gedrukt achter de afzonderlijk uitgegeven voorrede van den Bibliothecaris, den Hooggel. Heer PH. W. VAN HEUSDE, vóór den onlangs gedrukten catalogus.

Spoedig na de oprigting (24 Januarij 1603.) werd de Bibliotheek aanzienlijk verrijkt door een legaat van 's lands advocaat van Utrecht EVERT VAN DE POLL, (*Pollio.*) Van dezen tijd af is het ook waarschijnlijk dat van de boeken een algemeen gebruik is gemaakt; immers ik lees in de besluiten der stedelijke regering van 11 October 1602 dat de executeuren van het testament van E. V. D. P. diens boeken als legaat aanbieden, onder voorwaarde: » een huis of plaats daartoe te » approprièren *en een ieder daartoe acces te geven*;" welk aanbod na rijpe deliberatiën werd van de hand gewezen, en de executeuren verzocht de boeken alsnu, *volgens testament ten besten nutte van de armen te besteden*; doch in eene vergadering van 24 Januarij daaraanvolgende, kwam men op het vroeger besluit terug, en werden de boeken *tot gerief van de gemeente en de studenten* in de Janskerk gebragt. De studenten waarvan hier wordt gesproken vóór de oprigting eener academie, zijn waarschijnlijk jonge lieden geweest, die de lessen bijwoonden der geleerden, van welke KIPOORT spreekt, en waarvan ik reeds vroeger heb gewag gemaakt.

Deze boeken werden ook toen reeds uitgeleend; want den 23 Mei 1603 werd de opzigter der Bibliotheek geordonneerd de boeken *die uitgeleend waren te repeteren, om bij de Gecommitteerden des Raets im Catalogum gestelt te werden.* Ook werd bij ditzelfde besluit eene verbetering gemaakt in het opzigt, hetwelk van den koster overging op den *Sacrist der Kercke* HELIAS HENDRIKSZ VAN LAMBALCH, die uitdrukkelijk tot opzigter der Bibliotheek werd aangesteld, op eene jaarwedde van *f* 40 – benevens vrijdom van de burgerwacht.

In het jaar 1605, den 4 Maart viel der bibliotheek eene nog aanzienlijker aanwinst te beurt. De Canonnik HUIBERT EDMONT VAN BUCHELL (*) te Keulen gestorven, had bij uitersten wil eerst zijne godgeleerde, en later alle zijne boeken, uitgezonderd die in de Hoogduitsche taal, aan de Parochie van St. Jacob geschonken; de laatste wilde hij dat te Keulen zouden verkocht worden (†). Of dit geschied zij, en deze boeken door de stedelijke regering alhier, bij de overige gelegateerde zijn aangekocht, dan of zij onder dezelve zijn mede gezonden, is mij onbekend; doch zoo veel is zeker dat zij ook tot ons gekomen en nog heden in de Bibliotheek voorhanden zijn. Het zou ook waarlijk te bejammeren zijn geweest, wanneer deze zoo belangrijke boekerij ware versnipperd of verminkt geworden, daar wij door

---

(*) De meesten verwisselen dezen H. E. VAN BUCHELL met den zoo bekenden ARN. BUCHELIUS; anderen noemen hem den grootvader, weder anderen den broederszoon van dezen, doch van denzelfden naam zie levensbeschr. v. ber. en gel. mannen. St. 2. p. 370; BURMAN, Traj. Erud. p. 38 et scriptt. ab eo laud; Sax. Onom. litt. IV. 167. Deze vergissen zich; zijn tijdgenoot CEROBULUS niet.

(†) Zie zijn testament gedrukt te Utrecht 1795. p. 29.

derzelver bezit ons mogen beroemen op eene verzameling van stukken uit de eerste tijden der hervorming, de godsdienst en geschiedenis van dien tijd betreffende, welke men misschien elders te vergeefs zoo volledig zoude zoeken. Om zich hiervan te overtuigen, sla men in den onlangs in het licht verschenen Catalogus slechts na, op de woorden: Andreas, Jac; Anhalt; Brentius; Bucer; Bugenhagen; Bullinger; Calvinus, Joh; Colonia; Erasmus; Gallia; Gualtherus; Luther; Melanchton; Neerlandia; Nigrinus; Reformatio; Oecolampadius; Selnecker; Turcken; Ultrajectum; Zeitung; Zwinglij; alwaar door de zorg van den Zeer Gel. Heer J. J. DODT V. FLENSBURG, (die na eenen arbeid van eenige jaren dezen Catalogus voor de drukpers heeft gereed gemaakt, op eene wijze welke hem den dank van alle bibliographen doet verdienen,) achter elk boek dat uit deze nalatenschap afkomstig is, dit staat aangeteekend: (*ex donat. Buchelii.*) Ook later is de Bibliotheek door geschenken van verschillende begunstigers verrijkt; waaronder voornamelijk uitmunten: het legaat (31 Octob. 1712) van TH. ALMELOVEEN, Prof. te Harderwijk, bestaande uit 12 verschillende uitgaven van QUINTILIANUS in folio, 14 in quarto en 40 in octavo et min. form., zoo als zij achter den ouden Catalogus waren bij elkander gevoegd; en van JO. CORN. BARCHAUSEN, Prof. alhier (24 Januarij 1724), die een aanzienlijk aantal boeken over de natuurlijke historie, en wel de meeste over de Botanie, aan de Bibliotheek heeft geschonken, bestaande uit 66 werken in folio, 62 in quarto, en 42 in octavo et min. form. zoo als de oude Catalogus deze mede aangeeft.

Ofschoon echter deze erfmakingen belangrijk waren, en den bijna zinkenden staat der Bibliotheek, zoo als BUCHELIUS hem noemde, weder eenigzins verhief, veel liet hij te wenschen over: wel zorgde de stedelijke regering, zoo veel in haar was, van tijd tot tijd de boekerij door aankoopen te vermeerderen, en bepaalde den 13 Decemb. 1682 dat daartoe jaarlijks *f* 200 - zouden afgezonderd worden, welke door een besluit van 10 Mei 1728 tot *f* 500 - jaarlijks werden gebragt; doch hoe onbeduidend was dusdanige som tot aanvulling eener Bibliotheek waar de behoefte zoo groot was! Ook werd den boekdrukkers opgelegd van elk boek, dat in deze stad zoude gedrukt worden, één exemplaar voor de Bibliotheek af te staan, welk besluit den 9 Januarij 1688 genomen, lang is gehandhaafd, en waaraan zelfs nog kort voor het noodlottige jaar 1810 door sommige drukkers is voldaan; ook deze maatregel echter heeft geenen zigtbaren invloed gehad. Het was eerst na de verheffing onzer hoogeschool tot eene lands Academie, dat door de gunstige beschikking van Z. M. den Koning, zoovele duizende als vroeger honderde guldens tot aankoop van boeken konden worden aangewend, waardoor dan ook de Bibliotheek in korte jaren een gansch ander aanzien heeft verkregen, en bij het onbruikbaar worden van den ouden catalogus, het drukken van eenen nieuwen heeft noodzakelijk gemaakt, welke, gelijk wij gezegd hebben, onlangs is verschenen. Ook strekt de zorg van den Bibliothecaris voornamelijk daarheen dat juist niet zoo zeer dit geld voor zeldzame werken wordt besteed, dan wel voor de zulke welke bij eene goede studie onmisbaar, en echter te

hoog van prijs zijn, om algemeen te worden aangekocht. Hierbij mag men nog steeds van tijd tot tijd roemen op eenige geschenken, waaronder voornamelijk te vermelden staat dat der H. H. Studenten aan onze Hoogeschool, die in het vorige jaar *f* 300 — tot dat einde hebben bijeen gebragt en hoop gegeven dit jaarlijks te vernieuwen.

Welk gebruik wordt nu van dezen schat gemaakt? Wanneer men de vroegere instructien voor den Custos, van de jaren 1640 en 1777 leest, zou men beschroomd zijn eenen voetstap in de Bibliotheek te zetten, ten einde niet doorzocht en doorsnuffeld te worden; en ofschoon ik reeds bij het jaar 1603 gezegd heb dat de boeken werden uitgeleend, zelfs bij de laatste instructie wordt dit zoo moeijelijk gemaakt, dat men liever geene boeken zoude willen ter leen bekomen, dan bij elk derzelve den Bibliothecaris lastig vallen om eene schriftelijke vergunning, met vermelding van den titel enz. (*). Van dit alles echter bestaat niets; op de daartoe bepaalde uren, namelijk

---

(*) Dit alles heeft niet kunnen beletten dat in het jaar 1673 de Graaf DE SO, LODIGERIUS en STUPPA, broeder van den Franschen Commandant hier ter stede, een zeer zeldzaam boek met Italiaansche verzen op zijn woord van eer heeft geleend, en niet terug gebragt. De Latijnsche brief waarin GRAEVIUS, die hiervan ooggetuige geweest was, dit aan den Secretaris der stad VORT vermeldt, is gedrukt achter de voorrede des Cat. van Pr. V. HEUSDE, en berust in handschrift bij de Theolog. Facult. dezer Academie. Ik maak te eerder gewag van dezen brief, die in het jaar 1698 door G. is geschreven om tot bewijs te strekken van het gebeurde in deze stad, tijdens dezelve door de Franschen was bezet, omdat daardoor genoegzaam wordt wederlegd het gevoelen van sommigen, dat de Bibliotheek in dien tijd door de Franschen zoude zijn geplunderd.

iederen werkdag van één tot twee, doch des Woensdags en Zaturdags tot vier uren, staat de Bibliotheek open niet alleen voor geleerden, maar voor een ieder die daartoe den toegang begeert. Hier ziet men eenigen aan eene tafel de nieuwste nommers der tijdschriften lezen, daar weder anderen boeken uitnemen, welke zij met toestemming van den Custos, na alvorens eene reçu daarvoor geteekend te hebben, gedurende drie weken naar hunne woonplaatsen mede nemen; want hoewel de instructie van den Custos als nog inhoudt, dat hij alleen aan gepromoveerde personen en predikanten boeken zal mede geven, is het echter den tegenwoordigen Custos, den zeer Gel. Heer J. H. KOCH, op zijn uitdrukkelijk verzoek, ten einde de bibliotheek van meer algemeen nut te doen zijn, op zijne verantwoordelijkheid toegestaan, ook aan anderen, dan de uitdrukkelijk bij de wet bevoegden, boeken mede te geven, zonder dat hiertoe de tusschenkomst van den bibliothecaris vereischt wordt; hetgeen voor dezen zoowel als voor de gebruikers een groot gemak geeft, en waarvan het gevolg is, dank zij deze milde inrigting, dat het onophoudelijk uitnemen en terugbrengen eenen zeer gunstigen invloed op de beschaving der studerende jeugd uitoefent.

Het inwendige der Bibliotheek beschouwd hebbende, zullen wij met nog een enkel woord gewag maken van de plaats zelve.

Het Choor der St. Janskerk, alwaar de boeken zedert twee eeuwen hadden gestaan, was meer geschikt om deze te bewaren, dan wel de gebruikers uit te lokken. Wanneer men niet door dringende noodzakelijk-

heid tot een bepaald doel derwaarts werd gedreven; schuwde men het kleine poortje waar men binnen moest kruipen om in het hol gebouw met steenen bevloerd, in weinige oogenblikken eene verkoudheid zich op den hals te halen; daarbij had de geheele inrigting een zoodanig aanzien, dat een onkundige gemakkelijk tot de verkeerde gevolgtrekking komen konde, dat geleerdheid en somberheid steeds gepaard moesten gaan. En nogthans op deze plaats getroostte zich de Hoogleeraar ACKERSDIJK, toen Secretaris van H. H. Curatoren dezer Academie, na het jaar 1815, uit zucht om den grond te leggen tot een nuttiger gebruik van de boeken, eenen nieuwen Catalogus te maken, welke tot leiddraad konde verstrekken bij het gereed maken van den thans gedrukten; — Op deze plaats was het dat de Heer KOCH, zedert ruim twee en dertig jaren Custos, zeventien jaren doorbragt, en er zijne gezondheid bij opofferde! — Doch ook hier blonk de vaderlijke zorg van onzen beminden Koning uit. De danszaal bij het voormalig paleis van LODEWIJK NAPOLEON werd tot eene Bibliotheek ingerigt, en de boeken derwaarts in het jaar 1819 overgebragt. Deze zaal, waarvan de afbeelding hier wordt mede gedeeld, is hoog verwelfd en met smaak gestukadoord; zij heeft zeventien ramen, en is verdeeld in acht kamers, welke in elkander loopen door eene breede opene poort, terwijl het gezigt stuit op eene nis, waarin een fraai Apollo beeld, naar dat van het *Belvidere*, een geschenk van wijlen den Ed. Groot Achtb. Heer Mr. W. H. DE BEAUFORT, in leven President Curator dezer Hoogeschool. Iedere kamer heeft twee ramen, dus zestien tot aan het einde der

zaal, terwijl daar achter, in eene afzonderlijke kamer met één raam, de handschriften worden bewaard.

Om in de zaal te komen gaat men eerst door een vertrek, des winters behoorlijk verwarmd, en geschikt tot lees-kamer voor hen, die, zonder de boeken in hunne bijzondere woning te begeeren, dezelve aldaar wenschen na te slaan; vervolgens komt men in eene voorzaal, alwaar de weinige gedenkstukken der oudheid welke hier aanwezig zijn worden bewaard, en welke versierd is met de geschilderde afbeeldsels van H. E. VAN BUCHELL en J. C. BARCHAUSEN, alsmede met de borstbeelden van E. OTTO, A. VAN DRAKENBURG, P. VAN MUSSCHENBROEK en D. MILL (*), vervaardigd door den vermaarden CRESCANT en aan de Bibliotheek vereerd op den 8^{en} Mei 1745 door den Ed. Geb. Heer VAN MOLLEM.

In de zaal zelve zijn de boeken in dier voege gerangschikt, dat aan elk zijne bijzondere plaats, zoowel naar het vak als het nommer is aangewezen, op zulk eene gemakkelijke wijze, dat zelfs een vreemdeling in weinige oogenblikken zich met de plaatsing kan bekend maken, en den catalogus opslaande, zonder eenige hulp of teregtwijzing met weinig moeite het gezochte kan vinden.

F. B. A.

(*) Zie over deze Sax. onom. litt.

Spaarbank.

Utrecht heeft geene spaarbank meer; de tegenspoeden van 1830 veroorzaakten eene groote daling der staatspapieren, waarin het kapitaal dier bank belegd was; en zij die hun geld in bewaring gegeven hadden, bekwamen het toen met aanmerkelijk verlies terug. De weinigen, die het niet terugnamen, kunnen zich het gunstige toeval van de tegenwoordige rijzing der fondsen ten nutte maken, om met weinig of geene schade hunne spaarpenningen weder te bekomen; maar de bank is inderdaad te niet gegaan en tot nog toe niet hersteld. Allen die belang stellen in het lot van die talrijke klasse onzer stadgenooten, welke weinig of geen vermogen bezitten, kunnen het verlies der Spaarbank niet genoeg betreuren; en zij zullen het gewis niet euvel opnemen wanneer ik de aandacht daarop tracht te vestigen.

Van de vele middelen die de menschlievendheid bedacht heeft, om de rampen der armoede weg te nemen of te verminderen, is er welligt geen dat zekerder zijn doel bereikt, en tevens minder opofferingen vereischt. De meergegoede behoeft alleen te bewaren en met zorg te beheeren, wat de mingegoede zelf opspaart. Er wordt dus vooral opoffering gevorderd van eenigen tijd, en hoe velen hebben hiervan eenen over-

vloed die hunzelven tot last is. Vele andere inrigtingen van weldadigheid, hoe goed ook gemeend, hebben haar doel gemist, en zelfs het kwaad, waartegen zij bestemd waren, op eene schrikbarende wijze vergroot. Dit doet wel eens ontmoedigd terugtreden; doch ten onregte. De ondervinding en de wetenschap kunnen ons de oorzaken van die teleurstellingen doen kennen, en ons voor nieuwe bewaren. Doch als men de oogen sluit voor dat licht, en blijft doen hetgeen goed scheen maar inderdaad kwaad was en is, dan kan men gewis geene goede uitkomst verwachten. Om hiertegen te waarschuwen, biedt zich welligt eene andere gelegenheid aan. Doch de spaarbanken behooren tot die weinige inrigtingen, welke de wetenschap als ten uiterste nuttig aanraadt, en welke bij de ondervinding algemeen door goeden uitslag bekroond zijn.

De groote oorzaak der armoede is het gebrek van voorzorg bij de lagere standen; nergens heeft naar evenredigheid zoo veel weelde en verspilling plaats als bij de armen, en dit maakt juist hunnen toestand zoo wanhopig. Hun bestaan moeten zij vinden in de vruchten van hunnen arbeid; doch die wordt niet onafgebroken gevorderd; zij worden door ziekte of andere omstandigheden na en dan daarin verhinderd; het loon voor hun werk is niet altijd even hoog. Wanneer nu het dagelijksch inkomen de behoeften overtreft, ziet men meestal dat die overvloed met de grootste onbezonnenheid verteerd wordt. In de groote fabrieksteden wordt niet zelden het werkvolk daardoor trager, en wil, wanneer de dagloonen hooger worden omdat er veel werk is, niet meer dan vijf, vier, somtijds drie dagen

in de week arbeiden; meer nog wordt het hooge loon dadelijk verbrast. Wanneer naderhand het werk ontbreekt of schaarsch is, bevinden diezelfde lieden zich in den bittersten nood. Men heeft dikwijls berekend, dat hetgeen zij gedurende het jaar verdienden volkomen genoegzaam was om hen te doen bestaan, indien zij slechts het te veel van den eenen tijd gebruikten om het te kort van den anderen tijd aan te vullen. Wanneer wij opmerken hoe juist in den zomer het meest verdiend wordt, terwijl in den winter de meeste behoeften plaats hebben, kunnen wij ons zeer wel verklaren, dat bij overvloed van werk en genoegzame beloning toch in het ergste jaargetijde zoo veel armoede geleden wordt. Hetzelfde heeft plaats met den ouderdom, die voor gebrek zoude kunnen bewaard blijven, indien men in vroegeren leeftijd daarop bedacht was geweest. De oorzaak van de armoede en van de verdorvenheid, die haar verzelt, ligt dus hoofdzakelijk in het gebrek aan voorzorg. Dat mededeelzaamheid daarin niet voorzien kan, behoeft thans geen betoog meer: geene mildheid kan het ledig aanvullen, dat geene grenzen heeft. Het groote middel is gelegen in de bevordering van voorbedachtzaamheid bij de lagere standen. Blinde mededeelzaamheid werkt het tegendeel uit; doch zeer bevorderlijk daarvoor zijn de spaarbanken. Wanneer men aan den minvermogende de gelegenheid verschaft, om in voorspoedige dagen hetgeen hij missen kan op te sparen, en zich daardoor eenen kleinen schat te vergaderen, die hem naderhand te stade komt; zoo mag men hopen, dat het genoegen van het langzaam vermeerderen van dien schat, van de

zekerheid voor de toekomst, van de onafhankelijkheid die daardoor verkregen wordt, bij hem den lust tot orde, tot ingetogenheid zal opwekken; en dus de grove uitspattingen in de dagen des overvloeds zoo wel als de nood in de dagen van schaarschheid meer en meer zullen verdwijnen.

Dit is eene maatschappelijke verbetering die bereikbaar is, en die men zich dus mag ten doel stellen, al zijn ook de eerste stappen om daartoe te naderen eenigzins moeijelijk en langzaam.

Zullen de spaarbanken aan dit heilzaam oogmerk voldoen, dan behooren zij de hoogst mogelijke zekerheid op te leveren, en eenige rente van het kapitaal te geven, waardoor het verkieslijk wordt het gespaarde aan haar toe te vertrouwen boven het onvruchtbaar behouden in eigene bewaring.

Wanneer met den penning die bestemd kan zijn om in den hoogsten nood, in de behoefte van den verlaten ouderdom te voorzien, in bewaring neemt, zoo moet men dien als een heilig pand beschouwen, voor wiens veiligheid men alles aanwendt wat menschelijke voorzorg vermag. Ik zoude het daarom als zeer wenschelijk beschouwen dat men het fonds der Spaarbank geheel onafhankelijk maakte van eenig staatspapier. Laat de rijke kapitalist hieraan zijne schatten toevertrouwen, zich zelfs in de kansen van rijzing en daling verlustigen; doch hieraan behoorde het kleine gespaarde kapitaal van den geringen man niet te zijn blootgesteld. Het gebeurde in 1830 kan ons ten overvloede hiervan overtuigen.

Ik weet wel dat het veel moeijelijker is het geld op

eene andere, volkomen veilige wijze te beleggen, doch het is niet ondoenlijk, en in de zorg hiervoor zoude nu juist de weldaad liggen welke men kan bewijzen. Wanneer men de rente voor de inleggers stelt op drie ten honderd, geloof ik dat men in de gelegenheid zijn zoude, om de belegging op onderpanden van vaste goederen of beleeningen uit te kiezen en ruim die rente te verkrijgen; zoodanig dat volgens alle berekening geen gevaar hoegenaamd voor verlies zoude aanwezig zijn. Hier doet zich echter eene zwarigheid op, die ik mij niet ontveins. Hypotheken zijn uit hunnen aard voor banken ongeschikt, dewijl men het geld niet spoedig genoeg en naar willekeur kan terug verkrijgen. Hoewel dus het kapitaal verzekerd ware, zoude de Spaarbank kunnen verlegen zijn om aan de inleggers het hunne weder te geven wanneer zij dit vorderden. Om hierin te voorzien zoude ik denken dat de goede gezindheid van eenige rijke inwoners van onze stad volkomen toereikend zoude zijn, indien zij zich willen verbinden om, in geval de Spaarbank zich mogt in verlegenheid vinden, ter zake dat het kapitaal, dat de inleggers terug verlangden, niet dadelijk konde worden ingevorderd, alsdan dat kapitaal voor te schieten tot dat die invordering zoude geschied zijn. Zulk een voorschot zoude zonder gevaar van verlies plaats vinden; en ik zoude mij zeer moeten bedriegen indien niet een groot aantal onzer stadgenooten gaarne dit nuttig gebruik wilden maken van de talenten die hun zijn te beurt gevallen. Eenvoudiger zoude het nog zijn indien zij zelve de geldopnemers zijn wilden en hunne vaste goederen daarvoor verbinden, tevens de

verpligting, om in geval van nood het opgenomen kapitaal dadelijk terug te geven, op zich namen. Zij zouden daardoor de zekerheid hebben, dat die nuttige welwillendheid hun nimmer aanmerkelijke schade zoude kunnen veroorzaken. Doch ik stel mij voor dat men dit minder gaarne doen zoude dan zich tot eenig voorschot verbinden. Eenige dagen vooruit te waarschuwen, kan men aan de inleggers, die eene som van b. v. meer dan ƒ 25, - terug verlangen, voegzaam voorschrijven; en het is dan in het verloop van dat getal dagen dat de waarborgers (indien ik ze zoo noemen mag) zich verbinden zouden, als het noodig was, zekere som als voorschot te bezorgen. Dit zoude nog alleen te pas komen in buitengewone omstandigheden, want in den dagelijkschen loop van zaken zoude men de berekeningen wel zoo kunnen maken, dat voorschot geheel niet noodig was of de inschikkelijkheid van een onzer cassiershuizen daarin ligtelijk konde voorzien.

Indien men de Spaarbank in Utrecht op deze wijze konde inrigten, zoude zij zich, geloof ik, gunstig boven vele andere onderscheiden, en zij zoude zich kunnen behoeden voor een ander gevaar waartegen het niet overbodig zijn zal te waarschuwen, namelijk dat van afhankelijk te worden van politieke gebeurtenissen. Het is van het grootste belang dat de Spaarbank geheel op zich zelve sta, van de regering geenerlei ondersteuning behoeve en ook in geenerlei betrekking daarmede kome. Het is ver van mij dat ik de goede gezindheid en de werkelijke begunstiging der regering voor de Spaarbanken in twijfel trekke, die zijn on-

deranderen te Rotterdam gebleken, waar het stedelijk bestuur in 1830 de Spaarbank is te hulp gekomen, en haar in staat gesteld heeft om zonder korting uit te betalen. Doch juist hierin vinde ik het grootste gevaar: de regering is nu geldopnemer van de bank geworden met de welwillende verpligting om het geleende kapitaal als het noodig is dadelijk aan de bank terug te geven. Doch wie geeft de verzekering, dat niet eenmaal juist dezelfde gebeurtenissen die de inleggers naar de bank doen vloeijen om het hunne weder te vragen, het stedelijk bestuur buiten de mogelijkheid kunnen stellen om het van de bank opgenomen kapitaal uit te betalen, zoo zoude eene Spaarbank zich buiten staat kunnen bevinden om hetgeen zij in bewaring genomen heeft, terug te geven, juist dan als de inleggers er het meest behoefte aan hebben. Indien de Spaarbank het groote maatschappelijke nut zal opleveren, waartoe zij bestemd is, zoo behoort zij voor zulke schokken beveiligd te zijn, en verheven boven politieke omkeringen; althans zoo veel naauwgezette voorzorg dit vermag. Hiertoe is het noodzakelijk dat zij alle betrekking met de regering vermijde; en ik zoude daarom aanraden om dit beginsel onder de grondregelen van eene nieuw op te rigten Spaarbank in onze stad op te nemen. De geschiedenis van ver de meeste circulatiebanken in Europa is meer dan voldoende om deze voorzorg te wettigen.

Ik heb voorgesteld om de renten op drie ten honderd te bepalen. Dit is wat lager dan de gewone opbrengst van kapitaal. Hierdoor zoude het verlies gedekt worden, dat de bank lijdt wanneer soms eenig

geld renteloos moet liggen, omdat de veilige gelegenheid tot het beleggen niet dadelijk gevonden wordt. Verder zoude langzamerhand eenig kapitaal uit de overgeschotene renten ontstaan, dat als waarborgfonds tegen onverhoopte verliezen zoude strekken. Door de rente niet hooger te stellen zoude men ook het misbruik voorkomen, dat meer gegoeden hunne kapitalen in de spaarbank brengen, om die veilig te beleggen. Men zoude zelfs indien sommige dit deden hierin eenig voordeel voor de bank kunnen zien, die doorgaans wat meer zoude kunnen ontvangen dan de drie ten honderd die zij aan de inleggers zoude voldoen. Indien men, zoo als dit elders geschiedt, de renten slechts alle vier maanden berekent, en voor den tijd, die vóór of na dien termijn verloopt, en geene vier maanden bedraagt, geene renten toestaat, zoo wordt ook hierdoor nog eenig voordeel voor de bank geboren; en tevens een grond te meer waarom rijkere kapitalisten hun geld niet ligt in de spaarbank zullen brengen. Men heeft in eenige reglementen aan het bestuur de vrijheid voorbehouden, om wanneer het oordeelt dat des niet te min onbevoegden (waarvoor deze banken niet bestemd zijn) hun geld aanbieden, dit af te wijzen. Mogelijk ware die bepaling ook hier doelmatig, hoewel ik het wenschelijk zoude vinden dat men ze missen konde, om de willekeurigheid waartoe zij aanleiding kan geven.

Indien, hetgeen ik vurig wensch, eene nieuwe spaarbank op vaste grondslagen in onze stad tot stand wordt gebragt, zoude ik ook raden om van de ondervinding hier en elders verkregen gebruik te maken

om het boekhouden en alles wat men gewoon is de détails te noemen, zoo volkomen mogelijk in te rigten. Dit is van veel meer belang dan men oppervlakkig denken zoude: de grootste duidelijkheid behoort met de meeste eenvoudigheid vereenigd te worden, vooral in eene inrigting die voor eene onbepaalde uitbreiding moet vatbaar wezen. Ik heb toevallig de spaarbank van Rotterdam eenigzins nader leeren kennen, en, zoo ik mij niet bedrieg, munt die uit door doelmatige wijze van bestuur. Mogelijk zoude haar voorbeeld voor de onze kunnen bevorderlijk zijn, en gewis zouden door hare bestuurders de inligtingen met groote welwillendheid worden verstrekt.

Ik sprak hiervoor van eene *nieuwe spaarbank*. Dit moet zij inderdaad zijn, zal zij wel slagen, geene voortzetting van de oude, die door de tegenspoeden van 1830 is te niet gegaan, en die geen vertrouwen meer zoude wekken. Het is noodig dat bekend gemaakt en aangetoond worde, dat de nieuwe bank tegen dergelijken gevaren beveiligd is, en dat voor de toekomst zulke maatregelen van zekerheid genomen zijn, welke het volkomenste vertrouwen verdienen. De belangstelling van die onzer stadgenooten, welker namen men gewoon is bij de inrigtingen van weldadigheid vermeld te vinden, en welke de behoeftigen als hunne beschermers en weldoeners beschouwen, zal gewis de algemeene deelneming en het groote nut bij de lagere standen ten uiterste bevorderen. Moge die belangstelling aan de nieuwe spaarbank ten deel vallen.

J. A.

Onderstaand Handschrift is ons medegedeeld, door den Hoog Wel Geb. Heer Jonkhr. *G. J. Beeldsnijder van Voshol.*

Waren (?) noch Luijden die het heugen mecht dat se 3 waren. Als den Heer van der Haar, Gent, Slancommandeur.

Binnen Utrecht dit jaar 1671 *waren deze die Carossen hielden.*

Jonker Jasper van Lienden.
H. tot Mijnden.
Capelle H. tot Schalkwijk.
Heer van Wulven.
Heer van Renswoude.
Jonker Peter Ruijsch.
Opperschout Ruijsch.
Vrouw van Sandenburg.
† Vrouw van Brakel (*).
De Land Commandeur.
† Jonker Steland.
Vrouw van Bomewal.
H. van der Lier.
H. van Amelisweerd.
H. van Voorn Panhuijsen.
H. van Rijnesteijn Casembroot.
H. van Amerongen.
H. van Zuijlesteijn.
H. van Jepema.
Lt. Colon. Grim.
Vrouw van der Haer.
Vrouw van Hardens.
H. van Hoencoop.
H. van Arlanderveen.
Jonker van Zuijlen, Lieutenant.
Vrouw van Deijl.
Evert van Weede, in de Staten.
Kasper Schade, in de Staten.
Nipoort, Raadsheer.
Borger Nellesteijn.
Jacob van Dinter, Zeepsieder.
Borger Foeijt.
Jacob Martens.
Jacob Liefting.
Majoor Weede.
Godijn.
Vrouw van Boelesteijn.
Raadsheer Parmentier.
H. van der Hoolk.
H. van Oudegeijn.

(*) De namen met † gemerkt zijn onduidelijk.

Capitcijn Westrecnen.
Colonel Golsteijn.
H. van Zuijlen.
H. van Dukkenborg.
Joffer Mulard.
H. van der Aa.
H. van Rijsenborg.
Jonker van Deuren.
Jonker Rossum.
Vrouw van Jutfaas.
Vrou van Horflaken.
Jonker de Ridder.
Jonker de Ridder.
Joffer Piek.
H. van Klijn Poelgeest.
Barth. de Gruijter.
van de Bemde.
Marees H. tot Moersbergen.
Joffr Haex.
Pittersson.
Jan Coenen.
Heuft.
Mamuchet H. tot Hoedringen.
van der Meulen.
van der Laan.
Kerkruch.
van Meerden.
Tromp.
Laurens Schas.
Nicolaas van Roijen.
Schuijl.
Joffr Harsing.
Benthem.
De Reuter.
Griffier Berk.
Gerobulus.
Adv. de Raad.
H. van den Hem.
van der Marsche.
Poeijt.
Kritbitz.
Smitzer.
Touchain.

Vrouw Louijse de Colignij, vrouwe van Prins Willem van Oranje, werdt van Dorth na Delff gebragt, op een gemeene open wagen. Ende sij brachten dezelve Carosse mede uijt Vrankrijk. Waarna Prins Maurits gebruijkte een veldkoets: die voor ende achter, op ende neder, of verdekt ende ongedekt koste gemaakt worden: *Aitzema 't eerste boek syner Hysterien*, *p.* 107.

MERKWAARDIG VONNIS.

Op den 28 Junij 1598 was een jongeling van een sterk ligchaam en schoone gestalte, die buiten de Waardpoort woonde, om vele misdaden welke hij bedreven had, en hem des doods schuldig maakten, veroordeeld om gehangen te worden. De bewoners echter van deze voorstad hielden sterk aan op zijne vrijlating, welke hij dan ook op de volgende plegtige wijze verwierf. Hij werd naar de strafplaats op het Vreeburg geleid, en zag aldaar door den scherpregter en zijne knechts alles naar gewoonte verrigten; de ladder stond aan de galg, de strop was gereed, hij zelf gebonden, men zong den lijkzang: ziet toen stond daar ook een schoon jong meisje van 18 jaren of daaromtrent, om vergiffenis voor hem te erlangen, gelijk eene bruid met eenen bloemenkrans om het hoofd, en deze werd aan hem na het aanheffen van eenen psalm, op zekere voorwaarden en na voorafgaande vermaningen, openlijk door eenen geestelijken in den echt verbonden, terwijl het omstaande volk zijne gebeden voor hem opzond. Deze plegtigheid werd bijgewoond door den plaatsvervanger van den Kommandant onder wien hij gediend had, en bij het einde van dit spelletje klapten de knechts van den scherpregter in de handen.

Uit Buchelius, Descr. Urb. Traj.

HERRINNERINGEN DER MAAND.

1249. 4 April. Overleed OTTO VAN HOLLAND 36ste bisschop van Utrecht, die bij zijne huldiging het Bisdom met zware schulden beladen vondt. Hij bragt hetzelve door zijne wijze regering, die 16 jaren duurde, ten koste van zijne eigene goederen in eenen bloeijenden staat. (*Batavia sacra*).

1713. 11 April. De vrede te Utrecht gesloten op dezelfde plaats waar voorheen de Wittevrouwe Abdij stond, hetwelk destijds een fraai en groot huis met een ruim voorhof was, en in eigendom toebehoorde aan den Heer ANTHONY VAN ASCH VAN WYCK, kanunnik van St. Pieter enz., wordende hetzelve, staande de onderhandelingen, betrokken door Milord JOANNES ROBINSON, bisschop van Bristol, eersten plenipotentiaris van Engeland op het Congres. In onzen tijd was dit huis bekend onder den naam van het huis van *Athlone*, zijnde in 1829 ingerigt tot de Willems-Kazerne. Deze algemeene vrede werd gesloten tusschen bijna alle staten van Europa, terwijl te gelijker tijd tractaten van koophandel tusschen de bijzondere staten, ieder naar deszelfs belangens getroffen werden. De grondslagen van dit vredesverdrag hadden zulk eenen gunstigen invloed op geheel Europa, dat gedurende een derde van eene eeuw de rust in dat werelddeel bijna onafgebroken voortduurde (*).

(*) Zie L. E. Bosch, de Willems-Kazerne voorheen de Wittevrouwe Abdij, bij den Uitgever dezes gedrukt.

Statistiek.

Vervolg van pag. 134.

Eene *tweede* opmerking ons voorgekomen, is deze: Dat bij den Burgerlijken stand onder het getal der overledenen, ook tevens die van 's Rijks Hospitaal zijn begrepen geworden; welke wij vermeenen dat hiervan moesten afgezonderd zijn. Te Utrecht toch bevindt zich het Groote Rijks Hospitaal, waarin zieken en gekwetsten van alle oorden worden opgenomen en waarvan het getal naar gelang der omstandigheden, meer of minder aanzienlijk is. Zij die dus in dit Hospitaal overlijden, kunnen wel niet gerekend worden tot den burgerlijken stand van Utrecht te behooren, waarom wij van gedachten zijn, dat dit getal, bedragende volgens onze 8e en 7e tabel 1519, van dat der overledenen afgetrokken en dus in plaats van 24,427 tot het getal van 22,908 over de 20 jaren van 1815 tot en met 1834, verminderd moet worden.

Het jaarlijksch getal van overledenen zoude alsdan bedragen als volgt.

In 1815 getal overledenen	1117.	
af in 't Hospitaal. .	58	
		1059.
— 1816 getal overledenen	1028.	
af in 't Hospitaal. .	43.	
		985.
— 18 17 getal overledenen	1272.	
af in 't Hospitaal. .	12.	
		1260.
— 1818 getal overledenen	1146.	
af in 't Hospitaal. .	15.	
		1131.
Transporteren. .		4435

Transport.		4435.
— 1819 getal overledenen	1043.	
af in 't Hospitaal. .	21.	
		1022.
— 1820 getal overledenen	884.	
af in 't Hospitaal. .	12.	
		872.
— 1821 getal overledenen	1031.	
af in 't Hospitaal. .	21.	
		1010.
In 1822 getal overledenen	1010.	
af in 't Hospitaal. .	44.	
		966.
— 1823 getal overledenen	1170.	
af in 't Hospitaal. .	40.	
		1130.
— 1824 getal overledenen	1082.	
af in 't Hospitaal. .	30.	
		1052.
— 1825 getal overledenen	1060.	
af in 't Hospitaal. .	50.	
		1010.
— 1826 getal overledenen	1157.	
af in 't Hospitaal. .	95.	
		1062.
— 1827 getal overledenen	1166.	
af in 't Hospitaal. .	79.	
		1087.
— 1828 getal overledenen	1150.	
af in 't Hospitaal. .	91.	
		1059.
— 1829 getal overledenen	1512.	
af in 't Hospitaal. .	41.	
		1471.
— 1830 getal overledenen	1243.	
af in 't Hospitaal. .	98.	
		1145.
— 1831 getal overledenen	1929.	
af in 't Hospitaal. .	393.	
		1536.
— 1832 getal overledenen	1628.	
af in 't Hospitaal. .	216.	
		1412.
— 1833 getal overledenen	1668.	
af in 't Hospitaal. .	103.	
		1565.
— 1834 getal overledenen	1131.	
af in 't Hospitaal. .	57.	
		1074.
Geheel totaal 22,908 overledenen.		

Onze verdere opmerkingen en vergelijkingen, zullen wij in een volgend nommer mededeelen.

Wij hebben ons voorgesteld van tijd tot tijd eenige bijzonderheden, aangaande de gewone- en jaarmarkten dezer stad mede te deelen. Hiertoe in de gelegenheid gesteld zijnde, beginnen wij met eene opgave van het getal paarden, hetwelk bij de laatst gehouden Palm-paardenmarkt van 13 April jl. aan de verschillende kantoren dezer stad is aangegeven. Men kan echter onzes inziens, stellig rekenen, dat buiten deze een driehonderdtal voor deze markt bestemd, de vorige dagen aan de Bilt en elders reeds koopers vonden en bijgevolg aan de stadsbelasting niet onderhevig waren. Zie hier de opgave:

Ridderschapsvaart	227	Paarden.
Roodebrug	14	—
Vaartschen Rijn	110	—
Waardpoort	4	—
Wittevrouwenpoort . . .	92	—
Catharijnepoort	254	—
Tolsteegpoort	227	—
	928	Paarden.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpeil.
1 April 1835.	4 el 24 dm.
15 —	4 — 39 —
30 —	4 — 65 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

Binnen Utrecht en derzelver Voorsteden,

IN DE MAAND

April 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *April.*

Amelia Angelique Wilhelmina Isabella Susanna, *dochter van* Jan Mauritz Graaf van Lijnden *en* Elizabeth Susanna Singendonck.

den 2 *April.*

Elbert, *zoon van* Jan van Stroe *en* Maria Teunissen.

Cornelia Lamberta, *dochter van* Cornelis van Vlooten *en* Adelberta Rijnberg.

Johanna, *dochter van* Wouter Boomers *en* Johanna Enkelaar.

Margaretha Josephina, *dochter van* Joseph Gerrit Broeder *en* Margaretha Alida Groenhuijzen.

den 3 *April.*

Arie, *zoon van* Johannes Gentenaar *en* Clasina Burner.

Cornelis, *zoon van* Tijmen Hamoen *en* Jannetje Oskam.

Johannes, *zoon van* Adrianus van Dort *en* Maria van Wierst.

Theodora, *dochter van* Theodorus Kuijltjes *en* Cornelia de Vos.

den 4 *April.*

Theodorus, *zoon van* Arnoldus Agterberg *en* Maria van Zijl.

Alida Maria, *dochter van* Willem Parree *en* Sara Elia Willems.

Jacob, *zoon van* Jacob Kuijper *en* Juliana Christina Boer.

Maria Agnes, *dochter van* Anthonie van Steijn *en* Maria Agnes Peters.

den 6 *April.*

Petronella Maria Cornelia, *dochter van* Paulus Marinus Verbeek *en* Maria Petronella Thiel.

Frederica Wilhelmina, *dochter van* Andreas Tigges *en* Helena van Kell.

Veronica, *dochter van* Johan Hommericht *en* Veronica Jaeger.

Jacobus, *zoon van* Pieter Wennckes *en* Anthonia van Bekkem.

Maria Johanna, *dochter van* Matthijs van Vlooten *en* Maria van Oort.

Jan, *zoon van* Hendrik Heijn *en* Wilhelmina Pop.

Johanna, *dochter van* Enje Spijk.

Johannes, *zoon van* Geertruida van Vliet.

den 7 *April.*

Jacob, *zoon van* Evert van den Berg *en* Metje van den Heuvel.

Dirk, *zoon van* Jacobus Deuvelinge *en* Christina Hogelander.

Adriana Johanna, *dochter van* Jan Verbrugh *en* Adriana van der Sloten.

den 8 *April.*

Wilhelmina, *dochter van* Johannes de Braake *en* Wilhelmina Meij.

den 9 *April.*

David Gerardus, *zoon van* Johannes David Leusden *en* Johanna Marija Verhoesen.

Johannes Petrus, *zoon van* Johannes Fredrik Vries *en* Petronella Vreeswijk.

Theodorus, *zoon van* Gerardus Peperkamp *en* Petronella Jaspers.

Arie, *zoon van* Matthijs Nieuwpoort *en* Alida Verbeek.

den 10 *April.*

Christiaan, *zoon van* Nicolaas van Drane *en* Geertje Beugelaar.

Jacomina, *dochter van* Jacobus de Leur *en* Elisabeth de Bouter.

Pieter Hendrik, *zoon van* Johannes van Olderen *en* Anthonia Johanna Oliedam.

Theodora, *dochter van* Johan Kastenhout *en* Margaretha Lomans.

Nicolaas, *zoon van* Hendrik Adelaar *en* Aletta Salet.

Dorothea, *dochter van* Johannes Helders *en* Anna Servaas.

Johannes, *zoon van* Jacobus van Hassel *en* Johanna Maria Bogaard.

Johann Fredrik, *zoon van* Johann Peter Betram Carel Knipper *en* Femmetje Reede.

den 11 *April.*

Theodora Hendrica, *dochter van* Dirk de Brieder *en* Charlotta Schut.

Elisabeth Gerarda, *dochter van* Reinier Hendriks *en* Helena Margaretha van Meeteren.

Theodorus, *zoon van* Hendrik van Dijk *en* Geertruij Hoonakker.

Anthonie Willem, *zoon van* Anthonie Willem Wilten *en* Hendrica Catharina Elisabeth Bonte.

Johannes Leonardus, *zoon van* Gerardus Groeneveld *en* Johanna Catharina Groeneveld.

den 13 *April.*

Agatha, *dochter van* Hendrik van Appeldoorn *en* Maria van Leeuwen.

Gerrit Hendrik, *zoon van* Gerrit Frederik Lebbe *en* Christina Doornberg.

Rutger Jan, *zoon van* Evert Ruth

Vermeer *en* Maria Sophia van der Linden.

Johanna, *dochter van* Johannes Klesman *en* Treijntje Roos.

Elisabeth, *dochter van* Willem van der Linden *en* Elisabeth Mendelaar.

Anthonia Johanna Adriana, *dochter van* Pieter Johannes Asselman *en* Johanna Sakkers.

Hendricus Martinus Johannes, *zoon van* Abraham Bernardus Ockeloen *en* Mechtelina Vernee.

Alida, *dochter van* Johannes Reinier Tollenaar *en* Geertruida Rebecca van der Kast.

Jan Richie, *zoon van* Johannes Bernardus Sutherland *en* Henderika Coersen.

Catharina Elisabeth, *dochter van* Laurens Johannes Schadee *en* Johanna Elisabeth Bletgen.

Philip Franciscus, *zoon van* Philip Emanuel Winck *en* Maria Francina van den Heuvel.

den 14 *April.*

Charles Fredric, *zoon van* Charles Fredric Martij *en* Adriana Jacoba Aarinksen.

Lena Belia, *dochter van* Jan Jacob van Dijk *en* Walburg Willemina Faddegon.

Anthonie, *zoon van* Franciscus van Helsdingen *en* Everdina Koppenhout.

Catharina Johanna, *dochter van* Hendricus Franciscus Ebbing *en* Catharina Lakens.

Thomas, *zoon van* Arnolda van Veen.

Hermanus, *zoon van* Hermina Groothand.

den 15 *April.*

Hendrik, *zoon van* Cornelis van Ham *en* Dirkje Weerdenburg.

Johanna Elisabeth, *dochter van* Bernardus van der Steen *en* Maria Catharina de Feu.

Clarus Anne Cornelius, *zoon van* Anthonij Justus Kruijder *en* Alberdina Florijn.

den 16 *April.*

Jacob, *zoon van* Marc Bronkhorst *en* Rosetta van Lier.

Wilhelmina, *dochter van* Willem Bosquion *en* Wilhelmina van Helsdingen.

Catharina, *dochter van* Johannes Koldenhoven *en* Cornelia Pot.

Agnes Hermina Gerarda, *dochter van* Petrus Cohu *en* Joanna Jacoba van Loendersloot.

Johannes, *zoon van* Paulus van der Horst *en* Judith de Kruijf.

Christiaan Johan Marinus, *zoon van* Dirk van Geelen *en* Helena Jacoba van Beek.

Maria Elisabeth, *dochter van* Johan Georg Jorg *en* Adriana van der Linden.

Johanna Cornelia, *dochter van* Anthonie Voerman *en* Cornelia van Dijk.

den 17 *April.*

Wilhelmus Gijsbertus Christophorus, *zoon van* Gerardus Ludovicus Keultjes *en* Joanna Martina Muller.

Johannes Baptist, *soon van* Valentijn Krooman *en* Catharina Fijn.

Nicolaas, *soon van* Johannes Martinus Burgers *en* Maria Janselina Lam.

Jan, *soon van* Jan van Egmond *en* Hendrica Koos.

Cornelis Hubertus, *soon van* Jacobus Rieff *en* Elisabeth Snijders.

den 18 *April.*

Johannes, *soon van* Johannes de Kok *en* Anna Arnoldina van Engelenburg.

Elisabeth, *dochter van* Johannes Weerdenburg *en* Alida van Gelkum.

Jacobus, *soon van* Jacobus van Rensen *en* Catharina van Dam.

den 20 *April.*

Gerritje, *dochter van* Pieter van Maanen *en* Wilhelmina Spelt.

Arie, *soon van* Hendrik van der Wurff *en* Hendrica Ockhuijsen.

Johannes Marinus, *soon van* Teunis van Basten *en* Wilhelmina Verhaar.

Aletta Maria, *dochter van* Bernardus Johannes Wilbrink *en* Johanna Aletta de Bruijn.

Margaretha Catharina, *dochter van* Arnoldus Stoutenberg *en* Johanna Elisabeth Jong.

den 21 *April.*

Gerrit Hendrik, *soon van* Jacobus Johannes Lebbe *en* Willemina Rennert.

Johannes Gerardus, *soon van* Gerardus van Slingerland *en* Catharina Jodina van Stenis.

Barend, *soon van* Albertus Roelofs *en* Johanna Jacobs.

Helena, *dochter van* Rijnier van Vreeswijk *en* Aletta van den Berg.

Dirk, *soon van* Johan Hendrik Meelen *en* Aagje Iking.

Aletta Geertruida Magdalena, *dochter van* Toers Schubart *en* Margaretha Elisabetha Niekerk.

Johanna Josephina Christina, *dochter van* Jacobus Burgers Jz. *en* Hendrica Christina Weusman.

den 22 *April.*

Johannes Alexander, *soon van* Joannes Nicolaa *en* Elisabeth Coenders.

den 23 *April.*

Theodora Josephina, *dochter van* Isaak van Gorkom *en* Anthonia van Hensbergen.

Johannes Mattheus, *soon van* Mattheus Fonville *en* Gerritje Groeneveld.

Frans Laurens, *soon van* Jacob Iman Cornelis de Vriese *en* Anna Maria Hendrina Wolldorff.

Jan, *soon van* Arie Verbeek *en* Lot Visee.

Geertruida Cornelia Francina, *dochter van* Dirk van der Steld *en* Cornelia Maria Pilaar.

Theodora, *dochter van* Johannes Huisen *en* Jacoba Mulder.

den 24 *April.*

Helena Catharina Petronella, *dochter van* Martinus Geul *en* Gerritje Lauwerier.

Willem, *soon van* Anthonius van Soelen *en* Dina van Rijn.

Christiaan Hendrik, *zoon van* Christiaan Hendrik Jenner *en* Elisabeth Soet.

Brand Hendrik, *zoon van* Tennis Jacobsen *en* Janna Geertruida Schuil.

Albertus, *zoon van* Dirk Aarsen *en* Johanna Elisabeth Lorette.

Johannes Hermanus, *zoon van* Johannes Hermanus Hoonakker *en* Johanna Lautenslager.

Theodorus Franciscus, *zoon van* Theodorus van Rijn *en* Maria Susanna Rosalia Reindre.

Franciscus, *zoon van* Hendricus Kuipers *en* Hendrica van Wijk.

Sibilla Regina, *dochter van* Anna Wilhelmina Staal.

Gerrit Nicolaas, *zoon van* Nicolaas Dirk Kemink *en* Alida Margaretha Meijster.

Wilhelmina Carolina, *dochter van* Willem Fredrik Thâmer *en* Agnes Burgemeester.

den 25 *April.*

Pieter Johannes, *zoon van* Leonardus Ummels *en* Maria Zwartjes.

Elisabeth, *dochter van* Wijnand van der Wel *en* Elisabeth van Dijk.

Wilhelmus, *zoon van* Johannes Driessen *en* Johanna van den Berg.

den 27 *April.*

Mozes, *zoon van* Jacob Hartog Lankhout *en* Betje Mossel.

Elisabeth Sara Antoinetta, *dochter van* Hendrik Gerard de Vries *en* Wijnanda Adriana van der Meulen.

Jacoba, *dochter van* Cornelia Grimmelikhuijsen.

Teuntje Clasina, *dochter van* Andries Noordanus *en* Petronella Geijsen.

Hendricus Johannes, *zoon van* Johannes Wijkmans *en* Geertruijda van der Voorn.

Gijsbertus, *zoon van* Jan van der Grift *en* Jacobje van Wagensveld.

Jan Gerard, *zoon van* Willem Bouwmeester *en* Hendrikje van den Heuvel.

Johannes Hendrik, *zoon van* Willem Hendrik Versteeg *en* Cornelia Ladrak.

Pieter Jacobus, *zoon van* Jacobus van Amersfoort *en* Steventje Broekhuijsen.

Arnoldus Gerhardus, *zoon van* Arnoldus Gerhardus Brusse *en* Debora Johanna van Waning.

den 28 *April.*

Cornelis, *zoon van* Weerdenaar Lit *en* Grietje Verkroost.

Eduard, *zoon van* Christiaan van Vreeswijk *en* Johanna Elisabeth Korver.

Anna Wilhelmina, *dochter van* Charles Frederic Affourtit *en* Cornelia Polder.

den 29 *April.*

Bernardus *zoon van* Wouter Wilhelmus Trompert *en* Jannetje Hogendoorn.

Paulus, *zoon van* Cornelis Weijers *en* Willemijntje van Mourik.

Catharina Cornelia, *dochter van* Johannes Pieter Aarssen *en* Maria Magdalena Geefhuijzen.

Albertus, *zoon van* Willem Staaring *en* Theodora Wilhelmina Schouten.

Rosina, *dochter van* Everardus Buijen *en* Alberta van Rooijen.

Christina Johanna Elsebe, *dochter van* Johannes Isaak de Haart *en* Christina Elsebe de Haart.

den 30 *April.*

Cornelia, *dochter van* Cornelia van Wieffering.

Er zijn in de maand APRIL 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	76.	
» » Vrouwelijke »	55.	
		131.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	5.	
» » » Vrouwelijke » . . .	6.	
		11.
Totaal.		142.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	3.
» dochters.	4.
Totaal.	7.
» Tweelingen (doodgeboren).	1.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *April.*

Johannes van Lopik, Zakkendrager met Johanna Margaretha de Groot, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Zantwijk, sergeant bij de mobiele schutterij van Utrecht geboren alhier, met Jannetje Vat, geboren te Hoevelaken Provincie Gelderland, beide wonende alhier.

Eduard Castrop, metzelaar, met Hendrika Burgemeester, weduwe, herbergierster, beide geboren en wonende alhier.

den 8 *April.*

Cornelis van de Peppel, bediende, met Pieternella Tieson, beide geboren te Wageningen en wonende alhier.

Coenraad van Elzen, schippersknecht, geboren te Mijdrecht, met Antonia van Rooije, werkster, geboren en beide wonende alhier.

Aalbertus Verkerk, kantoorbediende, met Geertrui Antonia Scheffer, beide geboren en wonende alhier.

den 10 *April.*

Jacob van Swieten, ontvanger der directe belastingen en accijnsen te Westervoorde, Provincie Gelderland, geboren te Rotterdam, wonende te Westervoorde, met Johanna Governdina Polders, geboren te Gorichem, wonende alhier.

den 22 *April.*

Johannes Josephus le Brun, geboren te Naarden, met Aletta Gesina Swillens, geboren en beide wonende alhier.

Albert van Beusekom, hovenier, met Petronella Hardenberg, hovenierster, beide geboren en wonende alhier.

den 29 *April.*

Hendrik Lamie, kleermaker, met Mechtelina Niekerk, beide geboren en wonende alhier.

Georg Daniel Man, kamerdienaar geboren alhier, met Hindrina Garridina Meijerink, dienstbaar, geboren te Ulser in het Graafschap Bentheim, beide wonende alhier.

Cornelis van Dijk, weduwenaar, timmerman, geboren alhier, met Marie Sibille Elleman, weduwe, naaister, geboren te Kleef, beide wonende alhier.

Johann Jacob Spangenberg, schrijnwerker, geboren te Nieudorff in het Hertogdom Holstein, met Hendrina de Raad, weduwe, slijtster in dranken, geboren en beide wonende alhier.

Dirk Monrooij, schoenmaker, geboren alhier, met Marya Bussink, dienstbaar, geboren te Ede, Provincie Gelderland, beide wonende alhier.

Wilhelmus Oostveen, hovenier, met Maria Rietveld, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Flantua, hovenier, met Cornelia Wetten, blekersmeid, beide geboren en wonende alhier.

Kornelis Arnoldus van Leeuwen, weduwenaar, kamerbehanger, geboren en wonende alhier, met Johanna Catharina Fooy, dienstmeid, te Sint Omer in Frankrijk, en wonende te Rijnsauwen.

Johannes van Munster, koetsier, geboren te Culenborg, met Gerarda Meesen, geboren en beide wonende alhier.

Bartholomeus Hubertus van Brussel, schilder, geboren te Maarssen, met Jannigje van Vliet, dienstbaar, geboren te Polsbroek, beide wonende alhier.

den 30 *April.*

Jacobus Julius Emanuël Friedrich Schroeter, geboren te Delft, met Justina Willemina van Os, geboren en beide wonende alhier.

Carolus Antonius Ludovicus Rodelstuntz, droogist, geboren te Breda, met Martienetta Carellina Bol, geboren en beide wonende alhier.

TE ZAMEN 21 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *April.*

Jacoba Hendrica Pak, 5 dagen, Koestraat.

Doodgeb. dochter van Hendricus Goossens, achter het Vleeschhuis.

den 2 *April.*

Willem Roelofs, 4 w., buiten de Waardpoort.

Cornelis Johannes Combee, 6 j., Zonstraat.

Jan Jacobus Hendriks, 3 j. 3 m., Viebrug.

Johannes Zwarts, 4 w., Teelingsteegje.

den 3 *April.*

Sija Maria Schorteldoek, ongeh., naaister, 36 j., Ridderschapstraat.

Ida Lamberta Vermeulen, huisvr. van Jan Marinus Spoor, 24 j., te Giessen Nieuwkerk.

Doodgeb. dochter van Elisabeth Schrams, Catharijnestraat.

Adriana de Jong, wed. Gerardus Vermeulen, 79 j., Meipoortje.

Catharina Bronstrink, wed. Martinus Nak, 75 j., L. Nieuwstr.

Steven Foppoly, schaarslijper, 78 j., Catharijnestraat.

Wilhelmina Hoofer, gescp. vrouw van Johannes Jacobus Dumans, 55 j., Servetsteeg.

Anthonia Catharina Maria van Everdingen, 24 j., Marieplaats.

den 4 *April.*

Hendrik Hoornenburg, circa 80 j., Vreeburg.

Theodora Ivo, ongehuwd, 19 j., Marieplaats.

den 6 *April.*

Coenraat Rood, 2 m., Elisabethstraat.

Aaltje Rubens, 18 d., Hekelsteegje.

Johannes Petrus Huinck, messenmaker, 72 j., Volderbrug.

Doodgeb. dochter van Anna Capel, Zuilesteegje.

Dorothea Angelino, huisvr. van Tileman Bongarts, 84 j., Weesbrug.

Marritje van Oostveen, ongeh., 80 j., Marieplaats.

den 7 April.

Doodgeb. zoon van Wilhelmina van Rooij, Pauwsteeg.

den 8 April.

Doodgeb. dochter van Jacobus Hasselman, buiten de Tolsteegpoort.

Jannetje van Hasselt, huisvr. van Hendrik Vesselo, 71 j., Tuchthuissteegje.

Wouter van Luijn, zeilenmaker, 73 j., buiten de Waardpoort.

Johanna Freijters, wed. Gijsbertus Achterberg, rentenierster, 63 j. en 2 m., Hamburgerbrug.

den 9 April.

Doodgeb. zoon en dochter van Anthonius Willems, Lauwersteegje.

Gottlieb Ender, gepens. militair, circa 63 j., Vissersteegje.

Johanna Maria Sophia Kruijff, 3 j. en 6 m., ABC straat.

Theodorus Harmsen, 14 d., Juffersstraat wijk G.

den 10 April.

Cornelis Hendricus Kusters, 3 j. 10 m., Lange Nieuwstraat.

Johann Heuns, koopman, 17 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 11 April.

Petronella Theodora Kinnegim, 5 w., buiten de Waardpoort.

Frans Porton, timmerman, 47 j., Walsteeg.

Heinrich Paff, fuselier bij de 1 komp. van 't depot der 9 Afd. Inf., 41 j., Hospitaal.

Nicolaas Malesteijn, schutter bij de 1 komp. 1 batt. der mobiele schutterij van Utrecht, 46 j., Hospitaal.

Cornelia van der Post, ruim 1 j., Gaardbrug.

den 13 April.

Adriana de Koning, kinderschoolhoudster, 54 j., Steenweg.

Maria Verstraaten, 4 m., Catharijnestraat.

Reinier Hendriks, 6 j., Viebrug.

Andries Spithout, schoenmaker, 52 j., Vreeburg.

den 14 April.

Jacob Jan van Ameijde, 4 w., Gortsteeg.

Johannes Petrus van Nimwegen, 7 w., Korte Nieuwstraat.

Gerarda Gol, 57 j., Marieplaats.

Petronella Hendrica Catharina Verhoef, 7 j., Volderbrug.

Doodgeb. zoon van Johannes van Veenendaal, buiten de Waardpoort.

Catharina Maria Swagers, 2 j., in 't Weistraat.

den 15 April.

Gijsberta van Tongeren, wed. van Marinus van Vlissingen, 54 j., Ganzemarkt.

Maria Allegonda Kroon, 7 j., aan 't Zand.

Gerarda van Eck, 5 j., Springweg.

den 16 *April.*

Franciscа Maria Ruffels, 2 j., Zalestraat

Teunis van der Wal, 5 j., buiten de Waardpoort.

Anthonia van Bekkum, huisvr. van Pieter Wennekes, 35 j., buiten de Waardpoort.

Joannes Boords, fuselier bij het reserve Batt. der 12 Afdeeling Infanterie, 19 j., Hospitaal.

Hendrica van Beek, wed. Christiaan van Groot-Battavé, 67 j., Walsteeg.

den 17 *April.*

Margaretha Buddingh, huisvr. van Jan Dirk Willem Kappenberg, 73 j., Voorstraat.

Doodgeb. zoon van Jacobus Stuijvenberg, buiten de Tolsteegpoort.

Alida van Weelderen, 13 j., Achterweg.

Theodora Kuijltjes, 13 d., Abstede.

Jacoba Maria Petronella Coelen, 1 j., Heerestraat.

den 18 *April.*

Doodgeb. zoon van Johannes van Hees, Juffcrstraat.

Hermina de Haart, wed. van Gerrit van Basten, 80 j., Diakoniehuis.

Otto van der Velde Schuring, officier van gezondheid der 2 klasse, 39 j., Springweg.

Hendrik Jan Geijtenbeek, ruim 1 j., Choorstraat.

Carolus Jacobus Hartman, 2 m., Vrouw Juttestraat.

Mannes Bos, fuselier bij de 4 komp. van het reserve Batt. der 12 Afdeeling Infanterie, 19 j., Hospitaal.

den 20 *April.*

Maria Kersten, ruim 4 j., Abstede.

Joan Frederik van Oordt, 7 j., Geertebrug.

Dirk Hasselaer, rentenier, 56 j., buiten de Wittevrouwe poort.

den 21 *April.*

Catharina Hazendonk, ongeh., dienstmeid, 25 j., Vrouw Juttestraat.

den 22 *April.*

Joannes van Maurik, tinnegieter, ruim 62 j., Jansbrug.

Cornelius Christianus Coets, rentenier, 78 j., aan de Maliebaan.

Albertus Maaswinkel, 10 w., Pelmolen.

den 23 *April.*

Hendricus Johannes van der Steen, gepens. 1 luit. ter zee, 69 j., Zuilestraat.

den 24 *April.*

Maria Puts, wed. Jan Wijkmans, naaister, 50 j., Jacobie kerkhof.

Arnoldus Bogaard, broodbakker, 53 j., buiten de Waardpoort.

Catharina van 't Hof, huisvrouw

Onderscheidene Handgrepen met de, bij het Reg. Lanciers in gebruik zijnde, Wapenen, 2e druk, 12°. 1833. . . . . *f* 0,50.

Onsenoort, (*A. G. van*) Bijdragen tot de Geschiedenis der vorming van eenen Kunstigen Oogappel, met gekl. en andere platen, gr. 8°. 1828. . . . » 2,40.

Hetzelfde werk op best papier. . . . . » 2,80.

——— ——— De Militaire Chirurgie, geschiedkundig beschouwd en met betrekking tot derzelver uitoefening, zoo bij de Land- en Zeemagt als in de koloniale dienst onderling vergeleken, met het Portret van den Schrijver en titelvignet, gr. 8°. 1832. . . . . » 2,40.

Edwards, Handboek der Heelkundige Ontleedkunde, vrij vertaald en met aanmerkingen vermeerderd door *Quarin Willemier*, met eene voorrede van *A. G. van Onsenoort*, 1e. en 2e. stuk gr. 8°. . . » 3,70.

Het 3e en laatste zal eerstdaags worden uitgegeven.

Studenten Almanak. 1835. . . . . » 1,90.

van Oosten van Staveren, Beleg van Haarlem. 1573—1574. Dichtstuk, gr. 8o. in Engelschen Cart. band. » 1,80.

Mr. *L. Ph. C. van den Bergh*, het Baskische Meisje, in den Burgeroorlog van 1834—1835, Romance . . . . » 0,15.

Tollens, Vaarwel aan de vaderlandsche Studenten als vrijwillige Jagers uittrekkende, kl. 8°. 1830. . . » 0,10.

Sloet van Oldhuis, (*B. W. A. E.*) Antigonus de Makkabeeër of de togt naar den Tempel, oorspronkelijk Treurspel, gr. 8°. 1830. . . . . . . » 2,40.

Studenten-Liederen, in muzijk gebragt door *B. Warstadt*, op velijn schrijfmed. in carton. . . . . . » 1,50.

Studenten-Koor N°. XI. uit de Cantate voor het Studenten-Concert, in muzijk gebragt door *B. Warstadt*, in gr. 4. op velin pap. . . . . » 0.75.

De Koning roept. — Soldaten-Koor, op muzijk gebragt door *B. Warstadt*, 4°. . . . . » 0,25.

Hermes, (Dr. *D. K.*) Heideblüthen, gr. 8o. vel. pap. » 1,40.

——— ——— druk med. . . » 1,00.

Visscher, (*L. G.*) Hoogl. te Utrecht. Over het herstel en de invoering der Nederlandsche taal, 8°. . . . . *f* 1,80.

——— ——— De Verbroedering of de Hollander en Brabander in een vreemd land, Tooneelspel, gr. 8°. . . . . » 0,60.

——— ——— De Koningin te Breda, Tooneelspel, gr. 8°. . . . . » 0,40.

Visscher, (*L. G.*) Aan den Koning en het Volk, Lierzang, gr. 8°. . . . . » 0,275.

——— ——— De Herder op het Slagtveld bij Nieuwpoort, 2e druk, gr. 8°. . . . . » 0,30.

——— ——— De Overstrooming, Lierzang, 8°. 1825. » 0,25.

Ware (het) nut en voordeel der beschaving, toegepast op, en in verband beschouwd met het Volkskarakter, ook met betrekking tot echte Vaderlandsliefde en Heldenmoed, door *Anonymus Gelrus*, gr. 8°. . . . . » 0,70.

Koetsveld van Ankeren (Mr. *van*) Onrust en Vertwijfeling of de kracht van het geweten. Oorspronkelijk Tooneelspel in 4 bedrijven, op postformaat. 1833. » 1,25.

——— ——— ——— ——— 's Konings Verjaardag of den 24 Augustus, Blijspel, kl. 8°. 1833. . . » 0,30.

Nouveau recueil de Fables de la Fontaine les plus familières. Mises a la portée des enfans, et suivies des fables de Florian les plus simples; par un ami des enfans, 12°. . . . . » 0,30.

Hiervan is eenen nieuwen druk, geheel omgewerkt en met de Nederd. uitlegging van de moeijelijkste woorden bewerkt door den Heer *Vernet*, ter perse.

Tranen eener Roomsch Katholijke Huismoeder over zich zelve en over hare kinderen geplengd, bij den aanblik harer kerk in Oud-Nederland 1833, gr. 8°. . . . . » 0,50.

Woord (een) Aan de Roomsch-Katholijke Geestelijkheid in Holland, gr. 8°. 1833. . . . . » 0,15.

Aanmerkingen op het stukje getiteld: Geruststelling voor den Schrijver van een Woord enz. door *A. H.*, gr. 8°. 1833. . . . . » 0,20.

Pl . VI

DE ST. M[illegible]

DE ST. MARIA KERK.

Nadat HENDRIK IV., Roomsch Keizer, omtrent het jaar 1076 genoegzaam geheel Italie door de wapenen aan zich had onderworpen, bood hem de stad Milaan eenen sterken tegenstand; de Keizer nam dezelve eindelijk in, en strafte haar hiervoor met eene plundering en verwoesting. Hij gebood echter de Godshuizen te ontzien, daar hij openlijk zeide, tegen zijne vijanden; niet tegen de godsdienst den oorlog te voeren. De tomelooze soldaten in weerwil hiervan verwoestten en verbrandden mede de schoone kerk der H. Maagd, welke van wit marmer gebouwd was. De Keizer hierdoor verslagen, deed de gelofte, elders in denzelfden smaak eene andere ter harer eere te stichten, hetwelk door COENRAAD, zijnen voedsterheer en trouwen medgezel, 22ste Bisschop van Utrecht, in deze stad werd tot stand gebragt, terwijl de Keizer hem hiertoe door rijke geschenken in staat stelde.

Hare stichting dagteekent tusschen de jaren 1082—1088, in welk laatste jaar zij volbouwd was.

Zij werd gebouwd in dezelfde orde, de vroegere gothische, als de afgebrande, terwijl hare plaatsing, digt bij de stadsmuren, ook mede opzettelijk schijnt geschied te zijn in navolging van die te Milaan.

Op het kruisdak der kerk stond een torentje, en op

het dak boven het choor het beeld van Keizer HENDRIK IV. met kroon en zwaard; zij was verder voorzien van nog twee torens; van welke de noordelijke door eenen storm is ingestort en de andere die zeer bouwvallig werd, tot voorkoming van ongelukken later is afgebroken, zijnde de kerk bij die gelegenheid aan de achterzijde 20 voeten ingekort, blijkens een opschrift van FRANÇOIS VAN HESSEL, kanonnik der Kerk, op den muur aldaar gegrift. Bij de kerk stond het kapittelhuis waarin eene fraaije kamer, welke diende tot vergadering der Kanonniken.

De Kerk en derzelver gebouwen waren met water en eene muur aan de stadszijde omgeven, tot welker gedeeltelijk onderhoud de stedelijke Regering zich verbond in het jaar 1397. De afbeelding alhier door ons medegedeeld, stelt dezelve van achteren voor volgens eene teekening naar die van AALBERT CUYP, en op het archief dezer stad berustende, welke door de heuschheid van den Heer H. A. F. A. GOBIUS voor ons tijdschrift is verkleind. Hoewel CUYP in de eerste helft der zeventiende eeuw heeft gebloeid, (gebor. 1605), is dit de oudste teekening welke wij hebben kunnen opsporen, daar dezelve de gebouwen nog vrij wel in zijn geheel voorstelt. Men ziet echter van achteren slechts éénen toren, en dat wel zonder spits; ook komt het ons voor dat het kerkhof bezwaarlijk van zoo vele boomen zal zijn voorzien geweest; de teekenaar echter heeft waarschijnlijk op de plaats zelve de kerk geteekend zoo als zij toen was, en het omliggende naar eene, niet ongepaste vrijheid afgebeeld, zoo als het hem voorkwam dat de omstreken zich in de

eerste tijden hadden vertoond: hiertoe behoort ook het weglaten der muren of wallen van de stad, welke hij er waarschijnlijk niet heeft bijgevoegd om de kerk van die zijde te beter uit te doen komen, en het water van den cingel te vertoonen, dewijl anders de stad reeds van muren was voorzien, die in het jaar 951 door Bisschop Balderic waren hersteld. Het kerkhof was, gelijk dat van meerdere kerken, niet door eene brug, maar door een rooster van de stad gescheiden, om te beletten dat de varkens, St. Anthonijs varkens genaamd, welke den Geestelijken behoorden, en in dien tijd vrijelijk door de stad liepen, niet op hetzelve zouden kunnen komen.

Zoo buiten als binnen de stad had deze kerk vele goederen en inkomsten, waaronder zich bevonden behalve verschillende landgoederen en tienden, (*) de Watertol te Smithuijzen, welke reeds bij de stichting dezer kerk, van het kapittel van St. JAN aan dat van St. MARIE was overgegaan, alsmede eene andere bij Schenkenschans (†). Binnen de stad had zij niet minder gezag en inkomsten; haar werd grond- en regtsgebied toegestaan, en geheel hetzelfde regt geschonken als de overige kollegiale kerken, bij eenen brief van JOHANNES III., 45ste Bisschop van Utrecht, van het jaar 1330, welk regt bestond in eene vrije uitspraak over alle zaken behalve verminking en doodstraf. Uit eenen anderen brief van datzelfde jaar blijkt, dat dit regtsgebied zich uitstrekte van den rooster van haar kerkhof naar de Zalestraat tot aan het Buurkerkhof, en aan de andere

(*) V. MIERIS, gr. Charterboek, D. I. pag. 131 en 203.

(†) Zie stukken betrekkelijk Utr. Geschiedenis. Utr. 1810.

zijde, van het Karhuis, anders Scherpenborch, (*) over den Steenweg oostwaarts, tot het Buurkerkhof met alle de huizen in dien omtrek gelegen. De gebouwen binnen dit regtsgebied betaalden eene zekere schatting of jaarlijksche erfpacht aan de kerk; de Mariestraat echter schijnt nog in bijzonder en naauwer verband met dezelve gestaan te hebben, hetgeen welligt tot de benaming dier straat zelve kan hebben aanleiding gegeven; dit blijkt mede uit het onderhoud harer bestrating, hetwelk geheel door de kerk werd gedragen: MATTHAEUS zegt daarom dat deze straat geheel de eigendom der kerk was, ofschoon hij er bijvoegt dat de stedelijke regering uit eigen beweging soms de kosten van onderhoud hielp dragen. De volgende brief strekt hiervan ten bewijze. *Borgemeesters, Schepenen, ende gemeene Raet der Stadt Utrecht, syn in een gedragen met den Deken ende Capittel van sinte* Marien *t'Utrecht, also datmen die straate vermaken ende verhogen sal, van* Godevaerts Bordens *huyse tot den rooster toe van haren kerchove tot deser tyt ende van gratien, want die selve strate binnen heuren montade gelegen is, ende van dien cost sullen sy gelden die twee deel, ende wy dat derden deel. Voort so selmen die plaetse ende dat erve, dat dien Heeren ende onse Stadt gemeen is, als die brieven houden, die daer af syn, casseryen, ende daer op setten enen putte op des Capittels, der Stadt, ende der gemeene buren cost, die daer billyck syn schuldich toe te gelden, ende wat wale daer af comen mach, die sel gemeen wesen des Capittels ende er Stadt voorgenoemt* &tc. *Gegheven int jaer ons Heren* 1352, *des Saterdachs na St.* Mathijs *dach.*

(*) Op den hoek van de Mariestraat en het Steenweg. Zie MATTH. de fund Eccl. p. 138.

Deze kerk was de vijfde of laatste collegiale in rang, om welke reden de kanonniken in de vergaderingen der vijf Ecclesien het laatst hunne stem uitbragten. Zij werd beheerd door 30 kanonniken die ieder hunne prebenden hadden, en onder hunnen Proost en Deken stonden, terwijl 25 vicarissen de bediening der vicarijen, kapellen en autaren waarnamen. Bij de verkiezing van eenen Proost moest daartoe een kanonnik der hoofdkerk benoemd worden, tot teeken van onderwerping aan dezelve: zij had dit met de andere kollegiale kerken gemeen, over welke alle de Domkerk dit gezag uitoefende als oudste, en met welker toestemming de andere waren gesticht. Dit regt, benevens nog vele andere voorregten welke de hoofdkerk genoot, zijn vernieuwd en bevestigd door Bisschop CONRAAD, in het jaar 1088 (*). De naamlijst der kanonniken van St. Marie is te vinden bij VAN HEUSSEN en VAN RIJN, HOYNCK VAN PAPENDRECHT en elders.

De kanonniken moesten geordende Priesters zijn; tot in het begin der 13e eeuw leefden zij gemeenschappelijk in de kloosters, na welken tijd eenigen hunner bijzondere woningen betrokken, en daardoor den naam van seculaire of wereldlijke kanonniken verkregen, terwijl de andere reguliere kanonniken genaamd werden.

Niemand kon kanonnik worden of moest 23 jaren oud zijn; die eene prebende of prove kreeg moest aan de stad in later tijd *f* 3,400 uitkeeren, welke som echter in het jaar 1630 verminderd werd op *f* 1,500. Zij vergaderden iedere week des Vrijdags ten 10 ure, waar voor zij presentie gelden ontvingen.

(*) Batavia Sacra p. 180.

De kerkgebruiken die den kanonniken waren voorgeschreven, bestonden hoofdzakelijk in de volgende:

Als de klokken om de getijden te zingen geluid hadden, kwamen zij in het choor met een kleed tot de hielen nederhangende en met pantoffelen, zijnde hèt hun verboden met schoenen, gedurende de dienst in hetzelve te komen, ten zij men er slechts doorging en dan nog was men verpligt achter de eerste pilaren om te gaan. Het was mede verboden onder de dienst in den buik der kerk te wandelen; zij waren verpligt met ongedekten hoofde op het choor zediglijk te zingen (*).

Die in de dienst des autaars hielpen, mogten gedurende dien tijd geene ringen aan de vingers, noch handschoenen dragen.

Ingeval een Prelaat het choor binnen trad of naar buiten ging, moesten alle de genen aan die zijde opstaan, en indien hij midden door hetzelve kwam, moesten allen aan beide zijden oprijzen; de scholieren waren verpligt, om hem den doorgang gemakkelijk te maken, zich in het midden van het choor te begeven.

Een kanonnik of choorgezel onder de kerkelijke diensten en als de andere kanonniken en choorgezellen gezeten waren, in het choor komende, moesten allen voor hem opstaan; die van lageren rang echter waren verpligt uit eerbied het ligchaam te buigen.

(*) Van Heussen en van Rijn zeggen in hunne aanteekeningen op de beschrijving van het Utrechtsche Bisdom, dat in de vroegste tijden het misbruik in zwang was, met gedekten hoofde in de kerken te zijn; zelfs ontzag men zich niet onder de dienst van de Mis overluid te spreken.

Tusschen het kleine autaar hetwelk aan de voeten van den stichter Bisschop COENRAAD stond, en tusschen deszelfs graf, mogt niemand gedurende de dienst doorgaan.

Ingeval de kanonniken of choorgezellen in hun plegtgewaad zich, hetzij in de kerk of op de straat bevonden, was het niemand geoorloofd, al waren zij ook kanonniken in hunne gewone burgerlijke kleeding, hen aan te spreken, maar moesten uit eerbied altijd voor hen wijken.

Verder waren er meer regelen voorgeschreven omtrent het zitten, staan, wandelen enz., door het choor, te vinden bij VAN HEUSSEN en VAN RIJN, Batavia sacra, MATTHAEUS enz.

Deze bepalingen echter schijnen niet behoorlijk te zijn nagekomen, daar in het jaar 1558 door den deken en het kapittel noodig geoordeeld werd eenige nieuwe regelen onder strafbepalingen volgens de kerkvergadering van Trente voor te schrijven. Er bevond zich ten dien einde een houten stoel voor de weerspannige kanonniken waarin hunne deijen en beenen geklemd en gepijnigd werden. De kerk van buiten en hare instellingen beschouwd hebbende, gaan wij over tot hare inwendige gesteldheid.

Zij had een prachtig aanzien, en rustte op verscheiden pilaren, op eene van welke in Latijnsche verzen hare stichting werd medegedeeld op eene wijze, welke later aanleiding heeft gegeven tot het bekende verhaal van den Vrieschen bouwmeester PLEBEJUS (*).

(*) Zie MATTH, *de Fund. Eccl. Lib. I. p.* 135. Hij deelt deze verzen mede, doch weerspreekt het verhaal omtrent den Vrieschen bouwmeester en den moord door denzelven aan den Bisschop gepleegd,

Op eene andere pilaar in het midden der kerk, stond een stier afgebeeld met het volgende onderschrift:

Accipe posteritas quae post haec secula narres, (†)
Taurinis cutibus fundo solidata columna est.

Vertaald door BUSSCHING *Geogr.* pag. 1031.

Nakomeling! Vertel dit vrij tijd in tijd uit,
Deez' zuil staat hier gevest met ossenhuid op huid (§).

Onder meer kapellen en autaren waarmede deze kerk prijkte vindt men gewag gemaakt van eene kapel, in het jaar 1198 in het noordelijk gedeelte der kerk gesticht door ANSELMUS (*), eenen harer kanonniken en kapellaan van FLORIS III., Graaf van Holland, gelijk blijkt uit den giftbrief van zijnen zoon DIEDERIK

---

welken hij in navolging van anderen toeschrijft aan den haat dien sommigen hem toedroegen, wegens zijne gehechtheid aan den Keizer, die hem de goederen van den Markgraaf EGBERTUS had geschonken. Zie *Batavia Sacra in Conrado.* Wat hiervan zij durven wij niet beslissen. Wij hebben echter in een handschrift, getiteld: *Grafzerken en Wapens der Kerken van Utrecht* de afteekening eener zerk gevonden, van licht gele kleur, liggende bij het choor, vertoonende de beeldtenis van FREBARDUS zoon van den Vrieschen bouwmeester, dien men zegt door zijn' vader vermoord te zijn; hij is voorgesteld met gevouwen handen, in eene biddende houding.

(†) In het Wapenboek op het archief alhier, staat: *quae post tua Secula narres;* en ook: *per tua etc.*

(§) Wij durven de waarheid hiervan niet beoordeelen; reeds vroeg werden omtrent de stichting dezer kerk verschillende sprookjes verhaald, zie onder meer, HOOGSTRATEN, Woordenboek. UTR.

(*) Bij van MIERIS, ALLUNUS genaamd.

VII., waarbij deze kapel beschonken werd met een zeker landgoed gelegen bij Naaldwijk.

Keizer WILLEM stichtte in de gallerij mede eene kapel ter eere van den H. Martelaar GEORGIUS, zie dezen stichtingsbrief bij BUCHELL in HEDAM, p. 211 en Bat. Sacra p. 224.

Onder de autaren muntte voornamelijk uit, dat van het Heilige Kruis, aan hetwelk ook verscheidene giften gedaan zijn, gelijk in het algemeen, deze kerk, aan de heilige maagd gewijd, bij voorkeur werd beschonken, waarin de stichters, de Keizer en de Bisschop waren voorgegaan. Van deze giften is hierboven reeds melding gemaakt; het zij echter niet ongepast hier nog bij te voegen dat de geloovigen in hunnen ijver zoo verre gingen, dat velen zich vrijwillig verbonden voor zich en hunne nakomelingen eene jaarlijksche schatting of hoofdgeld aan de kerk te betalen, gelijk dit ook bij de andere kerken niet vreemd was; waardoor zij niet alleen zichzelven maar ook hunne nakomelingen eene lastige en slaafsche verpligting oplegden. HEDA deelt zoodanig eenen brief mede van het jaar 1050, waarbij eene aanzienelijke vrouw zich en alle hare nakomelingen ondergeschikt en dienstbaar verklaart aan de hoofdkerk, en waarvan de hoofdinhoud deze is: » Die zich voor eenen tijd vernedert in deze wereld zal hierna in den hemel verhoogd worden. Het is daarom dat ik BERTA, van aanzienlijke en vrije geboorte, op aanraden van den Bisschop BENNO, door geene noodzakelijkheid gedwongen, mijn vrij hoofd verneder en toewijd aan het altaar van St. MARTEN, onder die verpligting en wet, dat ik, en alle mijne

nakomelingen na mij, jaarlijks elf denarien schatting vrijwillig betalen; met dien verstande, dat zoo lang ik leef ik dit alléén, en na mijnen dood de oudste mijner zonen of dochters dit betale en anders niemand; en dat dit verder aldus eeuwiglijk in mijn geslacht verblijve (*).

De kerk was van een groot aantal wapens, zoo geschilderde als op grafzerken gebeeldhouwde van de voornaamste geslachten voorzien, almede van tombben en andere bijzonderheden, waaronder voornamelijk uitmuntten:

De graftombe van den stichter derzelve, Bisschop CONRAAD, wiens stoffelijk overschot den 28sten Maart 1421 uit het binnenste der kerk, bij de vernieuwing van het choor in hetzelve werd overgebragt: dezelve was twee voeten hoog boven den grond, aan iederen kant van een wapen voorzien, een weinig daarboven waren tot in later tijd drie hoofden van eenhorens uit benthemmer steen gehouwen.

De graftombe van BALDUINUS, in het jaar 1155 Proost van deze kerk, en in 1178 tot Bisschop van Utrecht verkoren, overleden en in deze kerk begraven in 1196 (§).

(*) Het vernederen van het hoofd was eene van de uiterlijke plegtigheden welke bij zoodanige toewijding plaats hadden; somtijds geschiedde dit door eene keten om den arm welke nimmer werd afgelegd, soms werden zij met eenen band gebonden tot teeken van slavernij enz.

(§) Grafzerken en Wapenen der Kerken van Utrecht D. I. Mss. alwaar wij onder vele anderen de wapens vonden van de familiën Alkemade, van Brienen, van Amstel, van Tuijll, van der Muelen, van Rechteren, Renesse, Taets van Amerongen, Pallaes, Blois van

Aan den muur zag men de beeldtenis van Keizer HENDRIK II. geschilderd, waaronder men deze verzen las: —

Henrici effigiem Lector venerare Secundi,
In coelum meritis qui sibi fecit iter,
Cui divina dedit pietas expellere morbos,
Atque fovere hominum vota piasque preces.
Omni labe carens, observantissimus aequi,
Romano hic quondam præfuit imperio.
Rettulit in numerum Divorum Papa Secundus
Eugenius Sacris instituitque coli.

(*Vereer o lezer! de beeldtenis van* HENDRIK II., *die zich door zijne verdiensten eenen weg ten hemel heeft gebaand, wiens godsvrucht hem de magt gaf de ziekten te verdrijven en een voorspraak te zijn voor de gebeden der menschen. Vlekkeloos en naauwgezet regtvaardig stond hij eens aan het hoofd van het Romeinsch gebied. Paus* EUGENIUS II., *heeft hem onder de Heiligen opgenomen en bevolen hem als zoodanig te vereeren.*

Een schoone grafsteen voor de godvruchtige Gravin IRMEDRUDIS, die deze kerk ook ruim begiftigd heeft, op welken men het volgende las:

Gloria mortalis probat exitus ut sit inanis,
En Irmedrudis Comitissa fit pia pulvis,
Quæ fuerat vultu tam pulchra politaque cultu
Gratia divina tibi culpæ sit medicina.

Treslong, de Ridder van Lunenborg, Natewisch, Capellen, Panhuijs, Hogendorp, Servaes, Ewijck, enz. benevens de wapens van de Grootmeesters der Duitsche orde.

Irmedrudi illustri Comitissae, divino ritui deditissimae, de hac ecclesia bene meritæ pia posteritas posuit.

(*Het uiteinde bewijst hoe ijdel sterfelijke roem zij, zie de godvruchtige Gravin* IRMEDRUDIS *vergaat hier tot stof, die zoo schoon van gelaat en bevallig van manieren was. De goddelijke genade verstrekke tot heelmiddel voor uwe schuld.*)
(*Het godvruchtige nageslacht heeft dit gedenkteeken opgerigt voor de doorluchtige en zeer vrome Gravin* IRMEDRUDIS, *weldoenster dezer kerk.*)

Oudtijds waren in deze kerk twee schoone orgels, het grootste bevond zich onder de torens, het kleinste in het choor.

Er was ook eene Bibliotheek voor welker ingang:

pro X^{ti}. laude
hos libros lege
et postea claude.

(*Lees deze boeken ter eere van Christus en sluit ze daarna toe.*)

(*Het vervolg in een later* N°.)

KORT LEVENSBERIGT

VAN

P. C. BOR.

De beroemde geschiedschrijver PIETER CHRISTIAANSZ. BOR werd geboren in het jaar 1559, te Utrecht op de Oude Gracht bij de Bezembrug; zijn vader CHRISTIAAN BOR was een apotheker, en tot zijn 19e jaar vertoefde de jonge BOR in het ouderlijk huis, waarna hij zich te Haarlem nederzette, en van daar bij afwisseling in den Haag, te Beverwijk en het laatst wederom te Haarlem woonde. Reeds vroeg legde hij groote waarheidszucht en liefde tot de geschiedenis aan den dag, en voegt men hierbij dat hij juist het eerste licht aanschouwde, in het jaar dat de Koning van Spanje het besluit nam, om met vernietiging van de aloude vrijheid en voorregten, de inquisitie in de Nederlanden te vestigen, hetgeen voornamelijk de oorzaak is geweest der inlandsche beroerten en langdurige oorlogen, dan zal men zich niet verwonderen, dat de vurige jongeling zich opgewekt gevoelde, om deze belangrijke gebeurtenissen te boek te stellen. Hoewel niet bekend met eenige andere taal buiten zijne moedertaal en het Fransch had hij toch ijverig de oude geschiedschrijvers bestudeerd, en was met hen, ofschoon door vertalingen, gemeenzaam geworden, gelijk de menigvuldige spreuken, getrokken uit PHILO JUDAEUS, THUCYDIDES, POLYBIUS, TACITUS, SALUSTIUS, en zelfs uit CICERO en PLATO, genoegzaam getuigen.

Het blijkt uit zijne geschiedenissen, dat hij voor-

Behalve de gemelde boeken heeft hij nog in zijnen ouderdom geschreven:

Het zesde deel van de Kronijk van CARION, beginnende met het jaar 1576, en eindigende met den 20 Maart 1619. Amsterd. 1632. Fol.

Oorspronk der Nederl. oorlogen, gedurende de regering van de Hertogin VAN PARMA enz. in liedekens Leiden 1617. 4to.

Gelegentheit van 's Hertogenbosch, en inneminge van Wezel. 's Hage 1630. 4to.

Twee Tragikomedien in prosa als: APOLLONIUS, Prins van Tijro; en APOLLONIUS en zijne dochter TARSIA, 's Hage 1617. 4to.

VREEMD GESCHENK
VAN DE
REGERING VAN *UTRECHT*
AAN EENE
JONGE PRINCES IN 1569.

Bij verscheidene schrijvers van dien tijd en inzonderheid in het *Antwerpsch Chronijkje*, hetwelk in het jaar 1743 te Leijden is uitgegeven, zijn reeds breedvoerige berigten van het onthaal, hetwelk de Princes ANNA VAN OOSTENRIJK, dochter van Keizer MAXIMILIAAN, de bruid van Koning PHILIPS, ondervond hij hare reize door deze landen, voornemens om zich te Middelburg in te schepen.

Zij hield eenige rustdagen te Antwerpen, en werd aldaar met ongemeenen luister ontvangen en vervolgens met vele festijnen enz. onthaald.

Wij zullen alleen vermelden wat Utrecht aangaat; op bladz. 222 van gemeld boek staat aldaar op 28 Augustus aangeteekend:

» De Coninginne nu *t' Antwerpen* wesende is haer
» groote schenking van juweelen van diversche Landen
» Steden en Natien geschonken, want de stat van
» *Antwerpen* schonk haar twee tonnen gouts. De
» Natie van de Italianen twee schoen stucken gouden
» laken; ander een goude lampet met een becken (*)."

» *Vuytrecht* eenen vreesselyken grooten roeden os,
» die gecost had drie hondert en vyftigh Gulden, en
» deze coght alhier eenen vleeschhouwer, en men
» zach hem levendig in den Rooyen leeu om eenen
» halven stuyver en was soo groot, als by menschen
» gedenken gesien was; want hy was dick drie en
» dertig palmen, lang twee en dertig en een half, hoog
» negentien palmen; swaar twee en dertig hondert pònt,"

Op bl. 226 staat nog:

» Item (1570) den 22 Febr. en was vetten Donder-
» dag is alhier door de stad geleyt den grooten vetten
» royen os, levendig wegende drie en dertig hondert
» pont, die de Coninginne van *Spangnien* geschonken
» was; — Dezen vercocht men in het vleeschhuys ge-
» slagen synde ses stuyvers 't pont."

Dezé os is door de Princes aan de armen geschonken.

S.

(*) De Italianen en andere vreemdelingen, diesich in Antwerpen bevonden.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1580. 11 Mei. De belasting op haardsteden is reeds vroeg ingevoerd: op genoemde dagteekening werd alhier eene stedelijke belasting van twaalf stuivers op dezelve geheven, waarvan de helft door den huurder en de wederhelft door den verhuurder moest worden voldaan.

1585. 17 Mei. Werd er eene wet op het huwelijk afgekondigd, waarbij degenen die niet door hervormde geestelijken in den echt wilden verbonden worden, zulks na de afkondiging van het raadhuis, voor gecommitteerden van den raad en den secretaris der stad konden doen. De eerste paren welke van deze vergunning gebruik maakten, waren JASPER MONTANUS met JOANNA REGIA (misschien JASPER VAN BERGEN met JOHANNA DE KONING) en OTTO ROSANTIUS met de dochter van GIJSBERT LANSCROON.

1586. 31 Mei. Werd alhier het doodvonnis voltrokken aan den bevelhebber van de stad Grave, en aan twee kolonnels die deze stad aan den Hertog van Parma hadden overgegeven. Zij was van een genoegzaam garnizoen en leeftogt voorzien geweest, doch na het afslaan van eenige aanvallen bezweken. Genoemde personen werden naar Utrecht gevoerd, van verraad beschuldigd, en op aandringen dergenen, die de Engelsche partij waren toegedaan, op een vonnis van den Graaf van Leijcester, voor het Stadhuis onthoofd, niettegenstaande zeer velen, door hunne tusschenkomst en voorbeden, de voltrekking van dit vonnis zochten te voorkomen.

Nijverheid.

OVER ZIJDETEELT EN ZIJDEFABRIJKEN.

Met regt erkende men sedert lang ook den *Zijdeworm*, als een hoogst gewigtig geschenk in het rijk der schepping; wie toch bewondert niet het spinsel, dat heerlijk voortbrengsel hetwelk de natuur slechts uit bladeren van den moerbezieboom, in het ligchaam des worms, doet ontstaan, waarin de worm zich als eene zachte rustplaats, bij zijne gedaanteverwisselingen, verbergt en opsluit, en welk huisje, weder ontsponnen en tot enkele draden vereenigd zijnde, ons door eene kunstmatige bewerking die groote verscheidenheid van voortbrengselen en prachtige kleederen verschaft, die tot zoo veel welvaart en rijkdommen van onderscheidene volkeren en landen hebben aanleiding gegeven.

Het is zeker dat vóór vijftien eeuwen, de zijdeteelt in de zuidelijke gedeelten van Europa, nog geheel onbekend was. De zijde zelve was echter vroeger aldaar aangevoerd: toen ALEXANDER DE GROOTE het Persische rijk veroverde, werd de eerste zijde in Griekenland gebragt, en verspreidde zich van daar onder den bloem van het Romeinsche volk in Italië.

Keizer JUSTINIANUS, wenschende den koophandel zijner onderdanen van de knevelarijen der Persen te ontheffen, besloot met den Koning van Abijssijnien, hun een gedeelte van den zijdehandel te ontnemen. Zijne onderneming mislukte, doch op het oogenblik dat hij er het minste op bedacht was, verschafte eene onvoorziene gebeurtenis hem daartoe de gelegenheid. Twee Monniken, die zich in het begin der zesde eeuw lang in Indië en Persië opgehouden en in die landen, zoo wel de zijdeteelt als de bewerking der schoone zijdestoffen hadden leeren kennen, deelden, te Konstantinopel gekomen zijnde, aan Keizer JUSTINIANUS, de door hen gedane ontdekkingen mede. De Keizer hiermede grootelijks ingenomen, zond deze monniken weder naar die landen, met den last, om zoo doenlijk eenige dezer Insekten herwaarts over te brengen. De door deze monnikken daartoe ontworpen list gelukte: uitgeholde rottingen vulden zij met een groot aantal eijeren van zijdewormen, en toen zij daarmede waren teruggekeerd, slaagde men, door middel van mest zoo gelukkig in derzelver uitbroeijing, dat spoedig daarna in Konstantinopel, te Athene, Thebe en Corinthe, de eerste zijdefabrijken werden opgerigt. Ofschoon gedurende vele eeuwen de kunst der zijdeteelt en weverij aldaar als een geheim bewaard bleef, nam echter Koning ROGER van Sicilië, op zijnen kruistogt deze steden van Griekenland veroverende, het geheim der zijdemanufacturen, benevens eenige zijdewevers, met zich naar Sicilië en Italië, en de in het jaar 1130, of volgens anderen in 1148 te Palermo en in Calabrië door hem aangelegde werkplaatsen, zijn daar-

na de eigenlijke oorspronkelijke zijdefabrijken van geheel Europa geworden. Het is aan eene vrouw PAMPHILA, dochter van PLATIS, op het eiland Cos, het geboorteland van HIPPOCRATES en APELLES, dat de uitvinding van het weven der zijde tot stoffen, worden toegeschreven.

Het wordt er door sommigen voor gehouden, dat de zijdeworm en de kunst om van deszelfs spinsel een nuttig gebruik te maken, reeds vóór de tijden van ZOROASTER ook in Persië is bekend geweest; zeker is het intusschen dat ZOROASTER de voornaamste grondlegger was van de meer huishoudelijke aankweeking van dit insect en van deszelfs grootere voortteeling door tusschenkomst van menschelijke zorg en oplettendheid. De Persische Provincien aan de Kaspische zee, werden als de meest geschikte gewesten tot deze teelt beschouwd, en men vindt daar onafzienbare vlakten welke allen met moerbezieboomen overdekt zijn. De provincie Ghilan levert de schoonste zijde op, welke om hare zachtheid en fijnte zelfs boven de Chinesche (*) werd geacht; men vindt mede onder dezelve eene witte en zilververwige zijde, die tot zeer hooge prijzen betaald wordt. In het begin der 18e eeuw bragt alleen dit gewest jaarlijks meer dan 5,000 balen van die kostbare stof voort, welke in vroeger tijd naar Turkije en de Levant werd verzonden. Deze regtstreeksche handel op, en vervoerhandel door Turkije, verzekerde aan dit rijk zeer aanzienlijke voordeelen; doch, daar dit zoo wel in Persie als Rusland den naijver opwekte,

---

(*) In China was de zijde zelfs veel vroeger dan in Persie bekend.

zocht men een middel om denzelven ten aanzien van Turkijen te benoeijen. Inzonderheid onder Czaar PETER DEN GROOTEN steeg in het Moscovische Rijk deze naijver tot eene aanmerkelijke hoogte. De geschiedenis leert het, welk eenen magtigen invloed de vóórlichting der Hollanders op de ontwikkeling en bevordering van Ruslands grootheid en roem gehad heeft. In het belang van onzen Oostzeeschen handel konde het dan ook der Hollandsche groote handelkennis en scherpzinnigheid niet ontgaan, van dezen tegen het Turksche Rijk ontstane Persischen en Russischen naijver, een gepast gebruik te maken, ten einde ook voor zich zelve een aanzienlijk aandeel in de voordeelen van den Persischen zijdehandel deelachtig te worden. Deze zijde werd op kameelen van Ormus over het gebergte naar Rusland vervoerd; tot zoodanigen togt werden 90 dagen vereischt, en ieder kameel kon niet meer dan met twee balen worden beladen. Tot het vervoeren van 5,000 balen, was derhalve eene karavaan van 2,500 kameelen benoodigd. De kameelvracht als ook het loon van derzelver drijvers werden per dag berekend, waardoor de prijs der zijde zeer hoog te staan kwam. Nu bragten de Hollanders den Czaar de groote voordeelen onder het oog die door middel van het vervoer over de Caspische zee naar de Wolga konden worden verkregen. Met twee balen werd daarvan eene proef genomen waarvan de transportkosten nog geene tien guldens bedroegen. Weldra breidde zich nu de zijdehandel langs dezen nieuwen weg aanmerkelijk uit, en er werd aan de Persische en Armenische kooplieden vrijheid verleend om van denzelven gebruik te maken,

waarbij onzen nederlandschen landgenoot LODEWIJK SAMUCIUS door den Czaar als buitengewoon gezant naar Persië werd gezonden, om hen daarvan kennis te geven. Het gevolg van een en ander was, dat in sommige jaren de uitvoer tot op 8,000 balen geklommen was; van welke hoeveelheid het meerderdeel, voor Hollandsche rekening werd opgekocht. Voegen wij nu hier nog bij den vroeger aanzienlijken handel van onze voormalige Oost-Indische Kompagnie in de Bengaalsche en Chineesche zijde, en onze belangrijke betrekkingen in den zijdehandel met Italië en de geheele Levant, dan zal men zich eenigzins een denkbeeld kunnen vormen, van de groote uitgebreidheid en den aanzienlijken omloop van geld, welken deze tak in vroegere tijden in ons vaderland heeft te weeg gebragt.

In Venetië begon men de zijdeteelt in het jaar 1309, in Napels in 1456, doch het is in Italië dat zij, in het algemeen genomen, haren hoogsten trap van volmaking heeft bereikt. Pièmont levert de beste en Lombardije de meeste zijde op. De opbrengst der Venetiaansche Provincien bedroeg in het jaar 1817, 3,538,900 ponden cocons, die 292,289 ponden zijde opleverden. Turin bezit voortreffelijke fabrijken van naai-zijde, terwijl te Bologna meer dan vierhonderd zijdemolens door de rivier Reno gedreven worden. Meer dan één millioen ponden zijde worden er jaarlijks in Siciliën voortgebragt; ook was voorheen in Spanje de zijdeteelt en weverij van groot aanbelang, daar alleen in Valencia meer dan 1 ½ millioen ponden zijde gewonnen werden, terwijl nog in 1804 het getal der zijdewevers in Portugal op 27,000 werd begroot.

In Frankrijk werden onder de regering van LODEWIJK XI., in de nabijheid van Tours, de eerste moerbezieboomen voor de zijdeteelt geplant; ook was deze vorst de eerste die in het jaar 1470 in Frankrijk eene zijdefabrijk deed oprigten, waartoe kunstenaars en bekwame werklieden uit Genua, Venetië, Florence en Griekenland ontboden werden, welke hij allen, bij patent van den jare 1480, met groote voorregten en vrijheden begunstigde. Desniettegenstaande was HENDRIK II., die in het jaar 1548 de kroon aanvaarde, de eerste die op de bruiloft zijner zuster een paar zijden koussen droeg; de zeldzaamheid en kostbaarheid der zijde bewoog dan ook HENDRIK IV. om de zijdeteelt door het planten van eene menigte witte moerbezieboomen inzonderheid in Touraine, Provence en Languedoc, aanmerkelijk uittebreiden. De dood van dezen goeden vorst, en de daarop gevolgde burgeroorlogen, de pest en andere onheilen verhinderden echter den voortgang dezer zijdeteelt, waardoor eigenlijk niet vóór den tijd van LODEWIJK XIV., deze gewigtige tak van landbouw, nijverheid en handel, eerst regt gezegd kan worden te zijn tot stand gekomen: van de 100,000 inwoners te Lyon rekent men, dat ten minste 80,000 in verband staan met de onderscheidene bedrijven der zijde, van het spinnen af, tot op het weven en de verzendingen der stoffen, terwijl het geheele bedrag van dezen tak van volksvlijt in Frankrijk op eene waarde van *Drie en vijftig millioenen Nederlandsche guldens* wordt begroot.

Onder koning KAREL I. had men ook proeven genomen om de zijdeteelt zoo wel door aankweeking van den

moerbezieboom als van den zijdeworm in Engeland intevoeren; doch men heeft hierin niet naar wensch kunnen slagen.

Ten aanzien der zijdefabrijken in Engeland valt op te merken, dat vóór de regering van EDUARD III. enkel zijdenlinten en andere geringe artikelen geweven werden. Van de regering van dezen Koning af, tot aan die van HENDRIK V. werden er onderscheidene verordeningen ingesteld tot aanmoediging der zijdefabrijken. In het jaar 1620 deed JAKOB I. uit vreemde landen zijdewinders, wevers, verwers enz., overkomen, waarvan het gevolg was, dat spoedig daarna, meer dan 50,000 menschen hiertoe gebezigd werden. Vele, tijdens LODEWIJK XIV. uit Frankrijk naar Engeland gevlugte zijdewevers, werden aldaar met opene armen ontvangen; zij kozen tot de hoofdplaats hunner weverijen van zijdenstoffen Spitalfialds te Londen, en tot het weven van zijdenlinten Coventry. Welhaast zag men nu den geheelen omtrek van Spitalfields met zijdefabrijken opgevuld, waarvan het getal der wevers zoodanig toenam, dat deze plaats alleen in staat was, om in oorlogstijden, des gevorderd wordende 20,000 matrozen ter bemanning der schepen te leveren.

Hoogst weldadig was de hiervoren reeds aangehaalde groote Oud-Nederlandsche zijdehandel en derzelver gevolgen voor de oprigting en bevordering van zeer vele zijdefabrijken, voornamelijk toen na de herroeping van het Edict van Nantes een groot aantal fransche vlugtelingen gedeeltelijk te Haarlem, Utrecht en elders zich vestigden, en door hunnen vlijt en be-

kwaamheden, den grond legden tot zoo vele schoone fabrijken in zijdenstoffen die eene reeks van jaren, de bewondering van Europa hebben gaande gemaakt.

Ook eigen Nederlanders hebben daartoe door hun vermogen, hunne vlijt en ondernemingsgeest op eene aanmerkelijke wijze bijgedragen: ons voor het tegenwoordige slechts bepalende tot die welke tot onze stad Utrecht betrekking hebben, mogen wij voorzeker hier eene bijzondere vermelding maken van de beroemde *zijdereederij*, in den jare 1681 door den Heer JACOB VAN MOLLEM, op zijne vorstelijke lustplaats, buiten de waardpoort gelegen, de *Zijde-balen* geheten, aangelegd, waarvan de voortreffelijkheid en uitgebreidheid van inrigting, voorzeker nimmer in ons land eene wedergade gevonden heeft; met hoeveel bewondering beschouwde men niet die voortreffelijke werkplaatsen, welke tot de zijdereederij waren ingerigt, alwaar in eene boven- en benedenzaal, op 32 zijdemolens met een groot rad, door water gedreven, duizenden van spillen in werking werden gebragt. Onberekenbaar waren de weldadige uitvloeisels die dezen tak van nijverheid over honderden van Utrechts ingezetenen van alle klasse verspreidde. Zij schonk leven, veerkracht en welvaart aan tallooze andere middelen van bestaan, en genoot zoo wel door het vermogen van derzelver eigenaars als door de voortreffelijkheid van hare voortbrengselen eenen langdurigen bloei, tot eindelijk, door den loop van tijden en omstandigheden ook deze zoo schoone inrigting in het jaar 1816 derzelver geheele slooping heeft moeten ondergaan.

De eenige zijdereederij thans nog in deze stad aan-

wenig, en die ook den naam van zijdebalen voert, is die van den Heer W. MIDDELKAMP VAN RUSSEL. De voortbrengselen welken zij levert, worden zeer geroemd; doch men betreurt met alle regt, dat onderscheidene oorzaken, haren toenemenden bloei en welvaart, als ook hare verdere uitbreiding, waarvoor zij in zulk eene hooge mate vatbaar is, hinderlijk zijn.

Daar men nu de zijdehandel op Italië, meer dan voorheen ten nadeele der zijdefabrijken in het algemeen, als monopolie drijft, worden als middelen tot opbeuring van dezelve opgegeven, de bevordering van eene eigene inlandsche zijdeteelt, en het is daarom dat wij ten slotte ook hiervan nog met een enkeld woord gewagen zullen.

Bekend zijn de vele langdurige vooroordeelen welke er tegen het welgelukken der kultuur van witte moerbezieboomen en het aankweeken derzelve tot eene *zijdeteelt* in ons Vaderland hebben bestaan. Enkele, onder anderen in het begin der 18ᵉ eeuw in de nabijheid van Amersfoort gedane, doch niet geslaagde proefnemingen, hebben voorzeker het hunne daartoe bijgedragen, en welligt zoude ook thans dit vooroordeel nog aanwezig zijn, indien niet het welgelukken van latere ondernemingen hetzelve ten eenen male op de overtuigendste wijze, hadden krachteloos gemaakt en uitgeroeid.

Een aanmerkelijk voorbeeld daarvan vinden wij reeds in de voortreffelijke zijdeteelt van den Heer VAN HASSELT op den Huize *Empe* bij Zutphen in het jaar 1750 aangelegd. Meer dan tienduizend witte moerbezieboomen door hem aangekweekt, hadden eenen zoo

weligen groei, dat hij binnen weinige jaren zich in staat bevond, door derzelver bladeren, zijne zijdewormen naar behooren te kunnen voeden. De zijde, door den Heer VAN HASSELT van dezelve verkregen, werd niet alleen bevonden even zoo goed als die van Italië en Frankrijk te zijn; maar het geen bewondering verdient is, dat de lengte van de draden zijner cocons die van Italië verre overtroffen, daar de laatste gewoonlijk eene lengte hebben van 924 tot 930 voeten, en eene gemeetene draad der cocons van den Heer VAN HASSELT daarentegen bevonden is 4390 voeten lang te zijn. Ook in onze dagen, hebben de proeven in Noord-Braband door den Heer BERAIL, als ook in Zeeland, en in een naburig gewest ondernomen, de volkomene welslaging dezer ondernemingen nader bevestigd. Wat de aankweeking van den witten moerbezieboom betreft, dienaangaande vermeenen wij ter lezing te mogen aanbevelen, het in 1832 uitgegeven belangrijk werkje van onzen verdienstelijken Hoogleeraar C. A. BERGSMA, getiteld: *Aanmoediging en Handleiding van de witte moerbezieboomen*, waarin men de middelen vindt aangewezen, die zoo wel tot de bevordering van onzen landbouw, als tot de welvaart van velen, kunnen aanleiding geven.

Kort na deszelfs uitgave, is, van wege de Commissie van Landbouw in Utrecht, door middel van de Staats-courant en andere dagbladen, bekend gemaakt, dat de Heer R. DUFOUR, Ontvanger der Directe Belastingen te dezer stede, in het bezit zijnde van een' aanzienlijken voorraad van driejarige witte moerbezieboomen, genegen was daarvan tegen den geringen prijs van

f 2,50 de honderd af te staan, aan de zoodanigen die zich op de planting van dezelve wenschten toe te leggen; waarvan dan ook het gevolg is geweest, dat werkelijk door anderen die aankweeking is ondernomen en tot heden toe met het gelukkigste gevolg is bekroond geworden, zoodat het bewezen is, dat de witte moerbezieboom, hier even zoo welig als in Italië tieren kan, zijnde hier zelfs in den *Hortus Medicus*, eene witte moerbezieboom aanwezig, die thans den ouderdom van *zestig* jaren bereikt heeft. En daar nu de teelt der zijdewormen, bij een genoegzaam voedsel der bladeren van de witte moerbezieboomen, binnenshuis op eene zekere warmtegraad gestookt, tot een wezenlijk effect kan worden gebragt, zoo zijn naar aanleiding hiervan de vooruitzigten op den aanleg eener eigene zijdeteelt, ook voor de stad Utrecht allergunstigst, en heeft men regt, daarvan de beste uitkomsten te mogen verwachten. Het is dan ook onze hartelijke wensch, deze belangrijke verwachtingen weldra vervuld te mogen zien, opdat daardoor de bronnen onzer nijverheid vermeerderd, de welvaart onzer ingezetenen verhoogd, en de opbeuring en herleving onzer zijdefabrijken daardoor in eene ruime mate mogen bevorderd worden.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 Mei 1835.	. . . .	4 el 58 dm.
15 ———	. . . .	4 — 52 —
31 ———	. . . .	3 — 58 —

Statistiek.

Op grond van onze in N°. 3 en 4 van dit Tijdschrift gemaakte opmerkingen, ten aanzien eener meer juiste opmaking der plaats gehad hebbende geboorten en sterfgevallen, voegen wij hierbij:

Tab. XI. Eenen *Staat* van het verschil, hetwelk het aantal geborenen met dat der overledenen van het jaar 1815 tot en met 1834 in de stad Utrecht en deszelfs voorsteden heeft opgeleverd, na bijvoeging van het getal doodgeborenen, en na aftrekking van het getal overledenen in s' Rijks Hospitaal.

Uit dezen staat is blijkbaar, dat door het verschil tusschen geborenen en overledenen, het jaar 1817 de grootste vermindering, en het jaar 1828 de grootste vermeerdering heeft opgeleverd, en dat er, over de twintig achtereenvolgende jaren te zamen genomen, een zuiver totaal van vermeerdering van 6,196 zielen, heeft plaats gehad.

Wij bepalen ons voorts tot de navolgende opmerkingen:

Dat de oorzaak van de 206, in 1817 meer overledenen dan geborenen, veilig mag worden beschouwd, als het gevolg van de vele geheerscht hebbende ziekten, uit de hoogst ongunstige weersgesteldheid in 1816 voortgesproten, als ook uit het plaats gehad hebbende gebrek aan granen, en van de hieruit ontstane duurte der levensmiddelen.

In het daarop volgende jaar, heeft het getal overledenen dat der geborenen, met 33 overtroffen, het-

TAB. XI.

STAAT

VAN HET

VERSCHIL, hetwelk het aantal Geboorten, met dat der Overledenen, van het jaar 1815 tot en met 1834 in de stad *Utrecht* en deszelfs voorsteden, heeft opgeleverd, na *bijvoeging* van het getal Doodgeborenen, en na *aftrekking* van het getal Overledenen in 's Rijks Hospitaal.

JAREN.	Geboorten.	Sterf-gevallen.	Vermeerdering.	Vermindering.	Zuiver Totaal van vermeerdering over 20 Jaren.
1815.	1189	1059	130	—	—
1816.	1137	985	152	—	—
1817.	1054	1260	—	206	—
1818.	1098	1131	—	33	—
1819.	1242	1022	220	—	—
1820.	1310	872	438	—	—
1821.	1456	1010	446	—	—
1822.	1542	966	576	—	—
1823.	1552	1130	422	—	—
1824.	1617	1052	565	—	—
1825.	1647	1010	637	—	—
1826.	1634	1062	572	—	—
1827.	1640	1087	553	—	—
1828.	1731	1059	672	—	—
1829.	1637	1471	166	—	—
1830.	1577	1145	432	—	—
1831.	1556	1536	20	—	—
1832.	1446	1412	34	—	—
1833.	1512	1565	—	53	—
1834.	1527	1074	453	—	—
	29104	22908	6488	292	6196

geen is toeteschrijven aan de in dat jaar hier ter stede geheerscht hebbende kinderziekte, daar het getal slagtoffers aan dezelve 229, en dus bijna een vijfde gedeelte van de overledenen bedragen heeft.

Nog heviger heeft deze ziekte gewoed in het jaar 1831, ofschoon het getal der geboorten, dat der sterfgevallen met 20 is te boven gegaan. De toen aan de kinderziekte gestorvene personen, bedroeg 267; zijnde meer dan 1/6 gedeelte der overledenen.

Het is dus niet zonder reden, dat door de stedelijke Regering steeds voortdurend de aandacht der ingezetenen op de weldadige uitwerkselen der koepok-inenting wordt gevestigd, en aan de ouders, de dure verpligting tot het doen inenten hunner kinderen, wordt op het hart gedrukt.

In 1826, zijn van den eersten October tot den laatsten December, 69 kinderen aan de mazelen overleden; doch de stad Utrecht is overigens op eene bijzonder gunstige wijze verschoond gebleven van de hevige ziekten, welke in de vijf laatste maanden van dat jaar, bij uitsluiting in vijf, aan den zeekant gelegene Provincien, als Noordholland, Zuidholland, Zeeland, Vriesland en Groningen, geheerscht hebben, en waarvan eene aanmerkelijke vergrooting in het gewoon getal van sterfgevallen, het gevolg is geweest. Het is waarschijnlijk, dat deze bevrijding uit de hoogere ligging der Provincie Utrecht, dan die der vijf genoemden, verklaard zal kunnen worden.

Het meerder getal geboorten dan sterfgevallen in het jaar 1832, was slechts 34, welke geringe vermeerdering veroorzaakt is, door de in dat jaar ge-

heerscht hebbende cholera-ziekte, waaraan 297 personen overleden zijn.

Over het jaar 1833 vonden wij een getal van 53 meer overledenen dan geborenen. In dat jaar heeft de cholera-ziekte deszelfs aanvallen hervat, en zijn 239 personen daarvan het slagtoffer geworden; — doch bovendien hebben in datzelfde jaar nog 266 sterfgevallen aan de mazelen plaats gehad, waaruit blijkt dat deze ziekte, een getal van 27 sterfgevallen meer dan die der zoo zeer gevreesde cholera, heeft te weeg gebragt.

Moge dan toch dit treurig tafereel voor het vervolg een ieder aansporen, om de bij zoodanige voórvallen, door de oplettende zorgen der stedelijke Regering, en op voorlichting van de commissie van Geneeskundig toevoorzigt, gegevene verordeningen, voorschriften en middelen, ter voorkoming en verspreiding dezer zoo besmettelijke ziekte, met de meeste oplettendheid en naauwgezetheid optevolgen, opdat alzoo de heilzame bedoelingen met dezelve beoogd, meer en meer krachtdadig worden ondersteund en bevorderd.

Verblijden wij ons overigens in de bijzondere voorregten, welke deze stad in toeneming van bevolking, bloei en welvaart, en zoo vele andere opzigten ten deel vallen, en smaken wij in gepaste genietingen, alle die vervrolijkingen en genoegen des levens, welke door de verjongde natuur, bij dezen vruchtbaren zomer, en de heerlijke oorden die ons omringen, ons zoo mildelijk worden aangeboden.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

Binnen Utrecht en derzelver Voorsteden,

IN DE MAAND

Mei 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 Mei.

Jacob, *zoon van* Jacob Siltbach *en* Dirkje Geijzen.

Cornelia Philippina, *dochter van* Johannes Paulus Houtman *en* Johanna Francina Nolet.

Roelof, *zoon van* Johannes van Oort *en* Geertruij van den Ham.

Johanna, *dochter van* Hendrik van Houten *en* Johanna van Gaalen.

Dirk Anthonie, *zoon van* Franciscus van Zutphen *en* Maria Metje Scheuten.

Jan Lambertus, *zoon van* Petrus Andreas Swarts *en* Maria Petronella Ouwejan.

Johanna Catharina, *dochter van* Johanna Catharina Vink.

den 2 Mei.

Wilhelmina Philippina Louisa, *dochter van* Willem de Roos *en* Philippina Louisa van Allen.

Johannes Hubertus, *zoon van* Bernardus Hendricus Bunte *en* Hillegonda Werkhoven.

Johanna Martina, *dochter van* Louis Nicolaas Serafin van Voorst *en* Johanna Martina Vreeswijk.

Sara Anthonia, *dochter van* Anthonie Minkhorst *en* Sara Hendrica Rijkse.

Zacharias Joseph, *zoon van* Johannes Jacob Cats *en* Johanna Zwieserijn.

Willem, *zoon van* Willem van Dulst *en* Dina Jansen.

den 4 Mei.

Adrianus, *zoon van* Philippus Fredrik Satonij *en* Wilhelmina Vester.

Alida Johanna, *dochter van* Hendrik Wilson *en* Johanna Maatjes.

den 5 *Mei.*

Johanna Petronella Geertruida, *dochter van* Jacobus Boelen *en* Anna Elisabeth Schuurman.

Hendrica Christina, *dochter van* Willem Brands *en* Cornelia Oostveen.

Johannes Gijsbertus, *soon van* Gijsbertus Johannes Wijnands *en* Helena Petronella Clemens.

Hermanus Martinus, *soon van* Joseph Mulder *en* Maria van Eijdenberg.

Margaretha Maria, *dochter van* Cornelis Kluijt *en* Margje van Doorn.

den 6 *Mei.*

Wilhelm, *soon van* Wilhelmina van der Vlist.

den 7 *Mei.*

Johanna Louisa, *dochter van* Johanna Louisa Hester.

Daniel, *soon van* Daniel de Jongh *en* Margaretha de Wolff.

Teunis, *soon van* Eijbert Hoonte *en* Jacoba Lina.

Hendrik, *soon van* Hendrik Suijdendorp *en* Elisabeth Terbrugge.

Hendrik Jacobus, *soon van* Hendrik Jacobus Edelkoort *en* Elisabeth Heijl.

Jan Pieter, *soon van* Jan Korvezee *en* Cina van der Zeegel.

Willem, *soon van* Petronella van den Berg.

Wilhelmina Sija, *dochter van* Johannes Nebbeling *en* Petronella Elisabeth Boelé.

Jacoba Berendina, *dochter van* Jan Visscher *en* Lumina Loos.

den 8 *Mei.*

Hendrik Alphonse, *soon van* Adolphus Pieter Boellaerd van Tuijl *en* Sophie Henriette Barbara Bortier.

Elisabeth, *dochter van* Isaak van Zuilen *en* Elisabeth van Vonderen.

Cornelis, *soon van* Cornelis van Dijk *en* Hendrica van Ballekum.

Michiel, *soon van* Hendricus van Allen *en* Cornelia Korver.

Antje, *dochter van* Dientje Hoogendoorn.

den 9 *Mei.*

Elisabeth, *dochter van* Arie van de Bildt *en* Gerarda de Graaf.

Gijsbertus, *soon van* Cato de Graaff *en* Gerarda Kalkhoven.

den 11 *Mei.*

Mietje, *dochter van* Salomon Abraham van Bieme *en* Betje Sternheim.

Jan, *soon van* Gerrit van 't Riet *en* Lidia Jacoba van Leusden.

Cornelis Hendricus, *soon van* Hendricus Vermeulen *en* Gijsberta van der Maat.

Johanna, *dochter van* Fredrik van den Heuvel *en* Margaretha Wilhelmina Roos.

Cornelis, *soon van* Cornelis Straver *en* Johanna Baars.

Fredrik Hendrik, *soon van* Jan Mare *en* Antenetta Elisabeth Burri.

Maria Jacoba, *dochter van* Pieter

van Dranen *en* Johanna Maria Keesenberg.

den 12 *Mei.*

Johannes Gerardus, *zoon van* Johannes Pousenou *en* Maria Gerards.

Wijnand, *zoon van* Gijsje van Steenwijk.

Gerrit Johannes, *zoon van* Johannes Jacobus Schellart *en* Maria van Houten.

den 13 *Mei.*

Geertruij, *dochter van* Hendrik Hekman *en* Christina Ras.

Adriana Geertruij, *dochter van* Bartholomeus Stephanus van der Steen *en* Elisabeth Dagen.

den 14 *Mei.*

Jacoba, *dochter van* Johannes van der Linden *en* Johanna van Dort.

Hendrik Hermanus, *zoon van* Hendrik Hermanus Welsch *en* Sophia Louisa Groothuizen.

Johannes, *zoon van* Theodorus Michiel Lambertus Lammers *en* Jannetje Catharina Bijlaart.

Cornelis, *zoon van* Cornelis Verheem *en* Helena van Amsterdam.

Pieter Hermanus, *zoon van* Johannes Cornelis Stoets *en* Wilhelmina Bosman.

Arnoldus, *zoon van* Helena Maria Wijerman.

Christina, *dochter van* Arnoldus de Marie *en* Catharina Margaretha van Zijl.

den 15 *Mei.*

Petrus Isaäcus, *zoon van* Petrus Johannes Isaäcus de Fremerij *en* Maria Kops.

Johannes Sebastianus, *zoon van* Johannes Jansen *en* Maria Schimmel.

den 16 *Mei.*

Ludovicus Petrus, *zoon van* Joannes Michiel Wouters *en* Elisabeth Smit.

Adrianus Hendricus, *zoon van* Hermanus Vermeulen *en* Anthonia van Oostrom.

Johannes, *zoon van* Theodorus van Rooijen *en* Johanna Messeman.

Eduard, *zoon van* Gerrit Beuker *en* Gesina Popping.

Clasina Alida, *dochter van* Hendrik Leget *en* Alida Tuijl.

Judith Hendrica, *dochter van* Arnoldus Stomp *en* Jacoba Cornelia Everaars.

Johanna Catharina, *dochter van* Johanna Catharina Rowaan.

den 18 *Mei.*

Willem Arnold Hendrik, *zoon van* Willem Arnold Hendrik Gelderman *en* Adélaïde Charlotte Christine Baronnesse van Heeckeren van Brandsenburg.

Johannes, *zoon van* Pieter van Oostrum *en* Adriana van Loenen.

Johannes, *zoon van* Simon Petrus Neerings *en* Johanna van Heel.

Anthonie Christiaan, *zoon van* Anthonie Burghout *en* Adriana Geertruida Groenendaal.

Theodorus, *zoon van* Arie van de Bilt *en* Cornelia van Ewijk.

Wilhelmus Johannes, *zoon van* Jan Jansen *en* Jantje van Elst.

Johannes, *zoon van* Johanna Loffelt.

Cornelia, *dochter van* Carel Willem Faber *en* Jacoba Maria Arons.

den 19 *Mei.*

Johannes Jacobus, *zoon van* Alexander Hendrik Metelerkamp *en* Catharina Gerarda Johanna Verloren.

Evert, *zoon van* Evert Straatman *en* Margaretha Maarschalkerweerd.

Johannes Gijsbertus Hermanus, *zoon van* Gijsbert van den Wijngaard *en* Elisabeth Klijn.

Maria Johanna, *dochter van* Izak van Basten *en* Maria van Garderen.

Hendrica Gerarda, *dochter van* Laurens Maaswinkel *en* Johanna van Zuijlen.

Marinus Jacobus, *zoon van* Christoffel van Draane *en* Anna Maria Jacoba van Brussel.

Francina Louisa, *dochter van* Jan Bastiaan Christemeijer *en* Anna Elisabeth Döll.

den 20 *Mei.*

Franciscus Albertus, *zoon van* Hendrik de Groot *en* Maria Gravendaal.

den 21 *Mei.*

Hendricus Johannes, *zoon van* Hendrik van Rossum *en* Wilhelmina Staal.

Marinus, *zoon van* Jan Willem van den Bol *en* Hendrica van den Heuvel.

Margaretha, *dochter van* Wijnand Faber *en* Maria Anthonia Messeman.

Bernardus, *zoon van* Hendrik Kampert *en* Maria de Bruijn.

Christiaan, *zoon van* Frans van Laaren *en* Johanna Cornelia Rutgers.

den 22 *Mei.*

Hendrica, *dochter van* Cornelis van Maarschalkerweerd *en* Adriana Schoonhoven.

Johanna, *dochter van* Johannes van Leeuwen *en* Adriana Vermaak.

Bernardus Jan, *zoon van* Arie van der Plaats *en* Sophia Wilhelmina Tieland.

Maria Wilhelmina, *dochter van* Isaak Serlijn *en* Maria Wilhelmina van Engelenburg.

den 23 *Mei.*

Cornelia Maria Johanna, *dochter van* Jan Isaak Coenraad de Jong *en* Cornelia Mientjes.

Maria, *dochter van* Wilhelmus Bos *en* Hendrica Wilhelmina Welle.

Jacobus Hendricus, *zoon van* Dirk Adrianus van Eijk *en* Lamberta Johanna Mullekus.

Johannes, *zoon van* Petronella Atteveld.

Barendina, *dochter van* Hendrik van der Karst *en* Barendina Petronella Linschoten.

Constantia Klasina Wilhelmina Cornelia, *dochter van* Constantijn Willem van Oordt *en* Klasina Cornelia Degerman.

den 25 *Mei.*

Marcus, *zoon van* Bernardus Kuijper *en* Anneke Assen.

Geertruida Jacoba, *dochter van* Leendert Kortekåas *en* Arnolda Speel.

Jan, *zoon van* Frederik de Graaf *en* Elisabeth Pieneman.

Wilhelmina Theodora, *dochter van* Dirk van der Slot *en* Adriana de Klein.

Johanna Sophia, *dochter van* Hendrik Hol *en* Maria Cornelia van Rijn.

Johannis Gerardus, *zoon van* Franciscus van de Poel *en* Evertje Pothoven.

den 26 *Mei.*

Martina Elisa, *dochter van* George Willem Liera *en* Martina Elisa Neelmeijer.

Petronella Maria, *dochter van* Jacoba Johanna Stroeve.

Anthonia, *dochter van* Cornelis Kalkhoven *en* Clasina van den Hoorn.

Gerardina Apolonia, *dochter van* Gerardina Penning.

den 27 *Mei.*

Geertruida Wilhelmina, *dochter van* Josephus Carolus Muller *en* Henrica Johanna Bernardina Rutjes.

Jacobus, *zoon van* Jacobus Bröckhuizen *en* Maria van der Sluijs.

Godefridus, *zoon van* Jan de Rijk *en* Jacomina Bakker.

Gerardus, *zoon van* Franciscus Besters *en* Anthonia van Oostrom.

Jan, *zoon van* Jan Driebuijs *en* Cornelia van Rooijen.

Anthonius Aloijsius, *zoon van* Albertus Muiteman *en* Maria Maarschalkerweerd.

den 28 *Mei.*

Fredrik, *zoon van* Willem Matthijssen *en* Niesje Waanders.

Jacoba Hendrina Geertruida, *dochter van* Anthonie Cornelis van Woerden *en* Gerritje Bredius.

den 29 *Mei.*

Magdalena Renetta, *dochter van* Daniel Anthonius Stern *en* Maria Agnes Schoonman.

Adriana, *dochter van* Huibert van Aken *en* Petronella van der Wal.

Anthonia Wilhelmina, *dochter van* Wilhelmina Makkee.

Justina Hillegonda, *dochter van* Johannes Jacobus Verhoeff *en* Justina Hillegonda van Noorden.

Rutger, *zoon van* Rutger Brouwer *en* Maria Lina van Doesburgh.

Gerrit, *zoon van* Gerrit van Weede *en* Johanna Loos.

Johanna Maria, *dochter van* Willem Barreveld *en* Alida van Ree.

den 30 *Mei.*

Sophia, *dochter van* Dirk Gijbels *en* Arnolda Ticland.

Leonardus Anthonie, *zoon van* Leonardus Schippers *en* Cornelia van Rhee.

Wilhelmus Everardus, *zoon van* Christiaan Leffef *en* Gerritje Jansen van der Veen.

Cornelis, *zoon van* Cornelia Floor.

Albertus, *zoon van* Alida de Bruijn.

Er zijn in de maand MEI 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	73.	
» » Vrouwelijke »	53.	
		126.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	4.	
» » Vrouwelijke » . . .	2.	
		6.
Totaal.		132.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	8.
» dochters.	7.
Totaal.	15.
» Tweelingen (geene).	»

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *Mei.*

Jacob Hendrik van Schermbeek, Notaris, ridder van de Militaire Willems orde, 4de klasse, geboren en wonende alhier, met Sophie Johanna Selinde de Jongh, geboren te Dortmond in het koninkrijk Pruissen, wonende te Helmond, Prov. Noord-Braband.

Anne Maurits Cornelis van Hall, Advocaat, geboren en wonende te Amsterdam, met Helena Susanna van Schermbeek, geboren en wonende alhier.

den 6 *Mei.*

Willem van der Wolk, weduwenaar, bediende aan s'rijks Munt, geboren alhier, met Elizabeth Geertrui van Gulik, weduwe, geboren aan de Bilt, beide wonende alhier.

Johannes Drijver, weduwenaar, bediende in 't rijks Hospitaal, geboren alhier, met Elizabeth Catharina van Zoelen; dienstbaar, geboren te Thiel, beide wonende alhier.

Jan Storm, slagter, met Maria Wilhelmina Daniëls, beide geboren en wonende alhier.

Petrus de Bruijn, hovenier, met Elisabetha Jongerius, hovenierster, beide geboren en wonende alhier.

Wijnand van Koppenhout, koetzier, met Christina Johanna de Groot, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Huibertus Hessing, schoenmaker, met Joanna van Beek, beide geboren en wonende alhier.

Maas de Zwart, bediende, geboren te Barneveld, Prov. Gelderland, met Evertje van Doorn, dienstbaar, geboren te Eck en Wiel, Prov. Gelderland, beide wonende alhier.

Hendricus van Beijnum, Timmerman, geboren alhier, met Maaike van IJsendoorn, dienstbaar, geboren te Lienden, Prov. Gelderland, beide wonende alhier.

Johannes Hendrikus Wiggers, wijndrager, geboren alhier, met Hendrikje van Spankeren, dienstbaar, geboren te Barneveld, Prov. Gelderland.

Barend Willem van der Velden, pompenmaker, met Barbara van Bree, beide geboren en wonende alhier.

Anthonij Kreek, tuinman, geboren te Ede, Prov. Gelderland, wonende alhier, met Jantje Evertsen Liefting, dienstbaar, geboren te Barneveld, Prov. Gelderland, wonende te Zuilen.

Theodorus Nieukerk, bouwman, met Johanna Haarmans, beide geboren en wonendo alhier.

Jan Gerd Jongeling, tuinman, geboren te Amsterdam, met Alida Doornik, dienstbaar, geboren te Voorburg, Prov. Zuid-Holland, beide wonende alhier.

Jan Schuurman, koetzier, met Hendrica Verdonk, beide gebote Zeijst, wonende alhier.

Dirk Vooitman, geboren en wonende alhier, met Carolina Johanna Lamfers, dienstbaar, geboren te Zuilen, wonende aan de Bilt.

Joannes Huiskes, schoenmaker, geboren te Nijkerk, met Janna Geertruij Plekkenpol, dienstbaar, geboren te Winterswijk, Prov. Gelderland, beide wonende alhier.

Henricus Walstein, werkman, geboren en wonende te Maarssen, met Maria Scherpenseel, dienstbaar, geboren en wonende alhier.

Willem Valk, koopman, geboren te Zaandam, met Cornelia Blonk, geboren en beide wonende alhier.

Cornelis van Hattum, schippersknecht, geboren te Vreeswijk, met Maria van Daalen, werkster geboren en beide wonende alhier.

Hendrikus de Vol, opperman, met Jannigje van der Linden, werkster, beide geboren en wonende alhier.

den 8 *Mei.*

Pieter van der Velden, onderwijzer in de Fransche taal en Letterkunde aan het koninklijk Instituut te Medenblik, geboren te Enkhuizen, wonende te Medenblik, met Geertruida Christina van Hengelaar, geboren en wonende alhier.

den 13 *Mei.*

Pieter van Soest, kantoorbediende geboren te Breukelen, met Adriana de Lange, geboren te Vlissingen, beide wonende alhier.

Henderich Willem Loep, weduwenaar, conducteur geboren te s' Hage, met Mechtelina Maria van de Vijzel, dienstbaar, geboren te Barneveld, Provincie Gelderland, beide wonende alhier.

Petrus Hattink, schoenmaker,

geboren te Deventer, met Wilhelmina Joanna Gol, geboren en beide wonende alhier.

Lion de Vries, koopman, geboren alhier, met Dina de Vries, dienstbaar, geboren te Amersfoort, beide wonende alhier.

Engelbertus Coerten, timmerman, geboren te Beekbergen, Prov. Gelderland, met Aletta Kredana Kroon, dienstbaar, geboren te Wijk bij Duurstede beide wonende alhier.

Paulus Johannes van Esch, kuiper, geboren alhier, met Maria Uurbanus, dienstbaar, geboren te Haarlem, beide wonende alhier.

Gerrit de Groot, hovenier, met Henderijntje de Bruijn, hovenierster, beide geboren en wonende alhier.

Hendrikus Carel van Asperen, timmerman, met Johanna Neelmeijer, beide geboren en wonende alhier.

Jacobus Willebrordus de Rijk, weduwenaar, hovenier, met Joanna Wilbelmina Balledux, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Antonie Martinus van Zeventer, kleermaker, met Joanna van Bree, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Joannes Elsendoorn, kleermaker, geboren alhier, met Doortje van Beusekom, dienstbaar, geboren te Culenborg, beide wonende alhier.

Joseph van der Bulk, weduwenaar, opperman, geboren te Amersfoort, met Johanna Adriana Bregart, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Joannes van Lint, schrijnwerker, geboren te Amsterdam, met Hendrica Fortuin, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Gerardus Johannes van den Berg, kleermaker, geboren alhier, met Francina Gijsberta Kroon, geboren te Wijk bij Duurstede, beido wonende alhier.

Anthonie de Bie, timmerman, met Gijsberta Kievit, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

den 15 *Mei.*

Jacobus Ludovicus Conrádus Schroeder van der Kolk, weduwenaar, hoogleeraar in de geneeskunde, geboren te Leeuwarden, met Geertruid Elisabeth Schröder, geboren te Enkhuizen, beide wonende alhier.

dén 20 *Mei.*

Pieter Beugelaar, slagtersknecht, geboren te Abcoude, met Hindenkien Harms Dilling, dienstmeid, geboren te Groningen, beide wonende alhier.

Hermannus Noclaas Wismeiër, tuinman, geboren te Alphen, wonende alhier, met Dora Cornelia van Boeschoten, dienstbaar, geboren te Est en op Yne Prov. Gelderland, wonende aan de Meern.

Joannes Matheus Bocken, weduwenaar, schilder, geboren te s' Hage, met Stijntje van Gorkum, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Antonius Beket, timmerman, geboren alhier, met Antonia Dorothea van Koot, dienstmeid, geboren te Everdingen, beide wonende alhier.

Petrus Emmels, kleerbleeker, met Catharina Lit, weduwe, waschvrouw, beide geboren en wonende alhier.

den 27 Mei.

Marinus Jacobus Stucki, fijnschilder, met Cornelia Sikkenk, beide geboren en wonende alhier.

Dirk Kelfkens, weduwenaar, kruidenier, met Louisa Eskes, beide geboren en wonende alhier.

Christiaan Eggink, dienstbaar, geboren alhier, met Maria van Drogenbroek, dienstbaar, geboren te Jutphaas, beide wonende alhier.

Wilhelmus de Graaf, timmerman, met Catharina van Gruijthuijsen, beide geboren en wonende alhier.

Wilhelmus Kloek, boerenknecht, geboren en wonende aan de Bilt, met Hanna Klarenbeek, dienstbaar, geboren aan de Bilt, wonende alhier.

Nickolaas Roelofs, opperman, met Pieternella van der Hoogen, breidster, beide geboren en wonende alhier.

Cornelis Vendrik, broodbakker, geboren te IJsselstein, met Hendrika Landzee, geboren en beide wonende alhier.

Hendrik Johannes Everaars, koetzier, geboren alhier, met Johanna Elizabeth van der Wiel, dienstbaar, geboren te Breukelen beide wonende alhier.

Willem van Stokkum, fabrikant, met Geertruida Verloop, beide geboren en wonende alhier.

den 28 Mei.

Jan Jansen Oudegeest, winkelier, met Alida Cornelia van Os, beide geboren en wonende alhier.

TE ZAMEN 54 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *Mei.*

Hendrik van Niekerk, 33 j., Varkenmarkt.
Hendrik Lancee, wagenmaker, 70 j., buiten de Catharijnep.
Jacobus van Dorsten, slijter in dranken, 37 j., Vreeburg.
Lammert Baarthuizen, hovenier, 51 j., buiten de Waardpoort.
Evert Harteveld, zilversmid, 48 j., Springweg.

den 2 *Mei.*

Doodgeboren zoon van Martinus van Gameren, Smeebrug.
Gerarda Geertruida van Maarschalkerweerd, 1 j., 10 m., Vrouw Juttestraat.
Hendrica Aletta Cuijlenburgh, 6 m., Korte Nieuwstraat.
Petronella Anthonia Cruis, 4 m., Springweg.
Willem Johannes de Meij, 56 j., aan de Wal bij de Heerestraat.

den 4 *Mei.*

Jan Verhoef, 5 w., buiten de Waardpoort.
Jacobus de Rijk, 12 j., buiten de Waardpoort.
Hendrik Jansen, kamerbehanger, 59 j., Lange Jansstraat.
Sibilla Johanna van der Voort, dienstmeid, onghuwd, 33 j., Achter het Weijstraat.
Arnolda van Veen, ongeh., dienstmeid, 33 j., Korte Lauwerstraat.
Benjamin Zandwijk, 5 w., Hekelsteegje.

den 5 *Mei.*

Maria van Luijn, 9 m., buiten de Waardpoort.
Adrianus van der Star, zakkendrager, 78 j., Magdalenesteeg.
Abraham Sluijk, werkman, 25 j., buiten de Waardpoort.

den 6 *Mei.*

Wouter van der Vorst, 78 j., Voorstraat.
Gijsberta van den Broek, ongeh. naaister, 22 j., Hekelsteegje.

den 7 Mei.

Johannes Barend Bussing, Smid, 59 j., Breestraat.

Maria van Heussen, huisvr. van Anthonie de Bont, 72 j., buiten de Waardpoort.

Anna Elisabeth de Wijs, ongeh., renteniersster, 67 j., Kromme Nieuwegracht.

den 8 Mei.

Catharina Gerarda Sophia de Vries, 5 j., Predikheerestraat.

Christina Wilhelmina Stieren, weduwe Johan Fredrik Lothes, 72 j, aan de Bakkerbrug.

Gerrit Steenhof, werkman, 50 j., aan de Maliebaan.

den 11 Mei.

Wilhelmus Hendricus Johannes Hövig, 5 m., Zonstraat.

Anthonius Debets, 10 w., aan de Waardpoort

Doodgeboren dochter van Wouter van Leeuwen, Achter het Weistraat.

Elisabeth Frankenhuizen, huisvr. van Jacobus Hermanus Lammerts van Beuren, 45 j., buiten de Waardpoort.

Theresia Paulina Johanna Luchtenberg, 1 j., Elisabethstraat.

Rutger van Ommeren, rentenier, 91 j. 4 m., Nieuwegracht.

Wilhelmina Koppert, wed. Johannes Schaanekamp, 83 j., Vreeburg.

Pieter Coelen, kleedermaker, 86 j., Steenweg.

Frans Zegveldt, Arbeider, 76 j., Ziekenhuis.

Antonie Spijkers, fuselier bij de 1ste Komp. van het depôt der 2de Afdeeling Infanterie, 21 j., Hospitaal.

den 12 Mei.

Christophorus Josephus Bosquion, 5 j., Springweg.

Johanna Spijk, 5 w., buiten de Catharijnepoort.

Hendrik Monsjouw, schoenmaker, 77 j., in het Polsteegje.

Adriana Knoppert, 5 j., Galacopsteegje.

Doodgeboren dochter van Johanna van de Bildt, Zilversteegje.

den 14 Mei.

Bart Miller, gepensioneerd militair, 77 j., Catharijnesteegje.

Johan Hendrik Kleinool, 80 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 15 Mei.

Jacoba Smorenberg, weduwe van Jacobus van Rossum, 63 j., Nicolaisteeg.

Hermanus Willemsen, schippersknecht, 22 j., Ziekenhuis.

den 18 Mei.

Jacobus Hamels, 9 j., buiten de Tolsteegpoort.

Aaltje van Banden, weduwe van Fredrik Bogaart, 93 j., Schalkesteeg.

Elisabeth Jacqueline Baronnesse Taets van Amerongen, huisvr. van Louis Antoine Roosmale

Nepveu, 39 j. 5 m., Kromme Nieuwegracht.

Jannigje van Overeem, weduwe van Johannes Reeder, 66 j., in het oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 19 *Mei.*

Doodgeboren zoon van Johanna Maria Dons, Lollestraat.

Doodgeboren zoon van Zacharias Smit, Korte Rosendaal.

Jan Hendrik Albert Reijer van Donselaar, barbier, 17 j., Lollestraat.

Susanna Theodora Steineck, wed. van Christoffel Reede, 70 j., Jansdam.

Doodgeboren zoon van Antoon Christiaan Flentge, Weistraat.

Johannes van Zijl, 12 j., Bergstraat.

den 20 *Mei.*

Elisabeth Verstraaten, 5 m., Catharijnestraat.

Maria Magdalena Hofmann, ongeh. rentenierster, ruim 60 j., Voorstraat.

Wilhelmina Baartwijk, weduwe van Gerardus Dreverman, 67 j., in het Meijpoortje.

Johan Michaël Guth, kastelein 82 j., buiten de Tolsteegpoort.

Allegonda Duijns, ongeh. werkster, 41 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Maria van der Pauw, rentenierster, 81 j. 11 m., Nieuwegracht.

Catharina Geertruida Blasberg, 1 j, 8 m., Steenweg.

Cornelis Johannes van Batum, 4 m., buiten de Tolsteegpoort.

den 21 *Mei.*

Wilhelmina Bastina Sijderveld, huisvrouw van Rijk Hendrik van Kooten, 27 j., buiten de Waardpoort.

Johannes Anthonius Gebing, 1 j. 6 m., Lange Smeesteeg.

Maria Sophia Broedelet, ongehuwd 22 j. 4 m., Korte Nieuwstraat.

den 22 *Mei.*

Johanna Martina van Voorst, 3 w, Oudkerkhof.

Nicolaas van Agterberg, 8 m., Nieuwekamp.

Gerrit Jacobus Tieland, 1 j., aan het Zand.

Johannes Petrus van den Brink, kamerbehanger, 23 j., Heerestraat.

Geertruida van Ittersum, weduwe Lambertus Vinke, rentenierster circa 80 j., Heerestraat.

den 23 *Mei.*

Christina Johanna Vos, 3 j. 6 m., Lange Viesteeg

Hendrik van der Lugt, Slagter, 36 j., Watersteeg.

Johannes Loffelt, 8 d., Weijde Doelen.

Pieter Schram, sjouwer, 77 j., Achterweg.

Pieter van der Heijden, koopman 50 j., Varkenmarkt.

Petronella van Bugchem, weduwe Casper Vietelaar, 56 j., Ziekenhuis.

den 25 Mei.

Frans van der Lingen, 3 j. 6 m., in het Abrahamdoliesteegje.

Jacoba Cousijnse, weduwe Anthonie Nieuwenhuizen, 63 j., Geertekerkhof.

Gerrit van Dijk, 4 m., buiten de Tolsteegpoort.

Petronella Wildschut, ongehuwd, 75 j., Diaconiehuis.

Joseph Hiddes, fuselier bij het Depôt der 10de Afd. Infanterie 19 j., Hospitaal.

Johannes Jansen, Verwersknecht, 19 j., in het Ziekenhuis.

Jan Brom. 51 j., in het Ziekenhuis.

den 26 Mei.

Femia Hendrika Christemeijer, circa 3 j., Nieuwegracht.

Dorothea Thomeeze, ongehuwd, 78 j. 9 m., aan de Hoogt.

den 28 Mei.

Anthonia van Meegen, 1 j., buiten de Waardpoort.

Sara Legra, huisvrouw van Willem Martens, 63 j, Putsteegje.

Cornelis Carolus Blaricum, 1 j. 7 m, Bakkerbrug.

Geertruijda van Roosemalen, 4 j., Springweg.

Johannes van Roosemalen, 6 j., Springweg.

Wilhelmina Bos, weduwe van Willem de Broer, renteniersster 63 j., Nieuwegracht.

Franciscus van Deudekom, 78 j., Breestraat.

Hendrik Adrianus van Nieuwenhuijsen, timmerman, 26 j., Vreeburg.

Geertruij van der Tol, huisvr. van Jan Leemans, 68 j., Koestraat.

den 29 Mei.

Elisabeth Sara Antoinetta de Vries, 4 w., Predikheerestraat.

Gerritje Sellenraad, 4 m. 14 d., Lange Lauwerstraat.

den 30 Mei.

Willemina Edelkoort, huisvr. van Willem van Beem, 53 j., Neude.

Willemijntje de Wit, weduwe van Philippus van Laar, 92 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Susanna Jacoba de Jong, 4 j. 6 m., Lange Smeesteeg.

Elisabeth Diehl, 3 m., Catharijnestraat.

Er zijn in de maand MEI 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht.	52.
——— Vrouwelijk geslacht.	50.
Totaal.	102.

Geboren.	132.
Overleden.	102.
Dus meer geboren dan overleden.	30 personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	6.
Stuipen.	12.
Verdronken.	2.
Zenuw-zinkingkoorts.	1.
Verval van krachten.	21.
Beroerte.	1.
Borstkwaal.	5.
Tering	9.
Het water.	4.
Slijmberoerte.	2.
Slijmziekte	1.
Longontsteking.	1.
Het zuur.	2.
Roodvonk.	8.
Longtering.	1.
	76.
Transport.	76.
Borsttering.	6.
Water in de Borst.	1.
Tanden.	2.
Zenuwkoortsen.	2.
Koortsen.	4.
Kinkhoest.	1.
Beklemde breuk.	1.
Kanker.	3.
Het vuur aan de voet.	1.
Bloedspuwing.	1.
Diarrhoea.	1.
Beenbederf.	1.
Slijmtering.	1.
Daauwworm.	1.
	102.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	4	2	6.
Beneden het jaar.	9	7	16.
Van 1 tot 5 jaar.	5	10	15.
» 5 » 10 »	2	1	3.
» 10 » 15 »	2	»	2.
» 15 » 20 »	3	»	3.
» 20 » 25 »	4	2	6.
» 25 » 30 »	1	1	2.
» 30 » 35 »	1	2	3.
» 35 » 40 »	2	1	3.
» 40 » 45 »	»	2	2.
	33—	28—	61
Transport.	33	28	61.
» 45 » 50 »	1	»	1.
» 50 » 55 »	4	1	5.
» 55 » 60 »	3	1	4.
» 60 » 65 »	»	5	5.
» 65 » 70 »	»	4	4.
» 70 » 75 »	1	4	5.
» 75 » 80 »	7	2	9.
» 80 » 90 »	3	2	5.
» 90 » 100 »	1	2	3.
	53—	49—	102.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 2 *Mei*, door den Notaris G. H. STEVENS.

4 Bunders 24 roeden 90 ellen Weiland, gelegen onder de *hooge en laage weide* nabij de stad Utrecht. Toegewezen voor *f* 475. aan den Heer *G. During*.

Den 10 *Mei*, door de Notarissen B. BOERS, M. WIGMAN, en N. DE GRAAF.

No. 1. Een ruim en wel doortimmerd huis, in de gemeente van Houten. Opgehouden voor *f* 1200.

No. 2. Een Huis, Erf en Grond te Utrecht aan de Varkenmarkt, wijk C N°. 102. Toegewezen voor *f* 1095. aan den Heer *T. v. Staveren*.

No. 3. Een Huis of Woning met Erf en Grond te Utrecht in de Buurtkerksteeg, wijk D. N°. 459. Toegewezen voor *f* 570. den den Heer *J. Viveen*, *Jz.*

No. 4. Eene Woning en aanbehooren te Utrecht in de Hekelsteeg, wijk D. N°. 594. Toegewezen voor *f* 385. aan den Heer *de Leur*.

No. 5. Een Huis of Woning met aanbehooren te Utrecht, in de Zandstraat, wijk C. N°. 305. Toegewezen voor *f* 410. aan den Heer *A. Schoonheid*.

No. 6. Een Huis of Woning met aanbehooren te Utrecht, in de Catharijnestraat, wijk C, N°. 906. Toegewezen voor *f* 540. aan den Heer *W. Gezel*.

Den 10 *Mei* 1835, door den Notaris VAN OMMEREN.

No. 7. Een Pleiziertuin, met Koepel, Keuken enz. te Utrecht, aan de oostzijde van de Maliebaan, wijk J. N°. 317. Toegewezen voor *f* 2700. Gekocht door den Heer *J. Lamie*.

Den 30 *Mei*, door denzelfden Notaris.

No 2. Een dubbeld Huis, Erve en Grond met Tuin en Koetshuis, Stal enz. te Utrecht, aan de noordzijde in de Bregittenstraat, wijk A. No. 1144 en 1145. Toegewezen voor *f* 19000 aan den Heer *Craeijvanger*.

Overzigt

VAN DE

VOORNAAMSTE VERFRAAIJINGEN,

VERANDERINGEN EN VERBETERINGEN,

WELKE, SEDERT DEN JARE 1820,

te Utrecht

ZIJN DAARGESTELD.

Voorrede.

Algemeen is de overtuiging, dat de stad *Utrecht*, zoo wel in het uiterlijk aanzien als ten opzigte der innerlijke welvaart van den Burgerstaat, telken jare ten goede aanwint; maar is dit alles wel ooit onder één algemeen oogpunt gebragt, ter mogelijke beschouwing voor den weetgierigen en belangstellenden onder de inwoners en vreemden?

Deze vraag zal voorzeker ontkennend moeten worden beantwoord. Sedert het jaar 1820 hier wonende, en van den beginne af met lust bezield, om de geschiedenis en den toestand van deze Stad en Provincie met zorg gade te slaan en te beschrijven, indien ik de gewenschte aanmoediging had erlangd, bevond ik mij onlangs bij een gesprek, over het bijzonder veelvuldige van de veranderingen ten goede, en werd toen opgewekt om van deze aanwinsten eene naauwkeurige aanteekening te maken. Het duurde niet lang, of de verwondering over de veelheid en het belang van dit een en ander rees met den dag, en dit spoorde mij

aan, om dit overzigt, zoo mogelijk, tot één geheel te brengen.

Sedert heb ik de hoop opgevat, dat de mededeeling van hetzelve den stadgenooten behagen zal, alsmede dat het misschien zal kunnen dienen tot vermeerdering der belangstelling in *Utrecht* bij elders wonenden; en hierdoor rees bij mij het besef, dat ik dit stuk niet voor mij zelven mogt houden.

Met te meer lust besloot ik tot de uitgave, om dat in het volgend jaar een zeer wenschelijke tijd voor de Stad en Burgerij aanstaande is, te weten, die der viering van het tweede eeuwfeest der Hoogeschool, alhier in 1636 gesticht.

Met genoegen heeft men reeds vernomen, dat hetzelve niet gelijk in 1736, in de maand Maart zal gehouden worden: het weder is alsdan doorgaans nog koud en guur; een ieder moet zich tegen de stuursche buijen met mantel of jas dekken, en alles neemt bovendien door gemis aan groen, bloemen en eetwaren, eene treurige gedaante aan. Het feest zal nu door de wijze beschikking van H. H. Curatoren, op voorstel van den Heer Burgemeester, gevierd worden in de maand Junij, en alzoo in den besten tijd van het jaar. Werd er, na het vieren van het eeuwfeest der Hoogeschool te Leiden, in Februarij van het jaar 1775, en alzoo in den nog guren winter gehouden, gezegd: „ dat die wijduitgestrekte stad destijds *strijkvol* was,". hoe zal het hier te Utrecht zijn in het best van den zomer en in het hart van het land, vooral nu de lust om te reizen even zeer is toegenomen, als het gemak door de straatwegen enz. is bevorderd?

Wij zullen, wanneer het feest met lust en luister, met smaak en orde wordt gevierd, en met vermijding van die klippen, op welke men zich hier voorheen en vooral te Leijden in 1775 (*) gestooten heeft, en in de hoop, dat alle ingezetenen gulhartig met de Hooge Authoriteiten zullen willen medewerken, voorzeker eenen ongezienen toevloed van vreemden, en tevens ongekende winsten voor de Stad en Burgerij mogen verwachten.

In plaats van het stuk, gelijk mijn betoog over de mogelijke verbeteringen van Utrecht in 1826, hetwelk wel gelezen en geprezen, maar niet gekocht is, afzonderlijk te doen verschijnen, heb ik het meer dienstig geoordeeld, hetzelve te plaatsen in het *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht*, hetwelk bijzonderlijk dient om den tegenwoordigen zoowel als den alouden staat dier stad, door de statistieke berigten, zoo den inwoner als het algemeen te doen kennen.

Niets voor mijzelven begeerende, zal er geene verdere voorafspraak noodig zijn. Vermits eene bloote opgave van zaken doorgaans door hare droogheid mishaagt, heb ik mij hier en daar het inweven van eene aanmerking, het mededeelen van eenen wensch en het geven van eenen wenk veroorloofd.

Utrecht den 26 Junij 1835.

JACOBUS SCHELTEMA.

---

(1) Men zie Wyttenbach, in *Vita* Rhunkenii *Opusc.* Tom. I. p. 681.

OVERZIGT

VAN DE

VOORNAAMSTE VERFRAAIJINGEN, VERANDERINGEN EN VERBETERINGEN, WELKE, SEDERT DEN JARE 1820, TE UTRECHT ZIJN DAARGESTELD.

Duidelijkheids- en ordeshalve is het veld onzer beschouwing in verschillende vakken verdeeld.

Ik zal:

1°. De veranderingen in de Rijksgebouwen en Rijksinrigtingen, en daarna:

2°. De Stedelijke gadeslaan.

Vervolgens zal ik:

3°. De veranderingen in de Kerken en Godshuizen opgeven;

4°. Van de verrigtingen van bijzondere personen en wat hiertoe behoort, gewagen;

5°. De aanwinst van de Volksmenigte opsporen;

6°. De vooruitzigten mededeelen, en

7°. Met de opgave van eenige wenschen eindigen.

Ik heb mij de eenvoudigheid ten regel voorgesteld, en ben met waarheidsliefde, zonder vleijerij te werk gegaan.

Ik hoop alleen, dat het geheel met zoo veel genoegen zal gelezen worden, als het met lust en ijver is ten papiere gebragt.

I.

Rijksgebouwen en inrigtingen.

Paushuizen. Het eerst mag hier in aanmerking komen het huis of de residentie van den Heer Gouverneur dezer Provincie. Velen hebben nog het grootste der Paushuizen gekend (*), als een zeer aanzienlijk logement, en later als eene deftige woning. Het is thans geheel verbouwd, en er is eene groote rijk versierde zaal aan hetzelve toegevoegd, niet alleen geschikt voor den ontvangst van genoodigden bij plegtige gelegenheden, maar ook tot de jaarlijksche vergadering van de H. H. Staten dezer Provincie.

Behalve de verbouwingen aan de westzijde in de straat achter St. Pieter, alwaar de stoep is weggenomen, en aan de stallingen, het koetshuis enz. aan de oostzijde van den tuin of middelplaats, is er aan de zuidzijde een groot gebouw gesticht, tusschen twee geknotte torens met twee Gothische poorten, voorzien van bij de zestig gelijke ramen. In dit gebouw zijn thans alle de bureaux voor de Provinciale inrigtingen enz. in ruimte, en tot genoegen waardiglijk geplaatst.

(*) Deze huizen zijn door ADRIAAN FLORISZOON (later Paus ADRIAANDES VI) gebouwd, toen hij nog Bisschop van Tortosa en Onderkoning van Spanje was, zoo men meent met het bepaalde oogmerk om dezelve voor eene Hoogeschool te doen dienen.

Uithoofde van zijne betrekking tot het kapittel van Salvator of Oud-Munster, is het beeld van den Heiland in den zuidergevel geplaatst.

Voorheen stond aldaar het huis van den Kastelein van den Bisschop van Luik, die destijds, gelijk andere Grooten, een gedeelte van het jaar te Utrecht, als zijnde het Parijs van het Noorden, doorbragt.

De Akademie. Het is hier de plaats niet, om de aanwinst en bloei der Hoogeschool sedert 1820 gade te slaan en op te geven; ik bepaal mij derhalve tot de gebouwen.

In het hoofdgebouw der Akademie is uiterlijk geene verandering gekomen; de twee poortjes, toegang verleenende naar het pand of het perk bij de Domkerk, zijn nog in denzelfden toestand als voor twee honderd jaren of vroeger.

De twee grootste Auditoria zijn onlangs tot ééne gehoorzaal of Auditorium voor het houden der Oratiën Promotiën enz., met aanzienlijke kosten en niet zonder smaak verbouwd; het geheel vordert als nog voorziening, en wel op eene gebiedende wijze. Elk vreemdeling, die naar de Akademie vraagt, als de steun en het sieraad van deze stad, en als eene der voornaamste zaken, welke zijne aandacht wekken, moet nu vergeefs naar een waardig gebouw zoeken (*). Bijna in alle plaatsen waar Hoogescholen (Universiteiten) zijn, is de tempel van Minerva als een der meest luisterrijke gebouwen bekend. De hoop is er, dat de gebouwen naast de Domkerk, en aan de oostzijde van het Munsterkerkhof, eenmaal zullen worden aangekocht en naar eisch vertimmerd, wanneer er niet alleen aan de Hoogeschool een waar-

(*) Wien moest het niet treffen, dat, toen voor weinige jaren de afbeelding der façade van het prachtig gebouw der Akademie te Gent, herwaarts was overgewaaid, alhier eene afbeelding werd gegeven van het westelijk poortje, met de zon met vijf stralen daarboven, en de deur en het vengster van het kroegje daar naast. Zie Utrechtsche studenten Almanak voor 1830. pag. 104.

dig uiterlijk zal kunnen gegeven worden, maar ook de noodige ruimte zal komen voor de ontbrekende vertrekken tot de examens enz., en tevens, zoo ik hoop, tot de plaatsing en behoorlijke uiteenzetting van het kabinet der Physische instrumenten, hetwelk aan de Akademie behoort, en misschien rijker is in nieuwe, onlangs uitgevondene instrumenten, dan eenige andere Hoogeschool of Corporatie in het Vaderland, vooral ook, omdat deze verzameling, boven de jaarlijksche toelage van Rijkswege, bij voortduring eene aanzienlijke aanwinst erlangt, uit het fonds van het bloeijend natuurkundig gezelschap alhier, en gestadig in waarde toeneemt.

In de andere, door de stad verspreide gebouwen, aan de Akademie behoorende, als: het Astronomisch Observatorium (de sterretoren), het Chemisch Auditorium enz., zijn uiterlijk geene verbeteringen of verfraaijingen aangebragt.

De zalen voor de Bibliotheek zijn inwendig aanzienlijk aangevuld, en het gebruik der boeken is allezins, ook door de uitgave van den catalogus, gemakkelijk en aangenaam gemaakt.

De Hortus Botanicus heeft inwendig door de vermeerdering van planten en door het bouwen van nieuwe stookhuizen en kasten, groote veranderingen en verbeteringen ondergaan.

In het gebouw de Statenkamer, zijn de kabinetten of verzamelingen van de Hoogleeraren J. BLEULAND, N. C. DE FREMERIJ en TH. G. VAN LITH DE JEUDE geplaatst, welk alles thans door de geregelde inrigting der zalen, kasten, enz. een zeer belangrijk

museum voor de natuurlijke historie uitmaakt, en nog jaarlijks verrijkt wordt.

Bij hetzelve is de rijke verzameling van præparaten in was, door den beroemden P. KONING vervaardigd, thans nog aanwezig.

Aan de Rijksgebouwen voor het Hoog militair Geregtshof, voor H. H. Muntmeesters Generaal, en voor de Munt zelve, zijn geene uiterlijke veranderingen gekomen. In het gebouw der Munt hebben binnen de muren verscheidene verbouwingen plaats gevonden. De zware stoom-machiene, welke tot voor weinige jaren in een afgescheiden gebouw op het Vreeburg stond, is in de munt zelve gebragt, en nu wordt aldaar met werkkracht en spoed zoo veel geld gemunt, dat het billijk de verwondering van deskundigen wegdraagt. Dit Rijksgebouw wordt derhalve thans ook door het algemeen met bijzondere belangstelling bezocht en bezigtigd.

Als geheele nieuwe Rijksinrigtingen zijn sedert het jaar 1820 in of bij Utrecht gesticht:

1°. *Het groote Rijks Hospitaal.* Reeds in den jare 1822 is door Z. M. den Koning bepaald, dat de twee groote Geneeskundige inrigtingen, destijds te Leiden en te Leuven bestaande, voor de opkweeking der Elèves tot de Genees- en Heelkundige hulp bij de zee- en landmagt, te Utrecht zouden worden vereenigd. Vroeger waren reeds de gebouwen, welke voorheen met den naam van het Duitsche huis bekend waren, en aan de Teutonische Ridderorde, Balije Utrecht, behoorden, afgestaan, en naar eisch verbouwd. Sedert is achter dezelve een groot en breed ge-

bouw gesticht in drie verdiepingen. Wanneer de oude muur der stad aan de westzijde zal worden afgebroken, als dan zal er ook voor dit gebouw een ruim plein kunnen komen en aan alles een waardig aanzien worden gegeven. Na den opstand en afval der Belgen, is deze inrigting het voorname vereenigingspunt van de zieken en gekwetsten uit het geheele leger geworden, waarbij de groote kazerne, en het Leeuwenburg gasthuis nog als hulphospitalen zijn aangenomen.

Met moeite wederhoud ik mij om breedvoerig uit te weiden in den lof van deze inrigting. Ongemeen groote diensten hebben de H. H. ALEXANDER Hoogleeraar, en KERST, door hunnen ijver en kunde in dezen, aan de lijdende menschheid bewezen; aan den eersten was het oppertoezigt tot de interne, aan den laatsten tot de externe praktijk aanbevolen. Het is te wenschen, dat de geschiedenis van het voorgevallene in de hospitalen te Utrecht van 1830—1835, waardiglijk zal beschreven worden, wanneer voorzeker zeer veel tot lof van gemelde heeren, en van de heeren MOURIX KUIJPERS, QUARIN WILLEMIER en den directeur WESTENENG zal worden gezegd, en een voldoend berigt gegeven van het musaeum voor de Pathologische Anatomie, hetwelk, volgens de aan mij gegeven verzekering, hoogst belangrijk zoude zijn.

2. *De Vee-Artsenijschool.* Deze in ons Vaderland geheel nieuwe inrigting, is geplaatst in het gebouw Gildestein, vroeger voor eene groote fabriek bij de Gildbrug gesticht, met inbevatting van de buitenplaats, Gildenburg en verscheidene andere gronden. Dezelve verdient thans met de bijgebouwen, waarin

verscheidene kabinetten, of verzamelingen van belangrijke zaken, de stallingen voor gezond en ziek vee enz. aanwezig zijn, de bijzondere opmerking van de vrienden des Vaderlands, die hetzelve niet zullen verlaten, zonder aan de kunde, het oordeel en de vlijt van den Directeur, den Hoogleeraar A. NUMAN, eene dankbare hulde toe te brengen, voor de groote diensten aan den landbouw en de veeteelt, en met name aan de schapenteelt bewezen, omtrent welke laatste, onlangs aan 's mans verdiensten eene waardige hulde is toegebragt.

3. *Het Kabinet* of *Musaeum* van *Gereedschappen* voor den *Landbouw*. — Deze verzameling was reeds vóór jaren door den Hoogleeraar J. KOPS, commissaris voor — en zeer verdienstelijk jegens den landbouw, te Amsterdam begonnen en bijeengebragt, en was aldaar in een afzonderlijk huis in de Zwanenburgerstraat gevestigd; overtuigd dat deze inrigting te Utrecht ongelijk meer nut zoude te weeg brengen dan in de hoofdstad, heeft gemelde geleerde aan Z. M. den Koning het voorstel gedaan, om het geheele Kabinet herwaarts te brengen, en thans is alles waardiglijk geplaatst in eenige der vertrekken en zalen van het Paleis, door en voor Koning LODEWIJK gesticht. — Het geheel verdient thans de bewondering en de goedkeuring van vreemden en inboorlingen, en de verbetering aan de zijde van de Nieuwe gracht of Drift, versiert dit gedeelte van de stad.

Verder zijn nog van 's rijkswege de twee vestingwerken aan de wegen op Vechten en Houten, de sluis in den Vaartschen Rijn, de verwijding van de brug-

gen van buiten de Tolsteegpoort tot aan de roode brug, en de groote Sluis buiten de Waardpoort, bekostigd.

Hoe zeer dit alles wel niet moge dienen, noch opzettelijk is daargesteld tot bijzonder sieraad van de stad, is er echter veel geld aan besteed, en door het vertier, is de welvaart der burgerij bevorderd.

Eene belangrijke zaak is tevens het aanleggen van de straatwegen op Leiden, op Soestdijk, over Maartensdijk naar Hilversum en op Woudenberg, de verbetering aan dien naar de Vaart, en der wegen buiten de Wittevrouwen- en Tolsteegpoorten; dan of deze verbeteringen van rijks- of van stadswege zijn daargesteld, bleef ons onbekend; zij bestaan en geven veel voordeel, gemak en genoegen.

II.

Stedelijke Gebouwen en Inrigtingen.

Het Stadhuis. Dit prachtig gebouw is geplaatst op den grond van het voormalig Stadhuis, vroeger bekend met de namen van de huizen *Lichtenberg* en *Hazenberg*. Of het niet beter zoude zijn geweest om de verfraaijing van Utrecht met de stichting van zulk een kostbaar gebouw voor den luister der plaatselijke regering te eindigen dan daar mede aantevangen, als mede of er geen meer lof zoude verworven zijn, indien dit statelijk gebouw geplaatst ware op de Oostzijde van de Neude, op een geregeld vierkant aan het begin van de Voorstraat, tusschen de Sint Jans en Potterstraat, waar nu de bekende vijf huizen staan? zijn vragen, welke thans niet behoeven te worden

overwogen, als zijnde hierin niets te veranderen. Buiten allen twijfel zoude dit fraaije gebouw, wiens façade nu nergens naar eisch in haar geheel kan beschouwd worden, aldaar eene betere vertooning gemaakt hebben; de kosten en moeiten aan de voorloopige verhuizing verbonden, zouden zijn voorgekomen, en de opstand en de grond van de huizen Lichtenberg en Hazenberg, het oude Stads-wijnhuis, en de bijgebouwen tot in de korte Minderbroederstraat, zouden waarschijnlijk bij verkoop tot koopmans- en burgerhuizen meer gelds hebben opgebragt, dan de opstand en de grond van de gemelde vijf huizen, en het applaneren van alles tot een geregeld vierkant, zouden hebben moeten kosten. Het gebouw staat er nu, en hetzelve verdient allezins de goedkeuring van deskundigen, door een fraai en regelmatig uiterlijk, en door eene geschikte verdeeling tot een nuttig gebruik.

Het is te wenschen, dat de belendende gebouwen tot in de korte Minderbroederstraat, eerlang in eenen staat zullen worden gebragt, welke met het hoofdgebouw overeenkomen, ten minste zoo veel niet verschillen als thans; het geheel zal als dan voorzeker aan de verdiensten van den Architect eenen blijvenden lof geven.

Over de wijze van het bouwen zonder stijgers is destijds veel gesproken, en het gebruik van de bewegelijke groote kraan of schalk, met een draaijend bovenstuk, waar door niet alleen de zwaarste steenen naar boven, maar ook op hunne plaats zijn gebragt, door den heer C. VERLOOP bewerkt, heeft veel goedkeuring verworven.

Door de zorg en de kunstliefde van den heer Burgemeester, is er een groot vertrek op het stadhuis ingerigt, om alles wat tot de geschiedenis en de oudheden van de stad en de provincie behoort, bij een te bewaren. — Deze verzameling is thans zeer aanzienlijk, en kan in het vervolg van te meer belang worden, wanneer, zoo als wij hopen en mogen verwachten, alle de Romeinsche oudheden, welke bij de begonnen vergravingen in het Castrum, of de burgt bij Vechten en elders gevonden zijn, aldaar waardiglijk zullen worden geplaatst.

De stichting van het nieuwe stadhuis heeft voor Utrecht nog eene aangename zijde, door dat het archief van de stad daardoor in de beste orde is gebragt. De heer archivarius W. A. BOERS is reeds ver met dit moeijelijk werk gevorderd, en mag het hem gebeuren om hetzelve ten einde te brengen, dan zal misschien geene andere stad eene betere inrigting van alles wat tot het archief behoort, aan de beoefenaars der geschiedenis doen kennen.

De begraafplaats. De belijders van de R. K. eeredienst hadden reeds vroeger een kerkhof of begraafplaats bij de kerk buiten de Wittevrouwenpoort. — Toen de Koning, na de verwoestende ziekte in 1826 te Groningen en elders, den lang gewenschten maatregel daarstelde, om begraafplaatsen aan te leggen buiten de steden of dorpen, heeft de regering van Utrecht hieraan dadelijk, zonder kosten te ontzien, met ijver voldaan.

Een groot stuk lands buiten de Tolsteegpoort aan den weg naar Houten gelegen, is hiertoe aangekocht, en met eene graft omringd; aan de zuidzijde is een

rond gebouw als een grafheuvel gesticht, omringd door, grafkelders in drie rijen, hetwelk alles eene deftige vertooning oplevert; veel is er gedaan, om aan dit uitgestrekt veld een gepast aanzien te geven, door het beplanten met boomen, en wat dies meer zij.

Het naast gelegen huis *Soesbergen*, is met den tuin en de erve tot eene woning voor den opzigter van de begraafplaats aangekocht en verbouwd, en bij hetzelve zijn verscheidene inrigtingen in het belang van dezelve.

De Willems-Kazerne. Eene der grootste ondernemingen van stadswege is het aanleggen en bouwen van deze groote kazerne voor de Infanterie van het garnizoen. Dezelve is gebouwd benoorden de Wittevrouwenpoort, alwaar de overgeblevene muurwerken van de oude Abdij, een toren en verscheidene huizen, de wal of de muur van de stad zijn weggebroken.

Eene naauwkeurige beschrijving van deze kazerne met eene afbeelding versierd, is bij den uitgever dezes in het licht verschenen, en er behoeft derhalve niets meer deswege gezegd te worden.

Te wenschen is het, dat er ook eerlang eene groote en goede kazerne voor de Kavallerij, met stallingen, hooi- en stroozolders, manege enz., zal gebouwd worden.

In het plan van den heer ZOCHER was er voorgedragen, om deze Kazerne te stichten bezuiden de fabrijken der H. H. CASIUS; misschien zoude, nu de lakmoesfabrijk van den heer VAN WEEDE heeft opgehouden te bestaan, dezelve kunnen gesticht worden aan de stads gracht, van de noordelijke uitwatering van de

Nieuwe gracht af, tot aan de punt van het noordoostelijk Bolwerk.

De Scholen en zaken voor het Onderwijs.

Met bijzonderen lust ga ik over tot dit gedeelte van mijne beschouwing, als zijnde waarschijnlijk hier bij, alsmede door de verbetering der localen, veel nut gesticht.

Ik vermeen de verbeteringen in het onderwijs en het stichten van goede scholen, als van het grootste belang voor de maatschappij te moeten beschouwen, omdat men zich daarvan onberekenbaar vele goede vruchten mag beloven in de toekomst, en heb mij deswege vooral op volledigheid toegelegd.

De Latijnsche Scholen. In de geheele inrigting van het onderwijs op dezelve, is eene zeer heilzame verbetering daar gesteld, zoo dat elk der heeren leermeesters thans belast is geworden met een eigen vak van onderwijs; doch het is hier de plaats niet om het nuttige daarvan in het breede te betoogen.

Deze scholen waren ten minste sedert de Kerkhervorming geplaatst gebleven in een der gebouwen, welke voorheen behoorden aan het Hieronimus Klooster op de zijde van het Nonnensteegje, terwijl de overige dienden voor de woning van den Rector, Conrector en de Praeceptoren, alles bij of achter den hoogen muur of stadswal en in vele deelen nog overblijfsels dragende van het sombere en treurige der voormalige Kloosters.

Thans is in plaats van gemeld gebouw een goed en

deftig huis, op het Domskerkhof, voor deze scholen afgestaan, alwaar, wat het licht, de lucht en ruimte aangaat, niets te wenschen overblijft, terwijl ook dit lokaal ongelijk beter dan de vorige, in het midden der stad gelegen is.

Het oude Schoolgebouw is geheel weggebroken, en in plaats van het naauwe Nonnensteegje, ziet men nu aldaar eenen ruimen en luchtigen uitgang naar de wandelingen; de huizen van den Rector enz., zijn zoo fraai verbouwd, dat het Hieronijmus plein eene der fraaiste en vrolijkste plekken is geworden van de stad.

Fransche Scholen. De houders van drie van dezelve, — twee op de Nieuwe- en eene op de Kromme Nieuwe gracht, hebben alles in het werk gesteld, wat tot verbetering en verfraaijing strekken kan.

Sedert 1830 is er eene nieuwe school in de Boothstraat in een ruim lokaal opgerigt, alwaar bij de vakken van onderwijs ook de meisjes in vrouwelijke handwerken onderrigt erlangen, en het Fransch tegelijk met het Nederduitsch wordt onderwezen.

De Kostscholen, of instituten van opvoeding, als daar zijn, die op Oudwijk en in de Korte Nieuwstraat voor jongelingen, en op de Lange Nieuwstraat en in den Trans voor jonge dochters, zijn allen na 1820 opgerigt.

Middelscholen in de Lange Nieuwstraat. De stedelijke Schoolkommissie heeft zich vooral verdienstelijk gemaakt door deze, geheel nieuwe inrigting in het belang der kleinere kinderen van welgestelde burgers.

In den jare 1822 is de eerste dezer scholen; destijds ook eenigzins met medewerking van het bloeijend Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen opgerigt, ten einde de leerwijze van den heer PRINSEN hier in werking te brengen. — Deze inrigting heeft zulke gezegende gevolgen gehad, dat er thans vier dergelijke scholen bestaan in de gebouwen, die weleer behoord hebben tot het Abraham Dole Klooster, in een groot huis, voorzien met eenen fraaijen tuin, van welke een nuttig gebruik wordt gemaakt, ter bevordering van de gezondheid der kinderen.

Twee dezer scholen dienen voor jongens, ééne voor meisjes, voor welke laatste een geheel afgescheiden vertrek gebouwd is: — op de vierde wordt ook de Fransche taal geleerd; allen dienen thans tot modelscholen, welke zoo ten opzigte der verbetering van de gebouwen, als tot een meerder en beter ontwikkeld onderwijs, ten voorbeelde dienen voor anderen, en den weldadigsten invloed op dezelve hebben uitgeoefend. — Zij staan onder het bijzonder toezigt van de zoo ijverige als kundige plaatselijke Schoolkommissie.

Stads Scholen. — Voorheen waren er vier stads of parochie scholen, maar deze waren in 1812 tot op twee verminderd.

In 1819 heeft de school bij de Nicolaï-kerk eene vergrooting erlangd, waardoor dit lokaal destijds 150 leerlingen konde opnemen; tien jaren later is deze school met het woonhuis van den onderwijzer afgebroken en eene nieuwe gebouwd, welke thans voor geene der beste schoolgebouwen in ons vaderland behoeft onder te doen. — Op het laatste examen in 1835 bevatte die school ruim 400 kinderen.

De school op het Buurtkerkhof is door de zorg des onderwijzers en de belangstelling der regenten, in zulk eenen verbeterden toestand gebragt, dat alles wat tot orde en netheid dienen kan, hier aanwezig is, zoo zelfs, dat de vroegere inspecteur van het middelbaar en lager onderwijs, de heer VAN DEN ENDE, bij een schoolbezoek, hierover openlijk zijne te vredenheid betuigde.

Sedert 1816 werd nog zeker lokaal op het Bagijnenhof, hetwelk vroeger tot eene spinschool diende, tot eene derde stads-school ingerigt. Dezelve zal weldra vervangen worden door eene andere, welke over het Predikheeren-kerkhof gebouwd wordt op eene grootere schaal, en dit gedeelte der stad tot sieraad zal verstrekken.

Diaconie Scholen. Daar zijn wel geene nieuwe scholen na 1820 gesticht, doch in de thans bestaande drie, zijn sedert, zeer belangrijke verbeteringen en verfraaijingen gekomen, vooral die aan het boven- en benedeneinde der stad, welke lokalen in 1829 door geheel nieuwe, uit vrijwillige giften der Ned. Herv. Gemeente, vervangen zijn. Dezelve bevatten nu een aantal van ruim 1200 leerlingen.

De Roomsche School. Een even gunstig berigt ontving ik van deze, welke uit vrijwillige giften der Gemeente onderhouden, weinig tijds voor 1820 gesticht en met eenen zeer bekwamen onderwijzer voorzien is, en niet alleen in eenen goeden staat blijft, maar ook gestadig alles ondervindt wat tot verbetering kan dienen.

Scholen in de Godshuizen. Ook in dezen is het niet bij het oude gebleven. In het Burgerweeshuis

is in 1827 het school-lokaal verbouwd en met nieuwe schoolmeubelen voorzien.

In het Ambachts-kinderhuis is hetzelfde gebeurd; een der vertrekken is in 1830 tot eene school herbouwd, hetwelk zich in alles gunstig onderscheidt; het school lokaal in het Roomsche Weeshuis heeft bij de verplaatsing in 1834, eene aanzienlijke verbetering erlangd; een geheel nieuw vertrek dient tot het geven van onderwijs.

Bijzondere of eigen Scholen. Verscheidene van dezelve zijn sedert 1820 tot stand gebragt of in lokaliteit verbeterd.

Het valt moeijelijk al deze verbeteringen op te geven. Die op de Runnebaan, in de poort van het Hof, (1832) verdient even als zoo vele anderen, loffelijke vermelding; aldaar wordt door eenen Roomsch Katholijken onderwijzer aan de kinderen van gegoede Roomschgezinden gelegenheid gegeven, tot het ontvangen van onderwijs.

Buiten de Waardpoort is de aldaar gevestigde school, in het begin dezes jaars in een ander lokaal verplaatst, hetwelk voor die school eene aanzienlijke verbetering is.

Ik vermeen hierbij te mogen voegen, dat men als nog geenszins stil staat op den begonnen weg. Onlangs zag ik zelf, hoe een der wijkmeesters bij alle huisgezinnen in Abstede onderzocht, of er ook kinderen waren die nog niet ter school gingen, en alzoo dunkt mij is er alle hoop, dat men nog meer scholen in de buitenwijken zal oprigten, hetwelk vooral noodig zoude zijn bij de toenemende volksmenigte aldaar.

Ik zoude nog van vele gunstige gelegenheden voor

het belang, het genoegen, en de eer van de onderwijzers van rijkswege, van wege de stad, en van het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, zoo voor het onderwijzers gezelschap, als door den toegang te bezorgen tot alle vakken van onderwijs enz. kunnen opgeven, indien ik niet vreezen moest te wijdloopig te zullen worden.

Eindelijk meen ik nog bij deze afdeeling, van het vermeerderd en verbeterd onderwijs in andere vakken te mogen gewagen.

Reeds in den jare 1819 zijn de vertrekken boven de Stadswaag tot het geven van onderwijs in de teeken- wis- en bouwkunde, vertimmerd, en in 1821 zijn de werkzaamheden ten dezen einde begonnen; sedert dien tijd zijn er nog vele verbeteringen in de onderscheidene lokalen en tot de wijdere strekking van het onderwijs tot stand gebragt. Voor de teekenkunst in het algemeen zijn onlangs zeer nuttige veranderingen daargesteld door het Genootschap kunstliefde; door deszelfs zorg wordt er hier naar het gekleed model geteekend en geregeld kunstbeschouwingen gehouden. Jaarlijks worden er tot verdere aanmoediging, aan de meest gevorderde leeringen aanzienlijke prijzen uitgereikt.

Het stedelijk bestuur heeft ook de beoefening van de muzijk (speel- en zangkunst) met ernst ter harte genomen. — Daar is een goed lokaal, voor het onderwijs in dezen door eenen zeer bekwamen meester, op het stadhuis ingeruimd, en er is geen de minste bepaling, wie van dit onderwijs gebruik zoude kunnen maken, of niet; alles is zoo ruim gesteld als men

wenschen kan. De openbare proeven welke door de leerlingen in 1834 en 1835 zijn gegeven, hebben voldoende bewezen hoe groot de vorderingen der meesten waren.

Zoo wel hierdoor, als door den toenemenden lust voor de muzijk in het algemeen in Utrecht, alwaar ook een departement of afdeeling van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst gevestigd werd, is er alle reden tot hoop, ja de zekerheid dat er door de gelukkige uitvoering van schoone muzijkstukken, door Utrechtsche meesters, liefhebbers, jonge zangers en zangeressen, bij het bezit van eenen zeer bekwamen directeur en componist, den heer KUFFERATH, een bijzondere luister zal worden bijgezet aan de groote feesten in 1836.

Verrigtingen voor de gezondheid en het genoegen der Ingezetenen.

Van de veranderingen voor de eerste, ten tijde van de cholera, zullen wij niet spreken; dit leed is voorbij gegaan; het is echter zeer mogelijk dat er nog wel iets goeds van zal zijn overgebleven. Liever spreken wij van de zaken, welke bevorderlijk zijn voor de gezondheid, en tevens kennelijk dienen voor het genoegen van allen; waaronder voorzeker eene der voornaamste is, het afbreken van een groot gedeelte van den ouden stadsmuur en wal. De stad is, zoo veel den noordelijken omtrek betreft, van den molen Rijn en Zon aan het paardenveld, tot aan den uitgang van de Nieuwe gracht bij de Plompentoren, en van de Wittevrouwenpoort tot

aan het bolwerk Zonnenburgh, geheel van gedaante veranderd. Op de kade aan de noordzijde van de stad, rijzen thans twee reeksen nieuwe, en, naar het uiterlijke ten minste, fraai gebouwde huizen; aan de oostzijde zijn geheele nieuwe wandelwegen aangelegd, wier wedergade, in fraaiheid en door de afwisseling van behagelijke gezigten met hoogten en laagten, onder en tusschen hoog geboomte en weelig plantsoen, misschien in of bij geene stad in Oud-Nederland bekend is, en welk alles aan den smaak, de kunde en het overleg van den aanlegger, den heer zocher de grootste eere doet.

De beide bolwerken vóór het Bagijnenhof en de Bregittestraat, zijn aan de stad gehecht; de Waardpoort en die, welke naar de Maliebaan leidde, zijn afgebroken. Wanneer men over de bruggen naar buiten gaat, ziet men geen minder nieuws en goeds. De geheele buitensingel is, overal waar geen straatweg bestond, in eenen kostbaren weg van verbrijzelde keijen, (Mac Adams weg) veranderd; de wallen zijn glooijende gemaakt; waar het noodig was, zijn dezelve met jonge boomen en heesters beplant; fraai zijn thans ook de plantadien op het west- en oosteinde van de Maliebaan, op welke laatste plaats een geheel veld, voorheen verwaarloosd, thans in een vrolijk lustterrein is herschapen.

Zoude men zich ook niet met de hoop op eene gelijke uitkomst mogen streelen, indien de regering besloot, ten opzigte van de Maliebaan, het voorbeeld van de H. H. Burgemeesters van Haarlem en Alkmaar te volgen, en deze baan met de vier reijen boomen

in te rigten, gelijk er met de groote dreeven of lanen in den Hout, bij beide gemelde steden, is gedaan? Wanneer de vloer of harde grond van leem en cement, in de eigenlijke baan sedert 1637 liggende, en van tijd tot tijd aangevuld, waardoor aldaar geen loover kan groeijen en het vallend regenwater niet door kan dringen, hetwelk nu naar de kanten afzijpelt, en de oude overjarige boomen, waarvan sommige hol zijn, en inwendig rottende, werden weggenomen, dan zoude naar het oordeel van deskundigen, de gezondheid der inwoners en wandelaars, zoo wel als het genoegen van allen bevorderd worden. De grond der gehele baan, welke bij de negentig schreden breed en 200 roeden lang is, zoude met voetpaden voor hen die den kortsten weg zoeken, en met Mac Adams of straatwegen voor de rijtuigen aan de beide zijden kunnen worden voorzien, en alsdan zoude het geheele binnenvak, met behoud van de nog goede en groeijende boomen, kunnen worden aangelegd tot eene bijzonder schoone en behagelijke wandeling, met afwisseling in hoogten en laagten, alles in overeenstemming te brengen met het nieuwe werk aan de oostzijde. Alle hoop zal er dan tevens zijn, dat bij de vermogende lieden de lust zal rijzen, om de bestaande gebouwen te verbeteren, vrolijker en luchtiger te maken en in de andere belendende erven nieuwe huizen te stichten, en buitenplaatsen aan te leggen.

Andere Stedelijke inrigtingen en Verbeteringen.

Ik zoude in het breede kunnen uitweiden over

de veranderingen in velen, na den jare 1820 daargesteld, met name: over de verbeterde regeling der grenzen van deze gemeente; over het doen ophouden van de versnippering van dien grond in kleine geregten, waardoor de ingezetenen buiten de poorten voorheen wel eens eene stiefmoederlijke behandeling ondervonden; over de betere inrigtingen van de markten (*), van de straten, en de verlichting van dezelve; de verbetering van de wallen der grachten, door de oude muurtjes of rollagen door ijzeren leuningen te doen vervangen; door het verwijden van eenige straten, met namen: van den uitgang der Donkere gaard, en den doorgang van de Voorstraat naar het Bagijnenplein; door den beteren aanleg van de straten in de voorsteden en van het jaagpad naar de Roode brug enz.

Dit alles is voorzeker te meer lofwaardig, omdat de stedelijke regering, door het ontstaan van de cholera, en, door de gevolgen van den afval der Belgen, voor de schutterij, enz. verpligt is geweest zeer groote, geheel onverwachte, kosten te besteden en uitgaven te doen.

III.

Kerken en Godshuizen.

Vermits het toezigt, het beheer en de bekostiging der verbetering van dezelve aan bijzondere collegien is toevertrouwd, vermeen ik dezelve afgescheiden, van de beschikking der stedelijke regering, te moeten beschouwen.

(*) Uitgezonderd de Ganzenmarkt: zoude de stellaadje met het dak, hetwelk aldaar staat, niet vóór Junij 1836 kunnen worden afgebroken?

De Kerken der Protestanten. De grootste verandering is gekomen aan en in de Domkerk. — De ruïnen en muren van het oude schip der kerk, na de verwoesting van dezelve in den jare 1674, tusschen het kruispand en den toren overgebleven, zijn niet alleen weggenomen, en de oppervlakte tot een plein gemaakt, maar de westelijke muur van gemeld kruispand is tevens aanzienlijk verbeterd. — Het voorgebouw in de Gothische smaak, dienende voor den hoofdingang der Kerk, maakt thans met de bijvertrekken eene goede vertooning. — Dit welstaande zal nog toenemen, wanneer de drie kapellen, voor welker bewaring na het verbod van het begraven in de kerken thans geene reden meer bestaat, zullen zijn weggenomen, en de geprojecteerde bijgebouwen, aan wederzijde daargesteld.

Van binnen is de verandering van de Kerk nog grooter; al het muurwerk en de gewelven zijn in eenen goeden staat gebragt, en in de groote oude Kerk zelve, is als het ware, eene geheele nieuwe voor de godsdienstoefening geschikt, gezet, met eenen deftigen preekstoel en doophek, met een geheel nieuw en fraai orgel, welk meesterstuk door den heer J. BÄTZ vervaardigd is, en met banken en gallerijen in het ronde, alles in eenen goeden smaak. Voorzeker is er thans in ons vaderland geen kerkgebouw, hetwelk zoo waardiglijk zoude kunnen dienen voor het groote dankfeest, en de plegtigheden in het volgende jaar te verwachten.

Van de andere Kerken der Protestanten is niets bijzonders te zeggen; in de St. Jacobs kerk is het

orgel met een voorstuk vergroot, onder hetwelk de zerk van het graf van HUBERT DUIFHUIS, waardiglijk geplaatst is.

In de St. Nicolaï Kerk is een klein gedenkteeken ter gedachtenis van den dichter BELLAMIJ door eenige Zeeuwsche studenten opgerigt.

De St. Pieters Kerk is met eenen deftigen ingang voorzien, en in velen verbeterd; groote veranderingen mag men verwachten, nu er tot het behouden en het verbouwen der St. Jans Kerk besloten is, — er is alle hoop, dat dit gebouw eerlang dienen zal ter versiering van het zeer aanzienlijk omgelegen plein.

De Kerk der Lutherschen, is van binnen geheel verbeterd en smaakvol verfraaid.

Twee Kerken der Roomschgezinden, t. w. die in de Heerestraat en in de Walsteeg, zijn geheel van binnen vertimmerd en verbouwd. Eene is geheel nieuw gesticht, welke ook het uiterlijk heeft van eene Kerk te zijn, t. w. die der Augustiners in de Heerestraat.

De Kerken der Oud-Roomschen, Doopsgezinden en Remonstranten zijn in denzelfden toestand gebleven.

De Godshuizen zijn meest alle onveranderd gebleven, behalve het Krankzinnigenhuis.

Dit gebouw droeg naar het uitwendige in de straat aan de zuidzijde, en nog meer in het inwendige, vele, zeer vele blijken van den tijd der stichting in den jare 1467. — Hetzelve is thans geheel veranderd, uitgebreid, en met eenen tuin en speelplaats voorzien; alles vertoont zich aan de oost- en zuid-

zijde als geheel naar eisch gebouwd, en wat het groote oogmerk dezer stichting betreft, zoo is thans alles zoodanig ingerigt, dat dit geheel, zoowel als de zorg voor de bewaring, hulp, geneezing enz. der ongelukkigen, de hoogste eer doet aan de heeren commissarissen, en aan de geneesheeren, den hoogleeraar J. L. C. SCHRÖDER VAN DER KOLK en Dr. N. C. VISSCHER.

Naast dit gebouw is onlangs over het St. Nicolaï kerkhof een zeer doelmatig huis gesticht voor de verouderde armen bij de diaconie der gereformeerde gemeente, die vroeger in bijzondere huizen ten kosten van dat collegie besteed werden.

Eene der nuttigste veranderingen is in Utrecht te weeg gebragt, met het Apostel Gasthuis in de Jufferstraat, thans verbouwd of veranderd tot een Ziekenhuis. — De fondsen van verscheidene gasthuizen zijn eerst bijeen gebragt, en hierdoor is men in staat geraakt, om dit uitgestrekte gebouw te stichten, hetwelk van te meer nut is, dewijl een gedeelte van hetzelve is ingerigt tot het *Nosocomium Clinicum* ten dienste der studenten aan de Hoogeschool, die hierdoor eene betere gelegenheid hebben bekomen tot een praktisch onderwijs bij het krankbed.

Verder is nog een groot Godshuis gesticht voor de R. K. gemeente. Te voren werden de wezen verzorgd in een oud gebouw in de Donkerstraat; doch door de edelmoedige bijdragen van den heer Pastoor J. C. DADELBEEK en de heer J. H. MOSCH, werd het vorig logement de Plaats Royaal, welke later tot Kazerne is gebruikt, aangekocht, en verder door de H. H. Regenten van het weeshuis, daartoe

door een aanzienlijk legaat, in staat gesteld, tot een uitgestrekt Weeshuis vertimmerd. De doelmatige inrigting inwendig, verstrekt tot eene bijzondere eer voor den architect, zoowel als het uitwendige, hetwelk de Minderbroederstraat versiert, terwijl het zich ook van achteren in de St. Annastraat, (Vuilsteeg) in de breedte, in eene ordenlijke structuur vertoont. Wanneer de andere Kazerne, in deze straat, tot een bijzonder woonhuis zal zijn ingerigt, zal voorzeker de Minderbroederstraat eene der schoonste en aanzienlijkste der gansche stad zijn.

IV.

Inrigtingen van bijzondere personen.

Het zoude de verwondering wekken, dat deze blijken van bloei in het uiterlijke, van rijks- en stadswege en door andere corporatien daargesteld, geene gezegende gevolgen hadden op den ijver en vlijt van bijzondere personen in den burgerstaat. Bij het overzigt van dit een en ander zal men zich moeten verwonderen over het vele en uitgestrekte, en het is niet zonder schroom, dat wij van onze bevinding verslag doen, om dat men met den besten wil spoedig het een of ander voorbij ziet.

De Fabrieken. Voor zoo veel mij bekend is, heeft na 1820 geene fabriek van eenig aanbelang, alhier opgehouden te bestaan, behalve de lakmoesfabrieken van de heeren KOOPMAN en VAN WEEDE, en de zeepziederij van den heer SUYK. Eene andere van de heeren SCHUURMAN, staat thans buiten werking,

doch kan herleven; alle de overige fabrieken zijn niet alleen gebleven maar verscheidene zijn aanmerkelijk uitgebreid, door gebruik te maken van de vorderingen der menschelijke kennis zoowel in werktuig- als scheikunde; zoo zijn er in de twee groote suikerraffinaderijen van Mevr. de wed. GOBIUS en c°. en den heer J. O. VAN BEEK en ZOON zeer aanzienlijke verbeteringen aangebragt, door dat in beiden het stelsel der verwarming van MEISSNER gevolgd is. — De zijde-spinnerij van den heer W. MIDDELAND VAN RIJSSEL, wordt gestadig uitgebreid. Geen bedrijf heeft eene wijdere strekking erlangd dan de orgelmakerijen, welk keurig kunstbedrijf niet alleen winstgevend is voor de eigenaars, maar tevens een gewenscht bestaan aan vele werklieden verleent, ook door het gieten van tin en orgellood voor de pijpen enz.

Bij geen punt van mijn onderzoek heb ik mij meer verwonderd dan over het groot getal nieuwe fabrieken, en over de blijken van de eigene nijverheid van stadgenooten.

Op de volgende alphabetisch gestelde naamlijst zullen waarschijnlijk nog wel eenigen zijn voorbij gegaan.

De wolspinnerij en snuifmolen van Mevr. de weduwe U. W. F. CAZIUS en J. H. KRAAMWINKEL. Deze wordt gedreven door het water, in verband met het malen van de inlandsche cement. De wolspinnerij aldaar, wordt door nieuw uitgevondene machines bewerkt.

Het gebruik van den stoom tot de bereiding van geneesmiddelen, door den Apotheker C. M. VAN DIJK, bij wien, zoo wel als bij den Apotheker J. VIEL de vernuftig bedagte toestel te zien is.

De koperpletterij van de heeren H. DE HEUS en ZOON; deze strekt zich uit aan de westzijde van het Vreeburg en met eene reeks gebouwen aan het water.

De loodwit- en platloodgieterij van den heer C. HOOGEVEEN.

De fabriek van extracten van de heeren A. P. MILIUS en comp.

De fabriek van laarsenschachten, welke beter en minder in prijs zouden zijn dan de Engelsche, van den heer G. J. REINDRE.

De fabriek van vuurvaste steenen van Mevr. de wed. ROSE.

Het groot gebouw in de Waard, voorheen voor eene lakenfabriek dienende, is thans door de H. H. SCHOBER en MODDERMAN, veranderd in eenen wolspinnerij, waarbij gevoegd zijn een houtzaag- en koornmolen, alle welke fabrieken door een en hetzelfde ijzeren waterrad in beweging gebragt worden, kunnende de houtzagerij ook alleen door de wind gedreven worden.

De heer MODDERMAN heeft tevens een octrooi gekregen, op een vernuftig uitgevonden werktuig hetwelk men eene *vijlbank* zoude kunnen noemen, waarop de zaag eenmaal gesteld zijnde, door eene voortgaande werking gescherpt wordt. — Aan een van deszelfs molens is door den heer C. VERLOOP de toestel aangebragt, waardoor de molen zich zelven op den wind kruit, alsmede de engelsche wieken waardoor vooral een geregelde loop der molen wordt onderhouden.

De fabriek van houtazijn, en het branden van houtskolen, door den heer J. SCHOTTELINK.

Die van vloeibaar bereide chloorkalk van den heer H. E. SCHUURMAN.

De ijzergieterij en fabriek van werktuigen, smederij enz., van den heer C. VERLOOP, die voor eenige jaren heeft uitgevonden eenen verbeterden vijzelmolen, welke bij iedere hoogte van het binnen- en buiten-water, en naar de gegevene windkracht, zoodanig kan geregeld worden, dat daaruit het meeste voordeel ontstaan moet. Onlangs is aan denzelven octrooi verleend om dezen water-molen met een vervoerbaar of drijvend stoomwerktuig verbonden, zoodanig interigten, dat dezelve naar elken polder kan verbragt worden.

De fabriek van beenzwart en verfwaren van den heer A. W. DE VISSER, die onlangs de concessie bekomen heeft om eene fabriek van engelsch loodwit, salpeter en zwavelzuur enz., op te rigten.

De fabriek van Brandspuiten van den heer J. L. DE WILDT, die onlangs van Rijkswege daarvoor octrooi heeft erlangd. Des mans inventieve geest verdient zoo wel als die van zijnen medewerker, ALOIS MILCH de kennisneming en belangstelling van deskundigen; hetwelk ik insgelijks vermeen te mogen zeggen, van den heer B. DURTE, die thans ook tot verbetering van de Brandspuiten werkt.

De uitbreiding en vermeerdering van verscheidene reeds vroeger bestaande fabrieken en trafieken, als daar zijn de kaarsemakerijen, de stokerijen van liqueuren enz., gaan wij met stilzwijgen voorbij.

2°. *De Winkels.* In geen gedeelte der burgerlijke bedrijven zijn grootere veranderingen gekomen dan in de uiterlijke en inwendige inrigting der winkels; vooral

heeft men zich toegelegd, om door verbouwing der voorpuijen, voorhuizen, winkelkasten enz. aan velen een fraaijer aanzien te geven, en bovendien zijn er verscheidene geheel nieuwe gekomen. Wie moet zich niet over den rijkdom, den luister en de smaak verwonderen van de winkels der H. H. DE NEUS, MASELAND, PEARSON, POLAK, SINKEL en anderen. Tevens bestaat nog de hoop, dat eerlang, een zeer groot en grootsch winkelhuis of Bazar door den heer SINKEL zal gesticht worden op den grond, waar het St. Barbara en Laurentii of Kranen-gasthuis en andere huizen, tusschen de Oude gracht en de Neude, zijn afgebroken.

3°. *De inrigtingen voor vermaak.* Dat de vermeerderde industrie ook ten deze werkzaam zoude zijn, was wel vooruit te zien, maar de verwachting is ook in velen overtroffen, door zeer belangrijke stichtingen.

De Schouwburg. Deze is een aanzienlijk gebouw van hout, hetwelk aan den bouwmeester eere doet; dezelve is ruim, en goed ingerigt, en van een fraai voorgebouw voorzien.

De groote zaal ter zijde van denzelven, geschikt voor het houden van maaltijden, winter-concerten, kermisvermaak enz.

De groote lusttuin van C. VAN LEEUWEN buiten de Wittevrouwenpoort, met gallerijen, een orchest enz., vooral ingerigt tot het houden van zomer-concerten, het afsteken van vuurwerken, enz.

Wij vermeenen onder deze rubriek nog te mogen brengen de Logementen en Koffijhuizen. Ongemeen

groote veranderingen zijn ten deze gekomen, niet alleen door de geheel nieuwe inrigting van het groot logement, het Hotel der Nederlanden, aan het St. Jans kerkhof; maar ook door verbouwingen en uitbreidingen aan anderen om het Vreeburg, op de Oude gracht, aan de Ganzenmarkt, het Oudkerkhof, bij, en buiten de poorten enz.

De Koffijhuizen van TEN HAGE, KLANCK, LA HAIJE, zijn even zeer in luister toegenomen.

In dit een en ander zijn kennelijke blijken van den toenemenden welvaart te bemerken; misschien ook nog in het aanwinnend getal der stalhouders, en van meer bedrijven hier aan verknocht.

Eindelijk zoude ik hier de opgave moeten doen van de groote en veelvuldige bouwingen en verbouwingen door bijzondere personen, op eigene kosten ondernomen, maar het geven van eene voldoende lijst is in dezen zeer moeijelijk zoo niet onmogelijk, want waar zijn de grenzen? Verscheidene geheel nieuwe huizen zijn gerezen aan de Voorstraat, vóór het plein der Akademische Bibliotheek, bij het Bagijnen Bolwerk, aan het uiteinde der Zonstraat en elders, en hoe vele huizen zijn door verbouwing geheel van gedaante veranderd? — eenige straten, met namen de Choorstraat, de Lijnmarkt, de Trans, de Zuilenstraat, de Heerenstraat, de Bregittestraat, de Keistraat en meer, zijn zoodanig verfraaid, dat een Utrechtenaar, die deze straten sedert 15 jaren niet gezien had, wanneer hij er nu kwam, zich hoogelijk zoude moeten verwonderen.

Mij is verder nog bijzonder in het oog gevallen,

hoeveel er buiten de stad aan Singels, Baan, en de wandelingen gebouwd is. Zonder nu van verschillende goede, geheel nieuwe woningen aan de eerstgemelde, en in de voorsteden te gewagen, noem ik alleen de stichtingen van de H. H. BRUIJN, J. H. CAZIUS, U. W. F. CAZIUS, DUMANS, S. J. M. VAN GEUNS; F. Baron VAN HEECKEREN, A. OORTMAN, W. E. RAM, C. VAN VEERSEN en J. A. P. DE VREE.

Bloei doet bouwen, en *Bouwen doet bloeijen*.

zijn spreuken zoo waar als oud, en zoo ergens, worden beide thans te Utrecht met dadelijke blijken bewezen.

V.

Aanwinst der bevolking.

Ik behoef mij bij dit alles niet tot de aanwinst in gebouwen te bepalen, het toenemen der volksmenigte alhier is een nog sterker blijk van den aanwinnenden bloei van dezen burgerstaat.

In den jare 1821 beliep het getal der inwoners bij de volkstelling 34,384, en in 1834. 44,185.

Tusschen Januarij 1821 en December 1834, zijn er te Utrecht, 5495 menschen meer geboren dan gestorven (*). Deze aanwinst bestaat niet alleen door de uitbreiding der aanwezige huisgezinnen, maar vooral omdat vele huisgezinnen sedert 1820 van elders met hunne kapitalen, vermogens en industrie, herwaarts zijn gekomen; moeijelijk is het om dit naauwkeurig op te sommen, maar wordt het niet buiten twijfel

(*) Men zie de Tabellen No. IV., bladz. 39, en No. XI, tegen over bladz. 228, 1e deel, 1e stuk, van dit Tijdschrift.

gesteld door de hooge prijzen der huizen? Zoodra er een goed pand te koop komt, zijn er vreemde gegadigden, en hiervan ziet men thans een afdoend bewijs, nu onlangs de Huizen van Mevrouwen VAN DIELEN, WALLAND en MOLLERUS, door de H. H. OOSTER, Grave VAN STYRUM, en CRAEYVANGER, elders wonende, gekocht zijn voor ƒ 75,000.

De lijst der groote huizen, welke thans door renteniers, die na 1820 zich geheel vrijwillig hier hebben gevestigd, zoude de verwondering van velen wekken. Het getal van dezulken, die door roeping als ambtenaren, hoogleeraars, doctoren en kunstenaars, of door huwelijken herwaarts zijn gekomen, is insgelijks zeer groot.

VI.

Vooruitzigten.

Bij dit laatste punt van mijne overweging zal ik vooraf eenigzins moeten nagaan, of er vrees van vermindering, dan wel hoop op de beklijving en de vermeerdering van al dit goede bestaat. Met volkomene gerustheid durf ik het laatste staande houden; de natuurlijke voordeelen der ligging van Utrecht, in het hart van het land, met rijke en fraaije environs en verschil van gronden, aan het voorname vereenigingspunt van vaarten en wegen, de gezonde lucht, het voortreffelijk water en de weelde van het groeijend rijk, kunnen niet weggenomen worden, maar de bijkomende voordeelen, met name het aanwezig zijn van kerken voor alle gezindheden, de bloei der wetenschappen en kunsten, de Akademie en Bibliotheek, de gelegenheid tot onderwijs in alle vakken van kennis,

het bestaan van alle bekende nuttige en aangename inrigtingen, de vrije leefwijze voor alle standen, de groote wereld zonder hof, de bloei van den koophandel en der fabrieken, de voordeelen der jaarmarkt (de kermis), der paardenmarkten en weekmarkt, die der veren op vele steden en dorpen, ook van den aanvoer van alles in overvloed, onder eene welwillende en zorgende regering, eene waakzame policie, en bij gematigde stadsbelastingen, bevestigen deze hoop ten volle.

Ik durf nog verder gaan, en behoef niet alleen van hoop te spreken, ik zie nog verscheidene nieuwe steunsels van mijne verwachting.

Het is nu stellig door eene rijkswet bepaald, dat in deze stad een Hof van Justitie voor deze provincie zal gevestigd worden. Dit belooft aan de stad het verblijf en de vestiging van een aantal aanzienlijke huisgezinnen, ambtenaren, advocaten enz. — De aanstaande voordeelen van het bouwen van een geschikt lokaal, zijn insgelijks buiten twijfel. Zoude bij deze gelegenheid de wensch niet mogen geuit worden, om dit lokaal te zien stichten op de plaats, alwaar men gaarne het nieuwe Stadhuis zoude gezien hebben? Buiten allen twijfel zoude het tot een sieraad van de stad op dit groote plein verstrekken; maar is het ook niet genoegzaam zeker, dat de opstand en de gronden aan de Nieuwstraat, in de Hamburgerstraat, en aan de Nieuwe gracht, voorheen aan het Hof van Justitie behoord hebbende, bij verkoop tot burger- en winkelhuizen meer geld zullen opbrengen, dan de inkoop der vijf huizen aan het begin van de Voorstraat en het applaneren van den grond tot een geregeld vierkant, zal kosten?

De Hamburgerstraat enz., eene der voornaamste straten in het midden van de stad, zoude als dan ook in velen winnen.

Heeft de afbraak van den wal en ouden muur aan de noord- en oostzijde van de stad, zoo wel voordeel als genoegen gegeven, hetzelfde vermeen ik te mogen verwachten van de afbraak van den muur aan de westzijde, van het Vreeburg af tot aan de zoogenaamde halve kous. — Bijna overal zijn aldaar, behalve voor het plein der gewezen Mariekerk en het groote Rijks-Hospitaal, ledige gronden, of oude en slechte gebouwen, voor welke andere, nieuwe of betere huizen, langs eene breede kade of straat zullen kunnen gesticht worden. — Nog meer fraais en goeds vermeen ik mij te mogen beloven, wanneer de stedelijke regering zal kunnen overgaan, om het zuidelijk gedeelte van den ouden wal met de drie bolwerken en den gemelden uithoek benoorden Sterrenburg, doen slechten en gereed maken voor eene reeks aanzienlijke huizen. Eene beter gelegen, of aangenamere plek gronds, hoog en droog, met de heerlijkste uitzigten aan het water, zal voorzeker geene andere stad in ons vaderland kunnen opleveren.

Heeft de bouw van nieuwe huizen en hofsteden binnen en buiten de stad aan de wenschen van de ondernemers beantwoord, dan is er ook een genoegzame grond van hoop, dat dit voorbeeld zal gevolgd worden door andere rijke lieden.

Van de Bolwerken *Zonnenburg*, *Manenburg* en *Sterrenburg* zal voorzeker ook veel goeds te maken zijn; de hoop is niet verloren, dat dezelve in ge-

lijke vrolijke lusthoven zullen kunnen veranderd worden; gelijk het Bolwerk, hetwelk bezuiden de Wittevrouwenpoort gelegen is, en aan Mevrouw de Wed. GOBIUS behoort, het zij met, het zij zonder eene fabriek of trafiek. Buiten de stad zal het even min aan de gelegenheid ontbreken, om veel aangenaams en nuttigs daar te stellen.

Behalve dit alles blijf er naar mijne gedachten ook nog een belangrijk vooruitzigt voor de toenemende welvaart, en een blijvend sieraad van de stad, wanneer de groote tuinen of velden, thans het eigendom van de H. H. VAN LUNTEREN en VAN LAERE, waar voorheen het Bisschopshof en de St. Mariekerk gestaan hebben, in goede erven werden verdeeld en verkocht, om daarop burger- en koopmanshuizen te bouwen.

Deze tuinen of velden liggen in het midden of neringrijkste gedeelte van de stad, vooral geschikt voor huizen met bovenwoningen en verhuurbare kamers, waaraan thans gebrek is. Mijne vroeger geuite wenschen, dat de gronden, ledig geworden door het sloopen van huizen in den Franschen tijd, weder bebouwd zullen worden, zijn reeds gedeeltelijk vervuld; de hoop is er tevens dat zulks ook op andere plaatsen, in de Boothstraat, op het noordeinde van de Nieuwe Gracht enz., zal gebeuren.

VII.

Wenschen.

Na het bijbrengen van zoo vele bewijzen ter verheuging en bemoediging, zal het mij wel vergund zijn, mijne verdere wenschen voor het belang van Utrecht, als nog te kennen te geven.

In het stuk over de verbeteringen van Utrecht, in den jare 1828 uitgegeven, ben ik zeer breedvoerig geweest om den treurigen toestand der woningen voor zulke werklieden, die door oppassendheid gaarne zouden willen vooruitgaan, en van het zoogenoemd gemeen, te doen kennen; ik heb destijds den nadeeligen invloed van dit een en ander op de zindelijkheid en de zedelijkheid der lagere standen betoogd. Ik zal dit betoog thans niet herhalen; voor de zindelijkheid moge er ten tijde van het bestaan der cholera eenige nuttige voorzieningen zijn genomen, maar over het algemeen zijn er weinige verbeteringen in de oude naauwe straten en stegen gemaakt, en ik vermeen als nog te mogen staande houden, dat er zeer weinige woningen in zulke straten zijn, in welke de gehuwde werklieden zindelijk, huisselijk en te vreden kunnen leven, en dit wel in eene stad alwaar het licht, de lucht en het water zoo goedkoop als goed zijn.

Van het groote plan van den heer ZOCHER, tot den bouw van zulke goede huizen buiten de stad, aan de westzijde, is nog niets in werking gebragt, en van het groot getal nieuwe woningen vóór en na 1826 om het paardenveld, op en onder den wal bij de Waard- en

Tolsteegpoorten, en tusschen den Springweg en den wal gebouwd, zijn reeds velen zoo erg vervallen, dat de berigten van het niet bewoonbare, en de voorzeggingen van den korten duur door den slegten aanleg, allezins bevestigd zijn.

Ik heb bij deze gelegenheid op nieuw aan den lust tot onderzoek toegegeven, en kan, en mag de aandoeningen van smart niet verbergen, welke ik ondervind, dat in zulke straten als den Achterweg, bij de Tolsteegpoort oostzijde, achter de St. Jacobskerk, in de Kreupelstraat, de Hollebild, enz. de toestand eer verergerd dan verbeterd is, en dat de wekelijksche huur van vele geringe huisjes en woningen nog is gerezen; van verschillende personen heb ik beklag gehoord, en er is thans geene mogelijkheid om binnen de stad betere woningen te bekomen, hoe gaarne eenigen zulks zouden willen beproeven.

Ik kan derhalve de behartiging van deze zaak niet te sterk aan de zorg en den ijver van allen die magt, geld, en invloed hebben, aanbevelen, en ik doe het met te meer lust, nu ik weet dat de aanwinst der volksmenigte vooral bestaat, door den toevloed van bekwame werklieden (timmerlieden, metselaars, schilders, enz.) bij welken de beschaving door het verbeterd onderwijs op de scholen in het algemeen, is toegenomen, en die alhier goede dagloonen kunnen verdienen: voor de vrees, dat hierdoor het getal der armen zoude toenemen, zijn geene gronden.

Het bemoedigen van ondernemende menschen, om betere woningen, in plaats van de oude, voor zulke werklieden te bouwen, door het toekennen van eene

premie per cents gewijze, welke te verhoogen is, wanneer zulk eene stichting geschiedt, met wegneming van slechte en oude huisjes, zal alzoo een dubbel nut doen, en is naar mijn oordeel geenszins eene zaak, welke de krachten zoude te boven gaan der stadsregering en van de vermogende medeburgers, die zich reeds tweemalen tot medewerking, bij den aanleg van de nieuwe huizen beoosten de Waardpoort, hebben genegen betoond.

Het geeft mij een bijzonder genoegen, te kunnen vermelden, dat door de H. H. VAN EMBDEN & ZOON, DE KRUIJFF, DE VISSER, en anderen, huizen buiten de Waardpoort voor werklieden zijn gesticht, welke ten voorbeelde kunnen verstrekken. Ik zag onlangs aldaar bewoonbare huisjes met licht en lucht, voor gehuwde lieden, die tevreden waren, en aldaar 16, 18 tot 22 stuivers per week verwonen.

Hoe vele streken en plekken zijn er buiten de stad, welke geschikt zijn voor zulke woningen, als er aan het oosterstroompje zijn gebouwd, en ik meen dit voorbeeld, aan hen die in dezen kunnen en willen wèl doen, te mogen aanbevelen.

Bij het stellig betoog van dit hoog noodzakelijk, ja dringend punt ter voorziening, wil ik geenszins worden aangemerkt, als of ik de voorstellen van de aangename en nuttige zaken door den Heer ZOCHER, het Badhuis, de Slagthuizen enz. zoude afkeuren, verre van daar, ik beoog niets dan om het noodzakelijke niet aan het aangename en nuttige te zien achtergesteld.

Ik keur van ganscher harte verscheidene zijner voorstellen, om de gelegenheid tot vertier en beweging te

vermeerderen, b. v. het aanleggen van eene straat van de steenenbrug naar het oosterstroompje, ten volle goed, vooral omdat dit alles instemt, met hetgeen ik vroeger heb gezegd, over het belang van in den omtrek der stad, de rij- en wandelwegen te vermeerderen, t. w. door het aanleggen van eenen rijweg van *Oudwijk* naar *Marksland*, het verbeteren van de voetpaden in *Abstede* en achter *Bethlehem*, het niet ongebruikt laten van den ouden Amsterdamschen weg, den daalschen dijk enz.

Ik volhard derhalve bij al dit betoogde als *wenschelijk*, en vooral om de uitgangen van de stad voor de Smeesteeg, nevens de Catharijnestraat, en aan de beide uitgangen van de Nieuwe gracht, hetzij met bruggen voor voetgangers, hetzij met overhalen, of pontjes, gelijk bij de Mariepllaats, en de Zonstraat te vermeerderen. Dit alles zal voorzeker na het geheel wegbreken van de oude wallen, Utrecht doen veranderen in eene opene bloeijende landstad, welke de vreemden, vooral Engelschen, zouden verkiezen, om hun verblijf te houden.

Dit een en ander zal nu genoeg zijn. Ik zal het bij mijne gevorderde jaren niet beleven, maar voed de hoop, dat bij een overzigt van den bloei der stad, in den jare 1850 te bewerken, de kennelijke slotsom der verbeteringen nog grooter zal zijn, dan de tegenwoordige over die van 1820 tot 1835.

SPAARBANK.

In het 4e Nommer van dezen jaargang, namen wij een stukje op, ons door eene geachte hand toegezonden over de spaarbank. Wij plaatsten dit met te meer genoegen, omdat het behoort tot zoodanig gedeelte der Statistiek, welks overweging en toepassing van dadelijk en onberekenbaar nut is, zoo wel voor de zedelijke welvaart als het tijdelijk voordeel der ingezetenen. Dit stukje gaf aanleiding tot het hiervolgende, bij ons even zeer door eene geachte hand ontvangen, hetwelk ons den gang en de wisselingen uiteen-zet, bij de spaarbank gehouden en ondervonden; aan welker goed bestuur wij trouwens nimmer éénen oogenblik hebben getwijfeld, zoo min als de schrijver van het vorige stukje, die slechts eenige wenken wenschte mede te deelen, welke hij niet als onfeilbaar opgaf, maar meende dat waardig konden zijn om bij het mogelijk daarstellen van eene nieuwe inrigting, niet onopgemerkt te blijven. Wij durven verzekeren dat de geachte schrijver, die zich thans buitenslands bevindt, niets anders heeft bedoeld. Ook aan het hiervolgende ruimen wij volgaarne een plaatsje in, met den wensch, dat het bestuur spoedig in de gelegenheid moge zijn, aan het verlangen van zoo velen te voldoen, en hare menschlievende taak weder op te vatten. RED.

De Spaarbank, welke te Utrecht werd opgerigt in den jare 1819, en thans nog aanwezig is, heeft, even gelijk andere inrigtingen, welker fondsen bestaan in effecten, gedeeld in de rijzing en daling aan dezelve verbonden. Bijzondere personen, welke hun geld besteden tot aankoop van effecten, om gedurende eenigen tijd daarvan renten te trekken, stellen zich in de gelegenheid, om bij verkoop dier effecten voor- of nadeel te ondervinden. Bij eene Spaarbank, welke niets anders is dan eene vereeniging van bijzondere

personen in een fonds, volgens een reglement zamengesteld, en door Commissarissen beheerd onder toezigt van het Bestuur der Maatschappij *tot Nut van het Algemeen*, heeft men de mogelijkheid van buitengewone daling in 's lands fondsen in het oog houdende, te regt de bepaling gemaakt, bij Art. 24: » zoo wanneer onverhoopt, door eene onverwachte daling der effecten, het fonds der Spaarbank vermindering in waarde mogt ondergaan, en om dan bij de minste daling, de Spaarbank niet te sluiten, zal het Bestuur derzelve Bank het regt hebben, om, bij zoo verre de waarborg-kas geene, of geene genoegzame bijlagen toelaat, één, of meer ten honderd, naarmate van de daling der effecten, te mogen korten, al ware het ook, dat er door deelhebbers reeds gelden vooraf waren terug gevraagd." De noodlottige omstandigheden van daling van het staats-papier, ten gevolge van oproer en verraad in het zuidelijk gedeelte van Nederland, maakten de toepassing van dat artikel noodzakelijk; en de deelnemers in de Spaarbank, die *alleen* uit vrees voor de toekomst, door korting verlies leden op hun ingebragt geld, ondervonden hetzelfde wat een ieder ondervond, die geene hoop op rijzing van het staats-papier scheen te voeden: nogtans kwam zoodanig verlies voor de deelnemers in de Spaarbank ongeveer vijf ten honderd minder nadeelig uit, door de bijgerekende waarde van het waarborg-fonds. Inrigtingen van armbesturen, liefdadige gestichten en bijzondere administratiën van minderjarigen, welker fondsen zoo niet geheel, althans grootendeels bestaan in Nederlandsche inschrijvingen, moesten den gang der

zaken afwachten, en hebben zich deswege, Gode zij dank, niet te beklagen. Voor sommigen, die *genoodzaakt* waren het in de Spaarbank geplaatste geld los te maken, omdat zij daarvan tot betaling van eene of andere aangegane verpligting gebruik *moesten* maken, was het zeker ongelukkig een meer of min aanzienlijk verlies te lijden, en zelfs in groote ongelegenheid te geraken: dan, ook in zoodanige omstandigheid mogt het nog wel eens blijken, dat de hulpvaardigheid ook te dezer stede geene zoo vreemde zaak was, dat dezelve te vergeefs zoude gezocht of verwacht geworden zijn.

Intusschen waren Commissarissen van de Spaarbank, en Bestuurderen van de Utrechtsche Afdeeling der voornoemde Maatschappij bedacht, om in overweging te nemen, of men ook op eene andere wijze zoude te werk gaan in het beleggen der ingebragt wordende gelden, welke sedert September 1830 *alleenlijk in bewaring* werden aangenomen; en alsdan ook vooraf alle de vroegere deelhebbers, (toen de volledige teruggave der ingelegde gelden konde geschieden) in de gelegenheid te stellen, om de gedane inlagen terug te ontvangen, of volgens de nieuwe wijze van belegging weder te plaatsen. De verschillende denkwijze te dezen opzigte tot een bepaald besluit gebragt zijnde, bleek het, dat de meerderheid het alhier bijna onuitvoerlijk beschouwde, om op eene meer doelmatige wijze in het beleggen van de gelden der Spaarbank te werk te gaan, en aan de deelhebbers altijd de volle terugbetaling der ingelegde gelden te kunnen verzekeren, en alzoo de klagten te voorkomen, die bij sommigen door de korting welke zij hebben moeten ondergaan, wel

eens zijn geuit, ofschoon bijna allen, wanneer hun de zaak was uitgelegd, de billijkheid daarvan erkend hebben. Vele lieden beschouwden ook nog hun verlies uit een ander oogpunt, hetwelk strekte om zich hetzelve gemakkelijker te kunnen getroosten dan menig ander, die hetzelve meer eenzijdig en oppervlakkig beoordeelde, namelijk: dat, wanneer hun geld niet in de spaarbank geplaatst ware geweest, zij hetzelve zouden verteerd hebben, en alzoo niets hebben overgehouden; terwijl zij nu nog eenen geruimen tijd daarenboven de renten bij elk vierendeel jaar hadden genoten.

Indien wij wel onderrigt zijn, hebben zich vele ingezetenen ook reeds weder tot de Commissarissen der Spaarbank vervoegd, en verzocht dat hun de gelegenheid toch mogt worden opengesteld, om weder als te voren, hunne gelden in dezelve te mogen beleggen, en de redenen aan hen te kennen gegeven zijnde, waarom voor als nog aan dat verzoek niet kon worden voldaan, hebben zij verklaard gewillig het verlies te willen lijden dat bij eene eventueele daling, in de terugbetaling der gelden, zoude moeten plaats vinden, en herhaalde reizen en op aangedrongen, dat men aan hun verlangen gehoor mogt geven, zoodat het te wenschen is, dat dit onderwerp nader in overweging worde genomen, en men zich overtuige, of het nut, dat door de Spaarbank wordt te weeg gebragt, ook dan, wanneer de deelhebbers bij daling der effecten of andere omstandigheden eenige korting moeten ondergaan, niet verre overtreft het nadeel, dat door het stilstaan van dezelve wordt veroorzaakt.

HERINNERINGEN DER MAAND.

3 Junij 1778. Verleenden de algemeene Staten het genootschap, in het jaar 1773 alhier opgerigt onder de zinspreuk: » Besteedt den Tijd met lust en vlijt," den titel van *Provinciaal Utrechtsch Genootschap;* hetzelve telde 5 jaren na hare oprigting bijna 200 leden, en neemt nog steeds in bloei toe; er werden jaarlijks prijsvragen uitgeschreven ter bevordering van kunsten en wetenschappen, met uitloving van 30 ducaten, of eene eerpenning van die waarde, voor het best gekeurde antwoord.

8 Junij 1345. Verklaarde WILLEM IV, Graaf van Holland den oorlog aan de stad Utrecht, waarvoor hij den 10 Junij daaropvolgende, met een talrijk leger het beleg sloeg: uit dertien opgerigte stormtuigen, waarmede hij de stad tot overgaaf trachtte te dwingen, wierp hij gedurende vijf weken steenen kogels van 200 en meer ponden zwaarte in dezelve; de dappere tegenstand der burgers deden hem echter besluiten in onderhandeling te treden, waarna er een bestand gesloten werd, en nadat zijnen eerzuchtigen eisch voldaan was, brak hij het beleg den 21ᵉⁿ Junij op, om in Vriesland het einde zijner heerschappij en dat zijns levens te vinden.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 Junij 1835.	. . . .	3 el 60 dm.
15 ———	. . . .	4 — 18 —
30 ———	. . . .	4 — 52 —

L. D.

Naamlijst

der

GEBORENEN, HUWELIJKEN

en

OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT EN DERZELVER VOORSTEDEN,
IN DE MAAND

Junij 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *Junij*.

Eva, *dochter van* Joseph Levie Cohen *en* Rebecca Berlijn.

Hermanus Lambertus, *soon van* Lambertus de Groot *en* Maria Obelt.

Johannes Anthonie, *soon van* Johannes Dijkhorst *en* Hendrica van Lint.

Gerarda Anna Theodora, *dochter van* Theodorus van Dillen *en* Gerarda Ten Ham.

Sandrina Maria, *dochter van* Wilhelmus Johannes van Gent *en* Johanna Zwijër.

den 2 *Junij*.

Jacobus Bernardus Franciscus, *soon van* Pieter de Marie *en* Hendrica Ram.

David, *soon van* Cornelis van Zijl, *en* Jacoba van der Teems.

Marinus, *soon van* Hendrik de Braak *en* Cornelia van Hartingsvelt.

Maria Adriana *dochter van* Johannes Jacobus Arnold *en* Hanna van Zuidendorp.

den 3 *Junij*.

Carolus Hendricus, *soon van* Johannes van Oorschot *en* Cornelia Theresia Haas.

Jacoba, *dochter van* Cornelis van Deudekom *en* Helena Spiering.

Hendricus Marianus, *soon van* Hendricus Marianus Vink *en* Lammertje Cousijnse.

Jacob, *soon van* Gerrit de Zeeuw *en* Adriana Maggalina den Dekker

den 4 Junij.

Catharina, *dochter van* Dorothea Kruijd.

Alida, *dochter van* Fredrik Maree *en* Johanna Aallen.

Maria, *dochter van* Johannes van der Sluijs *en* Clasina Luca.

Nicolaas Albertus Johannes, *soon van* Johannes Heijl *en* Johanna Adriana van Spanje.

Johannes, *soon van* Pieter Siedenburg *en* Hendrica Johanna van Daalen.

Albert, *soon van* Hendrik Jan Deneke *en* Hendricka Rosetta van Assendelft.

Jan Cornelis, *soon van* Jan Cornelis de Bree *en* Sara Maria Valk.

Wilhelmus en Maria, *soon en dochter van* Jacobus Philippus Elsing *en* Maria van Zuilen.

den 5 Junij.

Johanna Clasina, *dochter van* Geurt Broekman *en* Angenitha Bergsteijn.

Cornelia Johanna, *dochter van* Bartholomeus Wickert *en* Christina Verhoef.

Gerardus Franciscus, *soon van* Gerrit Frans van Reenen *en* Elisabeth Godee.

Hermanus, *soon van* Christiaan Stulting *en* Elisabeth Jansen.

den 6 Junij.

Jacob, *soon van* Salomon van Lier *en* Henriette van Lier.

den 8 Junij.

Anthonia, *dochter van* Johannes Hendricus van Doorn *en* Elisabeth Kerf.

den 9 Junij.

Sophia, *dochter van* Bartholomeus van der Steen *en* Jacomina van Oort.

Paulus Jacobus, *soon van* Jacobus Abraham van Veenendaal *en* Christina Theodora Hofman.

Jacobus Anthonie, *soon van* Johannes Simes *en* Johanna van Hees.

Rijk, *soon van* Paulus Dieges *en* Elisabeth Schouten.

Lambertus, *soon van* Hubertus Weijburg *en* Maria Schut.

Willem Gerardus, *soon van* Jacobus Schadee *en* Anna Maria de Kok.

Cornelis Arnoldus, *soon van* Arnoldus de Groot *en* Elisabeth Verheul.

Johanna, *dochter van* Joseph de Milt *en* Johanna van den Bosch.

den 10 Junij.

Jacobus, *soon van* Herman Mensinga *en* Anna Elisabeth Moorkramer.

Petronella, *dochter van* Petronella Stevens.

Jansje, *dochter van* Frederika Louisa Wilhelmina van Beusekom.

Wilhelmina, *dochter van* Wilhelmina Berner.

den 11 Junij.

Catharina Henrietta, *dochter van* Antonie Hendricus Catrienus

van Senus *en* Ettje Cornelia Kemelaar.

Willem, *zoon van* Willem van Lankeren *en* Johanna Elisabeth Fleming.

Aaltje, *dochter van* Carel Derksen *en* Wilhelmina Catharina Spaltman.

Maria, *dochter van* Johannes van Zijl *en* Maria Nieuwenhuijs.

Fredrica, *dochter van* Johan Pieter Valentijn *en* Anna Maria Franken.

Sophia Maria Anna Charlotta, *dochter van* Hendrik Verbrugh *en* Everdina Bos.

Dientje, *dochter van* Sibertus van Bakkenes *en* Willempje Spruijt.

Jacoba, *dochter van* Anthonie van Leeuwen *en* Wilhelmina van Egmond.

Jacobus, *zoon van* Jan van der Graaf *en* Christina Cousijnse.

Anna Maria Sophia, *dochter van* Jan Hendrik de Kruijff *en* Metje Kooijman.

Petronella Elisabeth, *dochter van* Adrianus Woerst *en* Adriana Taats.

Christina, *dochter van* Johannes van der Steen *en* Adriana Gresnigt.

den 12 *Junij.*

Willem Gerardus, *zoon van* Abraham Rutgers *en* Geertruida Johanna Vermeer.

Louisa Hendrina, *dochter van* Louis Hartmann *en* Jannetje van Dijk.

Maria, *dochter van* Willem Mengelaar *en* Francina Hillegers.

Elisabeth, *dochter van* Jan Zweers *en* Hendrica Gussenkloo.

den 13 *Junij.*

Johanna, *dochter van* Hermanus Booij *en* Elisabeth Adelaar.

Cornelis, *zoon van* Gerrit de Ridder *en* Maria Nelissen.

Cornelia, *dochter van* Dirk Bekker *en* Agatha Stulting.

Regina, *dochter van* Michiel van Doorn *en* Catharina van 't Hof.

den 15 *Junij.*

Johanna Maria, *dochter van* Johannes Baptiste Colé *en* Lucretia Kersten.

Aart, *zoon van* Hendrik Soesbergen *en* Geertruij Agterberg.

Carolina Johanna, *dochter van* Carel Rentrop *en* Johanna Everaars.

Bernardus, *zoon van* Cornelis Minjon *en* Helena Vivier.

Geertruij, *dochter van* Petrus Johannes van den Bosch *en* Neeltje Verschragen.

Johannes Jacobus, *zoon van* Jan van Renes *en* Francijntje Eskes.

den 16 *Junij.*

Coenraad Arnoldus, *zoon von* Dirk de Kruijf *en* Margaretha van Dijk.

Maria Mechteld, *dochter van* Jan Constantijn Le Gue *en* Maria Lentz.

Johanna, *dochter van* Anthonie de Baar *en* Gerritje Vermeulen.

Maria, *dochter van* Johannes de Lang *en* Maria van Rooijen.

Maria Gerarda, *dochter van* Johannes Anthonius Willemsen *en* Anna Maria Kragting.

den 17 *Junij.*

Dirk, *soon van* Dirkje de Zwart.

den 18 *Junij.*

Jean, *soon van* Hendrik Evertse *en* Jeannette Papineau.

den 19 *Junij.*

Johannes Franciscus, *soon van* Hendrik Selk *en* Eva van Haag.

Helena, *dochter van* Alida van Leeuwen.

den 20 *Junij.*

Cornelis, *soon van* Lucas de Jong *en* Hendrikje Valkenburg.

Gerardus Anthonij, *soon van* Bartholomeus Cornelis Johannes Visscher *en* Anna Elizabeth Knoll.

Jansje, *dochter van* Bartje Oostveen.

den 22 *Junij.*

Cornelis, *soon van* Cornelis van der Meulen *en* Maria Johanna van der Jagt.

Maria Catharina, *dochter van* Heinrich Jacob Rahr *en* Maria Geertruida van Boom.

Wilhelmina, *dochter van* Hendrikus Grimmelikhuijzen *en* Adriana Charlotta Wikart.

Johannes Hermanus Matthias, *soon van* Johan Theodoor Brux *en* Cornelia Maria Taris.

Catharina Christina, *dochter van* Nicolaas Lieveling *en* Johanna Christina Achenbach.

Geertruij, *dochter van* Abraham Penning *en* Maria Cornelia Tijsen.

Cornelia, *dochter van* Cornelis Veenman *en* Maria de Heeger.

Marinus Florens, *soon van* Johannes Lit *en* Sophia Elisabeth Kraake.

Johannes, *soon van* Johannes van Olderen *en* Sophia Scheffer.

den 23 *Junij.*

Elisabeth Johanna, *dochter van* Anthonij Rijnsocver *en* Wilhelmina Harmse.

Lotje Johanna, *dochter van* Anthonie van Dorsten *en* Gerharda Christina Ecntjes.

Alberta, *dochter van* Cornelia Willemse.

Christina, *dochter van* Gerardus Tollenaar *en* Anna Wilhelmina van Hazendonk.

Maria Geertruida Catharina, *dochter van* Wouter Muller *en* Jeannette Jaqueline Georgette Landré.

Gerarda, *dochter van* Jan Hendrik Klijnholtz *en* Cornelia Nieupoort.

Gerritje, *dochter van* Willem van Bunnik *en* Wilhelmina Catharina Masman.

Cornelia, *dochter van* Adrianus van Beem *en* Johanna Maria Adriana Cales.

Jan Pieter, *soon van* Anthonie Henricus Kelfkens *en* Maria Johanna Antonetta Kloosterman.

den 24 Junij.

Cornelis Marinus, *zoon van* Hendrik Schadee *en* Cornelia Konijnenberg.

Johanna Maria, *dochter van* Willem Ballangee *en* Maria Dusseldorp.

Willem, *zoon van* Willem Klink *en* Wijnanda Anthonia Diedenhoven.

den 25 Junij.

Petronella, *dochter van* Johanna Marsical.

Johannes Bernardus Reinier, *zoon van* Petronella Baarens.

Anthonie, *zoon van* Anthonie van Duuren *en* Anna Maria Bier.

den 26 Junij.

Wilhelmina, *dochter van* Johannes de Haas *en* Johanna Anthonia Schutter.

Andries, *zoon van* Andries van der Horst *en* Hendrica 'tHoen.

Willem, *zoon van* Willem Roelofs *en* Johanna Schrijnders.

Maria Helena, *dochter van* Hendrikus van Beijnum *en* Maaike van IJzendoorn.

den 27 Junij.

Hermanus, *zoon van* Goosen van Scherpenzeel *en* Anthonia van der Schot.

Jacobus, *zoon van* Benjamin Linschoten *en* Anthonia de Winter.

Johanna Cornelia, *dochter van* Johannes Petrus van der Veer *en* Maria Sanders.

Johannes, *zoon van* Cornelis Smit *en* Bartje Maarseveen.

Petrus Matthijs, *zoon van* Matthijs Nicolaas Schroders *en* Johanna van Schalkwijk.

Pieter, *zoon van* Arie van Leeuwen *en* Sara de Haas.

Maria, *dochter van* Pieter Jacobus Marschal *en* Wilhelmina van Vlooten.

Nicolaas, *zoon van* Pieter Veelo *en* Wilhelmina Drees.

Isaak, *zoon van* Jacobus Adrianus Maigret *en* Margaretha Angenita Viveen.

Melchior Antonius *en* Adrianus Johannes, *zonen van* Wilhelmus Johannes Westerhoudt *en* Christina Maria van der Grindt.

den 29 Junij.

Catharina Hendrica, *dochter van* Jacobus van der Lingen *en* Susanna Kampschoten.

Johanna, *dochter van* Arnoldus van der Werf *en* Aletta Toebes.

Johanna, *dochter van* Cornelis Friethoff, *en* Alberta van Luijn.

Antoine, *zoon van* Sarasain Romain *en* Petronella Huisman.

den 30 Junij.

Christina Catharina, *dochter van* Christiaan Meloen *en* Fredrica Cornelia Rossignol.

Hendricus Wilhelmus, *zoon van* Joseph Hövel *en* Margaretha de Vries.

Er zijn in de maand JUNIJ 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	59.	
» » Vrouwelijke »	64.	
		123.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	4.	
» » Vrouwelijke »	2.	
		6.
Totaal.		129.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	2.
» dochters.	8.
Totaal.	10.
» Tweelingen.	2.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

---

den 2 Junij.

Cesar Constant Delwarde, weduwenaar, koopman, geboren te Rijssel in Frankrijk, wonende te Rotterdam, met Constantia Phieliepiena Isabella van Deventer, ongeh., geboren en wonende alhier.

den 3 Junij.

Carel Frederik Kreeftmeijer, zeilenmaker, geboren te Amsterdam, met Anna Molhelm, naaister, geboren te Amersfoort, beide wonende alhier.

Bernardus Henricus Hubertus Langenhoff, broodbakker, geboren te Roermonde, Prov. Limburg, met Bernardina Joanna Wilhelmina Vermeulen, weduwe, koekbakster, geboren en beide wonende alhier.

Leendert Anders, weduwenaar, klokkenmaker, geb. te Woerden, met Dirkje van der Tol, breidster, geboren en beide wonende alhier.

Dirk Smaling, timmerman, geb. te Naarden, met Elisabeth Plomp, geboren en beide wonende alhier.

Frans van Niekerk, bakkersknecht, geboren te Maartensdijk, met Aaltje Johanna Hoogland, breidster, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

Lambertus van Os, leerlooijer, geboren alhier, met Adriana Middelkoop, geboren te Culenborg, beide wonende alhier.

Gerrit van Luijn, kleermaker, met Woutcrina Vethaak, beide geboren en wonende alhier.

Lucas de Jong, lancier bij het regiment lanciers No. 10., geb. te Leuven Prov.. Limburg, met Hendrikje Valkenburg, weduwe geboren te Scherpenseel, Prov. Gelderland, beide won. alhier.

Martinus Joannes Niesen, timmerman, met Wilhelmina Maria Catharina Klarenbeek, beide geboren en wonende alhier.

den 4 *Junij.*

Willem Frederik Hendrik Greup, commies der brievenposterij, geboren te Schoonhoven, met Antoinetta Diena Maria Clasina Coets, weduwe, geboren te Oosterhout, Prov. Noord Braband, beide wonende alhier.

Cornelis Johan Jacob de Joncheere, koopman, geboren en wonende te Dordrecht, met Adriana Clasina de Joncheere, geboren en wonende alhier.

den 6 *Junij.*

Tadik Riet, schoolonderwijzer, geboren te Zaandam, met Petronella Terwogt, geboren en beide wonende alhier.

den 10 *Junij.*

Johannes Hendricus Palis, gepensioneerd militair, geboren te s'Hage, met Sophia Reppel, geboren te Zeist, beide wonende alhier.

Jacobus Willem van Luijn, schoenmaker, met Jacoba Floor, dienstbaar, beide geb. en wonende alhier.

Bartholomeus Carels, verwer, met Jacoba de Ruiter, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Abram Goudé, pettenmaker, met Pieternella van Emmerik, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Jan Christiaan Brouwer, aschrijder, geboren te Meerkerk, met Joanna Vermeulen, werkster, geboren te Wamel, Prov. Gelderland, beide wonende alhier.

Joannes van Praag, metselaar, met Gijsberta Jansen, beide geboren en wonende alhier.

Franciscus van Kerkhof, smid, geboren te Wamel Prov. Gelderland, met Joanna Elijsabeth Mouwers, dienstbaar, geboren te Amersfoort, beide wonende alhier.

Guillaume Henrij Dedeke, weduwenaar, geboren en wonende te Amsterdam, met Hendrika Waltz, dienstbaar, geboren en wonende alhier.

den 17 *Junij.*

Johannes Hubertus Fredericus van Munster, geboren te Angerlo, Prov. Gelderland, met Anna de Groot, weduwe, veehoudster, geb. en beide wonende alhier.

Johan Cornelis Hutiens, smid, geboren te Broekhuijsen, Prov. Limburg, met Joanna Elsendoorn, tapster, geboren en beide wonende alhier.

Lambertus Koster, winkelbediende, geboren alhier, met Ida Niesen, geboren te Dordrecht, beide wonende alhier.

Hermanus Gijsbertus Lammerts van Bueren, kledermaker, met Geertruijda Johanna Eijlenbos, beide geboren en wonende alhier.

Leendert van Soest, werkman, met Neela van der Horst, breidster, beide geboren en won. alhier.

Hendrik Vleming Geerligs, bediende, geboren te Spankeren Prov. Gelderland, en wonende alhier, met Elizabeth Berendsen, geboren te Angerlo, Prov. Gelderland, en wonende te s'Hage.

den 18 *Junij.*

Antonius Henricus Pareau, beroepen predikant te Zuilen, geboren te Harderwijk, en wonende te Zuilen, met Charlotte Maria Christina Dumont, geboren en wonende alhier.

den 24 *Junij.*

Stephanus van de Bilt, wagenmaker, geboren alhier, met Christina Overkamp, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

Johannes Wilhelmus Andreas Mettelbeck, kamerbehanger, met Johanna Elisabeth Helmont, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Alexander Koch, koopman, geb. alhier, met Rachel de Soete, geboren te Amersfoort, beide wonende alhier.

Nicolaas Jan François Wersel, kamerbehanger, met Maria Hendrina Brinkman, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Christiaan de Brons, kledermaker, geboren te Zierikzee, met Gerarda Theodora Bregard, weduwe, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Lambertus ter Bruggen, commissionair, geboren te Hassel, Prov. Overijssel, met Catharina Morat, geboren en beide wonende alhier.

den 25 *Junij.*

Joannes Baptista Josephus Comhaire, weduwenaar, wijnhandelaar, geboren te Luik, met Julie Felicité Louise Antoine, geboren te Bergues in Frankrijk, beide wonende alhier.

Rutger Rodenburg Mentz, weduwenaar, predikant bij de nederduitsche hervormde gemeente, geboren te Leeuwarden, met Jacoba Johanna Ravesteijn, geboren onder de gemeente van Jutphaas, beide wonende alhier.

den 26 *Junij.*

Joannes Albertus Kerstens, weduwenaar, leerlooijer, geboren te Boxmeer, wonende te Nijmegen, met Christina Reinder, (eigenlijk Reindre), geboren te Leiden en wonende alhier.

TE ZAMEN 37 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 Junij.

Henri Anthonie Loffelt, 1 j. 20 d., Choorstraat.

Pieter Guler, 1 j. 9 m., buiten de Waardpoort.

Jacoba van Kooten, ongeh., 73 j., Diakoniehuis.

Cornelis Castelijn, wed. koopman in droogerijen, 48 j., Weesbrug.

Fredrica Johanna van der Horst, 2 j., Nieuwe Gracht.

Johanna van Schaik, wed. van Dammers van Grieken, 88 j 9 m., Meijpoortje.

den 2 Junij.

Cornelis van der Meijden, winkelier, 36 j., Zalestraat.

Willemina van der Vorst, dienstmeid, 60 j., Voorstraat.

Johannes Gerardus Slingerland, 6 weken, Ballemakerstraat.

Engeltje van Luijn, 12 j., aan 't Zand.

Hendrica Boereboom, 83 j., Meipoortje.

den 4 Junij.

Johanna van den Brink, 4 jaren, Zakkendragerssteegje.

Johanna Wensch, wed. Petrus Lautenslager, 48 j., Bagijnesteegje.

Catharina Godee, 8 m., Steenweg.

den 5 Junij.

Cornelia van Dam, ongeh., werkster, 19 j., Hardebollestraat.

Willem Pieter de Fremerij, 1 j. 6 m., Nieuwe Gracht.

Alida Johanna van Setten, ruim 4 m., Ligte Gaard.

Gerardus de Reuver, logementhouder, 64 j., achter 't Stadhuis.

Roelof Rob, fus. bij de 1 komp. van 't depot der 2 Afd. Inf., 20 j., Hospitaal.

den 6 Junij.

Anthonie van Dam, 80 j., buiten de Wittevrouwenpoort.

Hendrica Cornelia Douw, huisvr. van Willem Julius, 28 j., Lange Nieuwstraat.

Catharina Maria van der Vegt, 14 j., Donkerstraat.
Johanna van Beusekom, 4 m., Nieuwe Kamp.
Gerardus Levölger, schipperskn., 60 j, buiten de Tolsteegpoort.
Catharina Lancee, wed. Gerrit Huntelaar, 88 j., achter Clarenburg.

den 9 *Junij.*

Jan Hermanus Betten, 5 m., Voorstraat.
Johannes Petrus van Kastrop, knoopmaker, 88 j., Geertesteeg.
Jan van Stockum, 12 j., Ambachtstraat.
Doodgeb. zoon van Neeltje Meelis, Achterweg.
Cornelia de Groot, wed Lambertus Smit, 85 j., aan 't Zand

den 10 *Junij.*

Doodgeb. zoon van Reinier Overbeek, buiten de Tolsteegpoort.
Hendrik Kippersluijs, schoenmaker, 64 j., buiten de Wittevrouwenpoort.
Johanna van de Geijn, wed. Jacobus Ballangee, winkelierster, 56 j., in 't Weistraat.

den 11 *Junij.*

Johannes Beek, bediende, 56 j., achter het Vleeschhuis.
Jan Marinus Nebbeling, 4 m., aan 't Zand.
Gerrit van Wijk, 86 j., Voorstraat.
David Thrisien, kleermaker, 78 j, visserssteegje.
Doodgeb. zoon van Johan Pieter Valentijn, Zandstraat.

den 12 *Junij.*

Johanna Schoonhoven, wed. Jacobus Oostveen, 65 j., buiten de Wittevrouwenpoort.
Gerrit Vianen, fus. bij de 1 komp. van 't depot der 9 Afd. Inf., 22 j., Hospitaal.
Doodgeb. zoon van Wilhelmus Kok, buiten de Waardpoort.
Elisabeth Emmelot, 2 j, ABC straat.
Doodgeb. zoon van Abraham van Knijk, Stroosteeg.

den 13 *Junij.*

Anna Vermeer, wed. David van Gorkom, 83 j, Korte Viesteeg.
Hendrica van Koning, ongeh., 53 j., Kreupelstraat.
Jacoba van Deudekom, 10 d., Nicolaikerkhof.
Jansje Hazekamp, ruim 1 j, buiten de Waardpoort.

den 15 *Junij.*

Cornelia Kemp, wed. Dirk Bekker, 93 j., Zandstraat.
Dirk van der Steld, sergeant bij de 9 Afd. Inf., Ridder der Milit. Willems orde 4 klasse, 37 j., Rosestraat.
Christina van der Steen, 5 d., buiten de Wittevrouwenpoort.
Gerrit van der Laan, 5 j., buiten de Wittevrouwenpoort.
Anthonia Felix, 3 m., ABC straat.
Cornelis Aloysius de Bruin, 6 m, Jufferstraat, wijk G.
Maria Liebgod, ongehuwd, 72 j., Brandsteeg.

den 16 *Junij.*

Maria Jacoba van Dranen, 5 w., Bagijnensteeg.

David van Zijl, 14 d., buiten de Waardpoort.

Maria Clasina van Vreeswijk, 3 m., Groenesteeg.

den 17 *Junij.*

Doodgeb. dochter van Johannes Levöleger, Pelmolen.

Willem Ras, opperman, 35 j, Groenesteeg wijk A.

Gerrit Weijers, werkman, 68 j., Nicolaikerkhof.

Hendrik Harlingh, apothekar, 60 j., Weesbrug.

den 18 *Junij.*

Sophia van de Coolwijk, 3 j. 6 m., Zandstraat.

Cornelis Driehuijs, 2 j., buiten de Catharijnepoort.

Elisabeth van den Hoorn, ongeh., dienstbaar, 58 j., Viebrug.

Cornelia Eva Kamperdijk, huisvr. van Wilhelmus Albertus Boers, 42 j., Steenweg.

Dina Swanink, 3 j., Vuilsteeg.

Willem van Brummelen, fus. bij 2 komp. 2 batt. der 17 Afd. Inf. 27 j., Hospitaal.

Wijntje Grim, 6 j. 6 m., buiten de Waardpoort.

den 19 *Junij.*

Andries Petrus Assenberg, 2 j., Magdalenesteeg.

Bernardina Petronella Christina Brink, 1 j., Heerestraat.

den 20 *Junij.*

Petronella Wilhelmina van Rinswouw, circa 5 j., bij de Waardpoort

den 22 *Junij.*

Simon Rijnders, 6 m., Zandstraat.

Geertruida van Tussenbrock, 5 j., Voorstraat.

Wilhelmus Driessen, 2 m., Donkerstraat.

Johannes Klinkvis, 3 m., Volderbrug.

Cornelis Floor, 3 w., aan de Hoogt.

Jan Huisman, 82 j., oude Kamp.

Jacoba Eijlenbos, weduwe Gerrit Brouwer, 70 j., buiten de Waardpoort.

den 23 *Junij.*

Johanna Maria Wilhelmina van Geelen, 4 j., Springweg.

Petronella van Brink, 1 j., 6 m. buiten de Tolsteegpoort.

Johannes de Bruijn, huisschilder, 71 j., Voorstraat.

Johannes Siedenburg, 3 w., Bagijnensteeg.

den 25 *Junij.*

Willem van Werkhoven, 8 m., Predikheerestraat.

Johanna Mecttelina Mulder, 11 m., in de Catharijnepoort.

Gerarda Maria van Rinswouw, 8 j. 6 m., bij de Waardpoort.

Johanna Mook, huisvrouw van Dirk van Amerongen, 43 j., Hartsteegje.

Cornelia Sophia Kop, weduwe

Johannes van Haeften, 65 j., Bakkersteeg.

Louisa Hendrina Hartmann, 14 d., buiten de Waardpoort.

den 28 Junij.

Gijsbertus Hendricus van Everdingen, 7 j., Vuilesloot.

Johannes Gijsbertus van Piggelen, sjouwer, 51 j., buiten de Waardpoort.

Jan Stuerke, koopman, 51 j., Nieuwe Gracht.

den 29 Junij.

Jacoba Schouten, 1 j. 5 m., Kindjeshaven.

Bernardus Franciscus Engbers, 11 m., buiten de Waardpoort.

Gijsberta van Wijk, dienstmeid, 33 j., Jacobie kerkhof.

Hendrica Latdorp, 7 m., Springweg.

Alberdina Albers, huisvr. van Gerrit Schuriuk, 76 j, Heerestraat.

Jacobus Dussenbroek, 19 j., Zandstraat.

Hendrik Mattheus Zutphen, 2 j., Varkenmarkt.

Maria Geertruida Catharina Muller, 6 d., Jansbrug.

Catharina Monsjou, wed. Willem Andree, 78 j., Groenesteeg wijk A.

den 30 Junij.

Adrianus Jacobus Bruininck, 7 j., Magdalenesteeg.

Albertus Jacobus Brugmans, 5 j, Kreupelstraat.

Catharina Christina Kamperdijk, 9 j., Steenweg.

Bernardina Henrietta Wilhelmina Coerman, ongeh. rentenierster, 30 j., Nieuwe Gracht.

Er zijn in de maand MEI 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht.		51.
——— Vrouwelijk geslacht.		53.
	Totaal.	104.

Geboren. . . . . 123.
Overleden. . . . . 104.
Dus meer geboren dan overleden . 19 personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	6.
Stuipen.	16.
Zenuw-zinkingkoorts.	2.
Verval van krachten.	21.
Beroerte.	1.
Borstkwaal.	6.
Tering	10.
Het water.	2.
Slijmberoerte.	2.
Slijmziekte	1.
Hersenontsteking.	2.
Het zuur.	3.
Roodvonk.	10.
Longtering.	4.
	86.

Transport.	86.
Kramp.	1.
Water in de Borst.	3.
Tanden.	3.
Zenuwkoortsen.	1.
Koortsen.	2.
Kinkhoest.	1.
Gastrische koorts.	1.
Waterkanker.	1.
Klierziekte.	1.
Mazelen.	1.
Borstziekte.	1.
Keelontsteking.	1.
Zelfmoord.	1.
	104.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	1	6.
Beneden het jaar.	13	10	23.
Van 1 tot 5 jaar.	7	12	19.
» 5 » 10 »	3	4	7.
» 10 » 15 »	1	2	3.
» 15 » 20 »	1	1	2.
» 20 » 25 »	2	»	2.
» 25 » 30 »	1	1	2.
» 30 » 35 »	1	2	3.
» 35 » 40 »	2	»	2.
» 40 » 45 »	»	2	2.
	36—	35—	71

	Mann.	Vr.	Tot.
Transport. .	36	35	71.
» 45 » 50 »	1	1	2.
» 50 » 55 »	2	1	3.
» 55 » 60 »	2	3	5.
» 60 » 65 »	3	»	3.
» 65 » 70 »	1	2	3.
» 70 » 75 »	1	3	4.
» 75 » 80 »	1	2	3.
» 80 » 90 »	4	5	9.
» 90 » 100 »	»	1	1.
	51—	53—	104.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 6 *Junij*, door den Notaris M. WIGMAN.

Een Huis, Erf en Grond, met twee Hooibergen en Schuren, gelegen buiten Utrecht, aan de Stadsingel over het St. Lucas Bolwerk, N°. 153 bis. Opgehouden voor *f* 4,000.

Den 20 *Junij*, door den Notaris G. H. STEVENS.

No. 1. Een Huis, Erve en Grond, aan de oostzijde van de Lange nieuwstraat, wijk A., N°. 637. Opgehouden voor *f* 4,500.

Den 20 *Junij*, door den Notaris N. DE GRAAF.

No. 2. Een Winkelhuis, Erve en Grond, binnen Utrecht in de Lange janstraat, wijk G, No. 179. Toegewezen voor *f* 3,300. Gekocht door den Heer *F. van Eijck*.

Den 27 *Junij*, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK en den Procureur A. S. VAN HENGELAAR.

No. 1. Een Huis, Erve en Grond, aan de westzijde van de Lange nieuwstraat, wijk A, N°. 323. Toegewezen voor *f* 1,275. Gekocht door den Heer *H. W. Schuller*.

No. 2. Twee Huizen, onder een dak, met derzelver Erf en Grond, te Utrecht, aan de westzijde van de Marieplaats, wijk E, N°. 445 en 446. Toegewezen voor *f* 1,550. Gekocht door den Heer *P. Knops*.

ALPHABETISCH REGISTER

OP HET I. DEEL I. STUK.

De PLATEN te plaatsen.

De TABELLEN te plaatsen.

De overige TABELLEN volgen van zelve in den Tekst.

Bij het binden lette men de titels voor de nommers weg te snijden.

ERRATA.

In den Opdragt *staat* Mr. L. F. Nepveu. *lees:* Mr. L. T. Nepveu.

Pag. 98. 1e kolom. regel 6 v. o. *staat* Trappart. *lees:* Frappart.

» 203. regel 14. v. o. *staat:* De naamlijst der Kanonniken van St. Marie. enz. *lees:* der Proosten en Dekens.

» 243. kolom 2. regel 1. v. b. *staat* Blasberg. *lees:* Plasberg.

» 245. De optelling van de Overledenen *staat* 53 Mann. 49 Vr. *lees:* 52 Mann. en 50 Vr.

Utrechtsch Tijdschrift.

TIJDSCHRIFT

VOOR

GESCHIEDENIS, OUDHEDEN, MERKWAARDIGE BIJZONDERHEDEN EN STATISTIEK

VAN

Utrecht.

MET AFBEELDINGEN.

1e. DEEL 2e. STUK.

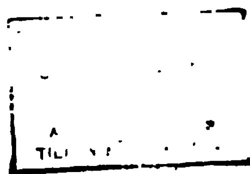

UTRECHT BIJ N. VAN DER MONDE.

1835.

Deez' Stad de Hoofdstad van het Sticht in top gestegen,
Ligt in een' vruchtb'ren schoot, van kleigrond rijk van zegen,
Hier zwelt de korenaar, daar de uijer vet van room,
Hier rust de herder, in de schaduw van den boom.
Hier vloeijen *Vecht* en *Rijn*, door boomgaard en prieelen,
En heeren-sloten heen. Hier lokken boschtoneelen,
De Tortels en het wild. Daar zuigt de Honing-bij,
Ginds zingt de Nachtegaal en Leeuwrik even blij,
Een liefl'ijk veldmuzijk, dat nooit het oor verveelde,
Hoe noemt men UTRECHT dan? Een Paradijs van weelde.

VONDEL

P. Saenredam. Pinx. 1636

De St [redacted]

DE ST. MARIA KERK.

(Vervolg van Pag. 210, van het Eerste Stuk.)

Deze kerk, die oudtijds zeer prachtig geweest is, was in het jaar 1421 zoodanig vervallen, dat het choor geheel herbouwd moest worden, bij welke gelegenheid hetzelve veel ruimer gemaakt is. Bijzonder prachtig was het oksaal of de omgang, welke in 1545 geheel hernieuwd werd door den bouwkundigen JOHAN OEM, Utrechtsch burger, volgens het bestek van den kanonnik JOHAN SCHOREL; de kosten daarvan beliepen 300 Philippi Guldens, ieder van vijf en twintig stuivers; dit choor, het voornaamste gedeelte der kerk in vroeger tijden, werd in het jaar 1619 aan het Bijlhoudersgild afgestaan, om er hunne goederen in te koop te stellen, hetwelk tot onzen tijd heeft voortgeduurd.

In hetzelve lag begraven de kanonnik HENDRIK VAN BRANDENBURG, op wiens grafzerk een prelaat in geestelijk gewaad was afgebeeld, die een kind met eenen degen doorsteekt. Wij maken hiervan melding om het vreemde van zoodanig eene grafzerk, ofschoon wij niet in staat zijn geweest verdere bijzonderheden daarvan op te sporen.

De teekening alhier bijgevoegd, een gedeelte der kerk van binnen voorstellende, is vervaardigd omtrent denzelfden tijd als die, welke tegen over pag. 199 geplaatst, de kerk van buiten vertoont; onder het oorspronkelijke staat het navolgende:

PIETER SAENREDAM *dit voleyndt mit teyckenen den* 18e. *Juny A°.* 1636.

Wij veronderstellen dat dit gedeelte der kerk een van de beide gebouwen is, welke men op de vorige afteekening aan de noord- of zuidzijde van den stompen achtertoren ziet. Men kan uit dit klein gedeelte der kerk genoegzaam zien, van welke uitgebreidheid zij in haar geheel moet geweest zijn, terwijl men het prachtig oksaal mede voor een gedeelte aanschouwt.

Deze afbeelding is door dezelfde vriendelijke hand voor ons Tijdschrift verkleind en op steen geteekend, als de vorige.

Toen men in het jaar 1582 (*) besloten had de kerk af te breken en de materialen te doen dienen tot versterking der stad, hebben zich de kanonniken, en met name de deken LAMB. VAN DER BURCH hiertegen hevig verzet, zoodat het werk, na dat reeds het dak was weggenomen, geschorst werd; dit belette echter niet dat het lood daarvan gekomen, namens den Raad is verkocht; naar luid eener rekening van den anderen kameraar JOHAN VAN BARCK, was

(*) De deliberatiën daar over zijn te vinden in de resolutiën van den stedelijken raad van 14 Februarij, 15 en 16 Mei, 18 en 26 Junij en 8 Augustus 1582, waarvan sommigen zijn medegedeeld door MATTHAEUS *de Fund. Eccl.*

de opbrengst van hetzelve 4759 ponden 15 schell. 9 penn., waarvan afgetrokken de onkosten van afbreken, het bewaren van dien enz., 201 ponden 2 schell. 6 penn., er dus nog overbleef 4558 pond. 13 schell. 3 penn., makende de somma van ƒ 27351,91 welke gelden ter versterking der stad werden aangewend. Hierna echter verzochten en verkregen de kanonniken van den Prins van Oranje de vrijheid, om ten hunnen kosten de kerk te herstellen.

Honderd jaren later (1682), verzochten de kapittelheeren den stedelijken Raad de toestemming, om eenen toren van duifsteen, die bouwvallig was en welke op pl. VI. nog te zien is, af te breken; uit de voorwaarden, waarop dit verzoek bij besluit van den 27en December van dat jaar is toegestaan, kan worden afgeleid, dat de opbrengst van deze afbraak aanmerkelijk moet geweest zijn.

De westergevel, die zeer bouwvallig was, is volgens resol. van 22en December 1710 afgebroken, en een andere in deszelfs plaats gebouwd.

In het volgende jaar had er eene verzakking aan de kerk plaats, waarom het kapittel door den Raad werd gelast, de kerk in haren vorigen staat te herstellen. Zoo door veranderingen als het afbreken van torens en bijgebouwen, was weinig van den tijd der stichting meer over; aan de westerzijde echter tegen het choor, staat ook nog heden een stuk zwaar muurwerk, zijnde het gedeelte eener kapel, welk overblijfsel in twee opzigten merkwaardig is:

1°. Om dat zich in hetzelve als nog eene groote nis

bevindt, welke eenigzins overeenkomt met die, welke in het muurwerk, dat op het Valkenhof te Nijmegen is overgebleven, van zeer hoogen ouderdom wordt geoordeeld, als afkomstig van eene heidensche kapel.

2°. Omdat dit muurwerk gemetseld is met eene bijzondere oude soort van cement en tufsteen, welke witter is dan de gewone tuf- of duifsteen aan de oude kerkgebouwen.

Deze steenen komen in velen overeen met den brok oud muurwerk aan de kerk te Doorn, aan die van het St. Gillestorentje, bij het kasteel te Medenblik, en aan de kerk te Westwoude in Noordholland, welk metselwerk verscheidene deskundigen geoordeeld hebben, het oudste muurwerk te zijn, dat hier te lande is overgebleven.

Zeker is het, dat deze witte tufsteen wel het onderzoek van bekwame scheikundigen waardig is, om te weten of deze steenen gelijk staan met die, welke uit het Triersche, van de zijde der rivieren tot ons zijn gekomen, dan of deze misschien uit de Noordzee zijn opgebaggerd; van welke laatste soort waarschijnlijk de Romeinsche straatwegen zijn vervaardigd, met name die, van welke een gedeelte in de Wieringerwaard is ontdekt en door Mr. PALUDANUS beschreven.

Voor ruim eene halve eeuw werd een nieuw beeld, den Keizer voorstellende, vervaardigd en op het dak in de plaats van het oude gesteld, welk laatste thans nog bewaard wordt in de kapittelkamer van St. Pieter; hetzelve is met den keizerlijken mantel omhangen, de kroon op het hoofd en de dubbelde arend op de borst, het zwaard in de regterarm, doch die ontbre-

kende aan dezelfde zijde vastgehecht, en de wereld-kloot prijkt in zijne linkerhand. Deszelfs lengte bedraagt 1 el en ruim 30 palmen buiten het voetstuk, hetwelk bijna 20 palmen hoog is; het ijzeren zwaard bereikt de lengte van 1 el en bijna 30 palmen.

Op den voet staat geschilderd het jaar 1569, en lager gebeeldhouwd: HENRIC9. CESAR.

Het geheel is van hout, en wordt door deskundigen voor een fraai stuk van beeldhouwwerk gehouden.

Het beeld, hetwelk nog heden op de kerk te zien is, werd vervaardigd door den beeldhouwer KOOPMAN, die zijne werkplaats had in het Abraham Dole steegje, bij de Lange Nieuwstraat.

Toen in het jaar 1579 de kapittelen werden uitgenoodigd, tot het teekenen der nadere Unie van Utrecht, heeft het kapittel van St. Marie zich hiertegen lang verzet; deszelfs Deken, de meergemelde LAMBERTUS VAN DER BURCH, vond zich als roomschgezind bezwaard hiertoe over te gaan, en het was niet dan na protestatiën van 23 en 26 Januarij van dat jaar, dat hij, zoo voor zichzelven als uit naam van zijn kapittel, eindelijk hieraan voldeed.

Na het sluiten dezer Unie matigden zich de onroomschen meer vrijheid aan dan hun was toegestaan; zij oefenden hunne godsdienst nog niet openlijk, doch op den 7 Maart 1580 ontstond onder hen een oploop, waarbij eenige kerken door het gemeen geplunderd werden, welk lot ook die van St. Marie te beurt viel.

De genoemde VAN DER BURCH (*) moest met meer

(*) Deze LAMBERT VAN DER BURCH heeft over die kerk een belangrijk werk geschreven, hetwelk volgens HUIJNCK V. PAPENDRECHT zeer

roomsche kapittelheeren, die hunne godsdienst waren getrouw gebleven, tijdens het verblijf van den Graaf VAN LEICESTER te Utrecht, de stad ontruimen, en het was in het jaar 1585 dat zij den Hervormden werd afgestaan, die daarin op vrijdag den 30 Julij van dat jaar het eerst predikten.

De tienden aan deze kerk behoorende, van welke wij op pag. 201 met een enkel woord hebben gewag gemaakt, waren zeer aanzienlijk. In later tijd moest het kapittel van dezelve een zevende gedeelte aan de Staten 's lands van Utrecht uitkeeren; het kocht dit weinige jaren daarna (1598) af, voor *f* 1000 jaarlijks, en hiermede werden alleenlijk bedoeld die tienden, welke het kapittel te Houten, 't Goij en Lopik bezat.

Omtrent deze laatste vinden wij dat in het jaar 1227 een geschil was gerezen, tusschen het kapittel van St. Marie en den Graaf VAN GOIJE. Gemelde Graaf meende dat deze tienden hem volgens leenregt behoorden, terwijl het kapittel beweerde, dat deze inkomsten door den stichter, Bisschop KOENRAAD, aan de kerk waren geschonken, om in de praebenden te voorzien, en zij ook, door het lang genot, tot het voortdurend bezit geregtigd waren. Het geschil werd door de voornaamste mannen der Utrechtsche kerk ten voordeele van het kapittel beslist, in zoo verre, dat hetzelve zou toegelaten worden, om zijn regt daarop te bewijzen. De vele edelen hierbij tegenwoordig namen genoegen met deze uitspraak, en toen het kapittel zich bereid toonde hieraan te voldoen, en vele

zeldzaam is, terwijl anderen hetzelve van weinig waarde beschouwen. Zie Batavia sacra.

getuigen, boven verdenking verheven, bijbragt, die zulks met eeden wilden bevestigen, ontsloeg de Graaf hen vrijwillig van dezen eed, en zag van zijnen eisch af, waarom de kerk van St. Marie toen in het ongestoord bezit van deze tienden is gesteld, en de uitspraak door de tegenwoordig zijnde geestelijke en wereldlijke personen werd geteekend (*).

Wanneer de landlieden in de stad kwamen om de tienden te betalen, werden zij feestelijk onthaald; doch deze maaltijden ontaardden allengs in brasserijen; de landlieden zonden hunne bedienden, die dan weder anderen, tot den maaltijd onbevoegden, medebragten, en eindelijk nam daaraan geen ordelijk landman meer deel. De kanonniken, gaarne van dezen last ontslagen zijnde, wendden zich tot den Raad, ten einde deze onnoodige en onbetamelijke uitgaven te doen ophouden, die dan nog bovendien meermalen aanleiding gaven tot vechtpartijen en stoornis der rust in de stad. Op dit verzoek werd door den Raad in het bovengenoemde jaar (1598) een besluit genomen, waarbij, om gemelde redenen, deze maaltijden op verbeurte van boete, zoowel voor den gever als den bijwoner van dezelve, werden afgeschaft.

(*) Ofschoon dit jaar als het 14 indictie jaar in het stuk zelve wordt opgegeven, merkt VAN MIERIS daarbij aan, dat het 14 indictie jaar is ingevallen in 1226, terwijl hij er bijvoegt, dat de afbeelding van de wapens der mannen, die bij de beslissing hiervan tegenwoordig waren, ophingen in de kapittelkamer, met het bijschrift A. 1227. — MATTHAEUS *de Nob.* p. 798 wil 1220 gelezen hebben, waartoe in het geheel geen grond is; doch deze vergist zich meermalen in de dagteekening. De juiste datum is 1226, daar OTTO II. reeds in dat jaar in Vriesland is vermoord. Zie ALTING. *Not. Germ. Inf.* T. II. p. 31. v. BOMSICHEM.

De H. Maagd, aan welke deze tempel was toegewijd, werd hier bij uitnemendheid geëerd; voornamelijk echter werd een plegtige omgang ter harer eere gehouden op den feestdag harer zuivering (2 Februarij), op welken dag het volk met de geestelijkheid, benevens de Magistraat en zelfs de Bisschop in de kerk ter bijwoning van de dienst kwamen. Allen die het slechts begeerden, ontvingen eene waschkaars, die door de stedelijke regering geschonken en door den priester gewijd werden; na de wijding stak ieder de zijne aan, en men ging de stad door in plegtigen en luisterrijken optogt. In later tijd echter heeft men het geven van waschkaarsen beperkt, en bij besluit van het jaar 1521, bepaalde de Magistraat de corporatiën en bijzondere personen die tot deze eer mogten toegelaten worden.

In deze kerk bevonden zich zeer vele zeldzaamheden, welke wij om het minder belang voorbij gaan. Wij moeten echter gewagen van drie hoornen van Eenhorens, zijnde een geschenk van HENDRIK IV., welke in groote achting stonden, hetzij om hunne hooge oudheid, en als geschenk van den stichter der kerk, hetzij om hunne grootte en fraaiheid (*), of dat men nog geloofde dat zij van een zeldzaam landdier waren, terwijl men sedert lang weet dat het horens van den Narval, eenen visch, zijn. Zie over dezelve VAN HEUSSEN en VAN RIJN in hunne aanteeke-

(*) Batavia sacra in vita Lithmatii vinden wij, dat deze hoornen tot kandelaren voor het hoog autaar gebruikt werden.

hingen op de Marie kerk, alwaar zij breedvoerig worden beschreven.

Het belang hetwelk in deze hoornen gesteld werd, kan men hier uit afleiden, dat de deken HERMANNUS VAN LETHMAAT, door MARIA, koningin weduwe van HONGARIJEN, op het Vreeburg werd gevangen gezet, dewijl hij, na het eindigen van den burgeroorlog tusschen de Utrechtenaren en HENDRIK VAN BEIJEREN, Bisschop van Utrecht, zich door KAREL VAN EGMOND, Hertog van Gelderland, eenen derzelve op eene slinksche wijze door zijnen afgezant, den Prior van Munnichuijsen, had laten ontnemen, en de Hertog dezelve weigerde terug te geven, maar in voldoening van oorlogskosten onder zijne berusting hield. Genoemde Deken werd niet ontslagen, dan op een verzoekschrift van de vijf kapittelen, onder borgtogt, en met uitdrukkelijke voorwaarde, dat hij binnen twee maanden dien horen zoude terug bezorgen.

Ook later, toen de stedelijke regering zich vele kerkelijke goederen toeeigende, stelde deze in gemelde hoornen veel belang, gelijk ook van den anderen kant het kapittel dezelve zocht te behouden; ja, de ijver van den Deken LAMBERTUS VAN DER BURCH ging zoo ver, dat hij dezelve liever in handen der Spanjaarden dan in die der stedelijke Regering zag: de hoornen ten minste werden vervoerd of verduisterd, hetgeen aanleiding gaf dat het bestuur het volgende besluit nam: 14 Febr. 1581. *Alsoe die van de capln. van Sinte Marien Tutrecht tot nochtoe in gebreke gebleven zijn te voldoen voorgaende resolutien van den rade ende oick haerl eygen presentatie, soe is by den rade voir de leste*

reyse geresolveert, dat men tvooirs. Capittel die wete doen ende bevelen sall de verbrochte Eenhoorns wederom te doen commen ende leveren binnen deser stadt tusschen dit ende beloken paisschen toecommende op pene dat by faulte van dien de deken en de andere Capitularen die int verbrengen geconsenteert hebben voir nu alsdan ende alsdan voir nu geordineert wordt te gaen in gyselinge tot Peter Voss ende aldair te verblieven tot dat de voirsz Eenhoirns alhier effectuelick gebrocht ende gelevert zullen zyn. Alle de zeldzaamheden en reliquien, vroeger alhier voorhanden, zijn er thans niet meer. De charters van het capittel, op het Domein archief alhier berustende, hopen wij dat eens in eenen staat zullen gebragt worden, dat de geschiedenis daar voordeel van hebben kan; vele boeken en kaarten, aan welke laatste echter de hand des tijds veel nadeel heeft toegebragt, zouden wel eene betere plaats waard zijn dan die, waar zij nog heden, wij hopen slechts voor eenen tijd, worden bewaard. In een der vertrekken, waarin de stukken, het kapittel betreffende, zich bevinden, is nog eenen Bijbel, bijzonder fraai op parkament geschreven in 6 deelen buitengewoon groot folio, waarvan men verhaalt dat elk deel ƒ 5000 van afschrijven zoude gekost hebben.

De Franschen in 1672 en 1673 deze stad bezet hebbende, wendden mede alle hunne pogingen aan, de eenhorens in handen te krijgen, hetwelk echter mislukte.

Aan de oostzijde tegen de kerk staat eene fraaije pomp, van welker stichting wij geene aanteckening gevonvonden hebben; doch betreffende eene vermaking die in

het jaar 1659 plaats had, besloot de Raad (12 Dec.) een vierde gedeelte der kosten daaraan te betalen, terwijl een ander vierde gedeelte door het kapittel, en de overige helft door de buren zoude worden gedragen. Het water dezer wel is buitengewoon helder en zuiver; eene groote hoeveelheid wordt nog dagelijks van hetzelve naar Amsterdam verzonden.

Na het invoeren der hervorming en het sluiten der Unie, werd er verandering gemaakt in het verkiezen der kanonniken, en in andere zaken het kapittel betreffende; hetwelk echter niet slechts dit, maar in het algemeen de vijf kapittelen betrof. Zij vorderden het regt om ook in de oneven maanden des jaars de prebenden of proben te vergeven, gelijk zij in de eerste tijden hadden gedaan, doch hetwelk hen later door overeenkomsten met het Duitsche Rijk, waaronder Utrecht gerekend werd, was ontnomen, en aan den Paus gekomen. Dit werd hen afgeslagen, en voor een gedeelte verkreeg de Ridderschap en de stad hiertoe het regt; de prebenden werden verkocht, (zie pag. 203) en de Thesaurie van St. Marie werd in later tijd aan WILLEM III. als vrij eigendom afgestaan, in plaats van ƒ 150,000. Vele veranderingen van minder belang werden verder van tijd tot tijd in het inwendig huishoudelijke gemaakt, tot dat eindelijk in het jaar 1810 de kapittels geheel afgeschaft, en de goederen aan de Fransche kroon getrokken werden.

De Engelsche gemeente, ten behoeve der Waalsche de St. Pieters kerk moetende inruimen, verkreeg den 14 Julij 1656 de toestemming, hare godsdienst in de Maria kerk uitteoefenen, waartoe dezelve op kosten

van het kapittel werd ingerigt; de kerkekamer werd gemaakt van eene kapel waar vroeger de vicarissen vergaderden, en de kapel aan de zuidzijde, werd ingerigt voor eene bergplaats van stoelen enz. Kort daarop, in het jaar 1672, werd deze gemeente genoodzaakt de kerk aftestaan aan de Franschen, die, geene levensmiddelen, hooi, stroo enz., uit de Provincie Holland ontvangende, dewijl de uitvoer van levensmiddelen van daar naar die van Utrecht verboden was, hunnen benoodigden voorraad uit Frankrijk en de overwonnene gewesten moesten bekomen; uit gebrek aan geschikte bergplaatsen, werd de Akademie en de Maria kerk tot magazijnen ingerigt. Weinig tijds na hun vertrek, en naauwelijks wederom voor de godsdienstoefening ingerigt, leed dezelve op nieuw eene aanmerkelijke schade door eenen verschrikkelijken orkaan den 1. Augustus 1674, door welke ramp de domkerk en andere gebouwen, mede gedeeltelijk instortten. Tot het begin dezer eeuw bleef zij nu ongestoord in denzelfden staat, totdat, na het afbranden van den schouwburg aan het plein van het vreeburg, in den winter van het jaar 1808, het gedeelte aan de oostzijde, zijnde het voormalige choor, op order van koning LODEWIJK, die hier zijnen zetel had gevestigd, voorloopig tot eenen schouwburg werd ingerigt. Bij zijn vertrek stond hij dit lokaal af aan de stedelijke regering, die hetzelve weder tot eene stads-concertzaal inrigtte; ook worden aldaar de bijeenkomsten van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gehouden. Deze zaal is tot het houden van concerten, (voor de *resonnance*) ongetwijfeld met die van het gebouw Felix Meritis te Amsterdam, de beste welke wij in ons land bezitten. Boven achter dezelve

is nog eene kamer, tot vergadering van besluurderen, en aan de andere zijde een klein kamertje, hetwelk tot koffijkamer gebruikt wordt. De zaal wordt ook tusschentijds tot bijzondere concerten en ander gebruik afgestaan. Het voorportaal en de galerijen der kerk, waren nog in onzen tijd ingerigt tot het plaatsen van kramen gedurende de jaarmarkt; wij herinneren ons, dat de voormalige buik der kerk toenmaals een tuin was, met een houten hek tusschen pilaren afgeschoten. Zij was echter toen hare slooping nabij. Uitgenomen het gedeelte hetwelk de concertzaal uitmaakt, werd de gansche kerk op den 30sten Augustus 1813 verkocht voor de som van *f* 18,500 –, en den 2den September daaraanvolgende met afbreken een aanvang gemaakt, zoodat in December 1816 niets meer daarvan overig was dan de grond, welke in het jaar 1817 werd verkocht aan den heer VAN LAERE, die denzelven heeft ingerigt tot eene boomkweekerij.

Het plein vóór de kerk werd reeds vroeg doelmatig geoordeeld om tot markt te dienen. In het jaar 1391 is de wekelijksche markt, die des zaturdags op het Buurkerkhof gehouden werd, aldaar overgebragt.

Deze plaats was hiertoe meer geschikt, en werd van tijd tot tijd bekwamer gemaakt, zoodat de Raad den 11 Julij 1614 besloot, dat ook de jaarmarkt aldaar zoude gehouden worden. Tot in dat jaar was de kerk nog door eenen muur van de stad afgescheiden, zoo als wij op pag. 200 hebben vermeld; doch twee jaren later, (Resol. 22 April 1616) werd deze muur weggebroken en de eerste rei boomen omgehouwen, ten einde de plaats *ten gemakke der kooplieden voor de jaarmarkt te verbreden*, bij welke gelegenheid de weg op stads

kosten werd bestraat. Door deze vergrooting vond de Raad goed ook de hoendermarkt, welke tot nog toe op den Steenweg was gebleven, op de Marieplaats over te brengen. Deze markten schijnen de omliggende huizen veel voordeel te hebben aangebragt. Na het bovengenoemd besluit wendden zich de bewoners van den Steenweg en de beide Marssengasten, met een verzoekschrift aan den Raad, (12 Nov. 1618) waarbij zij hunnen wensch te kennen gaven, dat de hoendermarkt wederom bij hen mogt worden gevestigd; te gelijker tijd echter leverden de buren van den Springweg, de Marieplaats, de Marie-, Zale- en Boterstraten een verzoekschrift in, om dezelve op de Marieplaats te mogen behouden; welk laatste verzoek door den Raad werd ingewilligd, die teveus besloot eene gallerij (*) te doen bouwen, waaronder de kooplieden met hunne waren droog konden staan; deze gallerij werd in 1750 geheel vernieuwd, tot dat zij na ruim 2 eeuwen, in onzen tijd (1825) ten eenenmale gesloopt werd. Zij stond terzelfder plaats, waar thans de groenmarkt wordt gehouden.

Tot gerijf der kooplieden die hunne waren ter markt bragten, besloot de Raad 26 Augustus 1616, aan de trappen achter de kerk eene waterpoort te doen maken, waartoe werd aangewezen de graauwe steen van de poort, welke gestaan had achter het Vreeburg (waarschijnlijk het poortje waardoor men vroeger van den Singel in het kasteel kwam); het werd des zondags gesloten, volgens besluit van 3 Mei 1619, waarbij de portier van de Catharijne poort, onder wiens opzigt het

(*) De plaatsen onder dezelve werden verpacht in 1685, om f 160 en in 1744, om f 220 's jaars.

waterpoortje stond, gelast werd hetzelve die dagen niet te openen. Tien jaren daarna (17 Augustus 1629), werd het wederom toegemetseld en met aarde gevuld, dewijl men alhier bevreesd was voor eene overrompeling van de Spanjaarden, die onder aanvoering van den Graaf VAN DEN BERGE, en ondersteund door den Graaf VAN MONTECUCULI met 14,000 man Keizerlijke troepen, in Overijssel en Gelderland waren gevallen, en Amersfoort, benevens het huis ter Eem hadden bezet. De voorzigtigheid deed de stads regering ook andere maatregelen van voorzorg nemen; behalve het innemen van eenige hulptroepen, (*) en het onder water zetten van eenige landerijen, werden de wallen met geschut beplant, en men hield zich gereed den vijand waardiglijk te ontvangen. Onder het geschut bevonden zich twee metalen stukken die met OLIVIER VAN NOORT eene reis om de wereld hadden gemaakt, tot gedachtenis waarvan op het eene gegraveerd stond.

Streecke Mageliano heb ick gepasseert
Met den generael Olivier onbevreest
't Utrecht ick wederom ben gearriveert
Als ick 3 jaeren op de reys was geweest.

Op het andere stond:

De werelts ronde cloot
Ben ick in drie jaaren
Door avonturen groot
Met Olivier omgevaren.

THOM. BOTH. *me fecit A°.* 1578.

(*) Dezelve bestonden uit 1000 man, die aangeworven waren, om naar de W. I. te vertrekken.

Keeren wij echter van dezen uitstap terug. Toen het gevaar was geweken, werd de poort wederom na eene korte sluiting, bij resolutie van 14 September deszelfden jaars, in haren vorigen toestand hersteld; zij werd echter niet te gelijk met de overige poorten geopend, doch moest wederom des zondags gesloten gehouden worden. Op den 10 Mei 1638 besloot de Raad, dat dezelve gedurende den zomer des morgens ten 5 ure zoude geopend worden. Het besluit van die dagteekening luidt als volgt: *Op 't versoeck van de steentjes bakker op 't Bolwerck achter St. Marien ende de Loyers hebbende haer cuypen onder deser stadts walle aldaer, is provisionele goetgevonde ende verstaen dat de portier van de Catharynen poorte tusschen halff Meert ende halff September 's morgens te vyff uyren precise zal hebben te openen 't poortjen tusschen 't voorz. bolwerck ende de Loycuypen* (*).

Het plein van dit bolwerk, hetwelk bij besluit van den stedelijken raad van 30 October 1682 moest gesloopt worden, maakt thans een gedeelte uit van de plaats van den Heer F. H. C. Baron VAN HEECKEREN VAN BRANDSENBURG welke dezen singel aanmerkelijk verfraait.

(*) Het bolwerk Marienburch werd bij resolutie van 16 Dec. 1616 afgestaan aan JAN GERRITSE VAN OVERMEER, om er een steen- en porcelijnbakkerij op te zetten, en bij besluit van den Raad van 23 Mei 1664 werd hetzelve ingerigt tot een gasthuis ter verpleging van personen, die door de pest waren aangetast.

Geschiedkundige Bijzonderheden.

SINT-VEITS DANS.

In het jaar 1374 heerschte eene ziekte, de Sint-Veits dans genaamd; zij werd voornamelijk te Utrecht en te Luik waargenomen, en heerschte gedurende drie jaren in de Nederlanden. De personen, door dezelve aangetast, vielen ter aarde, en na eenigen tijd opgestaan zijnde, begonnen zij te dansen tot zij afgemat wederom ter neder vielen. De lijders zwollen hierbij zoo buitengewoon op, dat men zich genoodzaakt zag, gelijk verhaald wordt, hun ligchaam te binden, uit bezorgdheid dat zij barsten zouden. Waarom deze ziekte aldus genaamd werd, vindt men niet aangeteekend. Zij heette ook de Sint Johannes dans, dewijl zich in het jaar 1374 te Aken, op het feest van St. Jan, de eerste zoodanige danser vertoonde, dien men, na voorafgaande dolle vrolijkheid, waaraan het volk gewoon was zich dien dag overtegeven, aldaar waarnam. Ook in vroeger tijd heerschte die ziekte binnen deze stad: wij vinden op het jaar 1278 aangeteekend, dat te zelfder tijd, zich 200 zoodanige dansenden op de stadsbrug alhier vertoonden. Men heeft dezelve onder anderen nog in het jaar 1621

in het klooster te Kolbig, bij Bernburg in het land van Anhold gezien; doch in de 17e eeuw hield deze ziekte op, ten minste zij is later niet meer als epidemische ziekte waargenomen.

Zie hierover HORN's *Archif der Med. Erfahr. Jan. u. Febr.* 1833, alsmede het werkje getiteld: HECKER, *die Tanswuth, eine Volkskrankheit im Mittelalter.*

ZWEETENDE ZIEKTE.

In het jaar 1529 openbaarde zich in deze Stad en Provincie eene ziekte van eenen vreemden aard, onder den naam van zweetende ziekte bekend. Dezelve kwam met zulk eene hevigheid, dat de lijders binnen 12 uren daaraan stierven, en maar zeer zeldzaam genezen werden. Zij werd aldus genaamd, omdat zij met schrikkelijk zweeten aankwam, welke uitwaseming zeer brandig was; de nagels en okselen waren zoo vast gedrukt, dat men niet in staat was dezelve los te krijgen. Men kan het getal der zieken nagaan, daar wij aangeteekend vinden, dat het den priesters binnen de stad niet mogelijk was, hen allen de H. Sacramenten toe te dienen. Jonkheer ZERBERN VAN AMSTEL VAN MIJNDE, hofmeester van Jonker WOLFERT VAN BREDERODE, op dien tijd te Utrecht zijnde, telde op de oude gracht tusschen de Waard- en Tolsteegpoorten in één uur, 20 lijk-baren. Deze ziekte bleef echter niet langer dan eene maand op dezelfde plaats; zij was het vorige jaar te Antwerpen reeds waargenomen, en openbaarde zich in het jaar 1551 mede in Engeland.

Aan den Redacteur van het Tijdschrift voor Geschiedenis *enz.*

MIJN HEER!

Komt u het volgende belangrijk genoeg voor, om in UEd. Tijdschrift te worden opgenomen, geef ik U de vrijheid daarvan gebruik te maken. Ik heb gemeend dat het wel bij UEd. Statistiek een plaatsje zou kunnen vinden, althans daaraan niet vreemd was. Het diene tevens om, indien dit nog noodig ware, de heilrijke gevolgen der koepokinenting in het oog te doen vallen, daar eene zoodanige epidemie thans iets zeldzaams is. Indien dit uwe aandacht waardig is, ben ik in de gelegenheid UEd. meer bijdragen van dezen stempel te doen toekomen. Het berigt is getrokken uit het 1e deel 2e stuk van de Geneesk. Corresp. Societeit.

Inmiddels verblijve met achting

UEd. bestendige lezer
X.

KINDERZIEKTE.

In Februarij van het jaar 1778. vertoonden zich de kinderpokken binnen deze stad. De ziekte nam haren aanvang aan de zuidzijde derzelve, werd in de maand Junij algemeen, en woedde lang en hevig aan de noordzijde en in het midden, terwijl zij daarentegen aan de oostzijde schaars, en dan nog in eenen minderen graad werd waargenomen. Zij was zoo hevig, dat zij een vijfde gedeelte der lijders wegrukte; velen stierven reeds den 3en en 4en dag; er waren huisgezinnen alwaar vijf, en andere alwaar zeven der bewoners het slagtoffer dezer epidemie werden. Negentien maanden lang heerschte deze kwaal, en sleepte in de veertien laatste maanden, (van de eerste was geene aanteekening gehouden) 454 menschen ten grave, behalve degenen die naderhand aan de gevolgen omkwamen: terwijl anderen wel in het leven bleven, doch hunne gezondheid, of het gebruik van deze of gene hunner ledematen verloren.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1 Julij 1528. Nam HENDRIK VAN BEIJEREN, 58e Bisschop van Utrecht, die stad in, waaruit hij door de inwoners met behulp van den Hertog van Gelderland was verdreven; hij verkreeg van keizer KAREL V. onderstand in troepen en geld, waarmede hij de stad belegerde en bedwong, waarna hij het wereldlijk gezag van zijn bisdom aan den Keizer tot kwijting zijner schuld, overdroeg. — Bij de vermeestering der stad nam hij alle Gelderschen gevangen, vele geldersgezinde burgers werden gedood, een nog grooter aantal gevangen gezet, en sommige kerkelijke personen in lederen zakken in den Rijn verdronken.

15 Julij 1641. Overleed de beroemde ARNOLDUS VAN BUCHELL, die binnen deze stad op den 17en Maart 1565 was geboren. Gedeeltelijk in zijne moederstad, gedeeltelijk te Leiden de gronden tot zijne letteroefeningen gelegd hebbende, in welke laatste stad hij het onderwijs van HUGO DONELLUS en JUSTUS LIPSIUS genoot, bezocht hij eenige Akademiën in Frankrijk, Duitschland en Italië, en keerde als doctor in de regten naar zijn vaderland terug. Hier wijdde hij zich aan de beoefening van het regt, doch verliet later deze loopbaan, en gaf zich geheel over aan het onderzoek der vroegere geschiedenis, voornamelijk die van zijn vaderland. Er bestaat van hem, behalve eene afzonderlijk gedrukte

beschrijving van Utrecht, nog eene *Verhandeling van de oude Regeringe der Provincie van Utrecht*, te vinden in het *Vereenigt Nederlandt*, van JOAN DE LAET, en meerdere schriften; — voornamelijk echter heeft hij zich verdienstelijk gemaakt door eene verbeterde uitgave van HEDA en BEKA, met zeer belangrijke aanteekeningen, welke na zijnen dood is afgewerkt en in het licht gegeven door den regtsgeleerden GIJSBERTUS LAPPIUS VAN WAVEREN.

19 Julij 1586. Werd Mr. PAULUS BUIS, Advocaat en Raadsheer van Staat, die 's lands vrijheid moedig tegen de willekeurige handelwijze van den Graaf van LEICESTER verdedigde, op bevel van dien Landvoogd, in hechtenis genomen door de Burgerhoplieden. Hij werd eerst gevoerd naar de stads wijnkelder, en den 15en Augustus overgebragt in de stedelijke gevangenis op den huize Hazenberg (thans nog het Stadhuis), alwaar hij tot den 8en November verbleef, en van waar hij onder borgtogt van ƒ25,000 de gunst verkreeg, op den Plompentoren, de woning van den onderschout, gevangen te blijven. Hij werd niet vóór den aanvang van het volgende jaar 1587 ontslagen.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

			onder Nulpeil.
1 Julij	1835.	. . . .	4 el 52 dm.
15	————	. . . .	4 — 75 —
31	————	. . . .	4 — 85 —

Nijverheid.

OVER FLUWEEL EN FLUWEEL-FABRIEKEN.

Het is twijfelachtig, aan wien de eigenlijke uitvinding van de bewerking van het fluweel, moet worden toegekend. Velen willen die aan de Italianen toeschrijven, dan daar ook bij de Chinezen en Persen voortreffelijke fluweelen vervaardigd worden, en de Venetianen en Italianen reeds vroeg met deze volken zijn in aanraking geweest, zoude het tot bedenking kunnen leiden, dat het maken van fluweelen stoffen reeds vroeger bij hen in gebruik is geweest, en welligt ook in een van die landen, is uitgevonden geworden.

Wat het Europeesche fluweel betreft, is dat van Genua bijzonder beroemd. Hare fabrieken leveren eene groote menigte gladde, gebloemde en meubelfluweelen in alle kleuren, waarvan de zwarte de voornaamste zijn. Men heeft gemeend dat hierin een geheim bestond, doch de Genuezen erkennen, dat zij

de schoonheid hunner kleuren alleen aan de voortreffelijke eigenschap van het water te danken hebben. Het Genueesche dubbeld fluweel, waarvan de bovenzijde rood, en de keerzijde zwart is, vereischt veel oplettendheid en naauwkeurigheid van den werkman. De voornaamste fabrieken bevinden zich niet in de stad, maar ten platte lande, en men rekent dat langs de boorden van de rivier, meer dan zes duizend landlieden, meestal vrouwen, zich met het weven van fluweel bezig houden. In vier jaren tijds zijn voor meer dan zes millioenen Nederl. guldens aan fluweel buiten het land verzonden geworden, waarbij voor binnenlands gebruik nog wel een vierde kan worden gevoegd, alzoo zeer velen van de mindere klassen bijna geheel in fluweel gekleed zijn; doch deze stof wordt zoo duurzaam bewerkt, dat de kleederen daarvan gemaakt, veelal gedurende eenen tijd van tien en vijftien jaren, gedragen kunnen worden.

De overige voornaamste fluweelfabrieken van Italië bevinden zich te Milaan, Lucca, Pisa, Napels, Florence en Venetië. In het algemeen genomen, worden deze soorten voor minder gehouden dan die van Genua, doch ligter, glanziger, zachter en minder in prijs dan de fransche, waarvan het geringe arbeidsloon in Italië, de oorzaak is. De uitvoer naar Turkijen wordt jaarlijks op 400,000 Piasters begroot. In Napels bestonden daarvan voorheen zeer uitgebreide fabrieken, en waren die, van Catanearo reeds in vroege tijden beroemd. Te Florence wordt jaarlijks tegen St. Jan, op de plaats de Porto al Prato, een wedloop van paarden gehouden, waarbij de Grootherteg met

zijnen geheelen hofstoet, en alle de voornaamste inwoners, in prachtige rijtuigen gezeten, tegenwoordig zijn. Dit nationaal feest wordt telkens met eene uitbundige pracht gevierd, en de prijs voor den overwinnaar bestaat gewoonlijk in een stuk fluweel van dertig ellen, met gedreven goud doorwerkt, waarvan de waarde op twaalfhonderd Nederl. guldens kan worden geschat.

Sedert eenige jaren hebben de Russische fluweelfabrieken, aan die van Genua veel afbreuk gedaan. Daar de Russen het voordeel bezitten, om de beste zijde als grondstof, in menigte uit China, Bucharijen en het noordelijk Persië te kunnen bekomen, zijn zij daardoor in staat, hunne fabrikaten tot mindere prijzen dan die van Genua, in den handel te brengen, waardoor dan ook hun vertier naar buitenlands, op eene aanmerkelijke wijze bevorderd wordt. Ten aanzien der kleuren, behouden die van Genua alsnog den voorrang, doch het Russische Gouvernement heeft, ten einde ook hierin zijne industrie bevorderlijk te zijn, met opoffering van groote kosten, onderscheidene, in het verwen dezer stof zeer bedreven Italianen, naar Rusland gelokt, waarvan men gunstige gevolgen verwacht.

Ten aanzien van Frankrijk vermeldt de heer M. MILLIN, dat behalve de zijdenstoffen, waarvan men in de dertiende eeuw gebruik maakte, en die in goud of zilver geborduurd waren, ook toen het fluweel reeds bekend was. In de bibliotheek des Konings vindt men handschriften, die afkomstig zijn van de tijden vóór FRANÇOIS DEN EERSTEN, en die in fluweelen band zijn gebonden; ook was deze kleedingstof on-

der de regering van HENDRIK III. reeds zoo algemeen geworden, dat bij eene vergadering der Staten, gehouden te Blois in 1576, aan de hofbedienden verboden was geworden om fluweelen kleederen te dragen.

De Heilige LODEWIJK, die kaal van hoofd was, dekte zich met eene karmozijn roode fluweelen muts, met gouden eikels versierd. Het koninklijk kostuum van LODEWIJK II., bestond uit effen fluweel met trijp gevoerd; dat van KAREL VIII., was geheel van fluweel; overigens wordt het daarvoor gehouden, dat niet voor het jaar 1536, in Frankrijk eene eigenlijke manufaktuur van fluweel, te Lijon door de Genueesche fabrikanten TURQUETTE en NARRIS is opgerigt geworden.

De uitvinding van het katoenfluweel dagteekent van het jaar 1647 als van Engelschen oorsprong, en is niet voor vijf en zeventig jaren daarna in Frankrijk bekend geworden. Tot in 1780 telde men van deze soort van fluweel slechts vijf fabrieken, tot dat de bekwame FOUROBERT te Lijon door aanmerkelijke verbeteringen, aanleiding gaf, dat dezelve tot eenen aanzienlijken tak van handel werden uitgebreid. In later tijd werd door den Heer GREGOIRE het middel uitgevonden, om, in navolging der bewerkingen bij de Savonnerie en Gobelins, schilderijen in fluweel te vervaardigen, waarvan de kunststukken op de Tentoonstellingen in 1805, 1806 en 1819 de algemeene bewondering hebben weggedragen. Ook onder de regering van LODEWIJK XIV., mogt Frankrijk zich beroemen op een kunstig ameublement voor het prachtige paleis van Versailles, afkomstig uit de beroemde fabriek van zijdenstoffen van den heer CHARLIER, en welk ameuble-

ment bestond uit gevlamd fluweel, met de voortreffelijkste bloemen en figuren van goud en zilver doorvlochten, waarvan iedere el op eenen prijs van meer dan vijf honderd Nederl. guldens te staan kwam, en waarvan door den wever op éénen dag, niet meer dan éénen duim in het vierkant konde vervaardigd worden.

Van de voortreffelijkheid van dit voortbrengsel gewagende, kunnen wij niet nalaten hier nog melding te maken van eene andere soort, namelijk van geheel goud-fluweel, hetwelk in Persië gemaakt wordt, en de zoo evengenoemde, in kostbaarheid verre overtreft. Dit heerlijk kunstwerk heeft den naam van *Machruelij*, en heeft in den grond, of in deszelfs bloemen en figuren, even zulke gouden haren, als het fluweel haren van zijde heeft, waarom het ook onder de fluweelen en niet onder de brokaden stoffen gerekend wordt. Wat echter hare bewerking betreft, wordt daartoe eene geheel andere vereischt, dan die welke bij het gewone fluweel plaats heeft. Zes, en meer menschen moeten te gelijk op eenen stoel daaraan werken, en nogtans is het naauwelijks merkbaar wat zij op eenen dag verrigt hebben; van daar dan ook, dat deze *Machruelij* wegens den moeijelijken arbeid en de rijkheid in goud en zilver, zoo hoog in prijs te staan komt, dat de el van de beste soort, meermalen met vijftig Tomans, of meer dan twee duizend Nederl. guldens betaald wordt.

De opheffing van het Edict van Nantes, waaraan wij vroeger den oorsprong van zoo vele voortreffelijke zijdefabrieken in Oud-Nederland te danken hadden, gaf ook aanleiding tot de oprigting van fluweelfabrieken

door Fransche uitgewekenen bestierd, waarvan inzonderheid die, welken te Utrecht gevestigd waren, zelfs buiten 's lands, eenen grooten roem verworven hebben. Ook te Naarden, Amsterdam en elders, maakte deze tak van nijverheid, eene zeer aanzienlijke bron van welvaart uit, waarom het te betreuren is, dat reeds sedert vele jaren, door tijdsomstandigheden, deze allen hebben opgehouden te bestaan. Het fluweel, hetwelk hier te lande vervaardigd werd, onderscheidde zich meestal in vijf soorten, als: ligt fluweel, zwaar fluweel, ongesneden fluweel, droget fluweel en fluweel voor kleeding. Onder de voormalige Oost-Indische kompagnie, werden er jaarlijks aanzienlijke verzendingen van fluweel naar de Indiën gedaan, en wel bij voorkeur van zoodanig, welk in Nederland zelve vervaardigd was, hetwelk oorzaak gaf, dat deze fabrieken, door een aanmerkelijk vertier zich staande hielden, en met voordeel konden werkzaam blijven. Sedert het jaar 1795 geraakten echter deze fabrieken algemeen tot verval, daar, bij de uitbesteding der leverantie voor de Oost-Indische kompagnie, de vroegere bepaling van *inlandsche* weggelaten zijnde, in derzelver plaats, Engelsche en Duitsche fluweelen, van mindere kwaliteit en prijs, geleverd werden. Nog in het jaar 1766 rekende men, dat er in Naarden, driehonderd weefgetouwen voor fluweel aanwezig waren, waarvan elk getouw aan een huisgezin een redelijk bestaan konde opleveren. Ook in Utrecht was derzelver getal nog zeer aanmerkelijk, zoodat, volgens statistieke staten, deze fabrieken, te zamen met die van zijden en halve zijden, wollen

en half wollen, en half katoenenstoffen enz. aan nagenoeg tienduizend menschen werk verschaften; en hoe moeten wij ons dan niet bedroeven, dat zoo vele weldadige bronnen van volkswelvaart, bij opvolging van tijden en omstandigheden, zoodanig zijn te niet gegaan, dat men mag zeggen, er thans bijna geen spoor meer van dezelve te vinden is. Men houde het ons dan ook ten goede, dat bij de vermelding aan de eene zijde van de vernietiging dezer vroeger zoo roemvolle Utrechtsche fabrieken, wij aan de andere zijde onzen vurigen wensch te kennen geven, dat dezelve weldra mogen worden hersteld, en, met de meeste belangstelling de middelen zullen worden in overweging genomen, die vermeend worden, op goede gronden daartoe te kunnen strekken.

Het is bekend, hoe sedert eene reeks van jaren, onderscheidene volken, op al hetgeen onzen handel, onze fabrieken en den algemeenen voorspoed van ons Vaderland betrekking heeft, de meeste naijver hebben doen blijken, en geene middelen onbeproefd gelaten, om dezelve, ten hunnen voordeele te benadeelen, en tot zich te trekken. Evenzeer is het bekend, hoe men den roem van vele onzer eigene voortbrengselen van nationale nijverheid, heeft zoeken te onderdrukken, doch welke roem, in sommige artikelen, niettemin buitenslands zoodanig was bevestigd geworden, dat men, hoewel dan elders gefabriceerd, evenwel de nederlandsche benamingen, ten einde zich van een gunstig vertier derzelve te kunnen verzekeren, genoodzaakt heeft gevonden te behouden. Onder deze, tot ons onderwerp betrekkelijk, ver-

meenen wij dan ook te regt, den vroeger zoo gevestigden roem van het Utrechtsch fluweel, met nadruk te mogen vermelden, blijkens, dat dit in Frankrijk nagemaakt fabrikaat, ten behoeve van eenen gewenschten aftrek, nog onveranderlijk, den naam van *velours d'Utrecht*, heeft behouden. Nog ten huidigen dage, zijn alleen in de stad Amiens, niet minder dan vierhonderd weefgetouwen, ter vervaardiging van het velours d'Utrecht in bestendige werkzaamheid, en het vertier daarvan steeds toenemende, terwijl met onderscheidene andere steden in Frankrijk te zamen genomen, deze, vroeger onze stad toebehoord hebbende tak van nijverheid, thans in dat land, voorzeker op eenige duizende weefgetouwen, zal kunnen worden begroot.

Gaarne laten wij dus aan alle voorstanders onzer stedelijke industrie, de beoordeeling over, in hoe verre het te wenschen zoude zijn, dat op nieuw in Utrecht, de vervaardiging van het alom beroemde Utrechtsche fluweel weder in werking gebragt, het verlorene hersteld, en ook in het algemeen de zijde fabrieken te dezer plaatse, mogten hervat worden, onder begunstiging van alle zoodanige billijke aanmoedigingen en ondersteuningen, als waarop deze zoo belangrijke tak van nationale nijverheid, eene zeer hooge en regtmatige aanspraak heeft. Is het waar, dat vroeger, onder de bescherming van de Oost-Indische kompagnie, de verzendingen van het fluweel en de zijden stoffen naar de Indiën zoo belangrijk waren, voorzeker kunnen en mogen wij dan ook verwagten, dat bij onze tegenwoordige veel grootere betrekkingen met den Indischen Archipel, en den vermogenden invloed

der Nederlandsche Handel-Maatschappij, het vertier van deze voortbrengselen naar deze overzeesche bezittingen, niet minder zal zijn dan voorheen, althans wanneer men zich toelegt op de vervaardiging van alle zoodanige soorten, als welke voor de Indische behoeften geacht kunnen worden meest geschikt te zijn.

Het is toch bekend, dat behalve de lakens, ook vooral de staatsiekleederen der Oostersche Prinsen, Regenten en andere volkshoofden in stoffen bestaan van zijde of van fluweel, rijk geborduurd of gegalonneerd, alsook van gouden en zilveren galons, van onderscheiden aard en smaak, die tot zeer hooge prijzen betaald worden, en dus een aanmerkelijk voordeel voor onzen handel en onze fabrieken kunnen opleveren.

Aangenaam zal het ons zijn, wanneer deze geringe bijdrage, eenige aanleiding mogt geven, tot vernieuwde opwekking en herleving van eenen tak van nijverheid, die vroeger, aan Utrechts ingezetenen, tot eene zoo aanzienlijke bron van voorspoed heeft verstrekt, alsook dat door deszelfs invloed, de algemeene welvaart in ons vaderland, eenigzins moge worden bevorderd en bevestigd.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT EN DERZELVER VOORSTEDEN,
IN DE MAAND

Julij 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 Julij.

Cornelis Hendricus, *soon van* Willem van der Horst *en* Cornelia Hendrica Edelkoort.

Elisabeth Maria, *dochter van* Gijsbertus Leonardus de Meij *en* Adriana Otto.

Leonardus, *soon van* Hermanus Lutterveld *en* Johanna Brands.

Martinus, *soon van* Martinus Andersen *en* Monica Magdalena Berendsen.

Reinier, *soon van* Reinier de Ruijter *en* Anna Leer in 't Veld.

den 3 Julij.

Frits Frederik, *soon van* Barend Hermanus van Meegeren *en* Christina Jacoba van Pesch.

Wilhelmina Adriana, *dochter van* Willem Scheer *en* Adriana Spierenburg.

Petrus Jacobus, *soon van* Hendricus Philippus van de Kamp *en* Elisabeth Emmelot.

Hendricus Jan, *soon van* Jan Koster *en* Johanna Jacoba van Mook.

Franciscus, *soon van* Cornelis Vianen *en* Francina Bakker.

Adriana, *dochter van* Wijnanda van Baaren.

den 4 Julij.

Pauline Henriette, *dochter van* Guillaume Leignes Bakhoven *en* Pauline Jeannette Kruseman.

Johanna, *dochter van* Johannes Souwerwalt *en* Gerarda van der Linden.

Alida Maria, *dochter van* Hen-

dricus Franciscus Stangenberger *en* Maria Boot.

Neeltje, *dochter van* Johannes van Luijn *en* Petronella Vreeswijk.

Kornelis Gerhardus, *zoon van* Pieter Bakker *en* Petronella Ramakers.

den 6 Julij.

Johannes, *zoon van* Johannes Derksen *en* Maria Broer.

Cornelis, *zoon van* Johannes Doornberg *en* Maria Theresia Stomp.

Cornelis Anthonius, *zoon van* Petrus Steenwijk *en* Maria Elisabeth de Reuver.

Johanna Maria, *dochter van* Gerrit Oostveen *en* Cornelia van Dort.

Adriana Johanna Wilhelmina, *dochter van* Johannes Houig *en* Maria Agnes Derksen.

Hendricus Jacobus, *zoon van* Adrianus Masten *en* Maria Veereschild.

den 7 Julij.

Hermanus, *zoon van* Hermanus de Rijk *en* Anthonia de Kruijf.

Jacob Cornelis Armand, *zoon van* Arnoud Hendrik van den Heuvel *en* Jeannette Philippine Josephine Beekman.

Franciscus Servaas, *zoon van* Johannes Jacobus Wesseloo *en* Petronella Anthonia Engel.

Anthonie, *zoon van* Gerrit van Dam *en* Wilhelmina Verbrug.

Johanna Maria, *dochter van* Jan van der Teems *en* Jansje van Es.

Geertruij Christina, *dochter van* Pieter Hessel *en* Johanna Gravendaal.

Johanna Cornelia, *dochter van* Cornelis Hendricus van Dam *en* Gijsberta Rijnders.

Maria Hendrina, *dochter van* Hendricus Anthonius van der Horst *en* Maria Hendrina van den Berkhof.

Dirkje, *dochter van* Johannes van Reenen *en* Dirkje Kemp.

Aaltje, *dochter van* Pieter Putkammer, *en* Johanna Maria Hardendol.

Hendrik, *zoon van* Petronella Scherf.

den 8 Julij.

Marinus, *zoon van* Martinus van den Brink *en* Maria Baarwijk.

Johannes Anthonius, *zoon van* Johannes van der Klugt *en* Clara Wilhelmina van Munster.

Cornelia, *dochter van* Jan Andries Mulder *en* Anna Barnardina Christina Trompert.

den 9 Julij.

Sophia Johanna, *dochter van* Anthonie van Doorn *en* Catharina van Langeveld.

Johanna Elisabeth, *dochter van* Hubertus Theodorus Mittelbeck *en* Hendrica Dussenbroek.

Johanna, *dochter van* Wilhelmina Kegel.

Jan Christiaan Hendrik, *zoon van* Gijsbertus van Draanen *en* Wilhelmina Perdon.

den 10 *Julij.*

Alida, *dochter van* Maarten Bogaard *en* Jansje Johanna Bakker.

Jacob Hermanus, *soon van* Jacob van Binsbergen *en* Johanna Jacoba de Visser.

Johannes Everardus Martinus, *soon van* Gerardus Linnebank *en* Joanna Koenen.

Dirkje, *dochter van* Hendrik Mica *en* Hermina Wilhelmina Linschoten.

Johannes Anthonius, *soon van* Andries Versteeg *en* Anthonia Klarenbeek.

den 11 *Julij.*

Johan Frederik Willem, *soon van* Johan Wilhelm Auffmorth *en* Sophia Wilhelma Alberdina Veeren.

Johan Gerard, *soon van* Joannes Theodorus Jerschavck *en* Hermina Hoijtink.

den 13 *Julij.*

Anthonie, *soon van* Pieter van Kasteel *en* Petronella Scheffel.

Francina Hendrina, *dochter van* Gerrit van Dam *en* Gerdina Jenna Kroon.

Johannes, *soon van* Hubertus de Vink *en* Jacoba van Emmerik.

Adriana, *dochter van* Arie van Waveren *en* Aagje van der Wilt.

Maria, *dochter van* Jacobus Duiveman *en* Helena van Oosten.

den 14 *Julij.*

Cornelis, *soon van* Arie Woudenberg *en* Gerarda Winterhoven.

den 15 *Julij.*

Hendrica, *dochter van* Hubertus Lith *en* Maria van den Burg.

den 16 *Julij.*

Theodorus, *soon van* Joannes van Gend *en* Joanna Maria van Straalen.

Johannes Theodorus Hendricus, *soon van* Johannes van Wijk *en* Gerarda van Beek.

Cornelis Anthonius, *soon van* Johannes van Blaricum *en* Theresia Maria Overwijn.

den 17 *Julij.*

Johannes Anthonius, *soon van* Johannes Schouten *en* Johanna Agatha van der Vring.

den 18 *Julij.*

Johannes Hermanus Stephanus, *soon van* Johannes Hermanus Stephanus Dubuf *en* Ida Gerarda van Staveren.

Theodora Maria, *dochter van* Hubertus Oswaldus van Munster *en* Johanna Geertruida Catharina van Heumen.

Carel Johannes, *soon van* Antonie van Demmeltraadt *en* Everdina Vosman.

Cornelis, *soon van* Cornelis Atteveld *en* Petronella van der Steen.

Johannes, *soon van* Gerrit Muller *en* Dirkje van der Heij.

Johannes Hermanus, *soon van* Pieter van der Linden *en* Margje de Groot.

den 20 Julij.

Catharina, *dochter van* Pieter van Hilten *en* Catharina de Klein.

Albertus Jacobus, *soon van* Johannes van Straalen *en* Hillegonda Soer.

Dirk, *soon van* Jan van Oostenbrug *en* Elisabeth van der Woert.

Hendrica, *dochter van* Hendricus Bosch *en* Wilhelmina Houtman.

Pieter Willem, *soon van* Jacobus Monnee *en* Petronella Isegart.

Louisa Elisabetha Angenitha, *dochter van* Willem Hendrik Meijer *en* Louisa Elisabetha Hausman.

Cornelia, *dochter van* Cornelis van der Tol *en* Jacoba Jansen.

den 21 Julij.

Petrus, *soon van* Wilhelm Koch, *en* Margaretha Zesser.

Neeltje, *dochter van* Gerardus Glaser *en* Helena de Zwart.

Carolina, *dochter van* Johannes Mientjes *en* Carolina Stok.

Hendrik, *soon van* Hendrik de Haan *en* Anna Maria Catharina Sadelaar.

Elisabeth Cornelia, *dochter van* Frans Mönnich *en* Clasina Jacoba Chapinot.

Bernardus, *soon van* Everhardus Botzen *en* Johanna Weenink.

Johannes, *soon van* Wilhelmus Lingmont *en* Adriana Schneider.

Clasina Jacoba, *dochter van* Willem Christiaan van Dokkum *en* Jeanne Fredrica Cappenberg.

Christiaan, *soon van* Christiaan van Tuijl *en* Agnes Mannie.

Theodora Ebelina, *dochter van* Dirk Makkink *en* Christina Beugelaar.

den 22 Julij.

Johannes, *soon van* Johanna Ditmars.

Johannes, *soon van* Dirk Houtkamp *en* Alida Berg.

Gijsbertus, *soon van* Anthonie de Smart *en* Gijsberta Jansen.

Annette Clementine, *dochter van* Clement Lens *en* Annette van Vos.

Cornelius Theodorus, *soon van* Jacob Oldenhof *en* Aaltje Coenraadts.

den 23 Julij.

Coenraad, *soon van* Coenraad van Elzen *en* Anthonia van Rooijen.

Catharina, *dochter van* Jacobus Cuneken *en* Aletta Margaretha van Sandwijk.

Elisabeth Adriana, *dochter van* Josephus Klokken *en* Alberta Ebbers.

Gerrit, *soon van* Bernardus Jansen *en* Catharina Jansen.

Pieter, *soon van* Willem de Vos *en* Maria de Winter.

Johannes, *soon van* Dirk Johannes Wulffelee *en* Wilhelmina van Luijn.

den 24 Julij.

Elisabeth Aletta, *dochter van* Hendricus Hufferman *en* Aletta Elisabeth van der Biezen.

Rijk Gijsbert, *soon van* Rijk Takken *en* Aletta van Diepeningen.

Johannes Jacobus, *soon van* Jacobus van Hasselt *en* Hendrina Romijn.

Johanna Wilhelmina, *dochter van* Cornelis Maree *en* Jacoba van der Haak.

den 25 *Julij.*

Jacoba Maria, *dochter van* Willem Cornelis van Gorkom *en* Carolina Alberdina Demmeldraadt.

den 27 *Julij.*

Willem Falentijn, *soon van* Josua Gerritse *en* Barbara Catharina Kloeck.

Magdalena Maria, *dochter van* Jan Buijen *en* Maria Wijn.

Theodorus Christiaan, *soon van* Theodorus Franciscus Kleijn *en* Maria Ida Munnich.

Petrus, *soon van* Betje Roks.

Jacobus Johannes, *soon van* Matthijs Patist *en* Geertruida Soesbergen.

Gesina Catharina Arandina, *dochter van* Anthonie van Veen *en* Arandina Smits.

Cornelia Maria, *dochter van* Theodorus Geldman *en* Sara Rebecca Lobel.

Neeltje, *dochter van* Johannes Gravendaal *en* Neeltje van der Horst.

Alberta Maria, *dochter van* Dirk de Goeij *en* Lijdia Verschuur.

Margaretha Susanna, *dochter van* Hendrik Wilhelm Flik *en* Margaretha Elisabeth Tenhaaft.

Dirk Franciscus Johannes, *soon van* Jan Hendrik Schoonmade *en* Jannigje Janssen.

den 28 *Julij.*

Alida, *dochter van* Peter Koch *en* Maria Anna Stein.

Alberta, *dochter van* Dirk Daniel In der Mauer *en* Bertje Helliox.

Jan, *soon van* Steven de Rijk *en* Johanna van Oort.

Cornelis Anthonius, *soon van* Christiaan de Bruijn *en* Martina Cornelia van Beurden.

den 29 *Julij.*

Theodorus Paulus, *soon van* Cornelis Adriaan Bergsma *en* Johanna Theodora van Schermbeek.

Eduard, *soon van* David Bischoff *en* Cornelia Overman.

den 30 *Julij.*

Albertus Bernardus, *soon van* Albertus Rijntjes *en* Geertruida Okhuijsen.

Hendrica Cornelia, *dochter van* Hendricus Wilhelmus van Soest *en* Theodora Elisabeth Mijland.

Jacoba Johanna, *dochter van* Franciscus Antonius Hollander *en* Wilhelmina Gouwelceuw.

Johanna Wilhelmina, *dochter van* Cornelis van der Linde *en* Cornelia Pouwels.

den 31 *Julij.*

Willem, *soon van* Willem van Bree *en* Anna Maria van Wijk.

Maria, *dochter van* Jan Mostert *en* Cornelia Hentenaar.

Bernardus, *zoon van* Johannes Kramer *en* Maria Brakkee.

Neeltje, *dochter van* Gerrit Rijsdam *en* Magdalena Catharina van Velzen.

Casper, *zoon van* Willem Nullen *en* Johanna Postman.

Er zijn in de maand JULIJ 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	69.	
» » Vrouwelijke »	54.	
		123.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	2.	
» » Vrouwelijke »	3.	
		5.
Totaal.		128.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	3.
» dochters.	1.
Totaal.	4.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *Julij.*

Carel Jan van Deventer, ridder van de Militaire Willems-orde, vierde klasse, met Maria Pisa, beide geboren en wonende alhier.

Joannes Lubberts, weduwenaar, knoopmaker, geboren te Amsterdam, met Elisabetha Jacoba Jagers, dienstbaar, geboren te Roermond, prov. Limburg, beide wonende alhier.

Joannes Rietvelt, timmerman, geboren te Bunnik, met Maria van Sutphen, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Cornelis Verkerk, broodbakker, geboren te Vianen, met Joanna Coene, geboren en beide wonende alhier.

den 8 *Julij.*

Adrianus Swaak, kleermaker, met Elisabeth Vlek, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Cornelis Penneweert, metselaar, met Maria van der Tol, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Simon van Doesburg, barbier, geboren te s' Hage, met Christina Koopman, werkster, geb. en beide wonende alhier.

den 9 *Julij.*

Mr. William John Peter Baron Taets van Amerongen, geboren te Winterbourn, prov. Glaucester in Engeland, met Jonkvrouwe Helene Marie Baumhauer, geboren en beide wonende alhier.

den 15 *Julij.*

Antonie Nahuijsen, timmerman, met Anna Margaretha Willemse, beide geboren en wonende alhier.

Hendricus de Bruin, timmerman, met Hendrika van Zuijlen, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Bartholomeus van Oort, hovenier, met Cornelia Kinnegim, hovenierster, beide geb. en wonende alhier.

Jan Hendrik Mostert, barbier, met Johanna de Lange, beide geboren en wonende alhier.

den 22 Julij.

Hendrik Johannes van Terveen, voermansknecht, met Hendrika Loran, bleekersmeid, beide geboren en wonende alhier.

Philippus Snijder, smid, geboren alhier, met Johanna Hutter, geboren te Riet in Opper-Oostenrijk, beide wonende alhier.

Jacobus Laureni, fus. bij de 5 Afd. Inf. geboren alhier, met Grietje de Kruif, bleekersmeid, geboren te Langbroek, beide wonende alhier.

Cornelis van der Kroon, hovenier, met Anna Kuijper, dienstmeid, beide geboren en wonende alhier.

Joannes Paulussen, hoefsmit bij het regiment Lanciers no. 10, geboren te Druten, prov. Gelderland, met Elizabeth Jacoba Stellemans, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

Jan Christoffel Hakman, zuikerraffinadeursknecht, geboren te Amsterdam, met Hendrina Biester, dienstmeid, geboren te Emmerik, beide wonende alhier.

den 27 Julij.

Henrij Jaques Bahr, kandidaat in de Godgeleerdheid aan de academie alhier, geboren te Xanten in 't koningrijk Pruissen, met Maria Geertruijda van Boom, geboren en beide wonende alhier.

den 29 Julij.

Jurrianus Grolman, met Constantia Wijnanda Bitter, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Antoni Baist, winkelier, met Anthonia Hester, beide geboren en wonende alhier.

Willem Mandersloot, geboren te Wijk bij Duurstede, met Pieternella Cornelia Piza, geboren en beide wonende alhier.

Henricus van Helsdingen, tuinman, met Aaltjo Antonia Cromburgh, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Johannes David Eijtinger, schrijnwerker, met Anna Maria Bijlaart, winkelierster, beide geboren en wonende alhier.

Mr. Pieter Carel Walland buiten beroep, met Jacoba Henrietta Margaretha Hinlópen, beide geboren en wonende alhier.

TE ZAMEN 25 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 Julij.

Gerrit Isaak Godart, 8 maanden, Steenweg

Willem George Hommerich, 3 m., Varkenmarkt.

Arie van der Stoop, 13 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Willem Roelofs, 6 d., Juffersstraat wijk G.

Doodgeb. zoon van Godert van den Heuvel, achter Clarenburg.

den 4 Julij.

Hendrica Catharina van Geelkerken, 3 m., Jerusalemsteeg.

Hendrik Correlje, zakkendrager, 63 j., achter het Vleeschhuis.

George Broers, candidaat in de geneeskunde, 27 j., in den Trans.

Hendrica de Ruijter, 6 m., Juffenstraat wijk G.

Johannes Klaassen Koman, kwartiermeest. behoorende tot Z. M. wachtschip Maria Reijgerberg.

den 6 Julij.

Anthonia van Daalen, 1 j., buiten de Catharijnepoort.

Adrianus Messeman, gepensioneerd militair, 70 j., Ballemakerstr.

Gerardus Franciscus van Reenen, 4 w., Ridderschapstraat.

Margaretha Jacoba Koopman, wed. Johannes Scholten, 72 j., Zuilestraat.

Geertruida Peterse, wed. Willem de Marie, turftonster, 56 j., Zandstraat.

Cornelia Wijnanda Wilhelmina Ockhuizen, 15 j. 11 m., Choorstraat.

Jacoba Veldman, ongeh., 74 j., Zandstraat.

Maria Gijsberta Geertruida Huijgens, 9 m., buiten de Waardp.

Johan Hendrik Willem Pieter Christiaan de Graaff, 16 j., Volderbrug.

den 7 Julij.

Anthonia van der Schot, huisv. van Goosen van Scherpenzeel, 40 j., buiten de Catharijnepoort.

Marinus Braak, 5 m., Lange Lauwerstraat.

Jan Ouwendijk, fus bij de 2 komp. van 't depot der 5 afd. inf., 19 j., Hospitaal.

den 8 Julij.

Elisabeth Korsten, huisv. van Johannes van Kuijlenburg, 80 j., ABCstraat.

Johannes Kilian, 7 j. 6 m., Smeebrug.

Arie Pauw, koetsier, 28 j., Bagijnehof.

den 9 Julij.

Doodgeb. zoon van Lodewijk Anton Portman, Vreeburg.

den 10 Julij.

Johannes Pou, fusel. bij de 1 komp. van 't depot der 9 afd. inf., 19 j., Hospitaal.

Gerrit van der Lingen, metselaar, 55 j., Springweg.

Marinus Florens Lit, 3 w., Boterstr.

Doodgeb. dochter van Evert Scheffel, achter het Stadhuis.

den 11 Julij.

Jacobus Rooij, 6 m., Voorstraat.

Helena Straaten, 1 j. 3 m., buiten de Catharijnepoort.

den 13 Julij.

Hendrica Ros, wed. Adrianus Messelman, 69 j., Ballemakerstraat.

Doodgeb. docht. van Johannes Jansen, buiten de Catharijnepoort.

Hermanus Ligteringen, 88 j., onder de Linden.

Johannes Kuijper, 75 j., buiten de Tolsteegpoort.

Hendrina Roest, ongeh., 42 j., Springweg.

Geertruida Wilhelmina Muller, 6 w., Smeebrug.

Cornelis Lutterman, 6 j., Springweg.

Anna Maria Brouwer, huisv. van Hermanus t'Hoen, 42 j., achter het Weijstraat.

den 14 Julij.

Johanna Philippina Hausman, 6 j, Springweg.

Frederica Valentijn, 4 w., Zandstr.

Helena Marschal, huisv. van Dirk de Bruin, 60 j, Geertekerkhof.

Maria Straaten, ongeh., naaister, 24 j., Bergstraat.

den 15 Julij.

Otto Rudolph Kiers, 4 m., in de Weijstraat.

Gijsberta Wijne, huisv. van Cornelis van Straaten, 32 j., buiten de Catharijnepoort.

Martinus Christiaan Ockeloen, 3 j., Varkenmarkt.

den 16 Julij.

Jacobus Spiering, 3 j., Achterweg.

Theresia Susanna Dubuf, 3j. 5m., achter Clarenburg.

Hendrik de Neut, koopman, 74 j., Springweg.

Frederik Jan Meijers, schutter bij de 5 komp. 2 batt. 2 afd. Geldersche schutterij, 29 j., Hospitaal.

Antje Hoogendoorn, 10 w., in 't Joderijtje.

Gerrit Nack Stulen, 47 j., Krankzinnigen huis.

Jacobus van der Weijde, stalknecht, 53 j., aan 't Vreeburg.

Johannes Cornelis Spierenburg, 1 j. 7 m., Catharijnestraat.

den 17 Julij.

Martinus de Broer, timmerman, 26 j., Nieuwe Gracht.

Joanna Zegers, 5 m., Zalestraat.

Hendrik Bart Slangen, 8 j. 7 m., Nieuwe gracht.

den 18 Julij.

Elisabeth Maria de Meij, 16 d., Bagijnehof.

Alida Bogaard, 10 d., buiten de Catharijnepoort.

Franciscus Hermanus Vierbergen, 5 j. 5 m., Weijstraat.

Hendrik Agterberg, 1 j. 3 m., buiten de Waardpoort.

Elisabeth Cornelia Monnich, 2 j., 6 m., Choorstraat.

Johannes Petrus Kannegieter, 3 j., aan boord van het vaartuig genaamd op Hoop van zegen, liggende buiten de Catharijnepoort.

Nicolaas Veelo, 3 w., ABCstraat.

den 20 Julij.

Hendrik Bart Slangen, winkelier, 55 j., Nieuwe gracht.

Maria Johanna Wilczewska, wed. Cornelius Johannes Speijart van Woerden, 79 j. 8 m., Runnebaan.

den 21 Julij.

Maria Nullen, 10 j., Zilversteegje.

Catharina van Langeveld, huisv. Anthonie van Doorn, 44 j., Vuilesloot.

Arie van de Bilt, 5 j., Maliebaan.

den 22 Julij.

Maria van de Winkel, ongeh., naaister, 16 j., buiten de Tolsteegpoort.

Sophia Lambregts, wed. Hendrik van de Kamp, 84 j., Groenesteeg, wijk A.

Doodgeboren dochter van Johannes Schuurman, Weesbrug.

den 23 Julij.

Jacobus Dop, 76 j., oude mannen en vrouwenhuis.

Cornelia Murk, 5 j. 6 m., Brandsteeg.

den 27 Julij.

Catharina Jacobs, 4 m., buiten de Catharijnepoort.

Gerardus Petrus Versteeg, 5 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Maria Margaretha Hagenbeek, huisv. Johan Godlieb Phaff, 60 j., in de Weijstraat.

Laurens Maarseveen, 10 m., buiten de Catharijnepoort.

Françoisa Susanna de Voogt, 8 m., Bakkerbrug.

Hendrica Gijsberta Sabee, 9 m, Zwaansteegje.

Hermanus van Scherpenzeel, 4 w., buiten de Catharijnepoort.

den 28 Julij.

Jan Hendrik Peereboom, ridder van de militaire Willemsorde 4 klasse, 27 j., Achterweg.

Johannes de Kruijff, hovenier, 80 j, buiten de Waardpoort.

Lammert Barend Kulman, schipper, 61 j., overleden aan boord van deszelfs vaartuig genoemd Cammigina liggende buiten de Waardpoort.

den 29 *Julij.*

Marinus van Grootveld, student in de Godgeleerdheid, 30 j., onder de Linden.

Jacobus Broodkoorn, 8 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 30 *Julij.*

Johannes Jacobus van Rennes, 6 w., Marieplaats.

Hendrica Horst, 6 m., buiten de Waardpoort.

Albertus Bijstra, rentenier, 59 j., Weijstraat.

Marinus Johannes van Liefland, 5 m., Lange Nieuwstraat.

Alberta Catharina Hascabos, 1 j. 3 m., Vuilsteeg.

Andries van Hensbergen, 73 j., Lange Smeesteeg.

den 31 *Julij.*

Dirk de Zwart, 6 w., Jacobiebrug.

Lamberdina Everina Scheggetman, 5 m., Groenesteeg wijk A.

Hester Simon Rubens, ongehuwd, 17 j., Walsteeg.

Er zijn in de maand JULIJ 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht.	53.
——— Vrouwelijk geslacht.	43.
Totaal.	96.

Geboren.	123.
Overleden.	96.
Dus meer geboren dan overleden .	27 personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren	5.
Stuipen	20.
Rhumatische-zenuwkoorts.	1.
Verval van krachten.	9.
Beroerte.	1.
Tering.	11.
Het water.	1.
Slijmtering.	1.
Slijmziekte	3.
Hersenontsteking.	1.
Het zuur.	3.
Roodvonk.	13.
Longtering.	4.
Kramp.	2.
	75.
Transport.	75.
Water in de Borst.	3.
Zenuwkoortsen.	1.
Koortsen.	2.
Kanker.	1.
Borstziekte.	5.
Kramp in de ingewanden.	1.
Gevolgen van de kraam.	2.
Galkoorts.	1.
Verstopping in de ingew.	2.
Zinkenkoorts.	1.
Bezetting op de borst.	1.
Rotkoorts.	1.
	96.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	2	3	5.
Beneden het jaar.	15	14	29.
Van 1 tot 5 jaar.	6	5	11.
» 5 » 10 »	5	2	7.
» 10 » 15 »	1	1	2.
» 15 » 20 »	3	3	6.
» 20 » 25 »	»	1	1.
» 25 » 30 »	6	»	6.
» 30 » 35 »	»	1	1.
» 35 » 40 »	1	1	2.
» 40 » 45 »	»	3	3.
	39	34	73
Transport.	39	34	73.
» 45 » 50 »	1	»	1.
» 50 » 55 »	2	»	2.
» 55 » 60 »	2	2	4.
» 60 » 65 »	2	1	3.
» 65 » 70 »	1	1	2.
» 70 » 75 »	3	2	5.
» 75 » 80 »	2	1	3.
» 80 » 90 »	1	2	3.
» 90 » 100 »	»	»	»
	53	43	96.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 4 *Julij*, door den Notaris M. WIGMAN.

Eene wel ter nering staande Huizinge aan de N. Z van de Voorstraat, wijk H. n°. 471. Toegewezen voor *f* 4,510. Gekocht door den Heer *F. Bolk.*

Den 18 *Julij*, door den Notaris H. VAN OMMEREN.

Eene Warmoesiers Hofstede, bestaande in een Huis gem. wijk I. n°. 67. met Koestal, Schuur en Stalling, en 2 bunders 50 roeden, 40 ellen Land; benevens een optrek of zomerhuis genaamd Rusthof, gelegen bij Utrecht aan de N. Z. van de Bildsche Steenstraat. Opgehouden. voor *f* 7,900.

Den 25 *Julij*, door den Notaris B. BOERS.

Een Huis met Erf, Grond en Tuin, gelegen aan de Z. Z. van het St. Janskerkhof, wijk G. n°. 248. Toegewezen voor *f* 4,550. Gekocht door Mejufvrouw *J. H. Terwogt.*

HULDIGING

DER

UTRECHTSCHE BISSCHOPPEN, INZONDERHEID VAN HENDRIK VAN BEIJEREN, BENEVENS DE OVERDRAGT VAN HET WERELDLIJK GEZAG AAN KEIZER KAREL V.

De verkiezing der Bisschoppen stond in den beginne aan de geestelijkheid en het volk, onder goedkeuring van den Vorst. Later (1139) deed Keizer CONRADUS III., onder HERIBERT, 26ste Bisschop van Utrecht, hiervan afstand, waarna dezelve uitsluitend aan de geestelijkheid verbleef, onder goedkeuring van den Paus.

Zoodra een Bisschop was overleden, werden de sleutels aan de geestelijkheid, en door deze aan den Domproost overgegeven. Stonden op dezelve wapens gegraveerd, zoo werden zij verbroken; zoo niet, dan werden zij in handen gesteld van eenen daartoe met algemeene stemmen gekozen persoon, aan wien dezelve werden toevertrouwd, gedurende den tusschentijd dat de Bisschoppelijke Stoel onvervuld was.

Bij eenen plegtigen brief werden de Kapittelen opgeroepen ter verkiezing van eenen nieuwen Bisschop, welke brief in tegenwoordigheid van notaris en getuigen in eene algemeene vergadering der Kapittelen werd opgesteld. Deze verkiezing had gewoonlijk plaats

binnen eene maand na het overlijden van den laatsten Bisschop, en de dag daartoe, werd bij gezegden brief bepaald.

Zoodra de Bisschop gestemd was, werd hij *verkozen* (*electus*) genaamd; doch wanneer soms iemand tegen den gemeenen regel, uit gunst of genegenheid tot deze waardigheid werd geroepen, noemde men hem *geëischte* (*Postulatus*); na de verkregen goedkeuring van den Paus, was de gewone benaming *electus* en *confirmatus*. Ofschoon de 5 Ecclesiën den Bisschop vrijelijk verkozen, zonder dat de stedelijke Raad daarin eenige stem had, heeft deze laatste zich nogtans dikwerf met de verkiezing bemoeid, en getracht invloed op dezelve uit te oefenen; hetgeen somtijds niet zonder onlusten en gewelddadigheden van de zijde der burgers plaats had: en geen wonder dat het de stedelijke regering niet onverschillig konde zijn, welke persoon tot het hoofd der utrechtsche kerk werd verkozen, daar deze bij den bisschoppelijken mijter den helm, bij den herderstaf het zwaard voerde. Hierbij kwam nog dat de regten en vrijheden der burgers door vaste wetten waren verzekerd, tot welker vernietiging of schending de Bisschop niet alleen geen regt had, maar waartegen de stedelijke regering met alle kracht waakte, en hem daartoe ten eenenmale de magt benam.

In het jaar 1528 echter is de eerste grond gelegd tot vernietiging van die vrijheid. Door burgerlijke oneenigheid verzwakt, en voor vreemden overmagt moetende bukken, werd eene geheele verandering in het wereldlijk gebied over Utrecht daargesteld, en niet dan de schijn van de oude vrijheid behouden.

Wij hebben ons voorgesteld, zullende spreken over de benoeming en huldiging der Bisschoppen, hiertoe dit merkwaardig tijdstip te kiezen, en alzoo te handelen over de komst van HENDRIK VAN BEIJEREN, 58ste Bisschop van Utrecht tot den herderlijken stoel, den tegenstand, waarmede hij had te worstelen, en zijne overdragt van het wereldlijk gezag op Keizer KAREL V., als Hertog van Braband en Graaf van Holland, met de noodlottige gevolgen van dien voor de vrijheid der utrechtsche burgers.

Na den dood van Bisschop PHILIP VAN BOURGONDIËN, werd eene vergadering belegd tot het verkiezen van eenen opvolger, tegen den 6 Mei 1524, en vurige gebeden ten hemel gezonden, om den treurigen staat, waarin hij het bisdom gebragt had, spoedig te herstellen, terwijl men ernstig omzag naar iemand, bekwaam om zoo zwaar een' last te torschen.

Omtrent den persoon die verkozen moest worden, waren de gevoelens verdeeld. Velen wilden eenen Duitscher en wel een Vorstelijk persoon; anderen eenen uit het Bourgondische huis; wederom anderen eenen uit de utrechtsche kerk zelve. Allen echter schijnen het hieromtrent eens te zijn geweest, dat er behalve op bekwaamheid, ook moest worden gelet, om iemand van middelen te verkiezen, die gedeeltelijk uit eigen vermogen, des noods, deze waardigheid en het gezag konden ophouden en handhaven.

Drie voorname Heeren werden tot Candidaten voorgesteld; deze waren: Graaf EVERT VAN AERDENBURG (*),

(*) Batavia Sacra noemt hem EBARD VAN DER MARK.

Kardinaal, en Bisschop van Luik, FRANCISCUS, zoon van den Hertog VAN LUNENBURG, en HENDRIK, Hertog van Beijeren. Zij zonden hunne afgevaardigden naar de stad, ten einde door derzelver invloed tot die waardigheid verheven te worden.

Op den dag der verkiezing vergaderde de stedelijke regering, waarvan destijds Burgemeesters waren: ERNST VAN AMERONGEN en HENRICK VERBURCH, terwijl de Oudermans en Gilden in hunne vergadering met algemeene stemmen besloten, niet te zullen toestaan dat de regering hare raadzaal verliet, vóór dat de Bisschop door de 5 Ecclesiën, in de groote kapittelkamer der Domkerk vergaderd, verkoren zou zijn. De stadspoorten werden gesloten en het raadhuis door de gewapende burgers bezet. Ten 2 ure na den middag, de vijf Collegiën nog tot geen besluit gekomen zijnde, begon de regering ongeduldig te worden, en zond de Burgemeesteren en de Afgevaardigden van Amersfoort naar de vergaderplaats der Kapittelen, die onder geleide van eene menigte burgers aldaar gekomen, den toegang gesloten vonden: verbitterd door deze teleurstelling, sloeg men geweldig op de deuren, waarop die van binnen te kennen gaven, dat ingevolge de oude privilegiën, niemand, vóór den afloop der verkiezing in de vergadering mogt komen; ingeval men echter geweld gebruikte, konden zij zulks niet beletten. Na lange ruggespraak, waaraan niet weinig klem werd bijgezet door de dreigende houding, welke de burgers aannamen, verkregen de Burgemeesteren de toestemming, om drie of vier personen binnen te doen gaan, ten einde eenen Landsheer (Bisschop) te helpen stemmen,

die uit zijne eigene middelen Overijssel van de overheering der vijanden zou kunnen bevrijden, en het Sticht behoorlijk beschermen. De Domdeken, als voorzitter der 5 Eccelesiën antwoordde, dat zij over dit punt juist beraadslaagden, ook zonder dat de Raad der stad hen dit behoefde te herinneren; waarop hem door zekeren GEURT VAN VOORT HENRICKSZ. op eenen scherpen toon werd toegevoegd:

» *Gedenct so by u is die ceur*
By ons is die deur."

Hierna keerden de Afgevaardigden wederom naar het Raadhuis terug; de verbitterde menigte zoude echter de deuren van de Kapittelkamer verbroken hebben, ware het niet dat de welsprekendheid van den Graaf VAN BENNENBURG dit had voorgekomen, hen belovende, dat de stemmen door eenen beëedigden notaris zouden opgeschreven worden. Opmerkelijk is het, dat FRANCISCUS VAN LUNENBURG, die voornamelijk door den Hertog van Gelderland werd voorgestaan, geene enkele stem bekwam, waaruit men den haat kan afleiden, die gezegden Hertog werd toegedragen, en die na deze verkiezing tot de onlusten heeft aanleiding gegeven, welke het verlies der burgerlijke vrijheid voor de Utrechtenaren ten gevolge hadden. De stemmen waren verdeeld op den Graaf EVERT VAN AERDENBURG en Hertog HENDRIK VAN BEIJEREN; doch dewijl deze laatste de meerderheid had bekomen, hebben de Kanonniken die voor den eersten gestemd hadden, uit vrees voor oneenigheid bij den reeds zoo vervallen staat, ook hunne stemmen bij de andere gevoegd, en alzoo werd

HENDRIK VAN BEIJEREN met algemeene goedkeuring tot Bisschop verkoren.

De Domdeken riep van het oxaal der Domkerk den nieuw verkozen Bisschop driemalen plegtig uit, hetwelk de burgers beantwoordden, met het geroep: » God geve, » dat zijne regering voor ons en het land gelukkig moge « zijn !" — Daarna zong men een Te Deum, en de Deken van den Dom, en van St. Petrus, benevens den Heer GERARD SUKERBOERDE werden naar Keulen tot den Bisschop afgezonden, die hen met rijke geschenken overlaadde.

De Hertog van Gelderland, wiens vijandelijke gezindheid jegens de Utrechtenaren nog vermeerderd was, dewijl de persoon door hem voorgesteld niet was verkozen, bedreigde den veegen staat nu nog heviger, waarom de afgezanten te Keulen bij den verkoren Bisschop zeer aandrongen op zijne spoedige overkomst. HORTENSIUS, na te hebben vermeld hoe de afgezanten waren ontvangen, vervolgt aldus: (*) » één deel dagen met banketterijen en domineren doorgebragt zijnde, spraken zij van de gelegenheid der beide Provincien en voornamentlijk van de Overijsselsche zaken en zeggen dat de geheele Provincie zeer naar hem is hakende, en te meer, omdat de hertog van Gelderland den voorgaanden krijg nu wederom begint harder te vernieuwen, en dat de burgeren al te maal geloofden dat hij het te niet zoude kunnen brengen, en dat zij groote dingen van hem zouden kunnen verwerven, indien hij daar zelf in persoon waar. En dat men zeer behoorde te haasten om gehuldigd te worden, want dat de zaak geen uitstel konde lij-

(*) Volgens de Hollandsche Vertaling.

den want wanneer hij zich tragelijk op de reis begaf, dat hij alle de kasteelen, borstweringen, schansen en andersints wat nog overgebleven was, al zoude verliezen, en dat de schamele gemeente huilt en schreit om dat haar geen hulpe en komt, roepende dat men zoo grooten oorlog behoorde te aanvaarden tegen den Geldersman."

De Bisschop hierop zoo spoedig mogelijk zich naar Utrecht begeven hebbende, werd aldaar plegtig ontvangen. De tegenstand echter en de vijandschap van den Hertog van Gelderland, die niet naliet alle kwaad van hem te verspreiden, maakte dat hij eerst 4 maanden na zijne verkiezing werd geconfirmeerd. Wij zullen hier zijne huldiging mededeelen zoo als die in des Raads dagelijksch boek wordt beschreven, waaruit blijkt hoe vele regten en vrijheden de utrechtsche burgers genoten, en hoe gestreng zich de regering daaraan hield, uit vrees iets van dezelve te zullen verliezen; waardoor het dan ook gebeurd is, dat zijne inkomst en huldiging tweemalen, eerst als geestelijk en daarna als wereldlijk heer, wordt opgegeven.

» Die Hoechweerdige, Doorluchtige, Hoochgeboren, ende Vermogende Furst ende Heere, Heere HENRICK PALSGRAVE BIJ RHYN, Hertoge in Beyeren &c. onse Genadige Heere, Elect van Utrecht, ende noch niet geconfirmeert van den Stoel van Romen, quam huyden d'ierste reyse in die Stadt van Utrecht op die XII. ure amiddachs mit een Ambassaet van de Keyserl. Maj. ende zynre Genaden Broeder Heer WOLFGANG die jongste, den Grave van RENNENBERCH, ende meer andere Jonckeren en de Hoffluden tot omtrent Vijfhondert

peerden van Vianen doer Tollesteghe poort d'Oestsyde doer Twystraet, over die Smebrugge, doer die Lynmerct, doer die Lakensnyders over die plaets verby BUYTENBEACH, over die Viebrugh, doer die Viesteghe langes den Steenwech tot voor 't Raethuys. Daer stont hy af van syn peert, t' welck die Hoochdieners aentasten, Desgelycks syn Heeren en Raeden voorts., oock die Heer van BREDERODE, Ende die Overste van der Stadt alse ERNST TAETS VAN AMERONGEN mit syn vennoten out ende nye, die syn Genaden in de Tollesteghe poert buyten der Ameyden willecom hadden geheyten, brochten syn Genade mitten anderen voorts. Heeren opten Raithuyse, aldair die vier Heeren, alse onse Genadige Heere die Elect, die Ambassaet, syn Genadige Heeren Broeder, ende die Heere van Brederode gestelt werden opter Oversten Stoelen, Die Overste weken ter regter hand, ende die mitten gansen Raet staende, ende die Heeren sittende, vraechde die Scepen Borgemeyster voersz. syn Genade, oft syn Genaden dair gecomen wair als een Geconfirmeert Heer, Doe dede syn Genade antwoorden, dat hy die Confirmatie noch niet en hadde &c. Doe seyde die Borgermeyster, als syn Genade die Confirmatie hadde, so solden syn Genade aldair dan wederkomen, ende besegelen ende besweren der Stadt Privilegien, vryheyden, ende rechten, wilkoeren, ende koeren, gelijck synre Genade Voerbisschoppen gedaan hadden, nae vermogen segels ende brieff die daer tegenwoordich opter kisten lagen, ende syn Genade even als den brieff van Biscop Frederick van Baden, Hoechloffelycker gedachten voergelesen

worde by den Secretaris Valentyn van der Voort. Daer na wert syn Genade van den Oversten noch dienstelyck wellecom geheyten, ende so voert van den Oversten geleyt van den Raethuys in de Sacristie van de Buerkerck dair syn Genade hoer harnasch uyt, ende wederom geestelyck habyt an dede. Van daer worden syn Genade van den Prelaten, ende voert mit processien, die opte Borchbrugh verwachten, gehaelt en gebracht midden in den Dom, dair gezongen worde Martinus Abrahae &c. Dat gedaen wesende werden syn Genade geleyt int groot Capittelhuys, dair syn Genade ontfangen worden van den Deecken, ende dede aldair enen eedt, als Administrator na inhout des Camerboecks. Dit oick gedaen wesende werden syn Genade van daer gelyt opt hoich choor. Doe wert aldaer gesongen ende gespeelt opten Orgenen, Te Deum Laudamus."

Zijn tweede intogt wordt aldus vermeld:

» Onsen genadigen Heere Heere HENRICK PALSGRAVE by den Rhyn, Hertoge in Beyeren, Elect ende Confirmeert t'Utrecht &c. quam van Wyck door Seyst, daer hy de clocken tooch, alsmen seyt, ende ontrent drie uren namiddach quam hy binnen onse Stadt van Utrecht ende voor het Raethuis stont hy af van sijn Peert, ende de Oversten ginghen hem te gemoet tot voor de deure ende brachten hem op 't Raethuys, daar den ouden en nieuwen Raet vergadert was, ende op den Raethuyse onse Oversten syn Genade volgende, gekomen synde, worden hy alleen (want hy doch geen andre Heeren by hem hadde) geset boven in des Borgemeesters stoel, ende de Borgemeester GERART KRUF

met een deel van de Schepenen weken ter rechter handt, ende de Borgemeester JOHAN VAN WAEL met een deel Schepenen weken ter lincker handt, sijne Genade sittende, ende den gantschen Raedt bleven staende, onsen genadighen Heere worden vanden Schepen Borgemeester gevraecht, off syne Genade aldaer gekomen ware, als een geconfirmeert Heere, om onse Stads-rechten, Privilegien, ende willekeuren na ouder gewoonte als sijne voorvaders gedaen hadden, te besegelen ende te besweren; so warense bereyt die goedichlyck van sijne Genade te ontfangen, Doen seyde sijne Genade jae.

Ende den brieff lach op de kiste, ende meer andre brieven by de voorgaende Biscopen besegelt, ende den brief werde aldaer gelesen ende gecollationeert met twee andre brieven. Terstond dede syn genade een brief besegelen, daer na las hem de Secretaris VALENTINUS VANDE VOORT den gewoonlycken eedt, die sijne genade dede, sijn hant leggende op den besegelden brief, sijne in de hant van ons Schepenborgemeyster, daer na boot hem de Borgemeester geluck ende hiet sijn genade dienstelyk wellecom, ende van gelyken alle de andre.

Gaende van 't Raethuys ging sijn Genade nae de Buyrkerck in de Sacristye ende dede het Choorcleet aen, ende de beffe op den arm, ende wiert gehaelt met processien vande vyff Godshuysen tot in den Dom, in 't midden van de kercke, daer het heylich Cruys lof gesongen worde; Voorts worde sijn Genade gebracht in 't groot Capittelhuys, daer sijne Genade thoonden de Confirmatie, ende de Kerckelyke rechten

voor de vyff Godshuysen alleen besworen wesende.

Daerna worde gelesen ende een tranfixie brieff door de Lantbrief besegelt. Desgelycks worden den Verbantbrief van der drie Staten renten gelesen, ende twee transfixie daer door, een voor de ecclesiën, ende een voor de Stadt besegelt, ende ten lesten worde sijn Genade gebracht uyt het groote Capittelhuys voort hoogh altaer, doen worde gesongen, ende op de orgenen gespeelt Te Deum laudamus."

Nadat de Bisschop aldus te Utrecht was gehuldigd, geschiedde te Amersfoort mede dezelfde plegtigheid. Op den 15den October van dat jaar begaf hij zich derwaarts, onderteekende de regten en vrijheden, en verbond zich bij eede dezelve heilig te onderhouden en te handhaven: de Raad daarentegen beloofde hem getrouwheid; doch legde geenen eed af. Een maaltijd aan den Bisschop gegeven, besloot de plegtigheid, waarbij hem twee zeer groote vergulde kannen ten blijk van genegenheid werden vereerd. Van daar naar Wijk bij Duurstede teruggekeerd zijnde, is hij kort daarop ook te Zeist onder het luiden der klokken gehuldigd; welke gewoonte was ingesteld, om het regtsgebied ten platten lande te aanvaarden. De utrechtsche burgers stonden zoo weinig onder het bevel van den Bisschop, dat niemand konde genoodzaakt worden hem ten strijde te volgen; doch de vermelde huldiging te Zeist schijnt te hebben moeten strekken tot een zinnelijk teeken, van de verpligting der landlieden, om zich op het eerste bevel van den Bisschop te wapenen en onder zijne vanen te scharen.

Groot was het regt van de stad; de Raad en het

volk stelden hunne overheidspersonen aan zonder daarin den Bisschop te kennen; ja wanneer er slechts schijn was, dat een persoon door den Bisschop werd begunstigd, zoude dit genoegzaam geweest zijn, om de keus niet op hem te doen vallen. Alleen had de Bisschop de magt om eenen schout aan te stellen; doch ook hierin was hij zoo beperkt, dat hij verpligt was, ook dezen uit de utrechtsche burgers te kiezen.

De weinige magt, welke de Bisschop volgens oude regten en privilegiën in de stad Utrecht had, was oorzaak, dat hij zich niet veel binnen dezelve ophield, maar den meesten tijd zijn verblijf te Wijk vestigde. Wanneer hij in Utrecht komen zoude, moesten de namen der personen van zijn gevolg schriftelijk opgegeven, en de tijd van hun verblijf bepaaldelijk uitgedrukt worden. De Bisschop zelf behoefde geen vrijgeleide, doch alle anderen, ook zijne geringste bedienden, moesten van zoodanig een voorzien.

Op zoodanige voorwaarden, onder zulke verpligtingen, was ook HENDRIK VAN BEIJEREN geestelijk en wereldlijk Heer van Utrecht; doch kort was zijne regering en gekenmerkt door onrust en oneenigheid. Ook binnen de stad had hij zijne vijanden, en de Hertog van Gelderland zijnen aanhang. Eene som gelds van 50,000 goudguldens, die de Staten hem hadden toegestaan ter bevrediging van dezen laatsten, kon niet worden opgebragt, dewijl de adel en de geestelijkheid zich van de verpligting wilden ontheffen, dezen last te helpen dragen, waardoor derzelver gewigt op het volk alleen zoude drukken. Uit deze botsing ontstond oneenigheid tusschen het volk, de Burgemeesters

der stad en de geestelijkheid, die weldra in openbaren tegenstand uitbarstte, waarvan het gevolg was, dat de Hertog van Gelderland zich meester maakte van de stad, en de Bisschop verjaagd en zelfs voor vijand verklaard werd. Het geweld, waarmede de laatste zijne tegenstanders trachtte te verwinnen, had voor hem den noodlottigsten uitslag, zoodat hij zich eindelijk genoodzaakt zag, den bijstand in troepen en geld van Keizer KAREL V. in te roepen, waarbij hij van zijnen kant het geheel wereldlijk gebied van het Sticht hem toezegde.

Door deze hulp dan werd de Hertog van Gelderland uit de stad en andere veroverde plaatsen van het Sticht verdreven. Schrikkelijke wraak oefende de geestelijken herder uit over zijne vijanden! Twee kanonniken (*) werden in zakken in den Rijn geworpen, anderen binnen deze stad op de neude onthalsd; (†) velen, die op de katharijne poort en te Wijk gevangen waren, meer dan twintig in getal, stond hetzelfde lot te wachten, indien niet een bevel van den Graaf VAN HOOGSTRATEN uit Mechelen, aan deze wraakzucht had paal en perk gesteld.

Nu was de Bisschop door hulp van vreemde wapenen binnen Utrecht in zijne geestelijke magt hersteld; doch hij oefende dezelve niet lang daarna meer uit: het

---

(*) Deze waren ANTHONIS VAN VENRODE, kanonnik van St. Marie, die rentmeester van den Hertog VAN GELDERLAND geweest was, en GOVAERT VAN CONRATORFF kanonnik van St. Jan, een regtsgeleerde, die zich iets ten nadeele van den Bisschop had laten ontvallen. Zie HORTENSIUS.

(†) Deze waren GOVAERT DE KONINGH schout, GIJSBERT VAN VARA ridder, CORNELIS MARK, JACOB BLOM en NICLAES PAUWELSE, id. l.l.

verdriet, zijn wereldlijk gezag verloren te hebben, de vijanden en de tegenstand waar mede hij nog steeds binnen Utrecht had te worstelen, en het berouw, hetwelk hij later over zijnen afstand van het wereldlijk gezag gevoelde, waarbij men veilig kan voegen, de wroeging van een ontwaakt geweten, eene magt overgegeven te hebben, waarover hij niet mogt beschikken, dit alles deed hem reeds in het volgende jaar Utrecht verlaten en zich naar Duitschland begeven; en ofschoon hij nog tot het jaar 1552 leefde, onder verschillende omstandigheden, welker vermelding ons bestek te buiten gaan, schijnt hij toch doorgaans gekwijnd te hebben, hetwelk door sommigen aan een langzaam vergif wordt toegeschreven (*).

Zeer naïf zegt CORTGENE van hem: » deze heeft door wapenen en oploop het Bisdom gecregen, in rumoer en wapenen geregeert, ende de Tragedie van syn spel droeffelick in wapenen volent."

Utrecht was nu verlost van de overheersching der Gelderschen, om in de magt van eenen anderen vreemden overtegaan, waarbij het alle zijne vrijheden verloor.

De oude voorregten werden met voeten getreden; een eed van getrouwheid aan den landsheer, nimmer door de burgers afgelegd, werd van hen gevorderd, en geen lid van den Raad durfde zijne toestemming weigeren aan de overdragt, welke schijnbaar aan zijne goedkeuring werd onderworpen, terwijl van zijnen kant de nieuwe Vorst, in het formulier van den eed, welken hij verpligt was af te leggen, vrij-

(*) Hist. Abr. de la ville d'Utr. par [illegible].

moedig, en zonder tegenkanting te ondervinden, die woorden doorschrapte, welke hem niet aanstonden.

De eed, welken de Bisschoppen gewoon waren in handen van den Stedelijken Raad af te leggen, was van den volgenden inhoud:

Dat zweren wy dat wy onse Stadt van Utrecht, onsen Borgeren ende Ondersaten derzelver Stadt, alle hoire Privilegien, Rechten, Vryheden, wilkoren, ende koren, die sy hebben, oft verkregen hebben van onse genadichste Heeren, Keyseren, van Roemsche Coningen ende van Bisscoppen t' Utrecht onse Voervaderen, zoe wie zy geweest hebben, ende van ons, gelycken wy hem geconfirmiert, belieft, ende geloeft hebben, vaste ende stade houden sullen, sonder eenige wederwoerde ofte wercken mit goeder trouwen. Dat ons Godt so helpe ende zyne Heyligen.

De belofte daarentegen, welke de Keizer aflegde, bepaalde zich bij de verzekering, dat hij de burgers tegen alle geweld en overlast zoude beschermen. Bij de katharijne poort werd een sterk kasteel gesticht en met spaansche troepen bezet, om de burgers in bedwang te houden, en aan hetzelve, om den schijn te geven alsof het eene weldaad was, den Utrechtenaren bewezen, den naam van Vredenburg gegeven, ter herinnering aan den geëindigden oorlog met den Hertog van Gelderland.

Dan ook hieraan had KAREL niet genoeg. Hij bezocht deze stad in het jaar 1540, werd met allen luister ingehaald, (*) en verbond Utrecht naauwer

(*) Zie dit Tijdschrift. 1ste deel. 1ste stuk. Pag. 105.

aan Braband en Holland, zoodat het tot ééne regering zamensmolt. Het is waar, de Utrechtenaren hadden zelve dit verzocht, zoodat het niet door den Keizer bevolen maar goedgunstig toegestaan werd, even gelijk in het jaar 1805, NAPOLEON Keizer der Franschen, den Hollanderen goedgunstig op hun nederig verzoek eenen koning toestond; doch niemand, die eenigzins met de geschiedenis bekend is, zal zich door zulke uitdrukkingen laten blinddoeken. Uit de goedgunstige toestemming zelve blijkt dan ook ten duidelijkste, dat tevens alle vrijheden en voorregten, in welker bezit Utrecht zoo veele jaren geweest was, werden vernietigd; immers na dat de Keizer, in den brief tot toestemming, had te kennen gegeven, dat de burgers van Utrecht, uit aanmerking *van de ruste ende welvaert hen toecommende ende gesuccedeert, overmits die Translatie van de temporaliteyt van onse voorsz. Stadt, Steden ende Landen van Utrecht in onser onderdaenigheyt*, hem met allen ootmoed aangezocht en gebeden hadden, dat hij de voorschreven stad niet zoude scheiden van zijne patrimoniale landen van Braband en Holland, stemt hij dit toe om hen te believen, en laat daarop volgen: *Alle twelck wy willen ende ordonneren, dat Stadt grypen ende Effect sorteren sal sonder eenige contradictie, niettegenstaende eenige Rechten, Privilegiën, Tractaten, Costuymen, ende gewoonten, die hier tegens eenighsints mogen drogeren, dewelcke op datter eenige waeren, wy uyt onse eygene wille ende volkomen macht als vooren, hebben geaboleert gerevoceert, wederroepen, ende stellen te niete by desen, Interdicerende ende verbiedende eenen ygelycken te doene,*

nooh t'attenteren tegens onse tegenwoordige concessie, unie, ordonnatie, gelofte ende decreet nu noch in toecomende tyden in wat manieren dat hy sy, op te peynen te vallen in onse indignatie (*).

In dien tijd was het kasteel Vredenburg in volle kracht. Reeds vroeger is door ons vermeld hoe de Schout en Burgemeesters, bij de komst des Keizers, drie malen nederknielden voor hun wereldlijk opperhoofd, die nog vóór twaalf jaren de stad niet mogt naderen, zonder voorafgaande kennisgeving en vrijgeleide voor alle zijne dienaren; en deze stand van zaken bleef aanhouden, tot het gansche volk, later de onderdrukking en de wreedheden der Spaansche overheersching moede, het juk der slavernij afwierp, om onder het huis van Oranje eene gezegende vrijheid te genieten, waardoor ons vaderland, zoo geteisterd, uitgemergeld en uitgemoord, in korte jaren het welvarendste land van Europa werd, en zich in den strijd tegen de magtigste volken konde staande houden.

Dat ook Utrecht een werkzaam deel in dezen bevrijdings oorlog heeft gehad, en zichzelve, zonder vreemde hulp, van het gehaate kasteel Vredenburg heeft kunnen verlossen, hopen wij bij eene nadere, reeds beloofde beschrijving, van de geschiedenis van hetzelve, aan te toonen.

(*) Uit een handschrift.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1 Augustus 1674, woedde in deze stad en hare omstreken een verschrikkelijke storm. De schade door denzelven veroorzaakt, vonden wij in eenen brief van dien tijd, blijkbaar terstond na het ongeval geschreven, welken wij letterlijk mededeelen.

» *Mijnheer!*"

» Deze letteren zullen U met korte woorden melden de schrickelicke oordeelen Godts die heden over onze Stadt UYTRECHT gevallen zijn: Want op Woensdag avont tusschen seven en half achten is hier zo schrickelicken Tempeest geweest, dat in de tijt van een kleyn half uur de gantsche Stadt als tot een puyn-hoop geraakt is, zo dat de desolaatheyt desselven met geen penne is te beschrijven, gelijk U E. uyt het volgende eeniger maten zult kunnen oordeelen; want

Den Dom-kerk, van de Toren tot aan het Choor is gantsch tot een puynhoop geworden, zulks dat de pilaren niet hoger als 6 a 7 voet van de gront zijn blijven staan.

De Toren van de Jacobus Kerk, met het klockespel, is tot aan de Wijzer afgebroken, en door het dak in de Kerk ter nedergestort.

Van de Buur-kerk is een groot gedeelte van het dak, en beyde de zijd-muren van bovenen in de Kerk nedergestort.

Beyde de Torens van de Peters Kerk zijn om verre

geslagen, als mede de eene Toren van de Nicolaes Kerk, en het Torentje van de Anguiete Kerk.

De Toren en de grootste helft van Duytsen-huys Kerk is ingevallen.

Alle de Molens, op de Stadts vesten, gantsch om verre, op twee na.

De Brouwery van de Boog is gantsch ingestort.

Het huys van de Heer VAN DE HAAR is de Gevel nedergestort, en vele andere Gevels en zijd-muren zijn deerlik geschonden en beschadigt.

In de Zant-straat, en elders, diversche Huysjens om verre.

De groote Kaatsbaan in de Zuyle-straat, (wel vier duysent guldens weert geschat) is gantsch om verre geworpen.

De Palmagie-baan is omtrent een derde van haar boomen berooft. Van gelijken zijn de meeste boomen op het Jans Kerk-hof, aan de Geerten Kerk, langs de Vesten, op de Bree-straat, op 't Vree-burg, by de Peters Kerk, en elders, uyt de gront gerukt, gescheurt, en stuckent gebroken.

De Torens van Houten, Bunnick, Jutfaas en Ysselsteyn, die over de Vesten gezien wierden, zijn wech.

Een Herberg buyten de Witte-Vrouwe-Poort, waar vele lieden in gescholen waren, is ingevallen, zulks dat daar vele doodt gebleven zijn. Van gelijcken zijn diversche Menschen op de weg, en onder huysen en torens doot gebleven, die als noch onmogelik te particulariseren zijn: Want men zeyt dat een gantsche wagen vol volk is opgenomen en wech gevoert, zonder dat iemant weet waar die gebleven is, welcker

twee paarden met toom en gareel alleenig alhier zijn binnen gekomen. Ook is van 4 bekende Wandelaars op den weg eene van hun wech gevoert, en als noch niet wederom gevonden. Dusdanige voorvallen zijn 'er vele geschiet, die wonderlik en schrickelik zijn.

Een Turf-schip, in d'oude gracht leggende, is in de gront geslagen, en vele andere Schepen zijn aan masten, roers, verdek, &c. beschadigt.

Voorts alle de Kercken, Torens en Huyzen door de gantsche Stadt zijn zo deerlik van Leyen, Pannen, en Tegels ontbloot, dat alle de Straten als een enckele puynhoop leggen. Ik hope dat andere Steden van dit schriklick Tempeest zullen bevrijt zijn, hoewel de Post van Aernhem, hier door reyzende, zeyt niet meer als een Kerk-toorntje onder wegen over endt gezien te hebben, &c. In 't kort, onze schade is zo groot, dat onmogelik te remedieren zal zijn. Gelieft niet na te laten en my cito mede te adviseren of dit onweer ook in U.E. Stadt is voorgevallen. Waar mede, &c.

4 Augustus 1629, werd de stad Amersfoort door den Graaf MONTECUCULI ingenomen. Hij had zich met 14,000 man keizerlijke troepen bij den Graaf HENDRIK VAN DEN BERG gevoegd, die aan het hoofd van eenige Spanjaarden met hem door de Veluwe in het Sticht was gedrongen en den dag te voren voor Amersfoort verschenen. De bevelhebber, TERTULLIAAN VAN DORP, was van oordeel dat men het beleg niet konde doorstaan, waarom de stad bij verdrag werd overgegeven. Desniettegenstaande werd zij deerlijk

geteisterd en geplunderd, hoewel de Regering der stad den Graaf MONTECUCULI groote sommen tot afkoop van de plundering had gegeven. De schade hierdoor berokkend werd op meer dan *f* 70,000 geschat, en toen de vijanden den 24^{en} dier maand weder waren afgetrokken, werden verscheidene personen, die tot de overgave hadden medegewerkt, door den Raad van State met geldboete of ballingschap gestraft.

17 Augustus 1568 heeft de Raad van beroerte, door den Hertog van ALVA ingesteld, 62 personen volgens geslagen vonnissen, uit Utrecht gebannen en hunne goederen verbeurd verklaard. Onder dezelve bevonden zich FLORIS VAN BREDERODE, Heer van Langerak, Vrouwe ALIJT VAN BRINKHORST EN BATENBURG, weduwe van wijlen Heer JAN VAN RENESSE VAN WULVEN, en haren zoon Heer JAN VAN RENESSE VAN WULVEN, Heer VAN DE WULP en meer andere personen uit de voornaamste geslachten.

21 Augustus 704 overleed ADELBRICUS 4^{e} Bisschop van Utrecht, ten tijde van den opstand van WITEKINDUS, Hertog van Saxen. Hij werd in de St. Salvatorskerk alhier naast zijnen voorganger GREGORIUS begraven.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 Augustus 1835.	. . . .	4 el 84 dm.
15 ———————	. . . .	4 — 99 —
31 ———————	. . . .	4 — 93 —

Nijverheid.

OVER TAPIJT-FABRIEKEN.

Het is niet met zekerheid bekend aan wie, en in welk tijdvak de uitvinding van het weven van tapijten kan worden toegeschreven; doch algemeen wordt erkend, dat deze kunst van eene zoo hooge oudheid is, dat zij geacht wordt met de weefkunst zelve haren oorsprong genomen te hebben, ja door sommige schrijvers beweerd wordt, vroeger dan het weven van kleeding stoffen te zijn bekend geweest. Geene gegronde overtuiging bezittende, om de juistheid dezer veronderstellingen te beoordeelen, houde ik het echter voor zeker, dat reeds in de vroegste tijden door de Babijloniers, die tot de oudste volken der wereld behooren, voortreffelijke schoone tapijten zijn vervaardigd geworden, en naar aanleiding hiervan, wordt door velen, ook aan hen, de eer der uitvinding van deze kunst toegekend.

Men vindt aangeteekend, dat reeds door de Babijloniers, kunstige weefsels van de fijnste wol, met beelden, landschappen en onderscheidene figuren en

voorstellingen, naar het leven werden zamengesteld. Bij de beschrijvingen der oude Tabernakelen, vindt men in de gewijde geschiedenis reeds van derzelver bekleeding met tapijtwerk gewag gemaakt. Van de vroegste tijden waren bij de Oosterlingen de tapijten voorwerpen van algemeen gebruik en bijzondere pracht, en was het in Turkijën en Persiën de gewoonte, zich op tapijten nedertezetten, of ook, daarop knielende, de plegtigheden en gebeden der Godsvereering te volbrengen. Toen in het jaar 917 onzer tijdrekening, de grieksche Keizerin zoë een gezantschap naar den kalif MOKTADI afvaardigde, was onder anderen, diens paleis met meer dan *twaalf duizend tapijten van onschatbare waarde*, behangen.

Onder de tapijten, welke sedert onheugelijke tijden in Europa in gebruik zijn geweest, munten bijzonder uit de turksche en persische, meer gewoonlijk smirnsche tapijten genoemd, omdat zij ons door den levantschen handel over Smirna en Salonika worden toegevoerd. Zij zijn gemeenlijk hoog in prijs, en om hunne duurzaamheid en schoone kleuren, bijzonder beroemd. Onder de oostersche tapijten genieten de persische, vooral die te Sistan in de provincie Kerman vervaardigd worden, nog altijd den voorrang; daarop volgen de turksche van Salonika. De grondstoffen voor deze tapijten, zoowel ten aanzien der verwen als der voortreffelijkheid van wol, worden uit de beste soorten genomen. Het schoone, vurige Adrianopels-rood, met hetwelk ook de beroemde turksche garens geverwd worden, maakt ééne der voornaamste verwen in de oostersche tapijtbereiding uit, en, ten einde de scha-

kering der overige kleuren in geëvenredige schoonheid te kunnen aanbrengen, worden de draden met de meest mogelijke zorgvuldigheid uitgezocht, zoo dat zij, zoo veel immer mogelijk, allen aan elkander gelijk zijn, waardoor dan ook zoo wel het veerkrachtige als het fluweelachtige dezer tapijten, op eene aanmerkelijke wijze, wordt bevorderd.

De weefgetouwen, waarop te turksche tapijten geweven worden, hebben zeer veel overeenkomst met de *hoogschaftige* weefgetouwen, (bij de Franschen *Haute-Lisse* genaamd, in tegenstelling der *laagschaftige* of *Basse-Lisse*): het onderscheid bestaat daarin, dat op eerstgemelde met eenen vertikalen, of regt op- en nedergaanden, op laatstgenoemde, met eenen horizontalen of vlak liggenden ketting geweven wordt. Als eene geheel bijzondere wijze van bewerking, verdient echter te worden opgemerkt, dat alle turksche tapijten stuksgewijze geweven worden, zoo dat bij de voleindiging, elk der deelen op zich zelve, als gedeelte van een ingelegd werk, wordt ingevoegd; en de deelen, alle te zamengesteld zijnde, niet slechts het geheel der teekening of van het patroon uitmaken, maar ook alle schakeringen der levendigste en keurigst uitgezochte verwen, zich alsdan met en tot elkander in volkomene harmonie vertoonen, in welke bewerking de zorgvuldige naauwkeurigheid van het turksch fabrikaat met der daad onze grootste bewondering verdient. Aan deze vlijtige en zeer kunstmatige bewerking is het dan ook toeteschrijven, dat de turksche tapijten in geldswaarde onze europesche verre weg overtreffen, en hoewel dan ook door de lagere

prijzen der laatstgemelde, het vertier van het turksch fabrikaat in Europa, aanmerkelijk is afgenomen, blijven echter de Turken, te dezen, zich aan hunne aloude gewoonten vasthouden, zonder, om meerder vertier door prijsvermindering, met de Europeërs in mededinging te willen komen.

De kostbaarste perzische tapijten, op welke eigenlijk de Mahomedanen bij hunne Godsvereering nederknielen, zijn die wollen tapijten, die in Azië *Sedjader* genoemd worden. Insgelijks komen er nog van Kaïro en Smirna tapijten van ongemeen hooge waarde welke men *Cairins* en *Gimians* noemt. Aan de hoven der oostersche vorsten vindt men er van de laatstgemelde soort, die, enkel tot nederknieling bij Godsvereering bestemd, op eene waarde van veertig à vijftig duizend nederlandsche guldens zijn geschat geworden. Onder de Arabieren heerscht te dezen geene mindere weelde en pracht, hetwelk niets ongelooflijks oplevert, wanneer men daarbij in aanmerking neemt de in- en uitwendige praalvertooning der tempels of Moskeën zelve. De Moskee, door Kalif WALID, in het jaar 711 te Damaskus gesticht, had acht en tachtig millioenen schats gekost, in dezelve hingen zeshonderd, een verblindend licht verspreidende, lampen van gedegen goud, aan ketenen van hetzelfde edele metaal.

Ten aanzien van Frankrijk, heeft men meerendeels het gevoelen aangenomen, dat, ten tijde van KAREL MARTEL, bij gelegenheid van den inval der Saracenen in dat land, sommigen hunner zich, als tapijtwerkers aldaar nedergezet, en er, naar de bij hen gebruikelijke wijze, tapijten vervaardigd hebben. Tot een opmer-

kelijk bewijs voor dit gevoelen, wordt een vonnis aangehaald, ten jare 1295 door het geregtshof van Parijs en wel ten gunste der tapijtwerkers in *Haute-Lisse* tegen de Saraceensche fabriekanten uitgesproken. Deze soort van turksche tapijten worden *point Sarasin* of *de Turquie* genoemd. De schoonste en voortreffelijkste worden dan ook nog heden te Chaillot, in het gebouw der voormalige Savonnerie vervaardigd, naar welke vroeger, die tapijten ook hunnen naam voerden; op welken grond men verkeerdelijk heeft beweerd, dat zij van de stad Savona (in het Genuesche) afkomstig, en aldaar voor het eerst zouden vervaardigd zijn. De aanmerkelijke verbeteringen, welke in het maken van tapijten op levantsche wijze zijn aangebragt, behooren tot het tijdvak van HENDRIK IV, en moeten aan zekeren PIERRE DUPONT worden toegeschreven. Deze man, die bij de toenmalige staatsberoeringen zijn aanzienlijk vermogen had ingeschoten, zocht zijne verliezen te herstellen door het aanwenden zijner eigene nijverheid in het vervaardigen van tapijten. Die, welke op saraceensche wijze vervaardigd werden, voldeden het meest aan zijnen smaak, en nu deden zijne bekwaamheid en genie in de schilderkunst hem zeer spoedig het gebrekkige in de oude wijze van bewerking kennen, en daarin dan ook de gezegde aanmerkelijke verbeteringen aanbrengen. Tot belooning van zijnen ijver en van zijne bekwaamheden, verhief HENDRIK IV. hem tot zijnen gewonen tapijtbehanger, en stond hem, bij brevet, in het jaar 1608, eene woning in de galerij van de Louvre toe. Deze tapijten zijn meestal op derzelver oppervlakte fluweelachtig, waartoe zeer zachte

en fijne wol gebezigd wordt, ten einde de verfstoffen op de voldoendste wijze te kunnen aannemen, en den grond behoorlijk te kunnen dekken, terwijl men daardoor te gelijker tijd eenen inslag verkrijgt, die den fluweelachtigen stapel verbindt en bevestigt, en dus in dit opzigt, zich voornamelijk van de tapijten in *Haute-Lisse* onderscheidt.

De bereiding der tapijten of ook wel tapijtbehangsels met regelmatige teekeningen van natuurlijke grootte, is voorzeker de hoogste trap van volmaaktheid, die de weefkunst tot hiertoe heeft kunnen bereiken. Het werk is kunstiger, naarmate het weefgetouw eenvoudiger is. Deze weverij is nergens in Europa tot eene voortreffelijker hoogte gebragt, dan in de wereldberoemde tapijtbehangselfabriek der GOBELINS te Parijs, van welker oorsprong onderscheidene berigten zijn gegeven geworden; doch waarvan wij de navolgende, door den Heer GUILLAMOT, directeur dezer manufaktuur, zelven beschreven, zullen mededeelen.

Reeds in den aanvang der 16e eeuw werden er te Parijs schoone Arazzi (gewerkte tapijten), naar schilderstukken van Raphaël vervaardigd, doch waarbij men het, ten aanzien der ineensmelting van kleuren, nog niet verre gebragt had, toen onder de regering van HENDRIK IV. eene tapijtfabriek werd opgerigt, waarbij aanmerkelijke verbeteringen ten dezen opzigte plaats hadden. Deze fabriek stond onder het toezigt van MARC. COMANS en FRANÇOIS LA PLANCHE in de straat van Varennes, die in vervolg van tijd Rue de la Planche genaamd werd. In het jaar 1607 verkreeg zij een privilegie, hetwelk door LODEWIJK XIII, in 1641 en 1643

ook op hunne zonen werd overgebragt. De minister COLBERT nam deze fabriek in zijne bescherming, en schonk aan dezelve een gebouw, gelegen aan het riviertje Bièvre, waarin reeds sedert den jare 1450 door het geslacht der GOBELINS eene verwerij gedreven werd; doch toen ter tijd in het bezit was van JAN GLUCQ een' Hollander, die er eene beroemde scharlakenroodverwerij, *à la mode Hollandaise*, in uitoefende. Een gedeelte van dit gebouw werdt nu door COLBERT ten bedoelden einde aangekocht, en de directie der tapijtfabriek aan den beroemden schilder LE BRUN opgedragen.

Bij het oprigten der GOBELINS manufaktuur te Parijs, werden er een groot aantal schoone stalen en teekeningen bijeengebragt, welke door eenen lateren smaak zijn verbeterd geworden. De *Haute-Lisse* leverde alleen de schoonste stukken; zij stelde de teekeningen dadelijk zoodanig daar, als het monster of staal was. Het monster werd in strepen doorsneden, die men in de kettingdraden zoodanig vastmaakte, dat de lijnen der teekening op deze draden pasten; hierdoor had de kunstenaar het voordeel, dat hij het patroon gedurig, wel is waar, achter het getouw, nogtans regt vóór zich had, de gebreken die er in mogten komen, konden dus ligtelijk vermijd of verbeterd worden. — Bij de *Basse-Lisse* daarentegen werd het patroon onder den ketting vastgemaakt, door welken de arbeider hetzelve konde zien. De horizontale ligging maakte intusschen de vergelijking moeijelijk en onzeker, en dewijl het weefsel telkens links of verkeerd, en wel op de onderzijde was, zoo kon de *Basse-Lisse* nimmer

groote meesterstukken opleveren. Met het jaar 1737 begon men, bij de *Haute-Lisse*, de hoofdteekeningen van het schoone patroon op doorzigtig papier te brengen, hetwelk vervolgens doorgesneden werd, en de strepen aan den ketting gehangen, welke manier sedert het jaar 1749 ook bij de *Basse-Lisse* werd aangewend. De hoofdlijnen werden op geolied papier gebragt, hetwelk men onder den ketting legde; het patroon zelve behield nogtans de kunstenaar vóór zich, gelijk hij hetzelve bij de *Haute-Lisse* altijd vóór zich had. — De teekening op het geoliede papier was verkeerd, en uit dien hoofde werd de teekening in het weefsel regt, bij gevolg aan de eerste teekening gelijk.

Tot de voortreffelijkste stukken welke door deze manufaktuur des Gobelins zijn geleverd geworden, behoort het Tableau verbeeldende *Leonard da Vinci, mourant dans les bras de François* I, tot welks vervaardiging vier jaren tijds zijn noodig geweest, en waarvan de kosten op vijfhonderd francs de vierkante el te staan kwam. Voorts onderscheidene teekenkunstige voorstellingen welke de krijgsdaden van NAPOLEON, als opperbevelhebber van het leger in Italie, ten onderwerp hadden, als ook de levensgroote afbeelding van NAPOLEON en de Keizerin MARIA LOUIZE.

De fabriek AUBUSSON in Frankrijk, alwaar vloertapijten op de turksche wijze vervaardigd werden, en welke aan 250 personen werk verschafte, was uit een maatschappelijk belang beschouwd, nog tot een bijzonder nuttig doeleinde ingerigt. Tot dit fabriekwerk namelijk, werden de werklieden, van hunne vroegste jeugd af

aan, opgeleid, en jonge meisjes, welker bekwaamheid en behendigheid men zeer moest bewonderen, bereids van haar negende jaar, bij deze fabriek te werk gesteld. Deze meisjes vergenoegden zich met een gering loon, en dit gaf aanleiding tot de bepaling, dat men niet dan vrouwen en meisjes bij deze fabriek zoude aanstellen, naardien bevonden werd, dat het werk door mannelijke wevers verrigt wordende, het arbeidsloon wel driemaal hooger zoude te staan komen; de voortbrengselen dezer fabriek konden dus ook tot matiger prijzen verkocht, en de bestendige aftrek derzelve daardoor verzekerd worden.

Bij deze aanhaling kunnen wij niet nalaten melding te maken, dat in Rusland vele tapijtfabrieken door russische, ja zelfs door tartaarsche boeren-vrouwen worden in werking gehouden. Deze fabrieken zijn in Rusland voor een gedeelte, op adelijke goederen aangelegd, doch worden ook soms door de boeren-vrouwen op eene kleindere schaal ondernomen. De dorpbewoners verzamelen en verwen zelve de wol hunner schapen, en de eigene wol des lands maakt alzoo de grondstof van dit fabriekaat uit; ook inlandsche russische planten dienen tot grondstof voor de onderscheidene kleuren, welke zij aan hetzelve geven; zelfs vindt men dezen nijverheidstak onder de boeren-vrouwen in het ruwe Siberië bij Tjumen, en vooral in het dorp Kamens-Kojesels, alwaar zij, met eene wezenlijke kunst en handigheid, welke men, althans van vrouwen in dit afgelegen oord der wereld niet zoude verwachten, zeer aardige tapijten, naar perzische wijze vervaardigen. De voorstellingen of afbeeldingen op

dezelve, worden naar voorgelegde zeer goede teekeningen, ingeweven, en een groot aantal worden naar Petersburg, Moscou, Archangel, Odessa, enz. verzonden.

Intusschen bestaan er reeds werkelijk in Rusland tapijtfabrieken van eenen hoogeren rang. PETER DE GROOTE, steeds rusteloos werkzaam om de volksvlijt en kunstbeschaving van andere volken in zijn rijk in te voeren en tot stand te brengen, legde, in het jaar 1719, te St. Petersburg den grondslag tot een manufaktuur van *Haute-Lisse* tapijten. Daarna ontbood hij eenen kunstenaar en eenige arbeidslieden uit Frankrijk; de onderneming gelukte, en weldra vonden de aldaar vervaardigde tapijten bijval door geheel Europa. Sedert hebben de Keizerinnen ELIZABETH en KATHARINA II., dezelve ondersteund, en thans worden bij deze tapijtweverij, van den directeur, tot op den geringsten arbeider, geene anderen dan russische onderdanen gebezigd; zij werkt voor rekening van het Hof, en vervaardigde vóór eenige jaren, een aantal, door alle kunstkenners bewonderde portretten van russische Regenten.

Wat Engeland betreft, het was niet voor den jare 1750 dat het tapijtweven, naar de chaillotsche manier, het allereerst te Londen werd ingevoerd. De engelsche tapijten, naar turksche wijze vervaardigd, houden 5 ijards lengte en 4 ijards breedte, en komen niet hooger dan op 14 à 16 ponden sterling te staan. Tot paleizen voor vorstelijke en andere hooge personaadjen, vervaardigde men de gezegde tapijten op 11 ijards lengte en 8 ijards breedte, welke alsdan op drieduizend ne-

derlandsche guldens te staan kwamen. Het eerst werd tot de oprigting eener dergelijke fabriek te Londen aanleiding gegeven, door twee arbeiders der doorniksche tapijtfabriek, die door zekeren Engelschman, MOORE geheten, onder belofte van groote geldelijke voordeelen, daartoe overgehaald werden. De jong geboren fabriek wies in voorspoed op, zoo dat aan gezegden MOORE in 1757, van wege de londensche maatschappij voor kunsten en fabrieken, voor zijne goede nabootsing der turksche fabrijkaten, eene aanzienlijke belooning ten deel werd. Voorts behooren de engelsche zoogenaamde *Wilson Carpets* tot de prachtigste en sterkste soort, en zijn op de oppervlakte even als fluweel geschoren of gesneden. De schotsche tapijten worden te Kidderminster vervaardigd.

(*Het Vervolg in het volgend Nommer.*)

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT EN DERZELVER VOORSTEDEN,
IN DE MAAND

Augustus 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *Augustus.*

Joseph, *zoon van* Dirkje de Graaff.

Theodorus, *zoon van* Jan Jansen *en* Maria Nuijs.

Johannes Gerardus, *zoon van* Bernardus Horsthuis *en* Maria Rijnbout.

Johanna Maria, *dochter van* Hendricus de Vos *en* Cornelia van der Linden.

den 3 *Augustus.*

Anthonius Marinus, *zoon van* Anthonie van Liefland *en* Gerarda Grotejasper.

Francina Johanna Collette *dochter van* Jan Libosan *en* Rosalie Marie Therese Florance Collette van Gindertaelen.

Hendrik, *zoon van* Hendrik van Deijs *en* Sara Maria Lagas.

den 4 *Augustus.*

Emerentia, *dochter van* Gerardus Debbes *en* Emerentia Wielart.

Angelique Marie Louise, *dochter van* Jean Louis Frapart *en* Reine Huart.

Johannes Petrus, *zoon van* Johannes Petrus van den Brink, *en* Hermina Adriana van Beck.

Geertruij, *dochter van* Melchior Huijsen *en* Francina van Rossum.

Hendrietta, *dochter van* Robertus Piza *en* Cornelia Wil.

Engelbertus Gerardus, *zoon van* Pieter Jacobs *en* Maria Jacoba Gamelkoorn.

Bernard Johan Wilhelm Anton,

soon van Johan Wilhelm Anton Hart *en* Berendina Waterburg.

den 5 *Augustus.*

Adrianus Cornelis, *soon van* Johannes de Bruijn *en* Petronella Johanna Koelemans.

Evert, *soon van* Hubertus van Hilden *en* Maria Sophia Beukering.

Lambertus Wilhelmus, *soon van* Lambertus van den Brink *en* Wilhelmina Bonekamp.

Maria Helena, *dochter van* Martinus van Doorn *en* Catharina Maria Westhout.

den 6 *Augustus.*

Pieter, *soon van* Johannes Bink *en* Maria Hendrica Ligteringen.

Gerard Paulus, *soon van* Paulus van Maanen *en* Geertruij Vermeulen.

den 8 *Augustus.*

Pieter, *soon van* Gerrit van Veenendaal *en* Petronella van der Steen.

Johannes, *soon van* Hendrik Godart *en* Barbara de Groot.

Hendrica, *dochter van* Jacobus van Piggelen *en* Margaretha de Jong.

Willem Abraham, *soon van* Jan Storm *en* Maria Wilhelmina Daniels.

Elisabeth Theodora Susanna, *dochter van* Christianus Johannes Linssen *en* Wilhelmina Maria van Liefland.

Abraham Gijsbert, *soon van* Josephus Voogd *en* Petronella Margaretha Wuijster.

Franciscus Jacobus Nicolaas, *soon van* Franciscus Jacobus Nicolaas Prohn *en* Ludovica Agnes Piret.

Adriana Petronella, *dochter van* Johanna van Berkel.

Marinus Franciscus, *soon van* Paulus van Zutphen *en* Petronella Jeanne Elisabetha van Ree.

den 10 *Augustus.*

Marinus Theodorus, *soon van* Hendrik Selling *en* Alida Elisabeth Hedjer.

Hendrik, *soon van* Hendrik Kortbeek *en* Maria Velling.

Veronica, *dochter van* Geurt van Us *en* Margaretha Geertruida de Bruijn.

Wilhelmina Catharina *dochter van* Hermanus Berends *en* Maria de Jong.

den 11 *Augustus.*

Gerrit, *soon van* Johannes Verweij *en* Hendrica Kemp.

Wilhelmina Elisabeth Ernestina, *dochter van* Philip Ernst Thueré *en* Wilhelmina Lucia van Vlissingen.

Gerrit, *soon van* Gerrit van Leeuwenstijn *en* Gerarda Wilhelmina de Kok.

Johan Heinrich, *soon van* Johann Jacob Spangenberg *en* Hendrina de Raad.

Cornelis, *soon van* Pieter van Muijden *en* Anne van Kasteel.

den 12 *Augustus.*

Pieter, *soon van* Glaudie Vreeswijk *en* Wilhelmina Tieson.

Cecilia, *dochter van* Arend Heijnen *en* Annetta Koopman.

Maria Wilhelmina, *dochter van* Jacobus Philipoom *en* Johanna Hasendonk.

den 13 *Augustus.*

Fredrik Hendrik Willem, *soon van* Hendrik Heijmans *en* Johanna van den Brink.

Pieter, *soon van* Pieter van der Linden *en* Geertruij Sakkers.

Willem, *soon van* Jan van Rossum *en* Cornelia Woudenberg.

den 14 *Augustus.*

Agatha, *dochter van* Jan van Schaik *en* Maria Gantvuurder.

Francina, *dochter van* Anthonie Gadella *en* Francina van Deijl.

den 15 *Augustus.*

Arie, *soon van* Arie de Graaf *en* Wilhelmina van Zandwijk.

Johanna Maria, *dochter van* Sebastianus Johannes Godwalt *en* Maria van Oostroom.

den 17 *Augustus.*

Lodewijk Wilhelm Alexander, *soon van* Ludwig Wilhelm Mulder *en* Johanna Hendrica Perbal.

Cornelia Johanna Maria, *dochter van* Folquerus van 't Hoff *en* Jacoba Margaretha Verhoeff.

Hendrica, *dochter van* Johannes Groen *en* Hendrica van Ingen.

Maria, *dochter van* Johannes Merkus *en* Johanna Jacoba Gentenaar.

Maria Anna, *dochter van* Johannes Hendricus Heesen *en* Hendrina de Haas.

Jannetje, *dochter van* Gerrit den Hertog *en* Dirkje de Kok.

Jacobus Johannes, *soon van* Dirk Lamie *en* Wilhelmina Helena Schouten.

Johan Gerhard Wilhelm, *soon van* Gerhard Henrich Hehmann *en* Bartjen Heitink.

Mattheus Wilhelmus Anthonius *soon van* Josephus Anthonius Weller *en* Maria Theresia Witjens.

Joseph, *soon van* Gotfriedt August Baum *en* Jeannette Jaqueline Josephine Dedel.

den 18 *Augustus.*

Wilhelmina, *dochter van* Anthonie van der Woude *en* Marretje Spierenburg.

Johannes Theodorus, *soon van* Jacobus Peek *en* Catharina Vernooij.

Wijnand, *soon van* Fredrik van Nimwegen *en* Catharina van Dam.

Catharina, *dochter van* Wijnand Ockeloen *en* Catharina Bourda.

Sophia, *dochter van* Arie de Man *en* Elisabetha van Keulen.

den 19 *Augustus.*

Anthonia Margaretha, *dochter van* Roeloffina Hillegonda Venis.

Jacoba Maria, *dochter van* Jacob Willem Oudegeest *en* Wilhelmina van Rijn.

den 20 *Augustus.*

Cornelis, *soon van* Leendert van Leeuwen *en* Maria Anthonia Atteveld.

Anna, *dochter van* Johann Migels *en* Margaretha Peckling.

Bernardus Hendricus, *soon van* Petrus van Zutphen *en* Alida Berber.

Dorothea Catharina Elisabeth, *dochter van* Johannes Adrianus Bouwmeester *en* Eva Louisa Kieffer.

den 21 *Augustus.*

Hermanus Theodorus Bernardus, *soon van* Theodorus Johannes van Everdingen *en* Maria Anna Karsten.

Jan, *soon van* Jan Aarts *en* Cornelia Siersma.

Gijsberta, *dochter van* Gijsbertus de Bruijn *en* Petronella Smit.

den 22 *Augustus.*

Carel, *soon van* Hendrica van Hilten.

Amelia Carolina, *dochter van* Aarnoud Jan van Beeck Calkoen *en* Angelique Henriette Hora Siccama.

Johanna Julie, *dochter van* George Camille Alfred Mellier *en* Cornelia Johanna van Loon.

Johannes Paulus, *soon van* Hermanus Meere *en* Johanna Aletta de Heger

Pieter, *soon van* Rijk Blikkendaal *en* Dirkje Bregard.

Johannes, *soon van* Leendert Schreutelkamp *en* Elisabeth Bourda.

den 24 *Augustus.*

Efraim, *soon van* Alexander Abrahamson *en* Elle Bels.

Sara Catharina, *dochter van* Johannes Ignatius de Bie *en* Johanna van Kalken.

Hendrica, *dochter van* Hendrik Arnold Winkler *en* Maria Jacoba Hopman.

Rijnier Hendricus, *soon van* Rijnier Dauvellier, *en* Anna Margaretha Dievenbach.

Geertruij, *dochter van* Adrianus van Dongen *en* Hendrica Jacobs.

Bernardus, *soon van* Pieter Evert Aalberts *en* Elisabeth Beumer.

Wilhelmina Georgetta Reinhardina, *dochter van* Cornelis Jan van Veersen *en* Catharina Elizabeth Wilhelmina van der Meulen.

den 25 *Augustus.*

Dirk, *soon van* Evert Kortenhof *en* Neeltje van Maanen.

Maria, *dochter van* Dirk Cor

nelis Wefers Bettink *en* Anna Paulina Schonenberg.

Christiana Fredrica, *dochter van* Jan van Eck *en* Susanna Dorothea Gezel.

Elisabeth, *dochter van* Maria Postel.

Willem, *zoon van* Johannes Godee *en* Gijsbertje Molsbergen.

Gerarda Anthonia, *dochter van* Hendrik de Rek *en* Johanna van Uden.

Hendrik Martinus, *zoon van* Hendrik van der Horst *en* Johanna Elisabeth Hagen.

Gerardus Josephus, *zoon van* Johannes Wilhelmus Wolters *en en* Maria Hol.

Jacobus, *zoon van* Jacobus van Cleef *en* Johanna Elisabeth Landzaat.

Dirk Adrianus, *zoon van* Geurt Janssen van der Gant *en* Barendina Megteld Botzen.

den 26 *Augustus.*

Ludovicus Franciscus, *zoon van* Franciscus Leonardus Bunte *en* Catharina Dolmans.

Maria Mechteld Florentine, *dochter van* Arent Baron Sloet van Tweenijenhuijsen *en* Euphemia Henrica van der Horst.

den 27 *Augustus.*

Johanna Geertruida, *dochter van* Arie Gijbels *en* Geertruij Bongenaar.

Jan Carel, *zoon van* Wilhelmus van Wierst *en* Hermina Petronella van den Heuvel.

den 28 *Augustus.*

Frans Hendrik, *zoon van* Johannes Bernardus Dinkelman *en* Lamberta Gupffert.

Frederika Alagonda, *dochter van* Maximiliaan Hanjoel *en* Henriette Adriana Maria Mahieu.

Jacobus Gerardus, *zoon van* Hendrik Bettink *en* Willemina Verhoeff.

den 29 *Augustus.*

Gijsbertus Adrianus Marinus, *zoon van* Adrianus van Ewijk *en* Gosina Maria van den Dungen.

Theodora, *dochter van* Everardus Rietveld *en* Margaretha Terlingen.

Evert, *zoon van* Anthonie de Winter *en* Petronella Martier.

Eleonora Gijsberdina, *dochter van* Gerardus Hofman *en* Maria Isabella Nuijs.

Adrianus Jacobus, *zoon van* Andries Tollenaar *en* Jacoba Maria Verhoeff.

Daniel Johannes, *zoon van* Gerardus Johannes Soeterik *en* Petronella Johanna Moot.

den 31 *Augustus.*

Johanna Leonore, *dochter van* Theodorus Weevers *en* Catharina Lingmont.

Hendrik, *zoon van* Willem Jansen *en* Hendrica Regters.

Jacoba Adriana, *dochter van* Cornelis Hooreman *en* Neeltje Loran.

Wijnanda Maria, *dochter van* Hermanus Maarschalkerweerd *en* Maria Gol.

Ludovicus Fredricus Anthonie, *zoon van* Anthonius Pothuijsen *en* Elisje van Dreeven.

Gerardina Helena Adriana Elisabeth, *dochter van* Barend Glasius *en* Cornelia Gerardina Visser.

Er zijn in de maand AUGUSTUS 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	64.	
» » Vrouwelijke »	50.	
		114.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	9.	
» » Vrouwelijke » . . .	4.	
		13.
Totaal.		127.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	2.
» dochters.	3.
Totaal.	5.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

---

den 5 Augustus.

Teunis Harting, boekhouder, geboren te Schiedam, met Johanna van Hattem, geboren en beide wonende alhier.

Johannes Stein, kok, geboren te Grebestein in het Keurvorstendom Hessen, met Johanna Hendrika Woelders, geboren te Hardenberg, Provincie Overijssel, beide wonende alhier.

Dirk van Ek, likeurstoker, geboren te Linschoten, met Wijnanda van de Vaart, dienstbaar, geboren te Vinkeveen, beide wonende alhier.

Johannes Bijns, tuinman, geboren te Amsterdam, met Grietjen Maria Schubart, dienstbaar, geboren te Harderwijk, beide wonende alhier.

Nicolaas Bussing, zuikerballenmaker, geboren alhier, met Willempje Gerritsen, dienstbaar, geboren te Ede, Prov. Gelderland, beide wonende alhier.

Jacobus Christiaan Langlois, schoenmaker, met Mechtildis Klinkvis, beide geboren en wonende alhier.

Gerrit Windholt, koetsier, geboren te Zwolle, met Christina Engelina de Knegt, winkelierster, geboren en beide wonende alhier,

Joannes Dirriks Bouwman, uitdrager, met Elisabeth van den Akker, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Johan Willem Berger, dienstbaar, geboren alhier, met Adriana van Vliet, dienstbaar, geboren te Gouda, beide wonende alhier.

Pieter Everaarts, metzelaar, met Cornelia Philips, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Bernardus Johannes Bolwerk, schietschuitschipper, met Doorothea Karolina Welst, beide geboren en wonende alhier.

Jan Cornelis Bout, steendrukker, geboren te Amsterdam, met

Anna Barbera Gardijn, werkster, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

Abraam Wouters, mandenmaker, geboren te Leijden, met Francisca Schooneman, dienstbaar, geboren en beide wonende alhier.

Andreas Reinders, weduwenaar, koetzier, geboren te Goch in Cleve, met Joanna Schutten, winkelierster, geboren te Lichtenvoorde, Provincie Gelderland, beide wonende alhier.

den 6 *Augustus.*

Joannes Franciscus Gommich, weduwenaar, broodbakker, geboren te Essen in Pruissen, met Bernardina Helena Swillens, geboren en beide wonende alhier.

den 7 *Augustus.*

Mr. Jan Joost Christiaan Gaijmans, grondeigenaar, geboren en wonende te Arnhem, met Jonkvrouwe Joanna Aleida de Wolf van Westerode, geboren te Meppel, Provincie Drenthe, wonende alhier.

den 12 *Augustus.*

Cornelis Blommaert, weduwenaar, werkman, geboren te Loenen, met Maria Rietveld, weduwe, werkster, geboren en beide wonende alhier.

Jacobus van Hasselt, kleermaker, geboren alhier, met Hendrina Romijn, geboren te Nijkerk, beide wonende alhier.

Philippus Velde, boekbinder, met Willemina Margaretha de Ruiter, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Elizaberthus Fritschij, koornmolenaar, geboren en wonende te Montfoort, met Hendrika de Swart, dienstbaar, geboren te Barneveld, Provincie Gelderland, wonende alhier.

den 19 *Augustus.*

Willem de Vreede, Schippersknecht, geboren te Werkhoven, met Jacoba Berbers, weduwe, geboren en beide wonende alhier.

Hermanus Jan Hendrik van Rijkelijkhuijsen, horologiemaker, geboren alhier, met Wilhelmina Schouten, geboren te Vianen, beide wonende alhier.

Jan Adolf van der Pijl, mandenmaker, geboren alhier, met Johanna Melgers, dienstbaar, geboren te Harmelen, beide wonende alhier.

Jan Adam Wilhelm, schoenmaker, met Maria Cornelia Coops, beide geboren en wonende alhier.

Theodorus Antonie van Tessel, bediende, geboren alhier, met Cornelia Ultee, geboren te Woerden, beide wonende alhier.

Hermanus van der Maas, tim-

merman, met Johanna Godijn, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Coenraad Christiaan Fricke, kleermaker, met Dora Johanna Penning, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Johannes van der Kaai, kruidenier, geboren te Amsterdam, met Maria Schipperijn, geboren te Vleuten, beide wonende alhier.

Eduard van der Pol, vee-arts voor de Provincie Vriesland, geboren te Franeker, met Sara Geertruijda Eijtinger, geboren en beide wonende alhier.

den 20 *Augustus.*

Philip Gephart van Dam, muziekmeester, met Anna van Leeuwen, beide geboren en wonende alhier.

Jan van der Kloes, met Christina Elisabeth Nijhoff, beide geboren en wonende alhier.

den 26 *Augustus.*

Huijbert den Hertog, timmerman, geboren te Maartensdijk, wonende te Maarssen, met Dirkje van Zetten, dienstbaar, geboren te Ommeren, Provincie Gelderland, wonende alhier.

Arnoldus Koenders, schuitenjager, geboren te Weesp, met Anna van der Woude, dienstbaar, geboren en beide wonende alhier.

Maurits Johannes Martens Morren, schilder, met Pieternella Johanna Linschoten, weduwe, beide geboren en wonende alhier.

Petrus Vroonhof, werkman, geboren te Wijk bij Duurstede, met Johanna de Kruif, dienstbaar, geboren en beide wonende alhier.

Jacobus Jansen, schilder, met Maria Schutter, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Wilhelmus Orban, weduwenaar, adjudant onderofficier bij het depot der 10de afdeeling Infanterie, geboren alhier, met Joanna Vos, geboren te Echteld, Provinc. Gelderland, beide wonende alhier.

den 27 *Augustus.*

Johan Jacob Eduard Paravicini di Capelli, 1ste luitenant bij het 1ste bataillon veld-artillerie, ridder van de militaire Willems orde, 4de klasse, geboren te 's Gravenhage, wonende te Nijmegen, met Johanna Maria Baldina van Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh, geboren te 's Gravenhage, wonende alhier.

TE ZAMEN 38 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *Augustus.*

Doodgeb. dochter van Dirkje Peters, Magdalenesteeg.

Johanna Geertruida van Zutphen, 7 j.. Lange Smeesteeg.

Willemina van der Vliert, huisvr. van Martinus Croes, 54 j., Strooisteegje.

den 3 *Augustus.*

Theodorus Thijssen, 17 j. 8 m., Lange Viesteeg.

Mariana Coevoets, 5 j., Lange Nieuwstraat.

Wilhelmina van der Steen, 6 m., buiten de Waardpoort.

Pieter de Ru, hovenier, 56 j., buiten de Waardpoort.

Elisabeth Cornelia Haaften, 9 j. 11 m., Bakkersteeg.

Eva van Garderen, ongeh., dienstmeid, 26 j., Zuilestraat.

Doodgeb. zoon van Jacobus Bontrop, Nicolaikerkhof.

Cornelius Theodorus Oldenhof, 13 d., Oudkerkhof.

Cornelis Adriaan van Enschut, rustend hoogleeraar, 57 j., Domsteeg.

Jacobus Sijfers, 9 m., Koestraat.

Hendrica Bosch, 14 d., Groote Eligesteeg.

Wilhelmina Johanna Hest, 1 j. 2 m., Kort Rosendaal.

Wilhelmina Grimmelikhuizen, 4 w., Jufferstraat wijk B.

Willem van der Meijden, timmerman, 47 j., Lollestraat.

den 4 *Augustus.*

Maria Appolona Kronenburg, huisvr. Jan Jacobus Hensbergen, 43 j., Varkenmarkt.

Cornelis de Groot, schrijnwerker, 31 j., Nieuwe gracht.

Petronella Christina van Donselaar, 6 j., Lollestraat.

den 5 *Augustus.*

Everardus Botzen, pettenmaker, 29 j., Springweg.

Doodgeb. zoon van Johannes Drunen, Kreupelstraat.

Catharina Battenberg, huisvr. van Dirk Dop, 39 j., Geertebrug.

Jan Oostrum, timmerman, 27 j., buiten de Waardpoort.

den 6 *Augustus.*

Fredrik Abendrooth, voerman, 43 j., Zwaansteegje.

Petronella Anthonia Hendrica Luchtenberg, 1 j., Elisabethstr.

Rijntje van Oosterbruggen, 1 j. 6 m., Zandstraat.

Christiaan van Tuijl, 17 d., Kloksteegje.

Wilhelm van Vlist, 3 m., Lange Viesteeg.

Gerrigje van Zeijl, 1 j. 5 m., buiten de Catharijnepoort.

Maria Christina Bol, ongeh., 45 j., Voorstraat.

Doodgeb. zoon van Petronella van de Polder, Zandstraat.

den 8 *Augustus.*

Ida Holsfoort, wed Johannes Andries Boom, breidster, 74 j., aan de Waardpoort.

Wilhelmina Johanna Bongers, 4 j., Lange Nieuwstraat.

Sijbilla Kemp, ongeh., 63 j., in den Trans.

Laurens Dons, 1 j. 9 m., Agterweg.

den 10 *Augustus.*

Doodgeb. zoon van Hermanus Steltenberg, Gortsteeg.

Helena Cornelia Zandkuijl, 22 j., 7 m., buiten de Wittevrouwep.

Adrianus Jansen, 1 j., Lange Jansstraat.

Doodgeb. zoon van Gerrit Rensenbrink, in het Zilversteegje.

Metje Borsie, huisvr. van Gerrit Rensenbrink, 40 j., in het Zilversteegje.

Gerrit Wildschut, 1 j., Weijde Doelen.

Willem Zwarts, 5 j. 6 m., Kleine Eligesteeg.

den 11 *Augustus.*

Thomas van Veen, 4 m., Korte Lauwerstraat.

Jacobus Hanegreef, 4 j., Neude.

Peter Peuler, 1 j., buiten de Tolsteegpoort.

Johanna van Luijn, 14 j. 3 m., Bergstraat.

Alida Johanna Wilson, 4 m., Hamsteegje.

Alida Wildschut, 2 j., Hekelsteegje.

Doodgeb. zoon van Samuel Gerhard Jorissen, Lange Nieuwstraat.

den 12 *Augustus.*

Elisabeth Schrumpf, ongeh., 70 j., Jufferstraat, wijk B.

Mertinus van Schaaijk, schoenmaker, 18 j., R. C. Weeshuis.

Maria Schromp, ongeh., 61 j., Bergstraat.

Tobias van Groot-Battavé, 1 j., Kort Ademstraat.

Doodgeb. dochter van Anna Peterse, Geertekerkhof.

den 13 *Augustus.*

Jacobus Logmans, 2 j. 3 m., Mariestraat.

Maria Stolwijk, wed. Cornelis van der Pol, 65 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Arie Spek, 79 j., Korte Nieuwstr.

Elisabeth Kwartier, huisvr. van

Andries van Ravenswaaij, 6 j., Bergstraat.

Doodgeb. dochter van Leendert Besters, Ganzenmarkt.

den 14 *Augustus.*

Thomas Theodorus Schut, koopman, 27 j., achter den Dom.

Doodgeboren dochter van Hendrik Anthonie Bosschardt, in 't Weijstr.

Doodgeb. zoon van Gerardus Johannes Weleveld, Zilversteegje

den 15 *Augustus.*

Johannes van Rossum, werkman, 42 j., Maliebaan.

Catharina Maria Julius, wed Petrus van der Liet, 34 j. 6 m., Geertebrug.

Theodora Franciska Willemina Serwier, huisvr. van Petrus Theodorus van Nimwegen, 31 j., Korte Nieuwstraat.

Doodgeb. zoon van Cornelis Bruijn, buiten de Tolsteegpoort.

Gijsbertus van Oort, rentenier, 73 j., buiten de Catharijnepoort.

Hendricus Johannes Haan, 7 m., Jerusalemsteeg.

Hendrik Huntelaar, 6 m., Kleine Eligesteeg.

den 17 *Augustus.*

Hendrik de Haan, schrijnwerker, 28 j., Jerusalemsteeg.

Willem Meijland, sjouwer, 54 j., Achterweg.

Willem van Kalken, houtschild, 42 j., buiten de Waardpoort.

Jacob Rijkenberg, korp. bij het depot der 9 afd. inf., 26 j., Hospitaal.

Geertruij Godschalk, 9 m., Boterstraat.

den 18 *Augustus.*

Carel Gijsbertus Evertsen, 5 m., buiten de Catharijnepoort.

Hendricus Schoonhoven, 1 j 9 m., Koestraat.

Jacoba Schoonhoven, 11 j., Koestraat.

den 19 *Augustus.*

Johanna Oostrom, wed. Gerrit Neuteboom, 80 j., buiten de Waardpoort.

den 20 *Augustus.*

Antonie Bernardus Neelmeijer, schilder, 64 j., Geertekerkhof.

Christiaan Johan Marinus van Geelen, 4 m., Springweg.

Anthonia van Doorn, 10 w., Lange Lauwerstraat.

Neeltje Wijnburg, 8 j. 7 m., Massegast.

den 21 *Augustus.*

Jan Adriaan Voorsteegh, circa 33j, Voetsiussteegje.

Matthijs van den Brink, schrijnwerker, 68 j., Brandsteeg.

Cornelia Bakker, huisvr van Hendrik van Dam, 42 j., buiten de Waardpoort.

Anthonius Aloijsius Muiteman, 3 m., Choorstraat.

Johannes Hendrik van Piggelen, schoenmaker, 81 j., Groenesteeg wijk C.

den 22 *Augustus.*

Johanna Wilhelmina Maree, 4 w., Jacobijnestraat.

Jan Woude, 1 j., onder de Linden.
Maria van der Sluijs, 3 m., Catharijnestraat.
Jacobus Haasbroek, schuitenjager, 50 j., buiten de Waardpoort.
Bernardus Schellink, 1 j., Nieuwe gracht.

den 24 Augustus.

Hendrica Linthorst, ongeh., naaister, 19 j, Ridderhofstad.
Dirk van de Bilt, 10 m., Abstede.
Cornelia van Leeuwen, ongeh., 16 j., buiten de Catharijnepoort.
Johannes Lington, schoenmaker, 72 j., Jufferstraat wijk G.
Jean Adrien Weeber, serg. bij de 4 komp. van 't reserve batt. der 5 afd. inf., 21 j., Hospitaal.
Hendrik Stubben, winkelier, 56 j., achter Clarenburg.
Johanna Catharina Weteling, ongeh., 67 j., ABCstraat.

den 25 Augustus.

Engelina Stam, 7 j., aan het Zand.
Cornelia van Baaren, weduwe van Willem Weusman, 47 j., Dorstige Hartsteegje.
Maria Sophia Heetveld, dienstm. 24 j., Lange Smeesteeg.
Johanna Kegel, 6 w, Springweg.
Jacobus Rijnberg, koopman, 48 j., Geertekerkhof.

den 26 Augustus.

Hendrica Lebbe, wed. Hermanus Stalting, 70 j., Zandstraat.
Bernardus Hendricus Zutphen, 5 d., achter Clarenburg.
Philippus Bernardus Ockeloen, 4 j. 5 m, Koestraat.
Johanna Nieuwenhuizen, wed. Christiaan Gresnigt, hovenierster, 62 j., buiten de Waardp.
Maria Catharina Smitz, wed. Christiaan Sandrok, dienstmeid, 48 j., Lange Lauwerstraat

den 28 Augustus.

Harmen Smits, flankeur bij de 1ste kompagnie 1ste bataillon der 18de afdeeling infanterie, 24 j., Hospitaal.
Johan Wilhelm Friederich Voss, fuselier bij de 2de kompagnie der garnizoens troepen, 31 j., Hospitaal.
Johan Georg Mouchle, korporaal bij de 1ste kompagnie 1ste bataillon der 18de afdeeling infanterie, 34 j., Hospitaal.
Doodgeboren zoon van Nicolaas Pas, Breestraat.
Fredricke Rudolphine Waldhauer huisvrouw van Nicolaas Pas, 31 j., Breestraat.
Mechtilda van Dillen, weduwe van Hendrik Doorenbosch, 79 j., Predikheerenstraat.

den 29 Augustus.

Catharina van Groeneveldt, 2 j. 8 m., Predikheerenstraat.
Johanna Dolphina van Troostwijk, huisvr. van Jacob Cornelis Anthonij van Loon, ruim 61 j., Nieuwe gracht.

den 31 Augnstus.

Johannes Antonius Desaert, flan-

keur bij de 1 komp. 1 bat. der 18 afd. inf., 25 j., Hospitaal.

Henrij Marinus Burgers, 7 j., Nieuwe gracht.

Cornelis van Doorn, werkman, 59 j., buiten de Catharijnepoort.

Cornelis Dwars, 66 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Geertje Wil, 2 j., Molensteeg wijk H.

Hendrik Marinus Horst, 6 d., achter Clarenburg.

Hendricus Aloijsius Steenhuijsen, 8 m., Korte Viesteeg.

Engelbertus Gerardus Jacobs, 26 d., aan de Waardpoort.

Johanna van Engelen, ongeh., 18 j., ABCstraat.

Er zijn in de maand AUGUSTUS 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht.	69.
——— Vrouwelijk geslacht.	58.
Totaal.	127.

Geboren. . . . . 127.

Overleden. . . . . 127.

Het getal der Geborenen en Overledenen is alzoo gelijk.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

oodgeboren.	13.	Transport.	86.
uipen.	15.	Rotkoorts.	1.
erval van krachten.	13.	Tanden.	5.
ering.	15.	Maagtering.	1.
et water.	2.	Rhumatismus.	1.
ijmziekte	2.	Roodvonk.	18.
ersenontsteking.	1.	Borsttering.	4.
et zuur.	3.	Verdronken.	2.
ater in de Borst.	1.	Beroerte.	3.
nuwkoortsen.	6.	Zenuwberoerte.	2.
oortsen.	2.	Zuur in de ingewanden.	1.
rstziekte.	9.	Doodgevallen.	2.
evolgen van de kraam.	3.	Bloedspuwing.	1.
nkenkoorts.	1.		
	86.		127.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
oodgeboren.	9	4	13.	Transport. . .	54	43	97.
neden het jaar.	15	9	24.	» 45 » 50 »	3	2	5.
an 1 tot 5 jaar.	11	9	20.	» 50 » 55 »	1	1	2.
» 5 » 10 »	2	4	6.	» 55 » 60 »	4	»	4.
» 10 » 15 »	»	3	3.	» 60 » 65 »	1	5	6.
» 15 » 20 »	2	3	5.	» 65 » 70 »	2	4	6.
» 20 » 25 »	3	2	5.	» 70 » 75 »	2	1	3.
» 25 » 30 »	5	1	6.	» 75 » 80 »	1	2	3.
» 30 » 35 »	4	3	7.	» 80 » 90 »	1	»	1.
» 35 » 40 »	»	2	2.	» 90 » 100 »	»	»	»
» 40 » 45 »	3	3	6.				
	54—43—97				69—58—127.		

keur bij de 1 komp. 1 bat. der 18 afd. inf., 25 j., Hospitaal.

Henrij Marinus Burgers, 7 j., Nieuwe gracht.

Cornelis van Doorn, werkman, 59 j., buiten de Catharijnepoort.

Cornelis Dwars, 66 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Geertje Wil, 2 j., Molensteeg wijk H.

Hendrik Marinus Horst, 6 d., achter Clarenburg.

Hendricus Aloijsius Steenhuijsen, 8 m., Korte Viesteeg.

Engelbertus Gerardus Jacobs, 26d., aan de Waardpoort.

Johanna van Engelen, ongeh., 18 j., ABCstraat.

Er zijn in de maand AUGUSTUS 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht.	69.
——— Vrouwelijk geslacht.	58.
Totaal.	127.

Geboren. . . . . 127.

Overleden. . . . . 127.

Het getal der Geborenen en Overledenen is alzoo gelijk.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	13.
Stuipen.	15.
Verval van krachten.	13.
Tering.	15.
Het water.	2.
Slijmziekte	2.
Hersenontsteking.	1.
Het zuur.	3.
Water in de Borst.	1.
Zenuwkoortsen.	6.
Koortsen.	2.
Borstziekte.	9.
Gevolgen van de kraam.	3.
Zinkenkoorts.	1.
	86.
Transport.	86.
Rotkoorts.	1.
Tanden.	5.
Maagtering.	1.
Rhumatismus.	1.
Roodvonk.	18.
Borsttering.	4.
Verdronken.	2.
Beroerte.	3.
Zenuwberoerte.	2.
Zuur in de ingewanden.	1.
Doodgevallen.	2.
Bloedspuwing.	1.
	127.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	9	4	13.
Beneden het jaar.	15	9	24.
Van 1 tot 5 jaar.	11	9	20.
» 5 » 10 »	2	4	6.
» 10 » 15 »	»	3	3.
» 15 » 20 »	2	3	5.
» 20 » 25 »	3	2	5.
» 25 » 30 »	5	1	6.
» 30 » 35 »	4	3	7.
» 35 » 40 »	»	2	2.
» 40 » 45 »	3	3	6.
	54—	43—	97
Transport.	54	43	97.
» 45 » 50 »	3	2	5.
» 50 » 55 »	1	1	2.
» 55 » 60 »	4	»	4.
» 60 » 65 »	1	5	6.
» 65 » 70 »	2	4	6.
» 70 » 75 »	2	1	3.
» 75 » 80 »	1	2	3.
» 80 » 90 »	1	»	1.
» 90 » 100 »	»	»	»
	69—	58—	127.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 1 *Augustus*, door den Notaris N. DE GRAAF.

Eene Huizinge tot twee Woningen ingerigt, met Erf en Tuin, en 12 roeden Warmoesiersland, staande en gelegen te Utrecht aan de N. Z. van de Korte Ademstraat, wijk C. no. 508 en 509. Toegewezen voor *f* 1,300. aan den Heer *C. van Luijn*.

Denzelfden datum, door den Notaris G. H. STEVENS.

Een wel ter nering staand Huis, Erve en Grond, binnen Utrecht, aan de O. Z. van de Schoutensteeg, wijk G. no. 128. Toegewezen voor *f* 1,710 aan den Heer *J. Sabee*.

Den 15 *Augustus*, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

No. 1. Een Huis, Erve en Grond met Stalling of Slagthuis, gelegen binnen Utrecht aan de W. Z. van de Lange Nieuwstraat, wijk A. no. 500.

No. 2. Eene Stalling, staande binnen Utrecht aan de N. Z. van de Patervaatsteeg, wijk A. no. 495. Beide perceelen toegewezen voor *f* 3,565. aan den Heer *J. Viveen*.

PL. VIII.

[redacted]

PROVINCIE UTRECHT.

Dit gewest is alzoo genaamd naar zijne oude hoofdstad, doch was vroeger meer bekend onder den naam van het Sticht [illegible], [illegible] van geestelijke personen [illegible] werd genaamd, hetwelk later in *Sticht* is veranderd.

Onder de Bisschoppen was het Sticht verdeeld in Over- en Nedersticht: het Oversticht bestond uit de Provincie Overijssel, welke even als het Nedersticht (Utrecht) aan het bisschoppelijk gezag was onderworpen, en ter onderscheiding aldus werd genaamd, omdat het aan den anderen kant van den IJssel was gelegen.

Het Nedersticht of de tegenwoordige Provincie Utrecht, grenst ten noorden aan het Gooiland en de Zuiderzee, ten oosten aan Gelderland en ten zuiden en westen aan Zuidholland.

Derzelver lengte van het oosten tot het westen bedraagt 14 uren, terwijl hare breedte niet meer dan 7 uren zal beloopen.

PROVINCIE UTRECHT.

Dit gewest is aldus genaamd naar zijne oude hoofdstad, doch was vroeger meer bekend onder den naam van het Sticht van Utrecht, gelijk alle grondgebied van geestelijke personen *Stift* werd genaamd, hetwelk later in *Sticht* is veranderd.

Onder de Bisschoppen was het Sticht verdeeld in Over- en Nedersticht; het Oversticht bestond uit de Provincie Overijssel, welke even als het Nedersticht (Utrecht) aan het bisschoppelijk gezag was onderworpen, en ter onderscheiding aldus werd genaamd, dewijl het aan den anderen kant van den IJssel was gelegen.

Het Nedersticht of de tegenwoordige Provincie Utrecht, grenst ten noorden aan het Gooiland en de Zuiderzee, ten oosten aan Gelderland en ten zuidoosten en westen aan Zuidholland.

Derzelver lengte van het oosten tot het westen, bedraagt 14 uren, terwijl hare breedte niet meer dan 7 uren zal beloopen.

Hare omtrek is uithoofde der onregelmatige hoeken, niet juist optegeven, men kan denzelven echter op 40 uren schatten, terwijl hare oppervlakte ongeveer 45 ▭ uren zal inhouden. Zij bevat circa 126,100 bunders, volgens de kadastrale opmeting.

De grond, die hier meest vlak en merkelijk hooger is dan in Holland (*), brengt schoon graan, aard- en boomvruchten voort; men vindt er verder grazige weiden en eene menigte veengronden, benevens tabaksplanterijen. Er zijn zware ossen en goede melkkoeijen, alsmede sterke paarden, vele schapen en varkens, wild en smakelijke riviervisch. Het water is zoet en altijd stroomende, de westen en zuid-westen wind wordt aldaar het meest waargenomen (†), het luchtsgestel is droog, waardoor de inwoners gezond en sterk zijn, en velen eenen hoogen ouderdom bereiken.

De stroomen en rivieren, die deze Provincie doorsnijden en bespoelen, zijn: de Rhijn, de Lek, de Eem, de Vecht, de IJssel, de Kromme de Leidsche Rijn en de Aa.

De inwoners zijn van ouds wegens hunne dapperheid en naijver op hunne vrijheid, zeer beroemd, en waren trouwe bondgenooten; zij zijn arbeidzaam en welgesteld, voorstanders van kunsten en wetenschappen; onder hen bevinden zich vele adelijke geslachten en aanzienlijke kooplieden. De onderscheidene takken van nijverheid zijn er bloeijende en nemen dagelijks nog in welvaart toe.

(*) Zie dit Tijdschrift, 1 deel. 1 stuk. bl. 11.
(†) Als bov., 1 deel. 1 stuk. bl. 41.

Het bestuur is volgens de grondwet zamengesteld uit de Staten der Provincie, die uit 36 leden bestaan, in gelijk getal gekozen uit de ridderschap, de steden, en de landeigenaars, aan wier hoofd een Gouverneur geplaatst is: drie leden worden door hen gekozen en naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal afgezonden.

Het Nedersticht werd tot aan de regering van Koning Lodewijk Napoleon verdeeld in vier kwartieren; als:

I. Het kwartier van Eemland,

II. Het Overkwartier,

III. Het Nederkwartier en

IV. Het kwartier van Montfoort, ieder van welk eenen afzonderlijken Maarschalk had. Thans is deze provincie verdeeld in twee arrondissementen, 1°. dat van Utrecht en 2°. van Amersfoort, tellende op den 1en Januarij 1835 deze Provincie 135,521 zielen, (*) welke 6 steden en 86 dorpen en buurten bewonen; terwijl dit bij de volkstelling van het jaar 1796, het getal van 92,904 zielen bedroeg. De armenscholen, benevens die, in dewelke aan behoeftige kinderen, in gemeenschap met anderen een kosteloos onderwijs gegeven wordt, bedroegen 87 in het jaar 1833, waaronder 5 Zondagscholen en eene klein-kinderschool, waarin te zamen 5,935 leerlingen onderwezen werden, terwijl het geheel getal kinderen, hetwelk op de verschillende scholen onderwijs genoten op den 1 Januarij 1834, 16,529 beliep (†).

(*) Zie verslag van de Gedeputeerde Staten der Provincie Utrecht 1835.

(†) Als boven 1834.

In deze Provincie worden voorname paarden-, runder- en andere markten gehouden, welke niet weinig tot derzelver bloei medewerken.

Het provinciale wapen was voortijds van keel (rood), beladen met een zilveren kruis; in 1534 toen dit gewest met Holland onder eenen Stadhouder kwam, werd het wapen gevierendeeld, keel en goud het eerste en vierde, beladen met een zilveren kruis, het tweede en derde met eenen Leeuw van keel, hebbende tot middelschild het tegenwoordige wapen der stad Utrecht.

Dit gewest is afwisselend in bezit geweest van de Batavieren, Romeinen, Wilten, Vriezen, Franken en andere volken; doch op het einde der zevende eeuw door deze laatsten overwonnen, werd hetzelve in tweeën verdeeld, het gedeelte ten zuiden van den Rijn verbleef onder het gebied der Franken, terwijl de andere oever aan de Vriezen behoorde.

Pepyn van Herstal voerde er het eerst het Christendom in, en Willebrordus werd in 696 eerste Aartsbisschop der Vriezen, en vestigde zijnen zetel te Utrecht. Van dezen tijd tot in 1580, is deze landstreek door 61 Bisschoppen bestuurd geworden, waarvan de beide eersten en de laatste den titel van Aartsbisschoppen voerden, terwijl de overigen slechts Bisschoppen genaamd werden. De drie laatsten waren echter alleen bekleed met het geestelijk gezag.

In de 9e en 10e eeuw had deze Provincie bij afwisseling veel te lijden van de invallen der woeste Noormannen, die alles te vuur en te zwaard vernielden; alsmede in lateren tijd, toen de Bisschoppen het zwaard aangordden, door de gedurige oorlogen

met de Graven van Holland, de Hertogen van Gelderland en andere Graven en magtige Heeren, tot dat in het jaar 1528, Bisschop HENDRIK VAN BEYEREN, het wereldlijk gezag van zijn bisdom overdroeg aan Keizer KAREL V., ten einde door deszelfs bescherming ten minste het geestelijk gezag te kunnen behouden (*).

In het jaar 1543 werd deze Provincie deerlijk geteisterd door eenen inval van MAARTEN VAN ROSSUM, die de Gelderschen aanvoerde, en verscheidene dorpen plunderde, terwijl de stad Amersfoort dit voor eene som van ƒ 80,000 afkocht. Eene zware overstrooming, onder den naam van den allerheiligen vloed, veroorzaakte in het jaar 1570 in het Sticht eene aanmerkelijke schade.

Nadat de afstand der regering van Keizer KAREL V. aan zijnen zoon PHILIPS in het jaar 1555 had plaats gehad, leed sedert dien tijd deze Provincie jammerlijk onder de brandschattingen der Spaansche troepen, hetwelk nog vermeerderd werd door den bloedraad welken de Hertog VAN ALVA in het jaar 1567 oprigtte; tot het uiterste gebragt, scheurde zij zich van de Spaansche regering af, en voegde zich bij de Unie der 7 Prov., binnen hare hoofdstad in het jaar 1579 gesloten, ten gevolge waarvan zij door hare eigen Staten bestuurd werd, onder de benaming van de Staten 's lands van Utrecht, staande met de andere vereenigde gewesten onder het opperbestuur van de Algemeene Staten, aan wier hoofd de Stadhouder stond; welke regering heeft voortgeduurd tot in het jaar 1795.

(*) Zie dit Tijdschrift. 1ste deel. 2de stuk. bl. 105.

Een zware ramp trof haar in het jaar 1672, door de bezetting der Franschen onder LODEWIJK XIV; 17 maanden was zij overstroomd met krijgsvolk, die willekeurig de inwoners uitplunderden en mishandelden, terwijl de geheele verwoesting van het platte land voor *f* 450,000 werd afgekocht.

De Provincie nam mede een werkzaam deel in de geschillen die onder de regering van Prins WILLEM V. gerezen waren. In het jaar 1787 werd zij door de pruissische troepen, die het stadhouderlijk gezag hier wederom herstelden, bezet, en 8 jaren daarna, bragten de Franschen haar tot eenen staat van verval, die tot in het jaar 1813 voortduurde, waarvan men slechts één jaar kan afzonderen, in hetwelk de stad eenigen voorspoed genoot, doordien LODEWIJK NAPOLEON in dezelve zijnen zetel had gevestigd, en een gedeelte van het vele geld, dat zijne verkwistende hofhouding kostte, alhier in omloop bragt. In het jaar 1810, onder de regering van Keizer NAPOLEON verloor deze Provincie hare zelfstandigheid en naam, en werd ingelijfd in het Departement van de Zuiderzee, hetwelk voortduurde tot in het jaar 1813, toen de Franschen op nieuw plaats maakten voor de troepen der verbondene Mogendheden, die den afstammeling van het oud doorluchtig geslacht van Oranje Nassau in zijne regten herstelde, ten gevolge waarvan zij in haren vroegeren staat werd terug gebragt, met uitzondering van eenige verandering in de grensscheiding en titel.

Dit kort berigt over de Provincie in het algemeen, oordeelden wij verpligt te zijn ter neder te stellen, bevorens onze lezers meer afzonderlijk door de verschillende onderdeelen van dezelve te voeren, zullende wij van tijd tot tijd de onderscheidene steden, dorpen, kasteelen, landhuizen enz. afzonderlijk behandelen; in de volgorde echter zullen wij geene bepaalde rigtsnoer volgen; wij hebben ons voorgesteld fragmenten uit, en bouwstoffen voor de geschiedenis te leveren, en wij meenen hierdoor zoowel voor het onderhoudende te zorgen als het nuttige te beoogen, dewijl op deze wijze met meer gemak, belangrijke stukken, met welker inzending men ons zou willen vereeren, onder deze fragmenten hunne plaats kunnen vinden, terwijl wij ons voorbehouden op een reeds behandeld onderwerp terug te komen, wanneer de omstandigheden zulks vorderen. — Wij zullen een begin maken met het dorp

De BILT en Omstreken.

De Wittevrouwenpoort uitgaande, valt ons de plaats waarop, in het vorige jaar het Kruis Gasthuis nog stond, doch sedert is afgebroken, het eerst in het oog; in het jaar 1408, op St. Jorisdag (23 April) werd de eerste steen van dit gesticht gelegd, en in het jaar 1412 is aldaar eene broederschap opgerigt door THEODORUS RUYSCH, kanonnik van St. Jan, ter herberging van arme lieden, voornamelijk van Pelgrims, die na het sluiten van de poorten vóór de stad aankwamen. In het jaar 1579 reeds werd tot deszelfs afbreking besloten; dit lot echter viel toen alleen de kapel te beurt; het gasthuis, na de ontrui-

ming der disschgenooten, in het jaar 1819 tot een arsenaal ingerigt, en niet behoorlijk onderhouden zijnde; ontsierde deze anders zoo bekoorlijke voorstad; terwijl nu in deszelfs plaats nieuwe huizen verrijzen, waaraan hij den toenemenden bloei der stad nog steeds behoefte gevoeld wordt.

Aan het einde der Wittevrouwenstraat bij de Gildebrug, aldus genaamd naar eene poort, tot beveiliging der stad gebouwd, (*) is thans 's Rijks Vee-artsenijschool, welke zeer bloeijende is: dit gebouw was vroeger eene uitgebreide katoendrukkerij, die het echter even min als andere, tegen de Engelsche concurrentie heeft kunnen volhouden. Het voormalig gebouw der fabriek is zeer doelmatig tot het tegenwoordig gebruik ingerigt, en strekt grootendeels tot woning van de jonge lieden die tot veeartsen worden opgeleid, zoowel als der beambten. Weleer behoorde het grootste gedeelte van dit terrein aan de buitenplaats Gildenstein, waarvan het huis tegenwoordig tot woning dient voor den Hoogleeraar, die tevens Direkteur van dit gesticht is (†).

Aan de overzijde is op de plaats waar voorheen

(*) Buiten alle de hoofdpoorten bevonden zich sterkten met zware steenen vleugels; de poort waarvan hier gesproken wordt is welligt of door de Gilden gesticht of werd door hen bewaart; buiten de Tolsteeg stond dezelve bijna aan het einde der Ganzesteeg; buiten de Catharijnepoort op de hoogte waar thans de zoogenaamde weide naar Jaffa begint; en buiten de Waard was, behalven de poort van de bemuurde Waard, nog eene voorpoort, bekend onder den naam van Pelcuspoort.

(†) Deze belangrijke inrigting hopen wij later afzonderlijk te behandelen.

de herberg het Boompje stond, de fraaije buitenplaats de Oorsprong door den Heer U. W. T. CASIUS aangelegd, thans het eigendom van den Heer BARNEVELD, welke plaats de nieuwe Baan met het Hoogeland, op eene groote schaal door den Heer W. E. RAM gebouwd, vereenigt, en aldus deze partij als één uitgestrekt buitengoed doet voorkomen.

Achter het lusthuis het Hoogeland, stond voorheen het klooster Oudwijk van de Benediktijner orde, voor adelijke Jonkvrouwen door Machtildis, Burggravin van Utrecht, in het jaar 1131 gesticht; de kerk echter later volbouwd, werd in 1171 door den Bisschop GODEFRIDUS aan de H. Maagd en den H. Stephanus gewijd. Bij den voortgang der hervorming werd in het jaar 1580 gehandeld over het afbreken van dit klooster, welk lot dan ook twee jaren later den torens te beurt viel; op het aanhouden echter van vele personen, bleef het klooster staan tot het jaar 1584, wanneer het door eenige opgeruide burgers is in brand gestoken, nadat de Raad reeds besloten had hetzelve aftebreken. Op derzelver plaats staat thans een buitenverblijf, waarin eene kostschool gevestigd is. Op een stuk grond van dit klooster werd in het jaar 1637 de Maliebaan aangelegd.

De weg naar het dorp werd vóór het jaar 1433 reeds bestraat, daar in dat jaar uitdrukkelijk verboden werd denzelven te berijden met ijzer beslagen raderen, op de boete van 5 pond ieder rad. In 1470 werd het onderhoud van den weg aanbesteed aan den straatmaker ZANDER MATHIJSZE gedurende zijn leven, voor 200 pond de

drie eerste, en 150 pond (*) de overige jaren, terwijl hij daarenboven een kovel (†) van de stad ontving, gelijk mindere dienaars dit gewoon waren. Deze som van aanbesteding was alleen voor arbeidsloon, daar de stad de steenen en het zand daarbij leverde (§). In het jaar 1654 den 19en Junij, werd het onderhoud der straat op nieuw aanbesteed voor 10 jaren, het eerste jaar voor *f* 100., en de overige voor *f* 80. terwijl dit den 10en October 1670 voor een gelijk getal jaren wederom plaats had, doch voor eenen hoogeren prijs, daar er het eerste jaar *f* 150. en de volgende *f* 125. voor betaald werd, terwijl de steenen door de stad geleverd werden.

Bij resolutie van den stedelijken Raad van 8 Januarij 1672 werd dezelve met boomen beplant, en bij besluit van den 25en October 1680, werd er octrooi verleend, tot het heffen van eene tol op de rijtuigen, waarvan die der huislieden echter waren uitgezonderd. Den uitmaander van het gadergeld was ééne stuiver en acht penningen van iederen gulden toegelegd, doch den 9en Julij 1708 werd de tol verpacht voor *f* 200. jaarlijks.

Den 29en Maart 1686 negotieerde de stedelijke regering de som van *f* 3,000, tot vernieuwing van den

---

(*) De herleiding van de oude geldspeciën is moeijelijk met juistheid te bepalen, dewijl het geld aan verhooging of vermindering was onderworpen: wij vinden aangeteekend dat een pond *stadspaey* in het jaar 1507 vier stuivers deed.

(†) Kovel beteekent een hoofddeksel, ook wel een kort manteltje hetwelk over de schouders hing, BURMAN Utr. jaarb. II. bl. 45. in de noot.

(§) BURMAN Utr. Jaarb. III. bl. 40.

weg, terwijl in 1718 en 1743 gelast werd, denzelven 2 voet te versmallen.

Deze straatweg werd overstroomd door den noodlottigen doorbraak van den 5en Maart 1747 in den Lekdijk; de schade hierdoor veroorzaakt, moet echter niet belangrijk geweest zijn, dewijl den 20en daaraanvolgende, de reparatie werd aanbesteed voor *f* 475. blijkens raadsbesluit van dien dag.

In het jaar 1824 werd er een begin gemaakt met het aanleggen van batterijen op dezen weg, in verband met de groote inundatie linie van de Lek tot aan de Vecht.

Nog eenigen tijd na het aanleggen van de straatwegen op Amersfoort en Zeist, bleef de Biltstraat met de oude groote keijen geplaveid; doch in het jaar 1824, werd dezelve tot groot gemak der reizigers, even als de andere groote straatwegen, met klinkers belegd.

Langs dezen weg stroomt een heldere vliet, de Biltsche Grift genaamd, dienende om de goederen gemakkelijker te kunnen vervoeren: wanneer dezelve gegraven is, hebben wij niet kunnen opsporen. Dit water loopt uit de Zeister-grift voorbij het huis Koelenberg, langs de Batterijen en de Biltstraat, achter de Veeartsenijschool langs Koningslust, en stort zich uit in de stads gracht over het bolwerk Wolvenburg of het Moerbeziën-bolwerk, en staat onder het toezigt van een afzonderlijk waterschap.

In het jaar 1624 den 4en Augustus, gaf de stedelijke regering hare toestemming dezelve te verbreeden, doch zonder last noch kosten van de stad.

Aan beide zijden prijkt deze straatweg met lusthuizen, waaronder zich zeer fraaije bevinden; wij zullen ons slechts bepalen dezelve op te noemen, ons voorbehoudende de voornaamste hunner afzonderlijk te behandelen. Men vindt aan deze zijde van het dorp de volgende plaatsen:

1. Compostel van den Heer J. W. Arendts.
2. Bloeijendaal van den heer J. R. Burlage.
3. Vrijheidslust van den heer J. H. baron d'Yvoij.
4. Arenberg van den heer, Jonkheer D. W. J. Strick van Linschoten.
5. Buitenzorg van den heer A. G. J. baron Taets van Amerongen (*).
6. Sluishoef van den heer H. de Heus.
7. Sandwijk van den heer Mr. W. J. Both Hendriksen.
8. Het Klooster van den heer W. F. de Vrij.

Aan gene zijde van het dorp bevinden zich nog:

9. Meijenhagen behoorende aan den Heer W. Diemont, thans bewoond door den Heer van de Velden, (*)
10. Jagtlust van den heer W. Diemont.
11. Hoederingen van den heer P. H. van Westreenen van Themaat.
12. Beerschoten van den heer J. Steengracht van Oost-Capelle.
13. Tameroort behoorende aan bovengemelden, thans bewoond door Prof. Ph. W. van Heusde.
14. Vollenhoven van den heer G. A. G. P. baron van der Capellen van Berkenwoude.

De gemeente strekt zich uit als eene smalle en lange strook, welke ten noorden bepaald wordt door

---

De beide plaatsen met (*) geteekend, liggen niet aan de Biltstraat doch hebben het gezigt op dezelve.

de gemeente Maartensdijk, ten oosten grenst aan de Vuursche en aan de gemeente Zeist, welke dezelve ook ten zuiden omgeeft, terwijl aan de westzijde de gemeente Reinauwen hare uitgebreidheid bepaalt.

Het dorp zelve, ook de ronde Bilt genaamd, ligt bijna een uur gaans van de stad en is zeer bloeijende. Sommigen meenen dat het zijnen naam ontleent van den onregelmatigen en bultigen grond met belten en heuvels; anderen, van een groot beeld (bild) hetwelk zich in de kerk te Oostbroek bevond, en waarvan wij later zullen spreken.

De schrijvers betwijfelen, of dit dorp vroeger onder de vrijheid der stad behoorde, hetwelk ons echter waarschijnlijk voorkomt, daar ons in des Raads dagelijks boek onderscheidene besluiten zijn voorgekomen, waarbij de Raad zich de zaken van hetzelve bijzonder aantrok: onder anderen werd in het jaar 1477, den Maarschalk van het Overkwartier Tyman Herbort, bij eenen vriendelijken brief kennis gegeven, dat de bewoners van de Bilt (*) niet verpligt waren zijnen klokslag te volgen, tot hetwelk hij hen genoodzaakt had, bij gelegenheid van het voltrekken van het doodvonnis aan eenen misdadiger; welke kennisgeving in de jaren 1478 en 1479 op nieuw herhaald is (†), wordende de beslissing daarvan aan den Bisschop overgelaten. De stad onderhield den straatweg, stelde

---

(*) De Bilt wordt hierin genoemd een *ghemeijn Buer*, en de bewoners *die ghemeijne Buere*, hetwelk ons doet veronderstellen, dat het destijds nog niet onder de dorpen geteld werd.

(†) Zie deze brieven bij Burman, Utr. Jaarb. III. bl. 185, 284 en 302.

eene tol op denzelven, stond fondsen toe tot het bouwen van de kerk en het aankoopen van eene klok, ja, gebood zelfs dat niemand het *jus patronatus* mogt uitoefenen. Heda noemt dit dorp het begin van de voorstad (*).

Van de vroegere lotgevallen van de Bilt is weinig belangrijks te zeggen. In het jaar 1457 had er een moord plaats door WALRAVEN, bastaard zoon van den heer REINOUD VAN BREDERODE. Deze, misnoegd over de ruwe behandeling, hem door LUBBRECHT VAN RAAPHORST, Schout, NICOLAAS VAN IJPEREN, Burgemeester, en GERRIT VAN NOORTWIJK, schepen van Haarlem, te Sandvoort aangedaan, alwaar zij hem belet hadden, een schotsch schip met wol geladen, onder het gebied van zijnen vader gestrand, te naderen, vermoordde aan de Bilt de twee laatstgenoemden, die als afgevaardigden uit hunne stad zich, van eenen geheimschrijver vergezeld, naar Amersfoort begaven, om Bisschop DAVID VAN BOURGONDIË, die zich aldaar bevond, te verzoeken, eenige schatting van de geestelijkheid te mogen heffen. Naderhand werd hij door gemelden Bisschop gevangen genomen en ondervraagd, die, door de wreedste pijnigingen hem zocht te dwingen om te bekennen, dat hij den aanslag op bevel zijns vaders zoude ondernomen hebben, ten einde een punt van beschuldiging tegen dezen te vinden, die zijn dood vijand was; hij bleef echter standvastig ontkennen, en ontkwam kort daarna op eene wonderlijke wijs zijne ge-

(*) In vita Davidis Episc. pag. 295.

vangenis (*). Ter gedachtenis aan dezen moord, werd er een steenen kruis aan de Bilt opgerigt.

De Hollanders om hunne vijanden, de Gelderschen, afbreuk te doen, ondernamen in het jaar 1516 eenen strooptogt in de Veluwe, onder bevel van Graaf HENDRIK VAN NASSAU; zij trokken buiten Utrecht om, en legerden zich in en om het dorp; het vrouwen-klooster van Oostbroek werd door hen bezet, en na twee dagen aldaar vertoefd te hebben braken zij op, voor hun nachtverblijf 72 enkelde goudguldens aan de Abdis vereerende. In 1528, op den 27en Mei, legerde de Graaf VAN BUREN zich op de Bilt, bij zijnen doortogt naar het slot ter Eem, terwijl de Hollanders er eenigen tijd daarna brand stichtteden toen zij aan de Vaart gelegerd waren. In 1543 werd het dorp weder bezet door eenen hoop krijgsvolk onder den Jonker VAN RAESVELD, waarvan wij nader onder Oostbroek zullen gewagen. Keizer KAREL V. en Koning LODEWIJK XIV. kwamen in de jaren 1545 en 1672, over de Bilt, Utrecht een bezoek geven, terwijl ook dit dorp veel te lijden had van de Fransche troepen in dit laatste jaar te Zeist gelegerd, alwaar de laatste vorst zich bevond.

In het jaar 1787 hadden de Auxiliairen aldaar hunne voorposten, om het staatsche leger, in de omstreken van Zeist gekampeerd, gade te slaan; terwijl in November 1813, de Franschen, onder bevel van den Generaal MOLITOR, die Utrecht bezet hield, vóór de molen eene observatie wacht plaatsten, die door de Kozakken spoedig genoodzaakt werd in te rukken.

(*) BURMAN, Utrechtsche Jaarboeken, III. bl. 11 enz.

Aan de linkerzijde, bij het inkomen van het dorp, is de kerk, ingerigt tot Godsdienst-oefeningen voor de hervormden. Zij staat te midden van een kerkhof, alwaar vele aanzienelijke inwoners der stad hunne eigen graven hebben, en waarvan, vooral in de jaren 1810—1813 veel gebruik werd gemaakt, toen er geene begrafenissen in de kerken mogten plaats hebben, en de geschikte gelegenheid, gelijk die thans bij de stad aanwezig is, nog niet bestond. Deze kerk werd na de hervorming, bij toenemende bevolking gesticht, en in het jaar 1650 het eerst voor de Godsdienst geopend, terwijl de eerste predikant aldaar in het jaar 1652 werd bevestigd, en onder de Classis van Utrecht gesteld. De gemeente heeft het regt haren predikant, overeenkomstig de kerkenordeningen zelfs te verkiezen, en ofschoon het dorp eene heerlijkheid is, mag niemand hierover het patronaatschap uitoefenen (*). De kerk is klein, laag en langwerpig vierkant, met een klein spits klokkentorentje er op.

In het begin der 17ᵉ eeuw vond men nog bezijden den straatweg eén klein ouderwetsch steenen huisje, St. Petronella's kapelletje genaamd, waarvan wij de afbeelding mededeelen, gelijk die bij Rademaker in zijn kabinet is voorgesteld.

De Heerlijkheid van de Bilt werd in het jaar 1715 onder meer anderen, verkocht aan den Advokaat Antoni Keppel voor de som van *f* 6,100, de

(*) Bij hetzelfde besluit waarin de stedelijke Raad deze vrijheid gaf (8 October 1650), schonk zij tevens *f* 12,000 tot opbouw der kerk, en bij resolutie van 20 October 1651 stond zij *f* 200. toe tot aankoop eener klok.

uitgestrektheid werd toenmaals begroot op 1094 morgen (*); waaronder echter Oostbroek, Over de Vecht en Coelenberg niet schijnen gerekend te zijn, dewijl de Bilt met deze geregten te samen 1263 morgen besloeg (†).

In het jaar 1748 telde men in deze gemeente 158 huizen, welk getal thans tot 204 (§) is geklommen. Dezelve is nu verdeeld in vier sectiën.

I. Ridderdorp hetwelk groot is	821 B.	83 r.	09 E.
II. Hoole-Bilt.	868 »	93 »	81 »
III. de Leijen.	825 »	15 »	13 »
IV. Oostbroek.	500 »	16 »	94 »
	3014 »	08 »	97 »
Onbelast.	29 »	08 »	40 »
Totaal bedrag. . . .	3043 »	17 »	37 »

(*) Uit een handschrift, waarin wij verder vermeld vinden dat de Heerlijkheid jaarlijks aan het kantoor van het eene deel der geldmiddelen, de oude schildgelden, reëele en personeele, haardsteden en familiegeld, zegels enz. betaalde. . . . . *f* 10,545. 7. 8.
en aan huisgeld en gemaal. . . . . » 861. 6. 8.

f 11,406. 14.

onderaan stond nog: *de vrouw van* HAGENDOORN *stelt jaarlijks twee schepenen en d'andere rentmeester aan.*

De lasten bedroegen in 1834 : verponding . . . . *f* 9,093,75
Personeel . . . . . . » 7268,56½

f 16,362,31½

(†) Tegenw. staat van de Provincie Utrecht.
(§) Volgens de Kadastrale opgave.

Bij de algemeene volkstelling in het jaar 1796 telde de Bilt met Oostbroek 1001 zielen, in 1825 bedroeg dit getal 1070, in 1830 was dit tot 1125 geklommen, terwijl op den 1e Januarij van dit jaar, 1267 zielen in deze gemeente gevonden werden.

De Paarden-markten die hier vijfmaal 's jaars gehouden worden, zijn de volgende:

1. Vastenavond markt.
2. Palmmarkt.
3. Pinkster markt.
4. St. Laurens markt.
5. St. Michiels markt.

deselve zijn zeer belangrijk en brengen de Bilt veel vertier aan.

(Het vervolg in een later nommer.)

Geschiedkundige Bijzonderheden.

In de maand Mei van het jaar 1173 ontstond alleronverwachts een verschrikkelijke stormwind, die het zeewater met groote kracht landwaarts joeg, ten gevolge waarvan, het Sticht, hetwelk reeds gedeeltelijk onder water stond, door de overstroomingen van den Rijn en de Maas, in eene volslagen zee verkeerde, zoodat men eenen tweeden zondvloed vreesde; onnoemlijk was de schade hierdoor veroorzaakt. Deze angst duurde drie dagen, na welken tijd de zee begon af te loopen. De oude schrijvers getuigen, dat indien dit nog iets langer had aangehouden, niet alleen verscheidene lager gelegene steden, maar zelfs Utrecht zeker zoude weggespoeld zijn.

In de rekeningen van uitgaaf der stad Utrecht (onkostenboek) leest men, dat de Burgemeesteren in het jaar 1464 den Graaf Karel van Charlois op het stadhuis onthaald hebbende, de onkosten niet meer dan DRIE STUIVERS bedroegen; en voor de tweede maal op dezelfde plaats, gemelden graaf *getrakteerd* hebbende, beliepen de onkosten van het *traktement* slechts twee stuivers en 8 penningen. Niemand zal dit vreemd voorkomen, wanneer hij opmerkt dat binnen Utrecht verkocht werd een mud tarwe, een mud garst, een mud rogge, een mud haver, een ton ap-

pelen, een vette kapoen (*) te zamen voor 31 stuivers; en dat men dan nog twee duiten overhield om daarvoor zijn » *bekoomst 't eeten en te drincken.*"

In 't jaer 1578 braght een Vrouw *'t Utrecht* bij de *Hamburger-Brugh* ter weereld vier Dochteren, gedoopt met de Naemen van Anna, Maria, Catharina en Geertruijd.... De Bueren verwonderd over soo veele levendige kinderen 't eener draght, vereerden aen de kraemvrouw ses Stads ponden, om haer daer voor wat goeds te doen, en geduerende haer kraembed sigh wat meer als gemeen te laeten *tracteeren.* Een Pond, stads Paeij, deed doenmaels vier stuijvers; en vijf Ponden een *current-gulden* van 20 stuijvers: blijckende uijt den Brief van *S. Jobs Gasthuijs*, anno 1507. Op eene stuijver gingen twaalf Witten; en ses Mijten maeckten een duijt. Dus bequam de kraemvrouw, tot een *honorabele* vereeringh eener geheele Buert, 24 stuijvers; nu, (zegt de schrijver in 1694) een geringe, in dien tijd al een aensienlijcke som.

(*) Zie dit Tijdschrift 1 deels 1 stuk bl. 31, te dier plaatse wordt dit vruchtbaar jaar in 1463 opgegeven; aldaar is nog bijgevoegd een *quart wijn*, doch daarentegen vindt men er geen gewag gemaakt van het eten voor twee duiten; — stond dit soms gelijk?

HERINNERINGEN DER MAAND.

3 September 1392. Is door Floris van Wevelinchoven 50ste Bisschop van Utrecht, zekere Monnik, Jacob van Gulik genaamd, die meer dan 10 jaren als Wij-Bisschop, voorzien van valsche papieren, die waardigheid bediend had, met zes andere Bisschoppen, daartoe bijeengekomen, in het openbaar ontwijd. Nadat hem op een tooneel (schavot) alle zijne priesterlijke kleederen waren uitgetrokken, werd zijn haar afgeschoren, en zijne vingeren, waarmede hij het H. Sacrament bediend had, met een stuk glas tot op het been afgeschraapt. — Hierna trok men hem een wereldsch kleed aan, in hetwelk hij aan den wereldlijken regter, den Schout en Schepenen der Stad, werd overgegeven, dewelke hem verwezen om met de ketel gestraft te worden, (om in kokend water te worden geworpen), uit medoogenheid echter is hij dadelijk uit de ketel gehaald en terstond onthalsd, en uit achting voor de orde der Minnebroederen, tot dewelke hij behoorde, op het kerkhof der Predikheeren te Utrecht begraven. — De geestelijken door hem gewijd, ondergingen deze plegtigheid voor de tweede maal.

(*Bat. Sacra. Matth. Analect.*)

11 September 1481 verklaarde Maximiliaan Aartshertog van Oostenrijk, Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland, den oorlog aan den Bisschop van Utrecht David van Bourgondiën, nadat hij daartoe, in eene vergadering te 'sGravenhage, de toestemming der Edelen en Steden had ontvangen. Deze oorlog werd van beide zijden met verbittering gevoerd, en hoewel de Utrechtenaren bij vele gelegenheden blijken gaven van hunnen moed en hunne standvastigheid, waren zij genoodzaakt, in het jaar 1483 den 3den September, op vernederende Voorwaarden een verdrag te sluiten, nadat de stad lang belegerd en bijna tot het uiterste gebragt was.

(*S. Lois*, *Chronijk.*)

28 September 1371. Arnold van Hoorn op het verzoek der Kanonniken door Paus Gregorius XI. tot 49 Bisschop van Utrecht bevestigd en te Rome ingewijd zijnde, werd op dezen dag» met groote eer en vliegende vaandels" alhier binnen geleid; hij regeerde 7 jaren, na welken tijd hij door Paus Urbanus VI. tot Bisschop van Luik werd aangesteld. (*Bat. Sacra.*)

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1	September 1835.	4 el 89 dm.
15	————	5 — 02 —
30	————	5 — 04 —

Nijverheid.

OVER TAPIJT-FABRIEKEN.

(Vervolg van pag. 386).

De zoogenaamde Nederlandsche tapijtfabrieken hebben reeds van zeer vroege tijden eenen hoogen roem, van vermaardheid verworven, en onder deze de voortbrengselen van eenen JAN VAN BRUGGEN, bijzonder uitgemunt, waarvan wij, zoo wel als van anderen, nog eenige bijzonderheden zullen mededeelen.

MARGARETHA VAN YORK kwam te Brugge, om aan Hertog KAREL VAN BOURGONDIË hare hand te schenken. Eene der zalen, in welke deze doorluchtige vorstin werd onthaald, was met een heerlijk, van gouden, zilveren en zijden stoffen doorwrocht tapijtwerk behangen, op hetwelk de togt der Argonauten en het rooven van het gulden vlies door JÄSON, was afgebeeld. Dit voortbrengsel werd, volgens OLIVIER DE LA MARCHE, voor het rijkste en schoonste van dien tijd gehouden. Toen PHILIPS II. bij de Koningin van Hongarijen te Binsche een bezoek aflegde, werd haar, onder meer andere zeldzaamheden en kunstwerken, een te Brugge ver-

vaardigd tapijtwerk vertoond, in hetwelk de veldslag van Pavia was afgebeeld. Vele van zoodanige Nederlandsche meesterstukken in dit vak, vindt men nog hier en daar in Europa verspreid. Zoo geeft ons MILLIN, in zijne *Voijage au midi de la France* berigt, van een geweven tapijtbehangsel ter hoogte van 12, en ter breedte van 18 voet. Dit stuk was te Brugge vervaardigd, en door den Kardinaal DE MAZARIN gekocht geworden, zijnde het bij diens overlijden, aan zijnen neef, den Hertog DE MAZARIN overgegaan. Vervolgens kwam het door aankoop in handen van den Hertog DE VILLARS, Gouverneur van Provence, wien het kasteel des Aigalades, met alle deszelfs rijke ameublementen ten deel was gevallen; later nog is dit heerlijk tapijtwerk in eigendom aan den Heer BARRAS overgegaan, die het nog ten huidigen dage in bezit heeft. Het geheele kunststuk is nog volkomen bewaard gebleven; de kleuren zijn levendig, en de teekening is zeer juist. Vele personaadjen uit de oude geschiedenis, onder anderen Ahasuërus met Esther, zijn er op voorgesteld, doch met de kleedij of kostumes, welke men ten tijde dat dit tapijtwerk geweven werd, aan het hof gewoon was te dragen. Stijl en ordonnantie van dit stuk worden gehouden als van eenen der beste leerlingen van JAN VAN EYCK, afkomstig te zijn, want men, meent dezelve niet aan dien grooten meester zelven te mogen toeschrijven, alzoo deze ten jare 1441 overleed, en het onderwerpelijke tapijtwerk geacht wordt van 1492 tot 1498 vervaardigd te zijn. Ook in Oudenaarde waren in de 15e en 16e eeuw nog beroemde tapijtfabrieken aanwezig, uit welke zeer

vele voortreffelijke meesterstukken ontboden werden, om de paleizen van de grootste Europesche vorsten te versieren.

De tapijtfabriek van St. Gudula bij Brussel, behoorde ook tot de beroemdste die er immer heeft bestaan, doch het is te betreuren, dat zoo vele schoone stukken uit dezelve, ten eenenmale zijn verloren geraakt. Sommigen zijn echter nog hier en daar voorhanden, en worden door de kunstkenners op hooge waarde geschat; nog in het jaar 1824, deed een Engelsch koopman, zich in Madrid bevindende, eenen aankoop van de wereldvermaarde tapijtbehangsels welke LEO X., voor den Engelschen koning KAREL I. te Brussel deed vervaardigen. — Zij zijn negen in getal. De voorstellingen waren gevolgd naar de echte cartons van Rafaël. Toen de goederen van koning KAREL I. in Engeland verkocht werden, geraakten deze tapijtbehangsels in handen van den Markies DEL CARPIO. Van dezen gingen zij over in de familie van den Hertog VAN ALVA, en zijn sedert 1662 ook altijd onder diens geslacht berustende gebleven. Van eenen der thans nog levende nakomelingen van gezegden Hertog, kocht hen, in 1824 de voorgemelde Engelsche koopman, die ze naar Engeland opzond; zij stellen voor:

1°. De wonderbare vischvangst.

2°. Petrus, eenen kreupelen genezende.

3°. Paulus en Barnabas, in Lystrie.

4°. Elemas, met blindheid geslagen.

5°. Paulus, visschende te Athene.

6°. Den Heiland, aan Petrus de sleutels overhandigende.

7°. Dood van Ananias en Saphyra.

8°. Dood van Stephanus.

9°. Saulus bekeering.

De manufactuur te St. Gudula bij Brussel, werkte in Basse-Lisse, naar teekeningen der grootste meesters, en leverde voortreffelijke stukken, onder welke men die naar Teniers, Wouwerman en anderen, met twintig à vijfentwintig gulden de vierkante el in Brussels wisselgeld, kleine tapijten in de manier van Teniers met honderd en tien gulden, overtreksels van stoelen, kanapeën, en dergelijken, naar evenredigheid, betaalde.

Zoo moeten er ook nog meerdere kunststukken aanwezig zijn: onder anderen een, bestaande uit twee en twintig stukken, metende twee honderd en twintig ellen, en verbeeldende de veldslagen van SCIPIO. FRANS I. Koning van Frankrijk was tot den prijs van ruim zestig duizend nederlandsche guldens er de bezitter van geworden. Thans weet men niet, waar zij nog voorhanden zijn. Ook in de geschiedenis van het huis van Bourgondiën lezen wij, hoe Hertog JAN, aan de in het jaar 1416 te Rijswijk bijéén gekomene afgezanten van den Keizer van Oostenrijk en den Koning van Engeland, onder meerdere voorwerpen, ook Nederlandsche tapijten ten geschenke gaf, die met goud waren geborduurd, en op welke jagtpartijen, met een groot aantal beelden, vogelen, enz., waren voorgesteld.

Aangaande de Nederlandsche tapijtfabrieken van later tijd, mag met regt die te Doornik van de Heeren PIAT LEFEBRE en zoon als eene der voortreffelijkste van

Europa genoemd worden, die zich reeds meer dan eene eeuw met roem heeft staande gehouden, en, zoo wel ten aanzien harer inwendige inrigting, als met betrekking tot hare voortbrengselen, eene boven allen lof verhevene mate van volkomenheid bereikt heeft. Alleen in het wijd uitgestrekt fabriekgebouw, verschaft zij aan negen honderd, en buiten hetzelve, aan vier duizend menschen, naar stand en jaren, een toereikend levensonderhoud.

Men kent de heerlijke stukken welke deze fabriek in 1806, 1820 en 1825 op de tentoonstellingen te Parijs, te Gend en Haarlem geleverd heeft, en waarin hechtheid van stoffe, fraaiheid van weefsel, vastheid van kleuren, uitmuntende keuze en juistheid van teekening als om strijd hebben uitgeblonken.

Ten aanzien der Noord-Nederlandsche tapijtfabrieken, verdient voorzeker die van Baarn, welke naast die van Doornik, op eene groote schaal is aangelegd, en ook in schoonheid van voortbrengselen uitmunt, eenen bijzonderen voorrang. Deze fabriek, oorspronkelijk haar bestaan te danken hebbende aan den heer REINHARD' SCHERENBERGH, met de weldadige bedoeling, om aan vele behoeftige menschen arbeid en onderhoud te verschaffen, is in later tijd, en wel in 1810, door de uitgebreide kennis en het veel omvattend genie van den heer R. G. W. COHEN, van een klein begin, tot eene fabriek van grooten omvang verheven geworden. De uitmuntende stukken in deze fabriek vervaardigd, en op de tentoonstellingen in 1820 en 1825 te Gend en Haarlem ingeleverd, hebben ten bewijze verstrekt van haar kunstvermogen.

Tot de, hoewel van eenen minderen rang, echter met roem gevestigde fabrieken, vermeenen wij te mogen noemen, die van de Heeren HAAN — ANDRIESSEN — DE WIT-KEERS en RIJSTERSMAN allen te Hilversum. — P. VAN CALCAR en G. BENIK te Deventer. — BIESHEUVEL en VAN HOUWENINGEN te Breda. — ROOVERS en C°. te s'Hertogenbosch enz., en welke allen, bij de plaats gehad hebbende tentoonstellingen, de waarde hunner voortbrengselen, hebben doen kennen (*).

Eindelijk strekt het ons ten genoegen, melding te kunnen maken van de Tapijt- en Passementfabriek te dezer stede van de Heeren P. A. GARJEANNE en ZOON, die, hoewel niet kunnende roemen op een reeds langdurig bestaan, echter de gegrondste hoop oplevert, van niet alleen eenmaal tot roem dezer stad, tot voordeel en ondersteuning der werkzame klasse, maar ook wezenlijk tot eene belangrijke kweekschool en opleiding voor velen in de kunst van het Tapijtweven naar opgegeven teekening en nabootsing van schilderstukken van beroemde meesters, te worden opgevoerd, tot welke hoop de zeldzame kunsttalenten

---

(*) Zeerveel zouden wij dit nog hebben kunnen uitbreiden, indien de kortheid des besteks ons zulks niet belette; men leze echter over een en ander: BECKMANN Anleitung zur Technologie. DU HAMEL Art de faire les Tapis — GUILLAUMOT, sur la naissance, les progrès etc. de la Manufacture des Gobelins, — NEMNICH's neuste Reize durch England etc. — de Beschrijving der Baarnsche Tapijt-fabriek, in de verhandelingen der Nederlandsche huishoudelijke Maatschappij te Haarlem in het jaar 1817; als ook in het kort overzigt van een Reisje van Utrecht naar Baarn in het najaar van het jaar 1823, geplaatst in de Mengelingen van de Algemeene vaderlandsche Letteroefeningen van het jaar 1824. enz.

en veeljarige ondervinding van hem, die het hoofd derzelve is, eene zoo bijzonder gunstige aanleiding geven.

De Heer P. A. GARJEANNE toch, is, volgens bij ons ingewonnen berigten, een der beroemdste kweekelingen uit de hiervoren genoemde Doorniksche Tapijtfabriek. Op zijn negende jaar werd reeds wegens zijne schranderheid en leerzaamheid, door de heeren LEFEBRE eene bijzondere belooning aan hem toegekend. Op zijn achttiende jaar werd hij in die fabriek bevorderd tot *Contre-maître* en *Instituteur des Elèves*, en later, het oppertoezigt over meer dan zevenhonderd werklieden aan hem opgedragen. Gedurende een tijdvak van niet minder dan twee-en-twintig jaren, is hij in deze fabriek werkzaam geweest. Hij was de vervaardiger der heerlijke Troon-Tapijten, bij gelegenheid der krooning van NAPOLEON, als ook van die voor het paleis van de Keizerin JOSEPHINE, en waaronder die met den naam van *Le Triomphe de Madrid*, bijzonder uitmuntte. Zijn kunst-talent vervaardigde met anderen, de schoone Tapijten door de Doorniksche fabriek op de tentoonstelling te Parijs in 1806 ingeleverd, waarvoor aan de heeren LEFEBRE, als eigenaars der fabriek, de gouden medaille, en aan GARJEANNE als artiste, de fabriek-premie werd toegewezen. Ook bij de fabriek te Baarn heeft hij ten aanzien der tapijten voor het lustslot van Z. K. H. den Prins VAN ORANJE te Soestdijk, van zijne hooge bekwaamheden blijken gegeven, terwijl almede in het kabinet van Z. M. onzen koning, een voortreffelijk tapijtwerk met zinnebeeldige voorstellingen, op den veldslag van Waterloo betrek-

kelijk, van hem wordt gevonden; waarvoor hij op de tentoonstelling te Haarlem in 1825 met de zilveren medaille is bekroond geworden.

Het is dan ook onder de leiding van zulk eenen meester, dat wij hartelijk wenschen, dat deze fabriek eene bijzondere onderscheiding zal worden waardig geacht, en zoowel in bloei en welvaart, als ook in de vorming van bekwame werklieden en kunstenaren voor de toekomst, meer en meer zal mogen toenemen, waardoor zoo wel de roem der stad Utrecht in nijverheid en kunst, als de welvaart van deszelfs waardige ingezetenen, in eene hooge mate zullen kunnen worden bevorderd en bevestigd.

IETS AANGAANDE DEN TOESTAND DER NIJVERHEID TE UTRECHT IN HET JAAR 1778.

Bij eene aangename gewaarwording over den tegenwoordige bloei en welvaart onzer stad, kwam ons toevallig in handen de op den 4^en van Louwmaand in het jaar 1778 plegtig gehoudene redevoering, in de eerste vergadering des Oeconomischen Taks, door den Heer Griffier van den Heuvel en waarvan het volgende, betrekkelijk eenige vergelijking van den vroegeren met den toenmaligen toestand dezer stad, als ook de verdere daarbij gemaakte opmerkingen, door ons wel zijn waardig geacht nog eens in herinnering te worden gebragt.

» Ja", zegt zijn Ed. » vergelijkt men den tegenwoordigen staat van onze stad met dien, waarin zij zich in het begin dezer eeuwe bevond, gelijk oude waardige burgers mij verzekerd hebben hun levendig te geheugen, dan stelt men zekerlijk het verval naar hunne gedachten veel te gering, indien de vermindering van het getal der werkende gemeente binnen deze stad, zedert het begin der tegenwoordige Eeuwe, bepaald wordt op *drie duizend* personen: immers, indien men het onderscheid der winsten, welke als toen door het gemeen verdiend werden,

in dat getal van 3000, op drie gulden wekelijks berekent. Ik wil hopen dat het zoo slecht met de goede Utrechtsche burgerij niet gesteld zij, en daarom liefst niets bepalen. Evenwel, om overtuigd te worden, wat onnoemelijk nadeel, zoodra het werk begint te verloopen, hierdoor aan eene maatschappij geschiedt, laten wij in het algemeen eens nagaan, wat verandering het ledig zitten, of minder verdienen van 3000 bevorens werkende leden in eene stad moet veroorzaken. Deze dagloonen à drie gulden per week, beloopen in het jaar eene somma van *viermaal honderd acht en zestig duizend gulden*; of wel de jaarlijksche rente, à 2½ perCent, van *achttien millioenen* en *zeven honderd twintig duizend* gulden, zijn verloren, meer dan verloren, want nu dient er ten minste een kapitaal van *tien millioenen* te zijn om deze noodlijdende gemeente in hare armoede te doen leven, gevolgelijk een onderscheid van meer dan *acht en twintig millioenen in kapitaal*, welke zoodanige stad in haren waren rijkdom armer is geworden."

Men leere uit deze korte beschouwing het belang der weldadige nijverheid kennen, en gevoele de regtmatige dankbaarheid die wij verschuldigd zijn voor de voorregten en zegeningen welke deze stad in onze dagen in zeer vele opzigten, zoo blijkbaar mag ondervinden.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT EN DERZELVER VOORSTEDEN,
IN DE MAAND

September 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *September.*

Ferdinand, *soon van* Christoph Ferdinand Meijer *en* Clasina de Leeuw.

Antje, *dochter van* Antje Hageman.

den 2 *September.*

Maria Gerarda, *dochter van* Evert van Soest *en* Helena Walbeek.

Adriana, *dochter van* August George Meijer *en* Antje van Lemmen.

den 3 *September.*

Jan, *soon van* Johannes van den Berg *en* Cornelia Verheul.

Johanna Wilhelmina *dochter van* Willem Balfoort *en* Elisabeth van Osch.

den 4 *September.*

Petrus Johannes, *soon van* Petrus Johannes van Dillen *en* Jacoba Verkerk.

Johanna, *dochter van* Pieter Leendert Suijdendorp *en* Johanna Striemer.

den 5 *September.*

Christiaan, *soon van* Christiaan Moree *en* Maria Schuurman.

Gerard Adriaan, *soon van* Gerardus Pancras Jongeneel *en* Hendrica Sophia Koning.

Johannes, *soon van* Abraham Kippersluis *en* Johanna Korver.

Johannes Anthonius, *soon van* Jan van Beek *en* Wilhelmine Verheul.

Dorothea, *dochter van* Bartholomeus de Jong *en* Johanna Frankenhuijsen.

Bernardus Anthonie, *soon van*

Johannes Anthonius Brouwer *en* Christina Maria Verkerk.

Anna Elisabeth Wilhelmina, *dochter van* Gerardus Tap *en* Catrina Leeuw.

den 7 *September.*

Anna Wilhelmina Maria Emilia *dochter van* Wilhelmus Albertus Terwogt *en* Anna Wilhelmina Maria Emilia van Neck.

Maria Johanna Geertruida *dochter van* Antje Rijkbolt.

Johannes, *zoon van* Thomas van Veenendaal *en* Geertruij van Rooijen.

Petronella Johanna, *dochter van* Carel Hendricus Bol *en* Clasina Rijkse.

Johanna, *dochter van* Johannes Bakker *en* Elisabeth de Rijk.

Anthonia Adriana, *dochter van* Cornelis Vlaanderen *en* Anthonia Adriana Oostrum.

Cornelia, *dochter van* Cornelis van de Vooren *en* Anna Margaretha van Beest.

Daatje, *dochter van* Pieter de Groot *en* Jannigje van der Lingen.

Hendrik, *zoon van* Rijnier Kuijltjes *en* Gerrigje van der Schaff.

Petrus Johannes, *zoon van* Petrus Johannes van Harderwijk *en* Adriana Hendrica van Mechgelen.

den 8 *September.*

Johannes, *zoon van* Cornelis Versteeg *en* Petronella Verhagen.

Christoffel Jacobus, *zoon van* Johannes Reule *en* Hendrica Philipoom.

Jacobus, *zoon van* Antoni Hanegreef *en* Catharina de Wit.

Michaël Hermanus, *zoon van* Gerardus van Dooren *en* Arnolda Cornelia Maarschalkerweerd.

den 9 *September.*

Maria Helena, *dochter van* Johannes Emmels *en* Johanna Makkee.

Wilhelmina, *dochter van* Petrus van Rijn *en* Theodora van Haren.

Hendrica Johanna, *dochter van* Wilhelmus Arts *en* Catharina Wennekes.

Gerardus, *zoon van* Johanna Hofman.

Gerarda, *dochter van* Willem Fredrik Ket *en* Johanna van Nusse.

den 10 *September.*

Jacobus Hubertus, *zoon van* Jacobus Bos *en* Jacomijntje van der Ree.

Hubertus Johannes, *zoon van* Petrus Dekker *en* Geertruij Petronella de Gier.

Johannes Marinus, *zoon van* Simon Batenburg *en* Barendina Huiskes.

den 11 *September.*

Hendrica, *dochter van* Johannes Leenarts *en* Clara de Ruiter.

den 12 *September.*

Arend, *zoon van* Petrus Visser *en* Alida Snijders.

Jacoba Elisabeth, *dochter van* Fredrik Bogaard *en* Jacoba van den Hof.

Louis Joseph Johannes, *soon van* Louis Joseph Verhoeff *en* Johanna Jacoba Weegenaar.

Johannes Gerardus, *soon van* Arnoldus Arts *en* Maria Greve.

Johannes *soon van* Jacobus van Os *en* Heijltje Bouten.

den 14 *September.*

Henri Jules, *soon van* Louis Holdrinet *en* Maria Vlok.

Hendricus, *soon van* Jacobus Duiveman *en* Hendrica André.

Willem Christiaan, *soon van* Frans Isaak Gravendaal *en* Maria Snuik Loman.

Ida, *dochter van* Andries van Deventer *en* Ida Luxemburg.

Lambertus Johannes, *soon van* Lambertus Gerardus van den Bosch *en* Johanna Maria Ebergen.

Maria, *dochter van* Willebrordus Rijnders *en* Mechteld Bekers.

Wilhelmina Mariana, *dochter van* Jacobus van der Plaats *en* Anna Elisabeth Swagers.

Helena, *dochter van* Leendert Pousenouw *en* Sara van Doorn.

den 15 *September.*

Maria, *dochter van* Johannes Oremus *en* Johanna Verheul.

Catharina Johanna, *dochter van* Barbara Rentmeester.

Johannes, *soon van* Johannes van der Lingen *en* Cornelia van der Tol.

Wilhelmina, *dochter van* Jan van Luijn *en* Hendrica Alberti.

den 17 *September.*

Gerrigje, *dochter van* Willem Scherpenzeel *en* Elisabeth Roos.

Gerrit, *soon van* Albert Romberg *en* Meggelina Peternella Schuil.

Mariana, *dochter van* Salomon Mozes de Blaauw *en* Betje Hartog Lankhout.

Johanna Christina, *dochter van* Cornelis Lathouwer *en* Louisa van Stralen.

Wilhelmus, *soon van* Hendrik Hofman *en* Johanna van der Vlis.

Johannes Jacobus, *soon van* Jacobus van Geelen *en* Jacoba Luca.

Philippina Arnoldina Maria *dochter van* Arnold Philip Milius *en* Benjamina Philippina Taats.

Michiel, *soon van* Michiel van Alphen *en* Johanna van Iperenburg.

den 18 *September.*

Clasina, *dochter van* Jan Hendrik Mostert *en* Johanna de Lange.

Willem Fredrik, *soon van* Johannes Stekelenburg *en* Johanna Maria Stephaan.

Jannigje Anna, *dochter van* Gijsbertus Slagmolen *en* Maria Peters.

Elisabeth, *dochter van* Johannes Emmelot *en* Johanna Jacoba van Casteele.

den 19 *September.*

Wernard, *soon*, *en* Cornelia, *dochter van* Joannes Elzendoorn

en Wilhelmina Maarschalkerweert.

Simon, *zoon van* Swibertus Hoevers *en* Maria van Dijk.

Johannes Albertus, *zoon van* Cornelis van Klooster *en* Alida Boonekamp.

den 21 *September.*

Evert, *zoon van* Nicolaas Noppen *en* Agatha Boomer.

Stijntje, *dochter van* Hendrik Sakkers *en* Stijntje Bruininck.

Wilhelmina Maria, *dochter van* Petrus Verbon *en* Christina Soesbergen.

Aletta, *dochter van* Cornelis Spierenburg *en* Rijna van Zuilen.

den 22 *September.*

Jacobus Marinus, *zoon van* Johannes Wessels *en* Johanna de Kruijf.

Gerrit Jan, *zoon van* Jannigje ten Hoonte.

den 23 *September.*

Alida Catharina, *dochter van* Hendricus Giesen *en* Joanna Elisabeth Straatman.

Willem Hendrik, *zoon van* Pieter Sweers *en* Maria Regina Bierweiler.

Maria, *dochter van* Adam Innikel *en* Jannigje de Koff.

den 24 *September.*

Elisabeth, *dochter van* Geertruij Huijsen.

den 25 *September.*

Gerritje, *dochter van* Jansje Abrams.

Jan, *zoon van* Johannes van Hilten *en* Catharina Herfkens.

Jannigje, *dochter van* Johannes van den Heuvel *en* Jannigje van Mansom.

Henri Marinus, *zoon van* Jan Burgers *en* Maria van Straaten.

Cornelis Hendricus, *zoon van* Wilhelmina Carolina Stolwerk.

den 26 *September.*

Hendrica Petronella, *dochter van* Jan Willem Bluumink *en* Evertje van Maanen.

Maria, *dochter van* Anthonie Frishart *en* Elisabeth Bosshardt.

Maria, *dochter van* Johannes Hendricus Schutter *en* Maria Barendina Smit.

Helena Adriana, *dochter van* Etienne Michel Charlier *en* Johanna Juliana Koning.

den 28 *September.*

Adriana Aletta, *dochter van* Adrianus Eijsendoorn *en* Anthonia de Kruijf.

Anthonie, *zoon van* Willem Uitermark *en* Margaretha Elisabeth Sakkers.

Bartha Wilhelmina, *dochter van* Wilhelmus de Bruijn *en* Anna Catharina Fisser.

Catharina, *dochter van* Cornelis van Kasteel *en* Neeltje van Elst.

Catharina Maria, *dochter van* Johannes Jaquet *en* Gerarda Serree.

Johannes Carel, *zoon van* Theodorus Wirds *en* Petronella Maree.

Johannes, *zoon van* Joannes

de Wit *en* Clasiena Loef.

Johanna Cornelia, *dochter van* Ida Woerdes.

Hendrica Bregitta, *dochter van* Adriatta Adriana Jansen.

den 29 *September*.

Pieter, *zoon van* Johannes Bredero *en* Frederica Catharina Klein.

Johannes, *zoon van* Hendrik van Anraad *en* Mechtilda Petronella Goossen.

Jacobus Albertus, *zoon van* Wilhelmus Hildebrand *en* Wilhelmina Lancee.

Hendrica, *dochter van* Hendrik Vreeswijk *en* Maria Melgering

Gijsbertus, *zoon van* Jan van Loijn *en* Gijsberta Eijlenbos.

Elisabeth, *dochter van* Adrianus Emmelot *en* Sophia Blokland.

Mattheus, *zoon van* Albertus van Heert *en* Wilhelmina Reuser.

Hendrica, *dochter van* Laurens Joseph Diepenbrock *en* Adriana van Zelst.

Willem, *zoon van* Petrus van den Bogaart *en* Anna Petronella Wijnants.

den 30 *September*.

Michiel, *zoon van* Bernardus Maas *en* Catharina Perdon.

Gerrigje, *dochter van* Jacobus Remkes *en* Aafje Wolswijk.

Johan Casper, *zoon van* Johan Casper Kesler *en* Catharina Brans.

Maria Hendrika, *dochter van* Gijsbert Willem van der Kaaij *en* Wilhelmina Hendrica de Kruijff.

Er zijn in de maand SEPTEMBER 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	54.	
» » Vrouwelijke »	58.	
		112.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	2.	
» » Vrouwelijke » . . .	2.	
		4.
Totaal.		116.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	3.
» dochters.	7.
Totaal. . . .	10.

Tweelingen . . . . 1.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

---

den 2 September.

Cornelis van Rooijk, knoopmaker met Jacoba Stulting, beide geboren en wonende alhier.

Jacob Krijnders, mandenmaker, met Hendrika de Wolff, naaiste, beide gebor. en won alh.

Gerardus Koppers, kleermaker, geboren te Amsterdam, met Johanna Maria Koopman, werkster, geboren en beide wonende alhier.

Alewijn Stoker, Schipper, geboren te Breukelen, met Anna Paulina Brandzen, naaister, geboren en beide won. alhier.

Bernard Krebber, kuiper, geb. te Orsoy in Pruissen, met Geertje van Ede, geboren te Woudenberg, beide wonende alhier.

Leonardus Ummels, kleerbleeker, geboren te Bunde Provincie Limburg, met Maria Swartjes, kleerbleekersmeid, geboren en beide wonende alhier.

Hendrik Backer, weduwenaar, melkverkooper, met Annigje van Doorn, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Willem Kenting, prosector bij de Akademie, geboren alhier, met Huibertje Stuivenberg, geboren te Scherpenseel Prov. Gelderland, beide won. alhier.

den 3 September.

Daniel Horst, met Adriana Charlotta van Eelde, beide geboren en wonende alhier.

den 9 September.

Johannes Blankert, weduwenaar, vischverkooper, geboren te Katwijk aan den Rijn, met Jannigje Schaaff, geboren en beide wonende alhier.

Cornelis van de Groenekan, koetzier, geboren alhier, met Johanna Petronella Wagenaar, dienstbaar, geboren te Oost-Jouburg Prov Zeeland, beide wonende alhier.

Albertus van den Berg, bediende, met Maria Johanna de Wilde, beide geboren en won. alhier.

Wilhelmus Smoorenburg, kastelein, geboren alhier en wonende te Zeist, met Maria Kesting, dienstbaar, geboren te Thiel en wonende alhier.

Johannes Mensen, geboren te Rotterdam, met Frederica Reppel, geboren te Zeist en beide wonende alhier.

Willem Rijnders, kleermaker, met Maria Sophia Ekhart, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Joannes van Ingen, schuitenvoerder, geboren alhier, met Catharina van Deventer, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Urbain Louis van Quaelle, tapijtwever, geboren te St. Nicolaas, Prov. Oostvlaanderen, met Maria Sallemans, naaister, geboren te s' Hertogenbosch, beide wonende alhier.

Dirk Visser, steenbakkersknecht, met Jannigje Sluik, werkster, beide geboren en won. alhier.

den 10 *September.*

Cornelis Hendrikus van Klinkenberg, apotheker, met Jacomina van Eldik, beide geboren en wonende alhier.

den 16 *September.*

Leendert Sakkers, metzelaar, geboren alhier, met Diliana van Spengen, dienstbaar, geboren te Portengen, Provincie Utrecht, beide wonende alhier,

Joannes Servatius van Wijk, weduwenaar, besteller, met Jacoba Dirkje van Eldik, beide geboren en wonende alhier.

Gijsbertus Mattheus van Ewijk, kantoorbediende, geboren alhier, met Wilhelmina Catharina Rond, dienstbaar, geboren te Schoonhoven, beide wonende alhier.

Michel Sturm, weduwenaar, werkman, geboren te Burgerange Prov. Luxemburg, met Joanna Stay, dienstbaar, geboren te Wamel Prov. Gelderland, beide wonende alhier.

Nicolaus Joannes Maassen, confiturier, met Henrica Wilhelmina van Overwijn, beide geboren en wonende alhier.

den 23 *September.*

Gisbertus van Riesen, kleermaker, geboren te Nijkerk, met Maria Faes, naaister, geboren te s' Hertogenbosch, beide wonende alhier.

Petrus Mock, Bleekersknecht, geboren alhier, met Elisabeth Huismans, bleekersmeid, geboren te Culenburg, beide wonende alhier.

Gijsbert de Graaf, oppasser in het Hospitaal, met Elisabeth Maas, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Jacobus van Rojen, smid, met Alberta Huisman, dienstbaar; beide geboren en won. alhier.

Henricus Franciscus Kamphuijsen, weduwenaar, onderwijzer, ge-

boren te Amsterdam, met Lucia Bergerfücht, geboren te Bislich in het Koninkrijk Pruissen, beide wonende alhier.

den 24 September.

Mr. Willem Gerrit Alewijn, geboren te Amsterdam, met Caroline Dorothea Baronnesse Taets van Amerongen, weduwe, geboren te Amsterdam en beide wonende alhier.

den 30 September.

Gerrit Bakker, werkman, met Hendrika Krijnen, breidster, beide geboren en won. alhier.

Marcelis van Droest, weduwenaar, houdschild, met Antonia Hoevers, breidster, beide geboren en wonende alhier.

Martinus Fieland, kleermaker, met Geertruij Gijbels, beide geboren en wonende alhier.

Lambertus van der Wurff, opperman, met Helena Scheffer, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Hermanus Kuijten, arbeider, geboren te Meger, Prov. Noord-Braband, met Carolina Backer, werkster, geboren en beide wonende alhier.

Hendrik van den Heuvel, weduwenaar, tapper, geboren alhier, met Didrika Anna Kraai, dienstbaar, geboren te Barneveld, Provincie Gelderland, beide wonende alhier.

Ernst Henrich Meijer, brouwersknecht, geboren te Tittingdorff in Hanover, met Gerharda van Groeningen, dienstbaar, geboren en beide wonende alhier.

Arie Gijbels, weduwenaar, koornmolenaar, met Maria den Daas, beide geboren en won. alhier.

TE ZAMEN 38 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 September.

Anna Brom, huisvr. van Johannes van Maanen, 61 j., Ganzenmarkt.
Albertus Hendrik Smeenk, 11 j., Muntstraat.
Johanna Catharina Dithmar, wed. Joannes Eugenius Reuser, 41 j., buiten de Witte vrouwepoort.
Jacobus Johannes Hentenaar, 6 m., Hardebollestraat.

den 2 September.

Cornelis Hamoen, 5 m., buiten de Catharijnepoort.

den 3 September.

Arie Möller, 6 j., 7 m., Groenesteeg, wijk C.
Jan Hendrik Thielen, 69 j., Elisabethstraat.
Cornelia Helena Geertruida Eijkman, 8 j., Jufferstraat, wijk G.
Johannes Atteveld, 3 m., buiten de Waardpoort.
Christiaan de Winter, werkman, 54 j., Lange Rozendaal.
Marinus Wilhelm Wagener, 11 m., Groenesteeg, wijk C.
Doodgeb. zoon van Steven Kamper, Koestraat.
Hendricus Koot, 11 m., Molensteeg, wijk B.
Regina van Doorn, 3 m., Zonstr.
Hendrica Maria Susanna Hufferman, 4 j., Elisabethstraat.
Gabriel van Nues, barbier, 33 j., Nicolaisteeg.

den 4 September.

Jacobus de Bruijn, 1 j., 2 m., Visschersteeg.
Johannes Angelo Petrus Reballio, 9 j., Springweg.
Maria Christina Berger, huisvr. van Dirk de Blaauw, 67 j., Jufferstraat, wijk B.

den 5 September.

Johanna Saelman, 6 j., 5 m., Achterom.
Maria de Leur, wed. Johannes Jacob Cats, 72 j., Marieplaats.
Aaltje van Varsevelt, huisvr. van Martinus Dominicus van Loo, 69 j., Nieuwe gracht.
Sara Welters, huisvr. van Adria-

nus van IJsendoorn, 52 j., Predikheerestraat.

Jan Louis Jansen, baas in de zoutkeet, 48 j., buiten de Catharijnepoort.

den 7 September.

Sara Simon Rubens, 13 j., Walsteeg.

Abraham Bouwman, verwersknecht 48 j., Catharijnestraat.

Catharina van Es, ongeh., 75 j., buiten de Catharijnepoort.

Doodgeb. dochter van Pieter de Groot, Achterweg.

Hendrica Johanna Beek, 8 j., buiten de Tolsteegpoort.

Julianus Cornelis Doorn, 5 j., Vuilesloot.

Christina Beugelaar, huisvr. van Dirk Makkink, 31 j., Lange Viesteeg.

Catharina van Aken, wed. Abraham van Luijn, 76 j., Paardeveld.

Gerrit Jan Nijhof, flank. 1 komp. 1 bat. der 18 afd. inf, 24 j., Hosp.

Christoffel Turings, fus 1 komp. van 't depot der 2 afd. inf., 35 j., Hospitaal.

den 8 September.

Andries van der Kraan, timmerman, 41 j., Zandstraat.

Maria Theodora van Ellinckhuijzen ongeh, 17 j., 6 m., Oud kerkhof.

Gerrit Struik, fus. bij de 3 komp. 2 bat. der 18 afd. inf., 22 j., Hospitaal.

Cornelis van Medevoort, fus. bij de 3 komp. van het reserve bat. der 10 afd inf., 24 j., Hospitaal.

Jan van Luijn, 4 j., buiten de Catharijnepoort.

Anthonia 't Hoen, ongeh., naaister, 18 j., Nicolaisteeg.

Gerardus Muiteman, slagter, 43 j., Hamburgerstraat.

den 9 September.

Christina Johanna Hogeboom, ongeh, 16 j., Heerestraat.

den 10 September.

Willem van den Brink, voermansknecht, 30 j., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Elling, wed. Hermanus van Eijlenberg, werkster, 69 j., Vissersteegje.

Jansje Oostveen, 11 m., buiten de Waardpoort.

Nicolaas den Hertogh, bediende, 26 j., Groenesteeg, wijk A.

den 11 September.

Gerrit Evert Voerknegt, flankeur bij de 1 komp. 1 bat. der 18 afd. inf., 24 j., Hospitaal.

Johannes Jacobus Geelen, 10 j., Vuilsteeg.

den 12 September.

Margaretha Susanna Flik, 7 w., Vuilesloot.

Wilhelmina Johanna Thijssen, 1 j. 6 m., Weesbrug.

Albertus Groneman, ontvanger bij het stads octrooi, 58 j. 5 m, aan de Waag.

David van Dort, goudsmid, 53 j., Springweg.

den 14 September.

Alida Cornelia Broekzieck, 1 j. 2 m., Vrouw Juttestraat.

Teunis Albertus de Bruin, 11 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Thomas van den Brink, hovenier, 62 j., buiten de Waardpoort.

Johannes Krekel, schilder, 61 j., Vereenigd Arrest en Provoosthuis.

Anna van de Werken, dienstmeid, 23 j., Lange Nieuwstraat.

Paulus de Fiouw, schilder, 71 j., Elisabethstraat.

Jan Kouthuizen, bleekersknecht, 60 j., buiten de Catharijnepoort.

Matthias Kuikoven, werkman, 41 j., buiten de Catharijnepoort.

den 15 September.

Wilhelmina van Rijn, huisvr. van Jacob Willem Oudegeest, 43 j., Groenesteeg, wijk A.

Jacoba van Hesteren, 72 j., Hamburgerstraat.

Fredrica van Goor, wed. Evert Noppe, 69 j., buiten de Waardpoort.

Johanna Maria Jongbloed, 2 j., Mariestraat.

Maria Pegtel, 1 j. 4 m., Zandstr.

den 16 September.

Andries Bouman, timmerman, 40 j., Geertebrug.

Wilhelmus Uvenhoven, fus. bij de 2 komp. 1 bat. der 18 afd. inf., 23 j., Hospitaal.

Theodorus van de Bilt, 4 m., buiten de Tolsteegpoort.

Theodorus ten Ham, 5 j. 5 m., Vischmarkt.

den 17 September.

Cornelis van Oije de Kok, fus. bij de 1 komp. van het depot der 17 afd. inf., 24 j., Hospitaal.

Coenraad Struisman, schutter bij de 3 komp. 2 bat. der 1 afd. Overijss. schutterij, 29 j., Hospitaal.

Fokke Eijzinga, fus. bij de 2 komp. 1 bat. der 18 afd. inf., 26 j., Hospitaal.

den 18 September.

Willem van Buuren, 9 m, Kort Ademstraat.

Doodgeb. dochter van Matthijs Klarenbeck, buiten de Tolsteegpoort.

Jan Roelofs Bennink, fuselier bij de 2 komp. van 't reserve bat. der 7 afd inf., 20 j., Hospitaal.

Gerardus Willemse, 54 j., in het Ziekenhuis.

Johannes Michiel Hoenakker, 1 j., buiten de Tolsteegpoort.

Johann Caspaar Kleb, 60 j., Jacobiekerksteegje.

Johanna Maria Reppel, huisvr. van Joseph Chapui, 68 j., Buurtkerksteegje.

Adriana Henrietta Lingmond, 3 j., Boterstraat.

den 19 September.

Coenraad Ernst Deneke, 5 j., Zandstraat.

Maria Elisabeth Spekschoor, 10 j., buiten de Catharijnepoort.

Ida Spekschoor, 2 j. 6 m., buiten de Catharijnepoort.

den 21 September.

Martha Odijk, huisvr. van Cornelis de Neijs, 64 j., Zilversteegje.

Hendrik Logmans, 2 j., buiten de Waardpoort.

Christian Jauss, fus. bij de 2 komp. der garnizoens troepen, 32 j., Hospitaal.

Catharina Elisabeth de Ruiter, 2 j., Molensteeg, wijk B.

Jan van Vliet, 2 j., Zandstraat.

den 22 September.

Catharina Mechteld Seelking, 13 j., Zalestraat.

Peter Cornelisse, fus. bij de 4 komp. 1 bat. der 18 afd. inf., 25 j., Hospitaal.

Hendrica Lamberta Monné, 4 j. 3 m., Weesbrug.

Hermanus Spekschoor, 5 j. 7 m., buiten de Catharijnepoort.

Sara Monne, 6 j., Geertesteeg.

Gosina Elsendoorn, 3 j. 8 m, achter de Wal bij de Molensteeg.

den 23 September.

Hermanus Lambertus de Groot, 4 m., buiten de Tolsteegpoort.

Aletta van Nus, 12 j., Molensteeg wijk B.

Johan Helsloot, koetsier, 23 j., 6 m., Hamburgerstraat.

Doodgeb. zoon van Alberdina van der Kroon, Stroosteegje.

Johannes van den Heuvel, fus. bij de 2 komp. 1 bat. der 18 afd inf., 21 j., Hospitaal

den 24 September.

Cornelis Verweij, 6 m., Paardeveld.

den 25 September.

Willem Christiaan Gravendaal, 12 d., Mariestraat.

Lambertus Nijland, fus bij de 1 komp. van 't reserve bat. der 7 afd. inf., 21 j., Hospitaal.

Adriana Petronella Berkel, 7 w., Groenesteeg, wijk C.

Johannes Franciscus Gommich, broodbakker, 53 j., Vischmarkt.

den 26 September.

Pieter Ludovicus Ruffelse, 11 j., Molensteeg.

Catharina Veltman, huisvr. van Hermanus van Dijk, 78 j., Lange Nieuwstraat.

Johannes de Kok, koopman, 35 j., in 't Weijstraat.

Johan Gerard Jerschavel, 10 w., Oud Kerkhof.

Elisabeth Johanna Marck, ongeh., 20 j., Lange Nieuwstraat.

Maria Cornelia Penning, 5 j. 7 m., Molensteeg.

Nicolaas van Luijn, 4 j. 6 m., Korte Viesteeg.

Hendrica Helena Hendriks, 6 j. 9 m., Lange Jansstraat.

den 28 September.

Johannes Derksen, broodbakker, 43 j., Donkerstraat.

Johannes van Dort, 6 m, buiten de Waardpoort.

Adrianus Anthonie Wildschut, 7 m., Steenweg.

Sophia Maria Anna Charlotte Verbrugh, 15 w., Minnebroederstr.

Anthonius Hompeding, 10 m., buiten de Catharijnepoort.

Hendrik Gerardus Remmelink, 1 j. 6 m., Voorstraat.

Hendrik van Vonno, fus. bij de 1 komp. van 't reserve bat. der 9 afd. inf., 19 j., Hospitaal.

Johan Adriaan Lenshoek, 55 j., Lange Nieuwstraat.

den 29 September.

Jan Steven Blonk, 1 j. 6 m., Vissersteegje.

Johanna Christina Dona, 10 j., buiten de Waardpoort.

Elisabeth Maria Grutter, naaister, 36 j., Marieplaats.

Hendrica van den Brink, 33 j., in het huis der Krankzinnigen.

den 30 September.

Hendrica van Nus, ongeh., 20 j., Kort Rozendaal.

Anthonie van der Horst, 4 j. 4 m., aan 't Zand.

Gerardus Johannes Schoenmaker, 19 j., in 't Ziekenhuis.

Er zijn in de maand SEPTEMBER 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht. . . . . 75.

——— Vrouwelijk geslacht. . . . . 52.

Totaal. . . . . 127.

Overleden. . . . . 127.

Geboren. . . . . 116.

Dus meer Overleden dan Geboren 11 Personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	4.
Roodvonk.	34.
Het water.	6.
Kinderziekte.	1.
Verzwakking.	1.
Verval van krachten.	12.
Borstkwaal.	8.
Het zuur.	2.
Kinkhoest.	1.
Koortsen.	4.
Stuipen.	8.
Galkoorts.	4.
Water in de Borst.	2.
Kramp.	1.
	88.
Transport.	88.
Zenuwkoortsen.	9.
Slijmziekte	2.
Tering	15.
Klierziekte.	1.
Hektische koortsen.	1.
Bloedspuwing.	1.
Beroerte.	4.
Zenuwberoerte.	1.
Zenuwtoevallen.	1.
Zinkenkoorts.	1.
Hartontsteking.	1.
Rhumatismus.	1.
Breukoperatien.	1.
	127.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	2	2	4.
Beneden het jaar.	14	5	19.
Van 1 tot 5 jaar.	9	10	19.
» 5 » 10 »	6	7	13.
» 10 » 15 »	4	4	8.
» 15 » 20 »	2	4	6.
» 20 » 25 »	10	2	12.
» 25 » 30 »	4	»	4.
» 30 » 35 »	3	2	5.
» 35 » 40 »	2	1	3.
» 40 » 45 »	5	1	6.
	61—	38—	99
Transport.	61	38	99.
» 45 » 50 »	2	1	3.
» 50 » 55 »	5	1	6.
» 55 » 60 »	2	»	2.
» 60 » 65 »	2	2	4.
» 65 » 70 »	2	5	7.
» 70 » 75 »	1	2	3.
» 75 » 80 »	»	3	3.
» 80 » 90 »	»	»	»
» 90 » 100 »	»	»	»
	75—	52—	127.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 5 *September*, door den Notaris H. VAN OMMEREN.

N°. 1. Het Riddermatig buitengoed genaamd *Koelenberg* of het *Klooster*, met de daartoe behoorende Ambachts Heerlijkheid enz., gelegen onder de gemeente van de Bilt, met een nieuw vertimmerd Heerenhuis, gemerkt n°. 52.

N°. 2. 2 Bund. 65 roed. 60 el. allerbest Weiland genaamd de *Geer*, gelegen bij het voorsz. perceel.

N°. 3. Eene kapitale Hofstede genaamd het *Bureveld*, gelegen als boven, met een nieuw getimmerd Boerenhuis gem. n°. 26, en verdere betimmering, benevens 51 bund. 37 roed. en 21 ellen Bosch- Bouw- en Weiland. Deze 3 percelen *opgehouden* voor *f* 100,075.

Den 12 *September*, door denzelfden Notaris.

N°. 1. De voormalige Hofstad *den Eijk*, bestaande in een Huis, Tuinmans woning, Koetshuis, Stalling enz. met 6 bund. 35 roed. 40 ellen Tuin, Boomgaard en Bouwland.

N°. 2. Eene Daghuurders woning met 4 bund. 69 roed. en 40 ellen land.

N°. 3. De Heerlijkheid de *Hegge*, met deszelfs oude Regten en eene Hofstede, met 41 bund. 90 roed. Bouw- en Weiland.

No. 4. De Hofstede genaamd het *Veldhoen*, met 5 bund. en 40 ellen Wei- en Hooiland, allen gelegen onder Vleuten. Deze 4 percelen te zamen toegewezen voor *f* 30,050 aan den Heer *O. J. de Haart*.

Den 19 *September*, door den Notaris G. H. STF

N°. 1. Een wel ter nering staande Huis, Erve ‹ enz., aan de O. Z. van de Oude Gracht over de V wijk A. n°. 25. Toegewezen voor *f* 9,400. aan *R. J. van Rooijen.*

N°. 2 Een Pakhuis met annexe Woning enz Reguliers of Patervaatsteegje, wijk A. n°. 490. zen voor *f* 735. aan den Heer *J. W. Bol.*

N°. 3. Een Huis, Erve en Grond, aan de O. Elisabethstraat, wijk D. n°. 249. Toegewezen vo aan den Heer *J. Kusters.*

Denzelfden datum, door den Notaris J. H. VAN GR(

N°. 1. Een Huis en Erve, genaamd den *Al* Korte Nieuwstraat, wijk F. n°. 205. *Opgehouden* v

N°. 2. Een Huis, Erve en Grond, aan de Z Voorstraat, wijk H. n°. 515. Toegewezen voor *f* den Heer *A. van Eck.*

Den 26 *September*, door den Notaris J. H. v. S en de Procureurs v. HENGELAAR en v. TOOREN

Een koopmans Huis, met Erf, Grond en Tuin Z. van de Oude Gracht, tusschen de Voller en gen, wijk B. no. 193. Toegewezen voor *f* 5, Heer *J. Abrans.*

Denzelfden datum, door den Notaris J. H. VAN SC

Een hecht en sterk Huis met Erf, grond en W. Z. van de Hooge koornmarkt tusschen de en Weesbruggen, genaamd het *Fortuin*, w Toegewezen voor *f* 7,300. aan den Heer *H. B*

Denzelfden datum, door den Notaris N. D

De Buitenplaats *Heidelanden*, gelegen te meente Zeist, met 74 bund. 83 roed. en 76 e *gehouden* voor *f* 10,010.

Mr. Jacobus Scheltema.

'en gevoelige slag heeft de Nederlandsche rkunde getroffen. Op den 25^en^ dezer maand eed onze waardige vriend de Heer Mr. ius Scheltema. Ofschoon het ons naar den aard lit Tijdschrift, altijd een pligt zoude geweest zijn, eenen zoo verdienstelijken stadgenoot te ge- n, kunnen wij te minder het stilzwijgen be- n omtrent eenen man, die ons met zijne dere kunde zoo goedwillig als bescheiden ten ite stond, aan wien ook wij in het bijzonder vraagbaak hebben verloren, die overal hij nut konde stichten, met even veel ge- en als bereidwilligheid mededeelde, wat tot ldering der geschiedenis en oudheid, inzonder-

heid van deze stad, de stad zijner inwoning gedurende 15 jaren, konde dienen, en ons ook, door eenige belangrijke mededeelingen van zijnen werkzamen geest, voor ons Tijdschrift heeft verpligt.

Wij voldoen aan het gevoel van ons hart en voorzeker aan het verlangen onzer lezers, door niet slechts eene mededeeling van het verscheiden, maar eene korte levensbeschrijving van den waardigen man mede te deelen; waartoe zijne naaste betrekkingen ons goedwillig de vrijheid hebben verleend en de beste inlichtingen gegeven.

Mr. Jacobus Scheltema, geboren te Franeker op den 14en Maart 1767, was de zoon van Mr. Cornelis Scheltema, Advocaat en Secretaris der stad Franeker en Hiltje Altena, welke aanzienlijke, deftige burgerlieden waren.

Ongunstige omstandigheden stoorden S. in zijne wetenschappelijke opleiding, en de burgerlijke onlusten in ons vaderland verhinderden hem, zijne akademiesche studiën achtereenvolgend voort te zetten, ofschoon hij reeds in zijn 19e jaar (1786) in zijne geboortestad tot Doctor in de beide regten werd bevorderd, en in dat zelfde jaar Advocaat voor den Hove van Vriesland en Boelgoeds Ontvanger van Franeker werd. Bij het uitbreken der staatsomwenteling in het jaar 1787, was hij aan vele

vervolgingen blootgesteld, en begaf zich, toen Adjunct-Secretaris der stad Franeker, naar Burg Steinfürt, alwaar hij het geluk had, den Hoogleeraar VAN DER MARCK uit Groningen, die zich aldaar mede als uitgewekene bevond, te leeren kennen, en door den omgang met denzelven, gedurende meer dan een jaar, zijne regtsgeleerde kundigheden niet weinig te vermeerderen.

In 1789 in het Vaderland terug gekeerd, zocht S. te vergeefs gelegenheid, om als regtsgeleerde eene aanstelling te bekomen, en vertrok naar Amsterdam, alwaar hij den stand van koopman aanvaardde. De werkzaamheden aan den handel verbonden, verhinderden echter den ijverigen man niet, zich verder aan de letteren toe te wijden; ja zijne zucht hiertoe werd aldaar nog meer aangewakkerd door de vriendschap welke hij met de Heeren HESSELINK, KOOPMANS, STUART en andere geleerden aanknoopte, gelijk hij in eenige vergaderingen van Genootschappen, waarvan hij Lid was, verscheidene proeven zijner navorschingen in de Vaderlandsche Geschiedenis gaf.

Op den 22en November van hetzelfde jaar trad hij in het huwelijk met Vrouwe PIETJE ENNEMA, welke echt met negen kinderen gezegend werd, waarvan één vroeg is overleden.

De keer van zaken in 1795 riep hem naar Vriesland terug, alwaar hij vlijtig medewerkte om den nieuwen staat van zaken te vestigen. Nadat hij

zijne verbindtenissen in Amsterdam had opgegeven, werd hij benoemd tot Lid van het Committé tot de algemeene zaken van het Bondgenootschap te Lande, gelijk hij ook in dat zelfde jaar nog Lid werd van het Departement van Finantiën.

Toen hij in het jaar 1797, door zijne medeburgers in Vriesland, verkozen werd tot Lid van de tweede Nationale Vergadering, arbeidde hij ijverig als Lid tot de Commissie voor de Finantiën, en verzette zich met zoo veel moed tegen de revolutionaire factie, dat hij, na de kortstondige overhand, welke die partij verkreeg, met meer andere afgevaardigden, als Staatsgevangen, op het Huis in het Bosch werd in hechtenis gezet, in welken toestand hij van den 22en Januarij tot den 14en Julij 1798 verbleef. — Kort na zijne bevrijding werd hij door het uitvoerend Bewind benoemd tot eene geheime Commissie, en tevens toegevoegd aan den Direkteur der Militaire Finantiën bij het Agentschap voor Oorlog; terwijl hij in het volgend jaar (1799) eene aanstelling als Lid van het Departementaal Geregtshof van den Ouden IJssel te Kampen verkreeg, alwaar hem in het jaar 1800, als Scholarch, de zorg over de Latijnsche Scholen was toevertrouwd, en hem het Lidmaatschap der plaatselijke Schoolcommissie werd opgedragen; gelijktijdig werd hij gecommitteerd tot de Justitie in Drenthe. Gedurende zijn verblijf te Kampen gaf hij wel geene openlijke bewijzen van zijne

letterkundige studiën, doch wijdde zich met grooten ijver aan de beoefening der schriften van Hooft, hetwelk op zijnen stijl eenen aanmerkelijken invloed uitoefende. Zijne achting voor dezen geschiedschrijver was zoo groot, dat hij in het begin zijner letterkundige loopbaan, door eenen vriendenkring daartoe aangespoord, beproefde den stijl van dezen Nederlandschen Tacitus ook nog in onze dagen te volgen.

Na de opheffing van het Geregtshof te Kampen, ontving S. in het jaar 1802 eene aanstelling als Lid van den Zeeraad; ook werd hij benoemd in de Staatscommissie tot revisie der Wetten op het Loodswezen, het Zee- en Strandregt enz. In het jaar 1805 werd hij aangesteld als adviserend Raad van den Secretaris van Staat voor de Finantiën tot de Convooijen en Licenten, alsmede tot Lid van den Raad van Judicature over de middelen te Water en te Lande, en gekwalificeerd tot het bewerken van de nieuwe Ordonnantiën op de Middelen. In het jaar 1806 werd hij benoemd tot Commies-generaal der Convooijen en Licenten in het Departement Amsterdam, alwaar hij zijne ledige oogenblikken wederom vlijtig aan de beoefening der geschiedenis, zijne geliefkoosde studie, en den wetenschappelijken omgang met geletterde vrienden, zoo wel in kleinen huisselijken kring, als in geleerde Genootschappen, wijdde; en in het jaar 1807, Curator geworden zijnde

der Stads Armenscholen, en Lid der plaatselijke School-Commissie, nam hij de verbetering van het onderwijs, met opoffering van veel tijd zeer ter harte.

In het jaar 1809 werd hij benoemd tot Curator van het Remonstrantsch Seminarium, zoodat bijna geen jaar van zijn werkzaam leven voorbij ging, zonder dat zijne bekwaamheden door eenig genootschap gehuldigd, of tot het uitvoeren van eenigen hem opgedragen post ingeroepen werden. In het jaar 1811 benoemd tot Premier Verificateur bij het Bureau der Douanes te Amsterdam, verzocht hij dadelijk van dezen post ontslagen te worden, en nog in in datzelfde jaar aanvaardde hij den post van Vrederegter in het Canton Westzaandam. Aldaar maakte hij van de gelegenheid gebruik, om op de plaats zelve, bouwstoffen te verzamelen voor zijn werk over Czaar Peter den grooten.

In het jaar 1813 was hij een ijverig medewerker tot bevrijding van het Vaderland, en vuurde de geestdrift zijner burgers aan door twee uitmuntende redevoeringen over de bevrijding van het Spaansche juk, vergeleken met de afwerping van het Fransche, en over het oude Wilhelmus lied.

In Februarij 1814 benoemd tot Griffier van het Hoog geregtshof van Finantiën en Zeezaken, vertrok hij naar 's Gravenhage, en genoot kort daarop de eer dat de Souverein Vorst zijne bekwaamheden op waren prijs stellende, hem den last opdroeg, zich

naar Zaandam te begeven om de ontvangst van Alexander, Keizer van Rusland, op die plaats voor te bereiden. Aldaar bood hij zijn geschrift over Czaar Peter den Grooten den Keizer aan, in het zelfde huisje, hetwelk door zijnen grooten Voorvader tot huisvesting had gediend.

In het jaar 1815 werden zijne verdiensten door Z. M. onzen Koning openlijk erkend, die hem bij de eerste benoeming der Ridders van den Nederlandschen Leeuw, onder derzelver getal opnam.

Na de opheffing van het Hoog geregtshof van Finantiën en Zeezaken, werd S., in het jaar 1820, benoemd tot Griffier van het Hoog Militair Geregtshof te Utrecht. Niettegenstaande deze nieuwe, geheel vreemde betrekking, hem met veelvuldige werkzaamheden overlaadde, leden hierdoor zijne letterkundige studiën niet: tot aan het einde van zijn leven was hij onvermoeid werkzaam, zoowel in het handhaven van den roem van Nederland als de wieg en bakermat der boekdrukkunst, als in het onderzoeken van de oudheden en geschiedenis dezer Stad, welke hem door een langdurig verblijf tot eene tweede moederstad was geworden. Reeds spoedig nadat hij zijne woonplaats te Utrecht had gevestigd, werd hij uitgelokt door de oudheid en belangrijkheid dier Stad, tot onvermoeide nasporingen, waartoe hij genoegzaam dagelijks dezelve in alle rigtingen doorkruistte en zich niet ontzag in de geringste hoeken rond te gaan, uit

zucht, om weinig bekende bijzonderheden op te sporen, steeds met het doel om eene volledige geschiedenis der stad te leveren. Afwisselend had Scheltema met vele huisselijke rampen te worstelen. Van acht kinderen, die hij allen volwassen mogt zien, bragt hij in korten tijd zes ten grave, en nog in het loopende jaar ontving hij de tijding van het verscheiden van zijnen oudsten zoon, ambtenaar in de Overzeesche bezittingen, welk verlies hem bijzonder trof, daar hij zich vleide, dezen zoon spoedig in het vaderland terug te zullen zien; alleen had Scheltema zijnen troost in de liefde zijner achtingswaardige Echtgenoot, van zijnen eenigen thans nog overgebleven zoon en den gullen omgang in den echt ronden Frieschen toon, met zijne hem waardige vrienden.

Nederland verliest in hem eenen ijverigen onderzoeker van de vaderlandsche geschiedenis en grooten handhaver van zijnen letterkundigen roem.

Na dit kort verslag van 's mans leven en openbare betrekkingen, geven wij hier eene opgave der genootschappen en wetenschappelijke vereenigingen, waarvan hij medeoprigter, bestuurder of lid geweest is, naar de volgorde der jaren van benoeming:

1788 Lid van het *Arnoldinum* te Burg Steinfürt.

1797 Medeoprigter van het Departement tot Nut van 't Algemeen te 's Gravenhage.

1798 Lid en bestuurder van het Physisch Genootschap te 's Gravenhage.

1804 10 Sept. Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

1805 20 Sept. Buitengewoon honorair Lid van de Maatschappij *Diligentia* te 's Gravenhage.

1806 24 October. Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen.

1807 10 Januarij. Lid van de Societeit: *Pro excolendo jure patrio* te Groningen.

1808 Lid van het Koninklijk Institut en vaste Secretaris van derzelver tweede Klasse.

» 1 Febr. Buitengewoon titulair Lid van de Maatschappij van verdiensten, onder de Zinspreuk: *Felix Meritis* te Amsterdam.

» 21 Mei Lid der Koninklijke Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem.

» Honorair Lid van het Genootschap *Ars Aemula Naturae* te Leijden.

1817 16 Julij. Lid van de Keizerlijke Maatschappij voor het Algemeen Belang te St. Peterburg.

» 4 September. Lid der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen te Amsterdam.

1818 15 Februarij. Lid van de Keizerlijke Maatschappij van Natuuronderzoekers te Moskou.

1819 6 October. Honorair Lid van *Felix Meritis* te Amsterdam.

1820 17 Januarij. Honorair Lid van *Doctrina et Amicitia* te Amsterdam.

» 2 Mei. Honorair Lid van het Genootschap *Diversa sed Una* te Dordrecht.

» 17 Mei. Honorair Lid van verdiensten, der vrije Haagsche Teeken-Akademie.

» 23 Junij Lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; (van welk Genootschap hij in het jaar 1821 tot Directeur is benoemd.)

» Corresponderend Lid van het Bataviaasch Genootschap.

» Buitengewoon Honorair Lid van het Provinciaal Friesch Genootschap.

1825 6 November. Lid der Koninklijke Maatschappij van Taal- en Letterkunde te Brugge.

1826 12 October. Lid van het Koninklijk Genootschap *Concordia*, ter bevordering en voortplanting der Nederlandsche Taal- en Letterkunde te Brussel.

De geschriften door welke hij de letterkunde van zijn vaderland verrijkt, en zich zelven eenen blijvenden roem verzekerd heeft, zijn, naar de volgorde der jaren in welke zij het licht zagen, voor zoo ver wij dezelve hebben kunnen opsporen, de volgende:

1795 Naauwkeurige beschrijving van het volksfeest te *Franeker*, bij het inhangen van de deuren in de poorten op 5 Maart 1795.

1801 Ontwerp aangaande de betaling der kerkelijke inrigtingen, waarbij de staat, zonder zich met nieuwe lasten te bezwaren, zich zoude verzekeren van de instandhouding van de openbare Godsdienst in alle plaatsen van de Republiek, met in achtneming eener billijke gelijkheid jegens alle christengezindheden.

1801 Overzigt van den Staat en de letterkundige geschiedenis der achttiende eeuw; (geplaatst in de Letteroefeningen.)

1804 Twee redevoeringen over Balthazar Bekker.

1804 Levensschets van Simon Stijl.

1805 Staatkundig Nederland, eene biographische kaart. Vergezeld van een woordenboek, 2 deelen.

1807 Redevoering over de Brieven van Pieter Corneliszoon Hooft, met aanteekeningen en bijvoegsels.

1809 Anna en Maria Tesselschade, de Dochters van Roemer Visscher.

1814 Vergelijking der afschudding van het Spaansche juk in 1572 en van het Fransche in 1813.

1814 Peter de Groote, Czaar en Keizer van Rusland, in Holland en te Zaandam in 1697 en 1717.

1814 Alexander, Keizer van Rusland in Holland en te Zaandam 1814.

1815 Toespraken aan de Nederlanders, gedurende het tweede deel van het leven van Napoleon Buonaparte, bestaande uit de bemoediging, de opwekking en het vaderland en Franschen, (weekblad 17 nummers).

1816 De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte, met eene kaart.

1816 Verhandeling over den geest van het algemeen placaat van 1725, door een oud ambtenaar.

1817 tot 1819. Rusland en de Nederlanden, beschouwd in derzelver wederkeerige betrekkingen tot op den jare 1725, vier deelen.

1817 Beschrijving der schilderij van J. W. Pieneman, den slag van Quatre-bras voorstellende.

1817 tot 1834. Geschied- en Letterkundig Mengelwerk, 16 stukken.

1819 Lettre à M. M. les Redacteurs de la Galer. hist. des Contemporains, sur la nécessité de rectifier et completter l'article concernant Mr. J. Koning. La Haye, de l'Imprimerie Belgique.

1820 Jacob Cats, aan Neerlands Jufferschap.

1823 Vier brieven gewisseld tusschen Mr. Jacobus Scheltema en Jacobus Koning, over de drukkunst.

1823 en 1824. Almanak voor de Studenten aan de Academie te Utrecht.

1826 en 1829. De uitrusting en ondergang der on-overwinnelijke vloot van Koning Philips de II. in 1588, met toevoegsels.

1827 Reintje de Vos, van Hendrik van Alkmaar, naar den Lubekschen druk van 1487, met eene vertaling.

1828 Geschiedenis der Heksenprocessen.

1828 Iets over de uitzetting, verbeteringen en verfraaijingen in en om Utrecht.

1829 Verhandeling over het bewerken van de geschiedenis der Nederlanden.

1830 Iets over het oproer en den opstand te Brussel en Luik en ter bemoediging der Landgenooten.

1832 Berigt en beoordeeling van het werk van Mr. C. A. Schaab, de geschiedenis der uitvinding van de boekdrukkunst.

1833 Hetzelfde werk in het Hoogduitsch, met aanteekeningen.

1833 Volksgebruiken der Nederlanders, bij het vrijen en trouwen.

1835 Overzigt der voornaamste verfraaijingen, veranderingen en verbeteringen, welke, sedert den jare 1821, te Utrecht zijn daargesteld. (Overgenomen uit het Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht.)

F. B. A.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1ste October 1405, sloot Frederik van Blankenheim, 51e Bisschop van Utrecht, een verbond met Vriesland, Groningen en Drenthe, hen belovende *duijsend jaer ende dagh* eenen vasten vrede te zullen houden, hunne vijanden geene hulp te verleenen en zelf hen niet te veroorloven, over zijn grondgebied te trekken, welk verbond door de vijf kapittelen, de stad Utrecht en de vier Stichtsche steden Amersfoort, Deventer, Kampen en Zwol bevestigd werd. Vroeger Bisschop van Straatsburg, werd hij tot deze waardigheid binnen Utrecht verkoren in het jaar 1393. Hij overleed den 9den October 1423 en was een zeer geleerd, voorzigtig en schrander man, die het Bisdom uit den zinkenden staat, waarin zijne voorgangers hetzelve gestort hadden, verhief. Hij voorspelde op zijn sterfbed de onheilen die het Utrechtsche bisdom boven het hoofd hingen, en stierf na eene regering van 30 jaren, in eenen hoogen ouderdom, op zijn slot te Vollenhoven, en is in de Domkerk aan de zuidzijde van het choor met groote plegtigheid begraven.

2de October 1574. Philips van Marnix, Heer van St. Aldegonde, bijzondere vriend en geheimschrijver van Prins Willem I., in 1573 door de Spanjaarden te Maaslandsluis gevangen genomen, en

te Utrecht op het Kasteel Vredenburg bewaard, bekwam op dezen dag zijne vrijheid terug.

(*Leven van Prins* Willem I.)

4de October 1549, legde Philips, zoon van Keizer Karel V., toen Prins van Spanje, later bekend onder den naam van Philips II., den eed af aan den Bisschop en de Staten van Utrecht, die hem wederkeerig trouw zwoeren, welke plegtigheid in het Choor van den Domskerk plaats vondt, terwijl hij niet voor den 25 October 1555, door den afstand van zijnen vader, het gebied der Nederlanden aanvaardde.

(Van de Water, *Utrechtsch Placaatboek.*)

9de October 1326. Raynald van Nassau, de eerste van dien naam, 8e Graaf van Gelder en Zutphen, door zijn zoon Raynald den jongen, op aanzetting van eenige Geldersche Heeren uit het bewind gestoten en te Montfoort gevangen gezet zijnde, overleed aldaar op dezen dag, nadat hij als Graaf 48 jaren geregeerd had.

(F. Halma, Tooneel, Lt. RAY.)

20 October 1528. Op dezen dag heeft Hendrik van Beijeren, Palsgrave van den Rijn, 58e Bisschop van Utrecht, aan Anthonie van Lalaing, Graaf van Hoogstraten, ten behoeve van Keizer Karel V., als Hertog van Braband en Graaf van Holland, overgedragen het tijdelijk en wereldlijk gebied van het Nedersticht,

met de steden Utrecht, Amersfoort, Rhenen en Wijk bij Duurstede, en alle de andere steden, sloten, blokhuizen, sterkten, dorpen en blokken, alsmede de sterkte op de Vaart en onderhoorigheden met allen krijgsvoorraad, meubelen, tollen, tienden, erfpachten, leenrechten, heerlijkheden enz. van het Nedersticht, na alvorens van de Prelaten der vijf Godshuizen den 13en Augustus van datzelfde jaar de toestemming hiertoe ontvangen te hebben. Deze overdragt geschiedde in wedervergelding van den bijstand die de Keizer hem verleend had tegen den Hertog van Gelder (*), en den volgenden dag werd door den burgemeester en de ingezetenen, met klokslag op de Neude de eed van getrouwheid afgelegd, waartegen de Graaf van Hoogstraten, als stadhouder van den Keizer, in deszelfs naam mede bezwoer hen te zullen beschermen (†), *zoo als een natuurlijk Vorst zijne landen en onderzaten schuldig is te doen.*

(*) Zie dit Tijdschrift. 1ste deel. 2de stuk. bl. 367.

(†) Er wordt in dien eed niets gewaagd van hunne voorregten te handhaven. Zie v. d. Water, Utr. Placaatb. 1ste deel bl. 16

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 October 1835.	. . . .	5 el 06 dm.
15 ————	. . . .	4 — 47 —
31 ————	. . . .	4 — 62 —

OVERLEDENEN op ondersc
gedurende d

	1815.		1816.		18	1826.	
	M.	V.	M.	V.	M.	M.	V.
Beneden de 3 Maanden. .	110	104	106	74	105	116	110
Van 3 tot 6 Maanden. . .	24	8	18	15	26	20	30
Van 6 — 12 » . . .	24	20	25	18	28	32	28
Van 1 tot 2 jaren. . .	35	34	18	29	55	45	35
Van 2 — 3 » . . .	25	27	13	10	26	13	22
Van 3 — 4 » . . .	12	12	4	7	20	10	12
Van 4 — 5 » . . .	9	6	5	8	6	7	5
Van 5 — 6 » . . .	5	6	5	2	15	3	2
Van 6 — 7 » . . .	5	2	1	2	10	3	1
Van 7 — 8 » . . .	3	2	4	1	2	6	—
Van 8 — 9 » . . .	1	2	5	4	5	2	2
Van 9 — 10 » . . .	2	2	3	2	2	—	—
Van 10 — 15 » . . .	7	7	8	6	8	5	4
Van 15 — 20 » . . .	14	8	15	3	5	18	11
Van 20 — 25 » . . .	34	13	21	9	10	71	15
Van 25 — 30 » . . .	15	18	26	8	14	31	24
Van 30 — 35 » . . .	23	15	13	14	16	13	18
Van 35 — 40 » . . .	17	17	13	19	8	21	14
Van 40 — 45 » . . .	12	21	13	15	19	15	11
Van 45 — 50 » . . .	18	25	21	19	27	19	12
Van 50 — 55 » . . .	20	22	14	30	19	16	13
Van 55 — 60 » . . .	24	17	24	17	27	19	19
Van 60 — 65 » . . .	34	27	34	34	44	28	24
Van 65 — 70 » . . .	23	25	24	57	37	16	30
Van 70 — 75 » . . .	18	29	23	37	28	27	36
Van 75 — 80 » . . .	19	35	25	35	33	20	25
Van 80 — 85 » . . .	19	34	17	37	18	21	25
Van 85 — 90 » . . .	12	10	13	14	6	11	18
Van 90 — 95 » . . .	1	4	4	8	4	5	9
Van 95 — 100 » . . .	1	1	—	2	1	2	1
Van 100 jaren en daarboven.	—	—	—	1	—	—	—
	566	551	513	515	604	605	552
	1117		1028.		1	1157.	

Statistiek.

Van de heusche vergunning aan ons verleend gebruik makende, hebben wij de staten bijeengebragt der plaats gehad hebbende sterfgevallen te dezer stede op onderscheiden leeftijd, en wel gedurende het door ons aangenomen tijdvak van twintig achtereenvolgende jaren.

Er heeft echter ten dezen aanzien, eene tweeledige inrigting bij den burgerlijken stand plaats gehad, die wij ons genoodzaakt hebben gevonden te volgen, en waardoor het overzigt niet in twee tienjarige, maar in twee ongelijke tijdvakken moet worden verdeeld, en wel in die van den jare 1815 tot en met 1826, en van den jare 1827 tot en met 1834.

Naar aanleiding hiervan leveren wij dan bij Tab. XII. eenen staat der Overledenen, in de stad Utrecht en derzelver voorsteden, gedurende de *twaalf* achtereenvolgende jaren van 1815 tot en met 1826, zullende die van de jaren 1827 tot en met 1834 in het vervolg worden geplaatst.

Bij het overzigt van beide deze staten te zamen genomen, zal het blijken, dat derzelver inhoud voor belangrijke beschouwingen en gevolgtrekkingen vatbaar is, die wij ons dan ook voorbehouden mede te deelen, alzoo de uitgebreidheid van stukken ons in de verpligting stelt, om voor het tegenwoordige, bij deze voorloopige vermelding te berusten.

Kadastrale Opmeting van Utrecht.

		B. R. E.	
Oppervlakte der stad.	Belast.	96. 98. 74.	
	Onbelast.	50. 10 43.	147. 09. 17.
Abstede.	Belast. .	296. 46. 76.	
	Onbelast.	34. 69. 10.	331. 15. 86.
Catharijne.	Belast.	1267. 76. 98.	
	Onbelast.	10. 60. 28.	1278. 37. 26.
Tolsteeg.	Belast.	186. 13. 89.	
	Onbelast.	16. 75. 45.	202. 89. 34.
Lauwerecht. . . .	Belast.	266. 39. 31.	
	Onbelast.	8. 71. 94.	275. 11. 25.
	Totaal. . .		2234. 62. 88.

Nijverheid.

OVER DEN TABAKS-HANDEL, EN DE TABAKS-TEELT IN DE PROVINCIE UTRECHT.

Het is door de geleerden nog niet stellig beslist geworden, welk land voor het oorspronkelijk vaderland van de tabaksplant moet gehouden worden, evenmin ook aan welk volk derzelver eerste aanwending tot rooken, kan worden toegekend. De beslissing van dit geschilpunt zal zich echter wel tot Azië of Amerika moeten bepalen, daar er tot nog toe geene bewijzen voorhanden zijn, dat Europa, Afrika of Nieuw Holland hierop eenige aanspraak hebben.

Toen de Spanjaarden in het jaar 1492 het nieuwe werelddeel van Amerika ontdekt en op het eiland Kuba aangekomen waren, vonden zij bij de inwoners het tabak rooken in zwang, en noemden dit kruid reeds toenmaals Tobacco.

Zestig jaren daarna of wel in het jaar 1560, toen Jean Nicot Ambassadeur van Frankrijk aan het Hof van Portugal, naar Lissabon reisde, werd hij door eenen koopman uit Holland, het eerst met de tabaksplant,

31 *

en het zaad, waarvan zij gewonnen wordt, bekend gemaakt. Bij zijne aankomst te Lissabon, overhandigde hij het zaad van deze plant aan den Groot-Prior, als ook bij zijne terugkomst in Frankrijk, aan de Koningin Catharina de Medicis.

Omtrent het verder geschiedkundige van de tabaksplant, bijzonder ten aanzien van derzelver verspreiding over Europa, zullen wij slechts het volgende, kortelijk aanstippen.

In het jaar 1564 zond de stadsgeneesheer Occo van Augsburg, eenige tabaksbladen aan den geneesheer Funk te Memmingen, en deze wederom aan den geneesheer Gesner te Zurich. In het eerst bediende men zich van dezelve alleen tot het genezen van wonden, doch het zijn de Spaansche krijgsbenden van Keizer Karel V. geweest, die het eerst het rooken van tabak in Europa hebben ingevoerd. In 1570 werd dit in Holland nagevolgd, en de tabak door den toenmaligen handel van Oud-Nederland, reeds meer en meer over Europa verspreid. Omstreeks het jaar 1579 bragt de bisschop Tornabona de tabaksplant van Parijs naar Florence, alwaar bisschop Alfons dezelve voortteelde en met goed gevolg als geneesmiddel aanwendde. Na het jaar 1580 geraakte de tabaksplant door toedoen van den Pausselijken Nuntius te Lissabon, Prosper de Sante Groce naar Rome. Niet lang na het jaar 1580 vond het tabak rooken ook in Engeland opgang, en rigtte men daar, gelijk ook in Frankrijk, daartoe afzonderlijk bestemde rookhuizen (tabagiën) op. In 1604 legde Jacob de I[e], Koning van Engeland, eene zware belasting op elk pond

tabak, ten einde het gebruik daarvan te keer te gaan. De verordening, dienaangaande op den 26 October 1604 uitgevaardigd, zegt: » Dat tot nog toe alleen » voorname lieden zich van den tabak als genees- » middel bedienden, doch dat thans een hoop ge- » meen volk van den laagsten stand, daarvan der- » wijze gebruik maakte, dat de gezondheid der onder- » danen daardoor bedorven werd, het geld ten lande » uitging en eindelijk de anders vruchtbare grond » door het telen van dat schadelijk onkruid op den- » zelven, ten kwade werd aangewend."

In het jaar 1605 leerden de Turken den tabak kennen, en omstreeks 1610 werd het gebruik van denzelven zeer algemeen onder hen, hoewel om zulks te beletten, een Turk die gerookt had, met eene door den neus gestoken pijp alle straten van Konstantinopel werd rondgeleid, en Murad IV. dengenen, die tabak rookte, aan handen en voeten deed verminken. De schach Abbas de Groote van Persië, deed eenen koopman, die met tabak in de legerplaats was gekomen, met pak en zak verbranden.

In het jaar 1615 bragt Virgilis Orsino de gewoonte om tabak te rooken, van Engeland naar Rome over, en leerde de behandeling daarvan aan den kardinaal Crescentio. Het was omtrent ditzelfde tijdstip dat voor het eerst met de tabaksteelt bij Amersfoort, een aanvang werd gemaakt. In 1616 werd de tabak in Noorwegen bekend, en in 1620 werden uit Engeland eenige tabaksplanten door den koopman Robert Koningsman, te Straatsburg

ingevoerd. In 1624 sprak Paus Urbaan den banvloek uit over al degenen die in de kerk snuif gebruikten, aangemerkt toen reeds Spaansche geestelijken onder het houden der mis, zich van snuif bedienden. In 1634 werd het tabak rooken in Rusland verboden, op straffe van de neus te verliezen; vroeger stond er de dood op. In 1657 werd te Venetië de tabakspacht ingevoerd. In de eerste vijf jaren bragt zij 46,000 dukaten op. In 1661 nam het kanton Bern eene strenge verordening tegen het rooken van tabak, en rigtte onder den naam van *Chambre du Tabac* eene Tabaks-Regtbank op, die bijna honderd jaren lang in wezen bleef. Bij eene, naar de tien geboden afgedeelde policie-verordening van datzelfde jaar, werd het rooken van tabak gesteld onder de rubriek: *gij zult niet echtbreken*. In 1675 werd het tabak rooken andermaal bij gevangenisstraf, boete en te pronkstelling verboden. Omtrent 1674 vervaardigde men reeds tabakspijpen, die in het midden eene opening hadden, door welke het olieachtige vocht in een glazen zakje werd opgenomen. Nog in 1689 werd de tabaksbouw in Hongarijen op straffe van 2 à 300 gulden verboden, doch in 1697 nam deze teelt in Hessen, in den Rijnpalts en in geheel Duitschland aanmerkelijk toe, waardoor allengs over geheel Europa de bestaande vooroordeelen tegen dezelfs teelt en gebruik een einde namen; zij werd meer en meer een voorwerp van algemeenen handel en bijzonder voor Oud Nederland een gewigtige tak van nationale nijverheid, die aan den koophandel, de scheepvaart en een daartoe af-

zonderlijk fabriekwezen ongemeen groote voordeelen aanbragt, welke wij, bij eene nadere beschouwing zullen ontwikkelen.

De steden van Amsterdam en Rotterdam hebben, sedert een aantal jaren het grootste aandeel gehad in de aanzienlijke toevoeren van tabak, welke uit Amerika naar Europa zijn verzonden geworden. Twee gewigtige oorzaken hebben daartoe voornamelijk aanleiding gegeven: vooreerst, onze uitgebreide commissiehandel, en ten anderen, onze groote en bijzondere kundigheden in deszelfs onderscheidene sorteringen en wijze van bewerking en bereiding, om die tot rook- en snuif-tabak te fabriceren, in welken tak van nijverheid en kennis, tot heden toe, ons nog geene natie op zijde heeft kunnen komen, laat staan overtreffen.

De gewone gemiddelde toevoer van tabak uit Amerika naar Europa, kan op 60 à 70,000 vaten, of nagenoeg op 60 à 70 millioenen ponden worden berekend, van welke hoeveelheid jaarlijks dooreen gerekend, de helft, dat is 30 à 35000 vaten, of 30 à 35 millioenen ponden tabak naar Amsterdam en Rotterdam worden aangevoerd. Er zijn echter tijden van grooter aanvoer geweest, zoodat zich te Rotterdam in één jaar *dertig duizend vaten* Maryland en Virginie tabak alleen in de eerste hand bevonden, zonder nog den aanzienlijken voorraad in de tweede hand daarbij in aanmerking te nemen.

Men heeft wel eens berekend, dat alleen in Amsterdam en Rotterdam de tabaksfabrieken, aan *vier en twintig duizend* menschen een ruim middel van bestaan

opleverden, waaronder nog niet eens de karotten- en Andouilles-fabrieken begrepen zijn. Vóór 100 jaren was het fabriceren van karotten tot snuif-tabak nog niet bij ons bekend; wat wij daarvan benoodigd waren, werd ons uitsluitend van Duinkerken en St. Omer toegevoerd. Eenige fabriekanten van beide deze plaatsen vestigden zich ter woon te Rotterdam, en maakten eenige gewone tabaksfabriekanten en particulieren opmerkzaam op de voordeelen die eene karotten-fabriek konden opleveren. Een Duitscher, met name Mückenschreiber, was de eerste, die eene karotten-fabriek te Rotterdam opriglte; met grooten roem heeft hij zich staande gehouden, en zijne fabriek werd in later tijd door de Heeren Durselen en Jung overgenomen en voortgezet. Geen wonder dan ook, dat door zoo vele beroemde karotten-fabrieken enz. als er sedert dien tijd zijn opgerigt, de Rotterdamsche markt eenen zeer aanmerkelijken invloed verkreeg, niet slechts op de aanvoeren van Amerika, maar ook op die van andere Rijken, blijkens, dat in het jaar 1775 alleen van Engeland en Schotland, meer dan *negen en twintig milioenen* ponden Marijland en Virginie tabak, meestal naar Rotterdam zijn verzonden geworden.

Behalve eenen zoo grooten handel in Marijland, Virginie en Kentuckij tabak, hadden wij voorheen ook een' uitsluitenden handel in de Varinas tabak. Dit voorregt viel Amsterdam nog te beurt van het jaar 1750 tot 1775. De Spaansche *Compania Real de Guipuscoa*, consigneerde de meeste harer goede en fijne kwaliteiten van Varinas aan het huis van Casas en C^o.

aldaar, Zij werden aangevoerd in Canassers onder de bepaalde en bekende merken van M. B. A. en G. Deze merken gaven de onderscheiding en bijzondere kwaliteiten te kennen. De Spanjaarden waren in dien tijd aan deze merken en sorteringen zoo getrouw, dat dikwerf zonder bezigtiging, de partijën enkel naar die aanwijzingen van het merk of Connossement, geheel ter goeder trouw verkocht werden. Naderhand zijn zij hiervan afgeweken, hetgeen dien handel zeer heeft benadeeld, doch waarvan men de oorzaak zoeken moet, in de omstandigheden, waarin Spanje tijdens den Engelschen oorlog verkeerde, in betrekking met hare bezittingen in Zuid-Amerika

In den Handel van Virginie tabak, heeft sedert eenige jaren eene aanmerkelijke vermindering plaats gehad; waarvan de oorzaak niet aan ons, maar aan de Noord-Amerikanen zelven te wijten is. De beste tabak op Virginië, welke *Sweetsend* tabak genoemd wordt, vindt men in die streek lands, welke zich uitstrekt tusschen de rivier van IJork en die van James. Daar de Virginische bladen alle Sausen op snuif- en rooktabak aannemen, altoos goeden tabak leveren, en ook zeer zelden in gisting bederven, zoo is deze soort bijzonder geschikt voor karotten en andouilles, die zeer goed met onze inlandsche of Amersfoortsche tabak te vermengen is. Voor onze karotten fabrieken werd zij dus veel gebruikt en gaf aanleiding tot eenen grooten handel. Sedert eenige jaren heeft men echter goed gevonden, dezen tabak in Virginië eene bijzondere behandeling te doen ondergaan, en door bijgebragte sausing aan denzelven het voorkomen van vetten tabak,

en eenen goeden geur te geven. De ondervinding heeft intusschen doen zien, dat hetgeen men tot verbetering trachtte aan te wenden, juist voor denzelven nadeelig is, daar de sausing den tabak spoedig tot bederf doet overgaan, en hij dikwerf inwendig reeds geheel verrot is, alvorens hij tot ons komt, en in onze fabrieken bewerkt kan worden. Mogt men goed vinden de nieuwe wijze van behandeling in Virginië na te laten, en zich aan het oude te houden, dan zouden onze fabriekanten weder gaarne van denzelven gebruik maken, en die handel tot de vroegere welvaart kunnen worden teruggebragt.

Sedert bijna dertig jaren heeft zich ten aanzien van den tabak, een nieuwe tak van handel opgedaan, die zich algemeen over Europa heeft verspreid en thans reeds eenen aanmerkelijken graad van uitgebreidheid heeft verkregen; namelijk de handel in *cigaren*; waarom wij het niet ongepast vinden ook met een enkel woord daarvan te gewagen.

Het Spaansche woord *Cigarro* beteekent een tot rooken bestemd pijpenvormig gerold of gewonden stuk papier of tabaksblad, waarin zich eene inlage van tabak bevindt. Deze inlage, of de inwendige tabak wordt *Tripa* genaamd; het dekblad *Capa*, en *Liar* beteekent de inlage met een dekblad omwinden.

De voornaamste tabaksbladen welke door de Spanjaarden tot fabricering der cigarros worden aangewend, zijn Havannah, Virginia en Marruecos. Deze drie soorten begrijpt men onder den naam van *Tabaco blanco*. In de Spaansche Zigeunertaal (en Gitino) wordt de witte tabak *Truxan Perdrix* of soldaten-

tabak genoemd. Onder zwarten tabak, *Tabaco Negro*, verstaat men de Brasilische bladen. Deze rookt men in Kastilië, gesneden en in papier gerold. In Katalonië rooken de voerlieden die uit korte pijpen, doch bij fatsoenlijke lieden is deze gewoonte niet in gebruik. Zeer dikwijls ziet men op het dekblad kleine vlakjes of punten welken in het Spaansch *Mataduras* of hagelslagen genoemd worden. Waarschijnlijk zijn zij veroorzaakt door nachtvorsten of wel door het een of ander insect. Bij zulke stipjes kunnen de bladen ligt tot bederf komen. Wanneer zij er menigvuldig op gevonden worden, houdt men die voor eene schoonheid; de bovenste laag in een kistje, is daarom dikwijls van geparelde cigaren.

De Havannah cigaren zijn, zoo als bekend is, de beste, welke er tot nog toe in de wereld gevonden worden. Zij zijn de meestgeliefde en ook in de daad de beste der Spaansch-Amerikaansche soorten. Men onderscheidt dezelve niettemin in beste en mindere kwaliteiten. De kostbare bladen, van eene heldere goudgele kleur, groeijen slechts in eenen kleinen omtrek van het eiland Cuba. Van deze uitgelezene soort werd in vroegeren tijd één assortiment vervaardigd, dat alléén voor den Koning van Spanje bestemd was. Een bepaald getal van deze cigaren verdeelde de Koning als een geschenk onder zijn staatsbeambten: gebeurde het nu, dat onder dezen zich bevonden, die van dit geschenk geen gebruik maakten, zoo gaf dit oorzaak, dat deze pretieuse cigaren wel eens in vreemde handen overgingen, door welke zij alsdan,

als eene zeldzame toevalligheid, altoos tot ongemeen hooge prijzen en ten duurste betaald werden.

In grootere menigte vindt men op het eiland Cuba de bruinere bladen, die veel sterker zijn, en ook zeer groote liefhebbers vinden.

In de Havannah neemt men niet anders dan uitgezochte en tot rijpheid gekomen bladen; deze worden regelmatig tot cigaren gefabriceerd, en wel zoodanig, dat zij hunne natuurlijke kracht en geurigheid behouden.

Geheel anders is het met de Havannah bladen, welke buitenslands verzonden worden; deze zijn van eene veel mindere soort, ook gaat door het veelvuldig nat maken en de vochtigheid, het grootst gedeelte van hunne kracht en geurigen smaak verloren.

Het voormalig koninklijk magazijn, *Estanco* genaamd, alwaar de opgekochte bladen en de daaruit gefabriceerde cigaren bewaard worden, is het prachtigste gebouw in de Havannah. Hier worden de cigaren hetzij op staanden voet verkocht, ook de uitvoer tegen betaling der tolgelden veroorloofd, of zij komen in handen van de tolbedienden in Spanje, die dezelve los, *al granel*, en bij ponden verkoopen. Meestal geschiedt echter de verkoop in *Caxas* of kisten, die 2, 4, tot 8 ponden inhouden.

Er moet nog eene bijzonder groote en onvergelijkelijk schoone soort van cigaren zijn, die niet dan met moeite alléén van Geestelijken in de Havannah te verkrijgen is. De oorzaak hiervan is, dat de planters aan de Geestelijken van hun kerspel, de allerschoon-

ste bladen tot een geschenk geven, van welke deze vervolgens zelve de cigaren vervaardigen.

Het Monopolie en de verbindtenissen van dezen tak van handel, zoo als zij vroeger ten voordeele van de kroon van Spanje hebben bestaan, thans geheel vervallen zijnde, is het voor onze Oud-Nederlandsche zeehandelaren van het grootste aanbelang, gelegenheden te zoeken, om met de planters overeenkomsten te treffen, ten einde in de gelegenheid te geraken tot het bekomen van die kostbare Havannah-bladen, van goudgele kleur, waarvan de gefabriceerde cigaren voorheen alleen en uitsluitend voor den Koning van Spanje waren bestemd. Reeds trachten de Engelschen zich dezelve eigen te maken, en de tijd zal leeren, in hoe verre zij hierin slagen zullen.

De Spaansche *Sevillanos* cigaren zijn dezulke, welke nog heden in de koninklijke fabriek te Sevilië in Spanje gefabriceerd worden; ook wordt aldaar de bekende *Spaniol Tobaco Colorado* bereid. Een pakje, in het Spaansch *Un atado de Cigarros* geheten, houdt 51 stuks; men mag geene anderen dan Virginie-bladen daartoe gebruiken. Ieder ander blad is in Spanje contrabande. Het is aldaar de gewoonte, dat het dekblad van de Havannah-cigaren, van de regter naar de linker, en dat der Sevilische daarentegen, van de linker naar de regterzijde gewonden wordt.

De Spaansche Industrie heeft ook *kleine zakboekjes met cigaren papier* te voorschijn gebragt. In deze vindt men eenige honderden, voor cigaren gesneden, blaadjes, in een' bonten of kleurigen band gebon-

den. De cigarenrooker draagt dit boekje bij zich, en scheurt, wanneer hij rooken wil, hieruit een bladje, waarin hij den tabak, die het meest aan zijnen smaak voldoet, naar eigen goedvinden wikkelt.

Wanneer wij ons toeleggen om de beste en fijnste soorten van tabaksbladen voor cigaren op eene goede en deugdzame wijze te bereiden, zoo als het voormalig Spaansch Amerika die oplevert, dan zal het niet missen, of dit fabrikaat zal voortdurend tot eenen aanzienlijken handel, en tot uitgebreide buitenlandsche commissiën, voor Oud-Nederland aanleiding geven.

(Het slot in een volgend Nommer.)

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT EN DERZELVER VOORSTEDEN,
IN DE MAAND

October 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *October.*

Arie, *soon van* Jacobus van den Hoeven *en* Elisabeth Vringer.

Johanna Willemina, *dochter van* Martinus Johannes de Ronde *en* Elisabeth Willemina Hageman.

den 2 *October.*

Hendricus Johannes, *soon van* Joan Lambertus Teunissen *en* Wilhelmina van Kerkhoff.

Gijsbertus, *soon van* Adriaan Groenendijk *en* Jannetje van Loon.

Baltus, *soon van* Johannes Hermanus Hendricus Starman *en* Petronella den Bieman.

Eltjo Ernst, *soon van* Jan Smit Tjabring *en* Geertje Jans de Boer.

Hendrik, *soon van* Hendrik Antonij Leniger *en* Francina Hoevers.

Jan Hendrik, *soon van* Hendrik van Draanen *en* Anna Jacoba van Brussel.

Theodora, *dochter van* Jean Josse Leva *en* Gerarda Burgemeester.

Martinus, *soon van* Hendrik Mertens Tip *en* Johanna Altheen.

den 3 *October.*

Johanna Gerarda, *dochter van* Cornelis van de Groenekan *en* Johanna Petronella Wagenaar.

Pieter, *soon van* Sebastiaan van Ingen *en* Johanna Sophia Catharina Lahaij.

Sara Elisabeth, *dochter van* Nicolaas de Brons *en* Sara Elisabeth Falentijn.

Johanna Mechtelina Wilhelmina, *dochter van* Willem van Liefland *en* Anna Catharina Gersen.

Teunis, *zoon van* Pieter Spierenburg *en* Johanna van Stigt.

Ernst Hendrik Antonij Adriaan, *zoon van* Ernst Frederik Antonie Johannes Herminghuijsen *en* Geertruijda Maria Ravestein.

den 5 *October.*

Johanna, *dochter van* Johan Jacob Martens *en* Geertruida van der Lingen.

Anthonia, *dochter van* Adrianus Philippo *en* Susanna Charmant.

François Joseph, *zoon van* Franciscus Josephus Henrard *en* Maria Charlotta Guillaume.

Gerrit, *zoon van* Pieter van Stenis *en* Maaijke Ravesteijn.

Cornelis, *zoon van* Josina van den Hazenkamp.

Steventje, *dochter van* Tijmen van den Heuvel *en* Hendrica Johanna Wiekenkamp.

Jacoba, *dochter van* Johannes Loffeld *en* Jacoba Rietveld.

Jan, *zoon van* Jan Bilders *en* Aletta Picard.

Geertje Wilhelmina, *dochter van* Jacob Bresser *en* Christina Jacoba Meere.

den 6 *October.*

Roelof, *zoon van* Lammert van den Ham *en* Agie van der Maal.

Margaretha Johanna Fredrica, *dochter van* Hendrik Christiaan Liefting *en* Hendrikje Olofsen.

Felix Johannes, *zoon van* Johannes van der Kaaij *en* Maria Schipperijn.

Anthonia Josephina, *dochter van* Gerardus Otto *en* Jacoba Smit.

Jacobus, *zoon van* Isaak van der Linden *en* Wilhelmina Regter.

Ludovicus Hermanus Josephus, *zoon van* Theodorus Josephus Anthonius Haerten *en* Maria Bernardina Mulder.

Geertruij, *dochter van* Anthonie Anders *en* Theodora Jacoba.

Christiaan, *zoon van* Christiaan Eggink *en* Maria van Drogenbroek.

den 7 *October.*

Pieter Paulus, *zoon van* Pieter van Veldhoven *en* Elisabeth van Zutphen.

Johannes, *zoon van* Hendrik Rietveld *en* Maria Wintershoven.

den 8 *October.*

Gerrit, *zoon van* Hendrik van Meerten *en* Elisabeth Fukkink.

Hendrica Anthonia, *dochter van* Willem van Geest *en* Femmetje van der Vlerk.

Pieter Johannes, *zoon van* Jacob Krijnders *en* Hendrica de Wolff.

Geertruida, *dochter van* Willem van Stockum *en* Geertruida Verloop.

den 9 *October.*

Helena Josina, *dochter van* Helena Born.

Maria Jacoba, *dochter van* Johan Coenraad Jong *en* Maria van Doorn.

Adriaan Jacob, *soon van* Bernardus Ouwejan *en* Wilhelmina Elisabeth Vis.

den 10 *October.*

Gerrit, *soon van* Machiel Kersten. *en* Antoinetta Kuijper.

Alida, *dochter van* Hendrik Jansen *en* Geertruij Hasendonk.

Maria Frederica Louisa, *dochter van* George Frederik Christiaan Guth *en* Maria Servaas.

Laurens, *soon van* Leonardus van Rooijen *en* Catharina Maas.

Hendricus, *soon van* Cornelis Vermeer *en* Johanna Copijn.

den 12 *October.*

Johannes, *soon van* Andries Roelofs *en* Johanna Maria Schouten.

Magdalena, *dochter van* Gerbert van Oost *en* Maria Lucas.

Jan Willem Fredrik, *soon van* Gijsbertus Morren *en* Clasina Maria Mulder.

Jacob Bernard, *soon van* Hendrik van den Berkhof *en* Bartje Krauwel.

Johannes, *soon van* Willem de Rijk *en* Cornelia de Rijk.

Elisabeth Catharina Hendrica, *dochter van* Bernard Heinrich Entcken *en* Alida Maria Pieck.

Jacobus, *soon van* Hendrik Jacobus Penning *en* Adriana Visser.

den 13 *October.*

Jacomina Cornelia, *dochter van* Evert de Bruijn *en* Cornelia van Velsen.

Cornelis, *soon van* Cornelis van Dijk *en* Maria Elleman.

Adriana, *dochter van* Hendrica van Bern.

den 14 *October.*

Gerrit Willem, *soon van* David Jan Bomberger *en* Rinske Lijcklama à Nijeholt.

Cornelis Anthonius, *soon van* Wilhelmus van Steenderen *en* Elisabeth Doornbos.

Petrus Paulus Cornelis, *soon van* Hermanus Wenneckes *en* Petronella Paulina van Rooijen.

Elisabeth, *dochter van* Nicolaas de Marie *en* Maria Pouwelse.

Johanna Wilhelmina, *dochter van* Johanna Pouwels.

den 15 *October.*

Johannes, *soon van* Maria de Kleuver.

Josephina Johanna, *dochter van* Leendert Lancee *en* Petronella Sophia Ballendux.

Anthonia Fredrica, *dochter van* Antonius van Ramele *en* Anna Brigitta Roelvink.

Elisabeth, *dochter van* Maria Catharina Falentijn.

Albertus, *soon van* Johannes Doeser *en* Cornelia van Dijk.

Johanna Geertruida, *dochter van* Andries Klaver *en* Johanna Geertruida Martens.

Maria Gijsberta, *dochter van* Christiaan Jansen *en* Maria Evers.

den 16 *October.*

Hendrik Willem, *soon van* Hendrik van Doesburg *en* Catharina Maria van Arkel.

Alberta Maria, dochter van Jan Willem Borgers en Catharina van Elk.
Hendrik Georg, soon van Hendrik Georg Rombach en Cornelia Verbruch.
Cornelis Jacobus, soon van Jacobus Hendriks en Cornelia de Kruijff.

den 17 October.

Cornelis Jordanus, soon van Anthonie Wessel Stephanus Pel en Maria Petronella Smits.
Dina, dochter van Jan Lamair en Johanna Elling.
Maria Johanna, dochter van Jacoba van der Meijden.
Cornelis, soon van Cornelis Bettink en Johanna Maria Luca.
Agatha, dochter van Gerrit van Cuijlenburg en Geertruida van Horsen.
Johannes Galenus, soon van Theodore Casimir Arensma en Wilhelmina Adriana Baronnesse van Sijtzama.
Dirk, soon van Elbert Ebben en Catharina Elisabeth Stern.
Hendrica Cornelia, dochter van Willem van Engelen en Hendrina Cornelia van der Bost
Abraham, soon van Samuel Levie Herschel en Johanna Kortenhout.

den 19 October.

Arnoldus Gerardus, soon van Gerardus Johannes Stevens en Maria Wilhelmina Schuller.
Hendrika, dochter van Anthonius Arts en Agnes Driessen.
Johannes Hendrik, soon van Willem Hendrik de Jong en Maria Wilhelmina Schadee.
Alberta, dochter van Stephanus van Gent en Alida Logman.
Petronella Cornelia, dochter van Maria van Ditmars.
Dirkje, dochter van Hendrik Rigteringen en Anthonia Imhof.
Anna, dochter van Christiaan Willekes en Theodora Pegter.
Alberta, dochter van Neeltje van Zandwijk.
Herman Jacob, soon van Salomon van Lier en Mariane Gunst.

den 20 October.

Jelis, soon van Jelis van der Pijl en Dirkje Melgers.
Johanna Louisa, dochter van Gijsberta Uijlenbroek.
Martina, dochter van Martinus Alteveld en Maria van Riet.
Johannes, soon van Jacobus Holl en Francina de Bont.
Maria Jacomina, dochter van Adrianus Brouk en Johanna Koot.
Maria Louisa Augusta, dochter van Louis Appolinus Witte Eechout en Hendrica Gerarda Ras.
Dorantus Frederik Johannes Alexander Anthoen, soon van Johan Christiaan Mügge en Aldegonde Caritas Zencker.
Johannes Theodorus, soon van Johannes Gerardus Spitsbaard en Aartje Taris.

Jan, zoon van Jan Sellenraad en Antje Smit.

den 21 *October.*

Marinus, zoon van Hendrik Adriaan Hauer en Johanna Verheef.

Johannes Gerhardus, zoon van Gerhardus Polleur en Johanna Daverina van Leusden.

Willem Theodorus, zoon van Cornelis ten Bosch en Johanna Margaretha van Leeuwen.

den 22 *October.*

Hendrik Wilhelmina, dochter van Hendrik Hekman en Wilhelmina Neeland.

Johannes, zoon van Gerrit van Reenen en Cornelia Block.

Willem Anthonius Gerardus, zoon van Gerard Petrus van Rooijen en Maria Wilhelmina Bos.

den 23 *October.*

Nicolaas Cornelis, zoon van Abraham Rudolf Swagers en Johanna Hendrica Broers.

Thomas Johannes, zoon van Catharina Balfoort.

Johannes, zoon van Dirkje de Jong.

den 24 *October.*

Johannes Cornelis, zoon van Gerrit Spierenburg en Johanna van Luijn

Claziena Johanna Gerardina, dochter van Servaas van Rooijen en Neeltje Losgert.

Jan Jacob, zoon van Jacob van Egmond en Jannetje Hardebol

Jurrianus, zoon van Clasina Lancee.

Adrianus, zoon van Hendricus Johannes Jacobus Jansen en Anna Clasina Felix.

Johannes, zoon van Johanna de Ridder.

den 26 *October.*

Gijsbertus Johannes, zoon van Rutger Huijgens en Martina de Rooij.

Johannes, zoon van Bernardus Verbeek en Jannigje Vierbergen.

Willem Adrianus, zoon van Willem Adrianus de Bruijn en Johanna van Loon.

Jan, zoon van Jan Schallekis en Maria Sibilla de Haart.

Gerrit, zoon van Willem de Vreede en Jacoba Berbers.

Aletta Regina Albertina, dochter van Jacobus van Dorsten en Margaretha Johanna Clasina Jansen.

den 27 *October.*

Cornelia Margje, dochter van Gijsbertus Vermaak en Cornelia Groenewoud.

Theodorus Wilhelmus, zoon van Willem van Maarschalkerweerd en Cornelia van der Horst.

Johanna Hermina, dochter van Joannes van Rooijen en Hermina Hardenberg.

Maria Johanna, dochter van Stephanus Johannes Carels en Sibilla Schor.

Albertus Marinus, zoon van Albertus Arend Stuivenberg en Elisabeth Cecilia Hoogland.

den 28 *October.*

Marinus Franciscus, *soon van* Jacob Hendrik Lofveld *en* Elisabeth Vlastuijn.

den 29 *October.*

Bernardina Wilhelmina, *dochter van* Wouter Macquelijn *en* Elselina Elisabeth Clarisse.

Jacoba Johanna, *dochter van* Christiaan Haaksman *en* Jacoba van Termeij.

Anthonius Theodorus Gerardus, *soon van* Theodorus Kocken *en* Anthonia Houtman.

Geertruida, *dochter van* Johannes Salgus *en* Hendrica Bel.

Johan August Christiaan, *soon van* Johan Christiaan Guise *en* Maria van der Put.

Gerrit, *soon van* Jan Aret *en* Gerarda Schouten.

den 30 *October.*

Johanna Maria Helena, *dochter van* Arnoldus Joannes Verbunt *en* Maria Ludovica Josephina Taranget.

Dirk, *soon van* Johan Adam Jenner *en* Anna Busgart.

Christiaan, *soon van* Johan Andreas Christiaan Grauw *en* Johannetta Egeling.

den 31 *October.*

Catharina Wilhelmina, *dochter van* Anthonius Thomassen *en* Petronella van Rossum.

Reindert Willem, *soon van* Pieter Kraft *en* Geertje van Dijk.

Maria, *dochter van* Maria Ullersma.

Johanna Maria, *dochter van* Hermanus Hogelander *en* Maria Stam.

Johanna Cornelia, *dochter van* Johannes Vollenoven *en* Cornelia Weijers.

Johanna Hendrica, *dochter van* Pieter Tobias Gevers *en* Alida Langlois

Gerardus Nicolaas, *soon van* Nicolaas Bussing *en* Willempje Gerritsen.

Johannes, *soon van* Jacobus Jansen *en* Maria Schutter.

Johanna Helena, *dochter van* Johan Joseph Terstegen *en* Johanna Kusters.

Er zijn in de maand OCTOBER 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	84.	
» » Vrouwelijke »	61.	
		145.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht.	2.	
» » Vrouwelijke » . . .	4.	
		6.
Totaal.		151.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	6.
» dochters.	9.
Totaal. . . .	15.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *October.*

Abraham Sikkel, weduwenaar, Apotheker, met Willemina Maria van Rijn, beide geboren en wonende alhier.

Gerardus Tusschenbroek, timmerman, geboren alhier, met Cornelia van der Voort, geboren te Amerongen, beide won. alhier.

den 7 *October.*

Josephus Stam, opperman, met Maria Faber, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Cornelius van Meegen, timmerman, geboren te Abcoude, met Catharina Klinkvis, geboren en beide wonende alhier.

Gerardus Joannes Zweers, schoenmaker, geboren te Zutphen, met Elisabetha Weijenberg, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Gerrit Carel Vermeer, winkelier, geboren te Amersfoort, met Jacoba Johanna Eskes, winkelierster, geboren en beide wonende alhier.

Johannes van Fulpen, winkelier, geboren te Breukelen, met Ernestina Johanna Polman, geboren te Amerongen, beide wonende alhier.

Johannes Cousijn, schrijnwerker, met Alida Jacoba Bogaert, weduwe, beide geboren en wonende alhier.

Jan Hermanus de Haas, ambtenaar bij 's rijks belastingen, geboren te Coevorden, Provi Drenthe, met Maria Helena Josepha Anten, gedivorceerde vrouw, geboren te Zwolle, beide wonende alhier.

Ludovicus Hippolitus Hesselman, schoenmaker, met Cornelia Maria van Steijn, beide geboren en wonende alhier.

den 8 *October.*

Hendrik van Ommeren, notaris, geboren alhier, met Hendrietta Clasinetta Maria van Kesteren, weduwe, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

den 14 October.

Gerrit Rentzenbrink, weduwenaar, arbeider, geboren te Zuijlen, met Catharina Rattie, weduwe, geboren te Leijden, beide wonende alhier.

Johannes Wesselo, onderwijzer, geboren alhier, met Johanna Wilhelmina Boezel, geboren te Vleuten, beide wonende alhier.

Jan Kerkmeester, werkman, geboren te Huizen, Prov Noord-Holland, met Margrita van Os, weduwe, vischvrouw, geboren en beide wonende alhier.

den 21 October.

Antonius Franciscus Hoelen, weduwenaar, stadskazernmeester, geboren te Amsterdam, met Agatha Ludowina Schrueder, weduwe, geboren te Harlingen, beide wonende alhier.

Johannes Hendrikus Wassink, zadelmaker, met Henrietta Geertruijda Jane van Wijngaarden, beide geboren en wonende alhier.

Evert Burgers, broodbakker, geboren te Brummen, Provincie Gelderland, met Marguerite Huskes, dienstmeid, geboren te Creveld in Pruissen, beide wonende alhier.

Wilhelmus Coenen, smid, geboren te Herwen, Prov. Gelderl., met Elisabeth van der Linden, naaister, geboren en beide wonende alhier.

den 22 October.

Martinus Everhardus D'Aillij, weduwenaar, makelaar, geboren en wonende te Amsterdam, met Alida Angeniesse Kreenen, geboren te Velp, Prov. Gelderland en wonende alhier.

Nicolaas de Graaf, weduwenaar, notaris, geboren alhier, met Christina Henrietta Guldensteeden, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

den 28 October.

Izaak Zandwijk, grutterskneght, met Johanna Antonia van Oort, beide geboren en won. alhier.

Martinus Michielse, knoopmaker, met Jaantje de Meijer, beide geboren en wonende alhier.

Henricus Antonius Remmi, weduwenaar, zeepziedersknecht, geboren te Amsterdam, met Henrica Custers, dienstbaar, geboren te Bergharen, Prov. Gelderland, beide won alhier.

Bastiaan van Leersum, metselaar, geboren en wonende aan de Bilt, met Gijsje de Voest, dienstbaar, geboren en wonende alhier.

Hermanus Wiekenkamp, werkman, met Agatha Bomer, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Petrus Straatman, steenhouwer, met Joanna Isabella de Haart, beide geboren en won. alhier.

Lion Marcus Nathan, kunstenaar, met Betje Schuitevoerder, koop-

vrouw, beide geboren te Amsterdam en wonende alhier.

Gerardus van Lint, knoopmaker, met Catharina Grijff, kleerbleekersmeid, beide geboren en wonende alhier.

Jacobus Adrianus Maigret, kunstschilder, met Margaretha Angenieta Viveen, beide geboren en wonende alhier.

Andreas Agterberg, hovenier, geboren alhier, met Christina Maria van Asch, naaister, geboren te Wijk bij Duurstede, beide wonende alhier.

Jan Alexander van Viegen, met Geertruida Petronella Larive, beide geboren en won. alhier.

den 29 October.

Guillaume Auguste Felix Quarin Willemier, officier van gezondheid der 2 klasse bij 't groot Rijkshospitaalen medicinae doctor, geboren te Haarlem, met Sara Clasina Elisabeth Storm van 's Gravesande, geboren en beide wonende alhier.

TE ZAMEN 32 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *October*.

Gerard Franciscus Assink, fus. bij de 2 komp. van het depôt der 9 Afd. Inf., 19 j., Hospitaal.

Catharina Klegger, 9 j., Zandstr.

Hendrica van Zandwijk, 7 j., buiten de Tolsteegpoort.

Petronella Anna Barendina Seelking, 10 j., Servetsteeg.

Hendrica Takken, 3 j., Elisabethstraat.

Gerritje Scherpenzeel, 13 d., buiten de Waardpoort.

den 2 *October*.

Johannes Gasseling, kastelein, 54 j., Boterstraat.

Pieter van den Hemel, 70 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

Harm Tijse, fus. bij de 4 komp. van 't reserve batt. der 7 Afd. Inf., 21 j., Hospitaal.

den 3 *October*.

Johannes Gijsbertus Clemens, spiegelmaker, 22 j., Hamburgerstr.

Elisabeth Reijmers, 10 j, Nieuwe Kamp.

den 5 *October*.

Geertruij Cornelia Trijsburg, 2 j. en 6 m, Magdalenesteeg.

Philippina Arnoldina Maria Milius, 17 d, buiten de Waardpoort.

Albertus Wesselaar, 6 j. en 8 m., Boterstraat.

Doodgeb. zoon van Willem Kiel, Zilversteegje.

Amelia Angelique Wilhelmina Isabella Susanna, 6 m., Ganzenm.

Jan van Oosten, officier jongen, op Z. M. kanonneerboot no 81., 20 j, Hospitaal.

Elisabeth van der Rijst, huisvr. van Krijn Stoutandel, 52 j., buiten de Waardpoort.

Petronella Edelkoort, wed. Jan Bastiaan Kleinoord, 77 j., buiten de Witte vrouwepoort.

Johannes Jacobus van Hasselt, 10 w., Lange Nieuwstraat.

Arij Rademaker, fus. bij de 1 komp. van het depot der 2 Afd. Inf., 20 j, Hospitaal.

Doodgeb. dochter van Jan Sabee, Ganzenmarkt.

den 7 *October.*

Jan Willem Eggink, korporaal bij de 2 komp. van het depot der 9 Afd. Inf., 21 j., Hospitaal.

Dirk van der Star, houtkooper, 32 j., buiten de Catharijnepoort.

den 8 *October.*

Geertruij de Kruijff, huisvr. van Jacobus van den Heuvel, 57 j., Predikheerestraat.

Adrianus Johannes Roep, 8 m., Massegast.

Antje Slesselaar, wed. Frans van Eck, 73 j., Zuilesteegje.

Willemina Ieeger, 12 j. en 4 m., Burgerweeshuis.

den 9 *October.*

Adrianus van Lent, timmerman, 38 j., buiten de Waardpoort.

Willem Kooij, 1 luit. adj. bij het Reg. Lanciers no. 10, ridder van de militaire Willemsorde, vierde klasse, 41 j., Choorstraat.

Hendricus Kettenis, 15 j., Kreupelstraat.

den 10 *October.*

Jacobus Carel Heintzendorff, kweekeling aan 'sRijkshospitaal, 19 j., Mariestraat.

Elisabeth van Veen, 8 m., buiten de Tolsteegpoort.

den 13 *October.*

Maria Helena van Doorn, 10 w., buiten de Tolsteegpoort.

Daniel Kreek, kleermaker, 84 j., voor Clarenburg.

Jaantje Rietveld, wed. Steven Schut, 80 j., Diakoniehuis.

Cornelis Klarenbeek, arbeider, 56 j., Ziekenhuis.

Hendrik Duitz, werkman, 36 j., Ziekenhuis.

Johanna Cornelia van Breveld, huisvr. van Anthonij Peterse, 71 j., in 't Meijpoortje.

Theodora Hendrica Wurff, huisvr. van Johannes Petrus Gersen, 37 j., buiten de Witte vrouwepoort.

Cornelis van der Sanden, 56 j., Jacobiebrug.

den 14 *October.*

Maria Alida Johanna Peereboom, 2 j., ABCstraat.

Hendrina Wilhelmina Rossterck, ongeh., 68 j., Steenweg.

Ernestina Valentz, wed. Johannes Hermans, 68 j., Weesbrug.

den 15 *October.*

Anthonie Kilsdonk, fus. bij de 4 komp. 1 batt. der 18 Afd. Inf., 23 j., Hospitaal.

Rijk de Lang, werkman, 69 j., buiten de Tolsteegpoort.

Melchior Antonius Westerhoudt, 4 m., Weijstraat.

Jan Cornelisse, 5 j. en 7 m., Buurtkerksteegje.

Theodorus Hazekamp, 9 m., buiten de Catharijnepoort.

Johanna Maria Francina Altorfer, 2 j. en 6 m., Lijnmarkt.

Johannes Godart, 10 w., Lauwersteeg.

Johannes Kalkman, fus. bij de 4 komp. van 't reserve batt. der 7 Afd. Inf., 19 j., Hospitaal.

den 16 October.

Albertus van Gorkum, 40 j., Jacobiekerkhof.

Johannes van Weenen, 57 j., Kleine Eligesteeg.

Maria Duiveman, 3 m., Rosestr.

Maria Christina Wagenmaker, 4 j. en 3 m., Springweg.

den 17 October.

Maria Flantua, ongeh, dienstmeid, 19 j., Zandstraat.

Adriana Trijsburg, 11 m., Magdalenesteeg.

Jacobus Anthonius Sines, 4 m., Tuchthuissteegje.

Hermanus van Maurik, koopman in ijzerwaren, 52 j., Bezembrug.

den 19 October.

Catharina de Graaf, wed. Dirk Correljé, 91 j., in 't Weijstr.

Teunis Hekkers, 81 j, onder de Linden.

Doodgeb. dochter van Martinus van der Heijden, Marieplaats.

Johan van den Hemel, 1 j., Bergstraat.

Doodgeb. dochters van Willem Johannes Schuurman, buiten de Waardpoort.

den 20 October.

Theodora van Kesteren, dienstmeid, 27 j, buiten de Waardp.

Cornelis Scheepers, fus. bij de 2 komp. van 't reserve batt. der 7 Afd. Inf., 21 j., Hospitaal.

Johannes van Bijnum, fus. bij de 1 komp. van 't depot der 9 Afd. Inf., 29 j., Hospitaal.

Hendricus van Dort, 3½ j., buiten de Waardpoort.

Dina ten Pierik, 3½ j., Zalestr.

Johanna van Breukelen, 16 j., R. C. Weeshuis.

Johanna Maria Wesselo, wed. Abraham Adrianus Rattie, 83 j., Bartholomaeigasthuis.

den 22 October.

Hendricus Johannes van der Steen, 1 j. en 8 m., aan de Maliebaan.

Theodora Vermeer, wed. George de Jager, 68 j., Zonstraat.

Gerrit Hubers, 28 j., Drakenburgsteegje.

Catharina Margaretha Wiek, wed. Picter Spaan, 95 j., Nicolaisteeg.

Jacoba van Rossum, 10 j., buiten de Tolsteegpoort.

Wilhelmina Adriana Baronesse van Sijtzama, huisvr. van Theodore Casimir Arensma, 37 j., Vreeb.

den 23 October.

Johanna Gerarda van de Groenekan, 3 w., buiten de Wittevrouwepoort.

Anthonius Bals, werkman, 55 j., Springweg.

Hendrik van Reenen, rentenier, 86 j, Volderbrug.

den 24 October.

Doodgeb. zoon van Benjamin Eland, Vrouw Juttestraat.

Bernardus van Denteren, werkman, 25 j., in 't Ziekenhuis.

den 26 October.

Maria Zwarts, huisvr. van Gerrit Vergeer, 81 j., buiten de Tolsteegpoort.

Jan Gerardus Lottum, 7 j., achter 't Stadhuis.

Willem Godeo, 9 m., Viebrug.

Jacobus Sulting, 1 j., aan 't Zand.

Alida Jacoba van Rooijen, huisvr. van Jacobus van der Lingen, 54 j., Lange Nieuwstraat.

Anna Hendrica Kiel, wed. Johannes van Os, naaister, 64 j., Zakkendragersteegje.

Cornelia Johanna van Loon, huisvr. van George Camille Alfred, Mellier, 29 j., Nieuwe gracht.

Hendrica Mechtilda Schoonbijn, 5 j., Voorstraat.

Hugo Arnoldus Albertus Kruijff, 5 j. en 8 m., ABCstraat.

den 27 October.

Neeltje Pronk, wed. Gijsbert Harting, 78 j., Jerusalemsteeg.

Mr. Jacobus Scheltema, griffier bij het hoog militair geregtshof, ruim 68 j, achter het St. Pieter.

Willem Frederik Baron van Heeckeren tot de Wierse, gep. Adj. generaal, 76 j., Kromme Nieuwe gracht.

Antonetta van Izakker, huisvr. van Pieter Elling, 72 j, Zilversteegje.

Petrus Isaak Rosenberg, 4 j., Vinkenburgsteeg.

Maria Schimmel, 9 j., buiten de Catharijnepoort.

Anna van Alen, ongeh., 90 j., Marieplaats.

Cornelis Gentenaar, 44 j., Watersteeg.

Egbert Hendrik Zondag, fus. bij de 4 komp. reserve batt. der 7 Afd. Inf., 19 j., Hospitaal.

Francs Joseph Rieder, fus. bij de 2 komp. der garnizoens troepen, 49 j, Hospitaal.

Johannes Kuiper, houdschild, 46 j., Zandstraat.

den 29 October.

Willem Lambertus Battenberg, 1 j., achter 't Weijstraat.

Anthonia van Ballekom, wed. Martinus Kouwenberg, 70 j., Willems Kazerne.

Hendrik Gravendaal, 4 j., Mariastraat.

Hendrik Tente, fus. bij de 1 komp. reserve batt. der 7 Afd. Inf., 22 j., Hospitaal.

Remeke Harms Prins, fus. bij de 1 komp. reserve batt. der 7 Afd. Inf., 24 j, Hospitaal.

den 30 October.

Johannes Wilhelmus Theodorus Hunck, 5 j., buiten de Witte vrouwepoort.

Pieter Nol, 17 j., Lange Nieuwstraat.

Jan Jansen, 64 j, Marieplaats.

den 31 October.

Gerardus de Groot, 4 j. en 6 m., buiten de Waardpoort.

Johanna Hofstede, huisvr. van Pieter van Gorselen, 63 j., Koestraat.

Jannes Wolter Bomert, fus. bij de 2 komp. van het reserve batt. der 7 Afd. Inf., 20 j. Hospitaal.

Er zijn in de maand OCTOBER 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht. . . . . 63.
——— Vrouwelijke geslacht. . . . . 52.

Totaal. . . . . 115.

Geboren. . . . . 145.
Overleden. . . . . 115.

Dus meer Geboren dan Overleden 30 Personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	6.
Roodvonk.	17.
Het water.	7.
Kinderziekte.	1.
Spruw.	2.
Verval van krachten.	21.
Borstziekte.	10.
Het zuur.	2.
Verstopp. in de ingewanden.	1.
Koortsen.	3.
Stuipen.	3.
Galkoorts.	2.
Borst Waterzucht.	5.
Buikloop.	1.
	81.
Transport.	81.
Zenuwkoortsen.	5.
Gevolgen v. d. Kraam.	1.
Tering.	12.
Klierziekte.	1.
Slagaderbreuk.	1.
Bloedspuwing.	2.
Beroerte.	1.
Geelziekte.	2.
Verbrand.	3.
Borsttering.	2.
Hersenontsteking.	1.
Tanden.	3.
	115.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	2	4	6.
Beneden het jaar.	7	7	14.
Van 1 tot 5 jaar.	8	8	16.
» 5 » 10 »	4	4	8.
» 10 » 15 »	1	3	4.
» 15 » 20 »	7	2	9.
» 20 » 25 »	8	»	8.
» 25 » 30 »	3	2	5.
» 30 » 35 »	1	»	1.
» 35 » 40 »	2	2	4.
» 40 » 45 »	3	»	3.
	46	32	78
Transport.	46	32	78.
» 45 » 50 »	2	»	2.
» 50 » 55 »	3	2	5.
» 55 » 60 »	3	1	4.
» 60 » 65 »	2	2	4.
» 65 » 70 »	2	4	6.
» 70 » 75 »	1	3	4.
» 75 » 80 »	1	2	3.
» 80 » 90 »	2	3	5.
» 90 » 100 »	1	3	4.
	63	52	115.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 3 *October*, door den Notaris G. H. STEVENS.

No. 1. Eén buiten verblijf aan de O. Z. van de Maliebaan wijk I. no. 280. met een tuin groot 59 roed. 70 ellen.

No. 2. Een buiten verblijf naast het voorgaande perceel, wijk I. no. 281. met een tuin groot 24 roed. en 20 ellen.

No. 3. Een Warmoesiers Hofstede, wijk I. no. 282. met 67 roed. 20 el. Warmoesiers land. Deze 3 perceelen *opgehouden* voor *f* 13,495.

No. 4. Eene dubbeld heeren Huizinge met Tuin, aan de Z. Z. van de Minnebroederstraat, met Stalling en Koetshuis, wijk G no. 301. Toegewezen voor *f* 10,300. aan den Heer *J. van Embden, qq.*

No. 5. Eene Kamer aan de N. Z. van de Groot Eligensteeg, wijk A. no. 109. *Opgehouden* voor *f* 400.

No. 6. Eene Huizinge en Erve, buiten de Tolsteegpoort, op de helling, wijk K. no. 80. Toegewezen voor *f* 850. aan den Heer *J. Vasse.*

Den 10 *October*, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK

Een wel ter nering staande Huis, Erf en Grond, aan de O. Z. van de Oude Gracht bij de Viebrug, wijk H. no. 2. Toegewezen voor *f* 4,550. aan den Heer *H. J. Plieger.*

Den 17 October, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

No. 1. Een wel doortimmerd Huis, met Kelder en kluis, Erf en Grond aan de O. Z. van de Kromme Nieuwe Gracht wijk G. no. 356.

No. 2. Eene Kamer of Woning, daar achter, wijk G. no. 414. Deze 2 perceelen te zamen toegewezen voor *f* 6,540. aan den Heer *A. C. van Woerden.*

No. 3. Een Huis, Erf, Grond en Tuintje, aan de O. Z. van de Kromme Nieuwe Gracht, wijk G. no. 516. Toegewezen voor *f* 2,470. aan den Heer *C. van der Star.*

No. 4. Een wel doortimmerd Huis, Erf en Grond, in de Romerburgerstraat op de hoek van de Lange Nieuwstraat, wijk A. no. 553. (513.) Toegewezen voor *f* 4,425. aan den Heer *P. A. Muntendam.*

No. 5. Een Huis en Erf, aan de Lange Nieuwstraat op de hoek van het Abraham d'Olesteegje, wijk A. no. 521. Toegewezen voor *f* 1,550. aan den Heer *D. Berkhout, qq.*

No. 6. Een Huis, Erf, Grond en Tuin, aan de Nieuwe Gracht bij de Nieuwe Kade, wijk H. no. 685. Toegewezen voor *f* 1,300. aan den Heer *D. Huigen.*

No. 7. Eene Woning in de Molensteeg, wijk H. no. 711. Toegewezen voor *f* 600. aan den Heer *G. Rijsdam.*

No. 8. Een Woning, Erf en Grond, in de Lange Lauwerstraat, wijk H. no. 120. Toegewezen voor *f* 460. aan den Heer *G. Rijsdam.*

No. 9, 10 en 11. Drie Woningen met Tuintjes, in de Wildesteeg bij het Bagijnehof en de Nieuwe Kade, wijk H. no. 332, 333 en 334. Deze 3 perceelen te zamen Toegewezen aan de stad *Utrecht* voor *f* 2,020.

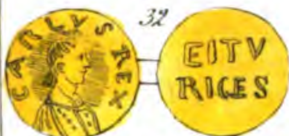
N°. 12. Een Woning in het Zakkendragers steegje, wijk C. n°. 149. Toegewezen voor *f* 590. aan den Heer *van den Broek.*

No. 13. Twee Woningen onder een dak, in de Korte Watersteeg, wijk C. n°. 544 en 545. Toegewezen voor *f* 440. aan den Heer *C. van Luijn.*

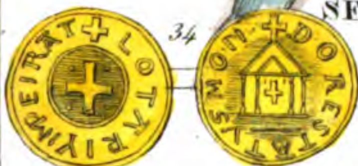
No. 14 en 15. Twee Huizen of Woningen, in de Nicolaas steeg naast elkander; wijk B. no. 220 en 221. Toegewezen no. 220 voor *f* 650. aan den Heer *F. van Laare*, en no. 221 voor *f* 510. aan den Heer *J. van Berk.*

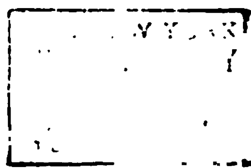

EERSTE TOESTAND
van den ouden
BURGT en de STAD
UTRECHT
(Trajectum)
onder Dagobert I, Koning der Franken, Clodovicus en Pepyn den Ouden, in het jaar
690.

DE STAD EN BURGT *UTRECHT* IN DE VII EEUW.

(Volgens het kaartje.)

Daar er, zoo ver ons bewust is, geen andere platte grond van de stad Utrecht is uitgegeven, dan die, welke zich in het werk Batavia Sacra bevindt, en door Blondeel in zijne beschrijving der stad Utrecht, is overgenomen, kwam het ons niet ongepast voor, een plan der stad en burgt Trajectum (Utrecht), hetwelk wij in een oud handschrift vonden, in ons Tijdschrift te plaatsen; wij gevoelden ons hiertoe te meer opgewekt, eensdeels door de meer uitvoerige behandeling en aanwijzing der beteekenis van sommige gebouwen en straten, hetwelk aan eerstgemelde kaart ontbreekt, anderdeels door de aansporing van bevoegde Oudheidkundigen, die te regt opmerkten, dat de uitgave van hetzelve tot nadere waarnemingen zoude kunnen leiden.

De platte grond is waarschijnlijk vervaardigd naar eene overoude schilderij of teekening, en later, naar de beschrijving van Utrecht door Hortensius uitge-

werkt; ten minste, wij komen tot deze overtuiging, door enkele voorwerpen, die eerst in later tijd gesticht of aangelegd, echter op dit kaartje staan uitgedrukt.

De hoogte aan de Noordoostzijde der stad, aangewezen onder No. 10, en welke langs de geheele Oostzijde doorloopt, is onlangs, bij het afbreken der wallen, allezins bewaarheid gevonden; van de Wittevrouwenpoort tot aan de Bregittestraat nam men eenen vasten grond van leem en aarde waar, zijnde de muren der stad aldaar niet op steenen fundamenten, maar onmiddelijk op de aarde gebouwd, gelijk men onderzocht en bevonden heeft aan de gemetselde bogen, die als kenmerken der oudheid in de nieuwe wandelingen zijn blijven staan. — Hetzelfde is mede waargenomen bij het afbreken van den wal achter de St. Nicolaas kerk, en zal zich welligt langs het bolwerk Zonnenburg tot aan de Bregittestraat uitstrekken, gelijk het verder aan die zijde der stad tot aan de Wittevrouwepoort voortloopt. Men vindt op sommige plaatsen hoogten, die omtrent 2 voet boven het waterpas der stad verheven zijn.

Wij hebben ons niet voorgesteld bij dezen platten grond eene volledige geschiedenis van de stichting der stad of burgt te geven; deze is reeds zoo menigvuldig en door zulke bekwame pennen beschreven, dat wij ons onbevoegd rekenen aan deze schriften eenige belangrijkheid bij te zetten; te meer daar dezelve onderling in gevoelen verschillen, en wij op ons gezag hierin niet durven, noch kunnen beslissen.

Wij willen ons dus alleen bepalen bij de aanwijzing der gebouwen, straten, markten en munten, die in of bij de stad zijn opgedolven.

Alvorens echter hiertoe over te gaan, moeten wij den lezer herinneren, dat tijdens de teekening van het kaartje, de mathematische naauwkeurigheid zoo stipt niet in aanmerking werd genomen, en het topographisch teekenen op eenen lagen trap stond. Men zou zich anders, en te regt, verwonderen, de steden Wijk en Rhenen, benevens de rivier de Lek en de sterkte Wiltenburg zoo nabij den burgt of de stad te vinden. Deze onevenredigheid komt ons voor als een kenmerk harer oudheid en zal den opmerkzamen waarnemer in zijne beschouwing niet hinderlijk zijn. Wij voor ons hebben niet geaarzeld hetzelve te geven, zoo als het daar ligt, zonder ons de geringste verandering daarin te veroorloven. — Hierop maken de munten en het letterschrift eene uitzondering. De eerste, op de oorspronkelijke teekening gebrekkig en gedeeltelijk uitgewerkt, zijn door ons, zoo naar de afbeeldingen van van Loon en van Mieris, als naar oorspronkelijke, uitgevoerd; het tweede is uit het Latijn overgezet en met de thans gebruikelijke letters aangewezen.

Na deze aanmerkingen gaan wij over tot de aanwijzing der onderscheidene voorwerpen:

1. De burgt Antonia, bij sommige schrijvers Antonina genaamd.
2. De kapel of kerk van den H. Thomas, zijnde de oudste, waarvan men gewag gemaakt vindt; dezelve stond ongeveer ter zelfder plaatse, waar thans nog de Dom staat.
3. Legerplaats Tricht.
4. Vrijplaats (*Immunitas.*)
5. Romeinsche wachten.

6. Bedehuis van het H. kruis, gesticht na de verwoesting van de Thomas kapel, in derzelver nabijheid.
7. Stads korenmagazijn.
8. Rijnkenshaven, later Kyntkens- of Kindjeshaven genaamd, is waarschijnlijk eene haven of legplaats voor schepen geweest, dewijl men aldaar bij het opgraven der fundamenten vele overblijfselen van scheepstuig enz. gevonden heeft. — De volkslegende, dat aldaar een kind in eene wieg bij eenen zwaren watervloed zou zijn komen aandrijven, hebben wij nergens bewaarheid gevonden.
9. De Renbaan.
10. Eene hoogte alwaar de schepen aankwamen.
11. De stadsbrug.
12. De markt.
13. De steenen straatweg.
14. Romeinsche straatweg.
15. Het Tolhuis, alwaar men voor het vee bij het inkomen der stad een weggeld betaalde.
16. Waterstraat.
17. De St. Jacobi kerk.
18. De Rundermarkt.
19. De Tolpoort: alhier moesten de schepen vertollen; en om de onwilligen te bedwingen, stichtte men eenen toren in de nabijheid der poort, die den naam van Tol-toren ontving, welke naam later overging in dien van Bijlhouwers-toren, dewijl de bewaking dier sterkte werd toevertrouwd aan het bijlhouwers- of timmerlieden-gild. De zelve is thans ingerigt tot eenen pelmolen en de

poort, die de oudste van de aanwezige is, draagt den naam van de Tolsteegpoort.

20. Wiltenburg. Dit slot zou gelegen hebben bij het gehucht Vechten onder Bunnik.

21. De grond alhier is zeer puinig, en nog dagelijks worden er munten opgedolven van Romeinsche Keizers, benevens allerlei wapentuig, steenen met opschriften en kleine beeldjes, aardenwerk van verschillende kleuren, vooral van Samische aarde enz., hetwelk aanleiding heeft gegeven, tot opgravingen van wege het Gouvernement, welke reeds de gewenschte gevolgen hebben gehad, en nog heden met ijver worden voortgezet, door de commissie ter opdelving van Romeinsche oudheden in de provincie van Utrecht, welke gevormd is uit de Heeren, Burgemeester van Asch van Wijck, Tuijll van Keulhorst, van Heusde, van Goudoever en Dorn Seiffen met den Heer Nahuis als Secretaris, zijnde de Heer Mr. J. Scheltema in de vorige maand overleden.

22. De mond van de rivier de Lek, die zijnen oorsprong zoude verschuldigd zijn aan eene zandbank, welke zich te Katwijk bij de uitwatering van den Rhijn plaatste, waardoor deze laatste rivier met verlies van haren naam zich door eenen geweldigen vloed eenen anderen weg baande, die de Lek zoude genaamd zijn.

23. Militaire weg.

24. Oudwijk, een klooster voor adelijke Jonkvrouwen van de Benedictijner orde.

25. Rhenen.
26. Wijk bij Duurstede.
27. De Voorstad. Hier maakten de visschers hunne netten gereed; van waar dit gedeelte de Lijnmarkt genaamd werd.
28. Eilanden.
29. Zandige plaatsen, thans nog het Zand genaamd.
30. Gouden muntje, hetwelk op de voorzijde de beeldtenis van eenen Oostfrankische Koning voorstelt met dit randschrift:

TRIECTO FIT. (*Te Utrecht gemaakt*)

De tegenzijde is met een staand kruis bestempeld met het opschrift:

✠ADELINUS MONETARIUS.

(*De Muntmeester Madelinus.*)

31. Dit muntje is geslagen te Duurstede; de voorzijde is met 's Keizers borstbeeld voorzien, en met eenen vorstelijken lauwerkrans versierd, met dit randschrift:

HLUDOUVICUS IMPERATOR AUGUSTUS

(*Lodewijk, doorluchtige keizer.*)

Op de keerzijde ziet men een scheepje, welks mast een kruis maakt, met het randschrift:

DORESTATUS (*Duurstede.*)

32. Voert het borstbeeld van koning Karel

CARLUS REX.

Aan de keerzijde EITURICES (*).

(*) Dit moet waarschijnlijk zijn *Biturices*. Zie Le Blanc Monn. de France p. 135 no. 6, p. 142. die dit *Bourges* noemt, en dit muntje aan *Karel den Kalen*, 840—877. toeschrijft; anderen meenen, dat het *Berry* zoude beteekenen.

33. Op de voorzijde, waarop zich geen beeldwerk bevindt, leest men den naam van CAROLUS (*Karel*), op de keerzijde staat boven een scheepshamer, daaronder

DORESTATUS (*Duurstede.*)

34. Munt van Keizer Lotharius, te Duurstede A. 855—869 geslagen, op de voorzijde een kruis met 4 punten omringd van het randschrift

LOTARIUS IMPEIRATOR

(*Keizer Lotharius.*)

Aan de keerzijde staat eene kapel met het randschrift

DORESTATUS MONETARIUS

(te *Duurstede gemunt*) (*).

35. Dit muntje is ruw van maaksel, op de voorzijde vindt men alleen den naam van

PIPINUS (*Pipijn.*)

Op de tegenzijde zijn de letters R. en F. gesteld, welke beteekenen *Rex Francorum* (*Koning der Franken*), en is dus A. 752—768 geslagen.

36. De voorzijde zonder beeldwerk is de stempel met 's Vorsten naam CAROLUS (*Karel*); op de tegenzijde, mede zonder beeldwerk. leest men den naam der stad TRIIECTUM (*Utrecht*).

(*) Naar een oorspronkelijk zilveren muntje, gevonden aan de Maliebaan en thans berustende op het Stads Archief alhier. Mede te vinden bij van Loon aloude hist. II. dl. 87. en van Mieris biss. munten pl. I. no. 13; bij deze beiden echter met de letter H. voor LOTARIUS en zonder de vier punten rondom het kruis, welke punten, volgens het gevoelen van den Heer Mr. G. Dorh Seiffen, de waarde der munt aanduidden, gelijk ook op dat van PIPIJN No. 35, de drie punten.

DE BILT EN OMSTREKEN.

(*Vervolg en slot van Bladz. 420*).

Van de vier sectiën, waarin de Bilt is verdeeld, moeten wij van de laatste, Oostbroek, afzonderlijk gewagen, zoowel omdat het eigenlijk de hoofdplaats was, waartoe de Bilt parochiaal behoorde, als wegens het aldaar gevestigde Monniken- en Vrouwenklooster, waardoor het belangrijk voor de geschiedenis is geworden.

Het huis, hetwelk de plaats van het Monnikenklooster heeft vervangen, en thans in eigendom toebehoort aan den Heer M. Ooster, is een fraai gebouw met een ruim landelijk uitzigt over grazige weiden. De groote moestuin is van grachten omgeven, welke vermoed worden uit den tijd van het klooster afkomstig te zijn; terwijl ook een gedeelte van den zijmuur van het woonhuis, waarschijnlijk een overblijfsel is van de oude kerk, daar deze muur van onder tot boven, ter dikte van drie groote oude steenen is gemetseld.

De abdij welke vroeger aldaar stond, werd Oostbroek genaamd, dewijl zij oostwaarts van de stad gelegen was in eenen veen- of broekachtigen grond.

De weg, die van de stad derwaarts leidt, is eene laan, welke haren aanvang neemt op de biltstraat, tegen over de plaats alwaar vroeger het gasthuis der Melaten stond (*). Deze laan, mede het eigendom van den Heer van Oostbroek, heeft eene lengte van 800 roeden, en is ter wederzijde beplant met 1600 boomen. Voorbij de Plaats zelve loopt de weg van de Bilt naar Bunnik, en in de landerijen vindt men nog eene streek gronds, in de rigting van Koelenberg, welke sporen oplevert van eenen vroegeren weg, tot gemeenschap tusschen het Mannen- en Vrouwenklooster (†).

De tijd der stichting van deze abdij is met geene juistheid te bepalen; het is echter zeker dat dezelve in 1118 reeds bestond, blijkens eenen brief van Ludolfus, eersten abt van Oostbroek, waarbij hij het vrouwenklooster oprigtte. Deze abdij werd gewijd aan de Moeder Gods en St. Laurentius, en gesticht door

---

(*) Op de plaats van dit gasthuis staan thans eenige huisjes, nog bekend onder den naam van Lazarushuis. Schuins daar tegen over stond het klooster Vredendaal, voor reguliere kanonniken. Dit werd in 1419 gesticht door Werenboldus van Buscoop, en in het jaar 1528, des daags vóór Meiavond door het Geldersch krijgsvolk binnen Utrecht gelegerd, afgebrand, dewijl men bevreesd was, dat de aanrukkende troepen van Keizer Karel V. dit gebouw zouden bezetten, versterken, en uit hetzelve de stad verontrusten.

(†) Henr. van Erp spreekt in hare Chronijk van een *wagenweg*, welke van het Vrouwenklooster naar Oostbroek liep.

eenige ridders, die de wapenen met het kloosterleven verwisselden. Ook werd zij door de Keizerin Machtildis, gemalin van Keizer Hendrik V., alsmede door bisschop Godebaldus rijkelijk beschonken. Deze kloosterbroeders behoorden tot de benedictijner orde, en waren zoo gestreng in het onderhouden hunner voorschriften, dat dit klooster de kerker van de orde genaamd werd: gemelde Bisschop, die zeer godvruchtig was, nam op het einde van zijn leven het kleed der orde aan, en is er gestorven en begraven.

Toen Ludolfus de abdij van Oostbroek aanvaardde, bragt hij aldaar zijne zuster mede, welke zich ook aan het kloosterleven had gewijd, waardoor deze abdij van hare stichting af, reeds in tweëen werd verdeeld, en het eene gedeelte, gelijk zulks in de geschiedenis niet vreemd is, door de monniken, het andere door de nonnen bewoond. Het getal der vrouwen, die aldaar den sluijer aannamen, te groot wordende, heeft Ludolfus een afzonderlijk vrouwenklooster gesticht op den grond aan de abdij behoorende, het *nieuwe hof* genaamd, welken stichtingsbrief wij reeds vermeld hebben te behooren tot het jaar 1113.

De abt stond in groot aanzien en oefende veel gezag uit, gelijk hij ook zijn eigen regtsgebied en geregt had, hetwelk gewoonlijk aan de Bilt vergaderde, ook had hij zitting in de Staten, bezat regtsbannen, leenen en tienden, alsmede vele landerijen, waaronder behoorde de Heerlijkheid van Zuilen, zoo niet geheel dan voor het grootste gedeelte, hetwelk hij in het jaar 1446 in erfpacht gaf aan Frank van Bors-

selen, Graaf van Oostervant (*), die vroeger met Jacoba van Beijeren gehuwd was.

In het jaar 1407 werd te Oostbroek een Priester onthoofd wegens eenen moord, welken hij met nog drie andere personen, aan eenen Priester, eene vrouw en kind te Geervliet gepleegd had; ofschoon deze regtspleging aldaar geschiedde, was echter de priester op last van den Bisschop naar Utrecht gevoerd en binnen deze stad ontwijd en gevonnisd.

Toen de Utrechtenaren den Bisschop Hendrik van Beijeren beletteden binnen hunne stad te komen, begaf hij zich naar dit klooster, alwaar hem door den Abt Everardus van Maurik huisvesting verleend werd.

In het jaar 1543 op St. Victors avond kwam Jonker van Raesveld met een vaandel soldaten te Oostbroek, hetwelk hij bezette; de kloosterlingen hadden veel te lijden van deze krijgslieden, die ook aan de Bilt en Zeist veel moedwil bedreven. Door deze en meer andere lastige bezoeken, die langen tijd voortduurden, waren de bewoners allengs op hunne veiligheid bedacht, zoodat in het jaar 1580 zich bij den abt niet meer dan 3 of 4 monnikken bevonden; waarom de stedelijke regering, in aanmerking nemende dat de vijand, bij eenen aanval op de stad, zich hier zoude kunnen versterken, en daarenboven de bouwstoffen doelmatig konden aangewend worden ter verdediging der stad zelve, het volgende besluit nam:

10 *Maart* 1580. *Also grotelick te beduchten is*,

(*) Zie dezen brief bij Matth. de fat. L. II. Pag. 413.

indien de viand enige voirspoed crege ende thoift herwerts naime, hy hem grotelick soude mogen behelpen ende dese stadt orencken mit het Convent ende Kercke van Oistbrouck ende andere buten voir dese stadt gelegen, aangesien myn Heer de Abt van Oistbrouck rechtevoort maer drie ofte vier religieusen by hem heeft, die hem binnen deser stadt in huer Vuythoff wel bequamelick cunnen behelpen, soe heeft de Raet versocht ende gecommitteert Myn Heer die Schout en de beyde Burgerm[rs]*, mitsgaders* Jan van Lemput *Soepen*, Ryck van Bockhoven, Johan Buten *ende* Adriaen van Rhenen *Raden, omme te gaen by de voirsz. Abt ende vande selve vruntlick ende eernstlick te versoecken ende begeren, dat hy dese stadt wil overgeven de Kercke ende het Convent van Oistbrouck nu geheelick vervallende omme gedemoliëert ende de penn. van de materialien commende geemployeert te worden tot fortificatie deser stadt, so hoichlick by syn Ex*[cie] (*) *deser stadt belast te continueren, sonder nochtans middel van geld dairtoe te hebben, mits dat men hem sal pnteren* (presenteren) *de recognitie van vryheyt van wyn ende bier exchys te laten genieten.*

De abt stemde na vergeefschen tegenstand in dit besluit toe; ook de Geestelijken en voornamelijk de Edelen verzetteden zich als leden der Staten hiertegen, (†) doch in weerwil hiervan werd het klooster verkocht en tot het gemelde doel gesloopt, gelijk dan ook niets van hetzelve is overgebleven, voor zoo veel wij hebben

(*) Willem I. Prins van Oranje, Stadhouder van Utrecht.
(†) Matth. Anal. Tom. I. Pag 92.

kunnen opsporen, dan de kerkmuur, en een oude lindenboom midden op den weg over de Oostbroeksche laan, nog heden bekend onder den naam van kloosterboom. Onder den tegenwoordigen bezitter stond nog in den moestuin een muur, van schietgaten voorzien, welke echter sedert is weggebroken. De overige goederen en inkomsten werden onder beheering gesteld van eene commissie uit de Staten, volgens het raadsbesluit van de stedelijke Regering van 26 Januarij 1581: „ Frans Both *schepen is van stadts wegen geeommitteert, om mit d'andere gedeputeerden van de Staten te helpen administreren de goederen van den Abt ende Convente van Oestbroec.*"

Bij deze slooping werd echter aan den Kastelein van het huis te Zuilen vergund, het stoffelijk overblijfsel van Willem, Graaf van Rennenberg, Heer van Zuilen en Westbroek, die den 11en Julij 1545 (§) te Zuilen was overleden, en in het choor van dit klooster begraven, daar weder uit te nemen, en met de beeldtenissen zoo van hem als van zijne gemalin, naar Zuilen over te brengen.

Later is de heerlijkheid verkocht, en nog in onzen tijd werd het regt, om twee Schepenen aan de Bilt te benoemen, afzonderlijk afgestaan aan den ambachts-

---

(§) Matthaeus geeft den dag van zijn overlijden op den 8sten en Hoogstraten den 18den Julij 1546. Wij gelooven echter Hendrica van Erp, die de begrafenis op den 23sten Julij 1545 zelve heeft gezien; ofschoon wij ons verwonderen dat Matthaeus, die zelf in zijne Analecta de cronijk van v. Erp opneemt, in zijn werk de fund. Eccl. een verschil van een jaar heeft, zonder hiervan te gewagen.

heer van dat Dorp, voor de somma van *f* 1200. — De plaats met derzelver toebehooren beslaat thans 200 oude morgen of 170 bunders, waaronder drie goede hofsteden. Wat den veenachtigen grond betreft, waarop het klooster zoude gesticht zijn, en zijnen naam van *broek* hebben ontleend, heeft ons de tegenwoordige eigenaar verzekerd, dat slechts vier of zes morgen gevonden zijn, welke schijnen eenig veen te bevatten, terwijl het overige uit zwaren kleigrond bestaat.

Het huis Koelenberg grenst aan dit geregt. Dit is eene Ambachtsheerlijkheid, welker uitgestrektheid in het jaar 1768, 23½ morgen besloeg, als wanneer het, leenroerig aan het Sticht, op den Heer Maurits Karel baron van Utenhove verleid werd; deze heerlijkheid is thans van grootere uitgestrektheid, en beslaat omstreeks 100 morgen of 85 bunders; zij behoort aan den heer W. F. de Vrij en wordt ook nog heden het Klooster genaamd, dewijl ter dezer plaats vroeger het Vrouwenklooster stond. Hetzelve was, behalve aan St. Laurentius nog toegewijd aan St. Vincentius, en voorzien van eene eigen kerk: de Nonnen, uit adelijke vrouwen bestaande, mogten buiten toestemming van den Abt geene eigendommen bezitten, en waren verpligt, na de morgen-godsdienst bij elkander te komen om handwerken te verrigten; zij moesten onder eene priorin staan, die door den Abt werd goedgekeurd; toen echter dit klooster door vele giften was rijk geworden, werd aan hetzelve eene abdis toegestaan, die eene priorin onder zich had, welke abdis door den abt moest bevestigd

worden. Het regt dezer benoeming behield Keizer Karel V. zich voor, bij de overdragt van het wereldlijk gezag van het Sticht.

Meermalen rezen er oneenigheden tusschen het Vrouwenklooster en dat van Oostbroek, hetwelk niet slechts bij enkele woorden bleef, doch zelfs tot dadelijkheden uitbarstte (*). In het jaar 1277 werd een geschil over het steken van turf (†) aan de uitspraak van Jacobus, deken van de St. Janskerk overgelaten, gelijk een ander verschil wegens de verkiezing eener abdis, door Bisschop Frederik van Zirck in het jaar 1322 werd uitgewezen (§).

De kerk van dit klooster had twee torens, die in 1518 zoo bouwvallig waren, dat zij werden aanbesteed om geslecht te worden, uit vrees dat dezelve zouden instorten; de een werd afgebroken, doch de andere stortte werkelijk in, en viel door het dak van het choor, zonder iemand van de 13 personen, die zich juist in hetzelve bevonden, te beschadigen; in de plaats van deze twee torens werd één nieuwe gebouwd, waarvan de eerste steen werd gelegd, van wege den Hertog Philips van Bourgondiën, door Graaf Beernt van Bentem, op St. Ambrosiusdag in het jaar 1519, voor de verrigting van welke plegtigheid, ten voordeele der werklieden, drie gou-

(*) v. Heussen en v. Rijn, D. I. bl. 592, 612.

(†) Wij gelooven niet dat de turf op deze plaats zelve werd gestoken; de grond biedt hiertoe geene de minste waarschijnlijkheid; wij stellen veeleer dat deze turf van Wilnis of Mijdrecht kwam, alwaar het klooster veenen bezat.

(§) Zie deze uitspraken bij Matthaeus, de Fundat. Eccl. pag. 406—408.

den kroonen onder eenen steen gelegd werden. De Priorin Machteld de Ridder van Groenesteijn deed in dat zelfde jaar het kapittelhuis met voetbanken, houten gestoelten en een eiken beschot versieren. In de kerk van dit klooster bevond zich een graf, aan den Zaligmaker gewijd, hetwelk er door de Priorin Maria Gruijters in het jaar 1494 gesticht werd. Er was mede een prachtig altaar in het jaar 1505 opgerigt, door Vrouw Helwich van Vronesteijn, Priorin, en Vrouwe Margriet van Amerongen, waarvan de kosten 59 rijnsche guldens bedroegen.

In beide kloosters bevonden zich eenige reliquien, waaronder de kolen, waarop de H. Laurentius zoude gebraden zijn, alsmede een zeer groot afbeeldsel van dien Heilig in hout gesneden, met eene keten geboeid, waarvan men den naam van het dorp de *Bilt*, gelijk wij reeds gemeld hebben, wilde afleiden.

Dit vrouwenklooster had zeer veel te lijden gedurende den oorlog tusschen Bisschop Hendrik van Beijeren en den Hertog van Gelder, van de heen en weder trekkende troepen, zoodat in het jaar 1528 de abdis door gemelden Bisschop werd aangeschreven, om hare beste goederen in zekerheid te brengen, dewijl hij niet konde instaan voor de schade, welke het klooster welligt zoude treffen, van de krijgslieden van Keizer Karel V. De abdis zond hare kostbaarheden en vee naar Amersfoort, alwaar zij een huis en eenen stal huurde voor *f* 15, en werwaarts 13 nonnen, die zich in het klooster niet meer veilig achtteden, mede vertrokken, met zich nemende eenige

bediênden, gelijk de abdis Henrica van Erp in hare kronijk aldus verhaalt:

» Ann. 1528. woonde XIII. van onse Jofferen XIII. » weecken tot Amersfoort, te weten Joffer Heijs- » wich vander Haer, Joffer Leon van Hermelen, » Joffer Swaan van Varick, Cralingen, Hardenbroeck, » Lensevoert, Weelden, Culenborgh, van Meerten, » Adriana vander Haer, Natewisch die Jonge, Valc- » kenaer, Zuylen. Reysden t'Amersfoort Manendachs » na beloken Paschen, ende bleven daer tot sinte » Marien Magdalenen avont toe, dat Biscop *Hendrik* » die Stadt Utrecht in gecregen had op onser Vrou- » wen avont visitatio daer te voren. Ende hadden » ons Jofferen by hem drie maechden, ende die » molcken ende kernden, onsen Bouwmeester *Cornelis* » Jansen, *Aelbrecht* ons knecht ende *Brant* merckt- » man mit ons peerden ende koeyen. Ende *Brant* » reysden mit peerden en koeyen in Hollant, doe » die Grave van Bueren t' huys ter *Eem* ingewonnen » had, mede mit al ons schapen. Dat coste ons te » samen dat ons Joffere XIII weecken tot Amersfoort » waren, ende ons beesten daer stonden, dat zij in » Hollant waren, ende van huyshuyr t' samen 185 » gulden (*)."

Na de overgave van de stad aan gemelden bisschop keerden zij in haar klooster terug.

De Abdis Henrica van Erp bleef gedurende dien tijd met 7 Jufvrouwen en eenige bedienden in

(*) Henr. van Erp, Chron. bl. 105 en 109. in Matth. Anal.

het klooster. Aangaande den herhaalden overlast der krijgsbenden zegt zij verder:

» Item des daechs na sinte Servaes dach, quam
» Heer *Jan* van *Belreaum* hier mit alle die knegten,
» die opten Paesavent op die Vaert quamen van die
» Hollanders wegen, ende sy barnden onsen wyntmo-
» len, ende smeten ons kerck aen beyden syden op,
» ende sy stieten dat raempt op dat Heylich graff
» uyt, ende braecken dat H. graft boven outwee,
» ende braecken een yseren tralie uyt in die saele van
» de Vrouwen huys, ende cropen daer door, ende
» sy namen ons twee en twyntich bedden, ende al
» dat wy hadden, ende spolieerden ons Clooster,
» also datter niet so veel int Clooster en bleeff, daer
» men een spreuken in koeken cost. Sy vingen ons
» knechts, ende sy namen als ons beesten, ende sy
» sloegen hier int Clooster hondert ende XLVIII
» glasen uyt, behalven die sy buyten op dat Hoff uyt-
» sloegen. Ende doe dede *Jan* van *Belreaum* die
» Veltheer myn halen voor ons kerck, ende vraechde
» myn, of die knechten dat H. Sacrament oock ge-
» ruert hadden, of dat sy ons kelcken hadden geno-
» men? Doe seyde ick neen. Dan dede myn groot
» beclach, hoe wy tot desen grooten verderffelycken
» schade quamen, want wy in des Heeren lant saten,
» ende niemant te oort hadden gedaen. So bevel die
» Veltheere voorst my, dat ick hem eenen Dienre na
» soude seynden, wes hy vynden cost dat ons hoorde,
» soude hy ons weder doen geven. So seynden wy
» in den leger op die Vaert onse Priorinne geheyten
» *Mechtelt* van *Gruenesteyn* ende *Bueren*, ende onse

» Capellaen Heer *Peter*, ende onse melckmoeder,
» ende ons koeharder ende die cregen ons peerden
» ende koeyen weder. Sy waren twee dagen in den
» leger, ons Jofferen mit ons ander dienaers, maer des
» 'snachts waren sy binnen Vianen, tot Bueren by haer
» ouders. Ende wy cregen ons knechten ook vry
» weder, maer het costen ons in alles x guld. Maer
» wy en cregen van onsen huysraet niet mit allen we-
» der, ende sy hadden ons wecker block oock mede,
» maer wy en cregense niet weder.

» Ann. 1543 . . . acht ofte x daghen na St. Victor
» brocht *Burmanja* 10. vendelen knechten om Utrecht,
» ende hier op ons Hoff wasser so veel, dat ons
» Priesters-huys, backhuys, nycamer, bauhuys, voer-
» koeckens, knechts Reventer, ende bovengast-came-
» ren al vol lach, ende laghen hier vyf dagen, ende
» aten ons vier ossen of, een vat Boters, ende xxxiii.
» vaten biers, vier vette scaep, ende sy namen ons
» een jonck vet beest uyt de weyde, ende een vet
» vercken uyt dat scot, dat brochten sy voor de Wit-
» tevrouwen poort. Sy verbaraden onsen torf ende
» brant, ende sloegen den lesten nacht beyden ons
» clooster doeren op, ende quamen mit blancke mes-
» sen loopen int 't Clooster, ende riepen al, slaet
» doot, slaet. Ende Joffer van Bueren had vyf blancke
» messen boven haer hooft. Alle onse Jofferen laghen
» opten Dormiter (*) en sliepen, ende waren so
» vervaert, dat men sorchden dat sy beroert souden

(*) Slaapkamer.

» worden. Ende 's morgens wouden alle die Joffer
» uytgaen in 't Staeten. . . . . ."

Kort na de slooping van het klooster te Oostbroek, viel dit lot ook het Vrouwenklooster te beurt. In het begin van het jaar 1585, toen het gerucht zich verspreidde dat de vijand naderde, is het geheel geslecht, gelijk bij besluit van 27 Julij van dat jaar (*) eenige raden gecommitteerd werden, om van de Staten van Utrecht te verzoeken, dat de stad den baksteen van het klooster tot versterking derzelve mogt naar zich nemen, terwijl het Convent de andere materialen zou behouden; en uit een besluit van het volgende jaar, den 18den Julij, blijkt, dat de stad ook de gelden ontving van de andere materialen, om daarvoor kruid en verdere oorlogsbehoeften aan te schaffen; en zoo heeft ook dit klooster, hetwelk kort na het mannenklooster gesticht was, slechts weinig tijd na de slooping van hetzelve mogen beslaan.

(*) Zie hetzelve bij Matth. de fund. p. 410.

HERINNERINGEN DER MAAND.

3 November 1170, op dezen dag had het vaderland een' verschrikkelijken watersnood te verduren; een vreesselijke stormwind joeg het zeewater met zulk eene kracht landwaarts in, dat dijken en dammen bezweken, en die, welke nog bestand bleven, op verre na niet hoog genoeg waren om den hoogen vloed te keeren; kasteelen, huizen, ja geheele dorpen spoelden weg, kleine boezems veranderden in zeeën; vele menschen en nog meer vee, kwamen hierbij om. De zeegolven sloegen geweldig tegen de muren van het zoo hoog gelegen Utrecht; in de grachten der stad werd met den zegen kabeljaauw, (*Bolck*) wijting en andere zeevisch gevangen. In de maand Januarij van het volgende jaar had men een aanhoudend verschrikkelijk onweer, waardoor vele menschen getroffen werden, waarop een zeer vroeg voorjaar volgde; men had in het laatst van Januarij reeds begraasde boter, en in Februarij stonden de weilanden vol gras, en de boomen in volle bladeren; in het begin dier maand waren er niet alleen kiewiets-eijeren maar zelfs jonge vogelen in overvloed.

28 November 1673 werd deze stad door de Franschen verlaten; nadat zij alle hunne goederen hadden weggevoerd, kondigde de trommelslag hunnen aftogt aan; ten 8 ure begaf zich den Gouverneur Stoupa naar de Wittevrouwepoort, waar eenige

Regeringsleden en Burgerkapiteins gereed stonden. Eerst trok de infanterie en daarna de kavalerie de genoemde poort uit, waarna de Heer Stoupa, aan de regering de sleutels der stad overhandigde, met deze nadrukkelijke woorden: » Het is nu ander» half jaar geleden, dat ik uit last des konings » (van Frankrijk) U de sleutels afvorderde, ik geef » U nu uit last van denzelven Koning, deze sleu» tels weer over; gaat nu in uwe kerk, dankt » God voor uwe verlossing, en bidt Hem dat wij » nooit weerkomen." Kort na zijn vertrek volgde de Maarschalk de Humières met zijne lijfwacht, zoodat ten 10 ure alle Franschen de stad ontruimd hadden, na dezelve 17 maanden te hebben bezet. Het garnizoen was gedurende dien tijd 7 tot 10,000 man sterk, en de som der opbrengsten, welke de Intendant Robert van de Provincie getrokken heeft, bedroeg:

Uit de opgenomen penningen destijds in kassa.	f 181,000
Voor door hem zelf ingevorderde sommen bij executie.	- 394,500
Over de verdere 15 maanden heeft hij van de Staten genoten.	- 392,500
Van de uitgewekenen voor brandschatting hunner achtergebleven goederen, ruim.	- 250,000
Voor brandschatting, bij het ontruimen der stad bedongen.	- 450,000
Te zamen. . .	f 1,668,000

Hierdoor werden de geldmiddelen niet alleen geheel uitgeput, maar men zag zich genoodzaakt de Provincie met schulden te bezwaren.

28 November 1813 werd deze stad in de nacht door de Franschen ontruimd, en denzelfden dag, op den middag, door de Kozakken bezet, die door de verheugde inwoners met geestdrift ontvangen, en spoedig door meerdere troepen van de verbondene Mogendheden gevolgd werden. Zoodra was niet het talrijk guarnizoen vertrokken, of vele der gegoedste burgers vereenigden zich tot bewaring der rust, en vormden met de leden van de toenmalige garde nationale (schutterij) eene wacht, welke onophoudelijk in kleine patrouilles de stad doorkruisten; hoeveel deze waardige houding der burgers ook moge hebben toegebragt, om in dezen oogenblik van regeringloosheid de rust te bewaren, waren echter de gemoederen der inwoners te eensgezind gestemd, en de vreugde te algemeen, dan dat men eenige bekommering had voor de verstoring derzelve, welke dan ook onafgebroken is bewaard gebleven.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 November 1833.	. . . .	4 el 61 dm.
15 ———	. . . .	4 — 16 —
30 ———	. . . .	4 — 64 —

OP DE AFBEELDING

VAN

Mr. JACOBUS SCHELTEMA.

Den wakk'ren Pleiter voor 's Lands roem en Haarlems regt,
Die de eer van Kosters vond, van vreemden smaad, bevrijdde;
En, ijv'rig aan 't belang der wetenschap gehecht,
Zijn schat van kennis aan verdienste en deugd steeds wijdde;
Aan wien het vaderland, voor 't nut door hem gewrocht,
Een' halven eeuwkring door, is eer en dank verschuldigd;
Die de eêlste lauw'ren om Oranjes schedel vlocht,
En Ruslands grooten Czaar naar waarde heeft gehuldigd;
Die, wat het lot hem bood, 't zij vreugde of ongenâ,
Den kalmen blik, vol hoop, op beter hield geheven;
Dien achtb'ren grijsaard toont het beeld van Scheltema,
Wiens naam, in Nederland, bij 't nageslacht blijft leven.

J. B. Chr.

Nijverheid.

OVER DEN TABAKS-HANDEL, EN DE TABAKS-TEELT IN DE PROVINCIE UTRECHT.

(Vervolg en slot van pag. 480).

Wij hebben niet vermeld gevonden door wien het eerst de tabaks-teelt te Amersfoort is ondernomen geworden, doch alle schrijvers stemmen daarin overeen dat derzelver eerste aankweeking in den jare 1615 heeft plaats gehad. In den aanvang, pootte of plantte men den tabak in kleine perkjes, die met riet en rijsjes tegen den wind werden beschermd. Na het pooten der planten werden dezelve begoten, en des nachts met gras of hooi gedekt. De bladeren geplukt zijnde, werden in kelders gebroeid, op zolders en in achterhuizen gedroogd, tot zij eene tweede broeijing ondergaan hebbende, aan de grossiers en kooplieden in Holland werden verkocht; later, en zoo als ook thans nog gebruikelijk is, zaait men in wel gemeste bakken, en verplant den tabak, als hij het derde blad gemaakt heeft, op een land, dat rijkelijk gemest is met schapen-, varkens-, duiven- of hoender-

mest (*). Wanneer de planten aan het groeijen komen, breekt men er de twee onderste bladen, als schadelijk voor den groei der overige bladen af, hoogt de aarde rondom den stoel op, en herhaalt dit, in eenen vasten, taaijen grond, meer dan eens. Dezen tabak geeft men den naam van Zandgoed. In Junij of Julij plukt men er de drie onderste en sterkste bladeren af, welken men Aardgoed noemt (†). Wanneer de plant van boven is doorgeschoten, en zich tot bloeijen zet, breekt men er den top en alle bijscheuten en kleine bladeren, dieven of zuigers genaamd, af, ten einde al het voedsel aan de hoofdbladeren te doen toekomen, van welke men in Augustus of September, naar de verscheidenheid van het saisoen, allengs de grootste afplukt, zoo dat alles op het einde van September geplukt is. Deze laatste soort geeft men den naam van Bovengoed.

(*) In Virginiën is de behandeling aldus: Wanneer men geene nachtvorst meer vreest, brengt men op eene plaats van 20 tot 100 voeten in het vierkant, veel hout bij een, en steekt het in brand, om het onkruid en ongedierte te verdelgen. De grond met de warme asch omgespit zijnde, wordt het zaad er ingezaaid, en alles met haagdoornen takken, ter afwering van vogels en vliegen belegd.

In het begin van Mei als de jonge planten groot genoeg zijn, worden zij op heuveltjes gezet, op eenen afstand van 3 of 4 voeten van elkander, en men zuivert dan dezelve, gedurig van de insecten.

(†) In Virginiën laat men de benedenste, de middelste of de bovenste bladen staan, naar de bijzondere soort van tabak, welke de planter begeert te hebben. De benedenste bladen worden het grootst, en zijn tevens malscher, en meer genegen om geel te worden, dan de bovenste. Zie Isaac Weld, reizen door de staten van Noord-Amerika, 1801. I deel bl. 109. enz.

De tabak dus geplukt zijnde wordt nu in groote manden gepakt en naar de schuren gereden, alwaar ieder blad in de middelste rib eene snede gegeven, vervolgens aan houte spijlen geregen, en de bladeren behoorlijk van malkander afgescheiden, opgehangen worden om te droogen. De eerste twee soorten, Zandgoed en Aardgoed, worden zonder eenige andere behandeling dan snijden en aanrijgen, opgehangen; maar het Bovengoed wordt bij het snijden gesorteert in best soort en uitschot, wordende alle bladen die dun, gescheurd, gekwetst, met kwade steden of vlakken zijn, voor uitschot gehouden. (*)

Men poot op een oud morgen lands van zeshonderd rijnlandsche roeden gewoonlijk omtrent vijf à zes en twintig duizend planten, en berekent voor ieder zoodanig morgen lands tien à twaalf voeder beste vette schapenmest, wegende ieder zes en twintig honderd ponden, noodig te hebben; ook duivenmest over dezelve gestrooid, brengt eenen goeden tabak voort, doch wanneer het land met gemengde koeijen- of paarden-mest, of ook wel onvermengd gemest wordt, is de kwaliteit van den tabak zigtbaar minder in waarde. De tabaksteelt is overigens van hare eerste zaaijing af, tot aan deszelfs inoogsting in de schuren, aan zeer vele rampen en wederwaardigheden onderworpen, zoo wel door ongedierte als door vorst en voornamelijk harden wind en hagel, waardoor in een oogenblik de gan-

(*) In Virginiën steekt men, bij ongunstig weder, vuren aan, en laat den rook tusschen de bladen doorgaan, hetgeen ook wel geschiedt om de bladen eene geele kleur te geven.

stigste verwachtingen van een geheel jaar kunnen worden te leur gesteld. Zoo bijvoorbeeld, had op den 4 Augustus 1808 in het distrikt van Amerongen, één zware hagelbui aan de tabaks-teelt eene schade toegebragt, die op *f* 10,000 à *f* 15,000: — berekend werd.

In den jare 1636 telde men te Amersfoort reeds meer dan vijftig planters; in het jaar 1670 was hun getal tot honderd en twintig toegenomen en bedroeg in de 18e eeuw meer dan twee honderd. Reeds vroeg heeft deze teelt zich ook over Gelderland en Overijssel verspreid, en maakte eene bijzondere opgang ten tijde van den oorlog tusschen de Engelschen en hare Noord-Amerikaansche volkplantingen. Alstoen, en wel bijzonder in het jaar 1778, werden er vele tabaksplanterijen in den omtrek van Rhenen en Wageningen opgerigt, ja in de Betuwe werden zelfs kersenboomgaarden omgehakt, om tot tabaksland aangelegd te worden. Men bedong alstoen voor de beste soort *f* 32 à *f* 36, voor uitschot *f* 28 à *f* 30, voor aardgoed *f* 25, en zandgoed *f* 10, de honderd pond. In het jaar 1798 zijn de prijzen nog hooger geweest, zoo dat voor het beste goed *f* 40 à *f* 42, en voor het zand- en aardgoed *f* 28, à *f* 30, per honderd pond is besteed geworden.

Van dat altoos gedenkwaardige gulden tabaksjaar 1798, heeft men een voorbeeld dat één morgen gewoon tabaksland verhuurd werd voor *f* 250 's jaars, en verkocht tegen *f* 3,600 de morgen. Het was indedaad verbazend zoo veel geld als er toen onder den daglooner in omloop kwam, door het voordeel dat zij

van de Zuigers (*) genoten, en berekend werd niet minder dan vijftig duizend gulden, behalve nog het voordeel van de Lompen, (†) te hebben bedragen.

Het is zeker dat de Tabaksteelt in ons land eene veel grootere uitgebreidheid zoude hebben verkregen, indien hare soorten voor hoogere kwaliteiten van rook-tabak konden worden aangewend, maar de onaangename reuk die aan dezelve bijzonder eigen is, legt hiertegen steeds hinderpalen in den weg, die men niettegenstaande alle proefnemingen en aangewende kosten, tot heden nog niet is kunnen te boven komen. Tabakszaad uit Virginiën herwaards overgebragt en omstreeks Amersfoort gezaaid, heeft wel in de eerste jaren eene betere soort opgeleverd, maar zij ging allengs meer en meer tot verbastering over en verkreeg dezelfde onaangename eigenschap van reuk; het ware echter mogelijk dat meerdere proefnemingen van dien aard, met der tijd tot gunstiger uitkomsten zouden kunnen leiden, althans wanneer men meer acht geeft op de behandeling der tabak, zoo als die in Noord-Amerika gebruikelijk is. Ook ware het welligt wenschelijk met de onderscheidene soorten van Amerikaanschen tabak, deze proefnemingen te herhalen, en wanneer er dan eene meerdere oplettendheid op deze

(*) Zuigers is die soort van tabak, die, na de pluk van het beste goed, nog aan den stam groeit, en die door de daghuurders meest voor twee derde gedeelte der opbrengst bewerkt wordt.

(†) Lompen zijn bladeren die nog aan den stam overig gebleven, en dikwijls, ja meestal bevrozen, geplukt of afgestroopt worden, waarvan men in dure tabaks jaren nog twee sortementen maakt, en welk goed, hoe onaanzienlijk ook, met graagte in Amsterdam gesleten en tot vrij goede prijzen verkocht wordt.

soort van landbouw, gevoegd bij de gevorderde kennis in de scheikunde, werdt in acht genomen, willen wij niet wanhopen dat deze tak van vaderlandsche nijverheid, met der tijd nog eens een geheel ander aanzien kan verkrijgen, en mogelijk op deugdelijker gronden, dan wel voorheen, tot eenen zeer aanmerkelijken trap van voorspoed kan worden opgevoerd. Letten wij slechts op de ontwikkelingen die zich daartoe reeds aanvankelijk meer en meer schijnen voor te bereiden. Dat de Amersfoortsche tabak in onze karotten- en snuiffabrieken in groote hoeveelheden wordt aangewend, is genoegzaam bekend, maar het mag ook tevens onze oplettendheid niet ontgaan, dat niettegenstaande de haar nog steeds bijblijvende gebreken, haar verbruik ook tot rooktabak meer en meer, en bijzonder buitenslands, schijnt toe te nemen, zelfs zoodanig, dat de Amersfoortsche tabak boven den Gelderschen, eenen wezenlijken voorrang blijft behouden. Ten bewijze hiervan vinden wij, dat sedert eenige jaren van wegen de tabaks-regie in Frankrijk, openlijke uitnoodigingen hebben plaats gehad tot mededinging van levering van Amersfoortschen en Nijkerker tabak ten behoeve van deze regie, en dat in voldoening daaraan in den jare 1828 voor rekening der fransche kroon de volgende partijen Amersfoortschen tabak werkelijk zijn geaccepteerd geworden, als:

100,000	kilogr.	à 117	fr.	50	centim.	per	100	kilogr.
50,000	»	à 115	»	»	»	»	»	»
20,000	»	à 113	»	»	»	»	»	»
8,000	»	à 112	»	»	»	»	»	»
178,000	kilogr. te zamen.							

Vervolgens hadden er wegens Frankrijk meerdere uitnoodigingen plaats, die later zelfs zijn opgevolgd geworden van wegen de tabaks-regie voor de kroon van Sardiniën. Men verlangde daarbij de mededinging tot het leveren van Virginische, Hollandsche, Seghedinsche, Levantsche en Braziliaansche tabak.

Ten aanzien van den Hollandschen werd daarbij gezegd, dat derzelver bladen moeten zijn, *echt Amersfoorder*, *best goed*, en van de oogsten der jaren 1827, 1828 of 1831, sappig, lang, groot, donker bruin van kleur, van goeden geur, en zonder het minste gebrek. Voorts, dat om de aanvoeren te bevorderen werd bepaald, dat de partijën tabak in bladen, die, na de afkondiging van de bekendmaking, in de vrije haven van Genua ingevoerd, en ter mededinging goedgekeurd zouden worden, van alle regt van entrepot zouden zijn ontheven. Ten gevolge hiervan hebben er dan ook werkelijk leverantiën van Amersfoortschen tabak en zelfs door Engelsche schepen, naar Genua voor de tabaks-regie van het koninkrijk Sardiniën plaats gehad, en mogen wij verwachten, dat bij gepaste oplettendheid en ijver van onze zijde, deze betrekkingen naar dat gedeelte van het zuidelijke Europa meer en meer zullen toenemen, te meer daar, zoo als wij vernemen, zelfs gefabriceerden Amersfoortschen tabak in de Pausselijke Staten een gunstig vertier heeft mogen te beurt vallen. De vooruitzigten van een toenemend debiet voor de tabakteelt in de provincie Utrecht, zijn dus niet ongunstig, en het is onze hartelijke wensch, dat de voorspoed in goede gewassen en voortbrenging van goede kwaliteiten dezen tak van

onzen vaderlandschen en provincialen landbouw, meer en meer moge doen toenemen en de bloei en welvaart van allen hierin betrekkelijk, duurzaam moge bevestigd worden.

Voor het overige is het bekend, dat de Amertfoortsche tabak voor de tabaks-spinnerijen en het fabriceeren van rol-tabak, bijzonder geschikt is, en bij eene vrije zeevaart, zoo als thans plaats heeft, aanzienlijke voordeelen oplevert, om welke reden wij opmerken, dat het ons verwonderd heeft dat noch in Amersfoort, noch in Utrecht, tabaks-spinnerijen aanwezig zijn; wij vermeenen intusschen deze industrie de aandacht onzer Utrechtsche tabaks-fabriekanten, te mogen aanbevelen.

Vragen.

AAN DE REDACTIE.

In N°. 7 van Uw geacht Tijdschrift voor Geschiedenis, enz., van Utrecht gelezen hebbende het stukje over FLUWEEL- en FLUWEEL-FABRIEKEN, en daaruit met belangstelling hebbende opgemerkt, hoezeer in vroegere tijden het *Utrechtsch fluweel* buitenslands gezocht en grooten roem verworven heeft, doch sedert op Franschen bodem is overgegaan, zoodat thans sedert jaren geen enkele fluweelfabriek binnen die stad meer gevonden wordt, maar in Frankrijk daarentegen talrijke fabrieken voorhanden zijn, waarin eene groote menigte fluweel onder den naam van *Velours d'Utrecht* wordt gefabriceerd en voortdurend een zeer uitgestrekt debiet behoudt;

Zoo wordt gevraagd:

Welke zijn de oorzaken van het verval en te niet gaan der Utrechtsche fluweel-fabrieken, en welke zijn de middelen om dezen tak van nijverheid, die de stad Utrecht vroeger zoo zeer tot roem, en deszelfs inwoners tot voordeel heeft verstrekt, weder optebeuren en op nieuw te doen herleven?

X.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT EN DERZELVER VOORSTEDEN,
IN DE MAAND

November 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 November.

Jaantje, *dochter van* Isaak Jacob Coster *en* Sibilla de Wolff.

Albertus Paulus Nicolaas, *zoon van* Adrianus Johannes Haarmans *en* Johanna van Rooijen.

Margaretha Elisabeth, *dochter van* Hendrik Leendert van Piggelen *en* Hendrica de Jong.

George, *zoon van* Johannes Hendricus van Heijs *en* Hendrina Cornelia Preuniger.

Catharina Helena Maria, *dochter van* Jacobus Catharinus de Joncheere *en* Helena Cornelia Luberta van Beusichem.

den 3 November.

Elisabeth, *dochter van* Hendricus Scherpenseel *en* Maria van Wieveren.

Hendrik Anthonie, *zoon van* Clasina de Meijer.

Petrus, *zoon van* Petrus Ivo *en* Johanna Hendrica Nicsen.

Geertruida Cornelia, *dochter van* Rijnier van der Rijst *en* Catharina Gijsberta Eijndhoven.

den 4 November.

Wilhelmina, *dochter van* Helena Galekop.

den 5 November.

Maria Wilhelmina, *dochter van* Pieter Anthonie van Veen *en* Wilhelmina van Schaik.

Maria Jacoba, *dochter van* Jan Porton *en* Maria Jacoba Muller.

Maria Anthonia, *dochter van* Bernardus Cral *en* Hendrica van der Kroon.

Johannes Wilhelmus, *zoon van*

Johannes de Ruijter *en* Wilhelmina Catharina Roep.

Jacobus Hermanus, *zoon van* Willem Johannes van Schaik *en* Jacoba Koning.

Elisabeth Catharina, *dochter van* Rijk Joolen *en* Ida van Zijl.

Elisabeth, *dochter van* Cornelis Weerdenburg *en* Margaretha Claessens.

den 6 *November.*

Elisabeth, *dochter van* Jacobus Mansveld *en* Elisabeth Ockeloen.

Jacobus, *zoon van* Adrianus Vermeulen *en* Gertrudis Lerevelt.

Dirk Anthonie, *zoon van* Toon van Doorn *en* Francina Hendriks.

Hendrica Catharina, *dochter van* August Johan Valentijn Wansleben *en* Anthonia Wilhelmina Leverink.

Johanna, *dochter van* Gerardus Mooren *en* Allegonda Wouters.

den 7 *November.*

Jan, *zoon van* David van Gorkom *en* Anthonia Broekman.

Petronella Hendrica, *dochter van* Willem Mandersloot *en* Pieternella Cornelia Piza.

Pieter, *zoon van* Pieter van Zwol *en* Maria Reule.

Gijsberta, *dochter van* Gijsbert de Graaf *en* Elisabeth Maas.

den 9 *November.*

Wilhelmus Marinus, *zoon van* Jan Heijl *en* Hendrica Geertruida Lebbe.

Trijntje, *dochter van* Jacob de Graaf *en* Hendrica van de Tweel.

Henrietta Johanna, *dochter van* Johannes Brouwer *en* Johanna Nagtegaal.

Gerardus Johannes Willebrordus, *zoon van* Johannes Jacobus Rijnders *en* Margaretha Eva Karsten.

Wilhelmina, *dochter van* Cornelis de Kruijf *en* Maria Weijman.

Hendrica Catharina, *dochter van* Jacoba van der Meijden.

Petronella, *dochter van* Willem van Hettem *en* Cornelia Zandkuijl.

Joanna Philippina, *dochter van* Joan Philip Verloren, overl. den 21 Maart dezes jaars, *en* Lucretia Catharina Cornelia de Monté.

Lambertus, *zoon van* Martinus van Zeeland *en* Hermina Philipse.

Willem Fredrik, *zoon van* Willem Fredrik Plomp *en* Johanna Bouwhuizen.

Leendert, *zoon van* Hendrik de Wit *en* Engeltje Exalto.

den 10 *November.*

Johannes, *zoon van* Michiel Adriaan van Koetsveld van Ankeren *en* Elisabeth Johanna Maria Fabricius.

Hendrik, *zoon van* Maria den Boode.

den 11 *November.*

Lauwinus Gerardus Matthijs, *zoon*

van Philippus Carel Rekké *en* Theodora Cortua.

Philipus, *soon van* Franciscus Kanne *en* Geertruida Croesnel.

Jacoba, *dochter van* Hendrik Hageman *en* Hendrica Kuijltjes.

Jaques Corneille, *soon van* Jaques Corneille van de Polder *en* Henrietta Wilhelmina Wintgens.

den 12 *November.*

Jacobus Everardus, *soon van* Everardus Eversen *en* Maria van Doornik.

Wijntje, *dochter van* Paulus van der Veen *en* Wijntje van der Schot.

Dina Jacobina, *dochter van* Johan George Sülzle *en* Johanna Hendrica Sas.

Helena Maria, *dochter van* Maximiliaan Ruelle *en* Theodora Diets.

den 13 *November.*

Johanna Carolina, *dochter van* Jan Carel Delbeek *en* Katharina Sophia Jetskea Bouricius van Idema.

Elisabeth Jacoba Sibijlla, *dochter van* Cornelis Wernard van Voorst van Beest *en* Maria Elisabeth Margaretha Ruijs.

den 14 *November.*

Hendrik Barend, *soon van* Adolph Julius Robert Natan *en* Geertruida van der Kolk.

Willem Gregorius, *soon van* Jannetje Molenaar.

Elisabeth Cornelia, *dochter van* Dirk Mulhoff *en* Gerritje van Lutterveld.

Jan Arnoldus, *soon van* Matthijs Hendrik Huijssen *en* Sophia van Beusekum.

Evert Jan, *soon van* Jan Fluit *en* Gerritje van Schoonhorst.

Cornelis Jacobus, *soon van* Adrianus van Eck *en* Wilhelmina de Groot.

Catharina Maria, *dochter van* Gerardus Nicolaas Overwijn *en* Catharina Maria van Romondt.

Johannes Carel, *soon van* Johannes de Koff *en* Catharina Voerman.

den 16 *November.*

Martinus Thomas Johannes, *soon van* Anthonie Jacobus Ruffels *en* Margaretha Cohu.

Adolph, *soon van* Johannes Beukenkamp *en* Neeltje Antonetta Jordens.

Alida Maria Wilhelmina, *dochter van* Barend Terschegget *en* Alida Maria Wilhelmina Neuman.

Johanna Catharina, *dochter van* Johan Christiaan Frijlink *en* Margaretha van Dijk.

Willem, *soon van* Willem Rijnders *en* Maria Sophia Ekhart.

Johannes Wilhelmus, *soon van* Johannes Soesbergen *en* Elisabeth Vlok.

Wijnanda Fredrica, *dochter van* Christiaan Fredrik Klokke *en* Diena Gradda van Asperen.

Willem, *soon van* Gijsbert Broekhuisen *en* Aletta van den Hemel.

den 17 *November.*

Sophia Carolia, *dochter van* Jan Adrianus Lagas *en* Hasina van Eck.

Johan Coenraad Lodewijk, *zoon van* Wilhelm Philippus Klencke *en* Cornelia Scherff.

Johanna, *dochter van* Jacobus van der Meijden *en* Johanna van den Hoorn.

Elisabeth, *dochter van* Lambertus Goedhart *en* Wilhelmina Wiekert.

Evert, *zoon van* Fredrik Heijtink *en* Helena van der Toom.

Hubertus Hendrik, *zoon van* Hendrik Stokvis *en* Geertruij Houssart.

Elisabeth, *dochter van* Cornelis Wilhelmus Dool *en* Johanna Margaretha Perton.

Johanna Cornelia, *dochter van* Johannes van Maarschalkerweerd *en* Mechtelina Kemkes.

den 18 *November.*

Pieter Hendrik Johannes, *zoon van* Hendrikus van Mourik *en* Aardina Buijinck.

Maria Johanna, *dochter van* Wilhelmus Petrus Martinus van Odijk *en* Alberdina Carolina Gerritsen.

den 19 *November.*

Sophia, *dochter van* Gijsbertus van der Steen *en* Margaretha Aarsen.

Hendrik, *zoon van* Johannes Baars *en* Cornelia de Graaf.

Hendrica, *dochter van* Hendricus Hentenaar *en* Johanna van Baaren.

Dirkje, *dochter van* Pieter van Zeland *en* Johanna Wisman.

Johanna Everdina, *dochter van* Meles Wallenburg *en* Johanna Helena Somer.

Joseph, *zoon van* Jan Mekke *en* Anna Margaretha Hendrica Vettewinkel.

Jacoba Juliana, *dochter van* Lambertus Tragter *en* Johanna Severijn

den 20 *November.*

Isaak, *zoon van* Juda Emanuel Gans *en* Saartje Cohen.

Anthonius Josephus Everardus, *zoon van* Anthonie van den Heuvel *en* Adriana van Harderwijk.

Hendrik Diederik, *zoon van* Wilhelm Stephan Sandhövel *en* Maria van Heel.

Mietje, *dochter van* Simon Salomons *en* Betje Berlijn.

Wilhelmus Theodorus, *zoon van* Wilhelmus Theodorus de Meijer *en* Cornelia Verburg.

Anthonie, *zoon van* Cornelis Hendriks *en* Johanna Elsendoorn.

Carel, *zoon van* Bernardus Koning *en* Petronella Klarenbeek.

den 21 *November.*

Helenus Gerardus, *zoon van* Pieter Stephanus Eijndhoven *en* Cornelia van de Bilt.

Johannes, *zoon van* Maria Kraake.

Johan Hendrik, *zoon van* Johan

Hendrik Lauffer *en* Neeltje de Groot.

Wilhelmus, *soon van* David Smeijer *en* Jacoba Verheul.

Pieter, *soon van* Thomas Bastiaan Templeman van der Hoeven *en* Margaretha Kops.

Johannes, *soon van* Maria van Heert.

den 23 *November*.

Anthonie Jacobus, *soon van* Jacobus Anthonie van Dam *en* Sophia Wilhelmina Meijer.

Arnoldus, *soon van* Arnoldus Barewijk *en* Maria Lambres.

Albertus, *soon van* Willem van Loverden *en* Maria Everaats.

Jacoba Johanna, *dochter van* Gerrit Evertsen *en* Hermina Pennekamp.

Aaltje Jacoba, *dochter van* Cornelis Theodorus Spiering *en* Jacoba van Tinteren.

Jacob, *soon van* Roelof Vos *en* Anneke van de Peppel.

Anna Maria, *dochter van* Justus Mulder *en* Johanna Catharina Rijsman.

Jan, *soon van* Gerrit Hendrik Blotkamp *en* Anna Maria Hendrina Welsch.

Joseph Hendrik, *soon van* Joseph Hendrik Thijssen *en* Helena Edelkoordt.

den 24 *November*.

Saartje, *dochter van* Hartog Frank *en* Grietje Juda Jacobs.

Cornelia, *dochter van* Jan van Oostrom *en* Johanna van der Sluijs.

Johanna Agnes, *dochter van* Ludovicus Cornelius Ammerlaan *en* Johanna Maria Grolman.

Christiaan Theodorus, *soon van* Fredrik Willem Wischhoff *en* Johanna Elisabeth Gregoir.

Hubertus, *soon van* Pieter van Tinteren *en* Anthonia Agterberg.

Pieter, *soon van* Cornelia Jansen.

Gijsbertus Hendricus Johannes, *soon van* Matthijs Cornelis Johannes van Everdingen *en* Catharina Wilhelmina van Gastel.

den 25 *November*.

Jacoba Johanna, *dochter van* Louis Hendrik van der Slot *en* Maria Barendina Wiggers.

Cornelia, *dochter van* Antje Vreeswijk.

den 26 *November*.

Johanna Anna Christina, *dochter van* Jan Hendrik Blotkamp *en* Anna Bernardina van Ruijven.

Cornelis, *soon van* Adrianus Anthonius Camue *en* Geertruida Theodora Tersmitte.

Jan Willem, *soon van* Johannes Rijsbaarman *en* Maria Geertruij Bettinck.

Catharina Petronella, *dochter van* Willem Johannes Oudegeest *en* Helena Maria Petronella Leijst.

Johanna Maria, *dochter van* Dirk Kerssens *en* Johanna Niessen.

Johan Pieter, *soon van* Johan

Willem Berger *en* Adriana van Vliet.

den 27 *November.*

Albertus Johannes, *soon van* Albertus van den Berg *en* Maria Johanna de Wilde.

Cornelis Josephus, *soon van* Hendricus Christianus Arnoldus van Dooren *en* Maria van Reijsen.

den 28 *November.*

Adrianus Johannes, *soon van* Cornelis van Eijk *en* Maria Louisa Cornelia Vrijenbergh.

Johanna Elisabeth, *dochter van* Arnoldus van Velthoven *en* Dirkje Schoonmade.

den 30 *November.*

Wilhelmina Catharina, *dochter van* Willem van Doorn *en* Maria Magdalena Roest.

Carel Gerrit, *soon van* Johan Carel David Haag *en* Elisabeth Aijens.

Catharina Maria, *dochter van* Cornelis Koot *en* Maria Johanna de Wit.

Anthonie, *soon van* Arie Deijs *en* Hendrina Jansen.

Johannes, *soon van* Christoffel van Engelen *en* Cornelia Teuwe.

Roelof, *soon van* Jadome Rieskobienskij *en* Johanna Vermeulen.

Machtilda Petronella Wilhelmina, *dochter van* Johannes Burgers *en* Petronella Lambooij.

Anthonia, *dochter van* Pieter Beekes *en* Helena van der Meijden.

Louise Maria Lucretia, *dochter van* Gualtherus Holtius *en* Elisabeth Cornelie Vosmaer.

Er zijn in de maand NOVEMBER 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	70.	
» » Vrouwelijke »	62.	
		132.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	11.	
» » Vrouwelijke » . . .	3.	
		14.
Totaal.		146.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	6.
» dochters.	3.
Totaal. . . .	9.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

---

den 4 November.

Gerrit Blankert, kleermaker, met Geertruijda Johanna Luijten, beide geboren en wonende alhier.

Hendrik Hazendonk, koornkoopersknecht, met Gertje Okhuisen, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Jan Bieger, olieslagersknecht, geboren alhier, met Anna Maria Catrina Benner, dienstbaar, geboren te s' Gravenhage, beide wonende alhier.

Adrianus van Voorst, kleermaker, met Maria Gertrudis Reisman, dienstbaar, beide gebo ren en wonende alhier.

Arie Hermanus Willemse, weduwenaar, puttengraver, geboren alhier, met Hendrica Albric, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

Johannes Berk, weduwenaar, werkman, met Gerrigje de Jager, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Stephan Heinrich Hackman, brouwersknecht, geboren te West Cappeln in Pruissen, met Maria van Wijk, dienstbaar, geboren en beide wonende alhier.

Martinus Wessel Goes, wagenmaker, geboren alhier, met Maria Magdalena van Oijen, dienstbaar, geboren te Zeijst, beide wonende alhier.

Gijsbert van de Vooren, winkelier, met Martijntje Eijkman, beide geboren en wonende alhier.

Jan Nicolaas Schaad, kleermaker, met Evertje Janssen, beide geboren en wonende alhier.

Hubert Legra, kleermaker, met Johanna Chapuis, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Bernardus Wernard van Deventer, timmerman, met Pieternella van Wijk, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

Gerardus van Veenendaal, werkman, met Antonia Knippers, hovenierster, beide geboren en wonende alhier.

Frans van Egmond, weduwenaar, tuinman, geboren alhier, met Wilhelmina Elisabeth Colle, dienstbaar, geboren te Groningen, beide wonende alhier.

Johann Albert Buijng, Wever, geboren te Sudlohn, in het Koningrijk Pruissen, met Hendrika Nakke, dienstbaar, geboren en beide wonende alhier.

Nicolaas Verrips, werkman, geboren te Geldermalsum wonende te Woerden, met Jacomijntje van Iperenburg, dienstbaar, geboren te Oudhuizen, wonende alhier.

den 11 *November.*

Henricus van Gaalen, zaagmolenaarsknecht, met Anthonia van den Brink, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Arent Veenendaal, weduwenaar, marktmeester, geboren te Hoorn, met Helena van Nooten, dienstbaar, geboren te Haastrecht, beide wonende alhier.

Christiaan Fredrik Klokke, onderwijzer, geboren alhier, wonende te Vreeland, met Diena Gradda van Asperen, geboren en wonende alhier.

Franciscus Bergsteijn, leerlooijer, met Maria Knop, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Gerardus Wilhelmus van Rossum, koetsier, geboren alhier, met Hendrika Christina Smeink, dienstbaar, geboren te Culenburg, beide wonende alhier.

Willem Johannes Koopman, bediende, met Hermine Maria van Rossum, beide geboren en wonende alhier.

Izak van den Hoorn, mandenmaker, met Anna Alletthea van Dorp, werkster, beide geboren en wonende alhier.

Hendrik van der Schaft, schoenmaker, geboren alhier, met Pieternella van Galen, werkster, geboren te Gouda, beide wonende alhier.

den 12 *November.*

Jan Willem Geelen, lakenkoper, geboren te Valkenburg, Provincie Limburg, met Adriana Maria Fievez, dit de Malines, geboren en beide wonende alhier.

den 18 *November.*

Johannes Adolf Frederik Zorn, koopman, geboren alhier, met Agatha van Lent, dienstbaar, geboren te Kesteren, beide wonende alhier.

Hendrik Kielgast, geëmploijeerd in het Rijks Hospitaal, Ridder van de Militaire Willems Orde, 4de Klasse, geboren te Amsterdam, met Elisabeth Frederika Rookmaker, weduwe, geboren te Coeverden, beide wonende alhier.

Dirk Vleming, timmerman, met Maria Regina Bionda, beide geboren en wonende alhier.

Nicolaas Ballangé, koetsier, met Elisabeth Wennekes, naaister, beide geboren en wonende alh.

Petrus de Bruijn, hovenier, geboren alhier, met Geertruij Hofman, waschster, geboren te Wijk bij Duurstede, beide wonende alhier.

Johannes Verhaar, werkman, met Dirkje Gronevelt, hovenierster, beide geboren en wonende alhier.

Joannes Adrianus Josephus Schretelen, steenhouwer, geboren te Leijden, met Elisabeth de Blaauw, fruitverkoopster, geboren en beide wonende alhier.

Lambertus Joseph Defrance, stadsschermmeester, geboren te Luijk, met Adriatta Adriana Jansen, geboren en beide wonende alh.

Willem Sparenburg, voermansknecht, met Joanna Carolina van Rooij, dienstbaar, beide geboren en wonende alhier.

den 25 *November.*

Nicolaas Albertus van Dam, schrijnwerker, geboren te Wilnis, met Aletta Schadee, geboren en beide wonende alhier.

Johannes Hendrik van Overklift, stukadoor, geboren te Dordrecht, met Maria Antonetta Schellink, dienstbaar, geboren en beide wonende alhier.

Jacques Lebé, bediende, geboren te Arlon in Luxemburg, met Maria Elisabeth Broekhouzen, naaister, geboren en beide wonende alhier.

Wilhelmus van Wijk, kopergieter, geboren alhier, met Willemina van Bekkum, dienstbaar, geboren te Wijk bij Duurstede, beide wonende alh.

Jacobus van der Horst, werkman, met Maria Spiering, breidster, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Cornelis Hampers, met Cornelia Stilting, beide geboren en wonende alhier.

Jan Tobias van Groot-Battavé, kleermaker, met Helena Rijnsewijn, breidster, beide geboren en wonende alhier.

Wilhelmus van der Hoek, smid, met Henrica Buijen, beide geboren en wonende alhier.

Hendrik Bouwman, timmerman, met Anna Sophia Maria van Weelderen, beide geboren en wonende alhier.

Hendrik Brouwer, koopman, geboren te Vriesenveen, Provincie Overijssel, met Jannigje van Hasselt, weduwe, winkelierster, gebor. en beide won. alhier.

Johannes de Fuijk, oppasser, geboren alhier, met Cornelia Catharina van der Rijden, dienstbaar, geboren te Buuren, Provincie Gelderland, beide wonende alhier.

TE ZAMEN 45 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 November.

Gerrit Kruijl, 2 j. en 6 m., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Cornelia Ida Mastwijk, 2 j. en 5 m., achter het Vleeschhuis.

Maria Vuijstingh, ongeh. 81 j., Walsteeg.

Klaas Jacobs Bakker, fuselier bij de 4 komp. 1 batt der 8 Afd. Inf 21 j, Hospitaal.

Catharina Vullegers, wed. Willem Koenen, 83 j., buiten de Tolsteegpoort.

Jacobus Johannes Rijmbout, 1 j. en 6 m., Achter het Stadhuis.

Jacomijntje Renes, huisvr. Jan Hendrik Wilhelm Block, 39 j., Springweg.

den 3 November.

Abraham Gijsbert Voogd, 3 m., Willems Kazerne.

Cornelia Plomp, 2 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 4 November.

Marcus van Zuiden, fus. bij de 1 komp. van het reserve batt. der 7 Afd. Inf. 19 j., Hospitaal.

Elisabeth Pietersen, huisvr. van Gijsbertus van der Grind, 42 j., buiten de Waardpoort.

Hendrica Arts, 14 d., Voorstraat.

Mr. Wouter Macquelijn, adj. comm. der 1 klasse aan het Provinc. Gouvernement, 30 j., Springweg.

den 5 November.

Jacobus Stengel, schoenmaker, 51 j., ABCstraat.

Johan Coenraad Fresbach, gep. Officier, 64 j., Predikheerenstraat.

Alberta Ebbers, huisvr. van Johannes Josephus Klokken, 45 j. en 6 m, Vrouw Juttestraat.

Doodgeb. zoon van Hendrik Jacobus de Visser, aan de Neude.

den 6 November.

Hendrik Biorn, 10 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Gerarda Gijsberts, 8 j., Watersteeg.

Johanna Clasina Ras, wed. van Adrianus van der Star, turftonster, 79 j., Magdalenasteeg.

den 9 *November.*

Hermanus Mulder, 2 j., Groenesteeg.

Alida Wilhelmina den Daas, 4 j. en 2 m. Steenweg.

Nicolaas de Lice, fus. bij de 1 komp. der Guarnizoenstroepen, 44 j., Hospitaal.

Laurens Visser, kurassier bij de 9 komp. van het depot der Kurassiers No. 3., 30 j., Hospitaal.

Johanna Cornelia Heijman, 10 m., Vissersteegje.

Johanna Louisa Hester, 7 m., Choorstraat.

Gerard Paulus Maanen, 3 m., Jufferstraat.

Daatje Groot, 2 m., Achterweg.

Gijsbertus Daalhuisen, 63 j., Ziekenhuis.

Johanna Barneveld, 59 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

Hendrik van der Voren, 75 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

Angenieta Kneuver, weduwe van Huibert Jansen, 82 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 11 *November.*

Petronella van der Wurff, ongeh. 62 j., buiten de Waardpoort.

Angenieta van Scherpenseel, wed. van Cornelis van Rijn, 87 j, Oude Mannen en Vrouwenhuis.

Cornelia Homberg, huisvr. van Willem van Os, 82 j., in het Weijstraat.

Doodgeb. zoon van Gerardus Coenraad Opperhuijzen, aan de Tolsteegpoort.

Cornelis Wintershoven, 81 j., aan de Maliebaan

Lucretia Catharina Cornelia de Monté, wed. van Mr. Joan Philip Verloren, 32 j., Bregittestraat.

den 12 *November.*

Willem Compier, fus. bij de 2 komp. van het depot der 9 Afd. Inf. 19 j., Hospitaal

Alida Koch, 3 m., Volderbrug.

Johannes Kersten, 10 j, en 7 m., buiten de Catharijnepoort.

Johann Friederich Kiehn, bediende, 43 j., Stroosteeg.

Maria de Vos, huisvr. van Jacobus Becks, 78 j, Oude Mannen en Vrouwenhuis.

Cornelia Mos, Wed Willem Bol, 82 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

Petronella Hermina Goosens, 7 j. en 6 m., Bagijnehof.

den 13 *November.*

Antonius van Oostrum, Oud Inspecteur der In- en Uitgaande Regten en Accijnzen, 77 j., Bakkerbrug.

Willemina Wigt, weduwe van Anthonie Stulting, 83 j., Achter Clarenburg.

Adam Marree, 54 j., Oude Kamp.

Geertruida Jacoba Gelkum, 1 j., Hekelsteegje.

Mekje Kruijs, 4 j., Springweg.

Aletta de Haas, huisvrouw van Hendricus Kanne, 87 j., Ligte Gaard.

Jacobus Brandon, bezembinder, 64 j., Wijde Doelen.

den 14 *November*.

Johan Hendrik Linden, 6 j. en 9 m., Zandstraat.

Geertruida Wilhelmina Pisa, 1 j. en 9 m, Stroosteeg.

Gerardus Michaël Baljet, 1 j., Steenweg.

Maria Johanna Geertruida Rijnholt, 3 m., Geertesteeg.

Doodgeboren zoon van Gerrit Oudendam, Korte Lauwerstr.

Doodgeboren dochter van Johannes Hendricus van Doorn, op het Bagijnehof.

Cornelis Jacobus Hintze, zonder ber. 53 j. en 8 m., Teelingstr.

Anthonia Bakker, weduwe van Willem de Ruijter, breidster, 61 j., Nicolaikerkhof.

Doodgeb. dochter van Ida Schouten buiten de Wittevrouwepoort.

Maria Magdalena Lebbe, 10 j. en 6 m., Voorstraat.

Martinus Rijnders, 80 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

Petronella Evers, huisvr. van Jan Thijssen, 78 j., Zandstraat.

Doodgeb. dochter van Hendrica Burgemeester, Hekelsteegje.

den 16 *November*.

Gerarda Lieflingen, ongeh. 66 j., Zandstraat.

Bernardus Botzen, schoenmaker, 90 j., Servetsteeg.

Jacobus Eijselenberg, 87 j., aan de Neude.

Maria Elisabeth IJpelaar, 6 j. en 6 m., Jansbrug.

Doodgeboren zoon van Frans Mensingh, Zandstraat.

Christoffel Giese, Houdschild, 70 j, Lauwersteegje.

Johanna Sorch, huisvr. van Thomas Ooms, 50 j. Zandstraat.

Christiaan Vincent Goovers, fus. bij de 2 komp. van het reserve batt. der 7 Afd. Inf.

den 17 *November*.

Neeltje van Ingen, huisvr. van Anthonie Bieshaar, 31 j., Springweg.

Johannes Franciscus Crillaerts, brander, 52 j., van Rotterdam.

Grietje Renes, ongeh., naaister, 56 j., Achterweg.

Maria van den Brink, wed. van Cornelis van Offeren, 76 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Berendina Hermsen, weduwe van Rosi Johan Bodenstaf, 74 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 18 *November*.

Antje de Graaf, 1 j. en 5 m., buiten de Waardpoort.

Petronella Mergje Fischer, 11 m., Watersteeg.

Doodgeboren zoon van Cornelis Bakker, Gaardbrug.

Willem van Ingen, kleermaker, 36 j., Bakkerbrug.

Servaas van Schaik, arbeider, 55 j., buiten de Wittevrouwep.

Gerrit van Groeningen, arbeider, 21 j., buiten de Waardpoort.

den 19 *November.*

Mozes Asser, 72 j., Springweg.
Evert Jan Fluit, 7 d., Ridderschapstraat.

den 20 *November.*

Laurens Outman, 43 j. en 6 m., Viebrug.
Carlo Amodeo, schoorsteenveger, 19 j., Hamburgerstraat
Lambertus Bake, fus. bij de 1 komp. van 't reserve Batt. der 7 Afd. Inf., 21 j, Hospitaal.
Jacob Geser, Sappeur bij de 4 komp. 1 batt. der 18 Afd. Inf. 41 j., Hospitaal.

den 21 *November.*

Anthonia van Soest, huisvr. van Willem van der Steen, 42 j., buiten de Waardpoort.
Doodgeb. zoon van Daniel Bongenaar, Hamsteegje.
Johannes Gerardus Waal, 4 j., buiten de Waardpoort.
Catharina Aletta Heitz, huisvr. van Cornelis Bakker, 27 j., Gaardbrug.
Hendrica Hendrina Haselaar, huisvr. van Hendrik Lauffer, 65 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.
Mr. Willem Adriaan Arnold Poelman, oud Inspecteur Essaijeur Generaal der Munt, circa 77 j., Viebrug.

den 23 *November.*

Jacobus Marinus Wessels, 2 m., buiten de Waardpoort.
Theodorus Johannes Mittelbeck, 3 j. en 2 m., Achter dem Dom.
Johanna Adelaar, huisvr. van Daniel Bongenaar, 36 j., Hamsteegje.
Jannetje Elisabeth van Dugteren, 7 j. en 8 m., buiten de Tolsteegpoort.
Johanna Suijdendorp, 11 weken Zandstraat.
Gijsbertus Schoonheim, 8 j., Zandstraat.
Francina van Oort, wed. Henricus Ravesteijn, 56 j., Lange Nieuwstraat.

den 24 *November.*

Klaas Eggink, fus. bij de 2 komp. van het depot der 7 Afd. Inf. 19 j., Hospitaal.
Pieter Hilverink, fus. bij de 2 komp. van het reserve batt. der 7 Afd. Inf., 26 j., Hospitaal.
Johannes van der Heijden, fus. bij de 1 komp. van het reserve batt. der 12 Afd. Inf., 21 j., Hospitaal.
Arend Kolthof, fus. bij de 3 komp. van het reserve batt. der 12 Afd. Inf., 20 j., Hospitaal.
Anna Hövig, 5 j. en 6 m., Zonstr.
Nicolaas Jongerius, 87 j., Abstede.
Hermanus Vendeloo, 80 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 25 *November.*

Aaltje Derksen, 6 m., Buurkerkh.
Maria Dina Dreverman, 13 j., onder de Linden.
Alida Blom, weduwe van Dirk de Fuijk, 76 j., Marieplaats.

Catharina Kokus, huisvr. van Johannes Hofman, 32 j., Schoutesteeg.

Maria Versteeg, huisvr. van Johannes de Reuver, 42 j., Heerestraat.

Hendrica Verhoeven, ongeh., 76 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis

Arie Jan Nagelhoud, kleermaker, 28 j., in 't Ziekenhuis.

den 26 November.

Jacobus Stuivenberg, smid, 66 j., Korte Elisabethstraat.

Anthonius Theodorus Gerardus Kocken, 4 w., Zuilestraat.

Jan Arnoldus Huijssen, 12 d. Willems Kazerne.

Dirk Klarenbeek, 1 j en 2 m., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Everdina Woertman, 3 j, Jufferstraat wijk G.

den 27 November.

Petronella Johanna Catharina Macquelijn, 8 j., Springweg.

Doodgeb. zoon van Clasina van der Lugt, buiten de Catharijnep.

den 28 November.

Doodgeb. zoon van Klaas van de Peppel, Jufferstraat.

Jacobus Johannes Luijn, 2 j. en 3 m., aan 't Zand.

Jan Willem Dikhoff, 15 j., Varkenmarkt.

Nicolaas Brouwer, schrijnwerker, 28 j., Lange Nieuwstraat.

Doodgeb. zoon van Anthonie Mijnders, Boterstraat.

Magdalena Voortman, 3 m, buiten de Tolsteegpoort.

Cornelis Gerardus Tollenaar, 1 j. en 4 m., Koningsteegje.

Maria Booij, 2 j. en 8 m., buiten de Waardpoort.

Johanna Groenewoud, wed van Abraham Woudenberg, 76 j., Vissersteegje.

Nicolaas Wilhelmus Buddingh, oud Notaris, 86 j., St. Janskerkhof.

den 30 November.

Johanna Maria Grolman, huisvr. van Ludovicus Cornelius Ammerlaan, 38 j., Springweg.

Jacobus Jan Koops, fus. bij de 2 komp. van 't reserve batt. der 7 Afd. Inf, 20 j., Hospitaal.

Johanna Christina Bronstrink, ongeh., 78 j., Lange Nieuwstr.

Doodgeb. zoon van Petrus van Groeningen, buiten de Waardp.

Doodgeb. zoon van Leonardus Ronge, Springweg.

Geertruij Christina Hessel, 4 m., Kort Ademstraat.

Gijsbertus Blok, 2 j. en 8 m., buiten de Waardpoort.

Nicolaas Hol, timmerman, 29 j., Jacobiekerksteegje.

Gijsberta Koppers, wed. Gerardus Wijman, hoveniersler, 67 j., buiten de Tolsteegpoort.

Theodorus van Rossem, 78 j., buiten de Tolsteegpoort.

Er zijn in de maand NOVEMBER 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht. . . . . 76.

——— Vrouwelijke geslacht. . . . . 68.

Totaal. . . . . 144.

Geboren. . . . . 146.

Overleden. . . . . 144.

Dus meer Geboren dan Overleden 2 Personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Bloedspuwing.	1.	Transport.	117.
Zinkingkoorts.	2	Gevolgen v. d. Kraam.	2.
Tering	17.	Beroerte.	5.
Doodgeboren.	14.	Bezetting op de Borst.	2.
Roodvonk.	14.	Herssenontsteking.	1.
Het water	9.	Het zuur	3.
Verval van krachten.	23.	Borst Waterzucht.	2.
Borstkwaal.	14	Kinkhoest	1.
Stikzinking	2.	Krampkolijk.	2.
Ontstek. in de ingewanden.	1.	Roodvonk en Kinderziekte.	1.
Koortsen.	3.	Buikloop.	2.
Stuipen.	9.	Kneuzing aan het Leen.	1.
Tanden	3.	Scharlakenkoorts.	2.
Zenuwberoerte.	1.	Beklemde breuk.	1.
Water in de borst.	1.	Subiet.	1.
Zenuwkoortsen.	3.	Klierziekte.	1.
	117.		144.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	11	3	14.	Transport. .	54	41	95.
Beneden het jaar.	7	11	18.	» 45 » 50 »	»	1	1.
Van 1 tot 5 jaar.	10	9	19.	» 50 » 55 »	4	1	5.
» 5 » 10 »	2	6	8.	» 55 » 60 »	1	3	4.
» 10 » 15 »	1	2	3.	» 60 » 65 »	3	3	6.
» 15 » 20 »	7	»	7.	» 65 » 70 »	2	2	4.
» 20 » 25 »	5	»	5.	» 70 » 75 »	2	1	3.
» 25 » 30 »	5	1	6.	» 75 » 80 »	4	8	12.
» 30 » 35 »	1	3	4.	» 80 » 90 »	5	8	13.
» 35 » 40 »	1	3	4.	» 90 » 100 »	1	»	1.
» 40 » 45 »	4	3	7.				
	54—41—95				76—68—144.		

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 14 November, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK

Een Huis, Erf en Grond, zijnde eene broodbakkerij met annexe Kamer of Woning daar achter staande, in de Noorder voorstad buiten de Waardpoort aan de Roodebrug, wijk M. n°. 295. Toegewezen voor *f* 900 aan den Heer *H. Kroon*.

Twee Kameren of Woningen, achter het voorgaande perceel, in de Paardensteeg, wijk M. n°. 293 en 294. Toegewezen voor *f* 560 aan den Heer *W. C. Vuijstingh*.

Een perceel Weiland, Water en Weg, groot 7 bund. 51 roed. 10 ell. in de Gemeente Westbroek, achter de Klop. Toegewezen voor *f* 2,400 aan den Heer *W. C. Vuijstingh*.

7 Bund. 50 roed. 10 ell. Wei- en Hooiland, Water en Weg, in de Gagel onder Westbroek. Toegewezen voor *f* 1,200 aan den Heer *W. C. Vuijstingh*.

Den 28 November, door denzelfden Notaris.

Een ruim Huis met annexe Schuur, mitsgaders Hooiberg, Erf, Tuin en stukje Warmoesiersland te zamen groot 18 roed. 50 ell., gelegen buiten de Waardpoort aan de Roodebrug, wijk M. n°. 500. Toegewezen voor *f* 2,100 aan den Heer *J. van Lutsenberg*.

Berigt.

De bijval, welken het Tijdschrift voor *Geschiedenis*, *Oudheden* en *Statistiek* van Utrecht, zoo ruimschoots heeft mogen ondervinden, en de aanmoediging ter voortzetting van vele kanten; heeft den uitgever doen besluiten, hetzelve voor het jaar 1836 te vervolgen.

Aan de begeerte van vele inteekenaren, om bij het einde van den Jaargang de Naamlijst van Geborenen, Huwelijken en Overledenen, van het werk afgescheiden te bezitten, zal de Redactie in het volgend jaar voorzien, door dezelve merkelijk verkort, onder eene afzonderlijke paginering achter ieder nommer te plaatsen; waardoor dezelve bij het einde des jaars, als op zich zelve staande, kunnen gebonden worden.

Aan het Tijdschrift zullen toegevoegd worden, de opgave van het getal Geborenen, Huwelijken en Overledenen, uit de overige steden der Provincie, waardoor hetzelve ongetwijfeld in belangrijkheid zal toenemen.

De Redactie zal zich verder bevlijtigen, zoo door het toevoegen van zeldzame platen, als van oude kaarten, waarvan haar twee zeer belangrijke zijn

ingezonden, te vermeerderen; bij dezen haren opregten dank betuigende aan hen die zoo bereidwillig hunne bijdragen hebben medegedeeld, blijft zij zich bij voortduring aanbevelen.

De Geabonneerden, die zich voor den jaargang 1836 niet wenschen te verbinden, worden uitgenoodigd vóór den 25 dezer maand den uitgever daarvan te berigten, zullende zij zonder deze kennisgeving als inteekenaren op den nieuwen Jaargang worden beschouwd. Hun zal een gegraveerde titel bij het Numero voor Januarij 1836 worden gegeven.

De Prijs voor den volgenden Jaargang is bepaald op *f* 5,60. Zullende de afbeeldingen zeer matig daarboven berekend worden. Van den Jaargang 1835 zijn nog enkelde complete exempl. tegen *f* 7,50 te bekomen.

UTRECHT 9 Januarij 1836.

De Redactie.

SLAG BIJ KOEVERDEN

IN HET JAAR 1227 (*),

ONDER

OTTO VAN DER LIPPE,

XXXIV BISSCHOP VAN UTRECHT.

De slag van Koeverden is voorzeker eene der vermaardste van die tijden geweest. Op éénen dag werd door het omkomen der voornaamste Ridders en Edelen, bijna geheel Holland, Zeeland, Utrecht, Overijssel, Gelderland en Duitschland in rouw gedompeld; de roemrijkste held dier eeuw, Bernard Graaf

(*) Deze slag viel voor bij Koeverden in de maand Augustus des jaars 1227. Verscheidene schrijvers hebben zich in het jaartal vergist: de *Anonymus* door A Matthæus uitgegeven stelt het jaar 1226, Beca 1225, Heda 1226, en het *Chronyxken der Stad en Heerlykheid Coeverden*, 1218. Deze vergissingen zijn te regt door Matthæus in zijne *noten* op de *Anonyma* pag 185 seq opgehelderd, terwijl tot staving nog kan bijgebragt worden de oorkonden van de jaren 1226 en 1227, welke Bernard van Horstmar bezegelde, te vinden bij Joseph Niesert *Urkunde Sammlung*, gedrukt te *Coesveld* 1827 N° 94 en 96. pag 363, 368 seq. Evenzeer verschillen de onderscheidene schrijvers in de opgaven van personen en zaken; — ook hebben wij in een oud handschrift eenige gevonden die elders ontbreken en welke hier zijn bijgevoegd. — Dit verhaal is alzoo eene verzameling der daadzaken bij de Chronijkschrijvers vermeld, zoo veel mogelijk van misslagen gezuiverd, waaraan toegevoegd het ontbekende uit gemeld handschrift, oude aanteekeningen en oorspronkelijke acten.

van Horstmar sneuvelde aldaar, en de Bisschop Otto werd er vermoord.

Alvorens echter tot het verhaal van den slag zelven overtegaan, zal het niet ondienstig zijn, den lezer in het kort de oorzaken bekend te maken, welke aanleiding gegeven hebben tot de twisten, tusschen de Bisschoppen van Utrecht, met de Groningers en Drenthers, waardoor eindelijk deze oorlog tusschen Rudolf van Koeverden en Otto II, Bisschop van Utrecht, ontstaan is.

Reeds in de elfde (*) en twaalfde eeuw waren de Bisschoppen van Utrecht bezitters van een groot gedeelte lands, gelegen omtrent Groningen en Drenthe, hetwelk van tijd tot tijd door vorstelijke giften zoodanig vermeerderde, dat de Bisschoppen wegens hunne afwezigheid, en naar gewoonte van dien tijd, Drosten en Burggraven aanstelden, om in hunnen naam dat land te besturen; doch bij het algemeen worden der erfleenen, werd ook die betrekking erfelijk, en de Erfdrost alzoo een leenman des Bisschops: dit heeft meermalen aanleiding gegeven tot groote beroerten en twisten, die dikwerf werden bijgelegd om later met meer hevigheid uittebarsten.

Herbert van Beirum, 26e Bisschop van Utrecht, ontving het wereldlijk gezag over Groningen Drenthe en Koeverden in rust en vrede; doch naar Rome gereisd, en

---

(*) Zie den giftbrief van Groningen door Hendrik III. bij Heda, in het *leven en bedrijf van Bisschop* Bernulf.

van daar terug gekomen, vernam hij de twist en de onlusten die er gerezen waren, tusschen de Groningers en zijne gezagvoerders, welke eersten tegen de laatsten waren opgestaan, en reeds de St. Walburgskerk tot een verdedigingshuis hadden ingerigt. — De Bisschop ten hoogste vertoornd over deze ongehoorzaamheid en de verandering van het kerkgebouw in eenen Burg, kwam met een leger te Groningen, nam de kerk stormenderhand in en vele Groningers gevangen; hij deed alles ter nederwerpen, wat zij tot hunne verdediging en verzekering gemaakt hadden, en noodzaakte de Burgers den eed afteleggen, nimmer weer tegen hem op te zullen staan, noch de stad te bemuren. Tot meerdere zekerheid stelde hij zijne Broeders Liefhard en Rudolf als Leenmannen, den eersten tot Erfdrost van Groningen, den ander' tot Erfmaarschalk van Drenthe en Burgman van Koeverden aan. Op deze wijze werd aldaar de rust hersteld, tot er eenige jaren later een geschil gerezen zijnde, over de opvolging van den Erfdrost, dit weder aanleiding gaf tot nieuwe twisten: Liefhard, Erfdrost van Groningen namelijk, had geen zoon nagelaten, maar slechts ééne dochter, welke drie zonen hebbende, beweerde dat één dezer in het erfleen zijns grootvaders behoorde op te volgen, waarin zij door den Graaf van Gelderland en den Heer van Batenburg ondersteund werd, die intusschen in Groningen gevallen waren en in Drenthe reeds aanmerkelijke schade hadden veroorzaakt, terwijl van de andere zijde Lambertus Pedge, zijn regt van opvolging, als broeder van Liefhard,

zocht te doen gelden. De Bisschop daarentegen verklaarde het leen open en weder aan hem vervallen te zijn, kunnende hetzelve niet op eene dochter of hare kinderen overgaan: deze twist echter is bijgelegd en Godfried 28e Bisschop van Utrecht, gaf dit Erfdrostschap van Groningen op nieuw tegen betaling van 300 mark, aan de kleinzonen van Liefhard ter leen, die hetzelve gedurende zijne regering in rust en vrede bestierden.

In dezen staat aanvaardde Baldewijn II, 29e Bisschop van Utrecht, deze landen. Bij zijn bezoek derzelven werd hij alom als Landvorst erkend; Floris de Burggraaf van Koeverden, bood hem, bij zijne aankomst aldaar, in persoon de sleutels der stad aan, en overal werd zijn gezag geëerbiedigd: doch na zijne terugkomst te Utrecht, beklaagde zich zijn broeder, Graaf Otto van Bentheim, over den Kastelein van Koeverden, die willekeurig tolheffingen ingesteld had op de koopwaren, welke tusschen Bentheim en Groningen verzonden werden, en door Koeverden moesten worden gevoerd; uit welken hoofde, de handel tusschen beide steden grootelijks gestremd werd (*). — De Bisschop over de handelwijze van den Burggraaf zeer gestoord, zond hem deswege bevelen, welke deze niet nakwam. De weigering van gehoorzaamheid

(*) Deze handel was destijds zeer aanmerkelijk; Bentheim leverde veel steen, hout, rogge, spelt, wol, kanifas, laken, schapen, varkens, hammen, zaden, wannen, kuipen, bakken, lepels en ander houtwerk: Groningen daarentegen eene menigte kaas, boter, stokvisch, traan, rundvee enz.

aan den Bisschop, (daar deze een zeer magtig Vorst was, zoo door de bloedverwantschap met Graaf Floris van Holland, en Otto van Bentheim zijne broeders, benevens Diederick Graaf van Cleef zijnen schoonbroeder, als door de goede verstandhouding, waarin hij leefde met andere Vorsten), was voornamelijk toe te schrijven aan Gerhard Grave van Gelderland, die zeer naijverig was op de toenemende magt des Graven van Holland; wordende Holland, Zeeland, Groningen, Drenthe en Overijssel door Vorsten uit het Hollandsche bloed geregeerd; alsmede aan eene oude vete, die vroeger tusschen den Graaf van Gelderland en den Bisschop van Utrecht bestaan had; doch die door bemiddeling van Keizer Frederik I. was bijgelegd.

De weigering van Floris van Koeverden had ten gevolge, dat de Bisschop hem van tijd tot tijd, zommige leenen, bij vorm van gewijsde, ontnam, en eindelijk niet lang daarna, het kasteel van Koeverden zelve bestormde en innam, waarbij Folkert van Koeverden, stiefzoon van Floris, in handen des Bisschops gesteld, en op het kasteel Ter Horst gevangen gezet werd.

De Bisschop stelde intusschen tot Burggraaf van Koeverden en Maarschalk van Drenthe zekeren Ridder uit Holland aan, genaamd Gijsbert van Poskin, doch slechts voor korten tijd, doordien Otto van Bentheim, op verzoek van zijnen broeder, den Bisschop, het gezag in Drenthe op zich nam, en met een gedeelte van zijn gezin en gevolg, op het kasteel te Koeverden zijnen zetel vestigde.

Folkert van Koeverden, door huwelijk verbonden met de dochter van een' voornaam Ridder, Albert Leo, verkreeg op voorspraak van hare bloedverwanten zijne vrijstelling van den Bisschop: alzoo uit zijne gevangenis ontslagen, liet hij niet na, de Groningers en Drenthers tegen den Bisschop, en voornamenlijk tegen deszelfs broeder, den Graaf van Bentheim, op te ruijen, met dat gevolg, dat de Groningers en Drenthers zich te zamen verbonden en op de stad Groningen aanvielen, den waarnemenden Burggraaf vermoordden, en van daar door Drenthe en Twenthe alle Bisschoppelijke goederen verwoestten, plunderden en Koeverden in brand staken. De Bisschop dit vernemende wapende zich, en viel met twee legers in Drenthe, het een onder zijn bevel, en het ander onder dat van zijnen broeder Otto; zich zoo verschrikkelijk wrekende, dat Otto Graaf van Gelderland, (Broeder van Gerhard die sedert overleden was), zich als middelaar opdeed, om deze brandstichtingen, roof, plunderingen en alle verdere wraaknemingen te doen ophouden; zelfs drong Graaf Otto van Benheim op eene verzoening en bemiddeling aan; doch de Bisschop, den Graaf Gerhard van Gelderland als den veroorzaker deser twisten beschouwende, nam hierin geen genoegen; niettegenstaande de Groningers reeds vier, en de Drenthers twaalf voorname gijzelaars den Bisschop tot nadere voldoening hadden overgegeven, die de Bisschop behield, en in de gevangenis deed werpen.

De Graaf Otto van Bentheim zich bij zijnen broeder bevindende, nam Folkert het kasteel

van Koeverden, hetwelk zwak bezet was, bij verrassing in, bij welke gelegenheid de gemalin van Graaf Otto, benevens haar gansch gevolg gevangen genomen werd. De Bisschop zag zich hierdoor genoodzaakt te onderhandelen over de uitwisseling zijner zuster, welke dan ook tot stand kwam, tegen de uitlevering der zestien gijzelaars, die zich nog in den kerker bevonden. Deze daad werd niet te min ten strengste gewroken door nieuwe troepen, die de Bisschop tot dat einde verzameld had, zoodanig, dat gansch Drenthe hierdoor het tooneel van moord, brandstichting en roof was geworden; hetwelk nu door deze, dan door gene partij herhaald werd, zoo dat eindelijk, Philippus Aartsbisschop van Keulen, en Coenraad Aartsbisschop van Maintz, zich naar Deventer begaven, om door hunne tusschenkomst het verdere bloedstorten voortekomen. Deze stelden den Bisschop van Utrecht voor, dat Rudolf als regte en wettige erfgenaam van het Erfmaarschalkambt van Drenthe en Burggraafschap van Koeverden, die betrekking weder van den Bisschop, volgens de oude statuten, zoude ter leen ontvangen, en daarentegen, voor de veroorzaakte schade, aan den Bisschop betalen duizend mark, en aan den Graaf van Bentheim honderd mark. Deze voorwaarden werden door den Bisschop op aanraden zijns broeders Otto van Bentheim verworpen; daar en tegen kwam hij zelfs met eene legermagt om het slot te hernemen, zich legerende in de nabijheid van Koeverden en van het leger, hetwelk Rudolf van Koeverden verzameld had. Terwijl deze legers zeer nabij elkander stonden,

zoodat zij de overwinning zeker achtedeu; zij kwamen vóór Groningen, doch Egbert verdedigde met de Ridders en soldaten, welke hem de Bisschop had achter gelaten, die stad zoo dapper dat Rudolf aldaar den sterksten tegenstand vond. De Bisschop, vernemende dat Rudolf zich niet ontzag tegen zijne bevelen te handelen, Groningen belegerde, en herdenkende al wat de Drenthers met Rudolf van Koeverden en zijn geslacht, tegen het Sticht, tegen Baldewijn en anderen zijner voorzaten bedreven had, meende nu aan die twisten en oproeren een einde te moeten maken, door Rudolf van Koeverden zijn leenman, wegens zijne ongehoorzaamheid van zijn Burggraafschap te ontzetten en de Drenthers te straffen; te meer, daar de oorlogen met den Graaf van Holland en Gelderland hadden opgehouden, en hij met die Graven eenen vrede en bondgenootschap had gesloten. Hierdoor is dan de slag bij Koeverden tusschen den Bisschop van Utrecht met zijne bondgenooten en Rudolf van Koeverden met de Drenthers ontstaan.

De Bisschop Otto dit plan willende ten uitvoer brengen, begreep te regt, dat hij met geen klein leger zulk eenen aanslag moest ondernemen, om niet hetzelfde onheil te beloopen, hetwelk Bisschop Baldewijn was overkomen, te meer daar hij wist dat Rudolf van Koeverden zeer stoutmoedig was en de Drenthers hem getrouw waren; hij verzoekt tot dat einde aan alle zijne bloedverwanten, vrienden, bondgenooten, naburen en magtige Vorsten hulp en bijstand; roept alle zijne Ridders, Edelen, knapen en

dienstmannen op, noodigt hen uit door beloften, giften en geschenken, zijn leger te vergrooten en hem in zijn voornemen bevorderlijk te wezen, doet alles in gereedheid brengen wat tot den krijgstogt noodig is, tot eene belegering gevorderd wordt, benevens de middelen tot vervoer dezer voorwerpen. Intusschen ontvangt de Bisschop de verzekering van bijna alle Vorsten en Bondgenooten, dat zij bereid zijn hem bij te staan: als van den Graaf van Holland, die een groot getal Ridders, Edelen en knapen verzamelt, aan welker hoofd hij Herbert en Jan van Arkel plaatst; van den Graaf van Cleef, die insgelijks eene groote menigte te zamen roept; van den Graaf van Gelder, die niet alleen voorneemt een leger te zenden, maar zelve het zwaard aangordt, om aan het hoofd der zijnen den Bisschop bij te staan; hetzelfde doet de Graaf Baldewijn van Bentheim en andere Vorsten en magtige Heeren; ja de Bisschop schijnt in deze zijne onderneming het toppunt van geluk te bereiken; de grootste en bekwaamste held dier eeuw, het wonder van dapperheid en heldenmoed, de door Europa en Azia beruchte Ridder, de schrik van elken vijand die hem tegenstond, de beroemde Bernard, Landvorst en Graaf van Horstmar, vat met zijne ridders het rappier en de speer op, en zal aan het hoofd (*) van de legers, welke ook de Aarts-

---

(*) Niet zooals in den *Anonym.* de R. U. voorkomt. » De Colo-» niensi et Monasteriensi episcopatu multi honesti et divites mili-» tes adveniunt *Inter quos Bernardus de Horstmaria*, et Bodekinus » Comes de Benthem." Hetgene Jungius *Hist. Com. Benth.* pag. 246. teregt aanmerkt; maar ook vooral te zien is bij Schaten

bisschop van Keulen en de Bisschop van Munster onder zijne bevelen hadden gesteld, Bisschop Otto ter hulp komen.

Rudolf van Koeverden dit vernemende, breekt terstond het beleg van Groningen op, en keert met zijn leger naar Koeverden terug; wel voorziende wat hem te duchten stond, moedigt hij de Drenthers aan de wapenen op te vatten, beschrijft hun de zwartste toekomst, schildert hun, welk lot hunne echtgenooten en kinderen te wachten staat, ingeval de Bisschop zegeviert; hetwelk zulk een invloed maakt (vooral bij het herdenken aan de brandstichtingen, moorden en rooverijen bij de vroegere oorlogen), dat zij gereed zijn alles met en voor Rudolf te doen, wat hun en hem tot verdediging zou kunnen verstrekken, liever begeerende te sterven, dan onder het juk van de vernederendste en drukkendste slavernij, en het opbrengen van de zwaarste lasten, zoo als dezelve hun door Rudolf waren afgemaald, gebukt te moeten gaan.

De bepaalde dag om ten strijde te trekken is daar, Otto van der Lippe is gereed; binnen Utrecht zijn reeds alle krijgsgenooten, die tot den strijd het barnas hebben aangetoogen, bijeen vergaderd. Otto begeeft zich, in zijn bisschoppelijk gewaad, statig aan het hoofd zijner geestelijken, en gevolgd door al de Ridderen en Edelen, naar de kerk van St.

---

annales Paderb. pag. 1020. met deze woorden: submissae praeterea » ab Henrico Coloniensi Archiepiscopo, et Ludolpho Monasteriensi » Episcopo copiae, *quarum Dux Bernardus de Horstmaria*, veteranus » miles, eaque tempestate facile celeberrimus."

Maarten, van waar hij, na de mis bediend en den zegen gegeven te hebben, met de zijnen terugkeert, om zijn geestelijk gewaad tegen de wapenen te verwisselen; de Ridders bestijgen hunne paarden; de menigte vloeit te zamen om dit edel korps te zien, tegen wiers helmen, harnassen, arm-, dij- en scheenwanden de zonnestralen als bliksems terugkaatsen en de aanschouwers in de oogen schitteren; alom hoort men het gekletter der paarden en het gerammel der ijzeren wapenen, het gemurmel, de afscheidsgroeten en zegewenschen der naastbestaanden en vrienden, het rollen der wagens, met levensmiddelen en krijgsbehoeften.

De Bisschop zelf verschijnt in volle wapenrusting, gezeten op een moedig ros, roept door het steken der trompetten allen te zamen, plaatst zich aan het hoofd der zijnen, en door eenige straten rijdende, verlaat hij de bisschoppelijke stad, en wordt door alle Overheden, zoo wel geestelijke, als wereldlijken tot op een half uur afstands derzelve geleid; alwaar hij ter hoogte van het beeld van Maria, van hen afscheid neemt; reeds vroeger, en ter plaatse waar zulks behoorde de geestelijke belangen hun aanbevolen hebbende. Eenig geschreeuw en het laatste vaarwel doet de lucht weergalmen; de Overheden keeren naar de stad terug, alwaar dien dag en den volgenden „ in alle kerken missen bediend werden.

Na eenige dagen reizens bevond zich Bisschop Otto ter plaatse, waar hij zich met zijne bondgenooten zoude vereenigen; sommigen derzelven zijn reeds daar, telkens vermeerdert het leger door nieuw bijkomende

troepen; in de verte ontwaart men door het glinsteren van het staal der harnassen en helmen, een groot heer, ieder is verlangende te weten wat zulks is, en ziet het lang gewenschte oogenblik is daar, Bernard van Horstmar komt met zijne Ridders en Edelen, en met die des Aartsbisschops van Keulen en des Bisschops van Munster; Otto, de Graaf van Gelder, en meer anderen gaan hem te gemoet om hem te verwelkomen; zij die hem niet kenden, verlangen dien beroemden held te zien, alle oogen staren op hem, aan het hoofd van Ridders, die fier zijn onder de bevelen van Bernard ten strijde te gaan, eene diepe stilte, veroorzaakt door achting voor, en bewondering van den Vorst, heeft eenige oogenblikken plaats; hij stijgt af, welk voorbeeld de overigen volgen; ieder zoekt zijne bekenden of naastbestaanden op, Bernard van Horstmar doorkruist het leger, om die genen welkom te heeten, welke met hem in Palestina zegevierende de wapenen gevoerd hadden; men herinnert zich vorige en gelukkige wapenfeiten en verlangt reeds zijnen roem door nieuwe daden te vergrooten en te vermeerderen. Bisschop Otto, in verwondering over zulk een leger opgetogen, kan zich geenen ongunstigen uitslag voorstellen.

Het gezamentlijke leger gaat nu voort en komt ten laatsten te Anen, in de nabijheid van Gramsbergen, waar de tenten worden opgeslagen, en hetzelve zal vernachten; komende nog steeds de wagens met krijgsbehoeften, en langs de Vecht de schepen met dezelfde zaken bevragt aan.

Rudolf van Koeverden nadert des Bisschops

leger, en doet insgelijks op bijna eene halve mijl afstand van dat des Bisschops Otto, het zijne vernachten, zijnde echter tusschen die twee legers een moerassig onvast land, hetwelk wel bewassen was; maar van onderen zeer week, zoo dat men met groote voorzigtigheid en niet dan te voet er kon doorgaan, zonder niet te verzinken, dit was Rudolf van Koeverden, doch geenszins den Bisschop of iemand der zijnen bekend. De beide legers vol wraak tegen elkander, begeven zich te ruste, ten einde die krachten te verzamelen, welke hen des te beter in staat zullen stellen, hun voornemen te bereiken; alle hartstogten zijn hier aanwezig; aangename en onaangename, goede en kwade, wisselen zich in die oogenblikken telkens af, en iedere polsslag, die den stond des doods doet naderen, wordt nog door die hartstogten versneld; eindelijk heeft de slaap allen, door vermoeijenissen afgemat, vermeesterd, welke slaap voor velen de laatste was.

Naauwelijks had de zon hare kim verlaten, of elk krijgsman verlaat zijne slaapplaats, voorziet zich van zijne wapenrusting, sluit zich in zijn harnas, zegt in zijne gedachten het laatst vaarwel aan zijne ouders, echtgenoot, kinderen of vrienden, of vormt zich reeds het denkbeeld, spoedig als overwinnaar terug te keeren en hen van zijne heldendaden te verhalen, welke hij zich reeds voorsteld te verrigten. Ieder spreekt van den oogenblik, dat hun de overwinning is voorbereid, in de oogen van allen ziet men het verlangen vonkelen om op den vijand los te gaan; eindelijk

is het gansche leger op de been, en weldra zal het noodlottigste oogenblik hun onbekend, naderen.

Bisschop Otto vergadert allen rondom zich, roept met luide stemme uit: dat hij Rudolf van Koeverden verklaart te zijn eenen oproermaker, tegen de Kerk en den Bisschop als zijnen Vorst, dat hij hem verklaart vervallen te zijn van zijne betrekkingen als Erfmaarschalk van Drenthe en Burggraaf van Koeverden, voor zich en zijn geslacht, dat verders alle de goederen van Rudolf verbeurd verklaard worden; dat hetzelve plaats heeft ten opzigte der genen die Rudolf bijstaan, doch dat vergiffenis zal geschonken worden aan ieder die hem verlaat! overtuigd in korte woorden, de menigte van het regt zijner zaken, moedigt hen aan, en beveelt hen te knielen; hierop een gebed doende, geeft hij hun de zegen, en laat ieder naar die plaats gaan die hij in den slag bekleeden moet."

De Bisschop is op zijn geheel van ijzer omgeven ros gezeten, heeft reeds het ontbloot rapier in zijne hand geklemd, alles is tot den aanval gereed, men nadert tot op eenen kleinen afstand des vijands; hier wordt het vaandel (*) van den Bisschop, hetwelk aan Rudolf van Goor als zijnen banierdrager was toevertrouwd, ontrold, de stokken zijn gereed de trom te slaan, de Bisschop met de zijnen is vooraan en geeft het teeken tot den aanval, de horens, pijpen, trompetten, trommelen, alles begint te gelijk,

(*) Het vaandel of banier des Bisschops, was niet dat van zijne persoon, eene roode roos, maar dat van St. Martinus zoo als zulks bij Matthaeus *de Nobil.* is afgebeeld.

e.s Ridder geeft het paard de sporen, het leger valt met zoodanig eene kracht, snelheid en moed op den vijand aan, dat het onbegrijpelijk is; digt in eengesloten, dringt de een den anderen, het gejuich en geschreeuw, doet de lucht weergalmen, elk waant de overwinning zeker, doch het noodlot is gewis.

Otto met de zijnen is reeds in het moeras, zij zetten hunne paarden, om door te komen, nog meer aan, maar zinken steeds dieper; zij willen ophouden en terugkeeren; doch de drom en stroom van de anderen rijdt reeds de eersten ten onderste boven; het gekerm der voorsten wordt door het gejuich van achteren verdoofd; de achtersten dringen al op; alles geraakt in verwarring, geene orders worden meer gehoord, geene teekens kunnen meer gegeven worden, want de trommelen en hoornen houden op, een algemeen gekerm en geschreeuw vervangt de orde, welke geheel verbroken is, ieder denkt nu meer om zich te redden en zoo mogelijk te ontkomen, dan te vechten; verscheiden, door de zwaarte van hunne harnassen in het moeras gezonken, zijn reeds gesmoord, door de verwilderde paarden vertrapt, of door de aandringenden onder den voet geraakt. Rudolf schiet met zijn volk hier op toe, overlaadt hen eerst met pijlen, doet vervolgens de Drenthers met het zwaard in de hand op hen aanvallen; velen van des Bisschops leger, die konden ontkomen, zochten zich reeds door de vlugt aan den dood te ontrukken, wierpen alles weg wat hun in het vlugten hinderlijk was; de Drenthers intusschen vermeerderen zich, boeren die ongewapend zijn, komen nog toeloopen en nemen de wapenen op

welke de vlugtende hebben weggeworpen, ja zelfs de vrouwen zijn behulpzaam alles dood te slaan of te vermoorden, wat zij genaken kunnen; in weinige oogenblikken is de gansche oppervlakte door bloed geverwd, ieder geeft voedsel aan zijne wraak, zoodat men niets spaart; de verwonden en stervenden worden nog geslagen, tot dat de dood hen aan dit noodlot ontrukt; men is niet te vreden met de overwinning, neen, de gansche dag wordt doorgebragt met moorden! De Bisschop Otto wordt nergens gezien, men weet niet of hij dood is, of gevlugt; Jan van Arkel ligt zwaar gewond te sterven, doch dit is niet voldoende, hij wordt met stokken dood geslagen. De Graaf van Horstmar is ook in het moeras; doch hij, die zoo vele gevaren had getard, verliest geen moed, en wenscht ten minste met niet minder roem te sterven dan waarmede hij geleeft heeft, en ook niemand heeft aldaar met zoo veel roem en stoutmoedigheid gevochten als hij (*); alles om hem heen is reeds gevlugt, dood of verzonken, hij alleen staat onbeweeglijk, wil aan geene ongenadigen genade vragen, al wie hem nadert, verslaat hij, werpt, om niet te zinken, zijn schild onder zijne voeten, en dood alle vijanden rondom hem, tusschen welker lijken hij staat als eene verwoede leeuw bij zijne gevelde prooi; bij elken nieuwen aanval verplettert hij die genen, die

(*) N. Schaten, *Annales Paderborn.* pag. 1020.
Beka, in vita Episcopi Ottonis secundi,
Anonym. R. U. pag. 23.
Möser, *Osnabr. Gesch.* 3er Theil pag. 53. en bijna alle schrijvers die deze slag vermelden.

het wagen durven hem zijn leven te willen benemen; doch daar hij door de zwaarte van zijne wapenrusting al dieper en dieper zinkt, moet hij eindelijk als de grootste held sterven en het roemrijkst leven voor den noodlottigsten dood verwisselen, welken hij zelf echter niet ongewroken had gelaten, hebbende een groot getal zijner vijanden, behalve de door hem gewonden, rondom zich ter neder geveld.

Dit was het droevig lot van den dappersten held, die zijns gelijken niet had; (*) van den roemrijksten Duitscher zijnes tijds, van den Achilles van Westphalen, (†) die van zijne jeugd af aan, wegens verscheidene zijner deugden beroemd en geacht was geweest; die gedurende veertig jaren, in alle oorlogen in Europa en Azia schitterde en uitblonk; hebbende vier Keizers, en verscheidene Pauzen in hunne oorlogen bijgestaan, door welke hij, boven alle anderen, werd geschat: de dappere Ridder Richard Leeuwenhart, Koning van Engeland, en Philippus Augustus Koning van Frankrijk, tegen welken laatsten hij in den slag bij Bovine wonderen van dapperheid verrigtede, (§) gaven de beste getuigenis over zijne stoutmoedigheid, dapperheid en heldendaden; zelfs de Sultan Saladin, dien hij op verscheidene plaatsen, maar voornamelijk bij het beleg van Akre, veel nadeel had veroorzaakt, en hem zelven vele en zware wonden had toegebragt, weidt in lof over zijne braafheid, edelmoedigheid en

(*) *Anonym.* pag. 23.
(†) Zoo noemt hem Schaten *Annales Paderb.* pag. 1021 en 1022
(§) Möser, l. l.

dapperheid uit (*); geen wonder derhalve, dat de dood van zoo eenen man, maar voornamelijk zulk een dood, bij ieder, en vooral bij zijne tijdgenooten, verbazing en leedwezen heeft veroorzaakt (§).

Nadat dus alles op de vlugt gejaagd, gesmoord of vermoord was, vervolgde Rudolf van Koeverden met zijne broeders Frederik en Godfried, en met Menzo en Hendrik van Gravesdorp de vlugtenden, nam langs de Vecht alle schepen, en maakte vele andere goederen en krijgsbehoeften buit.

De duisternis des nachts deed het verder vermoorden der zieltogenden op het slagveld, of het mishandelen der gesneuvelden staken; echter geenszins de vervolgingen van Rudolf, die ook nog den ganschen nacht doorbragt met de vlugtenden te dooden of gevangen te nemen.

Den volgenden dag, toen men het slagveld betrad, dat door een aantal mismaakte lijken het schrikbarendste tooneel van menschelijke wreedheid en woede opleverde, daar meer dan vier honderd Ridders, Edelen en knapen aldaar om het leven waren gekomen, (†)

(*) *Anonym.* pag. 23.

(§) *Anonym.* pag. 23. die tijdgenoot geweest is, roept dus uit: » O caeca fortuna, quae tantum virum a tot periculis mortis et in » terra et mari eripuisti, ut eum in tam immundo loco, et a tam » immundis sine omni defensa occidi permitteres! Quia, ut verum » dicamus, iste in tota Alemannia, et Theutonia parem non habuit, » unde de tam miserabili morte totus noster orbis non immerito » dolet et quaeruletur.

(†) De meesten geven dit, of nog grooter getal op; Emmius zegt vijf honderd; Albert van Staden spreekt alleen van de Ridders en niet van de overige Edelen en knapen, en zegt van deze

zocht men ook naar het lijk van den Bisschop, dien men te vergeefs elders had trachten te vinden: eindelijk dan ook vond men hetzelve; het hoofd op vele plaatsen verplet, gehouwen, doorsteken, van boven half gevild, zoo dat men de kruin niet meer zien kon; ook werden de lijken van Herbert en Johan van Arkel en meer anderen (*) onder de dooden gevonden; terwijl de Graaf van Gelderen en Gijsbert van Amstel aldaar gevangen genomen, en op het slot te Koeverden in verzekering werden gesteld. Diederik, Proost van Deventer, broeder des Bisschops, was ook gevangen; doch zoodanig aan het hoofd verwond, dat hij eenigen tijd daarna stierf en te Deventer begraven werd.

De lijken der gesneuvelden werden echter aan de hunnen terug gegeven, zoo dat Otto II. uit den Grafelijken huize van van der Lippe, 34ste Bisschop van Utrecht, ook naar die stad is gevoerd, alwaar allen over den dood des Bisschops, en vele anderen over den dood hunner naastbestaanden, in de diepste rouw en treurigheid gedompeld waren. Het ligchaam van Otto werd met allen luister en plegtigheid in de Domkerk naast het graf van zijnen oom, Bisschop Diederik, begraven, terwijl tot heil zijner ziele, en dat der overige in dezen slag gesneuvelden, door dezen

---

dat er twee honderd waren omgekomen, zonder van het getal der anderen melding te maken.

(*) Bij Dumbar *Analect.* tom. II. pag. 228, seq. en Matth. *Analect.* tom. V. pag. 338, wordt eene lijst van eenige der aldaar omgekomene personen opgegeven, welke in de opgave van sommige personen, onderling verschillen.

zelfs opvolger Wilbrand een klooster gesticht is (*).

Het lijk van Bernard van Horstmar werd ook door zijnen zoon Otto Landvorst en Graaf van Horstmar opgeeischt, naar Horstmar vervoerd, en aldaar in het koor van de kerk in zijn voorouderlijk graf geplaatst. (,)

Hetzelfde had ook plaats ten opzigte van andere ijken; zommigen echter zijn bij Hasselt en Gramsbergen begraven. Doch voor velen was het moeras, waar deze nederlaag geschiedde een graf, welke plaats nog heden Mommerijten genaamd wordt, en waar men van tijd tot tijd, bij het graven, verscheiden overblijfsels vindt van doodsbeenderen van menschen en paarden, stukken van lanzen, swaarden, pijlen, helmen, sporen en ander wapentuig.

Deze dag was voor het Bisdom van Utrecht een

(*) De Charter van deze stichting is te vinden, onder anderen bij Dumbar I. I.

(,) Met het volgende opschrift:

Annis bis denis septenis mille ducenis,
Ad vada vaccina patitur miseranda ruina
Bernard Tyronis in festo Pantaleonis.

verkeerdelijk zijn deze regels door Dumbar in zijne *Annalect.* tom. II. pag. 228, en Matthaeus *Annal.* tom. V. pag. 338. bij die van Otto van der Lippe gevoegd,

» Lippia me pavit, Trajectum pontificavit
» Tandem sors nocuit, quia me coevordia stravit,"

en op den Bisschop Otto toegepast: ik kan niet nagaan, waardoor die geachte schrijvers in vergissing gebragt zijn, te meer, daar hier de naam van Bernard, toch niets gemeens heeft met dien van

der noodlottigste, hebbende Otto hetzelve zeer rijk en in overvloed ontvangen, zoodat hij aan den Graaf van Gelder twee duizend ponden voor de bezittingen Salland, en aan den Graaf van Holland voor eenige Edelen, gezegd mannen van Holland, achthonderd ponden had kunnen geven; het was nu door den oorlog en de nederlaag geheel uitgeput en in schulden geraakt; daarenboven verloor niet alleen het Bisdom, zijnen geachten en waardigen Bisschop en Vorst; maar ook een aantal der voornaamste ingezetenen betreurden hunne naauwste betrekkingen, zoodat men overal in de steden, in de kerken, in de dorpen, kasteelen en kloosters niets dan weeklachten hoorde.

J. J. Nahuijs.

Otto van der Lippe, maar wel op Bernard van Horstmar, op wiens graf dezelve geschreven stonden, Zie Schaten *Annal. Pad.* l. l. Leibnits *rerum Germ. Script.* tom. II. pag. 271. J. D. von Steinen *Beschreibung des Stifts Münster* pag. 353.

ANNA MARIA SCHUURMAN.

Anna Maria Schuurman, eene der beroemdste vrouwen van Nederland, werd te Keulen geboren den 5 November 1607 (*), uit eene edele familie zoo wel van vaders als moeders zijde.

Al zeer vroeg gaf zij blijken van eenen ongemeen vluggen geest; op haar derde jaar las zij zeer verstaanbaar, zonder eenig bepaald onderrigt daarin genoten te hebben; op haar zesde jaar vervaardigde zij met de schaar fraaije knipsels, terwijl zij met het pennemes toen reeds afbeeldingen in hout sneed. Hoe meer zij in jaren vorderde, hoe meer haar aanleg voor de beoefening der fraaije kunsten en wetenschappen zich ontwikkelde; de behandeling van het penseel inzonderheid, deed haar al vroeg de schoonste bloemen, gedierten enz. naar de natuur afmalen, welke kunst zij voor eene ontspanning hield wanneer haar geest door de beoefening van vreemde talen en wetenschappen vermoeid was. Op haar zevende jaar leerde zij het borduren binnen 3 uren tijds, terwijl zij te gelijker tijd met de zang- en toonkunst eenen aanvang maakte, en voornamelijk op de luit, als haar geliefkoosd instrument, uitmuntte. Op haar elfde jaar vinden wij aangeteekend, dat zij hare broeders, indien dezelve in hunne latijnsche lessen haperden, het antwoord reeds influisterde, niettegenstaande zij deze taal van

(*) Houbraken, in zijn *leven der Schilders* zegt, dat dit te Utrecht plaats had.

het hooren lezen harer broeders geleerd had. Reeds vroeg maakte zij zulke vorderingen in de schrijfkunst, dat de voortbrengselen harer pen als zeldzaamheden bewaard werden.

De talen, welke zij sprak, verstond en schreef, worden door Jacob Cats aldus opgegeven.

De Nederduitsche, Hoogduitsche, Fransche en Latijnsche talen; in deze sprak, schreef en dichtte zij. De Grieksche en Hebreeuwsche werd door haar gelezen, als ook geschreven. De Italiaansche, Engelsche, Rabbijnsche, Chaldeeuwsche, Sijrische en Arabische talen konde zij lezen en verstaan, welke laatste haar zeer behulpzaam, in het beoefenen der H. Schrift waren; zij bragt het vervolgens zoo ver, dat zij het Samaritaansch, Aethiopisch en ook het Persisch las. Zij was in de historien, dicht- en redekunst, benevens de vrije kunsten, wijsbegeerte en andere wetenschappen zoo ervaren, dat zij over de moeijelijkste vraagstukken grondig redetwistte. Ook de beeldhouwkunde was haar niet vreemd; zij sneed met een eenvoudig mes de zeer gelijkende portretten in palmhout, van hare moeder, broeder en zich zelve, welk tweede men wil, dat de schilder Hondhorst, *f* 1000 waardig schatte; ook sneed zij met de punt van eenen diamant zeer kunstig op glas, en muntte in het boetseren in was, niet minder dan in andere wetenschappen uit, daar zij voor eenen spiegel haar eigen borstbeeld boetseerde, waaraan niets dan het leven scheen te ontbreken, welk afbeeldsel zij met paarlen, mede van was vervaardigd, versierde, die de natuur zoo juist evenaarden, dat men zich van de nabootsing niet, dan door het pikken in dezelve met een scherp werktuig, kon over-

tuigen. Zij behandelde mede de graveerstift, in welke kunst zij het zoo ver bragt, dat zij haar eigen afbeeldsel graveerde; ook schilderde zij zeer fraai in miniatuur, en vervaardigde zijdenbloemen naar het leven.

Zij was slechts een kind toen hare ouders zich te Utrecht met ter woon vestigden, die spoedig van daar naar Franeker togen, alwaar haar broeder zoude studeren; haar vader in het jaar 1623 in die stad overleden zijnde, keerde hare moeder naar Utrecht terug, alwaar zij hare studiën voortzette. De Raad Pensionaris Jacob Cats vroeg haar ten huwelijk, welke onderhandelingen, niettegenstaande dezelve al ver schenen gevorderd te zijn, werden afgebroken; zij had toen nog geen veertien jaren bereikt; deze volksdichter heeft echter in zijn volgend leven veel achting voor haar behouden, daar hij haar de vruchten van zijnen geest, van tijd tot tijd toezond, vergezeld door brieven in dichtmaat, die door haar op dezelfde wijze werden beantwoord.

Bij hare groote geleerdheid, paarde zij eene voorbeeldige zedigheid, en men zoude weinig van hare talenten zijn te weten gekomen, hadden niet de beroemde mannen dier tijd, Rivetus Vossius, Spanheim, Salmasius, Beverwijck, Huigens en anderen haar door hunne schriften aan de wereld bekend gemaakt; hetwelk aanleiding gaf, dat haar lof alom werd verbreid, en eene menigte andere geleerden, als Balzak, Gassendi, Mercennus, Bochart, Conrar d enz., het zich eene eer rekenden, briefwisseling met haar te houden, hetwelk haren naam zoo algemeen bekend maakte, dat vele hooge staatspersonen haar kwamen bezoeken, onder welke de Princes Maria

Gonzaga; de Hertogin de Longeville en de Princes Elizabeth van Bohemen, terwijl zij van den Kardinaal de Richelieu de uitstekendste blijken zijner hoogachting ontving: de vermaarde Koningin Christina van Zweden, haar een bezoek gevende, ontwierp zij onder het gesprek, het afbeedsel van deze vorstin met zoo veel naauwkeurigheid, dat de Koningin van verwondering was opgetogen.

Drie jaren na het verscheiden harer moeder, hetwelk in 1650 voorviel, begaf zij zich naar Keulen, van waar zij, na een tweejarig verblijf, naar Utrecht terug keerde.

De afzetting van twee hervormde leeraars die zij gaarne hoorde, was oorzaak dat zij de openbare godsdienstoefening niet meer bijwoonde, en daar men verspreidde dat zij tot de roomsche godsdienst was overgegaan, verkoos zij het stille buitenleven. Tot dweepzieke gevoelens overhellende, werd zij door haren broeder, die Jan Labadie op zijne reis in Zwitserland te Geneve had leeren kennen, dermate opgewonden, dat zij bij de beroeping van denzelven te Middelburg kennis met hem maakte, en niettegenstaande zijne afzetting hem aankleefde, zich tot hem te Amsterdam begaf en hem zelf naar Herfort in Westphalen, en later naar Altona volgde. Na zijnen dood vestigde zij hare woonplaats met eenige Labadisten te Wiewert, een dorp bij Leeuwarden gelegen, alwaar zij in het jaar 1678 overleed (*), den ouderdom van 72 jaren bereikt hebbende.

De werken die in druk van haar verschenen, zijn:

Een gedicht op de stichting der Hoogeschool te Utrecht in 1636.

(*) Houbraken zegt dat zij te Altona overleden is.

Een antwoord op het vraagpunt de *Termino Vitae*, door Beverwijk uitgegeven.

Eene Latijnsche Redevoering, of het Vrouwelijk geslacht ook mag studeren.

Opuscula, uitgegeven door F. Spanheim in 1648.

Traktaat over de verkiezing van het beste deel, in 2 stukken, 1673 en 1685.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1 December 1700 werd door de Ed. Mog. Heeren Staten 's lands van Utrecht, de nieuwe of gregoriaansche stijl in die Provincie aangenomen, blijkens navolgende placaat:

» De Staten van den Lande van Utrecht, in ernstige deliberatie ende overweginge geleyt hebbende, het versoek by de Hoog. Mog. Heeren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden aan ons gedaan, ten eynde wy, op het voorbeeld van andere Potentaten, Staten, en Fursten, in dese Provincie wilden introduceren ende invoeren, in plaatse van den Ouden, den Nieuwen stijl; doen te weten, dat wij (om voortekomen alle inconvenienten ende abuysen, die door verschil in de tydreekeninge souden konnen ontstaan,) goedgevonden ende verstaan hebben, ingevolge van andere Potentaten, Staten ende Fursten, mede in deze Provincie, in plaatse van den Juliaanschen, ofte soo genaemden Ouden Styl, te introduceren ende in te voeren, soo als in deselve op den 1 December 1700. aankomende, na den tot noch toe geobserveerden Ouden Styl, sal worden geintroduceert ende ingevoert den soo ge-

naemden Nieuwen Styl; ordonnerende derhalven alle ende een eygelyk onser onderdanen ende ingesetenen ten voorsz. dage, in plaatse van den gemelten 1 December 1700. Ouden Styl, te schryven den 12 December 1700., ende soo vervolgens daar in te continueren, alsoo wy sulcks tot welwesen van den Lande, ende de ingesetenen van dien, goed ende dienstig geoordeelt hebben te behooren; ende ten eynde niemand hier van onkundig mag syn, ordonneren wy dat dit ons goedvinden alomme in dese Provincie sal worden gepubliceert ende geaffigeert, ter plaatse alwaar sulks gewoon is te geschieden, opdat een yeder sig daarna kan gedragen. Aldus gedaan ende gearresteert dezen 24 July 1700. Was geparapheert, E. de Weede, vt. Onder stond, ter Ordonnantie van myne voornoemde Heeren die Staten. Ende was onderteekent, P. Voet van Winssen. — Hebbende op 't Spatium gedrukt het cachet van de Welgemelte Heeren Staten in rooden wassche.

11 December 1150, (*) overleed Heribertus 26e Bisschop van Utrecht. Hij was een Vries van burger afkomst, en bestuurde de Utrechtsche kerk zeer verstandig, gedurende een tijdvak van ruim 12 jaren; onder zijne regering werd zijn zetel met een magtig heer onder Graaf Diederik den VI. van Holland belegerd, die zijnen zwager Otto van Bentheim, door den Bisschop binnen de stad gevangen gehouden, wilde bevrijden; de Bisschop, wel voorziende dat met geweld hier niets was te winnen,

(*) *Batavi Sacra* stelt zijn verscheiden op den 20 November.

trok met zijne geestelijkheid in hare koorkleederen, met kruisen en vanen den Graaf te gemoet, om den ban over hem en zijn leger uittespreken; deze, in plaats van vijandelijkheden te plegen, wierp zijn schild en helm van zich, en viel den Bisschop te voet, hem om vergiffenis biddende, welke hem uit hoofde van zijn opregt berouw, met eenen kus des vredes verleend werd. Otto van Bentheim werd ontslagen, waarop een duurzame vrede volgde.

Op het einde van zijn leven, in het jaar 1148, ontstond er een fellen brand, waardoor het grootste gedeelte der stad in de asch werd gelegd; onder de verbrande gebouwen telde men de St. Maarten- of Domkerk, de St. Pieter- en St. Janskerk, het bedehuis van het Heilige Kruis, St. Paulus- en St. Mariakerken; zonderling voorwaar was het, dat de St. Salvator kerk in het midden der vlammen bewaard is gebleven.

Onder zijne regering is de verkiezing der volgende Bisschoppen uitsluitend aan de kapittelen gekomen, daar dezelve tot dien tijd door de geestelijkheid met het volk, onder goedkeuring van den vorst, geschiedde.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpeil.
1 December 1835.	4 el 63 dm.
15 ———————	4 — 92 —
31 ———————	4 — 97 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN

EN

OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT EN DERZELVER VOORSTEDEN,
IN DE MAAND

December 1835.

GEBORENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *December.*

Theodora *dochter van* Cornelis Kinnegin *en* Johanna van der Steen.

Alida Johanna, *dochter van* Jacobus Verweij *en* Cornelia Maria van Rossum.

Johanna Gijsberta, *dochter van* Gijsbert van Asch *en* Geertje van Vulpen.

Johanna, *dochter van* Johannes Gijsbertus Elzendoorn *en* Wilhelmina Engberts.

Frederik, *zoon van* Maria Elisabeth Zwagers.

den 2 *December.*

Cornelia Johanna, *dochter van* Johannes Kusters *en* Johanna Heister.

Wilhelmina, *dochter van* Pieter Vroon *en* Cornelia Miltenburg.

den 3 *December.*

Sophia, *dochter van* Louis de Roij *en* Petronella Liekens.

Jan, *zoon van* Willem Hogeweg *en* Gibbegijntje van Leeuwen.

Helena, *dochter van* Johannes de Ridder *en* Wilhelmina van Putten.

Johannes, *zoon van* Arnoldus van Rossum *en* Gerarda de Groot.

Maria Catharina, *dochter van* Richardus de Rooij *en* Wijnanda van Gasteren.

Hendrica Maria, *dochter van* Dirk Pastoor *en* Johanna Catharina Stoker.

Catharina Ida Constantia Clara, *dochter van* Johan van Haeften

ten *en* Cornelia Adriana van Eelde.

den 4 December.

Willem, *zoon van* Gerarda van den Berg.

Nicolaas, *zoon van* Jacob Walman *en* Margaretha Brouwer.

Cornelis, *zoon van* Wilhelmus van Es *en* Johanna de Moor.

Bart, *zoon van* Joannes Oostendorp *en* Willemijntje van Schip.

Paulus, *zoon van* Paulus van Veenendaal *en* Cornelia van Piggelen.

Geerdina Wilhelmina, *dochter van* Cornelis Verdouw *en* Rijkje Anthonia van Gent.

Gerrigje, *dochter van* Pieter Merville *en* Neeltje Meere.

Jacobus Albertus, *zoon van* Abraham van den Brink *en* Maria Henrica Koopman.

Baltus Anzelmus, *zoon van* Michiel Nicolaas Beijer *en* Hermina Cecilia van Laar.

Wilhelmina, *dochter van* Joannes van Zeijl *en* Elisabeth Ingenhaag.

den 5 December.

Cornelia, *dochter van* Jan Hijman *en* Cornelia van Beusekom.

Charlotta Eleonora Johanna *dochter van* Gerardus Huntelaar *en* Catharina Johanna Wilhelmina Deussen.

Elisabeth Johanna, *dochter van* Johannes ter Burg *en* Elisabeth Doeser.

den 7 December.

Aletta, *dochter van* Anthonie van den Hemel *en* Femmetje van der Smit.

Cornelia, *dochter van* Gerrit van der Linden *en* Elisabeth Verweert.

Johannes Cornelis Anthonius, *zoon van* Joan Pas *en* Jannigje van Asch.

Everardus Adrianus, *zoon van* Cornelis Verloop *en* Johanna Wiekart.

Fredrik Willem, *zoon van* Franciscus Johannes Zwagers *en* Aaltje Straus.

Jacoba, *dochter* en Nicolaas, *zoon van* Johannes van der Kaaij *en* Adriana Verheem.

Adriana, *dochter van* Johannes Bartholomeus van Oort *en* Cornelia Kinnegim.

Elisabeth Maria, *dochter van* Hermanus Ligteringen *en* Hendrica Jacoba Paulina Jansen.

Jacoba, *dochter van* Jacobus Arnoldus van Oort *en* Wilhelmina van der Steen.

Theodorus, *zoon van* Adrianus Verheul *en* Catharine Guillaumine Weijers.

Hendricus Petrus, *zoon van* Abraham Correljé *en* Anna Catharina Otto.

Margaretha Maria Anna, *dochter van* Ernst Louis Glinderman *en*

Neeltje Martina van Dort.

Jacoba, *dochter van* Hendrica van der Hoef.

den 8 *December.*

Fredrik, *soon van* Nicolaas de Fuijk *en* Catharina Dirkse.

den 9 *December.*

Johanna, *dochter van* Lambertus Maree *en* Ida Schuurman.

Johannes Hendricus, *soon van* Johannes Drijver *en* Elizabeth Catharina van Zoelen.

Clasina, *dochter van* Hermanus Stijnman *en* Petronella Wildschut.

Carel, *soon van* David van der Kellen *en* Henrietta Fredrica Menger.

Jacobus, *soon van* Johannes Jacob de Waal *en* Cornelia Juliana Geertruida Roghair.

den 10 *December.*

Alexander Constantin Nicola, *soon van* Godefridus Leers *en* Frederika Dorothea Zencker.

Martinus, *soon van* Leonardus van Soest *en* Neeltje van der Horst.

Catharina, *dochter van* Frederik Schumacher *en* Antje van Gorkom.

Bernardus Martinus, *soon van* Wilhelmus van Rijn *en* Johanna Aarsen.

Clasina Juliana, *dochter van* Nicolaas Hemken *en* Dirkje Bretveld

den 11 *December.*

Geertruij, *dochter van* Willem van Dijk *en* Margje den Houtdijker.

den 12 *December.*

Johanna Wilhelmina, *dochter van* Johan Philip Scheffer *en* Anna Christina Dwars.

Michaël Hendricus Aloijsius Philomena, *soon van* Mattheus Antonius Franciscus Reuser *en* Anna Maria Karsten.

Johannes Bernardus, *soon van* Hendrik Guler *en* Christina Liessen.

Louis Renier, *soon van* Louis Renier Baron Taets van Amerongen *en* Anna Jacoba van Boetzelaer.

den 14 *December.*

Johanna, *dochter van* Johannes Staude *en* Philippina Christina Henrietta van der Moore.

Johannes Bernardus, *soon van* Thomas Rumbrink *en* Catharina de Vos.

Arnoldus Wilhelmus, *soon van* Theodorus Averkamp *en* Hendrica Besselink.

Dina, *dochter van* Wouter Noppen *en* Johanna de Bont.

Maria, *dochter van* Gerrit Vernooij *en* Johanna Woudenberg.

Sophia, *dochter van* Johannes Kalkhoven *en* Sophia Jorissen.

Elisabeth, *dochter van* Johannes

Viveen *en* Sophia Petronella Tollé

den 15 *December.*

Jacoba Johanna, *dochter van* Willem Verheul *en* Barendina Adriana Rijnbach.

Theodorus Lambertus, *soon van* Jan Hendrik Makkink *en* Theodora van Draanen.

Maria Margaretha, *dochter van* Hendrik Jacobus Meesse *en* Johanna Buskes.

Wilhelmina, *dochter van* Nicolaas Alter *en* Wilhelmina Terlingen.

Johannes Wilhelmus, *soon van* Johannes de Leur *en* Johanna Spoltman.

Elisabeth, *dochter van* Jan Dentroo *en* Elisabeth de Kraaij.

Geertruida Catharina, *dochter van* Justus Joannes van Maurik *en* Anne Marie Drossert.

den 16 *December.*

Pieter, *soon van* Pieter Hemink *en* Mechteld Gielings.

Hendrijna Jacoba, *dochter van* Joannes Gabriel Sallicher *en* Hendrijna Jacoba Buijink.

Adrianus, *soon van* Martinus Lijfijt *en* Johanna van den Eng.

Johannes en Wilhelmus, *sonen van* Johannes Hillebrand *en* Wilhelmina de Ridder.

Hillegonda, *dochter van* Dirk Jurg *en* Judik Anthonia Roelofs.

Hendrika Helena Maria, *dochter van* Jan Christiaan Hendriks *en* Johanna Wolsing.

den 17 *December.*

Anna, *dochter van* Johannes Hendriksen *en* Claasje van Zijtveld.

Dina Gijsberta, *dochter van* Willem van Zutphen *en* Maria van Zijl.

Johannes Jacobus, *soon van* Godefridus van Agthoven *en* Maria Catharina Jordans.

Martinus Anthonius, *soon van* Martinus Stemmelenberg *en* Rijntje van Haarlem.

den 18 *December.*

Jansje, *dochter van* Klaas de Ru *en* Johanna Maria de Vink.

Gerrit Theodorus, *soon van* Jacobus van Eck van der Sluis *en* Johanna Fredrica Wilhelmina van Golstijn.

Bernardus Adrianus, *soon van* Cornelis Johannes Verheul *en* Hendrica Petronella Paulina Camue.

Margaretha Gesina, *dochter van* Bernardus Hendrik Kranius *en* Charlotta Gijsberta Sonnius.

den 19 *December.*

Johannes, *soon van* Hermanus van den Berg *en* Jenneke Harmsen.

Christina Petronella, *dochter van* Pieter Mulder *en* Johanna van Vreeswijk.

Johannes Anthonius, *soon van* Anthonius van Beck *en* Theresia Lindeman.

Elisabeth, *dochter van* Johanna Eijkelekamp.

Johannes, *soon* van Johannes Kool *en* Elisabeth Woudenberg.

den 21 *December.*

Petrus Johannes, *soon van* Peter Seelen *en* Wilhelmina Ossendrijver.

Geertruida, *dochter van* Johannes Terlingen *en* Hendrica Maria Lith

Adriana Anthonia, *dochter van* Coenraad Everardus Mulder *en* Jenetta Maria van der Flier.

Jacoba, *dochter van* Gerrit Visser *en* Johanna Verheem.

Johanna Elisabeth, *dochter van* Johan Hendrik Diederik Muller *en* Johanna Elisabeth Eggeraat.

Wilhelmina, *dochter van* Leendert Hendrik Redeman *en* Wilhelmina Gennes.

den 22 *December.*

Justina Maria Charlotta Geertruida, *dochter van* Willem Baron Six tot Oterleek, *en* Suzanna Maria Cornelia van der Brugghen.

Anthonie Hendricus, *soon van* Johannes Jacobus van der Valk *en* Hermina Landzaat.

Johannes Jacobus, *soon van* Jacobus Johannes Mathijsen *en* Alijda Bartha van Muijden.

Jacobus Johannes, *soon van* Anthonie de Wilde *en* Jacoba Pauw.

den 23 *December.*

Gerritje, *dochter van* Christiaan Voch *en* Dirkje Bogaart.

den 24 *December.*

Willem, *soon van* Willem van Schaik *en* Maria Klaasen.

Margaretha, *dochter van* Cornelis van Maanen *en* Wilhelmina van Riesen.

Dirk, *soon van* Dirk Monrooij *en* Marija Bussink.

Gerrigje *dochter van* Kors Nuijen van Putten *en* Clasina Ketel.

Hendrica, *dochter van* Nicolaas Vermeulen *en* Jannigje Wil.

Natje, *dochter van* Hendrik Maarschalkerweerd *en* Geertje van der Kaaij.

Adrianus Isak, *soon van* Adrianus Isak Borgers *en* Margaretha van der Wal.

den 25 *December.*

Maria Helena en Alida, *dochters van* Alida Hovenier.

Jacoba, *dochter van* Pieter Lington *en* Dirkje La Joux.

Anthonius Johannes, *soon van* Johannes Mattheus van der Lee *en* Johanna Banning.

den 26 *December.*

Willem, *soon van* Johannes van der Horst *en* Johanna van der Teems.

Petrus, *soon van* Fredrik Kressel *en* Christina Munres.

Everrardus Johannes, *soon van* Everrardus Johannes van Eeden *en* Johanna Jacomina Muntendam.

den 28 *December.*

Petronella, *dochter van* Hendrietta Fransen.

Johannes, *soon van* Arie Landzaat *en* Wilhelmina Wintershoven.

Antoinetta Hendrica, *dochter van* Anthonie Vasse *en* Hendrica van Loon.

Jacoba, *dochter van* Hendrik Hazendonk *en* Geertje Ochuisen.

Christina, *dochter van* Jan Hol *en* Gijsberta van Eck.

Hendrica Johanna, *dochter van* Coenraad Snijders *en* Christina Lieman.

Petronella, *dochter van* Johannes Rijnders *en* Cornelia Maria Lanece.

Christina, *dochter van* Laurens Heijman *en* Cornelia Terlingen

den 29 *December.*

Wijnand, *soon van* Casper Koppenhout *en* Geertruij Stout.

Adriana Catharina, *dochter van* Cornelis van der Poel *en* Maria van der Wurp.

Petrus Johannes, *soon van* Gerardus Oostveen *en* Maria de Groot.

Fredrik Justus, *soon van* Ernst Christiaan Klokke *en* Jacoba Adriana van Steenwijk.

Cornelis, *soon van* Pieter de Bruijn *en* Angenita van Rijn.

Johannes Nicolaas, *soon van* Josephus Hendricus Fischer *en* Catharina Eva Hilkers.

den 30 *December.*

Catharina Maria, *dochter van* Hendrik Johannes Koopman *en* Johanna Weijers.

Wernard Bernardus, *soon van* Bernardus Wernard van Deventer *en* Petronella van Wijk.

Johanna Adriana Maria, *dochter van* Johan Christoffel Hendrik Frederik Saalman *en* Adriana Maria Hesselman.

Hendrica, *dochter van* Hendrica van Dijk.

den 31 *December.*

Maria Theresia Wilhelmina, *dochter van* Theodora van Embden.

Natje, *dochter van* Jan Johannes Aarsen *en* Wilhelmina van Schaik.

Sander, *soon van* Sander Keja *en* Geertje Smaling.

Hendrik, *soon van* Hermanus van der Linden *en* Agatha van Druten.

Susanna, *dochter van* Hendrikus Tieland *en* Hestriena Ter Bruggen.

Johanna Clasina, *dochter van* Stephanus Alter *en* Cornelia Copijn.

Adrianus, *soon van* Hendricus Visser *en* Adriana Hendriksen.

Peter, *soon van* Peter de Groot *en* Adelaïde Robijn.

Hijntje, *dochter van* Abraham Levie Bouwman *en* Saartje van Aalst.

Petronella, *dochter van* Izak den Breën *en* Geertruij Stomp.

Domenicus, *zoon van* Gijsbertus Smaak *en* Johanna de Bont.

Wilhelmus Theodorus, *zoon van* Wilhelmus van Soesbergen *en* Theodora Burgemeester.

Maria Catharina, *dochter van* Maria Catharina Koster.

Er zijn in de maand DECEMBER 1835, binnen de Stad en hare Voorsteden geboren:

Van het Mannelijke geslacht	65.	
» » Vrouwelijke »	82.	
		147.
Doodgeborenen van het Mannelijke geslacht. . . .	6.	
» » Vrouwelijke » . . .	3.	
		9.
Totaal.		156.

Waaronder begrepen zijn:

Onechte zonen.	2.
» dochters.	8.
Totaal. . . .	10.
Tweelingen.	3.

HUWELIJKEN

VOLTROKKEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 2 December.

Matthijs Willemse, uitdrager, geboren alhier, met Aletta Elisabeth Eleonora van Daverveld, geboren te Leerdam, beide wonende alhier.

Gerrit van Luijn, smid, met Elisabet Willemse, naaister, beide geboren en won. alhier

Antonij de Bondt, werkman, met Dirkje Nagtegaal, werkster, beide geboren en won. alhier.

Johan Christiaan Bangard, smid, geboren te Naarden, met Jacoba van der Kaaij, geboren te Vreeswijk, beide wonende alhier.

Willem van de Hulst, postillon, geboren te Olst, prov. Overijssel, met Johanna Eggink, geboren aan de Bilt, beide wonende alhier

Harmannus Barnardus Oderom, zadelmakersknecht, geboren alhier, met Judith Janssen, geboren te Valburg, prov. Gelderland beide wonende alhier.

den 3 December.

Charles Jean Minne, boekhouder, ridder van de Mil. Willemsorde 4 klasse, geboren te Gend, prov. Oost-Vlaanderen en wonende te Amsterdam, met Antonetta Maria van Dijk, geboren en wonende alhier.

Theodoor Soeterik, kunstschilder, met Derkiena Bresser, beide geboren en wonende alhier.

den 9 December.

Willem Vermeer, timmerman, geboren alhier, met Jannetje van der Klok, dienstbaar, geboren te Amsterdam, beide wonende alhier.

Joannes Leonardus Jacobus van Nieuwkasteel, kleermaker, met Hendrica Stulting, beide geboren en wonende alhier.

Johannes van der Horst, hoefsmid, met Johanna van den Akker, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Henricus Goedhart, werkman, geboren alhier, met Maria Boi-

jes, weduwe, werkster, geboren te Bunnik, beide wonende alhier.

den 16 *December*.

Arnoldus Romijn, timmerman, geboren te Culenborg, met Jannetta Verschoof, dienstbaar, geboren te Houten, beide wonende alhier.

Hermanus Kontree, tuinman, geboren alhier, met Johanna Maria van Dam, naaister, geboren te Wilnis, beide wonende alhier.

Johannes Nahuijsen, leijdekkersknecht, met Hendrika de Heul, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Mattheus van Kempen, zilversmid, met Angenita Antonia Maas, beide geboren en wonende alhier.

Jacobus Christijaan Eijnthoven, timmerman, geboren alhier, met Hermijntje den Otter, dienstbaar, geboren te Est en Op-IJnen, prov. Gelderland, beide wonende alhier.

den 23 *December*.

Henrich Anton Schakman, smid, geboren te Borken, in Pruissen, met Wilhelmina van Wel, geboren te Wamel, prov. Gelderland, beide wonende alhier.

den 30 *December*.

Johannes Albertsen, kleermaker, met Petronella Oderom, beide geboren en wonende alhier.

Henricus Schooneijn, timmerman, geboren alhier, met Teetske Tromp, geboren te Wijmbritseradeel, prov. Vriesland, beide wonende alhier.

Hendrikus Emmelot, metselaar, geboren alhier, met Teuntje van de Weert, dienstbaar, geboren te Langbroek, beide wonende alhier.

Johannes Hendrik Versteeg, weduwenaar, kleermaker, met Clasina Johanna Barta van Neeroeteren, naaister, beide geboren en wonende alhier.

Johannes Brosius, arbeider, geboren aan de Meern, met Maria Elbertse, geboren te Werkhoven, beide won. alhier.

Bartholomeus Johannes Eth, weduwenaar, societeithouder, geboren te Raveswaaij, met Wilhelmina Frederica van Ooijen, geboren te Schoonhoven, beide wonende alhier.

TE ZAMEN 24 PAREN.

OVERLEDENEN,

AANGEGEVEN OP DE NAVOLGENDE DATUMS.

den 1 *December.*

Paul Zanetti, fus. bij de 2 komp. der Garnizoens troepen, 43 j., Hospitaal.

Christiaan Woudenberg, schipper, 19 j., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Susanna van Haagen, ongeh., 27 j., aan de Waardpoort.

Gerardina Bosveldt, wed. Hermanus Wormer, 79 j., Marieplaats.

den 2 *December.*

Johannes van Heert, 11 d., aan 't Zand.

Anthonie Louis Hofman, 3 j. en 6 m, Schoutesteeg.

Joseph van Adelberg, fus. bij de 2 komp. 2 batt. der 18 Afd. Inf., 24 j., Hospitaal.

Johannes Vrasdonk, fus. bij de 1 komp. van het depot der 9 Afd. Inf., 24 j., Hospitaal.

Johanna Petronella Geertruida Boelen, 7 m, Geertebrug.

den 3 *December.*

Sophia Herfkens, 6 j, Zuilestraat.

Christiaan Loffeld, 3 j., Zakkendragersteegje.

Cornelia Praijse, huisvr. van Jacobus Montfoort, 62 j., Nicolaïsteeg.

den 4 *December.*

Alida Janna Fischer, 2 j. en 4 m., Watersteeg.

Elisabeth Christan, huisvr. van Johannes Sorch, 35 j., Varkenm.

Albert Wanderssen, fus. bij de 2 komp. van 't depot der 10 Afd. Inf., 19 j., Hospitaal.

Harm Fernim, fus. bij de 2 komp. reserve batt der 7 Afd. Inf., 19 j., Hospitaal.

Daniel Churt, korp. bij de 1 komp. der Garnizoens troepen, 45 j., Hospitaal.

Abel Karsens Pot, fus. bij de 1 komp. reserve batt. der 7 Afd. Inf., 23 j., Hospitaal.

den 5 *December.*

Adriana Aletta Eijsendoorn, 9 w., buiten de Waardpoort.

Hendricus Eijkelkamp, 66 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Willem den Boggende, fus. bij de 2 komp. van het depot der 10 Afd. Inf., 22 j., Hospitaal.

Klaas Ter Laar, fus. bij de 4 komp. reserve batt. der 7 Afd. Inf., 21 j., Hospitaal.

den 7 December.

Helena Maria Louisa Timmerman, 11 m., Choorstraat.

Hein Bakhuize, fus. bij de 2 komp. van 't depot der 9 Afd Inf., 30 j., Hospitaal.

David Meinhard, fus. bij de 2 komp. der Garnizoens troepen, 44 j., Hospitaal.

Jelte Oosting, fus. bij de 2 komp 1 batt. der 18 Afd. Inf., 28 j., Hospitaal.

Christina Francina Nahuijsen, 1 j., Groenesteeg.

Helena Raad, 1 j., buiten de Waardpoort.

den 8 December.

Hendrik Gooris, knoopmaker, 24 j., Rozendaal.

Doodgeb. zoon van Wilhelmus Jacobus van den Heuvel, Groenesteeg.

Albertus Kamerling, fus. bij de 1 komp. van 't reserve batt. der 7 Afd. Inf., 20 j., Hospitaal.

Johannes Spielman, fus. bij de 2 komp. der Garnizoens troepen, 43 j., Hospitaal.

den 9 December.

Jan Anthonie Mutstege, 2 j. en 6 m, Tolingstraat.

Gerrit Mars, werkman, 43 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Dirk Setteur, timmerman, 58 j., St. Janskerkhof.

den 10 December.

Marrigje van Oort, 10 m., in de Watersteeg.

den 11 December.

Johannes Nijs, fus. bij de 4 komp. van het reserve batt. der 7 Afd. Inf., 19 j., Hospitaal.

Petrus Pliester, fus. bij de 2 komp. der Garnizoens troepen, 40 j., Hospitaal.

Willem Jansen, conducteur van de Art. der 1 klasse, 58 j, Ballenmakerstraat.

Bart Oostendorp, 8 d., buiten de Waardpoort.

Johannes France Kouwenberg, fus. bij de 2 komp. van 't depot der 9 Afd. Inf., 20 j., Hospitaal.

Tijmen Versloot, fus. bij de 3 komp. 1 batt. der 9 Afd. Inf., 20 j., Hospitaal.

den 12 December.

Doodgeb. zoon van Adrianus van Wierst, aan 't Zand.

Maria Kamperdijk, huisvr. van Johannes Lantsaat, 78 j., Lange Nieuwstraat.

Frederik Pauw, fus. bij de 1 komp. van 't reserve batt. der 7 Afd. Inf., 19 j., Hospitaal.

Kornelis Kornelis Willemse, fus. bij de 4 komp. 1 batt. der 18 Afd. Inf., 22 j., Hospitaal.

Regina Cecilia Linnenbank, 1 j. en 8 m., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Elsendoorn, huisvr. van Nicolaas Ockhuisen, 58 j., Groenesteeg

Hendrik van Delwijnen, grond eigenaar, 78 j, Smeebrug.

den 14 *December.*

Antje Hageman, 3 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Fredrik Luitjes, 9 j. en 9 m, Jacobiekerksteegje.

Geertruij van Dijk, 4 d., buiten de Tolsteegpoort.

Ulrich Berger, fus. bij de 2 komp. der Garnizoens troepen, 46 j., Hospitaal.

Georg Schellenberg, fus. bij de 1 komp. der Garnizoens troepen, 45 j., Hospitaal.

Anna Karbo, 5 j. en 6 m., buiten de Waardpoort.

den 15 *December.*

Helena Josina Born, 2 m., Rozestraat.

Doodgeb. dochter van Christiaan Fredricus Heitz, Geertesteeg.

Henrietta Louisa Hofman, 11 m., Schoutesteeg.

Elisabeth Goedhart, 4 w., Catharijnestraat

den 16 *December.*

Egbert Dekens, soldaat bij 't depot batt. Transport trein, 26 j., Hospitaal.

Arnoldus Groeneveld, hovenier, 62 j., buiten de Waardpoort.

Clasina van de Bilt, huisvr. van Andries Agterberg, 68 j., Abstede.

den 17 *December.*

Pieter Jansen, fus. bij de 1 komp. der Garnizoens troepen, 45 j., Hospitaal.

Harm Mensinga, fus. bij de 3 komp. 1 batt. der 18 Afd. Inf., 25 j., Hospitaal.

Johannes Cornelis Schadee, 9 j., Nieuwe gracht

Hillegonda Brinkhuisen, huisvr. van Jan Bekker, 77 j., Vissersteegje.

Doodgeb. dochter van Elias Nathan Heijmans, Choorstraat.

Arnolda Jacoba Cousijnse, 2 j., Pauwsteeg.

Doodgeb. zoon van Dirk van der Steen, buiten de Waardpoort.

Pieter Bredero, 2 m., Watersteeg.

Theodorus Wilhelmus van Maarschalkerweerd, 7 w., buiten de Waardpoort.

Jacobus Johannes Barneveld, 1 j. en 3 m., Zandstraat.

Gijsbertus van der Veen, 3 j. en 10 m., Heerestraat.

Odilia Kockenberg, huisvr. van Pieter Zwaak, 70 j., Springweg.

den 18 *December.*

Franciscus Xaverius van Schendel, 3 j. en 4 m., Volderbrug.

Hendrica Vollenvelden, wed Jan de Geest, naaister, 58 j., buiten de Waardpoort.

Barend Zuijtland, baggerman, 36 j, Predikheerestraat.

Bartholomeus Cats, 7 j. en 10 m., Springweg.

den 19 *December.*

Christina Moree, ruim 3 m., buiten de Catharijnepoort.

Bernardus Begtem, timmerman, 19 j., Stroosteeg.

Doodgeb. dochter van Hermanus van den Wijngaard, buiten de Tolsteegpoort.

Philippina Christina Henrietta Moore, huisvr van Johannes Staude, 34 j., Steenweg.

Gerrit Jan Vrielink, fus. bij de 1 komp. 1 batt. der 18 Afd. Inf., 24 j., Hospitaal.

Wilhelmina Cornelia Rademachèr, 1 j. en 9 m., Lange Jansstraat.

den 21 *December.*

Teuntje Kloot, 2 j. en 9 m., buiten de Tolsteegpoort.

Willebrordus Simon Bijk, 10 j., Bergstraat.

Doodgeb. zoon van Jan de Bruin, aan 't Zand.

Wilhelmina Alter, 7 d., Tugthuissteegje.

Willem van Diedenhoven, borstelmaker, 58 j., Bergstraat.

den 22 *December.*

Reinier Wickert, werkman, 87 j., Jufferstraat

Hendricus Verhoeve, schilder, 23 j., Voorstraat.

Wijntje van der Veen, 5 w., Heerestraat.

Berend Jan Kempers, fus. bij de 4. komp res. batt. der 7 Afd. Inf., 20 j., Hospitaal.

den 23 *December.*

Hendrik Jan Schoman, fus. bij de 2 komp. res. batt. der 7 Afd. Inf., 20 j, Hospitaal.

Reindert Staal, korp. bij de 3 komp. 1 batt. der 2 afd. mob. Schutt. van Overijssel, 61 j., Hospitaal.

Alberta Schruër, wed. Willem Diepenhelm, 84 j, Vissersteegje.

Hubertus Hendrik Stokvis, 5 w., buiten de Tolsteegpoort.

Geertruij van Heijkoop, wed. Jan van Hulst, 84 j., buiten de Waardpoort.

Catharina Smals, huisvr. van Johannes van de Bilt, 41 j., Ballemakerstraat.

Adriana Hagen, wed. Jan Hester, 67 j., Korte Slagtsteeg.

den 24 *December.*

Margaretha Maria Anna Glinderman, 17 d., Mariestraat.

Cornelis Colijn, 1 j. en 8 m., buiten de Tolsteegpoort.

Hendrik Oostveen, fus. bij de 4 komp. 1 batt. der 9 Afd. Inf., 26 j., Hospitaal.

den 25 *December.*

Petronella Westhuijsen, 8 j. en 8 m., Donkerstraat

den 26 *December.*

Geertruida Brans, huisvr. van Willem van Amerongen, 70 j., Pauwsteeg.

Margaretha Jacomina Tragter, wed. Gerrit van Ginkel, 50 j., Hooge Jacobijnestraat.

den 28 *December.*

Louis Hendrik Slot, leerlooijer, 33 j., bij de Waardpoort.

Susanna van Schuilen, huisvr. van Cornelis Calbo, 66 j, Kreupelstraat.

Gerrit Meijster, winkelier, 69 j. Geertebrug.

Pieter Burck, 90 j., Voorstraat.

Dirk Bruininck, kopergieter, 31 j., Rozestraat.

Geertje van der Kaaij, huisvr. van Hendrik Maarschalkerweerd, 28 j., buiten de Tolsteegpoort.

Alberta Maria de Goeij, 5 m., Koestraat.

Dirk Adrianus Lingmont, 1 j. en 8 m., Boterstraat.

Gijsberta de Graaf, 8 w., Pottestr.

Aletta van den Hemel, 3 w., Pottestraat.

Maria Anna Heesen, 5 m., buiten de Waardpoort.

Catharina Bergman, huisvr. van Roeland de Zwart, 63 j., Zuilesteegje.

Gerarda van Maaren, huisvr. van Johannes Hendrik Wilhelmus Höfig, 37 j., Zonstraat.

Jan Timmer, grenadier bij 't depot der Afd. Grenadiers, 26 j., Hospitaal.

den 29 December.

Catharina Drijver, breidster, 60 j., Kleine Elisabethstraat.

Carel Bertram Knipper, 2 j. en 3 m., Hamburgerbrug.

den 30 December.

Cornelis van Rijn, circa 4 j., aan 't Bagijnehof.

Doodgeb. zoon van Philippus Theodorus Lambres, Springweg.

Aaltje van Soest, 1 j., buiten de Waardpoort.

Sophia Krijnen, wed. Jan Bakker, 71 j., Jansbrug.

Arnoldus Jansen, metselaar, 68 j, Vissersteegje.

Barent Hendrik Mulder, fus. bij de 10 Afd. Inf., circa 30 j., Willemskazerne.

Adriana van der Sluijs, ongeh., breidster, 70 j., buiten de Waardpoort.

den 31 December.

Frederik Hijltjes Radersma, kurassier bij de 7 komp. der Afd. Kurassiers no. 3, 21 j., Hospitaal.

Gerrit Koekkoek, fus. bij de 2 komp. der 7 Afd. Inf., 21 j., Hospitaal.

Jacobus van Tuil, fus. bij de 1 komp. van 't depot der 9 Afd. Inf., 28 j., Hospitaal.

Cornelia Bakker, ongeh., 23 j., Kreupelstraat.

Maria Colmjon, huisvr. van Albertus van der Hammen, 33 j., Korte Ademstraat.

Doodgeb. zoon van Cornelis Bielevelt, Voorstraat.

Gerrit Blom, sjouwer, 60 j., Zandstraat.

Er zijn in de maand DECEMBER 1835 Overleden:

Van het Mannelijke geslacht.	79.
——— Vrouwelijke geslacht.	57.
Totaal.	136.

Geboren . . . . 156.
Overleden. . . . . 136.

Dus meer Geboren dan Overleden 20 Personen.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Borstkwaal.	10.	Transport.	109.
Zenuwzinkenkoorts	4.	Buikloop.	3.
Verval van krachten.	14.	Borstteering.	2.
Stuipen.	13.	Beroerte.	6.
Roodvonk.	11.	Leverziekte.	1.
Kinderziekte	5.	Subiet	1.
Borst-waterzucht.	2.	Beenbederf.	2.
Tanden	3.	Keelziekte.	1.
De Griep.	1.	Koortsen.	2.
Kinkhoest.	2.	Klieren in de ingewanden.	1.
Teering	18.	Verkoudheid.	1.
Slijmziekte.	3.	Stikzinking.	2.
Water in de borst.	3	Het zuur.	2.
Bloedspuwing.	1.	Roos.	1.
Waterzucht.	10.	Longtering.	1.
Doodgeboren.	9.	Krankzinnigheid.	1.
	109.		136.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	6	3	9.	Transport. .	64	39	103.
Beneden het jaar.	5	17	22.	» 45 » 50 »	3	1	4.
Van 1 tot 5 jaar.	9	9	18.	» 50 » 55 »	1	»	1.
» 5 » 10 »	5	2	7.	» 55 » 60 »	4	2	6.
» 10 » 15 »	»	»	»	» 60 » 65 »	1	3	4.
» 15 » 20 »	10	»	10.	» 65 » 70 »	3	5	8.
» 20 » 25 »	11	1	12.	» 70 » 75 »	»	2	2.
» 25 » 30 »	9	2	11.	» 75 » 80 »	1	3	4.
» 30 » 35 »	2	3	5.	» 80 » 90 »	2	2	4.
» 35 » 40 »	2	1	3.	» 90 » 100 »	»	»	»
» 40 » 45 »	5	1	6.				
	64—	39—	103.		79—	57—	136.

LIJST

DER

VERKOCHTE HUIZEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

Den 5 December, door den Notaris VAN OMMEREN.

Een Huis Erf en Grond met een Bleekveld, Kelder en Kluis, aan de Westzijde van de Korte Lauwerstraat, Wijk H. No. 146. Opgehouden voor *f* 495.

Den 12 December, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

Een Kapitaal en bijna geheel nieuw verbouwd Huis met Erf, Grond, Plaats en Tuin, aan de Westzijde van de Rannebaan, Wijk F. No. 241. Toegewezen voor *f* 10,350 aan den Heer *H. van Ommeren*, *qq*.

Een Huis Erf en Grond aan de Zuidzijde van de Voorstraat op den hoek van de Boothstraat, Wijk H. No. 627. Opgehouden voor *f* 3,940.

Den 12 December, door den Notaris G. H. STEVENS.

Een Huis, Achterhuis en Schuur, Hooiberg en Erve, Wijk M. No. 541 en 542, gelegen onder Pijlswaard, op den Oord, gemeente Utrecht. Toegewezen voor *f* 1050 aan den Heer *G. van den Hoven*.

Den 19 December, door den Notaris WIGMAN.

5 Bunders, 1 Roede en 20 Ellen welig Weiland, onder Westraven, nabij Utrecht, strekkende van den Straatweg tot aan de Roode Wetering, gemeente Jutphaas. Toegewezen voor *f* 1830 aan den Heer *G. J. Teljer*.

Den 12 December, door denzelfden Notaris.

Een Huizinge, Erve en Grond, aan de Westzijde van de Nieuwe Gracht, nabij den voormaligen Plompentoren, Wijk H. No. 664. Opgehouden voor *f* 2850.

Een Huizinge, staande aan de Zuidzijde van de Lange Viesteeg, Wijk C. No. 162. Opgehouden voor *f* 4500.

Een Huizinge, met Erve en Grond gediend hebbende tot eene Diaconie Armenhuis, bij het Nicolaikerkhof, Wijk A. No. 293 en 294. Toegewezen voor *f* 5400.

1835.

GEBORENEN.				ONDER WELK GETAL BEGREPEN ZIJN.			GETROUWDEN.	OVERLEDENEN.			
MAANDEN.	Geslacht.				Onechte.			Geslacht.			
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	Tweelingen.	Zonen.	Dochteren.	Getal Paren.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Doodgeborenen.	Totaal.
JANUARIJ.	60	56	116	—	4	4	15	52	47	9	108
FEBRUARIJ.	84	85	169	4	6	7	45	35	37	9	81
MAART.	96	85	181	4	13	6	21	51	38	12	101
APRIL.	81	61	142	1	3	4	21	45	46	11	102
MEI	77	55	132	—	8	7	54	48	48	6	102
JUNIJ.	63	66	129	2	2	8	37	46	52	6	104
JULIJ.	71	57	128	—	3	1	25	51	40	5	96
AUGUSTUS.	73	54	127	—	2	3	38	60	54	13	127
SEPTEMBER	56	60	116	1	3	7	38	73	50	4	127
OCTOBER.	86	65	151	—	6	9	32	61	48	6	115
NOVEMBER.	81	65	146	—	6	3	45	65	65	14	144
DECEMBER	71	85	156	3	2	8	24	73	54	9	136
Totaal.	899	794	1693	15	58	67	395	660	579	104	1343

Onder de Gertrouwden bevinden zich:

Jongmans en Jonge Dochters. . . . . 326 paren.

Weduwenaars en Weduwen. . . . . 4 »

Weduwenaars en Jonge Dochters . . . . 43 »

Weduwen en Jongmans. . . . . 22 »

Totaal. . . . . 395 paren.

Het getal Militairen in het Rijks-Hospitaal Overleden, bedraagt 116

Ingekomen Certificaten van Personen te Utrecht woonachtig, elders Overleden, en alhier ingeschreven. . . . 15

Echtscheidingen. . . . . geene.

De oudste Overledenen bereikte den Ouderdom van 95 jaren.

GETAL DER JAREN VAN OVERLIJDEN.

MAANDEN	Doodgeboren.		Onder het Jaar.		Van 1 tot 10.		Van 10 tot 20.		Van 20 tot 30.		Van 30 tot 40.		Van 40 tot 50.		Van 50 tot 60.		Van 60 tot 70.		Van 70 tot 80.		Van 80 tot 90.		Van 90 tot 100.		Totaal.		Totaal Generaal
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
JANUARIJ.	3	6	11	7	9	11	3	1	4	1	8	4	3	6	1	4	2	5	6	5	3	3	2	»	55	53	108
FEBRUARIJ.	5	4	7	6	4	8	2	»	2	3	2	5	3	3	3	1	1	1	9	7	2	3	»	»	40	41	81
MAART.	12	»	10	7	6	2	»	»	8	3	8	3	3	1	6	5	2	3	2	9	6	4	»	1	63	38	101
APRIL	5	6	14	5	11	12	3	2	»	3	1	4	3	2	4	6	3	4	6	4	»	4	»	»	50	52	102
MEI.	4	2	9	7	7	11	5	»	5	3	3	3	1	2	7	2	»	9	8	6	3	2	1	2	53	49	102
JUNIJ.	5	1	13	10	10	16	2	3	3	1	3	2	1	3	4	4	4	2	2	5	4	5	»	1	51	53	104
JULIJ.	2	3	15	14	11	7	4	4	6	1	1	2	1	3	4	2	3	2	5	3	1	2	»	»	53	43	96
AUGUSTUS.	9	4	15	9	13	13	2	6	8	3	4	5	6	5	5	1	3	9	3	3	1	»	»	»	69	58	127
SEPTEMBER.	2	2	14	5	15	17	6	8	14	2	5	3	7	2	7	1	4	7	1	5	»	»	»	»	75	52	127
OCTOBER	2	4	7	7	12	12	8	5	11	2	3	2	5	»	6	3	4	6	2	5	2	3	1	3	63	55	115
NOVEMBER.	11	3	7	11	12	15	8	2	10	1	2	6	4	4	5	4	5	5	6	9	5	8	1	»	76	58	144
DECEMBER.	6	3	5	17	14	11	10	»	20	3	4	4	8	2	5	2	4	8	1	5	2	2	»	»	79	57	136
	66	38	127	105	124	135	53	31	91	26	44	43	45	33	57	35	35	61	51	66	29	36	5	7	728	615	1343

ZIEKTEN OF TOEVALLEN

DER

OVERLEDENEN,

GEDURENDE HET JAAR 1835.

BENAMING DER ZIEKTE.	Januarij.	Februarij	Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Augustus.	September.	October.	November.	December	TOTAAL.
Beroerte.	6	5	1	5	3	3	1	5	5	1	6	6	47
Stuipen.	11	11	10	14	12	16	20	15	8	3	9	13	142
Longontsteking. . .	4	—	1	2	1	—	1	—	—	—	2	2	13
Stikzinking. . . .	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2	2	7
Veroud. Borstkwaal.	14	11	8	9	5	7	5	9	8	10	14	10	110
Longtering	14	12	14	10	17	14	16	19	16	14	17	21	184
Kinkhoest.	2	—	—	—	1	1	—	—	1	—	1	2	8
Borstwaterzucht. . .	1	2	5	1	1	3	3	1	2	5	3	5	32
Slijmvlieszickte. . .	2	1	3	3	1	1	3	2	2	—	—	3	21
Zenuwzinkingkoorts.	2	2	4	7	3	3	4	8	10	5	5	4	57
Aanhoudende Koortsen.	3	5	2	2	4	3	3	2	8	5	3	2	42
Keelontsteking. . .	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	4
Roodvonk.	3	—	1	6	8	10	13	18	34	17	16	11	137
Rheumatismus. . .	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	3
Zuur bij Kinderen.	2	—	1	2	2	3	3	4	2	2	3	2	26
Algemeene Waterzucht.	8	2	8	3	4	2	1	2	6	7	9	10	62
Beenbederf. . . .	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	4
Subiet Overleden. .	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	5
Verval van Krachten	18	13	20	12	21	21	9	13	13	21	23	14	198
Gevolgen v. d. Kraam.	1	—	1	2	—	—	2	3	—	1	2	—	12
Buikvliesontsteking.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Ontijdige Verlossing.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Doodgeboren. . . .	9	9	12	11	6	6	5	13	4	6	14	9	104
Klierziekte. . . .	—	2	1	—	—	1	—	—	1	1	1	1	8
Leverziekte. . . .	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	3
Hersenvliesontsteking.	—	2	—	—	—	2	1	1	—	1	1	1	9
Opstopp. v. h. Water.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Vallende Ziekte. .	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2
Krampkolijk. . .	—	1	—	2	—	1	5	—	1	1	2	—	13
Ontsteking der Blaas.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Geelzucht.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3
Kanker.	—	—	1	—	3	—	1	—	—	—	—	—	5
Kinderziekte. . .	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	5	8
Spruw.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3
Slagaderbreuk. . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Ontstek. in h. heupgewr.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Transport. .	106	81	100	95	93	98	96	116	124	106	134	128	1279

BENAMING DER ZIEKTE.	Januarij.	Februarij.	Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	TOTAAL.
Transport. .	108	81	100	95	93	98	96	116	124	106	134	128	1279
Verdronken. . . .	—	—	1	3	2	—	—	2	—	—	—	—	8
Doodgevallen. . .	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	3
Verbrand.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—	4
Gev. v. Tanden krijgen.	—	—	—	2	2	3	—	5	—	3	3	3	21
Beklemde Breuk. .	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	3
Het Vuur aan de Voet.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Bloedspuwing. . .	—	—	—	—	1	—	—	1	1	2	1	1	7
Dauwwurm. . . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Diarrhaea. . . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	3	7
Waterkanker. . .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Mazelen.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Zelfmoord. . . .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Maagtering. . . .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Hartontsteking. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Ontst. d. Ingewanden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Roodv. en Kinderziekte.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Kneuzing aan het Been.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Aangezigts Roos. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Totaal. .	108	81	101	102	102	104	96	127	127	115	144	138	1343

Het getal der Geborenen is meerder geweest dan in het vorige Jaar. . . 197.

Dat der Overledenen is meerder geweest. . . . . 212.

Het getal der Huwelijken is minder geweest. . . . . 4.

ALPHABETISCH REGISTER.

De PLATEN te plaatsen.

De TABELLEN te plaatsen.

De overige TABELLEN volgen van zelve in den Tekst.

Bij het binden lette men de titels voor de nommers weg te snijden.

Het register voor het 1ste stuk vervalt.

ERRATA.

In den Opdragt *staat* Mr. L. F. Nepveu. *lees:* Mr. L. T. Nepveu.

Pag. 98. 1e kolom. regel 6 v. o. *staat:* Trappart. *lees:* Frappart.

» 203. regel 14. v. o. *staat:* De naamlijst der Kanonniken van St. Marie enz. *lees:* der Proosten en Dekens.

» 243. kolom. 2. regel 1. v. b. *staat* Blasberg. *lees:* Plasberg.

» 245. De optelling van de Overledenen *staat* 53 Mann. 49 Vr. *lees:* 52 Mann. en 50 Vr.

» 352. reg. 3. v. o. *staat* 123. *lees:* 128.

» laatste regel. *staat* 27. *lees:* 32.

» 366. reg. 18. *staat* voorzien. *lees*: voorzien zijn.

» 375. reg. 15. *staat* Brinkhorst. *lees:* Bronkhorst.

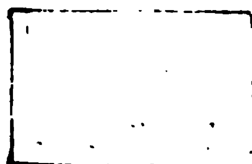
» 375. reg. 20. *staat* 704. *lees:* 794.

» 430. reg. 5. *staat* Bcnie. *lees:* Birnie.

» 466. reg. 3. *staat* blokken. *lees:* vlekken.

Steend. Hoorneer Gorinchem.

DE GRAAF VAN LEICESTER

IN

Utrecht.

In al de belangrijke gebeurtenissen, welke onze Nederlandsche geschiedenis oplevert, bekleedt de stad Utrecht eene zoo onderscheidende plaats, dat al hetgene haar bijzonder aangaat, naauwkeurig gekend en met juistheid gewaardeerd, over de voorvallen des tijds een helder licht verspreidt. Zij is geenszins alleen te beschouwen als lijdelijk den indruk der gebeurtenissen ontvangende, de leiding volgende, welke deze aan haar geven; neen! meermalen had zij een werkzaam aandeel in dezelve, zij had eenen beslissenden invloed, en van haar, als beginsel, ging de werking dikwijls uit, die zich over de andere gedeelten der Nederlanden verbreidde. In de tijden, toen de Nederlanden onder het bewind stonden van Vorsten uit onderscheiden stamhuizen, was zij het voorwerp van gedurigen strijd; beurtelings poogden de Hollandsche en Geldersche

Vorsten eenen overwegenden invloed op haar te verkrijgen, en van dezen achtten zij dat hun overwigt jegens elkander afhing. Zelfs toen Keizer Karel V^{de}. bijna geheel Nederland onder zijne regering had vereenigd, hield Karel van Egmond, Hertog van Gelre, den langdurigen strijd, met wisselende oorlogskansen, tegen den magtigsten Vorst der Christenheid roemrijk vol, gesteund door het overwigt, het welk zijne betrekkingen tot Utrecht hem verzekerden; de stoute togt van Maarten van Rossum in 1521, ging uit van Utrecht; de Gelderschen met de Utrechtenaren vereenigd, drongen door tot in het hart van Holland, tot den zetel der Graaflijke regering, plunderden en verbrandden 's Gravenhage. Kort daarna, toen Hendrik van Beijeren, de laatste Bisschop die het wereldlijk met het geestelijk gezag in zijn Sticht voerde, aan het huis van Oostenrijk zich verbond, werd hij door Gelderschen invloed uit de stad, waar hij zijnen zetel gevestigd hield, verdreven; het weder innemen derzelve ging gepaard met strenge strafoefening over de eerste edelen en aanzienlijken des Lands, met verdrijving van vele anderen; doch het gezag van Keizer Karel in de Noordelijke Nederlanden werd geoordeeld niet vast genoeg te zijn, zoo lang hij het wereldlijk bestuur over het Sticht en bijzonder binnen Utrecht niet had verkregen. In 1528 werd eindelijk het doel bereikt, hetgeen eeuwen lang door de Hollandsche Vorsten beoogd was, de overdragt der temporaliteit door Bisschop Hendrik van Beijeren. De drie Staten der provincie en de vijf Capittelen, als vertegenwoordigende de hooge Geeste-

lijkheid, de Ridderschap voor de Edelen en Welgeborenen, de stad en steden van Utrecht, erkenden Karel Vden voor hunen Heer; doch met behoud van hunne regten, gewoonten en privilegien. Overijssel en Groningen geraakten in datzelfde jaar onder de regering des Keizers, die door Vriesland, na eenen eeuwen lang volgehouden strijd, in 1515 reeds als Heer erkend was.

De magt van het Vorstendom Gelre ontving daardoor eenen doodelijken slag; de oorlog ging echter voort, doch de geheele magt van Keizer Karel in het toppunt van zijne luisterrijke regering, deed eindelijk dit laatste gedeelte der Nederlanden zijnen schepter eerbiedigen, toen, bij de vrede van Venloo in 1543, Willem Hertog van Gulik, hem zijne regten op dit Vorstendom afstond.

De ligging in het middelpunt der Noordelijke Nederlanden, zoo wel als de sterkte de vestingwerken, maar vooral de moed der burgers, en hun afkeer van overheersching, hadden deze van oudsher reeds magtige en volkrijke stad, eenen werkdadigen invloed gegeven op het lot der overige gewesten. Zij was als de band welke deze allen zamenknoopte, haar bezit was het noodzakelijk vereischte tot vereeniging van die allen.

Door het aanleggen van een zwaar kasteel, dat van Vredenburg, door de uitbreiding harer vestingwerken, door Keizer Karel verzekerd, werd zij het steunpunt van zijne magt. Min gevestigd scheen deze echter, zoo lang de vorm der regeringsbestelling die der oude gewoonten en herkomen was; hoe aanzienlijk toch het

Patriciaat was, vooral in het ligchaam der schepenen, bijna altijd uit de oudste en edelste geslachten zamengesteld, zoo was er echter, door de keuze der gilden, een volks invloed behouden, welke nu vernietigd werd, en vervangen door eene keuze, welke de Stadhouder, namens den Keizer als Heer, jaarlijks deed, en dus den magistraat in eene afhankelijkheid stelde, te voren ongekend.

Zoodanig had Keizer Karel zijne instellingen van bestuur en de plans ter bevestiging zijner magt met elkander verbonden, en alle zijne overige beschikkingen, om de Nederlanden tot een en denzelfden Staat te vereenigen, eindelijk in 1549 tot volkomenheid gebragt, toen hij de betrekkingen derzelve tot het Duitsche Rijk, op den Rijksdag van Augsburg had doen regelen.

Zoo droeg hij deze landen over op zijnen erfvolger Koning Philips; en echter was het in Utrecht, dat de eerste wettige tegenstand gedaan werd tegen de gedurig nieuwe inbreuken der Spaansche regering op Nederland's oude vrijheden; eene omstandigheid als hoogst merkwaardig opgemerkt door Watson, den Engelschen geschiedschrijver des levens van Philips II.

Deze tegenkanting echter kwam der Provincie en Stad duur te staan, toen zij de grond werd eener vervolging voor den hoogen Raad te Mechelen, en het verlies van alle hare voorregten, bij vonnis van dat hof, haar werd opgelegd.

De Hervorming was doorgedrongen; zij vond in de regering zelve hare begunstigers: immers een verdrag tusschen dezelve en het volk in 1566, hetwelk de

openbare vrije prediking door eene zamengekomen menigte zocht te verkrijgen, toont de gematigdheid in godsdienstzaken, welke de afgevaardigden des Raads van Bockhoven en van Asch bezielde, die slaagden in het behoud der rust door de getroffen schikking, welke echter naderhand weder eenen grond van bezwaar tegen de Stad opleverde.

Sedert door de Spaansche benden bezet, bleef Utrecht het punt, van hetwelk zij hunne krijgsverrigtingen bestuurden; hunne legers daar verzameld, drongen in Holland door, en alleen de moed van Haarlem, Leijden en Alkmaar, in de gedenkwaardige belegeringen dier steden, stuitte of fnuikte de magt des indringenden vijands; zoo lang Utrecht bezet bleef, was echter iedere inval gemakkelijk en Holland steeds bedreigd.

Dan der overheersching moede, werd in Utrecht het besluit genomen tot het uitdrijven der Spanjaarden; dit werd door de bemagtiging en vernieling van het kasteel Vredenburg achtervolgd, waarin de manhaftigheid der schutterij niet minder luisterrijk uitblonk dan die der verdedigers van de Hollandsche steden, en deze gewigtige gebeurtenis gaf aan de zaak der Nederlandsche onafhankelijkheid een vast steunpunt. Sedert dat Utrecht zijne vrijheid bevocht, werd Holland verlost, en weldra was het hoofdpunt der Spaansche magt het vereenigingspunt geworden der vrije Nederlanden. De zoo vermaarde Unie, de grondwet van den Staat der Nederlanden, ontleende haren naam van Utrecht; even als of men, door de keuze der plaats zelve, wilde aanduiden, dat alleen

het bezit dier stad die vereeniging had mogelijk gemaakt. Aldaar hielden dan ook de afgevaardigden der nadere Unie, in het eerst hunne zittingen; hun geheimschrijver was die der Staten van Utrecht Johan Strick, de stamvader van het aanzienlijk geslacht Strick van Linschoten; hun Pensionaris de beroemde regtsgeleerde Willem van Radelandt, later President van het Hof van Utrecht; de acte uit krachte dier Unie werd mede aldaar gesloten en wegens Utrecht geteekend door Jan Robbertzoon van Drunen en Gerard Knoop.

Deze omwending van zaken was intusschen, wat het inwendig bestuur betreft, door geene hevige schokken vergezeld geworden; de leden die de regering der stad onder het Spaansche bestuur uitmaakten, bleven aan het bewind; met beleid en voorzigtigheid werd aan de gemoederen zoodanig eene leiding gegeven, dat edele vrijheidszucht met gematigdheid en orde konde gepaard gaan. Hevigheid werd beteugeld; minnelijke overeenkomst bevorderd; vervolging vermeden; verdraagzaamheid, welke in den eersten Prediker der Hervorming, Hubert Duijfhuijs, een zoo eerwaardig voorganger had, werd ook op zijn voetspoor door de Regering betracht. Geheel in den geest van vader Willem was het gedrag der hoofden van de Utrechtsche regering, welke bij veelvuldige bezendingen aan dien vorst, waarvan de aanteekeningen des Raads als nog getuigen, in ieder voorkomende omstandigheid zijnen raad innam om zijne

aanwijzingen te volgen. Meermalen werd die vereerende last aan den Burgemeester Jan van Drunen opgedragen; hij benevens Floris Thin en Floris van Heermale, waren de grootste bevorderaars van de zaak der onafhankelijkheid; geheel in den zin van den stichter van Nederland's staatsgebouw, en doordrongen van den geest zijner bedoelingen, was vrijheid met orde, gematigdheid met vastheid vereenigd.

Onder dit alles was echter het herstel der regten en gewoonten, welke door Keizer Karel zoo geheel waren voorbijgegaan, een bestendig voorwerp van de zorgen des Bestuurs; hetwelk daartoe aan den Prins als Stadhouder, eenigen tijd voor zijnen dood, eerbiedige vertoogen had gedaan: dan diezelfde dood, zoo rampspoedig voor het vaderland, had de vervulling dier aanzoekende wenschen verhinderd.

De Heer van Villers, die door de Staten van Utrecht tot Stadhouder was gekozen, beraamde of keurde goed, eene nieuwe regeling des bestuurs, in welker voorrede de afwijkingen onder de regering van Keizer Karel, de pogingen tot herstel onder den Prins van Oranje werden afgeschetst, en de redenen ontwikkeld, welke tot eenen zachten overgang van den ouden regeringsvorm door een gewijzigd reglement van November 1584 hadden genoopt: redenen welke de wijsheid der ontwerpers, zoo wel als hun gevoel van regt in een vereerend daglicht stellen; terwijl in dit stuk een belangrijk tafereel geschetst wordt van de aanhoudende inbreuken der Oostenrijksche en Spaansche

regering op de vrijheden, regten en previlegien der stad, in betrekking tot de Magistraatsbestelling.

Terwijl dan de Staten van Utrecht, door de benoeming van eenen Stadhouder op eene bepaalde instructie, de regering der Provincie op eenen vasteren voet poogden te brengen, en het denkbeeld verwezenlijkten, dat dit regt, als daad van souverein gezag, door de Provinciale regering konde worden uitgeoefend na de afzwering des Konings van Spanje, zoo trachtte de Regering der stad dien vorm aan het bestuur te geven, welke als een terugtred tot de oudere instellingen te beschouwen was.

Belangrijk was daartoe het tijdstip. De onderhandelingen met Frankrijk, over de opdragt dezer landen aan den Franschen Koning Hendrik III, waren juist toen in volle werking.

De Burgemeester Jan van Drunen was aan het hoofd der commissie, daartoe van stadswege benoemd; Floris Thin, Advokaat der Staten, had een bijzonder aandeel in het beleid dier zaak; hij stelde aan den Raad eene wijziging voor, betrekkelijk het vereischte in den algemeenen Landvoogd, die volgens het ontwerp van het aanbod aan de Fransche kroon, van de Hervormden Godsdienst moest wezen; doch welke bepaling men wilde doen vervangen door eene aangenaamverklaring door de Staten Generaal; dit een en ander doet vermoeden, dat beide die staatslieden overhelden naar de zijde van Frankrijk: en zoude het wel zoo gewaagd zijn, wanneer men veronderstelde, dat zij in den geest handelden van wijlen den Prins

van Oranje, die zoo lang mogelijk de zaak des Hertogs van Anjou had vastgehouden, als een steun tegen de Malcontenten en Spanjaarden, die zich aan de Fransche Ligue aansloten, en die in den eed, welken men in dien tijd alle burgers der stad Utrecht liet afleggen, als onverzoenlijke vijanden werden voorgesteld. Welligt echter was de voorkeur aan Frankrijk gegeven, niet in den geest van een gedeelte der Utrechtsche regering; immers het voorstel van Floris Thin ter begunstiging der opdragt, werd op de krachtigste en stelligste wijze afgeslagen: ten zelfden tijde was er vermoeden gerezen tegen verscheiden aanzienlijke ingezetenen, waaronder er velen waren tot de Capittelen behoorende, als helden zij over tot een verdrag met Spanje.

De Raad van State aan deze zijde der Maas, drong aan op de uitzetting derzelve, aangezien men anders de bezettingen niet in het veld konde brengen, maar de steden moest bewaren. Aanvankelijk vond dit voorstel weinig bijval, dan de vordering der Spaansche wapenen, het beleg van Antwerpen, de inval in de Veluwe, schijnen alle andere bedenkingen te hebben opgewogen; er werd echter, hoe zeer men tot den maatregel besloot, met bescheidenheid gehandeld, en niet lang daarna, onder zekere voorwaarden, het terugkeeren gemakkelijk gemaakt.

De handel met Frankrijk was nu mislukt en die met Engeland begonnen; ook weder in deze, werden dezelfde staatslieden, van Drunen en Thin in de algemeene Staten afgevaardigd, van uitgebreide volmagten voorzien en hun in last gegeven met Floris

van Heermale in gemeen overleg te handelen. Hiertoe was eene sterkere neiging te Utrecht, dan tot de opdragt aan Frankrijk; meerder ruimte werd dienvolgens aan Floris Thin gegeven, toen hij wijzigingen in het eerst beraamd ontwerp voorsloeg.

Intusschen bleef de twist aan het woelen, welke er tusschen de Hervormde Leeraren der St. Jacobskerk, gehecht aan de wijze van denken des eersten Pastoors Duifhuis, en die van de Consistorie reeds te voren was ontstaan. De gevoelens van Geneve, werwaarts verscheiden jongelingen, van wege en voor rekening der Stad te voren waren gezonden, om hunne Godgeleerde studien te doen, schijnen der Regering, die veelal naar de denkwijze van Duifhuis overhelde, achterdocht te hebben ingeboezemd; immers op eens werden alle de studenten uit Geneve terug ontboden, onder welke de sedert zoo beroemd geworden Johan van Uitenbogaard behoorde. Dathenus, die te Gend de hoofdaanlegger was geweest van de schrómelijke onlusten door Imbijse verwekt, geraakte te Utrecht in hechtenis.

Zoodanig was de toestand der zaken en de stemming der gemoederen, toen de onderhandelingen met Engeland tot rijpheid kwamen, en de bescherming van Koningin Elisabeth, met aanzienlijke hulpbenden, bij het afslaan van het aan die Vorstin opgedragen gebied der Vereenigde Nederlanden, was verkregen; terwijl zij den Graaf van Leicester aan het hoofd der Legermagt had gesteld, die sedert door de Staten-Generaal tot algeemene Landvoogd benoemd werd.

Het bleek al dadelijk, dat Utrecht het punt was,

door de Engelschen bestemd voor het bijeenbrengen hunner krijgsmagt; het punt, waaruit hunne krijgsverrigtingen moesten uitgaan, en op hetwelk dezelve moesten steunen. In het begin van Herfstmaand 1585 kwamen drie vendelen Engelschen aan, welke drie poorten bezetten: daags daarna kwamen drieduizend anderen, en de geheele krijgsmagt werd te Utrecht verzameld, om op de Biltstraat bij het Vrouwenklooster te worden gemonsterd; het tractaat met Engeland werd gelijktijdig door den Burgemeester van Drunen en Floris Thin bij verslag aan den Raad medegedeeld. Weinige dagen daarna, den 8sten van Herfstmaand, werd de Stadhouder van Gelderland en Overijssel, Graaf van Nieuwenaar en Meurs, op eene Instructie door de Staten tot Stadhouder verkoren; en dus een stelsel aangenomen, onderscheiden van dat van Holland en Zeeland, in welke gewesten Graaf Maurits van Nassau, de groote zoon van den Vader des Vaderlands, als een tegenwigt der magt van den algemeenen Landvoogd, tot de waardigheden van Prins Willem Isten. was aangesteld. In den ongelukkigen slag bij Amerongen op den 9 Julij 1585, was voorts de Heer van Villers, de vorige Stadhouder, gevangen genomen; en het werd daardoor nog kennelijker, dat eene andere wijze van zien in Utrecht dan in Holland heerschte. Immers toen was de gelegenheid, om Graaf Maurits te benoemen, in dit belangrijk tijdstip aanwezig. Veelligt echter heeft nog eene andere oorzaak hiertoe medegewerkt; namelijk meerder overhelling naar Gelderland en Overijssel dan naar Holland: eene voorkeur die vóór de regering van

Keizer Karel zoo sterk zich had doen gevoelen, en die door de pogingen, van tijd tot tijd aangewend om Utrecht onder hetzelfde bewind als Holland te brengen, nog beslissender zal zijn geworden. Hoe hetzij, in den aanvang van het Engelsch bewind was de Graaf van Nieuwenaar aan hetzelve geheel verkleefd, en deze beschouwing schijnt vooral op die keuze invloed te hebben uitgeoefend: immers was reeds te voren in den Raad van Utrecht, zoodra de onderhandeling met Engeland tot rijpheid gebragt was geworden, besloten, dat de acte van regering ook door de steden zoude worden verzegeld, en indien er iemand ware, die daarop niet in zijne betrekking wilde blijven, dat men een ander in zijne plaats zoude aanstellen en aan het Collegie bijvoegen. Hieruit reeds was, zoo wel de stemming der meerderheid des Raads voor het Engelsch bewind, als het tegenovergesteld gevoelen van andere leden der Regering blijkbaar.

Dan weldra werd dit verschil van staatkundige meening nog kennelijker, bij het jaarlijksch veranderen der Stads regering in October 1585. Toen reeds werd de Burgemeester van Drunen buiten bewind gesteld, en met hem bijna de helft des Raads; onder dezen waren met anderen de aanverwanten des Burgemeesters; zoo als Jacob van Asch, een der oudste Raadsleden, in gewigtige commissien te voren benoemd, een zwager van Willem van Radeland, zijnde beiden gehuwd met Jonkvrouwen van Hijnderstein, zusters der Echtgenoot van Jan van Drunen. Opmerkelijk is het dat reeds sedert den aanvang de man, die tot uitvoering der Unie van Utrecht had medegewerkt en

die benevens Gerrijt Knoop, mede een naverwante van het geslacht van Hijnderstein, de Acte uit kracht der nadere Unie had geteekend, nu aan de Engelschen verdacht geworden, van het bewind verwijderd werd.

Burgerhoplieden, die eene zoo belangrijke rol spelen in de Utrechtsche geschiedenis, vervingen voor een goed gedeelte de voorbijgegane Regeringsleden, onder welke velen der oudste geslachten werden geteld; het is waar dat de openvallende raadsplaatsen dikwijls door Burgerhoplieden werden vervuld, en dat dit bijna als eene regelmatige opklimming in die tijden beschouwd werd; doch een zoo plotseling vervangen van zoo groot een aantal leden, was aan bijzondere oorzaken en drijfveren toe te schrijven. — Bij vroegere oneenigheden hadden de Burgerhoplieden een werkzaam aandeel gehad in de gebeurtenissen; een opstand in 1583, ten doel hebbende al de imposten op eens te doen afschaffen, was door hunne tusschenkomst gestild; doch zij meenden evenwel zich te moeten verontschuldigen, dat die zonder hun toedoen ontstaan was. In de verschillen tusschen de Hervormden, waren zij veelal tot de zijde van die der Consistorie geneigd, en begunstigden deze door hunnen invloed: groot was die invloed op de Burgerij; niet alleen, omdat zij aan het hoofd stonden van de schutterij, onder hun bewind in acht vendelen verdeeld, en van welke niemand, van welken stand ook, behalve de Geestelijkheid zich mogt verschoonen. Die schutterij was dus talrijk, zij moest eene vrij strenge krijgstucht in acht nemen; een zeer uitgebreid reglement op het bijeenkomen

derzelve, op het houden der wachten, de orde op dezelve, en al de gedeelten van de dienst, toont aan, dat dit ligchaam toen welgeregeld en geordeend was: het gezag der Burgerhoplieden werd dus ondersteund door de gewapende magt der schutterij: maar ook in eene andere, in eene burgerlijke betrekking waren zij tevens hoofden der wijken. Men kent alsnog gedeeltelijk die betrekking, welke door de acht jongste Raadsleden vervuld wordt, bestaande in het toezigt over de huishoudelijke belangen der buurten, en over die der geburen zelven, waarbij vóór de omwenteling van 1795 een toezigt over de personen in de wijken gevestigd, of die daar kwamen wonen, gevoegd was: zij stonden dus aan het hoofd der bijzondere politie, ieder in hunne wijk. — Dan, zij hadden, in de tijden die wij thans beschouwen een nog werkdadiger invloed, als hoofden der Burgerij, die aan hunne wijken de voorstellen of mededeelingen overbragten, welke de Regering aan dezelve te doen had; zij hadden als zoodanig het beleid der wijkvergaderingen, eene soort van *comitia* in welke over het instellen van nieuwe belastingen werd geraadpleegd; want nimmer ging de Raad in die tijden tot nieuwe accijnsen noch tot verhooging derzelve over, zonder dat de hoofden der wijken, en door deze de vergaderingen zelve waren geraadpleegd. De belangrijkheid van dezen invloed laat zich uit de vereeniging dier betrekkingen met die van het bevel over de schutterij afmeten, en doet in de Burgerhoplieden eene soort van gemeensmannen vinden, welker goed of afkeuring van de handelingen der Regering, zoo dikwijls,

beslissende was, vooral in een tijdperk, toen de stad zelve zich als bijna onafhankelijk in haar bestuur beschouwde, en in hare inwendige aangelegenheden de oppermagt der Staten niet erkende, zelfs de Regtsmagt van het Hof van Justitie betwistte, zoodra die met hare oude regten in strijd scheen te zijn.

Nog eene andere omstandigheid was er in dit tijdperk, mede van bijzonder aanbelang bij de gebeurtenissen, welke hetzelve opleverde. Vele Hervormden, door den voortgang der wapenen van den Hertog van Parma uit de Zuidelijke Nederlanden verdreven, hadden zich te Utrecht gevestigd. Onder anderen waren vele Doornikers in de stad aangenomen, het getal der Waalsche vlugtelingen was groot genoeg om in 1583 eene kerk te stichten, aan welke de Waalsche gemeente haren oorsprong verschuldigd is; doch vooral, sedert het overgaan van Gent, waren vele aanzienlijke Vlamingen en Brabanders aangekomen; en daar Dathenus zich in die tijden te Utrecht onthield, waren er vermoedelijk onder dezelve eenigen van zijnen aanhang. Men weet, bijzonder uit de geschiedenis van van der Vijnckt, welke de strekking was der woelingen van Dathenus; hij zelve was in Utrecht als gevangen op Hasenberg geplaatst, en daaruit valt het ligt te besluiten, dat ook te Utrecht zijn geest tot verwekking van onlusten werkte. Jacques de Pottere, een geslachtnaam voerende, zoo berucht in de geschiedenis der onlusten des tegenwoordigen tijds, en Maljaart Cuper hadden reeds eenigen invloed verkregen. Prouninck gezegd van Deventer uit 's Hertogenbosch, behoor-

de vermoedelijk tot dienzelfden aanhang; wij zien deze benevens de Borchgrave, waarschijnlijk een Luikenaar of Limburger en Reingoud een Brusselaar, met Charles van Trillo onder het Leicestersche bewind eene hoofdrol spelen, van welke Utrecht het tooneel werd.

Terwijl er zoo vele beginselen van verdeeldheid bestonden, en als in één punt zamengebragt waren, aanvaardde de Graaf van Leicester, tot opperhoofd der Engelsche krijgsmagt aangesteld zijnde, bij zijne aankomst in deze gewesten de landvoogdij, waartoe hij door de algemeene Staten benoemd was.

Hij deed den 22 Maart 1586 (o. s.) te Utrecht zijnen plegtstatigen intogt. Hiertoe waren bijzonder groote toebereidselen gemaakt: men kende toen reeds de zucht des Graven voor uiterlijken glans en schitterende vertooning. Zelve trotsch op zijne afkomst, en op de blakende gunst van Elisabeth, met wier hand hij zich had gevleid, was vorstelijke pracht hem welkom. De regering droeg de zorg voor de versieringen, langs den weg welken hij moest doortrekken, aan eenen Ingenieur op. Op verschillende plaatsen, bij name op de Neude, voor het Stadhuis en op de Marieplaats, waren eerebogen opgerigt, alsmede voor het Duitschehuis. De schutterij moest hem te gemoet trekken, en achthonderd der jongste schutters den weg bezetten. Zijn gevolg was talrijk, daar zijne lijfwacht en hofgezin uit ruim achthonderd man bestond; Graaf Maurits van Nassau vergezelde hem mêt een gevolg van 119 personen, benevens dat van den Raad van State, uit 36 personen bestaande. Hij werd in het huis der Duitsche orde ont-

vangen en geherbergd; de Staten van Utrecht onthaalden hem bij zijne komst op eenen prachtigen maaltijd en vereerden hem 2 vaten wijns, terwijl aan Prins Maurits vrijdom werd gelaten van den impost van wijn en bier, en hem een toelast wijn werd vereerd.

Zijne komst werd spoedig achtervolgd door het verlevendigen der kerkelijke twisten, tot welker vereffening de raad, reeds in April 1586 besloten had, eene poging in het werk te stellen; — in het laatst dier maand werd eene vereeniging ontworpen, welke door den Stadhouder Adolf Grave van Nieuwenaar en van Meurs, den raad der state Killegrie en doctor James werd goedgekeurd, bestaande in 37 artikelen. De handelingen des vorigen Raads, ten behoeve der bedienaren der St. Jacobs kerke, werden vernietigd. — Herman Modetus was de eerste der Consistorie; hij zelf en zijne medebedienaren namen de vereeniging aan, onder welke Johan van Utenbogaard behoorde; Eleonius en Rodenburg van de Jacobs-kerk traden toe, doch Tacko Sijbrandi weigerde en nam zijn ontslag, men zag dus welke de gevolgen waren van het verzetten der Regering in October des vorigen jaars, en welke de strekking was, die het bewind van Leicester ten dezen aanzien begon te nemen.

Er is echter, wanneer men gelijktijdige kerkgeschillen in Engeland met die in Nederland vergelijkt, eene zonderlinge strijdigheid tusschen den gang, welken Leicester in Utrecht, en dien welken Koningin Elisabeth gedurende hare gansche Regering volgde. Even gehecht als zij was aan de Engelsche of Episcopale kerk, evenzeer ijverde zij tegen de Puriteinen, welke

met de Presbijterianen in Schotland in vele opzigten overeenkwamen: de grondstellingen echter van die der St. Jacobskerk, waren ondergeschiktheid aan de regering, invloed van dezelve op kerkelijke zaken en alzoo meer in den geest der Engelsche kerk; terwijl de bedienaar Duifhuis met een choorkleed de dienst verrigtte; die der Consistorie daarentegen, welke een afzonderlijk kerkelijk gezag door eene vergadering uit de kerkelijke gemeente tot beleid der zaken, en het beroepen der bedienaren ten doel hadden, waren meer overeenkomstig met die der Puriteinen. Door het begunstigen der laatsten scheen dus Leicester minder in den geest der Koningin, als naar zijn eigene denkwijze te handelen. Dit, zoowel als alle overige handelingen van zijn bewind, kenmerkte den man, dien de geschiedenis van Engeland zoo zeer heeft doen kennen, doch die meesterlijk is afgeschilderd door den beroemden schrijver van *Het Kasteel van Kennilworth*. Beurtelings hooghartig en laag; alles aan zijne oogmerken van grootheid onderschikkende; zich bedienende van de verachtelijkste wezens om die te bereiken; zelve zoo lang mogelijk de deelneming ontveinzende aan de kunstgrepen, welke ten zijnen behoeve werden aangewend ten einde zijn karakter en hooge betrekkingen niet bloot te stellen; alles opofferende aan zijne eerzucht, de Godsdienst zelve wel eens als een masker daaraan dienstbaar makende; en tevens zonder vastheid, ijdel en ligtgeloovig, door indrukken van het oogenblik weggesleept.

Geen wonder dan, dat zijn, toen reeds bij velen niet onbekend karakter, aan de eene zijde aanleiding

gaf tot de wijze voorzorgen van die Nederlandsche staatslieden, aan wier hoofd de beroemde Johan van Oldenbarneveld stond, en die door de vrienden van het huis van Oranje, thans zich om Graaf Maurits scharende, werden ondersteund; terwijl, aan de andere zijde, geluk zoekende, of invloed bejagende lieden poogden zich in de gunst van Leicester te dringen, en door zijne oogmerken ten dienste te staan, hunne eigene belangen te bevorderen of hun doel te bereiken, om zelve hoog en magtig te zijn. Al wat in stand of staatsbetrekking zijn gezag konde opwegen te vernederen of te verwijderen, was zijn onophoudelijk streven, en juist daarom stelde hij zijn vertrouwen in lieden, die geene kans hebbende om in den gewonen loop der zaken zich bevorderd te zien, zijn gezag poogden te vergrooten om het hunne te vestigen.

Bij eene geeststemming als de zijne, was er dan niets vreemds in de tegenstrijdigheid, welke er in zijne handelingen wordt opgemerkt, veel minder nog in de voorkeur door hem bijzonder aan vreemdelingen gegeven. Weldra sloten de uitgeweken Zuidnederlanders zich aan hem aan, en werden zijne voorname gunstelingen en werktuigen.

Door den invloed van die beginselen moesten de gematigde leden der voormalige Utrechtsche Regering, weldra door anderen worden vervangen. IJver voor Godsdienst en lands verdediging was de leus; — eerzucht en eigen inzigten waren het wezenlijk doel.

Utrecht werd nu de plaats, tot hoofdpunt gekozen van eene factie, onder den naam van Reingoudisten, naar den hoofdaanlegger dier ontwerpen, genoemd,

eenen man bij wien Godsdienst alleen het voorwendsel was, van het welk zijne bedrijvige sluwheid zich bediende.

Reeds was Utrecht het verzamelpunt der Engelsche krijgsmagt, nog steeds door haar bezet; zij werd gesteund door den invloed der Burgerhoplieden, en ten gevolge van dien door de gemeente, over welke hunne betrekking hun toeliet te beschikken. De stad zelve was reeds in de tijden van Keizer Karel van nieuwe bolwerken voorzien: sedert het sloopen van het slot Vredenburg werd zij op nieuw bevestigd, en tot hare verdere verdediging, waren vele huizen en kloosters, zoo als die van Oudwijk en Vredendaal reeds afgebroken, en met groote kosten was een nieuwe muur van Zonnenburg af tot aan de Wittevrouwenpoort, aangelegd. Ligging en sterkte zoowel als de gezindheid der gemeente en de belangrijkheid der stad zelve, waren even zoo vele beweegredenen tot die keuze, welke de beroemde Wagenaar minder juist toeschrijft aan de verschillen tusschen Amsterdam en Utrecht over het vervoeren van voorraad naar de plaatsen door den vijand bezet.

Eene aanzienlijke verandering in de Regering, reeds in October 1585 voorgevallen, gevoegd bij de zegepraal der Consistorie over die van St. Jacobskerk, had den weg gebaand, welken de Burgerhoplieden insloegen, om het ontwerp te volvoeren van eene geheele onvoorwaardelijke opdragt dezer landen aan de Koningin van Engeland; het voorstel werd op den 20 Junij 1586 gedaan: de Raad bewilligde, met behoud der privilegien *die de eere Gods en de Majesteit der Koningin niet te na waren*; dit zijn de eigene woorden van het raads-

besluit. Op die wijze trachtten de Burgerhoplieden Leicester, namens de Koningin, zonder eenige beperking, als Landvoogd, welligt als Onderkoning, te doen heerschen, en zijne gunstelingen om in zijnen naam het hooge bewind te voeren.

Dan nog bleef de tegenstand te duchten der staatslieden, die hoezeer buiten het bewind geraakt, echter hunne groote diensten in de zaak der vrijheid voor zich hadden, en het juk van Spanje niet hadden helpen afschudden om van meester te veranderen: men vreesde hunnen invloed, op verdiensten en aanzienlijke betrekkingen gegrond. Op hun hoofd barstte nu het onweder los. De Hoofdschout van Utrecht, uit het edel geslacht der van Zuijlens was de eerste in stand, welken men moest verwijderen; Floris van Heermale, die in al de handelingen van dit tijdvak op den voorgrond had gestaan, en wiens gewigtige diensten hem nu boven anderen verdacht maakten, volgde; Jan van Drunen, het hoofd der ontzette leden van de Utrechtsche Regering, gelijk in verdiensten en invloed aan de vorigen, was de derde van de lijst der zonder vonnis veroordeelden, welke aan den Raad ter uitzetting werd voorgedragen; Foeck, Honthorst, de beide Lamsweerdens, de Proost en de Deken Montsima en Braeckell, maakten met anderen der aanzienlijkste Utrechtenaren de eerste lijst uit van negentien personen; bij welke, weldra, eene tweede lijst van niet minder dan zestig aanzienlijke inwoners gevoegd werd; de laatste dier tweede lijst was Floris Thin, omtrent wien echter de Raad later verklaarde onbewust te zijn, of hij tot de uitgezetten behoorde,

alzoo dit werk op hooger gezag was geschied. Welligt was zijn naam met eenen kunstgreep, later, op de lijst geplaatst door eene factie, welke niets ontzag wanneer zij haar doel bereiken konde.

Ook dit ontwerp gelukte, en nu toonde zich de aanhang in geheel hare kracht; geene plaats in al de Nederlanden mogt de vrienden van Willem I ontvangen; zij hadden zich eerst naar de omstreken van Utrecht, in het regtsgebied der Heeren van Brederode te Vianen, of in dat van het huis van Nassau te IJsselstein, begeven; maar weldra werd hun geboden al de Nederlandsche provincien te verlaten: Munster of Cleef werd hun ten verblijve aangeduid, op straf van beslagneming hunner vaste, en van berooving en plundering hunner roerende goederen, zonder dat er zelfs eenige schijn of glimp aan dien onregtvaardigen handel werd gegeven. Dan, nog had de zoo bekende staatsman Paulus Buis zich in Utrecht gewaagd, welligt om in de stemming des Raads eenige gunstige verandering te bewerken, en het gesmeede ontwerp te verijdelen; zijne komst gaf den aanhang, die de vastheid van haar gebouw mistrouwde, aanleiding tot vermoeden, en de Vlaming Jaques de Pottere maakte misbruik van zijn gezag als Schepen, om zijne gevangenstelling door een Burgerhopman te bewerken.

Sedert werd de Pottere voor zijne verkleefdheid aan Leicester beloond door het Rentmeesterschap der Domeinen, zoo als Maljaart Cuper het Ontvangerschap der middelen had verkregen. Zoodanig beloonde Leicester den ijver des gunstelings, terwijl hij zijne daden miskende: de Pottere en Cuper

benevens andere Schepenen trachtten nu zich van Paulus Buis te ontslaan, door bij lord North, die bij afwezigheid van Leicester het bevel voerde, aantevragen, of het hem beliefde, dat men Buis overleveren zoude aan den Maarschalk van het Engelsche leger, in de provoost van St. Marie; North nam dit voorstel niet aan, maar beval dat men hem in strikte bewaring zoude houden. Deze bijzonderheid alleen is genoegzaam om den invloed te kenmerken, welke de Engelsche Landvoogd op die gevangenzetting had uitgeoefend, en welke hij echter bleef ontkennen. Wanneer het op uitvoering zijner ontwerpen aankwam, liet hij die aan vertrouwden over, was dikwijls opzettelijk afwezig, en trachtte den uiterlijken schijn van regtvaardigheid of onpartijdigheid te behouden, en weder hierin aan zijn gewoon karakter getrouw te blijven (*).

De zamenstemming der maatregelen zelve echter, zoowel als de bescherming, welke de Engelsche krijgsbezetting, die onder het opperbevel van Leicester stond, daaraan verleende, moest alle begoocheling doen verdwijnen; de vrienden der uitgezette Utrechtenaren bevonden zich onder de Staten van Holland. Eene plegtige bezending, bestaande uit de heeren van Zuijlen van Nijeveld, Adriaan van Berkenrode en Adriaan van Werestein, verscheen in den Raad, en verzocht herroeping van het besluit der uitzetting. Zij bekwam het merkwaardig antwoord, dat het de zaak van den Raad niet was, maar gekomen van hooger hand. Zedert schreven de Staten van Hol-

(*) Men kent den eerloozen Varley en huichelenden Forster door Walter Scott zoo meesterlijk geschilderd.

land aan Leicester en namen de uitgezetten onder hunne bescherming, waarvan aan hun bewijs werd uitgeleverd: de uitzetting uit al de Nederlanden werd daardoor te leur gesteld, doch het oogmerk was bereikt, hen uit Utrecht te verwijderen. Toen de aanslag gesmeed, doch mislukt was, om ook Oldenbarneveld naar Utrecht te lokken, en zich van hem, even als van Buis te verzekeren, werd het ontslag van dezen laatsten onder eenen zwaren borgtogt van ƒ 25,000 bewilligd.

Het misnoegen van den Raad van Utrecht, hoe talrijk ook de aanhang was der Leicestersche partij, groeide aan, toen Leicester eenen anderen zijner gunstelingen, Charles van Trillo, tot Hoofdschout wilde stellen; hierin kon de Raad niet dadelijk bewilligen, omdat hij een vreemdeling was, die zelfs nog geen burgerregt te Utrecht had verkregen; men trachte echter door dit in overweging te houden, een stellig besluit te vermijden. Maar toen Leicester het Drostambt van de Vaart wilde begeven aan Abraham van Cleeff, in plaats van den Drost Pieter Foeijt, brak de Raad het stilzwijgen af, zij verklaarde, dat de Heerlijkheid van Vreeswijk een Stads eigendom was, en de Drost altijd op dien grond door den Raad was benoemd; noch Keizer Karel de V., noch zelfs de Hertog van Alba had immer dit regt geschonden. Men verzette zich door dit krachtig protest openlijk tegen deze daad van willekeur.

Juist dit een en ander geschiedde kort voor de verandering der Regering in October 1586; en het is kennelijk, dat dit verschil de ware oorzaak was van

de geheele verandering des Raads, wiens eindelijke tegenkanting, na zoo veel toegeeflijkheid, duidelijk deed zien, dat het lang gerekt geduld ten einde, en eene uitbarsting te wachten was.

De leden, die nog van den ouden Raad, in 1584 benoemd, overig waren, werden nu, op weinig uitzonderingen na, uit de regering gezet. Ook toen was Leicester afwezig; hij gaf eene Commissie in de Fransche taal, door de Borchgrave gesteld, en door hem onderteekend; waarbij hij, bij de afwezigheid des Graven van Nieuwnaar en Meurs, die in Duitschland zich onthield, benoemde den Grave van Cuilenburgh en Mijlord North Baron van Kentling, tot vernieuwing van den Magistraat, en den Heer Berchon tot Luitenant Gouverneur der Stad en Lande van Utrecht; de Raad werd dan ook door dezen, en niet door den Landvoogd zelven verzet. Men telt onder de uitgezette leden des Raads de namen der aanzienlijke geslachten de Rijcke, Foeck, Stelle, Everdingen, Helsdingen, van Röijen, Broekhuijzen en van Wede. Slechts zeer weinige der leden, die in 1583 zitting hadden, bleven over; deze waren Cornelis Gijsbertse van Voorst, Herman de Wildt, Lucas van de Poll en Roetart van Lanskroon, die in het bewind bleven.

Nu was de eerste daad de aanneming van Trillo tot Schout, die van Abraham van Cleeff tot Drost aan de Vaart, deze laatste echter met een acte van non prejuditie; aan Trillo werd eerst eene maand daarna het Burgerregt gegeven, hij bekwam zes dienaars om zijnen persoon te beschermen.

Gerard Prounink van Deventer, tweede Burgemeester geworden zijnde, werd naar de Staten Generaal afgevaardigd. — Nu werd op den 8 October de Souverainiteit aan de Koningin van Engeland opgedragen, na gezien te hebben de adviesen van de twee eerste leden der Staten, en zekere punten daarop geraamd.

De hoplieden drongen weldra aan op het terug roepen uit de algemeene Staten van Hendrik Buth en Bartholomeus de Waal; ten aanzien van den eersten, was zulks door den Raad, reeds eenige dagen te voren uitsluitend geschied. Nu was het gezag in handen van denzelfden aanhang, bijna geheel bestaande uit vreemdelingen, of uit eenigen die hunne gunst zochten of hunne zijde hielden: Trillo, Prouninck en Cuper bekleedden in de stad, de posten van Hoofdschout, Burgemeester en Schepen. Doch nu moest ook het Hof van Justitie worden veranderd.

Willem van Radeland, de zwager van Jan van Drunen, die eerst Pensionaris der Gecommitteerden van de nadere Unie was geweest, en sedert President van het Hof geworden, moest door den Vlaming Jacob de Bellechere worden vervangen. Hendrik Agylæus uit 's Hertogenbosch moest als Procureur Generaal, en Herman Wijnhof en Jan van den Berg in plaats van Floris van Heermale en Willem van Lamsweerde als Raadsheeren worden aangesteld, terwijl Philips Rataller tot Griffier werd benoemd.

De stad en het beleid der Justitie in handen der Leicesterschen gevallen zijnde, moest nu de vergade-

ring der Staten zelve ten doel staan van een anderen aanval. Men weet dat dezelve uit drie Leden bestond, namelijk de afgevaardigden uit de Vijf Capittelen als hooge Geestelijkheid van het Sticht, uit de Ridderschap en de Stad en Steden.

Dit eerste lid had, reeds vroeger, eenen aanval doorgestaan, maar was door de uitspraak des Landraads in 1582 bevestigd; het bestond doorgaans uit mannen van bekwaamheid en kunde, gekozen uit de capittelen, welke te zamen meer dan honderd leden tellen, die volgens de oude instellingen van eene tweejarige studie aan eene hoogeschool moesten doen blijken. Het getal der afgevaardigden bestond uit 10 of 12 leden, onder welke Floris van Heermale, Motsima en Knoop werden opgemerkt. Dit lid van staat schijnt op dit tijdstip zoodanig te zijn zamengesteld geweest, dat men wanhoopte het tot de bedoelingen over te halen, welke men wilde doordringen. Bovendien gekozen wordende uit bezitters van prebenden, die gedurende hun leven op dezelve een eigendomsregt hadden verkregen, was vreemde invloed hier onmogelijk. Het eerste lid moest dus worden vernietigd: welligt was daar in een meer verwijderd doel gelegen, namelijk om zich meester te maken van de toen nog zoo aanzienlijke goederen en bezittingen der vijf Capittelen; welke in later tijd de Hervormde geestelijkheid, als aan haar vervallen wilde doen beschouwen; tot welk einde de vermaarde godgeleerde Gijsbertus Voetius, in een volgend tijdvak, in het licht gaf: zijn uitgebreid Theologisch advies over de vijf Capittelen, welk echter door den beroemden

regtsgeleerden M. Schoockius overwinnend werd wederlegd. Welligt dat ook de Pottere Rentmeester der Domeinen geworden zijnde, wiens geweldadigheid bij het gevangen nemen van Buis gebleken was, op het beheer dier goederen, wanneer zij eenmaal aan de Domeinen waren toegevoegd, aasde; doch hij had kort genot van zijn ambt; door onregt verkregen reeds in December 1586 was hij niet meer; aan zijne weduwe werd echter het genot der inkomsten van het loopende jaar verzekerd.

Ook hier waren weder de Burgerhoplieden de eerste aanleggers. De geestelijkheid was vermoedelijk daaraan niet vreemd; immers Herman Modetus werd als een der voornaamste bewerkers der onlusten in de aanspraak van Oldenbarneveld aan Leicester niet gespaard. Dat men dezen, en door hem de gemeente trachtte te behagen en aan zich te verbinden, bewijzen de raadsbesluiten in dit tijdvak. De uiterlijke eerdienst trachtte men meer dezen luister bij te zetten, door aan het Capittel ten Dom te bevelen, zorg te dragen voor de verlichting der Domkerk en het oprigten van statelijke gestoelten voor de regering; dit was onder de eerste verrigtingen des nieuwen Raads. Voorts werden, bij iedere ongelegenheid der algemeene zaken, biddagen, bij iederen voorspoed dankdagen uitgeschreven; in een enkel jaar treft men vele van die godsdienstoefeningen aan; het vieren van zon- en feestdagen werd strengelijk voorgeschreven; het spelen op kerkhoven, het gerucht maken in kerken, onder scherpe strafbepalingen verboden; reinheid van zeden te bevorderen werd bedoeld

of voorgewend door het gebod van solemnisatie des huwelijks en het scheiden van concubinaatschappen, welke in eene stad, door zoovele hooge geestelijken bewoond, bijna openlijk waren erkend; voorts door het verbieden en storen van alle huizen tot onzedelijkheid bestemd. Bijna al die bepalingen werden in dienzelfden tijd ingevoerd, toen men, bij de bevordering van uiterlijke godsdienstigheid, reinheid van gedrag en strengheid van zeden, deugdzame en voortreffelijke mannen vervolgde, verbande, gevangen zette en beroofde, de bestaande wettige orde poogde om te keeren en de vrijheden des lands aan het oppermagtig bestuur van Engeland te onderwerpen.

De afschaffing van het eerste lid werd nu den Raad voorgesteld door de Hoplieden; Deventer verklaarde zich hiertegen, als niet voegzaam achtende, bij afwezigheid van den Landvoogd daarover te beslissen, de zaak werd echter bij den Raad aangenomen, en doorgedreven; hierin had Deventer schijnbaar met gematigdheid gehandeld; hetzelfde deed hij, toen, afgevaardigd zijnde naar de Algemeene Staatsvergadering, hij aldaar werd geweerd; in een uitgebreid vertoog gaf hij te kennen, niet te verlangen, dat de Raad zich zijne zaak, als hem bijzonder betreffende, aantrok, noch tot maatregelen overging, welke het algemeen belang konden schaden: dan de Raad besloot te protesteren tegen al wat in de Algemeene Staten zoude geschieden zoo lang Deventer niet zoude zijn toegelaten.

Deventer's gematigdheid was vermoedelijk toe te schrijven aan het vertrek van Leicester, hetwelk

reeds toen was voorgenomen, en kort daarna volgde; de stemming der Staten van Holland, Zeeland en Vriesland was uit het krachtig vertoog, aan Leicester ingeleverd, gebleken; het was nu kennelijk dat de ware bedoelingen niet langer konden verholen zijn, de Brabanders en Vlamingen waren genoemd als aanleggers of beleiders van al de verwarringen die Utrecht schokten. De pogingen om in Holland aanhang te bekomen waren mislukt, de zijdelingsche inboezemingen om de opperheerschappij aan de Koningin van Engeland te doen opdragen, hadden geen bijval gevonden; de magt van Leicester ging bij zijne afwezigheid over aan den Raad van State, welke weldra zijne ongezindheid deed blijken om de onwettige daden, te Utrecht gepleegd, goed te keuren of te handhaven. De Algemeene Statenvergadering had haar ongenoegen en afkeuring doen blijken door Deventer de zitting te ontzeggen; deze hooge vergadering had zelfs openlijk de gegrondheid der klagten tegen Leicester's bestuur erkend, en eene Staatsbezending naar Engeland afgevaardigd, bestaande uit staatslieden van den eersten rang en bekwaamheid. De aanhang begon dus, niettegenstaande hare schijnbare zegepraal binnen Utrecht, te wankelen, zij had den steun verloren van Reingoud, die om misdragingen gevangen gesteld, doch ontvlugt was. De Pottere was gestorven, die niet schroomde de wederregtelijkste daden met geweld door te zetten.

Behalve zoo vele beschouwingen kan het zijn dat Prouninck van Deventer zich vleide, na het standpunt, waarnaar hij haakte, bereikt te hebben, zich

door gematigdheid daarin te kunnen handhaven; welligt dat hij, wetende dat het Hof van Justitie de zaak der afschaffing zich zoude aantrekken, zich niet wilde wagen om die daad te verdedigen. En indedaad de Raad werd voor het Hof te dier zake opgeroepen. De regtsgeleerde Hottoman bragt zijn gevoelen uit, en men poogde den Raad tot herroeping te bewegen, dan zij volhardde, en Hottoman werd zelfs tot opheldering van hetgene hij gezegd had, voor den Raad ontboden.

De daad der afschaffing was eigenlijk een misstap van den aanhang: zij tastte de grondbeginselen der Unie van Utrecht aan, tot welk verdrag de drie Staten hadden medegewerkt; en te regt ontstond de beduchtheid, dat men van den eenen stap tot den anderen zoude komen, en het geheele Staatsgebouw wilde sloopen. Opmerkelijk is het, dat men te kennen gaf de vernieuwing der onlusten van Gend en derzelver noodlottige gevolgen te duchten, als of men denzelfden geest herkende, welke, door de Vlamingen overgebragt, de gansche Staatsvorm bedreigde; en indedaad de Burgerhoplieden hadden reeds eene soort van volksregering ingevoerd, en hun overwigt in den Raad deed al deszelfs besluiten het kenmerk dragen van onbesuisde volksleiding.

De aanhang sterkte zich nu, door den eersten der predikanten Herman Modetus, die reeds te voren zoo zeer getoond had, zich meer op den voorgrond te plaatsen; hierdoor wilde men de gemeente nog meer aan zich verbinden, terwijl Rataller als Regtsge-

leerde tot zijne hulp werd toegevoegd. Deze beide werden dan nu de Hoofdleiders van den aanhang.

De Algemeene Staten vorderden nu openlijk het herstel van dat Eerste lid van Staat; een zoo beslissende stap bragt de aanleggers in verlegenheid, men zag nu de verdere bedoelingen der geestelijkheid krachtiger werken. Modetus verlaat zijn vreedzame herdersstaf en wordt afgezant des aanhangs naar Engeland. De steun van Leicester, de tusschenkomst der Koningin zelve was het eenige redmiddel: Rataller vergezelde hem, en beide waren met de Hoplieden in briefwisseling, en bleven dus hunne handelingen besturen. De gezanten vleiden zich met eene gunstige uitwerking bij de Koningin, zij meenden het doel der plegtige bezending van de algemeene Staten te hebben verijdeld, en den brief van 4 Februarij als een misdaad te hebben doen aanmerken, welke de gramschap der Koningin gaande had gemaakt, die niet anders konde worden gestild dan door eene ontkentenis der Staten van al de gewesten, Holland en Zeeland uitgezonderd, van daartoe geen last te hebben gegeven.

De Raad was intusschen voortgegaan met gewelddadige handelingen tegen de Capittelen. De kerk van Oud Munster, een eigendom van het Capittel van dien naam, werd, niettegenstaande de krachtigste tegenkanting aan ieder der Raden in regtelijken vorm aangezegd, tot afbreken aanbesteed en de steenen tot versterking der wallen bestemd: reeds in het vorige jaar had men de klokken uit verscheiden kerken tot geschut doen vergieten; verdere inbreuken werden echter door het herstellen van het Eerste Lid voorgekomen.

De graaf van Nieuwenaar was teruggekeerd, en weldra bleek het, dat de magt van Leicester, welke hij had helpen steunen, ook zijne regten als Stadhouder bedreigde; — de toeleg om de Staten van Utrecht naar den zin des aanhangs te stemmen, was door de herstelling van den eersten Staat mislukt; de Stad wilde zich toen van die vergadering afscheiden, indien Hendrik Buth en Bartholomeus de Waal van Moersbergen niet werden teruggeroepen uit de Algemeene Staten; doch de twee leden, Geestelijkheid en Ridderschap, vergaderden nu zonder haar, en besloten herstel der bezwaren bij de Algemeene Staten te verzoeken.

Prouninck, nu het hoofd des aanhangs, verkracht de Secretarie der Staten, al weder door Burgerhoplieden en eenigen van den Geregte vergezeld, en ligt het besluit. Nu scheen de scheuring volkomen; de beide leden der Statenvergadering verlieten de stad, en hielden hunne bijeenkomst op het slot van Wijk bij Duurstede, een dier Bisschoppelijke sloten, waar de Bisschoppen David en Philips van Bourgondien dikwerf hun verblijf plagten te houden, toen nog een sterk en fraai kasteel. De Raad verbood toen alle Leden van Staat, ingezetenen der stad zijnde, zich derwaarts te begeven, of indien zij het deden, het terug keeren: de eene geweldadigheid volgde op de andere. Leicester zelve toen nog in Engeland, wilde het geschil bijleggen, dan de Graaf van Nieuwenaar had reeds zijne magt als Stadhouder doen gelden, en den Raad onderrigt van de afkeuring

van den Raad van State, en vermoedelijk ook van die van Leicester en liet zich welgevallen de zaken terug te brengen op den voet van Regering van 1582, toen de Landraad dezelve bij hare beslissing had vastgesteld.

Dan de pogingen des aanhangs waren niet tot Utrecht beperkt; behalve de muiterij in eenige Hollandsche steden, en den openbaren tegenstand van den ouden Veldheer Sonoi in Medenblik aan den Stadhouder geboden, wilde men al de gewesten in dezelfde stemming brengen. Bedrijvig was hierin weder de Burgemeester van Deventer; een nieuw verbond moest te Utrecht worden gesloten, tusschen Gelderland, Vriesland, Overijssel, Groningen en Utrecht, tot opdragt der oppermagt aan Koningin Elisabeth. Nieuwenaar, Stadhouder van drie gewesten liet zich tot die bijeenroeping bewegen. De Raad van State verzette zich vruchteloos tegen dezen maatregel, welke volstrekt eene omwending in den Staatsvorm bedoelde; echter werden ook Holland en Zeeland tot bijwoning derzelve door den Raad van Utrecht genoodigd. Zij ging voort, maar die van Holland en Zeeland weigerden te verschijnen, alles was dus onwettig en bleef zonder gevolg.

Zonderling moge het voorkomen, dat hoezeer Leicester eene algemeenheid en eenheid van bestuur, als aan de algemeene Landvoogdij eigenschappelijk behoorende, kennelijk beoogde, hij evenwel, immers die van zijnen aanhang, door zijne maatregelen niet anders dan verdeeldheid zochten.

Dan dit raadsel lost zich op, wanneer men aan-

merkt dat hij daar door trachtte de magt der Staten van de Provincien te fnuiken, en alzoo ook de Algemeene Staten, uit derzelver afgevaardigden bestaande, van invloed op het algemeen bestuur te ontzetten; terwijl hij alle magt aan den Raad van State poogde te brengen, waarvan hij het hoofd was, en in welken twee Engelschen zitting hadden.

De Raad van State hield in die tijden zijne zittingen meermalen te Utrecht, en het was uit die stad, door hem als het middelpunt van zijne magt gekozen, dat hij den invloed der Staatsvergaderingen, welke in 's Gravenhage zitting hadden, poogde te ondermijnen, door de gemeenten tegen de Regeringen in gisting te brengen, daartoe veelal den invloed der predikanten, de eenige volksredenaars van die tijden, zich ten nutte makende: ten dien einde moest het kerkelijk bewind, zoo veel mogelijk aan het toezigt der plaatselijke regering worden onttrokken. De kerkenordening werd ingevoerd, om eene gansch onafhankelijke hierarchie daartestellen; en hoe verward dan ook de tijden, hoe woelziek de pogingen waren, er was in het stelsel door de Leicesterschen aangenomen, een vast plan, hetwelk wèl bedacht was, en door, hoezeer verachtelijke, echter doeltreffende middelen ten uitvoer werd gebragt. Niets schijnt meer te hebben toegebragt tot het mislukken, dan het ontdekken zelve van die bedoelingen; zoo als geschiedde door het bekend worden van den brief door de Borchgrave aan Junius geschreven en door Leicester geteekend. Hij bedoelde Landvoogd te zijn, even als die waardigheid onder Karel V. en Philips II. bestond, en dit was even zoo

veel als het gezag der algemeene Staten geheel ter zijde te stellen; want juist was het bijeenroepen van die vergadering en het handhaven van haar gezag het doel der Pacificatie van Gend geweest, welke door de Unie van Utrecht was bevestigd.

Er was in den raad der Koningin van Engeland, bij het aanbieden der heerschappij over deze landen, verschil van gevoelen geweest over het al dan niet aannemen van dit aanbod; een middenweg was gekozen, en deze was het eigen gevoelen der Koningin, welke de Nederlanden wilde ondersteunen, en tevens eenen algemeenen oorlog met Spanje vermijden; het gevoelen der aanneming schijnt dat van Leicester te zijn geweest, toen in blakende gunst bij Koningin Elisabeth; deze vorstin neigde juist in dien tijd, toen het opdragen der heerschappij op nieuw door den Leicesterschen aanhang gedreven werd, tot vredehandel met Spanje; maar de tegenkanting, welke dit in Holland ontmoette, deed ook haar van dit voornemen afzien; en dat de opdragt anders haar meer welgevallig zoude geweest zijn, laat zich ligtelijk zoo wel hieruit, als uit de handeling der Utrechtsche aanhangers van Leicester, opmaken. Haar brief, aan den vernieuwden invloed van deze toeteschrijven, toont hare gezindheden aan, door de goedkeuring welke zij den Utrechtschen raad in denzelven betuigde. De zamenzwering van Babington door Catholijken invloed gedreven, het waar of vermeend aandeel hetwelk de gevangen Koningin van Schotland beschuldigd werd daarin te hebben, de teregtstelling en dood van deze, gedurende Leicester's verblijf in Engeland voorgevallen, kunnen Elizabeth hebben doen overhel-

len om haar gezag meer duurzaam in de Nederlanden te vestigen, ten einde aan Spanje, hetwelk haar reeds bedreigde, des te beter het hoofd te kunnen bieden.

Dan het kon haren schranderen blik niet ontgaan, dat de bekwaamste en deugdzaamste mannen in de Nederlanden Prins Maurits en het vrije staatsbestuur aankleefden, en dat er dus op eenen welmeenenden bijstand niet te rekenen was, wanneer haar gezag alleen door Leicesterschen aanhang moest worden gevestigd.

In Utrecht intusschen was het ongenoegen van den Stadhouder Nieuwenaar tegen den aanhang toegenomen; dit ongenoegen werd meer algemeen, door de geweldadigheden welke die aanhang pleegde. Modetus werd gevangen, doch weder losgelaten; een geschil ontstond tusschen de leden der Ridderschap, waarvan slechts een gedeelte de Leicestersche zijde hield, terwijl een ander, waartoe de Heer van Moersbergen behoorde, het herstel der inbreuken op de privilegien van Leicester, bij zijne terugkomst, vorderde; het was zelfs tot feitelijkheden gekomen, en de ridderlijke degens schenen het geschil te zullen beslissen.

Leicester evenwel liet zijn ontwerp niet varen; zich op de gunst der Koningin verlatende, wilde hij het hoofdpunt Utrecht op den duur verzekeren. Nu naderde de tijd van verandering der Regering, de maand van October; het was, van den tijd van Keizer Karel af, als een regt des Stadhouder's aangemerkt, daarin te voorzien. In het vorige jaar, was de afwezigheid des Graven van Nieuwenaar de aanleiding of het voorwendsel geweest, waarvan Leicester zich

bediende, om, door zijne gevolmagtigden, de Magistraatsbestelling te doen: dan in 1587 hield dit voorwendsel op, en toen ontmaskerde Leicester den toeleg, om de stadhouderlijke magt te verkorten en zelve als Landvoogd die uitteoefenen. Hierdoor hield hij Prouninck, en zijnen aanhang in het bestuur. Maar nu ook werd de zaak des Stadhouder's van de zijne gescheiden, de regten van dezen stonden in strijd tegen die des Landvoogd's. Ook in Engeland was het gezag van Leicester aan het wankelen, zijne onbedrevenheid in de regering, het mislukken van bijna alle zijne krijgsverrigtingen, het verraad van eenigen zijner Legerhoofden, de gevaarlijke woelingen der zijnen, welke binnenlandsche twisten in openbaren oorlog konden doen overgaan, deden Elisabeth, die door Lord Buckhorst van den heerschenden geest, en den waren toestand der zaken onderrigt was, van het ondersteunen of goedkeuren zijner daden afzien; hij werd teruggeroepen.

Dan nog was zijn aanhang in Utrecht meester; Deventer en Trillo regeerden; een volgzame Raad, uit hunne vrienden zamengesteld, vloog op hunne wenken. Maar de ontknooping naderde; de dood van Leicester ontnam zijnen aanhang den laatsten steun; de ware bedoelingen der Koningin werden, niettegenstaande tegenovergestelde berigten, die ten gunste van Prouninck, door een der Burgerhoplieden Frans Gerritszoon, waren verkregen, ontdekt en bekend. Nieuwenaar dus verzekerd, dat zijn ontwerp geen anderen tegenstand vinden zoude, dan dien van de reeds verzwakte partij van Prouninck, wist

de goede burgerij aan zich te verbinden en eenige Hopliedon kozen zijne zijde. Gesterkt door het vertrek der bende van Cleerhagen en het Waalsche Vendel van de Villers, besloot hij met overleg der Staten van Utrecht, het regt van Magistraatsbestelling met kracht te handhaven; schoon door barricaden omgeven, werd den 5 October 1588 echter het stadhuis omsingeld. Prouninck en Trillo moesten voor den Stadhouder onderdoen, en hunne gevangenis maakte een einde aan alle pogingen van hunnen aanhang.

Nicolaes van Zuijlen van Drakenborg werd als Hoofdschout hersteld; Heermale en Thin, benevens de overige uitgezetten kwamen weder in hunne posten; den wij missen in de naamlijst des Raads den Burgemeester van Drunen, hij was reeds in ballingschap overleden en zijn grafsteen in de Reguliers- of Weeskerk wijst de plaats waar deze staatsman en zijne echtgenoot Cornelia van Hijnderstein rusten. De Foecks, van Wedes, van Asch, Helsdingen en bijna al de Raadsleden, die in 1585 en 1586 voorbijgegaan waren, traden weder in het bewind.

Gematigdheid kenmerkte ook toen weder die zegepraal; door geene strafoefening of wedervergelding werd zij bezwalkt, alleen werd Prouninck gebannen; de eensgezindheid werd herboren, welke na het afsterven des Stadhouders Nieuwenaar, bevestigd werd door de aanstelling van Prins Maurits tot Stadhouder, op eene Instructie welke nog in het oorspronkelijke voorhanden is.

Zoo werd de scheuring geeindigd, de onafhankelijkheid bevestigd, vreemde invloed geweerd, en het reeds bloeijend Gemeenebest begon de vruchten te

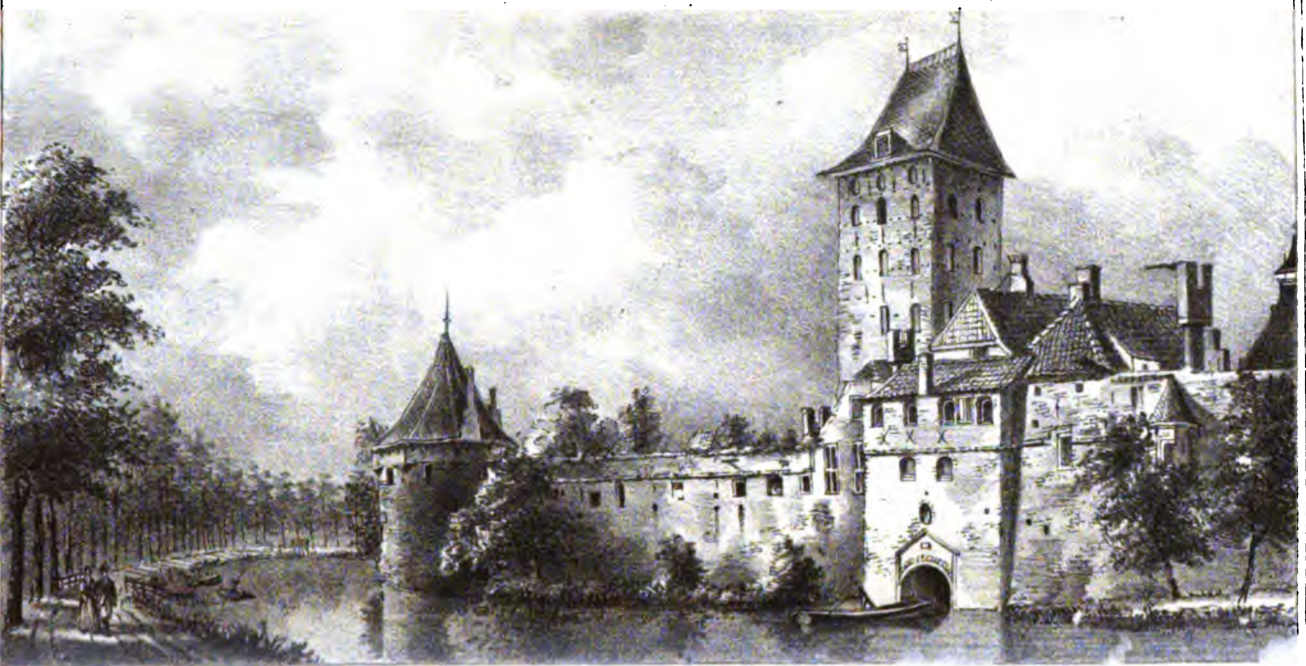
plukken van zijne opofferingen door toenemende welvaart. Zijne kracht ontwikkelde zich zoo te land als ter zee; de staatsvorm, onder welken de Staat tot het toppunt van eer en magt opklom en zich gedurende meer dan twee eeuwen staande hield, verkreeg meerdere vastheid. Doch het algemeen bestuur, hetwelk Leicester getracht had boven dat der gewesten te verheffen, had door de ongepastheid der middelen door hem aangewend, de noodige klem niet bekomen, daar de toegenomen invloed van het gezag der Staten van de provincien, door Oldenbarneveld welligt te sterk werd gehandhaafd. Het gemis van de kracht en klem van het algemeen bestuur, naderhand zoo zeer gevoeld was dus het gevolg der Leicestersche Regering, welke hoe kort ook van duur, echter eenen blijvenden invloed op de staatsgesteldheid der Vereenigde Nederlanden heeft uitgeoefend.

Naschrift.

Eene schets der voornaamste gebeurtenissen welke het bestuur des Graven van Leicester in deze landen kenmerken, ontleend uit bronnen, of weinig of niet volledig, bekend, zal welligt den beoefenaren der vaderlandsche geschiedenis welkom zijn. Utrecht was tot het hoofdtooneel derzelve gekozen, en daar de gelegenheid zich aanbood, om aanteekeningen van dat tijdperk in de besluiten der Utrechtsche Regering, te raadplegen, kan men daarin den waarborg vinden van de echtheid des geschiedverhaals, hetwelk bijzonder, ja bijna uitsluitend, uit die aanteekeningen is opgemaakt. — Meerder uitvoerigheid zoude aan hetzelve kunnen zijn gegeven, doch men heeft gemeend door deze schets, den zamenhang der gebeurtenissen in een helderder daglicht te kunnen plaatsen, ten einde de oorzaken en gevolgen in derzelver verband des te krachtiger te kunnen voorstellen, en de ware drijfveren en bedoelingen der handelende personen des te sterker te doen uitkomen.

W.

Pl. I.

DE PLOMPETOREN.

(Met afbeelding.)

De Plompetoren, aan het noordeinde der Nieuwe Gracht, behoorde tot de oudste torens der sterke stadswallen, die Utrecht omringden. De tijd van deszelfs stichting hebben wij niet aangeteekend gevonden, doch wel dat hij reeds vroeg door het gild der Marsluiden gebruikt en van daar der Marsluden-, d. i., Koopliedentoren genaamd werd. Aan dit gild was deze sterkte, voor deszelfs bijeenkomsten, door den Raad der stad afgestaan, terwijl een gedeelte van het gebouw in het jaar 1470 voor een stadsgevangenis werd ingerigt. Het gild was echter verpligt om op eigen kosten in het onderhoud van dit gebouw te voorzien; zoo als blijkt uit een raadsbesluit van dat jaar, des maandags na St. Laurentius, waarbij de Raad verstond dat het Marsliedengild voor de verwarming van dat gedeelte, alwaar de gevangenen geplaatst waren, zoude zorgen. — Onder meer staatkundige slagtoffers, die deze woning voor zekeren tijd betrokken, telde men ook den beroemden staatsman Mr. Paulus Buijs, Heer van Sevenhoven, Vliet en Capel.

len, den vriend en raadgever van den grondlegger van Neêrlands onafhankelijkheid, maar te gelijk tegenstrever der heerschzuchtige plannen van Leicester en diens aanhang. Verradelijk uit zijn bed geligt, werd hem de verwisseling van den huise Hazenberg tegen de woning van den onderschout op den Plompentoren, onder eene zware borgtogt toegestaan. — Een half jaar bleef hij aldaar van zijne vrijheid beroofd, tot hij in 1586 op geheimen last der Staten ontslagen werd.

Nevensgaande plaat, naar eene teekening uit het midden der vorige eeuw vervaardigd, geeft eene afbeelding van den Plompentoren, van den stadssingel te zien, vóórdat dezelve in 1756 gedeeltelijk werd afgebroken.

Op dat tijdstip nog stelt ons de Plompetoren met deszelfs bijgebouwen de sterkte van dit gedeelte der stads wallen voor. Niet alleen waren de buitenmuren door hunne ongewone dikte en hechte zamenvoeging tot het doorstaan van een beleg geschikt, maar de inwendige bouworde, van schiet- en kijkgaten in den smaak van cellen ruim schoots voorzien, benevens de groote kluizen, die nog onder het waterpeil der stad gebouwd waren, strekken hiervan ten bewijze. Eene zwaar met ijzer beslagen deur leidde door de ruime gewelven naar het water, hetwelk onder de brug heenstroomde.

In het jaar 1832 is de Plompetoren geheel geslecht, behalve den kleinen ronden toren *de Vos* aan de N. O. zijde, die thans echter van zijne spits beroofd is.

HERINNERINGEN DER MAAND.

8 Januarij 977. Op dezen dag overleed Baldricus, 15e Bisschop van Utrecht, zoon van den Vorst van Cleef, nadat hij het Bisdom tot in eenen hoogen ouderdom had bestuurd. Hij was een zeer geleerd man, zoowel beroemd in oorlog als in vrede, en heeft het opzigt gehad over de zonen van Keiser Hendrik I. Bij zijne komst tot den Bisschoppelijken stoel vond hij de stad in eenen ellendigen toestand; de Denen hadden dezelve jammerlijk geteisterd, en nu was zijne eerste zorg, nadat de vijanden verdreven waren, de verwoeste stad wederom in haren vorigen luister te herstellen. Hij bouwde in 951 de muren weder op, en versterkte dezelve met torens. Hij liet de Domkerk, door Willebrordus gesticht, en die van St. Salvator door de Denen verwoest, veel prachtiger weder opbouwen (*), en bragt de beenderen van verscheiden heiligen, als van Benignus, Pontianus, Agneta en anderen aldaar over. Onder zijne regering

(*) Buchel, Descr. Urb. Traj stelt den tijd van den wederopbouw in 966; doch dit is vroeger geschied, daar Baldericus zelfs hiervan gewag maakt als van eene reeds gedane zaak, in zijnen giftbrief van den 1 Julij 934, te vinden in Bat. Sacr.

heeft ook de kerk van Utrecht het eerst het regt ontvangen, geld te doen munten, welk regt aan dezelve door Koning Otho in het jaar 956 verleend werd. Zijne geleerdheid en regtschapenheid werd ook door den Paus Agapetus hoog geschat, die hem in eene vergadering riep ter beslissing van zware onlusten, welke tusschen Koning Lodewijk en Hugo, Graaf van Parijs, gerezen waren, gelijk hij mede tegenwoordig was bij het verbond, tusschen Henricus den Vogelaar, vader van Otho I. en Karel den Eenvoudig en gesloten. De zoo vervallen stad tot zulk eenen luister gebragt hebbende, is hij in hoogen ouderdom gestorven, nadat hij het Bisdom 59 jaren had bestuurd. Zijn dood werd met regt van allen betreurd en zijn ligchaam in de Domkerk met veel pracht begraven.

22 Januarij 1484 werd Amersfoort bij verrassing ingenomen. Het jaar te voren den 6 September was de stad Utrecht, na een hevig beleg van twaalf weken, tot de overgaaf gedwongen, door den Aartshertog Maximiliaan, die met zestien duizend man zich voor dezelve had gelegerd; hetgeen ten gevolge had dat de Kabeljaauwsche partij in deze stad de bovenhand verkreeg, David van Bourgondiën, bastaard zoon van Philips den Goeden wederom als Bisschop werd erkend en de Hollanders eenigen tijd van het Sticht meester bleven. De eenige reden tot dezen oorlog was de herstelling van dien Bisschop, die door kuiperijen van de Hollanders en de Kabeljaauwsche partij, en door

den invloed van zijnen vader Philips, te Rome was geconfirmeerd, hoewel hij niet wettig door de Ecclesien was gekozen.

Vele ballingen uit Amersfoort, zich te Utrecht ophoudende, maakten afspraak met eenige Oostenrijkers, die tot de bezetting van Utrecht behoorden, en begaven zich heimelijk op den genoemden 22en Januarij naar Amersfoort. De duisternis van den nacht begunstigde hunne onderneming, de toegevroren grachten, maakten hun den toegang gemakkelijk, en de onachtzaamheid waarmede de stad werd bewaakt, deed hen dezelve winnen, vóór dat de burgers iets van het voorgevallene wisten. Hoewel het getal der veroveraars zeer verschillend wordt opgegeven, als van sommigen op 20, door anderen op 400 gesteld, is dan toch de stoutheid van dezen stap, ook zelfs het grootste getal aannemende, niet te ontkennen. Zoodra zij de stad in hadden, trachtten zij hun gering getal te verbergen, hieven een groot geschreeuw aan en riepen dat allen die den Bisschop David waren toegedaan, niets te vreezen hadden. De aanhangers der Kabeljaauwsche partij voegden zich hierop bij hen, verjoegen de Hoekschen en oefenden hunne wraak op derzelver huizen en bezittingen.

TAFEL van **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN**, gedaan aan het Chemische Laboratorium van *'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*, onder toezigt van den Hoogleeraar P. J. J. DE FREMERY.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Jan.	775	16	o.	betrokken.
	781	20	o.	iets betrokken.
	781	15^5	o.	idem.
2 id.	781	9	o.	helder.
	781	17	z. o.	idem.
	781	16	z. w.	betrokken.
3 id.	774	26	o.	betrokken.
	774	31	z. o.	idem.
	771	30	z. w.	regenachtig.
4 id.	765	41	w.	regenachtig.
	765	44	w.	idem.
	765	43	w.	idem.
5 id.	766	44	n. w.	regenachtig.
	767	45	n. n. o.	betrokken.
	769	44	n.	zware mist.
6 id.	769^5	40	n.	zware mist.
	770	43^5	n.	idem.
	770	42^5	o.	idem.
7 id.	768	32	o. z. o.	helder.
	767	35^5	z. z. o.	idem.
	767	33	z. o.	idem.
8 id.	767	24	z. z. o.	helder.
	767	32	z. z. o.	idem.
	767	31	z. z. o.	idem.
9 id.	767	24	z. z. o.	helder.
	767	31	z. z. o.	idem.
	766	28	z. z. o.	idem.
10 id.	760^5	20	z. o.	helder.
	758	23	z. o.	idem.
	756	23	z. z. o.	betrokken.
11 id.	749	39^5	z.	betrokken.
	748^5	40	z.	idem.
	749	36	z.	helder.
12 id.	749	39^5	w.	betrokken.
	751	37	n. w.	idem.
	752	35	n.	idem.
13 id.	756	33	z. w.	een weinig gesneeuwd.
	759	37	w.	helder.
	761	35	w.	betrokken.
14 id.	761	41	w.	betrokken.
	761	43	w.	idem.
	760	42	w.	idem.
15 id.	751	41	z. w.	betrokk. hevige wind.
	749	41	w.	idem. idem.
	749	38	w.	helder.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Jan.	760	34	N.	helder.
	764	38	N.	idem.
	765^5	36	N.	idem.
17 id.	765	37	N. N. W.	betrokken.
	765^5	38	N. W.	idem.
	766	37	N. W.	idem.
18 id.	768	37	N. N. W.	betrokken.
	764	41	N. W.	idem.
	762	40	N. W.	idem.
19 id.	765	33^5	N. N. O.	helder.
	769	36	N. O.	idem.
	770	34	N.	idem.
20 id.	771^5	33	W.	betrokken.
	771^5	35	W.	idem.
	770	33	W.	idem.
21 id.	765	26	Z. W.	helder.
	763^5	33	Z. W.	idem.
	762	34^5	Z.	idem.
22 id.	759	35^5	Z. Z. W.	helder.
	758	43	Z.	idem.
	757	43^5	Z.	regenachtig.
23 id.	754^5	47	W. t. Z.	betrokken.
	754^5	54	W.	idem.
	754^5	52	W.	idem.
24 id.	756	43	W.	betrokken.
	757	48	W.	idem.
	759	41	W.	idem.
25 id.	770^5	35	N. W.	helder.
	772^5	43^5	N. W.	idem.
	774	36	N. W.	idem.
26 id.	772^5	30	W.	helder.
	771^5	37	W.	mistig.
	770^5	35	W.	idem.
27 id.	767^5	38	Z. W.	helder.
	766^5	40	Z. W.	idem.
	765	37	W.	idem.
28 id.	759	42^5	W.	regenachtig.
	757^5	47	W.	idem.
	755	43	W.	idem.
29 id.	747	38	W. N. W.	betrokken.
	748	41	N. W.	idem.
	746^5	39^5	N. W.	idem.
30 id.	737	34	N. W.	veranderl. met sneeuwb.
	738^5	37^5	W. N. W.	idem. idem.
	738	35	N. N. W.	idem. idem.
31 id.	751^5	35	N. W.	betrokken.
	750	39	N. W.	idem.
	746	38	Z. Z. W.	regenachtig.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

Januarij 1836.

STAAT DER **GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.**

	Geborenen.							Huwelijken.	Echtscheidingen.	Overledenen.	
	Getal.		waaronder:								
			Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT........	73	65	4	2	2	5	2	25	»	94	58
AMERSFOORT.....	18	15	1	1	»	1	»	9	»	17	13
WIJK BIJ DUURSTEDE.	5	»	»	»	»	»	»	3	»	3	5
RHENEN........	4	2	»	1	»	»	»	2	»	1	3
IJSSELSTEIN......	5	4	»	»	1	»	»	3	»	2	7
MONTFOORT......	7	5	1	»	1	2	»	4	»	»	5

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Nulpeil.

1 Januarij 1836. . . . . 4 el 92 dm.

15 ———— . . . . 4 — 96 —

31 ———— . . . . 3 — 07 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND JANUARIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 Januarij.

Louisa, D. van T. Geijsen.

den 2 Januarij.

Willem, Z van P. Uijthof.

Franciscus Cornelis, Z v. S Cohu.

Cornelis, Z. van J. Vernooij.

Hendrik, Z. van I. Agterberg.

Jacobus, Z. van C. Botterweg.

den 4 Januarij.

Johannes Coenradus, Z. van J. C. Martens.

Johanna Maria, D. v. W. Wijenberg.

Engelina Gijsberta, D. van H. Mulder.

Cornelia Bernardina, D. van C. Buijen.

Anthonie Johannes, Z. v. G. van Kuik.

Catharina Maria, D. van J. D. de Blaauw.

Gerarda, D. van T. van Bellekom.

Johanna Maria, D. v. F. van Egmond.

Helena Hendrica, D. van H. G. Kleine.

Anthonij, Z. van H. J. Maree.

den 5 Januarij.

Jan Arend, Z. v. J. A. Rensenbrink.

Johannes Everardus, Z. van J. E. Linnenbank.

Cornelis, Z. van J. D. Landzaadt.

Krijntje Aletta, D. v. N. A. van Dam.

Kaatje, D. van J. Emmelkamp.

Elisabeth Maria, D. van J. D. van Gootenvelden.

Wilhelmina, D. van K. Kilian.

den 6 Januarij.

Jacobus Wilhelmus, Z. van C. J. van Dijk.

Gijsje, D. van N. van Zutphen.

Dirk Pieter, Z. v. D. van den Berg.

Petrus, Z. van P. Stutterheim.

Barendina Hendrica, D. van J. van Ingen.

Jacobus, Z. van J. de Rijk.

Johanna, D. v. S. van Doesburg.

den 7 Januarij.

Emerentia, D. van J. de Jager.

Marcus, Z. van M. van Gelder.

Aletta Maria Hendrica, D. van G. Verweij.

den 8 Januarij.

Maria, D. van J. van Luin.

Wilhelmina, D. v. J. van Kruijl.

Anna Clasina, D. v. D. Veenman.

Geertruij, D van J. Wildschut.

Matthijs Emil Adriaan, Z. van H. van Dam.

den 9 Januarij.

Anna Gerardina Charlotta, D. van J. Sonius.

Johannes, Z. van H. Philips.

Catharina Sophia, D. v. W. Corbesier.
Johannes, Z. van R. Wolterkers.

den 10 *Januarij.*

Marinus Andries, Z v. A. Vierhout.
Antonius Aloisius Bernardus, Z. van B. W. Berendsen.
Neeltje, D. van F. van Straalen.
Christoffel, Z. van A. de Klerk.
Johannes Hendrik, Z. van M. Evertsen.
Jacobus, Z. van I. van der Kaaij.
Hermanus, Z. v. D. C. van Rossum.
Jacoba Cornelia, D. van J L. de Wildt.
Maria, D. van H. Poot.
Evert Nicolaas, Z. v. J. van Fulpen.

den 12 *Januarij.*

Heintje, D. van J. S. Abrahamson.
Johanna, D. van D. Hofman.
Geertruida, D. van D. van Tussenbroek.

den 13 *Januarij.*

Johannes Baptist, Z. v. J. Tollenaar.
Maria Jacoba, D. van G. J. van Mansvelt.
Wilhelmina Theodora, D. v. G. van Vogelpoel.
Anna Pieternella, D. van J. A. Meelboom.

den 14 *Januarij.*

Jan, Z. van M. van der Lingen.
Wilhelmina, D. v D van der Mars.
Alberta Johanna, van J. Geijzen.
Sara Mozes, D. van M. N. Schepp.
Pieter George, Z. v. P. G. Scheffer.
Maria, D. van O. Grim.

den 15 *Januarij.*

Ester, D. van W. M. van Laar.
Johanna, D. v. C. van den Hooven.
Frederik, Z. van H. Visch.

den 16 *Januarij.*

Kaatje, D. van P. Arts.
Jan, Z. van H. van den Berg.
Jacobus, Z van J. Nahuijzen.
Hendrik, Z. van J. van Doorn.
Anthonia, D. van A. Reijnen.
Cornelis, Z. van A. van Beusekom.
Gerrit, Z van J. van Veenendaal.

den 18 *Januarij.*

Hendrica, D. v C. van de Peppel.
Theodorus, Z. van J. de Lange.
Willem, Z. van H. Leebeek.
Paulus Laurens, Z. v. P. L. Hessing.
Wolf Benjamin, Z. v. J. L. de Jongh.

den 19 *Januarij.*

Aalbert, Z. van J. Knikman.
Geertruida Wouterina, D. van H. van Heladingen.
Jacoba Josina, D. van P. de Bruin.
Franciscus Wilhelmus, Z van W. F. Slee.
Petrus en Anthonia, Z. en D. van C. van Meegen.

den 20 *Januarij.*

Cornelis, Z. van J. van der Vooren.
Mijndert Pieter, Z v. A. van Oord.
Josina, D. van A. Wigt.
Jacobus, Z. van H. van Assenbergh.

den 21 *Januarij.*

Jannetje, D. van A. J. Vernee.
Franciscus, Z. van J. Drie.
Johannes Jacobus, Z. v A. Vierhout.
Johannes Hendricus, Z. van A. L. Overhof.

Pieter Johannes, Z. v. G. van Schaik.
Nicolaas Dirk en Ernestina Hendrika, Z en D. van H. Meijster.

den 22 Januarij.

Roelof, Z. van G. Bannink.
Hendricus Wilhelmus, Z. van J. W. H. Bösch.
Hendrica Wilhelmina, D. van J. P. Dörr.
Pieter Gerardus, Z. van C Donk.
Stephanus Hendricus Johannes, Z. van S. van Erp.
Maria Johanna, D. v. C. de Grijff.

den 23 Januarij.

Theodora Regina, D. van J. H. Schröder.
Wilhelmina, D. van J. Bouhuisen.
Nicolaas, Z. van N. Baars.
Carel Fredrik Willem, Z. van W. A. Snijder.
Laurentia, D. van H. de Ruiter.
Anthonij, Z. van A. Roelofs.
Maria Catharina, D. v. L. Vreeswijk.

den 25 Januarij.

Johannes Jurrien, Z. van G. Huntelaar.
Maria Johanna, D. v. A. van Dijk.
Anthonia, D. vau J. Adelaar.
Johanna Gijsberta, D. van C. Wintershooven.
Elisabeth, D. van J. M. Soesbergen.
Laurens Anthonie, Z. v. J. E. Porton.

den 26 Januarij.

Elisabeth Sophia, D. van B. G. Lapidoth.
Cornelia, D. van J. Vermeulen.
Francina, D. van C. Vierbergen.
Johannes Bonaventura, Z. van G. T. Hanck.
Johannes, Z. van H. van Geelen.
Arie Martinus, Z. van A. G. van Batenburg.
Cornelia, D. van T. Baljet.
Willem Dirk, Z. van J. R. Peij.
Anthonie, Z. van A. Goes.
Fredrik, Z. van G. Kramer.
Theodora Maria Catharina, D. van F. C. Luijken.

den 27 Januarij.

Willem, Z van D. Visser.
Marinus Alexander, Z. van J. A. van Viegen.
Jacoba, D. van A. A. Beket.

den 28 Januarij.

Matthijs Willem, Z. v. C. Hoonings.
Fredericus, Z. v. F. van der Wolk.

den 29 Januarij.

Hendrica, D. van H. Smit.
Gerardus, Z. van J. Kaspers.
Willem Anthonie, Z. v. J. Bitter.
Willem, Z. van P. van Lokhorst.

den 30 Januarij.

Ortje, D. van H. Eijkendoorn.
Johanna, D. van J. Otto.

GEBORENEN 138.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 6 Januarij.

Damus Simons en Elisabeth Perenboom.

Gerrit Houtman en Elisabeth Jacoba Johanna de Ruijter.

Reinier Gerritsen en Hilligje van Ek.

Michiel de Voogd en Maria Suzanna Hufferman.

den 8 Januarij.

Pieter Bakker en Petronella Ramakers.

den 13 Januarij.

Wilhelmus Koch en Anna Margaretha Caesar.

Pieter Permetier en Japikje van van den Ham.

Petrus Josephus Martens en Geertruijda Maria de Bruijn.

Claudi Dekker en Jenneke Huisman.

Roelof du Pree, weduwenaar en Geertruij Johanna van Lingen, weduwe.

Herman Johan Roijaards, weduwenaar en Sara Maria Swellengrebel.

den 20 Januarij.

Luit Rietveld en Mijntje Kronenburg.

Johannes Dirk van Reemst en Johanna Elisabeth de Vrind.

Henricus Hoonakker, weduwenaar en Catharina Antonia van der Slot.

Nicolaas Alter en Mijntje van Lingen.

den 27 Januarij.

Coenraad Betzold en Steventje van Druten, weduwe.

Fredericus van Dillen, weduwenaar en Joanna van Huessen, weduwe.

Jan Overeem en Cornelia van Ekeren.

Cornelius de Rijk en Christina Rooij.

Johannes Adrianus Scheepes en Gerritje van Kesteren.

Joannes Ruijs en Heijltje Hartman.

Samuel van Raven en Maria Neeltje de Haart.

Hendrik van Montfoort en Catharina Rassel.

Otto Jongbloed, weduwenaar en Berendje Klaassen.

den 30 Januarij.

Gerrit Scholten en Jacoba Petronella van Deudekom.

TE ZAMEN 25 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 Januarij.

Nicolaas Abraham Dieperink, 3 j.
Pieter van Rijn, 12 jaren.
Johannes van Basten, 38 j.
Adriana Oort, 3 weken.

den 2 Januarij.

Cornelia Lancee, huisvr. van J. Rijnders, 31 j.
Maria Frederica Louisa Guth, 11 w.
Maria Patist, 2 j. 11 m.
Gerrit Jan Wittebroek, 21 j.
Sara Maria Bitz, 5 j.
Jan Laurens Wilten, 4 j.

den 4 Januarij.

Geertruida Catharina van Maurik, 18 dagen.
Johannes Hillebrand, 18 d.
Johanna Verhoeff, 2 j.
Hendricus Slinkers, 52 j.
Hendrica Maria Pastoor, 4 w.
Fredrik Mathijssen, 7 m.
Nicolaas Kaaij, 4 w.
Doodgeb. zoon v. Petrus Zaalman.
Hermanus Kunst, 23 j.
Hubertus van Kriekén, 22 j.

den 5 Januarij.

Margaretha van Rijn, huisvr. v. M. Langenaake, 76 j.
Johannes Hendriks, 5 j.
Anthonie Rossenweij, 70 j.
Dirk Boogard, 17 j.
Cornelia van Oostrom, huisvr. v. J. Jansen, 40 j.

den 6 Januarij.

Petronella de Breën, 5 d.
Adrianus Visser, 5 d.
Anthonij Willem Wilten, 9 m.
Ulrich Meijer, 44 j.

den 7 Januarij.

Willem Hendrik Sweers, 4 m.
Doodgeboren zoon v. Elizabeth Bos.

den 8 Januarij.

Jacobus Botterweg, 6 d.
Hendrik Linden, 8 d.
Johannes van Zijl, 1 j. en 6 m.
Gijsbertus Atteveld, 6 j.

den 9 Januarij.

Gerardus Tollenaar, 6 j. en 6 m.
Doodgeboren dochter van Casper Korreiboom.
Cornelis Kalkhoven, 49 j.
Charles Guillaume Boers, 1 j. en 4 m.
Gerardus Maarschalkerweerd, 12 j.
Anthonia Smit, 1 j. en 3 m.
Helena Geissler, huisvr. van W. Lohn, 33 j.

den 11 Januarij.

Rachel Juda Polak, weduwe van I. Heijmans, 70 j.
Gerrit Pronk, 47 j.
Rebecca Levie de Zoete, 50 j.
Henri Jules Holdrinet, 4 m.
Everardus Johannes van Eeden, 14 d.
Wilhelmina Jongbloed, 11 m.
Sara Verkerk, huisvr. van M. van Krassenburg, 69 j.
Johannes van Loretten, 65 j.
Cornelia Klaaren, 2 j.
Jan Straatman, 78 j.

Catharina Maree, weduwe van F. van Dijl, 50 j.

den 12 *Januarij.*

Gerrit Kaderius, 70 j.
Abraham van Kampen, 84 j.
Geertruij Maria Beusekom, 1 j. en 5 m.
Wilhelmina Maria Kelfkens, 26 j.

den 13 *Januarij.*

Willem van Bezoijen, 28 j.
Johann Brugger, 36 j.
Gerhardus Sebastiaan Zuthof, 33 j.
Elizabeth van Kriekcn, weduwe van L. de Visser, 78 j.

den 14 *Januarij.*

Wilhelmina Frankenveldt, 79 j.
Cornelis van Woudenberg, 38 j.
Jacobus van der Linden, 3 m.
Catharina Vreeswijk, 10 j.
Marretje Slot, 5 j. en 6 m.
Doodgeboren dochter van G. J. H. van der Schroeff.
Jan Adolf Talmand, 21 j.
Cornelis Wiljouw, 22 j.

den 15 *Januarij.*

Johanna Maria van Dijk, 3 j.
Nicolaas Wigt, 1 j.
Wilhelmus Theodorus de Meijer, 8 w.
Johanna Angenita Lentz, 74 j.
Martinus Verbeek, 22 j.

den 16 *Januarij.*

Willem Anne Roël, 45 j.
Ippe Jurgens, 31 j.
Joseph Beke, 23 j.
Oldenscheper Lucas Kokenberg, 20 j.
Martinus Thomas Johannes Ruffels, 2 m.
Willem Uithof, 14 d.
Doodgeboren zoon van Johannes van Veenendaal.

den 18 *Januarij.*

Hermanus Orriens, 28 j.
Carel Fredrik Willem Rietveld, 2 j. en 5 m.
Alida Maria Pieck, huisvr. van B. H. Entcken, 32 j.
Gerrit van Veenendaal, 1 dag.
Antje Jansen, 52 j.
Doodgeb. zoon van Mr. Willem Matthias Jan van Dielen.
Gerrit Vonk, 6 j. en 8 m.
Johannes van Emmerik, 48 j.

den 19 *Januarij.*

Jan van Lent, 60 j.
Jacob Scholtz Hendriks Herder, 22 j.
Hendrica Winkler, 5 m.
Geertruij Zeijdervelt, wed. van J. Gieskens, 87 j.
Willem Kok, 66 j.

den 20 *Januarij.*

Catharina Johanna Bloemendal, huisvr. van A. Vervooren, 23 j.
Margaretha Pierink, wed. C. Bismark, 68 j.
Helena Sakkers, 3 j.

den 21 *Januarij.*

Hendrik Alink, 21 j.
Cornelis Knodsenburg, 26 j.
Jacoba Maria de Vaal, 4 j.
Willem Keetell, 83 j.
Johannes Cornelis Spierenburg, 3 m.
Johanna Juliana Lagas, 1 j.
Maria Loevezijn, wed. G. Boumeester, 80 j.

den 22 Januarij.

Cornelia Scholten, huisvr. van J. Vaddegon, 49 j.
Nicolaas Adrianus Stramrood, 2 j.
Johannes Roelofs, 3 m.
George Schultz, 75 j.
Petronella Meurs, wed. J. Hazenbroek, 48 j.
Petronella Emmelot, 1 j. en 3 m.
Dirk Dauvellier, 11 j. en 6 m.

den 23 Januarij.

Johannes de Fuijk, 32 j.
Mijndert van den Brink, 49 j.
Johannes Adrianus van de Water, 71 j.
Hendrica Bogaard, wed. Jan van Eck, 85 j.

den 25 Januarij.

Jan Dirk Elferdink, 22 j.
Albert Lammers, 22 j.
Cornelis Donkers, 21 j.
Hendrik Swiers Oosterhuis, 19 j.
Johan Adam Schaub, 19 j.
Hendricus Walbeek, 79 j.
Anna Brouwer, wed. J. C. van Benschop, 81 j.
Jacobus Becks, 76 j.
Elisabeth Dentroo, 5 w.
Wilhelmus Theodorus van Soesbergen, 3 w.
Jan de Jong, 66 j.
Jan Pieter Kelfkens, 7 m.
Doodgeb. zoon van Cornelis Arie van Stenis.
Jacoba Johanna Evertsen, 2 m.
Cornelis Frederik van Hangest Baron d'Yvoy, ruim 78 j.
Maria Margaretha Meijer, 51 j.
Maria Bartels, 1 j. en 2 m.
Helena Hendrica Kleine, 3 w.

den 26 Januarij.

Pieter Zwiers, 10 j. en 6 m.
Hermanus van Asperen, 58 j.

den 27 Januarij.

Evert Nicolaas Fulpen, 16 d.
Daniel Bongenaar, 41 j.
Barend Termaat, 44 j.
Dirk Hendricus van Spankeren, 80 j.
Maria Theresia Wilhelmina van Embden, 4 w.

den 28 Januarij.

Christina Hernius, huisvr. van P. Jaquet, 74 j.
Mechteld van der Maas, huisvr. van H. van Swol, 74 j.
Hugo Antonio L. S. D. da Fonseca, 21 j.
Johanna Klinkvis, 23 j.
Elisabeth van der Vliet, huisvr. van A. van Piggelen, 47 j.
Arend Jan Vervooren, 1 j. en 1 m.
Antonius Stadhouder, 23 j.

den 29 Januarij.

Willem Cornelis van Mourik, 1 j. en 6 m.

den 30 Januarij.

Petronella Cousijnse, wed J. Bol, 72 j.
Bastiaan Korsten, 59 j.
Jacobus Wildeboer, 5 j.
Christina Moerkerk, 72 j.

OVERLEDENEN 152.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Borstkwaal.	18.	Transport.	125.
Zenuwzinkenkoorts	4.	Buikloop.	3.
Verval van krachten.	26.	Beroerte.	5.
Stuipen.	22.	Koortsen.	4.
Roodvonk.	7.	Stikzinking.	5.
Kinderziekte.	2.	Het zuur.	2.
Zelfmoord.	1.	Longtering.	1.
Tanden.	2.	Klierziekte.	1.
Teering	16.	Hersen ontsteking.	1.
Slijmziekte.	5.	Gezwel.	1.
Water in de borst.	2.	Verdronken.	1.
Waterzucht.	13.	Verlamming.	1.
Doodgeboren.	7.	Blaasziekte.	1.
		Verbrand.	1.
	125.		152.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	2	7.	Transport. .	78	37	115.
Beneden het jaar.	21	13	34.	» 50 » 60 »	4	4	8.
Van 1 tot 10 jaar.	13	11	24.	» 60 » 70 »	4	3	7.
» 10 » 20 »	9	1	10.	» 70 » 80 »	7	8	15.
» 20 » 30 »	16	3	19.	» 80 » 90 »	3	4	7.
» 30 » 40 »	6	3	9.	» 90 » 100 »	»	»	»
» 40 » 50 »	8	4	12.				
	78—	37—	115.		96—	56—	152.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 9 *Januarij*, door den Notaris N. DE GRAAF.

Een Huis gem. 228, met Erf, Grond en Tuin, staande en gelegen aan de Blaauw Capel gemeente Maartensdijk. *Opgehouden* voor *f* 1800.

Denzelfden datum, door den Notaris B. BOERS.

Een Huis, Erf en Grond, binnen Utrecht, aan de W. Z. van de Predikheerenstraat, wijk H. No. 416. *Verkocht* voor *f* 400.

Een Huis of Kamer, achter voorz. huizinge aan de O. Z. van de Ballemakerstraat, wijk H. No. 282. *Verkocht* voor *f* 360.

Een Huis, Erf en Grond, binnen Utrecht, aan de N. Z. van de Servetsteeg, wijk F. No. 284. *Verkocht* voor *f* 1520.

Den 23 *Januarij*, door den Notaris J. H. VAN GROOTVELD.

No. 1. Een nieuw gebouwd Huis met Erf, Grond, Tuin en groote Plaats, aan de Z. Z. van de Marieplaats, wijk E. No. 464. *Verkocht* voor *f* 4100.

No. 2. Een Huizinge tot twee Woningen gescheiden, met Erf en Grond, aan de O. Z. van de Korte Lauwerstraat, wijk H. No. 138, en 139. *Verkocht* voor *f* 1240.

Dagverhaal

VAN

HET GEBEURDE GEDURENDE HET GIJZELAARSCHAP
VAN DE HEEREN:

W. E. DE PERPONCHER, PH. RAM, C. SINGENDONCK EN N. W. BUDDINGH.

De maand November 1813 ligt nog te versch in ieders geheugen, het in dezelve voorgevallene zoo wel in ons gansche land als in de stad onzer inwoning, heeft te grooten invloed op onzen maatschappelijken toestand en ons volksbestaan uitgeoefend, dan dat wij het noodig oordeelen zouden de geschiedenis hiervan, voor zoo ver deze stad betreft, onzen lezers mede te deelen. — Met de verandering van zaken, werd het geluk zoo wel als de naam van Nederland hersteld, het nam wederom eene waardige plaats onder de volken van Europa, en vele vaderlandsche schrijvers wijdden hunne welversneden pennen, aan het te boek stellen onzer verlossing, zoodat de geschiedenis daarvan ook voor de nakomelingschap niet verloren zal gaan.

Anders is het gesteld met de laatste dagen der verdrukking, die Utrechts bevrijding vooraf gingen. Wie herinnert zich niet met ons de bange dagen welke

deszelfs ingezetenen doorbragten, een gelijk lot als die van Woerden vreezende?

Wij herrinneren ons niet dat hier over iets belangrijks is geschreven, en vinden het niet ongepast, een stuk in ons tijdschrift op te nemen, hetwelk, ofschoon niet tot de algemeene geschiedenis behoorende, een denkbeeld kan geven van de onzekerheid en vrees, waarin de Utrechtenaren de laatste dagen der Fransche overheersching hebben doorgebragt.

Het geen wij hier den lezer aanbieden is wel meer *geschiedenis van Utrechtenaren* dan van de stad *Utrecht zelve;* het staat echter met de laatste in een zoo naauw verband, dat het niet van elkander kan afgescheiden worden.

Twee der hier aan het hoofd vermelde Heeren hebben reeds vroeger het verhaal hunner gevangenschap medegedeeld; doch daar het ons gelukt is, een eigen gesteld dagverhaal van eenen derden, in de gevangenis geschreven, te bekomen, en ons het gebruik daarvan is toegestaan, hebben wij daaruit met de beide anderen een geheel gevormd, waarvan wij een verslag geven, hetwelk wij vertrouwen dat onzen lezers niet onbelangrijk zal voorkomen.

Het jaar 1813 spoedde ten einde. Groote gebeurtenissen waren in hetzelve voorgevallen; reeds hadden verscheiden overheerde volken, door den tegenspoed der fransche wapenen in het noorden van Europa, aangemoedigd, het juk van den overheerscher afgeworpen; ook ons vaderland zag reikhalzend uit naar

het tijdstip zijner verlossing, en zoodra had zich niet de eerste lichtstraal van gegronde hoop vertoond, of eenige steden van ons vaderland waagden het, hoewel er nog geen spoedige opkomst van Bondgenooten was te verwachten, zich zelve vrij te maken, en het oude stamhuis van Oranje ten tweeden male als den grondlegger en verdediger der vrijheid in te roepen.

De steden Amsterdam en 's Hage waren hierin de anderen vóórgegaan; ook Utrecht reikhalsde naar dit oogenblik, doch eene zware bezetting van fransche krijgslieden, wier euvelmoed door den buit van Woerden zoodanig was toegenomen, dat hun eigen bevelhebber met moeite ook deze stad voor baldadigheden bewaarde, hield de gemoederen in bange verwachting; langen tijd echter konde deze spanning niet duren: de zegevierende wapenen der Verbondene Mogendheden naderden, en voerden ook voor deze stad de vrijheid met zich. De vreugde hierover was echter voor eenige der aanzienlijkste familien binnen dezelve met droefheid vermengd.

Het aanhouden van eenen keizerlijken adjudant te 's Hage door het provisioneel gouvernement, gaf aanleiding dat de Generaal Molitor daarvoor represaille binnen deze stad nam; hij deed op Woensdag avond den 24 November 1813 tusschen 9 en 10 uren de Heeren E. S. van Goltstein, C. Singendonck, (*) Ph. Ram en N. W. Buddingh, door

(*) Deze Heer is waarschijnlijk bij vergissing als gijzelaar medegenomen voor den Heer Singendonck, later Generaal Majoor, Lid van het Hoog Militair Geregtshof, toen Kolonnel op Engelsch pensioen.

de Commissarissen van Policie Veil, en Palaisseau, verzeld van éénen hunner agenten, bij zich ontbieden; hetzelfde had ook den volgenden dag met den Heer W. E. de Perponcher de Sedlnitzky plaats.

Aanvankelijk schijnt de bedoeling niet geweest te zijn, ook den Heer Buddingh als gijzelaar te doen strekken; doch door den Heer van Goltstein, die zwak van gestel en onduidelijk ter sprake was, verzocht zijnde hem naar den Generaal te verzellen, wilde deze zijnen bejaarden buurman dit niet weigeren, hetwelk ten gevolge had, dat ook die Heer in het lot der overigen heeft gedeeld, en de Heer van Goltstein, op voorbede zijner echtgenoot, om zijnen ziekelijken toestand werd ontslagen.

Na vijf bange uren in het logement het Nieuw Kasteel van Antwerpen te hebben doorgebragt, reeds bekend met het doel hunner gevangenneming, werd hun onverwachts door een gendarme aangezegd, dat zij voor een rijtuig moesten zorgen, in hetwelk de Heeren Ram, Buddingh en Singendonck reeds te vijf uren in den morgenstond naar Gorkum werden gevoerd, verzeld van eenen brigadier en vier gendarmes te paard. — Des middags aldaar aangekomen, werden zij gevoelig getroffen, daar het rijtuig hen voor de gevangenpoort bragt, en de cipier eenige hokken in dit gevangenhuis voor hen opende; na dat echter aan den bevelhebber der vesting was te kennen gegeven, dat zij niet als beschuldigden, maar slechts als gijzelaars in verzekering waren genomen, met toezegging van ontslag, zoodra de fransche aide de camp

zou zijn losgelaten, werden zij in eene kamer in dat gevangenhuis bij elkander geplaatst, en genoten door de liefderijke welwillendheid en buitengemeene hulpvaardigheid van den Heer Jan Lucas van Meerten, aldaar woonachtig, al dien troost en verligting in hun lot, welke de omstandigheden gedoogden. — Alle de gevangenen komen over een in den lof, zoo regtmatig dezen menschenvriend toegebragt; hij voorzag elk hunner van een ledikant, zoo wel als van alles ter verkwikking, en toen op Zaturdag den 27en hun getal door de aankomst van den Heer de Perponcher werd vermeerderd, verstrekte deze Heer nog eene slaapplaats, terwijl hij deszelfs beide dochters, die hunnen vader niet hadden willen verlaten, een verblijf in zijn eigen huis aanbood.

In deze plaats genoten dus de gevangenen eene behandeling, zoo gunstig als zij dit in hunne omstandigheden mogten verwachten; niet weinig werd hun lot verzacht door deelnemende menschenvrienden, en het bezoek van sommige leden der familie zoo van den Heer Ram (*) als van den Heer Buddingh; ook werden zij gestreeld door de hoop wel spoedig weder

(*) Deze had het genoegen een bezoek van twee zijner zonen reeds op den 25en te Gorkum te ontvangen. Het daartoe gegeven verlof, waarvan wij het oorspronkelijk in handen hebben, luidt als volgt:

d'Apres les ordres de Mr. le Général de Division comte Molitor les postes militaires placés entre Utrecht et Gorcum, laisseront passer Mr. Ram, fils, qui va rejoindre Mr. son père à Gorcum. Le present n'est valable que pour aujourdhui.

Utrecht le 25 Novembre 1813. Le Chef de Bataillon ayde de camp Bernes.

ontslagen te zullen worden, wanneer de personen, voor welke zij in bewaring waren genomen, weder zouden zijn losgelaten, waartoe in Utrecht door de betrekkingen der gijzelaren geene pogingen werden gespaard. — Inzonderheid verdient te worden vermeld, dat bij het in hechtenis nemen van den Heer de Perponcher, de Baron van Tuijll van Serooskerken, tegenwoordig Gouverneur van Noord-Holland, toenmaals sousprefect van het Departement der Zuiderzee, zich als borg voor gemelden Heer aanbood, terwijl de Heer van Nes Kolonel ter zee, thans lid van het Hoog Militair Geregtshof, zich hiertoe mede als borg wilde stellen, of zelf naar Amsterdam reizen, ten einde het ontslag van den Admiraal Truguet te bewerken, voor denwelken de Heer de Perponcher voornamelijk als gijzelaar diende.

Niet lang mogten zij in deze zoete dwaling verkeeren: Op Maandag den 29en November werd den Heeren Gijzelaars aangezegd, dat zij den volgenden morgen ten 8 ure, volgens de bevelen van den Senateur en Generaal Rampon en den Generaal Molitor, welke laatste daags te voren deszelfs hoofdkwartier binnen Gorkum had gevestigd, onder het geleide van vier gendarmes zouden worden overgebragt naar Breda, en des anderen daags naar Antwerpen, dewijl de gevangenpoort moest ontruimd en alle gevangenen, zoo wel als de gijzelaars, naar Antwerpen gevoerd worden. Nog steeds hopende eenig berigt te zullen bekomen aangaande de pogingen, binnen Utrecht tot hun ontslag aangewend, zochten zij de verdere verwijdering van de stad hunner inwoning te

voorkomen, en zonden, na voorafgaand overleg met den Commissaris van Politie Peuchen, aan den Secretaris Generaal Stuers eenen brief van den navolgenden inhoud:

Hoog Edel Gestrenge Heer!

» Vernomen hebbende dat wij op morgen als » otages naar Breda, en vervolgens naar Antwerpen » zouden moeten worden vervoerd, vinden wij ons » daardoor in zeer groote ongelegenheid, te meer » daar de meeste van ons reeds verre in jaren geavan» ceerd, en met zware huisgezinnen zijn belast, en » meer bijzonder, daar wij hopen mogen dat de » demarches, welke door onze naastbestaanden en » vrienden in 's Hage gedaan zijn, dat effect zullen » hebben, dat de Heer Prefect van Marine en de » Adjudant van den Heer Generaal Molitor, eer» lang zullen worden ontslagen, en dus de redenen » van onze arresteringe zullen ophouden.

» En het is uit dien hoofde, dat wij de vrijheid » nemen U Hoog Ed. Gestr. aller instantelijkst te » verzoeken, voor ons bij den Heer Generaal Moli» tor en Senateur Rampon te effectueren, dat » aan ons een convenabel uitstel van een paar dagen » mogte worden verleend, zoo dat het antwoord » op de bovengemelde demarches, welke reeds kort » na onze arresteringen, immers reeds sedert drie » dagen gedaan zijn, moge kunnen inkomen.

» U Hoog Ed. Gestr. zoude ons en onze familien » hierdoor ten hoogsten verpligten, en ons de leven-

» digste dankerkentenissen opleggen, terwijl wij de
» eere hebben met het diepst respect te zijn."

Hoog Ed. Gestr. Heer!

U Hoog Ed. Gestr. Onderdanige en
Gehoorzame Dienaren,

(*was geteekend*) W. E. de Perponcher.
Ph. Ram.
C. Singendonck.
N. W. Buddingh.

Deze brief had geen gunstig gevolg; de Commissaris van Policie kwam kort daarna kennis geven dat de Generaal Molitor op dit verzoek niet had geantwoord, en zij dus moesten vertrekken met twee rijtuigen voor de vier gijzelaars, en vier gendarmes, terwijl de laatsten kosteloos van Antwerpen naar Gorkum moesten worden teruggevoerd.

Op Dingsdag den 30en November stonden de twee rijtuigen (*) des morgens ten 8 ure voor het verblijf der gevangenen gereed.

Aandoenlijk was het afscheid dat hier door den Heer de Perponcher van zijne dochters, en door den Heer Buddingh van zijnen zoon werd genomen. Voor dezen hevigen schok was de Heer Ram bewaard gebleven, wiens zonen, op diens uitdrukkelijke begeerte, op zaturdag den 27en naar Utrecht waren teruggekeerd, ten einde zoo mogelijk eene uit-

(*) Voor elk derzelven, met vier paarden bespannen, bij den Postmeester te Gorkum gehuurd, moest f48 betaald worden tot Breda, en voor één derzelven f 36 van Breda tot Antwerpen.

wisseling der Gijzelaren tegen den aangehouden vice-admiraal Truguet en den aide de camp van den generaal Molitor, bij het provisioneel Hollandsch bestuur te bewerken. Wij zullen niet herhalen wat hieromtrent door de Heeren de Perponcher en Buddingh is vermeld, doch niemand voorzeker zal het verhaal dezer scheiding zonder aandoening lezen.

Omtrent half weg gekomen, brak het rijtuig waarin zich de Heeren de Perponcher en Ram met eenen brigadier en een gendarme bevonden, waarom gemelde Heeren in een hen volgend rijtuig werden geplaatst, waarin de Heer Dedel, intendant van de paleizen des Keizers in Holland, werd overgevoerd, (*) terwijl een boerenwagen werd aangenomen, om de gendarmes en de bagage te vervoeren. — Ook het tweede rijtuig brak, waarin de Heeren S. en B. met twee gendarmes geplaatst waren, die daardoor werden verpligt tot Geertruidenberg te voet te volgen, alwaar het rijtuig zoo veel mogelijk hersteld, en tot de verdere vervoering naar Breda werd bekwaam gemaakt.

Woensdag den 1ste December werd de reis naar Antwerpen des morgens ten 6 ure voortgezet, in eene daartoe te Breda afgehuurden wagen voor zes personen, waarin de gijzelaars met den Heer Dedel en een gendarme plaats namen, terwijl de overige geleiders in het tweede rijtuig volgden.

Des namiddags te Antwerpen aangekomen, werd de intrek genomen in het logement *de Beer*, alwaar de

---

(*) Deze Heer was in Gorkum gearresteerd.

gevangenen des nachts, gelijk op de vorige plaatsen, onder de bewaring der gendarmes verbleven.

Na eenen dag alhier te hebben vertoefd, werden zij op Vrijdag den 3^{en} December in het klooster der Cellebroeders (Cellieten) overgebragt, alwaar zij niet meer door gendarmes bewaakt werden. — Gedurende de 10 dagen, welke de gijzelaars in gemeld klooster doorbragten, werd hun toestand hun zoo dragelijk mogelijk gemaakt. De Pater van dit Convent, Gomarus Beldens, en zijne weinige kloostergenooten, wendden alles aan tot verzachting van hun lot. Hier hadden de gijzelaars gelegenheid aan hunne familien te schrijven, en sommigen ontvingen berigten van hunne betrekkingen. — In het bovenhuis was hun eene slaapkamer aangewezen, voorzien van 5 bedden, voor hen en den Heer Dedel, en eene beneden kamer tot dagelijksch verblijf, terwijl de wandeling door de gangen van het huis en den tuin, voor hen was opengesteld: ook vervoegde zich de secretaris van den commissaris van Policie op den 6^{en} December in het klooster, om de gevangenen af te vragen of de Heeren te vreden waren over de behandeling der kloosterbroeders, en na een toestemmend antwoord verzekerde hij hen van de geneigheid van den commissaris, om ten hunnen genoegen alles te verrigten wat in zijne magt stond, waarna zij des avonds een bezoek van den commissaris zelven ontvingen.

Op Zaturdag den 11^{en} December, vervoegde zich een wachtmeester der gendarmerie bij de gijzelaars, en kondigde hun aan, dat zij op Maandag morgen den 13^{en} dier maand met de andere gevangenen, op last der

hooge policie, uit het klooster naar Parijs zouden worden gevoerd, daartoe bevelende het noodig getal rijtuigen zich aan te schaffen, zoo dat de vermogenden de kosten voor de min vermogenden zouden behooren te dragen.

Zij gaven zich vele moeiten, om hiervan te worden ontheven; te vergeefs toonden zij aan, dat zij tot nog toe op zich zelven, en in geene de minste betrekking tot de overige gevangenen hadden gestaan; te vergeefs wendden zij zich ter ontheffing hiervan aan den Commissaris Generaal der Policie, zij ontvingen den volgenden dag berigt van den wachtmeester, dat hij order had, hen met de overige gevangenen te doen vertrekken, onder het geleide van 8 gendarmes, en de Heer O z ij, van wien zij gedurende hun verblijf te Antwerpen, ook vele blijken van hulpvaardigheid hadden ondervonden, deelde hun des avonds het verlangen van den Commissaris van Policie mede, dat de gegoeden de *edelmoedigheid* zouden hebben, voor de onvermogenden te zorgen; hierop werden er rijtuigen besproken om den volgenden morgen te 10 uren de reis naar Brussel aan te nemen.

Op Maandag den 13^{en} December werden de gijzelaars met al de andere gevangenen van Antwerpen vervoerd, en niettegenstaande de moeijelijkheid, welke zoodanige reis heeft voor stille burgers, aan geene buitengewone inspanningen gewoon, gevoegd bij den gevorderden leeftijd van de meesten hunner, en het gure jaargetijde, werd de reis gedurende zeven dagen onafgebroken over Mechelen, Brussel, Mons, Valenciennes, Cambray, Troyes en Senlis, naar Parijs voortgezet, in welke laatste stad zij op Zondag den 19^{en}

na den middag aankwamen, en hunnen intrek namen in het Hôtel de Bretagne.

Den 20sten December werden zij onder het geleide van den wachtmeester en 8 gendarmes die hen van Antwerpen af begeleid hadden, naar het Ministerie van Policie gebragt, en had hen de vermoeijende reis reeds veel hinder veroorzaakt, waarbij zij echter blijkbaar in hunnen ligchamelijken welstand werden gesterkt, dit alles konde niet opwegen tegen de onwaardige behandeling welke hun nu stond te wachten; ja wij durven veilig verzekeren, dat de Franschen, welke in hunne plaats in Holland gebleven waren, eene betere verzorging hebben genoten, niettegenstaande de gemoederen door de jongste gebeurtenissen hevig tegen de onderdrukkers waren opgewonden. Aan het Bureau van Hooge Policie vertoefden zij van des morgens tien tot des middags vier uren, in een vertrek met alle de gevangenen door elkander, terwijl slechts de Heer Dedel tot een verhoor werd toegelaten. Eindelijk werd hun bevolen eenen bediende der Policie in een rijtuig te volgen, die hen naar de gevangenis La Sainte Pelagie bragt; en mogten zij nu, die sedert den morgen niets hadden genuttigd, eenige spijze doen aanbrengen, welke gewaarwordingen moesten niet bij hen oprijzen, toen een opziener binnen trad, en op eenen gestrengen toon hun beval, dat zij na den maaltijd afscheid van elkander zouden nemen, dat zij *au secret* zouden worden geplaatst en elkander niet weder zien? wij gelooven den *twee en zeventig* jarigen grijsaard de Perponcher, wanneer hij hiervan zegt: » Dit, ik beken het, trof mij zoo geweldig, dat ik groote moeite had mij bij de gepaste evenmoedigheid te houden."

Tegen acht uren des avonds werden de vrienden gescheiden. Men bragt hen naar boven, tot geheel onder het dak van het hooge gebouw, en na dat men hun had toegestaan eene kaars te koopen, welke zij op eene flesch konden plaatsen, namen zij een hartelijk en roerend afscheid, onzeker hoe de woorden, *gij zult elkander niet wederzien* moesten worden uitgelegd. Nu werden zij ieder afzonderlijk in een steenen vertrek of hok van negen voet in het vierkant, geplaatst; een steenen kagcheltje, echter dien avond zonder vuur, eene open brits, tafeltje, stoel of krukje, eene kruik met water, een stalbezem,* ziedaar alles wat hun tot gebruik was toegestaan. Hoe deze nacht en de volgende morgen door onze gevangenen werd doorgebragt, laat zich gevoelen, niet beschrijven; doch op dien dag des middags ten vier ure werd het hun vergund elkander weder te zien. Wij kunnen ons niet weerhouden dit met de woorden van den edelen de Perponcher ter neder te stellen, daar het zoo eenvoudig als natuurlijk en geheel uit het hart is geschreven.

» Onder 't middagmaal kwam de cipier mij uitnoo» digen, tot eene kleine wandeling, maar mij bezig » met eten ziende, trad hij terug, » wandelen is mij » nu beter dan eten," zeide ik, en was reeds » uit de deur, eer hij mij antwoorden kon. Hij » sprak nog van uitstel, maar ik riep enkel neen! » en trad vooruit.

» Toen bragt hij mij naar beneden, op eene vrij » ruime binnenplaats, met getraliede gevangenissen » omringd, in dewelke de veroordeelden aan den » arbeid waren en er wel eens eenen vrolijken, luid-

» rugtigen deun deeden door heenen klinken. Ik
» wandelde aldaar een klein half uur, terwijl hij zich
» van tijd tot tijd vertoonde, maar zonder mij iets
» te zeggen. Men oordeele dus over mijne verrassing
» en vreugde, toen ik terug gekomen op onze ver-
» dieping, mijne vrienden op den gang en alle de
» hokken open vond. Wij vlogen elkanderen in de
» armen, als of wij van eenen verren gevaarlijken togt
» waren teruggekomen. En nu vernam ik tot mijn
» innig genoegen, dat het *secret* was opgeheven, wij
» op de benedenste verdieping zouden worden ge-
» plaatst, en wel de Heeren Ram, Buddingh en
» ik in één vertrek. Terwijl ook alle de overige
» vertrekken dezer verdieping, bij dag open zijnde,
» wij mede tot alle de overige staatsgevangenen toe-
» gang zouden hebben."

Ofschoon van dag tot dag in het voor ons liggende verhaal staat opgeteekend wat den gevangenen is wedervaren, zijn de verschillende dagen zoo aan elkander gelijk, dat de vermelding daarvan als van minder algemeen belang kan worden beschouwd. De eenige afwisseling in dezelve is de gestadige teleurstelling, waardoor zij werden geslingerd, daar nu eens uitzigt op verbetering, dan weder hoop op vrijlating werd gegeven; deze eentoonigheid en mindere belangrijkheid voor een lezend publiek kon ook wel niet anders zijn bij personen, die zich zoo min mogelijk in aanraking stelden met die menschen, welke hunne meeste en gewone huisgenooten waren, en die den dag doorbragten, gelijk wij letterlijk uit het dagverhaal overnemen:

» Zaturdag den 25en December, hielden de Heeren

» zich bijzonder in den morgen bezig met de gewig-
» tigste gebeurtenis voor het geheele menschdom,
» waaraan het kersfeest is toegewijd, zoo door het
» lezen der geschiedenis van de geboorte des Zalig-
» makers der wereld, als met nuttige gesprekken en
» overdenkingen over dezelve."

Wij zullen dan ook, hoewel het dagverhaal voet voor voet volgende, niet van elken dag afzonderlijk gewagen, maar alleen van de zulken, welke eenige verandering in hunnen toestand te weeg bragten, of zelfs eenigen invloed op hunne gemoedstemming hadden, daarbij met de eigen woorden des Schrijvers de verdiende hulde toebrengende aan hen, die zich ook aldaar hun lot aantrokken; eere toch wien eere toekomt.

Op Donderdag den 28sten December werd de Heer de Perponcher verzocht, zich aan het ministerie van policie te vervoegen, en derwaarts, verzeld van eenen beambte der policie, met eene fiacre overgebragt zijnde, is ZijnEd. des namiddags bij den Heer Chevalier des Marets, Chef der eerste divisie van het departement, ten gehoor toegelaten, welke de toezegging deed van aan den Keizer te zullen voordragen, dat de gijzelaars naar eene kleine stad in de nabuurschap van Parijs zouden worden gebragt, om aldaar onder elkanders verantwoordelijkheid te verblijven.

Hoezeer zij nu hoopten spoedig uit den kerker ontslagen te zullen worden, verliepen echter eenige dagen zonder hiervan iets te vernemen: het was daarom dat zij, na gevraagde toestemming, een bezoek ontvingen van den bankier Slingerland, door wiens medewerking bij den advokaat Guichard eene

petitie aan den minister van politie werd opgesteld, welke de gevangenen den laatsten December teekenden, en waarin zij verzochten om onder borgtogt te worden ontslagen, en, het zij in Parijs, Versailles, of eenige andere plaats in de nabuurschap te mogen verblijven, en zoo dit niet kon worden toe. gestaan, of het hun alsdan mogt vergund worden in een der huizen van gezondheid te Chaillot te worden geplaatst. — Ook van anderen mogten zij deelneming ondervinden.

Op den 6en Januarij ontving de Heer de Perponcher een bezoek van den Heer Baghenault, eenen der eerste bankiers van Parijs, die van den Heer Ozij te Antwerpen eene aanbeveling had ontvangen, welke hem met den Heer de Perponcher en diens lotgenooten bekend maakte; ook deze Heer gaf de verzekering, alle pogingen te zullen aanwenden, om hunnen toestand te verzachten en te verbeteren.

De volgende dagen verliepen weder met uitzigten op verbetering en de daarop volgende teleurstelling; waarom zij den 11en Januarij een verzoek indienden, bij den Heer de Maretz, dat aan hunnen bediende de vrije toegang tot de gevangenis mogt worden verleend; daar drie hunner den ouderdom van 72, 64 en 60 jaren hadden bereikt, en deze hulp hun dus zeer aangenaam zoude zijn; doch wie kan zich deze behandeling van gijzelaars verklaren? alhoewel het dagverhaal tot in kleine bijzonderheden alles bevat, staat nergens opgeteekend, dat hun dit verzoek is ingewilligd geworden. Bijzondere personen mogten hunne smarten lenigen, en de vonk der hoop

niet geheel uitblusschen, het bestuur bleef doof voor alle klagten en smeekingen. — Van het eerste mogten zij dienzelfden dag weder een treffend bewijs ondervinden; het verhaal zegt daaromtrent: wijders bekwamen de gijzelaars dien dag eene missive van den Heer J. Dedel, die hen van Gorkum naar Parijs had verzeld, en tot zijn ontslag, slechts weinig dagen geleden, met hen in de Pelagie in bewaring was geweest; met wien zij ook dagelijks eenen aangenamen omgang hadden onderhouden. Deze Heer bood hun aan, zijne en zijner familie goede diensten te willen aanwenden, ten einde verzachting in hun lot te bekomen, met verzoek om van de gijzelaars de vergunning te ontvangen, met den Advocaat Guichard te spreken, en van hem te vernemen, wat daarin was geschied, ten einde de te nemen maatregelen daarnaar in te rigten, hetgeen door de belanghebbende dankbaar werd aangenomen. Dan, de vereenigde pogingen van alle deze menschenvrienden bragten niets te weeg! Het zoude te lang ophouden, wanneer wij wilden vermelden hoe hun nu eens werd toegezegd, dat de stad Gien, 35 uren van Parijs, dan weder de stad L'Aigle, op eenen afstand van 25 uren, hen tot verblijf zoude worden aangewezen, en zij van dag tot dag, van week tot week werden geslingerd, somtijds met de bijgevoegde verzekering, dat het bevel daartoe reeds zoude geteekend zijn: wij gaan dit alles voorbij, om uitvoeriger verslag te geven van de pogingen, aangewend door eenen vermogenden beschermer, dien zij in den gewezen Koning van Holland vonden, en die eindelijk hun geheel ontslag uit de gevangenis bewerkstelligde.

Op den 14en Februarij vervoegde zich aan de Pelagie,

de Heer Zocher, Secretaris van Lodewijk Napoleon, gewezen Koning van Holland, en deelde uit naam van dezen aan de Heeren mede, dat Z. M. reeds veel moeite had aangewend, om hun lot te verzachten, doch altijd ten antwoord had bekomen, dat zulks van den Keizer afhing, die zich thans buiten Parijs bij de armée bevond; doch dat Z. M. hun liet afvragen, of zij ook eenige behoeften hadden? Na betuiging van gevoelige erkentelijkheid voor deze deelneming, verzochten de Heeren om Z. M. voor zijn aanbod dank te zeggen, daar zij voor het tegenwoordige geene ondersteuning in geld behoefden; zij ontwikkelden echter de reden hunner gevangenneming, en verzochten of zij door tusschenkomst van Z. M. niet eerlang gezamenlijk zouden uitgewisseld kunnen worden; doch indien zulks door de afwezigheid van den Keizer niet konde geschieden, dat het hun dan aangenaam zoude zijn, wanneer zij onder borgstelling werden ontslagen, en Parijs hun ten verblijf werd aangewezen, of dat zij aldaar in eene *maison de santé* werden verplaatst.

Dingsdag 15 Februarij gaf de Heer Zocher aan de Heeren kennis, dat ZEd. hunne begeerte aan den gewezen Koning had overgebragt, en deze hun de verzekering gaf, alle moeite in hunne zaak te zullen aanwenden, en indien het mogt worden toegestaan, dat zij onder borgtogt konden ontslagen worden om in Parijs te verblijven, dat Zijne Majesteit, zich verzekerd houdende van hunne trouw, bereid was zich zelven tot borg te stellen; welk aanbod met betuiging van de grootste erkentelijkheid werd beantwoord. Den 18^{en} daaraan volgenden kwam de Heer Zocher hun wederom ver-

zekeren, dat Z. M. werkzaam bleef in hunne zaak, en gemelde secretaris dienzelfden avond de moeder des Konings hoopte te kunnen onderhouden over hunne verplaatsing in eene *maison de santé*. Dan ook deze poging was te vergeefs, en op den 28ste Februarij ontvingen de Heeren het treffend berigt, dat zij als de eenig mogelijke gunst, welke hun kon worden toegestaan, zouden worden vervoerd naar St. Malo, eene zeestad op den afstand van 91 uren van Parijs.

De Heer Slingerland, die niet opgehouden had mede werkzaam te zijn voor de gevangenen, en hun nu ook deze tijding bragt, voegde er bij, dat ZEd. reeds voorloopig zijnen twijfel had te kennen gegeven, of dit den Heeren aangenaam konde zijn, en dat ZEd. den Heer de Case had onder het oog gebragt, dat de Admiraal Truguet, welke zich als staatsgevangene te 's Hage bevond, in den Marechal de Turenne was gelogeerd, met vrijheid, om onder geleide in de stad te mogen wandelen. De Heeren verzochten dan ook den Heer Slingerland, om alle zijne pogingen aan te wenden, ten einde dit besluit niet mogt worden ten uitvoer gebragt, en dit gelukte; waarbij zij den 4 Maart nog de verzekering ontvingen, dat zoowel door den Heer Senateur Schimmelpenninck bij Joseph Napoleon, gewezen Koning van Spanje, als door een bijzonder persoon bij den Minister van Oorlog, alles werd in het werk gesteld, wat tot verzachting van hun lot konde strekken, gelijk ook door den Heer Salomon Dedel, schoonzoon van den Heer Schimmelpenninck en Mr. P. J. de Bije, lid van het hof van Cassatie mede hiertoe moeite werd aangewend.

Eindelijk hadden de vereenigde pogingen van zoovele voorname personen de uitwerking, dat de Heer Zocher op den 9^{en} Maart hen uit naam van Koning Lodewijk kwam berigten, dat het plan, om de gijzelaars naar eene andere plaats te vervoeren, was veranderd, en de stad Parijs hen tot verblijfplaats was aangewezen, waarvan de Koning, door eene missive van den Minister van Policie was onderrigt, met bijvoeging dat Z. E. had order gegeven, deze dispositie terstond ten uitvoer te leggen.

De dankbetuiging voor deze tijding was geevenredigd aan de vreugde welke zij te weeg bragt; ook den volgenden dag verzekerde de Heer Slingerland, van den Heer Testard, Concherge van de Pelagie, vernomen te hebben, dat de vier gijzelaars met de Heeren Gunning en Mulder, die te Apeldoorn hunne woonplaats hadden, binnen twee dagen zouden worden in vrijheid gesteld, en den volgenden avond deelde de Concherge hun persoonlijk mede dat zij reeds ontslagen waren; doch bij gebrek aan eene schriftelijke order werd hun geduld nog langer op de proef gesteld, en niet dan door nieuwe tusschenkomst van Koning Lodewijk, aan wien zij door den Heer Zocher, den 16^{en} Maart van hunnen toestand berigt gaven, werd hun op den 17^{en} daaraanvolgenden door eenen officier der gendarmerie de aangename tijding van hun ontslag gebragt, met vrijheid zich in de stad en de voorsteden te kunnen begeven, mits binnen de Barrière blijvende.

Wij behoeven onze lezers niet te verzekeren dat van deze vrijheid dadelijk werd gebruik gemaakt, en zoo verwisselden onze gijzelaars, na een verblijf van

bijna drie maanden, la Sainte Pelagie met het Hôtel d'Hollande, dankbaar aan God en de menschenvrienden, aan wier tusschenkomst zij deze aanvankelijke bevrijding verschuldigd waren, terwijl zij hoopten dat dezelve weldra door eene volkomen bevrijding en gelegenheid tot terugkeer naar hun vaderland en hunne betrekkingen mogt worden gevolgd.

Nog op denzelfden avond van hun ontslag uit de gevangenis, meenden zij het hun pligt te zijn, een schriftelijk belet te vragen bij den voornaamsten bewerker van hunne vrijheid, den man, die zoo ongezocht als ongevraagd als eene flonkerende star van hoop, zich in de duisternis had vertoond, en zijnen persoon als borg voor hen had aangeboden; zij verzochten te worden toegelaten bij Lodewijk Napoleon, die hen den volgenden dag op de minzaamste wijze ontving, hunne dankbetuigingen beantwoordde met het verzoek om Parijs niet te verlaten alvorens denzelven nader te komen bezoeken, en zelfs hierdoor ingewikkeld ook zijne verwachting te kennen gaf, dat zij eerlang geheel zouden worden ontslagen. — Dit gaf nieuwe stof tot blijdschap; zoo weet de menschenvriend niet slechts met daden den ongelukkigen te helpen, maar ook door woorden van troost en uitzigten op verbetering, balsem in het gewonde hart te storten, en de kwijnende vonk van hoop gestadig aan te wakkeren.

Op Zondag den 20sten Maart genoten de Heeren de Perponcher en Ram de eer, nadat zij de godsdienstoefening in de kerk St. Antoine bij den Heer Monneau hadden bijgewoond, het middagmaal te gebruiken bij den gewezen Koning Lodewijk, de

twee andere Heeren waren door eene ligte ongesteldheid verhinderd dien dag hunne kamer te verlaten, en dadelijk bood Z. M. hun aan, dat wanneer zij, of de andere Heeren eenige hulp mogten behoeven, zij zonder schroom de zijne konden inroepen.

Tot den 30sten Maart bleven nu de staatsgevangenen in denzelfden toestand; zij genoten de meest mogelijke vrijheid in de stad, en hoezeer zij ook naar hunne betrekkingen verlangden, de verandering uit den toestand waarin zij gedurende 3 maanden hadden verkeerd, was zoo groot, de dankbaarheid voor de ondervonden deelneming zoo levendig, dat zij zich aanvankelijk reeds gelukkig genoeg rekenden, tot eindelijk op laatstgemelden dag eene gebeurtenis plaats had, welke het lot van Europa besliste, en ook op dat der gevangenen te veel invloed had, dan dat wij dezelve niet kortelijk in dit dagverhaal zouden opnemen.

Op den 30sten Maart dan, had een hoofdtreffen plaats tusschen de legers der Verbondene Mogendheden, onder bevel van den Veldmaarschalk Prins van Schwartzenberg, en de Fransche troepen onder den Maarschalk Hertog van Treviso in de nabijheid van Parijs, op de hoogte van Pantijn, Villeneuve, Montmartre en andere daarbij liggende plaatsen; van het aanbreken van den dag, tot des namiddags te half vier uren werd zeer hevig gevochten; doch nadat de hoogten waren genomen van waar de stad Parijs konde worden beschoten, werd eene overeenkomst gesloten, volgens welke de bondgenooten den volgenden morgen de stad zoude kunnen binnen trekken, en aan het Fransche leger, naauwelijks 15,000 man sterk, een vrije aftogt werd verleend; deze

overeenkomst werd door de Prefekten van policie en van de Seine afgekondigd.

Twee dagen te voren had de Keizerin van Frankrijk met Hoogstderzelver zoon, zich naar Rambouillet begeven, gelijk ook den volgenden dag eenigen van de Keizerlijke familie, als de moeder des Keizers, de gewezen Koning en Koningin van Holland, en de meeste van de Keizerlijke ministers de stad hadden verlaten, terwijl de gewezen Koning van Spanje Joseph Napoleon eene proclamatie deed afkondigen, om de Parijzenaren en de troepen tot eene dappere verdediging der stad op te wekken, met verzekering dat derelve slechts kortstondig behoefde te zijn, daar de Keizer met zijne zegevierende armee hun ter hulp snelde.

Den zelfden avond, en in den vroegen morgen van den volgenden dag, verlieten de Fransche troepen de stad Parijs, en op den middag van den 31en Maart deden H. H. M. M. de Keizer van Rusland, de Prins van Schwartzenberg die de plaats bekleedde van den Keizer van Oostenrijk, en de Koning van Pruissen, aan het hoofd der verbondene troepen hunnen intogt in de stad: deze geschiedde door de barrières St. Denis en St. Martin langs de Boulevards, over de plaats genaamd la Concorde, door de Elysesche velden, aan welker begin de Vorsten zich met derzelver gevolg plaatsten en het leger voorbij zich deden defileren. De trein duurde meer dan vier uren onafgebroken voort, en een getal van 60 à 70 duizend man trok de stad door, waarvan een gedeelte werd bestemd om met de nationale garde van Parijs de bezetting uit te maken, terwijl het grootste gedeelte in den omtrek der stad werd gelegerd.

Hoe ongunstig en gevaarlijk ook het oogenblik mogt schijnen, om in een vreemd land, dat door vreemde overwinnende troepen werd overstroomd en doorkruist, eene verre reis te ondernemen, terwijl men op verschillende punten nog handgemeen was, niets hield onze thans ontslagene stadgenooten terug, om in de armen der hunnen terug te keeren; reeds den 1ste April vervoegden zij zich bij den Gouverneur van Parijs, den Generaal von Sacken, ten einde passen te bekomen, en op den 6den daaraanvolgenden ontvingen zij, door bemiddeling van den heer d'IJvoij, Majoor en Aide-de-Camp van Prins Frederik van Oranje en Nassau, eenen pas in de hoogduitsche taal van den volgenden inhoud:

Toonders dezes zijn de heeren:

DE PERPONCHER,
RAM,
BUDDINGH,
SINGENDONCK,
met eenen bediende.

die tot hiertoe op eene onregtmatige wijze, als gijzelaars in Parijs terug gehouden zijnde, thans bevrijd, zich van hier naar Utrecht begeven.

Waarom de gezamenlijke militaire en civiele autoriteiten worden verzocht en aangemaand om de voornoemde heeren niet alleen ongehinderd op hunne reize te laten passeren, maar hun ook de noodige hulp en bijstand te doen geworden.

La Chapelle bij *Parijs* den 6 April 1814.

De Luit. Generaal van Z. K. Pruissische Majesteit, kommanderend Generaal van het 3 leger korps, Ridder enz.

(*was get.*) BULOW.

Zoodra zij vernamen dat eene diligence op Rijssel was begonnen te rijden, maakten nu de Heeren van de gelegenheid gebruik, vertrokken den 14 April uit Parijs, en keerden den 20 in den schoot hunner familie terug.

Mijne pen weigert hier eene flaauwe schets te geven der wederzijdsche aandoeningen; ik waag het niet te beschrijven wat iedereen kan gevoelen, maar niet in woorden uitdrukken; ik bepaal mij alleen met te zeggen, dat de terug gekeerden, op denzelfden avond van hunne aankomst, openlijk in de Domkerk hunnen dank bragten aan het Opperwezen, die ook dit kwaad ten goede had doen eindigen, en het zij mij vergund dit verhaal te eindigen met de eenvoudige kunstelooze woorden van het handschrift, hetwelk voor ons ligt, en niet is geschreven om gedrukt te worden, maar als herinnering te blijven voor de naaste betrekkingen, aan welke hier mede onze dank zij gebragt voor de vergunning der inzage.

» En is alzoo deze voor hen zoo treurige gebeurtenis, onder de goddelijke bewaring en ondersteuning, en onder het genot van vele inmengselen van het goede, geëindigd en ten beste gekeerd; waarvan deze korte aanteekeningen, zonder invoeging van eenige aanmerkingen, ten overvloedigen bewijze verstrekken."

Nijverheid.

OVER KATOEN-FABRIJKEN.

Onder de voortbrengselen van het plantenrijk, welke zoowel tot voorziening in de behoefte van kleeding strekken, als voor den handel en de menschelijke nijverheid veelvuldige weldaden verspreiden, mag voorzeker de heester, wiens vruchten de zoo hoog geschatte boomwol of het katoen oplevert, onze hooge belangstelling worden waardig geacht. De aanwending van deze plant tot kleeding kenteekent zich reeds van de vroegste aartsvaderlijke tijden, en latere onderzoekingen hebben zelfs het bewijs opgeleverd, dat de kleeding der Egyptische mumiën, als het oudste weefsel, hetwelk schier verderf en vergankelijkheid wederstaat en tot onze tijden gekomen is, werkelijk voor eene katoenen stof moet worden gehouden.

De oorsprong der katoen-fabrijken in China en de Oost-Indiën verliezen zich in de grijste oudheid. Die van China waren reeds in de vroegste tijden aanwezig, doch het verdient opmerking, dat hare groote ontwikkeling slechts voor de volgende eeuwen is bewaard gebleven. Uit de oorkonden van China, ten

tijde der beruchte Dynastie, elfhonderd jaren vóór Christus geboorte, blijkt, dat men als toen nog geen belang in de aankweeking der katoenplant stelde; zelfs zijn er bewijzen, dat deze teelt omtrent twee honderd jaren vóór de christelijke tijdrekening, nog niet is aanwezig geweest. Zes honderd jaren na Christus geboorte, werd de stof van inlandsche katoenplanten vervaardigd, en als toen bepaaldelijk gehouden voor geschenken aan den Keizer en deszelfs Hovelingen. De Keizer Outi beklom in het j[illegible]02 den troon, met een katoenen kleed omhangen. In de zevende eeuw werd de katoenplant nog slechts in enkele tuinen aangekweekt, en de romantieke dichters van dien tijd verhieven hemelhoog de treffende schoonheid van derzelver bloem. Sedert heeft de voortteeling van de katoenplant, ook buiten de tuinen, meer op uitgestrekte velden, algemeen plaats gegrepen; en ook toen nog werden de schoonste voortbrengselen alleen gehouden voor geschenken aan den Keizer en de vreemde vorsten. In de elfde eeuw had de aankweeking der katoenplant reeds eene zeer aanmerkelijke uitgebreidheid verkregen, en men kan slechts van dien tijd aannemen, dat de kleeding met katoenen stoffen zich over verschillende standen des volks verspreid heeft.

De *katoen-boom* is in China ingevoerd geworden in het jaar 1280, ten tijde van de verovering van dat rijk door de Mogolsche tartaren. Sedert heeft de regering de verspreiding van dezen nuttigen boom, op alle wijzen aangemoedigd. In den beginne vond deze weldadige instelling nog eenen aanmerkelijken tegenstand, en mogt niet dan in het jaar 1368 gelukken,

dat men al de menigvuldige vooroordeelen en tegenkantingen was te boven gekomen. Thans kleedt zich negen-tiende gedeelte des volks van dit onmetelijk rijk met katoenen stoffen, alleen voortbrengselen van hunne eigene fabrijken. Wie noemt ons het getal, wie stelt ons het onafzienlijk veld voor oogen, van zoo vele honderd duizenden katoen-fabrijken, als er dus in het chineesche Keizerrijk moeten aanwezig zijn? — Al de katoenen worden in China geverwd; de witte wordt alleen voor rouwgewaad gedragen; ook is deze witte kleeding bij hen een zinnebeeld der onschuld, en wordt bij plegtige offeranden, met den hoogsten eerbied, als een Godsdienstig kleed beschouwd.

Een zeer voornaam gedeelte der voortbrengselen van de chinesche katoen-fabrijken zijn de Nankins en eenige Chitsen. De echte chinesche Nankins worden niet geverwd, maar derzelver kleur is de eigendommelijke van de katoenplant. De toeneming der Chinesche bevolking in eene grootere evenredigheid dan die der fabrijken, heeft sedert vijftig jaren, eene meerdere behoefte veroorzaakt, en daardoor ook aanleiding gegeven, dat men den invoer van gefabriceerde katoenen lijnwaden uit de Oost-Indiën in China, onder zekere bepalingen, heeft toegelaten. Deze invoer, is van tijd tot tijd aanmerkelijk toegenomen. Het gezamenlijk bedrag van het jaarlijksch vertier aan katoenen stoffen in het onmetelijk rijk van China wordt op meer dan duizend Millioenen Nederl. Guldens begroot, waarom de Engelschen bij gelegenheid hunner kostbare Ambassades naar China, hebben getracht van den chineschen Keizer bijzondere voorregten en privelegiën tot den invoer

van katoenen stoffen te verkrijgen, welke in Engeland zijn gefabriceerd; maar de chinesche trotschheid, en hun afkeer om vreemde natien, door den handel en de voortbrengselen van nijverheid, te veel met de Chinesche natie zelve in aanraking te brengen, hebben al deze pogingen, grootendeels doen mislukken. Men is van meening, dat bij wel beraden overleg zoodanige inwilliging welligt eerder aan ons dan wel aan de Engelschen zoude worden toegestaan. De Chinezen hebben ten allen tijde bewijzen gegeven van eene over oude geneigdheid en belangstelling in een verkeer met Java, en wanneer aan hen meerdere voorregten voor hunnen handel op dit eiland werden toegestaan, zouden wij Nederlanders, waarschijnlijk veel meer dan de Engelschen, voordeelige voorwaarden tot den invoer van katoenen stoffen uit nederlandsche fabrijken kunnen bedingen.

Wat de Oost-Indiën betreft, waar de katoenplant inlandsch is, vele schrijvers willen beweren, dat het vervaardigen van katoenen stoffen in de Oost-Indiën reeds vroeger heeft plaats gehad en vóór dat deze volkeren in kasten verdeeld werden, waaruit dan ook deszelfs hooge oudheid zoude kunnen afgeleid worden; wat evenwel derzelver fabrikaten betreft is het opmerkelijk, dat men geredelijk kan aannemen, dat dezelve zich, sedert drie duizend jaren, op dezelfde hoogte hebben staande gehouden. De oorzaak ligt daarin, dat de nakomelingen steeds denzelfden slenter, dezelfde wijze van inzameling, van zuivering van katoen, dezelfde wijze van spinnen, dezelfde soort van werktuigen, denzelfden toestel en wijze van we-

ven behouden en navolgen als hunne voorvaderen, en wel als het gevolg eener wetgeving der Hindo's, waarin bij zekere artikelen onder anderen bepaald en uitdrukkelijk voorgeschreven wordt, dat de zoons hetzelfde bedrijf, en op dezelfde wijze en geaardheid moeten uitoefenen, als hun vader. Dit voor waarheid aannemende, is hieruit dan ook de natuurlijke oorzaak af te leiden, waarom de industrie dezer Indianen, in dat vak van nijverheid, steeds op hetzelfde standpunt van kennis in uitvinding en bekwaamheid heeft moeten verblijven, en de Europeanen, en wel bijzonder de Engelschen, hierop aandachtig geworden, dat Indisch nationaal vooroordeel, bij eene hoogere beschaving, tot hun voordeel hebben weten aan te wenden (*).

Te voren overstroomde het Indisch fabrikaat geheel Europa, en werdt dit werelddeel daarvoor aan Indie, voor millioenen schatpligtig; thans is het omgekeerd, en de vorderingen, die de Europeanen, bijzonder de Engelschen in hunne werktuigen, in de scheikunde, en alle ontwikkeling van menschelijk vernuft gemaakt hebben, verkrijgen nu in tegenoverstelling een wederkeerig vertier en aanleg tot gelukkige en voordeelige verbindtenissen met hen, van wien zij te voren, te dezen opzigte, afhankelijk waren. Zóó verwisselt, zóó verandert, zóó bestiert eene Hoogstwijze Voorzienigheid alles ten beste van het algemeen welzijn,

---

(*) Het zoude hier geschikt zijn om van de Engelsche katoenfabrijken gewag te maken, doch wij behouden ons voor, bij eene nadere gelegenheid hierop, en wel bijzonder in betrekking tot ons land, terug te komen.

opdat in de schakel der dingen, elk land, elk volk, wanneer het slechts werkzaam is, en de heerlijke en edele vermogens van zijnen geest, ten eigen en ten algemeenen nutte aanwendt, op zijne beurt, gelukkig en voorspoedig kan zijn.

Wij mogen echter niet vergeten hier optemerken, dat vroeger, en wel van onheugelijke tijden af aan, Oud Nederland, de algemeene markt en stapelplaats is geweest der oost-indische en andere katoenen lijnwaden en manufakturen voor geheel Europa, want op deze markt werden niet alleen aangevoerd die, welke de nederlandsche bezittingen in de Oost-Indiën opleverden, maar ook andere natiën bragten dezelve benevens hunne manufacturen aldaar aan, omdat de geographische ligging van dit land, zoowel als de zuinige naauwgezetheid van den oud nederlandschen koopman, den eigenaar van een prompt en goed vertier tot eenen billijken prijs van zijne bij ons ter markt gebragte waren, verzekerde.

Zoo zijn er jaren geweest dat de aanvoer van oost-indische lijnwaden alleen, niet slechts hoogstbelangrijk was, maar dat ook het beloop daarvan, bij de nederlandsch oost-indische Compagnie verkocht, somtijds meer dan twaalf millioenen guldens heeft bedragen, en die geheele handel te zamen genomen, meermalen het montant van het geheel tot eene hoogte heeft gebragt, welke te verbazend is, dan dat men dezelve, slechts bij gissing, zoude durven begrooten.

Eenigermate zoude men dit kunnen afleiden wanneer men nagaat, dat de invoer van katoenen lijnwaden en manufakturen in de jaren 1814 en 1815 in

Amsterdam, Rotterdam ens. begroot is op een getal van vijfentwintig duizend balen of kisten. Elke dezer balen of kisten door elkander genomen, slechts op den matigen prijs of waarde van duizend gulden gesteld, zoo beloopt derzelver collective waarde de verbazende som van 45 millioenen guldens, en men heeft dan ook berekend, dat in Oud-Nederland in drie achtereenvolgende jaren in dit artikel alléén, meer dan honderd millioenen nederlandsche guldens zijn omgezet geworden.

Hoezeer de engelsche katoenfabrijken thans tot eene bewonderingwaardige hoogte en volmaaktheid zijn opgevoerd geworden, mogen wij ons toch beroemen dat de Oud-Nederlanders niet alleen de eerste in Europa zijn geweest, die zich het weven der katoenen hebben eigen gemaakt, maar ook op het einde der 17ᵉ eeuw de eerste katoendrukkerijen hebben aangelegd, welker voortbrengselen gedurende eene reeks van jaren, door geene inrigting van gelijken aard, hebben kunnen worden overtroffen. Men herinnere zich slechts aan de beroemde katoendrukkerij het *Klaverblad* van Mejufvrouw de Neufville aan den Overtoom bij Amsterdam, waarvan eene uitmuntende beschrijving door den Ridder de Bredoire is in het licht gegeven. Zeer vele andere katoendrukkerijen deelden ook in de toenmalige algemeene welvaart, tot dat de meesten, door de opgevolgde omstandigheden in latere tijden, zijn vernietigd geworden; enkele overgeblevenen echter hebben nog eenige opbeuring ondervonden ten tijde der fransche overheersching, uithoofde van het toenmalig continentaal stelsel, waar-

bij al het mogelijke werd aangewend om de nationale fabrijken tot eene hoogte te brengen, dat men zich van de voorbrengselen van Engeland, geheel en al konde ontdoen. Tot dat einde genoten de fabrijken en ook onder deze de katoendrukkerijen alle mogelijke bescherming, de veerkracht der nationale nijverheid werd in de hoogste spanning gebragt, men deed reuzenschreden en behaalde schitterende voordeelen. Geen wonder dat dit dan ook tot de oprigting van nieuwe katoendrukkerijen in ons vaderland aanleiding gaf, zoo als onder anderen alhier in de nabijheid van Utrecht, waarvan wij nu ten slotte niet kunnen nalaten, nog met een enkel woord melding te maken.

Het waren de Heeren gebroeders Pörtener, zoons van den Heer R. Pörtener, in der tijd eigenaar van een zeer aanzienlijk huis van koophandel op Noord-Amerika te Amsterdam, die zich met den Heer Quincke, een zeer ervaren fabrijkant, zoo wij meenen, van Elberfeld afkomstig, onder de firma van gebroeders Pörtener en Quincke hadden geassocieerd tot het oprigten eener uitgebreide katoendrukkerij op het terrein van de voormalige buitenplaats Gildestein, gelegen aan het einde der Wittevrouwestraat bij de Gildbrug, waar thans het zoo bloeijende Rijks Vee-Artsenijschool is gevestigd. Deze oprigting geschiedde nog in 1813, ten tijde der fransche overheersching, en dus ook onder de bescherming van het toenmalig continentaal stelsel, hetgeen zoo zeer had mede gewerkt om vele trafijken van denzelfden aard, tot het toppunt van welvaart op te voeren. De ligging

van deze fabrijk was uitermate welberaden en gelukkig gekozen, en er werden geene kosten gespaard, om zoo wel het fabrijkgebouw als alle de werktuigen en verdere bij dit bedrijf benoodigde inrigtingen tot zulk eenen trap van volmaaktheid daar te stellen, dat zij die van de voornaamste katoendrukkerijen in Engeland konde evenaren (*).

Bij den aanvang had men met vele moeijelijkheden te kampen, om werklieden te vinden, die genoegzame bekwaamheden bezaten tot de behandeling van werktuigen, hier te lande minder bekend; doch een onvermoeid geduld ook in het aankweeken van kundige werklieden tot andere bedrijven, deed dezelve te boven komen, en ofschoon de kort daarop plaats gehad hebbende keer van omstandigheden in 1814, de geheele ophouding van het fransche continentaal stelsel ten gevolge had, bemoedigde men zich met de hoop, dat het vrije handelverkeer gelegenheid zoude geven tot vertier naar andere landen en plaatsen, genoegzaam, om de eenmaal toen zoo kostbaar daargestelde inrigting, met goed gevolg te kunnen voortzetten. Reeds had men het zoo ver gebragt dat aan meer dan 150 familiën een toereikend middel van bestaan gegeven werd, en men zich in staat bevond, jaarlijks een getal van niet minder dan veertig duizend stuks gedrukt katoen voorttebrengen. Aanvankelijk bepaalde zich het debiet voornamelijk binnenslands, doch breidde zich naderhand uit tot een gedeelte van Duitschland

(*) Volgens de verklaring, door hen zelven aan ons gedaan, zijn voor de geheele zamenstelling van het etablissement, meer dan honderd duizend guldens te kosten gelegd geworden.

en de koloniën. Het duurde echter niet lang of de invloed der Engelschen, die bij den algemeenen vrede het vaste land met alle hunne fabrijkaten, waaronder ook die der gedrukte katoenen, overstroomden, bragt eene vermindering van prijzen te weeg, welke het onmogelijk maakte, om met eenig voordeel met deze te kunnen wedijveren; ook de koloniën werden met engelsche voortbrengselen overvoerd, en ter ruiling voor andere produkten, tot prijzen ter markt gebragt, waar tegen de nederlandsche fabrijken niet anders dan met verlies van groote kapitalen konden wedijveren. Men had ook nog de hoop gevoed, dat in 1814 bij de onderlinge bevrediging der volken, een vrije handel met matige regten, en alzoo een ongestoord genot der algemeene europesche nijverheid, als de grondslag van het staatkundig stelsel der Mogendheden zoude zijn aangenomen geworden, maar deze zoo gewenschte en zoo vurig verlangde vertroosting, mogt het geschokt Europa, na het doorstaan van zoo vele rampen en verwoestende oorlogen, niet te beurt vallen; men voerde het verbodstelsel in, een ieder vermeende daardoor zijne eigene welvaart te bevorderen, en geen van allen genoot de algemeen weldadige vruchten en zegeningen des vredes.

Het is bekend hoe in den drang van die omstandigheden, nog aanmerkelijk verzwaard door het rampvolle jaar van 1816, het Zijne Majesteit onzen geëerbiedigden Koning behaagde, met vaderlijke bezorgdheid de nationale nijverheid en inzonderheid den wankelenden staat der katoen-fabrijken te ondersteunen, doch dat aan geene dezer welgemeende pogingen door

het volhouden der prohibitive stelsels bij naburige Mogendheden, het gewenscht gevolg heeft mogen te beurt vallen. Een en ander heeft dan ook de onvermijdelijke vernietiging van zeer vele katoendrukkerijen, en daaronder ook die van de Heeren Pörtener en Quincke te dezer stede te weeg gebragt, alzoo de zeer aanzienlijke verliezen, reeds bij voortduring door hen opgeofferd, zonder eene volslagene ruïne niet langer konden worden volgehouden, waardoor dan ook, schoon voor de edele stichters met een bloedend harte, tot de afdanking der werklieden, en eindelijk tot eenen publieken verkoop van deze zoo kort aanwezig geweest zijnde doch indedaad belangrijke inrigting, besloten werd.

Ware deze voortreffelijke inrigting thans nog aanwezig, hoe zeer zouden wij ons dan niet verheugen, dat zij deelen mogt in den voordeeligen staat der thans bestaande vaderlandsche katoendrukkerijen, door eenen handel op onze oost-indische gewesten, zóó uitgebreid, zóó bloeijend, als nimmer in de vroege tijden onzer grootste welvaart, heeft plaats gehad.

Voor de Paardenmarkt van den 22sten Februarij zijn aangegeven:

Aan de Waardpoort. . . .	2	Paarden.
» de Catharijnepoort. . .	206	»
» de Tolsteegpoort. . . .	146	»
» de Wittevrouwepoort. .	75	»
» de Roodebrug. . . .	26.	»
» de Biltstraat.	141.	»
» den Vaartschen Rijn, .	71.	»
te zamen	667	Paarden.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1577. 13 Februarij, is het kasteel Vredenburg door de Spanjaarden aan Gillis van Barlaïmont, Heer van Hierges en Maximiliaan Graaf van Bossu overgegeven, en 27 wagens werden hun tot vervoer hunner bagage toegestaan. De burgers hadden reeds drie bruggen tot de bestorming gereed gemaakt, en dezelve aan de muren gehecht, terwijl zij gedurende het gansche beleg grooten ijver hadden aan den dag gelegd, ofschoon het geschut des vijands hun veel nadeel had toegebragt. Hieruit wordt wederom bewezen, gelijk Lipsius zegt, dat kasteelen sterke banden zijn voor eene kleine opschudding, maar zwak om eenen grooten en algemeenen opstand te beteugelen. Na de overgaaf is het in den beginne door de burgers eenigen tijd bezet, doch daarna door hen geslecht, waarop het volgende tijdvers is gemaakt.

MIt CraCht en groote Cost,
Is VtreCht Van VrebVrCh VerLost.

BUCHELL.

1586. 27 Februarij, zijn de hellebaardiers van den Graaf van Nieuwenaar en Meurs, Stadhouder van Utrecht, in het Convent van de Witte Vrouwen binnen Utrecht gevallen, en hebben aldaar alle kassen en kisten opengeslagen en het misgewaad daaruit genomen.

BOR.

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,**
GEDAAN AAN HET **Chemisch Laboratorium** VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te *UTRECHT*, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR **P. J. J. DE FREMERIJ.**

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
	745	38	W.	betrokken.
1 Febr.	746	43	W.	idem.
	747	42	W.	idem.
	746	37	Z. W.	betrokken.
2 id.	745	41	Z.	idem.
	743	41	Z.	idem.
	740^5	36	Z. O.	iets betrokken.
3 id.	744	43^5	Z. O.	idem.
	746	41	Z. O.	idem.
	756	36	O.	betrokken.
4 id.	760^5	36^5	O.	idem.
	762	37	O.	idem.
	766	34	O.	betrokken.
5 id.	765	36	O.	idem.
	765	37	O.	idem.
	761	38	W.	betrokken.
6 id.	760	43	N. W.	idem.
	760	40	N. W. t. W.	helder.
	757	40	N. W.	betrokken.
7 id.	756	43	N. W.	idem.
	756	39	N.	idem.
	764	30	N. O.	helder.
8 id.	765	36	N. O.	betrokken.
	765	34	N. O.	idem.
	759	45	N. W. t. W.	betrokken.
9 id.	759^5	48	N. W.	idem.
	761	47	N. W.	iets betrokken.
	762^5	45	W.	betrokken.
10 id.	760	47	W. N. W.	idem.
	758	46	W. N. W.	idem.
	756^5	37	W. N. W.	helder.
11 id.	758^5	41	N. W.	betrokken.
	762	38	N.	idem.
	761	37	N. W.	betrokken.
12 id.	758	42^5	N. W.	idem.
	758	38	N. W.	idem.
	770	31	N. O.	helder.
13 id.	772	39	N. O.	idem.
	773	36^5	N. W.	idem.
	772	40	N. W.	betrokken.
14 id.	772	42	N. W.	idem.
	772	36	N. W.	idem.
	773	37	N. W.	mistig.
15 id.	774	45	N. N. W.	helder.
	774	43	N. N. W.	idem.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Febr.	773	33	N.N.W.	helder.
	771	43^5	N.N.W.	idem.
	766^5	44	W.	betrokken.
17 id.	750^6	35^5	N.N.O.	buijig.
	751	33	N.	idem.
	749	37	N. W.	idem.
18 id.	758	32^5	N.O.	regen en wind.
	761	32	N.O.	idem.
	762	32	N.O.	idem.
19 id.	767	31	N. O.	betrokken.
	768	30	O.	idem.
	768	30^5	O.	idem.
20 id.	771^5	26	O.	helder.
	773	29^5	O.	idem.
	773	29	O.	idem.
21 id.	773	23	O.	helder.
	772	32	O.	idem.
	770	31	N.	idem.
22 id.	764	31	W.	betrokken.
	762	38	W.	idem.
	760^5	37	W.	idem.
23 id.	756^5	31	Z. W.	betrokken.
	756	41	Z. Z. W.	idem.
	755	38	Z. Z. W.	idem.
24 id.	752	28	Z. Z. W.	betrokken.
	751	42	Z. Z. W.	idem.
	749	37	Z. Z. W.	idem.
25 id.	743	34	Z.	betrokk. weinig gesn.
	742	42	Z.	idem.
	742	37	Z.	idem.
26 id.	742	34	Z.	weinig betrokken.
	742	41	Z.	idem.
	742	37	Z.	idem.
27 id.	742	40	Z.	helder.
	742	43	Z. Z. O.	betrokken.
	743	37	Z.	regenachtig.
28 id.	744	32^5	Z. Z. O.	weinig betrokken.
	745	38	Z. O.	betrokken.
	747	42	Z. O.	regenachtig.
29 id.	751	35	Z.	idem.
	752	43	Z. W.	betrokken.
	753^5	40	Z. Z. W.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

Februarij 1836.

STAAT DER **GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie** UTRECHT.

	Geborenen.							Huwelijken.	Echtscheidingen.	Overledenen.	
	Getal.		waaronder: Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M	V.			M.	V.
UTRECHT.	72	71	6	2	3	3	1	37	»	72	53
AMERSFOORT.	15	14	»	1	2	3	»	6	»	9	12
WIJK BIJ DUURSTEDE.	2	6	»	»	»	»	1	5	»	1	1
RHENEN.	9	4	»	»	1	»	»	»	»	3	1
MONTFOORT.	5	4	»	»	1	»	»	3	»	2	7
IJSSELSTEIN.	4	7	»	»	»	1	1	3	»	»	3

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpeil.
1. Februarij 1836.	3 el 29 dm.
15 ————	3 — 42 —
29 ————	4 — 77 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND FEBRUARIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 Februarij.

Hendrik Jacobus, Z. van J. Ockhuijzen.
Jacobus, Z. van P. de Bruijn.
Hendricus Gijsbertus, Z. van P. G. Sabee.
Arie, Z. van J. de Mink.
Fredrica, D van B. v. Reenen.
Hendrica, D. van C. v. Rooijen.
Frederik, Z. van F. Klomp.
Johannes, Z. van J. G. van der Smit.
Theodora, D. van J. Artz.
Maria Johanna, D. v. J. v. Lopik.
Cornelia Geertruida Antoinetta, D. van A. van Buuren.
Dirk, Z. van D. van der Wijs.

den 2 Februarij.

Hendricus Johannes Z. v. J. van de Kamp.
Johanna Maria, D. van J. Moen.
Johanna Josepha, D. v. J. Helwegen.

den 3 Februarij.

Jacoba, D. van J. van Veenendaal.
Elisabeth, D. van A. Geis.
Maria, D van H. Linschoten.
Catharina Anna, D. van J. de Groot.

den 4 Februarij.

Anthonia Everdina, D. van G. van Dorssen.
Petronella Johanna, D. van E. A. van der Velden.
Antonetta Maria, D. van N. Guillemin.
Christiaan Laurens, Z. van J. Lamaire.
Gerrit, Z. van G. Mulder.

den 5 Februarij.

Arnoldina, D. van D. Vleming.
Maria, D. van G. J. Blanke.
Leendert, Z. van A. van Winsen.
Hendricus, Z. van J. Jonkers.
Maria Hendrica, D. van W. van Wijk.
Corstiaan Arnoldus, Z. van C. A. van Veen.
Albertus Gerardus, Z. van J. van Lint.
Hendrica, D. van J. van Munster.
Cornelia, D. van A. van Schaik.

den 6 Februarij.

Jan Hendrik, Z. v. E. Wijtenaar.
Johannes Lambertus, Z van A. van Maanen.
Hermanus, Z. van Johanna van Luijn.
Johanna Francina Wilhelmina, D. van M. Siegelaar.
Johannes, Z. van C. van Offeren.
Gerarda Luberta, D. van C. Miltenburg.

den 8 *Februarij.*

Johannes, Z. van C. Mooijman.
Arie, Z. van J. de Gelder.
Cornelis, Z van H. Schuurman.
Arnoldus Johannes, Z. v. A. Gerards.
Jenneke, D. van L van Drongelen
Gerrit, Z. van C. van Gils.
Cornelis, Z. van H. Mulder.
Hendrik Willem, Z. van J. L. C. Schroeder van der Kolk.

den 9 *Februarij.*

Jacobus Pieter, Z van J. P. Massee.
Eva, D. van C Konst.
Adrianus, Z. van H. Hagendoorn.
Christiaan Arnoldus, Z. van J. C. Moot.
Johanna Sophia, D v. A Neuhaus.

den 10 *Februarij.*

Andries Christiaan, Z van F. H. van Capelle.
Gerrit, Z. van W. Smaling.
Gerrit, Z. van F. Sijpesteijn.
Jacobus Bernardus, Z. van J. Hentenaar.
Jacoba Hendrica, D van M. Holl.

den 11 *Februarij.*

Theodorus, Z. van C. van Dam.
Stephania, D. van T. van Doorn.

den 12 *Februarij.*

Wilhelmina Maria Alberta, D. van J. de Bont.

den 13 *Februarij.*

Willem, Z. van G. van Werkhoven.
Cornelia Johanna, D. van J. L. Bernhardi.
Maria, D. van J. van der Hoest.

Fredrik Andries, Z. van F. A. Tentije.
Nicolaas, Z. van H. van der Bogard.

den 15 *Februarij.*

Gerardus, Z. van J van Oostrom.
Alida Johanna Anthonia, D. van H C van Setten.
Hendricus, Z. van J. van Zutphen.
Hendrica Wilhelmina Sophia, D. van J. C A Moll.
Johanna Catharina, D. van L. Burgink.
Johannes, Z. en Maria, D. van J Wijne.
Hendricus Johannes, Z. van A. J. van Gelkum.
Theodorus Gerardus Johannes, Z. van J. R. van Rossum.

den 16 *Februarij.*

Hendrica Maria, D. van J. J. Goettsch.
Marcus Lion, Z. van L. M. Nathan.
Maria Cornelia Eva, D. van A. G. Kapteijn.
Jan Dirk, Z. van W. Jordaan.
Elisabeth, D. van P. de Bruin.
Gerritje, D. van J. van Zeijl.
Helena Benjamina, D. van C. A. L. Rodelstrantz.
Maria, D. van J. Overbeek.
Maria Elisabeth, D. van C. Anraad.

den 17 *Februarij.*

Johanna Catharina, D. van J. Dompeling.
Theodorus Johannes, Z. van J. H. Konst

Elisabeth, D. van L. Gijbels.
Jacoba, D van J. van Luijn.
Jacoba Adriana, D. van J. S. Hofmann.

den 18 Februarij.

Carl Ludwig August, Z. van C. L. Lietze.
Adrianus, Z. van P. Beugelaar.
Johannes Michiel, Z. van W. Hoonakker.
Arnoldus Johannes, Z. van I. Reijnders.
Evert, Z. van E. van Rooijen.
Wilhelmina Anthonia Maria, D. van N. van Dam.
Maria, D. van J. Pegtel.

den 19 Februarij.

Charles Henrij, Z. van C. H. Dumont.
Hendrik, Z. van A. Vermeulen.
Arie, Z. van J. C. Herber.
Hendrica, D. v. W. van der Lingen.

den 20 Februarij.

Agatha, D. van J. La Maitre.
Johanna Jacoba, D. van A. van Cuijlenburgh.

den 22 Februarij.

Egbert Johannes, Z. van J. H. Wassink.
Maria, D. van H. T. Zwaagman.
Benedictus, Z. van S. de Jong.
Gijsbertus Wilhelmus, Z. van F. J. Landzaat.
Tumen, Z van P. van der Steen.
Jacobus, Z. van J. van der Steen.
Bernardus Antonius Johannes, Z. van A. Limbeek.
Cornelia, D. van T. Niekerk.
Adriana Rudolphina, D. van C. G. Montijn.

den 23 Februarij.

Elisabeth Aletta, D. van W. van de Hulst.
Johannes Hendricus, Z van J. A. Baist.
Gerardina, D. van J. Winters-hoven.

den 24 Februarij.

Johannes, Z. van W. van Hems.
Helena Jacoba, D van H. Arendse.

den 25 Februarij.

Johannes Jacobus Christiaan, Z. van C. de Bree.
Franciscus Johannes, Z. van J. Lagas.
Dirk, Z. van D. van den Berg.
Johanna Wilhelmina, D. van J. W. de Koning.

den 26 Februarij.

Johannes Gerardus Anthonius, Z. van F. J. van Niekerken.
Jacobus, Z. van P. Verheul,
Samson Louis, Z. van C. J. de Meijer.

den 27 Februarij.

Johannes, Z en Geertruij, D. van G. Lissenberg.
Geertruida Jacoba, D. van H. N. Wismeiër.
Sophia Theodora, D. v. G Amen.
Petronella Susanna, D. van W. G. Maas.
Geertruij Hendrica, D. van H. de Bruijn.
Johannes Jurrien, Z van J. J. de Wolf.

den 29 Februarij.

Elisabeth Christina, D. van H. J. van Nijmwegen.

Aaltje, D. van L. W. Vet.

Ingetje, D. van A. Kraaijenbrink.

Johanna Barendina, D. van J. Jeekel.

Roelof, Z. van J. C. Smit.

Johanna Petronella, D. van J. Albertsen.

Catharina Johanna, D. van D. Huisman.

Wilhelmina, D. van J. F. van Diepenbeek.

Jan, Z. van G. Jansen.

Wilhelmina, D. van M. van Meegen.

Anthonia, D. van A van Schaik.

Gerarda Fredrica, D. van J P. Schouten.

Carel Aloijsius Johannes, Z. van J. Elsendoorn.

Pieter Adriaan, Z. van J. H. van Schermbeek.

GEBORENEN 143.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 3 Februarij.

Willem de Graaff en Eva Alexandrina Ingena van Brussel.

Cornelius Vreeswijk en Claasina Maria van Milsbeek.

Hermanus van Soest, weduwenaar en Jeannetta Legra.

Cornelis Achterberg en Johanna van Mourik.

Franciscus Andreas de Leur en Marragrieta Maria Schouten.

Pieter van Zutphen en Johanna Sterkenburg.

Jan Vermeulen en Stijntje van Duuren.

Petrus van Elten en Cornelia Codille.

Johannes Hogesteijn en Theodora van der Poel.

den 4 Februarij.

Johannes Ferdinand Elzer, weduwenaar en Petronella Jacoba Du Marchie Servaas, weduwe.

Hubertus Cornelius Antonius Leopoldus Fock en Johanna Maria Adriana Achterbergh.

den 10 Februarij.

Abraham van der Stroom en Evertje Brand.

Arnoldus Jacobus Sutherland en Aaltje van Blitterswijk.

Theodorus van Maurik en Drika Bartha Vernooij

Jasper Andries Verkerk en Wilhelmina Sophia Maria Stolk.

Benjamin Kemp en Gerarda Christina Breumer.

Antonius Staal en Jacoba Kramer.

Adrianus van Beek en Rijmpje Beek.

Philip Ooms en Johanna van Rooijen.

Cornelis Woerdenburg en Margaretha Claassen.
Jan Sonius en Margaretha Louisa van Dokkum.
Casper Melchior Scheepens en Carolina Fredrica Zintsman.
Josephus Wilhelmus Eerkens, weduwenaar en Aleidis Johanna van de Weijer.
Carel Lammers en Wijna Barendina van Vliet.
Martinus Boukamp Hansens en Lijsje Siebes.
Gijsbertus van der Grint, wed. en Sophia Albertina Ditmar.

den 17 *Februarij.*

Johannes Hermanus Luca en Maria Berendina de Haart.
Dirk Cornelis de Haart en Maria Helena Luca.
Hermanus Johannes Meessen en Megteld Legue.
Cornelis van Straaten, weduwenaar en Antje Sam, weduwe.
Andreas Achterberg, weduwenaar en Hendrina van Rossum, weduwe.
Johannes Hemsing, weduwenaar en Antje Broers.
Herman Otto Zelle en Maria Ana Sibilla Schlecht.
Derik Joannes van der Maat en Dorothea Bartels.

den 24 *Februarij.*

Evert de Vrindt en Hermina Ziermans.
Joannes Thomas de Waal, weduwenaar en Rieziena de Savera.

den 25 *Februarij.*

Cornelis Stam, weduwenaar en Johanna Maria Horst, weduwe.

TE ZAMEN 37 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 *Februarij.*

Hermanus Johannes Cales, 57 j.
Adrianus Cornelis Zorn, 34 jaren.
Maria Frankhuisen, 1 j. 3 m.
Gerritje Wilhelmina Bresser, 4 m
Anna Gerardina Charlotta Sonnius, 20 dagen.
Jacobus Gesler, 82 j.
Conrad Ursprung, 75 j.
Geertruid Margaretha Cracijvanger, wed van Mr. C. C Martens, bijna 69 jaren.

den 2 *Februarij.*

Doodgeb. zoon van Theodorus van Kesteren.
Carel Koning, 2 m.
Carolus Fredericus van Haijn, 66 j.
Johan Frederik Schmidt, 43 j.
Johanna Pothuijsen, wed. van A. van Buuren, 84 j

den 3 *Februarij.*

Gerardus Cornelis Johannes Meijden, 6 j. en 6 m.
Hendrik Buddingh, 70 j.

Thomas van Deijl, 67 j.
Petrus van Meegen, 20 d.

den 4 Februarij.

Jacoba Maria Oudegeest, 5 m.
Arnoldus de Kruijff, 68 j.
Gerhard Casper van Greven, 20 j
Jan Smidts, 43 j.
Maria Bos, 7 m.
Anthonia Okkerman, huisvr. van Leendert Aartsen, 56 j.
Johannes van der Smit, 3 d.
Jaantje Kroeskamp, huisvr. van Fredrik van Stralen, 23 j.
Cornelia Metz, 12 j.
Johannes Albertus Hagen, 53 j.
Klaasje Kuijer, 2 j.

den 5 Februarij.

Mechtelina Lancee, ong 80 j.
Isaak Anthonie Lafebre, 41 j.
Hendrica Aalbersen, huisvr. van Cornelis van Reemst, 52 j.
Rijk Hoogland, 1 j. en 6 m.

den 6 Februarij.

Aartje de Swart, wed. Anthonie Brockman, 81 j.
Hendrik Teunis Hendriks, 26 j.
Joannes Verwaijen, 28 j.

den 8 Februarij.

Johannes Robertus Peij, 3 j. en 5 m.
Johanna van Veele, wed. van Hendrik Otto, 72 j.
Martinus van der Toom, 75 j.
Helena Mica, 75 j.
Mechiel Honing, 39 j.
Matthijs van der Pol, 21 j.
Sientje Herschmann, 24 j.
Willemina Stam, huisvr. van Johannes Reinier Voerman, 52 j.

den 9 Februarij.

Johanna Harren, 1 j. en 3 m.
Catharina Ida Constantia Clara van Haeften, 2 m.
Benjamin Levie, 2 j.
Eliazer Heijmans, 56 j.

den 11 Februarij.

Cornelis Bettink, 4 m.
Maria de Man, wed. van Adrianus Sluijs, 74 j.
Maria van Katwijk, 72 j.
Balthazar Steigerwald, 1 j.
Doodgeb. dochter van Cornelis van Steijn.

den 12 Februarij.

Pieter Overdijk, 27 j.
Cornelis van Werkhoven, 96 j.
Agida Johanna Klaaren, 11 m.
Jacoba Vroen, wed. van Johannes de Jong, 71 j.

den 13 Februarij.

Johannes van Beurden, 2 j.
Johanna Francina Wilhelmina Siegelaar, 6 d.
Willem Fredrik van der Kellen, 1 j. en 4 m.
Sandrina van der Schoot, huisvr. van Gijsbert Henssen, 85 j.
Marinus Jacobus van Eijk, 5 j.

den 15 Februarij.

Bernardus Kampert, 9 m.
Catharina Petronella Oudegeest, 11 w.
Berendina van Beck, wed. Maximiliaan Koelee, 72 j.
Hermanus van Luijn, 8 D.

den 16 Februarij.

Adriana Werdekker, 2 j en 6 m.

Twee Doodgeb. zonen van Cornelis Otto.
Petronella Johanna van der Velden, 12 d.
Johanna Elisabeth van Basten, 4 j.
Huberta Rietveld, wed. van Arie Vianen, 54 j.

den 17 Februarij.

Margaretha Sonsbeek, wed. van Willem Beckes, 70 j.
Dirkje Evers, 40 j.
Catharina Smit, 6 j. en 3 m.
Gerritje van Maanen, 23 j.
Anthonius Nieuwkerk, 24 j.

den 18 Februarij.

Hendrik Willem van Doesburg, 4 m.
Gijsbertus de Swart, 7 m.
Maatje Maria Pisa, 5 j.
Michiel Koot, 11 m.
Johannes Theodorus Valentijn, 83 j.
Hermanus Theodorus Bernardus van Everdingen, 6 m.
Maria Plink, wed. van Gerardus van den Born, 86 j.
Johannes Jacobus Fransch, 22 j.
Hendricus Gijsbertus Sabce, 20 d.
Cato van Lier, 2 j.
Sophia Mussart, wed. van Johannes Rister, 80 j.
Mozes van Zuilen, 19 j.
Cornelis van der Kaaij, 2 j en 6 m
Wilhelmina van Doorn, 1 j. 6 m.

den 20 Februarij.

Jan van Schaik, 45 j.
Frederik Leopold Artako, 29 j
Hendrik Vermeulen, 2 d.

den 22 Februarij.

Hendrica Johanna Kanne, 3 j. en 6 m.
Martinus Broekhuisen, 1 j. en 6 m.
Johannes Coenradus Martens, 7 w.
Jan Jacob van Egmond, 4 m.
Johanna van der Vlerk, 23 j.
Gerardus Visser, 84 j.

den 23 Februarij.

Otto Coenraad Wolterbeek, 75 j.
Hendricus Johannes Ignatius van de Kamp, 3 w.
Jacobus van Eck, 73 j.
Hendrik Vredendaal, 77 j.
Johanna Reinderts, 87 j.
Geertruida Wouterina van Heldingen, 5 w.
Johannes Stangenberger, 4 j. en 4 m.

den 24 Februarij.

Willem van Essen, 22 j.
Johannes Batist Tollenaar, 6 w.

den 25 Februarij.

Pieter Doornberg, 78 j.
Jannetje Bruining, wed. Hermanus van Frankenhuijzen 86 j.
Jacoba Philippina Henkamp, huisv. van Adrianus van Niekerken, 62 j.
Rutger van Hertum, 23 j.
Bregje de Ruijter, 2 j. en 2 m.
Johannes Krijnders, 27 j.
Pieter van Stralen, 33 j.
Dirkje Jansen, 69 j.
Adriana Catharina Snelleman, 1 j. en 4 m.

den 26 Februarij.

Cornelis Tillemans, 23 j.
Willempje van Wichem, 81 j.
Marinus Cornelis Bruggers, 2 j.

den 29 Februarij.

Matheus Bartholomeus Ter, 56 j.

Jacoba van der Blad, 85 j.
Cornelis van Wijk, 71 j.
Henricus Johannes Jacobus Willemsen, 7 m.
Carel Willekes, 1 j en 5 m.

OVERLEDENEN 125.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	4.	Transport.	97.
Borstkwaal.	10.	Beroerte.	3.
Zenuwkoorts.	2.	Koortsen.	3.
Verval van krachten.	28.	Hersen ontsteking.	2.
Stuipen.	19.	Kinkhoest	3.
Roodvonk.	1.	Longontsteking.	2.
Kinderziekte.	7.	Pleuris	1.
Het zuur.	3.	Keelontsteking	1.
Tanden.	1.	Bezetting op de Borst.	1.
Tering	19.	Verstopping.	1.
Slijmziekte.	1.	Podegra.	2.
Water in de borst.	2.	Waterzucht.	9.
	97.		125.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	3	1	4	Transport. .	53	29	82.
Beneden het jaar.	18	10	28.	» 50 » 60 »	4	4	8.
Van 1 tot 10 jaar.	12	12	24.	» 60 » 70 »	4	4	8.
» 10 » 20 »	2	1	3.	» 70 » 80 »	7	7	14.
» 20 » 30 »	11	4	15.	» 80 » 90 »	3	9	12.
» 30 » 40 »	3	»	3.	» 90 » 100 »	1	»	1.
» 40 » 50 »	4	1	5.				
	53—	29—	82.		72—	53—	125.

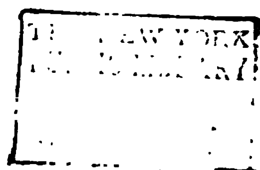
LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 20 *Februarij*, door den Notaris N. DE GRAAF.

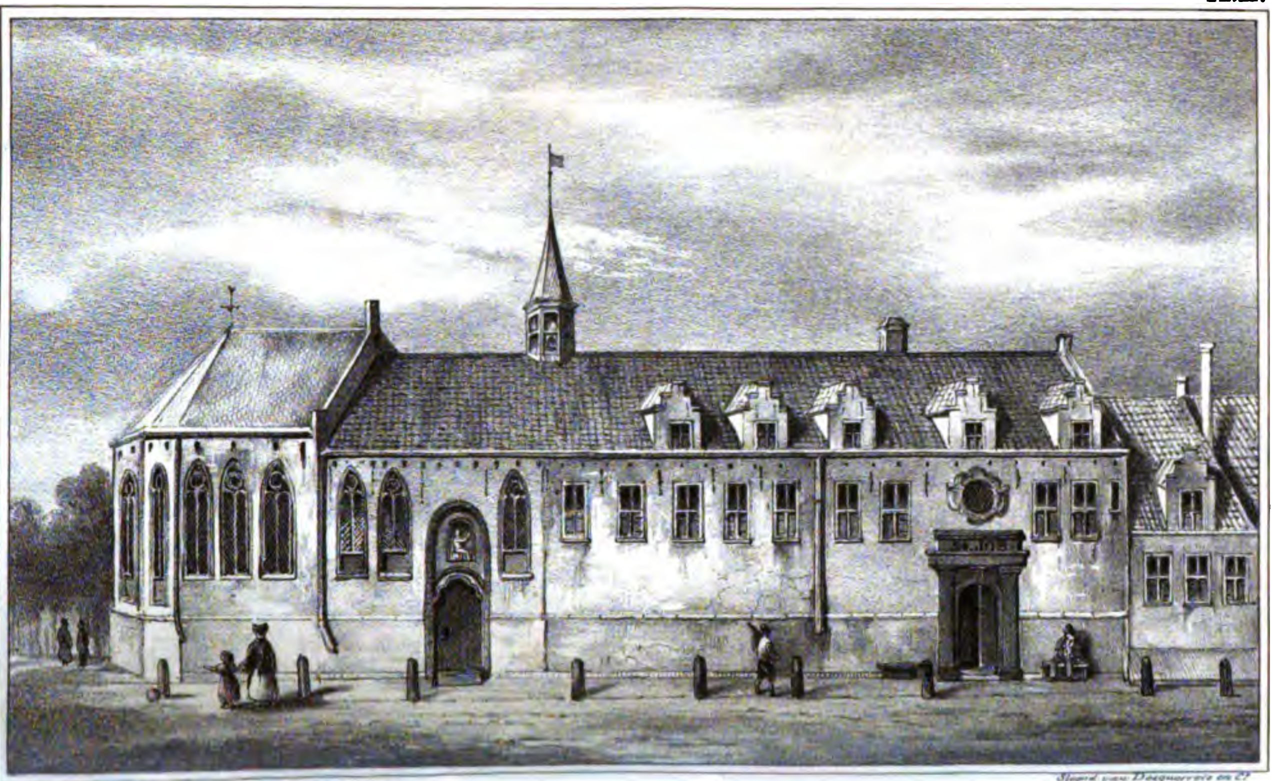
No. 1. Eene Woning met Erf en Grond, in de Korte Smeesteeg, wijk A no. 424, en

No. 2. Eene Woning met Erf en Grond, naast het voorgaande, wijk A. no. 425 Te zamen *Verkocht* voor *f* 1410.

No. 3. Eene Woning met Erf en Grond, aan de W. Z. van de Korte Lauwerstraat, wijk H. no. 147. *Verkocht* voor *f* 520.

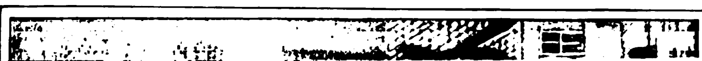

Pl. II.

Steend. van Desguerrois en C°

Pl. II.

ST. JOBS GASTHUIS.

(*met eene afbeelding.*)

Dit gasthuis stond weleer in de voorstad van St. Catharijne, en was ingerigt tot de verpleging van arme melaatschen of dezulken, die met aanstekende kwalen besmet waren en in de gewone ziekengestichten binnen de stad niet mogten opgenomen worden. Hetzelve is naar Job genaamd, uithoofde der vermeende overeenkomst zijner ziekte met die, welke in het jaar 1497 (*) in deze gewesten zich openbaarde en buitengewoon sterk woedde, hetwelk tevens doet veronderstellen, dat deszelfs stichting omtrent dien tijd dagteekent. In dit gasthuis werden de zieke kruisvaarders en pelgrims, die met deze kwaal besmet veelvuldig uit het heilige land terugkeerden, mede opgenomen. Zulke gestichten, veelal onder den naam van Lazarushuizen bekend, werden bijna overal gevonden en door het mededoogen der geloovigen, gepaard

(*) Zie Groote Chronijk, 32 Divisie c. 12.

aan de toenmalige zucht tot begiftigen van dusdanige inrigtingen, rijkelijk van goederen en privilegiën voorzien. De overvloed, hierdoor in dezelve ontstaan, gaf niet zelden aanleiding tot een weelderig en buitensporig leven, ja somtijds tot misdaden van de zwaarste soort, welke dan met den brandstapel gestraft werden.

Bij de onlusten tusschen de stad Utrecht en den Bisschop Hendrik van Beijeren, werd het oorspronkelijk gebouw in de asch gelegd, doch op bevel van Keizer Karel V. in het jaar 1530 herbouwd.

De verarmde toestand van het gesticht noopte de huismeesters in het jaar 1530, om de vergunning eener collecte voor hetzelve aan den stadhouder te verzoeken, hetwelk hun bij het volgende besluit werd toegestaan:

» Wy Antonis van Lalaing Grave van Hoochstraten, Heere van Montigny, van Culenborch, van Borsselen, etc. Ridder van der Ordene, Raidt ende Camerlinck etc. Stadhouder, eerste, ende andere Raiden Roomsche Keyserl. Majesteyts, gecommitteert ter saken der Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, allen den genen, die dese letteren sullen sien oft hooren lesen, Saluyt. Also ons by der ootmoediger bede en supplicatie van de Huysmeesters ende Procureurs van St. Iobs gasthuys, slaende buyten der Stadt Utrecht, te kennen gegeven is, dat dat voorleden Gasthuys in voorleden tyden alinck ende al van den vyanden ende crychsluiden geruineert ende verbtaant is, so dat om 't selve eensdeels weder op te timmeren hem selven verdorven, ende in sulcken armoede gebracht hebben, dat sy die

» structure niet volmaecken, noch die arme menschen
» mit heure faculteyten, die cleyn syn, alimenteren,
» onderhouden, noch van heuren seeren en siecten
» laten cureren en konnen, ten sy dat hem van goeden
» menschen die hant gereict werde, als men voor die
» incineratie te onderhouden ende te useren plach,
» ende dat deselve arme luyden in voorleden tyden
» van den Voer-Heeren der landen van Utrecht 's jaers
» so wel in de Steden als in de voorz Landen een
» bede te hebben plagen, begeerende dat wy uyt den
» naem van de Keyserl. Maj. hem 't selfde souden wil-
» len gunnen ende continueren, Doen te weten, dat
» wy wel genegen synde tot der ootmoediger supplicatie
» der Procureurs ende Huysmeesters voorsz, omme de
» voorsz. arme luyden in heure armoede te succurre-
» ren, hebben hem luyden geconsenteerd, ende be-
» lieft, consenteren ende believen mits desen, dat sy
» die naeste twee jaren haerlieder Procureurs ende
» gewaerde boden sullen mogen senden in allen Ste-
» den, Dorpen, ende Vlecken van dese Landen van
» Utrecht, om aldaer eens jaers enen bede te heb-
» ben, ende t'ontfangen van den goeden luyden, dat
» sy hem uyt caritaten ende heure goede gunst sullen
» willen geven, behouden dat die voernoemde Procu-
» reurs ende Gesickten de aelmissen, die sy ter cause
» van dien vercrygen, wel ende getrouwelick by den
» anderen houden, verwaren, ende daer goede reec-
» keninge ende reliqua van doen sullen aen handen
» daer dat behoort t'allen tyden, als sy des vermaent
» sullen werden; Ontbieden ende bevelen daeromme
» allen Maerschalcken, Schouten, Officieren, Diena-

» ren, ende Ondersaten der Keyserl. Majest. landen
» van Utrecht, dat sy den voorsz. Procureurs, Huys-
» meesters, oft heur Geschicten toelaten totter bede
» voorsz, en volcomelic genieten laten t'inhouden van
» desen, sonder hem te doene of te laten geschieden
» enich hinder, letsel, oft moyenisse ter contrarien.
» Gegheven t'Utrecht op ten xx. dach van Meye int
» jaer ons Heeren cIↃ. IↃ. ende dertich."

In het jaar 1574 diende het St. Jobs gasthuis bij den aanval der Spaansche troepen, die, na het opbreken van het Leijdsche beleg, aan het muiten waren geslagen en Utrecht wilden verrassen, voor een hospitaal der gekwetste burgers, en drie jaren later, in 1577, tot hetzelfde einde, bij de belegering van het slot Vredenburg.

Het was in dit gasthuis, dat de Graaf van Bossu en de gedeputeerden van de stad en staten van Utrecht, met die van de bezetting op het kasteel Vredenburg, over de ontruiming van gemeld kasteel, in het jaar 1577, onderhandelden (*).

In het jaar 1506 den 1 Mei, werd door de huismeesters Willem van Isselt en Adriaen van Pallaes met de 12 Regenten eene broederschap in dit gasthuis opgerigt, welke volgens de fundatiebrief in het onderhoud van het huis moest voorzien. Deze brief, die, zoo ver ons bekend is, niet is uitgegeven, komt ons belangrijk genoeg voor, om er de volgende punten uit op te teekenen:— in deze vereeniging werden ook susters opgenomen, die even als de broeders bij de begrafenis van een der leden, of wel eener verpleegde overledene

(*) Zie Matth. de fundat. eccl. p. 551.

moesten tegenwoordig zijn, terwijl er bij het sterven van een' der broeders of zusters 30 zielmissen moesten gelezen worden, waarvoor hunne betrekkingen 20 stuivers en 1 ℔ was voor het licht bij die mis, benevens een stoter voor het onderhoud der ornamenten, moesten betalen. Op St. Jobsdag werd er eene hoogmis gezongen, welke alle broeders en zusters moesten bijwonen, de broeders waren dan zonder uitzondering verpligt, om des morgens tusschen 7 en 8 ure te vergaderen, op de Plaats (vóór het stadhuis), en voorafgegaan van de beide huismeesters, ieder met een toorts in de hand, in plegtigen optogt zich naar het gasthuis te begeven tot bijwoning van de dienst, na wier afloop er gezamenlijk met de zusters een maaltijd gehouden werd. Wie daarbij niet tegenwoordig was verbeurde de halve maaltijd. Na denzelven las men de fundatiebrief der broederschap met luider stem voor, en ging men over tot de loting van eenen nieuwen huismeester enz.

De deelneming aan deze broederschap nam in 16 jaren zoodanig toe, dat, bij ampliatie van den jare 1522, op St. Jobsdag besloten werd, geene broeders meer aan te nemen, doch hun getal te laten uitsterven op 50, en dat der zusters op 25.

Dit gasthuis werd, onder meer andere donatiën, door de Abdis van het klooster Mariëndaal aan de Vecht ieder jaar beschonken met 10 stuivers, om aldaar den armen te bedeelen, alsmede met al de boeten, die in dat klooster verbeurd werden. Nog vinden wij, dat Jufvr. Agnes van Leeuwenberg, volgens haar testament den 14 Aug. 1562 aan dit gasthuis een jaarlijksch inkomen van 30 caroligulden verzekerde, *en dat voor*

den medicijn die den armen smeert, hetwelk hij om Godswil zal verpligt zijn te doen.

In het jaar 1645 was er, volgens de getuigenis van Lap. van Waveren, een bord aanwezig, waarop dit opschrift nog gevonden werd: » Om te genesen Spaansche Klieren en Napelsche Sweeren."

Bij resolutie van de Magistraat van Utrecht 8 November 1613, werd het gesticht bestemd tot het verplegen van zulke lijders, die met den morbus gallicus besmet waren, waarvoor de stad iederen geneesheer *f* 16,00 toelegde boven hunne *f* 36,00, die het gasthuis hun verstrekte; alsmede betaalde de stad voor iederen lijder zes stuivers per dag. Bij besluit van den Raad van 21 Februarij 1649 werd het gasthuis van het verplegen dier zieken, op verzoek van de huismeesters ontlast. Het getal der oude mannen, die in hetzelve onderhouden werden, schijnt in 1635 op 12 te zijn bepaald geweest, dewijl de stad van ieder oud man boven dat getal het huis met *f* 50 's jaars subsidieerde.

Den 30 September 1645 vereerde de stad aan de broederschap van dit gasthuis anderhalf dozijn zilveren lepels.

In 1747 den 21 September werd, op verzoek van den Raad van Staten, dit gasthuis, benevens het Pestgasthuis, ingerigt tot verpleging der gekwetste soldaten.

Bij afwisseling werd het gebezigd tot deszelfs oorspronkelijke instelling en tot bergplaats van fourage en ammunitie.

Behalven de oude mannen, die door het gesticht hier onderhouden werden, konden er ook Proveniers hunnen kost in koopen.

In de regentenzaal hing, onder vele andere schil-

derijen, de afbeelding van zekeren Jan Kuiper, bijgenaamd Practizeer, die op den 13 April van het jaar 1749 in den ouderdom van honderd en elf jaren, ééne maand en drie dagen, in dit gesticht overleed. Deze schilderij hangt thans nog in het Bartholomaei gasthuis, waar men de afbeelding van Job, die in den gevel stond, nog bewaart. De overige schilderijen werden den 8 Julij 1811 met meer andere zaken in het openbaar verkocht.

Het St. Jobs gasthuis werd ten jare 1818 voor afbraak verkocht, voor eene som van 2425 guldens, aan J. Tollenaar; de grond waar hetzelve stond wordt thans voor warmoeziersland gebruikt.

De afbeelding, welke wij van het St. Jobs gasthuis hierbij geven, is gevolgd naar eene teekening door den beroemden Rademaker vervaardigd omstreeks het jaar 1738, welke teekening op het Archief dezer stad berust.

HOOGESCHOOL TE *UTRECHT*.

Welk inwoner dezer stad en provincie, die belang stelt in den bloei der wetenschappen, gedacht niet in deze maand, aan het verjaren van den tijd der stichting van Utrechts Hoogeschool? Twee eeuwen zijn voorbij gegaan, sedert die belangrijke instelling in ons midden gevestigd werd. Veel is in dien tijd gebeurd, dat niet slechts haren bloei, maar ook haar bestaan dreigde te vernietigen. Nog geene veertig jaren waren na hare stichting verloopen, toen een gedeelte van ons vaderland, en daaronder ook de stad en het gewest Utrecht, door de Fransche krijgsbenden onder Lodewijk den XIV, werd overheerd. Wie had toen een gunstig lot aan de Hoogeschool durven voorspellen? Maar Nederland werd, door de Goddelijke Voorzienigheid, uit de hand des vreemden ge-

weldenaars gered, en een der zegenrijke gevolgen van deze bevrijding was, nevens het behoud van vele andere dierbare voorregten, ook dat van deze voortreffelijke stichting. Nu nam, bij het telkens wassen van 's lands welvaart, ook zij voortdurend in bloei en luister toe. Honderd vijftig jaren gingen van toen aan voorbij, terwijl, onder al den wisselloop der tijden, de Hoogeschool eenen ongestoorden vrede genoot, en haren zegenenden invloed naar alle kanten verspreidde. Eene beslissende ramp nogtans scheen haar beschoren, en het tijdstip van haren ondergang voor gewis gekomen te zijn, nadat in 1811 ons vaderland, door Napoleon's magtwoord, bij het toenmalige Fransche Keizerrijk werd ingelijfd. Meer dan anderhalve eeuw had de Hoogeschool roemvol stand gehouden en waardiglijk haren rang gehandhaafd; nu werd haar door den man, die geheel Europa voor zijn gezag wilde doen bukken, dien rang benomen, en zij tot eene schaduw van bestaan veroordeeld, welke haar gezonken aanzien te dieper deed betreuren. Dan, het uur van Neêrlands bevrijding had geslagen, en met den herrijzenden dageraad van 's lands onafhankelijkheid, werd ook aan Utrechts Hoogeschool haar voormalige rang terug geschonken. Het was aan Willem van Oranje voorbehouden, om ook hier, wat door vreemde willekeur was afgebroken, tot vorige grootheid en luister te doen herrijzen: onder de eerste daden, die het zegenrijk bewind van onzen geëerbiedigden Koning kenmerkten, behoorde ook de blijde herstelling der Hoogeschool.

Thans zijn wij de lente van 1836 ingetreden, met het

hengelijke vooruitzigt op de aanstaande plegtige viering van het tweede eeuwgetijde harer stichting. Is het wonder, dat, terwijl vele aanzienlijke collegiën van bestuur binnen Utrecht zich met de toebereidselen tot dat feest bezig houden, de algemeene aandacht meer dan ooit op het voorwerp der aanstaande feestviering gevestigd is? Het zal derhalve niet ontijdig of ongepast voorkomen, zoo wij hier eenige bijzonderheden aangaande de stichting en verdere lotgevallen der Hoogeschool mededeelen. Het spreekt van zelve, dat deze mededeeling, zich tot een beknopt overzigt slechts moet bepalen. Doch dit ook zal, hopen wij, genoegzaam zijn, om den lezer eenigermate en als bij voorraad bekend te maken met het hoofdbeloop van datgene, wat wij, meer uitgewerkt en grondiger toegelicht, van elders verwachten mogen.

Voor dat in ons Vaderland nog Hoogescholen waren opgerigt, waren de bewoners dezer gewesten, die zich op eenig vak van geleerdheid of wetenschap wilden toeleggen, verpligt, zich naar Braband of elders te begeven, om hunne studien te kunnen voltrekken. Dit maakte de beoefening van kunsten en wetenschappen, hier te lande, niet alleen zeer kostbaar en moeijelijk, maar benam ook den minder gegoeden bijna geheel de gelegenheid, zich met gewenscht gevolg op de studie der letteren toe te leggen. Binnen Utrecht, van waar het eerst in deze landen de christelijke leer,

zoo als men die toen kende, uitging, en waar zich reeds vroeg de wetenschappen vestigden (*), was men in het jaar 1470 reeds bedacht op de stichting eener Hoogeschool. Wij vinden in het Raads dagelijksch Boek aangeteekend, dat de Magistraat in dat jaar eenige van hare leden magtigde: » om te » besien ende te spreken mitten ghenen, die daerthoe » dienen dat men alhier eene Universiteyt brenghen » mochte." (*)

Het was niet eerder dan na de Hervorming, dat deze zaak wederom op het tapijt werd gebragt, en nu met meerderen ijver dan te voren. In het jaar 1580 benoemde het stedelijk Bestuur eene commissie, om met de Staten te overleggen, of men hier eene Universiteit zoude kunnen oprigten, (§) en in het volgend jaar, om te bevorderen, dat deze zaak ten einde gebragt en in het werk zoude worden gesteld (†).

Deze poging bleef, even als de vorige, zonder eenig gevolg en werd niet vroeger hervat, dan omtrent het jaar 1606, wanneer de Staten van Utrecht raadpleegden, om binnen deze stad of te Amersfoort eene provinciale Akademie op te rigten. Ook aan dit ontwerp werd geen gevolg gegeven; hetgeen de Magistraat onder de Burgemeesters D. van Velthuijsen en A. de Goijer, den 3den Mei 1632, (,) deed besluiten,

(*) Zie J. Niportii Orat. in Gymn. Ultr. inaug. 1634.
(*) Hetzelfde boek.
(§) Raads dagelijksch boek, 30 Aug. 1580.
(†) Als boven 13 Nov. 1581 en 26 Maart 1582.
(,) Notulen der Hoogeschool, op het Stads Archief, 3 Mei 1632.

eene Doorluchtige school, op hare eigene kosten, binnen deze stad op te rigten, en om tot bestrijding dier kosten onder anderen de penningen te bezigen, welke tot hiertoe gediend hadden voor onderhoud van het tuchthuis (*).

Dit Besluit in werking gebragt zijnde, werd den 17[de] Junij des jaars 1634 bestemd tot de plegtige inwijding van deze school. Tot Hoogleeraren bij dezelve waren beroepen: Antonius Matthaeus, in de beide regten; Justus Liraeus, in de letteren; Henricus Renerius, in de wijsbegeerte; en Gijsbertus Voetius, in de godgeleerdheid; waarvan de drie eersten eene redevoering hielden, in de groote gehoorzaal van de daartoe ingerigte gebouwen bij de Domkerk; terwijl de laatstgenoemde, wiens plaats als Predikant te Heusden nog niet vervuld was, zijne intrede den 21 Augustus daaraanvolgende deed. Vooraf hield de Secretaris der stad, Mr. Johannes van der Nijpoort eene redevoering, over het oogmerk der stichting van deze school; wordende de plegtigheid besloten met het houden van eenen maaltijd in het Sint Agnietenklooster, waaraan negen en tachtig personen deel namen.

De snel toenemende bloei van deze school deed de Regering, op voordragt van de Burgemeesteren van der Hoolck en van Velthuijsen, besluiten, de Staten der provincie octrooi te verzoeken, om dezelve tot eene Akademie te verheffen, en het was op den 16de Februarij des jaars 1636, dat dit voor Utrecht

(*) Not. als voren 21 Maart 1632. p. 23.

zoo gedenkwaardig octrooi, bij opene brieven, werd verleend, uit kracht van hetwelk de promotiën voortaan in naam en op gezag der Staten zouden geschieden; terwijl het bestuur der thans gevestigde Hoogeschool aan de Magistraat verbleef.

De 16de Maart (*) van dat jaar was de dag, die tot de plegtige inwijding der nieuw gestichte Akademie werd bepaald. Op den voorafgaande Zondag, werd door den Hoogleeraar Voetius, in de Domkerk, eene opzettelijke leerrede ter voorbereiding gehouden » over » de nuttigheid van Akademiën en scholen," naar aanleiding van Luc. II. vs. 46.; terwijl in al de kerken der stad gebeden ten hemel werden gezonden, om den zegen des Heeren over de aanvankelijk ten uitvoer gelegde onderneming af te smeeken.

De inwijding zelve had plaats in de Domkerk, dewijl de akademische gehoorzalen niet groot genoeg waren, om de van alle oorden zaamgevloeide menigte te bevatten.

De Professoren, voorafgegaan door Bernhardus Schotanus, die het vorige jaar beroepen was en thans tot rector magnificus zoude worden aangesteld, begaven zich, met groote statie en veel gevolg, onder het gelui en spelen der klokken, derwaarts. De Secretaris der stad betrad het spreekgestoelte, en na het houden eener deftige redevoering, las hij het octrooi voor, waarbij de staten der provincie de doorluchtige school tot eene Hoogeschool ver-

(*) Men houde in het oog dat deze dagteekeningen *oude stijl* zijn, dus den 27 dier maand volgens den *nieuwen stijl*.

als de geschiktste, tot eene sterrewacht werd ingerigt, en van instrumenten voorzien. In later tijd werden deze bestaande inrigtingen nog uitgebreid en met andere vermeerderd.

Eenige niet onbelangrijke erfmakingen vielen der Hoogeschool mede ten deel, om onbemiddelde jongelieden in de gelegenheid te stellen hunne studiën te voltrekken. Onder dezelve was ook eene stichting voor studenten uit Hongarije- en Zevenbergen, voor dewelke op de bovengehoorzaal in de akademie, des zondags, in hunne landtaal gepredikt werd.

De inval der Franschen in het vaderland en de daarop gevolgde bezetting van de provincie en stad Utrecht door die troepen in 1672—1673, was eene gevoelige slag voor de nog jeugdige Hoogeschool; vele studenten van elders keerden in den schoot hunner familiën terug; eenigen hunner schaarden zich onder de verdedigers van den vaderlandschen grond; de akademische gehoorzalen waar Minerva te voren zetelde, werden door de Fransche troepen voor magazijnen gebezigd. Het onderwijs stond stil, en het was niet vóór 16 Sept. 1672, dat op verzoek van den Rector Magnificus de lessen mogten worden hervat, en de amunitie, mitsgaders het brood, meel enz. waarmede het auditorium opgevuld was, in de Regulierskerk konde worden overgebragt (*). Na hun vertrek, 23 November 1673, herstelde zij zich spoedig tot haren vorigen luister.

Den 17 Maart 1686 werd haar vijftigjarig bestaan met groote plegtigheid gevierd. Des morgens te 6

(*) Notulen als voren Sept. 1672.

uren kondigde het klokkengelui het begin der feestviering aan, hetwelk ten 7 ure vervangen werd door het klokkenspel, afgewisseld door het geschal van trompetten en pauken van den Domtoren.

Omstreeks 11 uren vergaderden de Burgemeesteren en Raden in de akademische gehoorzaal en begaven zich van daar, vergezeld van den Rector Magnificus en de Professoren, naar de Domkerk, tot de plegtigheid van dezen dag bestemd; aldaar waren alle autoriteiten en collegiën, benevens eene talrijke schaar toehoorders, reeds vergaderd. Eene uitmuntend fraaije muzijk en zang deed zich bij hunne aankomst hooren; de Hoogleeraar G r æ v i u s beklom vervolgens den rijk gedrapeerden kansel en sprak eene fraaije latijnsche redevoering uit, waarna de Burgemeesters en Raden door den Rector Magnificus en de Professoren naar de senaatkamer werden geleid. Van hier begaf zich de stoet naar het stadhuis, waar een prachtige maaltijd in gereedheid was gebragt, tot welken de Heeren Staten mede genoodigd waren; deze en de beide volgende dagen waren geheel aan de vreugd gewijd; de feestviering werd door het afsteken van vuurwerken besloten.

De feestviering van het honderdjarig bestaan, op den 27 Maart 1736, was echter veel plegtiger. Nadat het

houden van dezelve was besloten, werd er eene commissie benoemd tot regeling van het feest, bestaande uit de Heeren Oudburgemeesters van Soestdijk en van Mansveld, benevens vier leden van den Raad. De voorafgemaakte toestel, benevens de openbare uitnoodiging van Profr. Drakenborch tot bijwoning van het feest, hetwelk zou opgeluisterd worden door de promotie met de kap van zes Candidaten, deed eene verbazende menigte vreemdelingen herwaarts stroomen. Des zondags den 25en werden bij alle kerkgenootschappen gebeden opgezonden, ter afsmeeking van des Allerhoogsten zegeningen voor den verderen voorspoed der Hoogeschool, welke Godsdienstoefening in de Domkerk door den Hoogleeraar H. van Alphen verrigt werd.

Den 26en des morgens te 9 uren vergaderden de Heeren Studenten, in de senaatkamer, meerendeels met kokarden op de hoeden, waarin het akademiewapen prijkte; de Rector Magnificus overhandigde hun, van wege de Regering, ieder eene medaille, op de viering van dit eeuwfeest geslagen, bij welke gelegenheid door de leden van den Raad, Burman en J. J. van Mansveld, uit naam van Heeren Curatoren, eene korte doeltreffende aanspraak werd gedaan. Hierop volgde eene promotie in de wijsbegeerte; en des namiddags werd eene muzijkale proef gegeven in de Domkerk, die aller verwachting overtrof.

Den volgenden dag, 27 Maart, tot de eigenlijke feestviering bestemd, kwam reeds vroeg een gedeelte van het regiment van den Kolonnel Guij, in de stad bezetting houdende, in de wapenen. Te zes uren werden

eenige eereschoten gedaan, terwijl een uur later al de klokken begonnen te luiden, hetwelk te acht uren vervangen werd door het spelen van dezelve, met afwisseling van het geluid der blaasinstrumenten, zoo van het Stadhuis als van elders.

Te 9 uren werd van wege de Magistraat eene deputatie naar de senaatkamer gezonden, om den Rector Magnificus en de Professoren naar het Raadhuis te geleiden; aldaar bedankte een der gedeputeerden, de Heer Verweij, uit naam van den Raad, den Rector Drakenborch voor zijne diensten, der Hoogeschool het afgeloopen jaar bewezen, en droeg deze waardigheid gelijktijdig den Hoogleeraar Wesseling op.

Nu zette zich de stoet in beweging; de Professoren in hunne toga's gingen gepaard, voorafgegaan door de Pedellen. Bij hunne aankomst op het raadhuis wenschte de Rector den Burgemeester geluk met het feest van dezen dag.

Te 10 uren begaven zich de drie leden van staat, dezer provincie en verdere collegiën, naar de Domkerk. Eerst kwamen de geëligeerden, het eerste lid uitmakende, van de statenkamer, gevolgd door de Ridderschap en Gedeputeerden der kleine steden, nevens de Secretaris van staat, voorafgegaan en begeleid door eene eerewacht van militie, en gevolgd door hunne onderhoorigen; waarna de Raadsheeren van den Hove en de Predikanten mede aankwamen: terwijl bovengemelde collegiën plaats namen, kwamen de leden van de stedelijke Regering, het derde lid van staat, als Curatoren, de Akademische Senaat, met de Professoren en verder gevolg. Allen gezeten zijnde, betrad de Rector

Magnificus den kansel, die met fraaije tapijten behangen was.

Intusschen voerde het welbezette orchest, uit vier en zestig zoo muzijkmeesters als toonkunstenaars bestaande, voortreffelijke muzijk- en zangstukken uit, en nadat de muzijk een half uur geduurd had, begon de redenaar te spreken, welke redevoering werd afgewisseld en gesloten met muzijk en zang. Omstreeks twee uren verliet de stoet de kerk door de deur aan de oostzijde, (welke met eene wacht van 60 grenadiers, onder aanvoering van een' kapitein, luitenant en vaandrig, met ontrolde banier, bezet was) en nam plaats in 50 koetsen die door de voornaamste straten der stad, naar het stadskinderhuis reden, waar een luisterrijke maaltijd was in gereedheid gebragt. Deze indrukwekkende optogt werd vermeerderd door eene prachtige cavalcade, door 20 heeren studenten gehouden, voorafgegaan van twee trompetters te paard, van het regiment van den Prins van Hessen Philipsthal, in hunne uniform, gevolgd van een' Silenus, wiens paard tot dekkleed een beerenvel om had; drie Bacchanten volgden hem in de eerste, en even zoo veel in de tweede rei; dit was de voorstoet van een open Faëton, bespannen met zes paarden en behangen met tijgervellen, stellende de tijgers van Bacchus voor; de beide voorste paarden, op een van welke een voorrijder zat, die even als de koetsier vermomd was, waren mede met tijgervellen bedekt. Op den wagen zat een persoon, voorstellende Bacchus, hebbende eene groene schaal in de hand, waaruit hij soms een teugje nam en de aanschouwers toedronk, wordende zijne schaal ge-

vuld door bij hem zittende saters, die tusschenbeide op hunne fluitjes speelden; naast dezen wagen reden twee Bacchanten, terwijl de trein door zeven van de zelve gesloten werd. Het toeval wilde dat deze optogt in de lange nieuwstraat den trein der koetsen ontmoette; zij bleven stilstaan, tot de trein voorbijgetrokken was, de heeren, die in de koetsen zaten, vriendelijk groetende. Na drie uren achter een door de stad gereden te hebben, keerden zij terug naar de plaats, van waar zij afgereden waren; hier plaatsten zij zich aan eenen vriendendisch, en bleven tot laat in den nacht vrolijk bij elkander.

(Het vervolg in een volgend Nommer.)

[illegible]
J. Scheltema.

OORSPRONG

VAN DEN

NAAM *UTRECHT.*

Men heeft reeds lang over den oorsprong en de eigenlijke beteekenis van den naam onzer stad getwist, en allerlei verschillende en vaak ver uiteenloopende afleidingen daarvan te berde gebragt. Het lust ons de zaak nog eens ter bane te brengen en, zoo veel ons mogelijk is, uit de oudheid toe te lichten.

De Latijnsche naam is *Trajectum*, een naam die ook aan andere steden gemeen was, onder anderen aan Maastricht, dat dus ter onderscheiding *Trajectum ad Mosam*, even als Utrecht *Trajectum ad Rhenum* genoemd werd, en Frankfort, *Trajectum Francorum*. Deze naam wordt aan die steden door Romeinsche schrijvers gegeven, b. v. in het Itinerarium Antonini, en is dan ook zuiver Latijn. Zoo zegt Caesar de B. G. IV. 21. » *Brevissimus erat inde in Britanniam* tra-

jectus." Het beteekent *overvaart*, *veer*. Dat bij de inlanders die naam vóór de tijden van Karel den Groote bekend was, blijkt uit onderscheidene plaatsen van vroegere schrijvers. Zoo komt in een decreet van Childebert van het jaar 595 dit woord voor: » *Similiter* Traiecto *nobis convenit campo*," en ook op munten uit de tijden van Koning Dagobert I. wordt *Triecto* gevonden. Men heeft echter de natuurlijke afleiding voorbijgaande, dit uit het Gallisch willen verklaren, daartoe verleid door eene plaats bij den kronijkschrijver Sigisbertus Gemblacensis, welke zegt: » *Wiltaburg lingua Gallica Trajectum vocatur*." Maar hier blijkt het weder hoe voorzigtig men met deze getuigenissen van schrijvers moet omgaan, die dikwijls van de zaak zelve onkundig, anderen hebben nageschreven; want deze plaats is door dien schrijver woordelijk overgenomen uit de kerkelijke geschiedenis van den A. Saxischen Beda, die in de achtste eeuw leefde en er dit van zegt: » *donavit autem ei* (*Willebrordo*) *Pipinus locum cathedrae Episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltaburg, id est, oppidum Wiltorum, lingua autem Gallica* Trajectum *vocatur*.

Door deze woorden *lingua Gallica* bedoelt echter de schrijver alleen het bedorven Latijn, de zoogenoemde *lingua Romana rustica*, bij de afstammelingen der Romeinsche kolonisten, en de ambtenaren uit Gallie herwaart gezonden, toen ter tijd in zwang, zooals blijkt uit eenen anderen naam *Inlitore*, door hem even te voren (L. V. C. 12.) mede voor Gallisch, voor de

taal welke Pipinus sprak, opgegeven. Ook bewijst de naam van Franci Ripuarienses of Ripuarii d. i. Oeverfranken, aan diegenen gegeven, welke de oevers van de Waal bewoonden, genoegzaam, dat die taal toen hier te lande gebruikt werd.

Maar dit boersch Latijn, deze Romana rustica was zoodanig verbasterd, gelijk men b. v. uit den geglosseerden tekst der Salische wet zien kan, dat zij de buiging door middel der uitgangen gedeeltelijk verloren had en de woorden, welke in het Latijn op *us* of *um* van de 2de decl. uitgingen, niet zelden op *o* deed eindigen, b. v. in de Salische wet: *si vero cervo domestico occiserit.* Van daar dan ook, dat Trajectum in die tijden veel *Trajecto*, *Trejecto* geschreven werd en dat in later tijd, toen het Nederduitsch en Friesch de overhand kreeg en de casusterminatiën der woorden allengs geheel vervielen, uit *Triecto* het Duitsche *Trecht* of *Tricht* ontstond. Men ziet dus, dat men hier zich niet tot de Kelten om opheldering behoeft te wenden, die, wat men daarvan moge beweren, nooit in deze gewesten gewoond hebben, maar dat men in het Latijn alleen eene duidelijke en volledige verklaring vindt.

Maar van waar nu de *u* vóór dit *Trecht*? Men heeft het door *oud* willen verklaren: Utrecht, oud Trecht; maar wanneer heeft *u* bij onze voorouders *oud* beteekend? Wendt men zich integendeel weder tot het Latijn, zoo zal men den naam *Ultrajectum* of liever *Wltrajectum* aantreffen, dien men echter niet van de praepositie *ultra* moet afleiden; het is veeleer als een bijnaam te beschouwen, gebruikt om dit Trecht van

dat aan de Maas, hetwelk in oude tijden ook meestal onder dien blooten naam voorkomt, te onderscheiden. Wanneer men nu, nagaat, dat op deze plaats oudtijds de Wilten gewoond hebben, en de stad Wiltaburgh heette; dat die Wilten niet verhuisd zijn, maar in de overige inwoners insmolten, en dat de benaming Wiltaburg bij hen in gebruik bleef, dan zal men toestemmen, dat in aanmerking genomen de zucht om letters uit te laten en de woorden te verkorten in de middeleeuwen zeer gemeen, de naam Wltrajectum naar alle waarschijnlijkheid uit Wilta en Trajectum in een is gesmolten en wegens de lastige opvolging van *ta*, *tra* in *Wltrajectum* verbasterd. Zie daar dan de oorsprong des woords geheel opgehelderd.

v. d. B.

Dienstmannen van den Bisschop van Utrecht.

Dat de Utrechtsche Bisschoppen een uitgebreid gebied en vele goederen bezaten, is algemeen bekend; doch minder bekend is het, dat onderscheiden Vorsten het zich eene eer rekenden onder het getal hunner dienstmannen te behooren. Wij vonden in een handschrift van wijlen den Heer Mr. P. VAN MUSSCHENBROEK het volgende daarvan aangeteekend.

Dit sijn de seven Edelmannen van 't leen des gestichts van Utrecht ende des Bisschops.

I. De HERTOGE VAN BRABANT houdt te leen van den Bisschop van Utrecht die stadt van Thiel met erve, manschap, bosch, wateren, visscherije, weijde ende boomen bij de stad van Thiel gelegen met haar toebehoren.

Item nog houdt hij te leen alle kempponnerland van Turnhouter voorden met erven, bosschen, kampen, weijden etc. Ende hij is genoemt: *Hofmeester des Bisschops van Utrecht.*

II. Den GRAVE VAN GELDER houdt van den Stichte te leen het Graafschap van Zutphen met veel erven en hofschappen, bosschen, wateren, waterdriften ende reghten.

Item half Emberich met haar half toebehoren.

Nog de Velue ende 't meeste deel der groote Thienden ook nog in de Over-Betuwe veele Thienden en reghten.

Item nog de Tielre en Bommelre Weert met veel kampen, huisen ende reghten.

Ende is geheten: *Jager des Bisschops van Utrecht.*

III. De GRAVE VAN HOLLANDT houdt te leen van den Bisschop dat Graafschap van Holland ende gansch Kennemerland, met land, hoven, bosschen, kampen, erven, weijden, manschappen, water, waterdriften ende reghten; uitgenomen Thienden van Waterland, die alleen den Bisschop toebehoren.

Dese is genaamt: *Maarschalk des Bisschops.*

IV. De GRAVE VAN CLEEF houdt te leen van den Stichte in de Over Betuwe, op den Rhijn veele erven, huijsen, hoven, manschappen, landt ende wijden, ende aan die andere zijde des Rhijns veele leenen, bosschen, erven, water, waterdriften ende reghten.

Item nog Wodrichem met ackeren, kampen ende reghten.

Ende is genaamd: een *Camerlinck des Bisschops.*

V. De GRAVE VAN [illegible] houdt van den Stichte dat Borchgraafschap van Utrecht met veele hoven Lands inwonende ende reghten ende weerden.
Ende is genaamt: *Deurwaarder des Bisschops.*

IV. De HEERE VAN CUIJCK houdt te leen van den Bisschop veele erven, grienden, weerden, thienden ende huijsen, beijder gelegen in de Heerlijkheid van Cuijck. Ende in de Parochien, bij den Rhijn beneden Wijck over, ende ook gerichten.
Ende is geheten: *Schencker des Bisschops van Utrecht.*

VII. De GRAVE VAN GOOR houdt te leen van den Bisschop, dat Borgh te Goor op den Rhijn, die Heerlijkheid van Ameijde met beijder [illegible] toebehoren, wateren ende reghten.
Ende is geheten: *Banierdrager des Bisschops.*

KERKELIJKE STATISTIEK.

De Redactie, in het bezit zijnde van een handschrift, waarin de gecollecteerde gelden, zoo bij Dank- Vast- en Bedendagen, als bij andere gelegenheden, sedert het jaar 1732, binnen deze stad, aangeteekend zijn, heeft het niet ondoelmatig geoordeeld van tijd tot tijd eenige dier collectens in dit tijdschrift op te nemen, daar dit merkwaardig is, zoo door de namen der H. H. Predikanten, als ter vergelijking van den toenemenden welvaart en bevolking dezer stad.

Collecten in de Nederduitsche Hervormde Kerken binnen Utrecht, *op den Dank- Vast- en Bedendag, gehouden den 26 Maart* 1732.

Domkerk.	Voorm.	Ds. Laan.	*f* 263,11.
	Namid.	— Schermer.	» 93,17.
Janskerk.	Voorm.	— Daverveld.	» 130,00.
	Namid.	— Kelderman.	» 73, 9.
Jacobikerk.	Voorm.	— Vos.	» 77, 1.
	Namid.	— De Witt.	» 146,00.
Buurkerk.	Voorm.	— Kelderman.	» 52,18.
	Namid.	— van Noorden.	» 65, 6.
Nicolaaskerk.	Voorm.	— Stratenus.	» 24, 8.
Geertekerk.	Namid.	— van de Putt.	» 61,12.
Catharinekerk.	Voorm.	— van Noorden.	» 55,13.
	Namid.	— Brakonier.	» 110,13.
			f 1154, 8.

11 Maart 1733.

Domkerk.	Voorm.	Ds. van Noorden.	f	97,2.
	Namid.	— Brakonier.	»	161,9.
Janskerk.	Voorm.	— Laan.	»	260,5.
	Namid.	— Oosterdijk.	»	123,00.
Jacobickerk.	Voorm.	— Schermer.	»	76,00.
	Namid.	— Herminkhuijsen.	»	78.12.
Buurkerk.	Voorm.	— Daverveld.	»	88,00.
	Namid.	— van de Putt.	»	132,4.
Nicolaaskerk,	Voorm.	— Vos.	»	34,4.
Geertekerk.	Namid.	— de Witt.	»	95,00.
Catharinakerk.	Voorm.	— Kelderman.	»	65,7.
	Namid.	— Stratenus.	»	43,7.
			f	1254,10.

24 Maart 1734.

Domkerk.	Voorm.	Ds. Daverveld.	f	114,18.
	Namid.	— Vos.	»	126,2.
Janskerk.	Voorm.	— Kelderman.	»	166,1.
	Namid.	— De Witt.	»	194,3.
Jacobikerk.	Voorm.	— Stratenus.	»	57,8.
	Namid.	— van de Putt.	»	145.10.
Buurkerk.	Voorm.	— van Noorden.	»	75,00.
	Namid.	— Herminkhuijsen.	»	56,00.
Nicolaaskerk.	Voorm.	— Brakonier.	»	50,00.
Geertekerk.	Namid.	— Oosterdijk.	»	41,12.
Catharinakerk.	Voorm.	— Laan.	»	246,11.
	Namid.	— Schermer.	»	54,17
			f	1328,2.

2 Maart 1735.

Domkerk.	Voorm.	Ds Schermer.	f	98,8.
	Namid.	— Mentes.	»	32,3.
Janskerk.	Voorm.	— De Witt.	»	187,00.
	Namid.	— Vos.	»	126,00.
Jacobikerk.	Voorm.	— van Noorden.	»	64,11.
	Namid.	— Denzelfden.	»	67,00.
Buurkerk.	Voorm.	— Stratenus.	»	48,18.
	Namid.	— Brakonier.	»	84,10.
Nicolaikerk.	Voorm.	— Daverveld.	»	31,2.
Geertekerk.	Namid.	— Oosterdijk.	»	37,00.
Catharinakerk.	Voorm.	— van de Putt.	»	191,7.
	Namid.	— Laan.	»	212,11.
			f	1180,10.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1673, 11 Maart. Op dezen dag begonnen de Franschen, die Utrecht bezetteden, het Vreeburg op te meten, met voornemen daar ter plaatse wederom een kasteel te bouwen. Er werd een ontwerp gemaakt, naar hetwelk men den laatsten Maart begon te graven om de fundamenten te leggen, en den 5den April leide de Hertog van Luxemburg den eersten steen, waarop het wapen van den Koning van Frankrijk, Lodewijk XIV., afgebeeld stond. Uit gebrek aan bouwstoffen bleef dit werk echter steken.

1216, 26 Maart, overleed Otto I. 33ste Bisschop van Utrecht. Hij ontsproot uit den edelen stam van de Graven van Gelder. Door den invloed van zijnen broeder Graaf Otto van Gelder en van Graaf Willem van Holland, zijn' aanverwand, werd hij van Proost te Anten tot Bisschop des Stichts verkoren. Bij zijne verkiezing had hij slechts den ouderdom van 18 jaren bereikt, en daar geen Bisschop onder de 30 jaren mogt gewijd worden, ontstond daarover zwarigheid, die het hof van Rome zocht uit den weg te ruimen. Nadat hij vier jaren het Bisdom in vrede, verstandig, en zelfs boven de verwachting van zijne jaren, bestierd had, wilde de Paus hem in persoon

zien, doch op zijne reis derwaarts werd hij te Noordhuizen door eene hevige koorts aangetast, aan de welke hij bezweek. Hij werd binnen Utrecht in de Domkerk met groote plegtigheid begraven. (*)

1678., 29 Maart, werd eene dienstmaagd van den Heer van Sandenburg, gevat, die gedurende 5 jaren voor ruiter en 10 jaren voor kok in mans kleederen had gediend. Hare misdaad bestond in eenen aanzienlijken diefstal ten huize van haren Heer, en het in brand steken van twee bedsteden, om de ontdekking van den diefstal te beletten.

(*) Gouthoeven, Chronijk pag. 802.

PALM PAARDENMARKT.

Voor de Paardenmarkt van den 28 Maart 1836, zijn ingevoerd langs het kantoor:

aan de	Ridderschapsvaart. . . .	404	Paarden.
»	Wittevrouwepoort. . . .	102	»
»	Catharijnepoort.	324	»
»	Tolsteegpoort.	242	»
»	Vaartschen Rijn. . . .	122	»
»	Roodebrug.	24	»
»	Waardpoort.	6	»
	te zamen	1224	»

STAAT DER BEVOLKING

VAN DE

STAD UTRECHT EN DERZELVER BUITEN WIJKEN, EN GETAL LEDEN VAN IEDERE GODSDIENSTIGE GEZINDHEID, OP DEN EERSTEN JANUARIJ 1836.

Tab. I.

BENAMING der STAD en BUITENWIJKEN, die Gezamentlijk ééne Gemeente uitmaken.	GETAL DER LEDEN VAN IEDERE GODSDIENSTIGE GEZINDHEID.								Bevolking van elke Gemeente afzonderlijk.	AANMERKINGEN.
	Gereformeerden.	Roomsch Catholijken.	Oud-Roomschen.	Lutherschen.	Doopsgezinden.	Remonstranten.	Israëliten.	Niet genoemde Gezindheden		
Stad Utrecht	22970	10143	631	1011	128	42	630	9	35564	De alsnog afwezige Vrijwilligers zijn niet van de staat afgetrokken.
Abstede of wijk I.	571	1346	27	30	1	1	—	—	1976	
Tolsteeg of wijk K.	466	1517	4	20	3	6	—	—	2016	Het tijdelijke zich alhier bevindende Garnizoen is niet op de staat gebragt.
Catharijne of wijk L.	542	895	21	13	3	—	—	—	1474	
Lauwenregt of wijk M.	1632	1893	308	57	5	2	—	—	3897	
Totaal . . .	26181	15794	991	1131	140	51	630	9	44927	

In den loop van het jaar 1835 hebben zich te Urecht gevestigd 547 personen; van daar vertrokken 242, dus vermeerderd met 305 zielen.

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN**, GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN *'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*, ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Maart.	753^5	33	Z.	helder.
	754	40	Z. O. O.	betrokken.
	754	38	Z. O.	idem.
2 id.	749	43	W.	eenigzints betrokken.
	754	48	W.	betrokken.
	755	47	W.	idem.
3 id.	756^5	43	Z. W.	idem.
	756	43	W.	idem.
	757	44	W.	idem.
4 id.	757^5	42^6	W.	regen.
	757	49	W.	betrokken.
	757^5	45	N. W.	idem.
5 id.	753	44	Z. W.	idem.
	753^5	47	N. W.	idem.
	753^5	46	N. W.	idem.
6 id.	752	47	Z. W.	idem.
	752	51	Z. W.	idem.
	753	48	Z. W.	idem.
7 id.	752	43	Z. W.	helder.
	752	50	W.	eenigz. betrokken.
	752	49	W.	helder.
8 id.	747	42^5	N. O.	betrokken.
	747	44	N. O.	idem.
	747	44	N. O.	idem.
9 id.	750	39	W.	regen.
	751^5	44	W.	bewolkt.
	751	45^5	W.	iets betrokken.
10 id.	751	43	Z. Z. W.	betrokken.
	751	50	Z. W.	idem.
	751	48	Z. W.	idem.
11 id.	744	45	W.	regen.
	743^5	49	Z. W.	idem.
	743^5	49	N. W.	helder, wind.
12 id.	749^5	44	W.	betrokken, idem.
	751^5	52	W.	idem, idem.
	752	50	W.	eenigz. betrokken.
13 id.	751	45	W.	betrokken, wind.
	753	48	W.	idem, idem.
	754^5	47	W.	eenigz. betrok., idem.
14 id.	746	44	W.	betrokken, sterke wind.
	744^5	49	N. W.	idem, idem.
	744^5	44^5	N. W.	idem, idem.
15 id.	742^5	38	N. W.	betrokken.
	744	44	N. W.	idem, storm.
	747	42	N. W.	idem.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Maart.	756	43	N. W.	betrokken, wind.
	758^5	45	W.	eenigz. betrok., idem.
	760	44	W.	idem, idem.
17 id.	766	44	Z. W.	betrokken.
	764	46	W.	idem, wind.
	763	49	W.	idem, sterke wind.
18 id.	770	50	N. W.	betrokken.
	774	54	N. W.	idem.
	774^5	50	N. W.	idem.
19 id.	770	49	W.	helder, eenigz. mistig.
	770	52	Z. W.	idem.
	771	50	Z. W.	idem.
20 id.	769	50	Z. Z. W.	helder.
	769	65	W.	idem.
	769	64	N. W.	idem.
21 id.	768	53	Z. Z. W.	helder.
	766	66	Z. Z. W.	idem.
	763^5	66^5	Z. Z. W.	idem.
22 id.	763	49	N. W.	betrokken.
	763	52	W.	idem.
	762	52	W.	idem.
23 id.	760	50^5	W.	betrokken.
	760	54	W.	idem.
	756	55	W.	idem.
24 id.	751^5	48	N. W.	betrokken.
	752^5	52	N. W.	idem.
	753	48	N. W.	eenigz. bewolkt.
25 id.	748	43	Z. Z. W.	regen.
	742^5	39^5	Z. Z. W.	idem.
	737	44	W.	idem.
26 id.	742^5	38	N. W.	regen en wind.
	743^5	40	N. W.	idem.
	745	42	N. W.	idem.
27 id.	753^5	44	N. N. W.	eenigz. betrokken.
	754^5	46	N. N. W.	idem.
	754^5	46	N.	iets bewolkt.
28 id.	743	40	O.	betrokken.
	740	43	Z. O.	regen.
	737^5	48	Z. O.	betrokken.
29 id.	744^5	40	N.	regen, sterke wind.
	749^5	45	N. N. W.	betrokken, idem.
	754	44	W.	idem.
30 id.	758	43	N. W.	regen.
	757	50	W.	idem.
	750	45	Z. Z. W.	idem.
31 id.	750^5	46^5	N. W.	eenigz. betrok. sterke w.
	753	50	N. N. W.	idem, idem.
	755	46	N. N. W.	helder.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

Maart 1836.

STAAT der GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie Utrecht.

	Geborenen.		waaronder:					Huwelijken.	Echtscheidingen.	Overledenen.	
	Getal.		Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT........	72	71	6	2	3	3	1	37	»	72	53
AMERSFOORT.....	28	20	»	»	1	3	»	2	»	25	
WIJK BIJ DUURSTEDE.											
RHENEN........	5	6	»	»	»	1	»	»	»	1	3
MONTFOORT.....	5	3	»	»	»	1	»	3	»	6	1
IJSSELSTEIN.....	3	1	»	»	»	»	»	2	»	1	5

NB. De opgaaf van Wijk bij Duurstede zal de volgende maand plaats hebben.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Nulpeil.

1 Maart 1836. . . . . 4 el 81 dm.

15 ———— . . . . 3 — 01 —

31 ———— . . . . 2 — 98 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND MAART 1836.

GEBORENEN.

den 1 Maart.

Catharina, D. v. Johannes Godee.
Johanna Susanna, D. van Petrus Hattink.
Jan Hendrik, Z van Peter Anthonie Kleppers.
Johanna Maria, D. van Fredrik Hendrik Wassenberg.
Gerardus Theodorus, Z van Anthonius Johannes Vrijdag.
Joseph Hendricus, Z. van Joseph Stam.

den 2 Maart.

Henrij Anthonie, Z van Anthonie Cornelis Loffelt.
Johannes Ferdinand, Z. van Johannes Ferdinand Roer.

den 3 Maart

Anna, D. van Hendricus Hermanus Brouwer.
Maria Hendrica, D. van Johannes Rietveld.
Cornelis, Z. van Cornelis Rietveld.
Petrus, Z v. Petrus Maria Hartman.
Mariana, D. van Aron Zwarts.
Hendricus, Z. van Albert van Dijk.
Johannes, Z. v. Gerrit Groeneveld.
Neeltje, D. van Cornelis Keuijer.
Gijsberta, D. van Johan Hartman Kesseler.
Jacobus Johannes, Z. van Jacobus Johannes Barneveld.

den 4 Maart.

Johannes Hendricus, Z. van Melchior Makkee.
Dirkje, D van Arnoldus van der Horst.
Johanna Cornelia, D. van Theodorus Mansveld.
Aurélie Marie Frederique Anna Mathilde, D. van Albertus Anne Willem Schuijt.
Jacobus, Z. van Cecilia Bakker.
Geertruida Hendrica, D. van Hermanus Jan Hendrik van Rijkelijkhuijsen.
Joseph, Z. van Otto van Tessel.

den 5 Maart.

Clasina, D. van Jan Rijnders de Haan.
Adrianus, Z. van Willem Storm.
Peter, Z. van Peter van Muijen.
Lena, D. v. Zacharias van Schoonhoven.
Geertruij, D. v. Elisabeth Koopman.
Petronella Johanna, D. van Hendricus Walhain.
Johanna, D. van Johannes Fitski.

den 7 Maart.

Gerardus, Z. van Cornelia Maria Frijling.
Jansje, D. van Michiel van Aller.

Petronella Catharina, D. van Christiaan Scheffers.
Pieter, Z. v. Johannes Woudenberg.
Wilhelmina Elisabeth, D. v. Folkert van Eijck.
Helena Cornelia, D. van Hendrik Heijster.
Cornelis, Z v. Bernardus Verhoog.
Hendrica, D. van Petrus Tegelbekkers.
Aloijsius Bernardus Antonius en Louisa Clara Maria, Z. en D. van Antonius Beket.
Theodorus Simon, Z. van Cornelis Oomens.
Thomas, Z v Hendrik van Basten.
Etmondus, Z van Johannes Wilhelmus Fischer.
Cornelis Carel, Z. von Carolina Roerbach.

den 9 Maart.

Wilhelmina, D. van Gerrit van Veenendaal.
Hendrica, D. van Otto Jöhannes van der Rijst.
Johannes, Z. van Jannetje van Ee.
Sophia, D. van Sophia Postel.
Elisabeth Petronella, D. v. Thomas van der Steen.

den 10 Maart.

Johanna Petronella, D van Pieter Hendrikus Bol.
Dirk, Z. van Andreas van Deijl.
Hendrik Johannes, Z. van Hendrik Deurhoff.
Johan Wilhelm, Z. van Johan Wilhelm Waltz.
Goderd Alexander Gerrit Philip, Z. van François Louis Mollinger.

den 11 Maart.

Guillaume, Z van François Joseph Ponillon.
Izaak Cornelis, Z. van Jan Cornelis Voogd.
Johannes, Z. van Willem Kragten.
Johanna Gesina, D van Fredrik Johannes Westerman.
Hermina Hendrica, D van Anthonius Franciscus van Es.

den 12 Maart.

Hermanus Wilhelmus, Z. van Gerardus Wilhelmus Cremer.
Johannes Josephus, Z. v. Cornelis Mastink.
Wilhelmina, D. van Martinus Michielse.
Helena Johanna Christina, D. van Anna Maria van den Hoorn.

den 14 Maart.

Daniel, Z. van Theodoor Soeterik.
Johanna Maria, D. van Gerrit Pieter van Laaren.
Petrus en Christiaan, Zonen van Wilhelmus de Graaf.
Clasina Wilhelmina. D. van Catharina van Hilten.
Johan Nicolaas, Z. van Johan Nicolaas Schaad.

den 15 Maart.

Catharina, D. v. Evert Achterberg.
Jacobus, Z. van George Dor.
Johannes Anthonie, Z. van Anthonie Johannes Rijnders.
Hendrik, Z. v. Jacobus IJperlaan.
Wijnanda Anna, D. v. Pieter Veelo.
Wilhelmina Hendrica, D. van Christiaan Mengelaar.

den 16 Maart.

Hermanus, Z. van Gerrit de Groot.
Jan, Z. van Jansje van Asperen.

den 17 Maart.

Joseph, Z. van Christiaan Jorg.
Elisabeth Cornelia, D. van Gerrit van Dam.
Dirkje, D van Jan Hulsebos.
Cornelis Michaël, Z. van Anthonie de Bruijn.
Jan Willem, Z. v. Hendrik Lamie.
Gijsbertus, Z. v. Johannes de Leur.
Elisabeth Johanna, D. van Pieter van Velsen.

den 18 Maart.

Johannes Gerardus, Z van Jacobus Coenraad Waal.
Rebecca, D. van Juda Mozes Le wenstein.

den 19 Maart.

Wouter, Z v. Jan Jansen Oudegeest
Dirk Everardus, Z. van Johannes Carel Bakker.
Martinus, Z. v. Martinus Ticland
Hendrica, D. van Adrianus den Boode.

den 21 Maart.

Johannes Livinus, Z. van Mattheijs Hendricus Coert.
Alijda, D. van Barend Willem van der Velden.
Abraham Jacobus, Z. van Abraham van der Wal.
Anthonie, Z. v. Leendert Sakkers.
Hendrica, D. v. Hendricus Joelen.
Pieter Jacobus, Z. van Pieter Mulder.

den 22 Maart.

Maria, D. v. Everardus Bongenaar.
Jacobus, Z. van Hendrik Mulder.
Maria, D. van Johannes Roos.
Cornelis, Z. van Hermanus Scherrenberg.
Gerard Theodorus Julianus, Z. van Fredrik Jacob Heijer.
Pieter Johannes, Z van Hendricus Adrianus Woestheer.
Wilhelmina, D van Martinus Anthonie Vermeer.
Geertruida, D. van Aloijsius Michael de Fiouw.
Petronella Louisa, D. van Steven van Lee.
Frederik Nicolaas, Z van Claas Frederik Kreeftmeijer.
Aletta, D. van Hendrik Willemsen.
Anna Maria, D. van Johannes Dussenbroek.

den 23 Maart.

Jan Pieter Cornelis, Z van Dirk Landzaat.
Jacob, Z. van Teunis van Zon.
Hendrik, Z. van Philip Ooms
Mechtelina Johanna Jurina, D. van Jezaias Dirk Lammerts van Bueren.

den 24 Maart.

Geertruida Theresia Catharina, D. van Jean Louis Leichtenberg.
Catharina, D. van Jan Elsendoorn.
Maria, D. van Hendrik Mulder.
Cornelia, D. van Johannes van der Linden.
Johannes, Z. van Hendricus Carel van Asperen.

Anthonia, D. van Jan Adam Wilhelm.

den 25 *Maart.*

Francina Hendrika, D. van Rutger Rodenburgh Mentz.
Betsie, D. van Philip Salomon Berlijn.
Johannes Jacobus Abraham, Z van Abraham Goudee.
Hendrica, D. van Willem Horst.

den 26 *Maart.*

Maria, D. van Teunis Schimmel.
Berendina Wilhelmina Johanna, D. van George Koenraad Eger
Jansje, D. van Jacobus Oostrom.
Hermanus Bastiaan, Z. van Pieter Anthonie Frijlink.
Agnita Agatha Jacoba, D van Jan Mauritz Graaf van Lijnden.
Fredrica, D. v. Wijnand van Driel.
Jan, Z van Pieter van Eck
Theodorus Johannes, Z. van Johannes Wilhelmus Andreas Meltelbeek.

den 28 *Maart.*

Jacob, Z. van Jacob van Voorst.
Wilhelmina Maria, D. van Jacobus Gielen.
Adrianus Johannes, Z. van Adrianus Rogier.
Hendrik, Z. v. Bernardus Verheij.
Hendrik, Z. van Evert Takken.
Jansje Maria Elisabeth, D. van Cornelis Dirk de Heus.
Arnoldus Jacobus, Z van Wilhelmus Vermeulen.
Christiaan, Z. van Jan de Jong
Petrus, Z. van Petrus Straatman.
Hermanus en Gerardina, Z. en D. van Hermanus Wickenkamp.
Wilhelmina Maria, D. van Leonardus Terlingen.
Elisabeth, D. v. Adrianus Borgers.
Otto Willem Hendrik, Z. van Gijsbert van Tussenbroek.

den 29 *Maart.*

Anna Maria, D. van Anthonie van Houten.
Carel Fredrik Willem, Z. van Gijsbertus Rietveld.
Jacobus Johannes, Z. van Jacobus Christijaan Eijnthoven.
Dirk Johannes, Z. van Johannes Coté.
Hermanus, Z. van Jacobus Johannes van Rossum.
Anthonius, Z. van Jan Willem Werson.
Hendricus, Z van Pieter Wild.
Anthonie Dominicus, Z. van Pieter Geesselaar.

den 30 *Maart.*

Wilhelmus, Z. van Gezina Helena Jalles
Louis, Z. van Huibert Legra.
Gijsbart Arend, Z. van Wilhelmus Orban.

den 31 *Maart.*

Mariana, D van Alexander Salomon Mossel.
Pieter, Z van Antje Arts
Cornelis Franciscus, Z. van Pieter van Mechgelen.
Elisabeth Catharina, D. v. Willem Pietersen.
Hendrik, Z. v. Gerardus Koppers.

GEBORENEN 162.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 2 *Maart.*

Willem van Schaik en Maria Klaassens,

Jan van Dijk en Neeltje Kroeskamp.

Willem Pastoors en Geertruij Baas.

Mathijs Blonk en Albertje van Stigt.

Nicolaas Schmidt, weduwenaar en Johanna Barbara Roossaal.

den 9 *Maart.*

Gijsbert van Arkel en Pieternella Grondijs.

Jan Hendrik Koelman en Johanna Wilhelmina Gesina Kuppers.

Petrus Art en Anna de Ruijter.

Johannes Boompjes en Aafie Muis.

Jacob van den Berg, weduwenaar en Berendina Heersink, weduwe.

den 16 *Maart.*

Johannes Bernardus Meenk en Clasina Jacoba Kool.

Andries Ingen en Johanna Amerongen.

Johannes Wilhelmus Kroesen en Clasina Johanna Hoevers.

Cornelis Oostveen en Diena van Rossum.

Hendrik Jan Dekking en Antonia de Ruijter.

den 23 *Maart.*

Johannes Willekes en Angenita Wieland.

Anthonie Sakkers en Gerritje Smits.

Everd van de Grift en Johanna Hendrika van Basten.

Krijn Stouthandel, weduwenaar en Geertje van Loenen.

den 30 *Maart.*

Hendrikus Adrianus de Koff en Jannigje van Vreeswijk.

Johannes Preij en Adriana Olijkan.

Ludovicus Henricus Smit en Anna Boonacker.

Jan Visee en Bartha Hermina van Ommen.

Willem Rijsenbach en Jeliana Verschoof.

TE ZAMEN 24 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 Maart.

Simon Hoevers, 5 m., buiten de Tolsteegpoort.

Jan Bakker, 1 j., Vissersteegje.

Elisabeth Kraanwinkel, huisvr. van Gerrit Reinier Kemeling, 34 j., aan het Zand.

Gerardus Ruijs, 4 j., aan de Waardpoort.

Cornelis van Rekum, 22 j., buiten de Waardpoort.

Daniel Pfiffli, 44 j., Hospitaal.

den 2 Maart.

Doodgeboren zoon van Hendrik Wijnand, buiten de Catharijne poort.

Theodorus van der Weijde, 20 j., buiten de Catharijnepoort.

Johannes Lissenberg, 5 d., groote Eligesteeg.

Bernardina Elisabeth van den Brink, 22 j., Heerestraat.

den 3 Maart.

Johannes Hendricus de Vaal, 2 j en 6 m., Bagijnehof.

Reijer van Woudenberg, 76 j., Gortsteeg.

Bezema Gelhuis, 22 j., Hospitaal.

Arend Roelofs Klus, 28 j., Hospitaal.

den 4 Maart.

Maria Zwaagman, 13 d., Achterweg.

Jan van Basten, 20 j., buiten de Waardpoort.

Hendrik Louwer, 84 j., Watersteeg.

Diena van Ronselen, 66 j., Magdalenesteeg.

den 5 Maart.

Jacob Bronkhorst, 11 m., aan de Rennebaan.

Hendrica Maria Goettsch, 3 w., Lange Viesteeg.

Maria Theresia Duponchelle, 1 j. en 3 m., Juffersstraat.

Doodgeb. zoon van Jacobus de Brieder, Breestraat.

Coenraad Niderer, 37 j., Hospitaal.

Paulus Poppes, 56 j., Molensteeg.

Hendricus Nieman, 20 j., Pottestr.

Hendricus Sanders, 80 j., Pelmolen.

den 7 Maart.

Jansje van Beusckom, 9 m., Steenweg.

Hendrik van de Vlag, 24 j., Hospitaal.

den 8 Maart.

Anthonie van Deudekom, 1 j. en 6 m., Magdalenesteeg.

Catharina van Reijsen, ongeh., 80 j, Zilversteegje.

Johanna van Beusckom, huisvr. van Jacobus Boochee, 77 j., Ballemakerstraat.

Alberta de Gier, ongeh., 55 j., Steenweg.

den 9 Maart.

Hermanus Ouwerkerk, 76 j., Zilversteegje.

Christiaan Emmels, 25 j., buiten de Catharijnepoort.

Johannes Brouwer, 33 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 10 Maart.

Adriana van Waveren, 8 m., Weistraat.

Arie Bruins, 1 j. en 8 m., Telingstraat.

den 11 Maart.

Jan de Groot, 6 j., Rozestraat.

Johannes Reinier Keemeling, 85 j., Koestraat.

Wouterus Trompert, 66 j., buiten de Waardpoort.

Dirk Anthonie van Doorn, 4 m., Pauwsteeg.

den 12 Maart.

Arnoldus van Zutphen, 75 j., Kreupelstraat.

Alida Bongen, wed. van Jacobus Schouten, 71 j., Bagijnehof.

Johanna Maria Christina Boshof, huisvr. van Johannes van Garderen, 61 j., Predikheerenstr.

den 14 Maart.

Cornelis Jacobus Hendriks, 5 m., Pauwsteeg.

Sophia Theodora Amon, 3 w., Jufferstraat.

Antonetta Maria Hageman, ongeh., 32 j., Tugthuissteegje.

Jan Hendrik Everaars, 20 j., Bakkersteeg.

Wilhelmus Gijsbertus van Romondt, 67 j., Stadhuis.

Evert Harms Vis, 30 j., Hospitaal.

Pieter Rodrigo, 23 j., Hospitaal.

Theodorus Sombrink, 22 j., Willemskazerne.

den 15 Maart.

Cornelia van Lingen, 3 j. en 3 m., Maliebaan.

Zacharias Joseph Cats, 11 m., Springweg.

Wilhelmina Maria Alberta de Bont, 5 w., Bergstraat.

Hillegonda Verseveld, wed. Anthonie de Heus, 84 j., Elisabethstraat.

Johannes Wennekes, 53 j, Vreeburg.

den 16 Maart.

Anthonie Sakkers, 1 j., 't Zand.

Etmondus Fischer, 10 d, Marieplaats.

den 17 Maart.

Maria Elisabeth van Gorkum, ongeh., 85 j., buiten de Waardp.

Johan Jacob Emcis, 24 j., Hospitaal.

Doodgeb. zoon van Markus de Raad, buiten de Waardpoort.

Arnoldus Wilhelmus Averkamp, 3 m., Predikheerenkerkhof.

den 18 Maart.

Jacoba Berndina Dompot, ongeb., 20 j., Smeesteeg

Maria Paulina Gerarda Schuller, 1 j. en 6 m..

Petronella van Leersum, huisvr. van Hendrik Jansen, 92 j.,

den 19 Maart.

Gerardus Johannes Willebrordus Rijnders, 4 m., Viebrug.

Catharina Salet, wed. Hendrik de Bondt, 64 j., Jerusalemsteeg.

Arie de Bruijn, 66 j, Nicolaisteeg.

Adriana Johanna Snor, 8 j., Varkenmarkt.

Johannes Zambeek, 3 j. en 3 m., Boterstraat.

Maria van Zwol, ongeh., 69 j., Varkenmarkt.

Jan Hendrik Kleppers, 18 d., buiten de Wittevrouwepoort.

den 21 Maart.

Gerrebrand Temmen, 26 j., Hospitaal.

Dirk Mok, 29 j., buiten de Catharijnepoort.

Matthijs Cornegge, 52 j., de Linden.

Maria Anthonia Minkhorst, 2 j. en 3 m., Hoogt.

den 22 Maart.

Nicolaas Hendricus Petrus van der Veer, 1 j., Weijstraat.

Jelis van Maurik, 73 j., Predikheerestraat.

Cornelis Jacobus van Dijk, 2 j., Hardebollestraat.

Sophie de Chalmot, wed., 86 j., Marieplaats

den 23 Maart.

Eva Tactor, ongeh., 75 j., onder de Linden.

Jacobus Staal, 68 j., Nieuwe kamp.

den 24 Maart.

Doodgeb. dochter van Cornelis van Langeveld, Volderbrug.

Gerarda Elisabeth Wigman, ong., 66 j en 6 m., Kromme Nieuwe gracht.

Pieternella Zwijnje, huisvr. van Martinus Ockeloen, 41 j., Varkenmarkt.

Diderika Ring, ongeh., 76 j., buiten de Waardpoort.

Johanna van Zomeren, 3 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 25 Maart.

Helena Hageman, 2 d., Groenesteeg.

den 28 Maart.

Johanna Groothuizen, huisvr. van Hendrik Fox, 69 j, Lange Lauwerstraat.

Hendricus Sellenraad, ruim 48 j., Lange Lauwerstraat.

Johannes Jacobus van de Poel, 72 j. en 6 m., buiten de Tolsteegpoort.

Adrianus Storm, 3 w, Hamburgerstraat.

Anna Maria Bernadina Uilenbroek, 7 j, Smeebrug.

Harmanus Brandenburg, 2 j. en 7 m., Stroosteegje.

den 29 Maart.

Cornelis Franciscus van Mill, 1 j., Pottestraat.

Johannes Ceelen, 23 j, Hospitaal.

Huijbertus Klarenbeek, 23 j., Hospitaal.

Doodgeb. zoon van Christiaan Elligers, Lange Lauwerstraat.

Barend van der Biesen, 82 j., Bartholomaeigasthuis.

den 30 *Maart.*

Abel Abels, 58 j., Vuilesloot.

Jacobus van der Rijst, 3 j. en 6 m., Nicolaikerkhof.

den 31 *Maart.*

Maria Ullersma, 5 m, Jacobiekerkhof.

Antonie Gerrit van Dorsten, 10 j. en 7 m., Voorstraat.

Maria van Beusekom, wed. Cornelis Haasverberg, 99 j., Koningsteegje.

Louisa van Soest, wed. Daniel Dunnes, 39 j, Weistraat.

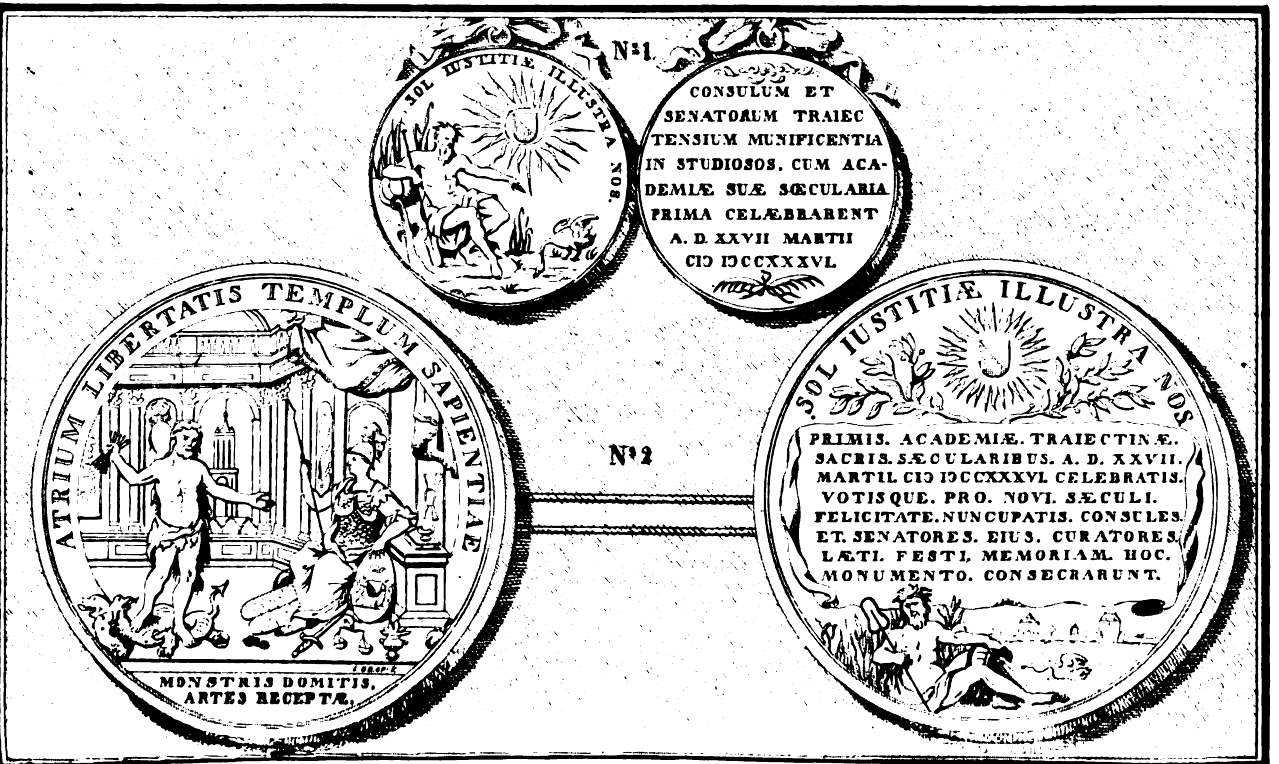
Pieter Hart, 33 j., van Amsterdam.

Cornelis van der Horst, 70 j., Ziekenhuis.

Petronella van Lit, ongeh., 16 j, Ziekenhuis.

Petrus Rademaker, 35 j, Ziekenhuis.

OVERLEDENEN 110.

Nº 1.
SOL IUSTITIÆ ILLUSTRA NOS.
CONSULUM ET
SENATORUM TRAIEC
TENSIUM MUNIFICENTIA
IN STUDIOSOS. CUM ACA-
DEMIÆ SUÆ SÆCULARIA
PRIMA CELÆBRARENT
A. D. XXVII MARTII
CIϽ IϽCCXXXVI.
Nº 2
ATRIUM LIBERTATIS TEMPLUM SAPIENTIAE
MONSTRIS DOMITIS,
ARTES RECEPTÆ.
SOL IUSTITIÆ ILLUSTRA NOS
PRIMIS. ACADEMIÆ. TRAIECTINÆ.
SACRIS. SÆCULARIBUS. A. D. XXVII.
MARTII. CIϽ IϽCCXXXVI. CELEBRATIS.
VOTISQUE. PRO. NOVI. SÆCULI.
FELICITATE. NUNCUPATIS. CONSULES.
ET. SENATORES. EIUS. CURATORES.
LÆTI. FESTI. MEMORIAM. HOC.
MONUMENTO. CONSECRARUNT.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 12 *Maart*, door den Notaris DE [illegible]AF.

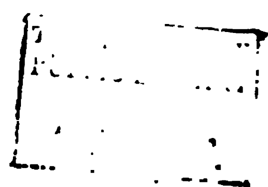
N°. 1. Een Huis met Erf en Grond, aan de Oostzijde van de Donkerstraat, bij de Zalestraat, wijk E. no. 403. *Verkocht* voor *f* 975.

N°. 2. Eene Kamer of Woning met Erf en Grond, aan de Westzijde van de Hekelsteeg, wijk D. no. 385. *Opgehouden* voor *f* 406.

N°. 3. Een Huis of Woning met Erf en Grond, aan de Zuidzijde van de Magdalenesteeg, wijk A. no. 946. *Verkocht* voor *f* 720.

Den 19 *Maart*, door den Notaris WIGMAN.

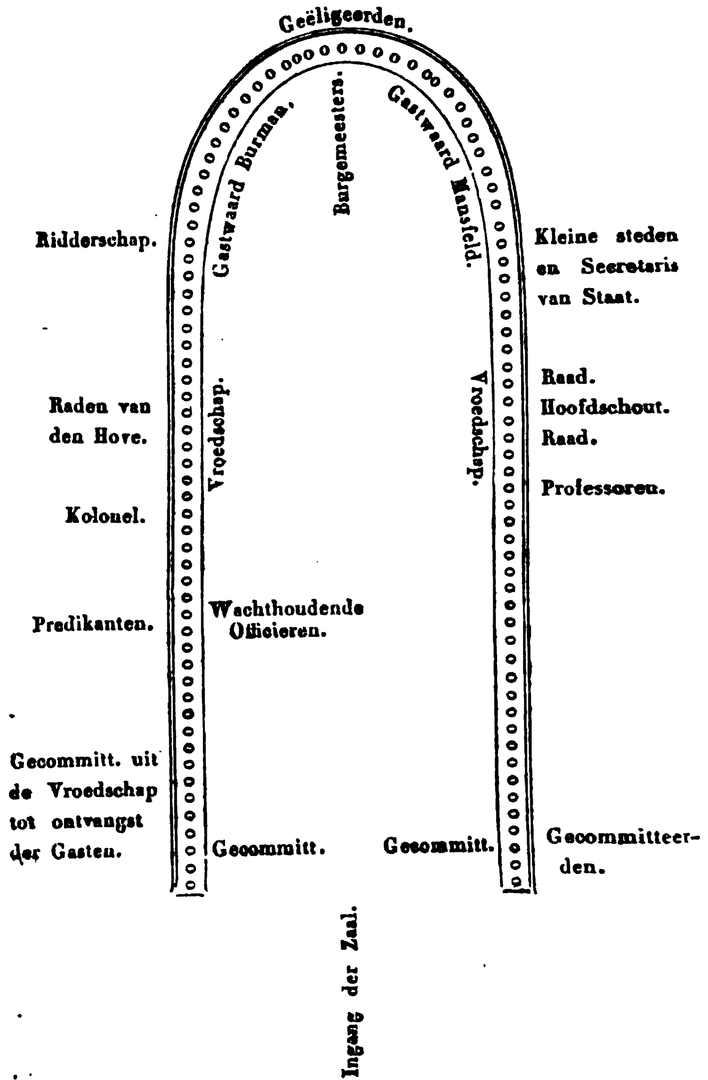
Zeven Bunders, 72 Roeden, 54 Ellen Wei- en Hooiland, gelegen onder Westbroek, no. 58 AA en 58 B. *Verkocht* voor *f* 2400.

HOOGESCHOOL TE *UTRECHT*.

(Vervolg van pag. 109.)

Keeren wij van dezen uitstap naar het kinderhuis terug. Een prachtige disch was in dezelfde zaal, waarin vóór 100 jaren de inwijdingsmaaltijd had plaats gehad, gereed gemaakt. Smaakvol was deze zaal versierd; onder anderen trok vooral de opmerkzaamheid van den aanschouwer het schilderstuk aan de voorzijde van het orchest, voorstellende een' tempel, wiens pilaren met de wapens der stedelijke regering van vóór 100 jaren, zoowel als van den toenmaligen tijd, prijkten, terwijl op eenen blaauw gemarmerden grond, aan de eene zijde, het jaar 1636, waarboven het wapen der Akademie, en op de andere het jaar 1736 met den 100 jarigen tijdwijzer door eene slang omgeven, geplaatst was. De tafel, van 108 couverts, was in de gedaante van een hoefijzer in gereedheid gebragt; iedere vleugel was 62 voet lang, en 4 voet en 6 duim breed; aan dezelve namen 95 personen plaats, volgens de rangen welke de afbeelding der tafel op de volgende bladz. voorstelt.

Geëligeerden.
Gastwaard Burman.
Burgemeesters.
Gastwaard Mansfeld.
Ridderschap.
Kleine steden en Secretaris van Staat.
Raden van den Hove.
Vroedschap.
Vroedschap.
Raad.
Hoofdschout.
Raad.
Professoren.
Kolonel.
Predikanten.
Wachthoudende Officieren.
Gecommitt. uit de Vroedschap tot ontvangst der Gasten.
Gecommitt.
Gecommitt.
Gecommitteerden.
Ingang der Zaal.

De genoodigden gezeten zijnde, deed Professor van Alphen het gebed. Na de afneming van het tweede geregt, werd een prachtig en kostbaar nageregt opgedragen, hetwelk bestond in een parterre of bloemperk, uit 156 stukken zamengesteld, hetwelk, de algemeene bewondering tot zich trok. Gedurende het eerste en tweede geregt, werden de gasten op eene aangename muzijk onthaald. De gecommitteerde gastheeren Burman en van Mansveld boden nu den genoodigden eenen zilveren eerepenning aan, op deze gelegenheid geslagen, waarvan wij de afbeelding, alsmede van die welke den studenten uitgereikt was, hierbij geven (†); den afwezigen werd dezelve

(†) Op dezelfde plaat is mede de penning onder no. I afgebeeld welke aan de H. H. Studenten werd uitgereikt en waarvan wij op pag. 106 gewag maakten; op de voorzijde ziet men den Rijngod, in zittende gestalte bij eenen stroom, waaruit eene zwaan drinkt. De Akademie-Zon beschijnt dezelve. Om den rand leest men de spreuk der Hoogeschool.

Het opschrift aan de keerzijde luidt vertaald aldus:

Geschenk van Burgemeesteren en Raden der stad Utrecht aan de Studenten, toen zij het eerste eeuwfeest hunner Hoogeschool vierden op den 27sten Maart 1736.

Op no. 2 aan de voorzijde ziet men de Utrechtsche Pallas in zittende houding, en rustende tegen een altaar, houdende in de linkerhand een schild, waarop het wapen der stad; voor haar staat Nederland onder de gedaante van Hercules, een monster vertrappende. Op den voorgrond en aan de voeten van Pallas liggen de tafelen der wet, het zwaard der geregtigheid, eene weegschaal, eene globe, een pot met planten enz., als zoo vele zinnebeelden van hetgeen op de Hoogeschool wordt onderwezen. Beide deze beelden worden voorgesteld in de groote vergaderzaal, waarin de Unie van Utrecht werd geteekend; door een der uitzigten dezer zaal ziet men in het verschiet den Domtoren. De vertaling van het randschrift is: Het heiligdom der vrijheid is de tempel der wijsheid; en dat

door den secretaris later ter hand gesteld. Na afloop van den maaltijd scheidden de gasten vergenoegd, om aan de algemeene vreugde deel te nemen, die zoo door illuminatiën als door het afbranden van vuurwerken elders bedreven werd. Onder de illuminatiën muntte vooral uit die van den Domtoren, welke tot aan de spits met stads lantaarnen verlicht was; de ingang van de Akademie, de Latijnsche of Hieronimus scholen, benevens het huis, waar de Heeren, die de cavalcade hadden uitgemaakt, op eigen kosten eenen maaltijd hielden, en vele andere particuliere huizen. Voor het Stadhuis, voor de deur aan de oostzijde van de Domkerk en voor het Stadskinderhuis waren stellaadjen opgerigt, waarop brandende flambouwen geplaatst waren. Deze feestdag werd besloten met een bal in het Duitsche Huis.

Den volgenden dag hield men rustdag, terwijl den 29sten de plegtige promotie *more majorum* of met de kap, des morgens te 9 uren, in de Dom-

---

van het onderschrift: de wetenschappen hersteld na het temmen der gedrochten. De keerzijde stelt voor twee lauriertakken onder het akademie-wapen, waaraan een opschrift hangt, in het nederduitsch aldus luidende:

Bij het vieren van het eerste eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool, op den 27sten Maart 1736, en het doen van gebeden voor het heil der volgende eeuw, hebben Burgemeesters en Raden, verzorgers van die Hoogeschool, der gedachtenis van dit heugelijk feest dezen gedenkpenning toegewijd.

Beneden dit opschrift ziet men den Rijngod, nevens hem de Vechtzwaan, en in het verschiet de stad.

Beschrijving van Nederl. Hist. Penn. vervolg op van Loon.

kerk plaats had. De zes Heeren, die in de regten gepromoveerd werden, waren A. Ram, E. van Harskamp, Ph. L. van Westrenen, D. Schmidt, A. van den Steen en J. van Rheden; de vier eersten onder Prof. Otto, de beide laatsten onder Prof. Voorda. De kerk was reeds vroegtijdig met vele nieuwsgierigen opgevuld; eene keurige muzijk deed zich hooren; de Candidaten, in het auditorium vergaderd, werden door den Rector Magnificus Wesseling en hunne Promotors, gevolgd van de overige leden der Hoogeschool, binnen de kerk tot vóór den predikstoel geleid, waar een dubbelde zetel, met tapijten behangen, was opgerigt. De Rector Magnificus en de overige Hoogleeraren hadden hunne zitplaatsen om en vóór denzelven. Professor Otto opende deze plegtigheid met eene latijnsche redevoering » over de oude gewoonte, om de eeregraden aan de leeraren in het openbaar te geven, voornamentlijk op Jubelfeesten van Akademiën," waarna hij de kandidaten tot zich noodigende, hun met het toereiken der regterhand geluk wenschte, en het gewone formulier van promotie uitsprak. Hierop trok hij elk van hen den doctoralen tabbaard aan, waarna Prof. Voorda hun een gesloten en daarna een open boek toereikte; toen stak eerstgemelde ieder eenen ring aan den vierden vinger, zette hem een fluweelen muts, met lauweren versierd, op het hoofd, en hing hem eenen gouden penning, aan eene rood zijden en zilveren koord, om den hals. Op dezen penning stond aan de voorzijde de afbeelding van eenen gepromoveerde, met eenen lauriertak boven

het hoofd, van twee geniën aan weerskanten vastgehouden, waarboven de zon der Akademie met het omschrift: Munificentia magistratus et decreto senat. Acad. dat is: Geschenk van de Regering bij besluit van den Akademischen senaat.

Eindelijk gaf de Promotor hun de regterhand, sprak eenen zegenwensch over hen uit, en nadat ieder der doctoren, met gedekten hoofde, eene korte redevoering gehouden had, besloot de Hoogleeraar Voorda op dezelfde wijs met eene oratie deze plegtigheid.

Van hier begaven zich de doctoren in plegtigen optogt, vergezeld van de Hoogleeraren en paranijmphen, door eene militaire wacht begeleid, naar het kinderhuis, waar een maaltijd van 70 couverts gereed was gemaakt, aan welken de Burgemeester, verscheidene leden van de Vroedschap, de gansche Senaat en vele genoodigden deel namen.

Deze maaltijd, zoo wel als de muzijk, was niet minder uitgelezen dan de vorige; te 4 uren werden aan de gepromoveerde doctoren, door 6 stadsboden, twaalf kannen, waarin men gewoon was den eerewijn te doen, aangeboden; dezelve waren echter ledig, doch ieder gepromoveerde ontving, in plaats van den wijn, eene aanwijzing op den thesaurier tot ontvangst van *f* 12,10 stuivers. (*).

Te middernacht verlieten de doctoren en hunne paranijmphen den disch, om, vergezeld van eenige

(*) Aan de Hoogeschool te Leiden bestond deze gift in 1775 nog uit *f* 40.

muzijkanten, aan de dames die hunne kappen gelauwerd hadden, eene serenade te brengen.

Den volgenden dag werden de kinderen uit het Wees- en stadskinderhuis, ten getale van 350, op den maaltijd, zoo als die was blijven staan, onthaald, waarmede deze feestviering in de beste orde, zonder de minste stoornis, eindigde (*).

Welversneden pennen en graveerstiften hebben de gedachtenis aan dit feest der vergetelheid ontrukt. Met voorbijgang van de vele schrijvers en dichters, die dit feest beschreven en bezongen hebben, meenen wij echter melding te moeten maken van den fraaijen gedenkpenning, door den medailleur Holtzhey vervaardigd; dezelve was iets kleiner dan die, welke van wege de stad aan de leden van de Staten enz. werd uitgereikt. De afbeelding, en beschrijving van dezen penning, is te vinden in de aangehaalde Beschrijving van de Nederl. Hist. Penningen; vervolg op van Loon, Fol. 105. Pl. 11. N°. 6.

De bloei der Hoogeschool is eenigzins hiernaar af te meten, dat sedert hare stichting tot op het tijdstip harer eeuwfeestviering, het getal der tot Meesters gepromoveerden tot 3000 was geklommen, onder de leiding van 73 Professoren.

(*) In een handschrift op het Stads Archief berustende, vonden wij echter het volgende aangeteekend: » Onder all deeze vreugtbedrijven is geen ongemak geschiet, als dat den dag voor 't feest een Leijds student voor de Katrijnepoort komende, riep Lijde boven en daarop door 2 persoonen aangesprooken sijn deegen trok, waarop deselve van een derselve met een mes werd van agteren gestooken, waarop hij in de Lijdse schuijt ging, sonder sig te laaten verbinden, doch onderweegen 't besturff."

Onder de studerende jeugd telde men jongelingen van de edelste en voornaamste geslachten, ja zelfs vorstenzonen uit vreemde landen. De Prinsen Johan Willem Friso, Willem Karel Hendrik Friso, Karel Landgraaf van Hessen en diens zonen, (van welke Frederik naderhand Koning van Zweden werd,) en meer anderen, bezochten deze Hoogeschool.

De inhuldiging van Willem Karel Hendrik Friso, onder den naam van Willem IV, in 1749 tot stadhouder verkoren, gaf aan de studerende jongelingschap ruime stof zich bij deze plegtigheid te onderscheiden. Ten getale van 205 hadden zij zich gevormd tot een korps, ter inhaling van hunnen voormaligen medestudent. Dit korps bestond uit 4 afdeelingen en werd aangevoerd door den student Baron van Palland; het was behalve van 7 adjudanten, nog van 9 geleiders der afdeelingen voorzien. Sierlijk was deze optogt; allen waren op het prachtigst uitgedoscht en van Oranjeteekenen voorzien. Met ontbloote rapieren en ontrolde vaandels, voor deze plegtigheid vervaardigd, trok dit korps, met muzijk aan het hoofd, den 25 Julij, ter verwelkoming de Vorstelijke familie te gemoet.

Ook aan de feesten, bij die gelegenheid gegeven, bragten de studenten niet minder het hunne toe; het was door hen, dat het gebouw der Hoogeschool aan beide zijden met smaak werd verlicht, terwijl zij op de Neude eenen fraaijen tempel met 14 chassinetten in gereedheid hadden doen brengen, die, van boven fraai verlicht, het vuurwerk in zich bevatte. De tegenwoordig-

heid van den Stadhouder, die, even als de Hoogleeraren, door hen werd afgehaald en naar de Neude geleid, voerde dit feest ten toppunt van luister. — Den volgenden dag (28 Julij) bij het vertrek der Hooge Gasten, deden zij hun uitgeleide. — De vaandels werden als gedenkteekenen in de senaatkamer opgehangen.

In denzelfden geest was de inhuldiging van Prins Willem V., op den 8 Junij des jaars 1766. Dezelve gaf op nieuw een bewijs van de belangstelling der studerende jongelingschap in de zaak des vaderlands.

Thans blijft ons nog overig, de plegtige feestviering van het 150jarig bestaan der Hoogeschool te vermelden. Nadat op den 8 Mei 1786 de regering het besluit genomen had, om op den 31sten daaraanvolgende dit feest plegtig te gedenken, begon dadelijk de benoemde commissie, bestaande uit de Heeren Raden van Romondt, de Ridder, Abbema en van der Muelen tot Maarssenbroek, tot regeling van het feest, hare werkzaamheden. Den zondag, hetzelve voorafgaande, was in alle kerken hieraan gedacht, en den tweeden dag daarna werden aan de Studenten in de Akademie de medailles van stads wege, opzettelijk tot dit feest vervaardigd, door de raden Visscher en Falck uitgereikt (*).

(*) Deze zilveren medaille, ter grootte van eenen gulden, prijkte aan de voorzijde met het Akademie-wapen, en had op de keerzijde dit opschrift: CLmo Natali anno Academiæ suæ Civibus Numum Deder. Coss. et Senatores Traiectenses CIƆ IƆccLXXXVI; dat is: De Utrechtsche Burgemeesters en Raden hebben dezen penning aan de Burgers hunner Hoogeschool op hare 150 verjaring geschonken. Zie C. de Vries, 150 jarig jubilé.

De plegtigheid van dezen dag (31 Mei) werd des morgens te 7 uren door het luiden van al de klokken aangekondigd, hetwelk te 8 uren door het klokkenspel afgewisseld werd; te 9 uren werden de Professoren en Studenten, door eene commissie uit de regering, van de akademie afgehaald en in plegtigen optogt naar het raadhuis geleid.

Te tien uren begaf zich de trein van het raadhuis te voet naar de Domkerk, voorafgegaan en gesloten van een detachement ruiterij, terwijl de Staten in hunne koetsen, en de leden van het Hof Provinciaal zich en corps, doch afzonderlijk, derwaarts begaven. De Rector Magnificus den kansel beklommen hebbende, begon de muzijk; het orchest bestond uit 70 zoo liefhebbers als meesters van hier en elders, waaronder eenige toonkunstenaars een zangstuk met koren meesterlijk uitvoerden.

De redevoering, in de latijnsche taal gehouden, werd afgewisseld door muzijk en met een zangstuk besloten, hetwelk door den Heer Mr. J. P. Kleijn was vervaardigd en door den Heer F. Nieuwenhuizen op muzijk gebragt. Te half 2 uren was deze plegtigheid afgeloopen. De Heeren begaven zich nu in 20 koetsen naar het Fundatiehuis van de Vrouw van Renswoude ter maaltijd, waar zij door eene commissie uit den Raad ontvangen werden. De tafel, voor 144 gasten ingerigt, muntte uit in keur van spijzen, terwijl de desertstukken de algemeene bewondering tot zich trokken. Gedurende den maaltijd werd het aanzienlijk gezelschap op eene aangename wijze verrast, door de komst van eenige Heeren Studenten, die zoo te paard

als te voet eenen plegtigen omgang in de stad hielden; 36 derzelven hadden zich tot een kavalleriekorps vereenigd, onder aanvoering van den Heer Jkr. J. H. van Lijnden tot Lunenburg, die als bevelhebbers onder zich had de Heeren P. van Hoogstraten, T. J. C. Roelands en F. G. D. van Lijnden, en tot standaartdrager den Heer S. C. van Musschenbroek. Allen waren gekleed in rood scharlaken rokken, witte vesten, broeken en kousen, en met een' breeden witten bandelier schuins over den linkerschouder hangende, welke prijkte met eene blaauwe ster, waaraan de gedenkpenning was vastgehecht. Dit korps werd voorafgegaan van 2 hoornblazers, even zooveel trompetters en eenen pauker, mede in dezelfde uniform. Vele andere studenten hadden zich en corps vereenigd, en wel de godgeleerde faculteit onder aanvoering van de Heeren Carp en van Kooten; de geneeskundige onder den Heer Wolterbeek, en de wijsgeerige en letterkundige onder den Heer Hartwijk, welke te voet met ontbloote degens de cavalcade volgden. Minzaam werden zij door het hooge gezelschap bedankt, en ledigden een glas wijn op den bloei der Hoogeschool, waarna zij, door de voornaamste straten, langs de Maliebaan, naar de rijschool, van waar zij afgegaan waren, terugkeerden. Des avonds vergastten zij zich in het Logement de Place Roijal(*) aan eenen prachtigen maaltijd, bestaande

(*) Thans het R. K. Kinderhuis, destijds toebehoorende aan den Heer Mosch, wiens zoon, de Heer J. H. Mosch van Heemstede met den Heer Pastoor J G. Dadelbeek hetzelve in 1834 bij publicke veiling kocht en tot bovengenoemd einde ten geschenke gaf.

uit 260 Couverts, zoo der Heeren Studenten als der genoodigden; ook hier heerschte overvloed, pracht, en vindingrijkheid, vooral in de desertstukken (*).

Gedurende den maaltijd zagen zij zich met een bezoek vereerd van de, uit het Fundatiehuis terugkeerende, Burgemeesters, Raden en Professoren, die, na eene korte wijl toevens en minzame toespraak, door eene commissie uit de Studenten naar hunne rijtuigen geleid werden. In den vroegen morgen scheidde het gezelschap, om na weinige uren rust de plegtigheid van den tweeden feestdag bij te wonen, die in het promoveren met de kap bestond, van de volgende Heeren: Jrn. J. E. N. Baron van Lijnden tot Hoevelaken en P. R. C. Baron van der Borch tot Verwolde, onder voorzitting van Professor Bondam, en A. G. Smith en E. Westenberg onder Professor Voorda (†). Des morgens te 10 uren begaven de aanstaande doctoren, van de Professoren en eene commissie uit de Vroedschap der stad vergezeld, door twee reijen der Studenten, van het groote auditorium naar de

(*) Zie de uitvoerige beschrijving derzelven bij C. de Vries, 150jarig Iubilé enz. pag 69. waaruit dit grootendeels getrokken is.

(†) De Heeren paranijmphen waren: van den Baron van Lijnden tot Hoevelaken, Jrn D. B. J van Heeckeren tot Langen en B. F. W. Baron van Westerholt tot Hackfort; van den Baron van der Borch, Mr. B. P. Engelbert van Bevervoorde en Mr. P. de Neufville; van den Heer Smith, de Heeren Mrs. M. J. Eijck en N. H. Strick van Linschoten, Heer van Bunnik en Vechten en die van den Heer Westenberg, de Hrn. Mr. F. Saxe en P.S. Crommelin. De H.H Smith en Westenberg waren reeds vroeger gepromoveerd; deze rangorde is die, welke op den dag der plegtige promotie, naar de volgorde der promotors werd in acht genomen.

Domkerk, waar in het bijzijn eener menigte toehoorders en aanschouwers, en afgewisseld door eene fraaije muzijk, deze plegtigheid op dezelfde wijze, als wij hierboven pag. 128 verhaalden, plaats had.

Nu begaf zich de trein in statigen optogt, volgens het oude gebruik, door het aanzienlijkst gedeelte der stad; de nieuwe doctoren, vergezeld van de Professoren en gevolgd van hunne paranijmphen en de Akademieburgers paar aan paar, werden voorafgegaan door de beide pedels en begeleid door een detachement ruiters te paard. In het logement het Kasteel van Antwerpen werden eenige ververschingen gebruikt. 's Namiddags ten 4 ure vergaderden de Heeren der cavalcade op nieuw, ten einde de gepromoveerde doctoren in zegepraal door de stad rond te geleiden: het St. Janskerkhof was de plaats der zamenkomst, van daar begaf zich de optogt door het voornaamste gedeelte der stad, in de volgende orde:

I. De Pauker, 2 Trompetters en 2 Hoornblazers.

II. Eene afdeeling van 8 kavalleristen, aangevoerd door Jonkhr. van Lijnden tot Lunenburg, in welker eerste gelid de standaarddrager.

III. Een wagen met twee paarden bespannen, waarop zes muzijkanten, die de muzijk van Balp, vermaard paardenrijder van dien tijd, uitvoerden.

IV. Een open wagen met zes paarden bespannen, waarin de vier Doctoren in hun plegtgewaad, hebbende achter op het rijtuig twee bedienden, een' moor en een' jager; — een ordonans officier en twee Heeren der cavalcade begeleidden dezelve.

V. Twee open wagens, elk met 4 paarden bespannen,

OORSPRONKELIJKE STUKKEN.

ABJURACIE VAN TWEE SUSPECTEN VAN LUTHERIE.

Alsoe Lambert Gerrits, schuijtemaecker ende Peter Rembouts van Hoern, suspect sijnde besmet te sijne van ketterije ende Lutheriaensche dwalinge bij mijnen Heere Johan Heere tot Borniual, Ridder, Stadthouder etc. geapprehendeert ende eenen sekeren tijt op Vredenburch in besloten gevangenisse bewaert sijn geweest sijn deselve gevangens naer informatie op heuren leven ende tot heurer belastinge ende ontlastinge gedaen ende rijpe deliberacie daerop gehadt bij den Hove provinciael van Vtrecht, toegelaten tot heurer purge ende suveringe bij heuren eede welcken die selve gevangens ende elckx van hem bijsondere gedaen hebben openbairlicken voir den raide in der formen ende mannieren hier naer volgende: Wij versaken ende abjureren alle ketterien ende Lutheraenische Leringen ende dwalinge daervan wij beruft ende gediffameert mogen sijn; ende verklairen dat wij beloeven in de *ar*len (*) van den Heijligen Cersten geloeve

(*) Artikclen.

ende bereijt sijn tobedieren d'ordonnasi van der heij-
liger kercken, als goede kersten menschen schuldigh
sijn te geloeven ende te doen ende dat wij noijt an-
ders geloeft en hebben noch dwalinge noch andere
ketterien gevolght, soe moet ons Godt helpen ende
alle sijne heijligen ende mits desen sijn die voirnoemp-
de gevangens van der gevangenisse gerelaxeert, mits
sie betalende de costen van der vangenisse. Actum
tUtrecht den XX September anno XXXII. (1532)

Provinciaal Archief van Utrecht.

MAALTIJD DER STATEN GEGEVEN AAN DEN HOVE VAN UTRECHT.

ANNO XV° XLVII.

Opten XXIIIᵉⁿ Septembris zyn dye Staeten te Generael daichuairt bescreuen ende in de Cancelrye 's Hoeffs van Vtrecht vergadert geweest ende hebben onder anderen hoiren lesen een Requeste etc.

Item alsoe dye staeten diuersche processen voir den houe van Vtrecht hangende ende tegens dye weduwe van Ruytenberch getriumpheert hebben. Soe is by den voirn. Staeten ouercomen, dat zy voir een danc-baerheyt dye pasteye ende een eerlicke maeltyt doen bereyden ende geuen willen op Woensdage XXVIIᵉⁿ Septembris toecommende, dairop zy doen roupen zullen mynen heere den Stadthouder ende den Raidt voirn. metten greffier, vyff van den Godshuysen, vyff van den Eedelen ende vyff van der Stadt Vtrecht,

advocaten, Procureuren ende Secretarys van der Staeten. — Om dese maeltyt te doen bereyden ten huyse van Hubert But, is gecommitteert Jan van der Hair, camerair.

ANNO XV° XLVII.

Oplen lesten Septembris zoe zyn costen van den maeltyt by den Staeten gedaen *ter eere van mynen Heere den Stadthouder ende den Raidt des Keysers tUtrecht* gerekent in presentie van den gedeputeerden van den Staeten, als namentlick van wege d'ecclesien etc. ende beloopen te samen metten wyn twee ende tachtig Gulden drye Stuuers ende een halven etc.

Provinciaal Archief van Utrecht.

VAN DER STAT AMBOCHTEN TE GHEVEN.

Int jaer van XCVII (1397) des Manendaghes na alre goods heijlighen dach overdroech de Raet vander stat out en nijwe, zo wañeer den rade vander stat enich ambocht open wert te gheven het si bi besterften ofte dattet ijemant opgave ofte datment hem name, zo zellen de nije ofte die dan zijn inder tijd, den alinghen raet doen bieden bi enẽ hoghen koer en bi horen ede op ter stathuijs te comen eñ daer te horen alder gheenre bede die om dat ambocht bidden willen eñ alse zi die bede ghehoort hebben, zo zellen de vier oude overste ofte die van hem dan inder stat waren daer rechtevoert gheboden

wesen. Eñ die oude overste zellen dan ene ÿghelicken van Scepene Raet en Oudermans die daer dan voer oghen zijn een lot maken, en onder al die loten zouden wesen vijf zonderlinghe lote en wien de vijff loten vallen die zellen zweren ten heijlighen dat si nÿemãt ghebeden en hebben, nochte verlooft en zijn dat ambocht te gheven. Eñ rechtevoert daer toe zweren dat ambocht te gheven den ghenen daert beste bewaert waer na der stat orbaer bi der meester partien na horen vyf sinnen. En wien zyt gheven dat sel de alinghe Raet volghen en consenteren. En zo wie van Schepene Raet ofte Oudermans voer yemant ghebeden hadde om dat voersz. ambocht of daer in verlooft waer, die en zoude uyet mede loten. En dat souden de borghermeysters in der tijd enē ygheliken vraghen bi zinen ede.

Archief der stad Utrecht.

Int jaer 1494 heeft men tot Utrecht gecoft dese onderschreeve Perceelen van Granen ten pryse als volcht:

Een mudde Weyts . . . . XIX strs.
Een mudde garst. . . . . IX strs.
Een mudde haver. . . . . V strs.
Een Tonne bier. . . . . IX strs.

Geschiedkundige bijzonderheden.

In een oud geschreven chronijkje over Utrecht, ons ten gebruike door den Hoog Wel Geb. Heer Jonkhr. G. J. Beeldsnijder van Voshol enz. goedgunstig afgestaan, vonden wij een lied, met de plaatsing van hetwelk wij, zoo wegens de geschiedkundige bijzonderheden daarin vermeld, als de ongekunstelde stijl en taal van dien tijd, vermeenen den beminnaren van Nederlandsche geschiedenis en letterkunde geene ondienst te zullen doen. De redactie heeft ter verduidelijking enkele duistere woorden met noten opgehelderd.

. . . . . Omtrent desen tyt (1610) is daer een liedeken gemaecht van die cloeckheijdt der Borgers van Vtrecht bedreven den tyt dat se haer geweer hebben gehadt en haer stadt bewaert (*). . . .

Dit liet gaet op die wyse van den 79 psalm Die heydenen zyn.

I.

Utrecht ydoon
Eertydts een stad verheven.
Bij den nabueren schoon
Sach men U sonder sneven (1)
Floreeren wel
Met Heeren wys van rade
Die cloeck en snel
U voorstonden vroech en spade
U borgerye schoon
Toogen tot eenen toon (2)
Als helden onbeladen
In lust ende eendracht
Als het bleek dach ende nacht
Aan haer manlycke daden. —

(*) Er zijn volstrekt geene leesteekenen in het handschrift geplaatst. (1) beswijken. (2) eendragtig.

II.

Dwelck sy [illegible]den onvervaert
  Lustich en seer vaylyandich (1)
Tegen den Spaenyaerdt
1576 op Tomas dach. Op Vreedenborch vyandich
In 't affallen wreedt
  Als sy niemandt verschoonden
Maer sloegen heet
  Al doot wat han vertoonden
U borgers cloeck en ras
Sloegen daer op dat pas
  Seer haest alarm haer trommen
En vochten met ackoordt
Tegen den Spaenyaert verstoort
  Die haer haest socht tontcommen.

III.

En beschansten vuer
't Kasteel aan alle syden
  Breekende duer
Die huysen sonder myden (2)
  Cloeck welgemoet
Om soo te presarveeren
  Veel borgerbloet
Sach men daerdoor selveeren
  Want sy schrickelyck en fel
  Schooten seer rebel (3)
Met slangen en kortouwen
  Door de geheele stadt
  Veel toorns en huysen pladt
Waerdoor was groot benouwen.

---

(1) dapper. (2) zonder onderscheid. (3) hevig.

IV.

Den borger vroet
Groeven doen seer eendrachtich
Ras met der spoet
Tot in haer wallen crachtich
En dwonghen haer
Kasteel haest op te gheeven
Hoewel daer claer
Menich heldt voor was gebleven
Want seven weken vry
1577. den 15 Feberwary. Sach men den borger bly
Lustich alle avonts coomen
Met vier vendelen op de wacht
Seer fraey en wel bedacht
Dwelck den Spaengyaerdt deed schroomen.

V.

Als nu 't kasteel
Met accoordt was opgegeeven
Quam haest krackeel
Met die Duytschen daer beneven
Die voor de stadt
1577 in May. En binnen Vtrecht lagen
Seer haest end radt
Begosten sy te clagen
Over hare betalinge goet
Waer door sy met der spoet
Eendrachtichlyck beslooten
Te vallen in de stadt
En pilgeeren (1) al ons schadt
Maer theeft die Heer (2) verdrooten.

---

(1) Plunderen. (2) die Heeren.

VI.

Den borger haest
Manlyck en wys van raden
Seer onverbaest
Te beschutten hare schaden
Quam in 't geweer
Haer vendelen lustich vloogen
In eendracht seer
1577 in May. Hans moff (1) sy haest bedroogen
Tambergen haer cornel
Werd haest gevangen snel
Die men op Vreborch brochte
Den borger seer valyandt
Deden seer tryumphandt
Haest ruymen dit gedrochte.

VII.

Tot uwer eer
O vroom Vtrechtse helden
Moet ik nog meer
U daden voorts vermelden
Die gy beweest
1579 3 December. Als U wilde overvallen
Blanck (2) onbevreest
Met syn muyteneerders allen
Die ghy lustich weerstondt
En worpt hem in den grondt
Met veel van syn soldaten
Die met schanden seer verbaest
In der vlucht met grooter haest
Vtrecht mosten verlaten.

(1) Het meerendeel dezer troepen waren Duitschers.
(2) Een hopman der Muitende troepen.

VIII.

Noch manlycker
Toonden ghy U ten tyden
Als veltvluchtich
Waren aan alle syden
1585 den, 23 Juny. U chrysvolck bloodt
En princen daer beneven
Die meestal doodt
In den slach tameronghen (1) bleven
Als den vyandt seer breedt
Ons sticht geheel beschreedt
Tot aan de hollansche palen
Sach men cloeck en welgemoedt
U borgers met der spoedt
Grooten prys ende eer behalen.

VIIII.

U hoofden snel
Waren doen meest geneegen
Met der vyandt wel
Tappotomenteeren (2) aller weegen
Onder savegaerdt (3)
Ginck den adel hem begeven
Die seer vervaerdt
Vreesden Vtrecht soud sneeven
U borgers wel gemoet
Trocken al met der spoedt
Om Vreeswyk te beschansen
En waren onversaecht
Dwelck den Spaenyaerdt heeft mishaecht
Dies hy seer haest ginck dansen.

(1) te Amerongen. (2) Onderhandelen. (3) Vrij geleide.

X.

Hier vt condt ghy
Die vroom is haest bemercken
Hoe de borgery
In daden en in wercken
Hem altyds vroom
In als (1) hebben gedragen
Als den . . . . (2)
Van den adel was verslagen
Hoewel men claerlyck siet
Dat men als nu met vliet (3)
Den borger gaet benouwen
Door haer pracktycken loos
En valsche vonden boos
Haer goet recht gaen onthouwen.

XI.

Dies hy met list
Soeckt Marssevelle 4) streeken
En soeckt geern twist
Gelyckt wel heeft gebleeken
In den handel loos
Nu onlancks wedervaren
Hoe men seer boos
Den borger ginck beswaren
1610 in Meert. Waer heeft men ooydt gehoordt
Dat men door valsch rappoordt
Een volck ginck onder brengen
Die in unye en verbondt
En eendrachdt met haer stondt
Gaen belegeren en bespringen.

(1) alles. (2) Onleesbaar in het handschrift.
(3) Vlijt. (4) Machiavel.

XII.

Dreychden haer fel
Te 'pilgeeren en te branden
Bestormen snel
En maecken heel tot schanden
Als vyanden quaedt
Die geheel wederstonden
'S lands goeden staet
Syn dit niet quade vonden
Dat men den vroomen haedt
Haer recht gaet maken quaedt
Om syn boosheid te bedecken
Daer gewelt heel dyclyneerdt (1)
De justytie hooch geëerdt
Tis grootelicks te begecken.

XIII.

Ghy borgers goedt
Al wordt ghy nu bedwonghen
Met geweld onsoet
U trouheydt heel bespronghen
Houdt goeden moedt
Godt sal u saeck vtvoeren
En met der spoedt
Op al haer boosheydt loeren
En gheeven hen haer loon
Tot al der werelt toon
Voor haer gewelt seer prachtich
Doordien sy eedt noch woordt
Gelooff nochte ackoordt
Ghehouden hebben crachtich.

1610 October en November alle beyde.

WAECKT ENDE BIDT
SIET ALTIJDT TOE.

(1) Vernederd.

PESTZIEKTE.

Ten jare 1450 woedde deze ziekte verschrikkelijk binnen de stad. Vele inwoners verlieten dezelve, waaronder ook eenige leden van den Magistraat, hetwelk den Raad der stad verpligtte een besluit te nemen, waarbij aan ieder lid der regering verboden werd langer dan acht volgende dagen, buiten de stad te vertoeven, en dat de afwezige gehouden waren binnen drie weken terug te keeren, op verlies van hun ambt, terwijl zij voor het vervolg niet meer verkiesbaar zouden zijn. De voorzorgen tegen deze ziekte genomen, bestonden alleen in het verbod, dat geene eet- of drinkwaren mogten verkocht worden in die huizen, alwaar zich de ziekte had geopenbaard.

MANNEN TOT DE QUADIJEN.

De ambtsbetrekking dezer mannen bestond in het handhaven der wet binnen de stad, en de verstoorders der rust te doen vatten, die dan den Schepenen werden overgeleverd, om de schuldigen naar gelang hunner misdaden te straffen. Zij hadden veel overeenkomst met het tegenwoordig bestuur van Politie, en bestonden uit vijf personen, *den viven* genaamd; doch in het jaar 1462 werd hun getal tot op 16 vermeerderd, die uit den gemeenen raad verkozen werden, en dit ambt op verbeurte van 100 Pond niet konden van de hand wijzen.

De dienstverrigting werd onderling verdeeld; vier hunner werden iedere drie maanden door een gelijk getal anderen vervangen, die den Raad bij stoornis der rust in hunne eerste zitting daarvan verslag moesten doen. De moeijelijkheden aan deze post verbonden, deed den Raad besluiten, aan ieder hunner 25 Pond jaarlijks toeteleggen. Dit getal hield echter niet langer stand dan tot in het jaar 1464, op welk tijdstip deze corporatie wederom op het oude getal van *vijf* werd teruggebragt.

Burman Jaarb.

LYSE MET DE LAPPEN.

A°. 1448 's Woensdags den 10° dach in Aprille, sloten Scepene, Rade ende Oudermans dat Lyse mit den Lappen niet meer bidden en sel om Godes wille, bi eweliken uit der stat te wesen; ten waar dat sy van goede, so arm werde, dat sy's van node behoefde, en sy sel der oversten capelle tot Buer-kerk geven XV dusent steens. —

De zoogenaamde Lijs met de Lappen schijnt eene welgestelde bedelares geweest te zijn, die meer uit gewoonte dan noodzakelijkheid bedelde.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1586 1°. April, (N. S.) deed Robbert Dudley, Graaf van Leycester, zijnen plegtigen intogt binnen Utrecht. De Regering der stad had vroegtijdig voorzorgen genomen om dien bewindsman, als steun, zoo zij meenden, van het nieuw geboren en wankelend gemeenebest, herwaarts gezonden door Koningin Elizabeth van Engeland, op het luisterrijkst te ontvangen. De burgers trokken hem met acht vendelen te gemoet. Hij was vergezeld van zijne garde, welke bestond uit eene eerewacht van 30 vrijwilligers te paard en 800 te voet, uit Engeland met hem overgekomen (*). 400 Ruiters openden den trein, welke door een gelijk getal werd gesloten. In zijn gezelschap bevonden zich de zoon van Don Anthonie Koning van Portugal, Z. E. Graaf Maurits van Nassau, Adolf Graaf van Nieuwenaar en Meurs enz., bestaande het overige van zijn gevolg nog uit 12 Graven, 40 Edellieden, eenen Bisschop en 6 Kapellanen, een aantal Pagiën, lakkeijen en vele volgelingen, alle zijne landgenooten (†).

(*) Hoogstraten Woordenb. D. II.

(†) Als boven.

zwoer. — Bij de historieschrijvers wordt zijnen naam met lof vermeld; hij was een man van groote geleerdheid en godsvrucht, en liet het Bisdom in eenen bloeijenden, en welvarenden staat na, niettegenstaande hij hetzelve bij de aanvaarding had gevonden belast met vele schulden, de goederen verpand, en het land genoegzaam voor den vijand open liggende, waarin hij voorzag door het versterken van de sloten Vollenhoven, ter Horst, Stoutenburg, Vreeland en het huis ter Eem.

Onder zijne regering, en met zijne toestemming, werd in 1392 door Zweder Heer van Gaesbeek van Putten en van Streijen, gesticht het Karthuizer klooster, in de voorstad van Utrecht, buiten de Waard, thans nog bekend onder den naam van Chartroise.

Zijne nalatenschap die zeer aanzienlijk was, vermaakte hij aan de kerk van St. Maarten, terwijl zijn stoffelijk overschot in dien tempel voor het Hooge altaar is begraven, alwaar ter zijner gedachtenis steeds eene brandende waschkaars moest worden onderhouden.

1673. 21 April, deed de Prins van Condé, vergezeld van zijn' zoon den Hertog van Anguien, en vele voorname Heeren, binnen Utrecht zijnen plegtigen intogt; de Hertog van Luxemburg was den vorigen dag met het statenjacht tot ontvangst van den Vorst, reeds naar de Vaart vertrokken. Des namiddags te half twee uren kwamen zij de Tolsteegpoort binnen, van welke poort tot aan het logement alwaar de Prins zijn verblijf zoude

houden, eene dubbele rei soldaten, uit Franschen en Zwitsers bestaande, geschaard stond. Hij was in eene statiekoets gezeten, en werd aan de Tolsteegpoort opgewacht door den Gouverneur Stuppa, die hem de stads sleutelen in eene roodfluwelen zak op eenen zilveren schotel aanbood, welke hij hem echter terstond terug gaf. Binnen de poort was de geheele Magistraat vergaderd om hem te verwelkomen: onder het gebulder van het geschut zette de stoet, uit zes koetsen bestaande, haren weg voort naar de huizen van den Heer Burgemeester van Nellesteijn en den Raadsheer Jacob Martens, in welke huizen, naast elkander gelegen, de muren waren doorgeslagen, en tot ontvangst van den Prins ingerigt. Na dat het krijgsvolk voorbij den Prins gedefileerd had, verleende hij in de groote zaal gehoor, eerst aan den Bisschop, die in zijn geestelijk gewaad tot hem kwam, vervolgens aan de Staten, en eindelijk aan eenige leden van den Ouden Raad. Des avonds was de Prins bij den Hertog van Luxemburg te gast.

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN**, GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN *'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*; ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREKE.	LUCHTGESTELDHEID.
1 April.	757	42	N. W.	helder.
	757	47	N. W.	eenigzins bewolkt.
	754	45	N. W.	idem.
2 id.	742	40	N.	regen.
	746	45^5	N.	betrokken.
	750	44	N.	idem.
3 id.	758^5	41	N. N. W.	eenigzins betrokken.
	762	44	Z. Z. O.	betrokken.
				weinig betrokken.
4 id.	757	42	N.	weinig betrokken.
	757	48	N. N. O.	idem.
	758	46	N. N. O.	idem.
5 id.	765	41	N. O.	betrokken.
	766	44	N. O.	idem.
	765	41	N. O.	idem.
6 id.	763	46	N. O.	eenigzins betrokken.
	763	50	O.	idem.
	763	46	Z.	idem.
7 id.	754	45	Z. Z. O.	betrokken.
	751	49	Z.	regenachtig
	747	47	Z.	betrokken.
8 id.	745	49	Z. Z. W.	betrokken.
	746	52	Z. Z. W.	iets idem.
	748	54	Z. Z. W.	idem.
9 id.	750	46^5	Z.	helder.
	750	54	Z.	iets bewolkt.
	752^5	55	Z.	betrokken.
10 id.	751^5	52	N. O.	betrok. ('snachts regen.)
	751^5	52	N.	weinig idem.
	751^5	51	N. W.	idem.
11 id.	753	47^5	N. W.	betrokken, nevelachtig.
	753	47^5	N. W.	idem.
	754	64	N. W.	idem.
12 id.	757	45^5	N.	betrokken, nevelachtig.
	758	50	N. W.	idem.
	760	53	W.	helder.
13 id.	759	49	W.	betrokken.
	758	55	N. W.	idem.
	757	52	N. W.	idem. (s'avonds wind en regen.)
14 id.	759	47	N.	bewolkt.
	761^5	51^5	N.	idem.
	762	49	N.	betrokken.
15 id.	765^5	48	N.	helder.
	767^5	51	N.	idem.
	767^5	48	N.	idem.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 April.	767^{5}	47	N. N. O.	regenachtig.
	767	52	N. N. O.	betrokken.
	767	49	N. O.	idem.
17 id.	766^{5}	50	O. T. N.	weinig betrokken.
	766^{5}	54	O. T. N.	idem.
	766^{5}	52	N. O.	idem.
18 id.	766	47	N. O.	betrokken.
	766	56	N.	weinig idem.
	766	52	N.	betrokken.
19 id.	765^{5}	52	N.	weinig betrokken.
	765^{5}	54	N.	idem.
	765^{5}	56	N.	helder.
20 id.	765	54	W.	betrokken.
	764	64^{5}	W.	idem.
	763	56^{5}	N. W.	idem.
21 id.	761^{5}	52	N. W.	betrokken.
	761^{5}	57	N. W.	idem.
	762	57	N.	weinig idem.
22 id.	761	53^{5}	W.	weinig betr. } wind en
	760	54	W.	regenachtig. } buijig.
	760	57^{5}	N. W.	helder
23 id.	762	58	N. W.	regen.
	761	61	N. W.	idem.
	760	54	N. W.	regenachtig.
24 id.	759	53	N.	betrokken.
	759	60	N. O.	idem.
	758	51	N.	regen.
25 id.	764^{5}	48	O.	helder.
	765	53	O.	idem.
	765	54	O. T. N.	idem.
26 id.	764	50	N. T. W.	betrokken.
	763	55	N.	idem.
	761	52	N.	idem.
27 id.	756^{5}	50	N.	iets betrokken.
	756	49	N.	betrokken.
	756^{5}	48	N. O.	idem.
28 id.	759	48	N. O.	iets betrokken.
	759	53	N.	idem.
	758	52	N.	idem.
29 id.	756	34	N. W.	buijig. } hagel, sneeuw,
	756	48^{5}	N.	idem. } regen en wind.
	756	40	N. T. W.	idem.
30 id.	754	46	N. W.	betrokken.
	754	53	N. W.	idem.
	754	48	N. O. T. N.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

April 1836.

STAAT DER **GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.**

	GEBORENEN.									OVERLEDENEN	
	Getal		waaronder: Onechte.		Tweel.	Doodgeb		HUWELIJKEN	ECHTSCHEIDINGEN.		
	M	V.	M.	V.		M	V			M.	V
UTRECHT........	76	62	3	4	1	5	1	48	1	58	34
AMERSFOORT.....	17	18	2	1	1	»	1	7	»	22	14
WIJK BIJ DUURSTEDE.	3	3	»	1	»	1	»	2	»	2	2
RHENEN........	1	4	1	»	»	»	»	6	»	4	5
MONTFOORT	5	5	»	»		»	»	1	»	»	7
IJSSELSTEIN......	4	4	»	»	»	»	»	4	»	1	1

STAND DES WATERS

te VREESWIJK, in de Rivier de Lek.

onder Nulpunt.

1 April 1836.	....	2 el 20 dm.
15 ————	....	3 — 06 —
30 ————	....	4 — 03 —

Naamlijst

der

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND APRIL 1836.

GEBORENEN.

den 1 April.

Maria Christina Femia, D. van Hermanus Gijsbertus Lammerts van Bueren.

Petrus Joannes, Z. van Joannes Versteegen.

Johanna Sara, D. van Adrianus Marinus van Beuge.

Mattheus, Z. v. Dirk Klarenbeek.

Helena, D. van Jan Tobias van Groot Battavé.

Geertruida Elisabeth, D. van Huibert van Muiswinkel.

den 2 April.

Catharina Johanna, D. van Andries van Batum.

Cornelia, D. v. Johannes Herfkens.

Susanna Cornelia, D. van Jan Johannes Hendricus Groothuizen.

Johannes Anthonius, Z. van Cornelis Gebing.

Antonetta Gerardina, D. van Hendricus Elink Schuurman.

den 4 April.

Wilhelm, Z. van Johannes Bernardus Reeken.

Rosette, D. van Alexander Koch.

Dirk Petrus Marius, Z van Herman Barthout Graswinckel.

Wilhelmina Johanna, D van Steven Johannes Boumeester.

den 5 April.

Pieter, Z. van Pieter van Zijl.

Jacoba Wilhelmina, D. van Hendrik Groeneveld.

Frederik Hendrik, Z. van Hendrik Johan Testas.

Jan Jacobus, Z. van Hendrick Willem Loep.

den 6 April.

Maria Carolina, D. van Leendert Justus Nicolaas Köhler.

Adrietta Maria, D. van Paulus Johannes van Es.

Hendrik, Z. van Hendrik Berends.

Jacobus, Z. v. Saartje Linschoten.

den 7 April.

Jacoba, D. van Anthonie Jacob Betten.

Jauna Hendrica, D. van Jan Hendrik Kompanje.

Hansje, D. van Klaas Colijn.

Cornelis, Z. van Godefridus van der Kamp.

Hendrik, Z. v. Jan Kerkmeester.

Antoinetta Gerardina, D. van Reinier Lammerts van Bueren.

den 8 April.

Aalbert, Z. van Petronella van der Heijden.

Johan Wilhelm, Z. van Johan Wilhelm Gottlieb.

Cornelis, Z. van Dirk Moolenaar.
Johan Andreas, Z. van Anthonie Ludovicus de Neijs.
Christina Johanna, D. van Johannes Christiaan Jansen.
Cornelia, D. van Tijmen Hamoen.
Henricus Hubertus Johannes, Z. v. Adrianus Hermanus Petrus de Haan

den 9 *April.*

Anthonius Pelegrinus, Z. van Hermanus Hendricus Smit.
Johannes, Z. v. Arnoldus Romijn.
Dirkje, D. van Pieter Sakkers.
Hendrik, Z. van Jacobus Anthonie van Asch.
Hendrik, Z. van Johannes Brijdenbag Rigter.

den 11 *April.*

Clara, D. van Pieter Lens.
Geertruida Maria, D. van Govert van Beusekom.
Alida Johanna, D. van Lambertus Tollenaar.
Cornelia, D. v. Willem Houtsager.
Annetta, D van Hendrik Wigt.
Adrianus Andreas, Z. van Adrianus de Groot.
Johanna Maria, D. van Johanna Maria de Rooij.
Willem Fredrik, Z. van Jacobus Hasselman.
Wilhelmina Johanna, D. van Johannes Muizert.
Theresia Antoinetta Josephina Felicité, D. van Jean Baptist Joseph Comhaire.

den 12 *April.*

Petronella, D v. Johannes v. Schip.
Jacobus en Cornelis Johannes, Zonen van Jacobus Hentenaar.
Melchior, Z. van Claudi Dekker.
Cornelis Johannes, Z. van Cornelis Combée.
Marinus, Z. v Hermanus Wielart.

den 14 *April.*

Daniel, Z. v. Meijer Jonas Bodding.
Hendricus Johannes, Z. van Cecilia Mulder.
Hendrina, D. v Hendricus Emmelot.
Elisabeth, D v. Lambertus van Os.
Elisabeth, D. v. Bartholomeus de Ligt.
Marinus Jacobus, Z van Rockus van der Star.
Jacobus, Z. van Jacobus de Vroom.
Elisabet Johanna, D. van Arie van Dijk.

den 15 *April.*

Johanna Cornelia, D. van Hendrik Leeman.
Gerardus, Z. van Jan de Bruijn.
Frans, Z van Petrus van Elten.
Nicolaas, Z. van Louis de Bruijn.
Jacoba Hendrica, D. van Johannes Hendrikus Wiggers.
Betje, D. van Elias Manus.
Hendrik George, Z. van Hendrik George Bijstra.

den 16 *April.*

Christiaan, Z. v. Christiaan Volkers.
Everdina, D van Johanna Clasina Hemken.
Nicolaas Johannes Gerbrand, Z. van Johannes Gerardus Geelkerken.
Hendrica, D. van Hermen Gerritsen van den Born.

den 18 *April.*

Dirk, Z. van Dirk de Kruijff.
Aaltje, D. v. Jacobus Stuivenberg.
Anthonius, Z. van Johan Bernhard Volle, bijgenaamd Roman.
Franciscus, Z. van Johannes Bergerhout.
Johannes Cornelis, Z. van Georgius Anthonie van der Wielen.
Pieter Franciscus, Z. van Pieter Adelaar.
Laurens Clasinus, Z. van Franciscus Andries de Leur.
Jan, Z. van Arnoldus Jacobus Sutherland.
Jan, Z. van Willem Hofstede.
Friedrich Wilhelm, Z. van Peter Christian Voswinkel.
Arnoldus, Z. van Arnoldus van Broekhuizen.

den 19 *April.*

Lodewijk, Z. van Geertruida van Schip.
Gerardus Bernardus, Z. van Gerardus Johannes van den Berg.

den 20 *April.*

Cornelia Maria Anthonia, D. van Jan Verloop.
Elisabeth, Z. van Willem Otte.
Evert Anthonie, Z. v. Johannes de Koff.
Cornelis Z. v. Hendricus v. Gaalen.

den 21 *April.*

Johanna Catharina, D. van Wilhelmus van der Steen.
Marinus, Z. v. Pieter de Winter.
Catharina Hendrica, D. van Arie Hermanus Willemse.
Pieter Wilhelm, Z. van Cornelis de Fuijk.
Gerrit, Z. van Gerrit Windholt.
Albertus Marinus, Z. van George Sebastiaan Kleeman.
Hendrik, Z. van Johannes Wilhelmus Kroesen.
Jeane Marie, D. van Jan van der Pant.

den 22 *April.*

Elisabeth, D. v. Marc Bronkhorst.
Coenraad Nicolaas, Z. van Johan Hendrik Seijlbergen.
Helena, D. van Gerrit Kölker.
Pieter, Z. van Gerardus Bovard.

den 23 *April.*

Pieter Elbertus, Z. v. Jan Beekman.
Johannes Inosentius, Z. van Adrianus Swaak.

den 25 *April.*

Lambertus Johannes, Z. v. Willem Verheul.
Cornelia Clazina Johanna, D. v. Willem Leffef.
Anna Catharina, D. van Johan Pieter Litschert.
Maria, D. van Johan Hendrik Schackman.
Hendrica Johanna, D. van Gerrit Hermanus Cino.
Cornelia, D. v. Johannes Agterberg.
Annes Marinus, Z. van Arnoldus Stramrood.

den 26 *April.*

Stephanus, Z van Gerrit Mars.
Elisabeth Jacoba, D. van Anna Maria Postman.

Jacques Pierre, Z. van George Inder Maur.

Petronella, D. van Jan Westerhout.

Catharina, D. van Willem Regter.

Maria Christina, D. van Hendrik Riedeman.

Cornelia, D. v. Geertruida Rutter.

Bernardus Hendrikus, Z. van Hendrikus Johannes Ligteringen.

den 27 April.

Hendrica Gerarda, D. van Jan Scheggetman.

Bartha Jacoba Regerdina, D. van Jacob Willem Crum.

Willem, Z. v. Martinus Beijerinck.

den 28 April.

Hendrik Johannes, Z. van Gerrit van Piggelen.

Anna Maria, D van Albertus Hendrik Dettingmeijer.

Petronella, Z. v. Willem Schrijver.

Johanna Maria Adriana, D. van Hugo van Emmerik.

Marinus, Z. v. Gerrit van Luijn.

den 29 April.

Bernardus Gijsbertus, Z. van Bernardus Tap.

Jacobus Johannes, Z. van Johannes Albertus van de Velde.

Jacob Adrianus, Z. van Frederik Straus.

den 30 April.

Wilhelmina Catharina, D. van Jan Hendrik Spaltman.

Clara Hermina, D. van Maurits Johannes Martens Morren.

Rudolf Antonie, Z. van Joannes Haageman.

Hillegonda, D. van Izaak ter Bruggen.

Maria Petronella, D. van Jean George Zieppreoht.

GEBORENEN 138.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 2 April.

Jacob Ooms en Neletta Maria Terwogt.

den 6 April.

Johann Anton Lessig, weduwenaar en Petronella Bongers.

Christiaan Lammers en Maria Schoonheim.

Pieter Adelaar en Anna Dika.

Hendrikus Johannes Ligteringen en Diena Wijnanda Stilting, weduwe.

Cornelis Oostveen en Antonia Fonville.

Dirk Groenigt en Elisabeth Verheul.

Willem de Ruiter en Maaijke van Osch, weduwe.

Jan Jasper en Joanna Carolina van Rooij.

Joannes Norbertus Haas en Hendrina Oostenrijk.

den 13 April.

Christoffel Jan Willem Engel en Elisabeth van Leersum, weduwe.

Andreas Theodorus Smit en Joanna van Dijk.

Dirk Vernooij en Petronella Goes.

Aart Hermanus Schok en Maria Pieternella Lansee.

Jean Daniel Sebastien Landré en Cornelia Margaretha van Beest.

Petrus Theodorus van Nimwegen, weduwenaar, en Johanna Lub.

Dirk Santman en Everdina Hendrica Heijkoop.

Pieter van Basten en Willemijntje van Santen, weduwe.

Arie Antoni Fredrik Willem van Zuilen, weduwenaar, en Catharina Hermina Anthonia van Zuijlen.

Dirk Stoker, wed. en Johanna Wilhelmina Wijnands.

Carel Bovard en Wilhelmina Hageman.

Petrus Staal en Allegunda Tromp.

den 20 April.

Dietrich Heinrich Victor Schiermeier en Wijnanda Okhuijsen.

Hendrik Joannes Coene en Wilhelmina Maria Jacomina van Campen.

Bernardus Joannes Smits en Maria Catharina Werson.

Evert Jan van Duuren en Angenieta van der Weert.

Jacob van der Heij en Geesjen Krabbenbos.

Everardus van Koot en Maria Eberge.

Anthonij Steenbeek en Anthonia Correlijé.

Hermanus van Dam en Cornelia Wit.

Jean Corneille Vermijne en Maria Battenberg.

Klaas Jongenius en Johanna de Wit.

Cornelis van Dijk en Geertruij de Heij.

Jacobus van der Linden en Joanna Oostendorp.

Gerrit van Breenen en Kornelia van Schalkwijk.

Johannes Philippus Gijger en Helena Esperheuvel, weduwe.

den 21 April.

Willem Feijge en Maria Tierof.

den 27 April.

Willem Broedelet en Elisabeth Maria Schrikkes.

Jan Antonie van Houseelt en Aaltje Bosclaar

Jan van Voorthuizen en Ida Gijsebarta Jonckers.

Pieter van den Hemel en Maria Gijsberta van Nes

Adrianus Johan Godlieb Staffhorst en Maria Soesbergen

Jacobus Johannes Veselo en Johanna Deesler.

Christianus Morrée en Maria Schuurman.

Derk de Lang en Johanna van Zijl.

Willem Praag en Maria Johanna van Zutphen.

Cornelis Schnell en Maria Elisabeth de Kok.

Pierre Adrien de Cacs en Jacomina Henrica van der Linden

TE ZAMEN 48 PAREN EN EENE ECHTSCHEIDING.

OVERLEDENEN.

den 1 *April.*

Alois Hofer, 39 j., Hospitaal.
Samson Louis de Meijer, 5 w., Vreeburg.
Carel Gerrit Haag, 4 m., Juffer-straat.
Louisa Clara Maria Beket, 3 w., Donkerstraat.
't Doodgeb. zoon van Pieter Brakkee, Lollestraat.

den 2 *April.*

Aloijsius Bernardus Antonius Beket, 4 w., Donkerstraat.
Karel Lammers, 54 j., Varkenmarkt.
Johanna Jacoba de Cocq van Nereijnen, wed. van Huibert Voskuil, 74 j., Volderbrug.
Dorothea Henriette Marie Louise baronnesse de Paguiet, wed. Vincent Maximiliaan baron van Tuijll van Serooskerken, 85 j., Kr. Nieuwe Gracht.

den 4 *April.*

Jan Kalf, 2 j. en 6 m., Varkenmarkt.
Michael Hendricus Aloijsius Philomena Reuser, 4 M., Nieuwe Gracht.
Frans Kuiff, 22 j., Hospitaal.
Gijsberta van Rijn, huisvr. van Christiaan Elligers, 32 j, Lange Lauwerstraat.

den 5 *April.*

Johan Binggeli, 4 j., Hospitaal.
Bernard Vis, 23 j., Hospitaal.
Alida Anthonia van Soest, 1 j., Lange Nieuwstraat.
't Doodgeb. zoon van Willem van Steenderen, Waardpoort.

den 6 *April.*

Petrus le Blanc, 70 j, Florasteeg.
Hendrik Wesselo, 66 j., Tugthuis-steegje.
Hendrica Mulder, ongeh., 49 j., Achterweg.

den 7 *April.*

Hendrik Davids, 19 j., Hospitaal.
Anthonia Bos, wed van Theodorus de Wilde, 81 j., Diaconiehuis.
Johanna Smit, huisvr. van Bernardus Westerman, 50 j en 10 m., buiten de Tolsteegpoort.
Hendrik Olthof, 53 j, in 't Weijstraat
Hendrikus de Bruin, 60 j, in de Nicolaisteeg.
Maria Catharina Vreeswijk, 10 w., Achterweg.

den 9 *April.*

Anthonia Johanna Wintershoven, huisvr. van Jacobus Maréc, 58 j., buiten de Waardpoort.
Johanna Cats, huisvr. van Willem Dirkse, 78 j., Molensteeg.

Maria Kamperdijk, wed. Coenraad Eijkenboom, 65 j, Kreupelstr.

Pieter van Hilten, 44 j, Korte Viesteeg.

Jean Joseph Louis Pierre Marchant, 49 j., Lange Nieuwstraat.

Mattheus Klarenbeek, 9 d., buiten de Waardpoort.

Doodgeb. zoon van Willem de Bruijn, buiten de Waardpoort.

Doodgeb. zoon van Johannes Schoonhoven, buiten de Waardpoort.

den 11 *April.*

Helena Zwigler, wed. Hendrik Strikkers, 80 j., buiten de Wittevrouwpoort.

Johannes Bruijninck, 2 j., buiten de Waardpoort.

Andries Agterberg, 1 j. en 6 m., buiten de Tolsteegpoort.

den 12 *April.*

Philippus Kanne, 5 m., Lange Smeesteeg.

Everijntje van Wijngaarden, ong. 82 j., Achter Clarenburg.

Debora van Geuns, ongeh., 79 j., Marieplaats.

Christoffel Jacobus Tiggeloven, 4 j., Massegast.

Maria Sikkel, ongeh., 74 j., Wijde Doelen.

Jan de Jong, 72 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Willem van den Berg, 11 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes van den Berg, 82 j., buiten de Catharijnepoort.

Jan van Kuijk, 72 j, buiten de Catharijnepoort.

Doodgeb. zoon van Arie van Buuren, in 't Joderijtje.

den 13 *April.*

Fredrik Gerard Christoffel Reijne, 1 j. 10 m, Waardpoort.

Berendina Cornelia Valburg, wed. 72 j., Bartholomaei Gasthuis.

den 14 *April.*

Johanna van den Berg, huisvr. van Julianus Hendricus Oderom, 52 j., bij de Smeetoorn.

Regina Pretten, wed. van Casper Geijkom, 89 j., Dorstige Hartsteegje.

Cornelis Johannes Broedelet, 39 j, Jacobiebrug.

Hendricus Veenhaven, 58 j, aan 't Zand.

Roelof Banninck, 11 w., Vreeburg.

Pieter Peterse, 2 j., Pauwsteeg.

den 15 *April.*

Gerrit Verweerd, 20 j., Hospitaal.

Cornelis van der Hoek, 20 j, Hospitaal.

den 16 *April.*

Wilhelmina Jordaan, ongeh. 16 j. 9 m., Breestraat.

den 18 *April.*

Wilhelm van der Horst, 8 j., Nieuwe Gracht.

Frans van Elten, 2 d., buiten de Wittevrouwepoort.

Maria Petronella Verweij, 3 j., buiten de Tolsteegpoort.

Pieter Sakkers, 1 j. en 5 m., Florasteeg.

Maria Petronella van der Waarden, wed. Pieter Westwilder, 78 j., Korte Smeesteeg.

Susanna van Dam, wed., 70 j., aan het Zand.

den 19 *April.*

Louis Legra, 3 w., Lauwersteegje.

den 20 *April.*

Anthonie van der Veen, 58 j., Joderijtje.

den 21 *April.*

Jansje van Aller, 7 w., Groenesteeg.

Anna de Munniek, ongeh., 65 j. en 6 m, Jacobiebrug.

den 22 *April.*

Aalbert van der Heijden, 14 d., Stroosteegje.

Hendricus Franciscus Agterberg, 2 j., Achter Clarenburg.

Roelof Wolters, 25 j., Hospitaal.

Cornelis Verkroost, 21 j., Hospitaal.

Johanna van der Velden, huisvr. van Hermanus Bosman, 67 j., Achterweg.

Johannes Anthonie Werkhoven, 5 j. en 8 m, Dorstigehartsteegje.

den 23 *April.*

Hendrica van der Rijst, 7 w., Nicolai kerkhof.

Gerardina Wiekenkamp, 4 w., buiten de Waardpoort.

den 25 *April.*

Elisabeth Maria Martha Rombach, 13 j. en 6 m., Voorstraat.

Hendrik Hotzes Bosse, 28 j., Hospitaal.

Lambertus Atteveld, 1 j., en 2 m, buiten de Waardpoort.

Wilhelmus Jalles, 4 w., buiten de Waardpoort.

Hendrik Bruininck, 63 j., Mariestraat.

Adriaan Jacobus Groenendijk, 4 j. en 6 m., Lange Nieuwstraat.

den 26 *April.*

Hendrik van Asch, 14 d., Springweg.

den 27 *April.*

Niel Olen, 37 j., Hospitaal.

Pieter Bissier, 55 j., Korte Jansstraat.

Willemijntje Enderle, 72 j., Steenweg.

Maria Wamsteker, 3 j. en 5 m., Zilversteegje.

Doodgeb. dochter van Hendricus Koetker, Weistraat.

den 29 *April.*

Hendrik Timmermans, 24 j., Hospitaal.

den 30 *April.*

Johannes Jacobus Abraham Goudee, 5 w., Springweg.

Willem van Westbroek, 4 j, Florasteeg.

Christina Agterberg, 7 j., buiten de Tolsteegpoort.

OVERLEDENEN 92.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	6.
Borstkwaal.	9.
Zenuwkoorts.	2.
Verval van krachten. .	15.
Stuipen.	18.
Krankzinnig.	1.
Kinderziekte.	3.
Tanden.	1.
Tering.	9.
Slijmziekte.	1.
Het Zuur.	5.
Galkoorts.	1.
Verstopping.	1.
	72.
Transport. . . .	72.
Beroerte.	2.
Hersenontsteking. . . .	1.
Borst Waterzucht. . . .	2.
Longtering.	2.
Waterzucht.	3.
Breuk.	1.
Bloedspuwing.	1.
Kanker.	1.
Stikzinken.	1.
Spruw.	1.
Koortsen.	4.
Keeltering.	1.
	92.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	1	6.
Beneden het jaar.	15	5	20.
Van 1 tot 10 jaar.	13	6	19.
» 10 » 20 »	3	3	6.
» 20 » 30 »	5	»	5.
» 30 » 40 »	3	1	4.
» 40 » 50 »	2	2	4.
	46—	18—	64.
Transport. . .	46	18	64
» 50 » 60 »	5	3	8
» 60 » 70 »	4	2	6
» 70 » 80 »	2	7	9
» 80 » 90 »	1	4	5
» 90 » 100 »	»	»	
	58—	34—	9

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 2 *April*, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

Een Huis, Erf en Grond, aan de O. Z. van den Springweg bij de Haverstraat, wijk E. no. 105. *Verkocht* voor *f* 2250.

Den 9 *April*, door de Notarissen N. DE GRAAF en J. H. VAN SCHERMBEEK.

N°. 1. Een Huis met Erf, Grond en Tuin, *Koningslust* genaamd, wijk I. no. 81. *Verkocht* voor *f* 3000.

N°. 2. Een Huis met Erf en Grond, buiten de Waardpoort, W. Z. wijk M. no. 507. *Verkocht* voor *f* 1290.

N°. 3. Drie Woningen in de Zeebeekstraat of Molensteeg, wijk H. no. 712, 713 en 714. *Verkocht* voor *f* 500, *f* 660 en *f* 580.

Denzelfden datum, door de Notarissen H. van OMMEREN en G. H. STEVENS.

N°. 1. De Buitenplaats *Bloeijendaal*, aan de Biltsche straatweg, gemeente Maartensdijk, met twee Heeren huizingen en verder getimmerte, Moestuinen; Boomgaard enz. zamen groot 2 bund. 52 roed. 90 ellen.

N°. 2. 5 Bund. 73 roed. 90 ellen Weiland, gelegen als voren.

N°. 3. 3 Bund. 31 roed. 40 ellen, dito, als voren *Opgehouden* voor *f* 17500.

Denzelfden datum, door den Notaris J. H. van SCHERMBEEK en Procureur A. S. van HENGELAAR.

N°. 1. Eene Woning aan de N. Z. van de ABC straat, wijk A. no. 610. *Verkocht* voor *f* 700.

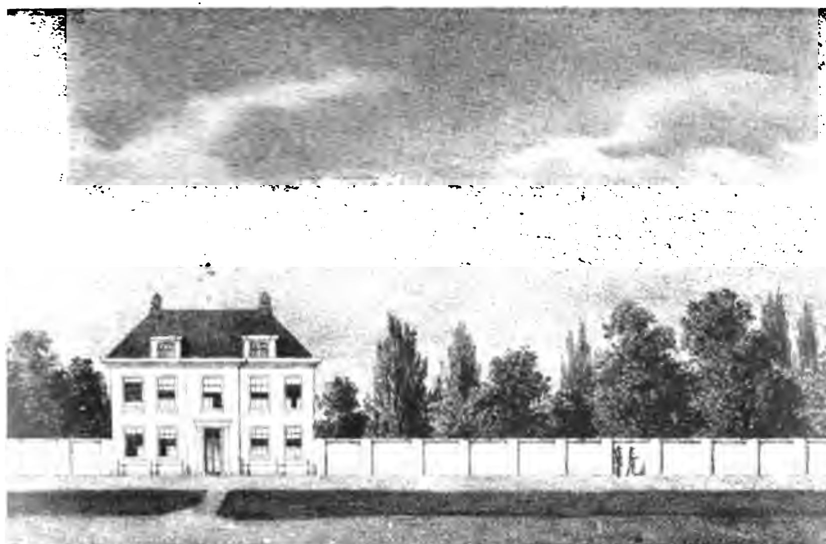
N° 2. Vier Woningen onder één dak, aan de Z. Z. van de Teelingsteeg, wijk A. no. 731—734. *Verkocht* voor *f* 1225.

[illegible]-school met den

Dezelfde school met de [illegible]

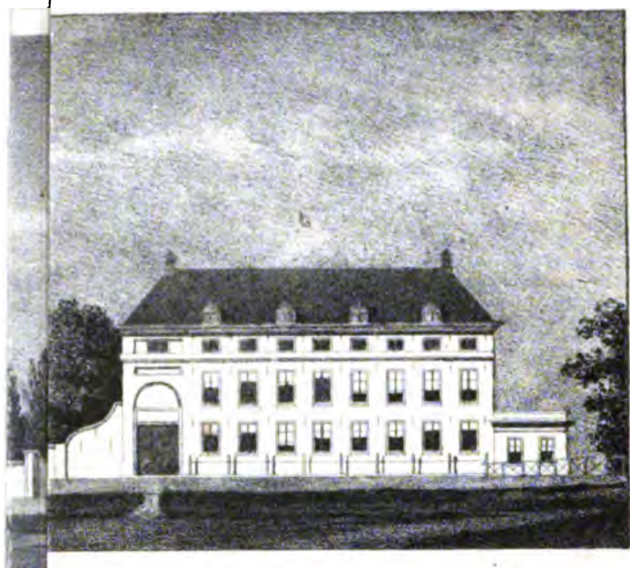

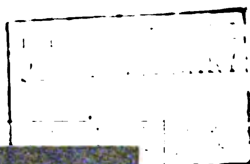
ver gebouwen van de [illegible]zyde

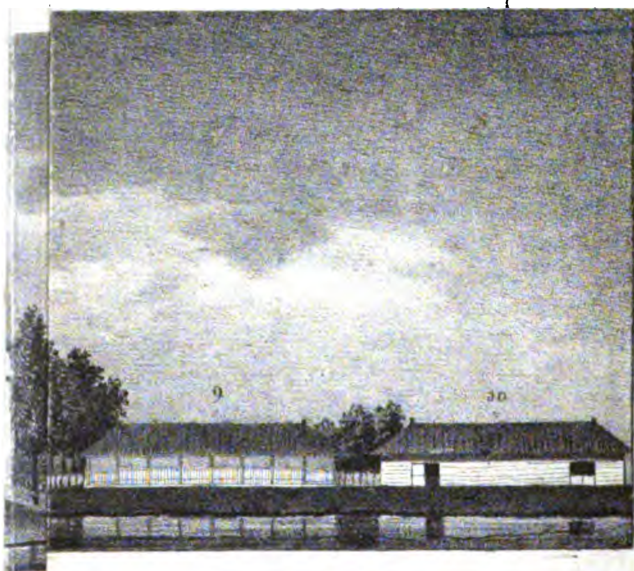
8

gebouwen langs de Biltsche grift

9
10

Geschiedenis der Vee-artsenijkunde, *en beschrijving der inrigting van* 's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL, te UTRECHT (*);

DOOR Dr. A. NUMAN.

Even als de mensch, in den natuurstaat, door een geringer aantal en verscheidenheid van ziekten en gebreken overvallen werd, dan waaraan de beschaving denzelven onderhevig maakte, zoo kende ook het dier, in zijnen vrijen staat, slechts weinige ongemakken, en vermoedelijk waren, met uitzondering van eenige inwendige ongesteldheden, sommige huidziekten en uitwendige beleedigingen, als het gevolg van onderlingen strijd, de gene, waardoor hetzelve hoofdzakelijk bedreigd en aangedaan werd.

(*) De inhoud dezer geschiedkundige mededeeling is gedeeltelijk ontleend uit de Redevoering, door mij gehouden, ter inleiding der Leerlingen in het beoefenend onderwijs der Vee-artsenijkunde, op den 26sten September 1822: *Over de Vee-artsenijkunde, en de inrigting van derzelver onderwijs, overeenkomstig het belang der Maatschappij*, geplaatst in het *Vee-artsenijkundig Magazijn*, D. I. bladz. 1—72. Groningen 1827.

Het dier in deszelfs oorspronkelijken wilden staat, slechts de wetten volgende, welke door vrijheid en behoefte worden voorgeschreven, gehoorzaamt de inwendige aandrift, zijn bestaan, verschillende naar geslacht, soort, of kunne, op de innigste wijze ingeweven; waardoor het gevoelt, verlangt, onderzoekt en onderscheidt. Het is hierdoor, dat het natuur-dier niet alleen als van zelf geleid wordt tot het voedsel, dat voor deszelfs levens-onderhoud geschikt is; maar ditzelfde ligchamelijke gevoel doet het die zelfstandigheden en invloeden kennen en vermijden, welke voor deszelfs gezondheid en leven minder geschikt, of wel indedaad schadelijk zijn.

De eigenlijke geneesregel is dus, zoowel als de leefwet, het dier zelf, door de hand des Alvermogens, ingeplant. Het werd beschonken met liefde tot het leven, en met de onweêrstaanbare zucht, om het ongekrenkt te bewaren. — Door deze weldadige gesteldheid blijft niet alleen het dier, dat in staat is aan de inspraak van zijn ligchamelijk gevoel te voldoen, van ziekten grootendeels bevrijd; maar het bezit ook daardoor het vermogen, om, door eenige ongesteldheid overvallen wordende, daartegen meestal gepaste middelen te vinden.

De mensch intusschen, zoodra hij, als het onmiddelijk gevolg eener allereerste beschaving, met deze ook zijne behoeften vermeerderd zag, onderwierp, ter betere vervulling van dezelve, die dieren aan zijn gebied, welke hij tot dat oogmerk als de meest geschikte oordeelde. Hetzij nu zulks geschiedde, doordien het wilde dier ten eenemale, als met geweld en door listig overleg, onder het juk werd gebragt, hetzij de wondervolle betrekking tusschen mensch en dier veeleer

grootendeels moet beschouwd worden als het gevolg eener wederkeerige toenadering, berustende op de behoeften en afhankelijkheid van beide, en geheel gegrond in de hooge orde der dingen, zoodra het dier van zijne vrijheid beroofd werd, vond het zich blootgesteld aan de inwerking eener reeks van oorzaken, welke, als veeltijds niet strookende met deszelfs aard en behoeften, de voorbeschiktheid en aanleiding tot velerhande ziekten bij hetzelve deden geboren worden.

Het huisdier, aan den mensch verbonden, volgde hem naar de meeste streken der bewoonbare aarde. Door deze verspreiding werd het onttrokken aan de gunstige gesteldheid des oords, waar de natuur het oorspronkelijk deed ontstaan, en hetwelk zij, wegens den voordeeligen invloed van lucht, bodem en voedsel, voor deszelfs hoogst volkomene ontwikkeling bestemde. Overgegeven aan de eigendunkelijke behandelingen van den mensch, door het oogmerk van eigen voordeel bestuurd, werd het genoodzaakt, naar zijne willekeur, een' te zwaren, ongeschikten, en veelvuldigen, ook wel te geringen, arbeid te verrigten, te veel, te weinig, ongepast of slecht voedsel te nuttigen. Het werd opgesloten in stallen, waarin het somwijlen, bij het gemis van beweging, en de veronachtzaming eener behoorlijke zuivering, verpligt werd eene onreine of besmette lucht in te ademen; ja, wat meer is, het dier moest zich geduldig onderwerpen aan verschillende kunstbewerkingen, waardoor het beroofd werd van het vermogen, om zijn geslacht voort te planten. Zelfs maar al te dikwijls moest het de wreede verminkingen en fatsoeneringen ondergaan,

welke de mensch, naar het onderscheiden, niet zelden valsch, begrip van schoonheid of vermaakshalve, aan sommige ligchaamsdeelen in het werk stelde.

Het geen de beschaving bij den mensch, met betrekking tot vele ligchamelijke veranderingen, teweeg-bragt, kan de temming gezegd worden, in geene mindere mate, op de dieren te hebben uitgewerkt. Welke aanzienlijke voordeelen toch deze, in een huishoudelijk opzigt, hebben aangebragt, door de veredeling der dieren, zoowel wat betreft hunne natuurlijke deugdzaamheid, bruikbaarheid, grootte en schoonheid van gestalte, als de zielsvermogens of de verbetering van het dieren-verstand, kenbaar aan de verzachting der wilde en woeste geaardheid, aan de uitstekende handelbaarheid van velen, en aan de eigenschap van sommigen, om tot onderscheidene kunsten en bedrijven, op eene verwonderlijke wijze, te kunnen worden geoefend en afgerigt, over het geheel werd, bij dit alles, de bewerktuiging der dieren ongemeen veranderd, en hoewel niet altijd zigtbaar verzwakt, echter voor ziekten en gebreken meer vatbaar gemaakt. En vond de mensch in de beschaving van zijnen redelijken en vrijen geest, de beste hulpmiddelen voor de bewaring der gezondheid en de genezing van ziekten, het dier bleef steeds tot blinde gehoorzaamheid bestemd, en was te minder in staat voor zijn eigen welzijn te zorgen, daar het instinct, zoo waakzaam voor het levensbehoud bij het wilde dier, zoowel in den gezonden als ziekelijken staat, bij het tamme, eene niet geringe verstomping ondergaat, waardoor deze natuurlijke leidsman zich niet alleen minder

getrouw en werkzaam betoont, maar wiens bevelen ook, in den gedwongen toestand des huisselijken levens, veeltijds, door het dier, niet kunnen worden opgevolgd.

Werden dus, bij opvolging, de Hond, het Schaap, het Rund, de Ezel, het Varken, het Paard, de Kameel, de Olifant, en zoo vele, als wij uit de klasse der viervoetige dieren en vogelen, als huisdieren, kennen, aan de heerschappij van den mensch onderworpen, wij mogen van deze onderscheiden, moeijelijk te bepalen, tijdstippen, de vermenigvuldiging en ook tevens de eerste kennis van derzelver ziekten vaststellen. Bestond immers, in den vroegsten tijd, de voorname of wel eenige rijkdom des redelijken aardbewoners in de talrijkheid der kudden, het belang meer dan eenige andere beweegreden noopte hem tegen de ziekten, waardoor zijn vee werd aangedaan, middelen in het werk te stellen, en zie daar! de Veeartsenijkunde in hare geboorte.

Niet anders dan eenvoudig en onvolkomen kan dezelve geweest zijn bij de kindschheid van het menschdom. Het geen eene spaarzame ondervinding of het toeval den mensch als nuttig in eigene ongesteldheden mogt geleerd hebben, werd welligt op de dieren overgebragt; doch de opmerkzame waarneming van de leidingen des dierlijken instincts, in onderscheidene ziekten, kon de zekerste aanwijzing geven, waardoor men op het spoor geraakte, om aan dezelve vervolgens, op eene kunstmatige wijze, te hulp te komen. Gelijk de behandeling van de ziekten der menschen eene hoofdbezigheid was der Priesteren, zoo was die der

dieren het werk van Herders en van hen, die met derzelver verzorging belast waren.

De geschiedenis raadplegende, leert zij ons, dat de Grieken, die in algemeene beschaving, en, wegens hunnen smaak voor Paarden, boven andere volken vroegtijdig uitmunteden, ook de eersten zijn geweest, welke zich, met bijzonderen ijver, aan het onderzoek der vee-ziekten toegewijd, en met eenen bepaalden toeleg de Vee-artsenijkunde hebben beoefend. Ofschoon wij het gaarne aan zijne plaats laten, of Chiron de Centaur juist daarom half als mensch half als paard wordt afgebeeld, dewijl hij met even goed gevolg menschen en dieren zoude genezen hebben, zoo laten evenwel de schriften van Xenophon, Aristoteles, Absyrtus, Pelagonius, Hierocles, Hippocrates Mulomedicus en andere, welke geheel of gedeeltelijk ons zijn overgebleven, geenen twijfel over omtrent het hooge belang, dat zij in de kennis der vee-ziekten stelden, en de vorderingen, welke zij daarin gemaakt hebben.

Van hen werd de Vee-artsenijkunde tot de Romeinen overgebragt, die, hoewel zonder aanmerkelijke verrijking, ons, door de schrijvers over hunnen Landbouw, met name Columella, Cato, Gargilius Martialis, Palladius, Varro, Virgilius, doch meer bijzonder door Vegetius, hebben herhaald en nagelaten, hetgeen zij, te dezen opzigte, van de Grieken hadden ontvangen. Het werk des laatstgenoemden schrijvers bleef, gedurende verscheidene eeuwen, de eenige vraagbaak, tot welke men, bij voorkomende vee-ziekten, gewoon en verpligt was zijne toevlugt te nemen. Terwijl toch, in het tijd-

vak der midden-eeuwen, de aangelegenste wetenschappen in Europa, voor een groot gedeelte, door domheid en bijgeloof verstikt lagen, hoe zou het ons kunnen bevreemden, dat wij, tijdens hetzelve, geenen enkelen aantreffen, die zich met de beoefening der Vee-artsenijkunde bezig hield, althans daaraan iets ter verbetering of uitbreiding heeft toegebragt? Kan het ons verwonderen, dat wij daaruit, voor haar gebied, niets hebben overgehouden dan eene menigte ondoelmatige handelwijzen, menigvuldige volks-vooroordeelen, het geloof aan heksenij en duivelbezweringen, ongerijmde voortbrengselen van het menschelijk brein, dwalingen, aan welker verbetering de verlichting van opvolgende tijden met veel vrucht werkzaam is geweest, doch waarover aan haar, tot op den huidigen oogenblik, de volkomene zegepraal niet mag worden toegekend.

Met de herleving der algemeene letterkunde en geestbeschaving, zien wij dan ook, eerst in de vijftiende en zestiende eeuw, eenige belangstelling in het vak der Vee-artsenijkunde op nieuw ontwaken. Hier mogen wij Ruellius noemen, die op last van Frans den Eersten, koning van Frankrijk, de straks gemelde Grieksche schriften in het Latijn vertaalde. Vegetius werd in de meeste hedendaagsche talen overgebragt, en door de nieuws uitgevondene boekdrukkunst algemeen verspreid. Gesner verzamelde, in zijn werk over de geschiedenis der dieren, alles, wat de ouden over dit onderwerp hadden nagelaten, onder toevoeging van eigene belangrijke opmerkingen. Ruini bragt in Italie, door zijnen arbeid, aan de kennis van het ontleedkundig zamenstel des Paards groote

voordeelen toe, terwijl Valentin Trichter, Winter von Adlersflugel, in Duitschland, Snape in Engeland, Soleysel, Saunier, en nog later de la Guerriniere, in Frankrijk, zich wegens hunne bemoeijingen omtrent de huishoudkunde der dieren en de Vee-artsenijkunde voordeelig bekend maakten.

Intusschen bepaalden de werkzaamheden dezer mannen zich hoofdzakelijk tot de aangelegenheden van het Paard, en de ziektekennis van hetzelve werd nog steeds in verbinding met de rijd-kunst voorgedragen, even als waren deze kundigheden ten naauwste aan elkander verwant, of wel op dezelfde gronden berustende. Met de practische Vee-artsenijkunde bleef het evenwel in het algemeen gebrekkig gesteld, daar schier overal de behandeling van het zieke vee aan Stalknechten, Herders, Hoefsmeden, of aan Villers werd overgelaten.

In de achtiende eeuw mogten eerst het zieke Schaap en Rund de aandacht der Geneeskunde bepaaldelijk tot zich trekken, waartoe, met betrekking tot het laatste, de Runderpest, toen dezelve, in het jaar 1711, uit Azie tot in het zuidelijk Europa doorbrak, en, binnen korten tijd, tot in Italie, Duitschland, ons Vaderland, en Engeland oversloeg, de noodlottige aanleiding gaf. Gelijk Rammazzini en Lancisi deze geduchte ziekte het eerst in al hare verschijnselen in Italie waarnamen, zoo werd dezelve vervolgens schier overal, door de beroemdste Genees- en Natuurkundigen, ter harte genomen, die zich met de ijverigste nasporing omtrent de kennis der oorzaken, en

van den aard dezer, zoo verderfelijke, kwaal van het hoornvee, zoowel als met de beproeving van genees- en voorbehoedmiddelen tegen dezelve, onledig hielden.

Gaarne wenschte ik de verdiensten onzer landgenooten, aangaande de zaak der Veeartsenijkunde in het algemeen voordeelig te kunnen doen uitkomen, gelijk ik dezelve, in vele opzigten, naar waarde roemen mag. Of kunnen wij niet eenen Petrus Naaldwijk noemen, wiens werk over het Paard en deszelfs ziekten in de eerste helft der zeventiende eeuw te voorschijn kwam, en in zijne soort niet gering wordt geacht? Zouden wij, in lateren tijd, niet eenen Berkhey mogen aanvoeren, wiens uitgebreide nuttige arbeid algemeen bekend is? Niet een Veirac, wegens de nasporing en beschrijving van het ongans der Schapen, zijnde eene algemeene ziekte van het inlandsche wolvee? Niet eenen Eberhard en Erissman, uithoofde hunner verdiensten omtrent de verloskunde van het Rundvee, en het zamenstellen van geschikte handboeken over dit vak? Maar het zijn bovenal de namen van Schwenke, Nozeman, Tak, Kool, Alta, Grashuis, Engelman, Coopmans, Veerman, Sandifort, van Doeveren, Munniks, en bovenal van Camper, en Geert Reinders, die ik niet verzwijgen mag, wier arbeid, betrekkelijk de vee-pest, op onderzoek en waarneming gegrond, wij steeds bij den buitenlander, in de geschiedenis dezer ziekte, met lof vermeld vinden, en waardoor zij, in der tijd, aan den algemeenen rampspoed van den vaderlandschen vee boer, immers zoo veel de besmettelijke en ver-

woestende aard der ziekte zulks gedoogde, de meest mogelijke verzachting hebben toegebragt.

Vooral strekten de pogingen van eenige dezer verdienstelijke mannen mede daar henen, om, door inenting, de doodelijkheid der vee-pest te verminderen, daar toch de ondervinding leerde, dat hierdoor het getal der slagtoffers veel geringer bleef, dan indien het vee door de natuurlijke besmetting werd aangedaan. Aan Reinders komt de eer der ontdekking toe, dat de vee-pest bijna onschadelijk wordt gemaakt, wanneer de inenting wordt in het werk gesteld aan jonge kalveren van gebeterde koeijen, zoo lang als de eerste nog niet in de buitenlucht zijn geweest; eene ontdekking, welke gerekend werd alleen aan de landgewesten Vriesland en Groningen, in tien jaren een voordeel van niet minder dan twee millioenen guldens te hebben aangebragt.

Kon inmiddels het begin des tijdvaks, waarvan wij spreken, aangemerkt worden als de overgang, waardoor de Vee-artsenijkunde aan hare verdere bearbeiding ter volmaking te gemoet werd gevoerd, dit oogmerk werd niet verwezenlijkt dan door de daarstelling der Vee-artsenijscholen, waarin de geneeskunde der dieren, volgens een geregeld onderwijs, geleerd werd. Terwijl men derzelver noodzakelijkheid reeds lang had bezeft, was het Frankrijk, dat daarvan, in het jaar 1762, door de oprigting eener Vee-artsenijschool te *Lyon*, alsmede kort daarna te *Alfort* bij *Charenton*, het eerste voorbeeld gaf. Hetzelve werd weldra door andere landen gevolgd, zoodat thans *Oostenrijk*, *Denemarken*, *Pruissen*, *Engeland*, *Hanover*, *Beijeren*, *Wurtemberg*, *Baden*,

Spanje, *Rusland*, *Italie*, *Zwitserland*, en ook *Nederland*, op zoodanige intigtingen bogen kunnen.

Hier opent zich de tijdkring, dat de Vee-artsenijkunde in eene meer gunstige gedaahte te voorschijn treedt, en op den naam van wetenschap aanspraak maken kan. Ontbrak haar tot dus ver eigene zelfstandigheid, en werd zij, op het hoogst, als een onbeduidend aanhangsel der Geneeskunde beschouwd, terwijl zij, door de beoefenaren der laatste, als hunner bemoeijing schier onwaardig, in geenen deele algemeen ter harte werd genomen, thans mogt dezelve, door de vereeniging van al die kundigheden, tot een en hetzelfde doel, welke haar wezen uitmaken, een eigen bestaan erlangen, en als zoodanig gewettigd, zich de haar toekomende voorregten toeëigenen. Nu in den rei harer oudere, en in hoogeren rang geplaatste, zusteren optredende, ontleent zij niet alleen het licht van andere wetenschappen tot hare volmaking, maar kan zij tevens dienen, om wederkeerig over deze hare ophelderende stralen te verspreiden.

Nadat reeds, door wijlen onzen Geleerden en werkzamen landgenoot J. Le Francq van Berkhey (*), en eenige *Commissien van Landbouw*, herhaalde vertoogen omtrent de nuttigheid en noodzakelijkheid eener Vee-artsenijschool voor ons land, dat in de veeteelt zulk eene ruime bron van bestaan vindt, waren gedaan;

(*) Vrijmoedige en welmeenende voorstellingen, om te kunnen dienen ter overweging van een ontwerp ter stichting eener Vee-artsenijkundige School, in ons Gemeenebest, Haarlem 1804.

werd deze zaak in opzettelijke overweging genomen, op de Vergadering van Afgevaardigden uit al de gewestelijke *Commissien van Landbouw*, gehouden op den 28 April 1806 en volgende dagen, te *'s Hage*. Onder de toenmalige en daarop volgende staatkundige omstandigheden des lands, werd aan het voorloopig gevormd ontwerp geen verder gevolg gegeven. Evenmin is een later plan, hetwelk, in 1807, bij het tijdelijk koninklijk Gouvernement, in overweging is geweest, om eene Vee-artsenijschool te *Zutphen* te plaatsen, tot stand gekomen. In het jaar 1798, was door de *Amsterdamsche Maatschappij ter bevordering van den Landbouw*, als prijsvraag uitgeschreven: *Het opgeven van een plan, naar hetwelk in ons Land, eene Vee-artsenijschool zou kunnen worden tot stand gebragt, en waar die School met het meeste nut zou dienen te worden opgerigt.* Deze vraag werd, in het jaar 1799, voldoende beantwoord door den Heere J. A. Bennet, A. L. M, Phil. et Med. Doctor, te *Leijden*, wiens verhandeling over dit onderwerp met de gouden medaille der gemelde Maatschappij is bekroond. Dezelve verscheen eerst in 1810 in het licht, zijnde de uitgave door rampspoedige gebeurtenissen vertraagd geworden. Indezelve werd *Utrecht*, om meer dan eene reden, als de geschiktste plaats voor de oprigting eener Vee-artsenijkundige leerschool voorgesteld.

En indedaad kon hiertoe wel geene doelmatiger standplaats gevonden worden dan deze stad, gelegen in het midden des lands, gunstig bekend wegens hare gezondheid, in welker geheelen omtrek eene overvloedige vee-teelt bestaat, en alwaar een aanzienlijke handel in

Paarden gedreven wordt, in welke stad zich eene bloeijende Hoogeschool en andere belangrijke inrigtingen van wetenschappelijken aard bevinden, al hetwelk zoo vele middelijke en onmiddelijke hulpmiddelen voor het vee-artsenijkundig onderwijs kon aanbieden. Het toeval wilde, dat de Buitenplaats, van ouds genaamd *Gildestein*, met de daarbij behoorende verdere gebouwen en landerijen, ten verkoop werden aangeboden, doordien de katoen-fabrijk van de Heeren Pörtner en Quincke, waartoe deze bezitting, sedert 1813, gediend had, ter oorzake der, in dit jaar voorgevallene, verandering in de staatkundige gesteldheid van ons vaderland, en der, daaraan verbondene, betrekkingen van handel en nijverheid, niet meer aan derzelver bestemming kunnende beantwoorden, met een onvermijdelijken ondergang was bedreigd geworden (*). Geen wonder, dat de Hooge Regering des lands zich deze gelegenheid te nutte maakte, om, door het aankoopen der bedoelde goederen, het plan te verwezenlijken tot de oprigting eener Vee-artsenijschool, waarvan de behoefte ook bij ons reeds van overlang volkomen was gevoeld, doch welke tot dus ver nog niet had kunnen worden vervuld. Het scheen aan Neêrlandsch eersten Koning, uit Neêrlandsch bloed gesproten, voorbehouden te zijn, om ook in dezen den lang gekoesterden wensch des volks te kunnen bevredigen. Bij Z. M. besluit van 13 Sept. 1819 bepaald zijnde, dat er in het koninkrijk der Nederlanden, eene Vee-artsenijschool zou worden opgerigt, werd nu vastgesteld, om

(*) Zie No. 2 van dit Tijdschrift dezes jaars, bladz. 36.

de bovengemelde gebouwen en landerijen tot het bedoelde oogmerk aan te koopen, waartoe de last werd opgedragen aan onzen hooggeachten stadgenoot, wijlen den WelEd. Gestr. Heer A. W. de Beaufort, lid der *Commissie van Landbouw* in deze Provincie. Deze hierin naar wensch geslaagd zijnde; werd reeds spoedig een aanvang gemaakt, om het groote fabrijk-gebouw zoo te vertimmeren, als voor deszelfs aanstaande bestemming geschikt kon worden geoordeeld, namelijk tot het huisvesten der kweekelingen, beambten, en dienstdoenden, tot het inrigten der vertrekken voor het houden der lessen, voor het aanleggen van verzamelingen van ontleedkundige, physiologische, natuur- en scheikundige voorwerpen, welke voor de verschillende vakken van het onderwijs noodig zijn, en wat verder tot eene instelling van dezen aard behoort. Wij zijn aan den Heer Hoogleeraar Th. G. van Lidth de Jeude, voormaals Directeur der School, doch, sedert 1826, uit die betrekking, op deszelfs verzoek, eervol, door Z. M. den Koning, ontslagen, wegens de allezins doelmatige regeling en uitvoering dezer, niet zeer gemakkelijke, taak, duurzamen dank verschuldigd.

Op deze wijze dan tot stand gebragt, nadat, in lateren tijd, daaraan nog een ruime ziekenstal, twee schaaps-stallen, en andere benoodigde gebouwen zijn toegevoegd, vertoont zich de Vee-artsenijschool, zoo als dezelve hier in twee afbeeldingen wordt voorgesteld, gelegen op het aangenaamste punt bij *Utrecht*, buiten de Wittevrouwen-poort, langs den druk bereden Straatweg naar *Gelderland*, en aan de *Biltsche Grift*, tegen over de fraaije en statige Maliebaan, en hebbende

het uitzigt op de twee bekoorlijk aangelegde lusthuizen, het *Hoogeland*, toebehoorende aan den Heer Jonkh^r. W. E. Ram, en den *Oorsprong*, het eigendom van den Heer M^r. T. C. van Barneveld.

Daar de inrigting reeds tegen het eind van het jaar 1821 zoover in orde was gebragt, dat met het onderwijs voegzaam een aanvang kon worden gemaakt, werden de lessen der *Ontleedkunde* en *Physiologie*, op den 10 December van dat jaar, door den Heer Hoogleeraar Th. G. van Lidth de Jeude, en het onderwijs in de *Natuur-* en *Scheikundige Wetenschappen* kort naderhand, door Wijlen den Heer Hoogleeraar J. Vosmaer begonnen, terwijl de lessen der *Practische Vee-artsenijkunde*, door mij, op den 26sten September 1822, werden geopend.

Het mag in de geschiedenis der Vee-artsenijschool niet onvermeld blijven, dat dezelve, kort na het begonnen onderwijs, en wel op den 9^den October 1822, door Z. M. den Koning met een bezoek is vereerd geworden. Bij de komst van Z. M., was Hoogstdezelve vergezeld van Z. D. H. den Prins van Hessen-Darmstadt, Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, en verder lusterrijk gevolg. Zijne Majesteit stapte aan het gebouw der Vee-artsenijschool af, en werd aldaar, door Z. Exc. den Heer Minister *voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid, en de Koloniën*, en den Heer *Directeur der School* ontvangen. Onmiddellijk na Hoogstdezelfs aankomst, bezigtigde Z. M. het etablissement in al deszelfs deelen met de grootste naauwkeurigheid, en betuigde over de geheele inrigting Hoogstdeszelfs bijzondere te

vredenheid. Z. M. heeft met eenige personen van Hoogstdeszelfs gevolg nachtverblijf gehouden in het schoolgebouw zelf, waarin eenige vertrekken, die toen nog niet voor het onderwijs of ten gebruike der kweekelingen bestemd waren, tot dat oogmerk, door den Directeur, in gereedheid waren gebragt. Dit hoogst vereerend verblijf heeft het aangenaam en sterkste bewijs opgeleverd van Z. M. wezenlijke belangstelling in eene stichting, welke tot dien tijd in ons land ontbrak, doch waarvan men zich nu voor de belangen van den vaderlandschen landbouw gewenschte vruchten beloofde.

De Vee artsenijschool wordt geheel bekostigd uit het Fonds voor den Landbouw, en staat onder directie van Dr. A. Numan, tevens Hoogleeraar in de *Practische vakken der Vee-artsenijkunde*, terwijl aan den Heer Hoogleeraar Dr. Th. G. van Lidth de Jeude het onderwijs in de vakken der *Ontleedkunde*, *Physiologie*, en *Kruidkunde*, en aan den Heer Hoogleeraar Dr. P. J. I. de Fremerij dat in de *Natuur-*, *Schei-*, en *Artsenijmengkunde*, benevens in de *leer der Geneesmiddelen* (*materies medica*), is opgedragen.

Elk der Hoogleeraren heeft zijne eigene gehoorzalen, die, zoo als gezegd is, in het vrij ruime school-gebouw bevat zijn. De verdere ambtenaren, aan deze inrigting verbonden, zijn: de *Oeconomus* of *Huis-bestuurder*, de *Apothekar*, de *Vee-arts*, de *Prosector*, de *Hoefsmit*, en de *Surveillant* of *Opziener der kweekelingen*.

De wetenschappen, waarin een bepaald onderwijs

wordt gegeven, zijn: de *Dierkunde*, bijzonder de *Paarde-kennis*, de *Ontleedkunde*, *Physiologie*, *Algemeene Natuur- en Scheikunde*, *Recepteerkunst*, *Algemeene Ziektekunde*, *Genezings-leer* of *Therapie*, *Geregtelijke Vee-artsenijkunde* en *Vee-artsenijkundige Policy*, *Verloskunde*, *Heelkunde*, en het *Hoefbeslag*. De lessen wisselen elkander in den zomer- en winter-cursus geregeld af. De kweekelingen ontvangen mede onderwijs in het *teekenen*, benevens in de *Hollandsche* en *Fransche talen*, en, zulks verkiezende, ook in de *Hoogduitsche taal*, voorts in de *rekenkunde* en *aardrijkskunde*. Zij hebben bovendien gelegenheid zich zelve, onder leiding der bovengemelde, voor de bijzondere vakken bestemde, ambtenaren, te oefenen in het ontleden, het bereiden van geneesmiddelen, en het hoefbeslag, wordende, des voormiddags te 9 uren, door den Hoogleeraar in de praktijk en den Vee-arts, de zieke-stallen met de kweekelingen bezocht, ten einde in de behandeling der ziekten en gebreken te worden geoefend.

Ieder eigenaar, die het verkiest, kan zijn ziek vee, met name Paarden, Runderen, Schapen, Varkens en Honden, ter behandeling aan de zieke-stallen brengen, wordende de dieren, indien zulks noodig is, tot dat oogmerk in de stallen opgenomen en verzorgd. Voor de geneesmiddelen en voederstoffen worden slechts de verschotene gelden terug gegeven, doch voor de oppassing en behandeling wordt niets in rekening gebragt. De zieke dieren worden onder de meest gevorderde kweekelingen verdeeld, die van de verschijnselen, het beloop der ongesteldheden, en

van de, door den Hoogleeraar of den Vee-arts, aangewende behandeling, naauwkeurige aanteekening moeten houden, en daarvan, na den afloop der ziekte, een bewerkt verslag inleveren.

Het schooljaar is verdeeld in twee leer-cursus, waarvan de winter cursus, zijnde het begin der lessen, een aanvang neemt met 1°. October, en eindigt met 1°. Maart. De zomer-cursus begint met 1°. April, en eindigt met 1°. Augustus. De gewone leertijd der kweekelingen aan de School duurt vier jaren. Het examen der aftredende leerlingen wordt gehouden tegen het eind der maand Julij.

De localen der school zijn berekend voor 50 kweekelingen. Er zijn drieërlei soort van leerlingen, namelijk de zoodanige, die geheel voor rekening van het Fonds voor den Landbouw worden opgenomen. Deze worden gekozen in de Provincien, bij wijze van een vergelijkend examen. Te dezen aanzien zijn de ouders of voogden van den benoemden kweekeling verpligt, alvorens deze in de Vee-artsenijschool kunne worden opgenomen, eene, door hen geteekende, behoorlijk gezegelde, verklaring aan de *Administratie voor de Nationale Nijverheid* in te zenden, waarbij zij zich verbinden, om, wanneer de bedoelde kweekeling, uit eigene beweging, of op hun verlangen, vóór het einde van den gewonen leertijd van vier jaren, zonder redenen, welke door de gemelde Administratie voldoende worden geoordeeld, 's Rijks Vee-artsenijschool mogt verlaten, aan het Fonds voor den Landbouw, op de eerste aanmaning, de kosten van huisvesting, voeding, kleeding en onderwijs, wegens

denzelven kweekeling, te zullen vergoeden, tegen ƒ 400 's jaars, gerekend sedert den dag, waarop hij ter School is opgenomen, tot en over het kwartaal, in hetwelk hij dezelve op de bedoelde wijze mogt hebben verlaten. De tweede soort zijn de zulke, die de kosten hunner opleiding zelve dragen. Deze betalen voor onderwijs, kost, inwoning, bewasschen en bovenkleederen, ieder jaar ƒ 400. De helft dezer som moet, voor het eerste jaar, betaald worden dadelijk nadat de nieuwe kweekeling in het locaal is opgenomen, terwijl de wederhelft bij den aanvang van het tweede halfjaar moet worden gestort: wordende hiermede op gelijken voet voortgegaan, zoo lang de kweekeling bij de School blijft; zoodat de betaling altoos een halfjaar vooruit geschiedt, en niemand het eenmaal gestorte geld terug bekomt, al ware het ook, dat hij reeds dadelijk na de intrede van een nieuw halfjaar de School ging verlaten. Tot het verkrijgen eener plaats voor eigene rekening, vervoegt men zich bij rekwest aan den Heer Administrateur voor de Nationale Nijverheid. De kweekelingen der derde soort worden van wege het Departement van Oorlog benoemd, om tot Paarde-artsen voor 's Lands Kavallerie en Artillerie te worden gevormd. Voor deze wordt mede door het genoemde Departement betaald. Zij worden insgelijks, wanneer er mededingers bestaan, bij vergelijkend examen gekozen, hetwelk aan de Vee-artsenijschool wordt gehouden. Zij, die zoodanige kweekelings-plaats wenschen te erlangen, moeten zich daartoe in tijds aanmelden aan den Heer *Inspecteur-Generaal voor de Geneeskundige dienst der Land- en Zeemagt.*

De personen, die tot deze bestemming worden opgeleid, moeten, alvorens zij worden aangesteld, zich schriftelijk verbinden, om, na den afloop hunner studien op de Vee-artsenijschool, gedurende twaalf achter eenvolgende jaren, bij de Paarde-artsenijkundige dienst van het leger te dienen. — Voorts is bij Koninklijk Besluit van 5 Nov. 1825, N°. 125, vastgesteld, dat aan de Officieren van gezondheid der Armée, alsmede aan de kweekelingen voor de Geneeskundige dienst bij dezelve, welke aan 's Rijks Hospitaal te *Utrecht* hunne studien vervolgen of beginnen, zal worden vergund, om ook de lessen aan 's Rijks Vee-artsenijschool bij te wonen, voor zoo veel zulks met hun ander onderwijs zal zijn overeen te brengen, en zij daartoe de toestemming van den eersten Officier van gezondheid van het genoemde Hospitaal zullen verkregen hebben; zullende in het vervolg, bij openvallende plaatsen, voor Officieren van gezondheid bij de korpsen Kavallerie, ter vervulling vooral in aanmerking komen, die Officieren van gezondheid, en de kweekelingen van de Geneeskundige dienst, welke, door een bewijs van den Directeur van meergemelde School, doen blijken, dat zij van de lessen bij dezelve gebruik gemaakt, en eene min of meer uitgebreide kennis in de Vee-artsenijkunde verkregen hebben.

De kweekelingen, die de lessen voor eigene rekening wenschen bij te wonen, moeten zijn:

1°. *Inboorlingen van het Rijk, niet beneden zestien, en niet boven twee en twintig jaren,*

2°. *Van onbesproken zedelijk gedrag*, en

3°. *Grondig ervaren in het lezen, schrijven, en rekenen.*

Ofschoon zij met deze kundigheden kunnen volstaan, om te worden opgenomen; zoo is het evenwel van het grootste belang, dat zij niet onbedreven zijn in meerdere, inzonderheid in de Fransche en Hoogduitsche talen, en andere voorbereidende wetenschappen.

Omtrent het eerstgemelde punt moet een behoorlijk bewijs uit de acten van den burgerlijken stand der geboorteplaats, en omtrent het tweede een certificaat van het Bestuur der woonplaats van de kandidaten worden overgelegd; terwijl zij zich, ten aanzien van het derde punt, moeten onderwerpen aan een persoonlijk onderzoek bij de Directie der School, moetende zij zich, te dien einde, aan het locaal der School begeven, na alvorens den Directeur in tijds schriftelijk te hebben verzocht, en door hem onderrigt te zijn, omtrent den tijd, op welken zij aldaar kunnen worden afgewacht. Uit de personen, die zich het eerst aanbieden, en tot zoo lang het bepaalde getal vol is, worden die gene door de Directie gekozen en in het Gesticht opgenomen, die, bij het bedoelde onderzoek, blijken van voldoende vorderingen, en van eenen goeden aanleg geven.

Omtrent al de kweekelingen wordt verder gevorderd, dat zij, voor zoo veel de ligchamelijke ontwikkeling betreft, het voorkomen hebben van geschikt te zullen worden voor de uitoefening van het beroep van Veearts, terwijl voorts zoodanige kweekelingen, van welke het mogt blijken, dat zij, wegens min gunstige verstandelijke vermogens, gene geschiktheid bezitten voor het aanleeren der Vee-artsenijkunde, en de Hoogleeraren de overtuiging hebben verkregen, dat er geen vooruitzigt bestaat, dat de vereischte aanleg zich later

bij hen zoude kunnen ontwikkelen, na bekomene autorisatie van het Departement, waaronder de Administratie voor de Nationale Nijverheid behoort, op eene, daartoe gedane, voordragt door den Directeur der School, naar hunne betrekkingen kunnen worden terug gezonden, en zulks, nadat zij de lessen, gedurende een halfjaar, hebben bijgewoond.

Al deze kweekelingen zijn aan dezelfde schoolwetten en huishoudelijke bepalingen onderworpen. Zij dragen uniforme bovenkleeding, welke hun van wege de School wordt verstrekt; doch zij moeten, bij de intrede in dezelve, voor eigen kosten zich aanschaffen en mede brengen, ten minste:

Zes onderhemden,
Drie borstrokken.
Vier onderbroeken,
Zes paar kousen,
Twee zwarte zijden halsdoeken,
Vier witte dito,
Zes hals-boorden,
Twee slaapmutsen van wit katoen,
Vier handdoeken,
Zes bonte zakdoeken,
Twee paar hooge schoenen,
Vier witte linnen sloven voor de anatomie,
Twee paar dito morsmouwen voor dito.

Ook moeten zij zich eene doos met instrumenten voor de ontleedkunde aanschaffen, of zij kunnen deze, tegen betaling van den vastgestelden prijs, aan de School verkrijgen.

Ingevolge Koninklijk Besluit van 25 Julij 1823,

N°. 44, erlangen de kweekelingen der Vee-artsenijschool, die, ten gevolge der bepalingen van de wetten op de Nationale Militie, bij de Armée zijn, of worden ingelijfd, dadelijk na hunne aanwijzing voor eenig Korps, een onbepaald verlof, om naar de School terug te keeren, terwijl zij van de bijwoning der najaars-exercitien verschoond blijven. En deze gunst wordt hun toegestaan, zoolang zij zich op de Vee-artsenijschool bevinden, waarvan jaarlijks een bewijs aan het Departement van Oorlog moet worden ingeleverd. Gelijke bepalingen zijn, bij uitbreiding, volgens het Koninklijk Besluit van 12 Mei 1827 N°. 97, toegepast op de Vee-artsen, die aan 's Rijks Vee-artsenijschool hunne studien hebben volbragt, zoo lang zij als Vee-artsen van het Gouvernement zullen erkend zijn.

Na een voldoend afgelegd examen, worden de kweekelingen, naar mate van hunne verkregene kundigheden, tot *Vee-artsen der eerste of tweede klasse* bevorderd. Die der eerste klasse genieten, voor zoo ver zij tot de burgerlijke Vee-artsen behooren, gedurende de vijf eerste jaren, nadat zij de School hebben verlaten, jaarlijks eene bezoldiging, uit het reeds gemelde Fonds, van *f* 500, die der tweede klasse van *f* 400. Aan die gene der kweekelingen, aan wie aanvankelijk slechts de titel van Vee-arts der *tweede klasse* kan worden toegestaan, blijft, na verloop van twee jaren, bij het alsdan te houden examen, de gelegenheid open, om zich, ter verkrijging van den *eersten rang* op nieuw te doen examineren. Bijaldien zij alsdan bekwaam bevonden, en dien ten gevolge tot Vee-artsen van de *eerste klasse* benoemd worden, genieten zij, van

het als dan te bepalen tijdstip af, de, aan dien rang verbondene, jaarwedde van f 500, doch slechts gedurende den tijd, welke nog aan de genoemde vijf jaren ontbreekt. Voor het genot dezer bepaalde jaarwedden zijn de Vee-artsen verpligt zich met der woon te vestigen op zoodanige plaatsen, welke hun door het Gouvernement worden aangewezen, en zich te onderwerpen aan, en te gedragen naar de instructien, welke van Regeringswege bestaan, of vervolgens zullen gemaakt worden. Na verloop van gemelde vijf jaren, mogen de Vee-artsen, naar aanleiding van het Koninklijk Besluit van 23 Maart 1832, N_o. 6, zich vervoegen aan Heeren Gedeputeerde Staten hunner Gewesten, ten einde nog vervolgens ondersteuning te genieten, uit de Provinciale begrooting, voor zoo veel zulks in het belang der vee-teelt noodig en wenschelijk kan worden geoordeeld.

3°. De Vee-artsen, voor de Armée bestemd, worden in de Korpsen ingelijfd, of, zoo lang als zij daarbij niet mogten kunnen worden geplaatst, dienen dezelve als Surnumeraire Paarde-Artsen, en genieten als zoodanig eene bezoldiging van f 500 jaarlijks.

Tot de verzamelingen en werkplaatsen, welke aan het onderwijs dienstbaar zijn, behooren:

a. Het anatomisch en physiologisch kabinet, waarin een ruime voorraad van fraai bereide voorwerpen aanwezig is, voor het onderwijs in de vergelijkende Ontleeedkunde en Natuurkunde der dieren.

b. Het scheikundig laboratorium, bevattende de meest noodzakelijke werktuigen voor het onderwijs in deze wetenschap, alsmede in de proefondervindelijke natuurkunde, en artsenijmengkunde. Aan hetzelve is

tevens de Apotheek verbonden, waarin de geneesmiddelen voor de zieke dieren worden bereid.

c. Het anatomisch theater, ingerigt voor het ontleden van dieren.

d. Het pathologisch kabinet, bevattende eene, niet onbelangrijke, verzameling van ziektekundige voorwerpen, van ingewands-wormen, alsmede van gedrochtelijke dieren of monsters.

e. De boekerij, waarin reeds voorname boek- en plaatwerken gevonden worden, betrekkelijk al de vakken van het vee-artsenijkundig onderwijs, en daarmede in verband staande wetenschappen.

f. De plantentuin, voorzien van een behoorlijk aantal planten en gewassen, welke voor een geregeld stelselmatig onderwijs in de botanie gevorderd worden.

g. De stallen voor gezonde, en voor zieke dieren, welke ter behandeling worden opgenomen.

h. De hoefsmederij, met den daartoe behoorenden voorraad van model-ijzers, voor gezonde en gebrekkige Paarde-voeten, en de werktuigen, welke tot het hoefbeslag benoodigd zijn.

De weiden, welke tot onderhoud der zieke dieren in den zomer worden gebruikt, zijn achter de schoolgebouwen, geheel langs de stroomende Biltsche Grift, gelegen.

Ofschoon het hoofd oogmerk der Vee-artsenijschool bestaat in het geven van onderwijs in de eigenlijke Vee-artsenijkunde, zoo bepaalt zich het doel dezer Inrigting daartoe niet bij uitsluiting. Behalve dat aan dezelve Dek-Hengsten worden gehouden, ten dienste der Paarde-fokkerij, zoo heeft het Z. M. den Koning

behaagd, sedert 1832, aan de School eene meer landhuishoudelijke uitbreiding te geven, door het houden van schaapskudden van onderscheidene vreemde en inlandsche rassen, ter verbetering der wol, en tot eene proefneming, om de schapen bij de geheele huis- of stalvoedering te onderhouden, welke wijze, reeds sins vele jaren, in Duitschland en elders, met goed gevolg is ingevoerd, doch bij ons nog niet in aanwending is gebragt. Voorts bevinden zich hier onderscheidene rassen van Runderen en Varkens. De Vee-artsenijschool kan dus beschouwd worden mede dienstbaar te zijn aan dat gedeelte der landhuishoudkunde, hetwelk de veeteelt en dier-veredeling betreft, waartoe de aankoop van verscheidene bunders weide-land, in 1833, de geschikte gelegenheid heeft verschaft. Dat dit gedeelte van het practisch landbedrijf van het grootste belang mag geacht worden, en als hoogst nuttig voor den toekomstigen Vee-arts, zal niet kunnen worden ontkend, bij de overweging, dat hij hierdoor wordt in staat gesteld de behandeling en huishouding der dieren van nabij te leeren kennen. Zulks is te noodzakelijker voor zoodanige kweekelingen, die niet uit den landelijken stand afkomstig, bij de aankomst ter School, hierin meermalen geene genoegzame kundigheden bezitten, en daardoor den voornamen grondslag missen, waarop het ziektekundig onderwijs steunen moet; De kennis toch omtrent de levenswijze der verschillende dieren in den gezonden staat, en hetgeen daartoe behoort, moet als eene onmisbare voorwaarde worden beschouwd voor de kennis en behandeling van derzelver ziekten, terwijl zij bovendien voor den Vee-arts volstrekt noodig

is, om zich een voldoend vertrouwen bij de veehouders te verwerven.

Het voegt ons geenszins in een onderzoek te treden, veelmin uitspraak te doen, in hoe ver deze jeugdige Inrigting, sedert het veertienjarig tijdvak van derzelver bestaan, aan hare bestemming hebbe beantwoord, en wat men van haar verder moge verwachten. Wij moeten de waardering daarvan geheel aan anderen overlaten. Doch, indien de beoordeeling van Buitenlandsche Geleerden omtrent onze instellingen den landgenoot niet onverschillig zijn kan, dan mag het ons ten minste tot eene aangename voldoening verstrekken, wanneer wij door hen, die de Vee-artsenijscholen in de meeste landen bezochten, en dus in staat zijn gegronde vergelijkingen te maken, deze leerschool met lof zien vermelden, en, onder dezelve, den Hoogleeraar Plank, te *München*, omtrent haar deze verklaring hooren geven: *Die Königlich-Niederländische Thierarzneischule, zu Utrecht in Holland, ist unstreitig eine der schönsten, und zum wissenschaftlichen Unterricht am zweckmässigsten eingerichteten.* (*)

(*) *Bemerkungen über die Thierarzneischulen zu* Utrecht, London, *und* Kopenhagen; in het *Deutsche Zeitschrift für die gesammte Thierheilkunde, von* Dr. Joh. Dav. Busch, B. 2. Heft. 2., s. 35. u. w. Kassel 1831.

VERKLARING

DER

AFBEELDINGEN.

De Vee-artsenijschool, van de voorzijde aan de Bilt-straat.

1. Het Schoolgebouw.
2. Gildestein, woning van den Directeur.
3. Stallen.
4. Woning van den Opzigter der stallen.
5. Hoefsmederij.

De Vee-artsenijschool, van de zijde der Biltsche Grift.

6. Het Schoolgebouw.
7. Gebouw, voor het droogen van anatomische praeparaten.
8. Zieke-stal, waarboven het kabinet voor pathologische praeparaten.
9. en 10. Schaaps-stallen voor huisvoedering.

In het onderschrift der tweede Afbeelding is de volgende mislag begaan. Er staat: *Biltsche drift;* lees: *Biltsche Grift.*

Het volgende stuk uit de rijke Boekverzameling van den Heer Jan Schouten te Dordrecht ons geworden, verleenen wij om der gelegenheidswille zoo wel als om deszelfs zeldzaamheid, gaarne een plaatsje in dit Tijdschrift.

LOFBAZUYN.

Uytgeblasen over de plegtige viering van het Hondertjarige Jubilé der opregting van de Utregtse Academie, seer solemneel gehouden op den 26 Maart 1736.

Stem: *Mars de Camizarts.*

Utrecht soet!
Ik moet U Lof gaen noemen, en roemen,
Sonder bloemen, wonder goed:
Gij sijt 't waerd
De pronk van Neerlands Steden, wel te vreden, soet van reden, goed van aerd:
Uw goedheyd,
So ras wy by u quamen, haest vernamen,
Al te samen, vrolykheyd,
Doen gy zouw,
Dat groote Jubel vieren, met veel cieren,
En pleysieren, man en vrouw:
Men doen sag
Soo veel vermakelykheden, wel te vreden,
Waer men treeden, vol van lag:
Groot gejuyg,

Hebt gy al vroeg begonnen, met kanonnen,
Klokken brommen, en meer tuyg.
En daer op,
Hoort men de klokke spelen, Fluyt en Veelen,
En ook keelen, Lustig op
In't groot Choor,
Van zo veel musikanten, van alle kanten
Goede quanten, strelen 't oor:
En na dat
So ging men oratëeren, met veel eeren,
Voor de Heeren, van de stadt
Daer na quam
Dien grooten stoet van Heeren, Met veel eeren
Daer van veeren, Ryden an:
Onder een
Seer grooten loop van menschen, Men hoort
Wenschen, alle menschen, In 't gemeen:
Veel geluk
Op 't vieren van dees Feesten, Elk om 't meesten, Bly van geesten, sonder druk
Daerop zag
Men doen een cavalcaden, Met cieraden,
En maskeraden, vol van lag:
Of een stoet
Van vyfentwintig Heeren, In witte Kleeren,
Daer passeeren, wonder zoet:
Alle te paerd,
Met Bacchus op een wagen, Al die 't sagen
Toont behagen, dubbel waerd.
O hoe schoon!
Den dom met duysent ligten, 't Al verligten
Vier gesigten als een kroon:
Met genugt
Soo sag men de vuurpylen, Daer heen ylen,
Ende zylen, door de lugt.
Elk om 't meest
Waer dat men sig ging keeren, deed ter eeren,
Illumineeren, van dit Feest:
Sa: wel aen,

Daer op nu eens gesproken, van te roken,
En te smoken, d'Eedle blaen,
Stopt eens maet
Sa lustig, no'ble Basen, vol aen 't blasen
Ligt de glasen, Naeyd je naet
Hey sie daer,
De glaesjes staen geschonken, Eens geklonken,
En gedronken, op dit jaer,
Schenker kom,
Sa, lustig! uyt der muyten, Repje kuyten,
Vult de Fluyten: schenkt eens om.
Set dit glas,
't Sal gesondheid gelden, Sa als helden,
't Beurt zo zelden, dat is pas
Met een veeg,
Is 't uyrtje weer gestoven, En gekloven,
't Onderst boven, 't Glas is leeg.

Uit de Amsterdamsche Trekschuyt
Te Leeuwarden
By *Wigerus Wigeri* Boekdrukker en Verkoper
op de kelders, in de Rotterdamse Erasmus

(zonder Jaartal.)

HERINNERINGEN DER MAAND.

2 Mei 1374, sloeg Albrecht Hertog van Beijeren het beleg voor het onlangs door de Utrechtenaren gestichte slot, Gildenburg, bij welke belegering wij aangeteekend vinden, dat het buskruid en kanon in ons vaderland aldaar het eerst gebruikt werd. Na eene hardnekkige verdediging van eene maand, werd de bezetting onder bevel van de Kapiteins Pieter Dool en Arnt Preeus genoodzaakt zich overtegeven, behoudens eenen vrijen uittogt, met zich voerende 9 dooden die binnen Utrecht begraven werden. — De bezetting had bij eenen uitval, waarin de belegenaars geslagen werden, gevangen genomen de Heeren Gijsbrecht van Nienrode, Willem van Naaldwijk maarschalk van Holland, Willem van Geervliet benevens nog een Henegouwsch Edelman en 28 soldaten.

Het slot werd van wege den Hertog ter bewaring toebetrouwd aan Heer Gijsbrecht van Vianen, die echter niet lang in deszelfs bezit bleef, door dien de Utrechtenaren in dat zelfde jaar op St. Thimotheus en Simphorianus nacht, hetzelve onverwachts overvielen, er den brand in schoten, en daardoor de bezetting noodzaakte hetzelven overtegeven. De Hertog dit vernemende kwam wederom vóór het slot, doch de verdedigings maatregelen door de Utrechtenaren genomen, deden hem van zijn plan, om hetzelve te belegeren afzien, zich slechts bepalende bij het innemen der sloten Holensteijn, Wuelvenhorst en het huis te Heermalen, welk laatste hij verbrandde. — Kort daarna werd de vrede gesloten, waarbij de Utrechtenaren zich

verbonden, Hertog Albrecht 4000 oude schilden tot vergoeding der oorlogskosten te betalen, waartegen hij den Bisschop de heerlijkheid Vreeswijk afstond.

26 Mei 1587, O. S. ontstond eene groote beweging onder de burgers dezer stad: de Graaf van Nieuwenaar en Meurs, wilde den Predikant Hermannus Modet doen vatten, dewijl hij de gevoelens wantrouwde welke deze omtrent den Gouverneur had. Deze daad bragt echter de burgers op de been; de Burgerhoplieden kwamen op het Bisschopshof bij een, alwaar de Gouverneur van Meurs zijnen intrek had; de poorten werden gesloten, en zoo niet de bedaarde tusschenspraak van den gewezen keurvorst van Keulen Truchses en den Generaal Norits de gemoederen tot bedaren had gebragt, dan was het ergste te vreezen geweest van eene gisting welke tot vijf uren in den middag aanhield. Nu werd de rust hersteld; de stedelijke regering, den Graaf genoegen willende geven, ontzetteden Modet van zijne dienst, waartegen zich de constitorie echter zoo hevig verzetten, dat hij, na eenige weken, den predikstoel weder beklom, ja zelfs in de gunst van den Graaf deelde.

Voor de Paardenmarkt van den 16en Mei zijn aangegeven:

Aan	de Catharijnepoort. . . .	202	Paarden.
»	de Tolsteegpoort. . . .	108	»
»	den Vaartschen Rijn. . .	62	»
»	de Ridderschapsvaart. .	184	»
»	de Roodebrug.	8	»
»	de Waardpoort.	6	»
»	de Wittevrouwepoort. .	67	»
	te zamen	577	Paarden.

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,**
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREKEN.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Mei.	756	45	O.	betrokken.
	756	46	O.	eenigz. bew. sterk. wind
	756	45	O.	idem, idem.
2 id.	757	45	O.	betrokken, sterke wind.
	758^{5}	48	O.	idem, idem.
	759^{5}	50	O.	idem, idem.
3 id.	758	47	O.	betrokken, sterke wind.
	757	49	O.	idem.
	756	55	O.	idem.
4 id.	756	51	O. T. Z.	betrokken.
	756^{5}	55	Z. O.	idem.
	757^{5}	55	Z. Z. O.	idem.
5 id.	761	48	Z. Z. O.	betrokken.
	761^{5}	56^{5}	Z. Z. O.	idem.
	762^{5}	54	Z. Z. O.	idem.
6 id.	765^{5}	57	Z. O.	weinig bewolkt.
	765^{5}	58	Z. O. T. O.	helder.
	765^{5}	56^{5}	O.	idem.
7 id.	769	53	O.	helder.
	769	57	O.	idem.
	769	56	O.	idem.
8 id.	768^{5}	52	O. T. N.	helder.
	767^{5}	61	N. T. O.	idem.
	767^{5}	58	O.	iets betrokken.
9 id.	767	48	O.	helder.
	767	55	O. T. N.	idem.
	767	53	N. O.	bewolkt.
10 id.	767	44	O.	bewolkt.
	767	50	O.	idem.
	767	51	O.	helder.
11 id.	767	52	O.	weinig betrokken.
	767	58^{5}	N. T. W.	idem.
	767	58	N.	idem.
12 id.	768	55	N.	weinig betrokken.
	768	66	N.	helder.
	768	65	N.	idem.
13 id.	770	61	N.	helder.
	770	65	N. T. O.	idem.
	771	65	N. O.	idem.
14 id.	774^{5}	58	N. O.	helder.
	775	64	N. O.	idem.
	775^{5}	62	N. O.	idem.
15 id.	777	55	N. O. T. N.	helder.
	777	57	N. O.	idem.
	776	54	N. O.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Mei.	776	58	N. O.	helder.
	776	65	N. O.	idem.
	776	63	N. O.	idem.
17 id.	776	63	O. N. O.	helder.
	776	66^5	O.	iets betrokken.
	776	63	O.	helder.
18 id.	773^5	58	O.	betrokken.
	772^5	63	O.	helder.
	771	60	O.	idem.
19 id.	770^5	54	O.	helder.
	770	57	O.	idem.
	770	58	O.	idem.
20 id.	766^5	54	O.	helder.
	765^5	60	O.	idem.
	764	62	N. O.	idem.
21 id.	762^5	55	N. O.	betrokken.
	763	60	N. O.	idem.
	763^5	57	N. O.	bewolkt.
22 id.	764^5	52	N. O. t. O.	helder.
	763	58	O.	idem.
	762	57	O.	bewolkt.
23 id.	760	54	O.	bewolkt.
	760	57	O.	betrokken.
	761	56	O.	regen.
24 id.	762^5	50	O.	bewolkt.
	764	56	O. t. N.	idem.
	765	55	N. O.	helder.
25 id.	768	52	N. O.	betrokken.
	767^5	55	N. O.	idem.
	767^5	54	N.	idem.
26 id.	771	51	O.	helder.
	771	55	O.	idem.
	771	57	O.	idem.
27 id.	773^5	55	O.	helder.
	773^5	59	O.	idem.
	773	57^5	O.	idem.
28 id.	772	54	O.	helder.
	772	57^5	O.	idem.
	770^5	59	O.	idem.
29 id.	770^5	55	O.	helder.
	771	59	O.	idem.
	771	61	O.	idem.
30 id.	769^5	59	O.	helder.
	769	62	O.	idem.
	768	63	N. O.	idem.
31 id.	765^5	58	O.	helder.
	764	68^5	O.	idem.
	762^5	72	O.	bewolkt.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN**, GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN 's *RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te UTRECHT, ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Mei.	756	45	O.	betrokken.
	756	46	O.	eenigz. bew. sterk. wind.
	756	45	O.	idem, idem.
2 id.	757	45	O.	betrokken, sterke wind.
	758^5	48	O.	idem, idem.
	759^5	50	O.	idem, idem.
3 id.	758	47	O.	betrokken, sterke wind.
	757	49	O.	idem.
	756	55	O.	idem.
4 id.	756	51	O. T. Z.	betrokken.
	756^5	55	Z. O.	idem.
	757^5	55	Z. Z. O.	idem.
5 id.	761	48	Z. Z. O.	betrokken.
	761^5	56^5	Z. Z. O.	idem.
	762^5	54	Z. Z. O.	idem.
6 id.	765^5	57	Z. O.	weinig bewolkt.
	765^5	58	Z. O. T. O.	helder.
	765^5	56^5	O.	idem.
7 id.	769	53	O.	helder.
	769	57	O.	idem.
	769	56	O.	idem.
8 id.	768^5	52	O. T. N.	helder.
	767^5	61	N. T. O.	idem.
	767^5	58	O.	iets betrokken.
9 id.	767	48	O.	helder.
	767	55	O. T. N.	idem.
	767	53	N. O.	bewolkt.
10 id.	767	44	O.	bewolkt.
	767	50	O.	idem.
	767	51	O.	helder.
11 id.	767	52	O.	weinig betrokken.
	767	58^5	N. T. W.	idem.
	767	58	N.	idem.
12 id.	768	55	N.	weinig betrokken.
	768	66	N.	helder.
	768	65	N.	idem.
13 id.	770	61	N.	helder.
	770	65	N. T. O.	idem.
	771	65	N. O.	idem.
14 id.	774^5	58	N. O.	helder.
	775	64	N. O.	idem.
	775^5	62	N. O.	idem.
15 id.	777	55	N. O. T. N.	helder.
	777	57	N. O.	idem.
	776	54	N. O.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WINDSTREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
	776	58	N. O.	helder.
16 Mei.	776	65	N. O.	idem.
	776	63	N. O.	idem.
	776	63	O. N. O.	helder.
17 id.	776	60^5	O.	iets betrokken.
	776	63	O.	helder.
	773^5	58	O.	betrokken.
18 id.	772^5	63	O.	helder.
	771	60	O.	idem.
	770^5	54	O.	helder.
19 id.	770	57	O.	idem.
	770	58	O.	idem.
	766^5	54	O.	helder.
20 id.	765^5	60	O.	idem.
	764	62	N. O.	idem.
	762^5	55	N. O.	betrokken.
21 id.	763	60	N. O.	idem.
	763^5	57	N. O.	bewolkt.
	764^5	52	N. O. t. O.	helder.
22 id.	763	58	O.	idem.
	762	57	O.	bewolkt.
	760	54	O.	bewolkt.
23 id.	760	57	O.	betrokken.
	761	56	O.	regen.
	762^5	50	O.	bewolkt.
24 id.	764	56	O. t. N.	idem.
	765	55	N. O.	helder.
	768	52	N. O.	betrokken.
25 id.	767^5	55	N. O.	idem.
	767^5	54	N.	idem.
	771	51	O.	helder.
26 id.	771	55	O.	idem.
	771	57	O.	idem.
	773^5	55	O.	helder.
27 id.	773^5	59	O.	idem.
	773	57^5	O.	idem.
	772	54	O.	helder.
28 id.	772	57^5	O.	idem.
	770^5	59	O.	idem.
	770^5	55	O.	helder.
29 id.	771	59	O.	idem.
	771	61	O.	idem.
	769^5	59	O.	helder.
30 id.	769	62	O.	idem.
	768	63	N. O.	idem.
	765^5	58	O.	helder.
31 id.	764	68^5	O.	idem.
	762^5	72	O.	bewolkt.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

April 1836.

STAAT DER GEBORENENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT

	Geborenen.							Huwelijken	Echtscheidingen.	Overledenen	
	Getal.		waaronder:								
			Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT........	70	67	2	5	3	5	1	84	»	62	49
AMERSFOORT.....	24	19	3	2	»	»	3	7	»	9	8
WIJK BIJ DUURSTEDE	3	4	1	1	»	1	1	2	»	»	3
RHENEN........	2	2	»	»	»	»	»	7	»	2	1
MONTFOORT......	3	4	»	»	»	1	»	»	»	1	2
IJSSELSTEIN......	6	3	»	»	»	1	»	6	»	2	4

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Naaipeil.

1 Mei 1836. . . . . 4 el 16 dm.

15 ——————— . . . . 4 — 18 —

31 ——————— . . . . 4 — 66 —

Naamlijst

DER

GEBOORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND MEI 1836.

GEBORENEN.

den 2 *Mei*

Arnoldus, Z. van Hermanus van Rooijen.

Anna Jacoba, D. v. Jan Beyleveld.

Jan Christiaan, Z. van Jan Vreeswijk.

Wilhelmina en Johanna, Dochters van Johannes Maarschalkerweerd

Cornelia Catharina, D. van Cornelius Nieuwkerk.

Stephanus, Z. van Theodorus van der Steen.

den 3 *Mei.*

Catharina, D. van Johannes van den Hurk.

Johannes, Z. van Theodorus Johannes Kemkes.

Hendrik, Z. van Daniël Kraanwinkel.

Hendrica, D. van Zacharias Smit.

Johannes, Z. van Johannes Duiveman.

Anthonia Angelina, D. van Hendricus Gerardus Koeleman.

Baldina Johanna, D. van Wouter Jan van Aken.

den 4 *Mei*

Henriette Anny Marie, D. van William John Peter Baron Taets van Amerongen.

Agatha, D. van Cornelis Schipperijn.

Pieter Alexander, Z. van Jacobus Johannes de Jong.

Carel, Z. van Carel den Breo.

Hendrica, D. van Hendrik van den Hoven.

den 5 *Mei.*

Hendricus Christiaan, Z. van Wilhelmus van Rossum.

Elisabeth, D. van Willem Nicolaas Köhler.

Anthonie, Z. van Johannes Gijsbertus van Rooijen.

Hendricus Evert, Z. van Jacobus Verver.

den 6 *Mei.*

Johan Fredrik Carel, Z. van Hendrik Willem Dammeijer.

den 7 *Mei.*

Johanna Mechtelina, D. van Johannes Dirk van Reemst.

Johanna Helena, D. van Neeltje van Vliet.

den 9 *Mei.*

Christina, D. van Johannes van der Steen.

Elisabeth, D. van Jacobus van der Wal.

Joseph Franciscus, Z. van Johan Coen Joseph Franciscus Cappele.
Saartje, D. van Geerlof Jan de Vries.

den 27 Mei.

Marie Sophie Elizabeth, D. van Willem Hendrik de Heus.
Catharina Johanna, D. van Nicolaas Kok.
Catharina, D. v. Abraham Wouters.
Gijsbertus Johannes, Z v. Cornelis Hendricus van Klinkenberg.

den 28 Mei.

Jan, Z. van Hendrik de Groot.
Michiel, Z. van Barend Koot.
Angenitha, D. van Willem Hendrik Molijn.

den 30 Mei.

Evert, Z. van Johannes Corver.
Johanna, D. v. Jacob Godschalk.
Gerrit, Z. v. Johannes van Weede.

den 31 Mei

Geertruida, D. van Nicolaas van Rosemalen.
Johannes, Z. van Hendrik Matthijs van der Ster.
Nicolaas, Z. van Willem Caro.
Jacobus, Z. van Abraham Anthonij van Pembrock.
Maria Angelica Johanna Francisca, D. van Egenius Lambertus Josephus Lambotte.
Christiaan Anthonius, Z v. Christiaan Michiel Castelijn.
Hendrik, Z. v. Jacobus Stilting.
Cornelia, D. van Gerardus Slingerland.
Johanna, D. v. Dirk van Hazendonk.
Wilhelmina Johanna, D. v. Johannes Ros.
Petrus Franciscus, Z. van Franciscus Petrus van Rooijen.
Johanna Adriana, D van Fredrik Wilhelm Schuller.

GEBOORENEN 137.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 4 Mei.

Arend Steijntjes, weduwenaar en Jannetje Klein.

Cornelis van der Star en Maria de Vink.

Gerardus Petrus Tollenaar, weduwenaar en Alberta Logman.

Willem Pieter Hovenaar en Wendelina van der Sluis.

Gerrit van Ommeren en Hendrika de Rooij.

Johannes Heymans en Geertruy Motshagen.

Henderik Hols en Frederika Dorothea Schultz.

Johannes Philippus Luyten en Hendrica de Haan.

Jacobus van Nus en Johanna van Deventer.

Joannes Vegter en Wilhelmina Hoogbergen.

Hendrik Otto en Wilhelmina Sophia Hellemans.

Jacob Groenbuijse en Frederica de Groot.

Jan van den Bender en Hendrika Meijer.

Joannes Franciscus Terlingen en Cornelia Vos.

David Fredrik Christiaan Fliegel en Elisabeth van Lunteren.

Marinus de Leur en Juliana Maria van Rijn.

Antonij Koppenhout en Geertrudis Bux.

Janus Schreutelkamp en Hendrika Willemina van Piggelen.

Leendert Johannes D'Auvillier en Johanna Hendrika van Rooyje.

Hendricus Hulsebos en Susanna Hermina Hoolwijn.

Petrus van Beck en Maria Wensing.

Joannes Rijnhart, weduwenaar en Adriana Butselaar.

Hendrik Fox, weduwenaar en Hester de Vink.

Wijnand Godart en Mijntje van Harn.

Willem Barend Brouwer en Maria van der Straten.

Abraham Theodorus Lankhout en Antonia de Bouter.

Cornelis Gadelle, weduwenaar en Helena Lappee.

Jan Willem de Hoog en Wilhelmina van Erpel.

Frederic Guillaume Halin en Gerarda van den Bol

Johannes Wilhelm Huetsen, weduwenaar en Christina Heijink.

Johannes Ribbers en Willemina Johanna van den Bosch.

Dirk de Kruijff en Geertruida van Wagesveld

Jan Floor en Gerarda Jacoba van Luyn.

den 11 *Mei.*

Johan Albert Luca en Maria Lodder.

Hubertus Johannis Buskes en Wijnanda Legue.

Jan Antonie Betten en Cornelia Maria van den Berg.

Hendrikus Albertze en Anna Ophorst.

Joannes Koenders en Wijnanda Zantkuyl.

Hendrik Roest, en Gerritje Leering

Bastiaan Johannes Capoen en Hendrika Loot

Johannes Hoevers en Wijnanda van Hems.

Johannes Jurje Wolf en Hendrika Johanna van Gorkom.

Pieter Vos weduwenaar en Johanna Gradda Bregart

Johannes Hardeman en Antonia Pietronella Venis.

Jan Willem Huirink en Johanna Gard'na Sweeën.

Heinrich Wilhelm Schulte en Hermina Geerligse

Wijnand Veclo, weduwenaar en Anna Krijs.

Gerardus Johannes van Geefhuizen en Jannigje Koudijs.

den 18 *Mei.*

Gerardus van den Brink en Antje Budding.

Albert van Weelderen en Helena Elisabeth de Leur.

Joannes Michaël Lanclé en Jannetje Johanna Baars.

Hermanus van Wijk, weduwenaar en Arnolda Cousijn.

Jacobus Johannes Edelkoort en Johanna van Riessen.

Christiaan Heuseman en Wilhelmina Alberta van Baalen.

Gerrit Reijnier Kemeling, weduwenaar en Catharina Verbeek.

Gerardus van Weenen en Maria Johanna Pens.

Frerik Arenze en Maria Sofia van den Berg.

Hendricus Permentier en Petronella de Bruijn.

Nicolaas Willem Le Maitre en Elisabeth Castrop.

Hubertus van Dongen en Catharina Maria Bogaard.

Hendrik Rietveld en Antonia Magdalena Elbers.

Christophorus Knippers en Willempje Degekamp.

Henricus Tibou en Maria Antonia Johanna van den Berg

Joannis Brandse en Neeltje van Rijn.

Wijnand van der Ven en Jacoba van der Wurff.

Albertus van Vulpen weduwenaar, en Anna Maria van Asch.

Jacobus Hermanus Lammerts van van Bueren, weduwenaar, en Doora van den Hemel.

den 19 *Mei.*

Mr. Ernst Hendrik Baron van

Ittersum en Jonkvrouwe Ignatia Gerardina Jacuba Beelaerts van Blokland

Abraham de Keijzer en Jonkvr. Jeanne Isabella Bloijs de Treslong.

den 25 Mei.

Evert Nicolaas Maas en Maria Bregard.

Jean Louis Hofmann en Christina Wolters

Johannes Horst en Hermijntje van Maurik.

Egbertus Hendrikus van Gaalen en Jenneke Berendsen.

Franciscus Schippers en Klaassina Willemina van Luijn

Jan Erkus en Geertruij Hofstede.

Hendrik Siebelink en Christina Hendrika Felix

Christianus Johannes Baars en Maria Jacoba Dorothea van der Wurf.

Christoffel Lamas en Willemina Bracke

Johannes Brummelkamp en Anthonia André

Hendrik van Ekdom en Aartje Floor

Hermanus Cornelius Dikmans en Maria Margaretha Bernardina Uhlenbroek.

Pieter Nagtegaal en Mietje van den Agtersloot.

Fredericus Jacobus Grimmalikhuijzen en Christina de Bruijn.

Joannes Fredericus Berens en Eva Jeannetta van Brussel.

TE ZAMEN 84 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 2 Mei.

Dina Jacobina Sulzle, 6 m, Zadelstraat.

Hendricus van Hall, 67 j, Kreupelstraat

Johannes Scherpel, 36 j., Hospit.

Roelof Kars Westers, 25 j., Hospitaal.

Anthonia Margaretha Venis, 8 m., kleine Eligsteeg.

Johanna Cornelia Mansveld, 8 w., Boterstraat.

Johannes Mastwijk, 23 j, buiten de Catharijnepoort.

den 3 Mei.

Regenia Johanna Doumont, ong. 25 j, Vuilesloot.

Gerrigje van Duuren, huisvr. van Albertus van Schaik 64 j, Watersteeg.

Johanna Wamsteker, 2 j. en 7 m., Springweg.

Jacobus Koppen, 1 j. en 2 m., buiten de Waardpoort.

Nicolaas Johannes Gerbrand Geelkerken, 17 d., Lijnmarkt.

Fredrik Hausen, 26 j., Hospitaal.

Johannes Hendrik Varenkamp, 19, Hospitaal.

den 4 Mei.

Johanna Catharina Frijlink, 6 m., Bakkerbrug.

Jan de Ruijter, 67 j., Molensteeg.

Theodora Carolina van den Bosch, bijna 6 j., Ambachtstraat.

Jacob van Zon, 6 w., Massegast.

den 5 Mei.

Martinus Jansen, 21 j, Hospitaal.

Johanna van der Weerd, wed. van Willem Oostrom, 67 j., buiten de Waardpoort.

Johanna Maria Brakkee, 1 j en 3 m., Zandstraat.

Doodgeb. zoon van Frederik Willem Rietveld, buiten de Waardpoort.

Eva Philipse, huisvr. van Jacob van Vliet, 74 j, ABC straat.

Cornelis Johannes Combee, 3 w., Zonstraat.

Bernardus Johannes Bolwerk, 89 j., Vrouw Juttestraat.

den 6 Mei.

Gerardus Frijling, 2 m, buiten de Wittevrouwepoort.

Carel Fredrik Cunsell, 67 j en 9 m, te Vlissingen.

den 7 Mei.

Albertus Ladrak, 49 j., Kleine Eligesteeg.

Doodgeb. zoon van Hendrik Willem de Jongh, Nieuwe Gracht.

Elisabetha Rees, wed. van Johannes Rijnders, 83 j., Springweg.

Geertruida Margaretha Moreca, wed. Samuel van Beuningen, 63 j., Geertebrug.

den 9 Mei.

Johannes van der Linden, 75 j., Nikolaikerkhof.

Martinus Jacobus Scheffer, 1 j. en 8 m., Tugthuissteegje.

Maria van Luin, 4 m., buiten de Catharijnepoort.

Gerrigje Rijsbaarman, 8 j., Springweg.

Joseph Sigebertus Gerritse, 2 j. en 9 m., Massegast.

Clasina Lindeman, ong. 36 j., Pelmolen.

den 10 Mei.

Pieter Brinkman, 9 j., Voorstraat.

Johanna Elisabeth van Velthoven, 6 m., Kreupelstraat.

Jacobus Bosson, 70 j., aan 't Zand.

Neeltje Borst, huisvr. van Arnoldus Reijnders, 53 j., aan de Tolsteegpoort.

Pieter Schiebion, 20 j., Hospitaal.

Johanna de Haart, ong. 61 j., in de Zandstraat.

Jan Ferdinand Stelting, 7 j., in de Bergstraat.

Adolph Ronge, 72 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 11 Mei.

Gerardus Oostrom, 11 m., buiten de Catharijnepoort.

Maria Hendrica van Wijk, 3 m., buiten de Waardpoort.

Christoffel Beumer, 49 j., Catharijnestraat.

Willem Hendricus Marsbag, 20 j., Rietsteegje.

den 13 Mei.

Hendrik van Duijs, 10 m., Pauwsteeg

Anthonia Maria van Stenis, 3 j. en 3 m., Hartsteegje.

den 16 Mei.

Christina Fakkeldij, huisvr. van Gerard Hendrik Stockman, 37 j., Massegast.

Anthonius Weerdenburg, 36 j., Ballemakerstraat.

Cornelia Houtsager, 5 w., buiten de Waardpoort.

Theodorus Adrianus Niesen, 5 d, buiten de Wittevrouwepoort.

Cornelia Lamberta van Vlooten, 1 j. en 1 m., Marieplaats.

Dorothea Geertruida Ter Hoeven, wed. van Johan Hendrik Schusler, 88 j. en 4 m., Zonstraat.

Jansje de Ru, 5 m, buiten de Waardpoort.

Matthijs Gerardus Grondijs, 4 d., Weesbrug.

Doodgeb. zoon van Johannes Jasper, Achterweg.

Bouwina Mensinga, ongeh. 69 j, buiten de Wittevrouwepoort.

Jan Frederik Wiegman, 29 j., Hospitaal.

Pieter Jansen, 61 j., aan 't Zand.

Maria van der Horst, 3 m., Achterweg.

Frederica Wilhelmina van Dijk, 1 j en 4 m., buiten Tolsteeg.

den 17 Mei.

Dirkje Sakkers, 5 w, Rozenstraat.

Cornelis van Overstraten, 21 j, Hospitaal.

Jacoba Oosterbaan, 14 j., Weijstraat.

Fredrik Andries Tentije, 3 m., Lange Nieuwstraat.

Adolph Lammers, 39 j., aan 't Zand.

Adrianus Philippo, 35 j., Jacobickerkhof.

Johannes van Lint, 57 j., buiten de Catharijnepoort.

Elisabeth van Zutphen, huisvr. van Frans Hensbergen, Kalverstraat.

Doodgeb. zoon van Victor Nicolaas Habegger, Willems kazerne.

Jacobus Spithout, 14 j., aan 't Vreeburg.

den 20 Mei.

Herman van Doorn, circa 19 j., Hamburgerbrug.

Petrus Kressel, 5 m., Boterstraat.

Bernardus Gijsbertus Tap, 3 w. aan de Neude.

Arie Borman, 24 j., buiten de Waardpoort.

Margaretha Molsbergen, wed. Jan Laurens Bonte, 73 j.. Viebrug.

Geertruida Smit, huisvr. van Gerrit Maas, 56 j, Nicolaisteeg.

Jan Jansen, 40 j., Hospitaal.

Reinier Andries Tinkelenburg, 23 j., Hospitaal.

den 21 Mei.

Adriana Voswinkel, 2 j., aan 't Plantsoen.

Petronella Jacoba Justina van Weede, huisvr. van Franciscus

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 14 *Mei*, door den Notaris N. DE GRAAF.

N°. 1. Eene kapitale Hofstede, genaamd *Groenlust*, gelegen onder Achttienhoven, no. 34 en 35, met de getimmerten enz., en 27 bund. 2 roed. 20 ellen Tuin, Boomgaard, Bosch, Bouw-, Wei- en Hooilanden, en nog een stuk land genaamd het *Rietboord*, groot 31 roed. 30 ellen. *Verkocht* voor *f* 13,000.

N°. 2. Eene kapitale Hofstede onder Westbroek, no. 27 met de getimmerten enz., en 22 bund. 87 roed. 81 ellen, zoo Tuin en Boomgaard, als Bouw-, Wei-, Hooi- en Heidelanden. *Verkocht* voor *f* 5,650.

Denzelfden datum, door den Notaris N. DE GRAAF.

Een wel doortimmerd Heeren Huis met Erf, Grond en Tuin, aan de O. Z. van de Marieplaats, nabij de Mariestraat, wijk D. no. 501. *Verkocht* voor *f* 8,400.

Denzelfden datum, door de Notaris G. H. STEVENS.

N°. 1. Eene Huizinge, Erve en Grond, tot een Logement ingerigt, genaamd *de Hoop*, gemerkt no. 56. in het dorp van Jutphaas gelegen. *Verkocht* voor *f* 2,400.

N°. 2. Eene Woning no. 27, gelegen als boven in de Molensteeg.

N°. 3. Een dito no. 26, naast het voorgaande.

N°. 4. Een dito no. 25, met eene Smederij. Deze 3 perceelen zijn bij malkanderen *verkocht* voor *f* 1770.

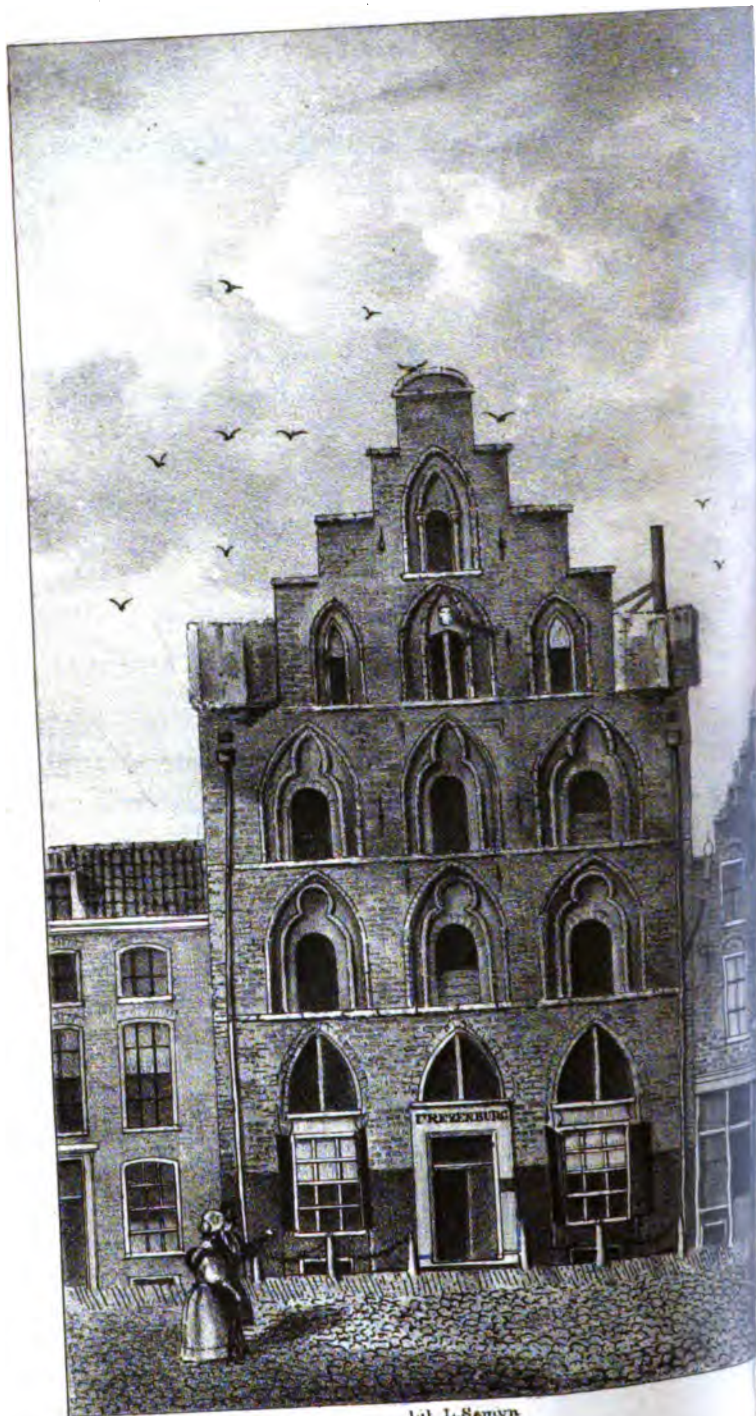
N°. 5. Zeven bund. 43 roed. 10 ellen goed Weiland, gelegen op Westraven, gemeente Jutphaas. *Verkocht* voor *f* 2,800.

Den 21 *Mei*, door den Notaris C. J. NAGTGLAS.

Een nieuw getimmerd Huis met Erf, staande in de Lange Nieuwstraat, op de Noordhoek van de Vrouw Juttestraat: wijk A. no. 36. *Verkocht* voor *f* 3,320.

P1

Lit L. Samyn

FRESENBURG.

MET AFBEELDING.

Er is geene stad in de Noordelijke Nederlanden, welke nog zoo zeer gekenmerkt is door oude bijzondere gebouwen, tot woonhuizen bestemd, als de stad Utrecht. Velen derzelve dragen nog den naam der oude geslachten, door welke zij voortijds werden gesticht, en schoon door nieuwere verbouwing een groot aantal derzelve hunnen ouden bouwtrant heeft verloren, blijven echter de namen bekend, waarvan nog eenige in de voorgevels zijn bewaard gebleven. Lanscroon, Drakenburgh, Proeijsenburgh, Leeuwenburgh, het huis Oudaen, Hasenberch en Lichtenberch en vele anderen kunnen hiervan ten bewijze strekken. Er bestaan nog verzamelingen van afteekeningen van velen derzelve, zoo als zij zich vóór hunne verbouwing vertoonden. Die der teekenaars Pronk, de Beyer, Rochman en anderen, welke in het bezit waren van den Heer Burgemeester van Doelen, worden thans in het Archief der stad Utrecht bewaard.

Dan, in zijnen oorspronkelijken bouwtrant bijna onveranderd, staat het huis Fresenburg, gelegen tusschen de Jans- en Bakkerbruggen, aan de westzijde der Oude Gracht: er heerscht in dat overoude gebouw iets statigs en sombers; het staat dáár als een gedenkteeken van vroegere eeuwen, hecht en vast, zonder eenige kenteekenen van verval. Van eene bijzondere

soort van donkerbruinkleurige baksteen, welke verglaasd is, opgemetseld, is de spitsoploopende voorgevel aan beide zijden van een achtkant torentje voorzien; de zijgevels eindigen in hooge kantelingen, achter welke een breede gang langs het spitse dak aan beide zijden henen loopt; deze was blijkbaar bestemd voor de verdedigers van dit sterke huis, die tusschen de kantelingen heen, de bespringers met steenen of pijlen konden te keer gaan, en door den hoogen muur werden gedekt.

De vorm der bogen van de hoofddeur en van de vensters is zuiver Gothisch, diep met onderscheiden lijstwerk ingemetseld; fraaije kleine kolommen van kunstig lofwerk voorzien, versieren de deur en vensters der benedenste verdieping; die der hoogere verdiepingen bestaan uit Gothische bogen, die in eenen derden puntboog eindigen.

Hij die met een bouwkundig oog dit merkwaardig gebouw aanschouwt, wordt getroffen door de gelijkvormigheid in bouwtrant van het huis Fresenburg, met dien van het Oude Hof van den Roomsch Koning Willem II, Graaf van Holland, in 's Gravenhage. Dezelfde vorm van den spitstoeloopenden voorgevel, dezelfde lijnen der Gothische ramen, bijzonder de zoo opmerkenswaardige vereeniging van twee afgeknotte Gothische bogen, die in een hoogeren puntboog eindigen. Bijzonder is de orde der kleine kolommen aan de hoofddeur en benedenramen van Fresenburg opmerkenswaardig, uit hoofde van de gelijkvormigheid derzelve met de kolommen, welke de groote zoogenaamde Loterij- of oude Hofzaal van Koning Willem versieren. Dezelfde halfronde vorm, hetzelfde lofwerk

der kleine kapitelen, met bevallig zich omkrullende bladeren treft men aan in beide die gebouwen; — de hoofddeur van de Loterijzaal is mede van zoodanige kolommen voorzien, doch het lofwerk heeft sterk geleden; die van Fresenburg zijn bijna ongeschonden.

Deze overeenkomst tusschen twee gebouwen, wekt natuurlijker wijze belangstelling op; daar zij tot de gelijktijdigheid van den aanbouw kan doen besluiten, en tevens schijnt te getuigen van de magt en het aanzien der stichters van het oude Fresenburg, die hun stamhuis, in gelijken bouwtrant als het hof van den Roomsch Koning Willem, deden bouwen.

Het was het versterkte huis of kasteel van het overoud ridderlijk geslacht van de Frese of Vrese, in de Latijnsche Charters Freso genaamd; van welk geslacht het den naam ontleende, dien het nog voert. De naam van dit geslacht, vooral zoo als die in het Latijn voorkomt, doet denken, dat hetzelve was van oude Vriesche herkomst. Men weet, dat de Vriesche heerschappij zich in Utrecht had gevestigd, en dat daar de verblijfplaats was der Vriesche Vorsten: dat, door de overwinningen, eerst van Dagobert I. en naderhand van Pepijn van Herstal, de magt dier Vorsten was geknakt, en zij in 697 verpligt waren Utrecht te ontruimen; en dat sedert de magt der Franken, door de vestiging van het Bisdom van Utrecht, in die stad zich had versterkt. Welligt waren er echter oude Vriesche geslachten in Utrecht overgebleven; en was dit geslacht een derzelve, immers onder de edele geslachten komt reeds in 1145 (*) dat van Vrese

(*) Van de Water, Utrechtsch Placaatb. I D. p 282.

voor. Er bestond onder Vreeswijk eene ridderhofstad Vrese, van welke dat dorp zijnen naam schijnt ontleend te hebben. Vele Bisschoppen van Utrecht, waren boven dien van Vriesche afkomst; zoo waren Rixfridus, Fredericus, Radbodus, Adelboldus, Godeboldus, Herebertus alle Vriesen: welligt was dan dit geslacht aan een' dier Bisschoppen vermaagschapt, en had het zich met denzelven in Utrecht gevestigd; dit ten minste is zeker, dat het van de oudste tijden af behoorde tot den stedelijken adel, welke het regeringsbewind in de stad Utrecht erfelijk bezat.

In Utrecht toch, even als in de oudste steden van Duitschland, was in de vroegste tijden het Stadsbestuur in handen van eenige geslachten, die hetzelve niet alleen levenslang, maar zelfs erfelijk bezaten. Er waren in Utrecht Erfschepenen. Twee dier geslachten komen vooral in de 13de eeuw voor als in het hoogste aanzien staande, het waren die van Vrese en Vrencken — van dit laatste geslacht waren Theodorik, Tideman en Gerard Vrencken van 1277—1292 opvolgelijk Hoofdschouten van Utrecht, en wij vinden nog in het jaar 1371 eenen Gerrit Vrencken als Burgemeester der stad; welligt waren die van Vrencken, van oude Frankische herkomst, immers indien men eenige waarde aan de naamsgelijkheid hecht (*).

Zoo dra de geschiedenis ons den noodlottigen tweespalt doet kennen, welke eeuwen lang in Utrecht voortduurde, treffen wij de geslachten van de Vrese ende Vrencken aan als de hoofden van twee strijdende par-

(*) In de Utrechtsche tongval wordt de *a* dikwijls als *ae* of *e* uitgesproken.

tijen, ieder gerugsteund door eenen magtigen aanhang van oude regeringsgeslachten — de oorsprong van dien tweespalt verliest zich in de duisternis der oude tijden; men heeft gegist, dat zij in verband stond met de woelingen en omwentelingen, die de gevolgen waren van de belegering der Kennemers, door Gijsbrecht van Amstel aangevoerd, in 1268; dan deze waren veeleer volksbewegingen gerigt tegen de regering der oude geslachten, en strekkende om den volksinvloed te vermeerderen, en zoo wel de Vrencken als de Vresen behoorden tot die geslachten. Meer waarschijnlijk is het dan, dat de stemming van eene dier aanhangen voor de Graven van Holland, en de tegenkanting des anderen tegen den Hollandschen invloed, de ware oorzaken zijn geweest dier verschillen, en dat dit in verband stond met de bescherming, welke sommige Bisschoppen van Utrecht aan de Vriesen, in hunnen langdurigen tegenstand tegen de Graven van Holland, boden. Aan den aanhang van die van Vrencken waren verbonden de geslachten van Lichtenberch, Rodenburg, en andere; aan die van de Vrese, de geslachten van Teutelaer, Pellecussen en van de Velde.

De eerste waren aan de belangen der Hollandsche Graven toegedaan, en het zoo lang beroemde geslacht van Lichtenberch was aan dat van Wassenaar, Montfoort en van Egmont vermaagschapt. (*) De twist ontbrandde op het hevigst onder de regering van Bisschop Willem van Mechelen. Jacob van Lichtenberch, Burgemeester van Utrecht, was het

(*) Jacob van Lichtenberch was gehuwd met Vrouwe Alijt van Egmont. Gouthoeven Chron. uitg. 1620. fol. 125.

hoofd des aanhangs welke zich verzette tegen dezen Bisschop, den begunstiger der Westvriesen, en vijand van de Graven van Holland. Lambrecht de Vrese, Ridder, was de hoofdleider van den aanhang des Bisschops. — Hij en Herman van de Velde moesten de stad ruimen; de Bisschop werd zelfs gevangen en in het sterke huis van den Burgemeester Jacob van Lichtenberch opgesloten. Met geweld door de landlieden bevrijd, verzamelde de Bisschop zijnen geheelen aanhang: doch die van Lichtenberch verbonden zich met de magtige geslachten van Wassenaar, Duvenvoirde, Benthem en Woude, en leverden op de Hooge Woerd bij het dorp de Meern slag aan de Bisschoppelijken. Willem van Mechelen sneuvelde, na drie malen de vijandelijke gelederen doorboord te hebben; een kruis werd op de plaats, waar hij den dood vond, opgerigt, en de akker waarop dit stond, heet nog de kruisakker. Onder zijnen opvolger Bisschop Guido van Henegouwen, werd eene verzoening tusschen de beide partijen tot stand gebragt. Bij den Gildenbrief van 1304 werd de jaarlijksche vernieuwing der Schepenen vastgesteld, doch aan Lambrecht de Vrese werd de keuze gelaten, om het schepenschap gedurende zijn leven te blijven bekleeden. Men ziet daaruit, dat zijn geslacht tot dat der Erfschepenen behoorde. Toen echter Bisschop Guido, in den strijd tegen Guido van Dampierre, Graaf van Vlaanderen gevangen werd, en de Vlamingen Utrecht bezetteden, hervatte zich de verdeeldheid; die van Lichtenberch moesten het onderspit delven, Jacob van

Lichtenberch, die te voren den Bisschop in zijn eigen huis gevangen had gehouden, werd nu op zijne beurt in het huis Fresenburg opgesloten, en benevens Wernaert en Gerard Vrencken, en Frederik van Rodenburg op het, achter dit huis gelegen Catharijneveld, nu het Vreeburg, onthalst. Het schijnt dat dit, ingevolge vonnis van schepenen, die nu allen de zijde van de Vrese hielden, geschied is; schoon het naderhand als een manslag beschouwd werd, en er uit dien hoofde een soen tusschen de onschuldige magen van Lambrecht de Vrese en de zijnen, en de magen van Jacob van Lichtenberch en zijne lotgenooten werd aangegaan.

Bisschop Guido werd eerlang tegen den Graaf van Vlaanderen, die in den scheepsstrijd voor Zierikzee in 1304 gevangen was geworden, uitgewisseld, en trad weder in het bezit zijns Bisdoms; die van Lichtenberch hadden zich intusschen weder opgebeurd. Eene soort van legermagt verzameld hebbende, leverden zij slag aan hunne vijanden bij Jutphaas, en behaalden eene volkomene overwinning. Nu werd ook de stad door hen vermeesterd, en zij in het bewind hersteld. Door de tusschenspraak van Bisschop Guido werd eindelijk eene verzoening getroffen tusschen beide partijen, bij welke de magen van den voor manslagtig gehouden Lambrecht de Vrese en de hoofden zijns aanhangs Teutelaer en van de Velde, met die van Jakob van Lichtenberch en van Warnaert en Godart Vrencken overeenkwamen, dat zij een altaar zouden stichten, ter bediening van hetwelk door Jacob van Lichtenberch, Johan Vrencken

Tidemans zoon, en Johan zoon van Frederik van Rodenburg, een Priester zoude worden benoemd.

De handdadigers zelve, Haren Lambert Vrese en Lubbert zijn zoon, Haren Herman Teutelaer en Haren Herman van de Velde, met hunne medestanders, moesten voor eeuwig de stad ruimen.

Na dien tijd treft men het geslacht van de Vrese niet, of zelden meer aan in de lijsten der Schepenen en Raden van Utrecht. Immers zij staan niet meer in het hooge aanzien, hetwelk dit geslacht voortijds bezat, en juist dit bewijst, dat de stichting van hun oud stamhuis tot eene vroegere eeuw behoorde. Er is dus uit de lotgevallen van dit geslacht een nader bewijs te ontleenen aangaande het tijdperk der stichting van Fresenburg; het was in het midden van de dertiende eeuw, toen het geslacht, wiens naam het voert, het meest in bloei was, en in het hoogst aanzien stond.

Zoo wordt dan ook de bouwkundige vergelijking tusschen dat huis en het hof van Koning Willem bevestigd door de geschiedenis van dit overoude geslacht zelve. Bijna zes eeuwen zijn sedert den aanbouw van hetzelve verloopen, het geslacht, het welk zijn naam wilde vereeuwigen, is reeds lang verdweenen; maar nog staat het daar als een merkwaardig gedenkteeken van den ouden luister en het vermogen dier geslachten van ouden Stads Adel, die bij hunnen erfelijken invloed op het bewind der Stad, de Ridderlijke waardigheid voegden, en den Landadel in aanzien en magt op zijde streefden.

W.

Bijdrage tot het medegedeelde in het TIJDSCHRIFT VOOR GESCHIEDENIS, OUDHEDEN EN STATISTIEK VAN UTRECHT 1836, N°. 1. bl. 1—40, onder het opschrift:

„ DE GRAAF VAN LEICESTER IN UTRECHT."

Het is mijn oogmerk niet om het vermelde stuk te beoordeelen, veel min te verbeteren; alleen wilde ik omtrent personen, daarin vermeld, nog eenige weinig bekende of althans niet opgemerkte bijzonderheden aanduiden.

Ten aanzien van den op bl. 6 vermelden pensionaris der nadere Unie: » den beroemden regtsgeleerden Willem van » Radelandt" later » president van het hof van Utrecht," moet ik alleen in het voorbijgaan doen opmerken, dat men, bij de loffelijke vermelding van dien man, heeft voorbijgezien; zoo wel hier, als in het staatkundig Nederland door Mr. J. Scheltema, (*) dat hij mede als regter, en wel bijzonder als raad commissaris, is werkzaam geweest bij het verhoor in de proceduren over het stuk van tooverij, bij den hove van Utrecht gevoerd in den jare 1595, waarvan men de mededeeling der oorspronkelijke stukken vindt in het werk van S. van Leeuwen; (§) welke schrijver daaromtrent, niet zonder grond, zegt, dat daaruit de onnoozelheid der gecondemneerden genoeg-

---

(*) II°. deel bl. 210 en 211.

(§) Batavia illustrata 's Hage 1685. bl. 295—308.

zaam kan blijken, en er te regt bijvoegt: » en is te verwon- » deren in so wyse en ervaren luyden, dat sy haer noch soo » laat aan de traditie van gewaande toverye verschuldigd heb- » ben;" — onder die was dan ook, en wel bijzonder werkzaam, de beroemde regtsgeleerde en raadsheer Willem van Radelandt.

Van dat proces is ook melding gemaakt en mededeeling gedaan door Mr. J. Scheltema; (*) doch van het aandeel van Willem van Radelandt aan hetzelve geene aanduiding gedaan, zoo als hij ook in zijn staatkundig Nederland, als voorzegd, die vlek in den vermaarden man niet ontdekt heeft.

Meer bijzonder kwamen bij mij in aanmerking de Vlamingen en Brabanders, door den voortgang der wapenen van Parma uit de zuidelijke provinciën verdreven, die zich te Utrecht hadden neergezet, bl. 15 vermeld.

Vooral merkte ik op » de Borchgrave," op bl. 16, waarschijnlijk een Luikenaar of Limburger genoemd; Gerard Prouninck van Deventer uit 's Hertogenbosch, tweede burgemeester, op bl. 26., ook 15., en meermalen onder dien naam, en onder dien van » van Deventer" alleen voorkomende; — en Henrik Agylæns, ook uit 's Hertogenbosch, als procureur Generaal bij het hof van Justitie, bl. 26. vermeld.

Het is geenszins mijn oogmerk, om het geheele gedrag van die mannen, bij de verwarde omstandigheden te Utrecht, te onderzoeken of te beoordeelen; — dat er echter veel partijdigheid en vooroordeel bij het beschouwen dier omstandigheden plaats gehad, en op de schrijvers daarover invloed gehad hebben, schijnt mij toe blijkbaar te zijn, zoo dat men de voorzeide Brabanders en Vlamingen niet alleen in een ongunstig en hatelijk daglicht heeft trachten te stellen, maar ook kennelijke onwaarheden omtrent hen verspreid heeft, waarvan de ontdekking veel mistrouwen in de oordeelvellingen over hen moet verwekken.

(*) Eerst in zijn mengelwerk, IV. 1. stuk, bl. 203. en 204. en nader in zijne Geschiedenis der Heksenprocessen, bl. 157 en 158.

Het is bijzonder Daniel de Burchgrave of Borchgrave, secretaris van Leicester, dien men zoo zeer in verachting heeft trachten te brengen.

Bij E. van Meteren, die in het veertiende boek zijner Nederlandsche Historie handelt over Leicester en hetgeen onder hem hier te lande, en vooral ook te Utrecht, voorgevallen is, komt de Burchgrave in zijnen post als secretaris voor; ook bij den omtrent gelijktijdigen P. Bor, immers van weinig later leeftijd, vindt men over hem: vooral is hij in een zeer ongunstig licht geplaatst door E. van Reijd; (*) deze verhaalt van hem: » dat hij uit Vlaenderen geboren van slechte » handwerkslieden, doch door zijn kloekheid en verstand, tot » het ampt van procureur generaal aldaar was geraakt, en » ook eenmaal tot raet van state ghenoemt," P. C. Hooft heeft zulks overgenomen, en getracht de Burchgrave niet minder verachtelijk voor te dragen; niet alleen die blijkbare onwaarheid, maar ook het onbewezene en onwaarschijnlijke omtrent hem verhalende. (§)

Zoo zeer die vermelding van de geboorte of afkomst van de Burchgrave van slechte, dat is geringe, ambachtslieden, volstrekt tegen de waarheid strijdt, zoo dient het ten zijnen voordeele tot een duidelijk blijk van de partijdigheid der berigten ten zijnen aanzien gegeven, en hoe weinig geloof men mitsdien daaraan kan hechten.

Daniel de Burchgrave was van een deftig, zoo niet adelijk geslacht, en van eene beschaafde opvoeding. Toevallig bestaan nog de oorspronkelijke stukken, die tot bewijs daarvan strekken, en zijn gelukkig gevallen in handen, aan welke dezelve wel zijn vertrouwd, waaruit die door goedgunstige mededeeling mij onder het oog zijn gekomen. (+) Hij was in

---

(*) In zijn » Oorspronck ende voortganck der Nederlantsche » oorlogen, Amsterdam 1644. bl. 118. Leeuwarden 1650. bl. 76.

(§) In zijn 23 Boek der Nederlandsche Historien bl. 1052.

(+) Die bezitter en gunstige mededeeler is de Heer en Mr. J. van Dam van Noordeloos, lid van den Stedelijken raad der

1575 advocaat in de kamer van den rade in Vlaanderen, zoo als hij genoemd wordt in het huwelijks contract, hetgeen hij op den 6 October van dat jaar aanging » voor schepenen van den » ghedeele in Ghendt, met Jonkvrouwe Martina Nave- » gheer, Mr. Pieters dochter," waarbij hij werd geassisteerd met Loys de Burchgrave zijnen broeder, met Jonkheer Phili Rooze, heer van Straezere; en Jonkvrouwe Martina Navegheer geassisteerd met Mr. Franchoys van Zevecote, procureur in den voornoemden raad, haren oudoom, Joris Navegheer haren oom, Jonkvrouw Catharina Hauweel hare moeie, Christiaan en Denis de Harduyn advocaten in den raad, en Joris van den Broucke hare vrienden en magen; uit welke acte tevens blijkt, dat Daniel de Borchgrave gronden van erven en renten aldaar, en mede land, liggende te Breevliet, bezat; — Bij eene andere acte van 17 Augustus 1580, welker inhoud anders van minder belang is, komt als een wel gegoed man voor Mr. Adriaan de Burchgrave, vader van Daniel en Loys de Burchgrave, welke in 1575 reeds overleden was, alzoo Loys de Burchgrave hem bij voorzeide huwlijks contract verving.

In eene acte, gepasseerd voor Cornelis Meynaerts, openbaar Notaris te Sluis (in Vlaanderen) den 11 Februarij 1614, verschijnt » Jonkvrouw Martina Navegheer we- » duwe van wijlen Mr. Daniel de Burchgrave in » zijn leven raad en procureur Generaal van den provincialen » rade te Ghendt;" — eindelijk bij eene acte, onder de hand gepasseerd, binnen Lonnen (Londen) den 21 September 1619 geteekend en bezegeld, geven Loys de Burchgrave Adriaansz., benevens Nicolaas Heijns en Marten Bravoet, te Londen woonachtig, eene verklaring, ten verzoeke van Mejonkvrouwe » de weduwe wijlen Mr. Daniel de Burch-

---

stad Rotterdam, en van de Provinciale Staten van Zuidholland; lid van het Bataafsch Rotterdamsch genootschap, en van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leijden.

» g r a v e," wegens het door hen verrichte ten comtoire van Mr. R o g u e s P r e s t o n, omtrent bevorens gepasseerde transport en koopbrief.

Die blijken van deftige familiebetrekkingen van D a n i e l d e B u r c h g r a v e en zijne huisvrouw M a r t i n a N a v e g e e r worden niet weinig bevestigd door hetgeen men daar omtrent ook elders vindt.

Mr. F r a n c o i s Z e v e c o t e haar oudoom voorvermeld, vader van J a c o b v a n Z e v e c o t e wordt door P a q u o t genoemd : » d'une famille patricienne de Gand ;" schoon hij den zoon minacht wegens zijne apostasie; (*) die zoon J a c o b v a n Z e v e c o t e werd hoogleeraar in de Welsprekendheid te Harderwijk, en heeft zich wegens zijne letterkundige verdiensten, bijzonder als dichter, veel roem verworven. (§)

N i c o l a a s H e ij n s, in voorzeide acte van 1619 onder de vrienden van de weduwe D a n i e l d e B u r c h g r a ve voorkomende, was de vader van den beroemden Leidschen hoogleeraar D a n i e l H e i n s u s, van wien J. M e u r s i u s meldt, dat hij was de zoon van Nicolaas Heijns, burgemeester te Grammont (Gerardi-mons.) en E l i s a b e t h N a v e g e e r, geboren te Gend in 1581; naauwelijks drie jaren oud was hij door zijne moeder met eene minne gezonden naar Vere bij de zuster van zijnen grootmoeder C a t h a r i n a en E l i s a b e t h H a u w e e l, (matronas nobilissimas volgens M e u r s i u s.) die zich om de rampspoedige omstandigheden derwaarts begeven hadden; (+) welke eerstgenoemde C a t h a r i n a N a v e g e e r ook in het voorverhaald huwlijkscontract wordt vermeld.

Ik zou hier nog kunnen bijvoegen, dat hij misschien was van een geslacht » d e B o r c h g r a v e," uit hetwelk vele Jonkers

(*) Zie » memoires pour servir a l'histoire literaire des Paysbas, » Tom. I. pag. 58 et 59., ed. m. fo."

(§) Zie » J. S c h r a s s e r t, beschrijving van Harderwijk 1732. » I. deel bl. 81., S F. F o p p e n s Bibliotheca Belgica, Tom I. » pag. 545., die hem ook noemt : » Excucullatus apostata."

(+) Zie » J. M e u r s i i Athenæ Batavæ Lugduni 1625." pag. 210. seqq.

in de vijftiende en zestiende, tot in het begin der zeventiende eeuw zijn geweest in de regering te 's Hertogenbosch, toen een der vier hoofdsteden van Brabant, (*) onder welke Jonker Willem de Borchgrave, die, bij brieve van koning Philips van 11 Maart 1560, de heerlijkheid Oers of Oerle in pandschap verkreeg. (§) (*)

Doch er zal wel niet meer noodig zijn tot overtuiging van het kwaadtrouwige van E. van Reijdt, en van het onbedachte naschrijven van hem door P. C. Hooft, omtrent de geboorte en afkomst van Daniel de Burchgrave, en van het verkeerde, dat men hem heeft willen doen voorkomen als een vreemd fortuinzoeker, een parvenu.

Maar ook niet beter is het gesteld ten aanzien van de vermelding der posten door hem bekleed, en zijn gedrag daarin gehouden. Hij was, zoo als hier voor reeds is gebleken, in 1575 advocaat in de kamer van den rade in Vlaanderen te Gend; — door den aartshertog Matthias werd hij met anderen bij brieven, gegeven te Antwerpen den 12 Julij 1580, aangesteld tot lid van den rade van Vlaanderen te Gend, en zulks met advies van den Prins van Oranje; hetgeen Leicester naderhand ter zijner verdediging tegen zijne vijanden deed opmerken, terwijl het ook bekend is, dat het eigenlijk de Prins van Oranje was, die ter dier tijd de zaken op den naam

---

(*) Zie de regeringslijsten bij J. van Oudenhove, Beschrijving van 's Hertogenbosch, 1670. bl. 69 en volg.

(§) Zie J. B. Grammaije Taxandria Bruxelles 1611 pag. 100.

(*) Hij schijnt echter niet geweest te zijn van het geslacht, immers niet van denzelfden tak, als dat van Borchgrave, hetgeen men vindt in de beschrijving van den Zeelandschen adel, achter de » Nieuwe Cronijk van Zeeland door M. Smallegange; Middel- » burg 1696," gesproten uit een jonger zoon der Heeren van Altena, alzoo het wapen, onder de wapenen der edele en aanzienlijke geslachten van Zeeland aldaar vertoond, geheel verschilt van het zijne, hetgeen men vindt op het zegel, aan voormelde acte van 21 September 1619 gehecht.

van **M a t t h i a s** uitvoerde. (]) — Toen die van Gend op den 17 September 1584 zich met Parma verzoend hadden, en alzoo de stad weder onder zijne magt geraakt was, werd dezelve van hare beste inwoners ontbloot, die meest naar Holland, Zeeland en elders vertrokken, waar van het verhaal onder andere bij E. van Meteren te vinden is. (*) Geen wonder, dat toen ook de Burchgrave zich uit Gend begeven heeft, waarschijnlijk wel naar Engeland, waar zich ten minste van zijne familie, zoo als de ouders van Daniel Heinsius, gelijk gebleken is, (§) toen bevonden hebben, en waar, na zijn overlijden, zijne weduwe gewoond heeft. [illegible] aanzijn in Engeland kan aanleiding gegeven hebben, dat [illegible]daar bij Leicester bekend geworden is.

Hij schijnt met Leicester uit Engeland gekomen te zijn, en vervolgens met denzelven als zijn secretaris te Utrecht; waar hij anders niet te huis hoorde, en geene betrekking blijkt gehad te hebben. Reeds den 8 Mei, en dus binnen zes weken na de eerste komst van Leicester aldaar, op den 1 April 1586. (⁎) was hij als secretaris bij hem in bediening.

Hoe ongepast is mitsdien het voorgeven van Reijdt, (]]) als of hij zoo zeer gearbeid had, om daartoe te geraken, en hoe ongeloofelijk hetgeen dezelfde Reijdt hem met zoo veel bitterheid te laste legt: » dat hij bekend was voor zulk een, » die geen andere religie had, dan goede cier te maken en » geld te rapen;" hetgeen zeker niet overeenkomt met de ijverige aankleving van hem, zijne huisvrouw en beider aanverwanten aan de hervorming in de Godsdienst en de afscheiding

---

(]) Zie de brieven van aanstelling medegedeeld in de » Ghendtsche geschiedenissen door P. de Jonghe, bl. 248 en volg."

(*) Nederlandsche Historie XII boek bl. 233 omgeal. uitgaaf op Schotland 1608, mede bij P. de Jonghe voorgem. bl. 469.

(§) Volgens aangehaalde J. Meursii, Athenæ Batavæ pag. 210.

(⁎) » P. Bor, Nederlantsche oorloghen;" uitgave te Leijden en Amsterdam 1621, XXI. boek fo. 29 vso.

(]]) Ter aangeh. plaatse bl. 118, 119 en volg.

van de Roomsche kerk, en het verlaten van tijdelijke belangen te dier oorzake. Zulks had ook Prins Willem de Eerste wel ten zijnen opzigte in aanmerking genomen, hebbende hem waardig geacht, om in den raad van Vlaanderen te plaatsen, zoo als Leicester zulks aan zijne vijanden onder het oog bragt. In November 1586 hadden gedeputeerden der Staten van Holland, Zeeland en Vriesland eene remonstrantie omtrent verscheide pointen overgegeven, welke aan Zijne Exellentie was ter hand gesteld; zij hadden daarbij onderanderen geklaagd over eenige geesten uit Brabant en Vlaanderen gekomen, en daartegen gewaarschuwd, vermits het hun dacht, dat door toedoen van de Burchgrave en Meetkerke zoo groot vertrouwen aan Rijngout en zijns gelijken bij zijne Exellentie gegeven was; Leicester hield hun daarop voor, dat de Burchgrave zijnde uit Vlaanderen, wel aanbeveling waardig was, en als secretaris behoorde toegelaten te worden, daar hij in dienst van den Prins van Oranje geweest was, en dat het Christelijk was, dat men degenen, die uit hunne goederen en land verdreven waren, bevorderde. (*) Tegen Rijngout schijnt, dat men grond had, beschuldigingen in te brengen, die ook bij de uitkomst wel bevestigd werden, zoo dat hij zelfs tot den vijand zou zijn overgegaan; (§) doch omtrent hem valt op te merken, dat hij in geene betrekking had gestaan met de Burchgrave die uit Vlaanderen, en hij uit Brabant van Brussel gekomen was; toen Rijngout het vertrouwen verloren en zich weggemaakt had, hebben de Burchgrave, Prouninck en Agylæus zich zijner niet aangetrokken, maar zijn gebleven die zij waren; de betrekking tusschen hen en hem zal zich alleen daarbij bepaald hebben, dat zij, gelijk ook hij, het met Leicester hielden, en daardoor bij deszelfs vijanden in gelijken haat stonden. Paulus Buijs, uit Holland, daar hij zeer in achting was, te Utrecht gekomen, werd er, zoo het schijnt, op eene zeer wederregtelijke wijs in ge-

(*) Zie Bor als voor, fo. 63.
(§) Zie Bor als voor, fo. 70.

vangenis gebragt; zulks baarde in Holland groot ongenoegen, men gaf er voornamelijk aan Rijngoud of Ringault de schuld van; te weten: Leicester had bij den raad of de kamer van finantie, door hem den 15 Junij 1586 opgerigt, de Burchgrave tot eersten secretaris en audiencier, met vrijheid, om in den raad te mogen verschijnen, aangesteld; tot thesaurier den genoemden Jacques Ringault heer van Cauwenberg, en tot een van zijne commiesen voorzeiden Paulus Buijs (*); deze weigerde op een hoogen toon, dien post te aanvaarden, met veel verachting van Ringault, waardoor die een grooten haat tegen hem zou hebben opgevat; en dit meende men, dat oorzaak had gegeven tot de vervolgens plaats gehad hebbende gevangenis van Buijs te Utrecht, waarin men de Burchgrave, als vermeenden vriend van Ringault, ook betrok; — doch het gebeurde, nadat Leicester den 9 Julij 1586 met al zijn suite uit Utrecht naar 's Hage vertrokken was, en dus bij het afwezen van Burchgrave, als tot zijn gevolg behoorende: toen Leicester er kennis van kreeg, nam hij het zeer kwalijk, ontkende, dat het door zijn last zou geschied zijn, en zond zijnen secretaris de Burchgrave naar Utrecht, om daarvan kennis te nemen, zoo als zulks door Bor verhaald wordt (§). Opmerkelijk is daarbij, dat Reijdt, schoon hij de oorzaak van mistrouwen en twist toeschrijft aan de Rijngoudisten, waaronder hij de Burchgrave ook rekent, er bijvoegt, dat vele voorname en aanzienlijke lieden met Buijs geen medelijden hadden, ter zake van zijn ergerlijk leven. (‖) De Burchgrave bleef zijnen meester getrouw, en behield deszelfs vertrouwen; toen Leicester naar Engeland was vertrokken, en aldaar zich bij eene acte den 17 December 1587 van zijn Gouverneurschap en Kapitein Generaalschap ontsloeg, bevond hij zich bij hem, en was, blijkens

(*) Zie Bor XXI. Boek fo. 31, ook van Meteren XIV. Boek fo. 8. enz.

(§) Als voor, fo. 33.

(‖) Als voor, bl. 125.

zijne onderteekening dier acte, als deszelfs secretaris in zijne dienst. (*) De Burchgrave is zeker in Engeland gebleven, alwaar (zoo als hiervoor gebleken is) na zijn overlijden zijne weduwe in goeden staat woonde. Men heeft ook hier, in de Republiek der vereenigde Nederlanden, geen zwarigheid gemaakt, om de aanverwanten van hem en zijne huisvrouw als medeburgers te ontfangen en toe te laten, van welke Jacob van Zevecote te Harderwijk en Daniel Heinsius te Leiden, zoo als reeds opgemerkt is, zich door hunne letterkundige en andere bekwaamheden verdienstelijk gemaakt hebben, gelijk zoo velen uit de zuidelijke provinciën de Leidsche hooge school, bij derzelver oprigting en vervolgens, tot luister hebben gestrekt.

Het is voorts Gerard Prouninck of Prouning van Deventer, welke men onder de Vlamingen en Brabanders, die zich te Utrecht bevonden, in minachting heeft trachten te brengen; schoon men ten aanzien zijner geboorte en afkomst billijker heeft gehandeld. Bor noemt hem een der principaalste belhamels of toldrijver der zaken te Utrecht, ten tijde van Leicester (⁎); van Reijd (§), en in navolging van hem Hooft, erkent, dat hij een welgezeten burger van 'sHertogenbosch, tevens van beter leven en wandel dan Reingoud was.

Geen wonder, hij behoorde tot een oud aanzienlijk Brabandsch geslacht; onder anderen strekte daarvan ten blijke een oud kasteel te 's Michiels Gestel in de Meijerij en nabijheid van 's Hertogenbosch, genaamd Nieuwherlaar, in de eerste helft der zestiende eeuw gebouwd (†). Velen van hetzelfde geslacht vindt men

(*) Te vinden bij van Meteren, als voor, fo. 442.

(⁎) XXI. boek, fo. 40.

(§) Als voor, bl. 118.

(†) J. B. Grammay, in Taxandria edit. Bruxellensi 1610 pag. 135. zegt: » In Gestelia Michaelis conspicitur castellum Nevi- » laium novum gentis de Prouningx cognomento de Daventria," zie ook: » J. van Oudenhoven, beschrijving der Meijerij van » 'sHertogenbosch 1670 bl. 70;" boven de poort van dat kasteel las

op de lijsten der regering van de voorzeide stad (*), in welke bij zelf, in 1579, ook lid dier regering was, waaromtrent hierna. Van Reijd heeft ook niet kunnen nalaten van hem te getuigen, dat hij lang de ware religie beleden had, en daarom, nevens andere vrome lieden, toen de stad 's Hertogenbosch zich tot den vijand keerde, van daar geweken is, en zich naar Utrecht begeven heeft, daar hij reeds zes of zeven jaren vóór de komst van Leicester gewoond had; dat hij in verscheide commissien bij de vereenigde provinciën was gebruikt geworden, en zich zonder verwijt of opspraak gedragen had; maar op eene zeer partijdige wijs voegt hij er bij, dat hij, buiten de vereenigde provinciën geboren zijnde, geen toegang in de regering kon vinden, doch ten tijde der aankomst van Leicester gearbeid heeft, om den staat en de regering der stad Utrecht te veranderen, en zich tegen de privilegiën der stad in de magistraat aldaar zogt in te dringen; waarbij hij deze beuselachtige uitdrukkingen inlascht: » dat het schijnt, dat hij zulks » deed door liefde van grootheid en heerschappij, en eigen » goeddunkendheid, die (zegt hij) in zijn gang, spraak en alle » manieren van doen bespeurd werd." In October 1586 werd Prouninck tweede burgemeester te Utrecht; de te gelijk aangestelde eerste burgemeester was Jonkheer Pieter Ruijsch, die het vorige jaar tweede burgemeester geweest was, het volgend jaar 1587 weder den post van eersten burgemeester, en 1588 dien van schepen bekleedde (§); men mag daaruit wel opmaken, dat die aanzienlijke Utrechtenaar in de aanstelling van den in Brabant geboren Prouninck, te gelijk met hem, geene zwarigheid maakte, als strijdig met de privilegiën zijner stad. Dat het er ook wel ver af is, dat Prouninck naar dien post

---

en schreef ik af dit opschrift: » Alberti et Henrici de Deven- » ter Fraternum opus 1544 concordia;" welke poort op het einde der vorige eeuw is afgebroken, en het gebouw vervolgens tot een Roomsch Katholijk Seminarium ingerigt.

(*) Zie dezelve bij J. van Oudenhoven, bl. 69 en volg.

(§) Zie Utrechtsch plakkaatboek, III deel bl. 176.

van burgemeester zou gestaan hebben, mag men gelooven, alzoo hij het tegendeel niet slechts voorgewend, maar in druk uitgegeven heeft eene verantwoording, die niet wederlegd noch tegengesproken is, (*) waarbij hij verzekert, dat hij zich, om vele redenen, over het aanvaarden van zoodanigen post had bezwaard gevonden, en er niet toe zou zijn overgegaan, zoo zijn Exellentie de Graaf van Leicester, gelijk die ook zelf bekende, hem er niet, genoegzaam toe gedwongen had. (§) Het was ook op eene zeer vreemde wijs, dat eene zwarigheid tegen de aanstelling van Prouninck tot burgemeester te Utrecht voorgewend en staande gehouden werd. In November 1586 verscheen hij in de vergadering der Staten Generaal van wege de provincie Utrecht, verzoekende, om uit krachte zijner brieve van 29 October bevorens, mede te mogen compareren, en over 's lands zaken resolveren; doch de Staten Generaal weigerden hem toetelaten, en zulks niet uit hoofde van eenige aanmerking op zijnen lastbrief, maar omdat zij vermeenden, dat hij te Utrecht tegen des lands previlegiën tot burgemeester was aangesteld (⁎).

De Raad der stad Utrecht vaardigde naar Engeland af eenen persoon van kwaliteit en ervarenheid Mr. Philip Rattaller, griffier van den hove van Utrecht (]), om goede informatie aan de Koningin en ook aan Leicester te geven, dien eene instructie werd ter hand gesteld, waarbij dezelve raad zich on-

(*) Zoo als die woordelijk door Bor is medegedeeld, XXII. boek bl. 43 en volg. waarover ook nog hierna.

(§) Zie Bor bl. 44, zoo mitsdien Mr. W. Bilderdijk zich niet vergist, zeggende, dat Prouninck tot burgemeester te Utrecht door Reingoud was ingedrongen, (z. Geschiedenis des vaderlands VII deel bl. 123) waarvan toch ook geen blijk is, dan zou die aandrang moeten hebben plaats gehad, zonder toedoen en tegen den zin van Prouninck zelf, bij den Graaf van Leicester.

(⁎) Zie dit in het breede verhaald bij Bor XXI. boek fo. 67.

(]) Hij was de zoon van den beroemden Georgius Rattaller, president van den hove van Utrecht, in 1581 overleden, zie C. Burmanni Trajectum eruditum, pag. 279.

der anderen beklaagt over die handelwijs van de Staten Generaal in het niet toelaten van den burgemeester Prouninck, onder deksel dat hij een geboren Brabander was, schoon hij in de stad Utrecht vijf jaren gewoond had, en bij expresse brieven gedurende dien tijd was verklaard, voor burger te worden gehouden, hetwelk de Gedeputeerde Staten ook hadden bevestigd, en, voegde men er te regt bij, » dat daarmede een iege- » lijk zich billijker wijs behoorde te vergenoegen, dewijl het » niemand, dan de stad aanging" (*). Opmerkelijk is ook hetgeen men vindt, dat door de Staten van Utrecht aan die van Holland bij hunne missive van 21 September 1587 werd voorgedragen (§), omtrent hetgeen men zeide wegens personen, als tegen hunne privilegiën in de Magistraat gebragt, dat zoodanige, uit Braband en elders buiten de provincie geboren, meermalen bevorens in de Magistraat waren gesteld, en continuelijk zonder opspraak (reproche) daarin gehouden en gecontinueerd. Vreemd mag men de handelwijs van de Staten Generaal noemen; daar het toch de leden uit de andere provinciën, waaronder die van Holland zich bijzonder kenmerkten, in der daad niet schijnt te hebb[illegible]gegaan, wie men te Utrecht als burgemeester aanstelde, [illegible] wien de Staten dier provincie goedvonden van hunnent wege tot de vergadering der Staten Generaal af te zenden. Bijzonder steekt die handelwijs af bij hetgeen voor omtrent veertig jaren plaats had en nog versch in het geheugen is: toen de Staten der provincie hunne vergadering uit de stad Utrecht naar Amersfoort verlegd, en hunne van daar afgevaardigden zitting hadden in de vergadering der Staten Generaal, vormde zich eene andere vergadering als Staten der provincie in de stad Utrecht, en vervaardigde ook gemagtigden af tot de Staten Generaal, en deze werden daar, onaangezien de tegenkanting van de andere Utrechtsche afgevaardigden, toegelaten; doch hoe strijdig die handelwijzen wezen mogten, in beide gevallen had die overeenkomst plaats,

---

(*) Zie dat alles bij Bor, XXII. boek fo. 611 en volgende.

(§) Bij Bor, XXIII. boek fo. 40.

dat partijschap en eigen belang in het een en ander de drijfveren waren.

De ophelderingen door Prouninck omtrent die zaak aan Leicester gegeven, zijn door Bor medegedeeld en behoeven mitsdien hier niet te worden herhaald; evenmin het vele, dat nog ter verdediging van hem zou kunnen worden aangevoerd; — te meer wordt zulks onnoodig door de verantwoording, gedagteekend 10 maart 1587, volgens Bor (*), door hem zelf in druk uitgegeven, die wel nergens meer zal voorhanden zijn, doch welke Bor medegedeeld en alzoo voor de vergetelheid bewaard heeft, een stuk, zoo mij voorkomt, niet alleen naar den stijl van dien tijd zeer goed gesteld, maar ook zoo klaar en overtuigend over het geheel, en op elk punt, hem ten laste gelegd, dat men het niet anders dan aan partijschap kan toeschrijven, dat hetzelve bij voorname vaderlandsche geschiedschrijvers niet in aanmerking genomen, zelfs niet vermeld is.

Leicester in December 1587 naar Engeland vertrokken, ontsloeg zich van zijn gouvernement in de vereenigde Nederlanden, en legde hetzelve neder bij acte geteekend te Londen den 16 dier maand, doch eerst den 1 April 1588 aan de Staten Generaal overgeleverd (§). — Toen zegepraalden de vijanden van Leicester over zijne vrienden en aanhangers, en Prouninck werd door hen bijzonder vervolgd: in de maand Augustus beijverden zich nog de burger-hoplieden der stad Utrecht voor hem, verlangende, dat hij als burgemeester zou worden gecontinueerd (⁂), de Graaf van Leicester schreef den 27en dier maand aan den Graaf van Meurs Nieuwenaar, Gouverneur der provinciën Gelderland en Utrecht, zelfs kwam er een brief van de Koningin van Engeland ter zijner aanbeveling; een duidelijk blijk, hoe hij de achting bij dezelve behouden had, terwijl Rijngoud door zijn gedrag veracht en vergeten was. — Prouninck schreef den 19en September 1588

(*) XXII boek fo. 43 en volg.

(§) Zie Bor, XXIV boek fo. 55 en volg.

(⁂) Zie Bor, XXV boek fo. 14.

aan den Graaf van Leicester, dat hij in de begeerte der Koningin, ten einde hij in den staat van burgemeester zou worden gecontinueerd, difficulteerde te consenteren, en verlangde, dat hare Majesteit hem daarvan voor geexcuseerd zoude houden (*).

In de maand October raakte de burgerij van Utrecht in groote beroering; de vijanden van Leicester de overmagt bekomen hebbende, waartoe de Staten van Holland niet weinig hadden medegewerkt, werd Prouninck gevangen gezet, en de Magistraat veranderd; nog in de maand November deed de Koningin van Engeland haren Ambassadeur Norits bij de Staten voor de belangen van Prouninck en verdere, die zich in gevangenis te Utrecht bevonden, tusschen beide treden, en uit het antwoord der Staten blijkt, hoe dezelve daar tegen zich trachteden te behelpen, met die gevangenen ten onregte te doen voorkomen als complicen van den reeds lang te voren verwijderden Rijngoud (§).

Prouninck werd verhoord, hij verantwoordde zich; Bor deelt de artikelen van beschuldiging en de verantwoording mede, uit welke men de schuld of onschuld kan opmaken, waar bij het oordeel gewis ten voordeele van Prouninck schijnt te moeten uitvallen; eindelijk kwam er den 11en Julij 1589 een vonnis van den geregte der stad Utrecht ten zijnen laste, waarbij hij uit de stad Utrecht en de vrijheid van dien ten eeuwigen dage werd gebannen en verklaard inhabiel, om eenige staten of officien te bedienen, en gecondemneerd in de mise van justitie ter tauxatie en moderatie van den geregte (⁎).

Zonderling en opmerkelijk is het, dat bij hetzelve vonnis geen de minste misdaad of overtreding ten zijnen laste wordt aangevoerd, maar alleen gezegd, dat het geregt daarop had gehad » het advys van seeckere gepractiseerde regtsgeleerden," en voorts ten slotte: » omme sonderlinghe redenen die van den gherechte daertoe moverende."

(*) Zie Bor, XXV. boek fo. 16.

(§) Zie Bor, als boven, fo. 37–39.

(⁎) Zie dat alles bij Bor, ter aangeduider plaatse.

Prouninck heeft, zich tegen dat vonnis niet door middel van appèl of reformatie hebbende kunnen voorzien, gebruik gemaakt van verklaringen van zijnen gewezen mede burgemeester Jonkheer Pieter Ruijsch, den hem opgevolgden burgemeester Dirk Canter en van anderen, ten blijke, dat dezelve sententie niet op grond van eenige zaak, waarover naar rigeur van justitie, bannissement mogt vallen, maar om politieke redenen was gewezen. Prouninck is, na dat hij de kosten en misen van justitie betaald had, ontslagen, en heeft zich eerst begeven naar Kuilenburg; voorts is hij vertrokken naar Engeland, daar hij zich in October 1589, en wel te Londen bevond, ook ter audientie bij de Koningin werd toegelaten; hij kwam in het vaderland terug, en was in Januarij 1590 in den Briel; waar hij vervolgens zich neder gezet heeft is mij niet gebleken; volgens Bor is hij nooit weer in eenige staat noch officie van regering gekomen, maar heeft zich met het beoefenen van godsdienstige onderwerpen bezig gehouden, en in den jare 1605 een tamelijk groot boek uitgegeven onder den titel: » Christelijcke aendachte op de uytnementheyt des ghebets ons » Heeren." (*)

De plaats en tijd van zijn overlijden is mij nog onbekend gebleven; — het blijkt echter, dat zijn geslacht zich vervolgens weder naar de landstreek zijner geboorte, de stad en Meijerij van 's Hertogenbosch, begeven en aldaar nedergezet heeft; Jonkheer Cornelis Prouninck gezeid Deventer, welligt de kleinzoon van J^er^ Gerard, was aangesteld tot kwartierschout van Peelland, het voornaamste der vier kwartieren van de Meijerij, en bekleedde dien post in 1649 (§); doch was in 1670 overleden en door een ander opgevolgd (+). Het geslacht was mits-

(*) Dat boek zal welligt niet meer bestaan; immers in de Utrechtsche Academie bibliotheek schijnt het volgens den nieuwen catalogus niet te vinden te zijn.

(§) Zie J. van Oudenhoven, beschrijving der Meijerij, uitgave te Amsterdam 1649, bl. 61.

(+) Zie dezelve uitgave van 1670, bl. 117.

dien toen nog in deftigen stand; de post van kwartierschout van Peelland was toen en vervolgens zoo aanzienlijk, dat, tot de verandering in 's lands regering in 1795 toe, onderscheidene edelen en aristocraten uit de zeven provincien zich niet geschaamd hebben, dien te bekleeden en er de voordeelen van te genieten, schoon de waarneming aan anderen overlatende. Het geslacht van Prouninck van Deventer schijnt nu reeds lang uitgestorven te zijn, immers niemand van dien geslachtnaam is mij in de stad of Meijerij van 's Hertogenbosch bekend.

Eindelijk is het ook Henricus Agylæus, dien men met minachting behandeld heeft, als eenen der gehate Vlamingen en Brabanders, die te Utrecht tot de partij van Leicester behoorden, door hem in bedieningen gebragt en gehandhaafd wierden. Bor noemt hem een der Vlamingen en Brabanders, aan welke de principaalste Officiën in de stad Utrecht vergeven werden, en stelt onder de principaalste belhamels of toldrijvers van die zaken Henricus Agylæus van 's Hertogenbosch (*); ook Hooft meldt (§), dat hij onder de driftigste aanbinders van het werk te Utrecht gehouden, en zelfs de opruijer genoemd werd.

Opmerkelijk is het echter, dat men hem voorts toch niet zoodanig belasterd vindt, als de met hem gelijk gestelde de Burchgrave en Prouninck; welligt werd hij daar van bevrijd door zijnen zoo zeer gevestigden roem, wegens het ijverig aankleven en voorstaan van de Vaderlandsche vrijheid, de verbreking van de Spaansche overheersching, zijne gehechtheid aan de hervorming in de Godsdienst, en bijzonder ook nog, boven zijn lotgenooten, door zijne vermaardheid als letterkundige en geleerde. Hoe zeer hij dus ook minder verdediging behoeft, kan ik niet nalaten, iets omtrent zijne politieke loopbaan, en tevens van zijne letterkundige werkzaamheden aan te duiden. Hij was geboren te 's Hertogenbosch in den jare 1535, indien men, volgens Valerius Andreas (*) en anderen na

(*) XXI boek fol. 40 en volg.
(§) XXIV boek bl. 1079.
(*) Bibliotheca Belgica, pag. 343.

hem, zijnen sterftijd in April 1595, en wel in den ouderdom van twee en zestig jaren, mag vaststellen; hij werd ook genoemd Hendrik in den Hoorn, naar het uithangbord van het huis, waar in hij woonde, gelijk zulks meer heeft plaats gehad; — zoo als men meldt, op welken grond weet ik niet, was hij van Italiaansche afkomst; de geslachtnaam dien hij voerde, Agylæus, was zeker, volgens de gewoonte van dien tijd, uit het Grieksch zaamgesteld; hij was doctor in de regten, niet in de medicijnen, schoon hij wel zoo genoemd wordt (*) denkelijk door verkeerde opvatting van den naam van doktor.

Toen in 1566 het bekende Verbond der Edelen, gelijk elders, ook te 's Hertogenbosch dien invloed had, dat de voorstanders der burgerlijke en godsdienstige vrijheid het hoofd opstaken, was Agylæus een der bijzonder werkzamen onder dezelve; zich in den bloeijenden leeftijd van drie en dertig jaren bevindende, wendde hij alle middelen aan, om hunne zaak te doen zegevieren: doch het was van korten duur, vermits de omstandigheden al ras zeer tot hun nadeel veranderden, daar een groot gedeelte der burgerij de Spaanschgezinde partij aankleefde, zoo dat die van zijne partij zich niet langer veilig achtten, en hij met hen, in grooten getale, in April 1567 de stad verliet. Echter werden zij voorzien van eene verklaring van de regering en van eenigen der schutterijen, dat zij geenszins om eenig oproer of ongehoorzaamheid, maar zich als goede en getrouwe onderzaten gedragen hebbende, vertrokken waren (§). Velen begaven zich naar het land van Kleef, alwaar Agylæus te

(*) Bij J. van Oudenhoven als voren, uitgave 1670. bl. 256. van Heurn, Historie der stad 's Hertogenbosch IIde Deel bl. 119.

(§) Zie zulks breeder in het: » Geschiedkundig onderzoek om» trent Herman de Ruijter, in de Nieuwe Werken van de » Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden." Iste D. Iste St. bl. 167—200, en de daarbij gevoegde lijst van gelijktijdige Schrijvers, waar bij men nog kan voegen, schoon van wat later tijd: » J. Meursii Guilielmus Auriacus Lugd. Batav. 1612." pag. 22.

Goch werd opgezocht, doch niet gevonden; in October van dat zelfde jaar had gelijke opzoeking omtrent hem plaats te Duisburg, van waar hij ontkwam, nemende zijne toevlugt tot de bescherming van den Vorst (*). Bij vonnis van Commissarissen des Konings van Spanje en van Schepenen van 's Hertogenbosch van 21 Maart 1568, werden vijf en vijftig burgers dier stad, en daar onder Agylæus en andere aanmerkelijke mannen, uit Braband en den lande van Overmaze gebannen, met verbeurdverklaring hunner goederen. Waar heen Agylæus zich toen begeven en vervolgens opgehouden heeft, heb ik niet kunnen ontdekken; doch dat hij zich zelven nog als balling beschouwde na 1575, den tijd van de stichting der Leidsche Hoogeschool, blijkt uit een door hem in het Latijn gesteld en eigenhandig onderteekend rekest aan de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, het welk is medegedeeld door Mr. G. van Leeuwen, en geplaatst in de bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving door Mr. C. A. den Tex en Mr. J. van Hall (*). Waar uit men tevens ziet, dat hij zich toen te Leiden wilde nederzetten, en zijne drie zoons tot opleiding in de studien plaatsen.

In den jare 1577 kwam er te 's Hertogenbosch weder eene gunstige verandering in den toestand van zaken; Agylæus schijnt zich te dier tijd daar bevonden, of al spoedig derwaarts begeven te hebben; immers hij was met Prouninck van Deventer en andere voorstanders der burgerlijke vrijheid en der hervorming in het Godsdienstige, en aan hun hoofd, werkzaam tot bevordering derzelve; hij vereenigde zich met de gewapende burgers, onder de benaming van het Schermersgilde, en hij bragt het eindelijk zoo ver, dat op den 1en Julij 1579

(*) Zie » H. Hamelmanni, Opera Historica in unum volumen » Congesta ab E. C. Wassenbach, Lemgoviæ 1711. pag. 1020, » die Agylæus noemt doctissimus et ditissimus civis Buscodu- » censis et Jurisconsultus."

(*) 2de Deel 1827. No. 4. bl. 588. 602 en volg., waar bij ook een fac simile van zijne handteekening, en aanteekeningen van Mr. C. A. den Tex.

op de gewone wijze eene publicatie van de puie van het Stadhuis werd afgekondigd, door den Secretaris Donck ten overstaan van den Gouverneur en van Schepenen, een van welke was Prouninck van Deventer, waar bij aan den volke werd bekend gemaakt, dat de stad en de drie leden der regering van dezelve zich conformeerden met de Unie den 23en Januarij daar bevorens te Utrecht geteekend (*), wordende nog ten zelfden dage na den middag de acte dier Unie van punt tot punt afgelezen.

Niet lang echter duurde die gunstige toestand; — toen Parma den 29en Junij 1579 zich meester gemaakt had van de stad Maastricht, besefte men het gevaar, waar aan de stad 's Hertogenbosch bloot stond, te meer, daar men geene bezetting tot de verdediging derzelve wilde innemen, waar tegen bijzonder die van de Roomsche Godsdienst en de Spaanschgezinden zich verzetteden, zoo dat de voorstanders der burgerlijke vrijheid en van de hervorming in het Godsdienstige, zich daar niet meer veilig achtteden, en een soort van overeenkomst met hunne tegenpartij sloten, waarop in de maand Julij 1579 vele duizenden de stad verlieten, meest allen zich naar de Vereenigden Nederlanden begevende; onder dezelve waren Agylæus, en ook, zoo als hier voor is gemeld, Prouninck van Deventer. Een uitvoeriger verhaal daaromtrent acht ik hier overbodig (*); genoeg, dat het blijkt, dat Agylæus

(*) Welke is medegedeeld in de bijvoegsels en aanmerkingen op Wagenaar VII. Deel bl. 93, waar men ook nog over Agylæus vindt.

(*) Mr. J. H. van Heurn heeft zulks met aanhaling van vroegere Schrijvers genoegzaam medegedeeld, in zijne Historie der stad en Meijerij van 's Hertogenbosch, IIde Deel bl. 124. — Zeer belangrijk is daar over eene: « Verantwoording der uitgeweken burgeren der stad 's Hertogenbosch, te Leiden 1579," waarop Bor XIII boek. fo. 120 doelt, welke in de Utrechtsche Academie Bibliotheek gevonden wordt, en ook voorkomt op den Catalogus Bibliothecae Te Waterianae. Lugd. Bat. 1823. pag. 276. N. 176. No. 32.

en met hem Prouninck van Deventer, als voorstanders der goede zaak, en als martelaars voor dezelve, hunne geboorteen woonplaats hebben verlaten. Waar heen Agylæus zich begeven hebbe, is mij niet gebleken, mogelijk wel, zoo als Prouninck, eerlang naar Utrecht; immers in November 1585 bevond hij zich onder de afgevaardigden van de burger hopluiden dier stad aan de Staten Generaal in 's Hage, en was hij het, die het woord voerde, om aan te dringen op de overkomst van den Graaf van Leicester; waar over het ongenoegen van Burgemeesters en Raden der stad Amsterdam blijkt, uit derzelver Missive aan de Magistraat der stad Utrecht, waar in zij zeggen, dat zij onderrigt waren, dat onder de afgevaardigden zou zijn geweest een Henricus Agylæus (*). Geen wonder, dat hij zoo wel als Prouninck den haat der Hollanders ondervonden heeft.

In October 1586 werd hij tot Raad en Procureur Generaal bij den Hove van Utrecht aangesteld, en zulks met goedvinden van de Provinciale Staten. Schoon men vervolgens er bezwaar tegen ingebragt heeft, dat hij, een vreemdeling in Braband geboren, tot dien post was verkoren, verdient het opmerking, dat tevens met hem tot Griffier bij hetzelfde Hof werd aangesteld de reeds hier voor vermelde Mr. Philip Rataller, en dat die aanzienlijke Utrechtenaar geene zwarigheid maakte, dien post met den vreemdeling te bekleeden.

Toen in October 1588 de vijanden van Leicester en van hen, die in zijne gunst hadden gedeeld, de overmacht kregen, zoo als hier voor is verhaald, veranderde ook de toestand van Agylæus, schoon hij geene zoodanige vervolging, als zijn staden lotgenoot Prouninck schijnt ondergaan te hebben; immers vind ik daar van niets bijzonders vermeld: hij zal toch ook al ras zijnen post van Raad en Procureur Generaal en de stad Utrecht verlaten hebben; echter werd eerst den 27en September 1589 een ander in zijne plaats aangesteld (*). Waar

(*) Zie Bor. XX. boek bl. 76 en 77.

(*) Zie J. van de Water, Utrechtsch Plakkaatboek, IIde Deel bl. 1053 en 1054.

heen hij zich toen begeven, en vervolgens tot zijnen dood, aangeduid op het jaar 1593, opgehouden hebbe, even als de plaats van zijn overlijden, is mij niet gebleken; het schijnt echter, dat zijn nageslacht zich, na zijnen dood, hier te lande, en wel te Utrecht bevonden heeft, vermits een werk van hem, door zijnen zoon Joannes Agylæus, aldaar in 1620 is in het licht gegeven (*).

Zoo verdienstelijk Henricus Agylæus zich in zijne politieke loopbaan bij het Vaderland gemaakt heeft, zoo staat hij ook in hoogachting ten opzigte zijner letterkunde en geleerdheid. — Het is hier de plaats niet, om daar over uit te weiden, het zal genoeg zijn, daaromtrent te verwijzen tot de Schrijvers, die in het breede daarvan hebben vermeld (§).

Dien belangrijken man hebben echter Bor, van Reyd, Hooft en anderen, zoo wel als zijne lotgenooten de Burchgrave en Prouninck van Deventer, met verachting behandeld, en hem genoemd eenen belhamel en toldrijver, eenen der driftigste aanbinders, een' opruijer van ongeregeldheden en verkeerde maatregelen te Utrecht.

Niet ten onregte mag men vragen, welke toch de reden moge

(*) Zie C. Saxii, Onomastic. literar. Part. III. pag. 648.

(§) Zie C. Saxii, Onomastic. literar. Part. III. pag. 388 et 648. Waar bij nog valt te voegen het belangrijke, 't geen men van en over hem vindt in de: » Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving » door Mr. C. A. den Tex en Mr. J. van Hall, II. Deel 1827. » N. 4. medegedeeld door Mr. G. van Leeuwen, bl. 588," en de aanteekeningen daar op door Mr. C. A. den Tex bl. 602 — Alle zijne werken schijnen zeer zeldzaam voor te komen; zij zijn niet in de Utrechtsche Academie Bibliotheek; op den ouden Catalogus der Leidsche Bibliotheek en op verscheide Catalogussen van aanzienlijke Bibliotheken, heb ik die te vergeefs gezocht; niets van dezelve is mij ook onder het oog gekomen, dan alleen een klein stukje, getiteld: » Henrici Agylæi ad ea, quæ in Novellis » Justiniani Constitutionibus jus civile attingunt liber singularis. » Colon. Agripp. 1558." in 8vo min., het welk ik in bezit heb.

zijn, dat men zich met zoo veel verbittering tegen meergenoemde mannen heeft uitgelaten, en dat die verbittering vooral uit Holland voortkwam. In het algemeen schijnt men zulks te mogen toeschrijven aan de ontevredenheid over het bestuur van den Graaf van Leicester, en den daar uit voortspruitenden haat tegen zijne vrienden en aanhangers; maar er kan ook nog eene meer bijzondere reden worden aangeduid, welke het doorzigt van Mr. W. Bilderdijk niet is ontglipt, en die hij, ten dien opzigte door geene vooringenomenheid misleid, genoeg heeft aan den dag gelegd; schoon hij zich niet met een opzettelijk onderzoek omtrent de Vlamingen en Brabanders, te Utrecht in de regering en ambten geplaatst, heeft opgehouden. De zaak is deze: een plakkaat van 12 Junij en 27 Julij 1584, waarbij de toevoer aan den vijand was verboden, werd dagelijks door verscheiden kooplieden, schippers en andere personen overtreden, (die onder den naam van lorredraaijers voorkomen); Leicester verbood daarom nader bij Plakkaat van 4 April 1586 den toevoer van allen leeftogt, ammunitie van oorlog en andere zaken aan den vijand, en stelde daarbij strenge maatregelen vast tot handhaving van dat verbod (*). » Holland," zegt Bilderdijk, (§) » begreep, dat men den » vijand den toevoer niet kunnende afsnijden, dewijl hij dien » door andere natiën hebben kon, dit voordeel niet verzuimen » moest zelf te nemen, en dat men, dit niet doende, den » handel zou zien verloopen," en hij voegt er bij: » de koopmans- » geest en de geest van onafhanklijkheid vereenigden zich tegen » Leicester, hij beschouwde de Hollanders en Zeeuwen » als bloot gewinzieke kooplieden." — De Staten van Holland en Zeeland begrepen, » dat door eenige geesten, uit Braband » gekomen" (zoo als zij zich, volgens Bor, (⁎) uitdrukten), » de zaak in zoo groote zwarigheid was gebragt, dat door » Zijne Excellentie aan dezelve zoo groot acces en credit was

(*) Zie Bor, XXI. boek fo. 17 en volg.

(§) Geschiedenis des vaderlands, VII. deel bl. 111.

(⁎) I. boek fo. 63.

» gegeven, en dat derzelver besogne hun suspect was." Geen wonder, dat men in Holland en Zeeland zoodanigen haat tegen die Brabanders en Vlamingen had opgevat, en dat dezelve aldaar, en ook elders, zoo zeer aan onverdienden smaad en laster zijn bloot gesteld geworden; men neme daarbij in aanmerking den grooten en algemeenen invloed, welke die van Holland en Zeeland, op de vaderlandsche geschiedschrijvers hadden; — doch daarover verder uit te weiden loopt buiten mijn bestek.

Mogt deze bijdrage iets toebrengen tot handhaving van de eer der nagedachtenis van de zoo verdienstelijke vaderlandsche mannen Daniel de Burchgrave, Gerard Prouninck van Deventer en Henricus Agylæus, de twee laatstgenoemde geboren burgers van 's Hertogenbosch, ik zou aan mijn oogmerk voldaan hebben. Een nader onderzoek omtrent den toestand van zaken ten tijde van den Graaf van Leicester bijzonder in Utrecht, en eene onpartijdige beoordeeling van dezelve, laat ik aan meer bevoegden over.

W. C. ACKERSDIJCK.

Rotterdam Mei 1836.

HERINNERINGEN DER MAAND.

27 Junij 1672 kwam Lodewijk XIV, Koning der Franschen, te Zeist. In de omstreken van dat dorp deed hij een kamp opslaan, met straten en pleinen. Zijne hofhouding en die zijner Rijksgrooten en Hovelingen, waarvan hij in grooten getale omringd was, gaven dit kamp het aanzien van eene Residentie-stad; de grootste luister werd er ten toon gespreid. De Afgezanten van onderscheidene Mogendheden, die hem geluk waren komen wenschen, wegens zijne zegepralende wapenen, bleven rondom hem, en droegen veel bij, hem nog meer te doen schitteren, — de weelde welke daar heerschte, was onbeschrijfelijk (*). Dit kamp gaf gedurende het verblijf van den Koning en deszelfs gevolg veel vertier en welvaart zoo aan Zeist, als aan de stad Utrecht; dit tijdelijk voordeel echter moesten de ingezetenen, naderhand bitter bezuren; zoo dra was niet de Koning vertrokken, of men vorderde met geweld, het geen te voren met goud ruimschoots betaald was. De landlieden die meer op zich zelf stonden, ondervonden dit voornamelijk; velen hunner zagen zich spoedig verpligt, met hun gezin woningen en landerijen te verlaten, om op Hollandschen bodem eene veilige schuilplaats te vinden! Ook hier was het dat de verdere oorlogsplannen ter onderbrenging van het Vaderland door den Franschen Koning werden beraamd.

(*) Onder anderen werden op zijne tafel Latijnsche verzen in Banketletteren voorgesteld; zie dezelven in Valkenier, 't verwerde Europa. 1658.

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN**, GEDAAN AAN HET **Chemisch Laboratorium** VAN *'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*, ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERY.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Junij.	760^{5}	57	O. T. Z.	regenachtig.
	760^{5}	61	O.	idem.
	760	60	O. T. N.	idem.
2 id.	759	60	O. T. N.	betrokken.
	758	71_{5}	O. T. N.	weinig idem.
	756^{5}	68	O. Z. O.	idem.
3 id.	755	61^{5}	Z. Z. W.	regen.
	755	68	Z. W.	idem.
	755	67	W N. W.	betrokken.
4 id.	755^{5}	61^{5}	Z. W.	buijig.
	755^{5}	67	Z. W. T. W.	idem.
	755^{5}	66	Z. W.	idem.
5 id.	756^{5}	62	W.	betrokken.
	757	67	W.	idem.
	758	66	N. W.	weinig idem.
6 id.	762_{5}	62	N.	bewolkt.
	764	66	N. W.	idem.
	764	66	N. W. T. W.	idem.
7 id.	764	60	W.	betrokken.
	763^{5}	68	N. W.	idem.
	762_{5}	67	N. W.	idem.
8 id.	756	61	Z. W.	regen.
	756	64	W.	betrokken.
	755_{5}	68	W.	weinig idem.
9 id.	757	65	Z. W.	betrokken.
	760	71	W.	weinig idem.
	760	70	Z Z. W.	idem.
10 id.	762^{5}	68	W.	bewolkt.
	762^{5}_{5}	75	Z. W.	helder.
	762	74	Z.	idem.
11 id.	761	69	Z. O. T. Z.	helder.
	760	78	Z Z. W.	idem.
	760	78	Z. W.	idem.
12 id.	766	66	W. Z. W.	iets betrokken.
	769_{5}	70	Z. W.	idem.
	769	66	Z. W.	iets bewolkt.
13 id.	772_{5}	66_{5}	N. W.	iets bewolkt.
	772	74	N. W.	helder.
	772	72	N. W.	idem.
14 id.	772	70	N. W.	helder.
	771	75	N.	idem.
	769^{5}	74	N. O.	idem.
15 id.	770	75	N. W.	helder.
	770	79	Z. W.	idem.
	770	79^{5}	Z. W.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Junij.	770	78	N. W.	helder.
	764	83	N. W.	idem.
	760	82	W.	iets betrokken.
17 id.	760	61	N. W.	betrokken.
	759	69	N. W.	idem.
	759	68	N. W.	regenachtig.
18 id.	758	63	W.	betrokken.
	758	68	N. W.	weinig idem.
	757^5	67	N. W.	idem.
19 id.	756	62	N. W.	regenachtig.
	756	69^5	N. W.	idem.
	757	60	N. W.	betrokken.
20 id.	760	60	N.	helder.
	760^5	63	N.	idem.
	761	63	N.	betrokken.
21 id.	760^5	58	N. W.	eenigz. betr. sterk. wind.
	762	62	N. W.	bewolkt.
	762	59	N.	regenachtig.
22 id.	762^5	57	N. W.	regenachtig.
	763	59	N. W.	regenachtig.
	763	64	N. W.	betrokken.
23 id.	762	69	N.	helder.
	761	73	N.	helder.
	760	78	N. W.	idem.
24 id.	761	64	N.	betrokken.
	760	65	N.	idem.
	759^5	62	N.	regen.
25 id.	764	63	W.	betrokken.
	765	66	W.	idem.
	766	68	N. W.	minder idem.
26 id.	768^5	63	N. W.	weinig betrokken.
	770	64	N. W.	idem.
	770	64^5	N. W.	idem.
27 id.	772	64	N.	helder.
	772	68	N. O.	idem.
	772^5	69	O.	idem.
28 id.	769	68	Z. O.	helder.
	768	74	Z. O.	idem.
	767	78	Z.	idem.
29 id.	769	66	N. O.	helder.
	770	70	N. O.	idem.
	771	67	N. O.	iets betrokken.
30 id.	772^5	68	O.	helder.
	772^5	70	N. O.	idem.
	772^5	69	N. O.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

Junij 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.

	Geborenen.		waaronder:					Huwelijken	Echtscheidingen	Overledenen	
	Getal		Onechte.		Tweel.	Doodgeb					
	M.	V.	M	V		M	V			M.	V
UTRECHT.	60	50	4	6	»	3	4	42	»	52	7
AMERSFOORT.	22	11	1	»	»	»	1	6	»	7	3
WIJK BIJ DUURSTEDE	3	3	»	»	»	»	»	»	»	2	2
RHENEN.	6	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»
MONTFOORT	2	7	»	»	»	»	»	»	»	2	»
IJSSELSTEIN	4	3	1	»	»	»	»	2	»	3	4

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek

onder Nulpeil.

1 Junij 1836.	. . . .	4 el 63 dm.
15 ————	. . . .	4 — 37 —
30 ————	. . . .	4 — 08 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND JUNIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 Junij.

Hendrik, Z. van Johannes van der Meijden.

Willem, Z. v. Christiaan Evertse.

den 2 Junij.

Charles William, Z. van Hendrik Bromelow.

Hendricus Johannes, Z. van Hendricus Adrianus Heffels.

Johannes, Z. v. Anthonie Lington

Willem, Z. v. Johannes Beijerman.

den 3 Junij.

Hendrica, D. van Bernardus Johannes Bolwerk.

Geertruijda Catharina, D. van George Adam de Wit.

Gerrit, Z. van Dirk Ruijs.

den 4 Junij.

Hendrica Judica, D. van Petrus Hendricus Haanebrink.

Johanna Maria, D. van Christina van Putten.

Pieter, Z. van Carel Bovard.

Anthonia Mina Jeannetta, D. van Isaak Anthonie Lafebre, overleden den 4 Februarij 1836.

Hermanus, Z. v. Hendrik Ravesloot.

den 6 Junij.

Geertruij Johanna, D. v. Johannes Koot.

Jacobus Anthonij, Z. van Jacobus Altheer.

Neeltje, D. v. Matthijs Pessel.

Gijsbertus, Z. van Willem van Miltenburg.

Jenneke, D. van Willem van Nifterik.

Johanna, D. van Johannes van Rooij.

Gerrit, Z. van Evert Straatman.

Maria, D. van Josephus Bos.

den 7 Junij.

Johannes Hendricus, Z. van Jan van Berck.

Jacob, Z. van Maria Elisabeth Walman.

Cornelia, D. v. Willem Smorenburg.

Elisabeth Johanna, D. v. Johannes van Veldhoven.

Martinus, Z. van Hubertus Heesen.

den 9 Junij.

Jan Werner, Z. van Jan Jacob van Dijk.

Maria Cornelia, D. van Christiaan Martens.

Johannes, Z. v. Johannes Saarwalt.

Maria Elisabeth Catharina, D. v. Jan Hendrik George Kenkel.

den 10 Junij.

Catharina Johanna, D. van Willem Gijsbertus van Maanen.

den 11 Junij.

Stephania, D. van Arie Stoker.

Hendrica, D. v. Willem v. Piggelen.

Gerrit, Z. v. Adrianus van Dijk.
Alida, D. v. Adrianus Everwennink.

den 13 *Junij.*

Theodora Johanna, D. van Johannes Akkerman.
Hendricus, Z. v. Marinus Cruijs.
Jacobus, Z. van Jacobus Laureng.
Arie, Z. v. Hendrik v. Montfoort.
Dina, D. van Arie van Kroonen.
Theodorus Anthonie, Z. van Carel Ludovicus Rogier.
Carel Fredrik, Z. van Wilhelmus Koelman.

den 14 *Junij.*

Jacoba, D. van Willem Jacob van der Maal.
Dirkje, D. van Dirkje de Zwart.
Clasina Geertruij, D. van Albertus Ajes.

den 15 *Junij.*

Willem, Z. v. Wilhelmus Verzijde.
Johanna Wilhelmina, D. van Willem Engbert.

den 16 *Junij.*

Hendricus Johannes, Z. van Joannes Paulussen.
Wilhelmina, D. van Willem van Schaik.
Theodorus, Z. v. Jacobus Sanders.
Dirkje, D. v Ernst Henrich Meijer.
Willem Jacobus, Z. van Willem Jacobus Godijn.
Catharina Cornelia, D. van Laurens Martinus.

den 17 *Junij.*

Willem, Z. van Johannes Horst.
Fredrik, Z. van Johannes Hendricus van Doorn.

den 18 *Junij.*

Anna, D. van Sientje de Goeij.
Johannes Hendricus, Z. van Johannes Hendricus Murkens.
Anna Maria Elisabeth, D. van Dietrich Heinrich Victor Schirrmeiër.
Adrianus, Z van Cornelis Dekker.
Maria, D. van Pieter de Vos.
Philippus, Z. van Philippus Ockeloen.

den 20 *Junij.*

Johannes, Z. van Annigje van Schaik.
Coenradus Cornelis, Z. van Coenradus Spiering.
Jan Marinus, Z. van Johannes Kersbergen.
Willem, Z. van Willem van der Linden.
Alida, D. van Anthonie van Schalkwijk.
Eduard, Z. van Eduard van Itenburg.
Anthonia, D. van Johannes Im Back.
Christina, D. van Johanna de Jong.
Louisa Maria, D. van Willem Vernooij.

den 21 *Junij.*

Hendrik, Z. v. Maria van den Berg.
Anthonie, Z. van Johannis van der Kuip.
Lambertus, Z. van Hendrik van Meeverden.

den 22 *Junij.*

Wilhelmus Fredericus Johannes, Z. van Willem Voogd.

Hendrik Willem, Z. van Bernard Krebber.

den 23 Junij.

Jan Philip, Z. van Jan Richter Lotz.

Sophia Susanna, D. v. Hendrik Hol.

Hillegonda, D. van Aarnoudt Bosselaar.

Geertruij, D. v. Hendrik Schoonhoven.

den 24 Junij.

Cornelis Johannes, Z. van Bernardus Nicolaas Ockeloen.

Anthonie, Z. v. Anthonie v. Dijk.

Johan Didrik, Z. van Johannes Linker.

Anna Hendrika, D. van Cornelis Marinus van Dijk.

Maria Cornelia, D. van Hendrik Hoevers.

den 25 Junij.

Franciscus, Z. van Pieter Mock.

Dirkje, D. v. Jacobus Vermeulen.

Johanna, D. van Casper Anthonie La Heij.

Johanna Maria, D. van Theresia Maria van Rooijen.

Gerardus, Z. van Nicolaas Visch.

den 27 Junij.

Jacob Hendricus, Z. van Cornelia de Bruijn.

Cornelis Hendricus, Z. van Wilhelmus Arnoldus van Harderwijk.

Mattheus Pieter, Z. v. Cornelis v. Wijk.

Hermanus, Z. van Hermanus van der Maas.

Maria Wilhelmina, D. van IJsbrand Wijnstok.

Petronella Maria, D. van Barend Roelofs.

Gijsbertus Johannes, Z. van Swijbertus Hoevers.

Willem Cornelis, Z. van Marinus Broedelet.

den 28 Junij.

Adriana Johanna, D. van Johannes Isaak de Haart.

Susanna Hendrica, D. van Johannes Stein.

Theodora Anna Johanna Jacoba, D. van Herman Frederich Kohlbrugge.

Adrianus Mattheus Hermanus, Z. van Arie van Schaik.

Elselina Theodora, D. van Abraham Schultz.

Geertruida Elisabeth, D. van Arie Koning.

den 29 Junij.

Elisabeth, D. v. Hendrik Lina.

Gerardus Johannes, Z. van Reinier Overbeek.

Teunis, Z. v. Johannes Leunen.

den 30 Junij.

Jan Gerardus, Z. van Jan Scherff.

Pieter Adrianus, Z. van Pieter van Soest.

Carel Adrianus Josephus, Z. van Jacobus Petrus Josephus van Rosendael.

GEBORENEN 110.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 1 Junij.

Jacobus Fierst van Wijnandsbergen en Catharina Aarts.

Petrus van Swol en Maria van den Berg.

Bart Vrieswout en Johanna Scheling.

Laurentius Lauteslager en Aleida Wesbeek.

Gerrit Klaasze Spierenburg en Helena Antonia van Ewijk.

Joannes Baptista ten Haaf en Johanna Catharina Helena Stertenberg.

Johannes van Schaik en Pieternella Vreeswijk.

Jan van Dijk en Stijntje van Ek.

Gerrit Cornelis 't Hooft en Elizabeth Friederich.

den 8 Junij.

Jan Olivier en Antonia Dirkse.

Johan Knopperts en Maria van Doorn.

Franciscus Banning, weduwenaar, en Jacoba Schelling, weduwe.

Hendrik Koenders en Kaatje Denters.

Willebrordus Gijsbertus de Rijk en Cornelia van Rooijen.

Lambertus Deijkers en Petronella Matse, weduwe.

Gijsbert Hensen, weduwenaar, en Ida Roa.

Johannes Pieter van Hoorn en Elizabeth van de Bovenkamp.

den 9 Junij.

Arnoldus Willem de Visser en Sophie Caroline van Vlissingen.

den 15 Junij.

Nicolaas Ouwerling en Maria Visch.

Nicolaas Pas, weduwenaar, en Everdina Snappert.

Leonardus Neerings en Hendrika van der Meijden.

Rembertus Kerkhof en Cornelia van Ek.

Petrus Boedens en Emerentiana van Emmerik.

Jacobus Hofstede en Cornelia Hussen.

Hendrik van Oort en Johanna Alletta Robbers.

Johannes Visscher en Gerritje Moller.

Willem Caro en Anna Maria Fredrika Stramrood.

Adrianus van den Ham en Alida van Leeuwen.

den 22 Junij.

Wilhelm Hatzmann en Joanna Paulus.

Gijsbertus Kampers en Wilhelmina Johanna van Gorkum.

Reinier de Ruiter en Anna Leer in 't Veld.

Jan de Vos en Joanna Allart.

Adrianus Rutgers Leebeke en Engelina Postman.

Gerrit Woudenderg en Hermina Groen.

Jesaijes Tobias Mendelson en Bransie Visser Amselhoven.

den 23 *Junij.*

Rutgeris Horst en Johanna Magdalena de Visser.

Jan Adriaan Jacob Guldensteeden Egeling en Catharina Maria Vivsen.

den 24 *Junij.*

Abraham van Emden en Sara van Lier.

Jonkheer Joan Derk van der Wijck en Jonkvrouwe Alpheda Louisa Six.

den 29 *Junij.*

Hendrik Jan Koning en Julie Catherine Charlier.

Willem Dons en Theodora van Bauren.

den 30 *Junij.*

Mr. Louis Charles Hora Siccama en Jonkvrouwe Jacoba Sara Warmoldina van Haeften.

TE ZAMEN 42 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 *Junij.*

Gijsbert van Achthoven, 21 j, Hospitaal.

Johanna van Wieringen, ongeh. 64 j., Groote Eligesteeg.

Louis August Eduard Perier, 71 j., in 't Ziekenhuis.

Gerrit Brand van Diets, 80 j., oude Mannen en Vrouwenhuis.

Neeltje Maria van Eck, wed van Cornelis van Maanen, 79 j, oude Mannen en Vrouwenhuis

den 2 *Junij.*

Pieter Arts, 2 m., buiten de Waardpoort.

Catharina Maria Overwijn, 7 m., Weijstraat.

Maria Elisabeth van Schaik. 5 j., buiten de Catharijnepoort

Petronella Frijlink, 10 j. en 6 m., aan de Jansbrug.

Hendrik Spendel, 87 j., Nieuwe Gracht.

den 3 *Junij.*

Wilhelmina Johanna Bouwmeesmeester, 2 m., lange Viesteeg.

Johannes van Neck, 68 j., buiten de Waardpoort.

Carel Wesseling, 19 j., Hospitaal.

Hendrina Thomassen, 5 j, Vinkenburgsteeg.

den 4 *Junij.*

Berochoh Binger 3 j, Smeebrug.

Johannes Hendricus Brink Trip, 64 j., buiten de Tolsteegpoort.

Pieter Timmer, 34 j, Hospitaal.

Doodgeb. Dochter van Anthonie Ulrich, Korte Rietsteeg.

den 6 *Junij.*

Antje Vreeswijk, 6 j., Varkenmarkt.

Geertje van Dijk, ongeh., 50 j., aan de Wittevrouwenpoort.

Wilhelmina Maarschalkerweerd, 5 weken, buiten de Catharijnepoort.

den 7 *Junij.*

Johannes Verloop, 7 j., buiten de Waardpoort.

Geertruida Ket, huisvr. van Bernardus Schuurmeijer, 85 j., Steenweg.

Cornelia Philips, huisvr, van Pieter Everaars, 29 j., Magdalenesteeg.

Petronella Carels, wed. van Johannes Credoe, 67 j., Steenweg.

Johannes Ollers, 84 j., aan de Bregittestraat.

den 9 *Junij.*

Gerard Samuel Pabst, 23 j en 9 m., Predikheerenkerkhof.

Cornelia Benina Berthon, wed. van Isaak Duim, 84 j., bij de Watersteeg.

den 10 *Junij.*

Gijsbertus van Veldhoven, 34 j., Vreeburg.

Charles Alexandre Conrad Plato, 19 j. en 9 m., Weesbrug.

Aartje de Klerk, 3 w., buiten de Waardpoort.

den 11 *Junij.*

Anton Verhoeff, 1 j. en 4 m., Nieuwe Gracht

Doodgeb. Zoon van Lambertus de Groot, buiten Tolsteeg.

Elisabeth van der Stroom, ongeh. 43 j., buiten Tolsteeg.

Doodgeb. Dochter van Coenraad Sijfers, Catharijnestraat.

Maria Trouw, wed. van Reinier van Bierens, 70 j, Jansbrug.

den 13 *Junij.*

Maria Elisabeth Alletta Godee, 11 j, Jufferstraat.

Cornelis Krol, 40 j., Hospitaal.

Doodgeb. Dochter van Pieter Jacobs, Nieuwe Kade.

Wijnanda Anna Veelo, 3 m., Lange Nieuwstraat.

den 14 *Junij.*

Johanna Catharina Ten Haaf, 3 m., Nicolaikerkhof.

Johanna de Groot, 4 j. buiten de Tolsteegpoort.

Jan Barend Wiekart, 71 j., Lange Smeesteeg

Adrianus Voerman, 22 j., Kreupelstraat.

den 15 *Junij.*

Elisabeth Maasakker, 5 w., buiten de Waardpoort.

Willem van Zorst, 1 j. en 6 m., Ballenmakerstraat.

Willem Hendrik Guillemin, 2 j., Tuchthuissteegje

Franciscus Albertus de Groot 1 j., Rozenstraat.

Jacob Opperlaar, 35 j, Lange Nieuwstraat.

Fredrik Groothuijsen, 71 j., Groenesteeg.

den 16 *Junij.*

Wilhelmina van Schaik, huisvr. van Claudius Bordon, 90 j., buiten de Tolsteegpoort.

Johanna Staude, 6 m., Steenweg.

Geertruij Johanna van Dies 5 w., Magdalenesteeg.

Maria Jacomina Brouk, 8 m., Gortsteeg.

Louise Dupène, 14 d., buiten de Catharijnepoort.

Pieter van Amerongen, 11 j., Jacobiekerksteegje.

den 17 *Junij.*

Anna Maria van Senus, 30 j, Korte Viesteeg.

Catharina Petronella van Senus, 25 d, Korte Viesteeg.

Wernard Bernardus van Deventer, 5 m.

den 18 *Junij.*

Hendrica Louisa de Koff, huisv. van Jacobus van der Slot, 64 j, Geertesteeg.

Albertus Marinus Kleeman, 8 w., onder de Linden.

Sophia Heijer, wed. van Hendricus Roelofs, 88 j., Vreeburg.

Maria Valentijn, wed. van Willem Pakhoorn, 47 j., ABC straat

Gerrit Brandon, 70 j, Zonstraat.

Neeltje van Mildert, 41 j., Boothstraat.

Peter van de Laar, 25 j., Hospitaal.

den 20 Junij.

Jacoba Perdon, 11 j., Walsteeg.

Arie de Klerk, 4 w., buiten de Waardpoort.

Charles William Bromelow, 18 d., buiten de Waardpoort.

Wilhelmina Maassen, wed. van Fredrik Straus, 58 j., Bagijnesteeg.

Teunis Lelij, 35 j., Catharijnestraat.

Willem Leebeek, 6 m., Jerusalemsteeg.

Doodgeb. dochter van Hermanus Isegert, Geertekerkhof.

Jacobus Duijveman, 52 j., Rozenstraat.

Johanna Koensen, wed van Hendrik Wildschut, 89 j., aan 't Zand.

Jansje de Ruiter, 21 j., buiten de Tolsteegpoort.

Doodgeb. zoon van Mr. Hendrik Nagtglas, Geertebrug.

den 21 Junij.

Grietje Kop, wed van Johannes Gerbrand Pronk, 72 j., Lijnmarkt.

Hendrikus Johannes Dieben, 25 j., Wittevrouwestraat.

den 22 Junij.

Anthonius van der Welk, 46 j., Buurkerkhof.

Martinus Anderson, 1 j., Lange Smeesteeg.

Dirk Smaling, 2 j. en 6 m., buiten de Waardpoort.

Agnes de Hoogd, wed. van Dirk Blank, 86 j., buiten de Waardpoort

den 23 Junij.

Cornelis Straver, 1 j buiten de Waardpoort.

Cornelia van Breveld, 53 j., Steenweg.

Hendrica Wilhelmina Sophia Moll, 4 m., Pieterskerkhof.

Helena Kölker, 9 w, Lange Nieuwstraat.

Wilhelmus Koch, 11 m., buiten de Tolsteegpoort.

den 24 Junij.

Joseph Klokken, 49 j, Vrouw Juttestraat.

Christina Hoevenaar, 2 j. en 3 m., Mariestraat

den 25 Junij.

Johanna Weegenaar, wed. van Johannes Schoonmade, 83 j., Jufferstraat.

Gerardus de Wit, 23 j., Lange Lauwerstraat.

Maria Groeneveldt, huisvr. van Arnoldus van Baarwijk, 92 j, Jacobiekerkhof.

Elisabeth Perenboom, huisvr. van Damus Simons, 26 j., Achterweg.

Dina van Kroonen, 13 d., buiten de Tolsteegpoort.

Izaak Lodewijk Leenknegt, 23 j., Hospitaal.

den 27 Junij.

Doodgeb. zoon van Cornelis den Os, Jufferstraat.

Catharina Voorsteegh, wed Hendrik Kamperdijk, 48 j., Bregittestr.

Johannes Klingen, 24 j., buiten de Tolsteegpoort.

Agnes van Schroon, 18 j., Minnebroederstraat.

Johannes Bernardus Gerakamp, 35 j., Volderbrug.

Berendina Stockmann, 8 m., Massegast.

Hermanus Johannes van Beem, 7 j., Mariestraat.

Aletta Catharina Abigaël Cramer von Baumgarten, 9 m., Viebrug.

Jacoba Lamberta Hendrica Brouwer, 6 j, buiten de Waardp.

den 29 Junij.

Frans Gottlieb Johannes Brinkman, 1 j. en 5 m., Achterweg.

den 30 Junij.

Dirkje de Zwart, 17 d., buiten de Waardpoort.

Jan Dirk de Blaauw, 48 j, Abstede.

Johanna Sara van Beuge, 3 m., Voorstraat.

OVERLEDENEN 109.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	7.	Transport.	81.
Borstkwaal.	4.	Beroerte.	5.
Zenuwkoorts.	2.	Ontsteking.	1.
Verval van krachten.	19.	Water in de borst.	2.
Stuipen.	18.	Longontsteking.	3.
Griep.	1.	Het Water.	2.
Kinderziekte.	3.	Bloedspuwing.	1.
Subiet.	1.	Verdronken.	2.
Tering.	15.	Hoofdwond.	1.
Slijmberoerte.	4.	Zelfmoord.	1.
Het Zuur.	5.	Tanden.	1.
Verbrand.	1.	Koortsen.	1.
Stikzinken.	1.	Buikloop.	1.
	81.		109.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	3	4	7.	Transport.	41.	42.	83.
Beneden het jaar.	7	18	25.	» 50 » 60 »	1	2	3.
Van 1 tot 10 jaar.	11	7	18.	» 60 » 70 »	3	2	5.
» 10 » 20 »	3	3	6.	» 70 » 80 »	4	3	7.
» 20 » 30 »	8	5	13.	» 80 » 90 »	3	6	9.
» 30 » 40 »	5	»	5.	» 90 » 100 »	»	2	2.
» 40 » 50 »	4	5	9.				
	41—	42—	83.		52—	57—	109.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 4 Junij, door den Notaris N. DE GRAAF.

Een Huis, Erf en Grond binnen Utrecht, aan de Z. Z. van de Hoogt, wijk G. no. 157. *Verkocht* voor *f* 2,125.

Denzelfden datum, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

Eene Stalling voor 4 paarden, en een Koetshuis met Erf en Grond, aan de Z. Z. van het Pieterskerkhof, wijk F. no. 356. *Verkocht* voor *f* 2,500.

Den 25 Junij, door den Notaris H. VAN OMMEREN.

Eene welgelegen Steenbakkerij, genaamd *Rijn-* en

Veldzigt, met deszelfs Heeren Huizinge enz., mitsgaders 2 bunders, 12 roeden, 72 ellen Weiland onder Hoograven, gemeente Jutphaas, en 8 bunders, 50 ellen Bouwland, enz., onder het overeinde van Jutphaas. *Opgehouden* voor *f* 30,000.

Denzelfden datum, door den Notaris W. WIGMAN.

Een Huis, Erf en Grond, zijnde eene Grutterij, gelegen in de Bemuurde Waard, no. 74. *Verkocht* voor *f* 2,525.

ALPHABETISCH REGISTER.

OP HET IIe. DEEL Ie. STUK.

BERIGT VOOR DEN *BINDER.*

De PLATEN te plaatsen, als:

KERMISSEN EN JAARMARKTEN

TE

Utrecht.

De oorsprong der kermissen en jaarmarkten verliest zich in de verste oudheid. Onder de Romeinen reeds werd hier te land het regt verleend van openbare jaarmarkten te houden, ten einde den handel der Batavieren te bevorderen. In de eerste eeuw onzer jaartelling, liet Keizer Hadrianus te Voorburg eene gaanderij plaatsen, in den vorm van onze tegenwoordige beursen, tot eene prachtige markt ingerigt, welk woord van het latijnsche *Mercatum* afgeleid, eene plaats beteekent, waar handel gedreven wordt. Men moet echter de jaarmarkten wèl onderscheiden van de kermissen, daar deze laatsten haren oorsprong verschuldigd zijn, niet aan de behoefte zoo zeer tot handel, dan wel aan de opluistering van een feest, hetwelk jaarlijks ter gedachtenis aan de wijding eener kerk of ander godsdienstig gesticht werd gehouden; terwijl sommigen het toeschrijven aan de nog oudere gewoonte, om het feest

van eenen Martelaar te vieren. Dit laatste gevoelen schijnt echter minder aannemelijk; het woord zelve, te zamengesteld uit *kerk* en *mis*, drukt meer uit het jaarlijks herdenken aan de stichting, bij welke gelegenheid in het kerkgebouw eene mis werd gehouden, na wier afloop de reliquiën in eenen plegtigen omgang vertoond werden aan de van heinde en ver toegestroomde menigte, die zich daarna met dansen, zingen en drinken verlustigde.

Op eenigen dezer jaarlijksche vierdagen van kerkwijdingen, werden vrije markten gehouden, op dewelken vreemde kooplieden hunne goederen kwamen ten toon stellen, waartoe zij vrijgeleide verkregen; dit strekte niet slechts tot opluistering van het feest en bevordering van den handel, maar tevens tot groot gerief voor alle de ingezetenen, die zich anders verpligt vonden bij de kooplieden en fabrijkanten, gildebroeders der stad, in hunne behoeften te voorzien; dewijl buiten deze gildebroeders volstrekt geene vreemdelingen hunne goederen mogten invoeren noch verkoopen, in zoo verre dezelve alhier werden vervaardigd. Ook de Bisschop bevorderde hierdoor zijne belangen, daar de kooplieden die van elders kwamen, zijne tollen niet weinig bevoordeelden.

Het houden van vrije markten is ook binnen deze stad vroeg in gebruik geweest. Wij vinden reeds gewag gemaakt van dezelve in een latijnsch charter van Bisschop Godebalt, den 2en October 1127 (*).

(*) Hetzelve is in originali, zoo wel als het *vidimus*, aanwezig op het Archief dezer stad, en wordt medegedeeld door Drakenborch in zijn Aanhangsel op de kerkelijke Oudheden Bl. ...

Uit hetzelve blijkt dat toen reeds vier vrije markten alhier werden gehouden; als: op het feest van Maria geboorte (8 September), op dat van St. Maarten (1 Julij), op het Paaschfeest en omtrent het feest van St. Jansmisse: de brief dient om een vroeger besluit, bij hetwelk de twee eerstgenoemde markten op de *Nieuwe Gracht*, en de laatste in het zoogenaamd nedereinde der stad werden bepaald, ten verzoeke van vele burgers en kooplieden weder intetrekken, en hen vrijheid te verleenen, hunne goederen, als van ouds, naar welgevallen te koop te stellen. Hieruit zien wij ook dat de Bisschop het regt had, of ten minste zich aanmatigde, om over de jaarmarkten te beschikken; vroeger stond dit aan de Keizers, die hetzelve soms afstonden, soms verloren door aanmatiging van de Hertogen en Graven, hunne vasallen, die zich, erflijk geworden zijnde, verscheiden keizerlijke voorregten toeeigenden. (*)

In het jaar 1378 werd in het houden der jaarmarkten eene verandering gemaakt, blijkens het Charter van Bisschop Arnoldus van Hoorn, hetwelk wij hier laten volgen: » Wi Aernt van Hoern bider ghenaden goeds, Bisschop Tutrecht, borghermeyst's Scepene eñ ghemene Raet, der Stat van Vtrecht, Doen cont eñ kenlic allen luden, Dat wi mit ghoeden voerziene eñ wel beraden om orbaer wille ons lants eñ onser Stat eñ des ghemeens cöepmans malč mit anderen over Een gedraghen zyn, datmen van dezer tyd voert Jaerlix dre vrye Jaermarcten houden

Burman in zijne Utrechtsche Jaarboeken geeft daarvan eene nederduitsche vertaling uit het stads copijboek.

(†) G. van Loon, verhand over de Jaarmarkten en Kermissen.

zel binnen onzer Stat van Vtrecht voerzeyt van allen goede, eñ die eerste marcte zel ingaen op Sinte victoors avont nu naest comende, ende die ander marcte opten palm avont daer naest comende ende die derde marcte viertien daghe voor pinxteren daer naest comende Eñ also voert Jaerlix, Ende so wie tot onser voorzeyder marct coemt, dien gheven Wi Een ghoet vry gheleyde veylich tevaren eñ tekeren in onser Stat en in onzen lande van Vtrecht mit horen live eñ mit horen ghoede. Duerende achte daghe voor eñ achte daghe na elken termine voerscreven. Wtghenomen of Yemant binnen dezer voorzeyder marcte misdeden ende oec wtghenomen die ghene die ballinghe ofte vredeloes gheleyt syn onser stat ofte ons lants van Vtrecht ofte die onze ofte onser stat vyande zyn, (*) behoudelic ons Aernt van Hoern bisscop Tutrecht voorzeyt eñ onzen nacomelinghen bisscoppen Tutrecht onzer tollen ende alle ons rechts, ende behoudeliken onzer stat voerscreven alle hoers rechts. In kennisse hyr of zo hebben Wi Aernt van Hoern bider ghenaden Goeds bisscop Tutrecht voerzeyt onze zeghel Eñ Wi borghermeyst's scepenen eñ ghemene Raet der stat van Vtrecht voerscreven onser stat seghel aen dezen brief ghedaen, dezer brieve zyn twe, ghegheven Int Jaer ons heñ Duzent drehondert achte ende tseventich op ziute bonifaes avont.

Hieruit zien wij dat niet de Bisschop alléén, maar met overleg der stedelijke regering deze verandering daarstelde, hetwelk ook duidelijk blijkt uit de wijze waarop

(*) In eene Publicatie van 20 Junij 1794 vinden wij nog dezelfde formule.

deze laatste den brief bekend maakte, gelijk die door Burman uit het Buurspraakboek is overgenomen. Ook schijnt de vrijheid van deze markt voornamelijk bestaan te hebben in het toelaten van hen, die om schulden of kleine misdrijven de stad waren ontweken, daar op andere plaatsen dit vrijgeleide zich verder uitstrekte, en ook doelde op dezulken, die van den burgerlijken regter gebannen waren. Aan dezen werd dan vergund, om ter verkrijging van aflaat, deze kerkmissen ongehinderd bij te wonen. Een rood houten kruis, hetwelk ten teeken van aflaat voor het hooge choor geplaatst werd des avonds vóór het feest, heeft aanleiding gegeven dat dit ook bij jaarmarkten het teeken was, om straffeloos binnen de stad te mogen vertoeven, zoo lang het gezien werd boven de poort der kerk van den Heilig, wiens feest werd gevierd. (*) Ten einde nu de bannelingen zouden weten dat de stad thans ook voor hen toegankelijk was, deed de regering een dergelijk kruis aan de stadspoorten hechten; waar van de spreekwijze *dat Cruus rechten;* hetgeen zoo veel te kennen gaf als, de jaarmarkt openen.

De handel op deze jaarmarkten was van veel belang, en bepaalde zich niet slechts tot huisselijk gerief en verbruik der ingezetenen, maar diende tevens tot den handel in het groot onder de kooplieden en fabrijkanten dezer stad, en die van elders de markt kwamen bezoeken; gelijk dit thans nog te Frankfort en Leipzig op de zoo beroemde Paasch- en Machaëlis-missen plaats

(*) Van Loon ter aangehaalder plaats.

heeft. Om dezelve in dezen handel voornamelijk te doen bloeijen, was de Raad gewoon, kort vóór haren aanvang, de burgers te gelasten hunne koopwaren op dien tijd op geene andere markten te brengen, noch ook van elders goederen op te koopen.

Niet slechts tot handel, maar, gelijk reeds gezegd is, ook tot uitspanning waren deze kerkmissen ingerigt; welke vermakelijkheden na het vieren der mis haren aanvang namen. Ook van het spel en dobbelen schijnt men reeds vroeg bij deze gelegenheden een misbruik te hebben gemaakt, daar de Raad het noodig oordeelde in het jaar 1369 het volgende besluit te nemen.

„ Die Scepenen Raet ende Oudermans zyn gemeenliken overdraghen dat men op Zinte Katrinen velt ghene crams en zel zetten noch gheen dobbelspul daar houden nochte querspul ende yemant diet hier en boven dede die zoude men hoer dobbelstenen, querborden, ende tafellen nemen, en ontwe slaen ende daertoe in de toerne ligghen ende daer nyet uit te comen voor dat hyt gebetert hadden (*)." Uit dit besluit blijkt ook dat het tegenwoordig Vreeburg of het daarbij gelegen veld, reeds toen gediend heeft tot het houden van kermis; — of dit mede plaats gehad hebbe, ten tijde dat het kasteel een gedeelte van hetzelve besloeg, durven wij niet beslissen; wij vinden hiervoor geen genoegzaam bewijs in de volgende resolutie van 21 Julij 1577. „ Omme alle inconvenienten te verhoeden dese toecomende kermis soo is by den Raet, met de borgerhopluyden ende beveelhebbers geresolveert, dat

(*) Liber Rosarum.

geduyrende de Processie, de brugh vant Casteel Vredenborch opgetogen ende met goede wacht beseet blyven sal." Deze voorzorg was noodzakelijk, dewijl het kasteel kort te voren door de spaansche troepen was verlaten, en door de burgers welke het nu bezetten, met moeite werd beschermd tegen de menigte. Niet ongegrond was dus de vrees, dat men bij zoo eene gelegenheid er met geweld mogt indringen en hetzelve slechten, gelijk later geschiedde.

De voorzorgen tegen het storen der rust, welke wij in dit besluit vinden, hebben ook vroeger plaats gehad; vooral in tijden wanneer staatkundige verdeeldheid onder de burgers, of de nabijheid van eenen vijand hiertoe aanleiding gaven. Zoo werd bij besluit van 14 Februarij 1489 bepaald, dat elk der drie open stadspoorten zou bezet worden met eene wacht van 28 man, bestaande uit leden van den Raad, de Gilden en de Schutterij; dit schijnt echter alleen op dit jaar betrekking gehad te hebben, dewijl de stad in onrust en de katharijne poort door de Hollanders versterkt was, die dezelve bezet hielden tot ondersteuning van den Bisschop David van Bourgondiën, welke met de stad in onmin was; waarom in het besluit slechts van drie open poorten wordt gewag gemaakt. Ook had de Raad den Zondag na Valentii (3 Februarij) het volgende besluit genomen: » Overcomen by den Rade out ende nywe dat een yegelyck van den Rade alle Saterdaghe syn harnas aen hebben en zel, war enighe oploep die geboeren mochte;" waaruit men kan nagaan de spanning die binnen de stad heerschte.

Hoe aanzienlijk echter deze jaarmarkten mogten zijn, die, gelijk wij zagen, op drie waren bepaald, vierden ook andere kerken en gestichten hunne jaarlijksche kerkmissen, waarbij dan eenige vrolijkheid mag hebben plaats gehad, doch geene vrije markt aan is verbonden geweest. Het groot aantal derzelve binnen deze stad, heeft aanleiding gegeven tot het spreekwoord dat het te Utrecht gedurig kermis was. Wij deelen hier eene opgaaf van dezelve mede, welke wij ontleenen aan de Vries *Kronijk der Kronijken*.

Ofschoon onveranderd hier volgende, hebben wij duidelijkshalve de plaatsen aangewezen, alwaar de onderscheidene kermissen werden gehouden, zoowel als de tijdrekening. Men houde echter op het oog, dat het jaar te Utrecht met kersmis begon (*), blijkens het 1ste Art. van de Costumen en Usantiën, van den Hertog van Alva, in het jaar 1570 overgegeven. Verder werd de aanvang van het jaar naar den loop van den Hove te 's Gravenhage (sedert 1400), gerekend te beginnen met Paasschen (†), terwijl anderen wederom hetzelve bepaalden op den 1en Januarij, hetwelk de *gemeene* of *gregoriaansche stijl* genaamd werd. Deze tijdrekening is echter binnen Utrecht niet vóór het jaar 1700 ingevoerd (§). Het stuk luidt aldus:

» t Pleegh een gemeen spreeckwoord te syn, dat

(*) Burman, Utr. Jaarb. 1e D. p 53 in de Noot.

(†) v. d. Water, Utr. Plac. b. Voorrede.

(§) Notulen van dien tijd; zie de Resolutie in dit tijdschrift, D. I p. 574.

het t'Utrecht bijnae geduerigh kermis was. Meest den tijd stonden hier of gintsch kramen, wijl in dit of dat gedeelte der stad kermis wierd gehouden: deze of die Buerten of Wijcken met gasten en brassen beesigh waeren. Tot voldoeningh der *Curieuse* sullen wij hier stellen de lijst deeser veelvoudige *kermissèn*, soo alsse jaerlijcks wierden gehouden."

Op Maendagh nae Paesschen vier Kermissen, als:

1. T'Oudwijck (*buiten de Wittevrouwenpoort*).
2. St. Margrieten Gasthuijs (*op het Jansveld, thans het St. Margaretha hofje achter het Vleeschhuis*).
3. St. Anthonis Gasthuijs (*buiten de Waardpoort bij de Rode Brug*).
4. 't Dolhuijs (*aan het einde der Lange N. Straat*).

Dingsdagh nae Paesschen.

5. 't Bagijnhof.

Eerste Sondagh nae Paesschen.

6. In St. Bartholomæi Gasthuijs (*Smeesteeg*).

Tweede Sondagh nae Paesschen.

7. In St. Servaes (*aan het einde van de Nieuwe Gracht onder de Linden*).
8. In St. Quintijns Gasthuijs (*aan de wal in de Oudedelle, strekkende van St. Paulusbrug tot aan St. Servaesbrug*).

Sondagh voor May.

9. St. Jacobs Gasthuis (*onbekend waar hetzelve gestaan heeft*).

Den 1^en^ May.

10. St. Pieters Collegie (*Pieters kerk*).

Sondagh voor Hemelvaart.

11. H. Kruijs Gasthuijs (*buiten de Wittevrouwenpoort*).

Sondagh binnen d' Octaef van Hemelvaert (*Zondag na Hemelvaartsdag*).

12. t' Oude Munster (*Oud Munsterkerkhof*).
13. St. Laurens Gasthuijs (*op de Neude*).
14. St. Jobs Gasthuijs (*buiten de Catharijnepoort*).

Dingsdagh nae Pinxteren.

15. In St. Nicolai Klooster en Parochie (*Nicolaikerk*).

Sondagh nae Pinxteren.

16. Te Wittevrouwen (*bij de Wittevrouwenpoort, ter plaatse waar thans de Willemskazerne staat*).

Sondagh binnen d'Octaef van 't H. Sacrament. (*14 dagen na Pinksteren.*)

17. Ten Dael (*Klooster buiten Utrecht, aan de Vecht nabij de Klop*).

Sondagh voor St. Jan (*St. Jan 24 Junij.*)

18. In St. Jacobs Parochie (*Jacobiekerk.*)

Sondagh na onse L. Vrouwen visitatie (2 *Julij.*)

19. Te St. Magdelenen (*Magdalensteeg*)

Sondagh nae translatie van St. Maerten (4 *Julij.*)

20. Te St. Cecilien (*thans de Munt.*)

Sondagh nae d'Octaef van S. Pieter en St. Paulus (29 *Junij.*)

21. Ter Predikbroederen (*Predikheerenkerkhof.*)

Sondagh voor Maria Magdalena (22 *Julij.*)

22. Ter Minnebroederen (*Minnebroederstraat.*)

23. Te Bethlem (*in de Nieuwe Weerd.*)

Op Maria Magdalenendagh (22 *Julij.*)

24. Ten Dom (*Domkerk.*)

Sondagh na St. Pietersbanden (1e *Augustus.*)

25. In St. Barbaren Gasthuijs (*Oude Gracht bij de Kraan*)

Sondagh voor St. Laurens (10 *Augustus.*)

26. Te Melaten (*aan de Biltstraat, thans nog bekend onder de naam van Lazarushuis.*)

Sondagh binnen d'Octaef van Onse Hoogh L. Vrouw.

27. Te Bregittenklooster (*Bregittenstraat.*)

Sondagh na Bartholomaeus (24 *Augustus.*)

28. Ten Duijtschen huijs (*Rijks Hospitaal.*).

29. Elisabeths Gasthuijs (*Elisabethstraat.*)

Sondagh voor Onse L. Vrouw geboorte (8 *September.*)

30. Te St. Pauwels (*Korte Nieuwstraat.*)

Sondagh nae Onse L. Vrouw geboorte (8 *September.*)

31. Buerkercke Kermis.

32. Hieronijmi klooster (*Kromme N. Gracht, bij de Nieuwe Wandelingen.*)

33. 't Oostbroeck (*Onder de Bilt.*)

Sondagh nae H. Kruijs (14 *September.*)

34. St. Geertruijds Parochie (*Geertekerk.*)

Sondagh nae St. Mattaeus (21 *September.*)

35. St. Marien (*Mariekerk.*)

36. St. Catharinen (*Lange Nieuwstraat.*)

37. Te Vrouwen Klooster (*Bij de Bilt thans den huize Koelenberg.*)

38. St. Annen Klooster (*op het Cingel buiten de Tolsteegpoort.*)

Sondagh nae St. Michiel (29 *September.*)

39. Te Brandolij (*Abraham Dole, Lange Nieuwstraat.*)

St. Michielsdagh (29 *September.*)

40. Op de Domsthoorn.

Sondagh nae St. Remigius (1e *October.*)

41. St. Janscollegie (*Janskerk.*)

42. Te Reguliers (*Burgerweeshuis.*)

Sondagh nae St. Franciscus (5 *October.*)

43. Jerusalems klooster (*Jerusalemsteeg.*)

44. St. Agnieten (*Agnietenstraat.*)

Op Victorsdagh (10 *October.*)

45. In de H. Kruijskerck (*waarschijnlijk bij het Kruis-Gasthuis, buiten de Wittevrouwenpoort*).

Op Pontiaensdagh (14 *Januarij.*)

46. Te Carthuijsers (*aan de Vecht, te Chartroise.*)

Alle deze kermissen zijn waarschijnlijk niet langer gevierd dan tot de hervormde eerdienst alhier werd ingevoerd; ook reeds vóór dien tijd vinden wij slechts van ééne kermis, welke door den Graaf van Hoogstraten, Stadhouder van Utrecht, bij publicatie van den 3en Februarij 1532, werd vastgesteld op denzelfden dag voor alle steden en dorpen in de Provincie Utrecht, en wel op den eersten Zondag na onze lieve Vrouwendag in September.

Vrije jaarmarkten tot afzonderlijken handel in paarden, runderen enz. hadden buitendien hier nog plaats; wij laten dezelve volgen gelijk zij staan opgeteekend in het Utrechtsch placaatboek van van de Water, ofschoon hij daarbij de aanmerking maakt dat zelfs in zijnen tijd deze markten niet in allen deelen zoo gehouden werden, als in de ordonnantiën staan uitgedrukt.

Annotatie van den in- ende- uytganck der vryemarckten binnen de stad Utrecht.

Vasten-avonds paerdenmarkt gaat in des maandags voor vasten-avond ende expireert groote vasten-avond, ende dien dag al.

Palm-paerdenmarckt begint des maandags voor Palm Sondag ende eyndigt beloocken Paasschen, ende dien dag al.

Pinxter-paerdenmarckt gaat in des maandags voor Pinxteren de klocke tien uren, ende gaat uyt beloocken Pinxteren, ende dien dag al.

Een vryemarckt op den eersten woensdag in Julio ingaande de klocke tien uren, ende uytgaande des vrydags daaraanvolgende, ende dien dag al.

De jaarmarkt ofte kermis, begint des Woensdags voor den tweeden maandag in Julio, zijnde als dan looddag, en duyrt 14 dagen en niet langer. Nota. zijnde geen vryemarkt.

Een vrije jaarmarkt, geduerende drie weeken, ingaande den 15 July mit der sonnen opgang, ende uytgaande den 4 Augusti met sonnen ondergang.

Laurentii paardenmarkt begint des maandags voor Laurentiidag, ten ware dien dag quam op sondag

in welken gevalle daags daar aan de markt beginnen sal, ende als Laurentiidag komt op een maandag, sal ten selven dage de markt ingaan, gednerende tien dagen na inganck van de markt.

Michiels paardemarkt begint des maandags voor Michaelis dag, ende of den selven dag quam op een sondag, sal de markt daags daaraan ingaan, en komende op een maandag, sal die ten selven dage aanvang nemen, ende expireren seven dagen na den ingank van de markt.

De ossenmarkt komt den tienden October, ende eyndigt den twee en twintigsten dito. Accordeert mit de voorsz annotatien, berustende in de Secretarye der Stad Utrecht.

J. QUINT.

Ofschoon de menigvuldige kermissen, gelijk wij gezegd hebben, reeds vroeg zijn afgeschaft, heeft echter de zucht tot uitspanning aan den eenen, en tot gewin aan den anderen kant, sommigen derzelve dikwerf doen herleven, zoodat bij herhaalde besluiten van den Raad hieraan een perk moest gesteld worden. Van dien aard is eene ordonnantie van 16 April 1620 (*), waarbij met even zoo vele woorden wordt aangetoond, dat niet tegenstaande het verboden was de kermissen te vieren op zoodanige plaatsen en tijden als vroeger gewoonte was, men echter voortging op de binnen-plaatsen van het Dolhuis, Gasthuizen enz., zoowel als vóór deze gebouwen, met koek en kramen voortestaan, en zich aan het spel over te geven; welk verbod in gezegde

(*) Zie van de Water, Utr. Plac. b. III. D. p g 472.

ordonnantie met strenge bewoordingen hernieuwd wordt. Herhaalde reizen is dezelve overtreden, en heeft meermalen aanleiding gegeven tot het hernieuwen daarvan, gelijk nog in het jaar 1782 de Raad op den 25en Februarij een besluit nam om, ter voorkoming van alle onordelijkheden, de Dolhuis-kermis afteschaffen; en niet tegenstaande dit alles, hebben wij juist de zoogenaamde Dolhuis-kermis, welke op den 2en Paaschdag werd gehouden en algemeen binnen deze stad onder de geringere klassen gevierd, nog bij onzen tijd onder den naam van Paaschdol gekend, op welken dag het Tuchthuis, thans het huis van Arrest, en het Krankzinnigehuis, tegen betaling van eene stuiver, voor het publiek ter bezigtiging was opengesteld. Een verlichter bestuur en de zoo noodige verandering in beide, maar voornamelijk in het laatste huis daargesteld, heeft eindelijk aan deze misbruiken een einde gemaakt, en gezegde kermis in het jaar 1827 geheel doen ophouden.

De jaarmarkt, tot het jaar 1614 op St. Pontiaan (14 Januarij) gehouden, werd bij besluit van den 10en Januarij en 21en Maart van dat jaar bepaald, te zullen ingaan 8 dagen vóór het feest van Maria Magdalena (15 Julij), en te eindigen den 4en Augustus. De provinciale Staten verleenden het hiertoe verzocht Octrooi bij besluit van den 7en April van dat jaar, hetwelk den 11en daaraan volgende in de stads notulen werd opgenomen. De jaarmarkt schijnt mede in dezen tijd uitgebreider te zijn geworden; ten minste wij lezen dat

toen in dit jaar de Marieplaats was vergroot (*), bij een besluit van 11 Julij bepaald werd, dat ook aldaar de jaarmarkt zoude gehouden worden; terwijl ook zelfs deze plaats niet ruim genoeg zijnde, het wegbreken van eenen muur twee jaren later, haar voor de jaarmarkt geschikter maakte. Nog tweemalen is na dien tijd de jaarmarkt verlegd; eerst bij besluit van den 19den April 1655, waarbij werd vastgesteld dat dezelve haren aanvang zou nemen des maandags vóór, en eindigen des zondags na Pinksteren; en eindelijk bij besluit van 8 Maart 1658, waarbij zij bepaald werd op den tijd op welken zij nu nog wordt gevierd, namelijk op woensdag na den eersten maandag in Julij, omtrent het feest van St. Maarten. Op dezen laatstgenoemden dag werd mede de groote wapenschouwing door de Regering over de Schutterij bepaald, welke met groote plegtigheid plaats had en tot opluistering van de kermis strekte; wij vinden dan ook dat bij het verleggen der jaarmarkt, de tijd tot de wapenschouwing mede werd veranderd, na het advijs van den Kolonnel en Hoofdmannen der Schutterij ingewonnen te hebben (†).

De kooplieden schijnen den bepaalden tijd tot verkoop op deze markt wel eens overschreden te hebben, zoo dat men zelfs besluiten heeft moeten nemen, op ingediend verzoek der Dekens van het Marslie-

(*) Zie dit Tijdschrift 1e Deel 1e St. pag. 323.

(†) In andere steden, met name te Leijden, had ook gelijktijdig met de jaarmarkt de monstering plaats. Zie van Loon als voren.

den gild, dat deze markt 14 dagen, zonder langer, zoude voortduren (*); welke besluiten in het voordeel der Gilden genomen zijn, die dan ook alle pogingen aanwendden om te beletten, dat eenige waren aan de burgers werden verkocht, nadat de klok het eindigen der kermis had aangekondigd; — doch bij besluit van 15 Julij 1715, werd op verzoek der kooplieden, uit aanmerking van het slechte weder, deze tijd verlengd, en vastgesteld dat de markt niet 14 dagen na derzelver begin, maar eerst den daarop volgenden zaturdag zou uitgeluid worden.

In het jaar 1674 stonden de kermissen in de gansche Provincie, en dus ook binnen deze stad stil, om, gelijk het besluit van den Prins van Oranje in dato 18 Mei 1674 zulks opgeeft, den toorn Gods afteweren bij den toenmaligen verderfiijken oorlog, en door het vermijden van alle brasserijen en dartelheid, aan het Opperwezen den verschuldigden dank te brengen voor de verlossing dezer Provincie van de fransche overheersching. Dit besluit werd den 15en daaraanvolgende in de notulen der stedelijke Regering opgenomen.

Ook later is de kermis herhaaldelijk uit zoodanig een oogpunt beschouwd; bij het behandelen der vermakelijkheden zullen wij hierop terugkomen.

Aan de kramen, welke op de kermis werden toegelaten, is reeds vroeg door loting eene bepaalde plaats toegewezen. Een besluit van 13 Julij 1635 onderwierp

(*) Besluiten van 13 Junij 1663 en 3 Julij 1689.

hieraan de koekkramen, hetwelk op den 2 Julij 1640 ook op de overigen werd toegepast.

De goederen welke in dezelve te koop werden aangeboden, zullen waarschijnlijk wel van zulk eene verscheidenheid zijn geweest als dit nog thans het geval is; doch in vroegere tijden zeker, gelijk wij reeds aanmerkten, meer op den handel in het groot zijn toegepast dan in later tijd, toen de gemeenschap tusschen de steden en de wijze van vervoer meer gemakkelijk waren geworden. Ook de handel in het klein, of de verkoop tot dagelijksch gebruik aan ingezetenen dezer stad gedurende de kermis, heeft veel geleden, daar men vroeger meer gewoon was iets zeldzaams of ook wel iets nieuws in de kramen te vinden dan wel thans: immers, hebben wij vroeger in dit tijdschrift (*) een verslag gegeven van de aanwinst welke deze stad sedert eenige jaren zoowel in schoone gebouwen als in uiterlijken vorm heeft ontvangen, ook in groote winkels, waar een ieder in zijne behoeften kan voorzien, is zij zeer toegenomen, hetwelk ook eenen natuurlijken invloed op de kermissen heeft uitgeoefend.

Met eenen oogopslag blijkt dit uit de korte tabel, welke, over de laatste 22 jaren loopende, hier achter is gevoegd. Zoo vele kramen als nog bij onzen tijd met manufakturen, laken, zijden stoffen, katoenen en linnen den springweg aan beide zijden tot aan de

(*) D. I. bladz. 249.

Gort- of Haverstraat besloegen, zijn geheel verdwenen; dit is mede het geval met het uitstallen van matten en vloerkleeden, terwijl ook de pottenkramen eene merkelijke vermindering hebben ondergaan. Bepaaldelijk hebben wij in vroeger tijd geene vermelding van goederen gevonden, alleen wat de galanteriekramen betreft, werd bij besluit van 6 Julij 1744 vastgesteld, dat deze in de overdekte galerij van de Akademie, gelijk ook in het toenmalig groot en klein Auditorium, tot dit pand behoorende, zouden geplaatst worden, waarin wij dezelve onder meer andere voorname kramen nog gekend hebben, tot dat in het jaar 1825 deze gehoorzalen aaneengetrokken, en de muur bij den domtoren, welke vroeger tot het schip van de kerk behoorde, op het Munsterkerkhof weggebroken is, waarna die kramen allen mede op dit kerkhof verplaatst zijn. Ook betrekkelijk de koekkramen vinden wij een besluit van 2 Julij 1660, waarbij wordt verboden deze waar langs de huizen te veilen, ten einde het bakkers gild binnen deze stad niet te benadeelen.

Tot dus verre gehandeld hebbende over alles wat de kermis als markt of handelplaats betreft, moeten wij nog gewagen van hetgeen aldaar uitsluitend tot vermaak en uitspanning was ingerigt. Geleidelijk volgen dan nu de poffertjes- en wafelkramen, van welke laatsten wij reeds vinden gewag gemaakt in het jaar 1648. Deze kramen moeten echter toen aanleiding hebben gegeven tot ongeregeldheden, daar wij op den 3en Julij van dat jaar eene resolutie vinden, waarbij wordt gelast

dat dezelve des avonds na het luiden van de waakklok, (10 uren) moesten gesloten zijn.

Doch hoe weinig deze maatregel aan het doel hebbe beantwoord, blijkt uit het volgende besluit, den 25en Julij 1649 door den raad genomen.

» De vroedschap considererende de groote ongeregeltheyt die op de Jaermarckt alhier gepleecht wordt in de Wafelcramen enz., heeft goedgevonden dezelve in toecomende jaren niet meer 't admitteren ofte toetelaten, ende de wafelbackers alhier nu voorstaande daer van alsnu te preadverteren ende waerschouwen;" welke resolutie op den 27en Maart 1655 werd hernieuwd, doch even als die van den 12en Julij 1665, alleen op de vreemden toepasselijk gemaakt.

Zoo veel de Regering dezer stad het immer vermogt, heeft zij steeds getracht de losbandigheid en de daaruit voortvloeijende ongeregeldheden gedurende de kermis, voor te komen. Hiertoe strekte niet alleen, gelijk wij reeds vroeger zagen, het plaatsen van wachten en het aanstellen van buitengewone nachtwakers, alleen voor dien tijd, maar ook eenige besluiten in verschillende jaren genomen, waren hiertoe dienstbaar. Zoodanig waren, eene ordonnantie van 14 Julij 1645, waarbij werd bepaald dat op de Marieplaats geen bier mogt worden verkocht, dan in de huizen der slijters aldaar woonachtig; en een besluit van 2 Julij 1688, waarbij werd verboden geenen drank in tenten te verkoopen; terwijl er voornamelijk op werd gelet dat de kermis geen hinder zou doen aan het betamelijk vieren van den Zondag. Zoo werd op den 15en Julij

1644 besloten, dat op den rustdag geene kramen vóór 4 uren des middags mogten geopend zijn; op den 19en Julij 1652, werd bevolen dezelve den geheelen dag gesloten te houden.

Hoe vele zorgen de Regering hierbij ook mogt besteden om de betamelijkheid met het belang der burgers te vereenigen, was dit echter niet voldoende in het oog van den kerkeraad der gereformeerde gemeente, die herhaaldelijk, ja bijna jaarlijks, door eene commissie het stedelijk Bestuur deed verzoeken, de kermis soms geheel, soms gedeeltelijk zoo ver het de vermakelijkheden betrof, afteschaffen.

Niet altijd echter slaagde deze commissie even gelukkig; men gaf iets toe, ten minste in schijn (*), gelijk blijkt uit het volgende besluit:

» Maandag 5 Julij 1658, Pauls Remmerts van Delft is voor deze ende leste reyse noch geconsenteert op d'aenstaende Jaermerckt weder te vertonen constige sprongen ende 't voltiseren op Tonneel, des verstaet de vroedschap dat men voor toecomende jaeren alle sodaen vertoningen sal afschaffen."

Op den 17en November 1662 werd echter een besluit, meer tot deszelfs genoegen genomen; alstoen is, op verzoek van den kerkeraad, eenparig besloten, om voortaan geene *Commedien*, *Tragoedien of Koorddansers en diergelijke ligtvaardigheden* op jaarmarkten of bij andere gelegenheden meer toetestaan, welk besluit den 24en April 1741 is

(*) Hoe toch wil men het anders noemen, wanneer wij bij een besluit van 6 Julij 1705 bepaald vinden, dat de kwakzalvers alléén met eene tafel en niet met een stellaadje mogten voorstaan.

hernieuwd ; terwijl ook den 22^{en} Julij 1754 eene publicatie werd afgekondigd, waarbij het dansen en spelen werd verboden. Een verzoek echter door commissarissen politiek in den kerkeraad, op den 30^{en} October 1747 aan de stedelijke regering overgebragt, tot geheele afschaffing der dolhuis-kermis en jaarmarkt, werd afgeslagen, gelijk zulks herhaaldelijk in later tijd geschiedde.

Wat de spellen betreft, deze zijn in de laatste veertig jaren zeer toegenomen, sedert men heeft opgehouden de komst van eenigen, zoo als koorddansers, tooneelisten enz. te bemoeijelijken. Het is waar dat de besluiten tegen hen genomen van weinig kracht waren, dewijl zij aan het stedelijk bestuur door den kerkeraad genoegzaam werden afgedwongen, en de eerste dus derzelver overtreding oogluikend toeliet, hiermede het voordeel beoogende, hetwelk uit hunne komst voor de stad voortvloeide; doch het is ontegenzeggelijk waar, dat deze hinderpalen de komst van velen belette, terwijl het tegenwoordig juist deze soort van spellen is, die het voornaamste gedeelte der vermakelijkheden, vooral voor den beschaafden stand, uitmaakt.

Ook zijn de gelegenheden tot vermaak thans het voornaamste van de kermis; het getal tappers en slijters, die aan den weg wonen waar langs de meeste passage is, vermeerdert, zoowel als de bijzondere personen, die alleen voor den kermistijd een patent nemen om gelagen te mogen zetten; en men kan wel zeggen dat uitspanning het hoofddoel, en handel eene zeer geringe bijzaak der tegenwoordige kermissen uitmaakt.

JAARMARKTEN.

OPGAVE VAN HET GETAL KRAMEN, SPELLEN EN VAUXHALLEN, OVER DE JAREN 1815 TOT EN MET 1836.

JAREN.	KRAMEN.						SPELLEN.	VAUXHAL.
	Marie-plaats.	Munster-kerkhof.	Wafel	Poffer	Koek	Potte		
1815	82	48	4	34	23	19	11	25
1816	84	49	3	32	19	21	12	27
1817	69	50	3	24	17	17	12	27
1818	76	49	3	27	20	19	11	31
1819	92	50	3	27	22	15	4	25
1820	80	55	4	27	20	21	15	24
1821	73	47	5	29	20	20	19	19
1822	80	47	9	27	22	21	17	19
1823	89	47	9	28	19	20	14	18
1824	82	49	8	28	19	21	18	17
1825	82	44	10	30	24	19	10	17
1826	106	50	10	25	21	17	21	16
1827	85	42	8	29	31	15	15	18
1828	77	47	8	29	28	13	18	19
1829	86	41	8	30	28	11	17	16
1830	80	30	9	29	24	9	17	14
1831	73	34	12	30	18	9	12	11
1832	64	20	11	27	20	5	16	10
1833	67	17	11	27	19	5	13	10
1834	73	19	12	28	23	6	19	12
1835	79	27	13	29	27	6	19	10
1836	64	20	15	29	23	7	19	11

OORSPRONKELIJKE STUKKEN.

Des Maendaghs den 7 *Marty*
des jaers 1552.

Belieft den raet dat men van dese stadswege dese naebeschreven heeren voor hare getrouwe dienst die sy dese stadt gedaen hebben, beschicken sal elcks die wynen hiernae benoemt, gelyck dat by myne genadige heere den stadthouder belieft is.

Myn heere van Beueren stadhouder . 6 amen.
Myn heere van Praet . . . . 6 amen.
Myn heere Doctor Viglius, President van den secreten rade van Keyserlyck Maiesteyt 3 amen.
Myn heere van Barlemont, hooft van de Financie . . . . 4 amen.
Myn heere Schipperius van Eyck, raet des Keiserlycke maiesteyt . . . . . 3 amen.
Myn heere Longe, tresorier van Keiserlyck maiesteyt . . . . 3 amen.
Myn heere Doctor Nigri, cancelier van Keyserlycke maiesteyt . . . . 2 amen.
Doctor Harmes, secreten raet van Keyserlycke maiesteyt . . . . 2 amen.
De Audiencier Vereycken . . . . 2 amen.
Myn heere den President tVtrecht . 2 amen.

(Archief der stad Utrecht.)

EXTRACT UIT DE RESOLUTIEN VAN DE GEDEPUTEERDE STATEN 'S LANDS VAN *UTRECHT*.

Jovis xx January 1653.

Gelyck oock Hare Ed. Mo. goet doen ende passeren voor den Heere van Wayesteyn etc. by dese tot vereeringe van een ocxhooft wyn, de somme van acht ende veertich Guldens: Vermits Syne Ed. ten tyde van Syne Hoocheyts introductie als Stadthouder van dese Provincie, Hare Ed. Mo. tafel hadde vereert ende verciert met een schoon jonck hert, dat geheel worde gebraden, ende voor Syne Hoocheyts maeltydt, ter Tafel voorsz. is geweest opgedischt ende voorgedient.

Geextraheert uytte voorsz. resol. ende accordeert.

In kennisse van my

ANT. VAN HILTEN.

(Uit het Provinciaal Archief van Utrecht.)

AFSCHEID VAN Z. H. WILLEM V., PRINS VAN ORANJE, VAN DE STATEN 'S LANDS VAN *UTRECHT*.

Edele Mogende Heeren,
Bijzondere Goede Vrienden,

De omstandigheeden, waarin de Republicq zich bevind, ons doende vooruit zien, welk Lot wij te verwachten hebben, zo de vijand verder indringt, en niet willende een obstakel zijn aan den vreede, die voor de goede Ingezeetenen deezer Landen nodig is, hebben Wij geresolveerd, om voor een tijd ons met onze ge-

heele Familie van hier te retireeren; Wij hopen, dat Uwe Ed. Mo. zulks niet zullen afkeuren, en bidden den Allerhoogsten om zijne dierbaarste zegeningen over het lieve Vaderland te willen uitstorten in eene rijke mate; God zegene dit voormaals gelukkig Land, en make, dat het wederom gelukkig worden moge; Wij hebben alles gedaan, wat in Ons vermogen was om ons Vaderland wel te dienen en hebben daartoe altijd onze pogingen aangewend; Het doed ons leet van niet meerder nut te hebben kunnen zijn, en, zoo de omstandigheden immer of ooit toelaten, dat Wij wederom van nut aan ons Vaderland, hetwelk Wij hartgrondig beminnen, kunnen zijn, zullen Uwe Ed. Mo. ons altijd gereed vinden om daartoe alle onze pogingen aan te wenden; Onze beide Zoons, aan Wien Wij hun ontslag verleend hebben van het Commando van het Leger, zullen met ons vertrekken; Wij hebben van Onze plicht geacht Uwe Ed. Mo. hiervan kennisse te geeven.

Waarmede

Edele Mogende Heeren

Bijzondere Goede Vrienden, Wij Uwe Ed. Mog. beveelen in Gods heilige protectie

Uwer Ed. Mo. Dienstwillige Dienaar

's Gravenhage,
den 18 Januarij 1795.

W. Pr. v. ORANGE

Ter Ordonnantie van Zijne Hoogheid
P. J. DE LARREY.

Aan de Heeren Staten
's Lands van Utrecht.

(Provinciaal Archief van Utrecht.)

VONNISSEN.

Antonis Cornelis Bulck, tovenaer, geexecuteert met den viere.

Alsoo Antonis Cornelis Bulck gevangen, buyten pyne en bande van ysere, voor den Hove van Utregt, beleden en bekent heeft, dat geleden omtrent anderhalf jaer, den bosen vyant by hem gevangen es gecomen en seggende, dat hy Godt selffs was, en dat indien hy hem wilde dienen ende aenhangen hy nemmermeer gebreck hebben en soude, Ende dat hy daer deur hem in dienste van de voorsz. boosen vyant begeven heeft, ende oock tot tweemael met Volcken Dirckz. (onlanxs alhier geexecnteert) ende zyne kynderen, mitsgaders Cornelis Bulck, zynen vaeder, des nagts in het velt als een wolf gelopen, en de helpen keren en te hoop jaegen heeft twee beesten, die als toen gebeten werden, waervan het eene toebehorende was Jacob Jansz. en het andere Adrian Peersz., dat oock hy gevangen tot twee reysen es geweest buyten Amersfoort, en op de bleycke verandert zynde in eene catte aldaer onder anderen

mede waren zyn vaeder ende voorn. Volcken met zyn kynderen. — Als hy gevangen mede bekent heeft op dezen tyd omtrent zyn hofstede ter presentie ende deur bevel van zyn vaeder uyt de sloote boter gecarnt te hebben, die zyn voorsz. vaeder met de lepel in een boter nap schepte.

Weesende alle die voorsz. feyten zeer leelick ende afgrysselyck geensins te gedoegen in landen daer die vreese Godts en de Justitie plaets is hebbende, soe is 't dat voorsz. hoff de voornoemde Anthonis Bulck gecondemneert heeft en condemneert mits desen geexecuteert te worden mette viere andere te exemple.

Gedaen by Myn heeren Brouxelles, Canter, Loon, Raedelant, Wynhoff, Zyll, Ruys en de Weede Raeden in de voorsz. hove en gepronuntieert den 26 Juli 1595.

Gecopieerd uit de Registers van de Regtbank van eersten aanleg te Utrecht.

WAPENBORDEN DER GILDEN.

De Gildebroeders hadden vroeger hunne afzonderlijke graven in de Parochiale-kerken, door aankoop hun eigendom. Boven dezelve hadden zij borden, het een meer het ander minder versierd, met opschriften, toepasselijk op hun handwerk. De meeste derzelven zijn na het jaar 1795 afgenomen; wij deelen daarom den inhoud van twee zoodanige opschriften aan onze lezers mede.

WEVERSGILD.

1600.

JOB VII.	ESAIAS XXXVIII. vers 12.
Myne dagen syn lichter wegen gelopen als een wevers spoel en sy vergaan als dat er geen ophouden aen geweest is.	Myn tyd is daar henen, en van weg genomen gelyck een herders hut, en ick scheure myn leven af gelyck een wever syn webbe.

De breede eens hand
is hier O mens uw leven

't vervlieght oock snel
als spoelen doed int weven.

In Moses tyden over menighe jaeren
heeft de konst vant weven al gefloreert
Besaliel en Ahaliab getrouwe dienaeren
Door Godts geest hebben sy het geuseert
Bevordert beneerstight oock daarmede gestoffeert
't Heere tabernakel so daar staat geschreven
allerly linnen werck constigh gefatsoeneert
is d'eerste door de spoel doen verheven
en behalven dese gingh oock tot het weven
Tobias huysvrouw geneerde haar met spinnen
met haere handen sonder haar te begeven
tot ledigheyd of bedrogh so wy bevinden
en noch meer andere die wel connen versinnen
dit goddelyck gebod dat men wel mocht groot heten
int sweet uwes aenschyns sult gy u broot eeten

Jae cort en quaad vol
moeyt en commer groot

Dus op den tyd hier,
acht, en op de dood.

Dekens in der tijd J. F. v. Maersen en P. F. v. Brevelt
Hebben dit tafreel boven het gild's kelder gestelt.

CUYPERS GILT.

Psalm 8: 5, 6. Wat milder zegen Godts wat volheyd van hier boven
Geniet den armen mens, met recht van God verschoven
Ps. 104: 14, 15. Melck, oly, bier, en wyn, en andere goedicheyd
Daer met ons spyst, en drenckt Godts overvloedicheyd
Ps. 144: 15. Daer is niet dat de mensch gedencken can op aerde
Tot nooddruft, of vermaeck, of twelck hy acht van waerde
Eph. 2: 4. Dat niet die milde God uyt syn schatcamer haelt
En over ons uytstort seer wyt en onbepaelt
Ps. 145: 15, 16. Dan om syn gaven weer, tot nut en dienst te spaaren
Of met voorsightigheyd, tot voorraad te bewaaren
Heeft God de mens begaeft, uyt sonderlinge gunst
Te maecken nae den eysch, goe vaten nae de kunst
2 Tim. 2: 20. Met t'een men water schept, int anderstort men wynen
Int andere sluyt men op den krancken medicynen
Int andere gaert men melck, int andere doet men bier
Int andere packt men 't brood, en send het gins en hier
Matth. 5: 13. Int andere sout men 't vlees, int andere ael of herinc
Elck een nae dat hem dunckt t'eysschen syne neringh
Waar int vernuft so groot so wys is en verspreyt
Dat elck na syne waar hem een fijn vat bereyt
2 Richt. 41. O zegen rycke God, geeft dat wy onse vaten
Die anders ledich zyn, vervult sien t'onser baten
Met oly, die ons geeft int eerste hier verblyd
En voorts ons schulden al om Christi wil maeckt quyd.

Daer is noyt beter const bevonden
Als hout, met hout dicht gebonden
Och was het cuypen nu so goet
Als het wel by veele doet.

1634.

Dekens in der tijd Jan Janse van Bommel en Gerrit Jacobse Claver.

NB. Op order van de Kerkenraad, en wel op aanhouden van Ds. Gentman zijn in het jaar 1674 dese twee laatste regelen overgeverwd.

v. Engelen, Grafs. en Wapens, 1 dl. p. 143. M. S. S.

HERINNERINGEN DER MAAND.

3 Julij 1586 werd de Deken van Sint Marie-kerk, Lambert van der Burg, ten huize van Pieter Vos gearresteerd, welk lot mede te beurt viel aan al de andere Kapittelheeren, die in zekere huizinge en herberg onder St. Maartens-toren, bijeen waren; deze maatregel werd genomen om hen te noodzaken, de vermiste drie eenhoorns, die in de eerstgemelde kerk bewaard plagten te worden, en die op de hooge feestdagen den volke vertoond werden, weder te voorschijn te brengen, of voor dezelve op te brengen de som van 40,000 guldens. — De eenhoorns echter zijn spoedig terug gekomen, daar Bor getuigt, die twee jaren later te hebben gezien.

3 Julij 1586 zijn alle de klokken genomen uit de torens van de kerken van Oudemunster, Sint Pieter en uit het Klooster van Sint Paulus, welke eenige dagen daarna verkocht werden. — Ook werden de Kloosters ten Daal en het Vrouwen-Kloosters ten verkoop aangeslagen; het eerste werd verkocht aan Cornelis Jansz., Metselaar voor 3100 guldens, terwijl de overblijfselen van het laatste, hetwelk van binnen geheel was uitgebrand, nog geen 18 guldens kon opbrengen.

Bor.

4 Julij 1301 sneuvelde Willem van Mechelen 41e Bisschop van Utrecht, na dat hij het Bisdom 5

jaren in onrust had bestierd. De tweedragt die toen onder de Edelen door den hollandschen invloed binnen de stad heerschte, had twee voorname partijen doen ontstaan, die van de Fresen en Lichtenbergen; welke laatste den Bisschop op het versterkte huis van dien naam omtrent een half jaar gevangen hield. Uit deze gevangenis door de tegenpartij verlost, trok hij naar Rome om den Paus het Bisdom over te geven, die weigerde hetzelve aan te nemen, doch hem de hulp van den Bisschop van Munster toezeide; hij kwam dan welhaast met een leger voor de stad, waarin hij echter de poorten gesloten vond; hij trok daarop de stad om en legerde zich op de Hooge Woert, alwaar hij het Hollandsche leger ontmoette, hetwelk minder talrijk, echter niet aarzelde hem aan te vallen; en zoo niet dit leger, op het punt van aan het wijken te gaan, eene versterking van manschap had verkregen, de Bisschop zou ongetwijfeld de overwinning behaald hebben, hetwelk nu in eene volslagen nederlaag voor zijn leger verkeerde. — Hij zelf werd, na twee malen door de gelederen der vijanden te zijn heen gedrongen, doch om zijne geestelijke waardigheid door een ieder ontzien, voor de derde reis door eenen boer met een zwaard dwars door het lijf gestoken, zoo dat hij terstond dood ter aarde viel. — Met hem bleven op het slagveld velen zijner trouwe dienaren, en nog grooter getal werd er gevangen weggevoerd. — Zijn stoffelijk overschot werd in de Katharijne kerk, aan de Ridders van St. Jan van Jerusalem toebehoorende, bewaard, tot dat men het, in behoorlijke uitvaart, later in de Domkerk bijzette.

STATISTIEK.

STAAT DER GEBORENEN, OVERLEDENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN EN ECHTSCHEIDINGEN IN DE PROVINCIE UTRECHT,

VAN DE JAREN 1820 — 1835.

Jaren.	Geborenen.	Overledenen.	Meer Geboren dan Overleden.	Huwelijken.	Echtscheiding.
sedert 1820.	3394	2655.	739.	914.	2.
— 1821.	4313	2767.	1546.	913	2.
— 1822.	4549.	3145.	1404.	911.	5.
— 1823.	4519.	3002.	1517.	956.	»
— 1824.	4772	3191.	1581.	981.	»
— 1825.	4776.	2873.	1903.	1050.	»
— 1826.	4857	3365.	1492.	1045.	1.
— 1827.	4707.	3406.	1301.	1469.	2.
— 1828.	5017.	3346	1671.	969.	1.
— 1829.	4862.	4245.	617.	954.	1.
— 1830.	4737.	3573.	1164.	931.	1.
— 1831.	4717.	4587.	130.	613	1.
— 1832.	4366.	4185.	181.	769.	»
— 1833.	4759.	3967.	792.	922.	3.
— 1834.	4712	3534.	1178.	1097.	1.
— 1835.	5122.	3652.	1470.	1205.	»

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN 's *RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*, ONDER TOEZIGT VAN DEN Hoogleeraar P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Julij.	768	69	o. z. o.	helder.
	767^5	78	o.	idem.
	767	76	o.	iets betrokken.
2 id.	767	76	o. z. o.	helder.
	767	82	o.	iets betrokken.
	767	81	z.	idem bewolkt.
3 id.	768^5	72	z. w.	iets betrokken.
	769	74	z. z. w.	idem.
	769^5	72	z.	idem.
4 id.	771	68	z.	helder.
	771	76	z.	idem.
	770^5	73	z. z. o.	idem.
5 id.	770	73	o.	idem.
	769	78	z. o. t. o.	idem.
	768^5	77	z. o. t. o.	idem.
6 id.	766	72^5	z. o. t. o.	idem.
	766	80	z. o. t. o.	idem.
	765	81	z. o. t. o.	idem.
7 id.	767^5	63	z. z. w.	betrokken.
	767^5	68	z.	idem.
	767^5	69	z.	idem.
8 id.	768	68	z.	helder.
	768^5	74	z.	betrokken.
	769	69^5	z.	idem.
9 id.	769	68	z.	bewolkt.
	769	73	z.	idem.
	769	72	z.	idem.
10 id.	767	67	w.	regenachtig.
	[illegible]	69	w.	betrokken.
	[illegible]	69	w.	helder.
11 id.	766	72	z. w.	idem.
	766	78	w.	betrokken.
	765	77	z. w.	weinig idem.
12 id.	768	77	z. w.	betrokken.
	767^5	73	w.	idem.
	767^5	68	z. w.	idem.
13 id.	763	64	z. z. w.	idem.
	763	66	z. z. w.	iets betrokken.
	763^5	61	z. w.	idem.
14 id.	763	68	w.	betrokken.
	763	68	z. w.	idem.
	763	67	z. w.	idem.
15 id.	763	70	z. w.	idem.
	761^5	69	z. w.	idem.
	760	61	z. w.	idem.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND JULIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 *Julij.*

Lambertus Rudolph, Z. van Arnoldus Murk.

Andries, Z. v. Hendrik Lissenberg.

Anna Elisabeth, D v. Johannes Anthonius Hanke, overleden te Berlijn, den 13 Febr. 1836.

den 2 *Julij.*

Dirkje, D. v. Johannes Hendricus van der Vooren.

den 4 *Julij.*

Cornelia, D. v. Pieter van Veenendaal.

Wilhelmina, D. v. Reinier Tollenaar.

Elisabeth, D v. Johannes Greeven.

Clasina, D. van Dirk Gerardus van Embden.

Johannes, Z. van Johannes van den Berg.

Johanna Margaretha, D. van Adrianus van der Schaft.

Willem Carel, Z. v. Gerrit Beumer.

Cornelis, Z. v. Jacobus van Luijn.

Sara, D. v. Abraham de Bruin.

Hendrica, D. v. Herman August Hollermann.

den 5 *Julij.*

Hendrik Petrus, Z. v. Hendrik Petrus van Rooijen.

Gijsbertus, Z. v. Gerrit van Beek.

Agnes Maria, D. v. Marinus Filet.

Evert, Z v. Adrianus Wennekes de Vink.

Petrus, Z. van Bernardus van Zutphen.

Hendrik, Z. van Luitje Luitjes.

den 7 *Julij.*

Geertruijda, D. v. Elisabeth Jacoba van Zutphen.

Adrianus, Z. v. Gerarda de Bie.

Engelbertus Hendrik, Z. v. Roelof Kobus.

Andries, Z. van Andries Inger.

den 8 *Julij.*

Nicolaas Gerard, Z v. Hendrik Brouwer.

Jan Hendrik, Z. v. Jan Willem Rikkers.

Theresia Anna, D. v Petrus Plieger.

den 9 *Julij.*

Albertus, Z. van Jan van Dijk.

Gerrit Jan, Z. van Hermanus Kamperdijk.

Anthonie, Z. v. Johannes Bekstijn.

Cornelia Maria, D. v. Gerardus van Weenen.

Gerardus, Z. v. Thonis van den Dorpe.

den 11 *Julij.*

Theodorus Hendricus, Z. van Willem Rietveld.

Salomon, D. v. Joseph Levi Cohen.

Gerrit, Z. van Pieter Nagtegaal.

Julij 1836.

STAAT DER **GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN,** enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.

	GEBORENEN.							HUWELIJKEN	ECHTSCHEIDINGEN.	OVERLEDENEN.	
	Getal.		waaronder: Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT.	78	62	2	2	3	3	3	21	»	61	5[illegible]
AMERSFOORT.	10	15	»	»	1	»	1	8	»	7	4
WIJK BIJ DUURSTEDE.	3	1	»	»	»	»	»	1	»	1	»
RHENEN.	2	3	»	»	»	»	»	3	»	»	1
MONTFOORT.	4	1	»	»	»	1	»	»	»	2	3
IJSSELSTEIN.	5	3	1	»	»	»	1	2	»	1	1

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Naip.eil.
1 Julij 1836.	. . . .	4 el 18 duim.
15 ————	. . . .	4 — 62 —
31 ————	. . . .	4 — 73 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND JULIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 *Julij.*

Lambertus Rudolph, Z. van Arnoldus Murk.

Andries, Z. v. Hendrik Lissenberg.

Anna Elisabeth, D v. Johannes Anthonius Hanke, overleden te Berlijn, den 13 Febr. 1836.

den 2 *Julij.*

Dirkje, D. v. Johannes Hendricus van der Vooren.

den 4 *Julij.*

Cornelia, D. v. Pieter van Veenendaal.

Wilhelmina, D. v. Reinier Tollenaar.

Elisabeth, D v. Johannes Greeven,

Clasina, D. van Dirk Gerardus van Embden.

Johannes, Z. van Johannes van den Berg.

Johanna Margaretha, D. van Adrianus van der Schaft.

Willem Carel, Z. v. Gerrit Beumer.

Cornelis, Z. v. Jacobus van Luijn.

Sara, D. v. Abraham de Bruin.

Hendrica, D. v. Herman August Hollermann.

den 5 *Julij.*

Hendrik Petrus, Z. v. Hendrik Petrus van Rooijen.

Gijsbertus, Z. v. Gerrit van Beek.

Agnes Maria, D. v. Marinus Filet.

Evert, Z v. Adrianus Wennekes de Vink.

Petrus, Z. van Bernardus van Zutphen.

Fredrik, Z. van Luitje Luitjes.

den 7 *Julij.*

Geertruijda, D. v. Elisabeth Jacoba van Zutphen.

Adrianus, Z. v. Gerarda de Bie.

Engelbertus Hendrik, Z. v. Roelof Kobus.

Andries, Z. van Andries Inger.

den 8 *Julij.*

Nicolaas Gerard, Z v. Hendrik Brouwer.

Jan Hendrik, Z. v. Jan Willem Rikkers.

Theresia Anna, D. v Petrus Plieger.

den 9 *Julij.*

Albertus, Z. van Jan van Dijk.

Gerrit Jan, Z. van Hermanus Kamperdijk.

Anthonie, Z. v. Johannes Bekstijn.

Cornelia Maria, D. v. Gerardus van Weenen.

Gerardus, Z. v. Thonis van den Dorpe.

den 11 *Julij.*

Theodorus Hendricus, Z. van Willem Rietveld.

Salomon, D. v. Joseph Levi Cohen.

Gerrit, Z. van Pieter Nagtegaal.

Anthonius, Z. van Josephus van Montfoort.

Everardus, Z v Thomas Westening.

Johanna Petronella, D. v. Matthijs Baartmans.

den 12 *Julij.*

Jacobus, Z. v. Johannes Wessel Berkhof.

Frans, Z. van Pieter Blietgen.

Hendricus, Z. v. Johannes Martinus Mulder.

Christianus Theodorus, Z. van Christian Groot.

Johannes Hendricus, Z v. Hendricus. Wiesman.

den 13 *Julij.*

Toers, Z. van Toers Schubart.

Johannes Godfried Pieter, Z v. Willem Frederik Vogt.

Grietje, D. van Dirk Smaling.

Johannes Anthonius Hendricus, Z. v. Johannes Adrianus Bouwmeester.

Alida Maria, D. van Gerardus Tollenaar.

den 14 *Julij.*

Anthonius Theodorus, Z. van Theodorus Thijssen.

Helena Jacoba, D. v. Dirk van Geelen.

Johannes, Z. v. Gerardus van Wijk.

Frans Henrich, Z. van Frans Henrich Osterman.

Johanna Antonia, D. van Gijsbertus Mullemeister.

den 15 *Julij.*

Hermanus Johannes, Z. van Gerrit Spekschoor.

Cornelis Johannes Theodorus, Z. van Theodorus van der Kieft.

Christina Maria, D van Wilhelmus Hemmers.

Hendricus, Z. van Jacobus van der Linden.

den 16 *Julij.*

Cornelia, D. v. Baltus Claessens.

Johanna Martina en Louis Nicolaas Serafin, D. en Z. van Louis Nicolaas Serafin van Voorst.

Maria Magdalena, D. v. Stephan Debro.

Johannes Frederik Toers, Z. van Johannes Bijns.

Gijsbertus, Z. v. Cornelis Cadel.

Mechtelina Maria, D. v. Casper van Zegveld.

Catharina Elisabeth, D. v. Louis Willem van Giessen.

den 18 *Julij.*

Adriana Anthonia, D. v. Wijnand Daamen.

Adrianus, Z. van Lambertus van Balkom.

Maria Agatha, D. van Matthijs Willemse.

Ewoud Lodewijk Hendrik August, Z. v. Guilliaume Auguste Felix Quarin Willemier.

Hermanus Johannes Petrus, Z. van Barend Lindschoten.

Wilhelmina Lucia, D. v. Petrus Chaspar Bossung.

Gerardus Anthonie, Z. van Gijsbertus Glazer.

Theodora, D. v. Johannes Verbeek.

Sophia Heiltje, D. van Leendert Bakker.

den 19 Julij.

Gijsje, D. van Johannes Weerdenburg

Gijsbertus, Z. van Gijsbertus Kampers.

Jan Adrianus, Z. van Hendrik van Geelkerken.

Gerard, Z. v. Jacobus Krijnders.

Geertruida, D. van Joannes Baptista den Bieman.

Jannigje, D. v Johannes Slotboom.

den 20 Julij.

Cornelia, D. van Theodorus Kuipers.

Nicolaas, Z. van Nicolaas Ras.

Jan Nicolaas, Z. v. Frans Landzaat.

Johannes Gerardus, Z. van Abraham Wiesman.

Adriana Sophia Gijsberta Françoise, D. van Frederik Constantijn Raöul Boers.

den 21 Julij.

Catharina Johanna, D. van Jan Capoen.

Cornelia Petronella, D. van Johannes Hendricus Terlingen.

Hendrik, D. van Johan Hendrik Meelen.

Bartje, D. van Hendrik Hom.

Theodorus Johannes, Z. v. Theodorus Verheul.

Hendrica Maria, D. van Carel Hendricus Cingel.

Hendricus, Z. van Theodorus Lancée.

den 22 Julij.

Aron, Z. van Jacob Salomon de Beer.

Gijsberta Johanna Maria Barta, D. van Laurentius Göbbels.

den 23 Julij.

Gerard Wilhelm, Z. v. Coenraat Rood.

Josephus Hendricus Theodorus, Z. van Johannes Alexander Rademacher.

Hendrica, D v. Hendricus Bosch.

den 25 Julij.

Geertruij, D. v. Adrianus Huiting.

Cornelis, Z. v. Johannes de Groot.

Johanna, D. van Johannes van Doorn.

Evert, Z. van Coenraad Betzold.

Johann Berend, Z van Johann Berend Seger.

Johannes, Z. van Hendricus Scholten.

Jacoba, D. van Cornelis van Deudekom.

Maria Clasina, D. van Gerrit Jan de Grijff.

Wilhelmus, Z. van Gerardus van Maarseveen.

Adrianus, Z v. Louis Poessenouw.

Arnolda Barendina, D. van Hendricus Dirk Duiveman.

Christina Johanna, D v. Jacobus Brouwer.

Theodorus Cornelis, Z. van Dirk van Eck.

den 26 Julij.

Hendrica, D. van Louisa Anthonia Leenars.

Lodewijk François, Z van Lodewijk Sas.

Sophia Elisabeth, D. van Johannes Verloop.

Lambertus, Z. van Cornelis van de Bilt.

den 27 Julij.

Jan Willem, Z. van Wilhelm Menger.

den 28 Julij.

Willem, Z. van Govert van Ameijde.

Gerardus Hendricus, Z. van Aart Hendriksen.

Anna Maria, D. van Wilhelmus Coenen.

Hermanus Anthonius, Z. van Theodorus Johannes van Everdingen.

Johanna, D. v. Willem van Dijk.

Wilhelmina Maria, D. van Wilhelmus Pastoors.

Susanna, D. v. Joannes de Rijk.

Johannes en Petronella, Z. en D. van Wijnand Pegtel.

den 29 Julij.

Isaac, Z. van Levie Jacob Rosendaal.

Jacoba Johanna, D. van Johann Frederich Ostermann.

Pieter, Z. v. Johannes Zambeek.

Dirk en Gerrit, Zonen van Dominicus Hazekamp.

Cornelis Theodorus, Z. van Cornelis Theodorus Bosselaar.

Everdina Adriana, D. van Mattheus Franciscus Hoefsmit.

Leendert Hendrik, Z. van Isaak van Zandwijk.

Baltus, Z. van Dirk Lamie.

den 30 Julij.

Elisa Maria, D. van Gosuinus Brink 't Hooft.

Theodora Anthonia, D. van Gijsbertus Ivo.

Evert, Z. van Jan Schuurman.

Jannigje, D. van Johannes Wesselo.

Anthonia Cornelia, D. van Jan Hendrik van Soelen.

Andries, Z. van Abraham Gerrit Hendrik Kuiper.

Anna Maria, D. van Hendrik de Haan.

GEBORENEN 140.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 6 Julij.

Rijk Jansen Hoogland en Johanna Sakkers.

Willem Appeldoorn en Elizabeth Adelaar.

Pieter Johannes Morren en Henderica Engelvaart.

Nicolaas Emmelot en Joanna Weijenberg, weduwe.

Carolus Antonius van Dommelen en Christina Terlingen.

den 7 Julij.

Hendricus van Voorthuijsen en Johanna Maria Christina Polders.

den 13 Julij.

Joannes van Lint en Maria Bernardina Vierhout.

Johan Jacob Kukuffsky en Alida van der Peijl.

Johannes Mulder, weduwenaar, en Dirkje Sterk.

Hermann Henrich Fasse en Johanna Geertruida Witvoet.

Antoonie Rijksen en Lammertje Maria van der Maal.

Gerardus van Berkel, weduwenaar, en Elisabeth van Veenendaal, weduwe.

den 14 Julij.

Cornelis Speelman en Johanna Catharina van Zuijlen.

den 20 Julij.

Philippus Maas en Maria Boshuijsen.

Frans Nahuijsen en Joanna van den Berg.

Franciscus Odijk en Wilhelmina Niburg.

Johannes Meijerhoeren en Sara van Gijn.

Henricus Holman en Theunisje Visscher.

Gerardus Slingerland en Catharina Judina van Stenis.

den 27 Julij.

Jacob Groenman en Johanna Catrina Reppel.

Hendrik Lina en Johanna Gerarda van den Berg.

Frans Henrich Osterman en Cornelia van Groningen.

Henricus Bloemendaal en Dirkje de Wit, weduwe.

den 28 Julij.

Mr Jonkh. Jule Eduard Peters en Jonkv. Adulphine Charlotte Op ten Noort.

TE ZAMEN 24 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 Julij.

Maria Gerarda Willemsen, 1 j, Geertesteeg.

Hendrik Ten Tierik, 6 j, Korte Laauwerstraat

den 2 Julij.

Willem Jacob Arentzen, 2 j., Janskerkhof.

Petronella Kesenberg, huisvr. v Pieter Pietersen, 58 j., op de Wal bij Manenburg.

Maria Elisabeth Catharina Kenkel, 3 w., Geertebrug.

den 4 Julij.

Doodgeb. Z van Dirk Jan van der Moolen, Smeebrug.

Neeltje Maagje van de Wal, 1 j. en 5 m., Springweg.

Doodgeb. Z. van Otto Jongbloed, buiten de Tolsteegpoort.

Jan Jacobus de Vries, 1 j. en 8 m, Catharijnestraat.

Emerentia Debbes, 11 m., Springweg.

Hermannus Wiekenkamp, 3 m., buiten de Waardpoort.

Hermanus Corneggen, 70 j., Kort Roozendaal.

Anna Maria Umbacht, huisvr. v. Gabriël Schmit, 69 j., Vreeburg.

Helena van Schaik, wed. van Pieter van Driel, 79 j. Visserssteegje.

den 5 Julij.

Cornelia Everaars, 1 j. en 5 m., Magdalenesteeg.

Gerrit Jan Janssen, 1 j. en 3 m., buiten de Catharijnepoort.

Gijsbertus Spierenburg, 81 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 6 Julij.

Christiaan van Dranc, 1 j. en 3 m, Lijnmarkt.

Bernardus de Ment, 36 j., Vollerbrug.

den 7 Julij.

Elisabeth Goes, huisvr. van Willem Bogards, 74 j., Visserssteegje.

Johanna van der Peijl, wed. Cornelis Maarschalkerweerd, 71 j., Wijde doelen.

Theodorus Italiaander, 10 j. en 4 m., aan 't Zand.

den 8 Julij,

Adrianus Dekker, 3 w., Walsteeg.

Johanna La Heij, 13 d., buiten de Waardpoort.

Cornelis Ente, 58 j., buiten de Tolsteegpoort.

Johannis van Lerver, 20 j, Hospitaal.

den 9 Julij.

Doodgeb. dochter van Wilhelmus Kok, buiten de Waardpoort.

Nicolaas van Stigt, 65 j., buiten de Catharijnepoort.

Petrus van Schalkwijk, 68 j, buiten de Catharijnepoort.

Anthonie Heijnen, 3 j. en 2 m., buiten de Waardpoort.

den 11 Julij.

Anthonie van der Horst, 7 j, Steenweg.

Willem van der Horst, 6 m., Steenweg.

Johanna Wilhelmina van der Linde, 1 j., Zandstraat.

Willem Frédrik Hasselman, 3 m., buiten de Waardpoort.

Johannes Anthonius van Beek, 7 m, buiten de Tolsteegpoort.

Doodgeb. dochter van Andreas Laurentius Cornelius Smit, Elisabethstraat

Wilhelmina Dragers, huisvr. van Hendrik van der Grind, 77 j., buiten de Waardpoort.

den 12 Julij.

Johan Smidt, 70 j., Springweg.

Johannis Martinus Elling, 31 j., Lange Nieuwstraat.

Jacob Hendricus de Bruijn, 14 d., Maliebaan.

Willem Carel Beumer, 8 d., in het Weistraat.

Johannes Philips, 6 m., Kreupelstraat.

Bartholomeus Éman, 21 j., Hospitaal.

Cornelia van Beusekom, huisvr. van Andreas Laurentius Cornelius Smit, 37 j., Elisabethstraat.

Doodgeb. D. van Hendrik van den Heuvel, Oudkerkhof.

den 13 Julij.

Gerarda van Beek, wed. Pieter Nagtegaal, 69 j., Diakonichuis.

Wilhelmina Redeman, 6 m., Jufferstraat.

Wilhelmina Johanna Bresser, 2 m., Varkenmarkt.

Johannes Niburg, zich ook genoemd hebbende John Young, 87 j., buiten de Waardpoort.

den 16 Julij.

Hendrik Wigt, 35 j., Stroosteegje.

Petrus Johannes Versteegen, 15 w., Jufferstraat.

Joannes Henricus Petrus Spinthoff, 5 m., Lange Lauwerstraat.

Gerardus Johannes Overbeek, 17 d, buiten de Tolsteegpoort.

Hendrik de Winter, 60 j., Groote Eligesteeg.

den 18 Julij.

Jan Gerard van Terveen, 78 j., Bezembrug.

Hendrikus Kremer, 25 j., Varkenmarkt.

Lambertus Blommers, 36 j., Groenesteeg.

den 19 Julij.

Hendrik George Bijstra, 3 m., Nieuwe Gracht.

Cornelia Kraijvanger, 7 j. en 8 m., Dorstige Hartsteegje.

den 20 Julij.

Johanna Vermeulen, huisvr. van Bartholomeus Gilles, 45 j., Steenweg.

Louisa Maria Joanna Hoijnck van Papendrecht, 22 j., Zuilestraat.

Susanna Philippo, 4 j. en 11 m., aan 't Zand.

Laurentius Gerardus Toesman, 35 j., Hospitaal.

Johanna Wilhelmina Hatzmann, 9 m., aan 't Zand.

Johannes Philippus Jenken, 13 j., Jacobiebrug.

den 21 Julij.

Pieter Adriaan van Soest, 3 w., Ambachtstraat

Fredrik Krämer, 6 m., Gortsteeg.

Aart Peter Antonius Leeflang, 18 j., Vee-Artsenijschool.

Catharina Ploem, 8 m., buiten de Tolsteegpoort.

Doodgeb. Z. van Fredrik Plomp, Buurkerkhof

Elias Benjamin Coster, 78 j., Predikheerestraat.

den 22 Julij.

Henricus Hubertus Johannes de Haan, 3 m, Hamburgerbrug.

Hillegonda Gosen, wed. van Anthonius van Houten, 76 j., ABCstraat.

Cornelia van den Born, wed. Cornelis Achterberg, 82 j., buiten de Waardpoort.

Jan Christiaan Vreeswijk, 3 m., Catharijnestraat.

Wilhelmina Sija Nebbeling, 1 j. en 2 m., Lange Viesteeg.

den 23 Julij.

Johannes van der Horst, 8 j en 6 m, Meijpoortje.

Pieter George Scheffer, 6 m., Marieplaats.

Johannes Steenmeijer, 37 j., Zakkedragerssteegje.

Everdina van Birkel, huisvr. van Evert Vierhout, 52 j., Zandstraat.

Maria Elsing, 1 j., Achterweg.

den 25 Julij.

Anthonie van Eijck, 7 j., in het Weistraat.

Cornelia van der Bank, 18 j. en 11 m., St. Pieterskerkhof.

Cornelia Kuipers, 7 d., Lange Smeesteeg.

Jan Hofstede, 3 m., buiten de Waardpoort

den 26 Julij.

Maria van Munster, 1 j., buiten de Wittevrouwenpoort.

Anna Elizabeth Wensman, wed. Carel Michaël Jonaer, 67 j., Donkerstraat.

Abraham Hijmans, 8 j., achter 't Weistraat.

Anna Rijnders, huisvr. van Johannes van Schaik, 34 j., Marieplaats.

Dirkje van Groeningen, 13 j., Vissersteegje.

Eva Elizabeth Beeckman, wed. Adriaan Hendrik van Schalkwijk, 79 j., aan den Drift.

Wilhelmina van Bunnik, wed. Abraham Marschal, 66 j., Koningsteegje.

Catharina Bor, huisvr. van Jan Hendrik van Grootveld, 58 j., Nieuwe gracht.

Christina van der Lip, wed. Cornelis Haaksman, 71 j., Catharijnestraat.

den 27 *Julij.*

Maria de Groot, weduwe van Franciscus van den Broek, 52 j., buiten de Waardpoort.

Bartje van Groeningen, 8 w., Varkenmarkt.

Abraham Wilhelmus Albertus Boers, 3 j., Steenweg.

den 28 *Julij.*

Johanna Petronella Bol, 4 m., Gortsteeg.

Aron de Beer, 7 d., Gaardbrug.

Wouter de Kruijf, 1 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 29 *Julij.*

Mekje van Vreeswijk, wed. Michiël van Zijl, 83 j., Zilversteegje.

Petronella van Hattem, 7 m., buiten de Waardpoort.

Aaltje de Groot, huisvr. van Johan Christoph Enderlé, 61 j., Domtrans.

Tours Schubart, 18 d., Wittevrouwestraat.

Stephina van Rhenen, wed. Jacob Veldman, 73 j., Oude Mannenhuis.

den 30 *Julij.*

Antje Scholtewijscher, 60 j., Meijpoortje.

Petronella Hombert, 16 j., Geertebrug.

Dirk Dirks, 36 j., Hospitaal.

Hendrik Petrus van Rooijen, 3 w., buiten de Tolsteegpoort.

Meijer Samuel Roeg, 53 j., te Amsterdam.

Willem de Marie, 7 j., buiten de Tolsteegpoort.

Eva van der Woude, 8 j., buiten de Waardpoort.

Johanna Frederika Jacoba Verhagen, huisvr. van Cornelis Kalden, 57 j., Nieuwe Kamp.

Maria Mulder, 4 m., Brandsteeg.

Catharina Janssen, 2 j. en 2 m., Juffersiraat.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	6.
Borstkwaal.	10.
Zenuwkoorts.	1.
Verval van krachten.	15.
Stuipen.	23.
Kinderziekte.	4.
Tering	15.
Het Zuur.	7.
Stikzinken.	1.
Kliertering.	1.
Waterzucht.	1.
Borsttering.	4.
Beeneeter.	1.
Gevolgen van de Kraam.	1.
Klierziekte.	1.
	91.
Transport.	91.
Beroerte.	3.
Ontsteking.	2.
Water in de borst.	3.
Verdronken.	1.
Tanden.	2.
Koortsen.	5.
Kanker.	1.
Longtering.	1.
Kramppijnen.	1.
Persloop.	1.
Zinkingkoorts.	1.
Spru.	1.
Roodvonk.	1.
Diarhoea.	1.
	115.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	3	3	6.
Beneden het jaar.	21	12	33.
Van 1 tot 10 jaar.	13	11	24.
» 10 » 20 »	3	3	6.
» 20 » 30 »	3	1	4.
» 30 » 40 »	7	2	9.
» 40 » 50 »	»	1	1.
	50—	33—	83.
Transport.	50.	33.	83.
» 50 » 60 »	2	5	7.
» 60 » 70 »	3	6	9.
» 70 » 80 »	4	8	12.
» 80 » 90 »	2	2	4.
» 90 » 100 »	»	»	»
	61—	54—	115.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 16 *Julij*, door den Notaris STEVENS.

Eene dubbelde Heeren Huizinge, met Tuin, aan de Oostzijde van de Muntstraat, wijk G, N°. 394. *Verkocht* voor *f* 11,300.

Den 30 *Julij*, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

N°. 1. Een Huis, Erf en Grond, aan de Noordzijde van de Voorstraat, wijk H, N°. 485. *Opgehouden* voor *f* 2,600.

N°. 2. Vier bunders, 88 roeden Weiland, gelegen op laag Raven, gemeente Jutphaas.

N°. 3. Twee bunders, 98 roeden, 50 ellen Weiland, gelegen als voren. De Perceelen N°. 2 en 3 te zamen *verkocht* voor *f* 5,010.

Berigt.

Het Tijdschrift voor *Geschiedenis*, *Oudheden* en *Statistiek* van Utrecht, voor het jaar 1836, wordt iedere maand uitgegeven.

Hetzelve is voorzien van de Tafels der Weerkundige waarnemingen, onder toezigt van den Hoogl. P. J. J. de Fremerij, benevens de maandelijksche opgaven der Geborenen enz. in alle de Steden der Provincie Utrecht.

De prijs van Inteekening is voor de 12 maanden bepaald op *f* 5,00, terwijl de afbeeldingen afzonderlijk, zeer matig zullen berekend worden. — Men verbindt zich voor het geheele jaar, terwijl afzonderlijke nommers niet verkrijgbaar zijn. Van den eersten Jaargang 1835, zijn slechts weinig volledige Exemplaren overig, dewelke voor *f* 7,50 afgeleverd worden. Dezelve bevat 9 platen van oude Gebouwen, Zegels, Wapens, Munten enz., waaronder de *platte grond van Utrecht* in 690, in dit Tijdschrift *voor het eerst* uitgegeven, benevens 12 uitslaande Statistische Tabellen.

De uitgever noodigt de bezitters van belangrijke handschriften, afbeeldingen, of andere bijzonderheden, deze Stad of Provincie betreffende, uit, dezelve intezenden, of hem met hunne bijdragen te vereeren, zullende daarvan een gepast gebruik worden gemaakt.

VERANDERING DER REGERING VAN UTRECHT, IN HET JAAR 1674.

Het hiervolgende stuk behelst een verhaal van hetgeen met deze Stad en Provincie, in betrekking tot de overige provincien is voorgevallen, terstond nadat de Franschen, in het jaar 1674 Utrecht hadden ontruimd.

Het is bekend, en wij kunnen het ook in de volgende bladzijden lezen, hoe vele moeite het heeft gekost, Utrecht na dien tijd weder in de Unie te doen aannemen. Van wederzijde meende men regt te hebben. Kort vóór dat de Franschen tot deze Stad waren doorgedrongen, wilde men dezelve in staat van verdediging stellen, en daartoe de voorsteden, waaronder de toenmaals bemuurde Weerd, afbreken. De Regering van Utrecht hiertoe niet willende overgaan onttrokken, de vereenigde troepen toen den Utrechtenaren hunnen bijstand, en Stad en Provincie vielen den veroveraar in handen. Zij waren gedwongen hem te huldigen, zijn juk gedurende zeventien maanden te dragen, en zelfs toen de tegenspoed zijner wapenen hem noodzaakte deze Stad weder te verlaten, was dezelve gedwongen de plundering voor eene groote som gelds af te koopen.

Nu werd de Stad weder door de troepen van den staat bezet, en op welke wijze, doet ons het volgende stuk tot in de minste bijzonderheden zien.

Hetzelve is opgesteld door den bekenden geschied- en oudheidkundige Daniel de Milan Visconti Baron des H. R. rijks, heer van Nijeveld, Raad in de Vroedschap, Tresorier der Stad en Gedeputeerde in de Staten van Utrecht enz., wiens eigen handschrift op het provinciaal Archief alhier berust, van waar wij het door gunstige toestemming overnemen.

De Redactie.

'T VOORGEVALLENE OMTRENT DE VERANDERING VAN DE REGEERINGE TOT UTRECHT IN DEN JARE 1674.

Als op donderdag 's morgens den 13en November (*) het geheele guarnisoen van de franschen conform t'geconventioneerde uyt de stad van Utrècht uytgetogen was met soodanige ordere, dat by haer geene plunderinge aan de borgers was gepleecht; soo wierde aan de Hen van de Regeering des s'middags door een expressen, by haar Ed. Achtb. te vooren na Woerden afgesonden, bekent gemaakt, dat de selven tegens den avont eenige troupen van den Staat by de stad van Utrecht te verwachten hadden, wienvolgens de Hen van de Vroedschap des avonts omtrent ses uren kennisse bekoomen hebben dat de Heer Fario met eenige by hem hebbende militie tot voor de Catharynepoort was geavanceerd: waar op de Hen van de Vroedschap denselven door eenige Hen haare gecommitteerdens hebben doen verwellekoomen, ende na afgeleyde civiliteyten voorhouden, dat Syn Ed. niet onbewust was, dat de Provintie van Utrecht ende de Stad inde Unie van den Staat begrepen synde, geen krygsvolk inde selve had te admitteeren voor ende aleer de militie die aldaar soude willen inkomen, en verblyven, den gewoonlyken Eed aan de selve had gepresteerd. Waar op de Hr. Fario geantwoort hebbende dat zyn Ed. geen andere ordre of last hadde als om de Stad van Utrecht met syn byhebbende crygsvolk te besetten, ende geen praejuditie en wilde toebrengen aan Stads gerechtigheden, maar dat de Hen van de Regeeringe haar soude willen adresseeren aan die geenen, die deesen aangaande nadere ordere hadden te geeven, welkers commandementen hy gaarne souden pareeren: ende dat hy in den Eed van de Generaliteyt,

(*) Oude Stijl, of 23 Nov. N. S. Red.

ende syn hoogheyd den Hr. Prince van Orange synde men aan syne trouwe niet en hadden te diffideeren; ende als van de Hen gecommitteerdens uyt de Vroedschap daar op wierde gerepliceert, dat de Hen van de Vroedschap derhalven van syn Ed. uyt kragten van syne gedaanen Eed soude afvorderen de gewoonelijken Eed aande Stad te doen: soo bespeurden de Hen Gecommit. van de Vroedschap dat de Hr. Fario daartoe niet geliefde te condessendeeren. Daar op hebben de Hen van de Vroedschap S. Ed. met syne byhebbende troupen op den Eed, die S. Ed. aan de Generaliteyt ende Syn Hoogh. heeft gedaan, in de Stad geadmitteerd, onder protest van geen prejuditie aan stads regt daar door te willen geeven: ende als die selfde Hen gecomm. van de Vroedschap den Hr. Fario nog dien selven avont gingen vinden tot het stellen van eenige orders: soo heeft Syn Ed. van de selve gelieven af te vorderen de sleutels van de poorten; waar op haar Edl. versogten dat de sleutels, als mede het geeven van het woord soude moogen blyven ter dispositie van de Regering, soo is by de Hr. Fario daarop geantwoord dat de bewaring der Stad hem was toevertrouwt, ende dat hy daar voor responsabel was, ende dat derhalven de sleutels van de poorten nogte het woord niet soude konnen laten ter dispositie van de Regeering. Als de Hen van de Regeeringe op vrydag daar aan volgende den 14en Novemb. den geheelen dag met het billietteren van de officieren van de militie besig waaren geweest, quam des avonts eenige verdere militie binnen de Stad, die tot voor het Stadhuys marcheerende seyde ordere te hebben om daar binnen te trekken ende vermits de borgerwagt daar was, en voorts geseyd wierde, dat die ordere van de Graaf van Hoorn, dewelke dien selven avont mede tot Utrecht gekoomen was, zoo syn eenige Hen van de Vroedschap, die bij de hand waaren, den voornoemden Graaf aanstonts gaan verwellekoomen, dewelke by die occasie hebben gewagt het intrekken, en het besetten van 't Stadhuys, midsgaders het removeeren van de borgerwagt, met alle resonnementen te versetten: dan te vergeefs, alsoo haar Ed. Achtb. by haar wederom koomen bevonden, dat de militie albereyts in 't Stadhuys ingetrokken was, sulks dat de borgerwagt na huys

moesten gaan. Saturdag daar aan volgende synde den 15en November quam omtrent de middag een deurwaarder de Hen van de Vroedschap bekentmaaken, dat de Graaf van Hoorn belast hadde, dat de saamentlyke Hen van de Vroedschap tegens vier uren op 't Stadhuys souden werden bescheyden, sonder dat haar Ed. Achtb. wisten tot wat eynde: waar op is gevolgt dat die Graaf op de voorschreve tyd persoonelyk, met een gevolg van meenigte van militaire officieren, ende veele andere menschen van alderhande slag, binnen in de Raadkamer koomende aldaar heeft bekent gemaakt, dat tot voorkoominge van onheylen, en tumulten die uyt seker request, onderteekend by de Officieren, ende eenige van de borgerye te gemoet sag, voor het beste, ende secuerste hadden geacht, de samentlyke leeden van de vergaadering aan te seggen, dat sy haer van de bedieninge van de Politie, ende justitie souden blyven onthouden, tot dat daar inne nader soude wesen voorsien; belastende de Secretarisen van de Politie haare sleutels over te geeven: ende als den Graaf van Hoorn daarop te gemoet wierde gevoert, dat deese vergadering soo incompleet was, dat niet boven de helft van de Hen present waren, alsmede dat het voorschreven bekent maaken, en belasten was onverwagt: en dat men mits dien geen deliberatien daar over hadde konnen houden, soo heeft die Graaf daar op geantwoord, dat hy dat syn bekentmaken en belasten niet en hadde gedaan, ten eynde daar over soude worden gedelibereert, maar alleen tot notificatie dat sulks soo moeste weesen, laatende nogtans ider ongeprejudicieerd, en in syn geheel, ende heeft daarop die vergaderinge, onaangesien hare verdere gemoveerde swarigheden, die door het stilstaan van de Politie, en justitie te verwagten stonden, moeten scheyden.

Des volgenden dags wesende Sondag den 16en November is wederom by de Hen van de regeeringe gekoomen een deurwaarder der Stad, dewelke vertoonde een schriftelyke acte, onderteekend by eenige Hen Gedep. wegens de Generaliteyt, volgens dewelke de Hr. van den Engh als schout, de Hen. van de Vroedschap ende de respectieve Secretarissen van de Politie ende het gerecht tegens drie uren des naenoens op

ceker te doene voorstel beschyden wierden op de camer daar (notie) de Hen. Staten te vergaderen plagten, synde tot de byeenkomste van de Hen. van de Stad geassigneerd de Revisie camer, ende hadden de Hen. Gedeputeerden wegens de Generaliteyt in de ordinaris Raadkamer haar plaatse genoomen aan tafel van de Hen. Geeligeerden: ende van 't eynde van de selve tafel voorts stoelen doen setten langs de tafel van de Stad na de deur, en soo wederom naar en langens de tafel van de Ridderschap, waarop de Hen. van de stad binnen gekomen synde versogt wierden hare plaatsen te neemen, ende is aldaar by den Hr. Raadpensionaris Fagel eene mondelinge propositie gedaan, in substantie daartoe tenterende, dat de daar presente Hen. sig by inductie daartoe souden willen laaten premoveren, van haar voor een korten tyd te blyven onthouden van haar respective functien, en dat principalyk opdat presupposeert, dat de Regeeringe uyt kragte van het tractaat, met den koning van Vrankryk gemaakt, soude syn gecontinueert geweest ende dat het selfde nu koomende te cesseeren de Regeeringe dienvolgende daar door nu ook buyten postuur was: ende dat derhalven haar Ho. Mo. daar omtrent moesten blyven behouden hare vrye deliberatien: sonder dat ook aan de andere syde de intentie was iemant int generaal ofte partikulier, of ook eenige regten privilegien, preeminentien te prejudicieeren, ofte ook ergens inne eenige de minste defentie te willen vercorten, gevende onder het raisonneren niet duysterlyk te verstaan, dat in cas door middel van inschikking niet en wierde geacquiesceert, haar Ed. van soodanige voordere authorisatie waren voorsien, als omdat effect te beryken nodig soude weesen: Ende als niet te min verscheyde instantiën ware gedaan, 't geene voorschreve is te declineeren, immers te delaieren, ende dat daar mede niet alleen niets en wierde gevordert, maar men claarlyk sag wat te verwagten stond, soo hebben eyndelyk alle de presente Hen. onder de voor verhaalde beloften van non prejuditie eenparig gesegt 't interim te sullen acquieseren.

Den volgende maandag den 27en. Novembr. hebben sommige present wesende Geëligeerden, na verwisselinge van verscheyde redenen mede geseyt het interim te sullen acquiesceren; ge-

lijk ook ten selven dage hebben gedaan de H^en^. van het Hof Provintiaal ende daarna de H^en^. van Rhenen, Wyk, ende Montfoort.

Op saturdag den $\frac{4}{14}$ Novemb^r^. 1673 waren de saaken in den Hage tot de boven verhaalde acte al geprepareerd by de H^en^. dewelke doen ter tyd het Collegie van de Generaliteyt uyt maakten en spreekt derzelver resolutie sub dato voorschreve daarvan als volgt.

Is ter vergadering voorgedragen, en gepresenteert, dat soo veel men uyt de inkomende advisen, en kondschappen kan vernemen, den vyand van meeninge soude wesen binnen seer korten tyd de Stad en Provintie van Utrecht te verlaten, dat wel eenige ordere was gestelt, om soo wanneer de voorschreve vyand de voorschreve Stad van Utrecht souden hebben geëvacueert, die wederom in besetting te neemen, maar dat seekerlyk wierde geprevideert, dat die geenen die haar uyt die Provintie herwaarts hadden geretireerd haar wederom derwaarts souden begeven, en dat men soude wagten de staatsgewyse vergadering, midsgaders de vergaderinge der Gedeputeerde Staten, Geëligeerders, Ridderschappe, Hof van Justitie, Borgemeesteren, ende Vroedschappen in de Respective steden, ende meer andere diergelyken te continueeren, ende daar inne sodanig te resolveren als de selve vergaderinge soude meenen voor haar best en voordeeligst te wesen, ende dat mischien by de H^en^. Staten van de respective Provintien omtrent de voorschreve saaken verscheyde consideratien, en bedenkelijkheden soude konnen vallen, waarop gedelibereert, ende in agtinge genoomen synde dat de voorschreve saak is van den uytersten haast, ende dat mitsdien de consideratien ende het goedvinden van de meer hooggemelde Staten niet konden worden afgewagt, ende aan de andere syde, dat de voorschreve saak is van soodanige belang ende gewigte, dat daar omtrent ten principalen niet kan worden gedisponeert sonder dat daar over alvoorens by de meer hooggemelte H^en^. Staten gedelibereert ende geresolveert sal wesen, ende dat mitsdien de dispositie althans by haar Hog. Mog. desen aangaande sal worden gedaan alleen maar kan wesen provisioneel sonder eenig de alderminste prejuditie van

de meer hooggemelte H^en^. Staten, en onverminderd de vrye deliberatien, en resolutien by dezelve te houden ende te neemen. Is goedgevonden, ende verstaan, dat soo haast de voorsch. Stad van Utrecht by de vyand sal wesen geëvacueert en *'s Lants militie* (NB.) *daar in getoogen*, eenige by haar Hog. Mog. daartoe te deputeeren aanstonds derwaarts sullen vertrekken, dat de gemelte H^en^. by provisie, ende tot anders by haar Hog. Mog. naar voorgaande advis van syn Hoogheyd de H^r^. Prince van Orange, sal weesen gedisponeert, door alle minnelyke inductien, en officien soo veel mogelyk, en ist nood door alle meest kragtiger, en efficacieuse middelen sullen besorgen, dat by provisie, ende tot de voorschreve nadere dispositie, als vooren, moge cesseeren, en ophouden alle de staatsgewyse midsgaders alle andere vergaderinge van Gedeputeerde Staten Geëligeerde, Ridderschappe, Hof van Justitie, Borgemeesteren, Schepenen, Vroedschappen, en diergelyke: ende dat voortsgemelte H^en^. haar Hog. Mog. Gedeput. mede by provisie, ende tot de voorschreve nadere dispositie soodanige ordere sullen stellen, ende die voorsienige doen, dat de voorschreve Stad en Provintie buyten alle confusie, tumult, tweedragt, in behoorlyke rust gehouden, ende die geenen die haar souden mogen komen te buyte te gaan, geapprehendeert, gecorrigeert, ende gestraft te mogen worden.

Dat wyders den H^r^. Grave van Hornes ofte die geenen, die de voorschreve militie binnen de voorschreven Stad van Utrecht soude mogen commanderen sal worden aangeschreven, dat hy de gemelte H^en^. Hog. Mog. Gedep. inde executie van 't geene voorschreven is de behulpsaame ende, ist noot, de sterke hand op het alder vigoureuste sal geven, sonder des te doen in gebreeken te blyven.

Terwyl dat men tot Utrecht sag de saken op deze extra ordinaris manier dirigeren, soo hoorde men, ook daar nog by, dat inde Provintie van Holland veele menschen concepten hadden, omme de Provintie van Utrecht te redigeren tot een conquest van den Staat, als synde door den segen, die God Almagtig aan de wapenen van den Staat hadt gelieven te geven, wederom onder de magt van deselve gereduceert. Onaangesien de

wapenen van den Staat de Provintie van Utrecht in den voorgaande jare 1672 hadden verlaten, sonder dat daarvoor een druppel bloed hadden gestort, en dat deselve wapenen de Provintie, en stad van Utrecht in den jare 1673 wederom hadden geoccupeert sonder dat deselve mede een druppel bloeds daar voor hadden gelaten; aangesien de H^en Staten van de Provintie van Utrecht met de fransche vijand voor een importante somme gelds waren geconvenieerd, dat deselve de Provintie, en stad van Utrecht sonder plunderen, en brand souden verlaten (*). Maer dese concepten om de Provintie van Utrecht te redigeren tot een conquest van den Staat, daarna met wat coelder harssenen overleyd synde als wel eerst waren opgevat, soo begost me te considereeren, dat het God Almagtig gelieft hadde in den voorgaande jare 1672 de Staat der vereenigde Nederlanden seer swaar te besoeken, en toe te laten dat de Coningen van Vrankryk, en Engeland sonder eenige rechtveerdige reedenen, met een seer hevigen oorlog te water ende te lande aangrepen, sulks den Coning van Vrankryk met dessels geallieerden in seer wynig tyds meester wierden van seer considerable fortressen van den Staat, ende drie geheele Provintien; dat dieselve God de wapenen van den Staat daarna solitnig had gelieven te segenen, dat de Provintie van Utrecht wederom was gekomen inde macht van de Staat, het een' seer harde saak soude wesen de Provintie van Utrecht uyt de Unie te willen secluderen, omdat God de H^r. die Provintie het gebied van een vreemt heer had doen proeven, ende andere vier Provintien daarvan genadelyk had verschoont; dat de Unie seer expresselyk medebragt, dat de geunieerde Provintien voor malkanders conservatie goed en bloed moesten opsetten. 'T welke dan wel van die vrugt is geweest, dat die eerst opgevatte concepten om de Provintie van Utrecht te reduceeren tot een conquest van den Staat gerejecteert syn geworden: maar evenwel syn de H^en Staten van de Provintien Hollant, Zeland, Vriesland en Stad en Landen over de manieren om de Pro-

(*) Deze som bedroeg *f* 450,000. Zie dit tijdschrift, D. I. bl. 520. RED.

vintie van Utrecht wederom in de Unie te readmitteren in langwylige deliberatien geweest, willende de meeste by dese tyden nog al haar voordeel trekken van de Provintie van Utrecht; ja het ging daarmede soo ver, dat het eeue onmogelykheyd was, om behoudens de digniteyt van de Provintie van Utrecht te konnen toegeven aan de begeerlykheyd van de andere Provintien, 't welke dan de oorsaak was, dat die Provintie vijf maanden lang alse van den 14en Novembr. 1673 tot den 16en April 1674 sonder Regeringe is geweest; waar door de miserie, ende verwoestinge in de Stad, en Provintie van Utrecht soodanig is aangewassen, dat deselve by langer continuatie capabel soude syn geweest omme in 't korte de ruine, ende totalen ondergank van die Provintie gants, ende gaar te perfecteeren, het welke de Hen wegens de hoog gemelte vier Provintien ter generaliteyt gecommitteert aan de Hrn Staten van Vriesland hebben geschreven op den 16en Maart 1674, omme haar Ed. Mo. daar mede te permoveren, dat sulks niet langer op haar wilden laden maar wilden helpen cyndigen de droefheyd en smarte van soo veel duysend menschen, welkers verderf met geen pen te beschryven was: gevende alsoo deze Hen Gecommitteerdens ter generaliteyt med dien brief een klaar en bondig manifest uyt van de mishandelinge die de bondgenooten aan de Provintie van Utrecht hebben gedaan, dewelke volgens haar eygen seggen ten tyden van haar welstant niet gemeriteert heeft in deeser wyse van de bondgenooten getracteert te worden. De rechtvaardige klagten over de ruine van de Provintie van Utrecht deden de Hen Staten van de Provintien van Holland, Zeland, Vriesland, en Stad en Landen eyndelyk termineren hare langwylige deliberatien over de herstellinge van de Provintie van Utrecht, met 't amplecteeren van seker advis conciliatoir by Syn Hoogheyd de Hen Prince van Orange en eenige Hen Gecommitteerdeus ter Generaliteyt wegens de Provintien van Holland, Zeland, Vriesland en Stad en Landen op den 16en Marty 1674 te voorschyn gebragt: waar over vervolgens op den 20en April by resumptie gedelibereerd synde, hebben de Heeren Gecommitteerden ter Generaliteyt wegens de voor hoog gemelte Provintien onder andereu aan Syne Hoogh.

den H^r. Prince van Orange gedefereert de magt, en authoriteyt om na ingenomene informatien inde Provintie van Utrecht die geene, die de Regeringe indeselve Provintie, of in de Steden van dien hebben gecomposeert, ofte eenige ampten inde policie, justitie, ofte anderen hebben geexcerceert, ofte bekleet inde functien van de voorschreve ampten te continueren, te herstellen ofte ook daar van te verlaten, ende soodanige anderen in hare plaatsen, ofte andersints inde vacanten, ende deficierende plaatsen te committeren, ende de Regeringe in de hoog gemelte Provintie soodanig te ordonneren, ende bestellen, als hoog gemelte Syn Hoogh. ordonneren sal alderbequaemst, en voor den lande 't seekerste te wesen: behoudelyk dat die geenen, die alsoo van de voorschreve bedieningen, ofte ampten soude mogen worden verlaten, daar door aan de eene syde niet sullen worden gequest in haren goede naam en faam: ende dat ook aan de andere syde, die geenen, die bevonden souden mogen worden, haar niet na behooren te hebben gedragen, en gecomporteert, door de voorschreve verlating niet en sullen mogen pretendeeren geexcuseert te syn van de straffen die derselven competente regters na regten, en de Placaten van de Lande souden mogen oordelen tegens haar injustitie te moeten werden gedecerneert, ende geexecuteert: ende dat al 't servige sal geschieden voor dese reyse, ende sulks sonder eenige prejuditie, ofte consequentie voor het toekomende, ende mede onvermindert, en sonder eenig nadeel voor het toekomende, ten aansien van de privilegien vry ende gerechtigheden der hoog gemelte Provintie in 't gemeen ofte de leeden, en steden van dien in 't particulier competerende.

Het schynt alhier ofte de H^en. de welke doen wegens de Provintien van Holland, Zeeland, Vriesland, en Stad en Lande de generaliteyts plaats bekleeden met een vooroordeel syn ingenoomen geweest, daar deselve seggen dat die geenen, die bevonden soude mogen worden, haar niet na behooren te hebben gecomporteerd, door de verlatinge van hare ampten niet en soude mogen pretenderen, geexcuseert tesyn van de straffen, die den competenten regter tegens haar in justitie soude mogen decreteren; waartoe na alle apparentie aanley-

dinge sal gegeven hebben de resolutie van de Hen. Staten van Holland van den 3en February 1674 daar de hooggemelte Hen Staten seggen dat 't evident en claar was dat versoheyde personen in de Provintie van Utrecht beschuldigdt wierden van haar sodanig in hare charges niet te hebben geeomporteert als den staat van goede, en getrouwe bondgenooten hadden konnen en moeten verwagten, ende dat het dien volgende niet alleen veel opspraak soude causeren, maar onverantwoordelyk syn, indien men indistinctelyk alle die geenen, die de Regeringe aldaar hadden helpen constitueren, daarinne simpelyk wederom herstelde, en datter wynig correctie ofte verbetering te hoopen soude syn, indien men deselve simpelyk aanbevoolen liet aan die geene, die de Regeringe hadden geconstitueert, ende dat daaruyt seekerlyk in deselve provintie meer muvatie, en diffidentie van de ingesetenen ontstaan soude, dewyle veele notabile borgers en ingesetenen van de Provintie van Utrecht over verscheyde van de voorschreve regenten al bereyts seer hadden geklaagt: vermits de tyd daarna getoond heeft 't abuys van 't presuppoost op 't welke eerst de Hen. Staten van Holland by hare gemelte resolutie van den 3en Febr. 1674 en daarna de Hen. wegens de Provintien Holland, Zeeland, Vriesland en Stad en Landen ter generaliteyt compareerende op den 20en April daaraan volgende soodanig resolveren met de Regenten van de Provintie van Utrecht te handelen als nu hier boven verhaalt is, alsoo daarna niet een enig regent judicieel is gecalangieert en veel min is geconvinceerd, van sig in syn charge niet te hebben gecomporteert als den staat van goede, en getrouwe bondgenoten hadde konne en moeten verwagte: soo moet het tot een euwige lof van de Hen. die doen ter tyde de Regeeringe inde Provintie van Utrecht bekleet hebben strekken, dat men in sulke ongelukkige tyden als men haar op't aldermeeste tragten te beswaren, dat deselve haar in hare charges niet wel en hadde gecomporteert en waarom sulke prejudiciable resolutien syn genomen, niet het alderminste point tot haren lasten met waarheyd heeft weten te voorschyn te brengen.

De saaken van de Provintie van Utrecht eerst by de Hen. Staten van Holland, Zeeland, Vriesland en Stad en Landen, en

daar naar by de H^en. derselver Gedeputeerden ter Generaliteyt op 't advies conciliatoir van syn Hoogh. den H^r. Prince van Orange in dier voegen afgehandeld synde; soo komt hooggemelte syne Hoogh. op maandag den 13^en April ouden styl binnen de Stad van Utrecht geaccompagnieert met veel H^en. officieren en hovelingen wordende op desselfs aankomste voor de Catharynepoort van veele H^en. en aansienlyke personagien beleeft en minnelyk gerecipieerd, verwelcomt en geconduiseert na het Duytschenhuys tot desselfs logement geprepareerd rydende onderweegen tuschen twee ryen soldaten, dewelke te dien eynde inde wapenen gebragt en gerangeert waren, en wierden op dingsdag daar aanvolgende den 14^en April van vele H^en. Regenten en andere aansienlyke en voorname persoonen gecomplimenteerd, wordende ondertuschen de poorten en de voornaamste plaatsen van de Stad van Utrecht, het gemelde Duytsche huys, ende wel voornamentlyk het St. Janskerkhof daar de vergaderplaats van de H^en. Staten is, met sterke wachten van soldaten beset en bewaart.

Den volgende woensdag, synde den 15^en April, wierden alle de regenten uyt welke de staatse vergadering bestaat, door orders van hooggemelte syne Hoogheyt inde state kamer ontboden; dewelke aldaar gecompareert synde, soo is hooggem. syne hoogheyt daarby gekomen, ende heeft de geheele Provinciale regeeringe afgeset, en ontslagen van den eet, die deselve aan de Provintie steden en leden van dien gedaan hadden, ende en specie ook van den eet, dewelke de regenten over eenige jaren gedaan hadden van geen Stadhouder over de Provincie van Utrecht te sullen kiesen; waarop die vergadering is gescheyden sonder eenig tegen seggen.

Den volgende Donderdag synde den 16^en April heeft hooggemelte syne Hoogheyd des morgens door geschreve billietten van den secretaris Huygens onderteeckendt tegen thien uuren inde vergaderplaats van de H^en. Staten van Utrecht doen bescheyden die persoonen, dewelke hooggemelte syne hoogheyt tot regenten had verkooren, dewelke alle te samen, immers seer weynige uitgesondert, vermits haar absentie uyt de Stad ter bestemder tyd, en plaatse syn gecompareert soo is hoog-

gemelte syne Hoogh. daar ook present gekomen, dewelke aldaar op een verheve stoel, agter de tafel van de H^{en}. Geëligeerden tegens de muur geplaceert, en seer cierlyk toegemaakt nedergeseten synde, heeft daar geproduceert een lyst waarop de naamen van alle de persoonen, dit aldaar beschyden waren, stonden geschreven dewelke hooggemelte syne Hoogh. selve distinctelyk opgelesen, en telkens na het lesen van yders naam opgesien heeft, of die persoon med 't maaken van syn reverentie thoonde aldaar present te syn. Twelke in dier voege gedaan synde, soo waren dese aangestelde regenten, geen drie ofte eenjarige regenten maar doe ter tyd regenten voor haar leven, alsoo de resolutie van de gecomm. ter generaliteyt van den 20^{en} April 1674 uyt welkers hoofde dit alles geschiet is, seyd, dat dese veranderinge soude geschieden sonder eenige prejuditie ofte consequentie voor het toekomende ten aansien van privilegien vry ende geregtigheden de hooggemelte Provintie ofte de steden, en leden van dien int particulier competeerende, behalven dat 't reglement waaruyt de gemelte drie en eenjarigheyd gemetieerd word op dit punt des tyds nog niet geproduceerd, en veel min gearresteert was: hierna is binnen ontboden, en gekomen m^{r}. Jonathan van Luchtenburg aan dewelke syn Hoogh. gevraagt heeft, of deselve wilde wesen secretaris van de vergaderinge die doen daar present was, dat van de voorschreve Lugtenburg met dankbaarheyd wierde geaccepteerd; waarna Hooggemelte syne Hoogh. eyndelyk aan die vergadering heeft bekent gemaakt, dat eenige van de voornaamste borgers der Stad Utrecht hem hadden versogt te willen arresteren een reglement waarna de Regeringe 's lands van Utrecht soude werden beleyt: dat daarom hadde doen instellen een reglement, hetwelk syne Hoogh. seyde dat meest over een quam medde oude forme van Regeringe van dese Provintie, gevende hetselve in handen van den soo even aangestelde Secretaris m^{r}. Jonathan van Lugtenborg, die hetselve op ordere van syn Hoogh. van vooren tot agteren sonder 't alderminste intermis gelesen heeft, alsmede soo vervolgens 't formulier van den eet staande agter 't voorsz. reglement genoleret, welke lecture soo van 't reglement als van den eet in

dier voegen afgedaan synde, soo heeft hooggemelte Syne Hoogh. mede sonder tusschenposinge van tyd daarop aanstonts van alle de presente Hen. afvordert den eed afteleggen, gelyk zulks na den rang van de drie leeden van de Staten ook geschied is: sonder nogtans het voorschreve reglement ende formulier van den eed in eenige deliberatie was gelegt, gelyk 't selve ook niet in presentie van die Hen. in resumptie gebragt is geweest: maar syn Hoogh. heeft alle dit verhaalde met syn hoog aansienelyke presentie vereerd. Op dese verhaalde manier dan is geboren het reglement op de regeringe in de Provintie van Utrecht dat sedert den jare 1674 tot den jare 1702 aldaar geregeert heeft, hetwelke men alhier om de kortheyd te betragten niet sal insereeren, alsoo het selfde in de publique registers genoeg bekent staat, en al omme met den druk gemeen gemaakt is.

Na dat alle dese saken, invoegen, en manieren als nu geseyt, is ter vergaderinge van de nieuw aangestelde Staten van de Provintie van Utrecht ter presentie van hooggemelte syne Hoogh. gepasseert waren, soo is deselve opgestaan uyt de vergaderinge en in een van de vertrek camers gegaan; waarna de Hr. van Renswoude een wynig tyds hier te voren door den Hr. Prins van Orange aangesteld President van Hen. Staten van Utrecht aan haar Ed. Mogende met veel redenen, kragtige en efficacieuse manieren van spreken heeft voorgestelt omme hooggemelte syn Hoogh. en desselfs wettelyke mannelyke descendenten te defereren het Erfstadhouder, capiteyn en Admiraalschap over de Provintie van Utrecht; waarop haar Edel Mo. eenparig aan meer hooggemelte syn Hoogh. ende desselfs wettelyke mannelyke descendenten hebben gedefereert het Erfstadhouder, Capiteyn en Admiraalschap over de Provintie van Utrecht, met alle dignteyten, preeminentien, prerogativen en waardigheden daar aan eenigsins specterende: waarna hooggedagte syne Hoogh. versogt synde omme wederom ter vergaderinge van haar Ed. Mo. te komen, en gereverteert synde, heeft de gemelte Hr. van Renswoude in respectueuse termen aan hooggemelte syne Hoogh. communicatie gegeven, dat de Ed. Mo. Hen. Staten aan meer gemelte syne Hoogh. hadden gedefereerd het Erfstadhouder-

Capiteyn en Admiraalschap over de Provintie van Utrecht met een respectueus versoek dat syne Hoogh. de goedheyd geliefden te hebben van die hooggemelte employen ten dienst van de Provintie van Utrecht aantenemen: waarop hooggemelte syn Hoogh. med seer veel beleefde expressien van dankbaarheyd en genegentheyd voor de Provintie van Utrecht, en dese haar Ed. Mo. vergaderinge heeft verklaart de hooggemelte employen ten dienste van haar Ed. Mo. ende de Provintie van Utrecht te accepteren. Alle hetwelke door de Hen. van Renswoude, van Amerongen, en Nellesteyn met haar Ed. Mo. Secretarissen aan de trappen van haar Ed. Mo. vergaderplaats aan den volke aldaar present wierd bekent gemaakt. Hiermede soo wierden de klokken geluyt, ende de vergaderinge scheyde sonder dat iet wes wierde geresumeert van alle dese verhaalde en notabile saaken.

De voorgaande Regeringe soo ten opsigte van de persoonen, als forme in voegen, ende manieren als nu verhaalt is verandert, ende nieuwe wederom aangestelt synde op woensdag en donderdag den 15en en 16en April soo disponeert hoog gemelte Syne Hoogh. voorts op vrydag den 17en April over de vergaderinge van de Raadsheers plaatsen, en alle andere voordere hoge, en lage bedieningen, ende dat ten deele by continuatie op de voorgaande possesseurs van hare ampten; maar meest by collatie op andere persoonen: dewelke de ampten te vooren niet hadden gehad: 't welke gedaan synde soo compareert hoog gemelte Syne Hoogh. nog ten selvigen dage ter vergaderinge van de Hen Staten van Utrecht, ende verklaart, dat de Provintie van Utrecht introduceert, en aanneemt onder de Unie anno 1579 alhier tot Utrecht aangegaan, versoekende dat de Leden van de Staten daarop geliefden afteleggen den eed van getrouwigheyd, gelyk de Hen van de respective Leden in handen van hoog gemelte Syne Hoogh. gedaan hebben. Waarna meer hoog gemelte Syne Hoogh. door den meer gemelte Hr. van Renswoude voor syne genomene moeyte, goede voorsorge en bysondere affectie bedankt synde; is voorts hoog gemelte Syue Hoogh. wegens haar Ed. Mo. door den meer gemelte Hr. van Renswoude in termen van alle respect ver-

sogt, dat Syne Doorlugtige Hoogheyds goedheyt sy de Leden van de vergaderinge met de eere te begunstigen van aldaar afteleggen den eed als Erfstadhouder van de Provintie van Utrecht; waarop hoog gemelte Syne Hoogh. in handen van de meergemelte Hr. van Renswoude den Eed als Erfstadhouder van de Provintie van Utrecht gedaan heeft: luydende als volgt:

» Wy Wilhelm Henrik Prince van Orange en Nassau etc.
» beloven en sweeren den ingesetenen deser Provintie by hare
» wetten, privilegien en geregtigheden, midsgaders de vrye
» exercitie van de ware gereformeerde religie soo die in den
» jare 1619 by de Synoden nationaal tot Dordrecht is vastge-
» steld, ende alomme in de vereenigde Nederlanden publi-
» quelyk word geleert, te sullen conserveren ende handhaven,
» ende mede van alle gewelt van buyten ende van binnen te
» sullen beschutten, ende beschermen. Soo waarlyk helpe my
» God almagtig."

Waarna Syne doorlugtige Hoogh. in qualité als Erfstadhouder by de geheele Staatsche Vergadering in het Hof Provintiaal van Utrecht is geintroduceerd.

Alle het welke aldus gedaan, verrigt en afgehandelt synde, soo is meer hoog gemelte Syne Hoogh. die des maandags te voren met heel veel toejuigginge van de gantsche borgerye was gericipieerd, op saturdag den 18en April daaraan volgende na Amersfoort getrokken.

HERINNERINGEN AAN OUDE UTRECHTSCHE DICHTERS.

Hoezeer de geschiedenis onzer letterkunde vóór de hervorming, tot nog toe verwaarloosd is, kan geenen letterkundigen onbekend zijn, en het is daarom dat wij thans een paar schaars bekende opgaven omtrent Utrecht meenen te mogen mededeelen.

Deze stad was dan (gelijk onder anderen de Heer van Asch van Wijck onlangs zoo treffend betoogd heeft), onder hare Bisschoppen de zetel der geleerdheid en der wetenschappen, maar zij was het niet minder van de vaderlandsche letterkunde. Joannes Busch, Prior van het klooster te Sultij schrijft in 1473 dat in het Sticht van Utrecht meer dan honderd monniken- en nonnenkloosters waren, waar men zich ijverig bezig hield met het lezen en beoefenen van Nederduitsche geschriften. De meesten echter dier schriften zijn waarschijnlijk in den spaanschen oorlog vernield of naar elders vervoerd, misschien zelfs wel naar Spanje. Van de bekend gewordenen heeft Burman in zijn Trajectum eruditum en Graevius achter zijne Oratio semisaecularis het een en ander aangeteekend. Zelfs onze oudste Rijmkronijkschrijver Melis Stoke, wordt door hen daartoe betrokken; met welken grond staat ons thans niet te onderzoeken. Maar daarentegen kunnen wij drie dichters opnoemen, aldaar onvermeld gebleven, en wier woonplaats onbetwistbaar Utrecht geweest is.

De eerste is een onbekende, welke eene berijmde Zamenspraak, *Meliboeus* getiteld, zijnde een gesprek tusschen dezen en *Prudentia* uit het Fransch in het Nederduitsch heeft overgebragt. Dat hij een Utrechtenaar was getuigt hij zelf:

tot Utrecht daer ic wone
maecte ic dit ghedichte scone.

Van hetzelve zijn twee HSS. bekend, het een in de Uffenbachsche bibliotheek, het ander in de Bodleiaansche te Oxford. Zie Hoffmann, Hor. Belg. I. 118.

De tweede is zekere Baert, suster die clusenarinne tUtrecht, waarvan een lied overig is, beginnende:

Die werelt hielt mi in haer ghewout. (geweld)

te vinden in eene liederverzameling, behoorende aan den Heer Hoffmann te Breslau. HS. op perk. van de 15de eeuw.

De derde is Heer Jan van Brederode, Karthuizer monnik te Utrecht, die onder anderen, liederen ter eere der H. Maagd en van de *Engelsche Groete* gemaakt heeft, en in het begin der 15de eeuw leefde. Zie van Wijn Hist. Avondst. I. 360. Welligt worden ook deze gedichten in Hoffmann's HS. verzamelingen aangetroffen, of bevinden zich in volksboeken.

L. Ph. C. v. d. B.

HERINNERINGEN DER MAAND.

25 Augustus 1580 overleed de Aartsbisschop Frederik Schenk uit het adelijk geslacht van de Baronnen van Toutenburg. Hij was Dr. in de beide regten en voorzitter in het Keizerlijk geregtshof, alsmede Pastoor en Regent van de kerk te Rijnsburg. Door zijne geleerdheid zoowel als door de verdiensten, die zijn vader Joris Schenk aan Keizer Karel V. gedurende den oorlog in Vriesland bewezen had, werd hij tot deze hooge waardigheid verkoren. Het was den 13e November 1561, dat hij tot 61e Bisschop van het Sticht van Utrecht gehuldigd werd, welke waardigheid door den Keizer in die van Aartsbisschop was veranderd. Onder zijn bestuur drong de hervorming in de Nederlanden door, onder zijn oog had de beeldstorming plaats, zonder zijne toestemming werden de geestelijke goederen verkocht, met één woord hij was getuige van het verval van de oude Godsdienst hier te lande, hetwelk hem zoodanig griefde, dat hij in eene kwijnende ziekte verviel, die hem in het 77e jaar zijns ouderdoms wegrukte. Hij ligt begraven in den Domkerk naast de oude Kerkenkamer, alwaar zijne tombe uit toetssteen, doch zonder opschrift nog aanwezig is.

Voor de Paardenmarkt 8 Augustus 1836 zijn aangegeven:

Aan het kantoor van den Vaartschen Rijn	34	Paarden.
» » de Tolsteegpoort	83	»
» » » Catharijnepoort	199	»
» » » Waardpoort	7	»
» » » Roodebrug	35	»
» » » Wittevrouwenpoort	78	»
» » » Ridderschapsvaart	114	»
te zamen	550	»

Nijverheid.

ZIJDEFABRIJKEN.

De belangrijkheid welke de zijdefabrijken voor onze Provincie kunnen hebben, wanneer men dezen tak van Nijverheid, welke sedert den opstand van Belgien voor ons geenen bloei oplevert, op den vaderlandschen bodem op nieuw meerder wilde aankweeken, doet ons in dit tijdschrift nog eens terugkomen, op het hierover reeds aanvankelijk gezegde in een vroeger nummer (*).

Met het grootste regt mogt het Koningrijk der Nederlanden nog vóór weinige jaren roem dragen op deszelfs voortreffelijke voortbrengselen Onder de fabrijken van zwarte zijden goederen, om slechts eenige te noemen, onderscheidde zich die van Mevrouw de wed. Blanchart te Antwerpen voor de faliestoffen, dubbel gekeperde zijden lakens, levantine en taf, allen van een zeer goed weefsel, en in vastheid van het zwart zelfs de fransche zijde overtreffende, waarvan de op de tentoonstelling te Gent van 1820 ingezonden stukken, met de zilveren medaille zijn bekroond. Voor velerhande soorten van gekleurde zijde werd even zoo deze onderscheiding waardig gekeurd het aangebodene

(*) Zie D. I bladz. 217.

uit de beroemde zijdeverwerij van den Heer van Delin, daar zijne geleverde stoffen in helderheid en vastheid van kleur met die van Lijon wedijverden. Om nu andere fabrijken te Antwerpen (*) voorbij te gaan, keeren wij ons tot de noordelijke Provincien, en ontmoeten, onder de in het jaar 1825 bij de tentoonstelling te Haarlem geleverde zijdeartikelen, die van den Heer G. van den Broeke te Amsterdam, en van meerdere haarlemsche fabrijkanten, zoo als: van den Heer J. Wijnkamp, witte met zilver gebrocheerde, in goud gemoorde en op eenen zwarten grond gebrocheerde zijde; van den Heer J. W. de Vos zijden gazen enz., welke te dier gelegenheid bijzonder vereerende onderscheidingen verwierven. Doch laat ons, vóór dat wij nader over de betrekkingen van de zijdefabrijken tot ons Koningrijk en deze Provincie nog in eenige bijzonderheden treden, eerst dit onderwerp in een algemeen fabrijkmatig opzigt beschouwen.

De uitvindster van het zijdeweven, of de vrouw die er ten minste voor gehouden wordt, is reeds door ons opgenoemd; met zekerheid kan echter niet gezegd worden, of deze Pamphila of Pamphyle, door de bewerking om de zijde van de cocons af te spinnen, dezelve tot het weven van stoffen voor kleederdragt toebereid heeft, ofschoon Plinius verhaalt, dat uit deze hare vermoedelijke uitvinding het weven der Coïsche kleederen is ontsproten. De Grieken ontvingen vele zijden stoffen uit Azie, doch hadden de

(*) Casse van Regenmortel en J. J. van Hal, beide op de haarlemsche tentoonstelling in 1825 met de medaille begiftigd.

gewoonte om daarvan de zijden draden uit te trekken, en die vervolgens tot het weven van andere, met hunnen smaak overeenkomende stoffen, te gebruiken. Dit heeft ook den beroemden Forster op het denkbeeld gebragt, dat deze stoffen gedeeltelijk met katoenen draden zullen zijn vermengd geweest, en derhalve tot de half zijden stoffen moeten behoord hebben. Deze laatsten noemde men *Subsericae*, de geheel zijden stoffen *Holosericae*.

Onder de Ouden hadden er vele verwarringen plaats met opzigt tot de onderscheidingen van zijde en katoen. De inzameling van het spinsel van insecten en boomgewassen, bijna op gelijke wijze als de katoenoogst van den katoenboom, was hiervan veelal de oorzaak. Van daar dat men de *Serische* stoffen zoo menigmalen met die van katoen heeft verward. Zoo ontdekte ook nog in het laatst der voorgaande eeuw de beroemde Reaumur in Frankrijk het spinsel eener soort van rupsen op de pijnboomen, hetwelk eene zoodanige goede soort van zijde opleverde, dat deze tot het weven van zijden stoffen bij uitstek werd geschikt bevonden, en waarvan een minder kundig oog, onder de hemelstreken waar de katoenboom gevonden wordt, moeijelijk het onderscheid zoude hebben aangewezen, en gezien dat dit voortbrengsel uit het dierenrijk en niet uit het plantenrijk voortkwam.

Vóór vele eeuwen waren de Chinezen en Indianen reeds in het bezit der zijdeweefkunst, doch de fabrijkmatige behandeling, door welke de van de Cocons afkomende zijde, tot het weven van zijden stoffen bruikbaar gemaakt wordt, vinden wij noch bij vroe-

gene schrijvers verklaard, noch door latere aangewezen. Het *afwinden en afhaspelen* van de zijde alleen, bleef steeds vele zwarigheden opleveren, tot dat een Italiaan, Borghesano genaamd, van Bologna geboortig, in het jaar 1272 den eersten zijdehaspel uitvond, ter belooning waarvoor, men hem het burgerregt schonk; eene eer, waaraan in die tijden vele voordeelen verbonden waren, en nog eeuwen daarna een bewijs der erkentelijkheid bleef, dat door de regering eener stad uit naam der burgerij, aan inboorlingen en vreemdelingen werd aangeboden, om uitvindingen en kunstgewrochten te bekroonen.

Tot in het jaar 1538, en dus gedurende een tijdvak van 266 jaren, bleef Bologna in het uitsluitend bezit van het geheim dezer vinding; doch in het gemelde jaar bragten Cezar Bolsini, een zijdewever, en Vincenzo Fardini, een timmerman, hetzelve naar andere steden over, ter straffe waarvoor zij beide nog in datzelfde jaar, als verraders het onderst boven, of aan de beenen werden opgehangen. Zekere Ugolino maakte vervolgens den zijdehaspel in Modena bekend, en werd daarvoor te Bologna in beeldtenis opgehangen, dewijl men zijnen persoon niet kon meester worden; welke strafoefening in de 18de eeuw nog eenmaal herhaald werd: en geen wonder, dat de Bolognezen het verspreiden van dit geheim zoo voorbeeldig straften, daar het verlies, hetwelk zij hierdoor leden, ongemeen groot was, enkel door het afhaspelen van zijde, vonden niet minder dan 30,000 menschen aldaar hun bestaan.

De bolognesche wijze van zijde af te haspelen,

bleef nogtans zeer lang met roem bekend, waardoor het zich verklaren laat, dat men ten jare 1670 eenen kunstenaar, Benaij geheeten, van Bologna naar Frankrijk ontbood, om in dat rijk de italiaansche manier in te voeren, waarvoor hij aanzienlijke belooningen ontving, en zelfs tot den adelstand verheven werd. De eerste instellingen tot de bewerking zijn aangelegd te Visieux, twee mijlen van Condrieux.

Het zal niet moeijelijk vallen nategaan, dat aan de zijde, al is zij door middel van haspels van de cocons afgesponnen, nog vele bewerkingen moeten geschieden, alvorens dezelve voor het weefgetouw geschikt is. Om aan de ruwe zijde eene doelmatige zachtheid en den behoorlijken glans te geven, is het noodig dat de daaraan eigene gomachtige stoffen, er door afkooking van worden afgescheiden. Tot dat einde worden de strengen in linnen zakken gebonden, en daarop in eenen koperen ketel overgebragt, in welken vooraf eene behoorlijk geëvenredigde hoeveelheid witte marseilliaansche zeep in water is opgelost, en in welke oplossing of zeepsap, de zijde zoo lang wordt gekookt, tot dat zij de verlangd wordende zachtheid en glans heeft aangenomen. Vervolgens wordt de zijde geverwd, tot welke bewerking eene grootere oplettendheid, dan tot het verwen van andere stoffen wordt vereischt. De zijdeverwerij maakt daarom slechts eenen enkelen tak der algemeene stoffenverwerij uit, en wordt door eigenlijke zijdeverwers als een bijzonder handwerk uitgeoefend.

Om de zijde nu verder tot het weven voortebereiden, wordt dezelve door de *lyonsche spoelmachine*, of *smagersche Wikkelmachine* op klossen getrokken,

vervolgens *gedoubleerd* en *getwernd*, uit welke bewerkingen tweederlei soort van zijde wordt verkregen, namelijk de *Organzijn*-zijde die voor den *ketting*, en de *Tram*-zijde die voor den *inslag* dienstig is. De machine, *Tweernmolen* genoemd, wordt mede aan eenen inwoner van Bologna toegeschreven; dezelve is aldaar ten jare 1282 onder den naam van *zijde filatorium* bekend geworden.

Tot de weefgetouwen voor zijden stoffen, was reeds door het bestaan van deze inrigting voor linnens, katoenen enz. de weg gebaand; oppervlakkig moest het dus voorkomen, als of geene bijzondere scherpzinnigheid, of geen zeer groot vernuft daartoe vereischt werd, en ook ten opzigte der enkel gladde of effene zijden stoffen, geldt deze meening eenigzins: dan ten aanzien der vele prachtvolle, ja kunstrijke weefselen, gelijk zij door zoo vele voortreffelijke zijde fabrijken van tijd tot tijd zijn voortgebragt, is het geheel anders gelegen. Men beschouwe slechts de verwondering wekkende zamenstelling van een weefgetouw voor zijde-damast, en men sla oplettend de bewegingen gade, die door een kunstig gefatsoeneerd trekwerk tot het vervaardigen van *Gros de tours*, *Droget*, *Taffen*, *Satijnen* en gebloemde en getrokkene *mooren* vereischt worden; dan zal men op het hoogst moeten verbaasd staan, over den rijken vindingsgeest van den mensch. Volgens sommigen, zoude het weven van Damast door de Babijloniers, volgens anderen door de inwoners van Damascus uitgevonden zijn; of bij deze weving ook het trekwerk in gebruik zij, zullen wij niet beslissen, maar wij kunnen niet af zijn hier te vermelden, dat zekere Pasquier Lammertijn te Alkmaar, in 1595, de kunst heeft uitgevonden om in

het linnen te weven door middel van een *trekwerk*, waardoor hij in hetzelve beelden van allerlei aard en vorm inbragt, en welke kunstweving zeer waarschijnelijk later op het weven van andere stoffen is toegepast geworden. Voor eenigen tijd heeft de Heer Jacquart in Frankrijk een nieuw weefgetouw met trekwerk uitgevonden, van hetwelk de bewerking veel eenvoudiger is dan die der gewone trekwerken, en het is te wenschen, dat dit verbeterde weefgetouw ook in onze fabrijken moge worden ingevoerd.

Overwaardig is het onderzoek naar de opkomst, den bloei en de voortbrengselen van de zijdefabrijken, die zich reeds zeer vroeg over de toenmaals bekende wereld verspreid hebben; dan daar deze belangrijke stof te veel uitgebreidheid heeft, om in dit nummer van het tijdschrift geheel behandeld te worden, zullen wij dit onderwerp in twee deelen splitsen: in dit nummer alleen over Azie spreken, en in een volgend alleen over de europesche fabrijken handelen, en zoo wel deze afdeeling als de volgende met belangrijke toepassing op de Nederlanden, met voorstelling van het voorgevallene in dezen tak van nijverheid in het algemeen, en deze Stad en Provincie in het bijzonder, besluiten. Tot de eerst opgegeven afdeeling overgaande, vangen wij aan met:

Zuid-Azie, alwaar het weven van zijde stoffen reeds sedert eeuwen in zwang was. Te regt wekt het de bewondering, dat de voortreffelijke voortbrengselen der fabrijken in die landen, op geheel kunstelooze en als 't ware vormelooze werktuigen vervaardigd worden. In *China* is de provincie Nankin eene voorname zetelplaats van zijden manufacturen; bijna alles wat voor

's Keizer's hofstaat en verdere aanzienelijken des Keizerrijks, aan zijden stoffen benoodigd is, wordt door de menigvuldige en beroemde nankingsche zijdefabrijken geleverd. De hierop in rang volgende Provincie is Canton: niet slechts wordt, door de aldaar vervaardige zijde artikelen, meest in alle de inlandsche behoeften voorzien, maar ook een groot gedeelte derzelve zendt men naar de Indiën en Europa. De stoffen welke men voornamelijk in China vervaardigt, bestaan in effene en gebloemde gazen voor zomerkleeding, damasten van onderscheidene kleuren, zwarte en gestreepte atlassen, vele soorten van fluweelen enz. In het land zelve zijn het meest twee hoofdsoorten der atlassen in gebruik, als: die van *Tuantse*, zijnde eene soort van sterkere doch minder glanzende atlas dan de europesche, en die veelal met teekeningen van gebloemte, boomen, dieren, vlinders of kappelletjes kunstig is doorweven, en de zoogenaamde *Tscheutse*, die eene soort van taf voor broeken en voering is. Deze laatste bestaat in een digt weefsel, en is desniettemin zeer leenig, zoo dat het met de hand zamengedrukt of gewreven wordende, zonder eenige plooijen of vouwen blijft; het kan even als linnen worden gewasschen, zonder veel van zijnen glans te verliezen. Gouden stoffen worden in geringer hoeveelheid vervaardigd: bij derzelver bewerking wordt behendiglijk eene reep sterk verguld papier tusschen de stoffen ingeweven, en geeft, zoo lang deze nieuw blijft, daaraan eenen meer verheven glans dan diegenen bezitten, welke met echt goud bewerkt zijn; spoedig echter gaat zoo wel door den invloed der lucht, als door vochtigheid of andere oorzaken, die glans ver-

lozen; hierom worden deze stoffen ook meestal slechts tot bekleeding van huisraad aangewend. De met goud en zilver gestikte stoffen worden niet slechts in China zelve veel gebruikt, maar ook in aanzienlijke hoeveelheden naar Indie en Europa verzonden. Zoo ook hebben er in China aanmerkelijke verzendingen plaats van zoogenaamde Theedoekjes, van Sjerpen (*mogols*) van japonnen (*pomerie*) waarvan de modellen uit Europa te voren worden opgezonden, en van *Cha*, eene ligte taf met gebroken bloemen op de wijze van kantwerk. Ook in Bombay, Suratte, Daman, Guzuratte en andere plaatsen in de Oost-Indiën, worden onderscheiden soorten van zijden stoffen, en daaronder van zeer rijk allooy vervaardigd; bijzonder echter in Bengalen heeft de zijdeweverij grooten opgang gemaakt. Het was ten jare 1772 dat de eerste filatuur gewondene zijde uit deze bezitting in Londen werd gevoerd, en hoedanig deze nieuwe tak van nijverheid in 20 jaren was aangegroeid, kan men opmaken uit het hier volgende uittreksel van eenen brief geschreven van Fort St. George in dato 9 Mei 1792:

» Hier zijn acht zijde factorijen, welke aan de en-
» gelsche Oost-Indische compagnie in eigendom toebe-
» hooren; in iedere filatuur of factorij vinden, naar mate
» van derzelver uitgebreidheid, van 3,000 tot 10,000
» menschen bezigheid; rekent men daarbij de moerbe-
» zien planters, de oppassers der zijdewormen, enz.
» zoo mag het getal van werklieden, mans, vrouwen en
» kinderen, op iedere filatuur of factorij van 10,000
» tot 40,000 worden begroot.''

De in Bengalen voor rekening der engelsche Oost-Indische compagnie geleverd wordende zijde, die naar

Europa gezonden wordt, is ruw en zonder eenige kunstbewerking te hebben ondergaan, òf naar de italiaansche wijze van de Cocons of poppenspinsels gehaspeld. De eerstgemelde soort, sedert onheugelijke tijden bij de inboorlingen in gebruik, wordt bengaalsch gewondene genoemd, ten einde haar van de andere, de naar de in lateren tijd ingevoerde italiaansche manier bewerkte, te onderscheiden, welke laatstgenoemde daardoor den naam van filatuur gewondene heeft verkregen. Daar nu de bengaalsch gewondene zijde slechts tot knoopen of strikken, tot naaijen en andere kleine handwerken gebezigd kan worden, had de engelsche O. I. Compagnie geen ander uitzigt, om dit nieuw verworven product tot eenen gewigtigen handeltak te herscheppen, dan door in Bengalen de italiaansche wijze van bewerking in te voeren. Dit geschiedde echter niet, zonder eene ernstige tegenkanting der londensche zijdehandelaars, die door dezen maatregel hunnen handel met Italie zagen verkort.

Van bengaalsche filatuur gewondene zijde werden van 1772 tot 1804, meer dan $3\frac{1}{2}$ millioen ponden ingevoerd; en van bengaalsch gewondene zijde twee derde gedeelte minder. De engelsche O. I. Compagnie verloor echter, zoo door de, wegens groote aanvoeren ontstane lage prijzen, als door de toenmalige omstandigheden van den oorlog, een kapitaal van meer dan 6 tonnen gouds. Uit vrees voor grootere verliezen, en om het belang van, bij verderen toevoer, tevens voor duizenden van menschen in Engeland dezen zoo belangvollen nijverheidstak uit te breiden, en dien op duurzamer voet te bevestigen, vatte de Compagnie het denkbeeld op, om te beproeven of men de ben-

gaalsche zijde niet op italiaansche wijze tot Organzijn zijde zoude kunnen verwerken.

Na met zaakkundigen hierover geraadpleegd te hebben, werd de engelsche Compagnie gewaar, dat ook de tot Organzijn-zijde bewerkte bengaalsche ruwe zijde tot de scheering voor zijdelintweverijen zoude aan te wenden zijn. De te dien einde genomene proeven beantwoordden aan de verwachting, en in 1796 schonken zelfs velen der engelsche zijdehandelaars, die vroeger het ondoelmatige dezer nieuwe Organzijn zijde beweerd hadden, daaraan hunne volkomene goedkeuring; welke belangrijke bijval ter voortzetting van den gezegden nieuwen nijverheidstak dan ook aanleiding gaf, dat de Compagnie voor den invoer eener betere kwaliteit van ruwe bengaalsche zijde zorg droeg, zoo dat de daaruit vervaardigde Organzijn, alle voldoening gaf. Niet slechts bepaalde zich nu het gebruik dezer zijde tot scheering bij de zijdenlint weverijen, maar het werd ook ter vervaardiging van taffen, zakdoeken en andere zijdenstoffen aangewend; zelfs waren onderscheidene zijdewevers van oordeel, dat de bengaalsche Organzijn tot deze oogmerken niet slechts beter koop, maar ook geschikter dan de italiaansche was.

Wij kunnen nu deze afdeeling, waarbij wij uitvoeriger hebben moeten zijn over de vreemde landen dan ons oogmerk was, niet beter besluiten, dan met de opmerking, hoe eene wezenlijke goed geplaatste vaderlandsliefde, gepaard met de zucht, om aan zijne medeinwoners gestadig nieuwe welvaartsbronnen te openen, aan deszelfs bewoners voortdurend nieuwe middelen van bestaan, en nieuwe takken van handel en nijverheid te schenken, ook meestal met de wel-

dadigste en zegenrijkste uitkomsten bekroond wordt. De invoer der zijdeteelt, en het bewerken der zijde op italiaansche wijze in Bengalen, verschaften in dat land aan meer dan 150,000 menschen de middelen tot hun onderhoud. Gedurende eene reeks van jaren trok de engelsche O. I. Compagnie daarvan onberekenbaar groote voordeelen; deze omstandigheid gaf aanleiding tot eene groote uitbreiding der zijdefabrijken in Engeland, en het zijdewinden schonk aan duizenden geluk en welvaart. Wij Nederlanders mogen op onze heerlijke en onschatbaar vruchtbare Oost- en West-Indische bezittingen wel voortgaan meerder het oog te vestigen, om de Engelschen na te volgen en mede te werken met de pogingen die er van Gouvernementswege thans in de O. I. worden aangewend, tot het vestigen van dezen tak voor volksbestaan, om langs dezen weg de inkomsten en den rijkdom van voortbrengselen onzer overzeesche bezittingen, hoe zeer reeds ver uitgebreid, nog aanmerkelijk te vermeerderen.

Wat de Burgervaderen dezer stad, ook in vroeger tijden tot aanwakkering van die zijdefabrijken in het belang der nijverheid hebben aangewend, is uit vele resolutiën en privilegiën overtuigend te zien. In het jaar 1606 diende zekere Caspaer Benoit een verzoekschrift in, *tot het erigeren en opstellen van eenige moolens oft twernen, binnen deser stadt, tot bereydinge van rouwe zyde mitsgaders het planten ende pooten van moerbezieboomen tot propagatie, voortplantinge ende onderhoudinge van zydewormen*, tot onderzoek waarvan de Staten en de stad Utrecht uit hun midden eene commissie benoemde; of echter deze fabrijk tot stand kwam, is ons niet gebleken. In het jaar 1652

echter is het bewezen dat een dergelijk verzoek is toegestaan. Wij vinden in de notulen dezer stad, van 11 October van gemeld jaar, dat aan Anna Groesen, koopvrouw te Amsterdam, handelende in floretteen zijde-rederije, voornemens zijnde om in deze stad een getal van omtrent 100 personen onder 2 meesterknechts in het werk te stellen, voorloopig is toegestaan het gebruik van de spinkamer en de kamer annex in het Agnieten klooster; waarvan de kosten tot de inrigting, door de stad zouden gedragen worden, zoo zij langer dan zes jaren de onderneming voortzette, en voldeed aan de voorwaarde, om geene arme personen van buiten, maar alleen burgers en inwoners der stad tot het werk te bezigen, en dat zij volgens haar aanbod de zijde, die zij zoude komen te bereiden, niet verkocht, noch de stoffen daarvan gemaakt aan burgers of inwoners, het zij bij de el of bij heele of halve stukken, maar allen aan de winkeliers afleverde.

Spoedig breidde zich deze tak van nijverheid uit, en was eene bron van bestaan voor velen. Hoe de stedelijke regering hiervan wist gebruik te maken tot verligting der behoeftigen, blijkt uit een besluit, elf jaren later genomen; immers wij lezen in de notulen van 12 October 1663 als volgt:

» De vroetschap berigt zijnde, dat de laecken en
» de drapier neringen alsmede de sijdewinderije, soo
» hier als in andere naburige steden sodanig weder
» beginnen aan te wakkeren, dat de coopluiden ende
» meesters, de voorsz. neeringe exerceerende jegen-
» woordich met geen genoegsaam getal van arbeyts-
» luyden cunnen worden gedient; heeft, ten eynde de

» gemelte neeringen alhier te meer souden kunnen
» worden aangequeekt ende voortgeset, ende by ge-
» volg de Armbezorgers van 't sware onderhoud der
» armkinderen voor een gedeelte ontlast, goetgevon-
» den ende verstaan, dat de kinderen bij de ambachts-
» kamer ende weeshuys alhier wordende onderhouden,
» soo veel doenlijk aan de draperije ende sijdewinde-
» rije sullen worden te werk gestelt; alsmede dat de
» arme luyden bij de dyaconie ende allmoesenierscа-
» mer bedeelt wordende sal worden gelast, haere
» kinderen insgelijcks de draperije ofte sijdewinderije
» te laten leren, ende ingevalle eenige der gemelte
» kinderen aan hare meesters ofte werkbazen andere
» neringen ofte ambachten exerceeren, als noch voor
» een tijd mochten sijn verbonden, dat sulx naer ex-
» piratie van den voorsz. tijdt sal worden achtervolgt,
» op poene dat de voorsz. ouders die hierinne weij-
» gerich ofte nalatich mochten worden bevonden, haere
» bedelinge effectivelick sal worden onttrocken Ende
» sal dese Resolutie aan ider der gemelte camers
» mutatis mutandis worden toegezonden."

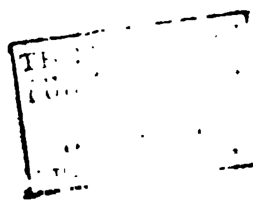
Welke bescherming de regering aan de eenmaal gevestigde fabrijken toen verleenen kon, is ook aftenemen uit het handhaven van de deugdelijke nakoming van de acte der gedeputeerde staten van 12 September 1658, waarbij de vroedschap poenalick (op de bepaalde straf tegen de overtreders) beval, dat de zijdemolen te Maarssen zoude worden geamoveert, niettegenstaande vele aanzienlijke kooplieden en burgers van Amsterdam van de joodsche natie, eigenaars der huizen, erven, enz. waar dezelve was opgerigt, zich per rekwest tot de instandhouding hadden aangemeld.

P. W. L.

(Het vervolg in een later nummer.)

OVE

OUD

Bij de mededeeling van nevensstaanden Staat N°. XIII. in verband met dien welke geplaatst is in ons *Tijdschrift* D. I. bladz. 487 Tab. XII. hebben wij nu het genoegen te doen kennen den Staat der Overledenen op onderscheiden leeftijd in de stad Utrecht en derzelver voorsteden, gedurende de Twaalf jaren van 1815 tot en met 1826, terwijl die van de Acht Jaren van 1827 tot en met 1834, in een volgend N°. zal geplaatst worden. Uit dezelve blijkt dat in de jaren van 1815 tot en met 1827 overleden zijn:

	M.	V.	MEER OVERLED. M.	MEER OVERLED. V.
Beneden de 3 maanden.	1365	1131	234	—
Van 3 tot 6 maanden.	306	237	69	—
— 6 — 12 —	319	276	43	—
— 1 — 2 jaren.	383	384	—	1
— 2 — 3 —	261	273	—	12
— 3 — 4 —	160	141	19	—
— 4 — 5 —	114	79	35	—
— 5 — 6 —	70	72	—	2
— 6 — 7 —	60	43	17	—
— 7 — 8 —	41	21	20	—
— 8 — 9 —	34	32	2	—
— 9 — 10 —	16	30	—	14
— 10 — 15 —	97	101	—	4
— 15 — 20 —	129	83	46	—
— 20 — 25 —	337	127	210	—
— 25 — 30 —	230	172	58	—
— 30 — 35 —	179	186	—	7
— 35 — 40 —	184	191	—	7
— 40 — 45 —	161	205	—	44
— 45 — 50 —	186	237	—	51
— 50 — 55 —	212	219	—	7
— 55 — 60 —	220	213	7	—
— 60 — 65 —	303	312	—	9
— 65 — 70 —	289	338	—	49
— 70 — 75 —	277	398	—	121
— 75 — 80 —	262	365	—	103
— 80 — 85 —	186	341	—	155
— 85 — 90 —	113	166	—	53
— 90 — 95 —	42	75	—	33
— 95 — 100 —	11	21	—	10
— 100 jaren en daarboven.	2	4	—	2

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,** GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN *'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*, ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERY.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 August.	767	61	Z. Z. W.	zonneschijn met wolken.
	766	64	Z. W.	betrokken.
	762	59	Z. W.	regen.
2 id.	760	57	Z. W.	zonneschijn met wolken.
	759	61	W.	idem.
	760	58	W.	idem.
3 id.	765	56	Z. O.	idem.
	765$_5$	67	Z. W.	idem.
	761	62	O.	idem.
4 id.	761	65$_5$	Z.	betrokken.
	761	70	N.	idem.
	761	70	N.	idem.
5 id.	763$_5$	63	N. N. O	iets idem.
	763	70	N. O.	idem idem.
	763	68	O. N. O.	helder.
6 id.	765	64	N. O.	idem.
	765	63	N. O.	idem.
	765	69	N. O.	idem.
7 id.	767	64	N. O.	idem.
	767$_5$	58	N. O.	idem.
	767	68	N. O.	idem.
8 id.	767	60	O.	eenigzins bewolkt.
	767	65	O.	idem.
	767	63	O.	idem.
9 id.	767$_5$	62	O.	idem.
	768	65	O.	eenigzins betrokken.
	768	64	O.	idem.
10 id.	767$_5$	62	O.	iets bewolkt.
	767	66	O.	idem.
	767	64	O.	helder.
11 id.	769$_5$	58	O. N. O.	betrokken.
	769$_5$	64	O.	iets bewolkt.
	770	64	O.	betrokken.
12 id.	771	59	O.	idem.
	771	64	O.	eenigzins betrokken.
	771	64^5	O.	helder.
13 id.	770	61	O.	idem.
	768$_5$	72	O.	idem.
	767	72	O.	idem.
14 id.	761^5	63	O.	idem.
	769	81	Z.	iets betrokken.
	759	76	Z.	regenachtig, onweder.
15 id.	761	67	N.	betrokken.
	762	70	N.	idem.
	762	70	N.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Augst.	766	65	N. O.	betrokken.
	766	64	N. O.	idem.
	766^5	64	N. O.	idem.
17 id.	766	64	W. Z. W.	idem.
	764	69	W.	idem.
	765^5	68	N. N. W.	eenigzins betrokken.
18 id.	765	67	N. W.	betrokken.
	764	70	N.	bewolkt.
	763^5	68	N.	betrokken.
19 id.	762	61	N.	eenigzins betrokken.
	764	66	N. N. O.	betrokken.
	765	61	N. O.	idem.
20 id.	764	61	N. W.	iets bew., sterke wind.
	762	66	W.	betrokken, idem.
	760	62	W.	idem.
21 id.	758	60	N.	regenachtig.
	760	62	O. N. O.	eenigzins betrokken.
	761	62	O. N. O.	eenigzins bewolkt.
22 id.	760	58	O.	helder.
	758^5	68	W. Z. W.	betrokken.
	757^5	63	W.	idem.
23 id.	755	64	W. Z. W.	regenachtig.
	755	66	W. Z. W.	regen.
	755^5	65	W. Z. W.	regenachtig.
24 id.	764	60	O.	eenigzins bewolkt.
	765	66	O.	idem.
	765	64	O.	helder.
25 id.	768^5	54	O. Z. O.	idem.
	767^5	63	Z. O.	idem.
	766^5	63	N.	idem.
26 id.	758	56	W.	betrokken.
	758^5	60	W.	regen.
	758^5	60	W.	buijig.
27 id.	763	64	W.	eenigzins betrokken.
	762^5	68^5	W.	idem.
	763	68	W. Z. W.	helder.
28 id.	764	66	Z. W.	eenigzins bewolkt.
	763^5	65	Z. W.	regen.
	762^5	64	W.	idem.
29 id.	765^5	60	N.	eenigzins betrokken.
	765^5	62	N.	bewolkt.
	766	64^5	N. N. O.	iets bewolkt.
30 id.	768	60	N.	iets betrokken.
	768	65	N.	idem.
	768	64	N.	idem.
31 id.	767^5	64	W.	iets bewolkt.
	767^5	68	W.	idem.
	766^5	70	W.	helder.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

Augustus 1836.

STAAT der **GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.**

	Geborenen.		waaronder:					Huwelijken	Echtscheidingen	Overledenen	
	Getal		Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT.	60	57	»	»	»	5	3	46	»	61	41
AMERSFOORT.	17	11	1	»	1	1	2	11	»	6	10
WIJK bij DUURSTEDE.	4	3	»	»	»	»	»	»	»	4	1
RHENEN.	5	1	»	»	»	»	»	2	»	1	3
MONTFOORT.	6	4	»	»	»	2	»	»	»	4	4
IJSSELSTEIN.	6	4	1	»	»	»	»	1	»	3	3

STAND DES WATERS

te **VREESWIJK** in de **Rivier de Lek.**

		onder Nulpeil
1 Augustus 1836.	. . . .	4 el 70 dm.
15 ————	. . . .	5 — 06 —
31 ————	. . . .	5 — 06 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND AUGUSTUS 1836.

GEBORENEN.

den 1 Augustus.

Jacoba Johanna, D. van Hendrik van den Akker.

Dirk, Z. van Dirk Stoker.

Dirkje, D van Johannes de Vries.

Lammert, Z van Dirk Korbeek.

den 2 Augustus.

Cornelia Gerarda Maria, D. van Johannes Dijkhorst.

Johan Gerrit, Z van Joannes Theodorus Jerschavik.

Albertus, Z. van Cornelis van den Broek.

den 3 Augustus.

Gesina Johanna, D. van Willem Zuidendorp.

Petronella Johanna, D. van Johannes Godart.

den 4 Augustus.

Dirkje, D. van Dirk Kagenaar.

Johannes Wilhelmus, Z. van Willem Vollenhoven.

Jacoba Maria, D. van Anthonie Nahuisen.

den 6 Augustus.

Geertruida, D van Johannes den Bieman

Anna Maria, D. van Adrianus Wildschut.

den 8 Augustus.

Jacobus Johannes, Z. van Nicolaas Ballangé.

Theodorus Leonardus, Z. van Lambertus van der Wurff.

Anthonia Hendrica, D. van Willem Verkroost.

Louis, Z. van Nicolaas Ouwerling.

den 9 Augustus.

Anthonie, Z van Arend Schutten.

Christina Johanna, D. van Johannes Schouten.

Maria, D. van Hendrik Ligtvoet.

Johann Christoph, Z. van Wouter Ambrosius van der Maal.

Jurriaan Faas, Z. van Jurriaan Faas van Soest.

den 10 Augustus.

Jacobus, Z. van Jacobus van Rooijen.

Dirk Christoffel, Z. van Dirk Christoffel Luca.

Ludwig Hendrik, Z. van Ludwig Scheerer.

Petrus, Z van Pieter de Bruin.

den 11 Augustus.

Theodorus, Z. van Hillebrandus Hazekamp.

den 13 Augustus.

Wesselina Wilhelmina, D. van Jacob Vermeulen.

den 15 Augustus.

Jacoba, D. van Dirk Aarsen.

Margaretha, D. van Johann Peter Mohr.

Petrus, Z. van Arie de Kruijf.
Hermanus, Z. van Cornelis van der Steen.
Anna Maria Catharina, D. van Hendrik Willemsen.
Cornelis Leonardus, Z. van Willem Jan Baas.

den 16 Augustus.

Willem, Z. van Jacobus Bakker.
Bernardus, Z van Andreas Theodorus Smit.
Adrianus Anthonius, Z. van Nicolaas Joannes Maassen.
Hendricus Gerardus, Z. van Johannes de Bruijn.

den 17 Augustus.

Maria, D. van Hendrik Hermanus Coevé.
Jan Pieter, Z. van Antonie Henricus Kelfkens.

den 18 Augustus.

Elisabeth Maria, D. van Jacobus Christianus Langlois.
Alida, D. van Willem Pisa.
Elisabeth, D. van Pieter van Arnhem.
Adriana, D. van Franciscus Bergsteijn.
Maria Cornelia, D. van Jan Aalbert Bruggers.

den 19 Augustus.

Jacoba Johanna Maria, D. van Jan Willem Geelen.
Gerardus Hendricus, Z. van Johannes van Bijnum.
Rijnera Maria, D. van Andreas Gerritzén.

den 20 Augustus.

Wilhelmus, Z. v. Gerrit van Schaik.
Jan Jacob, Z. van Nicolaas Willem Le Maitre.
Gerardus, Z. van Adolf Maas
Arie, Z. van Reijer Kok.
Anthonia, D. van Gijsbertus Hol.

den 22 Augustus.

Louis Wilhelm Hendrik, Z. van Hendrik Joannes Coene.
Maria Johanna, D. van Carel Jan van Deventer.
Gerrit Johannes, Z. van Hendrik Jan Becker.
Gijsbertus, Z. van Gerard Brandenburg
Geertruijda Elisabetha, D. van Johannes Visscher.
Maria, D van Hendrik de Braak.
Jan Gerrit, Z. van Gerard van Rooijen.
Martinus Nicolaas, Z. van Jacques Lethé.
Helena Maria Christina, D. van Jan Christiaan van Gorkom.

den 24 Augustus.

Trijsje, D. van Pieter Selle.
Hansje, D. van Simon Salomon Hamburger.
Cornelia, D. van Jacobus Leber.
Johanna, D. van Jan Lobel.
Maria, D. v. Cornelis Blommaert.

den 25 Augustus.

Christiaan, Z. van Nicolaas van Drane.
Izak, Z. van Izak Jongbloed.
Willem, Z. van Pieter van Stigt.
Gijsberta Johanna Cornelia, D. van Hendrica Kerkhoff.
Maria Barbara, D. van Willem Weijburg.

Catharina Jeannetta, D. van Johan Knopperts.

Gijsbert, Z. van Dirk Huigen.

Elisabeth, D. van Isaak Terbruggen.

den 26 Augustus

Johannes Nicolaas, Z. van Pieter Senft.

Maria, D. van Jan Verkerk.

Alida, D. van Johannes Kampers

Catharina, D. van Franciscu Schippers.

Hendricus Martinus, Z. van Gerardus Adrianus de Bruijn.

den 27 Augustus.

Johannes Elbertus, Z. van Lambertus Dibbits.

Carel Leonardus, Z. van Hendricus Lington.

Gerardus Johannes, Z. van Hendricus Stevens.

Marinus Florus, Z van Johannes Lit.

Barendina, D. van Cornelis Goudriaan.

Marinus, Z. van Coenraad van Kasteel.

den 29 Augustus.

Geertruij, D. van Gerrit Woudenberg.

Hermina, D. van Jacob Hermanus Cornelis Venman.

Juriane Lijdia, D. van Nicolaas Wetter.

Elisabeth, D. van Hendrik Nieuwenhoven.

Joannes, Z. van Joannes van Prins.

Hendrica, D. van Johannes Boompjes.

Anna Dorothea, D van Johannes Anthonius Verkerk.

den 30 Augustus.

Margaretha Elisabeth, D van Gerrit Carel Vermeer.

Maria Christina, D. van Christiaan Huijser.

Gerardus Johannes, Z. van Wouter Bomer

Willem, Z van Willem van Hest.

Hendrik, Z. van Willem Gamelkoort

Wilhelmina, D van Philippus van den Wildeburg

Gijsbertus, Z. van Willem Eerenst.

Wilhelmina Cornelia, D van Johannes Mathias Wilhelmus de Bruin.

den 31 Augustus.

Hendricus, Z. van Dirk van Soomeren.

Pieter, Z. van Willem van der Linden.

Adrianus Johannes, Z. van Johannes Emmels.

Johannes Wilhelmus, Z van Anthonius van den Brink

Alida, D. van Coenradus Christiaanse.

Wijnandus, Z. van Hendrik Jan Dekking.

Johanna Elisabetha, D. van Jacobus Burgers.

GEBORENEN 109.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 3 Augustus.

Adrianus Hellemans en Willemina Geertruijda Menso.

Hendrik Strickers, weduwenaar en Maria Oosterbeek.

Bernardus Johannes Proost en Elisabeth van Kuijlenburg.

Cornelius Joannes Verbon en Wilhelmina Soesbergen.

Cornelis Bakker en Maria Derksen.

den 10 Augustus.

Adrianus Stangenbergh en Pieternella Kraak.

Henricus Bernardus Dolmans en Elisabeth Kampscboten.

Jan Bernardus Nieuwenhuis en Trijntje Kea.

Gerrit Rietveld en Maria Adriana Wouda.

Jan Aartze Hardebol en Johanna Hendrika van den Born.

Coenraad Spiering en Cornelia Verheul.

Joannes Henricus de Bond en Petronella van den Brink.

Willem Smetens en Henriette van Reenen.

Wilhelmus Roep en Cornelia Bakker.

Jan Kraak en Maria Hendrika Bakker.

Johannes Hendrikus Beek en Johanna Mulder.

den 11 Augustus.

Tonger de Haan en Maria Elizabeth Juliana van Baar van Slangenburgh.

den 17 Augustus.

Jan Jacob Rombach en Augustina Maria Gerardina Kleine.

Adriaan van Pesch en Johanna Regina Herpst.

Johannes van Veen en Johanna Maria van Kesteren.

Frederik Jenner en Dina Faber.

Cornelis van Suijlen en Aletta Margaretha Sluijk.

Johan Frederik Ferdinand Hartwich en Maria Maas.

den 24 Augustus.

Charles Jacobus van Asperen en Catharina Steenbeek.

Huijbert van Doorn en Pieter Vroon.

Joannes Baptista Cheula en Maria Catharina Mellerio.

Glaudi Vreeswijk en Peternella Louwer.

Bernardus Johannes Tieman en Maria Sebastiana de Jager.

François Detri en Anna Margaretha Weinkath.

Fredericus Christiaan de Kruijf en Maria Margaretha de Groot.

Isak de Vink, weduwenaar en Margaretha Krijs.

Pieter Le Fever en Everdina de Ruijter.

Joannes Theodorus Wiesman en Margaretha Kerkhoff.

Nicolaas van Luijn, weduwenaar en Johanna Hartog.

den 31 Augustus.

Beltus Lamie en Christina Fredrika Koch.

Adrianus Froon en Jannigje Otten

Petrus Chaspar Bossong en Christina Catarina van Amersfoort.

Thomas den Daas en Gijsbertje van de Peppel.

Henricus Etmans, weduwenaar en Catharina Nieuwkerk.

Joannes Ganseveurder en Johanna Anthonia van Meerten.

Stephanus Henricus Lerive, weduwenaar en Cornelia Linnenbank

Hendrik Kolling en Anna Aletta Hageman.

Johannes van der Straten en Jeanne Horning.

Arie Bogert en Maria Wiesman.

Johannes Cornelis Stoets en Willemina Bosman,

Anthonij Eduard Slengarde, weduwenaar en Elisabeth Catharina Groen.

TE ZAMEN 46 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 Augustus.

Charl Louis Starquit, 42 j., Elisabethstraat.

Sibilla Regina Staal, 1 j en 3 m, Hooge Jacobijnestraat.

David Hipke, 79 j., Nieuwe Kamp

Arnoldus van Veen, 72 j., Lauwerstraat.

Willemijntje van Maanen, huisvr. van Maarten Schefer, 58 j., Oudkerkhof.

Jansje Elisabeth Walhain, 3 j. en 2 m., Hardebollestraat.

Dirk van den Berg, 20 j, Hospitaal.

Petrus Cornelius Ammerlaan, 66 j., Potterstraat.

den 2 Augustus.

Elisabeth Brouwer, huisvr. van Johannes Adam Ditmar, 35 j., buiten de Waardpoort.

Jan Pieter van Steenwijk, 21 j., Springweg.

Albertus van Essen, 2 j. en 7 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Wilhelmus Fredericus Johannes Voogd, 6 w, Rietsteegje.

den 3 Augustus.

Joannes Zegers, 10 w., Zalestraat.

Nicolaas Ras, 13 d., Viebrug.

Jan Gerritsen, 1 j. en 9 m., aan 't Zand.

den 4 Augustus.

Jan van Eck, 4 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes de Vink, 1 j., Achterweg.

Wilhelm Reeken, 4 m., buiten de Waardpoort.

den 5 Augustus.

Wilhelmina Theodora van Vogelpoel, 6 m., Choorstraat.

Doodgeb. zoon van Willem Jansen, Vissersteegje.

Theodora Agatha Kuijn, huisvr. van Johan Wilhelm Schefer, 68 j., Zalestraat.

Willem van Straten, 35 j., buiten de Catharijnepoort.

den 6 Augustus.

Doodgeb. zoon van Theodorus Johannes Brakkee, Vrouw Juttestraat.

Johannes Mensen, 61 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 8 Augustus.

Wilhelmina Clasina Melsbeek, huisvr. van Cornelis Vreeswijk, 26 j., Lange Smeesteeg.

Albertus Johannes Voogt, 1 j. en 5 m., Minnebroederstraat.

Richardus van der Werf, 47 j., buiten de Waardpoort.

Clasina Aletta de Visser, wed.

Jan Hendrik van der Sluijs, 77 j. en 10 m, Jacobiebrug.

Johannes Nicolaas Fischer, 7 m., Springweg.

Joseph Hendricus Stam, 5 m., buiten de Tolsteegpoort.

Marinus Anthonius Alexander Constantijn Pinkenie, circa 3 j., buiten de Waardpoort.

Frederik Kelbrink, 45 j., Jacobiebrug.

Hubertus van Tinteren, 9 m., Zwaansteegje.

Doodgeb. dochter van Petrus Johannes Lancee, Zandstraat.

den 9 *Augustus.*

Willem van Dort, 3 j., aan 't Zand.

Hendricus Korsius, 43 j., Zandstraat.

den 10 *Augustus.*

Johanna Helena van Vliet, 3 m., Breestraat.

den 11 *Augustus.*

Jacobus Heutenaar, 4 m., Steenweg.

den 12 *Augustus.*

Wouter van Luijn, 85 j., aan 't Zand.

Johanna van der Linden, wed. Otto Buijen, 70 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 13 *Augustus.*

Isaak van Bentem, 33 j., achter 't Weijstraat.

Wilhelmina van Kasteel, 1 j. en 8 m., Lange Smeesteeg.

den 15 *Augustus.*

Theodorus Johannes Verheul, 3 w., buiten de Catharijnepoort.

Cornelia Buskus, wed. Bernardus Proos, 87 j., Heerestraat.

Geertruijda Jacoba van der Salm, ongeh., 35 j., Bakkerbrug.

Doodgeb. dochter van Gerrit Steenbeek, buiten de Catharijnepoort.

Jan Zieltjes, 11 w, Zandstraat.

Doodgeb. zoon van Frederik Guillaume Halin, buiten de Catharijnepoort.

Frans Henrich Osterman, 5 w., Lange Nieuwstraat.

Willem Voogd, 33 j., Rietsteegje.

den 16 *Augustus.*

Jacoba Bakkers, wed. Stephanus Severijn, 76 j, Hamburgerstr.

Gerarda Hendrica van de Koolwijk, 26 j., buiten de Waardpoort.

den 17 *Augustus.*

Hendricus Mattu, 1 j. en 8 m., onder de Linden.

den 18 *Augustus.*

Gerarda van Schaik, wed. Pieter Vreeswijk, 70 j, Bergstraat.

Philippus Ockeloen, 2 m., Koestraat.

Hermanus Kooijmans, 60 j., Abstede.

Hendrica den Bode, 5 m., buiten de Waardpoort.

den 19 *Augustus.*

Petrus Mol, 1 j. en 6 m., buiten de Waardpoort.

Johanna van Hazendonk, 3 m., Korte Smeesteeg.

Frans Ponte, 29 j., Hospitaal.

Dirkje van Gorkum, 1 j. en 5 m., Watersteeg.

Hendrica Elbers, ongeh., 42 j., Geertebrug.

Cornelia Francina Wilhelmina de Roo, ongeh., 33 j., Janskerkh.

Hendrik Ravesloot, 37 j., Bergstr.

Dorothea Christina Maria Hetzer, huisvr. van Evert Evertsze, 63 j., Weistraat.

den 20 Augustus.

Johanna Magdalena Booije, 2 j en 3 m., Kalverstraat.

Doodgeb. dochter van Mr. Frederik August Alexander Carel Baron van Lijnden tot Sandenburg, Muntstraat.

den 22 Augustus.

Johanna Mastenbroek, huisvr. van Johannes Plink, 36 j., Maartensbrug.

Hendrica Johanna Arts, 1 j., Klaaskerkhof.

Hendricus Botzen, 3 j., achter 't Vleeschhuis.

den 23 Augustus.

Doodgeb. zoon van François Desiré Godon, buiten de Waardp.

Jacob Adrianus Straus, 4 m., Zilversteegje.

Anthonij Brinkman, 67 j., Donkerstraat.

Willem de Zwart, 74 j., Zilversteegje.

Charles Henrij Dumont, 6 m., achter 't Vleeschhuis.

Bartholomeus de Booij, 79 j., buiten de Tolsteegpoort.

Johannes van Vlaanderen, 60 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 24 Augustus.

Anna Willekes, 10 m., Zandstr.

Maria Susanna Dibbits, 3 j. en 9 m., Nieuwe gracht.

den 25 Augustus.

Johannes Wilhelmus van de Vegt, 21 j., Donkerstraat.

Cornelis Johannes van Zijst, 73 j. en 6 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Gerardus van Gruijthuisen, 36 j. en 11 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Hermanus Anthonius van Everdingen, 4 m., Juffersstraat.

Jacoba Aartse, 14 d., Korte Lauwerstraat.

Adriana Leebeek, 1 j. en 6 m., Jerusalemsteeg.

Johannes Ferdinand Roer, 5 m., Kosstraat.

Marianna Meisel, 5 m., Springweg.

Maria Christina Cortua, ongeh., 66 j., Vischmarkt.

den 26 Augustus.

Maria de Graaf, 1 j. en 9 m., buiten de Waardpoort.

Pieter van Beugen, 2 j., Lange Lauwerstraat.

Anna Wilhelmina Baronesse van Spaen, huisvr. van Mr. Frederik August Alexander Carel Baron van Lijnden tot Sandenburg, 35 j., Muntstraat.

den 27 *Augustus.*

Johanna van Beusekom, huisvr. van Hendrik Stam, 68 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 29 *Augustus.*

Jannetje Hageman, huisvr. van Pieter Heijmans, 53 j., Voorstraat.

Adriana Bosson, ongeh., 30 j., aan 't Zand.

Geertruijda van Zutphen, 7 w., buiten de Tolsteegpoort.

Christiaan Theodorus Groot, 7 w., Kreupelstraat.

den 30 *Augustus.*

Arend Schreutelkamp, 4 j. en 4 m, Zuilesteegje.

Doodgeb. zoon van Pieter van Basten, buiten de Waardpoort.

Bernardus Kramer, 1 j., Bergstraat.

Johannes Hummel, 27 j., Hospitaal.

Johanna Geertruijda Eijbergen, ongeh., 47 j., Voorstraat.

Maria van Eerde, wed. Johannes van Bagchum, 77 j., Rietsteegje.

OVERLEDENEN. 102.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	8.
Borstkwaal.	8.
Zenuwkoorts.	4.
Verval van krachten, .	14.
Stuipen.	13.
Kinderziekte.	7.
Tering	4.
Het Zuur.	4.
Waterzucht.	1.
Borsttering.	12.
Gevolgen van de Kraam.	2.
Kinkhoest.	1.
Longtering.	5.
	83.
Transport. . . .	83.
Beroerte.	3.
Tanden.	4.
Koortsen.	2.
Zinkingkoorts.	1.
Roodvonk.	2.
Bezetting op het water . .	1.
Verzwakking.	1.
Wonde.	1.
Bezetting op de borst. . .	2.
De Steen.	1.
Slijmziekte.	1.
	102.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	3	8.
Beneden het jaar.	19	7	26.
Van 1 tot 10 jaar.	12	9	21.
» 10 » 20 »	»	»	»
» 20 » 30 »	5	2	7.
» 30 » 40 »	5	6	11.
» 40 » 50 »	4	2	6.
	50—	29—	79.

	Mann.	Vr.	Tot.
Transport.	50.	29.	79.
» 50 » 60 »	»	2	2.
» 60 » 70 »	5	4	9.
» 70 » 80 »	5	5	10.
» 80 » 90 »	1	1	2.
» 90 » 100 »	»	»	»
	61—	41—	102.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 13 *Augustus*, door den Notaris C. J. NAGTGLAS.

N°. 1. Een Huis, Erf en Grond, aan de Westzijde van de Twijnstraat, wijk B. N°. 176. *Verkocht* voor *f* 3300.

N°. 2, 3 en 4. Drie Woningen, nevens den anderen op de Werf, aan de Oostzijde van de Oude Gracht, wijk B. N°. 162, 162 A en 164. *Verkocht* voor *f* 1950.

Den 27 *Augustus*, door den Notaris J. G. BUDDINGH.

N°. 1. Een Heerenhuis, Erve, Grond en Tuin, aan de Westzijde van de Oude Gracht, wijk B. N°. 60. *Verkocht* voor *f* 9000.

N°. 2. Een Plaisiertuin, met steenen Koepel, gelegen over het Maliehuis, wijk I. N°. 322. *Verkocht* voor *f* 2085.

Denzelfden datum, door den Notaris N. DE GRAAF.

N°. 1. Een Perceel Land, groot 4 Bunders, 55 Roeden, 40 Ellen, onder Westraven, gemeente Jutphaas. *Verkocht* voor *f* 2100.

N°. 2. Eene Kamer of Woning, met Erf en Grond, binnen Utrecht, aan de Westzijde van den Achterweg, wijk A. N°. 154. *Verkocht* voor *f* 245.

HENDRICK DE KEYSER.

HENDRICK DE KEYSER.

(MET AFBEELDING.)

Het is een aangename pligt, de verdiensten onzer voorvaderen te herdenken, en zoo veel mogelijk, naar waarde te vermelden. — Dubbeld belangrijk worden deze voor ons, zoo zij in onze Provincie of Stad hunnen oorsprong of bloei gehad hebben; en daarom lust het ons den hoog beroemden man te gedenken, aan het hoofd dezes vermeld, en in het kort de waarde van zijne werken, als Bouw- en Beeldhoukundige te overwegen. Ofschoon bekend in de geschiedenis der schoone kunsten, door zijne groote bijdragen tot het maatschappelijk nut; zoo deelen wij echter in het bijzonder belang der verdiensten van Hendrik de Keyser, omdat hij in Utrecht het eerste licht aanschouwde.

Bij onderscheidene schrijvers bestaat een aanmerkelijk verschil in den tijd zijner geboorte, en vooral van zijn overlijden: immers bij J. Kok, Vaderlandsch Woordenboek, vinden wij hem geboren in het jaar 1565, en overleden in 1631 (1); doch het komt ons vóór, dat Kok het leven der Schilders van Karel van Mander (2) heeft gevolgd, alwaar het geboorte-

(1) Dit sterfjaar 1631 is ook verkeerd opgenomen in het algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen door G. Nieuwenhuis, en moet zijn 1621. Zie aldaar.

(2) Uitgave van Jacobus de Jongh, 2e deel 8>. Amsterdam 1764. pag. 60. Dit is in eene noot van de Jongh opgenomen en niet van van Mander selven. — Tot onze bevreemding vonden wij niets van de Keyser geboekt bij F. D. Fiorillo in zijne Geschichte der Zeichnenden Künste, welke Schrijver anders vrij naauwkeurig is geweest in het opsporen van groote mannen.

jaar aldus voorkomt, doch het overlijden op 1621 is geboekt: men kan dus veilig het aangehaalde jaar 1631 bij Kok voor eene drukfout aannemen; te meer, dewijl de dag van het overlijden in alle overige berigten juist is, en de andere misrekeningen uit dezelfde bron zullen zijn voortgevloeid. Wij voor ons zullen het meest aannemelijke volgen, en wel het levensberigt hetwelk vóór een bouwkundig boek over de werken van de Keyser (1) tien jaren na zijnen dood uitgegeven, geplaatst is, welk werk niet alleen is geschreven onder het oog van zijnen zoon Pieter de Keyser, maar onder dat van Cornelis Dankerssen, welke laatste bijna al die werken onder zijn opzigt heeft uitgevoerd, en alzoo voor eene geloofwaardige bron kan worden aangenomen.

» 't Leven van Mr. Hendrick de Keyser, in zijn leven
» Bouwmeester der wijtvermaerde Koopstad Amsteldam."

Na dat over de bouwkunde in het algemeen is gehandeld, zoo vervolgt het aldus. » So sal met allen welvoeghelyk zyn alhier
» oock mede eenighsins te verhalen 't leven van den ghenen.
» welken desen onse tijdsche gebouwen in 't bysonder als Va-
» der heeft geteelt. — 't Welk wy hier vorens hebben te doen.
» doch niet naer de waerde van zyne verdiensten, maer een-
» voudig en kort, en maer voor den vreemden en die zyns
» gantsch onbewust zyn, en geen kennissen en hebben: want

---

(1) *Architectura Moderna*, ofte bouwinge van onsen tijd, bestaende in verschyde soorte van gebouwen, soo gemeene als bijsondere, als Kercken, Toornen, Raedhuijse, Poorten, Huijse, Graven, en dergelijke Gestichten, staande soo binnen deze Stad Amsteldam als elders, alle gedaen bij den zeer vermaerde en vernuften Mr. Hendrick de Keyser, Beeldhouwer en Bouwmeester der Stat Amsterdam, en in weesen gebracht bij den zeer ervaren Cornelis Danckerts, Mr. Metselaar en Bouwmeester der voorsz. Stadt enz.

Tot Amsterdam bij Cornelis Danckerts van Seevenhoven, wonende in de Kalckton bij de Reguliers-tooren 1631. (in fol. met platen.)

» onder zyne Burgeren zyn de daden, werken, namen en be-
» kendheyd noch alle soo versch en van soodanige achtinghe,
» dat myn ongeoeffende Penne de genoeghsaemheyd van dien,
» aldaer niet en soude konne bereycken." Verder » dese onse
» vermaerden Konstenaer Mr. Hendrick de Keyser, welcke
» beydes so konstigen Beeldhouwer als Bouwmeester is geweest,
» is geboren binnen de Stadt Uytrecht, welcke Stadt in ouder-
» dom gheenighe verre of by gelegen Steden in dese landen en
» wyckt, maer in 't alghemeen voor een der oudste van dese
» gheheele land-streeke word geacht;" Vervolgens » onsen
» Konstenaer dan is gheboren geweest in 't jaar ons Saligh-
» makers 1567 (den 15 Mei) syn vader die genaemt was Cor-
» nelis de Keyser (1) is geweest een Kistemaker, en 't
» schijnt wel, of door sulckx te weten de schrynwerckingen
» welke onder 't Bouwen als saecke der werckinge behoort,
» onse Konstenaer mach eerst toegangh tot de Bouw-konste
» ghekregen hebben, of andersins door de konstliefde des
» vaders toegestiert, of oock wel door eygen genegendheid en
» overeenkomingen met dier konste mach aangeraeckt zyn:
» Voorts onder zyne meesters is wel de voorneemste geweest
» de vader van Abraham Bloemaert (2), Schilder tot
» Uytrecht, zynde een Beeldhouwer, by de welke onsen Key-
» ser in de bouwkunst dapper heeft toegenomen, en seer heeft
» gevordert: bovendien is hy ook in 't Beeldhouwen seer
» uytnemende geworden, ende gantsch vast in 't Bootseren,
» deur 't welcken hy ook in so goeden, en meerdere achtinge

(1) Kornelis Dirkzen de Keyser, overleden 2 Febr. 1623, zijne moeder Cornelia Hubertje van Nijkerken uit den edelen stam van Nijkerken, overleed te Amsterdam 15 Maart 1622. Zie Hoogstraten, groot algemeen Woordenboek op het woord Keyser, en J. Kok, Vaderlandsch Woordenboek.

(2) Deze, Kornelis Bloemaert genaamd, was een kunstig Beeldsnijder, Bouwkundige, en Ingenieur, is geboren te Dordrecht. Zie Schilderboek van Karel van Mander 1604. 4°. pag. 297.

» is gekomen als ymand van zynen tyd, volgens 't welke hy
» oock in 't jaar 1594, zynde nu een man vast in de 27
» jaren, tot Bouwmeester der wydt vermaarde Koopstadt Amsterdam is aangenomen, seker een schoone en gewenschte
» saecke voor zyn konste; hebbende vermits den aanwas, toenemen en vergrooten van dese bloeyende Stadt, rechte gelegenheyd en volle stoffe om in zyn konste, vermits de ervaeringe te vorderen en toe te nemen, 't welck hy sich oock
» dapper heeft bevlytigt, en in verscheyde wercken die hy
» gedurende zyn 27 jarige dienst heeft bewesen en betoont,
» en heeft binnen desen voorschreven tyt menigte van gebouwen, so gemeene als bysondere af gevaardigt, en vele groote
» wercken gedaan, van dewelcke binnen Amsterdam de voorneemsten wel zyn (1) de Zuiderkerk, de Beurs, de Jan

(1) In het werk Vies des Architectes par M. Pingeron, vinden wij bijna alle de volgende werken aan Cornelis Dankers de Ry toegekend, het geen aldaar verkeerd is opgenomen; dewijl vermelde Dankers over die werken als *Overste Metselaar* der stad Amsterdam, heeft gestaan onder de Keyser, en met hem alle deze werken heeft gemaakt, zijnde in 1631, » een man van goede en hoogen ouderdom hebbende 69 » jaren, doch niet te min nog een vast man en als nog in sijnen » dienst en overste meesterschap vervolghende, zijnde als tegenwoordig, boven de gewoonlijke werken der Stadt besich met de » volvoeringen van de Wester-Kerk en derzelver Toorn, over » welken onsen Bouwmeester (Hendrik de Keyser) gestorven » is.'' Zie 't leven van Cornelis Dankerssen, in het Voorberigt van het reeds gemelde werk van de Keyser, *Architectura Moderna* enz. pag. 8. Het is ook deze Cornelis Dankers de Ry, dien wij hier in het voorbijgaan, gedenken en waarvan Pingeron getuigt: » Dankers *fut le premier qui trouva le* » *moyen de bâter des ponts de pierre sur les grandes rivieres,* » *sans gêner le cours de l'eau; il en fit l'épreuve sur le Amstel,* » *qui a deux cents pieds de large.''* Zie *Vies des Architectes anciens et modernes par* M. Pingeron, *Capitaine d'Artillerie et Ingenieur au Service de Pologne*, Tom. Second pag. 184. Par. 1771. 8°.

» Roompoorts-Toorn, Haerlemmer-Poort, Noorder-Kerk, en de
» Wester-Kerk, over de welcken hy gestorven is, doch van de
» gene die hy buyten Stads gedaen heeft, zyn des Princen van
» Orangiens graf, en Stadhuys te Delft wel de voorneemste,
» boven desen heeft hy noch een ontallycke menigte van min-
» dere en bysondere gebouwen, en Burgershuysen voltrocken,
» aen welcke alle zyn groote vlyt, en vaerdigheyd blyckt.
» Eyntlyck hy is tot groote schade voor de konst in den jare
» 1621 den 15 May binne Amsterdam, in 't 54 jaer zyns ou-
» derdoms deser wereldt overleden, hebbende alvorens omtrent
» een maendt het bedde gehouden, en aen de koorts sieck ge-
» weest, hy is in alles een pryswaerdigh man en wonder vly-
» tigh en wacker in zyn konst geweest, en heeft door desel-
» ve oock soo hooge en meerdere achtinge bekomen, als wy
» niet en weten dat yemandt voor hem gehadt heeft, en seker
» hy is den genen geweest door de welcke de konstige Bou-
» winge in veel manieren is herresen en opghekomen, sulckx
» dat de konst door zyn vlydt bynaer als tot een ghewoonheyd
» geraeckt is, en is door sulckx by de Konstenaren van synen
» tyd seer in achtinge en met allen wel ghewillet geweest, en
» heeft onder andere seer gemeensame kennisse ghehadt met
» den konstrycke en seer vermaerden Goltius, als ook met
» Abraham Bloemert tot Utrecht, en sonderlingen met den
» wonderen Cornelis Ketel, alle schilders van grooter ver-
» maertheyd. Voorts is hy een man geweest in zyne manieren
» niet groots, heel goetaerdigh en vreedsaem, en gansch wil-
» ligh en bereydt om yder met zyn konsten en wetenschap
» behulpig te zyn, en voort te helpen; waer door hy dan by
» allen lieden van meerder en minder staets, seer is bemint
» geweest. Oock is hy geweest een sonderling liefhebber van 't
» Vaderlandt, en de Godsdienst gansch toegedaen; en voorts
» in 't geheel een man van goeden Burgerlicken leven. Hy is
» gehuwd geweest (1), en heeft naer gelaten vier sonen en

(1) Met Bayke Pieters; zie Kok, Vaderlandsch Woordenboek, op het woord Keyser. Deze Bayke Pieters zijne

» twee dochters, de oudste van de sonen ghenaemt Pieter de » Keyser, nu een jonghman op 't beste van zyns levens, » welcke in des vaders boesem in de bouwkonst is opgequeeckt, » en desselfs voetstappen ten hoogsten beyvert, en na treedt; » bediend als nu het Bouwmeesterschap in de plaetse zynes » overleden vaders, den welcke hy oock in 't selve ampt ge- » volght is. Den anderen soon Thomas de Keyser, dewel- » ke al hoewel mede der Bouwkunste onderwesen en heel kun- » digh, volghens 't gene van hem te zien, heeft zich 't eene- » mael tot de schilderkonst begeven, in dewelcke hy niet min » dan zyn ouder broeder, sich een soon van sodanigen wacke- » ren vader bewyst te zyn; sulcx dat het schynt even als » hadden onsen Bouwmeester zyne naerkomelingen de konst » als een erfdeel naergelaten."

Dus verre dit eenvoudig verhaal, naar den stijl van dien tijd in alle opregtheid ter neêr gesteld; wij hebben gemeend geene meerdere juistheid aan zijn levensberigt te kunnen geven, en hetzelve genoegzaam in deszelfs geheel gevolgd.

De geestige dichter Jan Vos heeft in zijne lijk- en grafdichten het volgende ter zijner gedachtenis en roem geschreven:

» Hendrick de Keyser die 't Prinse graf gemaakt heeft.
» Mit dat de doodt bevond dat Keyser door zijn handt
» Zijn beelden leeven deedt, wierp zij hem hier in 't zandt.
» Maar hij is te vergeefs aan 't Y in 't graf gedreeven.
» Door 't Prinse graf te Delft zal Keyser endloos leven (2).

Uit dit alles zien wij duidelijk, dat onze de Keyser tot die mannen behoort, welker bezit een land zoo zeldzaam te beurt valt, en die door hunne hooge kundigheden, de vrucht-

Huisvrouw is overleden den 19 November 1621. Zie den reeds vermelden D. van Hoogstraten, die aldaar mede opgeeft, dat uit den van het groot getal nakomelingen van het mannelijk en slechts drie die denzelfden naam voeren, nog in leven zijn: en dat gevolg in 1733.

(2) Zie alle de gedichten van Jan Vos, Tweede deel, Amsterdam 1726. 4to. pag. 180.

ten inoogsten van talenten, waarvan helaas zoo menig tijdvak heeft braak gelegen, en waarin men zijnen toevlugt moest nemen tot vreemden met die bekwaamheden, om in dit gemis te voorzien. Echter heeft ons vaderland de eer dat hetzelve in vroegere tijden, vooral wat schoone kunsten betreft, aan bijna alle rijken van Europa geniën heeft opgeleverd.

Hendrik de Keyser is voor ons land geweest, wat Leon Baptiste Alberti voor Italien, Pierre Lescot voor Frankrijk, en Inigo Jones voor Engeland geweest is, hebbende de bouwkunde ingevoerd op die verbasterde wijze, en naar de proportien der antieken zoo ver hun bekend was, en naar Vitruvius bewerkt, en de verbasterde Gothische wijze van bouwen, welke alstoen bijna geheel in gebruik was door den wansmaak van dien tijd, verbannen. Alberti in Italien met een natuurlijk genie, en omgeven met de beste voortbrengselen der Romeinen, Lescot en Jones, welke die landen der oudheid bezochten, hebben zoo vele middelen voor gehad, om hun ontwaakt genie te vormen, als onze Keyser heeft gemist, om zich op gelijke hoogte te stellen; want nergens is ons gebleken, dat hij uitlandig geweest is; doch hiervan later.

Wanneer men de kunstvoortbrengselen beschouwt van zijnen tijd, zoo kunnen wij ons thans niet met den toen heerschenden smaak vereenigen, maar » geheel iets anders (1) toch is het, » een kunstwerk te beschouwen in het afgetrokkene en het dan » te vergelijken met andere van vroeger of later tijd, om den » voortgang of het verval der kunsten uit te vinden en te be» palen; of een kunstwerk te beschouwen in dat daglicht, » waarin het, tijd en plaats in aanmerking genomen, moet » worden gesteld," en zoodanig moest men de werken van dien tijd beoordeelen; en » Hij keurt het vreemde niet goed » omdat het vreemd, noch het vaderlandsche omdat het » vaderlandsch is (2)."

---

(1) Theorie der schoone kunsten enz., door Biedel en van Alphen, Tweede deel, pag. 310.

(2) Ibid. pag. 311.

Wij zullen in het kort de werken vermelden, welke door onzen de Keyser zijn vervaardigd en het reeds vermelde werk van Hendrik de Keyser volgen (1).

De Zuiderkerk en toren is een der eerste gestigten door onzen de Keyser gemaakt, waarvan de eerste steen werd gelegd door den zoon van den Burgemeester Bicker in 1603. Deze kerk en toren doen eer aan zijne bekwaamheden, en Claas Bruin (2) laat zich over dezelve aldus hooren.

De Zuidertoren rijst, dat heerlijk bouwsieraad,
Daar Keysers schrand're geest in speelt, die noit vergaat
Zoo lang de teeken- en boetseerkunst blijft in wezen.

De Noorderkerk, waarvan de eerste steen is gelegd door den oudsten zoon van Mr. Cornelis Dankerts, Bouwmeester, 1620, en welke veel kleiner is dan de Zuiderkerk.

De Westerkerk en toren, waarvan de eerste steen is gelegd door Willem de Vrij in 1620, en welker gedaante en ordonnantie meer bevalligs bevat dan de bovenstaande; immers de kroon van den toren blijft ten allen tijde eene vernuftige vinding en doelmatige versiering, te gelijk tot roem der stad.

De Walekerkpoort in de Hoogstraat omtrent het Oostindische huis.

De Jan Roompoorts- en Regulierpoorts-toren, de eerste op het Singel 1616 en de andere 1619 gesticht, aan het einde der Kalverstraat (nu Munttoren genaamd.)

De Haarlemmerpoort, welke van eene goede bouworde is voor dien tijd; de eerste steen is gelegd door den Burgemeester Sebastiaan Egbertsz in 1615.

De Prinsen Hofpoort, op de Fluweelen of Oude Zijdsvoorburgwal.

De Nieuwe-Zijds schoolpoort, vol geestige vindingen en meer anderen van dien aard, als ook groote bijzondere gestichten, Burgergebouwen enz.

---

(1) Zie het reeds aangehaalde werk, Architectura Moderna enz.

(2) Kleefsche en Hollandsche Arcadia, door Klaas Bruin en L. Smidt, Amst. 1730. 8vo. p. 3.

De Beurs, welke door de Keyser is gebouwd; zij had slechts vijf en twintig jaren gestaan, toen men besloot dezelve te vergrooten, en in den tegenwoordigen staat te herbouwen (1). Ofschoon door hem gebouwd, is zij waarschijnlijk niet van zijne vinding, ten minste in zijn levensberigt staat zij wel beschreven als door hem gebouwd, maar verder in het werk komt geene afbeelding voor, zoo als van al het andere hetwelk zijne eigen vinding is, en door hem gebouwd. Daarenboven is de Beurs van Londen, na den brand van 1666, wel onder het beheer van Sir Christopher Wren door een Mr. Nicholas Hawkesmoor zijn' pleegzoon gebouwd, of herbouwd, doch wordt niet opgegeven als tot de vinding van Wren te behooren (2), daar de beurs aldaar het eerst is gesticht op eigen kosten van Sir Thomas Gresham in 1569, naar het model van die te Antwerpen (3), en die van Antwerpen, welke weder is verbouwd na den brand aldaar van 1583. Zoo blijkt het klaar, dat deze drie gebouwen, welke als uit eene gedachte zijn voortgevloeid, de een voor den anderen tot model hebben gediend, en bij gevolg, die, welke vóór den brand van 1583 te Antwerpen heeft gestaan, het oorspronkelijk plan is geweest, zoowel voor Amsterdam, als voor Londen.

Verder het Stadhuis te Delft, na den brand van 1618, waartoe onze de Keyser werd geroepen, in 1619 begon hij den bouw die in het jaar 1620 geheel was voltrokken. Dit gebouw behoort tot de reeds meer beschaafde in de bouwkunde van dien tijd, en is merkbaar van den besten tijd van dezen Meester, zijnde de smaak in alles nog zoo gehecht aan de gebroken lijnen, de gekromde en gekrulde zamenstellingen, dat men daaraan alleen genoegzaam de tijdvakken der kunst kan

---

(1) Zie Wagenaar, Bes. van Amsterdam, 2e stuk. pag. 30.

(2) Zie Samuel Leigh, Pictur of London; en J. Britton and A. Pugin, the public buildings of London, 1825 Vol. 1. p. 290. alwaar Mr. Ed. Jerman als bouwmeester opgegeven wordt.

(3) Zie Hume, History of England, vol 5. pag. 503. London 1767. En, universal biography, bij Lempriere aldaar op Gresham; alsmede Leijdsman der stad. Antwerpen, pag. 17.

bepalen. Zoo is het duidelijk op te merken, dat op de helft der 17e eeuw de smaak voor de bouwkunde zich eenen strengeren regel heeft voorgeschreven, en wel nadat Pieter Coucke van Aelst, schilder van Zijne Keizerlijke Majesteit, het groot bouwkundig werk van Sebastiaan Serlio in vijf boeken had uitgegeven, uit het Italiaansch, in de Nederduitsche taal (1), » en" zegt Samuel van Hoogstraten, » heeft » door zijnen arbeijd de kennisse der bouwkunde eerst in deze » landen begin genomen (2)." Eindelijk komen wij aan het gedenkteeken en de graftombe van Prins Willem van Oranje. » Hij toch was de stichter van het Praalgraf, door een dank» baar volk voor den Vader des Vaderlands opgerigt (3)." aan hem hebben wij een waarlijk schoon gedenkteeken te danken, hetwelk in zijnen tijd met de beste van Europa konde wedijveren. Velen hebben gevraagd, zoo als Niemeijer (4), » waarom de bouwmeester in éénen adem, dood en leven » heeft willen vereenigen? Want hoe schoon en wel uitge» voerd het bronzen standbeeld van den held ook moge we» zen, het voegde beter in den tempel van den roem, daar » het genoeg was hem hier liggende af te beelden, als of » hij uitrustte van zijnen moeijelijken levensweg." Hoe oordeelkundig en leerzaam de werken van Niemeijer zijn, kunnen wij deze aanmerkingen maar zoo niet ruimschoots aannemen, zonder de zaak in haren oorsprong te overwegen; want het is juist het oogmerk van den bouwmeester geweest, en zeker met overleg van de H. H. Staten geschied, hetzelve

(1) Van de Architecturen Sebastiani Serly tenterende van Geometrie overgeset uyt d'Italiaensche in Nederduytsche sprake, door Pieter Coucke van Aelst, doen ter tyd schilder der Keyserlyke Majesteyt: te Amsterdam bij Hendrick Laurensz, 1616. in 5 boeken folio *met houtsnee prenten.*

(2) Zie inleiding tot de Hoogeschool der Schilderkunst enz., door Samuel van Hoogstraten, Rotterdam 1678, quarto. pag. 127.

(3) Zie Collot d'Escurij, Hollands roem. 1e Deel p. 32.

(4) Zie Niemeijer's Beobachtungen. pag. 181.

zóó in te rigten, dat het, én als gedenkteeken voor zijnen roem, én als praalgraf voor den Held van den Staat moest worden voorgesteld. Tempels aan den roem gewijd vóór groote Vaderlandsche mannen (Pantheon's) hebben wij niet, en al had men ook in de kerk twee afgescheidene zaken gebouwd, elk afzonderlijk, zoo als zulks elders wel plaats vindt, dit zoude dezelfde aanmerking niet wegnemen, en standbeelden op publieke plaatsen was toen nog geheel in onbruik, en tegen den geest onzer voorvaderen; doch ter zake. Wanneer men vóór het gedenkteeken staat, midden in het schip van de kerk op eenen behoorlijken afstand, is het geheel zoo als men kan wenschen, en men ziet Vader Willem op den triomftroon tusschen de vrijheid en de geregtigheid, met eene bazuinende faam achter zich, om zijne glorie te verkonden. Wanneer men dan nadert, en zich juist op zijde midden vóór het graf plaatst, vindt men op eene behoorlijke verwijdering, alles weder in die orde, zoo als eene tombe of praalgraf vereischt, zonder den levend voorgestelden Held te zien; en waarom zoude men zich niet plaatsen op een standpunt hetwelk een kunststuk vereischt, om welstandig en volgens de bedoeling gezien te worden. Indien de geleider aldaar, het publiek zoodanige inlichtingen gaf, zoude de zaak door velen regt worden begrepen, om aan wensch en verwachting te voldoen; want duizende gewrogten zijn er in de wereld, welke een juist en natuurlijk oordeel niet kunnen doorstaan, en die echter door de gewoonte voor schoon en goed zijn aangenomen, zonder grondige overwegingen. Hoe werden dikwijls tijd en plaats op de schouwburgen uit hun verband gerukt, zoodat het bij een eenvoudig nadenken geheel belagchelijk was, en echter als gewoonte en smaak van dien tijd voor gezag door het publiek werd erkend!

De bouwmeester heeft wijsselijk het hoofd van den liggenden, tegen den troon of de zitting, van den zittenden Willem geplaatst, om voor te komen dat zulks niet te gelijk op een van de bepaalde gezigtspunten zoude hinderen; men ziet dus al wandelende, dit gevaarte overhoeks, en alzoo twee voorstellingen te gelijk, en wil men op dit alleen afgaande zijn

oordeel vellen, of wel op het gezag van anderen; dan eindigen wij en zeggen met Langier: » *La connoissance des regles » n'est interdite à personne quoique l'execution ne soit don- » née qu'à quelques uns. Qu'ils ne m'opposent point des » autorités respectables sans être infaillibles* (1)."

De verdere praalgraven enz., welke bij sommige schrijvers voor zijn werk doorgaan, zijn ons niet gebleken van hem te zijn: immers in de beschrijving van Delft (2) vinden wij, dat Hendrik de Keyser, » het lijstwerk, de tropheën, en den zeeslag," aan de tombe van Marten Harpentz. Tromp zoude hebben gemaakt, welke in 1653 is overleden, alzoo 32 jaren na onzen de Keyser. Hier zal echter Pieter de Keyser zijn oudste zoon gemeend zijn, welke meer van deze tombes en gedenkteekens heeft versierd en gemaakt; gelijk voor de Staten van Vriesland die fraaije grafstede voor Graaf Willem van Nassau (3), kort na den dood van zijn vader; en evenzoo zal het waarschijnlijk gelegen zijn, met die van Piet Hein, Jacob Wassenaar enz. (4). De Keysers naam was algemeen, zoodat bijna alle voorname zaken betrekkelijk de schoone kunsten aan hem werden opgedragen. Zelfs » na het wisselvallig lot van het Standbeeld van den Grooten » Erasmus te Rotterdam besloot de Regering in het jaar 1621 » om op stadskosten een derde van koper of metaal te doen » vervaardigen, en" dus vervolgt Scheltema. » Men handelde » hierover met den beroemden Keyser, te Amsterdam woon-

(1) Essai sur l'Architecture par F. Laugier, C. J. Paris 1755. pag. 6.

(2) Beschrijving der stad Delft, in folio, te Delft bij Boitet, 1729. pag. 209.

(3) Zie daarvan de beschrijving en afbeelding, op naam van Pieter de Keyser als vervaardiger, in het reeds vermelde werk van Hendrik de Keyser, Architectura moderna enz.

(4) Zie van Eijnden en van der Willigen, Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst, deel I, pag. 24, welke mede deze werken aan zijnen zoon Pieter de Keyser toekent.

» achtig, en weldra werd het kontract gesloten; — en alzoo is het » kunststuk ontstaan, waarop onze Natie met reden roem draagt. » Wij vermeten ons geenszins hetzelve als kunstwerk te beoor» deelen; dan de houding, en vooral die der handen met het » boek, is ten allen tijde beschouwd als een meesterstuk van » gietkunst, ook om de dunheid van het blad. De aanmerking » dat het beeld niet op Erasmus geleek, vermits deze een man » was van zeldzame kleinheid, fijn en tenger, kunnen wij niet » beoordeelen, dan de kunstenaar had zeker de vrijheid, om hier » bij niet naar het leven te werk te gaan, en een grooteren » maatstaf te volgen" (1). Velen hebben aanmerkingen gemaakt, maar men moet de omstandigheid en plaats overwegen, en men zal het gevoelen hieromtrent welligt toestemmen, dat alle standbeelden of gedenkteekenen, aan den roem en de deugd gewijd, zoodanig moeten geplaatst worden, dat men dezelve afgetrokken kan beschouwen, om het gevoel van den aanschouwer te verheffen, en alzoo te doen medewerken, met het doel der stichtingen. Zoo is het niet gelegen met dat van Erasmus, hetwelk meest altijd omringd is, met die woelingen, en onaanzienlijke bedrijven, welke men zoude kunnen uitdenken, om een tegenovergesteld gevoel te verwekken, als hetgeen hierboven tot een vereischte is opgegeven, en alzoo verliest het Standbeeld veel van den eersten indruk, welken het bij den aanschouwer moest doen geboren worden, en zoude, alware het tienmalen beter en schooner gevormd, aldaar niet meer uitwerking hebben op den aanschouwer, dan wanneer dit welgemaakte beeld op eene waardiger plaats, zoude verwekken.

Daar, waar verder in ons vaderland zulke kunstvoortbrengselen bestaan, welke eene Europische bekendheid hebben om derzelver voortreffelijke schoonheid en zeldzaamheid; daar herhalen wij, heeft de Keyser zijne hooge bekwaamheden mede toegebragt; wij bedoelen het zeven en twintigste glas (2) in

(1) Geschied- en Letterkundig Mengelwerk van Mr. Jacobus Scheltema, 1 dl., 1ste stuk. pag. 105.

(2) Volgens het boekje, *uitleggingen der Goudsche glazen*, en J. Walvis, *Beschrijving der stad Gouda*, deel 11, pag. 81;

de St. Janskerk te Gouda, voorstellende den Phariseër en den Tollenaar. Voor dit glas heeft Hendrik de Keyser de teekening gemaakt, en de doorzigtkunde is daarbij beter dan in de andere stukken waargenomen; het glas is geschilderd door Cornelis IJsbrandt Gussens, en door de stad Amsterdam in 1597 aan de vermelde kerk geschonken.

Dusverre de Keyser's werken vermeld, wien het mogt gebeuren in die eeuw te schitteren toen de Genie naar waarde werd geschat, en het zeldzame daarvan te regt werd begrepen. Want aldus lezen wij nadat hij zich » te Amsterdam had nedergezet, » werd hij haast zoo beroemd, dat Hooft in zekeren brief den » derden April des jaars 1607 uit Leiden aan hem geschreven, » hem noemt *een eere van zijn Vaderland, 'T welk bij de » nazaten zijne werken zou gebruiken, tot de voornaamste » getuigen van zijn tegenwoordig geluk* (1)," en wel te regt heeft Hooft het vervolg des loopbaans van de Keyser voorzien, toen hij dezen brief schreef, zijnde hij toen reeds dertien jaren bouwmeester van Amsterdam geweest. Het was deze die over den smaak der Bouwkunde konde oordeelen, welke de Keyser in zijn vaderland heeft ontgonnen, en welke die schoone regelen en gedaanten bevat, die Hooft in Italien en elders had waargenomen, en voorzeker in zijn vaderland gaarne wenschte gevolgd te zien. Wij hebben nergens vermeld gevonden dat de Keyser andere landen heeft bezocht; doch het zoude ons bevreemden, dat een man van zoo veel genie en ruime middelen, niet uitlandig zou geweest zijn, al ware het dan ook in rijper leeftijd, om alzoo aan zijn Genie te voldoen, welke zich alsdan het meest verheft, zoo zij gewrochten van andere Genien kan ontmoeten, te meer daar het destijds

---

doch het 28e glas, in de beschrijving der Goudsche glazen, door de Lange van Wijngaarden, pag. 44.

(1) Wagenaar, Beschrijving van Amsterdam, III stuk, bl. 258. in folio. 1765. Verwijst ons aldaar in de noot tot Hooft's brieven, no. 61, doch in de uitgave van G. Brand komt dezelve niet voor.

zoo algemeen was onder de beoefenaren der schoone kunsten, dat het meer vreemd was niet te Rome te zijn geweest, dan zelfs jaren buiten lands te hebben doorgebragt. Zoo deze veronderstelling echter zonder grond mogt zijn, dan rijzen zijne verdiensten te meer, zoo als wij boven reeds hebben aangemerkt.

De werken van de Keyser welke nog bestaan, te beoordeelen naar de thans gevorderde beschavingen der ware en schoone leerstellingen van de bouwkunde dezes tijds, zoude onjuist zijn; wij doen hem regt wedervaren, wanneer wij ons maar verplaatsen in zijne eeuw, en dan zal men met de deskundigen van dien tijd eenstemming zijnen lof vermelden: zoo als Cornelis de Bie in zijn *Gulden Kabinet van de Edele vrije Schilderkunst*, als deze zegt: » Hier van gheeft claer » getuygenis den meest befaemden en roemruchtigen Hen» drik de Keyser, den welcken in syne tydt tot Amsterdam » veel wonder uitwerckinghen van Architecture heeft in 't licht » gebracht," enz. en besluit zijn levensberigt met het volgende: » reden dan syn deze dat Poësis tot lof van den groot » achtbaren Hendrik de Keyser om syn vernuftheyd en » ervaren wetenschap in de Architectuer sou moghen seg» ghen dese veersen aldus:"

Roempt Amstel vry met reën op al de wonder werken
Die in het trots gebouw van Huys, Paleys, en Kerken
Te sien syn, met vermaeck, vol aenghenaeme schoont
Die elk Architectuer in haer volmaecktheyd thoont.
Als u de Keyser heeft door konsten naerghelaeten,
Daer noch al menich jaer u Musa van sal praeten,
Bezonder op 't Stadthuys van Delft, en ander meer
Waeraen de Keyser heeft bethoont syn hoochste eer,
Een eer die door de faem noch lanck sal blyven dueren
Soo langh jet overblyft van d'opghemetste mueren
Daer dese Architect den Inventeur van is,
En vinder van 't gebouw vol eel ghesteltenis.
Van eel Beeldthouwery ghesneden naer het leven,
Die aen het werck de oogh en meest verciersel gheven

Dat syn figuren die ghelyck het leven staen
En schynen jeder een door gheest te spreken aen,
T'sy heel oft bas relief, viercanten en ovaelen
Uitspronksels, parcquement in 't welfsel van de saelen
En ander aerdicheyt van Marmor, hout, oft steen
Die van de Keyser oock seer wonder syn ghesneèn
En connen van de pen soo grooten lof niet kryghen
Zoo als het werck verdient, daer soil' (?) voor moet swyghen
Die berst wanneer hy hoort verheffen 's Keysers Naem
Daer meerder als myn pen van roempt d'Hollantsche Faem (1).

En zoo kunnen wij ook niet voorbij gaan de: Lofsonnet op de dood van Mr. Hendrik de Keyser, achter zijn levensberigt geplaatst in het reeds meer aangehaalde werk *Architectura Moderna.*

Gebouwen sprakeloos, die Amsterdam verciert
En schynt als wonderen in 't oogh der vreemdelingen;
Gy toont dat Keysers breyn is waerdigh gelauriert,
Meer als myn sanghgodin, met haer gedicht kan singen,
Nochtans dat *Atropos* niet mene dat zyn lof
(Door 't korten van haer draet), de aerd heeft ingeswolgen.
Soo langh Prins Wilhelms Tomb bewaert is voor het stof,
So sal de Faem syn lof met haer trompette volgen,
Zyn handen rusten wel, het lyf is afgheleeft;
En d'aerde t'edel Breyn tot spys genooten heeft.
Gelyckse deed' van hem die d'Iliades dichte,
Doch nimmer sy de eer der konstenaren erft,
Die opwaeckt meer en meer, hoe wel het Lichaem sterft,
En toont dan opentlyck de waerheyd eerst in 't lichte.

De opdragt van het meer aangehaalde werk werd aan Burgemeesteren enz. der Stad Amsterdam gedaan, door Cornelis

---

(1) Het Gulden Cabinet van de edele vrij Schilderconst, enz. door Cornelis de Bie, Antwerpen bij Juliaen van Monfort 1662 4o. pag. 460.

Dankertsz van Sevenhoven, waar in hij zegt, » soo » hebbe ik uwe Hoogheden dit Boeck, inhoudende de voor- » naemste konstige gebouwen onses Volckrykende Amsterdam, » verselt met eenige der voornaemste onser buursteden, alle » gedaen by den wydt beroemden en vernuften Mr. Hendrik » de Keyser, in syn leven uwer E. E. geliefden dienaer, » en Bouwmeester der genoemder Stadt, onderstaen op te dra- » gen, en toe te eygenen, enz."

Dus verre het geen wij hebben kunnen opsporen omtrent onzen beroemden Stadgenoot, en wij hopen, dat deze weinige regelen een voorloopig berigt mogen zijn, zoodat zich daardoor misschien nog meerdere, min algemeen bekende berigten van dezen kunstenaar mogen opdoen (1).

» Het afbeeldsel van H. de Keyser is door Cornelis » Ketel bij andere kunstvrienden, levensgroote in olieverw ge- » schilderd, onder de gedaante der twaalf Apostelen, met Christus » aan tafel zittende; maar afzonderlijk is het geschilderd in

(1) De Keyser komt ook voor op eene gedrukte naamlijst der kunstenaars, welke in deze stad geboren; of na verkregen burgerregt in het St. Lucas-gild zijn ingeschreven, en welke lijst gevoegd is achter: *kort verhaal ter elucidatie voor de Heeren Leden van de Commissie van kunsten en wetenschappen*, bijeen verzameld uit de notulen, door den Heere van der Puijl enz.; uitgebragt in de vergadering van 23 Dec. 1806, — waarin de Keyser op het jaar tal 1621 volgt, als toen ingeschreven zijnde, het welk onwaarschijnlijk voorkomt; ten 1. daar hij den 25en May 1621 is gestorven, na meer dan eene maand bedlegering te zijn geweest, ten 2en., dewijl de Keyser, zoo hij vroeger lid van het St. Lucas-gild was geweest, alsdan bij de leden souden aangeteekend zijn geweest, welke in 1611 bij de scheiding van het Sadelaers-gild zijn geboekt; en 3en. hebben wij in het notulen-boek van het Schilders- of St. Lucas-gild, sedert 1611 den naam van Hendrik de Keyser niet gevonden; zoodat wij van meening zijn, dat de Keyser, zoo die ingeschreven is geweest, zich reeds lang vóór dien tijd als leerling zal hebben doen inschrijven, welke notulen wij niet weten of zij nog bestaan, en bijgevolg deze zaak niet kunnen beslissen.

» 1621 door Theodorus de Keyser, die waarschijnlijk een
» zijner vier zonen was, en in het koper gebragt, door Jonas
» Suyderhoef, waarop het volgend puntdicht, waarschijnlijk
» door Vondel, gemaakt is (1)."

Hier leeft die leven gaf aan marmer en metaal,
Yvoir, albast en klei, dies laat zich Utrecht horen:
Is Rome op Keyzers prat en keyzerlyke praal,
De Keyzer van de kunst is uit mijn schoot geboren.

Het hier voor geplaatst afbeeldsel van Hendrick de Keyser hebben wij gevolgd naar het gemelde Gulden Cabinet van Cornelis de Bie, dewijl wij niet in de gelegenheid waren de prent van Suyderhoef hiertoe te gebruiken.

C. K.

---

(1) Zie meer gemelde van Eijnden en van der Willigen, deel I. pag. 25.

Nijverheid.

EUROPESCHE ZIJDE EN ZIJDEFABRIJKEN.

(Vervolg van pagina 360.)

Tot het ander gedeelte van het onderzoek naar de opkomst, bloei en voortbrengselen van de zijdefabrijken, en de daarmede in verband staande teelt overgaande, vatten wij, den door de vermelding van de oprigting, aankweeking en begunstiging derzelven in deze stad afgebrokene draad weder op, en moeten naar het voorgestelde doel der behandeling, thans onze beschouwing rigten op de europesche zijde. Onder den naam van levantsche zijde, worden verstaan alle zoodanige, welke men door den levantschen handel, van Aleppo, Tripoli, Saïde, Smirna, Constantinopel, Salonika, eenige eilanden van den Archipel enz. verkrijgt, waaronder zich dan ook vele soorten van persische zijde bevinden, die door de karavanen naar die havens gebragt worden: zelfs van Bengalen, wordt de zijde over Bagdad en Bassora naar Aleppo, en ook naar Damaskus vervoerd; van Saïde ontvangt men voornamenlijk *chouf* of *chousfet* zijde, ook Barutine, Tripoline en Saijdavi. De Bajas of Pajassezijde is eene zware zilverkleurige zijde van Haleb, die voornamelijk dienstig is voor de goud en zilver galonfabrijken te Genua en Lijon. De Tripoline

is eene goede ruwe witte zijde uit Sijrie, die naar Marseille, Genua en Livorno verzonden wordt, en men tot dezelfde einden als de *Castravane* bezigt. De choufet-zijde is fijner dan de Tripoline, neemt even als de siciliaansche en die van Messina, eene zeer schoone kleur aan, en wordt vooral tot het vervaardigen van zijdenstoffen aangewend. De Barutine, uit den omstreek van Barut, is of wit of citroengeel. De witte soort gaat insonderheid naar Lijon, waar zij tot zware stoffen en boorden dienen moet; de gele wordt voornamelijk naar de kusten van Barbarije gezonden. Sataliazijde noemt men eene soort, naar den naam van deze, aan de karamansche kust in klein Azie gelegene plaats; dezelve is minder in kwaliteit dan de Barutine, en wordt gedeeltelijk naar Lijon en naar de barbarijsche kust, maar voornamelijk naar Turkije verzonden. Saijdavi is eindelijk eene ligte soort van sijrische zijde, welke vooral tot galons wordt gebezigd.

In Constantinopel, alwaar mede een groote zijdehandel plaats heeft, vindt men ook vele Brussiazijde uit klein Azie, ook adrianopelsche en bulgarische. Die van Brussia is de beste, en doorgaans treft men aldaar groote voorraden derzelve aan. Deze zijdesoort is meestal wit, fijn, en zeer zacht; niet slechts worden daarmede, de talrijke zijdefabrijken van een gedeelte van Azie, Constantinopel en het eiland Chios verzorgd, maar ook die van Haleb en Damaskus, en zoo groot is de voorraad die er steeds van aanwezig is, dat van dezelve dikwerf jaarlijks met europesche schepen, nog voor eene geldswaard van

circa 2 tonnen gouds naar Europa wordt vervoerd. De Franschen hebben te Brussia een eigen handelhuis, en de Engelschen zenden derwaarts hunne factors, om de voor hunne Fabrijken benoodigde Brussiazijde optekoopen; zelfs kooplieden van Algiers en Tunis, komen naar die stad, om aanzienlijke inkoopen te doen.

De heerlijke omstreken van Nicodemoë en Nicea, de gewesten tusschen den Olijmpus en de zee van Marmora, zijn overdekt met witte moerbezieboomen, die met de teederste zorg en oplettendheid worden gekweekt. Te Adrianopel bevinden zich eene menigte van zijdemolens, op welke de zijde uit de omliggende landstreek, als ook uit Bulgarie, bereid wordt. De beste zijdesoorten komen van Zagora, Tschirpan en Kizanlik; de tweede soort van Haskin of Haskeni, en wel meestal in kortere strengen. Vóór den laatsten russisch-turkschen oorlog, is deze zijde voor den handel van Constantinopel van groot belang geworden, en wel bijzonder sedert vele inwoners van Brussia zich aldaar gevestigd, de aankweeking van den moerbezieboom bevorderd, en de zijdeteelt tot eenen aanzienelijken tak van welvaart opgevoerd hebben. Aan de andere zijde van den Donau is deze teelt minder voorspoedig, zoo als ook in de Krim, doch zij wordt aldaar door de russische Regering op alle mogelijke wijze ondersteund, en verkrijgt allengskens eene grootere uitgebreidheid. In vele omstreken van den Kaukasus, vooral in de aan de russische heerschappij onderworpen landen van Imirette, van Kastalinien en Kachet, wordt door de inwoners zelven vele ruwe zijde gewonnen. In Salonika wordt meerendeels thessalische

zijde verkocht, van welke het kanton Sagora de grootste hoeveelheid opbrengt. Dit kanton bestaat uit 24 dorpen; het klimaat is aldaar zoo zacht, de lucht zoo zuiver, dat in dit gewest de zijdewormen in kamers, die aan alle zijden open zijn, geteeld worden Het is te bejammeren, dat de inwoners aldaar geene genoegzame oplettendheid in acht nemen, met opzigt tot de soort van moerbeziebladen met welke zij de zijdewormen voeden; als ook, dat zij zich nog geene goede behandeling en bewerking der zijde hebben eigen gemaakt; ware dit zoo, dan voorzeker zoude hun produkt tot de allerschoonste zijdesoort kunnen worden opgevoerd.

De zijde, die in den Archipel, vooral op de grieksche eilanden, gewonnen wordt, is meest bekend onder den naam van turksche zijde. De gezegende plaats gevondene omkeer op dien klassieken bodem, en de vestiging aldaar van een zelfstandig koningrijk tot herstel van het aloude Griekenland, geeft regt om ook de afschaffing dezer (het aandenken der vernedering met zich voerende) benaming te verwachten; dezelve ging nogtans ook veel onder den naam van levantsche zijde.

Het eiland Cijprus, tusschen klein Azie en Sijrie gelegen, oudtijds door ongemeene vruchtbaarheid en zacht klimaat beroemd, ook wegens deszelfs vele praalgebouwen, en den aan Venus gestichten prachtvollen en kostelijken tempel vermaard, had voormaals eene voortreffelijke en zeer uitgebreide zijdeteelt, uit welke eene aanzienlijke hoeveelheid witte zijde naar Marseille, Nimes, Lijon, Venetie en Genua, bene-

vens vele gele zijde naar Constantinopel verzonden werd. De uitvoer aldaar heeft meermalen jaarlijks 20,000 balen elk van 300 ponden, en derhalve uit meer dan zes millioenen ponden bestaan. De voornaamste markt voor dezelve is te Famagusta. De vlokzijde maakt ook een deel van dezen handel uit. De natuurlijke witte zijde van de fijnere soort, wint men omstreeks de genoemde plaats en in de kwartieren van Carpasso; de zwavelkleurige en lichtgele komt van Cijtherea, en de donkere en oranjegele van Pafo. Men koopt de zijde aldaar, zoo als de landlieden daarmede aan de markt komen, namelijk, ongezuiverd; de commissionair echter, laat haar voor rekening zijner commitenten vóór de afzending zuiveren, hetwelk een afval van 12 a 15 percent veroorzaakt.

Het eiland Chios of Scio, zoo wreedaardig door de Turken schier uitgemoord, beoefende de zijdeteelt als eenen der voornaamste takken van deszelfs volksbestaan. Deze teelt maakte ook den grootsten rijkdom van dit heerlijk eiland uit; terwijl de daaraan verknochte bezigheden meestal door de grieksche vrouwen en kinderen werden verrigt. Zelfs in de tijden hunner grootste verdrukking, beliep de jaarlijksche zijde opbrengst dezer eilanden nog dikwerf tot 30,000 ponden. Het eiland had ook eene menigte voortreffelijke zijdefabrijken, en fabrijken voor fluweel, damast enz., welke goederen steeds eenen zeer grooten aftrek hadden op Azie, Egijpten, de afrikaansche kusten enz.

Op het eiland Tenos, een der vermaarde cijcladische eilanden, is de zijde evenzoo het hoofdprodukt der nijverheid. De hoeveelheid die men er-

wint, is zeer groot, en het is bijna ongeloofbaar, met welk eene teedere zorg en oplettendheid, de zijdewormen aldaar door de vrouwen en meisjes verpleegd worden; de kousen enz., welke van deze zijde gebreid worden, vinden huns gelijke niet, in sterkte en duurzaamheid. De vrees, die men voedt, dat de invoer derzelven de europesche fabrijken te veel zoude benadeelen, is oorzaak dat zij veelal in den handel zijn onbekend gebleven.

De zijde van Therma, Lino, Zea, (of Zia) acht men overigens de voortreffelijkste te zijn van den geheelen Archipel; die van Andras, Caristo, Volo enz. is van minder deugdzame kwaliteit, en dient alleen tot het vervaardigen van vloerkleedjes enz.: meer geacht is de zijde van Samos, doch deze komt weinig voor. De candiasche zijde (of die van het eiland Candia) vindt als naaizijde eenen grooten aftrek op Lijon.

De italiaansche zijdesoorten vallen zeer onderscheiden. Een groot gedeelte derzelve is nogtans zeer goed, en over het algemeen genomen, ook onontbeerlijk voor de europesche fabrijken. Doch in weerwil der zoo schoone luchtstreek, voor de zijdeteelt zoo bijzonder geschikt, wordt dezelve in Italie geenszins allerwege met die zorg beoefend, welkers behartiging zij zoo zeer verdiend. Het apenijnsch gebergte, een groot deel van het Genuesche, de zeekusten, de Campagna di Roma, de omstreken van Livorno, Pisa en een groot gedeelte van het koningrijk Napels, zijn nog zonder zijdeteelt.

De plaatsen waar deze handel en nijverheidstak gedreven wordt, zijn het Piemontesche, het Milane-

sche, de omstreken van Bergamo, Vicenza, Verona, Reggio, Modena, het Parmesaansche, Romagna en Marca Anconitana, ook Florence, Etrurië en Lucca, Calabrië en een gedeelte van het eiland Sicilië.

Van alle deze zijdesoorten is de piemontesche organsijnzijde de fijnste en voortreffelijkste; zij heeft eenen zeer schoonen glans, en wordt ook het beste toebereid. Het Parmesaansche levert jaarlijks meer dan 700,000 en Nizza 200,000 ponden zijde op. Die van Novie wordt wegens hare fijnte, gladheid van draad en schoonheid van kleur zeer geroemd, en zelfs veelal met de chinesche zijde van gelijke waarde geschat.

Ons bestek duldt niet, dat wij wegens de spaansche en portugesche in het zuiden, en wegens de pruissische en russische zijde in het Noorden van Europa, in bijzonderheden treden, hoewel ieder dezer landen genoegzame stof tot de erkentenis opleveren, dat de zijdeteelt en zijdehandel, even gelijk in Frankrijk en Engeland, waarvan vroeger (D. I. pag. 222 en 223) grooten invloed op de volkswelvaart uitoefenen.

Er blijft ons dus over, om na het korte overzigt van de zwitsersche en de aan de Rhijn-Provincien gelegen zijdefabrijken, welke met onze Manufactuurhandel het meeste in betrekking staan, de voornaamste voortbrengselen van de belangrijkste der opgenoemde fabrijken op te geven; om weder terug te komen, op de bengaalsche en chinesche zijde als grondstoffen, welke beide soorten, bij het gemis der eigene aankweeking van de zijdewormen, voor onzen handel en nijverheid in het vervolg de meest voordeeligste kunnen worden. De zwitsersche zijdefabrijken, zijn tot

eenen hoogen graad van volkomenheid gestegen; voornamelijk is dit toe te schrijven, aan de gevolgen der groote staatsomwenteling in Frankrijk, waardoor vele hun vaderland ontwijkende fabrijkeurs, hunne bekwaamheden en industrie naar Zwitserland hebben overgebragt. In deze omstandigheid is ook alleen de oorzaak te zoeken, dat in het laatst der voorgaande eeuw in Zürich het aantal der zoogenaamde filatuurfabrijken zoo aanmerkelijk is toegenomen; door behulp van voortreffelijke werktuigen, wordt in dezelven de ruwe italiaansche zijde gehaspeld en getweerad, en tot organsijn-, tram, naaizijde enz. bereid. Behalve een aantal kunstrijke zijdenstoffen worden in Zwitserland te Arau, Zöffingen, Bazel, in het Waadland, in het kanton Lucern de beroemde zijdenlinten geweven, van welke het vertier zich over geheel Europa heeft uitgebreid. In het Engelberger dal en te Geisau wordt zeer veel floret en galet zijde gekamd en bereid, en levert derhalve dit bedrijf in die plaatsen, voor vele menschen een genoegzaam middel van bestaan op. Het is belangrijk de consumptie te vernemen, welke alléén door de in, en om Bazel gevestigde zijdenlintfabrijken, in de ruwe zijde gemaakt wordt: een voor ons liggende brief van een aldaar gevestigd handelhuis, maakt melding, dat, volgens de eigen opgave der beëedigde Sensalen (makelaars) zij jaarlijks meer dan 1800 balen zijde aan de fabrijkanten verkoopen. Het overtreft echter nog het stoutste denkbeeld, dat zich van het nut der zijdeteelt maken laat, door van de uitgebreide elberfeldsche en crefeldsche fabrijken te gewagen. Eene enkele van dezelven, (en zoo bestaan

er meerdeven) betaalt jaarlijks een half millioen nederlandsche guldens aan arbeidsloonen. Onder de voortbrengselen derzelven munten vooral uit, de nagemaakte Oost-Indische zijdedoeken, op de Frankforter- en Leipziger- missen als ook in Frankrijk zoo zeer gezocht. De zijdenstoffen van Crefeld vinden zelfs een groot vertier in Amerika. De Heer Hönighaus, deelhebber van een der voornaamste handelhuizen aldaar, heeft in 1797 en 1798, den grondslag gelegd tot den bloeijenden staat van dezen nijverheidstak in zijne vaderstad, zoodat aldaar, met de omliggende streek, door middel der zijdefabrijken tien of twaalf duizend menschen hun onderhoud vinden.

Voordat wij nu onze aandacht vestigen, tot de opgave van de in de voornaamste fabrijken vervaardigde stoffen, is het alleenlijk belangrijk op te merken, welk een groot aantal soorten van zijde, bij de zijdefabrijken gebezigd worden.

Bij het weven van zijdestoffen gebruikt men voor den ketting de zijde van Bergamo. Tot de damasten wordt, uithoofde van derzelver bijzondere sterkte en zuiverheid, de beste soort, zijde van Turin, cantesiaansche, piavasche of bolognesche zijde aangewend. Tot den inslag bezigt men de tramzijde van Milaan, de italiaansche poolzijde, de bengaalsche zijde, de bijsoorten van Aleppo en de levantsche zijde. Chinesche voor de witte kleuren, of ook wel de levantsche Brussia zijde, die echter niet zoo gelijk van draad is.

Tot het geheel van zijde geweven stoffen behooren de *triumphanten*, met gebrocheerde en gebloemde

gronden, die grootendeels naar Rusland, Polen, Armenië, Smirna, Konstantinopel, enz. verzonden worden; de *met goud en zilver gebrocheerde mutsenstoffen*, voor geheel Duitschland, Hamburg, alsook naar Smirna; de *Ras de Sicile* voor Hamburg, Zweden, Rusland, den geheelen Elzas en Lijon; de *hollandsche Damasten* voor Zweden, Hamburg en geheel Duitschland; en de *Meubel-Damast*, waaronder rijk met goud en zilver gewerkte stoffen voor vesten enz., naar de Oost-Indien en de oostersche vorsten, waarvan wij straks nog bijzondere melding zullen maken.

Onder de *half zijden en half linnen stoffen* telt men de volgende; namelijk *gebrocheerde mutsen*, atlas, met en zonder grond voor Munsterland, Hanover, Hamburg, Koppenhagen enz.; gebrocheerde voor kleederen veel voor Bremen, Hamburg en Zeeland; half zijden stoffen met *bouquetten*, voor de hoofdkappen van de noordhollandsche vrouwen; half zijden *droguet* voor Munsterland, Hamburg, Denemarken, Zweden, enz.; *satijn met bouquets voor mutzen*, naar Frankfort, Brunswijk, Polen, enz., *Ras de Lijon* tot overtrekken van korfbetten, alleen naar Zeeland.

Men heeft ook nog de *half zijden* en *half katoenen stoffen*, waaronder behooren: de gestreepte atlassen voor dameskleedij in Holland; en de *gragammen*; en eindelijk komen de *half zijden en half wollenstoffen* in aanmerking. Zij bestaan in gestreepte atlassen voor dames winterkleeding; effene en met figuren doorwerkte *drosinen* voor Luxemburg, Braband en den Elzas, ook naar de Meijerij van 's Hertogenbosch, alwaar zij *straminen* genoemd worden.

De zijdemanufacturen te Lijon, welke wij alleen noemen, verdeelen zich in twee hoofdbewerkingen, als:

1.) De *effene*, *gladde* of *enkele* weefsels, (*le plein ou uni.*) Tot deze behooren de onderscheidene soorten van taffen, atlas, sergien, moor, fluweel enz.

2) De *gefatsoeneerde* en *gebrocheerde* stoffen, onder welke de rijke damasten, gebrocheerde taffen, droguettes, peruviennes, prussienes, fond d'or et d'argent, gerekend worden. Hiertoe behooren mede de hollandsche nabootsingen van zware en zeer rijke Oost-Indische stoffen, van welke te Lijon, de patronen verbeterd en verveelvuldigd zijn geworden; men vindt van dezelven de Cirsaka's, Karanka's, Batavia's en vele andere soorten.

Voor de *gebloemde* stoffen worden in Lijon, tot fraaiheid van teekening, en bewerking geene kosten nog moeite gespaard. Het doet de bewondering ten top stijgen, wanneer men de voortreffelijk bearbeide priesterversierselen van zijdefluweel, kunstig met goud en zilver doorweven, gadeslaat. Onze nederlandsche Handelmaatschappij heeft jaarlijks eene commissie van het gouvernement, op een zeker getal stukken zijdefluweel van allerlei kleuren, rijk met goud en zilver bewerkt, welke als geschenken dienen moeten voor eenige bevriende Rajahs en Opperhoofden in de Oost-Indien; ofschoon deze stukken nog geene 20 Nederlandsche ellen (16 a 17 Fransche aunen) lang, en maar ½½ Fransche aune breedte hebben, kost elk stuk bijna *f* 500. Bij de beschouwing en behandeling van deze commissien, is het ons dikwerf met smart voor den geest gekomen, hoe wij thans aan vreemde natien

zulke gewillige schattingen moeten brengen, daar de Handelmaatschappij genoodzaakt is, (met uitzondering van de goud- en zilver-mooren, die te Haarlem vervaardigd worden) bij volslagen gebrek aan inrigtingen bij ons, tegen hare grondstelling, zich van vreemd fabrijkaat te voorzien; dewijl bijna alles wat er van zijdeweverijen bestaan heeft, te niet is. Het stadje Naarden pleeg daardoor het bestaan te vinden, en in Haarlem alléén zijn in de 17de en 18de eeuwen, *drie a vierduizend* weefgetouwen, tot het weven van zijdestoffen aanwezig geweest. Het is waar, de wisselvalligheid der mode, en het sedert eenige jaren zoo aanmerkelijk toenemen van katoenen kleederdragten, hebben natuurlijker wijze op de zijdefabrijken eenen zeer nadeeligen invloed moeten uitoefenen, doch in Frankrijk maken dezelven desniettemin, nog altijd een der gewigsten takken der nationale nijverheid uit. Wij treden dus, — met den wensch van de verwezenlijking der verwacht wordende uitbreiding, die onze handel en nijverheid door de vestiging van een nieuwen tak voor volksbestaan, ten gevolge van het aanknoopen van verbindtenissen in de Oost-Indien, ontvangen kunnen, — nu bepaaldelijk ten opzigte van bengaalsche en chinesche zijde in eenige bijzonderheden, waardoor men met kwaliteiten, kenmerken, pakking enz. de noodige bekendheid bekomt, om in die soorten ondernemingen aan te vangen.

De hoofddeugd van de bengaalsche zijde is zuiverheid, dat is vrij van strikken of knoopen, onder de engelsche manufacturiers *foul* (vuil, slordig) genaamd. Men noemt voorts gelijkheid van draad als het tweede

kenteeken van beste kwaliteit; dan daar beide met elkander in verband staan, moeten even als dit bij meerdere zaken het geval is, deze gebruikelijke termen sijnonijm gehouden worden.

Om de zuiverheid goed te kunnen beoordeelen, doet men het best de strengen te openen, en met den rug naar den dag te staan, opdat men in de rigting van het vallende licht de uitstekende einden van een handvol zijde kan beschouwen. Hierdoor zal men gemakkelijk de vuiligheden ontdekken, die er in aanwezig zijn, met een weinig toeleg zal een ieder weldra in staat wezen, om een juist coup d'oeil te hebben, en over dit voornaam vereischte der bengaalsche ruwe zijde goed te kunnen oordeelen.

De verschillende soorten van fijnte en grofte, onderscheidt men door de letters A.B.C.; zijde van 4 tot 5 cocons wordt gemerkt A N°. 1; van 6 tot 8 cocons A N°. 2; van 8 tot 10 cocons B N°. 1; van 10 tot 12 cocons B N°. 2; van 12 tot 14 en 16 tot 18 cocons B N°. 3; van 18 tot 20 cocons C N°. 1; van 20 tot 22 cocons C N°. 2; en van 22 tot 24 cocons enz. C N°. 3. Alle filatuurzijde, of in de factorijen gehaspelde, is onder genoemde sorteeringen begrepen, maar die welke de inboorlingen, met de hand haspelen, is veel grover en wordt onderscheiden door de letters A.B.C.D.E. Men verlieze bij de vermelding dezer letters, nogtans niet uit het oog, dat de zijde van het een of het ander district, aanmerkelijk met elkander verschilt. Om eenige plaatsen, waaruit dezelve het meest wordt aangevoerd, in hare betrekkelijke waarde onderling te leeren kennen,

merken wij aan, dat de filatuurzijde van *Comercolly* van alle letters de beste is, die van *Radnagore* of *Cossimbuzar* in ieder letter minder, en van *Bauleahs* weder minder, en zoo vervolgens.

De waarde van de ruwe bengaalsche zijde, moet geenszins naar de glansrijkheid der kleur beoordeeld worden. Velen bedriegen zich hierin; waarom het des te noodiger is hier tegen eene waarschuwing te ontvangen. Dat deze eigenschap geen noodzakelijk vereischte is, blijkt, wanneer men nagaat dat het verwen, hetwelk de zijde voor de bewerking tot eenige stoffen ondergaan moet, dadelijk den glans wegneemt. Zijde van een eenigzins doffer aanzien, valt doorgaans zuiver en gelijk, dat voor den manufacturier de beste vereischen zijn; integendeel ontbreken aan de zijde, die dezulke in kleur overtreft, dikwerf deze wenschelijke hoedanigheden. De onzuivere zijde (*foulsilk*) is in het weven telkens bij de strikken of knoopen aan afbreken onderworpen, hetwelk derzelver bearbeiding voor den werkman moeijelijk en onaangenaam, en voor den fabrijkant schadelijk maakt.

Eindelijk moet een commissionair, die men de inkoopen van ruwe bengaalsche zijde laat verrigten, zorgvuldig toezien, dat de pakking naar behooren geschiedt, om op de reize aan geene inwendige beschadiging onderworpen te zijn. Wanneer dezelve los gepakt is, schaven de buitenzijden van de strengen tegen elkander, en de zijde ziet er uit als of zij met een pennenmes afgesneden was, waardoor zij bijna geene waarde meer heeft. Om deze wrijving voor te komen, moeten de balen dus zoo digt en stijf, als mogelijk gepakt worden.

Een gebrek, dat meest bij alle particuliere aanvoeren plaats heeft, en waarvan zelfs de balen der engelsche O. I. Compagnie niet geheel vrij te spreken zijn, is voorts, het pakken van meer dan eene kwaliteit in dezelfde baal: dit geeft bij een artikel als de zijde, een groot nadeel voor de koopers, of de aanvoerder maakt er eene slechte rekening bij, wanneer zich de gebruiker natuurlijk op de minste kwaliteiten, die er in de baal voorhanden zijn, het meest in de prijsbepaling regelt.

Omtrent de chinesche ruwe zijde valt aan te merken, dat op het navolgende dient gezien te worden: dezelve, moet mooij helder wit zijn, doch niet roomkleurachtig, en vrij van wankleurige draden; in vergelijking van de italiaansche zijde, mogen dezelven op het oog ongelijk zijn, (daar dit geen gebrek, maar de eigenschap van de chinesche zijde is); ruwheid in het gevoel, is echter een bewijs van slechte kwaliteit. De Chinesen hebben dikwerf de gewoonte hunne beste zijde met geringe te vermengen, en doen dit zeer behendig in het midden der strengen, hierom kan men niet te naauwkeurig zijn in het openen en nazien derzelven; als ook nog op de dubbelde banden te letten, waarmede zij de strengen vastbinden; deze bandjes mogen niet zwaarder vallen, dan 1 Tale gewigts (*); bovendien moet men de droogte

(*) Een *Tale* of *Tail*, gelijk de Portugezen die noemen, en bij de Chinezen *lyang* geheeten, is 3,75 Ned. looden; 16 *lyangs* zijn 1 catti, iets zwaarder dan de cattis op Batavia in gebruik, waarvan 100 de Picol van circa 58 Ned. ℔ uitmaken, 1 catti zijde op Ceijlon is 20 strengen.

onderzoeken, daar de Chinesen bekend staan, de zijde vooraf op eene vochtige plaats te brengen, om de zwaarte te vermeerderen; behalve de schade, die men dus aan het gewigt heeft, loopt men nog gevaar van bederf en wankleurig worden der zijde, gedurende de reis. China kan voor het land gehouden worden, dat de meeste zijde oplevert, deszelfs inzameling is eene onuitputbare bron van het volksbestaan; met uitzondering van de geringste volksklasse, is ook ieder inwoner er mede gekleed.

Mogt nu deze onvolledige, en toch zoo veel mogelijk verkorte afschetsing van de zijdefabrijkage in deszelfs oorsprong, uitgebreidheid en nut, bij de beschouwing van het voordeel, dat uit de behartiging van de gegeven narigten en wenken te wachten is, de werkdadige belangstelling opwekken, om zoowel zich de ruwe zijde als grondstof, door onzen O. I. handel te verschaffen, als ook voornamelijk, in het aankweeken der zijdeteelt bij ons; waaromtrent in het Tijdschrift van Mei 1835 het een en ander gezegd is geworden, tot bekendmaking met hetgeen hiertoe reeds in meerdere provincien van ons Vaderland, en ook in ons midden wordt aangewend.

De Heer R. Dufour, inwoner dezer stad, aan wiens onvermoeide pogingen tot het aankweeken van witte moerbezieboomen, te regt ook weder dit jaar in het verslag van de Gedeputeerde Staten der provincie Utrecht, aan de algemeene provinciale Staten, vereerende hulde gedaan is, houdt zich niet slechts, gelijk in het boven aangehaalde nummer (*) vermeld

(*) Zie deel I. bladz. 225 a 227.

werd, bezig met het planten van deze boomen, maar ondervindt een ongemeen gelukkig gevolg met het zaaijen derzelven; zoodat hij vele planten laat overbrengen, naar zijne kweekerij bij de Bilt. Tot een afdoend bewijs van het welslagen zijner onderneming verstrekt, dat er in 1835 niet meer dan twee boomen van de zestienduizend gestorven zijn.

Deze voorspoed met den witten moerbezieboom, welke in onze provincie bij uitstek voordeelig schijnt voort te komen, is zeer gunstig geweest op het aankweeken der zijdewormen. De Heer Dufour heeft in het vorige jaar 15,000 cocons, (popjes of tonnetjes) voortreffelijke zijde ingezameld; doch daar er tot het afhaspelen van dezelven, bij ons geene fabrijken of inrigtingen bestaan, is hij verpligt geweest, die naar buitenslands te zenden, om afgehaspeld te worden en de zijde aldaar te doen bewerken en weven. Hoe moet dit den vriend des vaderlands leed doen, dat dus het geheele doel van deze ontluikende onderneming, namelijk de bevordering der inlandsche Nijverheid, met het daarmede in verband staande bijzonder voordeel van den eigenaar, langs dien weg geheel verloren gaat; en hoe wenschelijk is het niet, dat men ernstig bedacht wordt, om in onze stad of provincie, zulk eene fabrijk op te rigten. Het daarstellen van eene groote werkplaats voor de zijdewormen, in de nabijheid der moerbezieboomen, zoude aan de vermenigvuldiging van den arbeid zeer veel toebrengen, daar het aan den Heer Dufour nog steeds vele uitgaven veroorzaakt, om de moerbeziebladeren tot voeding van zijne zijdewormen, naar deszelfs kweekerij bij de stad

te doen vervoeren. De onderneming der zijdeteelt verdient ten volle de ondersteuning en aanmoediging van dezulken, die tot dat einde eene vereeniging van middelen zoude willen daarstellen: bij voorbeeld door eene compagnie, even gelijk nog zeer onlangs te Leijden met het oprigten van eene grofsmederij het geval is geworden. Dit voornemen, om velen van de behoeftige volksklasse brood te verschaffen, heeft bij besluit van Zijne Majesteit van 7 Sept. j. l. Hoogstdeszelfs goedkeuring mogen erlangen. Het kapitaal van deze naamlooze maatschappij, waarvan de bedoeling is het versmeden van oud ijzer en het daaruit vervaardigen van zwaar en ander ijzerwerk, is gesteld op ƒ 200,000, verdeelt in 200 aandeelen van ƒ 1000; met bepaling dat er aanvankelijk voor ieder aandeel niet meer dan 10 percent zal behoeven gestort te worden, en naar mate het noodig zal zijn, het ontbrekende. De duur van de overeenkomst is 25 jaren; evenwel kan de ontbinding der maatschappij plaats hebben bij een verlies van 90 percent van het kapitaal.

Hoe nuttig konde eene dergelijke vereeniging niet zijn, tot het aankweeken van den moerbezieboom, het voortteelen van zijdewormen en de fabrijkage van het spinsel enz.? de overweging hiervan, en de hoop om eenige voorname ingezetenen, aan welken de welvaart van behoeftigen belangrijk genoeg voorkomt daartoe iets van hunne kapitalen, en zeker niet zonder voordeel te besteden, noopt ons, in een volgend nummer, tot de nadere ontwikkeling van het in verschillende opzigten groot voordeel, dat er gelegen is in het uitvoeren van een ontwerp als dat van den Heer H. B e r a i l te

St. Michielsgestel bij 's Hertogenbosch, provincie Noord-Braband, in 1830 door de eerste inteekening van Z. M. den Koning vereerd. Ditmaal besluiten wij met eenige opmerkingen voor ieder die dit onderzoek over de zijde leest, zij betreffen de verwonderingwekkende huishouding in de natuur. Wanneer men nagaat, dat alle de millioenen ponden zijde, welke in onderscheiden landen worden bijeengebragt, alléén het spinsel is van één soort van wormen, die slechts van ééne soort van voedsel leven; dat een once van deszelfs eijtjes wordt berekend 40,000 nieuwe zijdewormen op te leveren, en dat voor dit getal 900 à 1000 ponden moerbeziebladen tot voedsel benoodigd zijn: honderd volwassen moerbezieboomen rekent men 2000 ponden bladeren te brengen, zoodat daarmede 80,000 zijdewormen kunnen onderhouden worden: voorts schat men dat het spinsel van 30,000 zijdewormen ongeveer twaalf ponden zijde voortbrengt; — wat moeten er dan niet vele van deze insecten het leven ontvangen, om aan den mensch zulke hoeveelheden zijde te verschaffen?

(Het vervolg ineen later nummer.) P. W. L.

PAARDENMARKT.

Op *Maandag*, den 26 September 1836.

Kantoor	Catharijnepoort.	333	stuks.
»	Tolsteegpoort.	65	»
»	Wittevrouwepoort.	95	»
»	Waardpoort.	11	»
»	Roodebrug.	52	»
»	Vaartsche Rijn.	51	»
»	Ridderschapsvaart.	96	»
	Totaal	703	»

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN *'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*, ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
	767	60	z. w.	helder.
1 sept.	759	70	w.	idem.
	767	70	z. w.	idem.
	760	58	z. w.	betrokken.
2 id.	757^{5}	64	w.	regenachtig.
	756	62	w.	idem.
	764^{5}	55	w.	helder.
3 id.	763^{5}	62	w.	bewolkt.
	767^{5}	62	w.	iets betrokken.
	757	62	z.	regenachtig.
4 id.	752	70	w. z. w.	bewolkt, sterke wind.
	752^{5}	70	z. w.	idem.
	752^{5}	62	z. w.	eenigzins bewolkt.
5 id.	754^{5}	67	w.	regenacht., sterke wind.
	756	61	w.	betrokken, idem.
	753^{5}	56	z.	idem.
6 id.	753^{5}	62	z. w.	bewolkt, sterke wind.
	753	62	z. z. w.	regenachtig, idem.
	756	58	z. w.	betrokken.
7 id.	757	66	z. w.	bewolkt.
	757	64	z. w.	idem.
	758^{5}	57	w.	helder.
8 id.	758	64	z. w.	bewolkt.
	758	62	z. w.	helder.
	759	52	z. w.	iets bewolkt.
9 id.	759	67	w.	bewolkt.
	759	67	w.	betrokken.
	760^{5}	55	n. w.	eenigzins betrokken.
10 id.	759	62	w.	regenachtig.
	758	57	z. w.	regen.
	758	57	n. w.	regenachtig.
11 id.	760	52	n. n. o.	regen.
	759	52	n.	idem.
	759^{5}	50	z. z. o.	regenachtig.
12 id.	767	57	o.	idem.
	767^{5}	56	o. n. o.	iets betrokken.
	756	51	n. o.	bewolkt, sterke wind.
13 id.	757^{5}	51	o.	regenachtig, idem.
	761^{5}	53	o.	bewolkt.
	763	52	o.	regen.
14 id.	763	57	o.	bewolkt.
	764^{5}	56	o.	eenigzins betrokken.
	766^{5}	51	o.	iets betrokken.
15 id.	766^{5}	52	o.	betrokken.
	766	55	o.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
	765	52	o.	eenigzins betrokken.
16 Sept.	765^{5}	57	o.	zwaar bewolkt.
	765^{5}	57	o.	regenachtig.
	764	54	o.	idem.
17 id.	763	55	o. n. o.	regen.
	762	55	o. n. o.	regenachtig.
	761	57	o. n. o.	mistig.
18 id.	760^{5}	57	n. o.	eenigzins bewolkt.
	760	58	n. o.	helder.
	759	54	n. o.	betrokken.
19 id.	758^{5}	58	n.	idem.
	758^{5}	57	n.	eenigzins betrokken.
	760^{5}	50	n.	idem.
20 id.	760^{5}	55	n.	zwaar bewolkt.
	760	54	n.	eenigzins bewolkt.
	764	47	n. n. o.	iets betrokken.
21 id.	765	53	n.	zwaar bewolkt.
	766	50	n.	regenachtig.
	770	47	n.	iets betrokken.
22 id.	770^{5}	54	w. n. w.	eenigzins idem.
	768	52	w.	idem.
	764^{5}	50	z. w.	regen.
23 id.	762	55	w.	regenachtig.
	760^{5}	56	w.	regen.
	765^{5}	60	n. w.	betrokken.
24 id.	766	64	w. n. w.	bewolkt.
	766	62	n. n. w.	eenigzins bewolkt.
	766^{5}	58	w. n. w.	eenigzins betrokken.
25 id.	766^{5}	64	n. n. w.	idem.
	767	62	n. n. w.	iets bewolkt.
	767^{5}	60	w.	regenachtig.
26 id.	768	63	w.	betrokken.
	767^{5}	65	w.	idem.
	761	58	z. z. w.	iets bewolkt.
27 id.	760^{5}	68	w.	bewolkt.
	767	64	w.	betrokken.
	757	61	z. w.	reg. 's nachts onw. en reg.
28 id.	757	62	n. w.	eenigzins betrokken.
	756	61	n. w.	iets bewolkt.
	752	54	z.	regen.
29 id.	748^{5}	58	z.	idem.
	748^{5}	62	z. w.	regenachtig.
	749^{5}	55	z. w.	betrokken.
30 id.	749	56	w. z. w.	regen.
	749	52	w.	iets bewolkt.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

September 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.

	Geborenen.							Huwelijken.	Echtscheidingen.	Overledenen.	
	Getal.		waaronder: Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT.	82	72	5	4	5	8	3	38	»	58	51
AMERSFOORT.	17	11	1	»	»	3	»	5	»	11	2
WIJK BIJ DUURSTEDE.	3	3	»	»	»	»	»	3	»	1	2
RHENEN.	3	5	»	1	»	»	2	1	»	3	»
MONTFOORT.	3	4	»	»	»	»	1	»	»	1	2
IJSSELSTEIN.	11	2	1	»	»	»	»	2	»	6	1

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpeil.
1 September 1836.	5 el 07 dm.
15 ————	4 — 75 —
30 ————	4 — 55 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND SEPTEMBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 *September.*

Catharina Christina, D. van Petrus Marinus Jongeneel.

den 2 *September.*

Hendrik, Z. van Johanna van Bueren.

Hendrik, Z. van Gerardus Jansen.

Helena Adriana, D. van Christianus Johannes Baars.

Maria Margaretha Cesilia, D. van Hendricus Mol.

Petrus Johannes, Z., en Maria Susanna, D. van Hendrik Snoek.

Magdalena Philippina, D. van Johannes van Gulik.

Johan Jurrien Gerard, Z. van Cornelis Ett.

Arnoldus Gerardus, Z. van Joannes Dirriks Bouwman.

den 3 *September.*

Hein, Z. van Hein Marinus.

Dirk, Z. van Jan Gerd Jongeling.

den 5 *September.*

Dientje, D. van Nathan Salomon.

Hendrica, D. van Johannes Petrus van der Veer.

Frederik Willem, Z. van Ernst Hendrik Kock.

Johanna Elselee, D. van Wouter van Leeuwen.

Rijka Cornelia, D. van Dirk Hoogland.

Pieter Johannes, Z. van Maria Jansen.

Agatha Helena, D. van Hendricus Vermeulen.

Johan Hendrik, Z. van Hendrik Adolf Röttger.

Anna Aletta, D. van Willem Proper.

Hendrik, Z. van Hendrik van Oort.

den 6 *September.*

Hendricus Gerardus, Z. van Hendricus Bruins.

Marias Joost, Z. van Petrus van den Bosch.

Hendrica Anthonetta, D. van Hendrik van der Horst.

Pieter, Z. van Frederik Arenze.

Maria Jacoba, D. van Nicolaas Jan François Wersel.

den 7 *September.*

Johanna, D. van Gerardus van Dussenbroek.

Martina, D. van Johannes Mattu.

Evert Gerardus, Z. van Hendrik Blom.

Gerardus, Z. van Pieter Cornelis van Straalen.

den 8 *September.*

Abraham, Z. v. Gerrit van Luijn.

Wilhelmina Anthonia, D. van Marcelis van der Roest.

Jacobus Albertus, Z. van Hendricus Dominicus Lindsen.

Klasina, D. van Wilhelmus Oostveen.

den 9 *September.*

Catharina, D. van Arie van der Linden.

Anthonius, Z. van Johannes Nahuisen.

Everdita, D. van Jan Evers.

Maria Anthonia, D. van Pieter Verheijen.

den 10 *September.*

Jans, D. van Johannes van der Linden.

Berdina, D. van Theodorus Pisa.

Jan Andreas, Z. van Jan Andries Mulder.

Johannes Alexander, Z. van Hendrik van Dijk.

Eduard Rudolf, Z. van Jacob Oldenhof.

Wilhelmina Alida, D. van Johannes Cousijn.

den 12 *September.*

Gijsbert, Z. van Frederik Willem Gronert.

Wouter, Z. van Wouter Bomer.

Johanna, D. van Willem van den Hoek.

Willem Pieter, Z. van Willem Sparenburg.

Hendrik Johannes, Z. van Rutger Adrianus van Geelkerken.

Albert, Z. van Engelbert Willekes.

Johanna, D. van Jacobus de Ruiter.

Johan Christoffel Daniel, Z. van Johannes Christiaan Bangert.

den 13 *September.*

Teunis, Z van Maria Bijleveld.

Jeronimus, Z. van Jeronimus de Bruijn.

Jacobus, Z. van Arie van de Bildt,

Cornelis, Z. van Cornelia Emmelot.

Anthonie Gerrit, Z. van Anthonie van Dorsten.

Johanna Maria Wilhelmina, D. van Johannes David Eijtinger.

Pieter, Z. van Elias Lobel.

Maria en Elisabeth, Dochters v. Hendrik Chle.

den 14 *September.*

Hendrik Johannes, Z. van Pieter Jacobus Vermeulen.

Jacobus Johannes, Z. van Jacobus Vierbergen.

Adriana Johanna, D. van Ludovicus Hippolitus Hesselman.

Johann Fredrik, Z. van Herman Henrik Fasse.

Johanna Wilhelmina, D. van Hendricus Bijleveld.

den 15 *September.*

Cornelis Johannes, Z. van Cornelis van de Liefde.

Johannes Theodorus, Z. van Johannes van Tienhoven.

Anna Maria, D. van Hendricus Verhoef.

Alida Janna, D. van Johannes Gijsbert Fischer.

Hendrik Cornelis, Z. van Martinus Kennemans.

Aletta Maria, D. van Johannes Willekes.

Wilhelmina, D. van Lambertus van der Wurff.

Aletta Dederica, D. van Jacobus van Os.

den 16 *September.*

Johannes Petrus, Z. van Johannes van Rooijen.

Karel Frederik, Z. van Karel Frederik Voogt.

Paulina Constantina Petronella, D. van Johan Peterse Grolman.

Johanna, D. van Johannes Reinhart.

Pieter, Z. van Pieter de Marie.

Gerardus Johannes, Z. van Henkricus Versteegen.

Gerardus Wilhelmus, Z. van Theodorus van Rijn.

Gijsbert, Z. van Jacoba van der Meijden.

Alida, D. van Johannes Willem van Cleef.

François Marinus Henricus, Z. van Ernst Frederik Anthonie Johannes Hermiughuijsen.

den 17 *September.*

Wilhelmina Maria Louisa, D. van Henrich Georg Franz Nicolai.

Christiaan, Z. van Johannes Hendricus Palis.

Maria, D. van Gerardus Kuhne.

Geertruida Petronella, D. van Michael van Doorn.

Gerarda, D. van Eduard Johannes van Deventer.

Petronella, D. van Pieter van Beck.

Anna Elizabeth, D. van Hendrik Wagener.

Catharina Mechtelina, D. van Hubertus Poppes.

den 19 *September.*

Willem, Z. van Christiaan Wintershoven.

Hendricus Carolus, Z. van Carolus Lammers.

Dirk, Z. van Geertruij de Nijs.

Anthonie, Z. van Hendrik Hekman.

Evert Willem, Z. van Willem Barreveld.

Balthasar Theodoor Matthias, Z. van Johannes Balthasar Steiner.

Clasina Jacoba, D. van Johannes van der Burg.

Cornelis Franciscus, Z. van Cornelis Joolen.

Johannes, Z. van Cornelis Frankhuisen.

Helena, D. van Matthijs van Delden.

den 20 *September.*

Dirk, Z. van Anthonie van den Hoven.

Clara Rijnborg, D. van Anthonie Clarus Johannes van Eelde.

Hendrica, D. van Johanna Duijveman.

den 21 *September.*

Cornelia, D., en Johannes Z. van Theodorus Knippers.

Gijsbertus Matthias, Z. van Matthias Dragers.

Johanna, D. van Wijnand Godart.
Cornelis, Z. van Hermanus Steltenberg.

den 22 September.

Wilhelm Gustaaf, Z. van Johan Peter Bertram Carel Knipper.
Gijsbertus Adrianus, Z. van Petrus Jacobus de Bruijn.
Wander, Z. van Wander Beekes.
Cornelis Johannes Carolus, Z. van Wouterus Adrianus van Zijst.
Johan Josephus en Johannes Adrianus, Zonen van Johannes Blankert.
Jacobus, Z. van Teunis Hoetveld.
Arnoldus Jacobus, Z. van Albertus Cousijnse.
Coosje, D. van Dirk de Ridder.
Johan Albert, Z. v. Jan Aarinksen.
Cornelia, D. v. Cornelia de Klijn.

den 23 September.

Christina Willemina, D. van Maria Christina van Boxel.

den 24 September.

Carolina Frederica, D. van Carel Fredrik Dietze.
Maria, D. van Johannes Jacobus van Rijn.
Johannes, Z. van Johan Pieter Valentijn.
Josephus, Z. van Benjamin Bos.

den 26 September.

Geertruida Leena, D. van Pieter Alexus Coté.
Wijnanda, D. van Wilhelmus Christianus Wijnands.
Christina Johanna, D. van Johan Bernard Mollemann.
Anthonius Franciscus, Z. van Jacobus Koster.
Matthijs, Z. v. Hermanus v. Schaik.
Maria Johanna, D. van Adrianus van Dort.
Henrica Elisabeth, D. van Nicolaas Clement Osti.
Pieter, Z. v. Jantje van Berkel.
Geertruida, D. van Jean Pierre Asselman.
Anthonia Jacoba, D. van Johanna Verheij.
Anthonie Rudolf, Z. van Johannes Rudolf Ohl.

den 27 September.

Gerrit, Z. van Johanna Lit.
Helena Catharina, D. van Bart Vrieswout.
Hermanus Christiaan, Z. van Wilhelmus Johannes Knaake.
Anthonius Aloijsius Jacobus, Z. v. Jacobus Johannes La Maitre.

den 28 September.

Petronella, D. v. Johannes v Gent.
Anthonia, D. van Alexander van den Wildenburg.
Johannes, Z. van Jan Geldhoff.
Hendrik, Z. v Hendrik Goedhart.

den 29 September.

Jacoba Francina Wilhelmina, D. van Johannes Samuel d'Ancona.
Helena Maria, D. van Adrianus Franciscus Roomer.
Wilhelmus Everardus, Z. van Coenraad van der Horst.
Dirk, Z. van Pieter de Roos.
Julia, D. v. Marinus Cornelisse.
Maria Petronella, D. van Johannes Anthonius Willemsen.

den 30 September.

Cornelia Bernadina, D. van Willem Hendrik Versteeg.
Wilhelmina, D. van Johannes Zuijdendorp.

GEBORENEN 154.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 7 September.

Wilhelmus Theodorus de Meijer en Cornelia Verbrug.

Arres Johannes Heetveld en Elizabeth Louterslager.

Joannes Landzee en Antonia Butke.

Antonius Raphael Ros en Maria Wilhelmina Poesinau.

Hendrik van der Hammen en Cornelia Nebbeling.

Pieter Bomer en Elisabeth Carboo.

Karel Hendrikus Bol en Klasina Rijksen.

Jan van Schaik en Jannigje Hendrika van Kesteren.

Cornelis Jolen en Catharina Klerk.

den 9 September.

Jonkheer Pieter Adriaan Beelaerts van Blokland en Jonkvrouwe Anna Guillaumina Sophie Bogaard.

den 14 September.

Wilhelmus Versteeg, ook bekend onder den naam van Willem van Kesteren, weduwenaar, en Anthonia Elberse, weduwe.

Theodorus Bonier en Johanna Toebes.

Willem Fredrik de Man en Maria Cornelia Kamperdijk.

Cornelis van Zwol en Hendrika Termeij.

Daniel Anthonij van der Lingen en Johanna de Ruiter.

Paulus van Bunnik en Johanna Cornelia van Meeningen.

Cornelis Zwijnenburg en Jannigje van Straalen.

Samuel Roberton, weduwenaar, en Johanna Eben.

Willem Jan de Meij en Elisabetha Ginkel.

den 15 September.

Carolus Josephus van Cooth en Wilhelmina Clasina Fock.

den 21 September.

Hermanus Duburg en Hendrika de Groot, weduwe.

Dirk Dop, weduwenaar, en Elisabetta Battenburg.

Klaas Bakvis en Hendrika Burgemeester.

Johannes van der Horst en Antje Brosius.

Albertus de Kok en Sophia van Rijn.

Steven van den Brink en Johanna Jansen.

Jan Dentro en Elizabeth de Kraaij.
Christianus Hardi en Maria Elisabetha Franken.

den 26 September.

Gustaf Moriz Scherer en Cornelia Elisabeth van Ermel-

den 28 September.

Everardus Hendrikus Pinkenie en Johanna Maria Franse.
Arie Adrianus Galesloot, weduwenaar, en Henrica van Zuijlen.
Johannes Minjon en Maria Engelina Duisenberg.
Jan Baptist Robbers en Cornelia Ruijs.
Joannes Vuerhard en Adriana Brunel.
Melchior Maarschalkerweert en Catharina Cubes, weduwe.
Frans Hensbergen, weduwenaar, en Gijsberta Roessink.
Henricus Peule, weduwenaar, en Jannigje Godschalk, weduwe.
Johannes Ockeloen, weduwenaar, en Geesje van der Slot, weduwe.

TE ZAMEN 38 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 September.

Doodgeb. dochter van Lambert Combee, Pauwsteeg.

Hendrica Bresser, ongeh. 56 j., Mariestraat.

Tjerk Tjerks Posthuma, 20 j., Hospitaal.

Petrus Meulenbeek, 3 j., aan 't Zand.

Cornelis Otto, 87 j., aan 't Zand.

den 2 September.

Grietje Hendriks, huisvr. van Pieter de Jong, 46 j., Lange Smeeteeg.

Hendricus Jacobus Masten, 1 j., buiten de Waardpoort.

Hendrik Hazekamp, 6 j. en 8 m., Vreeburg.

Maria Christina Muller, 1 j. en 11 m., Hamburgerstraat.

den 3 September.

Doodgeb. zoon van Johannes Albertus Grimmelikhuijsen, Kreupelstraat.

Maria van den Tempel, wed. van Jan van Beek, 78 j., Schalkesteeg.

Adriana van Leur, 3 j. en 6 m., buiten de Catharijnepoort.

Metta Paulina van Soelen, huisvr. van Wilhelmus Gerardus Maas, 32 j., Gaardbrug.

den 5 September.

Doodgeb. zoon van Andries Thijssen, Hoogekoornmarkt.

Johannes Cornelis Morrison, 64 j., buiten de Tolsteegpoort.

Anthonij Roelofs, 7 m., buiten de Waardpoort.

Gerarda van den Berkhof, 5 j. en 6 m., aan de Catharijnep.

Petronella Anthonia Straatman, 2 j., Vuilsteeg.

Johanna Maria Moenen, 7 m., Predikheerenstraat.

Gerardus Kaspers, 7 m, Lange Smeesteeg.

Cornelis Stangenberger, 16 j., Achterweg.

den 6 September.

Doodgeb. zoon en dochter van Gerrit Johannes Hendricus van der Schroeff, buiten de Tolsteegpoort.

den 7 September.

Maria Christina Huijser, 8 d., Achterweg.

Doodgeb. zoon van Jacobus van Bennekom, buiten de Waardp.

Frederik van der Heijden, 64 j., Engen Doelen.

Rut Rutgers, 84 j., Oude Kamp.

Johanna Hendriks, ongeh. 21 j., Geertesteeg.

den 8 *September.*

Franciscus Vercammen, 27 j., Predikheerenstraat.

Catharina Dame, huisvr. van Jan van Gorkom, 48 j., Korte Viesteeg.

Hermanus van Gortel, 59 j., Jansbrug.

Hendrik Bongers, 40 j., Hamburgerstraat.

den 9 *September.*

Anthonie Schutten, ruim 1 m., buiten de Catharijnepoort.

Hendrica Flemmings, ruim 3 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 10 *September.*

Joris Evering, 37 j., Lange Smeesteeg.

Rijk Nieuwendijk, 1 j. en 8 m., buiten de Catharijnepoort.

Laurens Meijer, 87 j., Steenweg.

Cornelia Vreedendaal, huisvr. van Johannes de Rijk, 52 j., buiten de Waardpoort.

Maria Theresia Walhain, ruim 5 j., Hardebollestraat.

Theodorus Sanders, 3 m., Korte Elisabethstraat.

Pieter Eijkelenboom, 60 j., Stroosteeg.

den 12 *September.*

Antonie Hoeben, 19 j., Hospitaal.

Aloijsius Johannes Keultjes, 3 j., Hoogt.

Christiaan Anthonius Castelijn, 16 w., Korte Nieuwstraat.

Hein Marinus, 8 d., buiten de Waardpoort.

Jan Willem van Cleef, 68 j. en 9 m., Lange Nieuwstraat.

Doodgeb. zoon van Petrus van Oort, buiten de Waardpoort.

Gerardus Maas, 68 j. en 7 m., bij de Stadhuisbrug.

Gerrit van Dolderen, 55 j., Stroosteeg.

den 13 *September.*

Louis Leonardus Munnikhof, 3 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Maria Pegtel, 6 m., aan het Zand.

Dirk Soffre, 3 j., aan het Zand.

den 14 *September.*

Hendricus Evert Verver, 4 m., Zandstraat.

Geertruida de Fiouw, 6 m., Bakkersteeg.

Johanna Hendrika van Krieken, wed. van Hermanus Vendeloo, 68 j., Jansbrug.

Cornelia Niekerk, 6 m., buiten de Waardpoort.

Doodgeb. dochter van Gijsbertus de Kruijf, buiten de Tolsteegp.

den 15 *September.*

Pietertje Harpenslager, wed. van Hendrik van den Berg, 92 j., Breestraat.

den 16 *September.*

Nicolaas Visser, 13 j., Vissersteegje.

den 17 *September.*

Dirkje Hulsebos, 6 m., onder de Linden.

George Carolus Egidius Kiebberer, 29 j., Plompentoren.

den 19 *September.*

Adriana Breeveld, huisvr. van Pieter Lammerts van Bueren, 71 j., buiten de Waardpoort.

Cornelis Steenwijk, 14 m., Kreupelstraat.

Johanna Pel, ongeh., 50 j. Zilversteegje.

Anna Maria Andersen, 5 j., Lange Smeesteeg.

Cornelis Landzaadt, 8 m., Molensteeg.

Doora Metz, huisvr. van Johannes Balthasar Steiner, 36 j., in de Willemskazerne.

den 21 *September.*

Anthonia Johanna Vuijstingh, ongeh., 58 j., Predikheerenstraat.

Johanna van Dijk, 8 w., buiten de Tolsteegpoort.

Janna Jansen, 4 j., buiten de Waardpoort.

den 22 *September.*

Jacobus van Luijn, 12 j., Bergstraat.

Doodgeb. zoon van Johannes Verhaar, buiten de Wittevrouwep.

Gerarda van Deventer, 7 d., aan de Viebrug.

Maria Hildebrand, huisvr. van Willem van Piggelen, 83 j., Telingsteegje.

Johannes Muizert, 59 j., Lange Hamsteegje.

den 23 *September.*

Antje van der Horst, ongeh., 74 j., Visschersteegje.

Gerardus Vuijstingh, 71 j., Gortsteeg.

Steven Langlois, 19 j., Minnebroederstraat.

Johanna Maarschalkerweerd, 5 m., buiten de Catharijnepoort.

Petronella de Bruin, huisvr. van Hendrik Permentier, 28 j., in Abstede.

Wilhelmina Rietveld, 5 j., Breestraat.

Doodgeb. zoon van Johannes Kersen, Magdalenesteeg.

den 24 *September.*

Alida Marchal, 12 j., Neude.

Jacoba de Bruin, ongeh., 20 j., Kreupelstraat.

Adrianus de Graaf, 74 j., Jerusalemsteegje.

den 26 *September.*

Petrus van Groeningen, 31 j., Hospitaal.

Christina Tappers, ongeh., 76 j., Boterstraat.

Catharina van der Linden, 14 d., buiten de Waardpoort.

Petronella Susanna Maas, 7 m., Gaardbrug.

Fredrica van Zanten, 7 j., Zandstraat.

Gijsbertus Capoen, 5 j., Voorstraat.

Jan Ferdinand Schook, 53 j., buiten de Waardpoort.

den 27 *September.*

Jacobus Nicolaas Doedes, 17 j., Gereformeerd Burger Weeshuis.

Christina Rijnhart, ongeh. 20 j., Noorder Kade.

Cornelis Zieleman, 8 j., Lange Nieuwstraat.

Doodgeb. zoon van Bernardus Filet, Elisabethstraat.

den 28 September.

Johanna Catrina Elisabeth Stephen, ongeh., 25 j., Springweg.

Willem Gelhuijsen, 2 j., Zilversteegje.

Anna Burgemeester, 2 j., Varkenmarkt.

Hendrik van Oort, 3 w., Buurkerksteegje.

Anthonie Wouters, 2 j., aan de Catharijnepoort.

den 29 September.

Hendrik Oudhof, 53 j., Oud Maarsseveen.

Gijsberta Verwoert, ongeh., 66 j., aan de gewezen Maliepoort.

den 30 September.

Christina Geertruida van Gelkom, wed. Gerrit de Bruijn, 46 j., Lange Nieuwstraat.

Johanna Gerarda van der Vlerk, huisvr. van Christiaan de Bruijn, 44 j., Nicolaikerkhof.

Fredrik Egeling, 43 j., Lange Nieuwstraat.

Johanna Rademaker, 2 j., buiten de Waardpoort.

Maria Johanna van Dort, 4 d., buiten de Waardpoort.

Maria Stolkers, wed. Johannes de Heus, 74 j., Engen Doelen.

OVERLEDENEN. 109.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	11.	Transport.	80.
Kolick.	1.	Beroerte.	2.
Zenuwkoorts.	1.	Tanden.	1.
Verval van krachten.	12.	Koortsen.	1.
Stuipen.	15.	Zinkingkoorts.	2.
Kinderziekte.	7.	Roodvonk.	2.
Tering.	18.	Het water.	10.
Het Zuur.	1.	Rheumatisme.	2.
Borstkwaal.	7.	Krampen.	2.
Verbrand.	1.	Ontsteking in de Ingewand.	1.
Gevolgen van de Kraam.	2.	Geelzucht.	2.
Bloedspuwing.	1.	Slijmziekte.	3.
Verdronken.	3.	Klierziekte.	1.
	80.		109.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	8	3	11.	Transport.	43.	38.	81.
Beneden het jaar.	10	13	23.	» 50 » 60 »	5	4	9.
Van 1 tot 10 jaar.	12	11	23.	» 60 » 70 »	5	2	7.
» 10 » 20 »	6	1	7.	» 70 » 80 »	2	5	7.
» 20 » 30 »	3	5	8.	» 80 » 90 »	3	1	4.
» 30 » 40 »	2	2	4.	» 90 » 100 »	»	1	1.
» 40 » 50 »	2	3	5.				
	43—	38—	81.		58—	51—	109.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 24 *September*, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

N°. 1. Het Logement genaamd: *Het Nieuw Kasteel van Antwerpen*, met Erf, Grond en Tuin, aan de N. Z. van de Ganzenmarkt, wijk G. N°. 4 en 5. *Opgehouden* voor *f* 15,200.

N°. 2. Een Huis, Erf en Grond aan de N. Z. van de Romerburgerstraat, wijk F. N°. 187. *Verkocht* voor *f* 2125.

Denzelfden datum, door den Notaris M. WIGMAN.

N°. 1, 2 en 3. Drie Woningen, Erven en Gronden, aan de Z. Z. van de Keukenstraat wijk A. N°. 1009 *Verkocht* voor *f* 290. N°. 1010 voor *f* 310. en N°. 1011 voor *f* 310.

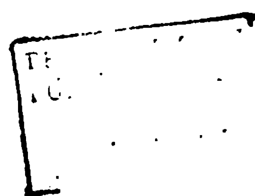
N°. 4 en 5. Vijf Woningen, Erven, Gronden en een Poortje, aan de Z. Z. van de Keukenstraat, wijk A. N°. 1013—1017., te zamen *Verkocht* voor *f* 890.

N°. 6. Twee Woningen met hunne Erven, Gronden en een Poortje, aan de N. Z. van de Keukenstraat, wijk A. N°. 1033 en 1034. *Verkocht* voor *f* 270.

N°. 7 en 8. Zes Woningen met hunne Erven en Gronden, onder Tolsteeg bij de Brug aan den Krommenrijn, wijk K. N°. 291—293. *Verkocht* voor *f* 640. en 294—296 voor *f* 1,500.

N°. 9. Een Woning onder Tolsteeg in een steeg aan de O. Z. van den Vaartschen Rijn, wijk K. N°. 208. *Verkocht* voor *f* 290.

N°. 10 Een Woning met Tuin, aan de Stads Wal, nabij het Lange Rosendaal, voorheen twee Woningen, wijk B. N°. 421 en 422. *Opgehouden* voor *f* 795.

SMEE- OF STERRENTOREN

TE

Utrecht.

(Met afbeelding)

Onder het bestuur van St. Radbodus, 14den Bisschop van Utrecht (901—918) werd deze stad door de Deenen en Noormannen overvallen, die den prelaat noodzaakten deszelfs zetel naar elders over te brengen (*).

De Stad intusschen werd door hen verwoest, en de muren tot op den grond geslecht. Zij schijnen dezelve echter in bezit gehouden te hebben tot onder de regering van den 15den Bisschop St. Baldericus, dien het gelukte dit vreemde volk van daar te verdrijven. Deze bouwde de stad weder op, en omringde haar met muren en torens in het 8ste jaar zijner regering (926) (†). Nu genoot Utrecht tot onder de

(*) Deventer scheen hem daartoe de geschiktste plaats te zijn; hij stichtte aldaar onder meer andere gebouwen, ook een huis, waarnaar ook thans nog de Bisschopstraat haren naam draagt.

(†) Batavia Sacra.

regering van Adelbold, 19[de] Bisschop (1008—1027) eenige rust, tot dat laatstgenoemde door Diederik III, Graaf van Holland, verongelijkt en in zijn regt verkort, van den Keizer last ontving, de landen van zijnen vijand te verwoesten. Dit was de eerste Bisschop die zelf de wapenen aangordde, daar de wereldsche Vorsten, ingeval de geestelijke goederen werden te kort gedaan, vroeger hunne beschermers en verdedigers waren geweest. Van tijd tot tijd namen nu de Bisschoppen eene krijgshaftige houding aan, hetwelk aanleiding gaf dat kleine verschillen met hunne naburen, te voren over het hoofd gezien, nu eensklaps het zwaard uit de scheede deden trekken, en daardoor het Sticht en den zetel der Bisschoppen gestadig aan belegeringen en overvallen blootstelden; waartegen men zich door blokhuizen en sloten op het platte land, en sterke muren en torens om de steden, beveiligen moest. Hieraan zijn de sterkten, waarvan nog in onze dagen geheel of gedeeltelijk de sporen zigtbaar zijn, hunnen oorsprong verschuldigd.

De regering van Heribertus, 26sten Bisschop van Utrecht, (1138—1150), kenteekende zich voornamelijk door onrust, zoo in Groningerland als van de zijde van Graaf Diederik den VI. van Holland, die met eene sterke krijgsmagt tegen de stad optrok, en vóór dezelve het beleg sloeg; hetwelk door het uittrekken van den Bisschop in geestelijk gewaad, gelukkig werd opgeheven (*). Dit bragt echter te weeg, dat men meer op zijne hoede begon te zijn. Onder andere versterkingen werd in 1145 dan ook aan de

(*) Zie dit Tijdschrift, 1ste Jaargang, pag. 575.

westzijde der stad een sterke toren aangelegd, die later bekend was onder den naam van Smeetoren. Dezelve werd, op last of onder het toezigt van eenen der Stadsvoogden, Burgemeesters of Schouten gebouwd, blijkens een opschrift, met gothische letters op eenen hardsteen uitgehouwen, en in den toren geplaatst, aan de zijde van den trap, die van den wal naar de lange Smeesteeg leidt.

Dit opschrift is als volgt:

anno dn̄i m° c°
xlii° regis coenradi
vii. ep̄i herberti vi
factum est hoc opus
a prefecto (*) alfero ad
munimen civium
suorum et ad
honorem civitatis
traiectensis amen.

Hetwelk in het Nederduitsch aldus luidt:

» In het Jaar des Heeren 1143, het 7e der Regeering van Koning Coenraad en het 6e van Bisschop Herbertus, is dit werk door den Stadvoogd

(*) Zie over den Praefectus urbis: Tirion tegenwoordige staat van alle Volken. Deel XXI, Stad Utrecht, bl. 425. — Romanae Hist. Anthologia recognita et aucta. Rott. 1685, p. 244.

Alferus gemaakt tot bescherming zijner burgers en ter eere der stad Utrecht, Amen."

Volgens Arnoldus Buchelius, Descriptio Urbis Rheno-Traiectinæ, was, ten tijde van dien geleerden, in den toren boven dit gemelde opschrift, het wapen van Keizer Karel V. geplaatst, met dit onderschrift:

> Atque iterum Caroli renovatum tempore quinti /
> Ex Teremundai (*) placito qui præfuit urbi
> Sesquimilleno subscriptis uni triginta.

Dat is:

Hernieuwd ten tijde van Karel V., op bevel van Teremundanus, die Gouverneur van de stad was in 1529.

(*) De uitgave van deze Descriptio Urbis Rheno Traject. auct. Arnoldo Buchelio, door P. v. Musschenbrock omtrent het jaar 1809 bezorgt, is niet van drukfouten vrij te pleiten. Het eerste hiergemelde opschrift met het oorspronkelijke vergeleken, bevat onderscheidene onnaauwkeurigheden; het tweede, met latere reparatien waarschijnlijk vernietigd, kunnen wij niet vergelijken; dit is echter zeker, dat de hier bedoelde persoon in stukken in de Archieven alhier voorhanden, bij zijne beëdiging den laatsten October 1528, wordt genoemd: Heer Jan van Dermonde Heer van Bourgnyval, Luitenant of Onderstadhouder van Utrecht, President van den Raad en Overste Artillerijmeester van Z. K. Majesteit. Die zelfde persoon is den 10 Mei 1536, te Breda gestorven en aldaar begraven. Van Goor, in zijne beschrijving van Breda, maakt het nog erger, en noemt hem Joannes Teneramundanus D. de Borgnival. Zie het latijnsch grafschrift aldaar, p. 82.

REDACTIE.

Het is zeker, dat deze toren bij zijne stichting veel sterker geweest is dan dezelve zich thans voordoet. In zijne nabijheid vindt men eene later toegemetselde poort (*) die waarschijnlijk voor eene *sortie* gediend, en welligt tot de gekluisde verblijfplaatsen onder den wal geleid heeft.

Wat nu den naam betreft van Smeetoren, deze is zijnen oorsprong verschuldigd aan het smede of smitsgild, aan hetwelk deze toren in later tijd, ter bewaking was toevertrouwd; bij zijne stichting echter kan dezelve dien naam niet ontvangen hebben, daar wij van de instelling der Gilden niet vóór het jaar 1288 gewag gemaakt vinden (§).

Ook de overige torens werden genoemd naar de Gilden, die dezelve bewaakten: behalve den Smeetoren vinden wij dien van de *wantsnijders*, (handschoenmakers); *snijders*, (kleermakers); *vischkoopers*; *mars-* of *kooplieden*, (Plompentoren); *botterluden*, (kooplieden in boter en kaas); *graeuwerkers*; *bijlhouwers*, (timmerlieden) enz.

Aan ieder hoofdgild (vroeger uit 21 bestaande, doch in 1415 op 12 teruggebragt,) was de bewaking van eene sterkte toevertrouwd; ingevolge besluit van den Raad der stad van 1450, moesten zij met de schutters, onder aanvoering van de leden van den Raad en van de onderhomannen van den Gilde niet alleen ieder hunnen vasten toren (†) bezetten, maar zelfs de ronde doen.

(*) Buchel ter aangehaalder plaats.
(§) Burman Utrechtsche Jaarboeken.
(†) Zie L. E. Bosch, Utrechtsche Schutt. Daar wij aangetee-

Het is niet onwaarschijnlijk dat ook in deze torens de vergaderingen der Gilden plaats vonden, die dan ook geheel of gedeeltelijk in het onderhoud derzelve voorzagen (*). Wij weten niet dat ergens eenige dier torens heeft gediend tot werkplaats voor het gild waartoe hij behoorde, maar opmerkelijk is het, dat toen omtrent 1812 een gedeelte van den wal aldaar werd hersteld, men in de omgestorte aarde eene aanzienlijke hoeveelheid sindels, of asch van steenkolen heeft gevonden. Dit zoude aanleiding kunnen geven om eene werkplaats te veronderstellen, of om waarschijnlijkheid bij te zetten aan het gevoelen van Mr. J. Scheltema, ons mondeling medegedeeld, dat de Smeesteeg, aan dezen toren grenzende, in vroeger tijd voornamelijk door smeden werd bewoond. Er zijn wel eens bedenkingen tegen dit gevoelen ingebragt, maar zeer aannemelijk komt het ons voor, ook zonder de medegedeelde bijzonderheid omtrent de gevonden sindels, dat de gildebroeders eene woning zochten in de nabijheid der plaats, waar zij zoo menigmaal zich moesten bevinden, vooral in eenen tijd dat men minder op de woonplaats behoefde te letten om zijn bestaan te vestigen, hetwelk genoegzaam verzekerd was voor een bekwaam werkman, indien hij slechts eenmaal in het gild was opgenomen.

Wij kunnen ons niet onthouden eene uitweiding te maken, welke ofschoon niet op den Smeetoren,

---

kend vinden, dat er in 1490, 18 versterkte punten bewaakt werden. De Gilden moesten dus meer dan één punt bezetten.

Red.

(*) Zie dit Tijdschrift voor 1836, 2e deel, 1ste stuk, pag. 41.

echter op het Smedegild betrekking heeft, en ten bewijze strekt hoe groot de invloed der Gilden was bij de stedelijke regering, wanneer door deze maatregelen werden genomen, welke met de verdediging der stad in verband stonden. Geen wonder ook, want de gildebroeders waren de beste verdedigers en getrouwste burgers der stad.

Het stuk, berustende in het Archief van het Smedegild, in het Eloijen Gasthuis alhier, is van den volgenden inhoud:

Wy Borgmeysteñ Scepeñ Raide eñ gemeyne oudermañ vande oude ende nyen Raide der Stadt van Vtrecht Maken kondt allen luyde Dat alsoe drie costelicke bussen, als twee Cortouwen en een voetslange ons bynnen onsz Stadt gelevert weseñ Anno vyftienhondert en vyftien lestlede, Ende noch vier goede bussen Alse een halff Cortouwe, een voetslange mit twee ander slangen, all van coper gegoten. Noch Elffduysent Driehondert Sevenentseventich pont Salpeters Ende noch Drieduysent Driehondert sessendetachtentichpont spaens zwevels, (*) ons nu oick bynnen onsz Stadt gelevert wesende in desen tegenwoerdigen jair tot bescermenisse van onsz Stadt, doen maken ende gekoft syn, Oñ diewelke insdeels te betalen, voertyts Anno zestien voirleden, zeker lyffrenthen ofte ponden bynnen onsz Stadt Ende nu in desen jair zeker erfflicke los-

(*) In des *Raads dagelijks boek* van dien tijd, vinden wij deze artikelen aldus opgegeven: De Cartouwen en Slangen wegende te zamen 13350 ponden, elke 100 pond om 13 gulden Hollands; de Salpeter elke 100 pond voor 9 gulden, en het gelijk getal ponden Spaansche Zwavel voor 5 schellingen.

renthen den penninck negenthien Geryt Sterck coepman tot Antwerpen, by consent van de gemeynen gilde vercoft zyn. Soe ist dat wy wederom geloeft hebñ en geloven mits desen aen hande vande gemeynengilde voirsz. Dat wy die voerg noch oick gheen ander bussen, Salpetor, Zwevel, Cruyt, Cloeten, noch tgene totten bussen behoert, der Stadt van Vtrecht toebehoeñde, tot eniger toecomender tyt wechgheven, wtleenen noch weerloes werden en zellen, in gheenre wys buyten toedoen beliefnisse wil ofte consent vande gemeynen gilde der Stadt van Vtrecht voirsz. Alle dinck zonder argelist. Des toerkonde soe hebñ wy onser Stadt groete zegel aen desen brieff doen hangen. Gegñ int jaer ons Heeñ Duysent Vyffhondert ende negenthien des Saterdag na sunt Jacobs dach des Heyligen Apostels.

J. VALENTINUS *Secr.*

Door zijne nabijheid aan het Duitsche-huis hebben ook de Ridders den uitgang of de poort onder dezen toren gebruikt, waarschijnlijk tot verdediging, en in gemeenschap met den uitgang welke aan het Duitsche-huis zelve is. Wij hebben het niet onbelangrijk geoordeeld de huurcedul, mede in het bovengenoemde Archief berustende, waarbij hun het gebruik dezer poort werd toegestaan, in zijn geheel hier te laten volgen, te meer dewijl daaruit blijkt, dat hoewel de toren eene versterking van de stad was, en ook de aanspraak van de stedelijke regering op deszelfs gebruik niet werd miskend, de Gildebroeders echter in dit contract als vrije meesters van denzelven te werk gaan.

» Dit naebeschrevene syn voorwaerde tusschen den eerweerdighen ende vromen Hrn. Hrn. Steven van Suylen van Nyevelt Lantcommandeur der Duytschen orden der Balyen van Utrecht op den een Willem Bourt ende Arnt Aerntssoen Oudermans in der tyt ende voirt der ghemeene Gildebroeders van der Smedegilde tUtrecht op ter andere syden in den eersten soo heeft die Lantcommandeur voirsz. van den Oudermans ende van der ghemeen Ghildebroeders voirsz. in huurweerde ontvanghen hore chuys ghilden toern gelegen after den Duytschen huise ingaende te Paeschen A°. MXV achtientwyntig jare lanck duerende, elck jaere om vier pont stadt paey van Utrecht van welcke twyntich jare huyde den voirsz. Lantcommanduer den Oudermans ende ghemeen Ghildebroeders van der Smeedegilde voirsz. aen goreeden penninghen of vermucht voldaen ende betaalt heeft den lesten penninck met den eersten mit voirwairden oft alsoo geviele dat die stadt van Utrecht den toern voirsz. gelyck andere toernen om last ende node geopent woude hebben daer en sell die lantcommandeur nyet tegens weesen alle dinck sonder argelist des toirkonde soo hebben wy Lantcommandeur voirsz. onsen segell ende wy Oudermans ende ghemeen Gildebrueders voirsz. onsen Gilden segell aen desen brieff doen hangen; gegeven int jaer ons Heren duysent vyfhondert ende achttien op ten thienden dach in Meerte, dese briefe syn twee aleens spreeckende."

Sedert zijne stichting tot op de vertimmering in 1529 vinden wij niets merkwaardigs van den Smee-

toren geboekt. In het jaar 1642 echter verwisselde deze sterkte van bestemming, en in plaats van de stad, tegen vijandelijke aanvallen, te verdedigen, werd hij de beschermer van kunsten en wetenschappen."

Reeds twee jaren vroeger had men hiertoe het voornemen opgevat. Wij lezen in de notulen der Stad van dien tijd:

d. 16 Nov. 1640. Wttet rapport van de heeren den 11e deser hier toe gecommitteert verstaen synde dat tot d'Astronomische speculatien bequaemst geoordeelt worde de Smeetoorn mits deselve een weynich daertoe accommoderende, is den anderden Cameraer daertoe gelast beheltel. dat daervan alvorens een model gemaeckt en alhier vertoont sal worden.

En nu werd het plan volvoerd. Het besluit daaromtrent leert ons, waar vroeger deze waarnemingen geschiedden, hetgeen zoo ver wij weten, nog nergens is medegedeeld, en ten bewijze strekt van de vroege beoefening der wetenschappen in deze stad.

16 *Mei* 1642. *Is goedgevonden dat men in de plaats van den toorn op Hasenborch totte Astronomische speculatien sal accomoderen de Smeetoorn.*

Waarschijnlijk staat dit besluit in verband met den spoedig toenemenden bloei van de toen nog zoo jeugdige Hoogeschool, welker aanwas eene afzonderlijk ingerigte plaats daartoe noodzakelijk maakte, daar het raadhuis hiertoe om meer dan ééne reden minder geschikt was.

Nu werd hij ontdaan van zijne spits, dewelke men nog op oude kaarten en afbeeldingen aantreft; verkreeg een breed plat, met leuningen omgeven, in

welks midden een achtkant koepeltje met glazen voorzien, geplaatst werd.

In het jaar 1680 schijnt dezelve in eenen slechten staat geweest te zijn, daar wij in een raadsbesluit van 19 Julij van dat jaar het navolgende vinden:

Gecomm^{en} ter finantie syn versocht inspectie te nemen van de Smeetoren, ende overleg van kosten te maken, tot herstellinge van de selve om daer op weder te doen de Astronomische demonstratien.

Dit onderzoek had ten gevolge, dat op den 2^{en} Augustus daaraanvolgende, een besluit werd genomen, waarbij de herstelling werd bevolen.

De Vroedschap gehoort het rapport ende advis van de Heeren Gecom^{den} ter finantie, die inspectie hadden genomen van den Smeetoren, ende een overslagh van costen gemaeckt heeft verstaen dat deselve sal worden gerepareert ende herstelt tot het doen van Astronomise demonstratien. Ende worden haer E. E. geauthoriseert tottet effectueren van dien.

Nog heden wordt deze toren tot het houden van sterrekundige waarnemingen gebezigd. Na de herstelling der Hoogeschool in 1815 werd dezelve onder het oog van den verdienstelijken Hoogleeraar G. Moll op eenen beteren voet tot die waarnemingen ingerigt, en van vele nieuwe voorwerpen voorzien.

De afbeelding van deuzelven is genomen van den Cingel, en stelt den toren voor zoo als die zich thans bevindt.

Ten slotte betuigt de Redactie haren dank aan den Heer W. J. A. van Romondt te Zeist, voor de goedgunstige mededeeling van eenige belangrijke bijzonderheden, dezen toren betreffende.

AANTEEKENING OP HET STUK, GETITELD:

HENDRICK DE KEYSER,

GEPLAATST IN HET TIJDSCHRIFT 1836, bldz. 305. volgg.

De Heer C. K. zegt aldaar bldz. 318 in de noot: „Wagenaar, *beschr. v. Amst.* (*fol.*) 3e *stuk*, *bladz.* 258, verwijst ons (aldaar) in de noot tot Hooft's brieven, no. 61., doch in de uitgave van G. Brand komt dezelve niet voor.”

Dat is zoo niet. Wagenaar haalt aldus aan: Hoofts *brieven*, *N°*. 1. *bldz*. 1., en bedoelt de uitgave: *Amst.*, 1738. (*fol.*), *bezorgd door* Balthazar Huydecoper. Immers, in de uitgave van 1704 komen geene brieven van zoo vroege dagteekening voor, en het is opmerkelijk, dat de brief aan de Keyser de oudste is van degenen van Hooft's brieven, die tot dus verre zijn bekend geworden.

Het opschrift van den brief luidt: *Aan* Henrik de Kaizar *vermaardt beeldthouwer en bouwmeester der stad Amsterdam*, terwijl Hooft hem in den brief zelven toespreekt met: *Konstrijke*, *vernaamde*.

Over den inhoud van dezen brief heeft Wagenaar (t. a. p. II. bldz. 252) en na hem Scheltema (*Mengelw.* II. 1. *bldz.* 50.) iets gezegd.

Ook een *grafschrift* op de Keyser heeft Hooft gemaakt.

Hetzelve staat in: *Mengelwerken*, *Amst.* & *Leijden*, 1704. (*fol.*) *bldz.* 194., aldus:

Grafschrift van meester
HENRIK DE KAIZAR,
Vermaart Steen- en Beeldthouwer, gestorven op zijn geboortedagh.

„ *Den konstenaar alhier gekuilt,*
Daar de beeldthouwerij om huilt,
Is sterf- geboortedagh geweest.
Één steen zijn lichaam ons ontschuilt:
Maar duizendt toonen der zijn' geest.”

J. J. DODT V. FLENSBURG.

EXTRACT UIT EEN BRIEF OVER HETZELFDE ONDERWERP.

. . . . . Bladz. 320 reg. 8 zie ik staat soil' met een (?) er achter; het schijnt de steller van het stukje zulks niet verstaan heeft, mij dunkt het is zeer duidelijk; in het *Gulden Cabinet* staat dat woord met eene groote voorletter en curcijf, het zal alzoo een eigen naam beteekenen, aldus Soil' of Soilus beter Zoilus, en deze was immers een oud criticus, vooral over Homerus. Later werd deze naam aan wangunstigen, jaloerschen, gegeven enz.

R . . . . m 21 *October* 1836. v. D. v. N.

IN HET LEVENSBERIGT VAN HENRICK DE KEYSER, GEPLAATST IN HET VORIG NUMMER, ZIJN DE VOLGENDE DRUKFEILEN INGESLOPEN.

Bladz. 308 regel 3 in de Noot *staat* die Keyser *lees* de Keyser

» 311 regel 10 *staat* verbasterde *lees* verbeterde, *dit is echter in onderscheidene exemplaren veranderd.*

» 311 in de Noot *staat* Bidel *lees* Ridel.

» 313 regel 2 *staat* vijf en twintig *lees* vijf en vijftig.

» 318 regel 3 van onderen *staat* men ziet dus *lees* ziet men dus.

» 318 in de Noot *staat* Brieven n°. 61 *lees* N°. 1 bl. 1.

HERINNERINGEN DER MAAND.

8 October 836, overleed Rixfridus, zevende Bisschop van Utrecht, na eene regering van negen jaren; hij was een Vries van geboorte, en vóór zijne verkiezing een heldhaftig beschermer der Christenheid; reeds in jaren gevorderd werd hem de bisschoppelijke waardigheid opgedragen. Hij was een geleerd en godvruchtig man, bijzonder hoog geacht van den frankischen koning Lodewijk, die hem met vele voorregten tollen en tienden begiftigde, en hem mede de stad Wijk te Duurstede schonk, welke echter kort daarna, volgens de meeste schrijvers, door de Noormannen werd verwoest. — Deze vorst bevestigde ook alle giften door zijnen vader Karel den Grooten en zijnen grootvader Pippyn aan de Utrechtsche kerk gedaan. — Zijn stoffelijk overschot is in de St. Salvators-kerk begraven; zijn grafschrift is te vinden bij A. Matthæus de fundat., en de vertaling in Batavia Sacra I. 495, Oct°.

18 October 1589 trof den Graaf Adolf van Nieuwenaar en Meurs Stadhouder van Utrecht enz. een ongeluk, hetwelk tien dagen later aan zijn leven een einde maakte. Hij had namelijk, tijdens de belegering van Rijnberk door den Hertog van Parma, te Arnhem eenigen krijgsvoorraad tot ontzet dier stad bijeen gebragt, welken hij bij toortslicht in oogenschouw nam. Eene vonk, in het buskruid gevallen, deed onverhoeds twee schietgereedschappen van eene nieuwe vinding ontbranden, waardoor de Graaf eene zware wonde bekwam die zijnen dood ten gevolge had. Hij was een man die in de stichtsche geschiedenis onder het bestuur van den Grave van Leicester zich eenen naam verwierf; bij dezen landvoogd schijnt hij in groote gunst gestaan te hebben, dewijl hij tot hoofd van de kamer der geldmiddelen, op eigen gezag opgerigt, benoemd werd, — Toen intusschen de Graaf buiten kennis van den Stadhouder in 1587 de

regering veranderde, vond hij zich in zijn gezag te kort gedaan, hetwelk zijne verknochtheid aan Leicester merkelijk deed verminderen, waarvan hij het volgende jaar 1588, toen deze zich in Engeland bevond, de doorslaandste bewijzen gaf. — Niettegenstaande de aanschrijving van den Graaf uit Engeland om den Burgem^r. Prouninck in de regering te continueren, veranderde hij den Raad vijf dagen vóór den gewonen tijd naar zijn goedvinden, tegen den geest der Leicestersche factie, welke magt hij met veel schranderheid van de Staten had weten te verkrijgen.

In zijne krijgsverrigtingen was hij niet zeer gelukkig; in 1584 was hij op het punt van door de Burgers van Nieuwmeegen, terwijl hij aldaar de wet wilde herstellen, omgebragt te worden, en in het volgende jaar leed hij bij Amerongen eene nederlaag, waarbij hij ter naauwernood zijn leven redde. Hij was gehuwd met de weduwe van den onthalsden Graaf van Hoorne, die hij kinderloos naliet.

9 October 1577 heeft Utrecht zich, onder zekere voorwaarden weder onder het Bestuur van den Prins van Oranje begeven, wordende de artikelen door den Prins aan die van Utrecht toegestaan, bij de staten van Holland en Zeeland met gezegelde brieven bevestigd.

G. Brand *Reformatie.*

Nijverheid

OVER HET BELANGRIJK NUT VAN DEN MOERBEZIEBOOM, WAARMEDE BIJ DESZELFS AANPLANTING DE MOGELIJKE INSTELLING DER ZIJDETEELT IN ONZE PROVINCIE GEPAARD GAAT.

(Vervolg van pag. 341.)

Naar het voorgenomen plan met het onderzoek over de zijdefabrijken en de zijdeteelt, blijft ons thans met dit derde gedeelte, tot proeve voor aanprijzing van een toepasselijk gebruik, in navolging van andere volken, de voor het vaderlandschlievend gevoel steeds aangename taak over, om het tot alle daarstellingen voorzeker sterkst werkende middel te bezigen; namelijk: het aanwijzen der voordeelen aan eene onderneming voor nijverheid verbonden; en dit zoo wel ter herinnering of uitbreiding voor de reeds met het wenschelijke dezer zaak bekenden, als tot opwekking der belangstelling van de met dezelve geheel onkundigen; ten einde daardoor beiden uittenoodigen, om inrigtingen daar te stellen, die bovendien voor velen hunner land- en stadgenooten onderhoud kunnen aanbrengen. — Wij zullen thans zoodanig iets trachten te doen, door de beloofde ontwikkeling van het veelvoudig nut dat

er te stichten zoude zijn in het bevorderen der zijdeteelt bij ons, ten gevolge der aanplanting van den witten moerbezieboom; hetgeen wij daarover zeggen kunnen zal de overtuiging met zich voeren, dat die boom reeds op zich zelven beschouwd, de behartiging der kweeking dubbel waardig is.

Bij al de voordeelen die onze, in vele opzigten gunstig gelegene Provincie, aan den onderzoeker naar de welvaart in dezelve aanwezig, aanbiedt, en bij den onbetwistbaren bloei die neringen en fabrijkwezen, onder het bestuur van onzen geliefden Koning zoo aanmerkelijk toegenomen, aldaar genieten, blijft er toch nog, in menig opzigt, vrij wat te wenschen overig; en wel het meeste van dien aard, waaraan door een bestuur van een rijk, provincie of stad, minder gedaan worden kan of moet, dan door de ingezetenen zelve; vooral wanneer hun daartoe door gemakkelijk te bekomen vergunningen en de vereischte bescherming, niet alleen de behulpzame hand wordt gereikt, maar als het, gelijk bij ons, van den Geëerbiedigden Vorst bekend is, dat men zich voor nuttige inrigtingen slechts aan Hoogstdenzelven te wenden heeft, om goedkeuring, aanmoediging en deelneming te erlangen.

Het is immers niet te ontkennen, dat de bevordering en uitbreiding van landbouw en fabrijken voor elken burger eene even zoo gebiedende pligt is, als het voorstaan der belangens van den koophandel. Ieder wien als staatsman, landbezitter of kapitalist het bestuur van goederen of gelden wordt toevertrouwd, kan door dien weg veel bijbrengen

in het geheel vernietigen der scheiding, welker in ons land (wegens deszelfs voormaligen rang onder de europesche staten, of liever aan den evenaar van de wereldhandel) tusschen de beide eersten en de laatst genoemde takken van het volksbestaan aanwezig. De gemeenschappelijke welvaart van het platte land en de bloei der steden, anders zoo dikwerf met elkanderen in strijd, zijn daarvan de verblijdende gevolgen. Om dit doel op de beste wijze te bereiken, noemen wij eene vereeniging van middelen in de allereerste plaats.

Al mogt men dus vóór bijna een vijftigtal jaren in de bedwelming van het schoon klinkende woord vrijheid, bij den aanvang der tuimelgeest in Europa, ook bij ons zich in den waan gebragt, en met schijngronden beweerd hebben, dat vereenigingen in den handel, of zoogenaamde maatschappijen, knellende banden waren, en den bloei des handels belemmerden; thans zullen de geschriften van die voorstanders dezer gelijkheid, door hen regten van den mensch genoemd, meerendeels uit een ander oogpunt beschouwd worden: of men zal, in zoover er onder het thans levende geslacht in dit gevoelen waren, van zulk een denkbeeld zijn terug gekomen, nu slechts op de nederlandsche Handel-Maatschappij gewezen kan worden, om verzekering te erlangen, dat geldelijke magt in het bevorderen van de wezenlijke belangen van handel, en tot vestiging van nijverheid niet alleen hoogst voordeelig zijn; maar bij onzen tegenwoordigen toestand tegenover andere volken, waarbij wij in de

meeste opzigten niet veel meer dan onze nog aangeërfde kapitalen in de schaal kunnen leggen, gebiedend gevorderd wordt.

Staan wij, zonder zelfs in bijzonderheden te treden, tot staving van het gezegde een oogenblik stil, bij den wijden omvang der voordeelen door de nederlandsche Handel Maatschappij aangebragt.

Geen 10 jaren behoeven wij in het voorledene terug te zien, of wij bevinden onzen coloniaal handel bijna geheel tot eene tweede hand gedaald; en bij ons de artikelen Koffij, Suiker, Thee, Indigo, enz. met voordeel van Hamburg en andere havens van het vaste land, behalve nog van de londensche en leverpoolsche markten aangevoerd; en thans kunnen al deze producten, benevens de specerijen niet slechts beneden de engelsche prijzen naar het grootste gedeelte van Duitschland, Zwitserland, Italien enz., maar ook naar Hamburg uitgevoerd worden; waardóor onze handel toeneemt, en de Maatschappij voor hare benoodigdheden van uitvoeren naar Java, aan vele fabrijken het noodig bestaan geeft. — Enkele kooplieden hadden nimmer in staat geweest dit doel te bereiken, en werkten elkanderen met groot verlies voor en na uit den Handel op de O. I., daar in ieder opzigt de concurrentie te magtig was voor bijzondere individuen. Wij gelooven niet meer noodig te hebben om het nut aantewijzen van eene inrigting onder een kundig bestuur staande, vrij van die eigenbaat, waardoor zoo vele maatschappijen en fondsen alléén, doch voor korten tijd, aan de directie geweest hebben wat zij bij goede behandeling jaren lang voor de geintresseerden had-

den moeten en kunnen zijn, en dat de noodige fondsen tot deszelfs beschikking heeft. Wij kunnen dus overgaan tot de opgave der voordeelen, welke er te wachten zijn, wanneer men ter bevordering van de zijdeteelt in ons land en de daaruit volgende oprigting van fabrijken, eene vereeniging daarstelde tot het aanplanten van den witten moerbezieboom: het veelvoudig nut dat deze boom aanbrengt, al was hij niet de grondslag tot zulk eenen gewigtigen tak van nijverheid, zal daartoe reeds genoegzame aanprijzing uitmaken.

De witte moerbezie is een boom, welks hout niet zeer zwaar valt; de kubieke palm daarvan weegt omtrent 0,213 ned. ℔; hij geeft even gelijk de zwarte, bij ons alleen moerbei geheeten, ook eene vrucht, die er echter wit uitziet, doch geenen aangenamen smaak bezit, en bereikt eene hoogte van 25 à 30 voet. Deszelfs bladeren zijn glanzig, glad en ovaal. China is het vaderland van dezen nuttigen boom, die de zijdeteelt medebrengt, en dus eenen dubbelen tak voor de nijverheid daarstelt. — Hij groeit overal, en komt in onze luchtstreek zelfs beter, dan in het zuidelijke Frankrijk en Italien voort; de zwaarste koude wederstaat hij, en bereikt hooge jaren; waaromtrent wij zeggen kunnen dat op het landgoed *Voorburg*, in de Meijerij, behoorende aan den Heer baron de Smeth van Deurne eene heg staat van eene der fijnste soorten van den witten moerbezieboom, meer dan vijftig jaren geleden aldaar geplant. — Op *Dommelrode*, te St. Oedenrode, stonden voor eenige jaren twee hooge zware witte moerbezieboomen, waarvan de omtrek meer dan 1½ ned. el besloeg, en welke

eenen ouderdom van 70 jaren bereikt hadden; doch bij het verleggen van het bosch zijn beide omver gehaald, en tot brandhout gehakt. De onkunde met dezen zoo voordeeligen boom, heeft ook te weeg gebragt dat de 80 jarige witte moerbezieboom op de *Groote Ypelaar* bij Breda hetzelfde lot ondergaan heeft, hij was 46 duim over kruis, aan den voet.

Uit deze vermelding, die met meerdere opgaven konden verrijkt worden, blijkt derhalve niet slechts de ouderdom dien deze boom bereiken kan, maar ook tevens dat de harde winters van 1795 en 1828, om andere voorbijtegaan, op denzelven geenen schadelijken invloed geoefend hebben; zelfs de strenge koude in Januarij en Februarij van het jaar 1830, heeft op 400 boomstammen, uit het zuidelijk Frankrijk overgebragt, evenmin als op duizende kweekheesters bij den Heer Berail te St. Michiels-Gestel niet de minst nadeelige uitwerking gehad, niettegenstaande zelfs een gedeelte van den grond overstroomd was geworden.

Wij bragten deze voorbeelden voornamelijk tot ontegensprekelijke bewijzen bij, voor de geschiktheid van ons klimaat, zoo lang betwijfeld of uit vooroordeel daarvoor niet gehouden, en deswege het onderzoek onwaardig gekeurd.

De voortteeling van den moerbezieboom geschiedt op drieërlei wijze, te weten: door zaad, door stammetjes of stekjes, en door loten of spruitjes. Het beste is bevonden de aankweeking door zaad te doen plaats hebben, waarvan de gunstige uitslag door den Heer Dufour wordt ondervonden. Aan het einde van deze aanwijzingen der voordeelen hebben wij dit, door

de behandeling te vermelden, bij de aankweeking in Frankrijk, Bengalen en bij ons in acht genomen, nog nader kenbaar gemaakt.

Als boom wast de witte moerbezie even spoedig als de populier van Carolina (*); geeft een hard geel hout dat niet alleen tot schrijnwerkers en draaijers arbeid, maar ook voor timmerhout zeer geschikt is; en daar het zich goed polijsten laat, ook fraai meubelhout. In Noord-Amerika, het land waar voorzeker geen gebrek aan goede houtsoorten is, wordt hetzelve zeer veel tot den scheepsbouw gebruikt, hetgeen voor zijne deugdelijkheid tot voldingende overtuiging strekt; in Frankrijk maakt men er ook vaten van, waarin bijzonder de witte wijn eene aangename geur ontvangt.

De diep in de aarde dringende penwortels van dezen boom brengen te weeg, dat hij zich tot het vinden van zijn voedsel, tot eene kleine oppervlakte blijft bepalen, zoodat hij niet gelijk de populieren en andere snelwassende boomen, met deszelfs wortels op eenen verren afstand voortloopt, den grond uitmergelt en de in zijne nabijheid staande gewassen het voedsel ontvreemt. Alleen deze deugd, gevoegd bij de eigenschap *dat zich nimmer schadelijk ongedierte in het*

(*) Ook Kanadasche of Vlaamsche genaamd, is eene der houtsoorten die na derzelver algemeenwording in ons land, vooral in Noordbraband het meest aangekweekt en aangeplant wordt; ofschoon het bekend is dat het een van het slechtste, zelfs tot het branden ongeschikt, hout oplevert, dat hare even onder de oppervlakte der aarde voortloopende menigvuldige wortelen, den grond, tot op eenen verren afstand, uitmergelen, en den wasdom aan alle veldvruchten benemen, waartoe de schaduw van dien boom, bovendien toebrengt; en dat hij tegen zware vorst niet bestand is.

hoof ophoudt maken hem bij voorkeur geschikt boven alle andere, om rondom bouwlanden geplant te worden.

Tot heggen is dit hout dus ook evenzeer aan te prijzen; het wast daar ook welig bij op, en geeft eene digte heg, die het snoeijen zeer goed verdragen kan. Gaan wij omtrent dit punt met de ervaring van wijlen onzen kundigen landgenoot van Hasselt te rade, dan lezen wij in deszelfs aanteekeningen, dat hij beproefd heeft om den witten moerbezieboom tusschen eene elzen heg *in te planten*, en even als deze te behandelen: waarvan het gevolg is geweest, dat de moerbezieboomen, de elzenboomen in wasdom voor de helft overtroffen hebben, en de heesters die ter grootte van ruim eene tot bijna twee ellen (oude) lengte, bij drie duim (oude) middellijn geplant waren, in zes jaren tijds, eene dikte van achttien duimen (oude) middellijns en eene kroon van vijf of zes ellen vlugts hadden: te regt vraagt hij dan ook hierbij: » *Waar is een boom, die zoo spoedig voortkomt?*"

Als slag- of schaarhout geplant, groeit het dienvolgens ook veel spoediger dan het elzenhout, is eerder hakbaar, en daar het behalve eenen zeer goeden brand, ook hout tot reepen of hoepels oplevert, kan men geen beter en voordeeliger daarvoor kweeken.

Op alle gronden en in alle standen kan dit hout geplant worden; de hooge en ligte gronden zijn echter bij voorkeur daarvoor geschikt, en zelfs rotsachtige dorre streeken kunnen mede tot den aanbouw gebruikt worden, het blad is dan wel niet overvloedig, maar van beste kwaliteit om goede zijde te bekomen.

Bij oplettende en regelmatige behandeling, waarnaar

inzonderheid moet gezien worden, verkrijgt men in ieder opzigt een fraaij gewas, wiens bevallig, levendig en glansrijk groen eene aangename schaduw geeft, en waarvan het schoon groot blad een bekoorlijk gezigt oplevert. — Wij hebben echter, hoeveel gunstigs reeds van het hout opgeven, nog zeer weinig gezegd van het voordeel dat deze boom verschaft, wanneer wij de vruchten, takken en bladeren van denzelven gadeslaan.

De vruchten die men daarvan bij een verzamelt, leveren een zeer goed voedsel op voor varkens, hoenders, kalkoenen en ganzen, welke er bijzonder gretig naar zijn, en spoedig vet door worden.

De afgesnoeide takken kan men van de schors ontdoen, en dezelve, als hennep of vlas behandeld, tot het weven van doek gebruiken, hetgeen naar mate van de zorg waarmede het bewerkt wordt, grover of fijner stof oplevert. In China maakt men er zelfs papier van, en kweekt tot dat einde eene soort van moerbezieboom *broussonetia papyrifera* geheeten.

De in het najaar afvallende bladeren zijn voorts gedroogd, en met gesneden stroo gemengd, een buitengemeen goed stalvoeder, hetwelk door het vee gaarne gegeten wordt. Dan het grootste voordeel dat deze onschatbare boom aanbrengt zijn de frissche bladeren, het eenig geschikte voedsel voor de zijdewormen, waarvan zij zich geheel laat ontblooten, zonder dat dit het allerminste nadeel aan deszelfs wasdom toebrengt. In het zuidelijke Frankrijk en elders waar de zijdeteelt is ingevoerd, brengt men deze bladeren in den teeltijd der zijdewormen geregeld ter markt, en de middenprijzen waarvoor dezelve verkocht worden, kan men

aannemen gelijk te staan, aan *f* 3, de 100 Nederlandsche ponden, zoodat men in die landen, personen zijde ziet winnen en verkoopen, die geenen voet gronds bezitten, daar zij van de ter koop geveilde bladeren voorzien, zich aan die industrie kunnen overgeven, en dus de landeigenaar en de zijdekweeker elkanderen, ofschoon ieder een gedeelte uitoefenende, wederzijds daarin bevorderlijk zijn. Het is alzoo op geene hersenschimmen noch op onzekere berekeningen gegrond, dat wij uit overtuiging der voordeelen, aan de planting van dezen boom verbonden, onze landgenooten opwekken, om zich op eenen uitgebreiden schaal tot deze aankweeking te vereenigen. Een iegelijk die met onzen landaard naauwkeurig bekend is, weet dat ook op ons het gezegde weerklank vindt, en als een middel aangewend, van krachtige toepassing kan worden, hetgeen in Frankrijk de in de staatshuishoudkunde mede zeer vermaarde Charles Dupin aan de verlichtsten en vermogendsten van invloed onder zijne landgenooten toevoegt » *Dans les localités inertes, il faut tirer » les esprits des habitants d'un sommeil comparable à » la mort; pour les rendre à vie et à la fécondité. On » ne peut y parvenir que par le secours des personnes » les plus instruites et les plus influentes sur les di- » verses classes de la population.*" Hij verwijt hen vervolgens dat voornamelijk ongegronde vooroordeelen hen terughouden, de inkomsten van den landbouw jaarlijks door de uitbreiding van de aankweeking der witte moerbezieboomen, alléén nog maar in het middenpunt des rijks, met *zestig millioenen franken* te vermeerderen. Wat zoude deze man dus wel van ons

gezegd hebben bij het aantal van nog woeste gronden en bij gebrek in aankweeking van houtgewassen? en in waarheid het is onbegrijpelijk, dat men tot hiertoe niet heeft kunnen besluiten, deze teelt met ijver en volharding te ondernemen. Het zuidelijk gedeelte van het voor 6 jaren nog bestaande Koningrijk der Nederlanden, gaf de eerste proeven hoedanig men in Gelderland de onderneming van den waarlijk grooten van Hasselt heeft miskend en verwaarloosd; een keurig verslag van deszelfs bemoeijingen aan de Maatschappij van kunsten en wetenschappen te Haarlem gedaan, te vinden in het 17[de] deel 2[de] stuk der handelingen dier Maatschappij in den jare 1777 te Haarlem uitgegeven, verstrekt nog tot gedenkstuk van zijne onvermoeide pogingen. Wij willen om herhaling voor te komen met de opgave der goede hoedanigheid, en meer dan vijfmaal grootere dan de gewone langste draden door hem verkregen enz. de lezers verwijzen naar het daaromtrent gezegde in het eerste deel eerste stuk van dit Tijdschrift pag. 226, (voor Mei 1835) waarover men zich even zoo verwonderen moet, als het de beschaming wekt dat wij Nederlanders, die reeds 70 jaren eenen oprigter van deze teelt in ons midden gehad hebben, nog zulk eenen parel in het zand lieten liggen.

Misschien zegt de een of ander, er moeten dan toch oorzaken geweest zijn, dat dit voorbeeld destijds en naderhand geene navolgers gevonden heeft, en eene zoo voordeelige zaak dus geheel is te niet gegaan? dan de beantwoording is reeds in het begin van het hier verhandelde opgegeven, namelijk de scheidsmu-

ren tusschen de afdeelingen van het volksbestaan en het stelsel der toenmalige Regering des lands, meer genegen om handel, boven landbouw en fabrijkwezen te begunstigen; de eerstgenoemde werd gevoed en steeds staande gehouden door het meer dadelijke voordeel dat de kapitalisten toen gevonden hebben of getracht te vinden, in de ondernemingen van den handel, en zedert een dertigtal jaren in het spel met de staatspapieren dat, hetzij men wint of verliest, groot nadeel aan de zedelijkheid der natie toebrengt en gewis op den duur gerekend op één gelukkige meer dan tien ongelukkigen overlaat; behalve zoo vele huisgezinnen der nijvere volksklasse, die daardoor werk en onderhoud wordt ontnomen, en voorts meer andere redenen die ons bestek niet gedoogt verder te ontwikkelen.

Doch wil men weten, (daar het nut en voordeel van de moerbezieteelt van geenen kant, zelfs voor het allerminste in twijfel kan getrokken worden, en het strengste onderzoek doorstaat,) wat na het verlaten van het landgoed *Empe* bij *Zutphen* van de verkregene ervaring, die de waardige bezitter van Hasselt aldaar had opgedaan, geworden is? zoo kunnen wij deswege bekend maken, dat die Heer, toen hij dit etablissement tot de hoogst mogelijke volkomenheid gebragt had, naar Noord-Amerika vertrokken is, en aldaar vrij wat ruimer veld voor zijnen ondernemenden geest gevonden hebbende, de invoerder van de nu reeds zeer ver gevorderde zijdeteelt in de Vereenigde Staten werd, zoodat eene vreemde natie het nut en het voordeel trekt van de ervarenheid van onzen land-

genoot. Het door hem alhier verrigte was bijna vruchteloos; al de betoonde zorgen en bemoeijingen zijn met het verwaarloozen zijner aangevangen werkzaamheden vervallen.

Hier en daar hebben er, gelijk wij reeds aanstipten, inrigtingen plaats gevonden om dezen tak van volksbestaan te bevorderen, als: te *Meslin l'Eveque* nabij *Ath* in de *Provincie Henegouwen*, onder het bestuur van den Ridder de Beramendi, waar alles wat tot dezen tak van nijverheid gevorderd werd, op eene groote schaal begonnen is, en eene stichting was van Zijne Majesteit onzen Koning, die overeenkomstig zijnen verklaarden wil, in de uitbreiding van deze teelt het hoogste belang aan den dag legde.

Deze instelling bleef wel niet zonder gevolg, doch is nog nimmer zoodanig aangevat dat men er met grond eene gewenschte uitkomst van konde verwachten, niettegenstaande het toch niet onbekend gebleven is, dat de Heer H. Berail (wiens pogingen om eene maatschappij op te rigten tot het invoeren van de zijdeteelt in de Provincie Noordbraband, wij tot aanleiding genomen hebben) in het jaar 1829 een aanvang gemaakt had met de uitbroeijing der zijdewormen, en het winnen van zijde; bij zeer gebrekkige hulpmiddelen, het onafscheidbaar gevolg van eerste proefnemingen, is hij volkomen geslaagd; zelfs ondanks het gebrek aan geschikte werklieden, waardoor hij zich alleen met boeren-arbeiders en kinderen heeft moeten behelpen, is zijne gewonne zijde van de eerste en beste kwaliteit geweest, en de hoeveelheid ruim zoo groot als van het zelfde getal wormen in het zuidelijk Frankrijk of Italie

gewonnen wordt. Een vereerend getuigschrift, door den Directeur der koninklijke zijdekweekerij gegeven, en de daarvan gedane verklaring van den fabrijkeur Metdepenningen te Antwerpen, in wiens fabrijk de in- en uitlandsche zijde voor onze fabrijken tot het weefgetouw wordt bereid, strekken tot staving van het gezegde, voor hen, welke die zijde in der tijd niet gezien hebben.

Zeggen wij dus niet te regt na beeindiging der voorgenome ontwikkeling en betoog wegens het nut van den moerbezieboom, dat hij ten eersten als boomgewas reeds waardig is overal geplant te worden, waar slechts een hoekje gronds overbleef, of liever de plaatsen moest innemen van den *eik*, die meer dan eene eeuw noodig heeft eer hij zijnen hoogsten wasdom bereikt, en voordeel geven kan, ja in sommige streken niet wassen wil; van den *Den*, die mede niet geschikt is om rondom bouwlanden of bij woningen geplant te worden; van den *Beuk*, *Ype* of andere houtsoorten, welke voor het geringe voordeel dat zij te weeg brengen, eene zwakke beveiliging daar stellen, den grond uitmergelen, den oogst verminderen, en tot schuilplaats verstrekken voor de poppen en zaden van veelvuldig en schadelijk ongedierte, moeijelijk zoo niet onmogelijk om er uit te drijven, maar hetwelk bovendien, en ter gelijker tijd van veel uitgebreider voordeel tot aankweeking der volksvlijt, in het daarstellen van eene zijdeteelt in onze Provincie, dienstbaar worden kan.

Het voornemen om onze gedachten over het onderhavige onderwerp door middel van dit derde stuk der behandeling van de zijde mede te deelen, ontstond

vrij natuurlijk bij de lezing van dat gedeelte des verslags in het voorgaande nommer aangevoerd, aan de Gedeputeerde Staten gedaan door zijne Excellentie den Heer Gouverneur dezer Provincie, waarin wij den wensch zoowel van zijne Excellentie, als van den Heer Dufour meenden te ontdekken, dat eene zamenvoeging van middelen aan de onderneming van den laatsten, welke blijkens het daarvan gezegde reeds op de kleine schaal van eigen liefhebberij zulk een gunstig resultaat aanbiedt, meerdere uitgebreidheid en nut geven mogt. — En als men nu uit het bij de inleiding aangevoerde sprekende voorbeeld in aanmerking neemt, hoe door eene gemeenschappelijke poging uit vereeniging van middelen bestaande, ligtelijk ondernemingen tot stand worden gebragt, die voor enkelde personen onmogelijk zijn, dan vertrouwen wij bijval te zullen vinden met het aanprijzen van de oprigting eener naamlooze maatschappij, als den geschiktsten weg om eene, naar den eisch van de belangrijkheid van dezen tak voor industrie onafgebroken behartiging, eener geregelde zijdeteelt in dit gewest daar te stellen.

Het ontbreekt in onze stad aan geene bekwame mannen en aanzienelijke ingezetenen, die hunnen veel vermogenden invloed ten dezen gaarne zullen willen gebruiken (*), en als natuurkundigen en landeigenaren de geschiktste en voordeeligste middelen aan de hand

(*) Onder de eerstgenoemden zijn er, die reeds hunne meening over het wenschelijk der aankweeking van den witten moerbezieboom, aan het publiek hebben bekend gemaakt; zoo als de Hoogleeraar C. A. Bergsma, in een werkje getiteld: *Aanmoediging en handleiding van den witten moerbezieboom*, 1832.

kunnen doen, welke het meest bevorderlijk tot eene gewenschte uitkomst zouden zijn. — Wij onthouden ons dus van allen verderen aandrang, doch sluiten met den wensch in het belang van het dierbare vaderland in het algemeen, en van deze Provincie in het bijzonder, dat deze bladzijden niet te vergeefs zullen gelezen worden; mogt de tijd dan nog eens komen dat de nakomelingschap weder vernieuwde gedenkstukken bezit van den roem der Nederlanderen in het bevorderen van welvaart en nijverheid, en Jubilé's vieren kan van nuttige inrigtingen gelijk in het jaar 1781 op den zevenden Maart geschied is, ter gedachtenis van het honderdjarig bestaan der beroemde *zijde reederij* door den Heer Jacob van Mollem op deszelfs vorstelijke lustplaats Zijdebalen aangelegd, waarvan ons door de vriendelijkheid van eenen der nog levende nabestaanden van den Heer van Mollem, een extract uit eenen brief over de feestviering is gegeven, hetwelk wij hier woordelijk mededeelen.

» UTRECHT 11 Maart 1781."

» Laatstleden woensdag den 7e dezer, is op de
» plaetse *Zijdebalen*, wanneer het eene Eeuw was ge-
» leden, dat de *Zijde Reederye* tot dezelve geborende,
» door den Heer Jacob van Mollem was aange-
» legd, die heughelijke dag plegtig gevierd, hebbende
» Mevrouw de weduwe wijlen de Heer Anthonij
» Sijdervelt, welke eigenaresse en Possessoresse
» van deze plaatse en reederije is, en in 't vierde
» gelid afstammende van voornoemde Heer van Mol-
» lem, aan de werklieden van de voorschreven Re-
» derije, zoo mannen, vrouwen, als kinderen, tot

» *zeventig* in getalle, een kostbare Maaltijd, en een
» geschenk, ter gedagtenisse van dit Jubilé gegeven,
» als aan elk der manspersonen een *garnituur zilveren*
» *Gespen*, en aan de vrouwspersonen een *zilveren*
» *Beugel.* — Bij deze gelegendheid heeft de WelEer-
» waarde Heer P. J. Bachiene, als zijnde Predikant
» der wijke, waaronder deze plaats behoort, een zeer
» gepast gebed voor en na den Maaltijd gedaan, en
» is deze plegtige dag voorts in alle vergenoegen en
» betamelijke vreugde geeindigd."

Thans bestaat er zoover ons bekend is, behalve die van den Heer W. Middeland van Rijssel alhier buiten de Waardpoort, nog maar eene zijderederij in onze Provincie, namelijk de niet lang geleden opgerigte door de Heeren van der Stoel en Valewink te Amersfoort; de staat van beiden is gunstig.

Het zal nu, na het vertoog over het nut en voordeel van den witten moerbezieboom, niet ongepast zijn, eenige opmerkingen omtrent de behandeling bij de aanplanting derzelven te voegen, die mogelijk aan velen belangrijk kunnen worden.

Vooreerst wat men in Frankrijk gewoon is te betrachten.

Zoo als men reeds vernomen heeft, kan de aankweeking plaats grijpen met stekjes en door spruitjes of lootjes, maar het uit zaad-teelen verdient de voorkeur; men beweert dit uit de ervaring, doordien de boomen welke men zoodanig bekomt, beter wassen, en langer kunnen leven. De zaaijing geschiedt in voren, op bedden die in eene schuine rigting afloopen.

Bij het opkomen der plantjes wordt het onkruid zorgvuldig gewied, en bevordert men den groei van het gezaaide, door de kloekste uitbotselen alleen te laten staan. Wanneer derzelver steel ten minste de grootte van eene schrijfpen bereikt heeft, doet men hunne verpooting met vrucht, en ent vervolgens tegen de maand Junij (bij insnijding) op eenige duimen boven den grond; langs dezen weg kan men zich het beste van eene voordeelige verscheidenheid verzekeren. Zoodra het scheufje nu eene schoone steel heeft voortgebragt, doet men de verplanting, en laat den stam 5 à 6 voeten boven de aarde uitkomen, opdat zich de boom naar behooren vormen kan.

De vrucht hare rijpheid bekomen hebbende, wordt geplukt en aan de lucht bloot gesteld, opdat het droogen geschiede zonder dat de gisting der vochten zwelling veroorzaakt; ook wordt dezelve in zeer droog zand gestoken of plet men de vrucht in water om er het zaad van afteschieden.

Het verzamelen der bladen geschiedt door met eene ladder in den boom te klimmen, voorzien zijnde van eenen stok, waaraan een haak vast is, om de verwijderde takken naar zich toe te halen, Men stroopt de bladen van beneden naar boven om de toppen der takken niet te beschadigen, en plukt de jonge vruchten tevens af. De bladen worden nu in zakken gedaan en bij hoopen op eene drooge en luchtige plaats nedergelegd opdat dezelven niet broeijen kunnen, de rijpe vruchten worden eindelijk ook van den boom genomen en dienen, gelijk wij reeds gezegd hebben, tot voedsel van hoenders enz. terwijl de bladen nu ter markt gebragt,

verkocht, en aan de zijdewormen tot voedsel gegeven worden.

Om het overeenstemmende in de wijze der behandeling van den moerbezieboom in Bengalen, aan het medegeelde te doen zien, en de onderzoekers naar de beste middelen ter aankweeking van denzelven, in de gelegenheid te stellen, zich daarvan met in achtneming van de gesteldheid onzer gronden, tot narigt te bedienen, laten wij hier nog ten andere volgen het ons deswegen bekend gewordene.

Het onbebouwde land wordt in April omgespit, goede aarde er opgebragt, en gezorgd dat de grond daarmede ten minste één voet verhoogd; daarna gaat er de ploeg over, en geschiedt de gelijkmaking met een gereedschap in den vorm van eene ladder, dat de plaats vervangt van eene egge bij ons. Het planten geschiedt in October, de jonge lootjes worden op de lengte van eene span afgesneden, in een gat gestoken waarop de zon goed schijnen kan, en worden aanhoudend bevochtigd, tot dat zij na verloop van 14 dagen beginnen te groeijen, en verpoot worden naar het gereed gemaakte land, op eenen afstand van omtrent een voet van elkanderen, in bijna eene span diepte; vier of vijf stekjes worden in ieder gat gestoken, hetwelk men weder met aarde digt maakt, zoodat de lootjes daarmede zacht naar beneden gedrukt worden. Dadelijk als de plantjes boven komen, dat in December en Januarij is, wordt het land gewied. In April zijn de plantjes tot de hoogte van eenen voet opgegroeid en worden getopt, en zoodanig dat er niet meer dan eene hand hoogte aanblijft; men beweert in Bengalen

dat *zoo dit niet zorgvuldig en ter behoorlijker tijd geschiedt, de bladen bitter en hard worden en de zijdewormen die weigeren.* Nu heeft er eene uithakking plaats, en omtrent 14 dagen daarna zijn de bladen tot het oogmerk gereed. De plant wordt daarvoor een weinig boven den wortel afgesneden en de zijdewormen met de bladen gevoed. Wanneer het nu wegens het onkruid noodig is, wordt het land op nieuw gewied, en in Junij kan er weder eene pluk plaats hebben, voorts in Julij de derde; deze laatste inzameling geschiedt nogtans zonder den steel af te snijden, daar dit wegens het late saisoen schadelijk aan de plant zoude zijn. Het land wordt daarna voor de laatste maal gewied, en de vierde pluk kan weder met September plaats hebben; na deze inzameling wordt het land verscheiden malen omgeploegd, en als gezegd met de soort van egge gelijk gemaakt. Wil men nu de beste inzameling van December verhaasten, dan moet men in November den groei bevorderen door het uithakken; waarna op nieuw gewied en gehakt zijnde, de laatste pluk van een kweekjaar in Maart verkregen wordt. Nu vangt weder in April de opgegevene wijze van behandelen aan, en zoo het veld naar behooren behandeld en gebruikt wordt, blijft het vele jaren vruchtbaar.

Zie hier nu eindelijk wat de ervaring in Nederland bewezen heeft het beste te zijn. Op eenen grond, die voor den wind beschut is, verkiest men (zoo de aanplanting door lootjes of gewortelde spruitjes geschiedt) de regtste lootjes, omtrent anderhalf voet lang; en plant dezelve zoo veel mogelijk op eene beschaduwde plaats in groeven van eenen voet diepte,

nadat men er van onderen een kruis in heeft gesneden, opdat zij des te ligter wortel kunnen schieten: geplant zijnde vult men de groeven en stampt de aarde stijf aan, om het lootje vast en regt te doen blijven. Men moet de moerbezieboomen van de mos zuiveren en het doode hout daaruit wegdoen; het oculeren heeft in Mei plaats.

Het is der moeite waardig de opgegevene wijze van behandelen der moerbezieboomen in Frankrijk en Bengalen, te vergelijken met hetgeen bij ons met voordeel aangewend wordt, en verder in het gemeld werkje van den Hoogleeraar Bergsma opgegeven is. Moet dit niet ieder, die met aandacht over dit onderwerp nadenkt, in het gevoelen bevestigen, dat ongetwijfeld bij ons gelijke middelen dezelfde uitkomsten zouden opleveren, en wat is er dan niet van eene ijverige behartiging dezer zaak te wachten?

Hen die begeerig zijn, de bewerking van de zijde, en al hetgeen daarmede in betrekking staat, volgens de nieuwste ontdekkingen en voordeeligste middelen te leeren kennen, verwijzen wij onder meer nuttige werken, waarin over deze Industrie gehandeld wordt, naar een uitgebreid artikel deswegens te vinden in de *Dictionaire Technologique, ou nouveau dictionaire universel des arts et metiers etc. Paris* 1828. *Tom.* 14 *op Moulinage des soies.*

Wij hebben aldus met dit derde stuk, waarvan de uitgebreidheid de bedoeling overtroffen heeft, weder eene afdeeling van de zijde behandeld, door den grondslag aan te wijzen, waardoor men in staat wordt gesteld, zich bij ons met dubbel voordeel, de in

de beide eerste stukken gemelde belangrijke nijverheids takken tot model van navolging te laten dienen. Voordat wij echter van deze gewigtige stoffe geheel kunnen afstappen, blijft ons nu nog, het voornaamste, tot eene daarstelling te onderzoeken, en door het leveren van een laatst gedeelte over, „*den zijdeworm en deszelfs behandeling*," een volledig geheel tot bevordering van een hoogst voordeelig bedrijf in ons land en provincie te beproeven. Wij vertrouwen dat het door ieder, en tot verontschuldiging dat wij ons zoo lang bij dit artikel ophouden, zal toegestemd worden, dat wij, na eerst over de zijdefabrijken in oorsprong, wijze van bewerking en derzelver belang in Zuid-Azie gesproken, vervolgens de europesche zijde en zijdefabrijken met de opgave der stoffen enz., die zij in den handel brengen onderzocht, en de belangrijke voordeelen aangewezen te hebben, welke men uit de aanplanting van den witten moerbezieboom voor ons land en provincie te verwachten heeft, verpligt zijn om nog eenige mededeelingen te doen omtrent het insect zelve, en wat ons van deszelfs voortteeling en verpleging bij ons, en volgens de nieuwste ervaringen in andere landen, bekend is. Dit zal dus het besluit voor een onderwerp uitmaken, door hetwelk te behandelen wij vurig wenschen de Nederlandsche nijverheid bevorderlijk te zijn.

P. W. L.

(Het vervolg in een later Nummer.)

TAFEL van WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium van ***'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL*** te UTRECHT, ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Octob.	755	48	z. z. w.	iets bewolkt.
	753^{5}	54	z. z. w.	eenigzins bewolkt.
	751	55	z.	betrokken.
2 id.	744^{5}	52	w. z. w.	bewolkt.
	747	53	w. z. w.	idem.
	748	50	w.	regen, sterke wind.
3 id.	741	50	z.	regennacht., sterke wind.
	740	52	z.	betrokken, idem.
	744^{5}	47	z. w.	regen, idem.
4 id.	758	47	z. w.	betrokken.
	753^{5}	55	z. w.	idem.
	753^{5}	54	z. w.	eenigzins betrokken.
5 id.	760	49	z. z. w.	iets bewolkt.
	761^{5}	57	z. z. w.	eenigzins bewolkt.
	763	57	z. z. w.	betrokken.
6 id.	763	52	z.	regen.
	760	66	z. o.	iets bewolkt.
	758^{5}	65	z. o.	idem.
7 id.	756	61	z. z. o.	betrokken.
	756	69	z.	iets bewolkt.
	756	69	z. o.	betrokken.
8 id.	753	61	z. o.	idem.
	752	66	z.	idem.
	752	66	z.	bewolkt.
9 id.	753	52	z.	iets betrokken.
	753^{5}	56	z. w.	betrokken.
	754	56	z. w.	helder.
10 id.	754	55	z.	betrokken.
	752^{5}	50	z. z. w.	regen.
	751^{5}	60	z. z. w.	betrokken.
11 id.	750	58	z. z. w	idem.
	751	61	z z. w.	idem, sterke wind.
	752	59	w.	idem.
12 id.	754^{5}	52	w.	helder.
	756^{5}	59^{5}	w.	idem.
	757	58	w.	idem.
13 id.	748	57	z. w.	betrokken.
	748	64	z. w.	idem.
	749	62	w.	idem.
14 id.	758	56	w.	helder.
	761^{5}	60	w.	betrokken.
	763	58	w.	helder.
15 id.	764	54	z. z. w.	betrokken.
	762	65	z. z. o.	helder.
	762^{5}	65	z. w. t. z.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Octob.	770	49	N. W.	eenigzins mistig.
	770^{5}	59	Z. Z. W.	iets bewolkt.
	770^{5}	62	Z.	idem.
17 id.	771	46	Z. Z. O.	mistig.
	771	54	Z. O.	idem.
	770	52	O. Z. O.	idem.
18 id.	770	49	O. Z. O.	idem.
	770	55	Z.	regenachtig.
	769^{5}	55	Z.	helder.
19 id.	769	52	Z. Z. W.	mistig.
	769^{5}	57	W.	regenachtig.
	770	56	N.	bewolkt.
20 id.	774	48	N.	eenigzins bewolkt.
	774^{5}	57	N.	idem.
	773^{5}	53	N.	bewolkt.
21 id.	773	50	N.	regenachtig.
	774	54^{5}	O.	idem.
	774	53^{5}	O.	eenigzins bewolkt.
22 id.	775^{5}	44	O.	helder.
	775	55	O.	bewolkt.
	774	54^{5}	Z. O.	idem.
23 id.	772	48	O.	eenigzins idem.
	771^{5}	56	N. N. O.	betrokken.
	771	55	N. N. O.	idem.
24 id.	772	55	W.	regenachtig.
	771^{5}	59	W.	eenigzins bewolkt.
	771^{5}	59	N.	betrokken.
25 id.	769^{5}	55	N. N. W.	regenachtig.
	770	57	N. N. W.	idem.
	769^{5}	56^{5}	N. N. W.	idem.
26 id.	766^{5}	54	N. W.	betrokken.
	767	56	N.	idem.
	766	53^{5}	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
27 id.	755	50^{5}	N. W.	bewolkt.
	752	47	N.	regenacht., sterke wind.
	773	46	N. W.	regen, idem.
28 id.	757^{5}	36	N. N. W.	idem, 's na. geh. en ges.
	757	36^{5}	N. N. W.	sneeuw.
	756^{5}	35	N. N. W.	idem.
29 id.	752	36	N. N. W.	betrokk. 's nachts gesn.
	752^{5}	40	N. N. W.	idem.
	753^{5}	38	N. N. W.	mistig.
30 id.	760	36	O.	helder.
	760^{5}	41	O.	bewolkt.
	760	39^{5}	O.	sneeuw en hagel.
31 id.	762^{5}	32	O. N. O.	betrokk., 's nachts gesn.
	763	35	N. O.	idem.
	765	34	N. O.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

October 1836.

STAAT DER **GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.**

	Geborenen.							Huwelijken	Echtscheidingen.	Overledenen.	
	Getal.		waaronder:								
			Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT.	67	73	5	4	»	»	»	25	»	47	43
AMERSFOORT.	21	20	»	2	»	1	2	9	»	15	5
WIJK BIJ DUURSTEDE.	4	3	1	»	»	»	»	3	»	3	1
RHENEN.	6	5	»	1	»	1	»	2	»	2	1
MONTFOORT.	2	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1
IJSSELSTEIN.	4	5	»	1	»	»	»	2	»	2	1

Onder het getal Onechte is eene Vrouwelijke Doodgeborene begrepen.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Nulpeil.

1 October 1836. . . . . 4 el 52 dm.

15 ——— . . . . 4 — 52 —

31 ——— . . . . 4 — 97 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND OCTOBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 October.

Hendricus Theodorus, Z. van Herbertus Coolwijk.

Neeltje, D. van Hendrik van Straalen.

Johanna Hendrica, D. van Hendricus Joannes Brom.

Anna Maria, D. van Arie Nouen.

den 3 October.

Johannes, Z. van Geertruij van Steenderen.

Gerardus Adrianus, Z. van Teunis Reeskamp.

Dingena Maria, D. van Theodorus Kelder.

Wilhelmina, D. van Ernst van Veenendaal.

Hendrica Petronella, D. van Hendrik van Soest.

Hendrica, D. van Pieter van Lingen.

Johanna Andrisa, D. van Bartholomeus Johannes Ett.

den 4 October.

Marinus, Z. van Johannes Korssé.

Eintje, D. van Johannes Sakkers.

Johannes, Z. van Hermanus de Groot.

den 5 October.

Sara, D. van Eliazer Hijman de Rooij.

Willem Carel, Z. van Johannes Hendrikus van Overklift.

den 6 October.

Anthonia Adriana, D. van Johannes Coenraad van Eijk.

Franciscus Petrus, Z. van Cornelis van Steijn.

Felix Adriaan, Z. van Gijsbert Willem van der Kaaij.

Lamberdina Christina, D. van Paulus van Maanen.

Wilhelmus, Z. van Gijsbertus de Bruijn.

Johanna, D. van Rijnier Burgemeester.

Wilhelmina Theodora, D. van Willem Morat.

Minke Baukje Gerarda, D. van Herman Otto Zelle.

Stephanus Johannes, Z. van Antonius de Groot.

den 7 October.

Roosje, D. van Lion de Vries.

Johannes, Z. van Elisabeth van Zanten.

Wilhelmus Hendricus, Z. van Henricus Schoonhein.

Willem, Z. van Jacobus van Buuren.

den 8 October.

Johannes, Z. van Cornelis Weijers.

Michiel, Z. van Nicolaas de Jong.
Cornelis, Z. van Huibert Kragten.
Margaretha Aletta, D. van Bernardus Verheul.

den 10 *October.*

Lodewijk Christiaan, Z. van François Henri Corneille Baron van Heeckeren van Brandsenburg.
Cornelia Hendrica, D. van Wouter Monsjouw.
Susanna, D. van Johannes Jacobus Calboo.
Johannes, Z. van Cornelis Marinus.
Maria Elisabeth, D. van Jacobus Hermanus Woerdes.
Johanna Petronella, D. van Zeger van Kuilenburg.
Carl Lucas Gerhard, Z. van Johann August Michaël Bresler.
Alida Johanna, D. van Rutger Poelman.

den 11 *October.*

Elisabeth Magdalena, D. van Willem Dirk Romeijn.
George Fredrik Willem, Z. van Anthonie van Ooijen.

den 12 *October.*

Grietje, D. van Hermanus Deusen.
Wilhelmina Petronella Regina, D. van Willem Hendrik Ducro.
Roelof, Z. van Jan Olivier.

den 13 *October.*

Hendrica Cornelia, D. van Jacobus Hendricus Wouters.
Wilhelmus Hendricus Johannes, Z. van Theodorus van Dille
Wilhelmina Louise, D. van Ernst Idel Jobst Nandorff.
Gerrit, Z. van Antje Patist.
Johanna, D. van Johannes Nahuijsen.
Johanna, D. van Cornelis de Rijk.
Allegonda, D. van Anthonie Spelboe.

den 14 *October.*

Catharina Anna Maria, D. van Bernardus Hendricus Langenhoff.
Wilhelm Michel, Z. van Wilhelm Heszler.
Petrus Anthonius, Z. van Egilius Debets.
Cornelis, Z. van Gerardus van den Bijlaard.
Johanna Petronella, D. van Cornelis van de Groenekan.
Elisabeth, D. van Matthijs Tollenaar.
Willem, Z. van Gerrit Kinnegam.
Theodorus, Z. van Matthijs Kinnegam.
Johannes Petrus, Z. van Stephanus van de Bilt.

den 15 *October.*

Dirkje, D. van Dirk Daniel In de Maucr.
Pieter Jacobus, Z. van Jan Stevens Blonk.
Hendricus Philippus, Z. van Hendricus Philippus van de Kamp.
Adriana Johanna, D. van Henricus Tibou.
Lodewijk Hendrik Eduard, Z. van Hendrik Croes.

den 17 *October.*

Jan Christiaan, Z. van Jan Christiaan Leewen.

Josephina Johanna, D. van Joseph Maier.

Jacoba, D. van Christiaan Moore.

Hendrica, D. van Cornelis Christiaan Pappelendam.

Helena, D. van Laurens van Kasteel.

Neeltje, D. van Maarten Hendrik Olijdam.

Lijdia, D. van Arnoldus Stomp.

Christiaan Jan, Z. van Pieter Hessel.

Johannes, Z. van Gerrit de Wit.

Wilhelmus Johannes, Z. van Willem Koenen.

Dorothee Augustine Charlotte, D. van Willem Voorsteegh.

den 18 *October.*

Maria, D. van Dirk Uittenbosch.

Willem Anthonie Gijsbertus, Z. van Willem Anthonie Perks.

Bernard Gerard, Z. van Henrich Anton Schakman.

Cornelis, Z. van Cornelis Verweij.

Sophia Elisabeth, D. van Sophia Elisabeth Wagener.

den 19 *October.*

Anna Christina, D. van Johan Adolph Alexander Gerlach.

Henri, Z. van Johannes Hendricus van den Heuvel.

Johannes, Z. van Zacharias de Nijs.

Hendrica Catharina, D. van Hendrik Bouman.

Susanne Louise Marie Gustafine Elize, D. van Gustav Moriz Scherer.

Rijntje, D. van Diebra van Dolderen.

den 20 *October.*

Adrianus, Z. van Hendrik Hoomakker.

Johannes Cornelis Adrianus, Z. van Johannes Cornelis van Nuburg.

Hendrik, Z. van Hendricus Bloemendaal.

Caroline Jacqueline, D. van Hendrik Wolter van Hengst.

Regina, D. van Eijbert Hoonte.

den 21 *October.*

Mechteld, D. van Gerrit Rietveld.

Wilhelmina, D. van Geertruij Rijnsoever.

den 22 *October.*

Mina, D. van Gerrit Isak Godart.

Willem, Z. van Arnoldus Gerhardus Brusse.

Anthonia, D. van Dirk Smit.

den 24 *October.*

Teunis Anthonie, Z. van Johannes Pieter van Hoorn.

Coenradus Hendricus Stephanus, Z. van Hubertus Oswaldus van Munster.

Willem, Z. van Dirk Verhoeven.

Elisabeth, D. van Cornelis Vlaanderen.

Willem, Z. van Pieter Bouwhuijsen.

Philippus Franciscus, Z. van Philippus Franciscus Boljet.

Petronella Johanna, D. van Albertus Verkerk.

Paulina Justina, D. van Petrus Du Coo.
Johanna, D. van Hendrik Visser.
Jan, Z. van Bessel Bakker.
Sophia Elisabeth, D. van Cornelis van der Steen.
Elisabeth, D. van Willem Hamelton.
Jan Cornelis, Z. v. Pieter Dwars.

den 25 October.

Maria, D. van Wouter van der Vorst.
Hermanus Johannes, Z. van Johannes Jacobus Rijnders.
Jacobus Johannes, Z. van Wilhelmus van Praag.
Theodorus, Z. van Fredericus van Dillen.
Lucas Cornelis Franciscus, Z. van Geertruij Wijnstok.
Martinus Johannes, Z. van Martinus Johannes Lina.
Anthonia Hendrica, D. van Anthonie Minkhorst.
Everdina Adriana, D. van Dirk Adrianus van Eijk.
Arie, Z. van Wouter van Luijn.

den 26 October.

Anna Maria Catrina, D. van Jan Bieger.
Gerardus Johannes, Z. van Juliana Wick.

den 27 October.

Christina Johanna, D. van Johannes IJzendoorn.
Willem Johannes, Z. van Cornelis van Dijk.
Maria, D. van Johannes Lambertus Schoonenberg.
Anna Christina Hendrina, D. van Rijnier van Vreeswijk.
Christiaan Petrus, Z. van Christiaan van Tuijl.
Gerhardus Anthonius, Z. van Nicolaas de Bruin.

den 28 October.

Pieter Johannes, Z. van Pieter van Dranen.
Anthonie, Z. van Anthonie van der Horst
Pauline Frederique, D. van Willem Arnold Hendrik Gelderman.

den 29 October.

Clasina Johanna, D. van Johannes van der Sluijs.
Catharina Maria Petronella, D. van Joannes Henricus de Bond.
Wilhelmus Johannes Hendricus, Z. van Petrus Josephus Martens.
Geertruijda, D. van Jacob Zagwijn.

den 31 October.

Cecilia Hendrica Maria, D. van Johannes Bernardus Meenk.
Coenraad, Z. van Coenraad Eijkman.
Margaretha Sophia, D. van Lambertus Tragter.
Johannes Petrus Antonie, Z. van Dirk Johannes Samot.

GEBORENEN 140.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 5 October.

Willem van Stenis en Johanna Pieternella Houtkamp, weduwe.
Jan Joseph Justus de Heij en Maria Kastrop.
Pieter Bredero en Johanna Prijs.
Lambertus Odijk, weduwenaar en Henderica Beerings, weduwe.
Hendrik Broekhuijsen en Joanna de Groot.

den 12 October,

Joannes Samuel D'Ancona en Antje Steenstra.
Hendrik Jacobus van Eldik en Merretje van Steenwijk.
Bartholomeus Hogenes en Elizabeth Kuijter.
Cornelis Johannes Porton en Bertha van den Bol.
Gerardus Smit en Clasina v. Kessel.

den 19 October.

Levy Salomons van Crevel en Betje Mozes Manheim.
Jacob Zagwijn en Gijsbertje van Eijk.
Jes Lorenz Asmussen en Dirkje Bitter.
Pieter Everaarts, weduwenaar en Bartha van Loverden.

den 20 October.

Carel Elbertus Verschoor en Jonkvr. Maria Jacoba van der Muelen.
Cornelis van Wijngaarden en Maria Janzen.

den 26 October.

Weijnand Wolsing en Elijda Maaike Frederica van Aartrijk.
Hendrik Albertus van den Berg en Dirkje Sikkenk.
Johannes Franciscus Mulder en Maria Cornelia Remkens.
Dirk de Bruijn, weduwenaar en Henrica van Rijn, weduwe.
Herremanus Pieter van Frankenhuijsen en Aaltje Rankleef.
Petrus Everardus Johannes Schernigt en Maria Susanna Rijnders.
Franciscus Johannes Okhuijsen en Catharina Schuller.
Hendrik Deurhof en Hendrika Elisabetha Haak.

den 27 October.

Jan Jacob Andries Luchtmans en Jonkvrouwe Petronella Cornelia Polders.

TE ZAMEN 25 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 October.

Anthonie Johannes Bardeloos, 2 j., Lange Hamsteeg.
Theodorus de Lange, 9 m., Kreupelstraat.

den 3 October.

Hendrik Johannes Vermeulen, 3 w., Nieuwe gracht.
Anthonia Wilhelm, 6 m., Geertebrug.
Agatha Helena Vermeulen, 4 w., buiten de Catharijnepoort.
Sara Schrooijestijn, huisvr. van Johannes Eijtinger, 54 j., achter het Vleeschhuis.

den 4 October.

Dirk Johannes Wulflee, 31 j., Hamsteegje.
Johanna Cornelia van Haeften, huisvr. van Anthonius Clarus Johannes van Eekle, 41 j., Jacobibrug.
Johanna Barendina van Kasteel, ongeh, 59 j., Korte Nieuwstr.
Christina Mattu, 5 j., aan het Zand.

den 5 October.

Eintje Sakkers, 1 d., Florasteeg.
Jacoba van Luijn, 8 m., Hamsteegje.
Cornelia Landzaat, 32 j., Lange Smeesteeg.
Cornelis Verheul, 3 j., buiten de Waardpoort.
Cornelis Castrop, 5 j., aan het Zand.

den 6 October.

Jacobus van Rooijen, 8 w., Watersteeg.
Helena Frederika Scherff, wed. Abraham Overvest, Albertuszoon, 66 j., aan de Geertebrug.
Frans Jansen, 37 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 7 October.

Dina Schram, ongeh., 18 j., Lange Nieuwstraat.
Maarten van Veen, 41 j., Roelofs Arendsveen bij Alphen.

den 8 October.

Sophia de Groot, ongeh., 18 j., Catharijnesteegje.
Jan Lagas, 76 j., Zwaansteegje.
Johannes Peek, 53 j., Springweg
Franciscus Hendricus van Capelle, 2 j, Korte Rietsteegje.

den 10 October.

Louisa Anthonia Verweij, ongeh., 42 j., buiten de Wittevrouwepoort.
Adriana Bezemer, wed. Christiaan Diederik Teering, 73 j., Agnietestraat.
Catharina de Beus, wed. Lam-

...rtus Kooijmans, 82 j., Lange Smeesteeg.

Petronella Langlois, 14 j., achter Clarenburg.

Cornelia Elisabeth Templem... van der Hoeven, 16 j., aan de Smeebrug.

Gerardus Anthonie Glazer, 3 m., Lange Lauwerstraat.

Maria Jacoba Wersel, 1 m., Elisabethstraat.

Pieter van Berkel, 16 d., Groenesteeg, wijk C.

Theodorus Gijsbertus Verburg, 2 j., Watersteeg.

den 11 *October.*

Pieter Lammerts van Bueren, 73 j., buiten de Waardpoort.

den 12 *October.*

Christiaan Mischler, 34 j., Hospitaal.

Doodgeb. dochter van Elisabeth Verheul, Hekelsteegje.

den 14 *October.*

Barend van der Vegte, 20 j., Hospitaal.

Catharina Drijver, wed. Albertus Gladbeek, 73 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 15 *October.*

Maria Egging, wed. Machiel Porton, 66 j., achter Klarenburg.

Johannes Hendricus Gerardus Allewaert, 33 j., Hospitaal.

Joseph Mekke, 1 j., Zandstraat

Elisabeth Johanna Ter Burg, 1 j., buiten de Waardpoort.

Jacobus de Groot, 50 j., Catharijnestraat.

den 17 *October.*

Johannes Knippers, 4 w., buiten de Waardpoort.

Johannes Valentijn, 3 w., Zandstraat.

Wilhelmus Hendricus Schoonheijn, 10 d., Zakkendragerssteegje.

Theodorus Mansveld, 11 j., Boterstraat.

Adrianus Vuijstingh, 37 j., Springweg.

Cornelia Sophia Jansen, 4 j., buiten de Catharijnepoort.

den 18 *October.*

Jacoba Hendrica van Barneveldt, huisvr. van Cornelis Arie van der Star, 78 j., Wittevrouwestr.

Johanna Maria Meijers, 2 j., Boterstraat.

Johanna Branse, 7 j., aan 't Kermis Waterpoortje.

Maagje van Rossum, 47 j., achter het Vleeschhuis.

den 19 *October.*

Johannes Zegers, 70 j., Neude.

den 20 *October.*

Hendricus Lancee, 3 m., Vreeburg.

Jan Gerrit van Rooijen, 2 m., Hekelsteegje.

den 21 *October.*

Arnoldus Gerardus Bouwman, 6 w., Marieplaats.

Hendrikus Klinkvis, 23 j., onder de Linden.

Susanna Tieland, 9 m., Zandstraat.

Maria Cornelia de Bont, huisvr.

van Johannes Anthonius Hazenbos, 42 j., Vuilsteeg.

Jan Krol, 29 j., Hospitaal.

den 22 October.

Jan Flantua, 8 j., Zandstraat.

Joseph Marinus Anthonius van Antwerpen, 5 j., aan de Waardpoort.

den 24 October.

Joseph Wessel, 8 m., buiten de Waardpoort.

Dirk van Vlooten, 5 j., buiten de Waardpoort.

Adriana Pot, wed. Cornelis van der Sluijs, 78 j., buiten de Waardpoort.

Christina Tollenaar, 1 j., aan 't Zand.

Cornelis Emmelot, 6 w., Groenesteeg.

Doodgeb. dochter van Bernardus Koning, aan 't Zand.

Johanna Visser, wed. Barend Koot, circa 80 j., aan de Tolsteegpoort.

Nicolaas Gijsbert Westerouër van Meeteren, 39 j., te Delft.

den 25 October.

Christina Willemina van Boxtel, 4 w., Vreeburg.

Christina Bongenaar, 2 j. en 10 m., Watersteeg.

Adrianus Johannes Verburg, 50 j., Lange Lauwerstraat.

Johannes van Zanten, 18 d., Donkerstraat.

Maria Steenenberg, huisvr. van Johannes Linschoten, 43 j., Korte Elisabethstraat.

den 26 October.

Johannes Roch, 68 j., Catharijnestraat.

den 27 October.

Cornelia Knippers, 5 w., buiten de Waardpoort.

Leonardus de Bruijn, 13 j. en 4 m., buiten de Waardpoort.

Hijman Neufeld, 42 j., Zandstraat.

den 28 October.

Adriana Strumer, wed. Joseph Bontrop, 77 j., Kleine Elisesteeg.

Carel Willem Klokke, 9 j., Voorstraat.

Jeremias van Ree, 84 j., Oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 31 October.

Wilhelmus Elsing, 1 j. en 6 m., onder de Linden.

Jozef Adelberg, 37 j., Donkerstraat.

Helena van Kasteel, 14 d., Jufferstraat.

Paulina Justina de Coo, 8 d., Korte Smeesteeg.

Jacob Willem van Ellinckhuijsen, 70 j., Steenweg.

Cornelia Maria Casius, ongeh., 56 j., Voorstraat.

Johann Heinrich Frantzen, 57 j., Nieuwe gracht.

OVERLEDENEN. 90.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	2.
Koliek.	1.
Zenuwkoorts.	4.
Verval van krachten.	10.
Stuipen.	15.
Kinderziekte.	9.
Tering.	14.
Het Zuur.	1.
Borstkwaal.	2.
Gevolgen van de Kraam.	1.
Bloedspuwing.	3.
Leverziekte.	1.
Keelziekte.	1.
	64.
Transport.	64.
Beroerte.	4.
Tanden.	3.
Zinkingsziekte.	2.
Roodvonk.	1.
Kramp.	1.
Hersenontsteking.	2.
Kinkhoest.	2.
Waterzucht.	6.
Kwade beenen.	1.
Subiet.	2.
Verzweering.	1.
Geeling.	1.
	90.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	»	2	2.
Beneden het jaar.	14	10	24.
Van 1 tot 10 jaar.	11	7	18.
» 10 » 20 »	2	4	6.
» 20 » 30 »	3	»	3.
» 30 » 40 »	7	1	8.
» 40 » 50 »	2	6	8.
	39—	30—	69.
Transport.	39.	30.	69.
» 50 » 60 »	3	3	6.
» 60 » 70 »	»	3	3.
» 70 » 80 »	4	6	10.
» 80 » 90 »	1	1	2.
» 90 » 100 »	»	»	»
	47—	43—	90.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 15 *October*, door den Notaris J. H. VAN GROOTVELD.

Een Huizinge, Erf en Grond staande en gelegen, binnen Utrecht, aan de Zuidzijde van de ABCstraat, wijk A. N°. 028. *Verkocht* voor *f* 925.

Den 22 *October*, door den Notaris N. DE GRAAF.

N°. 1. Eene Hofstede genummerd 235, met Bouwmans woning en verder getimmerden, mitsgaders Tuin Boomgaard en Weiland, groot te zamen 3 Bunders, 74 Roeden, 20 Ellen, gelegen onder Maartensdijk aan de Blaauwcapelsche steeg. *Verkocht* voor *f* 2050.

N°. 2. Een Perceel Bouw- en Weiland, groot 3 Bunders, 47 Roeden, 10 Ellen. *Verkocht* voor *f* 1875.

N°. 3. Een Perceel Weiland, groot 6 Bunders, 77 Roeden, 60 Ellen. *Verkocht* voor *f* 4500.

N°. 4. Een dito, groot 4 Bunders, 18 Roeden, 60 Ellen. *Verkocht* voor *f* 1550.

N°. 5. Een Perceel Wei- en Hooiland, groot 2 Bunders, 62 Roeden, 90 Ellen, alle gelegen als boven. *Verkocht* voor *f* 760.

Denzelfden datum, door den Notaris N. DE GRAAF.

N°. 1. Een Huis, Erf en Grond, buiten Wittevrouwen aan de Zuidzijde van den Straatweg, wijk I. N°. 121.

N°. 2. Een stukje Gronds, groot 8 Roeden uitkomende aan den Cingel. Te zamen *verkocht* voor *f* 6875.

N°. 3. Twee Huizen onder een dak met derzelver Erven en Gronden, gelegen aan den Straatweg, wijk I. N°. 122 en 123. *Verkocht* voor *f* 2360.

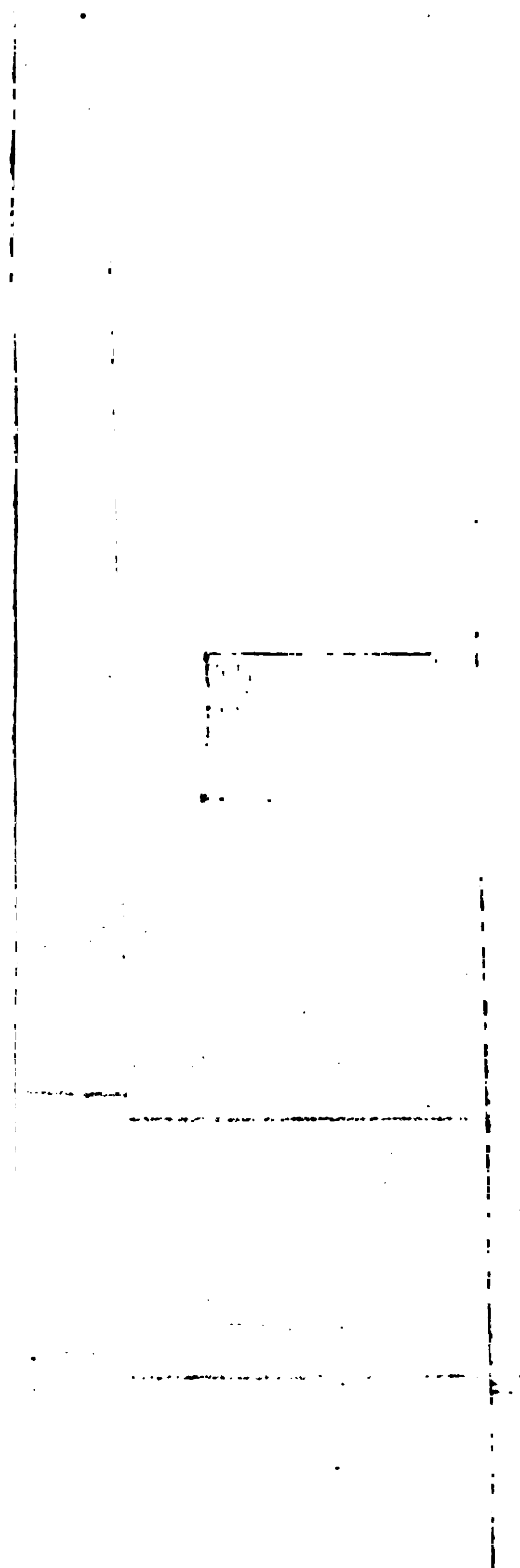
N°. 4. Een Huis of Woning met Erf en Grond gelegen als voren, in eene steeg, wijk J. N°. 124. *Verkocht* voor *f* 780.

N°. 5. Een Huizinge en Erf, met Loots en 7 Roeden, 50 Ellen Tuin en Boomgaard genaamd *Kraan hofstede*, gelegen aan den Cingel, tusschen de Wittevrouwen- en Waardpoort, tegenover den voormaligen Plompentoren, wijk M. N°. 398. *Verkocht* voor *f* 1920.

Tijdschrift
VOOR
GESCHIEDENIS,
OUDHEDEN
EN
STATISTIEK
VAN
Utrecht.
met afbeeldingen.
by N. van der Monde,
1836.
N°. 11.
W. Bal. sc.

Ad pag. 385.

Dekt. v. d. v. Hinde
is niet bijzonder, 't
(zeer)
uit Braams (inl.
bij herh. in d. Atl.
ning, die alde
steden v. Br. werk op

UTRECHT AARTSBISDOM
1561—1580,

MET EENE KAART VAN
MESCHISEDECH VAN HOOREN.

Door den Heer Mr. G. Dorn Seiffen is ons eene oude plaat medegedeeld, waarop de Stad Antwerpen onder Utrecht, gedrukt staat. Wij rekenden het om derzelver oudheid niet ondoelmatig, dat er in ons Tijdschrift een afdruk van werd vervaardigd, voor zoo veel onze Stad betreft, en dit te meer, omdat het kasteel Vredenburg nog op dezelve aanwezig is, zoo dat de Heer Dorn Seiffen meende, dat zij tot de vroegste afbeeldingen van de Stad Utrecht behoort, dewijl op al de latere dit kasteel niet meer bestaat (*).

Deze afteekening is alzoo onder Philips II., Koning van Spanje, Graaf van Holland, Heer van Utrecht enz., gedrukt, en wel sedert dien tijd, dat hij niet langer wilde, dat het bisdom van Utrecht suffragant van Keulen zoude zijn, en daarom hetzelve tot een Aartsbisdom deed verheffen, zoo als uit het bovenschrift op gemelde plaat zigtbaar is. Het is alzoo waarschijnlijk,

(*) Der Redactie is door den Heer Baron van der Felden van Hindersteijn, eenen der beroemdste Geographen onzes tijds, een platte grond der stad Utrecht ter hand gesteld, die alle kenmerken der grootste naauwkeurigheid draagt; op de bedoelde Kaart bevindt zich, onder meer andere gebouwen, het Kasteel Vredenburg (1528—1578). — Klaarblijkelijk ook is de platte grond van Utrecht, door A. D. Viana in 1598 uitgegeven, naar deze gevolgd. — De Redactie heeft zich voorgesteld ook eene gravure dezer zeldzame Kaart in den volgenden jaargang van dit Tijdschrift te geven, met de aanwijzing der veranderingen, dewelke in het tijdverloop tusschen de uitgave van deze Kaart en die van gemelden Viana zijn voorgevallen.

N. 47. A. N.

daar men Vredenburg in 1578 begon af te breken, dat hetzelve vóór dien tijd gedrukt is; waarom echter Antwerpen onder hetzelve ook afgebeeld is, hiervan weet gemelde Heer geene redenen, dan dat de plaat tot eénig thans onbekend werk moet behoord hebben, hetwelk naar het vervolg der letters, afbeeldingen van Steden bevattede, en waarin alzoo op het *Aartsbisdom* Utrecht, *Antwerpen* volgens de letter volgde, schoon aan de plaat niet te zien is, dat die ooit ingenaaid of ingebonden geweest is.

Daar men op dezelve vele gebouwen aantreft, die thans of in het geheel niet, of slechts ten deele bestaan, kwam het ons niet onbelangrijk voor, eene korte beschrijving van dezelve hierbij te voegen.

Wij hebben tevens de oude schrijfwijze door de nieuwere doen vervangen, en, daar op de plaat de namen bij ieder gebouw geplaatst zijn, dezelve door aanwijzing van letters onderaangesteld.

Zoo iemand mogt weten, tot welk werk dezelve behoord heeft, of nog oudere afteekeningen of afdrukken van Utrecht bezit, zal hij ons verpligten dezelve ter onzer kennis te brengen, ten einde wij tot nut van het algemeen daarvan verslag mogen doen, en de oudste gedenkwaardigheden onzer beroemde Stad, voor de vergetelheid der toekomst bewaren.

N°. 1. *Domtoren en Kerk.*

Deze kerk, aan St. Maarten gewijd, werd voor de eerstemaal tusschen 696 en 720 gebouwd door Bis-

schop Willebrordus, zoo men wil op de grondslagen van de door de Denen (*) verwoeste St. Thomas kapel. Hij stelde er een collegie van 40 Reguliere Kanonniken in, die in het klooster, bij de kerk behoorende, woonden, en wijdde dezelve tot de hoofdkerk van het Bisdom. In het jaar 1015 werd dezelve door Bisschop Adelbold herbouwd, en door storm en brand zwaar beschadigd zijnde, door Bisschop Hendrik van Vianden (1251—1267) in die gestalte daargesteld, waarin het overgebleven gedeelte thans nog zigtbaar is. Ofschoon de kerk meermalen door storm schade leed, heeft zij echter de grootste ramp eerst ondergaan door den vreeselijken orkaan van den 1e Augustus 1674, welke haar met eene geheele vernietiging bedreigde (**). Het gansche schip der kerk, hetwelk aan den toren verbonden was, stortte in, en alleen de twee kruispanden van het choor bleven in wezen. De ingewanden van eenige Duitsche Keizers, benevens de meeste Bisschoppen van Utrecht, liggen in dezelve begraven. Thans nog is in het choor de prachtige graftombe van den Luit. Admiraal Willem Jozef Baron van Gent, (in 1672 gesneuveld), aanwezig. In 1825 werd dit gebouw inwendig geheel veranderd, en tot uitoefening van de Godsdienst meer geschikt gemaakt. Den toren, die ruim 322 voeten hoog is, en 500 trappen telt, begon men te bouwen in 1321; dezelve werd na verloop van 61 jaren, in 1382 voltooid (†).

(*) Volgens A. Matthaeus de fundat. Lib. 1. pag. 1, hetwelk door de schrijvers van het Utrechtsche Bisdom, 1ste deel, pag. 2, 8°. aan den Vrieschen Koning Radbodus toegeschreven wordt.

(**) Zie dit Tijdschrift 1ste deel. pag. 372

(†) Zie de uitvoerige beschrijving van den toren in dit Tijdschrift, 1ste deel, pag. 67, vlg.

2. *St. Salvator* of *Oud Munster.*

Deze tweede Collegiale kerk is, volgens het algemeen gevoelen, mede door Willebrordus gesticht, nevens de kapel van het Heilige kruis, welke kapel in 1148 afbrandde, terwijl de eerstgenoemde onbeschadigd bleef. Verscheiden Bisschoppen en Prelaten lagen in dezelve begraven; zij was van vele relikwieën, kapellen en altaren voorzien, welke laatste door 27 vicarissen bediend werden. Onder de kapellen was er eene den Keizer gewijd, die tevens kanonnik dezer kerk was. In het jaar 1587 werd dezelve door de stedelijke regering, ten behoeve der fortificatie van de stad Utrecht, voor afbraak verkocht, in weerwil van den Raad van State; terwijl aan het kapittel tot hare vergaderplaats de Abdij van St. Paulus werd aangewezen.

3. *St. Pieterskerk.*

De derde Collegiale kerk werd door Bernulphus, 20ste Bisschop van Utrecht, (1027—1054) gesticht, welke Prelaat in dezelve begraven ligt. Omtrent 1075 brandde een groot gedeelte dezer kerk, door de achteloosheid der hovelingen van Keizer Hendrik IV. af, die haar na deze ramp zijne weldadigheid ruimschoots betoonde, en met vele rijke giften tot derzelver weder opbouwing beschonk; zij had een kapittel van 30 kanonniken, en een bijna gelijk getal vicarissen tot bediening der kapellen en altaren. In 1587 was deze kerk deszelfs slooping nabij, doch door hooge

voorspraak liet de Raad der stad dit voornemen varen. In 1674 werd een gedeelte van dezelve door een orkaan vernield; tot dien tijd had zij twee torens, welke van hunne spitsen beroofd, weggeruimd, en door een koepeltorentje vervangen werden.

In dezelve wordt thans dienst gedaan door de Hervormde Waalsche Gemeente.

4. *St. Janskerk.*

De vierde Collegiale kerk is door denzelfden Bisschop Bernulphus gesticht, en aan Johannes den Dooper gewijd. Zij werd in 1148 door eenen brand zwaar beschadigd, en in 1276 geheel in de asch gelegd, doch door liefdegiften op nieuw herbouwd.

Het kapittel bestond uit 20 kanonniken en even zoo vele vicarissen. De Proost dezer kerk had een groot regtsgebied; hem was het regt van den zwaarde, zoo wel als van vrijgeleide te verleenen en ordonnantien uit te vaardigen, toegekend. Deze kerk was zeer rijkelijk van eene menigte relikwieën voorzien: het choor werd in het jaar 1601 voor de Akademische Bibliotheek ingeruimd, welke sedert naar het voormalig paleis verplaatst is (*).

5. *St. Mariakerk.*

De vijfde en laatste der Collegiale kerken is tusschen 1082 en 1088 gesticht door Conradus, 22sten Bis-

---

(*) Zie dit Tijdschrift, Deel I, pag. 157.

schop van Utrecht, uit de rijke giften van Keizer Hendrik IV, wiens standbeeld thans nog op de kerk prijkt. Dezelve was van twee torens voorzien, waarvan de eene ingestort en de andere wegens bouwvalligheid afgebroken is. Zij werd bestuurd door 20 kanonniken, die 25 vicarissen onder zich hadden, ter bediening van de menigvuldige altaren en kapellen; vele merkwaardigheden werden vroeger aldaar bewaard. In 1582 werd ook deze kerk tot de slooping bestemd, en reeds was het dak afgebroken, toen de Prins van Oranje den kanonniken de vrijheid verleende, de kerk op hunne kosten weder te herstellen; zij bleef in wezen tot in het jaar 1818, wanneer door het fransch bestuur dezelve voor *f* 18,500. tot afbraak verkocht werd. Eene uitvoerige beschrijving van deze kerk en hare geschiedenis, hebben wij medegedeeld in dit Tijdschrift, Deel I, pag. 199 vlg.

6. *St. Jacobskerk.*

Eene der vier Parochiale kerken, waarvan de tijd der stichting onzeker is. Zij werd in 1272 door eenen zwaren brand vernield, doch sedert veel schooner opgebouwd; zij had verscheidene vicarijen, waaronder eene aan Machutus gewijd, waarin de kinderen, die mismaakt van ledematen waren, ter genezing gebragt werden. De beroemde Huibrecht Jacobszoon Duifhuis, die in het begin der hervorming hier te land zulk eene gematigde wijze van reformeren invoerde, is Pastoor dezer kerk geweest (*). In 1577

(*) Tegenw. St. XI. bl. 376.

had zij door het geschut van het kasteel Vredenburg veel te lijden; zij verloor toen het spits van haren toren, hetwelk wederom opgebouwd, doch na den storm in 1674 door een gewoon dak vervangen is; welk laatste echter in 1810 gedeeltelijk plaats maakte voor eene Telegraphe, op order van het fransch bestuur op den toren gesteld.

7. *Buurkerk.*

De eerste en oudste der Parochie- of kerspelkerken; oorspronkelijk genaamd St. Maria de Mindere, tot onderscheid van de Collegiale kerk van St. Maria. Zij werd ook de Buurkerk genaamd, waarschijnlijk omdat het volk aldaar vergaderde en zijne buurspraken hield, of, zoo anderen beweren, omdat de Buren of Burgers aldaar hunne Godsdienst meerendeels uitoefenden, zijnde het getal communicanten 8 à 9 duizend, waarom de dienst door 2 pastoors moest waargenomen worden. Zij werd in 1156 gebouwd, en in 1179 door den zoogenaamden wirkesbrand, onder meer andere kerken, in de asch gelegd. Groot was het getal harer altaren, vicarijen en proven. Het choor is tot het kruispand afgebroken en omtrent het jaar 1587 is er de Choorstraat doorgelegd; vóór dien tijd strekte de kerk van den Steenweg, tot aan de zoogenaamde Zoutmarkt, zich uit. De nieuwe Bisschoppen begaven zich, na op het raadhuis den eed te hebben afgelegd, naar deze kerk, om van gewaad te verwisselen. Aldaar werd mede de stadsbanier bewaard, en de veroverde vaandels werden er in opgehangen.

8. *St. Catharijnekerk.*

Ontleent haren naam van het St. Catharijneklooster bij de poort van dien naam, waar zij stond tot in het jaar 1528, toen Keizer Karel V. op die plaats het kasteel Vredenburg deed bouwen. Vóór dien tijd was aldaar het klooster der geschoeide Karmeliten, en vroeger het St. Agatha Gasthuis. De Karmeliten ontruimden dit gebouw voor de Ridders van Maltha, terwijl hun het St. Nicolaas gasthuis tot verblijf werd aangewezen.

Deze kerk is van de Lange Nieuwstraat met een plein en muur afgescheiden, en in dezelve wordt thans voor het garnizoen de R. K. eerdienst uitgeoefend.

9. *St. Nicolaikerk.*

De derde Parochiekerk. Wij vinden in het jaar 1250 reeds (*) van dezelve gewag gemaakt. Zij was vóór de Hervorming van twee torens voorzien; in de thans nog bestaande bevindt zich een uurwerk met slag- en speelklokken.

In deze kerk ligt onder meer anderen, de dichter Bellamy begraven. Deze parochie was zeer uitgebreid; onder derzelver geestelijk gebied behoorde Vechten, Rijn-auwen, Groenewoud en Abstede; de Pastoor moest een paard houden, om zijne zieken te bezoeken.

(*) van Heusden en van Rijn, 1ste deel, pag 314.

10. *St. Geertekerk.*

De vierde Parochiale kerk zou reeds vóór het jaar 1231 gebouwd zijn, en heeft vroeger buiten de stad aan de westzijde van het Oude kerkhof gestaan; doch ten tijde dat aldaar het klooster van de Duitsche Ridders gebouwd werd, is zij in de stad overgebragt. Zij had 10 vicarijen.

11. *St. Paulus Abdij.*

Deze vermaarde Abdij en Kerk behoorde aan de orde van St. Benedictus, en werd van den berg Hohorst of Heiligenberg bij Amersfoort, alwaar dezelve door Ansfried, Bisschop van Utrecht, in 998 gesticht was, door zijnen opvolger Bernulphus (1027—1054) binnen de stad overgebragt. Deze Abdij was zeer rijk en aanzienlijk; de Abten hadden eigen regtsgebied en regtsban binnen de stad, en eenen Schout, die deze regten handhaafde. Hij had leenmannen, dienstmannen, regters, leenhof en eenen hofstoet even als een Vorst.

In het jaar 1148 werd de St. Paulus kerk in de asch gelegd en in 1580 de Abdij uitgeplunderd; in het jaar 1596 werd een gedeelte van de kerk veranderd en aan het Provinciaal Hof ten gebruike afgestaan, terwijl een ander gedeelte werd geschonken aan het Kapittel van Oudmunster, van hetwelk de Abdij door den Trans afgescheiden was; een gedeelte gronds werd verkocht tot het uitslaan van erven. De tegenwoordige Paulus-Poort was de ingang van de Abdij.

12. *St. Servaas Klooster.*

Eene Abdij van Adelijke nonnen van de Cisterci-orde; dezelve was omtrent het jaar 1127 in Abstede gesticht, doch door Willebrordus van Oldenborg, 35ste Bisschop van Utrecht (1227—1235), binnen de stad overgebragt. Hij beschonk het klooster met vele inkomsten, en is bij zijn verscheiden aldaar begraven. In het jaar 1678 werd dit klooster afgebroken, en de grond van hetzelve tot partikuliere erven verkocht; alleen een gedeelte van het choor der kerk, waarin zich eenige adelijke grafsteden en wapenen bevonden, werd van de slooping verschoond. Thans strekt de grond van dit klooster tot eene wandeling.

13. *Regulierskloosier*, thans het *Burgerweeshuis.*

Dit convent, aldus genaamd naar de reguliere kanonniken, die hetzelve bewoonden, was vroeger bekend onder den naam van het klooster der Heilige Maagd, van de 12 Apostelen en van de orde der boetvaardigheid. In de eerste tijden werd het bewoond door Heremiten, die van wege hunne kleeding met zakken, Zakbroeders genaamd werden; deze in later tijd (1290) tot de orde der Augustijnen overgaande, werd de naam in die van Regulieren veranderd. Dit klooster was met vele goederen begiftigd, had eene ruime kerk, die in 1361 nog vergroot werd, alsmede eene kapel en vele altaren. Hetzelve werd in het jaar 1581 tot verblijf der weeskinderen ingerigt, welke tot dien tijd in het Elisabeth Gasthuis, door Everhard Zoudenbalch in 1491 daartoe ingesteld, waren gehuis-

vast; doch hetwelk door het geschut van het kasteel Vredenburg bijna onbewoonbaar was geworden.

14. *Duitschen Huis.*

Werd in 1347 gebouwd, in de nabijheid der Maria-kerk, naast de stallen van den Bisschop Johan van Arckel. Vroeger had deze orde haar convent buiten de stad aan de westzijde, ter plaatse waar de Geertekerk plagt te staan, alwaar het door den eersten landkommandeur van Utrecht Antonius van Prinshaven in 1232, op den grond van den Heer Sweder van Rengenborg gesticht, doch later door den oorlog verwoest werd. Het eerstgenoemde gebouw is zeer aanzienlijk en ruim geweest; Vorsten en hooge personen werden van ouds, bij hun verblijf in de stad, in hetzelve gehuisvest of onthaald; naast het huis stond eene groote kerk, die in de 17e eeuw werd afgebroken. Het huis is thans herbouwd en ingerigt tot het groot Rijkshospitaal.

15. *Huizen Hazenberg en Lichtenberg (Stadhuis.)*

Deze beide huizen behoorden van ouds aan de adelijke geslachten van de Haze en Lichtenberg, en waren versterkte woningen, gelijk het zware muurwerk, de torenverwulfsels en kluizen zulks nog uitwijzen; het meest zuidelijke, Hazenberg genaamd, van Arduinsteen gebouwd, werd in 1547 op nieuw opgehaald.

Het huis Lichtenberg was een leengoed, hetwelk den Bisschop behoorde, en aan Keizer Karel den Vden

overgegaan, door hem in 1587 aan de stad werd afgestaan, welke kort daarop den huize Hazenberg van eenen nieuwen gevel deed voorzien, en de beide huizen tot één geheel inrigtte, waarin ook de vergadering der Schepenen, uit het Schoonhuis, werd overgeplaatst.

16. *Het Hof Provinciaal.*

Vergaderde in het St. Elisabeth gasthuis; doch in 1596 werd aan dit Collegie een gedeelte van de Paulus Abdij ten gebruike aangewezen, ter welker plaatse hetzelve nog heden gevestigd is.

17. *Kasteel Vredenburg.*

Werd door Keizer Karel V., na de overdragt van het wereldlijk gezag van Bisschop Hendrik van Beijeren in 1528 gesticht, ter plaatse waar het St. Catharijneklooster stond, welk convent in dat jaar reeds werd afgebroken en in het volgende geheel vervangen door een met sterke muren en grachten omgeven slot, hetwelk genaamd werd naar den vrede, door gemelden Keizer met den Hertog van Gelder te Kamerijk gesloten. Het was een vierkant gebouw, aan de hoeken van sterke torens voorzien, alsmede van hechte verwulfsels en kluizen, welker bouw ten onregte aan dien tijd wordt toegeschreven, doch naar ons inzien reeds dagteekenen van de stichting van het Catharijneklooster. In het jaar 1577 werd het door de Spanjaarden aan de burgers bij verdrag overgege-

ven, en kort daarop afgebroken; thans is er niets meer van over dan de beide westelijke bolwerken, waar tusschen de gebouwen van de fabriek van den Heer de Heus liggen. — Zie verder dit Tijdschrift, 1ste Deel, pag. 19, alwaar de afbeelding is bijgevoegd.

18. *St. Catharijnepoort.*

Deze poort, aldus genaamd naar het klooster van dien naam, was een sterk verdedigingspunt der stad. Zij was van onderaardsche kluizen voorzien, die even als de poort zelve, langen tijd tot gevangenissen gebezigd werden; op dezelve werden de stadsprivilegiën bewaard. In 1489 onder Bisschop David van Bourgondien, werd deze poort door de Hollanders bezet gehouden (*), die, na haar nog versterkt te hebben, dit punt als het geschiktste beschouwden, om de stad in bedwang te houden. Deze poort, die nog van eene voorpoort voorzien was, werd in 1625, zoo als die thans nog bestaat, naar de teekening en het bestek van Paulus Moreelsen gebouwd, wiens naamletters P. M. nog van de buitenzijde in den gevel te zien zijn.

19. *Paardenveld.*

Waarschijnlijk aldus genaamd naar de paarden- en andere vee-markten, die vóór het afbreken van het kasteel Vredenburg, aldaar gehouden werden. Het was vroe-

(*) Zie dit Tijdschrift, Deel II, pag. 239.

ger een ruim veld, met hooibergen en korenschuren omgeven. In het jaar 1658 werd het de justitieplaats van het Hof, en diende tevens tot drilveld voor de militie.

20. *Plompentoren.*

Gelegen aan het noordeinde der Nieuwe Gracht, was eene sterkte en eene der oudste torens der stad. Het mars- of kooplieden gild was de bewaking van denzelven toevertrouwd. Hij diende ook in later tijd tot eene staatsgevangenis. In het jaar 1832 is deze toren geheel geslecht. — Zie verder dit Tijdschrift 2de Deel, pag. 42, alwaar de afbeelding is medegedeeld.

21. *Bolwerk Zonnenburg.*

Een zeer sterk driehoekig verdedigingspunt met zware muren, waaronder verwulfde verblijfplaatsen, uit dewelke men den vijand kon bestoken zonder door hem beschadigd te worden.

In den gevel van het gebouw op hetzelve geplaatst, is eene Zon van gebakken steen gemetseld, met deze opschriften:

Arx solis dicor flagrans fulgore corusco,
Dura silex hosti, tuta meis statio.

Sonnen burgh is minen naem
Ao. XV.LII was ik volmaect
teghen den viand[illegible]
aldus bequaem.

Waaruit men zou kunnen afleiden, dat dit bolwerk in 1552 zoude aangelegd zijn.

22. *Bolwerk Manenburg.*

Mede een driehoekig verdeedigingspunt, even sterk als het vorige; gebouwd met onderaardsche gewelven, die onder den wal door, naar afzonderlijke uitgangen leidden. Hetzelve bestreek de oevers van den krommen Rijn, terwijl zijne regter flank de Tolsteegpoort dekte; de woning daarop staande, prijkte met eene halve maan, waaronder deze inscriptie:

Arx dicor lunae magni soror inclyta Phoebi, 1559
Saeva et trux hosti civibus innocua.

Blijkens het bijstaand jaarcijfer, zou hetzelve in 1559 aangelegd zijn.

23. *Tolsteegpoort.*

Aldus genaamd naar den tol, dien de schepen, den Rijn op- en afvarende, aldaar moesten betalen; zij is de oudste van de poorten, en werd op last van Keizer Karel V. herbouwd en versterkt.

24. *Bijlhouwerstoren* en Bolwerk *Sterrenburg.*

Oudtijds de Toltoren genaamd, die gebouwd was om de onwilligen, die weigerden te vertollen, daartoe te dwingen. Hij werd later de bijlhouwerstoren genaamd, dewijl de bewaking van denzelven aan dat gild was opgedragen. In later tijd werd hij ingerigt tot eenen molen. De kluizen onder denzelven dragen nog blijken van zijne sterkte; dezelve stonden in verband

met die van het bolwerk Sterrenburg, hetwelk omstreeks denzelfden tijd als Zonnenburg en Manenburg aangelegd is.

25. *De Smeetoren.*

Deze toren werd volgens het Latijnsche opschrift, thans nog in den muur aanwezig, in 1145 gebouwd, onder het bestuur van Herebertus, Bisschop van Utrecht, tot verdediging der stad. Even als de Toltoren den timmerlieden, werd deze den smedengilde ter bewaking opgedragen. In 1529 werd dezelve vernieuwd, en in 1642 tot eene sterrewacht voor de onlangs opgerigte Hoogeschool ingerigt, gelijk hij tot dat einde thans nog gebezigd wordt; zie over denzelven dit Tijdschrift, 2de Deel pag. 345, waarbij de afbeelding mede gevoegd is.

26. *St. Anna Capel.*

Stond buiten de stad aan de westzijde van den cingel; de onderscheidene schrijvers roeren dezelve slechts aan, doch melden voor het overige geene bijzonderheden. Op order van den Raad der stad is zij omtrent 1587 afgebroken.

27. *Ellendige Kerkhof en Kerk.*

Lagen even buiten de Catharijnepoort, en werden aldus genaamd, dewijl het kerkhof tot begraafplaats verstrekte van te [illegible] gebragte misdadigers. Zij werden door de Heeren van St. Catharijne onderhouden.

Daar de kerk bij de versterking der stad hinderlijk

was, werd zij omtrent het jaar 1587 afgebroken, en de bouwstoffen tot de fortificatiewerken der stad gebezigd.

28. *Sint Hiobs Gasthuis.*

Stond weleer in de voorstad van St. Catharijne en diende tot verpleging van arme melaatschen. Hetzelve werd in den oorlog tusschen Hendrik van Beijeren en de stad Utrecht in de asch gelegd, doch op last van Keizer Karel den V. in het jaar 1530 herbouwd; later werden ook proveniers in hetzelve opgenomen, en diende tot verpleging van bejaarde lieden; tot dat het bij de ontbinding of ineensmelting van zoo vele gasthuizen tot een hospitaal of infermerie van militairen, onder de overheersching der Franschen, werd gebruikt. In 1818 werd het voor afbraak verkocht, en spoedig daarna onderging het deszelfs slooping. Zie dit Tijdschrift, 2de Deel, pag. 89, ter welker plaatse wij de afbeelding van dit gesticht, naar Rademaker mededeelden.

29. *Voorstad van St. Catharijne.*

Is de oude voorstad, welke langs de oude leidsche vaart liep, daar de nieuwe tijdens de ontwerping van deze kaart, nog niet bestond. De gebouwen aldaar der vermelding waardig, zijn in deze kaart afzonderlijk aangeteekend, en ook onder de twee voorgaande en volgende numero's vermeld.

30. *De Oude Leidsche Vaart.*

Is het thans nog stroomend water achter het gewezen Jobs Gasthuis, door hetwelk, van den Hommel, de vaart naar Leiden voerde. In het jaar 1664 besloot men deze vaart in verband te brengen met de

gegraven grachten der zoogenaamde kruisvaart, en werd dezelve op eene grootere schaal van de stad tot aan den Hommel gegraven. Ook de tegenwoordige kolk is zijnen oorsprong daaraan verschuldigd.

31. *De daalsche Dijk.*

Aldus genaamd naar het klooster Mariendaal aan de Vecht, voorbij hetwelk deze weg leidde. Het was de gewone rijweg naar Amsterdam, tot dat, na het leggen van den straatweg, onder het bestuur van den Franschen Keizer, deze dijk grootendeels in onbruik is geraakt.

32. *Bethlehems Klooster.*

Van dezen naam waren twee conventen aanwezig, het eene ingerigt voor Monnikken en het andere voor Nonnen; het eerste werd in 1276 met het Duitschenhuis vereenigd, terwijl in het andere de nonnen zeer naauw opgesloten woonden.

Dit klooster stond in de nieuwe Weerd, de Nonnen woonden in zeer afgezonderde cellen, en waren als in hokken opgesloten; de plaats, waarop het klooster stond, was een leen van den Domproost.

33. *De bemuurde-Weerd.*

De grootste voorstad, ten noorden van de stad; aldus genaamd naar een' *waard* (weerd) of eiland, dewijl hetzelve rondom mét water was omgeven; den juisten tijd harer bemuring vinden wij niet aangeteekend; dit is echter zeker, dat dezelve vóór het jaar 1433 reeds ommuurd was. Vroeger droeg de Domproost deze weerd als een leen aan bijzondere personen op, die er een eigen regt in uitoefenden, en jaarlijks er eenen schout en geregt aangestelde. In het jaar

1511 werden de muren gerepareerd met de steenen van de afgebroken sloten Nijenrode en Gunterstein, bij Breukelen, die door de Staten waren ingenomen. Eindelijk werd in het jaar 1616 door de regering der stad deze Ambachts Heerlijkheid aangekocht, die er sedert schout en secretaris aanstelde, en de verkoren schepenen bevestigde.

34. *St. Martini of Maartens Gasthuis.*

Stond in de Kaatsteeg in de bemuurde weerd, en had eene kapel, die in 1454 volgens eenen brief van den schout en buurradeu gesticht en bevestigd was. Deze kapel was onder het opzigt van den Pastoor van St. Jacobskerk gesteld, en had van Bisschop David van Bourgondien het regt verkregen om op een draagaltaar de mis te lezen, en dewijl het den inwoners dezer voorstad moeijelijk viel naar de stad ter kerk te gaan tot ontvangst der H. Sacramenten, werd deze kapel parochiaal verklaard door den gemelden Bisschop, hetwelk tot groot nadeel van den Pastoor van St. Jacobskerk verstrekte, waaruit groote onlusten ja zelfs een burgeroorlog ontstond. Er waren mede twee broederschappen, als een van den H. Adrianus en een van de H. wed. Elisabeth in deze kapel opgerigt, die door den Bisschop David van Bourgondien bevestigd werden. De afbreking van dit convent werd door den Raad der stad besloten op den 7^{en} December 1584.

ARNOLDUS BUCHELIUS.

Buchelius, of liever van Buchell werd den 17en Maart 1565 te Utrecht, uit een zeer aanzienlijk geslacht geboren. Ofschoon Paquot (*) zegt, dat hij in een Handschrift, bevattende aanteekeningen op Valerius Andreas (†), gevonden heeft dat Buchell een bastaard was, komt dit ons evenwel geheel onwaarschijnlijk voor.

Zijn grootvader Huibert Egmond van Buchell schonk zijne rijke bibliotheek aan de stad Utrecht. Ten onregte wordt dit dan ook weder door Foppens (§) en in navolging van dezen door Halma (‖) aan onzen Buchell toegeschreven.

Hij studeerde aan de Leidsche Hoogeschool, en nam daar eenen geruimen tijd de lessen van Justus Lipsius ijverig waar.

In de regten had hij Hugues Doneau tot leermeester. Na zijne studien volbragt te hebben bezocht

(*) Paquot, Memoires pour servir a l'histoire literaire des XVII Provinc. d. P. B., uit wien dit berigt voornamelijk getrokken is.

(†) Valerius Andreas, Biblioth. Belgic. (§) Bibl. Belg. T. I. 94. (‖) Halma, in voce.

bij Frankrijk, en leerde den ten dien tijde zooveel gerucht makende Louis Carrion en Paul Milesius kennen.

Ook de duitsche en italiaansche Academien waren het doel zijner reize. Hier oefende hij zich verder in de regten, en knoopte met vele geleerden dier landen vriendschapsverbindtenissen aan.

Eindelijk keerde hij naar het vaderland met den titel van Doctor in de beide regten terug, en vestigde zich in zijne geliefde moederstad, het schoone Utrecht. Gedurende ruim twintig jaren was hij hier een der hevigste verdedigers der onschuld in de pleitzaal, terwijl hij ook als bewindhebber der W. I. Compagnie in hooge achting stond.

Korten tijd nadat hij van zijne reize was teruggekeerd, trad hij in den echt met jonkvrouwe Nicolaa van Voorst, weduwe van den Raad en Kameraar van Utrecht Valentijn van de Voort, uit welk huwelijk zij eenen zoon had, die later als Med. Doctor te Utrecht zich vestigde. Een zoon was de vrucht dezer tweede zoo gelukkige verbindtenis, die in het jaar 1594 geboren, en naar zijnen vader Arend genoemd werd; doch niet lang mogt de edele vader zich in zijnen lieveling verheugen; in het jaar 1611 werd deze reeds in den jeugdigen ouderdom van zestien jaren aan zijne liefdearmen ontrukt.

Met hem vlood alle hoop, genoegen en verwachtingen van den ouden van Buchell, hij verliet de balie en wijdde zich geheel aan de beoefening der oude letteren en der geschiedenis. Beide vonden in hem eenen ijverigen en onvermoeiden voorstander; geene

moeijelijkheid deed hem van eenig wetenschappelijk plan afzien.

Zijne geliefde studie was steeds het ophelderen van duistere gebeurtenissen uit de geschiedenis der middeleeuwen.

Den 15en Julij 1641 stierf Buchell. Der menschheid en der wetenschap trof een zware slag.

Het lijk werd gebalsemd en in de St. Geertruidakerk te Utrecht begraven.

Bij de tweede kolom zag men aldaar een bord, waarop zijn wapen (een rood veld met drie witte rozen), met de volgende dichtregelen:

Qui jacet hic cunctos Themidi devoverat annos,
Et patriae arcanum noverat omne suae;
Urna senis Buchelii est, Becam qui scripsit et Hedam.
Hos sibi dum reddit, redditur ipse Deo.

Juist hield hij zich onledig met de uitgave eener verzameling Utrechtsche Kerkelijke historieschrijvers, toen de dood hem aan dezen arbeid onttrok. Dezelve werd naderhand door G. Lappius van Waveren bezorgd en aldus getiteld:

Johannes de Beka, *Canonicus Ultrajectinus et* Wilhelmus Heda *praepositus Arnhemensis de Episcopis Ultrajectinis. Recogniti et notis Historicis illustrati ab* Arn. Buchelio *Batavo J. C. Accedunt* Lamb. Hortensii *Montfortii Secessionum Ultrajectinarum libri et* Suffridi Petri *Frisii Appendix ad Historiam Ultrajectinam.* Ultraject. apud Joh. a Doorn 1643. f°.

Gundlingius begaat in zijne *Histor. Imp.* pag. 277, van dit werk sprekende, een' grooten misslag zeggende:

Wilhelm Heda *in Episcopis Ultrajectinis* wo über Bucherius ein *Jesuit* schöne noten gemachet hat.

Dus verwart hij hier onzen Arnoldus Buchelius met den Jesuit Aegidius Bucherius.

Voorts liet hij de volgende werken deels uitgegeven deels in Handschrift na:

Descriptio Urbis Trajectinae. 8°. tot verklaring eener stedelijke kaart, door Buchell in 1605 uitgegeven.

Discriptio Florum, Fruticum, Herbarum etc. a C. R. Rossoto *F. aeri incisorum.* 1614.

Nassovische Orangieboom, Utrecht 1615. (Zonder naam van auteur.)

Diatribae de Veteri regimine provinciae Ultrajectinae; na des schrijvers dood uitgegeven door J. de Laet, in zijn *Belg. confoederat.* p. 168. sqq.

Appendix op den atlas van Mercator, achter de uitgave te Amsterdam in 1630 bij J. de Hond in het licht gegeven.

Epistola ad Petr. Scriverium; opgenomen door Melius in de *Insignium virorum Epistolae.* pag. 128.

Epistolae ad Ger. Joh. Vossium, zijnde dit de LXXI en CIX brief van Vossius.

In de *Sylloge Epist. van* Mathaeus vindt men vijf brieven door Buchell geschreven, waaronder drie aan Jan van Beverwijk en eenen aan Joannes Isaäc Pontanus, bij gelegenheid dat Buchelius hem eenige stukken voor zijne Geldersche Historie toezond, en waarin hij bewijst, dat Muiden Weesp en de rivier de Vecht, eertijds aan Utrecht behoorden. A. A. T.

UTRECHT 19 October 1836.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1 November 1676 overleed Gijsbertus Voëtsius, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan de Utrechtsche Hoogeschool. Hij werd den 3 Maart 1589 te Heusden geboren, begon zijne studien aan de Leidsche Akademie op zijn zestiende jaar, en werd tot het Predikambt te Vlijmen beroepen in het jaar 1611; aldaar trad hij kort daarna in het huwelijk met Deliana van Diest, bij welke hij 10 kinderen verwekte. In het jaar 1617 een gelijktijdig beroep naar Rotterdam en Heusden ontvangende, verkoos hij zijne nederige geboorteplaats boven de weidsche koopstad, en bekleedde er het leeraarsambt gedurende 17 jaren, in welken tijd hij 11 kerkelijke vergaderingen als afgevaardigde bijwoonde, waaronder de vermaarde Dordsche Sijnode, bij dewelke hij zes volle maanden verbleef.

Bij de oprigting van de Illustre school te Utrecht in 1634, werd hij als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aangesteld, welk ambt hij 42 jaren met grooten roem waarnam; twee jaren daarna bezocht hij met zijn zoon Paulus, die in 1641 tot Hoogleeraar in de Regten aan deze Hoogeschool werd aangesteld, de engelsche Academien, de boekerijen en geleerden, waarmede hij bij de Sijnode had kennis gemaakt. In het 88e jaar zijns levens bezweek hij na eene echtvereeniging van 64 jaren. Zijne gade, benevens een zoon en twee dochters, zagen hem ten grave dalen. Hij was de laatste nog levende nederlandsche godgeleerde vertegenwoordiger van de Dordsche Sijnode. Hij heeft verscheidene werken geschreven en zijne geschillen met Coccejus zijn genoegzaam bekend.

Nijverheid

OVER DEN ZIJDEWORM EN DESZELFS BEHANDELING.

(Vervolg van pag. 381.)

Allerlei gedaanteverwisselingen of zamenstellingen in de natuur, uit gewassen of dierlijke zelfstandigheden voortgekomen, vertoonen ons de naauwe plaatselijke vereeniging van hunnen oorsprong en bewerking. Zij verschaffen den mensch voorwerpen, die op zich zelve in vele zijner behoeften voorzien, of bieden deszelfs industrie de stoffen aan, om nuttige bestanddeelen te vervaardigen. Van daar, ook reeds oppervlakkig genomen, nergens behoefte aan een der beide deelen, om de noodzakelijke gevolgen op te leveren; en tevens de zekere overtuiging, dat de steeds voortgaande ontdekkingen in de huishouding der natuur ten dezen aanzien, aan volgende geslachten nog meer en meer geheimen ontsluijeren zullen.

Wanneer nu de erkentenis van deze bevinding der orde en zamenvoeging in al hetgeen wij rondom ons beschouwen de bewondering gaande maakt, dan is het voorzeker niet minder over het mogelijke om de

nuttigste bronnen voor welvaart en onderhoud in één land voorhanden als het ware door beeken te kunnen afleiden; zoodanig toch worden minder bedeelde gewesten met dezelve bevochtigd en ontvangen nieuwe nijverheidsinstellingen. Behoefden er voorbeelden uit de ervaring ingeroepen, om te bewijzen dat kunst en vlijt, zelfs op geheel ongelijksoortige bodems en verschillende klimaten, in de natuur kunnen te weeg brengen wat elders met milde handen door haar als van zelve wordt opgeleverd? dan noemen wij de aanplanting van den moerbezieboom en de daarmede gepaard gaande zijdeteelt. Reeds vóór 50 jaren, schreef een koopman die Europa met zaakkennis bereisde en alle nijverheidstakken naauwkeurig gadesloeg, uit Aix en Provence, over de zijdeteelt:

» *Der weisse Maulbeerbaum hat sich hier so stark* » *vermehrt, dass man ihn fast für ein ursprünglich* » einheimischer *Gewächs halten sollte, wenn es nicht* » *ausgemacht wäre, dass er aus China nach Europa* » *gekommen ist.*" en verder. » *In den Ländern wo der* » *Seidenraupe wirklich* einheimisch *ist, lebt sie im* » *Freyen auf den Blättern des Gewächses, und spinn-* » *sich zwischen denselben ein; wenn man dasselbe hin-* » *gegen in europäischen Wäldern anpflanzt, kriecht* » *sie wohl nicht mehr auf denselben und dennoch be-* » *komt man so* viele *Seide von die mit den abgestreif-* » *ten Blättern gefuttert werdende Raupe* (*)."

Gelijk het in het onlangs geleverde derde stukje over het onderwerp waarmede wij ons thans voor

(*) J. E. Schedel, der Kaufman auf Reisen; Leipz. 1784.

de vierdemaal bezig houden), bleek en China ook nog in dit aangehaalde gezegd wordt, het vaderland van den zoo nuttigen moerbezieboom te zijn, zal men reeds uit het aangevoerde vermoed hebben dat dit uitgestrekte Keizerrijk het mede van den zijdeworm is.

Zoo ver men in de, voor vreemde natiën zeer ontoegankelijke, geschiedenis van China eenigzins bekend is, bestaat er de meeste waarschijnelijkheid om te veronderstellen dat de teelt der zijdewormen aldaar, reeds 2700 jaren voor onze tijdrekening een voornaam gedeelte der industrie van dit oudste zelfstandig volk des aardbodems uitmaakte.

Van China heeft zich de voortteling van dit kostelijk insect, onder den algemeenen naam van *Bombyx* bekend, door een groot gedeelte van de Oostindien en Perziën verspreid. De overbrenging der eijtjes door monniken naar Constantinopel, waardoor Europa in het bezit van den zijdeworm gekomen is, en meerdere belangrijke bijzonderheden omtrent de eerste inrigting der teelt en fabrieken, zijn reeds door de mededeeling van het allereerste stukje over dezen voornamen tak van nijverheid, in het voorgaande jaar uit eene bekwame pen gevloeid aan onze geëerde lezeren bekend gemaakt, waarhenen wij dus verwijzen (*). Bijzonderlijk doen wij dit bovendien ook, om met de door ons gedane aanprijzingen en bekendmakingen een geheel te vormen; wij hebben daarvoor in den eigen-smaak van behandeling slechts eene uitbreiding geleverd, van het geen aldaar in korten omtrek gezegd wordt.

(*) Zie D. I bladz. 217.

Het was eerst onder de regering van Karel den VIIIˢᵗᵉⁿ Koning van Frankrijk, dat eenige edellieden, welke aan de overwinning van Napels deel hadden, den witten moerbezieboom en den worm die alléén van dezelfs bladeren gevoed worden kan, in *Dauphiné* overbragten. Het duurde echter zeer lang, voor dat men van deze eerste steenen een gebouw begon optetrekken; niet eerder dan in het jaar 1564, is naar luid der aanteekeningen deswegens opgespoord, door eenen eenvoudigen tuinman Traucat geheeten, te *Nimes* de eerste wezenlijke grondslag gelegd tot eene kweekerij van den witten moerbezie, en weinige jaren waren er slechts noodig, om het zuidlen van Frankrijk met dezen nuttigen boom ruim te voorzien; thans vindt men denzelven op de openbare wegen, en zoodanig werd dus de zijdeteelt gevestigd.

Dit weinige zij genoeg om den zijdeworm van China af, tot in een nabij gelegen land gevolgd te hebben, en daar wij voor uitbreiding of vestiging van nederlandsche nijverheid schrijven, staan ons, om tot beide oogmerken met dit laatste stukje niet minder bevorderlijk te zijn, als wij het wenschen met de voorafgaande geweest te hebben, thans tot een nuttig besluit twee belangrijke zaken te behandelen; Naamlijk:

Eerst eenen blik te werpen, op de zijdewormen zelven en hunne nijverheid tot het voortbrengen der zijde. Ten anderen, derzelver doelmatigste behandeling mede te deelen, uit naauwkeurige opgave van het gene dat bekwame zijde kweekers zoo hier als elders in ervaring gebragt hebben, om bij eene invoering der

zijdeteelt in ons land en Provincie, met vrucht te worden nagevolgd.

Met betrekking van de beide genoemde zaken zelve die het onderwerp der beschouwing uitmaken, zullen wij naauwlijks behoeven te herinneren, dat wij hier even als in het voorgaande stuk over den moerbezieboom noodwendig de grenslinie moeten te buiten gaan, welke de nijverheid, van het gebied harer zusterwetenschap de landhuishoudkunde, afscheidt; wij zullen ons nogtans, hoeveel voortreffelijks er als in het voorbijgaan over deszelfs maaksel te zeggen valt, en wat meerder tot de natuurlijke historie van dit nuttig insect behoort, van mededeeling onthouden; behalve eenige aanmerkingen die tot belangwekking voor zijne toerusting, of bij deszelfs werkzaamheden, bijzonder te pas komen.

Even als alle gekorven diertjes, opdat wij tot de eerst gestelde afdeeling overgaan, heeft de zijdeworm, die in minder dan twee maanden het doel bereikt waartoe hij het leven ontvangt, vier gedaanteverwisselingen. Hij wordt van een geelachtig eijtje ter grootte van eene speldeknop door eene grijze mot voortgebragt, en komt door de lentewarmte als *rups* of *worm* daaruit te voorschijn. — Bij deszelfs geboorte is hij zeer klein, en verandert zoo lang deze eerste levende gedaante duurt, van 8 tot 8 dagen drie of viermalen van huid, tot dat hij den wasdom van 1 tot 2 duim lengte en omtrent eenen halven duim in den omtrek bereikt. Bovendien verwisselt hij nog van vel, dat drie of vier dagen aanhoudt, gedurende welken tijd hij slaapt; eten en slapen heeft beurtelings bij hem plaats, en

bij ieder wakker worden is hij veranderd, tot dat hij van grijsachtig, geheel melkwit of parelkleurig geworden is. Na de 26 of 30 dagen die hier mede henen gaan, houdt hij geheel met eten op, ontlast het ligchaam van de uitwerpselen, en vangt aan zich een cocon of tonnetje te spinnen van de zijde, die als een vloeistof uit het ingewand van het diertje voortkomt, en door den invloed der lucht verstijfd of hard wordt (*). Hij wikkeld zich van lieverlede, gelijk wij nog aanstonds bij een klein verwijl over zijne inrigting en wijze van spinnen nader ontwikkelen zullen, in eene langwerpige gedaante, zoo vast in dit spinsel, dat hij voor alle vijanden van buiten in veiligheid gesteld is; en verliest gedurende deze werkzaamheid wat de dikte betreft, eindelijk geheel het aanzien van eenen worm, doch blijft in lengte tamelijk dezelfde. In deze web waarin hij nu zelf *pop* geworden is, ondergaat hij nog twee veranderingen: zes of zeven dagen nadat het tonnetje voltooid is, verlaat hij zijn huid, en men vindt den worm tot eene langwerpige boon of balletje veranderd, vrij wel gelijkende naar den steen van eene pruim, zijnde een vlies waarin het diertje besloten is, mosachtig aan de eene zijde, met eene gladde schelp of dopachtige huid voorzien, van verschillende kleuren. Het diertje verkeert nu in eenen staat van levenloosheid waarin hij 15 à 20 dagen blijft. Na dien tijd echter komt hij weder omtrent op gelijke wijze te voorschijn

---

(*) Men heeft proefnemingen gedaan om dit vocht of zijde beginsel in massa uit het ligchaam te krijgen, en bekwam daaruit een doorschijnend weefsel van onontbindbare grove of flos zijde.

als een kuiken het ei verlaat, steekt den kop en de pooten naar de punt van het tonnetje, doorboort het weldra geheel en is tot deszelfs vierde verandering in die van *uil* of *vlinder* overgegaan, latende in het vlies alleen de twee pooten over die hem als worm gediend hebben. Zijne vleugels gebruikt hij nogtans nimmer tot vliegen, maar vergenoegt zich met langzaam door het zijden weefsel, dat hij als worm gemaakt heeft, heen en weder te kruipen, en gaat zich terstond paren. Wanneer nu het wijfje de eijtjes, (wegens derzelver kleinheid bij ons ook wel het zaad, en bij de Franschen algemeen *le grain* genaamd) gelegen heeft, sterven het mannetje en het wijfje beide niet lang daarna; volkomen het doel bereikt hebbende waartoe zij het leven ontvingen.

De wijfjes zijn niet slechts aan derzelver wittere kleur dan de mannetjes te onderscheiden, maar zij hebben ook eene wel tweemaal zoo dikken buik, en geven bij het doorboren van het popje een roodachtig vocht van zich uit; doch de mannetjes worden kenbaar aan hunne meerdere levendigheid en het dadelijk met de vlerken rondslaan, zoodra zij voor den dag komen. Zelfs reeds aan de pop is het onderscheid tusschen mannetjes en wijfjes op te merken; de eerste zijn fijn, dun, lang, en puntig aan beide einden, de wijfjes effen en mosachtig; om met zekerheid te weten of de worm in het popje leeft moet men hem bij het schudden hooren rollen.

Het ligchaam van den zijdeworm, uit verscheidene veerachtige ringen bestaande, heeft pootjes, die hij voor haken benoodigd is om stil te kunnen zitten, zich tegen te houden terwijl hij zich aan zijnen zoo gewig-

tigen arbeid, het spinnen overgeeft, en hem gedeeltelijk daartoe dienen; voorts twee reijen tanden, om bladen van boven naar beneden te knagen; rondom den buik heeft hij eenen zeer kleinen langen zak, die eene soort van gom bevat, van kleur als de goudsbloem, waarmede de worm op eene verbazend kunstige wijze deszelfs draden formeërt. Onder den mond is een buisje, waaruit deze gom of vloeistof door twee openingen met druppelen wordt uitgelaten. Is de daarstelling van de zijde verwonderenswaardig, nog meerder is het de manier waarop hij dezelve spint.

Eerst zoekt hij eene plaats op, die hij geschikt houdt om aldaar de pop te kunnen keeren; deze gevonden hebbende legt hij den eersten dag het begin van het tonnetje, en gebruikt daartoe zijne voorpooten, om de twee draden, die de schering en den inslag van zijn weefsel uitmaken, te plakken en te draaijen. Den tweeden dag gaat hij op dezen grondslag voort, en spint al meer en meer: hij trekt daartoe het hoofd naar beneden, naar boven en dan weder kruisselings naar iedere zijde, vindende zich weldra door de pop van alle kanten opgesloten. Den derden dag maakt hij de pop of het tonnetje dikker, doch alleen aan een einde, en werkt dezelve met veel ijver af. Het getal eijtjes, die één worm legt, is dooreengenomen zelden minder dan 200, en soms boven de 300 (*); zij zijn steeds met een zeker vocht bekleed, hetwelk dezelve vast aan

(*) Hieromtrent zullen wij nog nader spreken, wanneer wij van de zijde teelt op Java handelen.

de plaats doet kleven, alwaar ze neergelegd zijn geworden.

De zijde is gewoonlijk geel van kleur soms wit en zelfs groenachtig; de witte van een gelijk soort als de chineesche zijdewormen die spinnen, is de beste; gelijk wij zulks in een der voorgaande nummers, waarin wij over de zijdeteelt handelden, (zie dit tijdschrift voor September ll. bladz. 337), bij het opgeven van de kenmerken van dit soort, reeds hebben vermeld.

De zijde van een tonnetje of popje weegt circa 1⅓ (1,33) korrels nederlandsch gewigt, of in oud hollandsch Trooisch gewigt, naar de verdeeling bij de natuurkundigen in gebruik, omtrent 2½ grein. De draad die men er uit ontvangt heeft eene lengte van 230 a 360 ned. ellen, of 700 à 1100 voeten, waardoor men zich een denkbeeld vormen kan van deszelfs ongemeene dunheid, en welke sterkte wordt daarbij, desniettegenstaande en in verbazende krachtopklimming door de vereeniging van meerdere draden opgemerkt?

P. W. L.

(Vervolg en slot in een volgend nommer)

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,**
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
	766	29^5	o.	betrokken.
1 Nov.	766	33	z. w.	idem
	765^5	33	w.	idem.
	762	40^5	w.	regenachtig.
2 id.	761	46	w.	idem
	760^5	47	w.	idem.
	760	41	n. w.	eenigzins mistig.
3 id.	758	49	n. w.	betrokken.
	756	48^5	w.	idem.
	752	43	n. n. w.	eenigzins bewolkt.
4 id.	751	47	n. w.	betrokken.
	749^5	46	n. w.	regenachtig.
	742	43	n. w.	idem.
5 id.	740	43	n.	idem.
	741	42^5	n.	bewolkt.
	749	36^5	n. n. w.	eenigzins bewolkt.
6 id.	750	44	n. n. w.	helder
	749^5	41	w.	betrokken.
	751	33	w.	helder.
7 id	752	43	n. w.	regenacht., gesneeuwd.
	754	38	n. w.	eenigzins bewolkt.
	763	34	n. n. w	regenach. 's morg. gehag.
8 id.	764	36	n. n. w.	regen en sneeuw
	765	32^5	n. n. w.	eenigzins bewolkt.
	769	30	w.	helder.
9 id.	768	36	z.	betrokken.
	767	41^5	z	idem.
	758	39	z. z. o.	idem.
10 id.	757	44	w.	regenachtig.
	757	47	w.	bewolkt.
	757	46	z. w.	betrokken.
11 id.	756	53	z	eenigzins bewolkt.
	755^5	49	z. o.	idem idem.
	759	41	z. o.	idem idem.
12 id	760	47	z. z. o.	idem idem.
	762	46^5	z. z. o.	idem idem.
	763	40	z. w.	mistig.
13 id	763	43	z. w.	regenachtig.
	762	46	w.	idem.
	754	49	w.	regen en wind.
14 id.	755	48	n. w.	betrokken
	755^5	44^5	n. w.	eenigzins bewolkt.
	761	36	n. w.	idem idem.
15 id.	763	44^5	n. n. w.	idem idem.
	764^5	46^5	n. n. w.	idem idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Nov.	764	42^5	W.	regenachtig.
	763	47	W.	mistig en regenachtig.
	763	44	Z. W.	regenachtig.
17 id.	756	34	Z. Z. O.	bewolkt.
	754	39^5	Z.	idem.
	753^5	37^5	Z. O.	idem.
18 id.	740	39^5	Z. Z. O.	regenachtig.
	740	46	N. W.	bewolkt
	743	43	N. W.	eenigzins bewolkt.
19 id.	745	34	W.	idem idem.
	746	41^5	W.	betrokken.
	747	39	W.	idem
20 id.	756	31^5	Z. W.	eenigzins bewolkt.
	757^5	42	N. O.	idem.
	758	42	N. O.	betrokken.
21 id.	765	39	O.	bewolkt
	765	44	O.	betrokken
	764	42	O.	idem.
22 id.	763	41	Z. W.	regenachtig
	762	44	W. N. W.	bewolkt.
	760	42	N.	helder.
23 id.	745	41	Z. Z. O.	regen en wind.
	744	44^5	N. N. W.	betrokken.
	743	44	N. W.	regen en sterke wind.
24 id.	743	41	N. W.	id. id. 's nach. sterk gew.
	744	41^5	N. W.	sterke wind en regen.
	745	42	N. W.	eenigzins betrokken.
25 id.	754	37	O.	betrokken.
	757	38	N. O.	idem.
	758^5	37^5	N. O.	idem.
26 id.	755	32	Z. O.	betrokken.
	753	36^5	Z. Z. O.	idem.
	752	34	Z. Z. O.	idem.
27 id.	750	49	N. W.	regenachtig.
	752	51^5	N. N. W.	idem
	753	51	N. N. W.	betrokken.
28 id.	752	54	W.	idem.
	750	56	W.	regenachtig.
	749^5	56^5	W.	eenigzins bewolkt.
29 id.	744	55	W.	regenachtig.
	743	61	W.	eenigzins bewolkt.
	741	54	N. W.	betrok., hevige storm.
30 id.	754	50	W.	regenachtig.
	752	54	N. W.	eenigzins bewolkt.
	755	45	N. W.	regenachtig.

NB. Bij den storm op den 29 was de stand van den Barometer 's namiddags ten 3 ure 739 Millim. en ten 6 ure 731 Millim.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

November 1836.

STAAT DER GEBORENENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.

	GEBORENEN.							HUWELIJKEN.	ECHTSCHEIDINGEN.	OVERLEDENEN.	
	Getal.		waaronder: Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT.	54	68	4	6	1	7	6	51	»	54	53
AMERSFOORT.	13	15	»	»	»	»	1	8	»	9	19
WIJK BIJ DUURSTEDE.	3	2	»	»	»	»	»	1	»	2	2
RHENEN.	2	6	1	1	»	»	»	2	»	2	1
MONTFOORT.	3	2	»	»	»	»	»	2	»	3	3
IJSSELSTEIN.	7	9	»	»	»	»	»	3	»	7	5

Onder het getal Onechte zijn twee mannelijke en eene vrouwelijke Doodgeborene begrepen.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 November 1836.		4 el 94 dm.
15 ————	. . . .	3 — 50 —
30 ————	. . . .	2 — 75 —

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND NOVEMBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 November.

Johanna Margaretha, D. van Willem Heijman.

Wilhelmus Gerardus, Z. van Gerardus Wilhelmus van Rossum.

Wilhelmina Jacoba, D. van Bernardus Mulder.

Clasina, D van Pieter Dirk Christiaan Luca.

den 2 November.

Cornelis, Z. van Jan van Hoegee

Hendricus Willem, Z. van Jacobus Hagan.

Berendina, D. van Johan Wilhelm Anton Hart.

den 3 November.

Aart, Z. van Jan Hendrik van Santen de Hoog.

Catharina, D. van Johanna Rosendaal.

Hendrik Wilhelmus, Z. van Johannes Christiaan Brinkman.

Maria Catharina, D. van Cornelis Johannes van Baaren.

Maria, D. van Albertus Roelofs.

Jan Hendrik Willem, Z. van Willem van den Berg.

Antje, D. van Adriana Griffeljoen.

den 4 November.

Hermanus, Z. van Petrus van der Linden.

den 5 November.

Maria Petronella, D. van Pieter Bakker.

Johanna Catharina, D. van Pieter de Haan.

Hugo Christiaan Samuel, Z. van Hugo Christiaan Samuel Wanting.

den 7 November.

Aletta Anna, D. van Johannes Jacobus van den Bergh.

Nicolaas, Z. van Naatje van Stigt.

Theodorus Johannes, Z van Hubertus Theodorus Mittelbock.

Dirk, Z. van Dirk Trouw van der Vliet.

Wilhelmus, Z. van Pieter Eijkelenboom.

Josina Johanna, D. van Johannes Frederik Ferdinand Hartwich.

Johannes Hendricus, Z. van Johannes Hendricus van Dalen.

den 8 November.

Hendrik Lambertus, Z. van Arie Monné.

den 9 November.

Johanna, D. van Albertus van Staveren

Louisa, D. van Jan Floor.

Gijsberta Hermina, D. van Anthonie Vermaak.

Geertruida Christina, D. van Martinus Wessel Goes.

den 10 November.

Simon Benjamin, Z. van Leendert Kortekaas.

Clasina Petronella, D. van Andries Noordanus.

Wilhelmina, D. van David Lancee.

Adrianus, Z. van Pieter van Piggelen.

Judina, D. van Willem van Stenis.

den 11 November.

Paulus, Z. van Adrianus Froom.

Coenraad Antonie, Z van Leonard Eduard Bosch.

Maria, D. van Sara Elling.

den 12 November.

Willem, Z. van Teunis van Basten.

Antonia Margaretha, D. van Jacob Strenga.

Johannes Cornelis, Z. van Elisabeth Hendrica van Veen.

Johanna Cornelia, D. van Johannes Cornelis Hampers.

den 14 November.

Geertruida Wilhelmina, D. van Dirk Santman.

Pieter, Z van Petronella Blok.

Johanna Wilhelmina, D. van Casper Hendrik Schults.

Wouterina Margaretha, D. van Barend Verloop.

Wilhelmina Alberta, D. van Christiaan Heuneman.

Hendrica Susanna, D. van Hendrik Wilhelm Flik.

Adriana Maria, D van Adrianus Stangenberger.

George Nicolaas, Z. van Dirk Johannes Ten Pierik.

Johanna, D. van Melchior Huijser.

Theodorus, Z. van Theodorus Willems

den 15 November.

Adrianus, Z. van Willem Jongerius.

Herman, Z. van Herman van Dam.

Susanna Catharina, D. van Johan Jacob Kukuffskij.

Martha Maria, D van Gijsbert van de Vooren.

Leonardus, Z. van Christiaan van Vreeswijk.

Helena Wilhelmina, D. van Willem Bax.

den 16 November.

Cornelis Johannes, Z van Cornelis Johannes Porton.

Rijk, Z. van Rijk Schoonhheim.

Maria Anna Philomina, D. van Matthijs Antonius Franciscus Reuser.

den 17 November.

Lena, D. van Rijk Jansen Hoogland.

Maria Cornelia, D. van Hendrik Siebelink.

Johannes Cornelis, Z. van Arnoldus Koenders.

Maria Wilhelmina, D. van Cornelius Joannes Verbon.

Johannes Melchior, Z. van Steven van den Brink.

Johan Albert, Z. van Johan Albert Luca.

Ernestina Hendrika, D. van Hendrika Bosman.

Cornelia Elisabeth, D van Cornelis Hendricus van Rossum.

Geertruij Catharina, D. van Johanna Schultekamp.

den 18 *November.*

Julianus, Z. van Michiel van Zijl.

Catharina, D. van Hendrik van der Hammen.

Franciscus Hendricus, Z. van Cornelis Rosier.

Gerardus Marinus, Z. van Paulus Willebrordus Woertman.

den 19 *November.*

Theodorus, Z. van Theodorus van Maurik.

David, Z. van Hendrik Johannes Schouten.

Willebrordus Johannes, Z. van Jan Smit.

Cornelis Albertus, Z van Antonius Pothuijsen.

Maria Cornelia, D. van Petrus Johannes Isaäcus de Fremerij.

den 21 *November.*

Anthonius Gerardus, Z. van Johan Evert Welsch.

Louisa, D. van Jacobus Rieff.

Elsje, D. van Anthonij Grolman.

Hendrica, D. van Anthonie de Meijer.

Catharina Elleberta, D. van Pieter Johannes Morren.

Bernardus, Z van Bernardus van Wijngaarden.

Theodora, D. van Jacobus van Kesteren.

den 22 *November.*

Cecilia Elisabeth, D. van Anthonius Franciscus Fraase.

Anthonia, D. van Cornelis Agterberg.

Hendrica, D. van Arie Deijs.

Johannes, Z. van Chriatiaan Hofman.

Carolina Maria, D. van Ludovicus Anthonius Rogier

Mattheus Johannes, Z. van Mattheus Johannes Schippers.

Alberta, D. van Jacobus Fierst van Wijnandsbergen.

Christina, D. van Jan Baptist Robbers.

den 23 *November.*

Maria, D. van Hendricus Verwas,

Johanna Elisabeth, D van Elisabeth Roohe.

Anna Hermina Maria, D. van Fredricus Johannes Has.

den 24 *November.*

Cornelis Johannes, Z. van Jansje van Arkel.

Maria Arnoldina, D. van Petrus van der Pluijm.

Hubertus, Z. van Hubertus van Doorn.

Christina Theodora, D. van Jan Harms.

Elisabeth Gerarda Johanna, D. van Fredericus Jacobus Grimmalikhuijzen.

den 25 *November.*

Gerardus, Z. van Johannes Serton.

Eva, D. van Justus de Zwart.

den 26 November.

Wouter, Z van Pieter Bomer.

Johanna, D. van Petrus Franciscus Odewald.

Johannes Eliza, Z. van Hendrik van Geijtenbeek.

den 28 November.

Cornelis, Z. van Gerardus Koelman.

Agnes Geertruijda, D. van Willem Fredrik Thamer.

Maria, D. van Cornelis van Scherpenzeel.

Johannes Cornelis, Z van Johannes Cornelis Woudenberg.

Geertruij, D. van Wijnand Veelo.

Hendrica, D. van Wilhelmus Arts.

Hendrika, D. van Jan Vlamijnck.

Cornelis Jacobus, Z. van Jacobus Hendriks.

Catharina Jacoba Johanna Maria, D. van Hubertus Cornelis Antonius Leopoldus Fock.

den 29 November.

Catharina Maria, D. van Abraham Rudolf Swagers.

Jacobus, Z. van Jacoba van den Hoorn.

Hermanus Johannes, Z. van Hermanus van Ginkel.

Hermanus Pieter, Z. van Laurens Johannes Schadee.

den 30 November.

Samuelle Theophile, D. van Arent Baron Sloet van Tweenijenhuijsen.

Evert, Z. van Gerrit Wassinck.

GEBORENEN 122.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 2 *November.*

Willem Janzen en Johanna Maria van der Horst.

Johann Henrich Raabe en Jacoba Meijer.

Bernardus van den Berkhof en Frederica Gerth.

Gerardus Antonius Gersen en Maria Gerharda Wessels.

Jacobus Pouwels en Fijgje Bosch.

Marinus van Zantwijk en Maria Hendrica van Maanen.

Cornelius van den Wijngaart en Johanna Catharina de Ruijter.

Jacobus van der Grift en Marianna Louisa Beekman.

Arie Kragten en Jannigje de Bruijn.

Dirk de Leur en Gesina Tulp.

Juliaan Tresoor en Willemina Maarschalkerweert.

den 3 *November.*

Jan Herms Kemelaar en Johanna Maria Jansen.

den 5 *November.*

Jean Everard Germain Landré en Magdalena Johanna Horst.

den 9 *November.*

Hermannus Schutter en Maria van Rheenen.

Gerardus Engelen en Catharina van Langeveld.

Anthonij Duijveman en Clasina Ekhart.

den 16 *November.*

Hendrik Pisa en Claasje van den Hoorn, weduwe.

Gerrit Weijers en Antonia Angelina van der Grint, weduwe.

Johannes Filippus Maas en Jacoba Herremina Re[illegible].

Johannis Hendriks en Willemina Stokkink.

Jacobus van den Brink en Trijntje Dijkhoff, weduwe.

Gerardus Vroomans en Joanna Maria van den Brink.

Marcellus Moenisse en Johanna Gentenaar.

den 23 *November.*

Andreas Dirksen, weduwenaar en Claasjen Postman.

Hermanus Johannes Gerardus Herber en Gerritjen Moll.

Petrus Velthoven, weduwenaar en Pieternella Vuisting, weduwe.

Evert van Leeuwen en Maria Christina Krul.

Henricus van Lier en Elisabeth van Zutphen.

Henricus Fredericus Heijman en Johanna Adriana van den Berg.

Gijsbert Klarenbeek en Theodora de Cruijff.

Johann Heinrich Christian Frankfurth en Johanna Dunnes.

Philip van Praag en Sara Wijnberg.

Arnoldus Lambertus Antonius van Nistelroij en Josephina Hendrieka Renaers.

Gerrit van Straalen en Helena van Rhijn.

Lammert van der Werf en Elsje Toppers.

den 24 November.

Theodorus Gerrit van Lidth de Jeude, weduwenaar en Vrouwe Johanna Elizabeth Ledeboer, weduwe.

den 30 November.

Willem Arnoldus van Veen en Elisabeth van der Graaff.

Gerrit Maas, weduwenaar en Carolina Maria van der Burg, weduwe.

Albertus Mulder en Dirkie Linschooten.

Antonie van Roijen en Gerritje Stuivenberg.

Jan Christoffel Heitz en Willemina Martina Neelmeijer.

Hendricus Snoeck en Ida van Kuijk.

Johan Daniel Schneider en Christina Postman.

Gerardus Vroonhof en Aaltje van Dam.

Bernardus Weerdenburg en Christina Melgert.

Bernardus Scholbroek en Elisabeth van Straalen.

Jacobus Agterberg en Cornelia van Mourik.

Pieter Hol en Maria Johanna van Tergouw.

Albertus van Staveren en Christina de Bruin.

Wessel de Ruijter en Maria Hendrika van der Stroom.

Johann George Heinrich Kinkel, weduwenaar en Maria Joanna Petronella Vereschilt.

TE ZAMEN 51 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 November.

Gerardus Cornelis Scholting, 22 j., Hospitaal.

Doodgeboren Zoon van Elisabeth Aarsen, Geertebrug.

Doodgeboren Dochter van Barbara van der Wagt, buiten de Wittevrouwepoort.

Philippus Fredrik Satonij, 38 j., Zwaansteegje.

Neeltje Cubes, wed. Nicolaas van der Eem, 65 j., Dorstigehartsteegje.

den 3 November.

Johannes van Anraad, 1 j., Hamburgerstraat.

Louisa Heijn, 3 j., Predikheerestraat.

Hendrik Johannes Rekke, 7 j. en 9 m., Volderbrug.

Anthonie Reijnen, 42 j., Steenweg.

Marianne Marie Louise van der Pant, 20 j., achter Sint Pieter.

Johannes Anten, 2 j. en 2 m., Ballenmakerstraat.

Hendricus Brons, 41 j., buiten de Tolsteegpoort.

Petrus Autz, 48 j., Springweg.

den 4 November.

Cornelia Atteveld, huisvr. van Lambertus Blickendaal, 42 j., buiten de Waardpoort.

Sophia Susanna Hol, 5 m., Elisabethstraat.

Doodgeboren Zoon van Walraven Bakker, Achterweg.

Elisabeth Maria Langlois, 2 m., Volderbrug.

Franciscus Leonardus Bunte, 36 j., Weistraat.

den 5 November.

Adrianus Reeders, 60 j., Neude.

Jan Hendrik Arends, 65 j., Geertebrug.

Susanna Petron[illegible]Serton, 1 j. en 7 m., Lic[illegible]d.

den 7 November.

Willem Verhoeven, 14 d., Klaaskerkhof.

Eliza IJperlaan, 3 j. en 6 m., Watersteeg.

Jan Christiaan Leewen, 3 w., Jufferstraat.

Lucas Cornelis Franciscus Wijnstok, 14 d., Jufferstraat.

Barbara van der Wagt, 32 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes Cornelis Adrianus van Nuburg, 3 w., Lange Nieuwstraat.

Lodewijk Christiaan Baron van Heeckeren van Brandsenburg, 4 w., buiten de Catharijnepoort.

Izaak Cornelis Voogd, 8 m., aan de Waardpoort.

den 8 November.

Maria van Lookeren, 22 j., Zadelstraat.

Louis Wilhelm Hendrik Coene, 10 w., Zadelstraat.

Jacobus Mulder, 6 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Johanna Antonia Mullemeister, circa 4 m., Gaardbrug.

den 9 November.

Anthonia de Fuijk, 3 j., Marieplaats.

Jacob Kuiper, 1 j. en 8 m., Springweg.

den 10 November.

Pieter Wilhelm de Fuijk, 5 m., Korte Jansstraat.

Arnoldus Johannes Lourens Pappelendam, 19 j., Hooge Jacobijnestraat.

Jacoba Maria Weerdenburg, 3 j, Pelmolen.

Maganius Alida Wierook, wed. van Johannes Hilligers, 77 j, Zilversteegje.

den 11 November.

Geertruij Jansen, huisvr. Johannes van Luijn, 44 j., buiten de Catharijnepoort.

Charles Henri Escher, circa 70 j., Vreeburg.

Maria Theodora Gijbels, 73 j., Bartholomaei Gasthuis.

den 12 November.

Gerrit Willem Bomberger, 1 j., Jacobiebrug.

den 14 November.

Neeltje Kuijper, 67 j., Burgerweeshuis.

Johanna Matthijsen, wed. Izaak van der Heijden, 75 j., Diakoniehuis.

Christiaan Petrus van Tuijl, 17 j., bij de Wittevrouwepoort.

Antonie Longuijroux, 26 j., Hospitaal.

Petronella Blok, 26 j, buiten de Waardpoort.

Doodgeboren Dochter van Cornelis van Wijngaarden, buiten de Waardpoort.

den 15 November.

Petronella Christina Hikman, 85 j. en 7 m., Gortsteeg.

Sebastiaan Johannes Jansen, 4 j., buiten de Tolsteegpoort.

Petronella Perenboom, wed. Everardus van der Smit, 79 j., St. Agnietestraat.

Doodgeboren Zoon van Dirk van Kesteren, buiten de Waard poort.

Sophia Frederika van der Werff, 52 j., Bakkerbrug.

Steven Buijen, 50 j., Zandstraat.

den 16 November.

Marie Geertse, huisvr. van Anthonie van Rijn, 79 j. en 6 m., Weistraat.

Geertruida Weiss, wed. Frans Christoffel Erick Wedekind, 81 j. en 4 m., Telingstraat.

Pieter Franciscus Adelaar, 7 m, buiten de Waardpoort.

Elisabeth ter Bruggen, 3 m., Zandstraat.
Hendrica van Baaten, 1 j. en 10 m., Zandstraat.
Pieter Blok, 5 d., buiten de Waardpoort.

den 17 November.

Doodgeboren Dochter van Jan Erkus, Bergstraat.
Johannes de Groot, 22 j, Catharijnesteegje
Bernardus Horsthuis, 27 j, Vreeburg.
Alida van Rooijen, huisvr. Johannes Goelen, 59 j. bij de Heerenstraat.
Anna Elisabeth Wagener, 2 m., Viebrug.
Doodgeboren Dochter van Hendrik Adrianus Bosshardt, in 't Weistraat.
Catharina Vreede, 89 j., Pieterstraat.

den 18 November.

Johan Diderik Linker, 5 m, buiten de Waardpoort.
Margaretha Janssen, 1 j. en 9 m., Jacobiebrug
Martina Berbers, wed. Johannes Penning, 70 j, Catharijnestraat.

den 19 November.

Theodora Cornelia Kemink, 4 j. en 11 m., Neude.
Johanna Hovelingen, huisvr. van Gijsbertus Verheul, 56 j., buiten de Wittevrouwepoort.
Elisabeth Knoppert, 2 j., Vissersteegje.

den 21 November.

Doodgeboren Zoon van Evert Scheffel, achter het Stadhuis.
Doodgeboren Zoon van Wilhelmus Soesbergen, Jacobiekerkhof.
Maria Ket, wed. Hendrik van Nieuwenhuijzen, 82 j., Steenweg.
Hermina Hendrica van Es, 8 m, bij de Walsteeg.

den 22 November.

Twee doodgeboren Dochters van Johannes Aarts, buiten de Waardpoort.
Johan Martin Wilhelm Bätz, 49 j, buiten de Waardpoort.
Doodgeboren Zoon van Maria Severijn, Gortsteeg.
Wilhelmina Rijnsoever, 4 w., Koestraat.
Jacobus Solsbergen, 22 j., Zwaansteegje.
Elisabeth Postel, 1 j. en 3 m., Stroosteegje.
Bella Hendrica Sellenraad, 5 j. en 8 m., Bagijnehof.

den 24 November.

Catharina Johanna van Dijk, 6 m., Predikheerenstraat.
Pieter de Vos, 1 j. en 6 m., Lange Smeesteeg.
Doodgeboren Zoon van Hendrik Stokvis, buiten de Tolsteegp.

den 25 November.

Christoffel van Dranen, 4 j., Breestraat.
Anthonie Hensbroek, 79 j., Lange Smeesteeg.

den 26 November.

Clasina Schoonmade, wed. Jan Hendrik van de Graaff, 85 j., Lange Lauwerstraat.

Anna Maria Elisabet Luhman, wed. Frederik Witmeijer, 79 j., Lange Smeesteeg.

den 28 November.

Maria van Drogenbroek, 2 j. en 5 m., buiten de Tolsteegpoort.

Gerrit Bekker, 7 j. buiten de Waardpoort.

Jan Gerrit Slotboom, 7 j., buiten de Waardpoort

Mijer Juda Levison, 79 j., Gortsteeg.

Johannes van Dijk, 15 j., te Lunsholten.

den 29 November.

Mina Godart, 5 w., Steenweg.

Hendrik Leniger, 1 j. en 2 m., Weistraat.

Marinus van Kastcel, 3 m., Kort Rozendaal.

Pieter Albertus Beckman, 7 m., Lange Jansstraat.

Wouter Bomer, 4 d., buiten de Waardpoort.

den 30 November.

Jacobus van den Hoorn, 1 d, Zandstraat.

Benjamin Castrop, 70 j., Molensteeg.

Wilhelmina Groenevelt, 16 j., Achterweg.

Hendrica van Maarschalkerweert, 1 j. en 6 m., buiten de Wittevrouwepoort.

OVERLEDENEN 107.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	13.
Kinderziekte.	6.
Beroerte.	3.
Verval van krachten.	18.
Stuipen.	22.
Klierziekte.	2.
Tering	12.
Borstkwaal.	6.
Het Water	5.
Verdronken.	1.
Gevolgen van de Kraam	1.
	89.
Transport.	89.
Het Zuur.	4.
Koortzen.	1.
Keelziekte.	1.
Kinkhoest.	2.
Hersenontsteking.	1.
Ontsteking in de ingewanden	1.
Bloedspuwing.	2.
Tanden.	3.
Zenuwziekte.	1.
Roodvonk.	1.
Geelzucht	1.
	207.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	7	6	13.
Beneden het jaar.	16	9	25.
Van 1 tot 10 jaar.	11	12	23.
» 10 » 20 »	3	2	5.
» 20 » 30 »	5	2	7.
» 30 » 40 »	2	1	3.
» 40 » 50 »	4	2	6.
	48—	34—	82.
Transport.	48	34.	82.
» 50 » 60 »	1	3	4.
» 60 » 70 »	2	3	5.
» 70 » 80 »	3	8	11.
» 80 » 90 »	»	5	5.
» 90 » 100 »	»	»	»
	54—	53—	107.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 5 *November*, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

Een Kapitaal Heerenhuis met Kelders en Kluis, Erf en Grond, gelegen aan de Westzijde van de Nieuwe Gracht op de Runnebaan Wijk F. No. 245. Verkocht voor *f* 10,050

Den 12 *November*, door den Notaris C. LENS.

No. 1. Een Huis Erf en Grond, genaamd de Schutters Doelen, aan de Zuidzijde van de Tuchthuissteeg, Wijk B. No. 276. Verkocht voor *f* 4,125.

No. 2. Een Kamer of Woning met Erf en Grond, gelegen, aan de Westzijde van de Nieuwe Gracht, Wijk A. No. 820. Verkocht voor *f* 725.

Den 19 *November* door den Notaris G. H. STEVENS.

No. 1. Een ter Neringstaand Huis Erf en Grond, gelegen aan de Zuidoostzijde van de Voorstraat, nabij de Lange Jansstraat, Wijk H. No. 555. Voor *f* 6,000 opgehouden.

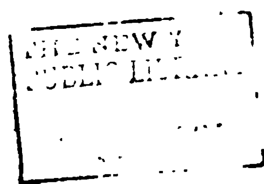
No. 2. Een Huis Erve en Grond, gelegen aan de Oostzijde van de Neude bij het Kindsjeshaven, Wijk G. No 79. Verkocht voor *f* 5950.

No 3. Een Stalling Erve en Grond, gelegen aan de Zuidzijde van de Bergstraat, Wijk C. No. 853. Verkocht voor *f* 730.

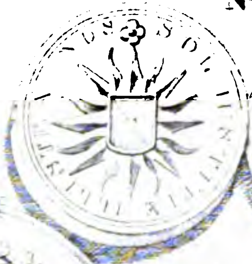
Den 26 *November*, door den Notaris J. G. BUDDINGH.

No 1. Een Kapitaal Dubbel Heerenhuis Erf en Grond, met Tuin Stal en Koetshuis, gelegen aan de Oostzijde van de Nieuwe Gracht op de hoek van de Schalkesteeg, Wijk A. No. 909.

No, 2. Een Woning achter het voorgaande Perceel, Wijk A. No. 1059 Te zamen verkocht voor *f* 20,000.

Nº I

DEDER

Nº 2

ACADEMIAE
TRAIECTINAE
ALTERIS
CONSECRARVNT
CVRATORES
MDCCCXXXVI

POST FATA SVPERSTES

HOOGESCHOOL TE UTRECHT.

(Vervolg van Pag. 139.)

Na kortelijk de lotgevallen onzer Hoogeschool te hebben beschouwd, gedurende de eerste 150 jaren van haar bestaan, blijft ons thans nog de vermelding der 50 laatste jaren over; tijdvak rijk in gebeurtenissen, waarin zij met den grootsten slag, hare gansche vernietiging, werd bedreigd; maar aangenaam in herinneringen, wanneer wij op het voorledene terug zien, en ons in haren tegenwoordigen verhoogden bloei mogen verheugen.

Van het jaar 1786 af bleef de Hoogeschool haren ouden roem handhaven, zonder dat de staatkundige gebeurtenissen in ons Vaderland op dezelve merkbaren invloed uitoefenden, tot dat zij eindelijk door de inlijving van ons Vaderland in het Fransche Keizerrijk, haren val nabij was.

De bijzondere lotgevallen, welke de Utrechtsche Akademie van dien tijd af tot op hare herstelling heeft ondervonden, zijn te weinig algemeen bekend, dan dat wij hierover niet uitvoeriger zouden zijn. Wij nemen dezelve hoofdzakelijk over uit de voortreffelijke latijnsche redevoering van den Hoogleeraar Heringa, die gedurende al dien tijd, den toen vooral zoo moeijelijken post van Rector Magnificus bekleedde, en van welke redevoering wij voor de geschiedenis alleen bejammeren dat de kieschheid van den spreker hem van zich zelven heeft doen zwijgen.

In den zomer van het jaar 1811 kwamen de Heeren Cuvier en Noël uit Parijs, om op last van het Fransche Gouvernement den staat van het onderwijs hier te lande te onderzoeken. De akademische senaat had eene memorie opgesteld,

van alle bestaande instellingen tot beoefening der wetenschappen, om aan die Heeren te overhandigen, van hunne billijkheid alles goeds verwachtende. Zij werden van Leiden alhier verwacht: men vernam dat zij aldaar zeer eervol waren ontvangen en met genoegen eenen prachtigen maaltijd hadden bijgewoond. Ook alhier meende men niets te moeten verzuimen, waar door men de genegenheid van deze Heeren kon winnen. Op voorstel der stedelijke Regering werd op kosten van deze, en van Heeren Professoren hun een dejeuné aangeboden. Zij kwamen den 19den Junij des namiddags, vertrokken den 21sten des morgens, en hadden dus slechts éénen dag om het doel hunner zending te bereiken; waarvan men nog moet afrekenen den tijd aan het dejeuné besteed. De Heer Noël echter was hierbij niet tegenwoordig en bragt het grootst gedeelte van dien dag op eene buitenplaats bij familie door: er kwam dus niet veel van het onderzoek; ter loops werd naar het een en ander gevraagd en er was slechts één puut, waar naar met alle naauwkeurigheid werd onderzocht, namelijk de beurzen, waarmede sommige studenten waren begiftigd. Ook begeerden zij eene inventaris der voorwerpen aan de Akademie behoorende; doch men nam de vrijheid hierop te antwoorden, dat deze door de stad waren bekostigd en alzoo stads eigendom waren.

Voor het overige beloofden deze Heeren met oplettendheid de memorie te zullen lezen; zij waren deze Akademie niet minder dan de anderen genegen, en zouden een getrouw verslag doen. Intusschen zeiden zij dat er eene groote verandering te wachten was en alles op de fransche leest stond geschoeid te worden: eindelijk gaven zij niet onduidelijk te kennen, dat men naauwelijks op het behoud der Akademie kon hopen, om de nabuurschap van die van Leiden, en dat de laatste scheen te moeten blijven om hare meerdere oud- en beroemdheid.

Hierop begonnen kwade geruchten in omloop te komen, die ten gevolge hadden dat vele ouders hunne kinderen te huis hielden of naar elders zonden; en vele jongelingen, die zich op de studiën van de regten of letteren toelegden, zich haastten

hunnen akademischen loopbaan te eindigen, hetgeen het aantal studerenden aanmerkelijk verminderde.

Het was in dezen stand van zaken, dat Napoleon op Zondag den 7den October 1811 in deze stad kwam. De akademische senaat werd gelast op de audiëntie te verschijnen; doch na aldaar te vergeefs tot het laatst te hebben gewacht, werd dit achtbaar Collegie geboodschapt dat een gehoor hun geweigerd werd en zij vertrekken konden. Voor reden vernamen zij, dat de Keizer of zijn Staatsdienaar Montalivet geene personen wilde toelaten, die zich Senatoren of Professoren van de Utrechtsche Hoogeschool noemden, als welke in korte dagen stond vernietigd te worden.

Bij besluit van 22 October werd hierop de Akademie van Utrecht vernietigd, en eene *école secondaire* en *Lycée* in derzelver plaats gevestigd. De eenige wijze waarop de Hoogeschool hiervan kennis bekwam, was door middel der dagbladen.

Dit besluit was genomen tegen het aanraden van de Heeren Noël en Cuvier, en tegen het gevoelen der Akademie van Parijs. Napoleon noch zijne raadslieden schijnen regt te hebben nagedacht, wat *écoles secondaires* waren, die in het besluit zelve tweemaal en onder verschillende beteekenissen genoemd waren. Van daar hielden deze Parijsche Heeren het daarvoor, dat de Keizer iets anders bedoeld dan geschreven had, en er dus eene uitlegging van die wet noodig was; zij twijfelden niet of deze zoude het kwaad veel verminderen; middelerwijl beloofden zij hunnen bijstand en voorspraak.

Alle hoop was dus nog niet verloren. De Professoren gingen ijverig voort met het onderwijs. Weinigen waren er echter die de hoop voedsel gaven, en bijna niemand die van nut kon zijn; doch onze stadgenoot den Heer Mr. P. J. de Bye, geroepen als lid van het Hooge Geregtshof te Parijs, was aldaar een warm voorstander en groote voorspraak voor onze zaak. Gelijk deze buiten 's Lands, zoo werd binnen deze stad alle zorg en moeite aangewend, door den Heer Mr. A. J. W. van Dielen, Maire der Stad, een ijverig voorstander der letteren. Zoo iemand, was hij voornamelijk de man, die door zijn groot vernuft,

zijne beschaafdheid van zeden en welsprekendheid, zich de gunst wist te verwerven van hen, die zich als de beschaafdste van allen rekenden. Hij liet zich met de stedelijke Regering te zeer aan den bloei der stad en de bevordering der wetenschappen gelegen liggen, dan dat hij niet door alle, ter zijner beschikking staande middelen, dit onheil zou trachten te voorkomen. De Heer van Dielen sprak hierover in persoon met den Keizer der Franschen, tijdens zijn verblijf binnen deze stad, zoo aan het hoofd der stedelijke Regering, als in een bijzonder gehoor; maar de voortreffelijke man mogt de vruchten zijner zorgen met geen gewenscht gevolg bekroond zien. Het ging hem zeer ter harte dat de Akademie eene verandering moest ondergaan, en eindelijk door herhaalde ongesteldheid uitgeput, werd hij in Februarij 1812 aan de aarde ontrukt, zijne betrekkingen en deze stad het treurig gevoel van zijn gemis overlatende (*).

Gedurende zijne ziekte mengden zich Alphonse en de Celles zich in onze zaken, beide gestrenge uitleggers en handhavers van het Keizerlijk decreet, zoo het schijnt op aanstoken van Montalivet, die een geschil met de Fontanes had, uit ijverzucht voortgesproten. Zij namen op eigen gezag te Amsterdam een besluit: » Dat de Utrechtsche Professoren aan het Keizerlijk bevel hadden behooren te gehoorzamen van den dag af, dat het gegeven was; dat het hun verboden was akademische graden te verleenen; dat hunne school slechts eene secondaire was, in welke noch Godgeleerdheid, noch Regts-

(*) Wij willen met het spreken over den Burgemeester van Dielen niemand der overige leden van de stedelijke Regering te kort doen; maar het is ons overtuigend gebleken, dat gemelde Magistraatspersoon door de gunst des Keizers, waarin hij deelde, meer vermogt dan anderen zijner Medëregenten. Wij weten niet, dat ergens een breedvoerig geschiedkundig verslag der bemoeijingen van dezen voortreffelijken man, aangaande de Akademie bestaat, wij hopen dat eene bekwame pen in dit gemis zal voorzien, en 's mans verdiensten naar waarheid schetsen.

eleerdheid, noch Geneeskunde, noch Chemie mogt onderwezen worden." Aan dit bevel hebben de Utrechtsche Professoren niet gehoorzaamd; zij schreven den 28sten Januarij 1812 naar Parijs, dat zij begrepen dat deze uitlegging van het decreet niet goed was; dat de nieuwe Professoren te Leiden en Groningen nog niet waren aangesteld, en dat, indien de Utrechtsche zich moesten onthouden van met hunne lessen voorttegaan, ook even zoo de Professoren der andere Akademien moesten ophouden, tot de nieuwe vorm van zaken zou zijn ingevoerd. Deze brief, waarin zij ook de voorspraak en hulp van de Fontanes inriepen, had goede uitwerking. Den 27sten Febr. schreef Alphonse zelf, dat de President van de Universiteit te Parijs, niet in zijne gevoelens deelde, en dat dus de Utrechtsche Professoren konden voortgaan, op den ouden gewonen voet.

Hoe verblijdend dit ook ware, daar de vernietiging der Akademie hiermede werd voorgekomen, zoo was de toestand der Professoren echter zeer moeijelijk, die bij zoo vele zorgen nog het honorarium aan hunnen post verbonden, bijna geheel moesten missen. De jaarlijksche uitgaven voor de Akademie waren omtrent ƒ 80,000 geweest; de Celles bragt dezelve op ƒ 7,000 als voor eene *école secondaire*, zoo als hij beweerde, genoeg. Niet dat de stedelijke belasting hierdoor zoude verminderd zijn; de ƒ 80,000 moesten geheel worden opgebragt, doch het overschot zou in de Keizerlijke Schatkist gestort worden.

In dezen hagchelijken tijd stond als Rector Magnificus aan het hoofd dezer Hoogeschool, gelijk gezegd is, de waardige Hoogleeraar J. Heringa Ez., en het is mede aan zijnen ijver, volharding en doorzigt te danken, dat de leden derzelve hunne lessen bleven voortzetten, niettegenstaande hunne jaarwedde werd ingehouden.

Bij de invoering der nieuwe orde van zaken te Leiden en te Groningen, werden ook wederom vernederende bepalingen voor deze stad gevoegd. De Utrechtsche Akademie werd gerekend een deel uittemaken van die te Leiden; de lessen mogten op den gewonen voet gehouden, doch geene Akademische graden gegeven worden; terwijl de Leidsche Professoren van hen,

die zulk eenen graad begeerden, bovendien eischten, dat zij de lessen aan eene Akademie als Leiden of Groningen hadden bijgewoond, het geen aan de Utrechtsche Hoogeschool een groot verlies van leerlingen aanbragt, zoo dat het getal derzelve tot op 60 verminderde.

In de Godgeleerdheid echter, waarin de graad van Doctor niet wordt gevorderd, handhaafde de Akademie haren ouden luister. In het volgend jaar werden 58 Studenten ingeschreven, waarvan 29 voor de Godgeleerdheid. Dan wat spreken wij van luister, en maken dien afhankelijk van het getal studerenden? Immers in de andere faculteiten sproot de vermindering voort uit den dwang van buiten, en te meer eer zij die lofwaardige mannen toegebragt, die in deze moeijelijke omstandigheden met verdubbelden ijver zochten te redden wat nog te redden was. Dank voor hunne pogingen, die zij, door de herstelling der Akademie zoo verblijdend hebben beloond gezien.

Na de herstelling van onze onafhankelijkheid, werden ook betere uitzigten geopend voor de Hoogeschool te Utrecht. Reeds spoedig ontving zij de verzekering van haar voortdurend bestaan; doch ook thans moest dezelfde man, die haar eens vernederde, hierin eene vertraging veroorzaken. Zoodra was niet de tijding in deze stad gekomen, dat de gewezen Keizer het oord zijner verbanning ontweken en door de wufte Franschen met open armen ontvangen was, of de kweekelingen dezer Hoogeschool, toen weinig talrijk, schaarden zich ten getale van ruim 40, eene bijzondere Compagnie uitmakende, onder een Batt. Jagers ter verdediging van den vaderlandschen grond. Na zich eenigen tijd in deze Stad in den wapenhandel te hebben geoefend, gedurende welken de slag bij Waterloo was voorgevallen, ontvingen zij bevel om op te rukken en deelden gedurende eenigen tijd, de moeijelijkheden aan een' veldtogt verbonden.

Bij hunne terugkomst in deze stad, genoten zij, zoo wel van hunne mede studenten, die verhinderd waren geweest zich aan hunne zijde te scharen, als van de inwoners der stad, een dankbaar onthaal voor hunne vaderlandsliefde en opofferingen; maar vooral verheugde hen de tijding dat bij een

besluit van Z. M. den Koning dd. 2 Augustus 1815, de Hoogeschool van Utrecht tot eene Rijks Hoogeschool was verheven, waarvan de plegtige inwijding tot hunne terugkomst was uitgesteld (*).

Het was ingevolge dit besluit, dat de plegtige inwijding op den 6en November van dat jaar plaats vond. De dag dezelve voorafgaande, was aan de godsdienstige voorbereiding van het feest gewijd; de Hoogleeraar G. van Oordt hield naar aanleiding van I. Kon. VIII: 56, 57, 58, in de Janskerk eene, op de gelegenheid toepasselijke leerrede, terwijl den volgenden morgen in de Domkerk, tot dit feest ingerigt, de plegtige inwijding geschiedde.

Omstreeks 10 uren des morgens begaven zich de HH. Curatoren, Professoren en Studenten in statigen optogt van uit de senaatkamer door de groote deur van de Akademie, langs den Domtrans en Trans naar den inwijdings tempel, voor denwelken een detachement der schutterij paradeerde; aldaar werden zij onder eene fraaije muzijk ontvangen, terwijl de voornaamste Autoriteiten benevens een talrijk Publiek, aldaar reeds vergaderd waren.

Nadat allen hunne plaats genomen, nam de Heer Jonkhr. W. E. de Perponcher de Sedlnisky, Heer van Wolphaartsdijk, als President Curator, alle de aanwezige Hoogleeraren den eed af, en hield daarna eene sierlijke aanspraak, waarin de edele grijsaard en christelijke wijsgeer voornamelijk de studerende jeugd vaderlijke raadgevingen mede deelde, en met welke aanspraak hij tevens de Akademie installeerde. Hierna betrad de Heer Rector Magnificus J. Heringa, die, als zoodanig afzonderlijk eenen eed aflegde, den katheder, en ontwikkelde in eene treffende redevoering, die van 's mans diep gevoel, van het gewigt der plegtigheid van dien dag getuigde, het groote voorregt aan deze, haren ondergang nabij zijnde,

---

(*) Wij hopen spoedig in staat gesteld te worden een afzonderlijk stukje betreffende de toenmalige Jager-Compagnie, van eene achtenswaardige hand, onzen lezers mede te deelen.

Hoogeschool te beurt gevallen, en het nut hetwelk men met regt van haar verwachtte.

Onder het spelen der fraaije muzijk begaf zich de stoet in de zelfde orde terug naar de senaatkamer, alwaar eene commissie uit het corps Studenten, bij monde van den Heer B. R. de Geer, het Collegie van HH. Curatoren en Professoren hunne gelukwenschen kwam aanbieden.

Een maaltijd verbeidde de laatstgemelden in het gesticht van de fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude, waarbij de hooge Autoriteiten mede genoodigd waren, terwijl den HH. Studenten van Stads wege in een der lokalen van het voormalig Paleis, alwaar thans de Bibliotheek geplaatst is, eene collatien was toebereid.

Het doelmatige dat eene Akademie gevestigd bleef in deze stad, welke zoovele voordeelen daartoe oplevert, gevoeld en bevestigd door het oordeel dier wijze mannen, welke onzen Geëerbiedigden Koning daartoe aanraadden, werd ook nu reeds bewezen, daar de bijna vernietigde Akademie, bij deze inwijding, reeds een aantal van 156 studerende Jongelingen telde, die aan dezen disch deel namen; en dit aantal is in korten tijd zoodanig en bij aanhoudendheid toegenomen, dat hetzelve nog geen vierde deel van het tegenwoordige uitmaakt.

Eene avondmuzijk aan HH. Curatoren en Professoren door de HH. Studenten gebragt, verhoogde in geene geringe mate den vrolijken toon waarin de aanwezenden gestemd waren, en waarmede deze zoo belangrijke plegtigheid besloten werd.

Daar met de installatie der Utrechtsche Hoogeschool een geheel nieuw tijdperk aanvangt, achten wij het doelmatig, alhier de benoemingen der Collegien van Curatoren en Hoogleeraren op te geven:

CURATOREN.

Jonkheer W. E. de Perponcher, de Sedlnitsky *en* Wolphaarsdijk.

De Heer P. Ram.

— —— W. de Beaufort.

De Baron J. F. W. van Spaen, *tot* Biljoen.

De tijdelijke Voorzitter der Stedelijke Regering van Utrecht.
(*Thans* W. R. *Baron* van Heeckeren van Brandsenburg.

SECRETARIS.

De Heer D. J. van Ewyck.

Hoogleeraren welke Emeriti werden verklaard.

De Heer S. Rau.
— —— M. van Geuns.
— —— J. Th. Rossyn.

Voorts werden in hunne posten van Hoogleeraren bevestigd.

In de Godgeleerdheid.

De Heer H. Royaards.
— —— J. Heringa, Ez.
— —— G. van Oordt.

In de Regtsgeleerdheid.

— —— C. W. de Rhoer.
— —— H. Arntzenius.

In de Geneeskunde.

De Heer J. Bleuland.

In de Wis- en Natuurkunde.

— —— N. C. de Fremery.
— —— G. Moll.

In de Wijsbegeerte en Letteren.

— —— P. W. van Heusde.
— —— D. Huisman.
— —— J. H. Pareau.

Eindelijk waren tot nieuwe Hoogleeraren benoemd.

In de Regtsgeleerdheid.

De Heer J. R. de Brueys.

In de Geneeskunde.

— —— B. F. Suerman.

In de Wis- en Natuur-kunde

— —— J. F. L. Schröder.
— —— Jan Kops.

In de Wijsbegeerte en Letteren.

De Heer A. van Goudoever.

— —— P. Weiland.

De laatste echter was bij deze plegtigheid niet tegenwoordig, en had wegens zijne gevorderde jaren voor de eer der benoeming bedankt, waar door deze leerstoel voor het oogenblik onvervuld bleef; doch waarin spoedig werd voorzien door de benoeming van den Heer A. Simons, die in de maand Maart daarop volgende, zijne inwijdings-redevoering hield. Ook in de Geneeskunde was eene plaats onvervuld gebleven, waartoe in het jaar 1816 de Heer D. Dylius werd benoemd.

Spoedig ontving nu de Akademie eene meerdere uitgebreidheid. De gebouwen, kabinetten en inrigtingen tot dezelve in betrekking, hadden in den algemeenen ramp der tijden gedeeld, en lieten veel te wenschen over. Bij eene aanschrijving van Z. M. van 28 November 1815 werd de stedelijke Regering, op de voordragt daartoe gedaan, gemagtigd, om al het geen de Akademie betrof, van de Stad op haar overtedragen.

In de Missive der stedelijke Regering aan HH. Curatoren, waarbij deze overgaaf plaats vond, worden genoemd:

» De Auditoria met de Senaatkamer.

De Hortus Medicus, met deszelfs stookkassen enz., waarbij de woning van den Professor in de Botanie, en van den Hortulanus; mitsgaders het Kabinet van Natuurlijke Historie.

Het Theatrum Anatomicum, met de nog overgeblevene Anatomische preparaten.

Het Lokaal voor de Chemie, met hetgene daartoe behoorende en voorhanden is,

Het Theatrum Phijsicum, met de verzameling van Phijsische, Hijdraulische en Optische Instrumenten.

Het Observatorium of de Astronomische Toren, met het Astronomisch Horologie en verdere Instrumenten.

De Bibliotheek der Stad Utrecht, met hare belangrijke Manuscripten, zoo als dezelve zich in het Choor der St. Janskerk bevindende is.

De Manege met het huis, van den Rijdermeester, voor zoo verre de stad in dezelve participerende is.

Drie huizen, gelegen achter de Domkerk, in den jare 1809 aan de Stad afgestaan, ter plaatsing van de Bibliotheek, wel te verstaan dat de afstand der laatstgenoemde drie huizen geene plaats zal behoeven te hebben, vóór de wegneming der locale zwarigheden, welke derzelver ontruiming als nog verhinderen."

Hoe aanzienlijk echter deze afstand was, de Akademie kon hiermede geene waardige plaats bekleeden naast hare zusters te Leiden en Groningen. Dan ook spoedig werd hierin voorzien door de mildheid en wijsheid van onzen geliefden Koning. Van jaar tot jaar werden de noodige verbeteringen en vermeerderingen daargesteld. Zoo werd nu eens een Gasthuis gebouwd, waarin de aankomende artsen aan het ziekbed zelve, onderrigt ontvingen, dan weder het uitmuntend Anatomisch Kabinet van den Hoogleeraar Bleuland, door hem zelven vervaardigd, ten dienste der Akademie aangekocht; — zoo werden achtereenvolgend ook de reeds bestaande Kabinetten en inrigtingen vermeerderd en verbeterd; voornamelijk het Zoölogisch en Mineralogisch Kabinet, door het grootste gedeelte der voorwerpen, vroeger door den Hoogleeraar N. C. de Fremerij verzameld, en door Z. M. voor de Akademie gekocht; terwijl ook nog heden eene som van landswege jaarlijks wordt toegestaan tot uitbreiding van alle deze inrigtingen, voornamelijk van den Kruidtuin en de Bibliotheek; welke laatste niet in de daartoe afgestane huizen, maar op het voormalig Paleis eene geschikte plaats vond. Het zou buiten ons bestek en doel liggen, vooreerst alle punten te behandelen; wij willen slechts een kort overzigt geven over de lotgevallen dezer Akademie, en behouden ons voor, sommige inrigtingen afzonderlijk breedvoeriger te behandelen, gelijk wij dit reeds met de Bibliotheek, en 's Rijks Veeartsenijschool gedaan hebben.

Zoo bleef nu de Akademie eene voortdurende rust en bloei genieten, tot dat de volksbewegingen in Belgie in Augustus 1830, in geene geringe mate invloed op haar uitoefenden. De tijding van het groot gevaar waar in ons dierbaar Vaderland verkeer-

de, was alleen genoeg, de jeugdige kweekelingen van Minerva te wapen te doen snellen en zich om den Vorst te scharen, onder wiens bestuur zij zoo vele weldaden genoten. Het was bij het eindigen der zomervacantie, dat in eene algemeene vergadering der HH. Studenten (10 September) met algemeene geestdrift besloten werd, Z. M. in een adres van hunne hulde te verzekeren en hunne dienst aantebieden. In afwachting van 's Konings' antwoord, hetwelk den 2^{den} October aankwam, oefenden zich meer dan 250 Studenten iederen namiddag in den wapenhandel, terwijl den 9^{en} dier maand, bij aanschrijving van het Departement van Oorlog, werd bekend gemaakt, dat de HH. Studenten eene op zich zelf staande Compagnie, onder den naam van Vrijwillige Jagers, zouden uitmaken. Spoedig werd deze Compagnie georganiseerd en met verdubbelden ijver in den wapenhandel geoefend; zoo dat dezelve tot 253 Studenten aangegroeid, onder het beleid en de aanvoering van de Heeren Kapitein Wilhelmi, de 1ste Luitenants van der Meij en Juta, en de tweede Luitenants de Ronde en Nouhuijs, den 11^{en} November in staat geoordeeld werd, te kunnen uitrukken. Den dag vóór het vertrek had de inspectie der Compagnie en het uitreiken der Guidons plaats; een derzelve was geborduurd door eenige dochters van Hoogleeraren, en het andere door de oudste dochter van den Burgemeester van Asch van Wijck, die dit de Compagnie uit haren naam aanbood.

Des morgens van den genoemden dag verliet de bloem van deze Hoogeschool vol geestdrift de Stad. Aandoenlijk was het laatst vaarwel, hun onder het plengen van tranen door bloedverwanten, leermeesters en vrienden toegebragt, terwijl de luide toejuiching der talloos zaamgevloeide menigte, van de belangstelling getuigde, die de opoffering van deze edele jongelingen ten dienste van de heilige zaak hun inboezemde.

De togt werd over Vianen, Gorkom en Breda naar Bergen op Zoom voortgezet, ter welker plaatse hunner bestemming, het Corps den 18^{en} November aankwam en dadelijk de vestingdienst begon waartenemen, terwijl zij na een verblijf van drie weken, in welken tijd de Jagers vele vorderingen in den wa-

penhandel gemaakt hadden, naar het naburig Rosendaal vertrokken om bij het leger te velde, onder den Luit. Generaa. van Geen de dienst te verrigten.

De zamenstelling van een legerkorps, bestemd om met kracht van wapenen de willekeurig gestremde gemeenschap met de vesting Maastricht te openen, deed de Compagnie eene verandering van standplaats ondergaan. Het was ingevolge deze voorgenomen operatie dat zij den 7en Januarij 1831 Tilburg binnen trok. Alhier viel het den Jagers ten deel met hunne medebroeders, de Kweekelingen der Groningsche Hoogeschool, de Compagnie Vrijwillige Flankeurs der 8ste Afd. Infant., de gemeenschappelijke dienst gedurende eenige weken te verrigten, terwijl de meer geschikte inrigting der plaats gedeeltelijk het gemis dier genoegens vergoedde, welke hunne Akademiestad hun aanbood. Eene belangrijke plegtigheid vond den 25sten Maart alhier plaats; de gedenkdag van de stichting der Hoogeschool werd met den meesten luister gevierd. Een belangrijk geschenk in wijn, tabak enz. was door den Senaat, aan de Compagnie ter viering van dit feest toegezonden. De plegtigheid van dezen gedenkwaardigen dag werd door het uitsteken der Nationale Vlag, de Akademie-Zon en den Jagershoorn voorstellende, begonnen. Hierna werd eene parade gehouden, door eenige Opperofficieren bijgewoond en van de muzijk der Grenadiers vergezeld, en daarna had eene bijeenkomst plaats in het Kerkgebouw der Hervormde Gemeente, ter vervanging van het Auditorium te Utrecht, alwaar de Sergeant Majoor, de Heer Vorsselman de Heer, thans Hoogleeraar aan het Athenaeum te Deventer, eene redevoering hield. Een vrolijke maaltijd vermeerderde de genoegens van dezen dag, en eene fraaije illuminatie besloot het feest, zoo eenig in zijne soort als onbekend voor de stad Tilburg.

Door nieuwe beschikkingen der Mogendheden werd de togt naar Maastricht verhinderd, en het leger eene andere stelling aangewezen, waardoor de Compagnie bij de 2de Divisie onder den Hertog van Saxen Weimar geplaatst werd; en na onderscheidene kantonnementen betrokken te hebben, was hun niets welkomer dan het gewenschte *voorwaarts!* bij dagorder

van den 1sn. Augustus 1831 hun aangekondigd. Den volgenden dag reeds brak de Compagnie van Oisterwijk op, om te Hilvarenbeek de Koninklijke Jagers aan te treffen en zich te vereenigen met het Batt. Geldersche Schutterij, onder bevel van den Majoor Schimmelpenninck. Op de laatst genoemde plaats werden de Jagers aangenaam verrast door de tegenwoordigheid van den Hoogleeraar van Heusde, die hun vóór het verlaten van den vaderlandschen bodem een bemoedigend vaarwel toesprak.

Den volgenden dag was de Compagnie tegenwoordig bij de inneming van Turnhout, bij welke gelegenheid zij de batterij der divisie dekte. Op de beide regts van Raffels werden de Lanciers en *tirailleur* vooruit gezonden om het bosch, hetwelk Turnhout omgeeft, te verkennen, en weldra begonnen de Belgen, die zich met 2 stukken geschut in hetzelve genesteld hadden, de divisie te verontrusten. Dadelijk werd de regter halve batterij met de beide eerste Pelotons der Jagers voorgebragt, die hen weldra van daar verdreven en een der vijandelijke stukken onbruikbaar maakte; het vuur echter bragt de Studenten Jager-Compagnie geene schade toe. Na de herstelling van de brug over de beek de Aa, trok de eerste Brigade, waarbij zich de beide eerste Pelotons Jagers bevonden, zegevierend Turnhout binnen. Eenige Belgen die nog tegenstand wilden bieden, waren spoedig genoodzaakt te vlugten.

De tweede divisie met de beide laatste Pelotons der Jagers, die over Oud-Turnhout getrokken waren, kwamen met hare halve batterij mede te Turnhout aan.

Den 4den Augustus trok de divisie naar Gheel, alwaar de compagnie met het hoofdkwartier bleef. Den volgenden dag werd Diest door hen bezet, welke stad de vijand op de aannadering onzer voorhoede terstond verlaten had. Alhier was der divisie een rustdag voorbereid: terwijl een gedeelte der Jagers de wacht betrok, was een ander gedeelte met het onderzoek naar wapenen bij de ingezetenen belast. Bij dit onderzoek, waar in zij naar wensch slaagden, vonden zij onder anderen eene menigte lederen gordels, voor de belgische burgerwacht bestemd: deze schaften zij zich aan en bedienden er zich met vrucht van

op hunne verdere togten. Den 7en rukte de divisie, aan welker hoofd de beide Prinsen zich bevonden, op St. Truijen, zonder een' vijand ontmoet te hebben; alhier bleef de Compagnie met het hoofdkwartier vernachten, en brak den 8en op om D a i n e in vereeniging met de 3e en 4e divisie, den terugtogt van Hasselt af te snijden. Te overbekend is de vlugt der Belgen, dan dat er hier melding van zou behoeven gemaakt te worden; alleen dient gezegd, dat er ongeveer 200 krijgsgevangen werden gemaakt, waaraan de Compagnie een werkdadig deel nam.

Den 9en overnachtten de Jagers te St. Truijen; den volgenden dag werd Thienen genomen, en hier door de weg naar Leuven gebaand. Alhier werden de Lanciers bij de divisie vervangen door 3 regimenten zware Cavalerie en anderhalve Batterij Rijdende Artillerie, hetgeen, gevoegd bij de order tot het achterlaten der Bagagiewagens in laatstgenoemde stad, eenen veldslag deed vermoeden. De divisie trok op Nethene en Nôdebais, op welke laatste plaats de 1ste brigade met de Jagers, hun hoofdkwartier vestigden. De toegangen op deze beide punten uitloopende, werden sterk bezet, en de Belgische troepen die de omstreken onveilig maakten, door onze Tirailleurs van daar verdreven. Den 12en Augustus was de dag van den slag bij Leuven; de 1e, 3e en 4e divisie waren bestemd den vijand van de zijde van Thienen aan te vallen, terwijl de 2e divisie, waarbij onze Jagers, hun den terugtogt op Brussel moest afsnijden. Des morgens vóór het aanbreken van den dag rukten de troepen uit, en trokken onder het gebulder van het geschut langs Leefdaal tot op den weg naar Terveuren, alwaar onze Cavalerie den Franschen Generaal B e i l l i a r d aanhield; terwijl de divisie zich in beweging stelde naar den steenweg die van Leuven naar Brussel leidt, deed zich het kanon der 3e divisie reeds hooren. Weldra ontwaarde men in het verschiet, op den straatweg van Mechelen, het aftrekken der Belgische Lanciers, die echter buiten het bereik van ons geschut waren. Intusschen had het kanon gezwegen en waren er onderhandelingen geopend, die echter door het gebulder van het geschut

in den achtermiddag, bleken afgebroken te zijn. Thans werd het vuur algemeen, en de Compagnie wachtte met ongeduld het bevel tot den aanval, toen zich eenklaps een Ordonnans-Officier van den Veldmaarschalk aanmeldde, met last het vuur te staken! Verontwaardiging was op ieders gelaat te lezen, men trok in de vorige stellingen terug, alwaar de geheele divisie zeer mismoedigd dien nacht bivouakkeerde. Den volgenden dag trok de divisie onder aanvoering van den Hertog van Saxen Weimar, en aan het hoofd van dezelve de Compagnie, zegevierend door Leuven naar Lovenjoul, en den volgenden dag op Thienen, alwaar tijdingen uit het Vaderland hen verbeidden. In kleine dagreizen trokken de Jagers den 20sten Augustus de grenzen over, en kwamen den volgenden morgen met lauweren versierd, te Oorschot terug. » De roem hunner wapenen was de troepen naar het Vaderland vooruit gesneld, de schrik voor dezelve in Belgie achter gebleven (*)."

De Hoogleeraren van Heusde, Suerman en van Goudoever waren als afgevaardigden van den Senaat te Oorschot tegenwoordig, om hunne krijgshaftige leerlingen het zegevierend welkom toe te roepen. Den 29sten Augustus hield de Koning met zijn geheel gezin wapenschouwing over de 2e, 3e en 4e divisie met 7½ Batterij Artillerie en 4 Regimenten Kavalerie, te zamen een Leger van 40,000 man uitmakende. Trotsch was het gezigt dezer zegevierende legermagt, die uit den mond van hunnen Vorst de dankbetuiging ontvingen voor de opofferingen door hen aan den dag gelegd.

Zoodra de stand van zaken eenigzins toeliet de strijdkrachten te verminderen, begreep Z. M. de Koning dat zoo vele jongelingen niet langer van hunne gewone werkzaamheden behoorden verstoken te zijn.

Bij Koninklijk Besluit van 19 Augustus werd bepaald, dat de Studenten-Korpsen hunne studien zouden hervatten en de opening van den Cursus werd op den 3en October bepaald.

(*) Zie Utr. Studenten Almanak 1832 pag. 160, uit welk uitmuntend verslag dit verhaal meerendeels getrokken is.

Openlijk werd hun hier 's Konings dank betuigd voor de bewezene diensten, terwijl in geval van nood hun bijstand weder zou ingeroepen worden.

Den 18en September verliet de Compagnie Oirschot en werd door den Generaal des Tombe met deszelfs staf en de muzijk der 12en Afd. Inf. uitgeleid. Te Gorinchem, alwaar de Compagnie den 19en binnen trok, werden de Jagers met de meeste geestdrift en blijken van onderscheiding ontvangen. Ieder beijverde zich hun dank te betuigen voor hunne opofferingen. Kransen werden aan hunne vanen gehecht en zij zelven door bevallige Jongvrouwen met bloemen bestrooid. Te Vianen, aan de Vaart en langs hunnen geheelen weg, werden zij feestelijk ontvangen en begroet. Eene commissie uit de studenten, die door bijzondere omstandigheden verhinderd waren zich aan hunne zijde te scharen, verwelkomde hen, en door eene talleoze menigte begeleid, trokken zij den 21en de Tolsteegpoort zegevierend binnen. Nu wisselden aanspraken, verwelkomingen, en feesten zich onderling af. Zij ontvingen de ondubbelzinnigste bewijzen van de belangstelling van Utrechts ingezetenen. Hier werden zij met lauweren bekroond en hun het eeremetaal, bestaande in eenen bronsen gedenkpenning, uitgereikt.

Den volgenden dag hield de Compagnie parade op het Vreeburg in groot tenu, bij welke gelegenheid hun van wege het Departement van Oorlog werd bekend gemaakt, dat zij van dit oogenblik af aan, van alle Militaire tucht ontslagen waren en zich zonder verlof naar goedvinden konden verwijderen. Het Cader bleef echter te Utrecht aanwezig. Al deze plegtigheden werden besloten met een luisterrijk feest in de zalen van den schouwburg ter hunner eer gegeven, waarop ongedwongen vrolijkheid en eenstemmigheid heerschte. Een prachtig vuurwerk besloot dit feest, hetwelk tot laat in den nacht aanhield.

De Hoogleeraar A. Simons opende den aanvang der lessen den 10en October in de Domkerk, met het voordragen van een dichtstuk, gelijk den 16en October zijn Ambtgenoot H. J. Roijaards in denzelfden Tempel eene dankrede uitsprak naar aanleiding van Ps. XXIII.

Eene serinade bij fakkellicht, de onderscheidene personen, aan welke de Compagnie meerdere of mindere verpligting had, den 11en gebragt, besloot al de plegtigheden.

Volijverig hervatten nu de jonge lieden hunne studien, en de krijgsdienst was geheel ter zijde gesteld, toen zij den 22en Junij 1832 op nieuw werden opgeroepen tot het ontvangen van de metalen kruizen. Des morgens marcheerde de Compagnie naar het Vreeburg, alwaar het garnizoen en de schutterij tot het houden eener groote parade, vergaderd was. Deze plegtigheid werd nog verhoogd door de tegenwoordigheid van HH. Curatoren en Professoren der Hoogeschool, de Burgerlijke en Militaire Autoriteiten. Na het uitreiken van het eermetaal, genoten de Jagers de eer het garnizoen voorbij zich te zien defileren, en ontvingen zij tevens de verzekering, dat hunne dienst niet zoude worden afgewezen, wanneer het vaderland hunnen arm op nieuw behoefde.

De volgenden avond was bestemd tot het geven van een feest in den Tuin van C. van Leeuwen, waarop de Jagers de voornaamste ingezetenen der stad genoodigd hadden. Alhier heerschte de grootste eenstemmigheid, gepaard met gepaste vrolijkheid, terwijl een prachtig vuurwerk dit door het schoone weder zoo zeer begunstigde feest, zoo mogelijk nog verhoogde.

Naauwelijks tot hunne letteroefeningen terug gekeerd, werd de Compagnie op nieuw onder de wapenen geroepen en gereorganiseerd. Vele jonge lieden meldden zich aan; kleedingstukken en wapenen werden hun uitgereikt, veelvuldige wapenoefeningen gehouden, en zie daar de Compagnie op nieuw gereed voor de heilige zaak ten strijde te trekken, toen door het wijken van het gevaar de verdere wapenoefeningen overbodig werden geacht en ieder zich met nieuwen lust aan zijne studien begaf.

Den 28en Junij 1833 bleven Utrechts Akademie-burgers niet achter, het hunne bij te dragen, bij de plegtige verwelkoming van de, uit de eervolle krijgsgevangenschap ontslagen, bezetting van de Citadel van Antwerpen. Eene eerepoort was door hunne zorg buiten de Tolsteegpoort opgerigt. Even zeer beijverden zij

zich bij de ontvangst der terugkeerende Schutterij dezer stad, op den 20^{en} Augustus 1834. Een vijftigtal Jagers onder aanvoering van den Luit. van Witte Eechout, bragten hun uit naam der geheele Compagnie, de welkomstgroet.

Zoo bleef en blijft nog steeds de Jager-Compagnie bestaan, en ofschoon zij, die na volbragte studien de Akademie verlaten, hun ontslag bekomen, velen der na dien tijd als student ingeschrevenen, zijn bij de Compagnie aangenomen, wier geheele ontbinding door den onzekeren staat van zaken nog wordt vertraagd. Slechs ter loops en als om het verband te bewaren, is dit krijgsverhaal in dit geschiedkundig verslag ingevlogten, dewijl de uitvoerige beschrijving daarvan, met mededeeling der officiele stukken, sedert 1831 van jaar tot jaar in de studenten almanakken is opgeteekend, en nog door een afzonderlijk werkje (*) voor de nakomelingschap bewaard.

Thans zijn wij het merkwaardig tijdstip genaderd, waarop de Hoogeschool het tweede eeuwgetijde van hare stichting mogt vieren. Wij zullen ook hiervan slechts ter loops zoo veel aanstippen als noodig is om een geheel te vormen in dit kort overzigt van de geschiedenis der Hoogeschool. Vele schriften hebben deze taak min of meer breedvoerig vervuld, en de officiele beschrijving, die gewis aan de verwachting zal beantwoorden, wordt nog te gemoet gezien, waardoor deze gedenkwaardige gebeurtenis aan de vergetelheid zal ontrukt zijn.

Na dat de feestviering door Z. M. was goedgekeurd, werden er onderscheidene Commissien benoemd tot regeling van dezelve. De tijd der viering werd bepaald op den 12^{en} Junij en vijf volgende dagen. Eenigen der voormalige studenten van deze Akademie vereenigden zich en noodigden hunne medestudenten bij gelegenheid der feestviering uit, zich aan vriendschappelijke maaltijden te vereenigen. Aldus werden er vier

---

(*) L. E. Bosch, de Compagnie Vrijwillige Jagers der Utrechtsche Hoogeschool, uitgetrokken ter verdediging des Vaderlands, en plegtig ingehaald binnen Utrecht. Bij den Uitgever dezes gedrukt.

tijdvakken van oud-studenten gevormd, die talrijke deelnemers telden. Van haren kant droeg de stedelijke Regering zorg voor een waardiger aanzien van het Akademiegebouw, hetwelk in plaats van den ouden vervallen gevel eenen nieuwen fraaijen verkreeg, en inwendig ook vele verbeteringen ontving. Zij nam tevens alle voorzorgen tot bewaring en handhaving der rust, en droeg daarenboven een niet onaanzienlijk deel in de kosten, aan deze feestviering verbonden.

Op Zondag den 12ᵉⁿ Junij werd het feest ingewijd, en zoo wel aan de belangen der Hoogeschool als aan de feestviering, godsdienstig gedacht; terwijl een opzettelijke dank- en bedestond des avonds door den akademie-prediker H. Bouman in de Domkerk werd gehouden.

Den 13ᵉⁿ Junij des morgens te zes uren kondigden 20 kanonschoten, en te 8 uren het luiden en spelen der klokken, de feestviering aan. Talloose vlaggen wapperden zoo van de publieke gebouwen als uit de huizen der ingezetenen, die schier allen met groen, loof en bloemen versierd waren. Te negen uren vergaderden al de genoodigden tot den optogt op het Stadhuis, alwaar de groote banier door den Burgemeester aan Curatoren voor de Akademie werd aangeboden, en de faculteitsbanieren door den Rector Magnificus aan de studenten overgegeven. Omstreeks 10 uren stelde de optogt zich in beweging in de navolgende orde: Een detachement Lanciers, gevolgd van een Corps burger-muzijkanten. — De Gouverneur der Provincie. — De Gedeputeerde Staten. — De stedelijke Regering. — De studenten van de faculteit der geneeskunde en die der wijsbegeerte en letteren met derzelver banieren. — De groote banier der Akademie. — De Curatoren der Hoogeschool. — Drie op het 150 jarig Akademiefeest in 1786 met de Kap gepromoveerden. — De Rector Magnificus en verdere Hoogleeraren, alsmede de Lectoren der Academie. Eenige oud-studenten van 1786. — De studenten in de wis- en natuurkundige wetenschappen. — Die in de godgeleerdheid en regtsgeleerdheid, alle met hunne banieren, terwijl de trein gesloten werd door een detachement Lanciers.

In de Domkerk, tot het houden der plegtigheid van dezen dag met veel smaak versierd, werd door den Hoogleeraar van Heusde eene latijnsche redevoering uitgesproken. Na het eindigen derzelve keerde de trein langs eenen anderen weg naar het stadhuis terug, alwaar namens de Curatoren der Hoogeschool een bronzen gedenkpenning werd aangeboden aan allen, die deel aan den optogt hadden genomen. Daar deze penning nog nergens is afgebeeld, geven wij hierbij een getrouw afdruksel van dezelve. Zij vertoont aan de eene zijde het beeld van Minerva, staande en houdende met de regterhand eene speer en met de linker een schild, waarop het akademiewapen prijkt. Onder het voetstuk leest men: *post fata superstes* (*na wisselende lotgevallen is zij nog behouden*) en boven in de rondte: *auspice Deo servetur incolumis* (*Gods gunst behoède haar*). Aan de keerzijde bevindt zich het volgende opschrift: *Academiae Trajectinae alteris saecularibus actis piam. festi memoriam hoc monumento consecrarunt Curatores MDCCCXXXVI* (Curatoren wijden dit gedenkteeken aan de Utrechtsche Akademie, bij het vieren van haar tweede Eeuwfeest 1836.)

Aan een prachtig middagmaal, door Curatoren in het buitenhuis der Societeit *Sic Semper* gegeven, vereenigden zich meer dan honderd gasten, terwijl deze dag door eene schitterende illuminatie, welker wederga in Utrecht wel nimmer gezien is, besloten werd.

De voortduring van het feest werd in den morgen van den 14den Junij door het klokkenspel aangekondigd; te half tien uren vereenigde de senaat in de senaatkamer, van waar zij zich met de promovendi naar de Domkerk begaf; te 10 uren had de plegtige promotie *More Majorum* plaats. De verdienstelijke Jongelingen die deze eer te beurt viel, waren: in de Geneeskunde F. P. T. van Enschut en E. Fabius. In de Letteren J. A. K. van Heusde; in de Wis- en Natuurkunde A. C. G. Suerman en A. Vrolik; in de Godgeleerdheid J. H. Scholten en J. J. Snouck Hurgronje en in de Regten W. F. Scholten tot Gansoyen. Na den

afloop dezer plegtigheid begaven zich de doctoren, door den senaat begeleid, naar het stadhuis,. alwaar hun de eerewijn, naar oud gebruik werd aangeboden. Dezen middag gaven de Gouverneur en Gedeputeerde Staten, tot een blijk van deelneming in de feestviering, eenen maaltijd in de zalen naast den schouwburg, waaraan meer dan twee honderd gasten deel namen, en aan welke door de tegenwoordigheid van Prins Frederik der Nederlanden niet weinig luister werd bijgezet; gelijk deze Vorst zich des avonds onder de feestvierenden op de partij in den tuin van C. van Leeuwen, door de studenten aan meer dan vier duizend genoodigden gegeven, liet vinden. Een schitterend vuurwerk verhoogde de luister van dit feest.

Des woensdags den 15[en] had in den voormiddag een plegtige optogt van boekdrukkers en boekbinders plaats: drie met loof en bloemen versierde stelwagens, waren hiertoe in gereedheid gebragt; op de eerste bevond zich eene letterzetterij; op de middelste met 4 witte paarden bespannen, eene boekdrukpers en op de derde eene boekbinderij, alles in volle werking. Deze optogt door standaarden en vlaggen versierd, werd voorafgegaan en gesloten van detachementen Lanciers, en verzeld van twee Corpsen muzijkanten, terwijl de beide flanken door Infanterie gedekt werden (*).

Van wege de studenten was in het sterrenbosch een volksfeest den geringeren stand bereid, terwijl in den namiddag van dezen dag de oud-studenten hunne maaltijden hielden, aan dewelke 486 personen, in onderscheidene localen naar de jaren van studie vereenigd, deel namen; het middagmaal der studenten met de genoodigden bedroeg een getal van 392.

Donderdag den 16[en] hield het Provinciaal Utrechtsch Genootschap eene algemeene vergadering, waarop de bekroonde vervaardigers der dichtstukken voor het feest, M[r]. B. W. A. E. Sloet tot Oldhuis, W. H. Warnsinck Bz. en E. W.

(*) Eene afzonderlijke beschrijving van dezen optogt is uitgegeven bij v. Paddenburg en Comp.

van Dam van Isselt, het eeremetaal, hun toegekend, ontvingen. Een prachtig dejeuné werd door de gepromoveerden met de kap in de nieuw gebouwde zaal op het Vreeburg gegeven, waaraan vier honderd genoodigden van beide sekse deel namen. De overgang van dezen dag op den volgenden geschiedde onder het houden van eene prachtige mascarade bij fakkellicht, voorstellende den optogt van het zegevierend staatsche leger, onder bevel van Prins Maurits, 2 Julij 1600 naar Ostende, waartoe zich omtrent 400 studenten vereenigd hadden.

Vrijdag morgen van den 17en Junij was bestemd tot de uitvoering der Cantate, door den dichter Mr. M. C. van Hall vervaardigd, en door den muzijkdirecteur J. H. Kufferath op muzijk gebragt. Dit muzijkfeest, hetwelk mede door de tegenwoordigheid van Z. K. H. Prins Frederik werd vereerd, overtrof alles wat tot heden in Utrecht had plaats gehad.

Over de 400 toon- en muzijkkunstenaars bezetten het orchest. Een der bekroonde dichtstukken werd door deszelfs vervaardiger Mr. Sloet tot Oldhuis, tusschen de 1e en 2e afdeeling voorgelezen.

Van 3 uren des namiddags tot den volgenden morgen één uur hadden van wege de stads regering volksvermakelijkheden in het sterrenbosch plaats.

Dienzelfden avond werden meer dan 3000 gasten van beide kunne in den schouwburg en de zalen aan denzelven grenzende, door de stedelijke regering onthaald. Een vuurwerk, met groote kosten vervaardigd, kon slechts gedeeltelijk afgebrand worden, uithoofde van den zware regen, welke er dien nacht viel.

Prins Frederik der Nederlanden, die van dingsdag tot zaturdag bij den Gouverneur der Provincie deszelfs intrek had genomen, was bij alle feestvieringen tegenwoordig, en betoonde zich bij uitnemendheid voldaan zoo over het genoten onthaal als over al hetgeen hij gezien en gehoord had. Ook in het sterrenbosch begaf Z. K. H. zich midden onder de verzamelde menigte, en ontving aldaar de ongeveinsde blijken

van liefde en gehechtheid der Utrechtenaren aan zijn doorluchtig huis.

In het Maliehuis hadden, door de zorg van de stedelijke regering, de bijeenkomsten der oud-studenten en vreemdelingen plaats op bepaalde uren.

Verder waren alle openbare inrigtingen, kabinetten enz., ter bezigtiging gedurende het geheele feest geopend. Eene tentoonstelling van planten, van wege het Utrechtsch Departement der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, was opengesteld de vier laatste dagen van het feest.

Aldus werd dit gedenkwaardig tijdstip gevierd, hetwelk bij de duizenden van elders zaamgevloeide personen zoowel als bij alle Utrechtenaren aangename herinneringen heeft nagelaten; maar in de eerste plaats bij de gewezen kweekelingen der Hoogeschool, die vooral met verlangen uitzien naar de beschrijving, welke daarvan uitvoerig wordt bewerkt, en voorzeker tot een blijvend gedenkteeken zal dienen aan dezen heugelijken tijd.

NASCHRIFT.

Daar wij de medailles op het eeuwfeest uitgedeeld, bij de vorige beschrijving gevoegd hebben, en ook die van het tweede thans aan onze lezers aanbieden, hebben wij het niet oongepast geoordeeld die van 1786 hiermede te laten volgen. Op het 50jarig feest zijn geene medailles geslagen.

Nijverheid.

OVER DEN ZIJDEWORM EN DESZELFS BEHANDELING.

(Vervolg van pagina 417.)

Waarnemers hebben bevonden dat 100 ned. ponden tonnetjes, 8 ned. ponden gesponnen zijde opleveren; dat 30 wigjes of eene ons van het genoemde trooisch gewigt aan eijtjes, 40 ned. ponden tonnetjes doen voortkomen, (*) en men 4 ned. oncen (iets minder dan 1 pond, of 2 mark trooisch) aan tonnetjes noodig heeft om deze once eijtjes te verkrijgen. — 18000 zijdewormen (opdat wij ons aan dezelfde gestelde hoeveelheid tot het berekenen van verhouding blijven bepalen, die wij in het 9 nummer bladz. 341 van de opbrengst der zijdewormen hebben opgegeven), hoewel even zoo veel tonnetjes kunnende leveren moet men door een ge-

(*) In het zuidelijk Frankrijk bekomt men doorgaäns niet meer dan dit gewigt (90 ℔ *poids de marc* of halve kil. m of m) uit eene ons eijtjes. Dandolo en Bonafous, twee vermaarde onderzoekers van alles wat de zijdewormen betreft, zeggen, dat er bij eene zorgvuldige behandeling, 120 pond (circa 60 ned. ponden) tonnetjes uit eene ons kan verkregen worden.

nomen, dewijl er altoos verscheidene mislukken, op niet meerder dan 15000 tot volkomenheid gebragte rekenen.

Naar de gewone ervaring dat 1500 tonnetjes ongeveer 10 oncen of 3 nederl. oncen geven, leveren de gezegde 18000 zijdewormen dus zes ponden trooisch, of omtrent drie ned. ponden zijde. Eindelijk moet men, om eene ons zaad te doen voortbrengen, 100 à 120 paar zijdepoppen hebben, half mannetjes en half wijfjes.

Deze breede vermelding der proefnemingen, de vrucht der nasporingen bij ons en in andere landen, kunnen nu als grondslag dienen om zich in die evenredigheid op de voortteling toe te leggen. Wij zijn dus aan het tweede der gestelde afdeelingen genaderd; te weten: de doelmatige behandeling der zijdewormen. Om de geschiktste orde in de mededeelingen daarvan te houden, en dezelve voorts te laten dienen als eene gemakkelijke handleiding in de bijzondere gevallen die bij de aankweeking voorkomen, zullen wij over de verblijfplaats die men hen voor het spinnen moet aanwijzen en derzelver inrigting, het voedsel en de wijze van voeding, het doen voort komen en de beste manier om de zijde van de tonnetjes af te winden of af te haspelen, ieder afzonderlijk spreken.

Verblijfplaats die men voor het spinnen der zijdewormen noodig heeft, en derzelver doelmatigste inrigting.

De herberg of werkplaats (door de Franschen *magnaniere* genaamd), waarin de worm zijn voordeelig verblijf voor dien korten tijd dat hij zijnen arbeid verrigt, gevestigd heeft, en wij, even als vroeger, toen wij

van het kanton Sagora op het eiland Salonika gewag maakten (*), kamer zullen heeten, moet eene goede gezonde lucht genieten, gevrijwaard voor vochtigheid te groote hitte en koude; dezelve moet daarom met glasvensters, waardoor geen wind of togt komen kan, wèl gesloten zijn. Alle kwade of sterke reuk, bij voorbeeld uijen, look, muskus, en vooral de tabaksrook moet zorgvuldig daaruit geweerd worden, en dewijl de zijdeworm zeer scherp van gehoor is, dient men de kamer zoodanig interigten, dat er noch luiden van klokken, trommelen, smeden of eenig ander geraas gehoord wordt. Men moet toezien dat er geene gaten in het vertrek zijn, waardoor ratten, muizen, of insecten kunnen komen. Het licht, van sommigen gemeend schadelijk voor den zijdeworm te zijn, is hen in geenen deele hinderlijk; integendeel, voorname liefhebbers van onderzoek omtrent alles wat de zijdeteelt bevorderlijk kan zijn, hebben hetzelve gunstig bevonden; nogtans merken zij daarbij aan dat het licht gelijkmatig door het vertrek moet verspreid worden, en de luiken of blinden die men aan de zijde waar de wind van daan komt digt maakt, zoodanig moeten gesloten worden, dat er zelfs de bliksem niet kan doorschieten. Verder moet in het vertrek een schoorsteen zijn, zoowel om hiermede eenen doortogt voor de lucht te hebben, als om de benoodigde warmte in het vertrek te brengen. De temperatuur of warmtegraad waarbij men zich moet bepalen, mag niet minder zijn dan 66° Fahrenh. (15° Reaumur) zonder hinder kan dezelve tot 80° Fahr. (26° R.) en daarboven gebragt wor-

(*) Pag. 326. Tijdschrift nummer 9 voor September 1836.

den; maar van 68 à 86° Fahr. (16 à 24° R.) is de beste en meest gewone warmte die voor den zijdeworm ook de allerdienstigste bevonden wordt. Zoo dikwijls de buitenlucht aan de genoemde warmte beantwoordt, moet men het vertrek luchten, en men kan, vooral wanneer de zon verkwikkend schijnt, de ramen openzetten: de frischheid der lucht zuivert er dan den dampkring, van de onreine uitwaseming der uitvloeisel van de wormen, van het verteren der moerbeziebladeren enz.

In het vertrek maakt men een vierkant stellaadje met vier opstaande houten in de gedaante van eenen pilaar; hecht daaraan vijf of zes reijen plankjes of vlakten van. hout of klei gemaakt, latende eene tusschenruimte van omtrent ½ ned. el. In Frankrijk plaatst men de eerste reij 5 palmen ned. boven den grond, doch neemt maar 15 duimen ned. spacie voor de reijen. De bengaalsche boer, die bij de zijdeteelt de natuur meer tot zijnen wil heeft, kan alles wat hier beschreven is, en in Europa met moeite en zorg geschiedt, in deszelfs hut doen plaats hebben en verrigten, gelijk wij dit nog nader zien zullen. Overigens legt men eene geschikte plaats aan voor de zieke zijdewormen, dewijl zij in de verschillende tijdperken van hun bestaan aan verscheidene ongesteldheden onderworpen zijn, en de tegenwoordigheid derzelve aan de gezonden hinderlijk is.

Het voedsel, en de wijze van voeding. De hoeveelheid bladeren van den moerbezieboom, die men kan aannemen benoodigd te zijn, is reeds op bladz. 341 (hiervoor aangehaald) opgegeven, waarbij wij nu nog tot

narigt voegen, dat 15 bladeren gerekend worden 1 tonnetje te verschaffen, en dat de zijdewormen uit eene ons goede eijtjes geboren, aan de bladeren van 40 groote moerbezieboomen genoeg hebben. Op de aangehaalde plaats zeiden wij 100 boomen voor het dubbel getal zijdewormen, waaronder dan groote en kleine verstaan zijn. Men behoort steeds zorg te dragen dat er wat meerder moerbezieboomen zijn, dan men naar deze opgaven voor de zijdewormen berekent, en de bladeren plukken, nadat de daauw en de daarop gevallen regen behoorlijk door de zon opgedroogd is. Dezelve moeten met eene schoone hand blad voor blad zorgvuldig afgeplukt, dat beter is dan hen met de volle hand af te trekken of af te stroopen; ook kan men de bladeren met eene groote schaar aan de stelen afsnijden, en ze op een laken laten vallen, dat onder den boom is gespreid. De bladeren der moerbezieboomen die op eene waterachtige plaats staan, zijn niet dienstig voor de zijdewormen, en men moet wel acht geven om geene vochtige of bedorvene tot voeder aan te bieden, noch ook dezulke, die van verschillende hoedanigheden zijn, dat heet geene jonge bladeren nadat ze oude gehad hebben, of ook geene bladeren van zwarte moerbezieboomen (die zij doorgaans even gaarne eten), nadat men hen eerst witte gegeven heeft of omgekeerd.

Van dat zij met eten aanvangen, tot aan de eerste vervelling, zijn de eerste en jonge uitspruitsels van de boomen het meest tot de voeding geschikt; de jongste bladeren komen tot aan de tweede vervelling te pas, en verder tot dat zij met spinnen aanvangen, de sterkste en welgevoedste.

Voorts (opdat wij ook de geschiktste en beste middelen aan de hand geven om de gedaanteverwisselingen naar behooren, en ter bestemder tijd van alles eene gunstige uitkomst te kunnen verwachten) moet men de zijdewormen, van derzelver geboorte af tot aan de tweede vervelling, de bladeren des morgens en des avonds, tot aan de laatste vervelling driemalen, en tot aan het einde van hun leven vijf of zesmalen des daags toedienen. In Bengalen worden de wormen voor het begin met zeer fijn gehakte bladeren gevoed, naar mate van hunnen groei met grootere stukjes, en wanneer zij den vollen wasdom bereikt hebben tot dat zij met eten ophouden, met heele bladeren. Vóór de laatste gedaanteverwisseling nadat zij weder met eten aanvangen, bedekt men ze met geheele takken van den moerbezieboom, zoodat men hen niet meer zien kan; zij eten dan ook gretig, en zijn door dien weg in weinig minder dan eene maand na hunne geboorte, tot het spinnen gereed.

De witte moerbezieboom geeft onbetwistbaar het beste voedsel voor de zijdewormen; indien men zich nogtans verpligt vond, om bij gebrek aan dezelve de bladeren der zwarten te moeten gebruiken, dient men wel toe te zien slechts van éénen boom te nemen, en niet boven de helft der hoeveelheid die men anders tot voeding geeft, omdat deze bladeren veel harder en sterker zijn dan van den witten moerbezieboom.

Tot narigt om goede zijde te telen dienen eindelijk de volgende opmerkingen, die men in de voeding naauwkeurig te betrachten heeft; als: dat de zijdewormen met de bladeren van witte

moerbezieboomen gevoed, die in eenen vetten grond staan en vol sap zijn, grovere en onsterke zijde geven; dat zij, die met de bladeren van jonge boomen, niet ouder dan 10 à 12 jaren zijn opgekweekt, nog mindere kwaliteit zijde opleveren; doch dat de bladeren der boomen, eenen ouderdom van 18 tot 24 jaren en daarboven bereikt hebbende, het verkiesselijkste moeten gehouden worden om sterke en fijne zijde te bekomen.

De bladeren van meer dan eenen boom geplukt, van boomen die op verschillende gronden staan, of jong en oud onder een, al is het van denzelfden boom zijn er meestal de oorzaak van, wanneer de zijde ongelijk uitvalt. De vochtige bladeren, de verwelkte, de teedere en de harde, die men soms onder elkanderen gemengd aan de zijdewormen geeft, en in één woord al het verzuim van oplettendheid in de opgenoemde noodzakelijk vereischt wordende zorg en behandeling bij de voeding, is doorgaans de oorzaak dat de teelt dikwerf zoo weinig gelukt en er geen voordeel bij de aankweeking is kunnen gevonden worden; wat het tegenovergestelde kan aanbrengen, leert het wèl gelukken van den Heer Dufour alhier (*).

Wijze om de zijdewormen te voorschijn te doen komen.
De eijtjes van eene levendig donkerachtige kleur

(*) Bijzonder lezenswaardig is de Memorie over de zijdeteelt, (als aanprijzing van de oprigting eener naamlooze Maatschappij tot derzelver bevordering) van den Heer Dufour. In dit stuk is de waarheid ten krachtigste bewezen, dat ons land zelfs boven andere landen, voor de aankweeking der zijdewormen geschikt is. *Zie het Tijdschrift Athenaeum voor December* 1836, *'s Hage bij* d'Erven Stark.

zijn de beste, en kenbaar daardoor dat zij bij het pletten eenig vocht van zich uitgeven; dezelve moeten overgebragt zijn uit eene luchtstreek welke minder warmte heeft dan op de plaats aanwezig is, waar men ze wil uitbroeijen. De goede eijtjes gaan naar beneden als men dezelve in wijn legt te trekken maar die niet goed zijn drijven, en zijn gemeenlijk wit en ligt. Dit in wijn leggen is noodzakelijk, wanneer de eijtjes zich uit de natuur in het voorjaar niet vroegtijdig genoeg ontsluiten; het moet echter in goeden wijn geschieden. Nadat de eijtjes er een kwartier uur in gelegen hebben droogt men hen in de zon, en doet men dezelve in eene nieuwe doos van ligt hout gemaakt, waarin geen de minste reuk is, en bekleedt die in de rondte met katoen of watten. Het zaad of de eijtjes moet daarop niet met hoopen; maar uitgespreid nedergelegd worden; over dezelve legt men op nieuw eene laag van katoen of watten, en daarboven een wit papier vol gaatjes, die met de naald geprikt zijn: deze doos sluit men nu en zet haar, als men de eijtjes wil laten uitkomen, tusschen twee hoofdkussens, met vederen gevuld, in de zon te warmen; men kan de doozen ook in doeken winden, hetgeen eenen gelijkeren graad van warmte geeft; ook heeft men ze wel in een vertrek alwaar men door eene kagchel de warmte van lieverlede tot 24 à 25° Rea. brengt. Het duurt dan gewoonlijk niet lang of de eijtjes vangen aan zwart te worden, hetwelk een teeken is dat de worm gereed zal zijn om te voorschijn te komen.

Men moet dit uitkomen echter niet te zeer verhaasten, en wèl zorg dragen dat het geen plaats heeft vóór

dat de moerbezieboom genoegzaam bladeren bezit, om tot voedsel van de jonge wormen te kunnen dienen. Daar echter de eerste warme lentedagen die de maand April soms aanbiedt, het werken van de natuur, in de eijtjes te doen uitkomen, in 8 à 10 dagen volbrengt, en er dan nog geen voedsel voor hen zoude zijn, moet men in dit geval het oogenblik vertragen, door de eijtjes niet aan die warmte bloot te stellen; hetwelk des te meer noodzakelijk is, omdat men het uitkomen zoo veel doenlijk te gelijk dient te doen plaats hebben, ten minste met geevenredigde broeisels aan de uitgebreidheid der voorgenomene onderneming.

In Bengalen worden de grootste tonnetjes voor de eijtjes overgehouden en bewaard in zakken, welke de boeren aan het dak hunner hutten ophangen. Zoodra de worm gereed is om voor den dag te komen, worden er voor derzelver voedsel eenige balletjes van gehakte moerbeziebladen in eene groote mand gedaan, welke op eene plank geplaatst is, in eene loots of gemaakte inrigting voor de opvoeding der wormen. Gewoonlijk bestaat zulk een toestel uit 16 planken, waarop even zoo vele manden staan; de planken worden op vaten gelegd, met water gevuld tot wering van de mieren, die groote vijanden van de zijdewormen zijn.

Wanneer de eijtjes (om weder tot ons land en Europa terug te keeren) zijn uitgekomen, neemt men een schoon wit papier, als een mandje met opstaande randen omgevouwen, en legt daaronder de versche moerbeziebladen, die nogtans vooral *zeer droog moeten*

zijn; het beste is hiertoe alleen de bladeren van oude boomen te nemen, als de gezondste voor de jonge wormen (*).

In Frankrijk neemt men een papier met gaatjes van 2 ned. strepen (1 linie) waardoor de wormpjes henen kunnen om de moerbeziebladeren te vinden, legt dit op de eijtjes en brengt deze vellen papier, nadat er de jonge wormen van lieverlede opgekropen zijn, in eene doos of korfje, van onderen met grijs papier belegd; men herhaalt dit tweemaal per dag, en heeft weldra (in 2 à 3 dagen) allen van de broeiplaats af. Ten einde van eenigen tijd ziet men dat de uitgekomen wormen van de bladeren gegeten hebben, hetwelk dan het teeken is dat men hen verplaatsen kan; dit geschiedt door de bladen met de daaraanzittende zijdewormen door eene naald zonder punt van het papier af te nemen, en ze in kleine hoopjes in andere doozen te doen tusschen moerbeziebladen: de gedaante derzelve is nu donkergrijs, de kop zeer zwart en de lengte als *die* van eene gewone rups. Men moet in eene doos alleen zulke zijdewormen plaatsen die op eenen en denzelfden dag zijn uitgekomen, en niet met anderen vermengen; de doozen worden natuurlijk, naarmate van het uit-

(*) De wormen zijn nu niet grooter dan een paar liniën (omtrent een halve duim ned.) en duizenden kunnen op ééne vierkant voet. Volwassen zijn dezelve ongeveer 40 liniën (9 duim ned.) lang, zoodat 70 à 80 wormen deze ruimte noodig hebben. Voor de zijdewormen van 1 once eijtjes (gelijk vroeger gezegd 40,000), rekent men bij het uitkomen 20 vierkante voeten, en in derzelver volwassen staat 240. Neemt men nu ongeveer 3000 zijdewormen op 1 once zijde aan, dan zoude er voor 100,000 ponden eene ruimte van 4 mill. vierk. voeten of 34 hectares moeten gesteld worden.

komen der zijdewormen, vermenigvuldigd. Heeft men somtijds hiertoe geene wormen genoeg, dan moeten dezelve afgescheiden van elkanderen op eene groote zeef of in eenen bak daar een rand aan is nedergelegd worden, en met eenen linnen doek bedekt, even gelijk men de doozen doet. Vier of vijf dagen lang moet men hen in deze tweede doos of op de genoemde zeef laten, en geeft goeden voorraad van moerbeziebladeren aan de wormen. Zoo lang de wormpjes nog jong zijn, is eene kleine ruimte in deze doos of korfjes genoeg; doch naarmate zij grooter worden moet men hen meerdere plaats aanbieden, de hoeveelheid voedsel vergrooten en hen verhinderen om zich niet te zeer op elkanderen te pakken. Men kan spoedig bemerken of zij goed beginnen te eten, als er niets anders dan de buitenste randen der bladeren overblijven. Gelijk wij het reeds van Bengalen gezegd hebben, dat men aldaar de bladeren snijdt en hakt, zoo komt dit nu bij de eerste voedering vooral te pas, en dient men bijzonder te zorgen dat de wormen bij elke verandering meerder te eten vinden.

Wanneer de wormen in de tweede doos zijn, moet men den graad van warmte, waarin ze tot hiertoe geweest zijn, van dag tot dag verminderen, en brengt hen over in het voor dezelve gereed gemaakte vertrek dat wij bladz. 423 beschreven hebben; hunne bekomene lengte moet hiertoe echter ten minste 12 streepen (6 liniën) zijn, en zij kunnen thans met grootere stukken moerbeziebladeren gevoed worden.

Om de genoemde overbrenging op de beste wijze te doen, spant men een net of draad op de tafels of

planken waarop de doozen geplaatst zijn, en bedekt dezelve met moerbeziebladeren; de wormen daarop gekropen zijnde, wordt het net of de draad weggenomen en overgedragen, vervolgens de onder hen liggende bladeren, de zieke, en de trage wormen.

Nadat de zijdewormen uitgekomen zijn, eten zij gedurende acht dagen, en slapen dan weder drie of vier dagen. Zoo lang zij slapen mag men hen niet aanraken; ontwaakt zijnde ziet men dezelve van vel veranderd en moet hen nu overvloedig van bladeren voorzien. Bij de tweede vervelling behooren de plankjes schoon gemaakt te worden en is het noodzakelijk dat men dit vervolgens ten minste om den vierden dag herhaalt. Men moet nogtans het wegnemen der vuiligheid op eene wijze doen dat er steeds een schoon vak overblijft om de wormen nederteleggen, terwijl men het overig gedeelte van de plank schoon maakt.

Wanneer de zijdewormen 7 a 8 dagen na de vierde verwisseling van huid niet meer groeijen, moet men naauwkeurig acht op hen slaan. Zij nemen nu zigtbaar af; de hoofden verwelken, de staart wordt plat, het ligchaam zwelt rondom de keel, is welhaast zacht en de bek puntig; de kringen die tot hiertoe groenachtig waren, vangen aan goudgeel te worden, *ten* teeken van de zijde die zij zullen voortbrengen; zij loopen nu door elkanderen, zien naar geen eten meer om, verlaten hunne bladeren en zoeken zich af te zonderen. Al dit opgenoemde zijn de vaste kenmerken dat zij hunne tonnetjes willen gaan spinnen. —

In dezen staat welke 4 of 5 dagen duurt, moeten

de wormen veel ruimte hebben, vooral zuiver worden gehouden, en eene overvloedige bedding sterke bladeren, vijf of zes malen daags ververscht; want al hun voedsel verkeert nu in zijde. Is men in het een of ander in gebreke gebleven dan zullen spoedig deze gevolgen hiervan ontwaard worden: de zijdewormen op de spinplaats gekomen dalen weldra naar beneden, niet om te eten, hetgeen zij dan niet meer doen, maar om te kwijnen tot dat zij sterven. De zelfstandigheid, geschikt om anders de zijde te worden, verkeert in water en men moet hen weg doen.

De plaats die voor het spinnen wordt ingerigt is eene bedekte gaanderij, waarin tusschen de plankjes huisjes worden gemaakt van takjes of heide, die zeer goed droog, zonder reuk en niet scherp moeten wezen; men maakt dezelve 1½ voet breed en 2 voet lang, brengt de takken van boven te zamen, en maakt in één woord derzelver inrigting zoodanig, dat de zijdewormen gemakkelijk tot boven inklimmen en zich in de holligheden, die gewoonlijk van de bast of schil van rijs gemaakt zijn, nestelen kunnen. De huisjes naar behooren daargesteld zijnde, spreidt men de zijdewormen op de bladeren schoon papier uit, die men op de plankjes dezer huisjes gelegd heeft, geeft hen van twee tot twee uren eenige sterke groene bladeren, en houdt op met het schoonmaken.

De zijdewormen die dik van ligchaam en kort van pooten zijn, vallen bij het opklimmen ligtelijk neder, en moeten daarom in papieren peperhuisjes of op plankjes met dikke donkere huisjes van hondstand gemaakt, gezet worden. Drie of vier dagen nadat de vlugste

wormen nu hun popje of tonnetje aangevangen hebben, is het noodig dat men diegenen in een huisje zet, welke nog niet langs de takjes zijn opgeklommen, of van dezelve zijn afgevallen; zoodat ieder een bijzonder huisje heeft. Wanneer men hier niet voor zorgt, loopt men gevaar, bij sommigen dubbelde tonnetjes (dat is die door 2 of 3 wormen gemaakt zijn) aan te treffen; bovendien zouden de trage niet slechts hindernis te weeg brengen in het afzonderen der zieken, maar voor al in het op zijn tijd wegnemen der tonnetjes. Niet langer dan acht of tien dagen nadat de tonnetjes aangevangen zijn, (en eerder moet men ze ook niet aanraken, uit vreeze van dezulken die nog met spinnen bezig zijn te zullen verstoren) mag men ze zeer zacht van de huisjes losmaken en al de tonnetjes bijeen leggen, om er de zijde af te winden. Deze afwinding moet *in geen geval later plaats hebben dan vier of vijf dagen nadat men de tonnetjes heeft ingezameld*, opdat het uiltje niet uitkomt, waardoor de zijde verbroken en geheel ongeschikt wordt tot het afspinnen: om dit mogelijk onheil voor te komen, versmoort men den worm van die tonnetjes welke niet voor zaad moeten overblijven, door de tonnetjes op een laken te spreiden, en vier tot vijf dagen aan den felsten zonneschijn bloot te stellen. Men kan dit echter veel spoediger doen, door hen in eenen heeten oven, in den wasem van kokend water, of in eene stoof te leggen. De hitte van 5° Fah., een half uur vol gehouden, doet al de poppen sterven. Ook zet men de zijde-tonnetjes wel met manden in eenen oven, op eene bekwame warmte heet gemaakt, om de poppen te doo-

den: spoedig hoort men een sterk geruisch, door het bewegen derzelve ontstaan; wanneer dit opgehouden heeft, kan men het er voorhouden dat de poppen dood zijn. Overigens is in het klein het doel mede te bereiken, door papier, met terpentijnolie nat gemaakt, tusschen de tonnetjes te leggen. Bij alle genoemde middelen moet echter naauwkeurig gezorgd worden, om de tonnetjes niet vuil te maken. De beste tonnetjes voor het zaad of de eijtjes zijn de eerst gesponnene, de hardste en die de levendigste kleuren hebben: men moet volgens de opgegeven kenmerken even zoo veel mannetjes als wijfjes nemen.

Een enkel woord van de geneeswijze en behandeling der zieke zijdewormen in het algemeen, zal nu tot beeindiging van het tweede gedeelte van ons onderwerp genoegzaam zijn, hetwelk in een later nummer zijne plaats zal vinden.

P. W. L.

TAFEL VAN **WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,** GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN *'s RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL* te *UTRECHT*, ONDER TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR **P. J. J. DE FREMERIJ.**

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
	763	40	N. W.	helder
1 Dec.	764	45	N. W.	idem
	764^{5}	42	N. W.	idem.
	768	41	N. N. W.	betrokken.
2 id.	766	45	W.	idem.
	765	47	W.	idem.
	757	48	N.	eenigz. bew. 's nachts
3 id.	756	51	N. N. W.	bewolkt. (sterk gew.
	755	51	N. N. W.	betrokken.
	758	52^{5}	N. N. W.	betrokken, sterke wind.
4 id.	756	56	N. W.	idem, idem, idem.
	752	52	N. W.	betrokken.
	757	49	N. W.	idem.
5 id.	758	53	N. W.	idem.
	758^{5}	52	N. W.	idem.
	762	42^{5}	N. W.	helder en sterk gewaaid.
6 id.	763	50	N. N. W	eenigzins bewolkt.
	759	46	N N. W.	regenachtig.
	757	47	W. Z. W.	betrokken.
7 id.	754	52	W.	idem.
	756	48	W.	idem.
	751	43	W.	idem.
8 id.	744	44	N. W.	regenacht., sterke wind.
	743	45	N. W.	bewolkt en gehageld.
	741	41	W.	idem en sterk gewaaid.
9 id.	740	43	W.	bewolkt.
	740	42	N. W.	betrokken en onweder.
	739	36	N. N. W.	helder.
10 id.	742	43	N. N. W.	bewolkt.
	746	42	N. W.	regenachtig.
	752	37	N. W.	eenigzins bewolkt.
11 id.	752	43	N. W.	helder.
	755	39	N. W.	idem.
	758	35	N. N. W.	bewolkt.
12 id.	758	37	W. Z. W.	betrokken.
	753	36	W. Z. W.	idem.
	749	46	Z.	idem.
13 id	747^{5}	50	W.	idem.
	747	48	W.	idem.
	750	40	W.	bewolkt.
14 id.	748	40	W.	regenachtig.
	748	42	W. Z. W.	bewolkt.
	754	45	W.	betrokken.
15 id.	759^{5}	46	W.	eenigzins bewolkt.
	761	42	W.	idem idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Dec.	752	48	W.	eenigzins bewolkt.
	755	50	N. W.	betrokken.
	756	45	Z. W.	regenachtig.
17 id.	765	39^{5}	Z. Z. W.	eenigzins bewolkt.
	767	44	Z. W.	bewolkt
	769	43	Z. W.	idem.
18 id.	767	44	Z. W.	betrokken.
	767^{5}	46	W.	regenachtig.
	768	43	W.	idem.
19 id.	769	48	W.	mistig.
	769	50	W. Z. W.	idem
	767	50	W.	idem
20 id.	768	46	W.	regenachtig.
	768^{5}	48	W.	eenigzins bewolkt.
	771	42^{5}	W.	mistig.
21 id.	770	45^{5}	W.	betrokken.
	771	48^{5}	Z. W.	idem.
	771^{5}	48	N. W.	idem.
22 id.	772	45^{5}	Z. W.	idem.
	770	48	Z. Z. W.	idem.
	769	46	Z. Z. W.	idem.
23 id.	758	40	Z. W.	eenigzins betrokken.
	756	41^{5}	N.	idem bewolkt.
	755^{5}	37	N.	idem idem.
24 id.	757	29	O.	idem, idem.
	757^{5}	29^{5}	O.	idem, idem.
	757	32	O. N. O.	betrokken
25 id.	756	24	N. O.	idem, sterken wind.
	754	29	O.	idem, idem.
	754	25	O.	idem, idem.
26 id.	758	28	O.	idem, idem.
	752	27	O.	idem, idem.
	752	26	O.	idem, idem.
27 id.	754	23	O.	idem.
	755	24	O.	sneeuw.
	757	22	O.	idem
28 id.	759	29	O.	betrokken.
	759	30	O.	sneeuw.
	760	26	O.	betrokken.
29 id.	763	23	O.	idem.
	763^{5}	25	O.	idem.
	764	24	O.	idem.
30 id.	764	18	O.	idem.
	765	19	O.	helder.
	766	22	O.	betrokken.
31 id.	767	28	N. O.	idem 's nachts gesneeuwd.
	768	29	N. O.	eenigzins betrokken.
	770	29	N. O.	betrokken.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

December 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.

	GEBOORENEN.										
	Getal.		waaronder:					HUWELIJKEN	ECHTSCHEIDINGEN	OVERLEDENEN.	
			Onechte.		Tweel.	Doodgeb					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT.	86	62	7	4	4	1	8	22	»	67	71
AMERSFOORT.	23	14	2	»	»	»	»	5	»	13	16
WIJK BIJ DUURSTEDE.	3	2	»	»	»	1	»	»	»	1	»
RHENEN.	6	8	»	»	»	»	»	1	»	1	»
MONTFOORT.	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	3
IJSSELSTEIN.	6	2	1	»	»	»	»	»	»	2	2

Onder het getal Onechten binnen Utrecht, zijn twee vrouwelijke Doodgeborene begrepen.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nuipeil.
1 December 1838.		2 el 20 dm.
15 ————		1 — 32 —
31 ————		3 — 39 —

1836.

MAANDEN.	GEBORENEN. Geslacht. Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	ONDER WELK GETAL BEGREPEN ZIJN. Tweelingen.	Geslachts. Zonen.	Dochteren.	GETROUWDEN. Getal Paren.	OVERLEDENEN. Geslacht. Mannelijk.	Vrouwelijk.	Doodgeboren. M.	V.	TOTAAL
JANUARIJ.	73	65	138	2	4	2	25	96	56	5	2	152
FEBRUARIJ.	72	71	143	3	6	2	37	72	53	3	1	125
MAART.	89	73	162	3	7	4	24	70	40	4	1	110
APRIL.	76	62	138	1	3	4	48	58	34	5	1	92
MEI.	70	67	137	3	2	5	84	62	49	5	1	111
JUNIJ.	60	50	110	»	4	6	42	52	57	3	4	109
JULIJ.	79	61	140	3	2	2	24	61	54	3	3	115
AUGUSTUS.	55	54	109	»	»	»	46	61	41	5	3	102
SEPTEMBER.	82	72	154	5	5	4	38	58	51	8	3	109
OCTOBER.	67	73	140	»	5	4	25	49	41	»	2	90
NOVEMBER.	54	68	122	1	4	6	51	54	53	7	6	107
DECEMBER.	86	62	148	4	7	4	22	67	71	1	8	138
Totaal. . .	858	783	1641	25	49	43	466	760	600	49	35	1360

Het getal Militairen, in 's Rijks Hospitaal Overledenen, bedraagt. 96.

Ingekomene Certificaten van Personen te Utrecht woonachtig, elders Overleden, en alhier ingeschreven. . . . . 36.

Echtscheidingen. 1.

Het getal der Geborenen is meerder geweest dan in het vorige jaar. . . . . 52.

Dat der Overledenen is meerder geweest. . . . . 17.

Het getal der Huwelijken is meerder geweest. . . . . . . 71.

GETAL DER JAREN VAN OVERLIJDEN 1836.

MAANDEN.	Doodgeboren.		Onder het Jaar.		Van 1 tot 10.		Van 10 tot 20.		Van 20 tot 30.		Van 30 tot 40.		Van 40 tot 50.		Van 50 tot 60.		Van 60 tot 70.		Van 70 tot 80.		Van 80 tot 90.		Van 90 tot 100.		Totaal.		Totaal Generaal.
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
JANUARIJ.	5	2	21	13	13	11	9	1	16	3	6	3	8	4	4	4	4	3	7	8	3	4	—	—	96	56	152
FEBRUARIJ.	3	1	18	10	12	12	2	1	11	4	3	—	4	1	4	4	4	4	7	7	3	9	1	—	72	53	125
MAART.	4	1	12	8	13	6	—	1	16	3	5	3	2	1	4	1	4	5	6	5	4	5	—	1	70	40	110
APRIL.	5	1	15	5	13	6	3	3	5	—	3	1	2	2	5	3	4	2	2	7	1	4	—	—	58	34	92
MEI.	5	1	14	15	7	11	7	2	9	3	7	2	5	2	3	3	3	5	3	2	1	3	—	—	62	49	111
JUNIJ.	3	4	7	18	11	7	3	3	8	5	5	—	4	5	1	2	3	2	4	3	3	6	—	2	52	57	109
JULIJ.	3	3	21	12	13	11	3	3	3	1	7	2	—	1	2	5	3	6	4	8	2	2	—	—	61	54	115
AUGUSTUS.	5	3	19	7	12	9	—	—	5	2	5	6	4	2	—	2	5	4	5	5	1	1	—	—	61	41	102
SEPTEMBER.	8	3	10	13	12	11	6	1	3	5	2	2	2	3	5	4	5	2	2	5	3	1	—	1	58	51	109
OCTOBER.	—	2	14	10	13	7	2	2	3	—	7	1	2	6	3	3	—	3	4	6	1	1	—	—	49	41	90
NOVEMBER.	7	6	16	9	11	12	3	2	5	2	2	1	4	2	1	3	2	3	3	8	—	5	—	—	54	53	107
DECEMBER.	1	8	14	9	13	13	9	3	7	7	—	1	12	5	2	2	2	9	3	9	3	4	1	1	67	71	138
	49	35	181	129	143	116	47	22	91	35	52	22	47	34	34	36	39	48	50	73	25	45	2	5	760	600	1360

ZIEKTEN OF TOEVALLEN

DER

OVERLEDENEN,

Gedurende het jaar 1836.

BENAMING DER ZIEKTE.	Januarij.	Februarij.	Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	TOTAAL.
Longteering.	35	29	25	21	31	19	30	29	25	16	18	39	317
Aanhoudende Koortsen.	8	5	5	7	9	10	7	7	4	6	2	11	81
Verval van Krachten.	26	28	26	15	13	19	15	15	12	10	18	17	214
Stuipen.	22	19	15	18	22	18	23	13	15	15	22	7	209
Roodvonk.	7	1	2	»	1	»	1	2	2	1	1	1	19
Kinderziekte.	2	7	4	3	5	3	4	7	7	9	6	5	62
Zelfmoord.	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	2
Gevolgen van Tanden krijg.	2	1	2	1	»	1	2	4	1	3	3	4	24
Slijmvlies ziekten.	5	1	3	1	»	»	»	1	3	»	»	6	20
Water in de Borst.	2	2	»	2	5	2	3	»	»	»	»	3	19
Waterzucht.	13	9	10	3	2	2	1	1	10		5	7	69
Doodgeboren.	7	4	5	6	6	7	6	8	11	2	13	9	84
Buikloop.	3	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	6
Beroerte.	5	8	4	2	3	9	8	3	2	4	3	3	44
Stikzinking.	5	1	1	1	1	1	1	2	»	»	»	1	14
Gevolgen van het Zuur.	2	3	»	5	3	5	7	4	1	1	4	6	41
Hersenvlies Ontsteking.	1	2	1	2	1	»	»	»	»	2	1	4	14
Gezwel.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
Blaasziekte.	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	[illegible]
Verlamming.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
Verdronken.	1	»	1	»	»	2	1	»	3	»	1	1	[illegible]
Verbrand.	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	[illegible]
Long- en Longvl. Ontstek.	»	3	»	»	3	5	2	»	»	»	»	»	[illegible]
Kinkhoest.	»	3	2	»	1	»	»	1	»	2	2	4	[illegible]
Keel Ontsteking.	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	[illegible]
Verstopping.	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
Podagra.	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
Bloedspuwing.	»	»	3	1	»	1	»	»	1	3	2	1	[illegible]
Gevolgen van Dijebreuk.	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
Gevolgen van een Breuk.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
Kanker.	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1	[illegible]
Spruw.	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	[illegible]
Krampen.	»	»	»	»	1	»	1	»	2	1	»	»	[illegible]
Subiet Overleden.	»	»	»	»	1	1	»	»	»	2	»	1	[illegible]
Transport.	151	125	110	92	109	108	111	98	100	84	102	132	1322

BENAMING DER ZIEKTE	Januarij.	Februarij.	Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	TOTAAL.
Transport. . .	151	125	110	92	109	108	111	98	100	84	102	132	13[illegible]
Beenbederf.	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	1	[illegible]
Geelzucht.	»	»	»	»	1	»	»	»	2	2	1	1	7
Hoofdwond.	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1
Klierziekten.	1	»	»	»	»	»	2	»	1	»	2	1	[illegible]
Gevolgen van de Kraam. .	»	»	»	»	»	»	1	2	2	1	1	»	7
Verwonding..	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	4
Steen.	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1
Ontstek. in de ingewanden.	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	1	»	[illegible]
Rheumatismus.	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	[illegible]
Verzwering aan de Beenen.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	[illegible]
Verswer. aan andere deelen.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1[illegible]
Totaal. . .	152	125	110	92	111	109	115	102	109	90	107	138	[illegible]

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN ENZ., IN DE STEDEN DER PROVINCIE, OVER DEN JARE 1836.

	Geborenen.								Huwelijken.	Echtscheiding.	Overledenen.		
	Getal.			Waaronder									
				Onechte.		Tweelingen.	Doodgeboren.						
	M.	V.	T.	M.	V.		M.	V.			M.	V.	T.
AMERSFOORT. . . .	225	183	408	11	7	6	12	11	88	»	140	129	269
WIJK BIJ DUURSTEDE.	43	36	79	2	2	»	3	2	27	»	21	24	45
RHENEN.	52	48	100	1	4	1	3	2	28	»	19	21	40
MONTFOORT.	38	41	79	1	»	2	7	1	13	»	30	35	65
IJSSELSTEIN.	72	44	116	5	1	1	2	2	31	»	30	36	66

NAAMLIJST

DER

GEBORENEN, GEHUWDEN

EN

OVERLEDENEN,

BINNEN

UTRECHT

EN DESZELFS VOORSTEDEN,

VOLGENS DE DAARVAN, BIJ DEN BURGERLIJKEN STAND, GEDANE AANGIFTEN;

BENEVENS EENE

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, LANDERIJEN, HOFSTEDEN, LUSTPLAATSEN ENZ.

1836.

UTRECHT,
BIJ N. VAN DER MONDE.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND DECEMBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 December.

Evert Cornelis, Z. van Bart Willem Augustinus.

Maria Anna, D. van Johannes Hendricus Heesen.

Nicolaas, Z. van Nicolaas Emmelot.

Nicolaas Johannes, Z. van Jacobus Willem de Visser.

Clasina Catharina, D. van Johannes Albertus van Selm.

Gijsberta Maria, D. van Johannes Philippus Bekker.

den 2 December.

Jan, Z. van Willem Nieuwendijk.

Christiaan, Z. van Christiaan Ten Geusendam.

Johanna Cornelia, D. van Cornelis Martinus van Giessen.

Jan Hendrik, Z. van Jan Hendrik Makkink.

den 3 December.

Paulina, D. v. Cornelis Strever.

Johannes, Z. van Joannes Oostendorp.

Gerardus Theodorus, Z. van Willebrordus Gol.

Gerrit, Z. van Franciscus van Helsdingen.

Willem, Z. en Wilhelmina D, van Maria van den Boom.

Anna Maria Elisabeth, D. van Johannes Wilhelmus Saelman.

den 5 December.

Benjamin, Z. van Arnoldus Johannes Biörn.

Jan Cornelis, Z. van Gerardus van Berkel

Johannes Gerardus, Z. van Johannes Hogesteijn.

Petronella, D. van Bernardus van Schaik.

den 6 December.

Willem Martinus, Z. van Willem Martinus Visser.

Jacobus Anthonie, Z van Hermanus Johannes Meessen.

Johannes, Z. van Johannes Bijke.

Elisabeth, D. van Steven Schuurman.

Christoffel, Z. van Christoffel de Wilde.

Cornelia Petronella, D. v. Willem Johannes Oudegeest.

Johannes, Z. van Johannes van Veen.

Jacobus, Z. van Jan Hendrik Böhmer.

den 7 December.

Everardus, Z. van Everardus Visch.

Anthonie Marinus, Z. v. Maarten de Bruin.

Albertus Johannes, Z. van Johannes van Hees.
Petronella Johanna, D van Hendrik Willem Adelaar.
Johanna Theodora, D. van Hendrik Bitter.
Gerrit Willem, Z. van Anthonie van Veen

den 8 December.

Johanna, D. v. Joannes Heunk.
Martinus, Z. van Arie Goenee.
Pieter, Z. van Abraham Vreeswijk.
Carel, Z. van Gerrit Eggink.
Catharina Justina, D. van Justus Joannes van Maurik.

den 9 December.

Arie Lambertus, Z. van Jacobus van Nieuwkasteel

den 10 December.

Gerrit, Z. van Frans Koevoet.
Arnoldina Helena, D. van Andreas Tigges.
Antje, D. van Johanna Huisman.
Mozes, Z. van Alexander Jacob Hamburger.
Charlotte Dorothea, D. van Jes Lorenz Asmussen.
Willem Eliza, Z. van Thomas den Daas.
Helena, D. van Gerardus Glaser.

den 12 December.

Nicolaas Petrus Franciscus, Z. van Petrus Johannes van Thuijl.
Maria, D. van Bernardus Hofman.
Johannes, Z. v. Johannes Huijser.
Cornelia Adriana, D. van Jan Bernardus Nieuwenhuis.
Gerrit Jan, Z. van Gerrit Evertsen.

den 13 December.

Johannes, Z. van Johannes Baars.
Willem Hendrik, Z. van Willem Hendrik de Jong.
Hendrina, D. van Jacobus Coesijnse.

den 14 December.

Theodora, D. van Martinus Alteveld.
Petrus Jacobus Johannes, Z. van Johannes Petrus Kipp.
Gerarda Geertruida, D. van Gijsbertus Johannes van Maurschalkerweerd.
Maria Elisabeth, D. van Arres Johannes Heetveld.

den 15 December.

Louisa Gijsberta, D. van Marinus de Leur.
Catharina, D. van Govert van den Brink.
Johannes Engel, Z. van Catharina Radenbach.
Alida Cornelia, D. van Willem van Lookhuizen.

den 16 December.

Maria Alida Louisa, D. van Johannes Anthonie Landzaat.
Anna Maria, D. van Fredericus Leo van Blaricum.
Willem, Z v. Cornelis Leemans.
Aalbert, Z van Aalbert Seijsener.
Abraham, Z. van Gerrit Jan van Hall.
Franciscus, Z. van Gerardus Debbes.
Adrianus, Z. van Adrianus Ysendoorn.

Jan Jakob, Z. van Steven Jan Matthijs van Geuns.

den 17 December.

Marie Marguerite Rose, D. van Louis Holdrinet.

Maria, D. van Johannes Severijn.

Bartholomeus, Z. van Engeltje Splinter.

Hendrik, Z. van Johanna Stekelenburg.

Clasina Elisabeth, D. van Lucas van Veen.

Willem, Z. van Aart van Soest.

Joannes Cornelis, Z van Joannes van Dijk.

den 19 December.

Adriana, D. van Martinus van der Heijden.

Gerarda, D. van Cornelis van den Hooven.

Arie en Hermanus, Zoonen van Hendrik Kolling.

Theodorus, Z. van Wilhelmus Wolf.

den 20 December.

Martinus Theodorus, Z van Johannes Theodorus Herdi.

Johannes, Z van Johanna Geertruij van der Plaats.

Maria Cornelia, D van Pieter Uithof.

Johannes Gijsbertus Petrus, Z van Gijsbertus Joannes Wijnands.

Leonardus Anthonius, Z. van Leonardus Besters.

Elisabeth Christina, D. van Jacobus Martens.

Janna Kaatje, D. van Gijsbert van Arkel.

Johanna Cornelia, D. van Johannes Jacobus Elling.

Nicolaas, Z. van Ernst Louis Glinderman.

den 21 December.

Albertus, Z. van Gerrit van Woudenberg.

Hendricus, Z. van Jacobus de Groot.

Johannes Petrus, Z. van Jacobus Hogendoorn.

Maria Elisabeth Margaretha, D. van Cornelis Wernard van Voorst van Beest.

den 22 December.

Frederica Margaretha, D. van Frederica Margaretha Hardij.

Wilhelmina Sophia, D. van Pieter de Groot.

Anthonie, Z. van Anthonia Korver.

Wilhelmina Margaretha Sophia, D. van Hendrik Groenewald.

Johanna Gerarda, D. van Gerardus Martinus Werson.

den 23 December.

Johanna Hendrica, D. van Arie van Bunnik.

Hendrik, Z. van Hendrik Jansen.

Carel en Samuel Gerardus Salentijn, Zoonen van Albertus Penning.

Cornelis Gijsbertus, Z. van Petrus Steenwijk.

Maria Johanna Cornelia, D. van Willem Theodorus de Man.

Hendricus Franciscus, Z. van Cornelis Moesman.

Michiel Thomas, Z. van Hendricus van Stralen.

Adriana Clasina, D. van Jan Abraham van Meegeren.
Jan Elias, Z. van Jean Antoine Baron Taets van Amerongen.

den 24 December.

Agatha, D. van Hozeas Lemmes.
Fijgje, D. van Jacobus Pouwels.
Jacobje, D. van Jelle Mars.
Wilhelmus Christiaan Coenraad, Z. van Petrus Johannes van Dillen.
Cornelis Franciscus, Z. van Cornelis Hendrik van Mill.
Johanna Hendrica Petronella, D. van Johannes Philippus Luijten.
Elsje, D. van Roelof van den Heuvel.

den 26 December.

Arnoldus, Z. van Willem Uitermark.
Maria Gijsberta Geertruida, D. van Rutger Huijgens.
Dirk Willem, Z. van Jan van Renes.
Maria, D. van Jan de Groot.
Gesina, D. van Cornelis Elsendoorn.
Maria Zwaantje, D. van Willem van Ligtenberg.
Hendrica, D. van Johannes van der Stroom.
Willem, Z. van Geertruida Mulder.

den 27 December.

Godert Goswinus, Z. van Nicolaas Wilhelmus de Voogt.
Johannes Antonij Martinus, Z. van Jacob van Swieten.
Gerarda Jacoba, D. van Philip Ernst Thueré.

den 28 December.

Albertus, Z. van Hendricus Latdorp.
Hermanus Stephanus, Z. van Albertus Raasveld

den 29 December.

Joseph, Z van Barend Nahan Heijmans.
Cornelis, Z. van Jacobus Rijnberge.
Hendricus, Z. van Jan Ruijvekamp.
Johannes, Z. van Johannes Brummelkamp.
Rijk, Z. van Adrianus van Ewijk.
Johannes, Z. van Willem Peek.

den 30 December.

Jacoba, D. van Cornelis van Zuilen.
Petrus Franciscus, Z. van Johannes Franciscus Pousenouw.
Anna Aletta, D. van Dirk van de Vooren.

den 31 December.

Thomas Theodorus, Z. van Thomas Essenberg
Jacoba Maria, D. van Jacobus van Paarer.
Sara Adriana, D. van Cornelis Gijsbertus Velthuizen.
Jan Christoffel, Z. van Petrus Theodorus van Nimwegen.
Arie, Z. van Arie Verweij.
Anna Barbara, D. van Johan Daniel Feiertag.
Johannes, Z. van Jan van Dijk.

GEBORENEN 148.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 2 December.

Friederich George Daniel von Wiebel en Charlotte Elisabeth Klokke, weduwe.

den 7 December.

Johannes Straus en Gerarda Niessen.

Benjamin van Steenwijk, weduwenaar en Sebil Vermaak, weduwe.

Jean Guillaume Scuppus en Cornelia Catriena Geefhuijsen.

Johannes Lina en Catharina Christina Versluijs.

den 14 December.

Hendrikus Niemeijer en Wilhelmina Anna Bettmann, weduwe.

Johannes Christoffel Paap en Dirkje Rijksen.

Adriaan Melis en Jannigje Schram.

Bart van Elsen en Louisa van den Heuvel.

Gerrit de Graaf en Jansje Steenbeek.

Henricus van Lieshout, weduwenaar en Marie Magdelaine Korndorffer.

den 15 December.

Jan Arend Smit Gijsberti Hodenpijl en Jeanne Pierotte Schoil van der Does.

den 21 December.

Hendrik van Driel en Sara Beijer.

Gerardus Hendrikus Muller en Gerarda Maria Sprang.

den 28 December.

Willem Castrop en Anna Marie Rijnberg.

Willem van der Graaf en Annigje van Garderen.

Gregorius Willem Stangenberger en Jannetje Kuijper.

Joannes Heunk en Neeltje Melis.

Jacobus Antonius Mulder en Geertje van Dijk.

Jacob Dolleman en Adriana Jacoba van Us.

Johannes van Piggelen en Johanna van der Lingen.

Jean Louis Jonxis, weduwenaar en Susanna Julie Laurillard dit Fallot, weduwe.

TE ZAMEN 22 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 December.

Johan Philip Hendrik Döll, 76 j., Nieuwe Gracht.

Susanna Charmant, wed. van Adrianus Philippo, 34 j., aan 't Zand.

Johanna Andrisa Eth, 2 m., aan de Maliebaan.

Hillegonda van Nieuwenbuijzen, 6 j en 5 m., aan de Waardp.

Matthias Miller, 45 j., Hospitaal.

den 2 December.

Jacobus Cornelis van Heuven Escher, 11 j. en 9 m., aan het Vreeburg.

Christina Wilhelmina Hoolhorst, ongeh., 22 j., ABCstraat.

den 3 December.

Johannes Willebrordus Aarts, 12 j., Lange Smeesteeg.

Theodorus van Soest, 17 j., Slagtsteeg.

den 5 December.

Gijsbert Arend Orban, 8 m., Nikolaas Kerkhof.

Bernardus Lautenslager, 26 j., Molensteeg.

Johannes Blanke, 83 j., aan de Wittevrouwepoort.

Mechteld Stuivenberg, 2 j., buiten de Wittevrouwenpoort.

Hendrica Susanna Flik, 3 w., Vuilesloot.

Catharina Ida Constantia Goldbach, huisvr. van Mr. Adriaan van Haeften, circa 67 j., in den Trans.

Paulina Groothorst, ongeh., 76 j., aan 't Zand.

Aletta Felix, ongeh, 60 j., oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 6 December.

Petronella Stomp, ongeh., 21 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes van Zanten, 42 j., aan het Zand.

Johannes Meijli, 81 j. en 6 m., Ambachtstraat.

Doodgeboren Dochter van Helena Louisa van de Vooren, Lang Rosendaal.

Matthijs Hendrik Hermanus van Duijven, 2 j. buiten de Waardpoort.

Anthonie Schoonmaker, 48 j. Kleine Eligesteeg.

den 7 December.

Willem Fredrik van Gorkom, 5 j., Lange Smeesteeg.

Josephus Grijseels, 47 j., Ambachtstraat.

Jan Bekker, 12 j., buiten de Waardpoort.

Johannes de Rijk, 40 j., buiten de Waardpoort.

Anna Christina Theodora Stee-

gers, huisvr. van Bernardus van Kuijk, 32 j., Jansdam.

Maria Bongers, ongeh., 71 j., Nieuwe Kamp.

Floris Cornelis Everardus van Embden, 41 j., Munsterkerkhof.

den 8 *December.*

Gerrit Meijer, 28 j., Jufferstraat.

Jacobus Laurens van Velthoven, 91 j., Weesbrug.

Jacobus Vierbergen, 40 j., buiten de Catharijnepoort.

Adriana van Doorn, huisvr. van Jan van Nieuwland, 47 j., in het Wed.

Catharina Cornelia van der Rijst, 1 j. en 10 m., Jerusalemsteeg.

Doodgeboren Zoon van Johanna Maria Dons, Lollestraat.

Wouter Muller, 29 j. en 6 m., Jansbrug.

den 9 *December.*

Rachel van Boxtel, wed. van Ja- Jacobus Vrijenbergh, 76 j., Weijstraat.

Johanna Mansvelt, 77 j., Kort Ademstraat.

Anna Margaretha van der Putt, wed. van Fredrik Alberding, 54 j., Rijsenburg.

Henrietta Otting, ongeh., 83 j., Lijnmarkt.

den 10 *December.*

Gerard Wessel, 2 j., Rozenstraat.

den 12 *December.*

Doodgeboren Dochter van Johannes van Brunen, Kreupelstr.

Johanna Catharina Rowaan, 1 j. en 7 m., Zandstraat.

Gerrit Windholt, 7 m., Vrouw-Juttestraat.

Lena Hoogland, 4 w., Zuilesteegje.

Catharina van Rooijen, wed. van Reinier Kastrop, 66 j., Geertekerkhof.

Johanna Souwerwalt, 2 j., buiten de Waardpoort.

Frederika Alagonda Hanjoël, 1 j. en 3 m., buiten de Waardpoort.

den 13 *December.*

Clazina van der Velden, 95 j., Nicolaisteeg.

Adrianus van Balkom, 5 m., buiten de Waardpoort.

Alberta Roelofs, 4 j., buiten de Waardpoort.

Johannes den Bieman, 21 j., Hospitaal.

Pieter Gravendaal, 2 j., Meijpoortje.

den 15 *December.*

Cornelia Anthonia Maria Filet, 3 j., Steenweg.

Marinus Korssé, 2 m., Springweg.

Hendrica Cornelia van Soest, 1 j. en 6 m., Steenweg.

Petrus Simion Arts, 1 j. en 6 m., Lange Smeesterg

Pieter Johannes Krijnders 1 j. en 2 m., Kreupelstraat.

Anna Elizabeth Vernede, 4 j. en 3 m., Breestraat.

Adriana Johanna Tibou, 2 m., Jufferstraat.

den 16 December.

Jan van den Brink, 48 j., Zalestraat.

Wilhelmina van Schaik, 6 m., buiten de Catharijnepoort.

Hermanus Van Bielen, 1 j. en 9 m., Lange Lauwerstraat.

Doodgeboren Dochter van Jan van Eijk, Kreupelstraat.

Huibert Meijster, 44 j., Hamburgerbrug.

Johannes Lissenberg, 6 j., en 8 m., buiten de Tolsteegpoort.

den 17 December.

Johannes den Boden, 19 j., Hospitaal.

den 19 December.

Evert Cornelis Augustinus, 18 d., buiten de Wittevrouwepoort.

Wilhelmina Bakker, 9 j., buiten de Waardpoort.

Hendrika van Nes, huisvr. van Johannes van Dam, 65 j., Lange Smeesteeg.

den 21 December.

Doodgeboren Dochter van Maria Wilhelmina Mulder, Kleine Eligesteeg.

Anthonie Grijf, 7 j., Catharijnesteegje.

Christina van Gelkum, wed. van Jacobus Lebbe, 82 j., Neude.

Johannes Verbeul, 75 j., buiten de Catharijnepoort.

Antje van Laaren, huisvr. van Dirk Jan van der Moolen, 29 j., Smeebrug.

Johanna Schutten, weduwe van Hendrik Resing, 62 j., Zonstraat.

Martinus Stravers, 43 j., buiten de Tolsteegpoort.

Jannigje van der Puijl, huisvr. van Anthonie Turkenbom, 47 j., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Rijmer, wed. van Petrus Stuijters, 58 j., Boterstraat.

Hendricus Mulder, 5 m., buiten de Waardpoort.

Hendrik Soeter, 71 j., Groenesteeg.

Cornelis Meeldijk, 23 j., Hospitaal.

Cornelia Fulker, 1 j. en 8 m., aan het Zand.

Cornelia Zwiggelaar, huisvr. van Christiaan Elling, 62 j., Jufferstraat.

den 22 December.

Hendrik van den Berg, 6 m., buiten de Waardpoort.

Wilhelmina Cornelia de Bruin, 4 m., Jufferstraat.

Johan Josephus Blankert, 3 m., Voorstraat.

Susanna Petronella Onnen, 19 j en 8 m., aan het Stadhuis

Cornelia Groenewoud, huisvr. van Gijsbertus Vermaak, 45 j., Groote Eligesteeg.

den 23 December.

Hendrikus van Litenburg, 63 j., buiten de Waardpoort.

den 24 December.

Anna Maria van Zwoll, wed. van

Hendricus Johannes van den Steen, 64 j., Zuilestraat.

Anthonia Josephina Otto, 1 j. en 2 m., Schoutesteeg.

Eva de Kruijf, 4 j., buiten de Waardpoort.

Hendrina Deijs, 4 w., Weesbrug.

Doodgeboren Dochter van Nicolaas Baars, buiten de Catharijnepoort.

Evert Coesijnse, 4 j., Achterweg.

den 26 December.

Elleje Nannes, huisvr. van Jan Eggink, 80 j., Lange Jansstraat.

Albertus van Loverden, 1 j., Brandsteeg.

Samuel Rau, 59 j. en 7 m., Nicolaikerkhof.

Gilis Gilissen, 78 j., Achter 't Weijstraat.

Antonie Sakkers, 9 m., Watersteeg.

Catharina Boudewina de Waal, ongeh., 26 j., in Abstede.

Gerrit van Ingen, 43 j., Zuilesteegje.

Sibilla Arman, wed van Justus van Toorenenbergen, 80 j., Voorstraat.

den 27 December.

Wilhelmus de Rijk, 84 j., buiten de Waardpoort.

Johannes de Groot, 1 j. en 10 m., Kort Rozendaal.

Carel Hendrik August Baron van Heeckeren van Brandsenburg, 49 j., Pieterstraat.

den 28 December.

Maria van Rijn, 3 m., Brandsteeg.

Louis Arnold Cornelis van Beest, 2 j., Jacobiebrug.

Cornelia Clasina van Bommel, huisvr. van Jan Roest, 42 j. en 9 m., Minnebroederstraat.

Catharina Schumacher, 1 j., Korte Viesteeg.

Gijsbert van der Meijden, 3 m., Boterstraat.

Dirkje Stauffenbeil, 9 j. en 6 m., Jacobiekerksteegje.

den 29 December.

Pieter Spierenburg, 58 j., buiten de Catharijnepoort.

Johannes Hubrigts Toussaint, 19 j., Hospitaal.

Emerentia Sleegers, 88 j., Lange Nieuwstraat.

Jacobus van Liefland, 64 j., aan het Stadhuis.

Twee doodgeboren Dochters van Albertus Anne Willem Schuijt, Zonstraat.

den 30 December.

Henri van den Heuvel, 2 m., ABC straat.

Jannigje Zwiggelaar, wed. van Fredrik van Nimwegen, 76 j., Koningsteegje.

Pieter Kuijper, 1 j. en 9 m., Magdalenesteeg.

Jacoba Loffeld, 1 j., en 2 m., Weide Doelen.

Anthonia Hendrica Hagen, 1 j. en 9 m., Korte Slagtsteeg.

den 31 December.

Maartje Regter, 46 j., ongeh., Ambachtstraat.

Jacomina van Mijdert, huisvrouw van Gijsbert Haksvoort, 64 j., Weesbrug.

Maria Holstein, wed. van Cornelis van der Bent, 76 j., onder de Linden.

Frederik de Winkel, 27 j., Breestraat.

Francina Maria Werdekker, 7 m., Vissersteegje.

Teunis Pieter Geijsen 2 j. en 6 m., buiten de Tolsteegpoort.

Balthazar Theodoor Matthias Steiner, 3 m., Willems Kazerne.

Doodgeboren Dochter van Jacobus van der Stroom, buiten de Tolsteegpoort.

Anthonie Korver, 10 d., Strooisteegje.

Jan Holl, 6 j. en 6 m., Nicolaisteeg.

Oebele Jongbloed, 20 j. Hospitaal.

Carolina Sophia van Weijhe, ongeh. 69 j., aan de Stadhuisbrug.

Petronella Groeneveld, wed. van Frans Wilhelm Luders, 74 j., Ridderschapstraat.

OVERLEDENEN 138.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN GESTORVEN ZIJN:

		Transport. . . .	86.
Verval van krachten. .	17.	Bloedspuwing.	1.
Beroerte.	3.	Tanden.	4.
Kinderziekte.	5.	Ontsteking in de keel .	1.
Doodgeboren.	9.	Borstkwaal.	16.
Verdronken.	1.	Slijmziekte.	6.
Tering.	22.	Subiet	1.
Stuipen.	7.	Water in de borst. . . .	3.
Hersenontsteking. . . .	4.	Waterzucht.	7.
Kinkhoest.	4.	Verwonding.	3.
Koortzen.	5.	Zenuwkoorts.	6.
Het Zuur.	6.	Etterzak.	1.
Geelzucht	1.	Kanker.	1.
Roodvonk.	1.	Beenziekte.	1.
Klierziekte.	1.	Bezetting op de borst. . .	1.
	86.		138.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	1	8	9.
Beneden het jaar.	14	9	23.
Van 1 tot 10 jaar.	13	13	26.
» 10 » 20 »	9	3	12.
» 20 » 30 »	7	7	14.
» 30 » 40 »	»	1	1.
» 40 » 50 »	12	5	17.
	56—	46—	102.

	Mann.	Vr.	Tot.
Transport.	56.	46.	102.
» 50 » 60 »	2	2	4.
» 60 » 70 »	2	9	11.
» 70 » 80 »	3	9	12.
» 80 » 90 »	3	4	7.
» 90 » 100 »	1	1	2.
	67—	71—	138.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Plaatsing der Platen.

De overige Tabellen volgen van zelve in den Tekst. In plaats van den Staat der Geborenen, Voltrokken Huwelijken en Overledenen enz. in de steden der provincie Utrecht, over de maand Maart 1836, een verbeterblaadje plaatsen.

De Naamlijsten der Geborenen, Huwelijken en Overledenen binnen Utrecht, beginnen met eene nieuwe paginering, en behooren met den afzonderlijken titel voor dezelve, achter aan geplaatst te worden. Dezelven zijn in dit register met een * aangewezen.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND-STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Maart.	756	43	N. W.	betrokken, wind.
	758^{5}	45	W.	eenigz. betrok., idem.
	760	44	W.	idem, idem.
17 id.	766	44	Z. W.	betrokken.
	764	46	W.	idem, wind.
	763	49	W.	idem, sterke wind.
18 id.	770	50	N. W.	betrokken.
	774	54	N. W.	idem.
	774^{5}	50	N. W.	idem.
19 id.	770	49	W.	helder, eenigz. mistig.
	770	52	Z. W.	idem.
	771	50	Z. W.	idem.
20 id.	769	50	Z. Z. W.	helder.
	769	65	W.	idem.
	769	64	N. W.	idem.
21 id.	768	59	Z. Z. W.	helder.
	766	66	Z. Z. W.	idem.
	763^{5}	66^{5}	Z. Z. W.	idem.
22 id.	768	49	N. W.	betrokken.
	763	52	W.	idem.
	762	52	W.	idem.
23 id.	760	50^{5}	W.	betrokken.
	760	54	W.	idem.
	756	55	W.	idem.
24 id.	751^{5}	48	N. W.	betrokken.
	752^{5}	52	N. W.	idem.
	758	48	N. W.	eenigzins bewolkt.
25 id.	748	43	Z. Z. W.	regen.
	742^{5}	39^{5}	Z. Z. W.	idem.
	737	44	W.	idem.
26 id.	742^{5}	38	N. W.	regen en wind.
	743^{5}	40	N. W.	idem.
	745	42	N. W.	idem.
27 id.	753^{5}	44	N. N. W.	eenigzins betrokken.
	754^{5}	46	N. N. W.	idem.
	754^{5}	46	N.	iets bewolkt.
28 id.	743	40	O.	betrokken.
	740	43	Z. O.	regen.
	737^{5}	48	Z. O.	betrokken.
29 id.	744^{5}	40	N.	regen, sterke wind.
	749^{5}	45	N. N. W.	betrokken, idem.
	754	44	W.	idem.
30 id.	758	43	N. W.	regen.
	757	50	W.	idem.
	750	45	Z. Z. W.	idem.
31 id.	750^{5}	46^{5}	Z. W.	eenigz. betrok. sterke w.
	753	50	N. N. W.	idem, idem.
	755	46	N. N. W.	helder.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

Maart 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.

	Geborenen.							Huwelijken.	Echtscheidingen.	Overledenen.	
	Getal.		waaronder: Onechte.		Tweel.	Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.		M.	V.			M.	V.
UTRECHT.	72	71	6	2	3	3	1	37	»	72	53
AMERSFOORT.	28	20	»	»	1	3	»	2	»	25	8
WIJK BIJ DUURSTEDE.	7	6	»	»	»	»	»	7	»	1	3
RHENEN.	5	6	»	»	»	1	»	»	»	1	3
MONTFOORT.	5	3	»	»	»	1	»	1	»	6	1
IJSSELSTEIN.	3	1	»	»	»	»	»	2	»	1	5

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Nulpeil.

1 Maart 1836. . . . . 4 el 81 dm.

15 ———————— . . . . 3 — 01 —

31 ———————— . . . . 2 — 93 —

ERRATA.

Pag. 48. *staat* : in de Rubriek der overledenen te Utrecht 94 M. 58 V. *lees* : 96 M. 56 V.
—— — IJsselstein Huwelijken *staat* : 3. *lees* ; 4.
—— — ——— Overledenen *staat* : 2 M. *lees* : » M.
—— — Montfoort Huwelijken *staat* : 4. *lees* : 3.
—— — ——— Overledenen *staat* : » M. *lees* : 2 M.
—— 88. ——— Geborenen *staat* : 4 V. *lees* : 3 V.
—— — ——— Tweelingen *staat*: 1. *lees* : ».
—— — ——— Huwelijken *staat* : 3. *lees* : 2.
—— — ——— Overledenen. *staat* : 7 V. *lees* : 3 V.
—— 196. *staat* : April. *lees* : Mei.
—— 208. R. 7 v. b. *staat* : Phili Rooze. *lees* : Philip Roose.
—— — *staat* : Straezere. *lees* : Straezele.
—— — R. 16. v. b. *staat* : Breevliet. *lees* : Biervliet.
—— — R. 5. v. o. *staat* : 1619. *lees* : 1590.
—— — R. 3. v. o, *staat* : Bravoet. *lees* : Blavoet.
—— 209. R. 2. v. b. *staat* : Rogues. *lees* : Rogier.
—— — R. 15. v. b. *staat* : 1619. *lees* : 1590.
—— — R. 4. v. o. *staat* : Navegeer. *lees* : Hauweel.
—— 210. In de Noot. *staat* : 1619. *lees* : 1590.
—— 214, ——— *staat* : Nevilarium. *lees* : Herilarium.
—— 232. Utrecht geboren. *staat* : 60 M. 50 V. *lees* : 63 M. 54 V.
—— 265. In de Rubriek jaren. *staat* : sedert. *lees* : in.
—— 268. Utrecht Geborenen. *staat* : 78 M. 62 V. *lees* : 79 M. 61 V.
—— — IJsselstein Echtscheidingen. *staat* : 1. *lees* : ».
—— 68. R. 11. v. b. 1 kol. *staat* : Anna Maria D, *lees* : Anna Maria Z.
—— 304. Utrecht Geborenen. *staat* : 60 M. 57 V. *lees* : 55 M. 54 V.
—— 384. ——— Overledenen. *staat* : 47 M. 43 V. *lees* : 49 M. 41 V.
—— *68. R. 13. v. o. *staat* : Elisa Maria D. *lees* : Z.

In de Tafel van Weerkundige Waarnemingen van November, *staat* : den 2gsten 's namiddags 4 ure de wind N. W, *lees* : Z. W.

In de Staten der Geborenen enz. in de Provincie, staan abusief de doodgeborenen onder de geborenen begrepen.